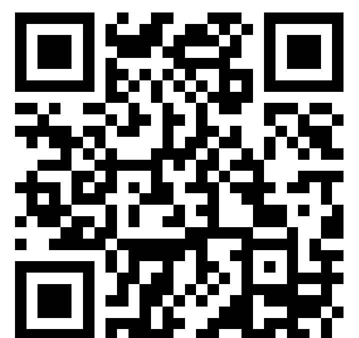
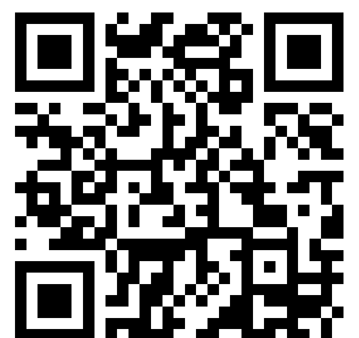

SANCTI
BONAVENTVRAE
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. EPISCOPI
CARD. ALBANEN.
EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS

Operum

TOMVS QVARTVS,

Quo expositiones

IN LIBRVM I. ET II. SENTENtiarum, vt infra, dispositæ, continentur.

Nunc primùm in Germania, post correctiss. Romanam Vaticanam editionem, impressus.

PERMISSV SVPERIORVM.

MOGVNTIÆ

Sumptibus Antonij Hierati Colonienſ. Bibliopolæ.

Anno M. DC. IX.

ARGVMENTVM

IN PARTEM PRIOREM EXPOSITIONIS S. BONAVENTVRAE IN LIBROS SENTENTIARVM.

MAGNO, præstantiq; ingenio homines, qui pietatem cum doctrina coniunxerunt, quidquid laboris, vel industriæ poterant impendere, alijs omnibus, tum publicis, tum priuatis actionibus contemptis, ad pietatis, indagandæq; veritatis studium contulerunt, cùm existimarent, longè esse præclarius humanarum ac diuinarum inprimis rerum inuestigare, ac scire rationem, & pietatis officia colere, quàm colligendis diuitiarum copijs, aut cumulandis honoribus inhærere. Nam ijs ipsis terrenarum rerum opibus, quæ fragiles, fluxa, caducaq; sunt, quæq; ad solius corporis cultum attinent, nemo quidem melior, nemo iustior fieri potest. Erant illi præstantes viri dignissimi, qui veritatem cognoscerent, quam nosse, ac scire tantoperè concupierunt, atque ita, vt eam pietatis rationibus coniunctam, cæteris rebus omnibus anteponerent. In ijs magnis, atque adeò summis viris dignissimè habetur, & est seraphicus doctor, BONAVENTVRA sanctus: quem in eximijs, primarijsq; Ecclesiæ doctoribus, sapientissimus Pontifex, SIXTVS QVINTVS optimo iure adscripsit. Is ab adulta ætate, omnibus sæculi huius curis contemptis, abiectisq; voluptatibus, in religionem sancti Francisci Deo ex matris voto dicatus, vsque adeò singulari studio theologiam amplexus est, vt Alexandro Alensi, doctore & magistro, summæ eruditionis laude clarissimo tres ipsos annos vsus, mirabilem in modum profecerit, Deo inprimis iuuante: qui hominem tam auide lumen scientiæ requirentem, direxerit ad veram & pietatem, & sapientiam. Factum est igitur, vt Parisijs, nimirum in vrbe tum studijs affluenti, tum doctissimis eruditissimisq; viris florentissima, libros Magistri sententiarum grauiter copioseq; exposuerit, & commentarijs luculentis illustrarit, quibus mirificè inprimis delectatus est, sanctissimus idemq; doctissimus Pontifex Clemens IV. Quo ex opere tantam sapientiæ laudem ille sibi comparauit, vt nulla res illis temporibus explicatu difficilis incideret, ad quam à Pontificibus Bonauentura non adhiberetur. Iam verò primum ab initio nascentis Ecclesiæ, multarum magnarumq; rerum copia, quæ ad theologiæ studium pertinet, à maioribus nostris, sanctis doctisq; viris, piè admodum, atque eruditè tradita est, ac subministrata nobis ad Ecclesiasticas tractationes. At, qui theologiæ locos ad Dialecticorum morem disputationibus distinctè pertractarunt, primus Græcorum, vt ex historia Ecclesiastica à sancto Hieronymo accepimus, Clemens Alexandrinus extitit, vir in omni doctrinarum genere apprime eruditus. Hunc deinde permulti secuti sunt homines, & doctrina, & sanctitate præcellentes, tum Græci, tum Latini: in quibus S. Augustinus in dialecticis diu multumq; versatus, eas disputationes mirum in modum auxit: studiaq; earundem Damascenus græcè plurimum adiuuit, cùm è fontibus Græcorum patrum, præsertim Nazianzeni, & Basilij Magni, qui fusè omnia tractârunt, acutè, docteq; hauserit. Sed res, vt huius argumenti ratio postulat, dilucidius explicanda, altiusq; repetenda videtur. Lutetiæ Parisiorum, quæ vrbs Galliæ est, cùm multarum rerum, tum verò doctrinarum nomine maximè illustris, quippe cùm à Carolo Magno de consilio Alcuini præceptoris, ac venerabilis Bedæ, rectè primum Academia instituta esset, in qua ad fidem Christianam propagandam pura tantùm philosophia traderetur: non multis post ætatum sæclis Petrus Lombardus, illius ciuitatis Episcopus, cùm animaduerteret theologiam, antiquorū patrum Græcorū libris variè sparsam, fuseq; tractatam, à Damasceno in vnum collectam, certis locis esse distinctam: eius imitatione collectis Latinorum patrum, præsertim sancti Augustini sententijs, itidem fecit, vsque adeò præclarè & egregiè, vt deinceps insigni nomine Magister sententiarū sit appellatus. Theologiæ igitur, de qua in scholis distinctè certisq; methodi locis disseruit, disputationes aggressus, non more philosophorum, qui ab ijs, quæ sub sensum cadunt, quæq; nobis notiora sunt, quæstionum suarū initium ducunt, sed à Deo veritatis fonte rectissimè exorditur, cui fidem habeamus oportet, & à quo cælestem doctrinam diuinarumq; rerum cognitionem expectare debemus. Itaque de Deo, eiusq; cognitione Libro primo, cùm præclarè ex patrum sententia & singulari eruditione disseruerit: altero libro de rebus creatis dilucidas disputationes & suscepit, & confecit: non vt à philosophis disputari solet, sed quantum satis esse possit ad huiusce commiserabilis vitæ ærumnas fugiendas. Eo ipso igitur libro cùm infinitam Dei vim, immensamq; sapientiam exponat: tum etiam vna cum diuino Dionysio Areopagita cælestem scrutatur hierarchiā, & Angelorum ordines distinguit, tum

hominis primi diuinas admiratur opes, rursusq; lamentabilem deflet ruinam. Atque hæc summatim de duobus sententiarum Libris, quos hac prima parte complexi sumus: de reliquis duobus, qui secunda sententiarum parte continentur, suo loco dicendum nobis erit. Itaque vt quo referenda est, omnis hæc redeat argumenti ratio, theologiæ scholastica volumen Petrus Parisiensis Episcopus, cùm rectè primum inchoauerit: deinceps alij extiterãt, qui illud auxerunt, quiq; ornauerunt. Nam Christianæ, & Catholicæ, ac diuinæ philosophiæ fontes aperire, atque nouis illustrare rationum commentarijs, & patefacere amplissimis, augustissimisq; illis vijs, quæ ad veritatem ducunt, semper Reipublicæ Catholicæ vtilissimum putarunt sapientissimi viri, cùm præsertim sacris in litteris
Eccl. 24. scriptum diuinitus sit: Qui me elucidant, vitam æternam habebunt. Et quo maiores vtilitates, & vberiores fructus Ecclesiæ Dei attulit sanctæ theologiæ studium, eo plures omni tempore extiterunt, qui se illi diuinæ scientiæ dediderunt. Theologia autem primùm illa à Græcis dicta est, quæ vel sermonibus vel libris versabatur in explicanda tantùm doctrina, de diuinitate Christi Domini: eamq; ob rem, qui in eo argumento studium posuerunt, theologi appellati sunt. Atque sic quidem primum S. Ioãnes Euangelista solus ex omnibus Euangelij scriptoribus, theologus dictus est, propterea quod cùm cæteri in exponenda eiusdem Christi Domini humanitate, ijsq; rebus quæ potissimùm ad eam pertinebant, operam posuerint, altius ipse sese erexerit, illiusq; diuinitatem Euangelij litteris explicârit apertius. Eo item nomine deinceps summa omnium patrum consensione vocatus est Nazianzenus Gregorius, quoniam ex patribus Græcis, eam de Christi Domini diuinitate materiam grauius ac sublimius tractarit. Immò ipse orationes eas, in quibus præcipuè de Patris, & Filij, & Spiritus sancti diuinitate disseruit, theologiæ nomine inscripsit. Itaque cùm de Christi Domini diuinitate antiqui Græci patres institutã orationem habẽt, in theologia versari dicuntur. Cùm aũt de eiusdem humanitate & incarnatione tracta-
Lib. 1. c. 1. de præp. tionem suscipiunt in œconomia: Oeconomiam enim Christi quamuis Eusebius & Nazianzenus duplicem constituant, quarum vna ad prouidentiam illam referatur, qua Deus antè humanitatem assumptã, mortalium com-
Eus. or. 2. de fil. modis & saluti consulebat, altera ad ea spectet, quæ nostra causa in corpore gessit: tamen patres, qui florente in Græcia fide, theologiæ & eloquentiæ laude floruerunt, cùm de Christo Domino orationẽ habuerunt, vt œconomiæ nomine incarnationem & humanitatem Christi explicârunt, sic theologiæ voce intellexerunt explicationem à se susceptã de eiusdem diuinitate. Verùm deinceps id theologiæ nomen latius patuit, ad omnesq; pertinuit, qui sacram scripturam rectè omnibusq; partibus elucidarunt, in sacrarumq; literarũ studio versati sunt. Itaq; theologiam etiam dici perpetuo vsu receptum est: quæ ex scholastica, vmbratiliq; exercitatione, atque è diuinarum litterarum tabernaculo, & è sanctorum Patrum vmbraculis, non modò in solem, sed in aciem grauissimarũ disputationum perducta, inanes philosophorum, malè sentientium opiniones explosit: & hæreticorum falsa dogmata euertit: quæq; cælestem doctrinã, variò ab hostibus oppugnatam, certissimis, quasi firmissimis præsidijs in perpetuum communiuit. Nemo est, qui nesciat, quibus artibus versutus, & callidus aduersarius, hominum animos tentârit: quas generi humano tetenderit insidias: quot satellites & ministros hæreticos immiserit ad Ecclesiæ segetem, veneno inficiendam. Is veritatis, nominisq; Christiani inimicus, cùm antea semper emissarios & excursores suos hæreticos mendacijs instruxerit, vt quæ verè sancteq; in Ecclesia Dei tradebãtur, corrumperet ac deprauaret: tum proximis superioribus annis, Lutherum, aliosq; id generis perditissimos nebulones excitauit, vt nequissimis hæresum telis sanctam Ecclesiã oppugnarent. At Deus & Dominus noster, aduersarij impetus, ictusquè omnes retudit ac reiecit: conatus fregit, ac debilitauit omnibus oppugnationum temporib. vel turbulentissimis. Vix recens adhuc Christi nomen erat in terris, quod Cerinthos, Ebiones, Basilidas, Carpocrates, Valentinos, Marciones, & talia hominum monstra permulta deuicit, cùm contra impiam illorũ aciem, sapientissimos Christianæ veritatis duces parauerit, instruxeritq; diuinis armis, Polycarpum, Ignatium, Dionysium Areopagitam, & alios, quorum virtutibus depulsa est funesta eorum pestis. Nec verò multis post sæclis item Christus optimus maximus, Arij, Eunomij, Macedonij, Apollinaris, Nestorij pestiferos nefariosq; conatus deleuit, cùm in eam profligatissimã turbam incitârit robur illud firmissimum nostri exercitus, Athanasium, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Gregorium Nyssenum, Epiphanium, Cyrillum, Proclum: ex Latinis verò hominibus, Hilarium, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Gregorium, nempe illos ipsos, in quibus secundùm Deum, potissimũ nititur nostra religio: ex quorum doctrinis, diuina verò ope, deleti, fugatiq; sunt hæretici, eorumq; omnia confutata argumenta. Horum summorũ Ducum vigilijs, & quasi cohortis prætoriæ laboribus, diuino in primis consilio, magna ex parte instructa sunt tanquã firmissima castra theologiæ scholasticæ: quæ cùm in diuinæ naturæ contẽplatione primum: deinde in earum rerũ actione, atque earum virtutum officijs versatur, quæ necessariæ sunt ad benè beateq; viuendum, tum etiam, quantũ à maioribus accepimus, sacris litteris, diuinisq; & Apostolicis instructa traditionibus, sanctorum Pontificum armata sanctionibus, & conciliorum suffulta decretis, & patrũ, vt mox dixi, communita doctrinis, non modò in apertum profert, quæ sanctioribus mysterijs occulta latent, ceremoniarũ ritus rationesq; explicat, & conscientiæ casus, qui difficiles explicatus habent, inuolutos euoluit, obscuros aperit: sed Christi cælestis magistri, Ecclesiæq; doctrinam, quoad eius fieri potest, disciplinis philosophorũ illustrat, aut confirmat: Nam, vt scitè docuit Augustinus sanctissimus, vasa argentea & aurea, cæteraq; Aegyptiorum instrumenta, etiam si commodato acceperimus, iure quasi nostra facere possumus, atque in vsum fidelium vendicare. Discunt theologi scholastici à Dauid extorquere de manibus hostium gladium, & Goliæ importunissimi ho-
1. Re. 17. stis caput proprio mucrone abscindere. Discunt à beato Paulo Apostolo etiam fortuitam inscriptionem, arte tor-
Act. 7. quere in argumentum fidei, & quæ in alium vsum scripta sunt, ea ad emolumentum Catholicæ disciplinæ cõuertere. Sed nolo plurib. cùm res satis atq; satis in prõptu sit: illud autem tacitũ non relinquã, quòd ad cæteras vtilitates, quas Ecclesiæ Dei plurimas maximasq; fert scholasticæ theologiæ studiũ, accedit etiam hoc, quod præstantissimum est, quòd doceat tum propugnare fidem, tum hæreses expugnare. Sexcenti vel potiùs innumeri clypei ex ea pendent, & omnis armatura sanctorum. Verùm, iam summatim, ac paucis rem omnem complectar: est theologia scholastica, quæ tam præclara, vt dixi, docet, veluti Lectulus Salomonis veri, nempe Christi: quem quin-
Cant. 3. quaginta fortes ambiunt, nimirũ viri, ad Dei bella instructissimi, Petrus Lombardus, de quo ferè in exorsu hu-

ius enar-

ius enarrationis dixi, Parisiensium Episcopus, Alexander Alensis, Albertus Magnus, sanctus Thomas, sanctus Bonauentura, Scotus, Altisiodorensis, & alij clarissimi viri, in quibus omnibus primas tenet idem sanctus Thomas, qui variam philosophiæ peripateticæ supellectilem ad arcem diuinæ sapientiæ contulit: qui theologiæ scientiam omnibus doctrinarum ornamentis excoluit, omnibusq́; numeris absoluit: qui singulas theologiæ quæstiones ordine digessit mirabilem in modum: qui hæreticorū argumenta mirificè coarguit, eorumq́; dolos, fallacias, fraudesq́; accuratissima diligentia detexit: qui hæreticorum item perniciosissimos errores maximeq́; detestabiles, gladio spiritus præcidit, eorumq́; furorem funestis facibus accensum restinxit. Itidem affirmari licet de sancto Bonauentura ex constitutione & sententia sanctissimi & eruditissimi Pontificis SIXTI QVINTI, qui magno etiam adhibito consilio, eum inter eximios primariosq́; Catholicæ Ecclesiæ doctores ritu sollemni annumerandum decreuit. Est enim Bonauentura sanctus sententiarum pondere & vtilitate nemini secundus: neque solū argumenti subtilitate, docendi ratione facili, definiendi solertia præstat, sed diuina quadam vi excellit ad animos permouendos: ac præterea scribendo, ita cum summa eruditione parem pietatis ardorem coniungit, vt lectorem & docendo moueat, & doctrinæ vi vsque adeò in intimos animi sensus penetret, vt seraphicis quibusdam aculeis animū compingat, ac simul admiranda deuotionis pietatisq́; dulcedine perfundat. Denique disputationes omnes, tum robore auctoritatis, quam non solùm è sanctis Ecclesiæ veteribus patribus, sed etiam è Peripateticis ac Platonicis scholis, aliisq́; disciplinis accepit, tum rationum cōmuniuit adiumentis. Hi igitur duo strenui, sapientissimi optimiq́; theologiæ scholasticæ duces, ætate æquales, quasi gemini in Christo fratres, ijsdem studijs dediti, pariq́; corona condecorati, qui eximiæ sanctitati, magnam præstantis doctrinæ laudem adiunxerunt, cùm veri robur stabilierint theologiæ neruis, & hæreticorum audaciam retuderint solidioribus artibus, pressioriq́; argumentandi genere: diuinè quidem & peropportunè factum est, vt his luctuosissimis temporibus, quibus nobilissimæ prouinciæ olim fidei Catholicæ gloria florentissimæ, Germania, Anglia, Belgium, & amplissimum Galliæ regnum, tamdiu hæresum tempestatibus, turbulentisq́; fluctibus agitantur, & hæreticarum opinionum erroribus, quasi tribunitijs furoribus concutiuntur, optimum doctrinæ Catholicæ ducem, ad hæreses restinguendas instructissimū in acie Sanctissimus D. N. perduceret. Is enim à prima ætate, theologiæ studijs semper floruit, tantūq́; in ipsis ꝑfecit, vt nemo vnā aliquā tam perfectè scientiā didicerit quàm ille omniū præcellentiū disciplinarū cognitionem est adeptus. Diuinarū autem rerū scientiā, & illa ipsa studia, quæ sunt Christiano homine digna sic rectè nouit, vt non modo cum ijs, qui nostra memoria floruerunt, comparandus, sed veteribus etiam illis Christianæ theologiæ principibus annumerandus videatur, Et quoniam si doctrinæ innocentia vitæ deest, propemodum homini est similis, qui altero oculo captus sit. Scitè enim apud Nazianzenum græcè scriptum est: Οἱ μὲν γὰρ ἢ βίον μόνον ἢ λόγον κατορθωκότες, τῷ ἑτέρῳ δὲ λείποντες, οὐδὲν τῶν ἑτεροφθάλμων, ἐμοὶ δοκεῖν, διαφέρουσιν. Sixtus igitur, vt verè dicam, cùm & theologiæ perfectionem, & sacrarum litterarum perfectam cognitionem, & sanctæ vitæ perfecta officia in seraphico Doctore beato Bonauentura, animaduerterit: necessario Reipublicæ Christianæ tempore, & ferè collabente cleri populiq́; Christiani disciplina diuinum cœpit consilium, non solùm de eo in eximijs Ecclesiæ doctoribus adscribendo, sed etiam de emittendis in manus hominum libris eius: cuius quantum sit pondus, quanta sit auctoritas, cùm ex superioribus nostris narrationibus, Concilijq́; Lugdunensis actis intelligi potest, tum ex eo etiam, quòd Synodus œcumenica florentina, in quæstione grauissima magnam ab illo argumenti ac testimonij vim assumpsit. Quam ob rem iam obscurum esse non potest SIXTI QVINTI sapientia Reipublicæ Christianæ rationibus optimè consultum esse editione operum S. Bonauenturæ: vnde hoc necessario tempore omnes & theologiæ facultatem, & virtutum, quæ Christiano homine digna sunt, recta, ac perfecta officia, & argumenta hauriamus, ad explodendas hæreticorum opinationes, Deum autem Opt. Max. testor, qui omnium mentes perspicit, me non hæc dixisse, vt Pontificis mihi gratiam, quam ego semper maximi feci, per hanc causam mihi conciliem: siquidem & eiusmodi ratio apud Pontificem, & SIXTVM Pontificem nullum habet locum, & ipse in eam me pro sua singulari benignitate, nullis meis meritis recepit: sed quia mihi, multum diuq́; cogitanti, nihil his temporibus opportuniùs fieri visum est, quàm vt potissimum in Christianorum manus peruenirent eiusdem S. BONAVENTVRAE opera, quæ, PONTIFICIS SIXTI auctoritate, vndique impensè conquisita, ferè è tenebris eruta sunt in lucem. Sed ad hanc curam, alia etiam præcipua Pontificis accedit, quia vt omnis hæc editio omni ex parte splendesceret, id negotij præcipuè dedit amplissimo CARDINALI SARNANO in primis docto & religiosissimo viro, qui Sanctissimi D. N. obseruantissimus, sine vlla exceptione vel temporis, vel occupationis, eam talium operum emendationi diligentiā nauauit, quam non minimā, sed longè maximā fuisse, ex eo quisque animaduertere potest, quòd is librorum S. Bonauenturæ non solum studiosissimus est, sed non minus illius doctrina ac virtute, quàm Cardinalatus splendore excellit, vt non facile dijudicari possit, vtrum sit dignitatis amplitudine clarior, an præclaris animi ornamentis illustrior. Cætera quæ ad alios duos Libros sententiarum attinent, alterius partis initio enucleatè scribentur.

ELO-

ELOGIVM DE SANCTO BONAVENTVRA.

Ex Annalibus Ecclesiasticis.

CLemens IIII. sanctissimus, idemque doctissimus Pontifex delectatus etiam est mirificè doctrina sancti Bonauenturæ, ordinis Minorum Generalis: qui grauiter & copiosè tunc scripserat in primum, secundum, tertium, & quartum sententiarum librum.

Elenchus primi Libri Sententiarum.

Prologus Magistri in Librum I. Sententiarum.

Textus eiusdem Magistri dispertitus in distinctiones XLVIII. in quibus agitur de Deo trino, & vno.

Elenchus secundi Libri Sententiarum.

Textus Magistri diuisus in distinctiones XLIV. in quibus agitur de rerum spiritualium, corporaliumque creatione, ac de alijs compluribus ad eas pertinentibus.

S. BONAVENTVRÆ S. R. E. CARDINALIS EPISCOPI ALBANENSIS EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS IN LIBRVM PRIMVM Sententiarum

PROOEMIVM.

ROFVNDA *fluuiorum scrutatus est, & abscondita produxit in lucem.* Verbum istud sumptum ex Iob diligentius cōsideratum aperit nobis viam ad præcognoscendum quadruplex genus causæ in Libro Sententiarum, scilicet materialis, formalis, efficiētis, & finalis. Causa namque materialis innuitur in nomine fluuiorum. Causa formalis in perscrutatione profundorum. Causa finalis in reuelatione absconditorum. Causa vero efficiens intelligitur in supposito duorum verborum, scilicet scrutatus est, & produxit in lucem. Innuitur enim causa materialis nomine fluuiorum pluraliter, non singulariter, vt non solum tangatur Libri totius materia, vel subiectum in generali, sed etiam particularium librorum in speciali. Propter quod notandum quod iuxta quadruplicem proprietatē fluuij materialis, quadruplex est fluuius spiritualis, de quo secundum quadruplicem differētiam sunt quatuor Libri Sententiarum. Considero namque fluuium materialem quo ad durationem, & inuenio perennitatem. Nā sicut dicit Isidorus, Fluuius est perennis fluxus. Cōsidero quantum ad extensionem, & inuenio spaciositatem. In hoc enim distinguitur fluuius à riuulo. Considero quantum ad motum, & inuenio circulationem. Sicut enim dicit Ecclesiastes: Ad locum, vnde exeunt flumina, reuertuntur, *& cetera.* Considero effectum, & inuenio emundationem. Nam fluuius propter aquarum abundantiam mundat terras per quas currit, ita quod non inquinantur. Et quoniam omnes transferentes, secundum aliquam similitudinem transferunt, ex hac quadruplici cōditione metaphora quadruplex in spiritualibus fluuijs inuenitur, sicut colligere possumus ex scripturis. Primo propter perennitatem dicitur fluuius, personarum emanatio, quoniam illa emanatio sola est sine principio, sine fine. De hoc fluuio Daniel: Antiquus dierum sedit, & fluuius igneus, rapidusque egrediebatur à facie eius. Antiquus iste dierum, est Pater æternus, cuius antiquitas est æternitas. Iste antiquus sedit, quia non solum est in eo æternitas, sed etiam immutabilitas. A facie illius antiqui egrediebatur fluuius igneus, rapidusque id est de sublimitate diuinitatis eius procedebat plenitudo amoris, & plenitudo virtutis. Plenitudo virtutis in Filium, ideo fluuius erat rapidus. Plenitudo amoris in Spiritum sanctum, ideo fluuius erat igneus. Secundo propter spaciositatem dicitur fluuius, rerum mundanarum productio, ob quā causam non tantum fluuius, sed mare à Propheta dicitur iste mundus: Hoc mare magnum, & spaciosum, *& cetera.* De hoc fluuio Ezechiel: Ecce ego ad te Pharao, rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum, & dicis: Meus est fluuius, & ego feci memetipsum. Et ponam frænum in maxillis tuis, *& cetera.* Draco iste magnus, quem Dominus alloquitur, & cui comminatur in figura, & persona Pharaonis, diabolus est, qui est rex Ægypti, quæ interpretatur, tenebræ, quoniam regnat in eis, quos excæcauit tenebris erroris, vt puta sunt hæretici. Ad quem etiam dicit: Meus est fluuius, & ego feci memetipsum, quasi ipse fecerit mundum istum, & ipse nō habeat aliud principium. Hunc errorem ipse dixit, & suggessit impijs Manichæis, qui totam machinam visibilium à Deo malo esse conditam asserunt, & contendunt. Huius draconis maxillas Dominus infrenabit, quando ablata sibi potestate suggerendi falsa, ostendet se esse huius fluuij cōditorem, vnde in eadem auctoritate sequitur: Scient omnes habitatores Ægypti, quoniam ego Dominus. Tertio propter circulationem dicitur fluuius, Filij Dei incarnatio. Quoniam sicut in circulo vltimum coniungitur principio, sic in incarnatione supremum cōiungitur imo, & primum postremo, vt filius Dei æternus homini condito die sexta. De hoc fluuio in Ecclesiastico: Ego quasi fluuius Dorix, & sicut aquæductus exiui de paradiso. Dorix interpretatur generationis medicamentum, & est ibi figuratiuus sermo, vt cōuersim intelligatur, id est generatio medicamenti. Incarnatio enim filij Dei nihil aliud fuit, quam generatio medicamenti: Vere enim languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Recte igitur filij incarnatio, fluuius Dorix dicitur. Et ipse vere de se dicit: Ego quasi fluuius Dorix, id est medicinalis fluuius, & sicut aquæductus exiui de paradiso. Natura aquæ huius est, quod tantum ascendit, quantum descendit: talis fuit exitus incarnationis, secundum quod dicitur in Psalmo: A summo cœlo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Et Ioannes: Exiui à Patre, & veni in mundum. Iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem, & ita fecit circulum. De hoc etiam fluuio quantum ad egressum eius ex matre, potest exponi illud quod dicit Hester in somnio Mardochæi: Paruus riuulus creuit in fluuium & in lucem, solemque conuersus est. Quis, obsecro, est

Marginalia (left): Iob.28.b — Genus causæ quadruplex. — Isidorus lib.13. Etymolog.c.20 — Ecclef.1.a — 2.Phys.cō tex.18. Abstrahētium non est mendacium. — Dan.7.b.

Marginalia (right): Ps.103.c — Eze.29.a — Ægyptus. — Horū meminit Augus. pluribus in locis, & præsertim lib. de Hæresibus ad Quoduultdeum to.6. — Eccl.24.d — Isa.53.a — Psal.18.b — Ioan.16.d — Hest.10.b

paruus riuulus iste, nisi humillima virgo? hæc creuit in fluuium, cum generauit Christum, qui non solum fluuius per abundantiam gratiæ, sed etiam lux sapientiæ, & sol iustitiç dicitur, secundum quod Ioannes de ipso dicit: *Ioan. 1. a* Erat lux vera, *& cetera.* Quarto propter emundationem dicitur fluuius, sacramentorum dispensatio, quæ sine sui pollutione mundat nos à coinquinationibus peccatorũ. *Apoc. 22. a* De hoc fluuio in Apocalypsi: Ostendit mihi fluuium aquæ viuæ splendidum tanquam crystallum, procedentẽ de sede Dei, & Agni. Sacramentorum dispensatio dicitur fluuius splendidus tanquam crystallus, propter claritatẽ & nitorem, quem relinquit in animabus, quæ in hoc flumine depurantur. Dicitur etiam fluuius aquæ viuæ propter efficaciam gratiæ, quæ viuificat animam. Hic etiam procedit de sede Dei, & Agni. Nam sacramentalis gratia

B

procedit à Deo tanquã ab Actore, & efficiente: à Christo tanquam à Mediatore, & à promerente. Propter quod dicuntur omnia sacramenta efficaciam habere à passione Christi, vt testatur Augustinus: De latere Christi dormientis fluxerunt sacramenta, dum inde fluxit sanguis, & aqua. *In lib. sententiarum ex Aug. decerptarum sent. 328. tom. 3. Ex Tracta. 15. super Ioan. ante med. to. 9. Et 15. de Ciuitate Dei ca. 26. tom. 5.* De omnibus istis fluuijs simul, & per ordinem habetur cap. 2. Genesis, vbi dicitur quod fluuius egrediebatur de loco voluptatis, qui inde diuiditur in quatuor capita. Nomen primi Phison. Nomen secundi Gehon. Nomen tertij Tigris. Et nomen quarti Euphrates. Fluuius iste egrediens de paradiso est totius Libri huius materia. Quatuor fluuij ex isto procedẽtes sunt speciales materiæ quatuor Librorum, sicut facile potest aptare, qui prædictorum nominum interpretationes vult diligenter exponere. Phison enim interpretatur oris mutatio, & in hoc significatur personarum emanatio. Sicut enim ex ore ma-

C

teriali procedit verbũ, & spiritus, ita ex ore Patris, Filius, & Spiritus sanctus. *Eccl. 24. a* Ego ex ore Altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam. Hoc dicit ipse filius, qui est verbum, & sapientia Patris. *Psal. 32. b* Et in Psalmo: Verbo Domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius, *& cetera.* Gehon interpretatur arena, & in hoc significatur rerum mundanarum productio. Sicut enim vniuersitas creaturarum cõparatur mari propter speciositatem, ita arenæ propter innumerositatem. *Eccl. 1. a* Arenam maris, & pluuiæ guttas, & dies sæculi quis dinumerauit? Tigris interpretatur sagitta, & in hoc significatur filij Dei incarnatio. Sicut enim in sagitta ferrum coniunctum est ligno, sic in Christo fortitudo diuinitatis coniuncta est molliciei humanitatis. Et sicut

D

sagitta ex arcu, & ligno volat ad percutiendum aduersarios, sic Christus de cruce saliens confregit aduersarium. *4. Reg. 13. c* Hæc est illa sagitta, de qua dicitur: Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam. Euphrates interpretatur frugifer, in quo significatur sacramentorum dispensatio, quæ non tantum animam purgant à culpa, sed etiam fecundant in gratia. *Apo. vlt. a* Quod signatum est in Apocalypsi, vbi dicitur quod iuxta fluuium crystallinum erat lignum afferens fructum, cuius folia erant in medicinam. Cum igitur quatuor sint fluuij, quatuor sunt fluuiorum pro

De causa formali.

funda prædictis fluuijs correspondentia. Profundum æternæ emanationis est sublimitas esse diuini, de quo potest intelligi illud: *Eccl. 7. c* Alta profunditas, quis inueniet eam? Vere profunditas alta, & altitudo profunda, ita vt exclamet Apostolus, & dicat: *Rom. 11. d* O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudi-

E

cia eius? Vere iudicia incomprehensibilia, quia profunda. *Psal. 35. a* Iudicia enim Dei abyssus multa. *Eccl. 1. a* Et Profundum abyssi quis dimensus est? Hæc profunditas innuitur in Iob: *Iob. 11. b* Forsitan vestigia Dei comprehendes, & vsque ad perfectum, Omnipotẽtem reperies. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno: & vnde cognosces? quasi dicat, ex te non potes: ideo consulit Apostolus: *Ephe. 3. d* In charitate radicati, & fundati, vt possitis comprehendere, *& cetera.* Et hoc profundum perscrutatur Magister in primo Libro. Sublimitas enim diuini esse consistit in duobus, scilicet in nobilissimis emanationibus, quæ sunt generatio, & processio. In nobilissimis conditionibus, quæ sunt summa sapientia, omnipotentia, & perfecta voluntas: de quibus est Primus Liber. Nam in prima parte agit de sa-

A

cratissima Vnitate, & Trinitate. In secunda vero quæ incipit in distin. 35. *Cumque supra disseruit*, & cetera, speciali tractatu agit de supradicta eius triplici conditione, siue proprietate. Profundum creationis est, vanitas esse creati. Creatura enim quanto magis euanescit, tanto magis in profundum tendit, siue euanescat per culpam, siue per pœnam. Propter hoc dicitur per Prophetam in Psalmo in persona hominis, qui euanuit per culpam: Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. *Psal. 68. a* Et rursus orans Propheta ne euanescat per pœnam, dicit: *Psal. 68. b* Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, *& cetera.* Hoc profundum scrutatur Magister in Secundo Libro. Nam vanitas esse creati in duobus consistit, videlicet in mutatione de non esse in esse, & rursum in reuersione in non esse. Et quamuis nulla creatura omnino cedat in

B

non ens per naturam, verumtamen, sicut dicit Augustinus, peccator tendit ad nõ esse per culpam, & de his duobus est totus Secundus. *Aug. lib. 7. confess. c. 11. & de vera Rel. c. 11. & seq. to. 1.* Nam in prima parte agit de rerũ egressu. In secunda vero parte, quæ incipit in distinctione 21. *Videns igitur diabolus*, & cetera, agit de lapsu, vt de tentatione diaboli, de peccato originali, & actuali, vsque ad finem. Profundum incarnationis est meritũ humilitatis Christi, quod tantum fuit, vt vere possit dici profundum, quasi non habens terminum, nec fundum. De quo potest intelligi illud Ionæ: *Ionæ 2. b* Proiecisti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me. Hoc potest dici de Christo qui tãtum humiliatus est, vt vere possit dici proiectus, & abiectus. *Isa. 53. a* Et vidimus eum, & nõ erat ei aspectus, & desiderauimus eum despectum, & nouissimum viro-

C

rum, *& cetera.* Vere igitur dicit se proiectum, sed vbi? in profundum maris & fluminis. Nam passio Christi comparatur mari propter pœnalitatis amaritudinem: flumini, propter charitatis dulcedinem. Dulcissimum enim cor Iesu Christi tanta circa nos afficiebatur teneritudine amoris, vt non videretur ei graue pro nobis sustinere extremum, & acerbissimum genus mortis. Et hoc profundum perscrutatur Magister in Tertio. Nam meritũ Christi in duobus consistit, scilicet in passione per quam nos redemit: & in actione per quam nos informauit, quæ cõsistit in operibus virtutum, donorum, & præceptorum, de quibus duobus est Tertius Liber. Nam in prima parte agitur de incarnatione, & passione, in qua consistit nostra redemptio. In secunda quæ incipit in distinctione 23. *Cum vero supra habitum sit*, & cetera, agitur de virtutibus, donis, & præceptis, in quibus consistit nostra informatio.

D

Profundũ sacramentalis dispensationis est efficacia perfecti medicamenti. Tanta enim est efficacia medicinæ sacramentalis, quod humanam mentem excedit, vt vere profundum possit dici De hoc: *Isa. 51. d* Posuisti profundum maris viam tuam, vt transirent liberati. Profundum istud in quo Ægyptij demerguntur, & filij liberati transeunt, & saluantur, est efficacia Sacramentorũ, in quibus destruuntur opera tenebrarum, & conferũtur arma lucis, & dona gratiarum, per quæ homo transfertur de potestate tenebrarum in regnum filij charitatis Dei. Hęc efficacia sacramentorum est profundum maris, in quantum primo liberat à culpa, & introducit in amaritudinem pœnitentię: fluminis, in quantum liberat à miseria, & introducit in

E

dulcedinem gratiæ. Quod optime præfiguratum fuit in filijs Israel, quibus exeuntibus ex Ægypto diuisa est aqua, *Exo. 14. f* & transierunt per medium sicci maris, sicut dicitur: Et introeuntibus in terram promissionis per arentem alueum, transiuit Israel Iordanem istum, siccante Domino Deo nostro aquas eius, *& cetera.* *Iosue 4. d* Simile dicitur in Iosue. Hoc profundum perscrutatur Magister in quarto Libro. Nam efficacia perfecti medicamenti in duobus consistit, scilicet in sanatione à varietate infirmitatum deprimentium, & in liberatione ab vniuersitate miseriarum aggrauantium: & de his duobus est totus Quartus Liber. Nam in prima parte agit de multiplici sanatione, quam efficiunt septem sacramenta. In secunda, quæ incipit in distinctione 43. *Postremo de conditione resurrectionis*, & cetera, agit de perfecta sanitate, ad quam perducunt, sicut de gloria resurgentium, qui veraciter, & fideliter sacramenta Eccle-

siæ per-

liæ perceperunt: & per oppositum de pœna malorũ, qui sacramenta Ecclesiæ contempserunt. Ex perscrutatione autem quatuor profundorum in quatuor libris elicitur finis, scilicet reuelatio quatuor absconditorum. Primum est magnitudo diuinæ substantiæ. De qua: Vere tu es Deꝰ absc oditus, Deus Israel Saluator. Vere magnitudo diuinę substantiæ abscondita, secũdum illud Iob: Cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, magnitudinẽ tonitrui eius quis poterit intueri? certe nullus potest intueri nisi ille cum quo Sapientia Dei inhabitat. Pro hoc petebat ille Sapientiæ amator: Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuę. Hoc absconditum Magister repletus sapientia de supernis per primi Liberi perscrutationem produxit in lucem. Nam visis, & intellectis nobilissimis emanationibus, & nobilissimis proprietatibus, innotescit nobis viatoribus, secundum quod possibile est diuinæ substantiæ magnitudo. Secundum absconditum est ordo diuinæ sapientiæ. De quo Iob: Vbi inuenitur sapientia? & quis est locus intelligentiæ? abscondita est ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cœli latet. Vere abscondita. Quia sicut dicitur ibidẽ: Sapientia trahitur de occultis: ita ꝙ si cognosci optatur, indiget perscrutatione profunditatis nõ in se, sed in operibus in quibus ipsa relucet: vnde dicitur in Ecclesiastico, quod vnus est altissimus Creator, qui effudit illam super omnia opera sua. Hoc ergo absconditũ manifestat Magister in perscrutatione Secundi. Nam viso ordine bonorum & malorum, patet nobis quomodo ab æterno Sapiẽtia Dei ordinata est, & ex antiquis antequàm terra fieret. Tertium absconditum est fortitudo diuinæ potentiæ de qua Abachuc: Cornua in manibus eius: ibi abscõdita est fortitudo eius: legitur de Christo pẽdẽte in cruce, vbi latuit fortitudo virtutis sub pallio infirmitatis. Et hoc est Sacramentũ absconditum à sæculis, de quo ad Ephesios: Mihi omniũ Sanctorũ minimo data est gratia hęc in gentibus Euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio Sacramenti absconditi à sæculis in Deo. Hoc est Sacramentum absconditum, sacrum secretum: quo Deus fortis, vt hostem vinceret, indutus est armis nostræ infirmitatis: quod est inauditũ à sæculis. In perscrutatione tamẽ Tertij Libri, vbi ostenditur quod Christus in sua infirmitate vicit contrariam potestatem manifestatur fortitudo diuinæ potẽtiæ. Si enim vicit per infirmitatẽ, quid fecisset si pugnasset per virtutem? Et si infirmum Dei fortius est hominibus, brachiũ Dei quis poterit infirmare? Vere igitur patet inenarrabilis eius fortitudo, cuius est tam fortis infirmitas. Quartum absconditum est dulcedo diuinæ misericordię. De quo Psalmus: Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Vere abscondita, & reseruata timentibus dulcedo misericordiæ. Quia sicut dicitur in Psalmo: Misericordia Domini ab æterno, & vsque in æternũ super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eiꝰ. Hæc dulcedo manifestatur in perscrutatione Quarti Libri. Nã viso qualiter Deus dimittit peccata in pręsenti, & qualia nostris vulneribus adhibet medicamina, & qualia in futuro dat præmia nobis dulcedo diuinæ misericordiæ aperitur. Horum igitur absconditorum propalatio est finis Libri generalis: ad quem perduci, & perducere volens Magister sententiarũ, perscrutatus est profunda fluuiorũ præuia gratia Spiritus sancti. Ille enim est præcipuus perscrutator secretorum, & profundorum secundũ quod dicitur ab Apostolo: Spiritus omnia perscrutatur, etiã profunda Dei. Huius spiritus agitatus charitate, & luce & claritate illustratus composuit Magister hoc opus: & scrutatus profunda fluuiorum, hoc etiã spiritu adiuuante factus est reuelator absconditorũ. Ipse enim est de quo scribitur in Daniele: Ipse reuelat profunda & abscondita: & nouit in tenebris constituta. Et hæc fuit intentio & finis Magistri secundũ quod ipse dicit in Prologo: *Lucernã veritatis in candelabro exaltare volentes, in sudore ac labore multo hoc volumen, Deo præstante, compegimus ex testimonijs veritatis in æternum fundatis.* Et paulo ante dixerat, quod propositum suum est Theologicarum inquisitionum abdita pandere. Pate ergo in verbo proposito pręsentis Libri causa materialis, formalis, efficiens, & finalis.

[Left margin: De causa finali. — Isa. 45. c — Iob. 26. d — Sap. 9. b — Iob. 28. b — Eccli. 1. a — Abac. 3. a — Ephe. 3. b — Psal. 30. b — Psal. 146. b — De Causa efficiente. — 1. Cor. 2. c — Dan. 2. c]

Epilogus.

AD intelligẽtiam eorum quæ primo tacta sunt, quatuor possunt quæri iuxta quatuor prædicta. Primo, quæ sit huius Libri materia, vel subiectum.

QVÆSTIO I.

Quæ sit materia, quodve subiectum Theologiæ, vel huius Libri.

Alexander Alensis 1. p. summa q. 1. Membro 3.
S. Thomas 1 p. summa q. 1. art. 7.
Ægid. Rom. 1 Sent. q. 3.
Durandus 1. Sent. q. 5. Prologi.
Richardus 1. Sent. q. 6. Prologi.
Henricus in summa art. 19. q. 1. Et quod. 12. q. 2.
Scotus 1. Sent. q. 1. lateralis ipsius Prologi.
Ioan. Baccon. 1. Sent. q. 3. Prologi.
Gab. Biel. 1. Sent. q. 9. Prologi.

Fundamenta.

QVOD Deus sit subiectum, videtur. Illud enim subiectum est in scientia, de quo, & de cuius proprietatibus est scientia tota: sed de Deo, de eius operibus, vt puta creatione, & reparatiõe, est totus iste liber: ergo, &c.

ITEM videtur quod subiectum istius libri sint res, & signa. Illud enim est subiectum in scientia, secundum cuius diuisionẽ, diuiditur illa scientia ab alijs: quia scientiæ secantur vt res, hoc est, quia diuiduntur secundum diuisionem subiectorum: sed hæc est res, & signum, sicut manifestum est: ergo, & cet. [*Arist. 3. de anima, co. text. 38.*]

ITEM videtur quod credibile sit subiectum huius Libri. Illud enim est subiectum in libro, circa quod versatur auctoris intentio, & tractatus: sed credibile est huiusmodi. Vnde Magister dicit in prologo quod propositum suum est fidem nostram clypeis dauidicæ turris munire: hoc est ad probandum fidem rationes adducere, nõ, inquam, fidem habitum, sed fide creditum: ergo, &c.

Ad oppos.

1. SED contra: Subiectum in scientia debet complecti omne quod determinatur in illa: sed hoc in libro non tantum determinatur de Deo, sed etiam de creaturis: ergo Deus non est subiectum huius totius libri generaliter, sed solum primi libri.

2. ITEM aliter ostenditur illud idem sic: Licet tres causæ coincidant in vnam, tamen materia non coincidit simul cum fine: quia materia dicit quid incompletum: finis autem dicit totius operis complementum. Sed Deꝰ est finis totius istius operis, quia finis totius Theologiæ, ergo non est subiectum, vel materia. [*2. Phy. con text. 70.*]

3. ITEM quod res & signa non sint subiectum, videtur. Omnis enim scientia est de rebus, vel signis: ergo si res & signa sunt subiectũ huius Libri, liber iste est generalis ad omnes. Quod si specialis scientia, & doctrina traditur in libro hoc, patet quod res & signa non habent assignari in eo pro subiecto.

4. ITEM constat quod alia est scientia de rebus, & alia de signis, vt patet: differt enim sermocinalis scientia à naturali: ergo aut scientia tradita in hoc Libro non est vnius generis, aut non est simul de rebus & de signis, sed est vnius generis, ergo, &c.

5. ITEM quod credibile non sit subiectum videtur. Quia scientia & veritas sunt diuersi habitus, ergo habent diuersa obiecta: ergo cum credibile in quantum huiusmodi sit obiectum veritatis, non erit obiectum scientiæ in quantum huiusmodi: ergo, &c.

6. ITEM sicut consideratio huius libri versatur, circa fidem, ita circa spem, & charitatem: ergo si sperandũ, vel diligendum, siue sperabile, vel diligibile non est subiectũ huius libri, pari ratione nec credibile est subiectum in eo.

CONCLVSIO.

Deus est subiectum Theologiæ, radicale: Christus est subiectum integrale. Res & signa sunt subiectum vniuersale, vel dicas credibile, vt probabile.

RESP. ad arg. Dicendum quod subiectum in aliqua scientia, vel doctrina tripliciter potest accipi. Vno modo [*Reclamat Scot. in pro lo. 1. q. 3.*]

A dicitur subiectum in scientia, ad quod omnia reducuntur sicut ad principiũ radicale. Secundo modo, ad quod omnia reducuntur sicut ad totum integrale. Tertio modo ad quod omnia reducuntur sicut ad totum vniuersale. Exemplum huius manifeste patet in grammatica. Nam subiectum primo modo, ad quod omnia reducuntur sicut ad primum elementale, vel radicale, est littera: quam ideo vocat Priscianus elementum, quia est minimum in quo stat resolutio grammatici. Subiectum, ad quod omnia reducuntur sicut ad totum integrale, est oratio congrua & perfecta. Subiectum vero, ad quod omnia reducuntur sicut ad totum vniuersale, est vox litterata, articulata, ordinabilis ad significãdum aliquid in se, vel in alio. Per hunc modum est distinguere in quadriuialibus. Nam subiectum in geometria, ad quod omnia resoluuntur, vt B ad principium, est punctus. Subiectum ad quod omnia reducuntur, vt ad totum integrum, est corpus quod continet in se omne genus dimensionis. Subiectum, ad quod omnia reducuntur, vt ad totum vniuersale, est quantitas continua immobilis. Per hunc modum & in hoc Libro est assignare subiectum secundum triplicem differentiã. Conclus. 1 Nam subiectum, ad quod omnia reducuntur, vt ad principium, est ipse Deus. Conclu. 2. Subiectum quoque ad quod omnia reducuntur, quæ determinantur in hoc Libro, vt ad totum integrum, est Christus, prout comprehendit diuinam naturam, & humanam, siue creatam, & increatam, de quibus sunt duo primi Libri, & caput & membra, de quibus sunt duo sequentes. *Hoc improbat Scot. q. 4. prol.* Et accipio hic large totũ integrum, quod multa complectitur non solum per compositionem, sed etiam per vnionem, & per ordinẽ. C Conclus. 3 Subiectum quoque ad quod omnia reducuntur sicut ad totum vniuersale, possumus nominare dupla nominatione siue subdisiunctione, & sic est res, vel signum. Et vocatur hic signum Sacramentum. Possumus & vnico vocabulo nominare, & sic est credibile, prout tamen credibile trãsit in rationem intelligibilis, & hoc per additionem rationis, & hoc modo proprie loquendo, credibile est subiectum in hoc Libro. Epilogus dictorum. Concedendæ ergo sunt rationes probantes & Deum esse subiectum, & res, & signa, & credibile, diuersimode, sicut dictum est.

1. QVOD ergo obijcitur in contrariũ, quod de Deo nõ agitur per totũ in hoc Libro, dicendum quod, quãuis non agatur de Deo quantum ad substantiã tantũ, agitur tamen quantũ ad substantiã, vel quantum ad opera eius, & ideo non est subiectum vt totum, sed vt principium. D

2. QVOD obijcitur, quod materia non coincidit in vnum cum fine; dicendum quod materia tripliciter dicitur, scilicet materia ex qua, materia in qua, & materia circa quam: & hæc vltima materia magis dicitur obiectum quam materia. Quando ergo dicitur quod materia non coincidit cum fine, verũ est de materia ex qua, quæ proprie est materia: sed non de materia circa quam, quæ proprie est obiectum. Nam idem potest esse obiectum habitus, & finis, & tali modo accipitur materia in scientia pro obiecto veritatis cognoscentis.

3.4. QVOD obijcitur de rebus, & signis quod sint subiecta omnium scientiarum, dicendum quod res, & signum possunt accipi in sua generalitate, & sic non pertinent ad scientiã specialem, nec ad librum, nec ad eandẽ scientiam. E Possunt iterum accipi secundum quod induunt rationem credibilis, & sic quemadmodũ vna est veritas, & vnus est habitus de omnibus credibilibus, siue, sint res, siue sint signa, vt fides, sic vna est scientia specialis de omnibus inquantum induunt hanc rationem, scilicet credibilis, siue sint res, siue signa. Aliter potest dici quod dupliciter est loqui de rebus, & signis, aut absolute, aut in relatione ad fruitionem, siue ad illud quo fruendum est. Primo quidem modo spectant ad speciales scientias, & diuersas. Secundo modo ad vnam scientiam, siue doctrinam. Vnde quemadmodum de omnibus entibus inquãtum reducuntur ad vnum primum ens, est vna scientia aut vnus liber: sic de omnibus rebus, & signis in quantũ ordinantur ad vnum, quod est α & ω est vna scientia.

5.6. QVOD obijcitur quod credibile est obiectum veritatis; est dicendum quod alio modo est credibile obiectũ veritatis, alio modo scientiæ. Credibile enim secũdum quod habet in se rationem primæ veritatis, cui fides assentit propter se, & super omnia, pertinet ad habitum fidei. Secundum vero quod super rationem veritatis addit rationem auctoritatis, pertinet ad doctrinam sacræ scripturæ. De qua dicit Augustinus quod maior est eius auctoritas, quam humani ingenii perspicacitas. *Aug. lib. 1. super Gen. ad litterã. cap. 5. in fin. tom. 3.* Sed secundum quod supra rationem veritatis, & auctoritatis addit rationem probabilitatis, pertinet ad considerationem præsentis Libri, in quo ponuntur rationes probantes fidem nostram, & sic patet quo modo differenter est fides de credibili, & libri de canone sacræ scripturæ, & præsens scriptura. Et ideo non valet illa obiectio de sperabili, vel diligibili, quoniam iste Liber non est sic ad defensionẽ spei, & charitatis, sicut fidei: vnde nõ est simile.

QVÆSTIO II.

Quæ causa formalis, quive procedendi modus sit in his Libris Sententiarum.

Alexander Alensis 1. p. summa q. 1. Membro 4. art. 1.

DE causa formali, siue modo agendi huius Libri. Et dictum est quod est perscrutatorius & inquisitiuus secretorum.

SED contra per Isaiam: Deus dat secretorum scrutatores quasi non sint. *Ad oppos. Isai. 40. c*

2. ITEM in Prouerbiis: Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. *Prou. 25. d*

3. ITEM Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. *Eccl. 3. c* Ergo si ea quæ Magister perscrutatur, sunt secreta, sunt magna, sunt alta & fortia, male Magister procedit.

4. ITEM ratione ostenditur sic: Modus procedẽdi in parte scientię debet esse vniformis modo totalis scientiæ, sed modus procedendi in sacra Scriptura est typicus, & per modum narrationis, non inquisitonis: cum ergo iste liber pertineat ad sacram Scripturam, non debet procedere inquirendo.

5. ITEM modus agendi debet esse conueniens materiæ de qua est. *Cap. 3. & 1. ca. 2. Dom. 1. de Dom. ...* Vnde in primo Ethicorum dicitur: Sermones inquirendi sunt secũdum materiam: sed materia huius doctrinæ est credibile, & credibile est supra rationem. ergo modus procedendi per rationes non conuenit huic doctrinæ.

6. ITEM modus agendi debet esse conueniens fini ad quem ordinatur scientia: sed hæc scientia, vt dicit Magister in littera, ordinatur ad fidei promotionem, sed rationes finẽ non pmouent, sed euacuãt. Vnde Gregorius: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum: *Homil. 26. in Euang.* ergo talis modus contrariatur fini, ergo nõ est conueniens. Vnde & Hieronymus: Tolle, inquit, argumenta cum de fide agitur. *Hieron. ad Paulinum de diu. hist. c. 7.* Pastoribus, & piscatoribus creditur, non dialecticis. Vanus ergo & inutilis videtur hic modus.

SED contra: Parati omni poscenti reddere rationẽ de ea quæ in vobis est fide, & spe. *1. Pet. 3. c* Cum ergo multi sint qui fidem nostram impugnant, vtique rationem de ea poscunt, vtile & congruum videtur per rationes eam astruere, & modo inquisitorio, & ratiocinando procedere: ergo, &c. *Fundamenta. Alex. 1. p. q. 2. memb. 3. art. 4.*

ITEM Richardus de sancto Victore in libro de Trinitate: *Lib. 1. c. 4. circa prin.* Credo sine dubio ad quorumlibet explanationem necesse est non modo probabilia, sed etiam necessaria argumenta non deesse, licet contingat nostram industriam latere. Ergo cum fides nostra credat necessaria, & illa habeant rationes latentes, & talia indigeant perscrutatione vt enodentur, patet quod modus perscrutatorius maxime conuenit huic scientiæ.

ITEM nõ est peioris conditionis veritas fidei nostræ, quã aliæ veritates: sed in alijs veritatibus ita est, quod omnis quæ potest per rationem impugnari, potest & debet per rationẽ defendi: ergo pari ratione & veritas fidei nostræ.

ITEM non est modo fides nostra peioris conditionis quam in principio: sed in principio quando impugnabatur per falsa miracula magorum, defendebatur per vera

Sanctorum

Sanctorum:ergo cum modo impugnetur per falsa argumenta hæreticorum, debet defendi per vera argumenta Doctorum.

CONCLVSIO.

Modus procedendi perscrutatorius, atq; inquisitiuus conuenit huic doctrinæ, quippe qui initiantes, ad fidem promouet, infirmos fouet, perfectosq; consolidat.

RESP. ad arg. Dicendum quod modus perscrutatorius conuenit huic doctrinæ, siue libro. Cũ enim finis imponat necessitatem his quæ sunt ad finem. (Quia sicut dicit Philosophus: Serra est dentata, quia est ad secandum,) sic iste liber, quia est ad promotionem fidei, habet modum inquisitiuum. Modus enim ratiocinatiuus, siue inquisitiuus valet ad fidei promotionem, & hoc tripliciter secundum tria genera hominum. Quidam enim sunt fidei aduersarij. Quidam sunt in fide infirmi. Quidam vero perfecti. Modus inquisitiuus valet primo ad confundendum aduersarios. Vnde Augustinus: Aduersus garrulos ratiocinatores elatiores magis quã capaciores, rationibus catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei, est vtendum. Secundo valet ad fouendum infirmos. Sicut enim Deus charitatem infirmorum fouet per beneficia temporalia, sic fidem infirmorum fouet per argumenta probabilia. Si enim infirmi viderent rationes ad fidei probabilitatem deficere, & ad oppositum abundare, nullus persisteret. Tertio valet ad delectãdum perfectos. Miro enim modo anima delectatur in intelligendo quod perfecta fide credit. Vnde Bernardus: Nihil libentius intelligimus, quam quod iam fide credimus.

Arist. 1. de par. ani. c. 5. Alex. vbi supra. — *Aug. 1. de Trinit. c. 2. to. 3.* — *Bern. lib. de consid. post initiũ to. 2.*

1.2.3. QVOD ergo obijcitur in contrariũ, dicendum, quod omnes illæ auctoritates intelliguntur de perscrutatione curiosa, non de perscrutatione studiosa: Nam ipse Dominus dixit Iudæis: Scrutamini scripturas, &c. *Io. 5. f*

4. QVOD obijcitur quod ille modus non competit sacræ Scripturę; dicendum ad hoc quod liber iste ad sacram Scripturam reducitur per modum cuiusdam subalternationis, non partis principalis. Similiter & libri Doctorum, qui sunt ad fidei defensionem, quod patet sic: Quia non quælibet determinatio trahens in partem, facit subalternationem scientiæ, sed determinatio quodã modo distrahens. Nam scientia de linea recta non dicitur subalternari Geometriæ, sed scientia de linea visuali, quoniam hæc determinatio quodam modo trahit ad alia principia. Quoniam ergo sacra scriptura est de credibili, vt credibile, hic est de credibili vt facto intelligibili & hæc determinatio distrahit. Nam quod credimus debetur auctoritati, & quod intelligimus rationi. Hinc est quod sicut alius modus certitudinis est in scientia superiori, & inferiori, ita alius modus certitudinis est in sacra scriptura, & alius in hoc libro, & ideo alius modus procedendi. Et sicut scientia subalternata vbi deficit, redit ad certitudinem scientiæ subalternãtis, quæ maior est; sic etiam cum Magistro deficit certitudo rationis, recurrit ad auctoritates sacræ scripturę, quæ excedit omnem certitudinem rationis. *Aug. lib. de vtilitate credendi c. 11. to. 6.*

5. QVOD tu obiicis, quod modus debet conuenire materiæ; dicendum quod conuenit. Et quod obiicitur, quod credibile est super rationem, verum est super rationem quantum ad scientiam acquisitam per rationem euidentem: sed non supra rationem eleuatam per fidem, & per donum scientiæ, & intellectus. Fides enim eleuat ad assentiendum: scientia & intellectus eleuant ad ea, quæ credita sunt, intelligendum.

6. QVOD obiicitur quod non conuenit fini, quia euacuatur meritum; dicendum quod quando assentitur propter se rationi, tunc aufertur locus fidei, quia in anima hominis dominatur violentia rationis. Sed quando fides non assentit, propter rationem, sed propter amorem eius cui assentit, desiderat habere rationes: tunc non euacuat ratio humana meritum, sed auget solatiũ, & primo modo intelligit Gregorius similiter & Hieronymus, quod non sunt inducenda argumenta dialectica, quibus homo principaliter innitatur, quia innitendum est auctoritati principalius quam rationi.

Alex. vbi supra. — *Vide lib. 3. sent. dist. 24. q. 4. 2. & 3.*

QVÆSTIO III.

An Theologia sit gratia speculationis, vel vt boni fiamus.

S. Thomas 1. p. summa q. 1. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. q. vlt. Prologi.
Henricus in summa art. 8. q. 3.
Scotus 1. Sent. q. vlt. Prologi.
Richardus 1. Sent. q. 4. Prologi.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 48. q. 2.
Durandus 1. Sent. q. 6. Prologi.
Ioan. Baccon. 1. Sent. q. 4. Prologi.
Gab. Biel. 1. Sent. q. 12. Prologi.

DE causa finali. Et cum dictum sit quod liber iste est ad reuelandum abscondita, quæritur vtrum opus hoc sit contemplationis gratia, vel vt boni fiamus. Et quod sit vt boni fiamus, videtur sic: Omnis doctrina quæ est de his, sine quorum cognitione non contingit recte viuere, est vt boni fiamus: sed iste liber est ad cognitionẽ nostræ fidei, sine qua impossibile est placere Deo, nec recte viuere, vt dicitur ad Hebræos. Ergo iste liber est vt boni fiamus. *Fundamenta.* *Heb. 11 a*

ITEM omnis doctrina quæ conuenit cum virtute in obiecto, est vt boni fiamus: hæc per se manifesta est: sed hæc doctrina conuenit cum fide in obiecto, quia est de credibili, de quo etiam est fides, siue in quo: ergo, &c.

ITEM doctrina particularis conuenit cum totali in fine: sed finis totalis scripturæ sacræ non est tantum vt fiamus boni, sed etiam vt fiamus beati, & beatitudo est optimum: igitur finis istius scientiæ est vt boni fiamus.

CONTRA: Magister dicit in littera quod finis, siue intentio sua est theologicarum inquisitionum abdita pãdere: sed hoc pertinet ad eum, cuius finis est speculatio: ergo &c. *Ad oppos.*

2. ITEM scientia quæ est vt boni fiamus, pertinet ad mores: sed cum Theologia sit de fide non de moribus: liber autem iste de his quæ spectant ad fidem, non de his q̃ spectant ad mores: ergo opus hoc non est vt boni fiam⁹.

3. ITEM omnis scientia quæ est vt boni fiamus, est practica: sed omnis talis est de his quæ sunt ab opere nostro: sed hæc nõ est de his quæ sunt ab opere nostro, sed à Deo: ergo est contemplationis gratia, non vt boni fiamus. *2. Meta. 3. quia practicæ finis est opus.*

CONCLVSIO.

Theologia est scientia affectiua: & huius cognitio est gratia speculationis, sed principaliter vt ipsi boni fiamus.

RESP. ad arg. Ad intelligentiam prædictorum notandũ est quod perfectibilis est intellectus noster à sciẽtia. Hunc autem contingit considerare tripliciter, scilicet in se, vel prout extenditur ad affectum, vel prout extenditur ad opus. Extenditur autem intellectus per modum dictantis, & regulantis: & quia secundum hunc triplicem statum errare potest, habet triplicem habitum directiuum. Nam si consideremus intellectum in se, sic est proprie speculatiuus, & perficitur ab habitu, qui est contemplationis gratia, quæ dicitur speculatiua scientia. Si autem consideremus ipsum, vt natum extendi ad opus sic perficitur ab habitu qui est vt boni fiamus: & hæc est scientia practica, siue moralis. Si autem medio modo cõsideretur vt natus extendi ad affectum, sic perficitur ab habitu medio inter pure speculatiuum & practicum, qui complectitur vtrumque, & hic habitus dicitur sapientia quia simul dicit cognitionem & affectũ. Sapientia enim doctrinæ est secundum nomen eius. Vnde hic est contẽplationis gratia, & vt boni fiamus, principaliter tamen vt boni fiamus. Talis est cognitio tradita in hoc Libro. Nam cognitio hæc iuuat fidem, & fides sic est in intellectu, vt quantum est de sui ratione, nata sit mouere affectum, & hoc patet. Nam hæc cognitio: Christus pro nobis mortuus est, & consimiles, nisi sit homo peccator, & durus, mouet ad amorem & deuotionem. Non sic ista: Circulus vincit diametrum, &c. Concedendum est ergo, quod scientia præsentis libri est vt boni fiamus. *Eccl. 6. c* *Dionys. q. 3 prolog.* *Conclus.*

1. Qvod obijcitur, quod est ad pandendum abscondita; dicendum quod ibi non est status, quia illa reuelatio ordinat ad affectum. A

2.3. Qvod obijcitur, quod non est de moribus, nec de his quæ sunt ab opere nostro, iam patet responsio ad duo vltima: quia ipse loquitur de illa scientia quæ proprie est vt boni fiamus, vt de practica.

QVÆSTIO IV.

Quæ causa agens, siue efficiens huiusce libri.

De causa efficiente. Et dicitur fuisse Magister Petrus Lombardus Parisiensis Episcopus. Sed quod non debeat dici auctor huius libri, videtur sic: Ille solus dicendus est auctor libri, qui est doctor, siue actor doctrinæ, sed sicut dicit* Augustinus in libro de Magistro, Solus Christus est doctor: ergo solus debet dici huius libri auctor. B

Aug. lib. de Magistro per totum, præsertim c. 14 tom. 1. Matt. 23. 4

2. Item sicut dicit Philosophus in Ethicis: Nō quicūque facit grammaticalia, vel musicalia, debet dici grammaticus, vel musicus, vt pote si faciat casu vel fortuna, vel alio supponente, siue dicente: sed Magister hoc opus cōposuit ex aliena doctrina, nam ipse dicit in littera: In hoc opere Maiorum exempla, doctrinamq; reperies: ergo nō debet dici auctor.

Arist. 2. Ethic. c. 4.

Si tu dicis, quod non tantum hic est doctrina Sanctorum, sed etiam sua, cuius ratione debet dici auctor. Contra: A maiori & digniori debet fieri denominatio: sed Magister dicit quod si paulisper vox sua insonuit, non tamen à paternis limitibus discessit, &c. ergo non debet iste liber dici esse Magistri.

Fundamenta.

Contra: Constat quod Deus hoc opus non scripsit digito suo: ergo habuit alium doctorem: sed non est dare alium nisi Magistrum, ergo &c. C

Item auctoritas Magistri, in hac parte recipitur. Ideo cum ipse dicat in littera: In multo labore, & sudore hoc volumē, Deo prestante, compegimus: ergo videtur quod ipse fuit auctor præsentis libri.

Conclusio.

Petrus Lōbardus, Episcopus Parisien. est auctor huius libri.

Resp. ad arg. Ad intelligentiam doctorum notandum quod quadruplex est modus faciendi librum. Aliquis enim scribit alienam materiam nihil addendo, vel mutādo, & iste mere dicitur scriptor. Aliquis scribit aliena addendo, sed non de suo, & iste compilator dicitur. Aliquis scribit & aliena & sua, sed aliena tamquam principalia, & sua tamquam annexa ad euidentiam, & iste dicitur commentator. Aliquis scribit & sua & aliena: sed sua tamquam principalia, aliena tamquam annexa ad confirmationem, & talis debet dici auctor. Talis fuit Magister, quoniam sententias suas ponit, & Patrum sententijs confirmat. Vnde vere debet dici auctor huius libri. D

Modus quadruplex faciēdi libros.

1. Qvod ergo obiicitur, quod solus Christus est doctor, & auctor, dicendum quod sicut dicit Augustinus in libro de doctrina christiana: Docere est dupliciter, sicut dicitur dupliciter aliquis facere videre. Aliter enim facit videre, qui visum restituit: aliter qui visibile digito ostendit. Primum facit Deus: secundum, homo. Similiter aliter docet qui scientiam quam habet, in alium verbo vel scripto offert, vel ostendit: aliter qui habitum scientiæ imprimit: vterque tamen dicitur doctor & auctor: sed Deus principalius, sicut in proposito.

Aug. lib. 1. de doctr. Christ. in proœmio to. 1.

2. Qvod obiicitur, quod fecit librum alio supponēte, dicendum quod non ideo dicitur facere aliquis supponente alio, quia ab alio didicit (tunc enim pauci essent doctores, vel grammatici) sed si omnino scientia eius dependeat ab alio ita quod non habeat habitum intra, sicut illi qui faciunt bonum latinum, quia alij ei dixerunt, sed ipsi ignorant artem: hoc modo non fecit Magister librum istum. Nam à scientia quā acquisierat longo tempore, vel labore, hoc opus composuit, & per doctrinas Patrū suas sententias confirmauit. Et quod sunt ibi multa dicta aliorū, hoc non tollit Magistro auctoritatem, sed potius eius auctoritatē & humilitatem commendat, &c. E

Finis proœmij Sancti Bonauenturæ in librum primum Sententiarum.

PROLOGVS MAGISTRI IN LIBROS SENTENTIARVM.

Rationes mouentes Magistrum ad aggrediendum opus ex approbatione & amore boni, catholicæ scilicet veritatis.

*Vpientes aliquid de penuria, ac tenuitate nostra cum paupercula in gazophylaciū Domini mittere, ardua scandere, opus vltra vires nostras agere præsumpsimus, consūmationis fiduciā, laborisq; mercedem in Samaritano statuentes, qui prolatis in curationē semiuiui duobus denarijs, supereroganti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pollicentis, sed terret immensitas laboris. Desiderium hortatur proficiendi, sed dehortatur infirmitas deficiendi, q̄ vincit zelus domus Dei. * Quo inardescentes, fidem nostrā aduersus errores carnaliū atq; animalium hominū, Dauidicæ turris clypeis munire, vel potius munitam ostendere, ac theologicarum inquisitionum abdita aperire, necnon & sacramentorū Ecclesiasticorum pro modulo intelligentiæ nostræ notitiā tradere studuimus. * Non valentes studiosorum fratrum votis iure resistere, eorum in Christo laudabilibus studijs, lingua, ac stylo nos seruire flagitantium, quas bigas in nobis agitat Christi charitas.*

Luc. 21. a Mar. 12. d Luc. 10. f

** Ex Aug. l. de Trin. in proœmio to. 3.*

** Ex Aug. ibidem.*

Rationes mouentes Magistrum ex detestatione & odio mali, hæreticæ scilicet peruersitatis.

Quamuis non ambigamus, omnē humani eloquij sermonem calumniæ, atq; contradictioni æmulorum semper fuisse obnoxiū, quia dissentientib. voluntatum motibus, dissentiens quoq; fit animorum sensus, vt cum omne dictum veri ratione perfectum sit, tamen dum aliud alijs aut videtur, aut cōplacet, veritati vel non intellectæ, vel offendēti, & impietatis error obnititur, ac voluntatis inuidia resultat, q̄ Deus sæculi huius operatur in illis diffidentiæ filijs suis, qui non rationi voluntatem subijciunt, nec doctrinæ studiū impendunt, sed his quæ somniarunt, sapientiæ verba coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectātes, quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis sed ad defensionē placentium incitat, non desiderantes doceri veritatē, sed ab ea ad fabulas cōuertentes auditū. Quorum professio est magis placita, quàm docenda conquirere, nec docēda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare, quæ habent rationem sapientiæ in superstitione. † Quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax, vt sit in verbis pietas, quam amiserit conscientia, ipsamq; simulatam pietatem omni verborum mendacio impiam reddunt, falsæ doctrinæ institutis fidei sanctitatem corrumpere moliētes, auriumq; pruriginem sub nouello sui desiderij dogmate alijs ingerentes, qui contentioni studentes contra veritatē sine fœdere bellant. Inter veri namque assertionem, & placiti defensionem pertinax pugna est. dum se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuetur. Horum igitur & Deo odibilem Ecclesiam euertere, atque ora oppilare, ne virus nequitiæ in alios effundere queant, & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo, ac sudore hoc volumen, Deo præstante, cōpegimus ex testimonijs veritatis in æternū fundatis, in quatuor libros distinctum.

Ex Hilar. 10. de Tri. in princ.

2. Cor. 4. a Ezech. 2. b

2. Tim. 4. a 1. Tim. 4. b † al. superficie. 2. Tim. 4. a

Matt. 5. b

Rationes mouentes discipulos ad audiendum: quibus etiam hoc opus authenticum esse probatur.

In quo Maiorum exempla doctrinamque reperies, in

quo per

quo per Dominicæ fidei synceram professionē vipereæ doctrinæ fraudulentiam prodidimus, aditum demonstrandæ veritatis complexi, nec periculo impiæ professionis incerti, temperato inter vtrumque moderamine vtentes. Sicubi vero parum vox nostra insonuit, nō à paternis discessit limitibus. * *Non igitur debet hic labor cuiquam pigro, vel multum docto videri superfluus, cum multis impigris, multisq́; indoctis, inter quos etiam & mihi sit necessarius, breui volumine complicans Patrum sententias, appositis eorum testimonijs, vt non sit necesse quærenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas, quod quæritur, offert sine labore. In hoc autem Tractatu non solū pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desidero, maxime vbi profunda versatur veritatis quæstio, quæ vtinam tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt autem, quod quæritur, facilius occurrat, titulos, quibus singulorum Librorum capitula distinguuntur, præmisimus.*

* En Aug. in proœmio 3. de Trin. to. 3.

S. BONAVENTVRÆ IN PROLOGVM SENTENTIARVM EXPOSITIO.

Cupientes aliquid de penuria, & cet.

Expositio textus.

Diuisio.

TOTALI libro præmittit Magister prologum, in quo tangit causas suscepti operis. Diuiditur autē in duas partes In prima parte ponit rationes quæ mouerunt ipsū ad aggrediendum præsens negocium, siue opus. In secunda, rationes quæ debent mouere discipulos ad benigne audiendum, circa finem: *In quo Maiorum*, &c. vbi incipit alloqui auditores. Prima pars diuiditur in duas, quia duplex ratio potest mouere aliquem ad opus faciēdum, scilicet amor boni, & odium mali. Primo ergo ponit rationes sumptas ex parte amoris boni, scilicet catholicæ veritatis. Secundo ex parte odij mali, scilicet hæreticæ prauitatis, ibi: *Quamuis non ambigamus, &c.* Prima pars habet quatuor particulas. In Prima tangit causam excitantem, & hæc est desiderium mercedis, & spes auxilij sub exemplo viduæ, & parabola Samaritani. In Secunda ponit causam retrahentem, quæ duplex est, scilicet laboris immensitas, & propria infirmitas, ibi. *Delectat nos, &c.* In tertia ponit causam propellētem. Et hęc est zelus ipsum accendens, ibi: *Quā vincit zelus.* In quarta ponit causā cōpellentē, & præualentē, ibi: *Non valentes, &c.* Et hæc est petitio fratrū studiosorum, quibus non potest quis iure resistere, sed quodam modo necessario oportet collum subijcere.

DVBIA LITTERALIA.

Opus vltra vires nostras agere præsumpsimus, &c. Dub. I.

Hic obijcitur: Præsumptio est peccatum, ergo peccauit.

RESP. Est præsumptio confidentiæ de diuino adiutorio, & præsumptio superbiæ quæ est de ꝓprio ingenio. Prima non est peccatū, sed est virtutis indicium: secunda vero est peccatum: sed de prima loquitur Magister. Vel aliter: Est præsumptio secundum veritatem, & est præsumptio secūdum propriam æstimationem. Prima est reprehensibilis, quia superbiæ: secunda laudabilis, quia humilitatis. Nec est culpabilis qui in omnibus operibus suis se reputat indignum, & quasi præsumptuosum.

Prolatis duobus denarijs supererogantí, &c. Dub. II.

Hic quęritur quę sit ista supererogatio Si tu dicas quod sit Magistrorum & Sanctorum superadditio ad sacram scripturā. CONTRA per Damascenum: Quæ tradita sunt nobis per legem, & Prophetas, veneremur nihil vltra inquirentes Item in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc: apponet ei Dominus plagas. (Dam. li. 1. de fide c. 1. / Apoc. vl. d)

RESP. dicendum quod est additio distrahens, & est additio complens Addens primo modo non supererogat, sed magis diminuit, & subuertit, & tales sunt hæretici, quibus datur maledictio. Addens secundo modo supererogat, quia saluo sensu, scripturam ipsam dilucidat. Per duos igitur denarios, duo intelligo Testamenta. Per Samaritanum, Christum. Per semiuiuum, hominem gratuitis expoliatū, & vulneratum in naturalibus. Et supererogationem intelligo Doctorem exponentem. Vel aliter dicendum, quod est additio, in qua additum est contrarium: & est in qua additum est diuersum: & est in qua additum est consonum. Prima additio est erroris. Secunda præsumptionis, quia præsumptio est, dicere in sacra Scriptura aliquod omnino diuersum ab his quæ in ea expressa sunt. Tertia, fidelis instructionis: quia quod implicitum est, explicat.

Quam vincit zelus domus Dei. Dub. III.

Hic quæritur quis sit iste zelus: & quare magis hoc zelo accenditur contra animales & carnales, quam contra superbos, & alios peccatores: & cū zelus sit amor priuatus, non videtur quod deberet zelo accendi.

ITEM cum maius sit peccatū superbia: videtur quod magis deberet accendi contra superbos.

RESP. Ad primum dicendum quod zelus est amor nolens habere consortium in amato: zelus malus vitat omne consortium, sed zelus bonus vitat tantum malos, vnde veri zelatores domus Dei non possunt videre in Ecclesia vitia quæ insurgunt contra ipsam. Vnde dicit glossa: Zelus bonus est quo animus, abiecto humano timore, accenditur, & eo tendit vt quælibet praua quæ viderit, corrigere satagat: & si nequiuerit, toleret & gemat. (Glossa in hunc locū Ioan. 2.)

AD secundum dicendum quod Magister specialiter in Ecclesia zelabat fidem: & ideo Magister accendebatur contra fidei corruptores. Dupliciter autē corrumpit quis fidem, aut motus peruersitate voluntatis & affectionis: & hic dicitur carnalis. Nam caro dicitur hic carnalis affectio, secūdum illud: Manifesta sunt opera carnis, &c. Alio modo corrumpit quis motus peruersitate iudicij: & hic dicitur animalis quasi phantasticus: quia phantasiæ peruertunt iudicium rationis. (Gal. 5. c)

Quas bigas agitat in nobis Christi charitas. Dub. IV.

Contra per Ecclesiastem: Nemo scit an odio, an amore dignus sit. (Eccl. 9. a)

RESP. Dicendum quod charitas vno modo dicit virtutem gratuitam. Alio modo dicit large amorem multum appretiantem amatum. Vnde charitas dicitur quasi amor carus Primo modo sumpta charitate, verū est certitudinaliter ꝙ nescit aliquis: potest tamen aliquo experimēto dulcedinis diuinæ misericordiæ hoc cōijcere ꝓbabiliter. Secundo modo potest scire: etsi primo modo dicit Magister, nō dicit asserendo, sed conijciendo. Si secundo modo, tunc assertiue potest intelligi: & sic patet illud.

Quamuis non ambigamus, &c.

Diuisio.

Supra posuit Magister rationes mouentes ex approbatione boni: hic ponit rationes mouētes ex odio, & detestatione mali: & hoc est malum hæreticæ peruersitatis. Habet autem hæc pars quatuor particulas. In prima parte tangit eorum peruersitatem, quæ consistit in calumniando bonum, & verum ex erroris cæcitate, & inuidiæ pari malignitate In secunda tangit huius peruersitatis ra-

dicem, quæ est suggestio diabolica, & propria superbia, ibi: *Quam Deus huius sæculi.* In tertia tangit huius erroris defensionem, quæ est per falsam superstitionem, & mendacem, & contentiosam locutionem, ibi: *Habent rationem sapientiæ in superstitione.* In quarta infert rationem quæ ipsum mouit ad præsentis operis compilationem, ibi: *Horum igitur Deo odibilem.* Et ratio hæc, est subuersio erroris.

Veritati, vel non intellectæ. Dub. V.

Videtur quod dicat male, quia veritas est lux intelligibilis, sicut lux corporalis sensibilis: sed oculus habens visum, non potest ignorare lucem sensibilem: ergo pari ratione nec intellectus ignorabit lucē intelligibilem. Si tu dicas quod non est simile, quæritur quare non est simile: & quare magis deficit natura intellectui, quam sensui.

RESP. Dicendum quod simile est si quis attendat. B Triplex enim est causa, quare aliquis non videt visibile: aut enim non videt, quia non vult respicere, aut si vult, impeditur propter defectum organi, aut propter absentiam lucis: hoc manifestum est. Similiter in spiritualibus, intellectus frequenter aliqua non intelligit, quia non vult cōsiderare. Aliquando vero non intelligit propter impedimentum ex parte corporis, vt patet in phreneticis, & stultis. Aliquando propter absentiam lucis. Licet enim lux increata se non subtrahat quantum ad essentiā, vel quantum ad qualemcumque influentiam, subtraxit tamen se homini cum peccauit, quantum ad influentiam perfectam: vnde dicitur infixisse ei ignorantiam. Vnde sicut oculus in tenebris errat, sic hodie miser humanus intellectus. Cum autē plene restituetur in lucē, sicut oculus videre poterit omne visibile, sic intelliget omne intelligibile.

Adde: aut ppter alteratione medij, nō bene videt.

Veritati offendenti, impietatis error. Dub. VI.

Aristot. 1. Metaph. contex. 1.

Contra: Omnes homines natura scire desiderant, sicut etiam esse beati: sed beatitudo neminem offendit, quia omnes eam desiderant: ergo nec veritas offendit aliquē.

RESP. Dicendum quod est loqui de veritate quantum ad primum effectum, qui est illuminare: & quantū ad istum nemo ipsam odit: omnes enim naturaliter desiderant illuminari. Est iterum loqui quantū ad effectum consequentem, qui est arguere: & hunc habet in malis. Manifestatio enim mali redarguit facientem: & inde est quod mali odiunt veritatem. Quia sicut dicitur: Qui male agit, odit lucem. Ioan. 3. b

Qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Dub. VII.

Contra per Esdram: Magna est veritas, & fortior omnibus. Omnis terra veritatē inuocat, & oēs tremunt eam. 3. Esd. 3. b

RESP. Dicendum: Est loqui de veritate simpliciter D vel de veritate quantum ad hoc, siue in speciali. Primo modo veritas est inexpugnabilis, & ideo præualet, & sic intelligitur illud Esdræ. Est iterum loqui de veritate secūdo modo: sic contingit eam per rationes phantasticas obumbrari, & per contentionem impugnari. Vnde Ambrosius super illud verbū Apostoli, Contentione, dicit: Cōtentio est impugnatio veritatis cū confidentia clamoris. Glossa to. 6 in hūc locū Rom. 1. d

Ex testimonijs veritatis in æternum fundatis. Dub. VIII.

Contra: Scientia destruetur: ergo & testimonia. 1. Cor. 13. e

RESP. Quod testimonia veritatis sunt in æternum fundata. Sicut dicitur in Psalmo: Initio cognoui de testimonijs tuis, &c. Quod obijcitur quod scientia destruetur, dicendum quod verum est quantum ad modum docendi, & considerandi, sed non quantum ad cognitum, & E rationem cognoscendi. Psalmus: In æternum Domine permanet verbum tuum, &c. Psal. 118. m

In quo Maiorum exempla.

Diuisio.

Hæc est pars vltima in qua ponit Magister rationes mouentes discipulos ad audiendū. Et diuiditur hæc pars in quatuor partes, secundum quatuor quæ mouent discipulos ad audiendum. Duo quæ sunt ex parte operis, videlicet auctoritas, & vtilitas: duo vero ex parte docentis scilicet humilitas & facilitas. In prima præparat docilitatem, scilicet in auctoritate. In secunda vtilitate suscitat attentionem. In duobus autem sequentibus, scilicet hu- A militate, & facilitate captat beneuolentiam. In prima igitur parte ostendit opus suum esse authenticum. In secunda compendiosum, ibi: *Non igitur debet hic labor.* In tertia ostendit modum docendi esse humilem, in hoc quod vult corrigi, ibi: *In hoc autem tractatu*, &c. In quarta ostēdit esse facilem ad inueniendum, & memorandum, ibi: *Vt autem quod quæritur, facilius occurrat.*

Liberum correctorem. Dub. IX.

Quæritur quid vult dicere per hoc nomen, liberum.

RESP. Dicendum quod liber corrector dicitur, sicut homo liber, qui sui tātum causa est, vt dicit Philosophus: 6. Polit. 1 sic corrector liber dicitur qui tantum gratia correctionis, non inuidiæ vel subsannationis corrigit. Hunc desiderat exemplo Augustinus vbi dicit: Magis amabo inspici à rectis, quam timebo morderi à peruersis. Gratanter enim suscipit osculum columbinum pulcherrima & castissima charitas: dentem vero caninum euitat cautissima humilitas, vel retundit solidissima veritas: magisq; optabo à quolibet reprehendi, quam siue ab errante, siue ab adulante laudari. Lib. 1. de Trinit. ca. 1. tom. 3.

LIBER PRIMVS DE MYSTERIO TRINITATIS.

DISTINCTIO I.

De materia quatuor librorum, quam venatur per distinctiones quasdam, & explicationem Vti, & Frui.

C *Veteris ac nouæ legis continentiam diligenti indagine etiam atq; etiam considerantibus nobis præuia Dei gratia innotuit sacram paginam tractatu circa res, vel signa præcipue versari. Vt n. egregius doctor Augustinus ait in libro de doctrina Christiana: omnis doctrina vel rerum est, vel signorū. Sed res etiā per signa discuntur. Proprie autem hic res appellantur quæ non ad significādū aliquid adhibentur. Signa vero quorū vsus est in significādo. Eorū aūt aliqua sunt, quorū omnis vsus est in significando, non in iustificando, quibus nō vtimur nisi aliquid significandi gratia, vt aliqua sacramenta legalia. Alia q̄ non solum significant, sed conferunt quod intus adiuuet, sicut Euangelica Sacramēta. Ex quo aperte intelligitur, quæ hic appellētur signa, res illa videlicet quæ ad significandū aliquid adhibentur. Omne igitur signū etiam res aliqua est. Quod n. nulla res est, vt in eodē Augustinus* D *ait, omnino nihil est. Non aūt ediuerso omnis res signū est, quia nō adhibetur ad significandū aliquid. Cumq; his intenderit Theologorū speculatio studiosa atq; modesta, diuinā Scripturam formam præscriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligendas, Deo duce, aperire volentibus, disserēdum est: & primum de rebus, postea de signis disseremus.* Lib. 1. c. 2. to. 3. Lib. & lo. cit. citatis.

De rebus communiter.

Id ergo in rebus considerandū est, vt in eodem Augustinus ait, q res aliæ sunt quibus fruendum est: aliæ quibus vtendum est: aliæ quæ fruuntur, & vtuntur. Illæ quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Istis quibus vtendum est, E *tendentes ad beatitudinem adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res quæ nos beatos faciunt, peruenire, eisq; inhærere possimus. Res vero quæ fruuntur & vtuntur, nos sumus quasi inter vtrasq; constituti, & Angeli & Sancti. Frui aūt est amore alicui rei inhærere propter se ipsam. Vti vero, id quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud quo fruendū est: alias abuti est, non vti: Nā vsus illicitus abusus, vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendum est, sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.*[a] *Eadem tamen Trinitas quædā summa res est, cōmunisq; omnib. fruentib. ea, si tamen res dici debet, & nō rerū omniū causa, si tamen & causa. Nō enim facile potest* Lib. 1. de Doctr. Chr. c. 3. to. 3. a Aug. li. de Doctr. Chr. c. 5.

inueniri

inueniri nomē quod tantæ excellentiæ conueniat, nisi quod melius dicitur: Trinitas hæc, vnus Deus. Res autē quibus vtendū est, mundus est, & in eo creata. Vnde Augustinus in eodē: [a] Vtendum est hoc mundo, non fruendum, [b] vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur, id est, vt de temporalibus æterna capiātur. Item in eodem: [c] In omnibus rebus illæ tantum sunt quibus fruendū est, quæ æternæ & incōmutabiles sunt: ceteris autē vtendum est, vt ad illarū fruitionem perueniatur. Idem Augustinus in 10. lib. de Trinitate: [d] Fruimur cognitis in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit: vtimur vero eis quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.

(Idem supra dist. 5. — a Cap. 4. — b Rom. 1. c — c Cap. 22. — d Cap. 10. to. 3.)

Quid intersit inter Frui, & Vti aliter quam supra.

B Notandum vero quod idē Augustinus in lib. 10 de Trinitate aliter quā supra accipiens, Vti & Frui, sic dicit: [e] Vti, est assumere aliquid in facultatē voluntatis: Frui autē, est vti cum gaudio nō adhuc spei, sed iam rei: ideoq; omnis qui fruitur, vtitur: assumit enim aliquid in facultatē voluntatis cū fine delectationis. Non autē omnis qui vtitur, & fruitur, si id quod in facultatē voluntatis assumit, nō propter ipsū, sed propter aliud appetit. Et attende quia videtur Augustinus dicere illos [f] frui tātū, qui in re gaudēt non iā in spe: & ita in hac vita nō videmur frui, sed tantū vti. vbi gaudemus in spe, cū supra dictū sit: [g] Frui esse amore inhærere alicui rei ꝓpter se: qualiter etiā hic multi adhærēt Deo.

(e Cap. 11. — f similiter habet de Mor. eccl. c. 3. to. 1. — g Lib. 1. de Doctr. Chr. cap. 4.)

Determinatio eorum quæ videntur contraria.

C Hæc ergo quæ sibi cōtradicere videntur, sic determinamus dicētes nos & hic & in futuro frui, sed ibi proprie & perfecte & plene, vbi per speciē videbimus quo fruemur: hic autē, dum in spe ambulamus, fruimur quidē, sed non adeo plene. Vnde in lib. 10. de Trinitate [h] Fruimur cognitis in quib. voluntas est. Idem in lib. de Doctrina Christiana ait: [i] Angeli illo fruētes iam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quantū in hac vita iam fruimur, [k] vel per speculum, vel in ænigmate, tāto nostram peregrinationem & tolerabilius sustinemus, & ardentius finire cupimus.

(h Cap. 10. tom. 3. — i Li. 1. c. 3. — k 1. Cor. 13. d)

Alia determinatio.

D Potest etiam dici quod qui fruitur etiā in hac vita non tantū habet gaudiū spei, sed etiam rei, quia iam delectatur in eo ꝙ diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Constat igitur quod debemus Deo frui, & nō vti. [l] Illo enim, vt ait Augustinus, frueris quo efficeris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in lib. de Doctrina Christiana: [m] Dicimus nos ea re frui, quā diligimus propter se, & ea re fruendū nobis esse tantū, qua efficimur beati: ceteris vero vtendū. Frequenter tamē dicitur frui cū delectatione vti. Cum enim adest quod diligitur, etiā delectationem secū gerit. [n] Si tamen per eā transieris, & ad illud vbi permanendū est, eā retuleris, vteris ea, & abusiue nō proprie diceris frui. Si vero inhæseris, atq; permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuæ, tunc vere & proprie frui dicendus es: quod non est faciendum nisi in illa Trinitate, id est summo & incommutabili bono.

(l Lib. 1. de Doctr. Chr. cap. 33. — m Li. 1. de Doctr. chri. ca. 31. — n Aug. lib. ead. c. 33.)

Vtrum hominibus sit vtendum, an fruendum.

E Cum autē homines qui fruantur & vtuntur alijs rebus, res aliquæ sint, quæritur vtrū se frui debeant, an vti, an vtrumq;. Ad quod sic respondet Augustinus in libro de Doctrina Christiana: [o] Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, vtimur eo: videtur autē mihi ꝓpter aliud diligendus. Quod n. propter se diligendū est, in eo constituitur beata vita, cuius etiā spes hoc tēpore nos consolatur. In homine aūt spes ponēda nō est, quia maledictus est ꝗ hoc facit. Ergo si liquide aduertas, nec seipso quisquam frui debet, quia diligere se ꝓpter se nō debet, sed ꝓpter illud quo fruendū est. Huic autē contrariū videri non debet, ꝙ Apostolus ad Philemonem loquens, ait: Ita frater ego te fruar in Domino: Quod ita determinat Augustinus: [p] Si dixisset tantū te fruar, & non addidisset, in Domino, videretur finem dilectionis, ac spē cōstituisse in eo: sed quia illud addidit, in Domino se fidē posuisse, eodemq; frui significauit [q]. Cum enim, vt idē Augustinus ait, homine in Deo frueris, Deo potius, quam homine frueris.

(o Aug. li. 1. c. 22. to. 3. — Hier. 17. a — Philem. d — p Aug. in li. de Doctr. Christ. c. 33. tom. 3 — q Ibidem.)

Hic quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis.

Sed cum Deus diligat nos, vt frequenter Scriptura dicit, quæ eius dilectionē erga nos multum cōmendat, quærit Augustinus, quomodo diligat, an vt vtens, an vt fruēs, & procedit ita: [r] Si fruitur, eget bono nostro, ꝙ nemo sanus dixerit, ait enim Propheta: [s] Bonorum meorū non eges. Omne enim bonū nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: non ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur nec vtitur, non inuenio quo modo diligat nos. Neque tamē sic vtitur nobis, vt nos alijs rebus. Nos enim res quibus vtimur, ad id referimus, vt Dei bonitate ꝑfruamur. Deus vero ad suā bonitatem vsum nostrū refert: ille enim miseretur nostri propter suam bonitatē, nos autem nobis inuicē propter illius bonitatem. ille nostri miseretur, vt se perfruamur, nos vero inuicē nostri miseremur vt illo fruamur. Cum enim nos alicuius miseremur, & alicui consulimus, ad eius quidē facimus vtilitatem, eamq; intuemur, sed & nostra fit consequens, cū misericordiam quam alijs impendimus, nō relinquit Deus sine mercede. Hæc autē [t] merces summa est, vt ipso fruamur [u]. Item quia bonus est, sumus, & in quantum sumus, boni sumus Porro etiā quia iustus est, non impune mali sumus, & in quantum mali sumus, in tantum etiam minus sumus. Ille ergo vsus quo nobis vtitur Deus, non ad eius, sed ad nostram vtilitatem refertur: ad eius vero tantummodo bonitatem.

(Ephe. 2. a — r Aug. in l. 1. de doctr. christ. cap. 31. 32. to. 3. — s Psal. 15. a — t Matth. 5. b — u Ex eod. li. c. 32.)

Vtrum vtendum, an fruendum sit virtutibus.

Hic considerandum est, vtrum virtutibus sit vtendū, an fruendum. Quibusdam videtur quod eis sit vtendum, & non fruendū, & hoc confirmāt auctoritate Augustini, qui, vt prætaxatum est, dicit [x] non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item dicunt ideo non esse fruendum eis, quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quod virtutes propter se amādæ non sint, imo propter beatitudinem solā, probāt auctoritate Augustini, qui in libro 13. de Trinitate contra quosdā ait [y]: Forte virtutes, quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, vt ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas vtiq; amare desistimus quando illam, propter quam solam istas amauimus, nō amamus. Ecce his verbis videtur Augustinus ostendere quod virtutes non propter se, sed propter solam beatitudinem amandæ sint. Quod si ita est: ergo eis fruendum non est. Alijs vero contra videtur, scilicet quod fruendum eis sit, quia propter se petendæ, & amandæ sunt. Et hoc confirmant auctoritate Ambrosij, qui ait super illū locum epistolæ ad Gal. Fructus autem spiritus est, charitas, gaudium, pax patientia, &c. [z]: At hic non nominat opera, sed fructus, quia propter se petenda sunt: si vero propter se petenda sunt, ergo & propter se amanda. Nos autem harum quæ videtur auctoritatem repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus, quod virtutes propter se petendæ, & amandæ sunt, & tamen propter solam beatitudinem. Propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores sincera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudiū spirituale Veruntamen non est hic consistendū, sed vltra

(x Li. 1. de Doctr. Chr. c. 31. — y Ca. 8. to. 3 — z Vltima pars auctoritatis nō reperitur in Ambr. comment. sed in glossa interlineari, super hoc verbo ad Gal. 5.)

vltra gradiendum. Non hic hæreat delectationis gressus, neq; hic sit dilectionis terminus, sed referatur hoc ad illud summũ bonum, cui soli omnino inhærendũ est, quia illud propter se tantum amandum est, & vltra illud nihil quærendũ est, illud est.n. supremus finis. Ideo Augustinus dicit, quod eas diligimus propter solam beatitudinem, non quod eas ꝓpter se diligamus, sed quia id ipsũ, quod eas diligimus, referimus ad illud summũ bonum, cui soli inhærendũ est, in eo permanendũ, finisq; lætitiæ ponendus, quare virtutibus nõ est fruendũ. Sed dicet aliquis: Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt prædictũ est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruendũ est. Ad quod dicimus: In illa descriptiõe, vbi dicitur, propter seipsam intelligendũ est tantũmodo, vt scilicet ametur propter seipsã tantũ, vt nõ referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt supra ostendit Augustinus dicens. Si inhæseris, atq; permanseris finem ponẽs tuæ lætitiæ, tunc vere, & proprie frui dicendus es. Quod non est faciẽdũ, nisi in illa Trinitate, idest summo & incommutabili bono. Vtendũ est ergo virtutibus, & per eas fruendũ summo bono, ita & de voluntate bona dicimus. Vnde Augustinus in lib. 10. de Trinitate ait: a Voluntas est per quam fruimur: ita & per virtutes fruimur, non eis, nisi forte aliqua virtus sit Deus, vt charitas, de qua post tractabitur.

Obiectio contra datam responsionẽ.

Lib. 1. de doctr. Christ. Cap. 33.

a Cap. 10. 1. Ioan. 4. c Dist. 7. huius libri.

Omniũ igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est. Quod aliæ sunt, quibus fruendũ est, aliæ quibus vtendum est, aliæ quæ fruũtur, & vtũtur. & inter eas, quibus vtendũ est, etiã quædam sunt, per quas fruimur, vt virtutes, & potentiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequam de signis tractemus, agendũ est, ac primum de rebus quibus fruendum est, scilicet de sancta, atque indiuidua Trinitate.

Epilogus.

DISTINCTIO I.

De materia huius Libri, & librorum diuisione.

Veteris, ac noua legis continentiam, &c.

Expositio textus.

Diuisio.

IN parte ista incipit tractatus Libri, qui diuiditur in Quatuor Libros partiales. Prima pars habet duas partes. In prima parte venatur Magister materiã huius libri, & ꝑ cõsequens aliorũ. In secũda exequitur diuisionẽ suã, & hoc dist. 2. quę incipit ibi: *Hoc itaq;, vera, ac pia fide, &c.*

ITEM prima pars, in qua venatur materiam, habet tres partes. In prima parte venatur materiã per diuisiones, & ideo primo ponit diuisionẽ, per quam distinguũtur Tres Libri à Quarto, scilicet per res & signa. In secunda ponit diuisionem per quam distinguitur primus Liber à Tribus alijs, quæ est per Frui, & Vti, ibi: *Id ergo in rebus considerandum.* In tertia determinat dubitationes quasdam ex præmissis ortas, ibi: *Cum autem homines qui fruuntur.*

ITEM prima pars habet tres particulas. In prima ponit diuisionẽ: & auctoritate Augustini confirmat eã, quæ est quod tota doctrina Theologica est de rebus, vel de signis, id est subiectũ cõmune Theologiæ in hæc duo diuiditur. In secũda, membra diuisionis explanat, ibi: *Proprie autem hæ res appellantur*, ostendens quid sit res, & quid signum secundũ membra prædictæ diuisionis. In tertia vero particula, diuisionem ad propositum applicat, ibi: *Cumq; his intenderit Theologorum speculatio*, dicens, quod de rebus, & signis fuerit dicturus, primo tamen de rebus, &c.

ITEM pars illa in qua ponit diuisionem per Frui, & Vti, per quam primus Liber distinguitur ab alijs Tribus, habet duas partes. In prima ponit diuisionem. In secunda quæ dicta sunt, epilogat, ibi: *Omnium ergo quæ dicta sunt.* Prima pars habet tres partes. In prima ponit diuisionem in res quibus fruendum, & res quibus vtendum. In secũda ad euidentiam maiorem, assignat quasdam diffinitiones, ibi: *Frui est*, &c. In tertia vero proponit, & determinat quasdam dubitationes, ibi: *Cum autem homines, &c.*

A

Frui autem est amore inhærere.

Hęc est secunda particula illius partis, in qua ponit diuisionem, per quam distinguitur primus Liber ab alijs Tribus, quæ est de quibusdam notificationibus, & quatuor habet particulas. Primo enim ponit notificationes Frui; & Vti. Secundo applicat eas ad propositum, scilicet ad res quibus fruendum, & vtendum, ibi: *Res igitur quibus fruendũ.* Tertio comparat ad alias assignationes. ibi: *Notãdum vero quod idem Augustinus:* Quarto, quia videretur sibi contradicere, mouet & determinat quandã dubitationẽ. ibi: *Et attende, quia videtur Augustinus dicere: &c.*

Cum autem homines qui fruuntur, & vtuntur alijs rebus, res aliquæ, &c.

B

Hæc tertia pars, in qua mouet & tractat dubitationes quasdam, habet tres partes secundum tres dubitationes. Prima est, vtrum homo homine debeat frui. Secunda, vtrum Deus homine fruatur, & vtatur, & hanc mouet, ibi: *Sed cum Deus diligat, &c.* Tertia est, vtrum virtutibus sit fruendum, vel vtendum, ibi: *Hic considerandum est vtrum virtutibus, &c.* Et in qualibet istarum trium partium primo mouet quæstionem, secũdo motam determinat, tertio determinationem per auctoritatem cõfirmat. Et particulæ in suis locis sunt manifestæ.

Eorum autem aliqua sunt quorum vsus omnis est in significando, non in iustificando. Dub. I.

CONTRA: Omnia Sacramenta sunt medicinæ, quia secundum Hugonem de sancto Victore, Sacramenta omni tempore fuerunt medicinæ: sed omnis medicina habet effectum in curando: ergo & Sacramenta similiter: sed ista curatio est iustificatio: ergo omni tempore Sacramenta habuerunt iustificare.

Hugo de Sacrament. lib. 1. c. 4.

C

RESP. Dicendum quod dupliciter est considerare Sacramenta veteris legis, scilicet in se, siue ratione operis operati, & sic erant tantum ad significandum: vel ratione fidei annexæ, siue charitatis, siue ratione operis operãtis, & sic erant ad iustificandum Sacramenta legalia, præter Circumcisionem.

Omne igitur signum etiam res aliqua est. Dub. II.

Opponitur de ista diuisione. Videtur enim Magister male diuidere, quia superius non diuiditur contra suum inferius: sed res est superius ad signum: ergo, &c.

D

RESP. Dicendum quod verum est, quod superius in sua generalitate acceptum non diuiditur cõtra suum inferius: sed contractum bene potest diuidi. Hic autem, res contrahitur ad standum pro re non significante.

Non autem è conuerso omnis res signum. Dub. III.

Videtur male dicere, quia signum est quod ducit in aliud cognoscendum: sed omnis res ducit in aliud, quia omnis res est causa, vel effectus. Causa autem ducit in cognitionem effectus, & è conuerso. Si dicas, quod non omne quod ducit est signum, sed quod ducit in prius, tunc omnis creatura est signum cum ducit in Deum.

RESP. Dicendum quod duplex est signum, scilicet naturale, & institutum. De primo non intenditur hic, sed de secundo, vnde nõ valet obiectio ad propositum, quoniam hoc intenditur de signo ex institutione, sicut sunt signa vocalia, & sacramentalia: tale ergo signum non est omnis res, licet omnis res sit signum primo modo.

E

Primũ de rebus, postea de signis. Dub. IV.

CONTRA: Videtur dicere debuisse potius econuerso; quia signum ducit in cognitionem rei: ergo prius esset agendum vel dicendum de signis quam de rebus.

RESP. Dicendum quod prior est cognitio signi quã rei respectu cuius est signum, sed non oportet quod omnis rei. Vnde ipse primo agit de rebus, quarum Sacramẽta non sunt signa.

Res aliæ sunt quibus fruendum, &c. Dub. V.

Videtur quod ista diuisio rerum sit male assignata respectu

spectu diuisi, quia diuisum simplicius est diuidentibus: & diuidentibus diuisum debet esse commune: sed Deo nihil est simplicius, nec est aliquid commune Deo & creaturæ: ergo, &c.

RESP. Dicendum quod est diuisio vnius communis secundum nomen tantum, & sic est diuisio æquiuoci: & est alia diuisio communis secundum nomen & rem, & hæc diuisio vniuoci est: est tertia medio modo, & ista est analogi, sicut ista est, vbi non est communitas creaturæ & Creatori secundum naturæ participationem, sed secundum similitudinem proportionis, & hæc communitas est rationis.

Dub. VI.

ITEM videtur mala diuisio quantum ad membra; videtur enim quod tertium membrum sit superfluum. Omni enim re aut est vtendum, aut fruendum: ergo tertiũ superfluit. Item sicut est res quę fruitur & vtitur, ita est res qua fruendum est & vtendum, vt est Christus: ergo qua ratione ponit tertium membrum, debere poni quartum.

RESP. Omnis res quæ est natura aliqua, aut est finis, & sic est res qua fruendum: aut deducens ad finem; & sic est res qua vtendum: aut ad finem perueniens, & sic est res quæ fruitur & vtitur, vt homo: & sic accipiuntur mẽbra. Et est ita diuisio satis conueniens huic scientiæ, quia cum Theologia sit de Creatore, & de creaturis, vtile est vt Theologus doceat, quo modo homo per alias res tendat in Deum.

Res igitur quibus fruendum. Dub. VII.

CONTRA: Quia res sunt res per se, & non per accidens: & à diuersitate rerum est diuersitas siue multiplicitas fruitionis: ergo sicut sunt tres res, sic erunt tres fruitiones. ITEM tres articuli sunt de tribus personis: ergo à simili & tres fruitiones.

RESP. Quod res accipitur hic communiter ad essentiam, & personam propter sui generalitatem: quia assumptum est hoc vocabulum, res, ab actu animę, ideo tres dicuntur res, quia tres personæ, sed tamen æque bene vna res, quia vna bonitas est in eis. Quia ergo vna bonitas, ideo & vna fruitio, quamuis tres res. Et quoniam articulus dicit quid à parte animæ distinguẽtis, scilicet intellectus, & fruitio respicit diuinam essentiam & bonitatem, & vnionem effectus communiter, ideo fruitio est vna.

Ideoque omnis qui fruitur, vtitur. Dub. VIII.

Aug. li. 83. q. 30. in 4. Hoc videtur falsum, quoniam stulti homines similiter & bestiæ fruuntur, quia propter se delectãtur in delectabili, sed non vtuntur. Si dicas quod dicitur translatiue; tunc quæritur, quare non similiter transfertur verbum vtendi.

RESP. Vti importat libertatem in sua generali acceptione, in speciali importat libertatem cum relatione ad aliud. Frui importat libertatem cum delectatione, & licet nec libertas, nec relatio conueniat brutis, conuenit eis tamen delectatio. Et ideo Vti nullo modo conuenit brutis: Frui autem conuenit eis aliquo modo, licet improprie. Aug. ibid.

In homine spes ponenda non est. Dub. IX.

CONTRA: Quia & de beata Virgine cantatur, Vita, dulcedo, & spes, ab Ecclesia quæ non errat.

Ionæ 1. b ITEM Ionæ: Accessit ad eum gubernator. Glossa: Naturale est homini magis de alijs quam de se in periculis confidere.

RESP. Dicendum quod sperare de aliquo est dupliciter, aut sicut de adiutore, aut sicut de Saluatore. Prima spes potest esse in homine, secunda non. Vel est sperare finale præmium, & hoc debet esse tantum in Deo. Vel tẽporale beneficium, & hoc potest esse in homine. Primum si ponatur in homine, meretur maledictionem, secundũ vero non.

Ita Frater. Dub. X.

Quæritur quare dicit de homine, *Ita, Frater, ego fruar te in Domino* magis quam de asino, vel de alia creatura cũ in omnibus creaturis reluceat vestigiũ diuinæ bonitatis

RESP. Quod dicitur aliquis aliquo frui in Deo, non facit repræsentatio, sed magis inhabitatio. Vnde conuersa per consequens est propria, videlicet hæc: *Ego fruar Domino in te*, dum per opera sciam Deum habitare in te, & est figuratiua locutio.

Dub. XI.

ITEM quæritur de hac solutione Augustini, qua soluit auctoritatem prædictam per illã determinationem *in Domino*. Sed in Ecclesiaste simpliciter dicitur: Fruere bonis. ITEM in Deuteronomio: Filios generabis, & filias, & non frueris eis: ex hoc implicat quod si non peccarent, fruerentur eis. Eccl. 7. b Deu. 28. d

RESP. Dicendum quod prædicta solutio non est generalis, sed solum ad propositam auctoritatem. Et ideo recurrendum est ad solutionem prædictam extra litterã in quæstionibus, quod frui accipiatur communiter, & proprie, in prædictis auctoritatibus accipitur communiter tantum. Art. 2. q. 1.

Si enim nec fruitur, nec vtitur, &c. Dub. XII.

Hoc non videtur valere, quia Deus diligit se, non tamen vtitur: quia non diligit se propter aliud, nec fruitur, quia vbi fruitio, ibi inhærentia, & indigentia, vt dicit Augustinus: Deus autem vtroque caret, &c. Aug. lib. 1. de Doct. Chr. c. 31. tom. 3.

RESP. Dicendum quod fruitio de sui generali ratione dicit amoris vnionem, scilicet fruibilis cum fruente Quoniam ergo contingit aliquid vniri sibi, & alij: conuenit non tantum frui alio, sed etiam seipso: sed vbi est vnio ad alterum, ibi est dependentia, inhærentia, & indigẽtia: vbi vero ad seipsum, si ipsum est summum bonum, non est inhęrentia nec dependentia, vel indigentia, sed omnimoda sufficientia. Si vero ipsum bonum deficiens est, indiget, & inde est, quod solus Deus seipso perfecte fruitur: nihil autem aliud ab ipso potest perfecte seipso frui. Solus enim Deus est summum bonum, & diligit se, fruendo se, diligit etiam alia fruendo se: & ita nec fruitio Dei, nec vsus est cum indigentia, sicut nostra fruitio, & vsus.

Item quia bonus est, sumus. Dub. XIII.

Obijcitur. Videtur enim falsum. Nam si quia bonus est, sumus: ergo quia ab æterno bonus est, ab æterno sumus.

RESP. Dicendum breuiter quod hoc, *quia bonus est*, dicit causam. Sed est aliqua causa naturalis etiam necessaria, & est aliqua causa voluntaria. Bonitas autem diuina est causa nostri esse, & boni esse per modum voluntatis, non naturæ, & necessitatis: hæc autem causa non ponit effectum statim cum est. Vide infra distin. 3. super litterã dub. 6.

Porro etiam. Dub. XIV.

Obijcitur, quare similiter non sequitur, *quia iustus est, iusti sumus*: sicut *quia bonus est, boni sumus*. Si dicas, quod iustitia nõ est eius dispositio in quantũ causa est: CONTRA. Sapientia est dispositio Dei in quantũ causa: ergo pari ratione, quia sapiẽs est, sapiẽtes sumus. Si tu dicas, quod nõ est dispositio immediata sicut bonitas, obijcitur de volũtate quę est immediatissima: & tamen non sequitur, quia volens est, volentes sumus.

RESP. Dicendum quod ratio huius consequentiæ triplex est. Vna est, quia bonitas est dispositio causæ inquantum causa. Secunda est, quia est proxima ad actum, quia cum bonum sit sui communicatiuum de sui ratione importat communicabilitatem, importat etiam voluntatem, quę duo ponunt effectum in actu. Tertia, quia dispositio generalis in qua consistit vestigij ratio, dicit respectum ad finem. Vnde sicut Deus vnus imprimit vnitatem, ita bonus bonitatem.

Vt scilicet ametur propter seipsam tantum. Dub. XV.

CONTRA. Quia sicut se habet per se ad per accidens, ita propter se ad propter aliud. Sed nihil quod conuenit alicui per accidens conuenit per se: ergo nihil quod conuenit alicui propter aliud, conuenit propter se. Si ergo virtutes sunt appetendæ propter aliud, non ergo propter se.

Aristot. 2. phy. cõtex. 29. Et 1. Eth. c. 2.

Resp. Sicut dicit Philosophus: Idem est finis, & propter quod Finis autem dupliciter est. Vno modo Finis vltimus qui proprijssime est finis, in quo est status. Alio modo finis sub fine, & dicitur proprie terminus. Sic & propter quod diuersificatur. Vnde vno modo excludit finem, alio modo non, vt dicit Magister. Quod ergo obiicitur de per se, dico quod sicut per se vno modo opponitur ei quod est per aliud, & sic idem est per se, quod secũdum quod ipsum, siue primum vniuersale. Alio modo opponitur ei quod est per accidens. Sic, & propter se dupliciter accipitur. Vno modo opponitur ei quod est propter aliud, alio modo, ei quod est per accidens: quia aliud ad illud accidentaliter ordinatur, secundum hoc distinguit Magister propter se, & consequenter honestum siue fruibile, & ipsam denique fruitionem.

Arist. pri. poster. c. 4. contex. 9.

Etiam quædam sunt res per quas fruimur, vt virtutes.
Dub. XVI.

Contra: Videtur quod solis potentiis possit frui anima sine omni virtute. Sine omni enim virtute potest frui bono creato, ergo cum magis sit fruibile bonum increatum, & anima magis ad hoc nata est, poterit eo frui solis potentiis.

Resp. Dicendum quod summũ bonum est quod super nos est: ad hoc ergo quod illi vniamur, necessario interuenit duplex medium: Medium vnum per quod anima nata est vniri alij à se diuerso, & hoc est potẽtia. Aliud speciale, vel spirituale supra hoc quod ipsam subleuet, & hoc est virtus. Quod obiicitur non est simile, quia potentia per se potest deficere, & inclinari, sed non per se eleuari.

ARTICVLVS I.

Ad euidentiam diffinitionum, & aliorum quæ Magister ponit de his verbis, Frui, & Vti. Sex quæruntur in parte ista, quorum tria pertinẽt ad Vti, tria ad Frui. De Vti tria quæruntur. Primo quæritur quid sit Vti per essentiam. Secundo vtrum omni creato contingat Vti. Tertio vtrum solo bono creato sit vtendum. De Frui similiter quæruntur tria. Primo quid sit Frui per essentiam. Secundo vtrum bono increato sit fruendum. Tertio vtrũ fruendum sit ipso solo bono increato.

QVÆSTIO I.

An vti sit actus voluntatis, vel rationis.

S. Thom. 1. 2 q. 16. art. 1. & per totam.
Ægid. 1. Sent. dist. 7. q. 3.
Thom. Arg. lib. 1. Sent. q. vlt. art. 2.

FVNDAMENTA. *2. Eth. c. 6.*

De Vti quid sit per essentiam, vtrum sit actus voluntatis aut rationis, sic proceditur. Quod sit actus voluntatis ostenditur sic: Ab actu vtendi denominatur vnusquisque bonus: sed nullus dicitur bonus nisi ab actu voluntatis: ergo actus vtendi pertinet ad voluntatem.

Aug. 10. de Trin. c. 11. tom. 3.

Item Augustinus: Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis: ergo Vti est actus voluntatis.

Aug. ibid. Et 11. de Ciuit. c. 25. to. 5.

Item, hoc videtur per diuisionem ipsius Vti contra alia, quia diuidit Augustinus hæc tria, ingenium, doctrinam, & vsum: & dicit quod ingenium respicit quid homo possit, doctrina quid homo sciat, vsus quid velit, ergo vsus est actus voluntatis.

Aristot. 4. Phys. contex. 84.

Item opposita nata sunt fieri circa idem: sed vti, & abuti sunt opposita: ergo cum abuti sit solius voluntatis, quia eius solius est peccare: ergo & vti similiter erit actus solius voluntatis.

Ad opp.

1. Contra: Vsus siue assuefactio est via in habitũ acquirendum: sed omnis potentia nata est acquirere habitum: ergo Vti videtur esse omnis potentiæ.

2. Item omnis potentia mediante operatione sua ordinatur in finem, sed eo dicitur aliquid vtibile, siue vti, quo in finem est ordinabile. Sed ordinari in finem mediante operatione propria est omnis potentiæ: ergo & Vti similiter.

August. de

3. Item sicut Augustinus dicit, & habetur infra, Vti A est id quod in vsum venerit referre, &c. Sed eius est referre, cuius est conferre: sed conferre est solius rationis: ergo referre, & per consequens Vti à diffinitione.

Doctr. Chr. lib. 1. c. 3. tom. 3.

August. de Doctr. Chr. c. 4. lib. 1. tom. 3.

4. Item ars vtitur suis instrumentis: sed ars est in potentia rationali, siue cognitiua, cum sit scientia: ergo cum habitus & actus sint eiusdem potentiæ, sic ars est in potẽtia rationali, & Vsus, siue Vti similiter erit in eadem.

CONCLVSIO.

Vti proprie est actus ipsius voluntatis, licet communiter sumptum possit esse actus potentiæ cuiuslibet.

Resp. ad arg. Dicendum quod Vti quinque modis accipitur, & secũdum hoc diuersificatur secundum rem, B & secundum diffinitionem. Accipitur enim Vsus siue Vti communissime, secundum quod diuiditur contra ocium vel ociositatem, pro naturali operatione debita cuilibet rei, siue ad quam vnaquæque res ordinatur, & secundum hoc dicit Philosophus: Cuius vsus bonus, &c. Secundo modo dicitur communiter, & sic vsus diuiditur contra dissuetudinem, & hoc modo diffinitur à Victorino: Vsus est actus frequenter elicitus à potentia, & hoc modo potest dici quod est actus omnis potentiæ, nec addit super actum nisi frequentiam. Tertio modo accipitur Vti proprie, & sic diuiditur contra habitus memoriæ, & intelligentiæ, & contra ingenium, & doctrinam, & sic diffinitur ab Augustino [a]: Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & sic dicit actum voluntatis proprie. Quarto modo accipitur magis proprie, & sic diuiditur contra a- C ctum quietatiuum, scilicet contra Frui. Et sic diffinitur ab Augustino [b]: Vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis propter aliud, & sic est actus voluntatis, vt ad aliud relatiue. Quinto accipitur proprijssime, & sic diuiditur contra actum inordinatum, scilicet contra abuti, & sic diffinitur ab Augustino: * Vti est id quod in vsum venerit, referre ad id quo fruendum est, & sic vti dicit actũ voluntatis relatum, & ordinatum in finem. Ratio ergo diuersarum notificationum est multiplex acceptio eius, quod est Vti: & ratio multiplicis acceptionis est oppositio eius ad diuersa. Si ergo quæratur cuius potentiæ est actus, dicendum quod duobus primis modis est actus omnis potentiæ: tribus vero vltimis est actus ipsius voluntatis. Communissime & communiter loquendo, est actus omnis potentiæ, & sic non loquitur Augustinus. D Proprie vero & magis proprie & proprijssime actus est ipsius voluntatis.

Arist. 1. Topicor. in loco 31.

[a] Aug. 10. de Trin. c. 11. tom. 3.
[b] Aug. 11. de ciu. Dei c. 25 to. 5. His Verbis: Vti dicimur ea re, quam propter aliud quærimus.
** Aug. de doctr. chr. lib. 1. cap. 3. tom. 3.*

1. Et sic patet primo obiectum in contrarium, scilicet quod Vti communissime sumptum sit omnis potentiæ.

2. Qvod obijcitur secundo quod omnis potentia refertur in finem per actum suum: Dicendum quod illa potentia dicitur vti suo actu, quæ est domina sui actus, & talis potentię est referre actum suum, non tantum referri. Et quoniam sola voluntas est domina sui actus, & sola est seipsam mouẽs, ideo ipsa sola est, cuius est actiue vti. Alijs autem potentijs cõtingit vti materialiter & passiue, quia habent referri, & non referre. Et hinc est quod Augustinus dicit: Vti est assumere aliquid in facultatem volunE tatis, facultas enim dicitur eius dominium, quo faciliter potest in actum suum tanquam illius princeps.

Aug. li. 10. de Tri. ca. 11. tom. 3.

3. Ad illud quod obijcitur quod rationis est referre; Dicendum quod dupliciter est referre, scilicet per collationem, & illationem, sicut præmissæ referuntur ad conclusionem, & hoc est rationis, & hoc non est Vti Et est referre per inclinationem, & ordinationem ad aliud, & hoc est proprie voluntatis, quia potest aliquid assumere quiescendo ibi, vel aliud intendendo, & hoc est referre quo, vel per quod diffinitur Vti, &c.

4. Ad illud quod obijcitur de arte; Dicendum quod ars dicit quod est operationis, & quod est speculationis: Secundum quod dicit quod est speculationis non habet Vti, & sic est rationis: secundum vero quod dicit quod est operationis, sic extenditur ad voluntatem, & eam regulat in vtendo.

QVÆSTIO II.

An omni creato vtendum sit.

Gabr. Biel. 1. Sententiarum dist. 1. q. 1.

Fundamenta. Prou. 16. A

VIso quid sit Vti per essentiam, quæritur de Vtibili, vtrum scilicet omni creato sit vtendum. Et quod sic videtur hoc modo: In Prouerb. Vniuersa propter semetipsum operatus est Deus: ergo omnia sunt ordinabilia in Deum. Sed omne ordinabile in Deum conuenit ordinare, sed ordinando ad Deum ordinabile recte vtimur: ergo si omnia conuenit ordinare, omnibus est vtendum.

Cap. 4. de diui. nomi. in fin.

ITEM ens & bonum conuertuntur, sicut vult Dionysius: sed omnia sunt entia: ergo omnia sunt bona. Sed omne bonũ est diligendũ: ergo omne creatum diligẽdum. Sed non est diligendum propter se: ergo propter aliud. Sed hoc est vti: ergo vti conuenit omni creato.

ITEM omni virtuti conuenit recte vti: ergo opus omnis virtutis est rectus vsus: sed vsus alicuius virtutis est respectu mali pœnæ, vt patientiæ alicuius, respectu mali culpæ, vt pœnitentiæ: ergo malis omnibus scilicet culpæ & pœnæ contingit recte vti: ergo multo fortius bonis ergo, & cet.

* 4. Physs. tex. 84. et in Postpra dic. c. de oppos.

ITEM* opposita nata sunt fieri circa idem: sed omnibus contingit abuti: ergo omnibus contingit recte vti: ergo vtendum est omni creato.

Ad oppos. Aug. lib. 1. de doctr. christ. c. 23. to. 3.

1. CONTRA: Charitas est per quam recte vtimur, quia omnia ordinantur in finem per charitatem, quæcũque recte ordinantur: sed dicit Augustinus: Tantum quatuor diligenda sunt ex charitate, & tria tantum creata, vt nos, proximus, & corpus proprium: ergo tantum tria referuntur, siue ordinantur in finem per charitatem, cum non sit vti recte nisi per charitatem: ergo tantum tribus est vtendum: ergo non omni creato.

2. ITEM omnia quibus vtimur, subiacent nostræ voluntati: sed quædam sunt quæ non subiacent nostræ voluntati vt necessaria, & perpetua: ergo illis non est vtendum.

3. Eth. c. 2. & 5. ibid. c. 6.

3. ITEM omne illud quo recte vtimur, bono fine facimus: sed quædam sunt quæ nullo bono fine possunt fieri, vt mentiri, & talia quæ mox nominata coniuncta sunt malo: ergo talibus non est vtendum.

Aug. to. 1 li. 2. de lib. arb. c. 19.

4. ITEM virtute non contingit male vti, sicut patet ex eius diffinitione: ergo ab oppositis, malo culpæ, siue vitiis non contingit recte vti: ergo non omnibus aliis à Deo est vtendum.

CONCLVSIO.

Vti creato quocunque possumus, vt obiecto, ad quod inclinamur, licet non quocunque vt instrumento, vel actu.

RESP. ad arg. Dicendum quod vti aliquo, quatuor dicitur modis. Aut sicut instrumento quo operamur, sicut vtimur instrumento, vel organo, & sic non omnibus contingit vti, vt puta potentiis quæ sunt pure naturales, accipiendo Vti proprie, sicut accipit Augustinus. Aut sicut habitu quo regulamur, vt puta virtute, & sic non omnibus contingit recte vti, vt habitu vitij, quo potius contingit obliquari. Aut sicut actu quo mouemur, & sic nõ omni actu conuenit vti, sicut illis quæ mox nominata coniũcta sunt malo. Aut sicut obiecto ad quod inclinamur, & sic omnibus contingit vti, & abuti. Omnia enim possunt sumi in facultatem voluntatis ad approbandum, vel respuendum, & hoc patet per Augustinum: Vtimur assumendis, vel respuendis ad valetudinem: tolerãdis ad patientiam, ordinandis ad iustitiam.

Aug li. 83. q. 30. to. 4.

Aug. 10. de Trin. c. 11. to. 3. Vide huius lib. dist. 47. q. 5.

ITEM Augustinus: Voluntas totam intelligentiam capit, dum vtor omni eo quod intelligo: sed mala intelliguntur: ergo contingit vti malis. Aliter tamen vtimur bonis, aliter malis. Ratio enim ordinationis in bonis non tantum est ex parte ordinantis, sed etiam ex parte ordinati, quia per se bona sunt vtibilia, & ordinabilia, & de

A suî natura: sed in malis ratio ordinationis non est ex parte ordinatorum, sed potius ex parte ordinantis: & ideo mala non dicuntur vtibilia. Vnde nota quod cũ Vti sit assumere aliquid in facultatem voluntatis, hoc potest esse quadrupliciter, vel in facultatem voluntatis imperantis, sicut est de his quæ proprie pertinent ad vsum humanũ. Vel in facultatem voluntatis acceptãtis, sicut est dilectio proximi, & huiusmodi. Vel in facultatem voluntatis tolerantis, sicut sunt mala pœnæ. Vel in facultatem voluntatis respuentis, & sic assumuntur mala culpæ, & ordinãtur. Primis duobus modis intelligitur illud: Cuius vsus bonus. &c.

B 1. AD illud ergo quod obiicitur de charitate quod tantum tria creata sunt diligenda; Dicendum quod diligere aliquid ex charitate est ordinare in summum bonũ: quod per se charitas diligit: hoc autem contingit dupliciter. Aut enim contingit ordinare quod natum est deuenire in finem, & sic tantum tria creata diligenda sunt ex charitate. Aut illud per quod deuenire est in summum bonum: & quia hoc potest esse suo modo per omnẽ creaturam, omnis creatura potest diligi ex charitate, & omni creatura contingit vti.

2. AD illud quod obiicitur quod non omnia subiacent voluntati; Dicendum quod aliquis dicitur subesse dominio voluntatis dupliciter. Aut quantũ ad esse ipsius rei, & sic non omnia subiacent. Aut quantum ad actum voluntatis, qui est in respuendo ipsam rẽ, vel approbando, & hoc propter se, vel propter aliud, & tali modo omnia subiacent voluntati nostræ, scilicet quantũ ad actum

C appetitionis, vel respuitionis, licet non primo modo.

3. 4. AD illud quod obiicitur, quod quædam nullo bono fine possunt fieri: similiter quod semper vitijs abutimur; Dicẽdum quod obijcitur secundum viã, qua contingit vti aliquo vt actu medio: & hoc modo non conuenit vti peccato, vel sicut habitu regulante similiter: conuenit tamen eo vti sicut obiecto recto per modum contritionis, & detestationis.

QVÆSTIO III.

An solo bono creato vtendum sit.

Gabriel Biel. 1. Sententiarum dist. 1. q. 1.

OStenso, vtrum omni creato sit vtendum, & omni alio à Deo, est quæstio, Vtrum solo bono creato sit Fundamenta.

D vtendum. Et quod sic videtur. Omne bonum, aut est finis, aut ad finem: sed solo bono quod est ad finem est vtendum, quia ratio vtilis est ducere in finem: ergo cum solum bonum creatum sit ad finem, solo bono creato est vtendum. Arist. 2. Ethic. c. 4.

ITEM omne bonum aut est creatum, aut increatum. Sed si contingit vti bono increato, contingit illud referre ad aliud: aut ergo ad creatum, aut increatum: sed non ad increatum, quia non est nisi vnum: ergo ad creatum. Sed sic refertur terminus ad viam, & causa ad effectum: sed hoc est abusio non vsus: ergo solo bono creato, siue creatura est vtendum.

ITEM Augustinus diuidit honestum contra vtile: ergo nullum vtile honestũ, & econuerso. Sed Deus est quid Aug. lib 83. q. 30. to. 4

E honestum per essentiam: ergo Deo non est vtendum.

ITEM videtur quod non solum non sit vtendum Deo, siue bono increato: sed vti eo semper sit peccatum mortale, quia Augustinus dicit: Summa peruersitas est frui vtendis, & vti fruendis: sed qui vtitur bono increato, vtitur bono fruendo: ergo &c. Aug. li. 83. q. 30. to. 4

1. CONTRA: Contingit Deo recte seruire intuitu mercedis, quia multi sunt boni mercenarii, vt dicit Ambrosius: sed non contingit Deo seruire nisi amando: ergo contingit Deum recte amare intuitu mercedis: sed sic amans vtitur Deo, quia refert ad aliud ergo, &c. Ad oppos. Ambr. to. 3. in 15. cap. Luc. lib. 7.

2. ITEM sicut summa bonitas habet se ad amorem, sic summa veritas ad cognitionem: sed contingit veritatẽ creatam cognoscere clarius sine præiudicio summæ Veritatis, & sine errore: ergo similiter contingit ali-

quam aliam bonitatem quam summam ardentius diligere sine præiudicio summæ bonitatis, & deordinatione: ergo contingit amore ordinato aliud plus diligi quam Deum: ergo contingit Deum diligi propter aliud ordinate, & ita vti eo.

Arist. 2. Topic. loco 31. 3. ITEM videtur quod nullum peccatum sit, cum quis vtitur Deo propter suam salutem: quia cuius finis bonus est, ipsum quoq; bonum: sed huius vsus bonus est, scilicet nostra salus. ergo vsus Dei est bonus: ergo non erit peccatum.

4. ITEM vsus Dei aut est bonus, & sic vtendum Deo: aut est malus, & sic Deus malus, quia cuius vsus malus, ipsum malum: quia si Deus bonus, & eius vsus bonus: ergo Deo est vtendum.

B

CONCLVSIO.

Solo bono creato est vtendum: & bono increato vti, est abuti.

RESP. ad arg. Dicendum quod solo bono creato est vtendum, quia si bono increato vtimur, semper est abusus: & abusus talis est mortale peccatũ, propter auersionẽ à fine cum delectatione, & propter voluntatis inordinationẽ quæ minus diligit ipsũ quo vtimur, quam propter quod vtimur.

Vide dist. 13. Et lib. 3. dist. 27. art. 2. q. 2. Gen. 15. 1. AD illud ergo quod obijcitur quod contingit recte seruire Deo intuitu mercedis; Dicendum quod illa merces, aut est ipse, sicut Dominus dixit ad Abraã: Ego merces tua, & sic intuens mercedem non vtitur Deo, quia nõ refert ad aliud. Aut merces illa est aliud, & tunc potest eã quis intueri, aut vt causam mouentem, & sic est malus mercenarius, & sic vtitur: aut vt rationem inducentem, & sic est bonus, & hoc modo non vtitur.

C

2. AD illud quod obijcitur quod clarior cognitio creaturæ nõ præiudicat Creatori: ergo, &c. Dicendum quod non est simile: quia claritas cognitionis non est in nostra potestate: sed ardor affectionis est in nostra potestate, ideo requiritur à nobis quod istum amorem ordinemus non illam cognitionem. Aliquis tamen actus cognitionis est in nostra potestate, vtpote actus fidei, quo si aliquis assentiat Veritati primæ propter aliud, bene præiudicat veritati sicut amare propter aliud, bonitati.

D

3. AD illud quod obijcitur quod finis vsus Dei est bonus; Dicendum quod finis dicitur bonus dupliciter, aut quantum ad substantiam aut quantum ad intentionem finiente: & propositio illa intelligitur quantũ ad intentionem finiendi, & hæc consistit in recta ordinatione, & illo modo non contingit vti Deo, quia non conuenit ordinari.

4. AD vltimum, scilicet vsus Dei, aut est bonus, aut malus, &c. Dicendum quod illa propositio intelligitur de habentibus ordinationem ad finem, sed non de ipso fine. Vel intelligitur de actu naturali ipsarum rerum, & proprio, qui frequentius ab ipsa re elicitur, nõn de ordinatione ad finem, & sic nõ valet propositio ad propositũ.

ARTICVLVS II.

HAbito de Vti & Vtibili, consequenter quæritur de Frui, & Fruibili.

E

QVÆSTIO I.

An Frui sit actus voluntatis, vel aliarum potentiarum.

S. Thomas 1. 2. q. 3. art. 4. & 5. Et Quol. 8. art. 19.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 1. q. 4.
Henricus Quol. 3. q. 17.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 1. q. 1. art. 1.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 1. q. 2.

Fundamenta. QVid sit Frui per essentiam, vtrum scilicet actus voluntatis, an aliarum virium. Quod sit actus voluntatis, videtur per primam diffinitionem, quæ est: Frui est amore inhærere, &c. Sed amor est voluntatis: ergo & Frui similiter. Si dicas, quod amor sumitur ibi communiter, secũdum quod est in qualibet vi respectu sui actus. CONTRA: In omnibus alijs diffinitionibus idem dicitur. Vnde dicitur in sequenti: Fruimur cognitis, in quibus voluntas delectata conquiescit. Quietatio autem voluntatis est Et in alia diffinitione probatur idipsum similiter: Frui est vti cum gaudio. Gaudium autem ad voluntatem proprie pertinet.

ITEM ostenditur ratione, quia fruitione delectamur: sed delectabile secundum quod delectabile, est differentia boni, cum sit bonum honestum conferens, & delectabile: bonum autem, obiectum est voluntatis: ergo frui est solius voluntatis.

ITEM eo fruimur quo quietamur: sed quietatio respicit rationem finis, & finis rationem boni, & bonum est obiectum voluntatis: ergo fruitio quæ ordinat ad illud similiter. *3. Eth. c. 4. Ibid. c. 11.*

1. SED contra: Omnis virtus appetit vniri suo obiecto quo habito delectatur si cognoscit, & quiescit: ergo motus cum quietatione & delectatione est omnium virium, ergo cum talis sit fruitio, fruitio erit in omnibus, non tantum in voluntate. *Ad oppos.*

2. ITEM absentia rei amatæ potius contristat amantẽ quam delectet: quod enim delectat ipsum, hoc est, quod videt ipsam & habet. Si ergo motus fruitionis est cum delectatione, vel est ipsa delectatio: ergo hoc delectare est, quia videt illud in quo est ipsa delectatio: sed visio respicit cognitiuam, ergo, &c.

3. ITEM Augustinus: Hæc est summa merces, vt ipso perfruamur. Sed super illud Psalmi: Ostendam illi salutare, &c. Dicit Glossa, quod visio est tota merces: ergo si fruitio est merces, fruitio est visio per essentiam: sed visio est in cognitiua, siue in ratione, ergo, &c. *Aug. lib. 1. de Doctr. Chr. c. 32. to. 3.*

4. ITEM fide & spe tendimus in Deum. Aut ergo fruendo, aut vtendo: sed non vtendo, cum Deo non sit vtendum: ergo fruendo: ergo fide, & spe fruimur: sed fides est habitus rationis cognitiuæ: sed cuius est habitus, eius est actus: ergo actus fruitionis est actus rationis, similiter videtur de irascibili: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Frui per essentiam est voluntatis: licet actus aliarum virium ad hunc disponant.

Opinio aliorum. RESP. ad arg. Secundum aliquos Frui pertinet ad omnes vires, & hoc dicunt, quia omnes vires remunerabuntur: qui dicunt etiam ꝙ in gloria erit magis proprie rationis, quia immediate se habet ad delectationẽ. Sed aliter videtur dicendum secundum Augustinum, scilicet quod sit actus ipsius voluntatis. Cum enim tres dentur diffinitiones de Frui, omnes dantur penes actum voluntatis, quem tripliciter est considerare. Primo modo communiter, prout dicit modum cum delectatione, & sic diffinit Augustinus: [a] Frui est vti cum gaudio. Secundo prout dicit modum cum quietatione, & hoc modo diffinitur ab Augustino: [b] Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, & hoc modo accipitur proprie. Tertio modo accipitur prout complectitur vtrumque, scilicet quietationem, & delectationem: & hoc modo diffinitur ab Augustino: [c] Frui est quiescere in cognitis voluntate propter se delectata, & sic accipitur propriissime. Quia ergo Frui secũdum omnem acceptionem dicit delectationem, vel quietem, vel vtrumque, & omne tale habet rationem boni, & hoc est obiectum voluntatis: ideo loquendo essentialiter, Frui est actus voluntatis. Sed quia voluntas nec delectatur, nec quietatur nisi in eo quod cognoscit vel per fidem, vel per spem, & in eo quod habet per spem, vel in re, ideo actus aliarum virium ad hunc disponunt, non tamen sunt Frui essentialiter loquendo. *Fundamentum.*

a. Aug. lib. 10. de Tr. c. 11. to. 3. b Aug. lib. 1. de Doct. Chr. c. 4. to. 3. c Aug. lib. 11 de Tri. c. 10. to. 3.

Ex hoc patet resolutio ad illud quod communiter cõsueuit quæri, quare Frui non diffinitur per actum cognitionis, sicut delectationis, cũ hæc quæstio fundata sit super falsum. Augustinus enim ponit in notificatione vna *Lib. 10. de Trin. c. 10 to. 3.*

quod est,

quod est cognitionis, cum dicit: Frui est quiescere in cognitis: cadit tamen ibi sicut dispositio. Ex hoc etiam patet, quare non diffinitur per fidem, & spem, sicut per charitatem, quia charitas informat concupiscibilem, cuius est Frui. Tamē ista quæstio similiter fundata est super falsum, quia amor quo diffinitur Frui, est communis ad amorem castū & libidinosum, vel quo auarus fruitur auro, non proprius ipsius charitatis.

Aug. lib. 15. de Trin. c. 7. 10. 3. Anselm. de casu diabo li c. 3.

1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod omnis virtus habet delectari, & quietari cum vnitur suo obiecto, dicendum quod ipsa voluntas, vt dicit Augustinus, amat sibi, & aliis. Et sicut etiam dicit Anselmus: Voluntas inclinat alias vires, & aliis meretur: ideo eius quietatio & delectatio redundat in alias vires. Vnde sicut voluntas non sibi cognoscit: sed ratio sibi cognoscit, & voluntati: ita voluntas sibi & rationi delectatur, & ipsam quiescere facit.

2. Ad illud quod obiicitur quod amans non fruitur nisi videat, vel habeat, dicendum quod videre & habere requiruntur ad Frui, similiter & amare. Nam si quis videt aliquid & habet, numquam delectatur nisi amet: aliter tamen requiritur visio, quam amor. Nam visio disponit, similiter & tentio, sed amor delicias suggerit. Vnde est quasi acumen penetrans, & ideo ei maxime conuenit vnire, & per consequens delectare, & quietare, ideo essentialiter non dispositiue est fruitio. Propter quod est intelligendum quod actus voluntatis potest dupliciter cōsiderari, scilicet per modum appetitus, & complacentiæ. Primo modo antecedere potest ipsam visionem. Secundo vero cōsequitur, & in hoc est perfecta ratio ipsius fruitionis, scilicet in complacentia rei visæ, & habitæ.

3. Ad illud: Visio est tota merces, Dicendum quod illud non dicitur proprie, sed per concomitationem: quia visio & complacentia, in qua est perfecta ratio fruitionis, inseparabiliter se habent.

4. Ad illud quod objicitur quod fide & spe fruimur dicendum quod illud non est verū per se, quia quælibet harum accipit rationē tendētiæ à charitate: vnde fruitio non est ex istis, nisi per charitatem. Sola enim charitas cōsideret finem in ratione finis & obiecti. Vnde nō dicitur aliquis sperare Deum, sicut amare.

ARTICVLVS III.

Ostenso quid sit Frui per essentiam, quæstio est de Fruibili. Et primo vtrum Deo contingat Frui. Secundo vtrum fruendum sit ipso solo.

QVÆSTIO I.

An Deo sit fruendum.

S. Thomas 1. 2. q. 11. art. 3.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 1 q. 1 princ. 2.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 1. q. 4.

Fundamenta. *Aug. lib. 1 de Doct. Chr. c 33. tom. 3. *1. Top. c. 14.

QVod Deo sit fruendum, ostenditur sic: *Eo fruendum est quod beatos nos facit, quia in beatitudine est recta fruitio: sed Deo beati efficimur, quia ipse est nostra beatitudo: ergo Deo est fruendum.

Item bonum est amabile: *ergo magis bonum magis amabile: & summe bonum summe amabile: sed eo fruimur quod summe amamus: ergo, &c.

Item pulchrum delectat: magis pulchrum magis delectat: ergo summe pulchrum sume delectat: sed eo fruimur in quo summe delectamur: ergo &c.

Ad oppos. a 1. Eth. c 8

1. Sed contra: Vbi est fruitio ibi est delectatio: a sed delectatio est coniūctio conuenientis cū conuenienti, Dei autem ad facturam nulla est conuenientia, immo sūma distantia: ergo nec delectatio: ergo nec fruitio.

b. Arist. 2. de ani. cō tex. 113. & 24.

2. Item b excellens sensibile corrumpit sensum, vel saltem contristat, quia vera delectatio non est nisi in medijs: ergo pari ratione excellens intelligibile corrumpit vel contristat intellectum. Sed Deus est excellentissima lux, ergo contristat, non delectat, ergo &c. Si dicas quod sensibilis potentia est corruptibilis, non intellectus; hoc non soluit, quia intellectus dum est in carne fatigatur, & impeditur in actu, corpore corrupto.

3. Item vbi fruitio ibi quietatio: sed in infinito non est quietatio, c quia semper est aliquid extra accipere: ergo cum Deus sit infinitus, in Deo non est quietatio: ergo nō fruitio. c 3. Physic. contex. 63.

Conclvsio.

Deo est fruendum, cum ipse solus perfecte finiat.

Resp. ad arg. Dicendum quod Deo fruendum est eo quod ipse solus perfecte finit, & delectat ipsam animā propter se, & super omnia.

1. Ad illud ergo quod objicitur quod delectatio est coniūctio cōuenientis, &c. Dicendum quod est conuenientia per vnius naturæ participationem, & per comparationem. Prima conuenientia facit communitatem vniuocationis Secunda communitatem analogiæ siue proportionis. Et hæc est secundum triplicem differentiam aut secūdum similē comparationem duorū ad duo vt sicut se habet hō ad animal, ita albedo se habet ad colorē. Aut secundum dissimilem comparationem duorum ad vnum vt animalis, & cibi ad sanitatem. Vel secundum comparationem duorum ad inuicem, vtputa cum vnum est imitatio, vel similitudo alterius. Similitudo enim non conuenit cum consimili in tertio, sed seipsa anima. Sic est in proposito, quia anima est expressa similitudo Dei. Hæc conuenientia in vno extremo ponit inclinationem & indigentiam in alio quietationem, & sufficientiā, quia vnum factum est propter alterum, vnde ordinatur ad alterum. Et quoniam ad inclinationis quietationem & indigentiæ suppletionem, vbi est sensus, est delectatio, siue sequitur, ideo anima cum tali modo quietatur à Deo, fruitur eo. Lib. 3. d. 14 & 22.

2. Ad illud quod objicitur quod excellentia sensibilis corrumpit sensum: ergo, &c. Dicendum quod non est simile de intelligere, & sentire. Et ad hoc est triplex ratio Vna est ex parte virtutis apprehensiuę. Alia ex parte apprehensi, siue obiecti. Tertia est ex parte modi apprehendendi. Ex parte virtutis apprehensiuæ, quia sensus potest corrumpi, intellectus autem nō. Cuius ratio est, quia sensus dependet ab organo, in quo est quædam medietas & armonia, quæ non tantum corrumpitur per contrarium sed per excellens: sed d intellectus non dependet ab organo, quia vis est immaterialis, ideo non tristatur in excellenti. Ex parte obiecti non est simile, quia obiectum intelligentiæ excellens iuuat, & confortat, quia influentia talis cognoscibilis procedit ab intimis, & intrat ipsam potentiam, & ideo ipsam corroborat, & confortat. Sicut si magnus mons daret virtutem portandi se, facilius ferretur quam paruus: sic est in intelligibili, quod Deus est. Sensibile autem obiectum tantum extra excitat: & ideo hoc corrumpit, illud autē non. Ex parte modi apprehendendi similiter est dissimilitudo, quia sensus in apprehensione sui obiecti tendit ad exterius, vnde per illud dispergitur exterius, nec fortificatur interius, ideo debilitatur. Sed obiectum intellectus cūm sit intimum ipsi intellectui, in eius perceptione virtus non dispergitur, sed colligitur, & quanto virtus est magis vnita, tanto fortior. Vide dist. 3. p. 1. q. 1. ad primum. d 3. de ani contex. 4.

3. Ad illud quod objicitur de infinito, Dicendum quod infinitum dicitur dupliciter, scilicet per priuationem perfectionis: & sic materia dicitur infinita, & talis infiniti non est finire, sed potius finiri indiget, secundum quod est possibile. Alio modo infinitum dicitur per priuationem limitationis: & quod sic infinitum est, proprie habet finire, quoniam vltra ipsum cum non sit maius cogitare, non conuenit aliquid appetere. Vnde talis infinitas conuenit vltimo fini, quæ maxime habet finiendi rationem.

QVÆSTIO II.

An solo Deo, vel bono increato fruendum sit.

S. Thomas p. 1. q. 11. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 1. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 1. q. 3.
Scotus 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Ioan. Baccon. 1. Sent. dist. 1. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 1. q. 1. art. 1.

Fundamenta. *1. Eth. c. 8.* VTrum solo Deo, siue bono increato sit fruendum & quod sic videtur. Illo solo est fruendum quod est propter se diligendum: sed illud est propter se diligendũ quod est propter se bonum: illud autẽ propter se est bonum, quod bonitatem quã habet nec habet ab alio, nec bonitas illa est ad aliud: hoc autẽ est solus Deus: ergo, &c.

ITEM illo solo est fruendum quod quietat animæ appetitum. Sed animæ appetitus non quietatur sufficienter nisi in eo quod est illa perfectius, & maius bonum, hoc autem est solus Deus: ergo &c.

ITEM appetitus animæ nõ sufficienter quietatur, nisi per aliquid quod animam implet, quia ex ea parte anima deficit in quiete, qua deficit in plenitudine, sed est capax Dei secundum appetitum: ergo si omne creatum est in infinitum minus illo, nullum creatum supplet animæ appetitum. Et hoc est quod dicit Augustinus: Animam totius Trinitatis capacem, nihil minus, quam Trinitas potest implere. *Aug. de spiritu, & ani. c. 6. & 7. to. 3.*

ITEM bonum quod potest cogitari, potest appeti, ergo si aliquo maius bonum potest cogitari, maius illo potest appeti: sed omni finito maius potest cogitari, ergo maius potest appeti: ergo nullum finitum terminat animæ appetitũ sufficienter: ergo solo bono infinito, quod est Deus, est fruendum: quo habito non potest amplius cogitari, nec desiderari.

Ad oppos. 1. CONTRA: Videtur quod bono creato contingat Frui, quia quamuis appetitus materiæ sit infinitus, tamẽ per formam creatam corporalem, & incorruptibilẽ sufficienter finitur: ergo similiter videtur quod sit aliquod bonum creatum, quod sufficienter finiet animæ appetitũ sed omni tali est fruendum, ergo aliquo bono creato est fruendum.

2. ITEM appetitus humanus est finitæ capacitatis: ergo non capit nisi finitum, vel si capiat infinitum, capit finite: ergo si finiatur per illud quod capit, finitur per bonum finitum: ergo videtur quod aliquo bono finito sit fruendum.

3. ITEM specialiter videtur quod homine sit fruendum, quia omni eo est fruendum quo Deus fruitur: sed Deus homine fruitur, quia hominem amat: sed amore illo quo amat se, amat hominem: quia non est in eo duplex amor: sed primus est fruitionis, ergo & secundus.

4. ITEM videtur specialiter de virtute. Quia omni illo est fruendum quod est propter se appetendum: hæc est manifesta per se: sed omne bonum honestum est propter se appetendum. Quia honestum est quod sua vi nos trahit, & dignitate sua nos allicit, sicut dicit Tullius, & Augustinus, diuiditur honestum contra vtile: sed virtus cadit in genere honesti, ergo virtute est fruendum. *Tullius in Rhetorica. Aug. li. 83. q. 30. to. 4.*

5. ITEM videtur specialiter de beatitudine. Omni eo est fruendum, quo habito animus quiescit, & delectatur, & nihil vltra potest quærere: sed beatitudo creata est huiusmodi: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Solo Deo proprie frui possumus: communiter autem frui licet ijs quæ spiritualiter delectant, & coniungunt fini.

RESP. ad arg. Dicendum quod solo Deo est fruendũ propriè accepto Frui, prout dicit modum cum delectatione, & quietatione. Sed communiter accepto Frui, prout dicit modum cum delectatione tantum omnibus quę spiritualiter delectant, & coniũcta sunt fini, cuiusmodi sunt fructus, dona, & beatitudines, potest frui homo non indebite: sed primo modo, solo Deo. Et ratio huius est quia nihil potest animam sufficienter finire, nisi bonũ ad quod est creata. Hoc autem est bonum summũ quod superius est animà, & bonum infinitum quod excedit animæ vires. Cognitio enim animæ rationalis est cognitio non artata, vnde nata est quodam modo omnia cognoscere: vnde non impletur cognitio eius aliquo cognoscibili, nisi quod habet in se omnia cognoscibilia, & quo cognito omnia cognoscuntur. Similiter affectio eius nata est diligere omne bonum: ergo nullo bono sufficienter finitur affectus, nisi quod est bonum omnis boni & quod est omnia in omnibus. De quo bono in Exodo: Ostendam tibi omne bonum: hoc autem est summum bonum: ergo, &c. *Ratio quadruplex. Prima. 3. de Ani. contex. 4. Exo. 33. d.*

Ratio 2. Similiter nihil sufficienter finit animã nisi bonum infinitum: quia ad hoc vt finiatur, necesse est ipsam finiri secundum existimationem, alioquin non esset beata, nisi se existimaret beatam. Existimatio autem supergreditur omne finitum: quia omni finito potest maius cogitari aliquid, ergo cum affectio posset se extendere eo vbi est existimatio, necessario affectio animæ supergreditur omne finitum: & si hæc nullo bono finito sufficienter finitur, fruendum est ergo solo Deo, quia summum bonum, & infinitum.

Ratio 3. Et non solum Deo fruendũ propter perfectã finitionem, sed etiam propter perfectã delectationem. Ad delectationem enim concernitur delectabile & coniunctio eius cum eo quod delectat. Omne autem quod delectat animam, delectat in ratione boni & pulchri: & quoniã solus Deus est bonitas & pulchritudo, ideo in Deo solo est perfecta delectatio.

Ratio 4. Item quia ibi est cõiunctio, solus autem Deus est qui perfectissime coniungitur. Nam coniungitur secundum veritatem, & intimitatem. Solus enim Deus propter summam simplicitatem, & spiritualitatẽ illabitur animæ, ita quod secundum veritatem est in anima, & intimior animę quã ipsa sibi. Omnes enim hæ quatuor rationes, ad vnam reducuntur, scilicet ad hanc, quia nata est anima ad percipiendum bonum infinitum, quod Deus est: ideo in eo solo debet quiescere, & eo frui.

1. AD illud vero quod obijcitur de appetitu materiæ dicendum, quod appetitus materiæ ordinatur ad formã tamquam ad perfectionem substantialem, ex qua & materia fit vnum: & ideo necesse est, formam esse eiusdem generis cũ materia, nec est omnino supra materiam: Ideo finita est omnis talis forma, talis autem si sit incorruptibilis, propter necessariam seu vnionẽ artat appetitũ materiæ, & artatum finit. Vnde non finitur in sua amplitudine. Appetitus autem animæ nõ sic artatur propter vnionem cum appetibili, immo dilatatur: & ideo oportet quod perficiatur aliquo omnino summo.

2. AD illud quod obijcitur quod non capit nisi finite dicendum quod infinitum bonum finite capit, quoniam ipsa est finita: sed quoniam bonum illud est infinitũ, ideo ab ipso totaliter absorbetur, vt iam eius capacitas vndiq; terminetur. Vnde non tantum gaudebit, sed sicut dicit Anselmus, in gaudium Domini introibit. Quod si totum caperet, & non vinceretur, nec absorberetur, adhuc posset insurgere appetitus ad amplius aliquid capiendum. Patet ergo quod ad hoc quod anima compleatur, quamuis capacitatem habeat finitam, tamen necesse est adesse bonum infinitum. *Ansel. Proslog. c. 26. to. 3.*

3. AD illud vero quod obiicitur de homine, dicendũ quod Deus diligit hominem, & amor Dei est amor fruitionis: tamen homine non fruitur, quia diligendo se diligit hominem, id est fruendo se vtitur homine. Quod patet sic, quia dilectio Dei ad creaturam non est affectio, sed affectus communicatio. Communicatio autem secundum rationem habitualem, attẽditur secundũ bonitatem, quia bonum est quod natum est se cõmunicare: secundũ rationem vero actualẽ attenditur, siue respicit voluntatem: quia enim vult, ideo facit. Ratio ergo communicandi venit ex volũtate & bonitate, sicut ratio cognoscẽdi ab exẽplari & intelligentia. Quia ergo ex conuersione

voluntatis supra suam bonitatem nos diligit, ideo se fruẽdo nos diligit.

4. Ad illud quod obiicitur de virtute quòd virtus est bonum honestum, dicendum quòd bonum honestum dicitur dupliciter: aut quod est pure bonum, aut in quo relucet eius similitudo. Primo modo honesto est fruẽdũ ꝓpriè accepto Frui, quia hoc solum terminat, & quietat Secundo modo non, nisi cõmuniter accipiatur prout dicit delectationem. Huiusmodi enim propter assimilationem ad Deũ, habent pulchritudinem qua nos delectant, & alliciunt: tamen in ipsis non est quiescendum, quia tũc amittunt pulchritudinem, quia virtutes cum ad se referuntur, superbæ sunt, & inflatæ.

Aug. li. 19. de Ciu. Dei c. 25. to. 5. 5. Ad illud quod obijcitur de beatitudine, dicendũ quod batitudo creata non finit appetitum per se, sed per coniunctionem cũ increata: vnde anima ipsa diligit propter Deum, non propter se.

DE MYSTERIO TRINITATIS ET VNITATIS.

DISTINCTIO II.

Cap. 2. HOC itaque vera ac pia fide tenendum est, quod Trinitas vnus sit & solus verus Deus, vt ait Augustinus in 1. lib. de Trinitate, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & hæc Trinitas vnius eiusdemq́; substantiæ, vel essentiæ dicitur, creditur, intelligitur, quæ est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Item in libro 1. Retractationũ: Non approbo quod in oratione dixi: Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti, responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera. De hac re ergo summa & excellentissima cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus, atque deuotis audiendum: vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris, scilicet & Filij, & Spiritus sancti, quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Proinde omnis qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inaccessibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari, atque seruare quod venerabilis Doctor Augustinus in 1. libro de Trinitate, de seipso ait: Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito quærere, nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc, vel legit, vbi pariter certus est, pergat mecum: vbi pariter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam tendentes ad eum, de quo dictum est: Quærite faciem eius semper.

Quæ fuerit intentio Scribentium de Trinitate.

Omnes autem catholici Tractatores, vt in eodem 1. libro de Trinitate cap. 4. Augustinus ait, qui de Trinitate quæ Deus est, scripserũt, hoc intenderunt secundũ scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnius sint substantiæ, & inseparabili æqualitate, vnus sint Deus, vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis: ideoque non sunt tres dij: sed vnus Deus, licet Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit qui Pater est, Filiusque à Patre sit genitus: ideo Pater non sit qui Filius est, & Spiritus sanctus, nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris, & Filij Spiritus, vtrinque coæqualis, & ad Trinitatis pertinens Vnitatem. Teneamus ergo Patrem & Filium, & Spiritum sanctum vnum esse naturaliter Deum, vt ait Augustinus in libro de fide ad Petrum cap. 1. neque tamen ipsum Patrẽ esse, qui Filius est: nec Filium ipsum esse qui Pater est: nec Spiritum sanctum ipsum esse, qui Pater est aut Filius. Vna est enim Patris, & Filij, & Spiritus sancti essentia, quam Græci* vsian vocant, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus, quamuis sit personaliter alius Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

[Margin, left: Cap. 4. 10. 1. — Lib. 1. de Trin. c. 3. tom. 3. — Cap. 2. in fin. & c. 3. to. 3. — Psal. 104. a — De consec. dist. 3. cap. Omnes. Aug. lib. 1. retract. c. 4. Vbi dixi de Patre, & Filio, qui gignit, & quem gignit vnũ est, dicendũ fuit, vnũ sumus, sicut ipsa Veritas aperte loquitur, & ait: Ego & Pater]

[Margin, right: Vnum summus. — * οὐσίαν.]

Quis ordo sit seruandus cum de Trinitate agitur.

Cap. 2. to. 3. Ceterum vt in primo libro de Trinitate Augustinus docet, Primo secundum auctoritatem sanctarum Scripturarum, vtrum fides ita se habeat, demonstrandum est. B Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quam capaciores, rationibus catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei vtendũ est, vt eorum inquisitionibus satisfacientes, mansuetos plenius instruamus: & illi, si nequierint inuenire quod quærunt, de suis mẽtibus potius quàm de ipsa veritate, vel de nostra assertione conquerantur.

Testimonia Sanctorum de Trinitate.

Proponamus ergo in medium veteris, ac noui Testamenti auctoritates, quibus diuinæ Vnitatis atque Trinitatis veritas demonstretur, ac primum ipsa legis exordia occurrant, vbi Moyses ait: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Deut. 6. a Item: Ego sum Dominus Deus tuus, qui Exo. 20. a C eduxi te de terra Ægypti, non erunt tibi alij dij præter me, Ecce hic significauit Vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim, vt ait Ambrosius in primo libro de* Trinitate, nomen est naturæ, Dominus vero nomen est potestatis. Item alibi Deus loquẽs ad Moysen, ait †: Ego sum qui sum, & si quæsierint nomen meum, vade & dic eis: Qui est, misit me ad vos. Dicens enim: Ego sum, non, Nos sumus: &, Qui est, non, Qui sumus, apertissime declarauit vnum solum Deũ esse. In Cantico etiam Exodi legitur: Dominus omnipotens nomen eius: non ait: Domini, Vnitatem volens significare. Personarum quoq́; Pluralitatem, & naturæ vnitatem simul ostendit Dominus in Genesi dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã. Dicens enim faciamus ad nostram, Pluralitatem personarum ostendit: dicens vero imaginem, Vnitatẽ essentiæ. Vt D enim dicit Augustinus in libro de fide ad Petrum: Si in illa natura Patris & Filij & Spiritus sancti vna esset tantũ persona, non diceretur: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Cum enim dicit, ad imaginẽ, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret: cum vero dicit, nostram, ostendit eundem Deum, non vnam, sed plures esse personas.

[Margin, right: * Vel de fide ad Gratianum c. 1 & 2. to. 4. — † Exod. 3. d — Exod. 15. a — Gen. 1. c — To. 3.]

Aperte ostendit quod nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

Hilarius circa finẽ dicti libri. Hilarius quoque in libro tertio de Trinitate dicit, his verbis significari quod in Trinitate nec diuersitas est, nec singularitas, vel solitudo: sed similitudo & pluralitas, siue E distinctio, ait enim sic: Qui dixit: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: inuicem esse sui similes: in eo quod dicit, imaginem & similitudinem nostram, ostendit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi non est: neque diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Item idem in quarto libro Circa med. absolutius voluit intelligi significationem hanc non ad se esse referendam tantum, dicendo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, professio enim cõsortij sustulit intelligentiam singularitatis: quia consortiũ aliquod nec potest esse sibi ipsi solitario, neq́; rursum solitu-

A do solitarij recipit, Faciamus: neque quisquam alieno à se loquitur, Nostram. Vterq; ergo sermo, scilicet Faciamus, & Nostram, vt solitariũ eundemq; non patitur: ita neque diuersum à se alienumq; significat. Solitario conuenit, Faciam, & Meam: nõ solitario vero conuenit dicere, Faciamus, & Nostram. Vterq; sermo vt non solitarium tantũ, ita neq; differentem esse, vel diuersum esse significat. Nobis quoq; nec solitarius, nec diuersus est cõfitendus. Ita ergo Deus ad communem sibi cũ Deo imaginẽ eandemq; similitudinem hominẽ reperitur operari: vt nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem vel similitudinem, patiatur diuersitatem diuinitatis. B In his verbis Hilarius pluralitatem personarũ voluit intelligi nomine consortij: atque significauit nomine consortij, vel pluralitatis non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim, vel consortiũ personarũ cùm dicitur, solitudo vel singularitas negatur: cum dicimus plures esse personas, significamus quòd non est vna sola. Ideo Hilarius volens ista subtiliter, & sane intelligi, ait: Professio consortij sustulit intelligentiã singularitatis: non dicit, posuit aliquid: ita etiam cũ dicimus tres personas, singularitatem & solitudinẽ tollimus, & quòd Pater non est solus, nec Filius est solus, nec Spiritus sanctus est solus, significamus: & quod nec Pater tantum est & Filius: nec Pater tantum & Spiritus sanctus: nec Filius tantũ & Spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti plenius agetur, vbi etiã secundum quid similes dicantur tres personæ, C & vtrũ aliquo modo sit ibi diuersitas, vel differentia ostendetur. (Dist.19.& 24.31.& 34.huius libri.)

Ad idem quod cœperat, redit, vt alias auctoritates supponat.

Nunc vero ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarũ pluralitatem, atq; essentiæ diuinæ vnitatẽ, alias Sanctorum auctoritates inducamus. Moyses dicit: (Gen.1.a) In principio creauit Deus cœlum & terram: per Deum significans Patrem: per principium, Filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet heloym: quòd est plurale huius singularis, quod est hel. Quod ergo non est dictum hel, quod est Deus: sed heloym, quod interpretari D potest dij, siue iudices: ad pluralitatẽ personarũ refertur. Ad quam etiam illud attinere videtur, quod diabolus per serpentẽ dixit. (Gen.3.a) Eritis sicut dij. Pro quo in Hebraico habetur heloym: ac si diceret: Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus Prophetarum & regũ Dauid, qui suam cæteris præfert intelligentiam, dicens: (Psal.118.n) Super senes intellexi: Vnitatem diuinæ naturæ ostendens ait: (Psal.67.a) Dominus nomen est illi: non dicit: Domini. Alibi etiam eiusdem vnitatem, & æternitatem simul ostendens, ait ex persona Dei Israel: (Psal.80.b) Si me audieris, nõ erit in te Deus recens, neq; adorabis Deum alienũ. Aliud horum, vt dicit Ambrosius in libro primo de *Trinitate, significat æternitatẽ: aliud vnitatem substantiæ indifferẽtis, vt neq; posteriorem Patre, neq; alterius di- E uinitatis Filium, vel Spiritum sanctũ esse credamus. (*Vel de fide ad Gratianum to.4.c.5.) Nam si Patre posterior est Filius, vel Spiritus sanctus recens est: & si vnius non est diuinitatis, alienus est: sed nec posterior est, quia recens non est: nec alienus, quia ex Patre natus est Filius, ex Patre procedit Spiritus sanctus. Alibi quoque distinctionem personarum insinuans ait: (Psal.32.a) Verbo Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Alibi etiã ait: (Psal.66.b) Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim cõfessio Dei, Trinitatẽ exprimit personarum: Vnitatem vero essentiæ aperit, cum singulariter subiungit, eum. (Isa.6.a) Isaias quoque dicit se audisse Seraphim clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus. Per hoc quod dicit ter Sanctus, Trinitatem significat. Per hoc quod subdit, Dominus Deus, Vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternam filij generationem aperte insinuat ex persona Filij, dicens: (Psal.2.b) Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Isaias ait: (Isai.53.c) Generationẽ eius quis enarrabit? In libro quoque Sapientiæ æternitas Filij cum Patre monstratur, vbi Sapientia ita loquitur: (Prou.8.d) Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quidquã faceret à principio: ab æterno ordinata sum, antequam terra fieret: necdum erant abyssi, & ego iam concepta etiam: necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ: quando præparabat cœlos, aderam: quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo. Ecce aptum de æterna genitura testimonium, quo ipsa Sapiẽtia perhibet se ante mundum conceptam esse, & parturiri, id est genitam, & apud Patrem æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait: Ego ex ore Altissimi prodij primogenita ante omnem creaturam. (Eccl.24.a) Michæas quoq; Propheta æternam Verbi generationem, & temporalem ex Maria simul insinuauit, dicẽs: (Mich.5.a) Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te egredietur, qui sit dominator in Israel: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

Specialia testimonia de Spiritu sancto.

De Spiritu sancto etiam expressa documenta in veteri Testamento habemus. In Genesi enim legitur: (Gen.1.a) Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Dauid dicit: (Ps.138.b) Quo ibo à Spiritu tuo? In libro Sapiẽtiæ dicitur: (Sap.1.b) Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, benignus est enim Spiritus sapientiæ. Isaias quoque ait: (Isai.61.a) Spiritus Domini super me, &c.

De testimoniis noui Testamenti.

Nunc vero post testimonia veteris Testamenti de fide sanctæ Trinitatis, & Vnitatis, ad noui Testamẽti auctoritates accedamus, [a] vt in medio duorum animalium, id est [b] Testamentorum cognoscatur veritas, & [c] forcipe de altari sumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. (a Aba.3.a; b Aug.lib.18.de Ciu.c.32.n.5.; c Isai.6.c) Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ, ac personarum Trinitatem aperte insinuat, dicens Apostolis: (Mat.vlt.d) Ite Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: In Nomine vtique ait, vt Ambrosius ait in libro primo de * Trinitate, non in nominibus, vt vnitas essentiæ ostendatur. (*Vel de fide ad Gratianũ c.1.) Per nomina tria quæ supposuit tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait: (Ioan.10.f) Ego & Pater vnum sumus, Vnum dixit, vt ait Ambrosius in eodem ne fiat discretio potestatis naturæ: & addidit, Sumus, vt Patrem, Filiumque cognoscas, scilicet vt perfectus Pater Filium perfectum genuisse credatur: & quod Pater & Filius vnum sint, non confusione personæ, sed vnitate naturæ. Ioannes quoque in epistola canonica ait: (1.Ioa.5.b) Tres sunt qui Testimonium perhibent in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Ipse etiam in initio Euangelij sui ait: (Ioan.1.a) In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Vbi aperte ostendit Filium semper, & æternaliter fuisse apud Patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoque aperte Trinitatem distinguit, dicens: (Gal.4.a) Misit Deus Spiritum Filij sui in corda nostra. Et alibi: (Rom.8.c) Si spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatem atque Vnitatem euidentissimi commendat, dicens: (Rom.11.a) Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso dicit. Vt Augustinus in libro de Trinitate ait, propter Patrẽ. Per (Lib.1.de T. c.6.)

A ipsum *dicit,propter Filium:* In ipso, *propter Spiritum sanctum.Per hoc vero quod non ait,* Ex ipsis, Per ipsos *&* In ipsis,*nec ait,* Ipsis gloria,*sed* Ipsi,*insinnauit hãc Trinitatem vnum Deum esse. Sed quia singulæ pene syllabæ noui Testamenti hanc ineffabilis Vnitatis,atque Trinitatis veritatem concorditer insinuant inductioni testimoniorum super hac re supersedeamus: & rationibus,congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet,ostendamus.*

DISTINCTIO II.

De Trinitate, & Vnitate secundum quod

B creditur, &c.

Hoc itaq; vera, ac pia fide tenendum est.

Expositio textus.

Diuisio.

SECVNDA pars primi Libri, in qua materia indagata, incipit eam Magister prosequi, diuiditur præsertim in duas partes, quoniam dupliciter est cõsiderare res quibus fruendũ est,scilicet in se,& in comparatione ad creaturas. In se ratione Trinitatis,& Vnitatis.In comparatione ad creaturas ratione scientiæ, potentiæ, & voluntatis. Primo ergo agit de Sancta Trinitate,& Vnitate.Secundo de scientia, & potentia, & voluntate, infra distinct. 35. *Cumque supra disseruerimus.* De ipsa autẽ sacratissima Trinitate tripliciter contingit tractare. Quoniã primo con-
C tingit ipsam credere.Secundo creditam intelligere. Tertio intellectam dicere, siue enunciare. Credere autem est per auctoritatem ,intelligere per rationem,dicere per catholicam, & rationabilem locutionem. Ideo primo de ipsa Trinitate, & Vnitate agit secundum quod creditur. Secundo de ipsa secundum quod credita per rationem intelligitur infra distinctione 3. *Apostolus namque ait:* Tertio secundum quod credita,& intellecta, rationabiliter & catholice exprimitur, infra distinct.22.*Post prædicta nobis disserendum videtur de nominum diuersitate.* Et patet ordo. Prius enim & verius est eã credere quàm intelligere; multi enim credunt qui non intelligunt:& prius similiter est intelligere quàm sermone exprimere. Prima pars scilicet secundum quod creditur , continet præsentem distinctionem: & quoniam materia est difficillima, Pri-
D mo ponit modum procedendi.Secundo vero exequitur ibi:*Proponamus ergo in medium.*

ITEM prima pars habet tres partes.In prima,pręmisso procemio de mysterio Trinitatis & Vnitatis, tangit modum agendi: *Quoniam debet esse cum modestia, timore, & diligentia,* præmittens materiam circa quam agere intendit. In secunda subiungit intentionem scribentium de Trinitate, ibi: *Omnes autem catholici Tractatores.* Tertio tangit ordinem,ibi:*Ceterum vt in primo libro.* Modus scribendi de Trinitate debet esse fundatus super intellectũ fidei,& cum modestia,& timore propter periculum. Intentio scribentium de Trinitate est, quod Pater, & Filius,& Spiritus sanctus sunt tres personæ, & vnus Deus. Ordo scribendi est, primo per auctoritates ostendere veritatem, deinde per rationes, & congruas similitudines.
E Similiter secunda pars in qua Magister auctoritatibus sacræ Scripturæ intendit ostendere Trinitatem,& Vnitatem, habet duas partes, secundum quod sacra Scriptura habet duas partes,scilicet nouum, & vetus Testamentũ. Ideo primo ostendit hoc per auctoritates veteris Testamenti, deinde per auctoritates Noui,ibi: *Nunc vero post testimonia,*&c.Et quoniam vetus Testamentum duas habet partes,scilicet Legem, & Prophetas, in quibus fides explicatur,ideo ostendit primo per testimonia Legis.Secundo per testimonia Prophetarum, ibi: *Ille etiam maximus Prophetarum.* Prima iterũ pars in qua probat per testimonia Legis,duas habet partes. Primo enim ꝓbat essentiæ Vnitatem.Secundo Vnitatem simul, & Trinitatem ibi:*Personarum quoque pluralitatem.* Similiter illa pars de Testimonijs Prophetarum habet duas partes. In prima probat essentiæ vnitatem, & personarum pluralitatem in communi. Secundo vero specialiter ostendit filij generationem,& Spiritus sancti processionem, ibi: *Dauid quoque æternam filij generationem* . Similiter illa pars in qua probat per auctoritates noui Testamenti,habet duas partes.Primo enim probat per auctoritates,siue per testimonia Iesu Christi. Secundo per auctoritates Apostolorum, ibi:*Ioannes quoque in epistola,*&c. Auctoritates,& earum explanationes, & numerus & diuersitates satis patẽt in littera.

Purgatissimis mentibus cernitur. Dub. I.

Videtur hoc male dicere, quia nulla mens dum est in via,purgatissima est,sed tantum in Patria.

RESP. Dicendum quod mens ad hoc quod Deum contempletur perfecte , indiget purgari quo ad intellectum,&affectum:ideo dicit per iustitiam fidei, id est per fidem quæ facit iustum in opere, & per se purgat intellectum: sed iustitia affectum. Vtriusque autem purgationis triplex est gradus. Nam intellectus purgatus est cũ abstrahitur à sensibilibus speciebus, purgatior cũ mundatur à phantasticis imaginibus, purgatissimus cũ à physicis rationibus. Gradus purgationis affectus, sunt isti: purgatus est affectus cum mundatur à culpa, purgatior cum à sequela, purgatissimus cum ab occasione: hoc autem possibile est fieri in via : ideo dicit Magister:*Purgatissimis mentibus,* &c. & in hoc statu idoneus est contemplari.

Mentis enim humanæ acies inualida,in tam excellenti luce non figitur. Dub. II.

CONTRA: Videtur enim quod mundata non figatur ibi:quia quantumcumque mundetur, adhuc excedit lux illa improportionabiliter aciẽ mentis: ergo si propter sui excellentiam non potest videri à non habente fidem,nec etiam ab habente.

RESP. Differt dicere ,considerari, & figi,& comprehendi. Considerari potest lux diuina à mente non mũda, vt à Philosophis :sed figi non potest in illa, nisi mens à vitijs pura:comprehendi non potest, nisi in Patria. Ratio autem quare non potest figi, est duplex. Vna, quia est supra intellectum, & ideo intellectus in ea non figitur,nisi habeat gluten affectus,sed statim recedit.Alia ratio,quia oculus sanus est illi luci proportionabilis secundum qualitatem, & sic non secundum quantitatem : sed si oculus sit infirmus, siue lippus , sicut est in non habente fidem vtroque modo est improportionabilis, & ideo non figitur.

Deus enim & Dominus, nomen est naturæ & nomen potestatis. Dub. III.

Obijcitur contra hoc verbum Ambrosij , quia dicit Damascenus:Hoc nomen,Deus,imponitur ab operatione, vnde dicitur ab*æthein, quod est ardere , vel à thein quod est fouere,vel à theastæ, quod est videre.

Lib.1.c.12. de orth.fid. ** Idem dicit Auctor to.1. in Princ.sacra Scr.* ἀπὸ τοῦ θέειν, αἴθειν, θεᾶσθαι.

RESP. Dicendum quod de hoc nomine,& consimilibus est loqui dupliciter. Aut quantum ad id cui imponitur, & sic est nomen naturæ, quia ei imponitur quod est summa natura. Aut quantum ad id à quo imponitur, & sic est nomen operationis, quia imponitur ab opere.

Ego sum,qui sum. Dub. IIII.

Quæritur de hac circumlocutione : Vtrum hoc nomen *Ego sum,qui sum,* sit nomen essentiæ, vel personæ. Et quod personæ, videtur: quia pronomen demonstratiuũ certam significat personã. Et iterum,loqui est actus personæ.Si forte dicas, quod, *Ego*,quia significat originem stat pro persona Patris*: Sum,* quia significat actum egredientem,stat pro persona Filij:*Qui*,relatiuum nectens vtrumque,stat pro persona Spiritus sancti. Hoc nihil est, quia pro eodem stat relatiuum, & antecedens.

RESP. Dicendum quod illud nomen, *Qui est,*& *Ego sum:qui sum,* est nomẽ essentiæ propriæ: hic enim est quæ-

A dam circumlocutio, ſignificans entitatem in omnimoda perfectione,& abſolutione,& hoc eſt nomen propriũ diuinæ ſubſtantiæ. Et quod obijcitur quod pronomen ſignificat certam perſonam, dicendum quod perſona ibi dicitur certum ſuppoſitum Verbi: & hoc, eſt ſubſtantia & natura.

Faciamus hominem ad imaginem,& ſimilitudinem noſtram. Dub. V.

Quæritur vtrum imago ſtet ibi pro eſſentia, aut pro perſona. Si pro eſſentia, ergo idem eſt dicere imaginem noſtram, quod eſſentiam noſtram. Si pro perſona, non debet dici *noſtra*, ſed *mea*. Si pro imagine creata, nihil ad propoſitum, quia per hoc non probatur vnitas naturæ.

B RESP. Dicendum quod ſecundum quod Doctores Sancti hic accipiunt, imago & ſimilitudo dicit eſſentiam & relationem. Importat enim imago vnitatem cum diſtinctione,& ſimilitudo ſimiliter propter intrinſecam relationem. Et ideo in hoc nomine, *Imago*, & *Similitudo* quantum ad aliquid ſuæ ſignificationis, notatur vnitas eſſentiæ: quantum ad aliquid notatur pluralitas perſonarum. Et ideo aliter exponit Auguſtinus, aliter exponit Hilarius. Auguſtinus cõſiderat partem ſignificati ſecundum eſſentiæ vnitatem: ſed Hilarius totum. Vnde dicit quod nomine Imaginis, & Similitudinis ſimul intelligitur vnitas,& pluralitas. Similiter Auguſtinus in hoc quod eſt: *Faciamus*, & *Noſtram*, conſiderat ſolum conſignificatum: & ideo pluralitatem. Hilarius vero conſiderat,& ſignificatum,& conſignificatum. Ideo in vtroque dicit intelligi pluralitatem,& vnitatem.

Aug. de fide ad Pet. c. 1. ſub fin. to. 3. & lib. 3. de Gen. ad lit. c. 19.

Hil. lib. 3. de Trin. circa finẽ.

Neque diuerſitatem duobus admiſceri alterius ad alterum ſimilitudo permittit. Dub. VI.

C CONTRA iſta verba Hilarii obiicitur: Similitudo eſt rerum differentium eadem qualitas: ergo ſimilitudo cõpatitur ſecum differentiam.

RESP. Dicendum quod eſt ſimilitudo ſecundum accidens,& ſimilitudo ſecundum ſubſtantiam. Et hæc eſt duplex, ſecundum totum,& ſecundum partem. Similitudo ſecundum accidens, vel ſecundum partẽ ſubſtantiæ admittit diuerſitatem: ſed non ſimilitudo ſecundum totum. Et quoniam in diuina eſſentia eſt ſumma ſimplicitas ideo non poteſt eſſe ſimilitudo ſecundum accidens, neque ſecundum partem: & ideo ſimilitudo non compatitur diuerſitatem naturæ.

Significauit nomine conſortij, vel pluralitatis non poni aliquid, ſed remoueri. Dub. VII.

D CONTRA: Quia ex his verbis Magiſtri videtur quod omnis numeralis dictio ſecundũ ipſum nihil ponat: ſed tantum priuet: ſed hoc videtur falſum. Cum enim in diuinis ſit vera pluralitas perſonarũ, non tantum priuatiue ſed etiam poſitiue videntur dici.

RESP. Hæc fuit poſitio Magiſtri quæ communiter nõ tenetur, quia non habet veritatem, ſicut infra melius patebit. Tamen Magiſter excuſatur, quia dixit quod non ponunt aliquid nomina numeralia, quia important numerũ qui non eſt proprie in diuinis. Numerus enim cauſatur ex vnitatum aggregatione,& diſtinctione: & diſtinctio vnitatum fit tripliciter, continui diuiſione, formarũ diſparatione, gradu, ſiue ordine. Quoniam igitur in diuinis non eſt aggregatio, nec taliter diſtinctio, ideo nec numerus proprie.

Diſt. 24. ar. 2. q. 1.

E ***In principio creauit Deus cœlum,& terram. Dub. VIII.***

Quæritur quare magis hoc nomen, *Deus*, ſtet ſiue ſupponat pro perſona Patris, quam pro perſona Filij: & quo modo Trinitas intelligatur ex hoc.

RESP. Ad hoc dicendum, octo modis innuitur nobis perſonarum pluralitas in Scriptura. Primo modo ſignificatione: In nomine Patris,& Filij,& Spiritus ſancti. Secundo: conſignificatione: In principio creauit. Vbi habemus nos, Deus, Hebræi *Heloym*, quod eſt nominatiuus pluralis huius nominatiui ſingularis, *Hel.* Tertio modo ſuppoſitione, vt cum dicitur Deus genuit Deum: Ante omnes colles ego parturiebar, id eſt, generauit me Dominus. Quarto modo appropriatione, ibi: *In principio creauit Deus,&c.* Deus enim ibi Patri appropriatur, & Principiũ Filio. Quinto modo iteratione: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth. Sexto modo ordine verborum Pſalmus: Benedicat nos Deus Deus noſter, benedicat nos &c. Septimo modo connotatione in actu miſſionis, vt cum dicitur ad Galatas: Miſit Deus, &c. Octauo modo apparitione ſicut apparuerant Abraæ Tres viri.

Ric. ar. 2. q. 1. Mat. vlt. b Gen. 1. a Prou. 8. b Gen. 14 Eſa. 6. a Gal. 4. a Gen. 18. a

Ille etiam maximus Prophetarum. Dub. IX.

B CONTRA: Quia ſuper illud Matthæi: Apparuerunt illis Moyſes & Helias, dicit Gloſ. Helias fuit maximus Prophetarum: non ergo Dauid.

Matt. 17. a

RESP. Spiritus Prophetiæ in maiori abundantia datus, Prophetam Domini facit excellentiorem. Poteſt ergo dupliciter dari in maiori abundantia: aut quia ad plura, aut quia ad altiora. Heliæ datus eſt ad plura, quia ad futurorum prouiſionem,& miraculorum operationem. Sed Dauid ad altiora, quia ſicut patet ex eius Prophetia, plura vidit clarius, quia Prophetia intellectuali.

Dominus poſſedit me in initio, &c. Dub. X.

C Obiicitur, quia poſſeſſio eſt rei inferioris: ordo, rei poſterioris: conceptio ſimiliter ſonat in ſexus fragilitatem,& partus ſimiliter. Quæ omnia non conueniunt diuinis.

RESP. Sapientia deſcribitur per comparationem ad effectus,& per comparationem ad principium. Et quoniam per comparationem ad effectus habet in ſe theſaurum infinitum in numeroſitate,& habet ordinem in diſcretione, ideo deſcribitur per verbum poſſidendi,& ordinandi. Deſcribitur etiam per comparationem ad ſuũ principium à quo emanat emanatione intrinſeca, in eo quod eſt de ſubſtantia emanantis. Ideo deſcribitur per verbum conceptionis,& parturitionis.

ARTICVLVS I.

D AD declarationem eorum quæ de ſacra Trinitate,& Vnitate dicit Magiſter, quatuor poſſunt quæri circa partem iſtam. Primo quæritur, vtrum in Deo ſit ponere eſſentiæ ſiue naturæ Vnitatem. Secundo vtrum in Deo ſit ponere Perſonarum pluralitatem. Tertio vtrum in diuinis perſonis ſit ponere Infinitatem. Quarto & vltimo, vtrum in diuinis perſonis ſit ponere Trinitatem.

QVÆSTIO I.

An ſit vnus Deus tantum.

Alexander Alenſis p. 1. q. 14. Membro 2.
S. Thomas 1. p. q. 11. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 2. q. 1.
Henricus in ſumma art. 25. q. 1. & 73.
Durandus 1. Sent. diſt. 2. q. 1.
Scotus 1. Sent. diſt. 2. q. 3.
Tho. Arg. diſt. 2. q. 1 & 4.
Gab. Biel. 1. Sent. diſt. 2. q. 10.
Lactan. Firm. li. 1. de falſa Relig. cap. 4. 5. 6 7.

E QVOD in Deo ſit ponere eſſentiæ ſiue naturæ Vnitatem, videtur ratione oſtenſiua, triplici habita ſuppoſitione quam oportet poni. Tum propter eius ſimplicitatem. Tum propter communem animi conceptionẽ: quæ eſt quod Deus eſt, quo maius excogitari non poteſt Tum ratione ſtatus, qui non eſt niſi in ſummo, & primo. Suppoſitio prima eſt quod Deus eſt ſimpliciſſimus. Ex hac arguitur quod cũ nullo alio diuerſo poſſit communicare, quia ſi communicat & differt: ergo nõ ſunt idem, ergo eſt ibi cõpoſitio. Si nihil poteſt communicare. ergo nec deitatẽ nec entitatem: ergo ſi ſunt duo Dij, cum vnus ſit ens, alter nõ. eſt ens: ſi vnus eſt Deus, alter non eſt Deus, ergo ſi duo ſunt Dij, non ſunt duo Dij.

Fundamenta. Boet. lib. 1. de Hebdo. Ariſt. 12. Meta. com. tex. 39. & 8. phyſ. cõ. tex. 34.

Item secunda suppositio est, quod Deus est omnipotentissimus. Ex hac arguitur: ergo poterit facere quod omnis alia potētia à sua nihil possit: ergo si sunt duo diuersi in natura, hoc potest facere vnus de altero quod alter nihil possit, & econuerso. Sed cui potest potētia auferri non est Deus: ergo si duo sunt Dij, nullus est Deus.

Item tertia suppositio est quod Deus est simpliciter summus. Ex hac arguitur: Ergo omnia sunt infra ipsum, ergo omnia alia ad ipsum, & ab ipso. Si ergo sunt duo Dij vnus est infra alterū, & econuerso: vnus est ab alio secundum naturam diuersam, & econuerso: vnus est ad alterum, & econuerso: sed quod est infra aliud in natura, & ab alio, & ad aliud, non est Deus: ergo &c.

Item hoc potest probari per deductionem ad impossibile. Si sunt duo Dij, aut vnus est vbi alius, aut non est. Si vnus vbi alter: ergo vnus in altero, cum sint eodē modo essendi: ergo vnus est alteri materialis: ergo alter non est Deus. Si vnus est nō vbi alter: ergo vterque limitatus, ergo neuter infinitus.

Item si plures sunt Dij boni, aut vnus intelligit alterum, aut non. Si non, ergo vterque est ignorans. Si intelligit, aut ergo per præsentiam, aut per speciē, aut per seipsum. Si per præsentiam, ergo vnus in altero: ergo Deus illabitur Deo, & perficit Deū. Si per speciem, ergo compositus. Si per seipsum, ergo vnus exemplar alterius, ergo & principium.

Item si duo sunt Dij diuersi, quorum vterque est summum bonum, aut vnus diligit alterum, vt diligendus est aut non. Si sic, cum vterque sit summum bonum, vterq; est diligendus amore fruitionis: ergo vterque fruitur altero: sed qui fruitur alio bono à se, illo indiget: ergo vnus indiget alio: ergo vterque est indigens, ergo neuter Deus.

Ad oppos. 1. Sed contra: Plus potest Deus facere quam intellectus noster possit cogitare. Sed intellectus humanus, vtpote gentium, intelligit plures Deos omnipotentes: ergo Deus potest hoc facere. Sed quidquid potest esse in diuina natura, est ibi: quia æterna: ergo, &c.

Arist. 3. phys. com- tex. 32.

2. Item plura bona sunt meliora paucioribus: sed plures Dii sunt plura bona: ergo melius aliquid erunt duo, quam vnus. Sed secundum Anselmum: Omne quod melius est circa Deum est ponendum: ergo est ponere plures Deos.

Monolog. c. 15. tom. 3.

3. Item: Quorum est diuersa operatio, diuersa est virtus, & diuersa est natura: sed operatio trium personarum est diuersa, quia apparitio in columba fuit solius Spiritus sancti, & solus Filius assumpsit humanam naturam: ergo sunt diuersi in substantia. ergo sunt plures Dij.

4. Item magna potentia est, quæ potest magnum, & maior, quæ maius, & maxima quæ maximum: sed Deus super omnia est summe potens, ergo potest producere summum bonum. Sed hoc est Deus: ergo cum in æternis sit idem esse & posse, ergo &c.

Arist. 3. phys. com- tex. 32.

Conclusio.

Plures Deos esse, non solum non est possibile, sed neque intelligibile, si proprie intelligatur hoc nomen, Deus.

Resp. ad arg. Dicendum quod impossibile est plures Deos esse, & si recte accipiatur significatum huius nominis, Deus, non solum est impossibile, sed etiam non intelligibile. Deus enim dicit simpliciter summum, & in re, & in opinione cogitantis. Quia in re, ideo omnia ab ipso, & in ipso, & ad ipsum, & in ipso omnino est status, ideo impossibile est intelligere, saluo hoc intellectu, quod aliquid sibi parificetur aliud ab ipso. Item nihil maius Deo cogitari potest, nec etiam æquale, quia summum in opinione: ideo impossibile, & non intelligibile est ponere plures Deos.

1. Ad illud ergo quod obijcitur de Gentibus; dicendum, quod non fuit intellectus: sed fictio, præterea non intelligebant Deum secundū nobilitatem diuinam: ideo non valet.

A Et ad illud: Plus potest Deus facere, &c. dicendū quod duplex est intellectus, scilicet rationalis, & phantasticus. De primo verum est, sed de secundo non: quia multa possumus cogitare secundum phantasiam, quæ Deus nō potest facere: quia nō conuenit illi, in quo inconueniens minimum est impossibile.

2. Ad illud quod obijcitur, quod plura bona sunt meliora paucioribus; dicendum quod istud habet veritatem in bono creato, & finito, quod ratione suæ finitatis recipit bonitatis augmentū per additionem alterius boni: non autem habet veritatem in bono infinito, quia quantumcumque addas bonū infinitum infinito, semper ego intelligo de bonitate tantum in vno, quantum in pluribus.

B 3. Ad illud quod obijcitur de diuersitate operationum; dicendum quod Pater & Filius & Spiritus sanctus in omni operatione cōueniunt, sed in relatione differūt. Vnde in incarnatione est operatio productionis illius naturæ, & est vnio. In primo conueniunt tres personæ: in secundo non. Similiter in columba est columbæ formatio & eius signatio. In primo conueniunt: in secundo non. Exemplum Augustini de Trinitate est, quod ad formationem huius nominis, memoria, concurrit memoria, intelligentia, & voluntas: hoc tamē nomen memoria, significat alteram potentiarū: simili modo est in proposito. *Aug. de Trin. lib. 4. c. 21. to. 3.*

4. Ad illud quod obijcitur, quod magna potentia &c. dicendum quod producere aliquid est tripliciter. Vel de se ipso, vel de aliquo creato, vel de nihilo. De seipso potest Deus producere summum simpliciter, sed ille non erit alius in natura propter naturæ simplicitatem. De alio

C vel de nihilo non potest producere summum simpliciter sed in genere, non propter defectum potētiæ agentis, sed propter defectum creaturæ, quam necesse est esse limitatam, & ita non potest producere alium Deum.

Quæstio II.

An cum Dei Vnitate pluralitas Personarum ponenda sit.

Alexander Alensis 1. p. q. 14. Membro 5.
S. Thom. 1. p. q. 39. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 2. p. 2. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 2. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 2. q. 1.
Henricus in summa art. 53.
Franciscus de Mayron. 1. Sent. dist. 2. q. 14.
Scotus 1. Sent. dist. 2. q. 4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 2. q. 2. art. 4.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 2. q. 11.

D

Vtrum sit ponere in Deo personarum pluralitatem. Et quod sic, ostenditur supponendo de Deo quatuor. Primum est, quod in ipso sit summa beatitudo. Secundum est, summa perfectio. Tertium est, summa simplicitas. Quartum est, summa primitas. *Fundamenta.*

Ex prima suppositione, arguitur sic: Ibi est summa beatitudo, sed vbicumque est summa beatitudo, est summa bonitas, summa charitas, & summa iucunditas. Sed si est summa bonitas, cum bonitatis summæ sit se communicare, & hoc est maxime in producendo ex se æqualem, & dando esse suum: ergo, &c. Si summa charitas, cū charitas non sit amor priuatus, sed ad alterum: ergo requirit pluralitatem.

E Item si summa iucunditas, cum nullius boni sine socio sit iucunda possessio, ergo ad summam iucunditatem requiritur societas, & ita pluralitas.

Ex secunda suppositione arguitur sic: Ibi est summa perfectio, sed perfectionis est producere talem, qualis ipse est in natura: ergo necesse est ibi esse multiplicationē sed hoc non potest esse secundum aliam essentiam, ergo oportet quod sit secundum aliam personā siue suppositū.

Ex tertia suppositione arguitur sic: Ibi est summa simplicitas: sed simplicitatis est quod aliqua natura: sit in pluribus, vt patet in vniuersali, sed ex defectu simplicitatis est quod numeretur in illis: ergo si in Deo est simplici-

tas in nihilo deficiens, est in pluribus nō numerata essentia: ergo, &c.

Ex quarta suppositione arguitur sic: Ibi est summa primitas: sed quanto aliquid est prius, tanto fecundius est & aliorum principium: ergo sicut essentia diuina, quia prima, est principium aliarum essentiarum: sic persona Patris cum sit prima, quia à nullo est principio, habet fecunditatem respectu personarum: sed fecunditas in Deo respectu Dei non potest esse nisi actui coniuncta: ergo necesse est plures esse personas.

Ad oppos. 1. Sed contra: Videtur quod ex eisdem suppositionibus possit argui contrarium, & ita destruuntur rationes & conclusiones iam positæ. Si enim ibi est summa beatitudo; cū beatus per essentiā sibi soli sufficiat ad beatitudinem: ergo non est necesse ponere aliam personam ad beatitudinem, siue iucunditatem.

B

2. Item contra secundā suppositionem sic obijcitur: Si est ibi perfectio summa: ergo æque plena & perfecta est essentia in vna persona, vt in pluribus. Si autem vltra perfectionē additio est superflua, pluralitas est superflua: & si hoc, cum in diuinis nihil sit superfluum, pluralitas non erit in diuinis.

3. Item contra tertiam rationem sic: Si est ibi sūma simplicitas cum pluralitas opponatur simplicitati, & opposita non possunt esse circa idem: ergo si Deus est vnus & in eo est simplicitas: non ergo pluralitas, cum per omnia sit simplex.

4. Item contra quartam suppositionem sic: Si ibi est summa primitas: ergo cum status sit in primo principio & status est in Vnitate: ergo primitas non ponit pluralitatem, sed vnitatem, ergo videtur quod vna sit tantum persona.

C

Conclusio.

Personarum pluralitas in diuinis est ponenda, vt docet fides.

Resp. ad arg. Dicendum quod in diuinis est ponere personarum pluralitatem, sicut fides dicit, & rationes prædictæ ostendunt, si quis sine contradictione consideret. Nam ratione simplicitatis essentia est communicabilis, & potens esse in pluribus. Ratione primitatis, persona est ex se nata aliam producere, & voco hic primitatem innascibilitatem, ratione cuius, vt dicit antiqua opinio, est fontalis plenitudo in Patre ad omnem emanationē & hoc infra patebit. Ratione perfectionis, ad hoc est apta & prompta. Ratione beatitudinis & charitatis, eadem essentia diuina est voluntaria. Quibus conditionibus positis necesse est ponere personarum pluralitatem. (Dist. 28. p. 1. q. 1. ad ult.)

D

1. Ad illud ergo quod obijcitur in contrarium, quod beatus per essentiā sibi soli sufficit; ergo non indiget, &c. Dicendum quod verum est quod non indiget, nec ponēdus est alius propter indigētiā tamquam beatificans, sed in beatitudine communicans.

2. Similiter ad illud quod obijcitur quod deitas æque plena & perfecta est in vno, vt in pluribus; dicendū quod & si sit ęque plene, non tamen ita plene declaratur: & præterea eo ipso quo plene est in Patre, redundat in alias personas redundantia perfectionis.

E

3. Ad illud quod obijcitur quod pluralitas repugnat simplicitati; dicendum quod est quædam pluralitas per hę caddítionē, & hæc repugnat: quædam per originē, & non addit, nec componit, nec repugnat simplicitati: sed potius solitudini, & sic est in diuinis, vt infra patebit. (Dist. 8. 23. & 24.)

4. Ad illud quod obijcitur quod in primo est status; dicendum quod sicut in essentijs vna est essentia prima, à qua sunt aliæ, & ad quam: sic in personis est vna persona à qua sunt aliæ, & ad quam: & in illa est status originis, quia illa à nullo, & hæc est persona Patris. Vnde Augustinus illi personæ appropriat Vnitatem, dicens: In Patre Vnitas, & cet.

Qvæstio III.

An in personis diuinis sit ponere infinitatem.

S. Thomas 1. p. quæst. 30. art. 2.

Ad oppos. Vtrum in diuinis personis sit ponere infinitatem. Et quod sic ostenditur hoc modo: Quia creatura cū sit finita, quidquid est in ipsa, est actu finitum: ergo ab oppositis, quia diuina essentia est infinita, quidquid est in ipsa, est infinite: ergo cum in Deo sit numerus personarum, erit infinitus, & ita erunt infinitæ personæ.

2. Item cū duplex sit infinitas, virtualis, & numeralis infinitas virtualis est in Deo: ergo pari ratione infinitas numeralis: ergo in Deo sunt infinitę personæ.

3. Item infinita virtus cum emanet secundum suam totam infinitatem, non tantum producit infinitum intēsiue, sed etiam extensiue. Sed virtus Patris in productione personarū emanat secūdum omnimodam sui potestatem: ergo non tantū producit personas infinitas in virtute, immo infinitas in numero.

4. Item hoc ipsum ostenditur sic: Multiplicatio personarum aut est virtutis, aut non. Si non, ergo non debet in diuinis poni. Si est virtutis per se: ergo maior multiplicatio erit maioris virtutis, & summæ virtutis infinita multiplicatio: ergo, &c.

Fundamenta. Contra: Hoc ostenditur quadruplici conditione, quæ sumitur ab hoc quod semper Deo est attribuendum quod nobilius est, quod necesse est ponere finitatem personarum. Prima est distinctio: secunda ordo: tertia connexio: quarta summa completio. Ex conditione prima ostenditur sic: Si est ibi distinctio, non ergo confusio: sed vbi est infinitas, ibi est confusio: ergo, &c.

Item ex secunda sic: Vbi est ordo, ibi est terminatio quia vbi deficit terminatio, deficit mediatio, & per consequens ordo: sed vbi est terminatio, nō est infinitas. ergo si in diuinis est ordo, non est infinitas.

Item ex tertia sic: Vbi est connexio, necesse est quod omnes personæ procedant ab vna: nam si vna ab alia, & ita consequenter: tunc est infinita distantia inter primam & vltimam, & hoc est inconueniens: ergo omnes ab vna. Aut ergo eisdem modis, aut diuersis. Si eisdem: ergo nulla distinctio. Si diuersis, & diuersi modi emanandi sunt finiti ergo, &c.

Item ex quarta sic: Si est ibi summa completio: ergo nata est diuinitas Personas complere: & cum completio personarum sit in beatitudine, nata est illas complere. Sed si essent personæ infinitæ, impossibile esset aliquem beatificari à Deo: cognitio .n. cuiuslibet pſonæ est de substantia beatitudinis. cū tota bonitas est quæ substantiale præmium. sit in qualibet personarum: ergo aut anima omnes cognosceret, aut non esset beata: sed impossibile esset omnes cognoscere, cum virtus eius sit finita: ergo, & cet. (Scot. dist. 2. q. 2. tenet quod possunt esse infinitæ fruendo persona.)

Conclusio.

Personarum diuinarum numerus finitus est: quia numeralis infinitas repugnat perfectioni, & ordini.

Resp. ad arg. Dicendum quod in diuinis personis quantum ad numerum, non est ponere infinitatem, sed finitatem. Ratio autem huius est, quia infinitas numeralis repugnat perfectioni, & ordini: quia est per recessum ab vnitate, siue à sua origine. Similiter infinitas molis: & ideo neutra est in Deo. Infinitas autem virtutis est per accessum ad vnitatem, & ideo ista cum sit perfectionis, ponenda est in Deo.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur, quod quicquid est in Deo est infinite; dicendum quod verum est infinite, sed nō qualibet infinitate, sed illa qua Deus est infinitus: & hæc est infinitas immensitatis, & tali modo est Trinitas infinita, non infinitate numerali, quæ non congruit Deo. Et per hoc patet responsio ad secundum, scilicet quare infinitas numeralis non est ponenda in Deo, sicut virtualis.

3. Ad illud

3. Ad illud quod obijcitur quod infinita virtus in infinitate emanans producit infinita; dicendũ quod diuinæ virtuti non conuenit productio niſi perfecti: & ideo non conuenit ei productio alicuius infinitatis, niſi illius quæ ſtat cum ſumma perfectione: hæc autem non eſt infinitas numeralis: & ideo non eſt in Deo.

4. Ad vltimum quod obijcitur, quod potentiæ eſt ſe multiplicare; dicendum quod non omni modo multiplicare ſe eſt potentiæ: ſed perfecte multiplicare ſe, potentiæ eſt, & conuenit Deo: non ſequitur ergo, magis ſe multiplicare eſt maior perfectio, niſi intelligatur perfecte: ſed infinite ſe multiplicare ſecundũ numerũ, eſt imperfecte ideo non conuenit Deo.

QVÆSTIO IV.

An tres tantum ſint diuinæ perſonæ.

S. Thomas 1.p q.30.art.2.
Ægid. 1. Sent. diſt. 10. q. 3.
Henricus in ſumma art. 53. q. 9.
Richardus 1. Sent. d. 2. art. 2.
Scotus 1. Sent. d. 2. q. 5.
Durandus 1. Sent. d. 2. q. 4.
Franciſcus de Mayr, 1. Sent. d. 2. q. 9.

Ad oppoſ.

VTrum in diuinis perſonis ſit ponere Trinitatem. Et quod non, immo magis dualitatem, oſtenditur ſic: Pater totum quod poteſt, dat Filio: ſed qui dat totum quod poteſt, nõ poteſt amplius dare: ergo nec aliam perſonam producere, cum illud ſit dare.

2. Item Pater generat Filium, tamquã verbum per omnia æquale, & per omnia dicens, & exprimens ipſum: ſed multiplicatio perſonarum eſt ad declarationẽ virtutis: ergo videtur quod ſuperfluat alium producere.

3. Item oſtenditur quod ibi debeat eſſe quaternitas per rationem emanationis. Quia enim Filius emanat per generationem, non per proceſſionem: ideo quamuis non generet, tamen ſpirando producit: eadem ratione videtur quod Spiritus ſanctus quamuis non producat ſpirando, poſſit generare, ſiue generet, cum non generetur.

4. Item cum in diuinis ſit duplex modus producendi, ſcilicet vnus per modum naturæ, alius per modum voluntatis, & ibi debeat eſſe completa ratio productionis: videtur etiam quod ibi debeat eſſe modus producendi, tertius per modum artis. Si ſic, erit ibi ponere quartam perſonam ſecundum hunc modum producendi.

Fundamenta.

Sed contra: Quod ſit ibi Trinitas tantum, oſtenditur ex ſuppoſitionibus ſuperius factis: quia neceſſe eſt in illa Trinitate eſſe beatitudinem, perfectionem, ſimplicitatẽ, primitatem. Ex prima ſuppoſitione oſtenditur ſic: Si eſt ibi ſumma beatitudo: ergo ſumma concordia, ergo eſt ſũma germanitas, ſumma charitas. Sed ſi eſſent plures quã tres, non eſſet ibi ſumma germanitas. Si pauciores, non eſſet ibi ſumma charitas: ergo ſunt tres tantum. Probatio minoris. Si eſt ibi quarta perſona, aut procedit ab vna, aut à duabus, aut à tribus. Si ab vna vel duabus tantum, tunc non perfecte & æqualiter conuenit cum omnibus. Si autem à tribus, tunc duæ perſonæ intermediæ magis conueniunt ad inuicem quam cum extremis: quia producuntur, & producunt, & ita non eſt ibi perfectus nexus.

Item ſi eſſent pauciores quam tres, non eſſet ibi perfecta charitas: quia perfectus amor & eſt liberalis & eſt communis. Quia liberalis, ideo tendit ad alterum. Quia communis, ideo vult alium diligi ab altero, ſicut à ſe, & vult diligere alterum ſicut ſe: ergo eſt ibi dilectio, & condilectio: hoc autem non poteſt eſſe minus quã in tribus. Ex ſecunda ſuppoſitione ſic: Si eſt ibi ſumma perfectio: ergo perſona producens perfecte producit, & quantum ad modum producendi, & quantum ad eum qui producitur. Sed non reperitur niſi duplex modus producendi nobilis. Omne enim agens, aut agit per modum naturæ, aut per modũ voluntatis: ſicut vult Philoſophus: ergo his duobus modis, & tantum his producit: ſed perſona producta quolibet iſtorum modorum eſt perfectiſſima: ergo ſi vltra perfectionẽ eſt omne quod ſuperfluit,

Ariſt. 2. phyſ. contex. 49. Cõcl. Scot. diſt. 2. p. 2. q. 4.

A & quod eſt citra, deficit: neceſſe eſt eſſe tantum duas perſonas emanantes, & non plures, nec pauciores: & vnam à qua emanant: ergo tantum tres.

Item ex tertia ſic: Si eſt ibi ſumma ſimplicitas: Pater totum dat cuilibet: ergo procedentes, ſiue emanantes nõ diſtinguuntur penes ea, quæ accipiunt, ſed penes modũ accipiendi, & emanandi: ſed duo tantũ ſunt modi emanandi: ergo non poſſunt eſſe niſi duæ perſonæ emanantes & tertia producens: ergo, &c.

Item ex quarta ſic: Si ratione primitatis eſt ibi ſũma fecunditas, nulla perſona poteſt producere aliquo genere producendi quo producitur: quia reſpectu illius non eſt prior, ergo cum duæ perſonæ emanent ſecundũ duos modos emanandi, impoſſibile eſt, quod his modis producant, & non ſunt alij modi: ergo non poſſunt producere B aliam perſonam: ergo ſunt tantum tres.

Conclvsio.

Tres tantum ſunt perſonæ diuinæ, vt fides Catholica docet.

Resp. ad arg. Dicendum quod, ſicut fides Catholica dicit, ponere eſt tantũ tres perſonas, non plures, nec pauciores, & ad hoc ſumitur ratio neceſſitatis & congruitatis. Ratio neceſſitatis, quare non poſſunt eſſe pauciores quã tres, eſt ſumma beatitudo, & ſumma perfectio. Nam ſũma beatitudo exigit dilectionem, & condilectionem: ſumma perfectio duplicẽ emanationẽ, ſcilicet naturæ, & liberalitatis, & ad hoc, ad minus, exiguntur tres perſonæ.

C Item ratio neceſſitatis quare non poſſunt eſſe plures eſt ſumma ſimplicitas, quæ nõ patitur perſonas diſtingui, niſi ſecundum modos emanandi. Eſt iterum principalis fecunditas quæ non permittit perſonam producere aliquo genere emanationis, niſi ſecundum rationem intelligendi ſit prior illo. Vnde prima perſona quæ eſt innaſcibilis & inſpirabilis generat, & ſpirat. Secunda vero perſona, quia inſpirabilis, ſed genita, non generat, ſed ſpirat. Tertia perſona quia ſpiratur, & procedit à generante, nec generat, nec ſpirat: & ideo impoſſibile eſt eſſe plures perſonas, quam tres. Ratio congruitatis ſumitur ex ſufficientia combinationum, & ex perfectione numeri ternarij. Ex ſufficientia combinationum: quia cum amor ſit in omnibus perſonis, vt dicit Richardus, & non ſit niſi triplex amor, videlicet gratuitus, debitus, & ex vtroque permixus, tantum erunt tres perſonæ. Vna quæ tantum dat, in qua eſt amor gratuitus. Alia quæ tantum accipit, D in qua eſt amor debitus. Et media quæ dat & accipit, in qua eſt amor permixtus ex vtroque.

Ric. li. 3. de Trin. cap. 19. & 20.

Item alio modo poſſunt combinari ſecundum rationem originis, & huiuſmodi combinationis ſufficientia in tribus conſiſtit. Nam contingit intelligere perſonam quæ eſt principium perſonæ, & non eſt principiatum: & rurſum perſonam quæ eſt principiatum, & non principium perſonæ: & tertio modo perſonam quæ eſt principiatum, & principium. Quartus autem modus quod nec ſit principium, nec principiatum, eſt omnino impoſſibilis, nec intelligibilis. Ratio cõgruitatis ex parte numeri eſt, quia numerus iſte, ſcilicet ternarius habet in ſe primam perfectionem, & ſummam, ſiue conſideretur in ſe, ſiue in quantitate cõtinua, ſiue in natura, in ſe habet primam perfectionem quoniam primus numerus eſt, qui E conſtat ex omnibus partibus ſuis: ſcilicet vnitate & dualitate, quæ ſimul iunctæ faciunt tria. Senarius autẽ dicitur primus perfectorum, quia conſtat ex omnibus partibus ſuis aliquoties: ſcilicet tribus, duobus, & vno.

Senarius, primus numerus perfectorum.

Item ſumma perfectio eſt in eo, quia vnitas quæ eſt principium, & completio omnis numeri, reflexa ſupra de reduplicatione quadrata, qualis in ſolido quadrato, triplicatur ſecundum rationem, remanens vna ſecundũ veritatem; vt ſi dicatur ſemel vnum, ſemel: & iſtud eſt valde ſimile Trinitati increatæ, in qua in vnitate ſubſtantiæ eſt trinitas rationum. Non tamen eſt omnino ſimile, quia ibi cum Vnitate ſubſtantiæ, eſt Trinitas rationum, & rerum, ſcilicet Perſonarum: hic tantummodo rationum Si-

militer si consideretur numerus iste in quantitate continua, habet in se primam perfectionem, & summam: primam, quia omnis quantitas habet principium, medium & vltimum: summam, quia perfectio quantitatis continuæ Suprema consistit in Trina dimensione, scilicet longitudine, latitudine, & altitudine: & hoc est quod dicit Philosophus in principio de cœlo & mundo: Omne enim perfectum in tribus dicimus, & hoc numero adhibuimus nosmetipsos magnificare Deum vnum Creatorē omnium, eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata. Similiter si consideretur iste numerus in creatura habet in se primam perfectionem, & summam: primam quia trinitatē vestigij contingit reperire in qualibet creatura, quantumcumque parua, quantumcunque minima: perfectam, quia secūdum Trinitatem imaginis reformatam, & Deiformem attenditur summa, & nobilissima perfectio creaturæ, scilicet beatitudo. (Arist. li. 1. de cælo contex. 3.)

1. Ad illud ergo quod objicitur quod Pater dat Filio totum quod potest; dicendum quod verum est, sed non dat omni modo quo potest. Et ideo in illatione est accidens: Non potest amplius dare, ergo nec aliam personam producere: quia hoc nō est dare amplius, sed alio modo.

2. Similiter sequēs obiectio per hoc patet: quia Filius non omni modo declarat: quia etsi secundum rationem naturæ, non tamen secundum liberalitatem voluntatis nisi inquantum ex ipso Verbo procedit Spiritus.

3. Ad illud quod objicitur quod Spiritus sanctus debet generare; dicendum quod non est simile, quia persona Filij præcedit spirationem, ideo habet rationem primitatis: persona autem Spiritus sancti sequitur generationem, & ideo non generat: quia non est innascibilis.

4. Ad illud quod objicitur de tertio modo emanandi, scilicet de arte; dicendum quod ars non habet fecunditatem ad emanandum, siue ad producendum, nisi per voluntatem, & ideo modus ille non debet distingui à modo procedendi per modum liberalitatis, siue voluntatis. Vel aliter, & melius. Modus producendi per artem conuenit cum modo producendi per naturā in hoc quod vtrobique producitur simile. Differt autem, quia in productione naturali producitur similis in substantia, & natura, alius in persona. In productione autem artis producitur simile secundum rationem formæ exemplaris: dissimile vero in substantia, & natura: talis autē modus producendi est impossibilis diuinæ essentiæ, quæ non compatitur diuersitatem essentiarum.

INCIPIT OSTENDERE QVO MODO PER CREATVRAM POTVERIT COgnosci Creator.

DISTINCT. III. PARS I.

(Rom. 1. c) APOSTOLVS namque ait, *quod inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius, & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam qua excellit inter alias creaturas, vel propter conuenientiam quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mentis conspicere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est, per creaturas visibiles, vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur: scilicet à natura quæ rationalis erat: & ab operibus à Deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideoq́; Apostolus dixit: Quia Deus reuelauit illis, scilicet dum fecit opera: in quibus Artificis aliquatenus relucet indicium.* (Rom. 1. c)

Prima ratio, vel modus quo modo potuit cognosci Deus.

(To. 3. in 1. cap. ad Ro.) *Nam sicut ait Ambrosius: Vt Deus qui natura inuisibilis est, etiam à visibilibus posset sciri, opus fecit, quod opificem visibilitate sui manifestauit: vt per certum incertum posset sciri, & ille Deus omnium esse crederetur, qui hoc fecit quod ab homine, ait Ambrosius, impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerunt vltra omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere, vel destruere valet. Accedat quæcunque vis creatura, & faciat tale cælum, & terram: & dicam, quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat super omnem creaturam esse illum qui ea fecit: ac per hoc, illum esse Deum, humana mens cognoscere potuit.* (A) (...man. supe illud: Quod no. tu est Dei.)

Secunda ratio qua potuit cognosci, vel modus quo nouerunt.

B *Alio etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt: vt enim Augustinus ait in Lib. de Ciuitate Dei: Viderunt summi Philosophi nullum corpus esse Deum, & ideo cuncta corpora trāscenderūt quærentes Deum. Viderunt etiam quidquid mutabile est, non esse summū Deum, omniumque principiū: & ideo omnem animam mutabilesque spiritus transcenderunt. Deinde viderunt omne quod mutabile est, non posse esse nisi ab illo qui incommutabiliter & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum, & omnia ista fecisse, & à nullo fieri potuisse.* (Lib. 8. c. 6.)

Tertia ratio, vel modus.

C *Considerauerunt etiam quidquid est in substantijs, vel corpus esse, vel spiritum, meliusque aliquid spiritum esse, quam corpus, sed longe meliorem, qui spiritum fecit, & corpus.*

Quartus modus, vel ratio.

Intellexerunt etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem, & intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus, quæ visu tactuq́; corporis sentiri queunt. Intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cum ergo in eorum conspectu, & corpus & animus magis minusque speciosa essent: si autem omni specie carere possunt, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid, quo illa speciosa facta sunt, vbi est prima & incommutabilis species, ideoque incomparabilis: & illud (Ex Aug. li. 8. de Ciu. c. 6.)
D *esse rerum principium rectissime crediderunt, quod factū non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cum ergo Deus, vna sit & simplex essentia quæ ex nulla diuersitate partium, vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus: Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate namque creaturarum intelligitur Cōditor æternus: ex magnitudine creaturarū Omnipotens: ex ordine & dispositione, Sapiens: ex gubernatione, Bonus. Hæc autem omnia ad Vnitatem deitatis pertinent monstrandam.* (Rom. 1. c)

Quo modo in creaturis appareat vestigium Trinitatis.

E *Nunc restat ostendere, vtrum per ea quæ facta sunt, aliquod Trinitatis vestigium, vel indicium exiguum haberi potuerit. De hoc Augustinus in libro de Trinitate ait: Oportet vt Creatorem per ea quæ facta sunt intellecta conspicientes, Trinitatem intelligamus. Huius enim Trinitatis vestigium in creaturis apparet. † Hæc enim omnia quæ arte diuina facta sunt, & vnitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem. Nam quodque horum creatorum & vnum aliquid est, sicut sunt natura corporum & ingenia animarum: & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ, vel qualitates corporum, ac doctrinæ, vel artes animarum: & ordinem aliquem petit, aut tenet, sicut sunt* (Lib. 6. cap. 10.) († Aug. de Vera Rel. c. 7. to. 1.)

pondera, vel collocationes corporum, & amores, vel delectationes animarum: & ita in creaturis prælucet vestigium Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio. Summa autem origo, vt Augustinus, ostendit in lib. de vera Religione, intelligitur Deus Pater, à quo sunt omnia: à quo Filius, & Spiritus sanctus. Perfectissima pulchritudo intelligitur Filius, scilicet veritas Patris, nulli ex parte ei dissimilis: quem cum ipso, & in ipso Patre veneramur: qui forma est omnium quæ ab vno facta sunt: & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia, nec fierent à Patre per Filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summe bonus esset, qui & nulli naturæ, quæ ab illo bona esset, inuidit: & vt in bono ipso maneret, alia quantum vellet, alia quantum posset, dedit: quæ bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum Patris, & Filij. Quare ipsum donum Dei, cum Patre, & Filio æque incommutabile colere & tenere nos conuenit. Per considerationem itaque creaturarum vnius substantiæ Trinitatem intelligimus, scilicet vnum Deum Patrem à quo sumus, & Filium per quem sumus: & Spiritum sanctum in quo sumus, scilicet principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur: vnum scilicet quo auctore conditi sumus, & similitudinem eius per quam ad vnitatem reformamur: & pacem qua Vnitati adhæremus, scilicet Deum qui dixit: Fiat lux: & Verbum per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est: & donum benignitatis eius, qua placuit quod ab eo per Verbum factum est, & reconciliatum est auctori vt non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur: non enim per creaturarũ contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi vel potuit sine doctrina, vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui Philosophi quasi per vmbram & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilium per ea quæ facta sunt.

Tomo. 1. c. 15. circa finem.

Gen. 1. a

Exod. 8. d

DISTIN. III. PARS I.

De Trinitate, & Vnitate secundum quod credita per rationem intelligitur.

Apostolus namque ait, quod inuisibilia Dei, &c.

Expositio textus.

Diuisio.

SVPERIVS egit Magister de sancta Trinitate inquantum creditur. In hac secunda parte agit de ipsa inquantum intelligitur. Et hæc pars diuiditur in tres partes. In quarum prima ad intelligendam Trinitatem, adducit congruas similitudines, & rationes. In secunda soluit emergentes dubitationes, infra 4. distinct. in princip. *Hic oritur quæstio satis necessaria*, &c. In tertia, illis dubitationibus solutis determinat Trinitatis, & Vnitatis proprietates, & conditiones, infra distinct. 8. *Nunc de veritate, siue de proprietate.*

ITEM prima pars habet duas. In prima, adducit similitudines longinquas. In secunda similitudines propinquas, siue expressas quæ attenduntur in imagine ibi: *Nunc vero iam ad eam perueniamus disputationem.*

ITEM prima pars habet duas. In prima ostendit Vnitatem. In secunda Trinitatẽ, ibi: *Nunc restat ostendere*, &c. Prima pars habet quatuor particulas. In prima probat auctoritate Apostoli quod Deus est cognoscibilis per creaturam. In secunda vero adducit varios modos cognoscendi, & rationes, ibi: *Nam sic ait Ambrosius*: In tertia

Rom. 1. c

A dicit illos modos in auctoritate Apostoli implicari, ibi: *Ecce tot modis.* In quarta tangit, quid per prædictas rationes possit probari, scilicet essentiæ Vnitas, non Trinitas, ibi: *Hæc autem omnia ad vnitatem.* Similiter secunda pars, in qua ostendit Trinitatem per similitudinem longinquam, quæ attenditur in vestigio habet quatuor particulas. In prima ostendit Magister rationem vestigii in creatura. In secunda ostendit quid respondeat vestigio in Creatore, quoniam Trinitas appropriatorum, scilicet originis, pulchritudinis, & delectationis, vt reddantur singula singulis, &c. ibi: *In illa enim Trinitate summa*, &c. In tertia docet contemplari in Deo Trinitatem per considerationem vestigii in creatura, ibi: *Per considerationem itaque creaturarum*, &c. vbi ostendit Trinitatem appropriatorum in Deo, & quantum ad actum conditionis, & quantum ad actum reformationis. In quarta autem particula ostendit quod consideratio Trinitatis per vestigium non est sufficiens, sed longinqua, ibi: *Ecce ostensum est qualiter in creaturis.* Ordo rationum formatarum ex littera, & earundẽ impugnationes quantum ad rationem probandi, & vim inferendi, quia videntur omnes non valere vel dubium supponere. Prima ratio: Qui potest quod nulla alia creatura potest, est super omnem creaturam. Sed qui fecit mundum istum, fecit quod nulla alia creatura potest: ergo non est creatura, sed super omnem creaturam.

Dub. I.

C In ista ratione videtur supponi dubium dupliciter, scilicet quod mundus ille sit factus, & quod creatura ipsum non possit facere: quorum vtrumque est valde dubium. Secunda ratio: Qui fecit corporalia & spiritus mutabiles, est super omnia corporalia & mutabilia. Deus est huiusmodi: ergo Deus est spirituale immutabile.

Dub. II.

Hic similiter videtur supponi dubium quod Deus fecerit spiritus, & iterum non sequitur ex hoc, quod quia fecit mutabilia, ideo sit immutabilis: immo potius videtur sequi oppositum, scilicet quod sit mutabilis. Tertia ratio. Qui fecit bona & meliora est optimus: sed Deus fecit corporalia quæ sunt bona, & spiritualia quæ sunt meliora: ergo Deus est optimus.

D

Dub. III.

Hæc ratio similiter videtur nullam habere apparentiam. Quia tunc similiter quilibet artifex qui facit bona & meliora, est optimus, quod est falsum. Quarta ratio: Qui facit pulchra & pulchriora, est ipsa pulchritudo, siue species, & hoc est speciosissimum. Sed Deus fecit pulchra, siue speciosa, quia corporalia, & speciosiora, quia spiritualia: ergo qui fecit hæc, speciosissimus est. Similiter videtur ratio ista non valere propter prædictam instantiam.

Dub. IV.

E ITEM quæritur de differentia istarũ rationum, & quo modo distinguantur. Si dicas, sicut dicunt aliqui, quod sunt quatuor penes quatuor genera causarum: hoc nihil est, quia genus causæ materialis non cadit in Deo. Si dicas, quod penes modos cognoscendi;

CONTRA: Non sunt nisi tres, scilicet in ratione causæ, oblationis, & excellentię. Ad obiectiones contra quatuor rationes iam dictas respondetur. *Dion. 5. de Diui. nom.*

RESPOND. Dicendum quod omnes istæ rationes vt probent & inferant, supponunt aliquid certum. Prima enim ratio supponit quod productio rei de nihilo non potest esse nisi à potentia infinita: hoc supposito, cum certum sit nullam creaturam habere potentiam infinitam, sequitur quod actus productionis rerum de nihilo sit eius quæ est super omnem creaturã: & ita ex hoc actu

tamquam ex proprio cognoscitur Deus omnipotens, immensus. In aliis tribus rationibus supponitur status, sicut in tota philosophia supponitur status in causis: & ideo omne mutabile reducitur ad immutabile. Quia in mutabili non est status in genere efficientis nisi in mouẽte non moto. Omne enim quod mouetur ab alio mouetur. Similiter bonum & melius reducuntur ad optimũ, quia non est status in genere finis nisi in optimo. Similiter pulchrum & pulchrius ad pulcherrimum: quia non est status in genere speciei & formæ nisi in eo quod est ipsa species per essentiam.

Arist. 7. Phys. com. tex. 3.

A

Ad illud quod quæritur de distinctione rationum, ex dictis iam patet responsio. Non enim possunt distingui penes genus causarum tantum, nec penes modos cognoscendi tantum, sed penes vtraque. Prima autem ratio sumitur secundum rationem causæ. Aliæ sumuntur penes rationem causæ & excellentiæ: quia considerant ordinem, & distinguuntur secundum ordinem in triplici genere causæ vt efficientis, siue mouentis, finientis, & exemplaris.

B

Ex perpetuitate creaturarum intelligitur Conditor æternus. Dub. V.

Contra: Effectus non est perpetuus: ergo neque efficiens est æternus.

Item quæritur de hoc quod dicit: *Ex magnitudinẽ creaturarum Omnipotens*: nihil enim valet: Fecit magna: ergo est Omnipotens, vel potest facere omnia.

C

Resp. Ad hoc dicunt aliqui quod tantum est quædam persuasio per signum, non necessaria argumentatio. Dicunt enim quod omnipotentia & æternitas cum sint infinitæ, non possunt sufficienter probari per creaturas quæ sunt finitæ. Aliter tamen potest dici quod quamuis non sequatur in quolibet efficiente, tamen necessario sequitur in efficiente, siue perpetuante primo. Impossibile enim est quod creatura habeat ita magnum esse & ita dispositum, & hoc totum ab aliquo qui non possit in totum: & qua ratione in hoc totum, & in quodlibet. Similiter si est primum perpetuans, est omnino in actu & nihil in potentia: & si hoc cum possit facere durare aliud in infinitum, ipsum est actu infinitum duratione: ergo æternum.

D

Hæc enim omnia quæ arte diuina facta sunt, vnitatem quandam in se ostendunt, & speciem, & ordinem. Dub. VI.

Videtur primo dicere falsum quod quæ condita sunt, siue facta, habeant ista tria, scilicet vnitatem, speciem & ordinem: quia aliqua condita sunt, quæ hęc non habent, sicut diabolus & reprobi.

Item videtur male enumerare: quia Augustinus enumerat ista tria, scilicet modum, ordinem, & speciem, & hæc alia: vnitatem, veritatem, bonitatem. Quæritur ergo de diuersis modis enumerandi vnde veniant.

Aug. lib. de nat. boni c. 3. to. 6. Et lib. 5. de Ciu. Dei c. 11. to. 5.

E

Resp. Ad hoc dicunt aliqui quod hoc intelligitur de creaturis perfectis: vel si de omnibus, tunc illa tria nõ dicunt conditiones in re creata, sed in exemplari increato. Potest tamen dici quod in primis intentionibus & generalibus est reflexio: & ideo status, nec est vltra procedendum.

Ad illud quod quæritur de enumeratione illorum trium, quod non videtur conueniens, dicendum quod res creata habet tripliciter considerari. Aut in se, aut in comparatione ad alias creaturas, aut in comparatione ad causam primam. Et secundum hos omnes modos cõtingit reperire Trinitatem dupliciter. Si enim consideratur quantum in se, vel quantum ad se, hoc est, aut quãtum ad substantiam principiorum, & sic est illa trinitas: materia, forma, compositio, quæ ponuntur in libro de regulis fidei. Aut quantum ad habitudines: sic est illa de Sapientia: Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. In numero enim intelligitur principiorum distinctio. In pondere, propria ipsorum inclinatio. In mẽsura, eorum adinuicem proportio.

Sap. 11. d

Item si consideretur vna creatura in comparatione ad alias creaturas; hoc potest esse aut inquantũ agit actione naturali, & sic sumitur illa Trinitas Dionysij: Substantia, virtus, & operatio: aut in quantum agit actione spirituali, & sic illa Augustini de 83. q. quo constat, quo congruit, quo discernitur, & vltimum refertur ad animam. Si autem cõsiderantur in comparatione ad Deum, hoc potest esse dupliciter. Aut inquantum referuntur tãtum, & sic est illa: Modus, species, & ordo. Aut inquantum referuntur & assimilantur, & sic est illa: Vnitas, veritas, bonitas. Quoniam ergo vestigium attenditur in cõparatione ad Deum propriæ, ideo in his vltimis cõditionibus proprie accipitur vestigium. Et quia magna est inter istas comparationes conuenientia: ideo Magister miscet hæc adinuicem propter multam conuenientiam, & respondentiam: quia vnitas respondet modo qui respicit Deum vt causam efficientem: veritas speciei quæ respicit ipsum vt exemplar: bonitas ordini quæ respicit Deum vt finem.

Aug. li. 83. q. 18. to. 4.

Perfectissima pulchritudo intelligitur Filius, scilicet Veritas Patris. Dub. VII.

Contra hoc dicit Augustinus: Veritas est id quod est: sed ens nulli personæ appropriatur: ergo nec veritas.

Aug. Soli. loq. lib. 2. c. 5. to. 1.

Item videtur male appropriare ordinem Spiritui sancto, quia in præcedenti capitulo dicit quod ex ordine intelligitur sapiens: sed sapientia appropriatur Filio: ergo & ordo.

Resp. Dicendum quod veritas dupliciter potest considerari, sicut color. Nam vno modo color consideratur secundum id in quo est, & sic diffinitur in lib. de sensu & sensato. Color est extremitas perspicui in corpore terminato. Alio modo in comparatione ad visum quem mouet, & sic diffinitur in libro de anima: Color est motiuum visus secundum actum lucidi. Similiter veritas potest considerari in comparatione ad illud in quo est, & sic verum est quod dicit Augustinus: Veritas est id quod est. Alio modo per comparationem ad intellectum quem mouet, & sic veritas sicut dicit Philosophus in † Metaphysica, est finis intelligentiæ speculatiuæ. Secundum primum modum dicit Anselmus: Veritas Patris est essentia Patris. Quantum ad secundum modum dicit * Hilarius, quod veritas est declaratiuum esse. Et quoniam filius est qui procedit vt verbum, cui appropriatur ratio declarandi: ideo ei appropriatur ratio exemplaris, & per consequens ratio veritatis, quantum ad secundum moveritatis: ipse autem accipit primo modo.

Cap. 3.

Arist. li. 2. de an. c. 7. text. 67.

† Arist. lib. 2. Metaph. capite. 1. in fol. in Monolog. c. 10. to. 3. * Li. 2. c. 1.

Ad illud quod obiicitur de ordine, dicendum quod est ordo rerum in vniuerso, & hic appropriatur sapientiæ. Et est ordo rerum in finem, & hic appropriatur bonitati, & sic patet quod non est contrarietas.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam eorum quæ in hac parte prima præsentis distinctionis tanguntur, quatuor quæruntur. Primum, vtrum Deus sit cognoscibilis à creatura. Secundum, vtrum sit cognoscibilis per creaturam. Tertium, vtrum modus cognoscendi per creaturam cõueniat homini quantum ad omnem statum scilicet statũ innocentiæ, statum naturæ lapsæ, & statum naturæ glorificatæ. Quartum, quid sit de Deo cognoscibile per creaturam.

QVÆSTIO I.

An Deus sit cognoscibilis à creatura.

Alexander Alensis 1. p. q. 2. Membro 3. art. 1.
S. Thom. 1. p. q. 12. art. 12.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 3. q. 1.

Henricus in sum. art. 24. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 3. q. 1. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Franciscus de Mayr. dist. 3. q. 1.
Ioan. Baccon. 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 3. q. 1. art. 1. 2.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 3. q. 2.

Ad oppos. *Lib. 5. de Diu. nom.*

VTrum Deus sit cognoscibilis à creatura. Et quod non, ostenditur sic per auctoritatem Dionysij: Deũ neque dicere, neque intelligere possibile est.

Cognitio quatuor requirit.

2. ITEM ostenditur ratione per quadruplicem suppositionem, quam necesse est esse in cognitione, scilicet proportionem, vnionem, siue receptionem, iudicium, informationem. Intellectus enim non intelligit nisi quod est sibi proportionabile, & quod sibi aliquo modo vnitur, de quo iudicat, & à quo acies intelligentiæ informatur. Ex prima suppositione arguitur sic: Necesse est esse proportionem cognoscentis ad cognoscibile: sed Dei ad intellectum non est proportio, quia Deus est infinitus, & intellectus finitus: ergo, &c. Præterea si est aliqua proportio, videtur quod non sit sufficiens, quia plus distat verum increatum ab intellectu humano, quam quodlibet creatum intelligibile à sensibili. Sed sensus qui est perceptiuus sensibilis, numquam eleuatur ad cognitionẽ intelligibilis creati: ergo nec intellectus vmquam eleuabitur ad cognitionem intelligibilis increati.

Ex 3. de ani. contex. 31.

3. ITEM ex præsuppositione secunda sic: Necesse est esse vnionem cognoscibilis ad cognoscentem, ita quod vnum sit in altero: sed cognoscens non est in cognoscibili, sed econuerso: sed impossibile est infinitum capi ab ipso finito: ergo impossibile est esse in illo: ergo Deum esse in intellectu est impossibile, cum sit infinitus.

4. ITEM ex tertia suppositione sic: Ad cognitionem necesse est in cognoscente esse iudicium de cognito: sed omne iudicans habet posse super iudicatum, finitum autem non habet posse super infinitum: ergo de illo non iudicat: sed ad cognitionem requirebatur iudicium: ergo intellectus finitus non cognoscit Deum infinitum super quem non habet posse.

5. ITEM ex quarta sic: Necesse est intellectum cognoscentem informari à cognito: sed omne quod alterum informat, aut informat per essentiam, aut per similitudinem: sed Deus non informat per essentiam, quia nulli vnitur vt forma: nec per similitudinẽ abstractã; quia similitudo abstracta est spiritualior eo à quo abstrahitur: Deo autem nihil est spiritualius, nec potest esse: ergo, &c.

Fundamenta. *Li. 14. c. 8. n. 3.*

CONTRA: Anima rationalis est ad imaginem Dei. Sed sicut dicit Augustinus in libro de Trinitate, & est in littera præsentis Distinct. in parte secunda: Mens eo est imago Dei, quo capax Dei est, eiusque particeps esse potest. Capere autem non est secundum substantiã, vel essentiam, quia sic est in omnibus creaturis: ergo per cognitionem & amorem: ergo Deus potest cognosci à creatura.

ITEM ratione ostenditur sic: Omnis cognitio spiritualis fit ratione lucis increatæ, vt dicit Augustinus in Soliloquiis: Sed lux est maxime cognoscibilis ipsi animæ: ergo, &c.

Aug. Soli. loq. lib. 1. c. 8. n. 1.

ITEM cum fiat cognitio aliquorum per præsentiam, aliquorum per similitudinem, illa cognoscuntur verius, quæ cognoscuntur per præsentiam, vt dicit Augustinus: sed Deus est ipsi animæ vnitus per præsentiam: ergo Deus verius cognoscitur quam alia quæ cognoscuntur per similitudinem.

ITEM sicut se habet summa bonitas ad dilectionem, sic summa veritas ad cognitionem: sed summa bonitas est summe amabilis ab effectu: ergo summa veritas est summe cognoscibilis ab intellectu.

ITEM vnumquodque efficacius potest in id adquod naturaliter ordinatur: sed intellectus noster naturaliter ordinatur ad cognitionem summæ lucis: ergo illa maxime cognoscibilis est.

CONCLVSIO.

Deus à creatura est cognoscibilis, & clarissime cognoscibilis quantum est de se.

RESP. ad arg. Dicendum quod Deus in se tanquam summa lux est summe cognoscibilis, & tamquam lux summe intellectum nostrum complens, quantum est de se, esset summe cognoscibilis etiam nobis, nisi esset aliquis defectus à parte virtutis cognoscentis: qui quidem non tollitur perfecte nisi per Dei formationem gloriæ. Concedendæ ergo sunt rationes, quod Deus sit cognoscibilis à creatura, & etiam clarissime cognoscibilis quãtum est de se, nisi aliud esset impediens, vel deficiens ex parte intellectus, sicut post patebit.

1. AD obiecta in contrarium dicendum quod est cognitio per comprehensionem & apprehensionem. Cognitio per apprehensionem consistit in manifestatione veritatis rei cognitæ. Cognitio vero comprehensionis in inclusione totalitatis. Ad primam cognitionem requiritur proportio conuenientiæ, & talis est in anima respectu Dei, quia quodam modo* est anima omnia per assimilationem ad omnia, quia nata est cognoscere omnia. Et maxime est capax Dei per assimilationem, quia est imago & similitudo Dei. Quantum ad cognitionem comprehensionis requiritur proportio æqualitatis, & æquiparantiæ, & talis non est in anima respectu Dei, quia anima est finita, sed Deus est infinitus: & ideo hanc non habet, & de hac intelligit Dionysius, & de illa certat obiectio, de alia vero non.

Aug. de Vid. Deo. c. 8. & est epistola 112 ad Paulinam 10. 2.

** Arist. li. 3. de ani. contex. 3.*

2. Ad illud quod obiicitur de distantia intelligibilis, & sensibilis, dicendum quod duplex est distantia: secundum rationem entis, & secundum rationem cognoscibilis. Primo modo est maior distantia: secundo modo non, quia vtrumque est intelligibile, scilicet Deus, & anima. Non sic est de intellectu, & sensu: quia sensus est potentia determinata, sed intellectus non.

3. AD illud quod infinitum non capitur à finito. Dicunt aliqui quod capere infinitum est dupliciter, scilicet quantum ad essentiam, & sic capitur: & quantum ad virtuositatem, & sic non capitur: sicut punctus à linea totus attingitur secundum substantiam, sed non totaliter secundum virtutem. Sed ista solutio non videtur soluere, quia in Deo idem est essentia quod virtus, & vtraque est infinita. Ideo dicendum quod duplex est infinitũ. Vnum quod se habet per oppositionem ad simplex, & tale non capitur à finito, quale est infinitum molis. Aliud est quod habet infinitatem cum simplicitate, vt Deus, & tale infinitum quia simplex est, vbique totum est: quia vero infinitum in nullo sic est, quin extra illud sit, & sic intelligendum est in cognitione Dei. Et ideo non sequitur quod si cognoscitur totus, quod comprehendatur quia intellectus eius totalitatem non includit, sicut nec creatura immensitatem.

4. AD illud quod obiicitur: Iudicans habet posse, &c. Dicendum quod iudicare de aliquo est dupliciter. Primo modo discernendo, vtrum sit, vel non sit: & hoc modo conuenit iudicium omni intellectui cognoscenti, respectu omnis obiecti. Alio modo approbando, vel reprobando, vtrum ita debeat esse, & sic non iudicat de veritate, sed secundum ipsam de aliis, sicut dicit Augustinus de vera Religione, quod iudex non iudicat de lege, sed secundum ipsam iudicat de aliis. Et de hoc modo verum est quod dicit Augustinus: quod nullus de illa veritate iudicat, nullus tamen sine illa iudicat, & de hoc modo verum est quod opponit quod iudicans potest super iudicatum. De primo vero non est verum quod possit super, potest tamen dirigi in obiectum, adminiculo illius.

Aug. to. 1. c. 31.

Ibidem.

5. AD illud quod vltimo obiicitur de informatione, dicendum quod Deus est præsens ipsi animæ, & omni intellectui per veritatem: & ideo non est necesse ab ipso abstrahi similitudinem, per quã cognoscatur: nihi-

lominus dũ cognoſcitur ab intellectu, intellectus informatur quadam notitia, quæ eſt velut ſimilitudo quædam non abſtracta, ſed impreſſa, inferior Deo, quia in natura inferiori. Eſt ſuperior tamen anima, quia facit ipſam meliorem. Et hoc dicit Auguſtinus de Trinitate: Quemadmodum cum per ſenſus corporum diſcimus corpora, fit eorum aliqua ſimilitudo in animo noſtro: ita cum Deum nouimus, fit aliqua ſimilitudo Dei: illa notitia tamen inferior eſt, quia in inferiore natura eſt.

Aug. li. 9. de Trin. c. 11. to. 3.

QVÆSTIO II.

An Deus ſit cognoſcibilis per creaturas.

Alexander Alenſis 1. p. quæſt. 2. Membro 3. art. 1.
S. Thomas 1. p. q. 12. art. 2. Et 4. Sent. d. 49. q. 1. ar. 1. Quol. 7. art. 2.
Richardus 1. Sent. d. 3. 1. p. art. 2. q. 1. 2.
Henricus in ſumma art. 1. q. 2.
Scotus 1. Sent. diſt. 3. q. 4.

Ad oppoſ.

VTRVM Deus ſit cognoſcibilis per creaturas. Et quod non videtur. Quia via ad errorem, non eſt via ad cognitionem: ſed cognitio per creaturam eſt via erroris: ergo &c. Probatio minoris: Creaturæ Dei factæ ſunt in deceptionem animę hominum, & in odium, & in muſcipulam pedibus inſipientium. Præterea Auguſtinus in libro de Libero arbit. loquitur de his qui occupantur in creaturis: Dorſum ad te vertentes in corporali opere, tãquam in vmbra ſua defiguntur.

Sap. 14. b.
Aug. lib. 2. c. 16. to. 1.

2. ITEM tenebra, & tenebroſum non eſt via ad cognoſcendum luminoſum, ſiue lucem: ſed creatura eſt tenebra, Deus autem eſt lux: ergo Deus non eſt cognoſcibilis per creaturam.

3. ITEM medium per quod cognoſcitur aliquid, vel probatur de extremo, debet communicare in aliquo cum eo quod cognoſcendum eſt: ſed creatura & Creator nihil habent commune: ergo Deus non cognoſcitur per creaturas.

4. ITEM omne medium per quod aſcenditur ad extremum diſtat ab illo gradibus finitis: ſed omnis creatura quantumcumque nobilis diſtat à Deo gradibus infinitis; quia quantumcumque duplicetur, numquam peruenitur ad eius nobilitatem: ergo per creaturam non aſcenditur in cognitionem Dei.

Fundamenta.
Sap. 13. b
† *Iſid. li. 1. de ſummo bono c. 4. §. 2.*

CONTRA: * A magnitudine ſpeciei, & creaturæ cognoſcibiliter poterit Creator horum videri. Vnde Iſidorus: † Ex pulchritudine circumſcriptæ creaturæ, pulchritudinem ſuam quæ circumſcribi non poteſt, facit Deus intelligi.

ITEM ratione oſtenditur ſic: Contingit non ſolum effectum cognoſci per cauſam, ſed cauſam per effectum: ergo ſi Deus eſt cauſa operans ſecundum ſuam nobilitatem, & creatura effectus, poterit Deus cognoſci per creaturam.

ITEM ſenſibile eſt via cognoſcendi intelligibile: ſed creatura eſt ſenſibilis, Deus eſt intelligibilis: ergo per creaturam eſt deuenire in cognitionem Creatoris.

Ariſt. 3. de ani. cõtex. 30. & 39.

ITEM contingit ſimile cognoſci per ſimile: ſed omnis creatura eſt ſimilis Deo, vel ſicut veſtigium, vel ſicut imago: ergo per omnem creaturam contingit cognoſci Deum. Quæritur ergo quæ ſit differentia inter veſtigium, & imaginem: & cum in omni creatura ſit veſtigium, quæritur quare non ſimiliter imago: & ſecundum quid attenditur veſtigium.

CONCLVSIO.

Deus eſt cognoſcibilis per creaturas quantum ad conditiones generales.

RESP. ad arg. Dicendum quod quia relucet cauſa in effectu, & ſapientia Artificis manifeſtatur in opere: ideo Deus qui eſt Artifex & cauſa creaturæ, per ipſam cognoſcitur. Et ad hoc duplex eſt ratio, vna eſt propter conuenientiam, alia propter indigentiam. Propter conuenientiam, quia omnis creatura magis ducit in

A Deum quam in aliquid aliud. Propter indigentiam, quia cũ Deus tamquam lux ſumme ſpiritualis non poſſit cognoſci in ſua ſpiritualitate ab intellectu, quaſi materiali luce indiget anima vt cognoſcat ipſum, ſcilicet per creaturam.

1. AD illud quod obijcitur quod cognitio creaturæ eſt via in errorem, dicendum quod dupliciter eſt cognoſcere creaturam. Vel quantum ad proprietates ſpeciales quæ ſunt imperfectionis: vel quantum ad cõditiones generales quæ ſunt completionis. Si quantum ad ſpeciales conditiones imperfectionis, hoc eſt dupliciter, aut attribuendo Deo, aut remouendo. Primo modo eſt via erroris, ſecundo modo eſt via cognitionis, & ſic cognoſcitur Deus per ablationem. Si autem cognoſcatur quoad conditiones perfectionis, ſic poteſt eſſe dupliciter, ſicut pictura dupliciter cognoſcitur, aut ſicut pictura, aut ſicut imago. Vnde aut ſiſtitur in pulchritudine creaturæ, aut per illam tenditur in aliud. Si primo modo, tunc eſt via deuiationis. Vnde Auguſtinus: Væ his qui nutus tuos pro te amant, & oberrant in veſtigiis tuis, & derelinquũt te ducem. Si ſecundo modo prout eſt via in aliud, ſic eſt ratio cognoſcendi per ſuperexcellentiam: quia omnis proprietas nobilis in creatura Deo eſt attribuenda in ſummo, & ſic patet illud.

Alex. 1. part. q. 1. memb. 7.
B
Aug. lib. 2. de li. arb. c. 16. to. 1.

2. AD illud quod obiicitur quod tenebroſum medium non eſt via cognoſcendi lucem, dicendum quod eſt oculus bene diſpoſitus, & oculus lippus. De oculo bene diſpoſito verum eſt: ſed non de lippo cui nubes obtegens, vel terra ſuſcipiens luminis claritatem, eſt medium videndi ſolem. Sic intellectui noſtro qui ſe habet ſicut oculus noctuæ ad manifeſtiſſima naturæ.

C
Ariſt. 2. Metaph. tex. 1.

3. AD illud quod obiicitur de defectu communitatis, dicendum quod ſi non eſt commune per vniuocationem, tamen eſt commune per analogiam, quæ dicit habitudinem duorum ad duo, vt in nauta, & doctore, vel vnius ad vnum, vt exemplaris ad exemplatum.

4. AD illud quod obijcitur quod ſemper ſunt infiniti gradus, dicendum quod aſcenſus in Deum poteſt eſſe dupliciter. Aut quantum ad aſpectum præſentiæ, & ſic quælibet creatura nata eſt ducere in Deum, nec ſic ſunt infiniti gradus. Aut quantum ad æqualitatem æquiparantiæ, & ſic eſt verum quod ſunt infiniti: quia bonum creatum quantumcunque duplicatum, numquam æquiparatur increato. Primus autem gradus, quantum ad aſcenſum ad aſpectum præſentiæ, eſt in conſideratione viſibilium. Secundus in conſideratione inuiſibilium vt animæ, vel alterius ſubſtantiæ ſpiritualis. Tertius eſt ab anima in Deum, quia imago ab ipſa veritate formatur, & Deo immediate coniungitur.

D
Aug. lib. 83. q. q. 51.

AD illud quod vltimo quæritur de differentia veſtigii & imaginis, quidam aſſignant talem differentiam: quod veſtigium eſt in ſenſibilibus, imago in ſpiritualibus. Sed iſta poſitio vel diſtinctio non valet, quia veſtigium eſt etiam in ſpiritualibus. Nam vnitas, veritas, bonitas, in quibus conſiſtit veſtigium, ſunt conditiones maxime vniuerſales, & intelligibiles. Alii autẽ dicunt quod veſtigium dicitur, quia repræſentat ſecundum partem: ſed imago ſecundum totum. Sed hæc iterum differentia non valet. Quia cum Deus ſit ſimplex, non habet repræſentans ſecundum partem. Cum iterum ſit infinitus, à
E nulla omnino creatura, nec etiam à toto mundo poteſt repræſentari ſecundum totum. Et ideo intelligendum quod cum creatura ducat in cognitionem Dei per modum vmbræ, & per modum veſtigii, & per modum imaginis, differentia eorum notior à qua etiam denominatur, accipitur penes modum repræſentandi. Nam vmbra dicitur inquantum repræſentat in quadam elongatione, & confuſione: veſtigium in quadam elongatione, ſed diſtinctione: imago vero in quadam propinquitate, & diſtinctione. Ex hac differentia colligitur ſecunda quæ eſt penes conditiones, in quibus attendũtur hęc. Nam creaturæ dicuntur vmbra quantum ad proprietates quæ reſpiciunt Deum in aliquo genere cauſæ, ſecundum rationem cauſæ indeterminatam. Veſtigium

quantum

quantum ad proprietatem quæ respicit Deum sub ratione triplicis causæ, efficientis, formalis, & finalis, sicut sunt vnum, verum, & bonum. Imago quantum ad conditiones quæ respiciunt Deum non tantum in ratione causæ, sed & obiecti, quæ sunt memoria, intelligentia, & voluntas. Ex his concluduntur aliæ duæ differentiæ, quantum ad ea ad quæ ducunt. Nam creatura vt vmbra ducit ad cognitionem communium, vt communia: vestigium in cognitionem communiũ, vt appropriata: imago ad cognitionem propriorum, vt propria. Alia differentia est penes ea in quibus reperiuntur. Quoniam enim omnis creatura comparatur ad Deum in ratione causæ, & in ratione triplicis causæ, ideo omnis creatura est vmbra, vel vestigium. Sed quoniam sola rationalis creatura comparatur ad Deum vt obiectum, quia sola est capax Dei per cognitionem, & amorem, ideo sola est imago.

QVÆSTIO III.

An in omni statu cognoscatur Deus per creaturas.

Alexander Alensis 1.p.q.2. Membro 2. art.4.
Richardus 1. Sent. q. 1. art. 2. q. 3.

Fundamenta.

VTrum cognitio Dei per creaturas sit hominis quantum ad omnẽ statum. Quod sit hominis quantum ad primum statum, sic ostenditur. *Homo in statu innocentiæ non cognoscebat Deum facie ad faciem: ergo si cognoscebat Deum, cognoscebat per effectum: ergo per vestigium: ergo per creaturam.

*Item in homine, in statu innocentiæ, cognitio sensibilis non erat in impedimentũ: sed in adminiculum cognitionis intellectiuæ: sed cognitio intellectiua propter quam factus est homo, est cognitio Dei: ergo omnis cognitio sensibilis in primo homine ordinabatur ad hãc: sed cognitio Dei per adminiculum sensibilium est cognitio per creaturam: ergo, &c.

† Item quod sit hominis quantum ad statum beatitudinis, videtur quia beati cognoscunt creaturam: sed nõ sistunt in illa: sed referunt ad Deum: ergo cognoscunt Deum per creaturam.

† Item omnes beatæ animæ laudant Deũ per creaturas: sed laudare Deum per creaturas, est cognoscere per creaturas: ergo &c.

Ad oppos.

† Sed contra: Quod non sit hominis instituti, sic ostenditur: Cognitio per vestigium est cognitio per medium: sed mens, vt dicit Augustinus, immediate ᵃ ab ipsa veritate formatur: ergo talis cognitio non conuenit humanæ naturæ quantum ad illum statum, nec etiam quãtum ad alium.

ᵃ Aug. de spir. & a ni c.11. to 3 li.4. de Tri. c.vlt. & l. 15. c.1. lib. 83. q. 51. to. 4. de Ci. Dei li. 9. c. 15. lib. 11. c. 2. to. 5. In Psal. 118. ser. 18. to. 8. 1. Cor. 13. c

† Item non est rectus ordo quod propinquius perueniat in finem per medium magis distans: sed homo in statu primo erat propinquior Deo ceteris creaturis: ergo non conueniebat ei peruenire ad cognitionem Dei per alias creaturas.

Item quod non sit hominis talis cognitio quantum ad statum beatitudinis, videtur quia cognitio per vestigium est cognitio per manuductionem: ergo non est cognitio perfecta: & si non est cognitio perfecta, ergo est ex parte: & si est ex parte, ergo non manet in beatis, quia in ipsis euacuabitur quod est ex parte.

Item vestigium siue creatura est sicut scala ad ascendendum, vel sicut via ad perueniendum ad Deũ: sed cum peruentum est ad terminum, non est vsus viæ alterius: ergo similiter cum homo est sursum, non indiget scala: nam cognitio beatorum immediate est in Deum: ergo non est per creaturas.

Bernar. de consider. li. 5. c. 1. to. 2.

Conclvsio.

Deus cognoscitur per creaturas à Viatoribus tantum: sed in creaturis à Viatoribus semiplene, à Comprehensoribus autem perfecte.

Resp. ad arg. Ad intellectum prædictorum notandum, quod aliud est cognoscere Deum in creatura, aliud per creaturas. Cognoscere Deum in creatura, est cognoscere ipsius præsentiam, & influentiam in creatura, & hoc quidem est viatorum semiplene: sed comprehensorum perfecte. Vnde dicit Augustinus in lib. de Ciuitate Dei, quod tunc expresse Deus videbitur, quando Deus erit omnia in omnibus. Cognoscere autem Deum per creaturam, est eleuari à cognitione creaturæ, ad cognitionem Dei quasi per scalam mediam: & hoc est proprie viatorum, sicut dicit Bernardus ad Eugenium: Aliter tamen conuenit homini in statu naturæ institutæ & naturæ lapsæ: quia in statu primo cognoscebat Deum per creaturam tanquam per speculum clarum: sed post lapsum cognouit tamquam per speculum, & ænigma, sicut dicit Apostolus, propter obnubilationem intellectus & peiorationem rerum.

Idem dicit Richar. ar. 2. q. 3.

Aug. lib. vlt. c. vlt. to. 5.

Li. 5. c. de cõsid. to. 2.

1. Cor. 13. c

† Ad illud ergo quod obijcitur de statu beatitudinis; dicendum quod sicut dictum est, beatorum non est cognoscere per creaturas: sed potius in creaturis: & rationes quæ videntur probare contrarium, non probant, sed potius quod cognoscatur ab eis in creaturis.

* Ad illud quod obijcitur de statu innocentiæ, quod mens immediate formatur &c. dicendum quod duplex est medium, scilicet disponens, & efficiens. De primo medio non debet intelligi quod dixit Augustinus: sed de secundo; quoniam Deus est medium efficiens, & obiectum ipsius mentis. Illud autem verbum dicit Augustinus contra Philosophos, quorum opinio erat, quod mẽs non coniungeretur æternæ Veritati immediate: sed mediante aliqua intelligentia.

† Ad illud quod obiicitur quod non est rectus ordo; dicendum quod dupliciter potest considerari homo, vel ens in se, vel extra. Primo modo non peruenit per creaturas à se in Deum: sed ens extra se per cognitionem creaturarum recolligitur in se, & eleuatur supra se. Vel dicendum quod aliæ creaturæ possunt considerari vt res, vel vt signa. Primo modo sunt inferiores homine, secundo modo sunt media in deueniendo, siue in via, non in termino: quia illæ non perueniunt: sed per illas peruenit homo ad Deum, illis post se relictis.

QVÆSTIO IV.

An Trinitas personarum cum Vnitate essentiæ naturaliter per creaturas cognosci possit.

Alexander Alensis 1.p.q.2. Membro 1. art.3.
S. Thomas 1.p q 32. art.1. Et de Ver. q. 10. art. 13.
Ægid. 1. Sent. dist. 3. q. 4.

QVid sit de Deo cognoscibile per creaturas. Et dicit Apostolus quod sempiterna virtus, & diuinitas. Et quæritur vtrum per creaturas possit cognosci personarum pluralitas. Et videtur quod sic, quia Philosophi non habuerunt cognitionem de Deo nisi per creaturas, & cognouerunt Trinitatem: ergo, &c. Minor patet per Augustinum de Ciuitate Dei: Philosophi tripartitam dicunt esse philosophiam, in qua est cognitio Trinitatis.

Rom. 1. c

Ad oppos.

Aug de Ciu. Dei li. 11 c. 25 to 5

Exod. 8. d

2. Item magi defecerunt in tertio signo. Et exponitur quod defecerunt in cognitione tertiæ personæ. Aut ergo quantum ad propria, aut quantum ad appropriata. Non quantum ad appropriata, quia bonitas maxime nobis relucet in creatura: ergo quantum ad propria: ergo saltem duas personas cognouerunt.

3. Item hoc videtur per rationem: quia vestigium cũ dicat distinctionem, est ratio cognoscendi Deum distinctiue, siue in distinctione: sed non est in Deo nisi distinctio personarum: ergo per vestigium potuerunt cognoscere distinctionem personarum.

4. Item per imaginem est cognitio Trinitatis quantum ad ordinem, distinctionem, & æqualitatem: sed cognitio per imaginem est cognitio per creaturam: ergo per creaturam potuerunt cognoscere Trinitatem.

5. Item difficilior est cognitio proprietatum occultarum creaturæ, quam cognitio pluralitatis personarum,

quia illa non capitur nisi à magnis, & subtilibus: hæc autem capitur à rudibus & insipientibus: ergo si potuerunt per proprietates creaturarum visibiles peruenire ad inuisibiles, multo fortius ad cognoscendum, personas esse plures. Et hoc est quod dicitur in Sapientia: Si enim tantum potuerunt scire quod poterant sæculum mensurare, quo modo huius Dominum non facilius inuenerunt. [A] *Sap. 13. b*

CONTRA: Cognitio Trinitatis est cognitio fidei: sed cognitio fidei est de his quæ sunt supra rationem: & quæ supra rationem sunt, non possunt cognosci per creaturas: ergo, &c. *Fundamenta. Dion. 1. de di. no. Rich. art. 193.*

ITEM non est nisi duobus modis de Deo cognoscere per creaturam, aut affirmando quod est in creatura, aut simile, aut remouendo: sed Trinitas non cognoscitur per remotionem: sed per positionem: sed in nulla creatura inuenitur pluralitas suppositorum cum vnitate essentiæ: ergo, &c. [B] *Dio. de Angelica hier. c. 2.*

ITEM lex scripta est super legem naturæ, siue liber sacræ Scripturæ super librũ mundanæ creaturæ: sed nullus fide carens, per sacram Scripturam venit in cognitionem pluralitatis personarum: ergo multo minus per librum mundanæ creaturæ.

CONCLVSIO.

Trinitas personarum in diuinis cum Vnitate essentiæ non est cognoscibilis per creaturas: sed bene Trinitas appropriatorum, scilicet Veritas, Vnitas, Bonitas.

RESP. ad arg. Dicendum quod pluralitas personarum cum vnitate essentiæ est proprium diuinæ naturæ solius, cuius simile nec reperitur in creatura, nec potest reperiri, nec rationabiliter cogitari: ideo nullo modo Trinitas personarum est cognoscibilis per creaturam, rationabiliter ascendendo à creatura in Deum: sed licet non habeat omnino simile, habet tamen aliquo modo quod creditur simile in creatura. Vnde dico quod Philosophi nunquam cognouerunt per rationem, personarum Trinitatem, nec pluralitatem, nisi haberent aliquem habitum fidei, sicut habent aliqui hæretici. Vnde qui dixerunt hanc Trinitatem, aut locuti sunt non intelligentes, aut fidei radio illustrati. Est alia Trinitas appropriatorum, scilicet veritas, vnitas, & bonitas, & hanc cognouerunt, quia habent simile. [C] *Ric. vbi supra. Tho. 1. p. q. 32. art. 1.*

1. AD illud ergo quod obiicitur quod per tripartitam philosophiam cognouerunt Philosophi Trinitatem; dicendum quod verum est quod per illud, & per alia venerunt ad cognitionem appropriatorum, credentes vero in cognitionem vtriusque Trinitatis. [D]

2. AD illud quod obiicitur de tertio signo, dicitur, & bene: quia sapientes ideo dicuntur defecisse in tertio signo, quia defecerunt in cognitione effectus potissimæ bonitatis, scilicet Redemptionis.

3. AD illud dicendum quod vestigium dicit distinctionem proprietatum essentialium, & huic respondet Trinitas appropriatorum, non propriorum, siue personarum.

4. AD illud quod obiicitur de imagine; dicendum quod est cognoscere animam secundum id quod est, & cognitio ista est rationis: vel secundum id quod imago, & cognitio ista est solius fidei. [E]

5. AD illud quod vlterius obijcitur, difficilius est cognoscere mundum; dicendum quod istud intelligitur supposito diuino adminiculo, simpliciter autem loquendo falsum est. Citius enim homo disponeretur ad fidẽ, quam acquireret cognitionem philosophiæ. Intellectus tamen noster plus potest in cognitionem rerum mundanarum quam Trinitatis: quia illa est supra rationem, & contrarium eius videt in sensu: & ideo indiget noua eleuatione, vtpote cognitione per infusionem.

QVO MODO IN ANIMA SIT IMAGO TRINITATIS.

DISTIN. III. PARS II.

NVNC vero ad eam iam perueniamus disputationem, vbi in mẽte humana quæ nouit Deum, vel potest nosse, Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Augustinus in 14. libro de Trinitate. Licet humana mens nõ sit eius naturæ, cuius Deus est, imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærenda, & inuenienda est quo natura nostra nihil habet melius, id est in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur: etsi enim amissa Dei participatione deformis sit imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. Iam ergo in ea Trinitatem, quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum: sed imaginem Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimũ tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatẽ. Hæc ergo tria vt Augustinus ait in libro 10. de Trinitate, non sunt tres vitæ: sed vna vita: nec tres mentes: sed vna mens, vna essentia. Memoria vero dicitur ad aliquid, & intelligentia, & voluntas, siue dilectio similiter ad aliquid dicitur: vita vero dicitur ad seipsam, & mens, & essentia. Hæc ergo tria eo vnum sunt quo vna vita, vna mens, vna essentia: & quidquid aliud ad seipsa singula dicuntur: etiam simul, non pluraliter: sed singulariter dicuntur. Eo vero tria sunt, quoad se inuicem referuntur. *Cap. 7. & 8. to. 3.* *Cap. 11. to. 3.*

Quo modo æqualia sint, quia capiuntur à singulis omnia, & tota.

Æqualia etiam sunt non solum singula singulis: sed etiam singula omnibus: alioqui non se inuicem caperent: se autem inuicem capiunt. Capiunt enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere & velle, atq; meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere. *Aug. ibid.*

Quo modo tota illa tria Memoria capiat.

Totamq; meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem simul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non est in memoria mea: nihil autem tam in memoria est, quam ipsa memoria: totam ergo memini. Item quidquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quidquid volo: quidquid autem scio, memini. Totam ergo intelligentiam totamque voluntatem meam memini. *Aug. ibid.*

Quo modo illa tria tota capiat Intelligentia.

Similiter cum hæc tria intelligo, tota simul intelligo: neque enim quidquam intelligibilium est quod non intelligam, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini nec volo. Quidquid ergo intelligibilium non intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quidquid ergo intelligibilium memini & volo, consequenter intelligo. *Aug. lib. & ca. citatis to. 3.*

Quo modo

Quo modo illa tota capiat Voluntas.

Voluntas etiam mea totam intelligentiã, totamque meam memoriam capit, dum vtor toto eo quod intelligo, & memini. Cum itaque inuicem à singulis & omnia, & tota capiantur, æqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ Vnitatis, atque Trinitatis, vbi vna essentia, & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autẽ hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Proprie vero mens dicitur, vt ait Augustinus, non ipsa anima: sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendum est, quod memoria non solum est absentium, & præteritorum: sed etiam præsentium, vt ait Augustinus in 14 libro de Tinitate, alioquin se caperet.

Aug. ibid. Lib. 15. de Trin. c. 7. to. 3. Cap. 11.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum, & vna essentia, quæritur.

Hic attendẽdum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quod supra dixit, illa tria scilicet Memoriam, Intelligentiam, & Voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnã essentiam. Quod vtique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mẽs enim, id est, spiritus rationalis essentia est spiritualis, & incorporea. Illa vero tria, naturalis proprietatis, seu vires sunt ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas nec intelligentia voluntas, siue amor.

Quod etiam ad se inuicem dicuntur relatiue.

Et hæc tria etiã ad seipsa referuntur, vt ait Augustinus in nono libro de Trinitate: Mens enim amare seipsam, vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Nam quo modo amat, vel meminit quod nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt à seipsis: & tamen eorum singulum & simul omnia vna essentia est, cum & relatiue dicantur adinuicem.

Aug. de Trin. c. 5. to. 3.

Hic aperitur quod supra quærebatur, scilicet quo modo hæc tria dicantur vnum.

Sed iam videndum est quo modo hæc tria dicantur vna substantia. Ideo quia scilicet in ipsa anima, vel mente substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis quæ possunt adesse, vel abesse. vnde Augustinus in nono libro de Trinitate ait: Admonemur, si vtcumque videre possumus, hæc in animo existere substantialiter, non tamquam in subiecto, vt color in corpore, quia etsi relatiue dicuntur adinuicem, singula tamen substantialiter sunt in sua substantia. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnũ: vel vna substantia. Quæ tria, vt Augustinus ait in 15. libro de Trinitate: In mente naturaliter diuinitus instituta quisquis viuaciter perspicit, & quam magnum sit in ea, vnde potest etiam sempiterna, immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci. Reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profecto reperit illius summæ Trinitatis imaginem.

Cap. 4. Cap. 10.

Quod in illa similitudine est dissimilitudo.

Verumtamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, vt omnino existimet similem: sed potius in qualicumque ista, similitudine, magnam quoque dissimilitudinem cernat.

Aug. li. de Trin. 15. c. 20.

Prima dissimilitudo.

Quod breuiter ostendi potest. Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hæc tria, non ipse est hæc tria. In illius vero summa simplicitate naturæ, quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus tamen tres personæ sunt, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & hæ tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaque Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiam illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ est in ea: sed tabula nomine imaginis appellatur propter picturam quæ est in ea. Ibid. c. 22.

Altera dissimilitudo.

Rursus ista imago, quæ est homo habens illa tria, vna persona est. Illa vero Trinitas non vna persona est, sed tres personæ, Pater Filij, & Filius Patris, & Spiritus Patris, & Filij. Itaque in ista imagine Trinitatis non hæc tria vnus homo, sed vnius hominis sunt. In illa vero summa Trinitate, cuius hæc imago est, non vnius Dei sunt illa tria, sed vnus Deus: & tres sunt illæ personæ, non vna persona. Illa enim tria non homo sunt: sed hominis sunt, vel in homine sunt: Sed numquid possumus dicere Trinitatem sic esse in Deo, vt aliquid Dei sit, nec ipsa sit Deus? Absit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mente nostra imaginem Trinitatis ita: sed exiguam, & qualemcumque esse: quæ summæ Trinitatis ita gerit similitudinem, vt ex maxima parte sit dissimilis. Sciendum vero est, quod hæc Trinitas mentis vt ait Augustinus in 14. libro de Trinitate, non propterea tantum imago Dei est, quia sui meminerit mens, & intelligit, ac diligit se: sed quia potest etiam meminisse, & intelligere, & amare illum à quo facta est.

Ibid. c. 23. Ibid. c. 7. Ibid. c. 23. Cap. 12.

Alia assignatio Trinitatis in anima scilicet Mens, Notitia, Amor.

Potest etiam alio modo alijsque nominibus distingui Trinitas in anima, quæ est imago illius summæ, & ineffabilis Trinitatis. Vt enim ait Augustinus in 9. libro de Trinitate: Mens, & Notitia eius, & Amor, tria quædam sunt. Mens enim nouit se, & amat se: nec amare se potest, nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt, Mens & Notitia eius. Item duo quædam sunt Mens & amor eius. Cum ergo se nouit mens, & amat se, manet Trinitas, scilicet Mens, Amor, & Notitia. Mens autem hic accipitur non pro anima: sed pro eo quod in anima excellentius est. Hæc autem tria cum sint distincta à se inuicem, dicuntur tamen esse vnum, quia in anima substantialiter existunt.

Cap. 4. to. 3. Aug. in li. 15. de Tri. 6. & 7. li. 9 c. 4.

Quia Mens, vice patris: Noticia, Filij: Amor, Spiritus sancti accipitur.

Et est ipsa mens quasi parens, & notitia eius quasi proles eius. Mens enim cum se cognoscit, notitiam sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente, & notitia procedit, dum mens cognoscit se, & diligit se: non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis, & prolis.

Aug. li. 9. c. 12. de Trin.

Quod non est minor Mente Notitia, nec Amor vtroque.

Nec est minor proles parente, dum tantam se nouit mens, quanta est: nec minor est amor parente, & prole, id est, mente, & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit, & quanta est. Aug. ibid

Quod hæc tria in seipsis.

Ibid. c. 5. to. 3. *Sunt etiam hæc singula in seipsis: quia & Mens amans in Amore est: & amor in amantis notitia: & Notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecumque vestigium Trinitatis apparet.*

Quo modo Mens per ista proficit ad intelligendum Deum.

Mens itaque rationalis considerans hæc tria, & illam vnam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad contemplationem Creatoris: & videt Vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in Vnitate. Intelligit enim vnum Deum esse, vnam essentiam, vnum principium. Intelligit enim, quia si duo essent, vel vterque insufficiens esset, vel alter superflueret: quia si aliquid deesset vni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si vero nihil vni deesset quod haberet alter, cum in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo vnum esse Deum omnium auctorem: & vidit, quia absque sapientia sit quasi res fatua: & ideo intellexit eum habere sapientiam, quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit: intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic agitur de summa Trinitatis Vnitate.

Cap. 1. to. 3. *Quapropter iuxta istam consideratione, vt ait Augustinus in nono libro de Trinitate: Credamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum vnum esse Deum, vniuersæ creaturæ Conditorem, & Rectorem: nec Patrē esse Filium nec Spiritum sanctum: vel Patrem esse, vel Filium: sed Trinitatem relatarum ad inuicem personarum. Vt enim* Aug. ca. 1. to. 3. *ait ipse in libro de fide ad Petrum: Vna est natura, siue essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, non vna persona. Si enim sic esset vna persona, sicut est vna substantia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rursus quidem Trinitas esset vera: sed vnus Deus Trinitas ipsa non esset, si quemadmodum Pater, & Filius, & Spiritus sanctus personarum sunt ab inuicem proprietate distincti, sic fuissent quoque naturæ diuersitate discreti. Fides autem Patriarcharum, Prophetarum, atque Apostolorum vnum Deum prædicat Trinitatem esse. In illa ergo sancta Trinitate vnus est Deus Pater, qui solus essentialiter de seipso Filium vnū genuit: & vnus Filius est, qui de vno Patre solus essentialiter natus: & vnus Spiritus sanctus, qui solus essentialiter à Patre Filioque procedit. Hoc autem totum non potest vna persona, idest, gignere se, & nasci de se, & procedere de se, vt enim ait* Cap. 2. *Augustinus in primo libro de Trinitate: Nulla res est, quæ seipsam gignat vt sit.*

Nunc vero ad eam, & cet.

Expositio litteræ.

Diuisio. HÆc est secunda pars huius Distinctionis, in qua Magister probat Trinitatem, & vnitatem per similitudinem propinquam, & expressam, cuiusmodi est imago. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit Trinitatem, & Vnitatem in Creatore, per Trinitatē, & Vnitatem consideratam in potentijs animæ. In secunda vero in habitibus, ibi: *Potest etiam alio modo*, &c. Prima iterum pars habet quatuor particulas. In quarum prima ostendit vbi quærēda sit imago in anima, quoniam in parte superiori, & tribus potentijs, scilicet Memoria, Intelligentia & Voluntate. In secunda vero tangit imaginis conditiones, quæ sunt Trinitas, Vnitas, & Æqualitas. ibi: *Hæc ergo tria, vt ait Augustinus*. In tertia vero mouet, & soluit dubitationem quæ oritur ex prædictis. Vtrum scilicet anima sit suæ potentiæ. ibi: *Hic attendendum est diligenter*. In quarta autem docet cauere errorē, qui posset causari, & oriri ex ostensione trinitatis creatæ, quod omnimoda similitudo esset ad increatam: vbi ostendit quod maxima est dissimilitudo imaginis ad Deum. ibi: *Verumtamen caueat*. Similiter secunda pars in qua Magister intendit inuestigare imaginem in habitibus animæ secundum quod possibile est, diuiditur in quatuor particulas. Primo enim illa tangit in quibus imago Trinitatis attenditur, quæ sunt, Mens, Notitia, & Amor. Secundo illis prætactis ostendit quod in his attenditur imago propter consubstantialitatem, ordinem, & æqualitatem. ibi: *Hæc autē tria*, &c. Tertio ostendit quo modo mens rationalis in contemplatione trinitatis creatæ proficit ad videndum, & cognoscendam Trinitatem increatam in Vnitate, ibi: *Mens itaque rationalis*. Quarto vero breuiter recolligit quæ supra sunt demonstrata, ibi: *Quapropter iuxta istam considerationem*.

Imago Dei tamen permanet. Dub. VIII.

CONTRA: Hoc obijcitur auctoritate Psalmi: Domine in ciuitate imaginem eorum ad nihilum rediges. Psal. 72.

RESP. Imago dicitur dupliciter. Vno modo quantum ad substantiale esse, & hoc respicit trinitatem potentiarū & ordinem, & æqualitatem, & sic semper permanet. Alio modo prout supra esse addit bene esse, vt decorem, & honorem, & hoc potest perdi. Quia homo cum in honore esset, non intellexit. Ps. 48.

Memoria vero dicitur ad aliquid. Dub. IX.

Obijcitur: Ergo Memoria, Intelligentia, & Voluntas sunt in prædicamento relationis. ITEM quæritur quare mens dicitur magis ad se, quā memoria, vel intelligentia.

RESP. Dicendum quod dicitur ad aliquid dupliciter: vel proprie, & per se, sicut Pater, & Filius: vel ratione alicuius annexi, quia habet respectum annexum, & inclinationem, & sic memoria dicitur ad aliquid, quia innatum habet respectum ad memoriale: similiter intelligentia ad intelligibile, & voluntas ad volibile, & hæc obiecta ad inuicem habent respectum. Et sic patet obiectio.

AD illud quod quæritur de mente, dicendum quod mens dicitur ab actu essentiali: propterea est intelligendū quod quo est, potest intelligi in quantum dat animæ esse generalissimum, & sic dicitur essentia. Vel inquantum dat esse generale, & sic dicitur vita: quia anima est in genere viuentium. Aut inquantum dat esse spirituale, & sic dicitur mens. Mens enim non dicitur, nisi quod viuit vita intellectiua. Vel anima in se dicitur essentia, vt actus corporis, vita: vt perfectibilis à Deo, mens.

In illa vero summa Trinitate. &c. Dub. X.

Innuit Magister, quod tres personæ non sunt vnius Dei.

CONTRA: Videtur dicere falsum. Quia cum sint vnius essentiæ, & essentia sit Deus: ergo sunt vnius Dei. Si dicas quod non sequitur: ego quæro, quare non conceditur quod tres personæ sunt vnius Dei. Si dicis quod propter hoc, quod obliquus notat diuersitatem: ergo cum essentia non sit diuersa à persona, non potest dici, tres personæ sunt vnius essentiæ.

RESP. Dicendum quod generatus aliquando construitur in ratione possessionis, vt si dicatur, bos Petri, vel Ioannis: aliquando ex vi declarationis, vt mulier egregiæ formæ: aliquando intransitiue, vt creatura salis. Intransitiue, construitur generale cum speciali, & sic potest dici substantia, vel persona Dei. Ex vi declarationis essentiæ, vt importans formam per modum formæ, & sic dicuntur tres personę vnius essentię: quia ergo quando dicitur, tres personæ sunt vnius Dei, Deus non significat nec per modum formæ, nec per modum specificantis, ideo intelligitur per modum possidentis, vel principiantis, & ideo simpliciter est falsa.

Vt ex ma-

Vt ex maxima parte sit dissimilis. Dub. XI.

CONTRA: Hoc videtur falsum. Quia imago est similitudo expressa: ergo si maxime est dissimilis, non est imago.

RESP. Dicendum quod est expressio simpliciter, vel in genere. Si ergo loquamur de expressione simpliciter, sic dico, quod anima rationalis non est valde similis Deo. Si autem loquamur in genere creaturæ, quia tantum exprimit, quantum potest natura creata. sic dicitur valde similis, & expressa similitudo Dei.

Si duo essent, vel vterque insufficiens esset. Dub. XII.

CONTRA: Quia secundum viam istam monstrari posset quod non sit nisi vna persona.

RESP. Dicendum quod in personis non potest esse superfluitas: quia in eis est vna sufficientia. Vnde si vna esset superflua, & omnes. Sed non potest ibi esse aliqua insufficientia, quia nihil plus habent tres, quam vna. Sed si essent duæ essentiæ, duæ essent sufficientiæ: & quælibet per se esset sufficiens. Si autem altera cum altera, quælibet esset insufficiens, & ita patet quod non est simile de duabus essentijs, sicut de duabus personis.

Et vidit, quia absque sapientia non sit, &c. Dub. XIII.

CONTRA: Secundum hoc videtur quod Pater sit sapiens sapientia genita.

RESP. Dicendum quod ista consequentia non est intelligenda immediate, scilicet quia non est res fatua: ergo habet sapientiam genitam. Sed hoc intelligendum est sic: Deus est substãtia spiritualis: ergo est nata cognoscere, ergo si non habet sapientiam, est res fatua. Sed non est res fatua: ergo habet sapientiam. Sed nõ est sapientia sine verbo; & non est verbum nisi procedat à mente, & ita generetur: ergo à primo, si habet sapientiam, necesse est sapientiam esse genitam. Et omnes istas consequentias oportet intelligere immediate.

ARTICVLVS I.

CONsequenter ad intelligentiam istius partis secundæ, præsentis distinctionis quantum ad primam assignationem imaginis quæ est per Memoriam, Intelligentiam & Voluntatem, tria quæruntur. Primo vtrum in his tribus, scilicet memoria, intelligentia, & voluntate attendatur ratio imaginis. Secundo de comparatione istarum ad obiectum. Tertio de comparatione earum ad animam, vel subiectum.

QVÆSTIO I.

An imaginis ratio consistat circa Intelligentiam, Memoriam, & Voluntatem.

Alexander Alensis 1. *p. q.* 61. *Membro* 3. *art.* 1.
S. Thom. 1. *p. q.* 93. *art.* 5. 6.
Ægidius 1. *Sent. dist.* 3. 2. *p q.* 2.
Durandus 2 *p. d.* 3. *q.* 1.
Richardus 1. *Sent. d.* 3. *q.* 1. *art.* 2.
Scotus 1. *Sent. d.* 3. *q.* 9.
Franciscus de Mayr. 1. *Sent. d.* 3. *q.* 4.
Ioan. Baccon. 1. *Sent. dist.* 3. *q.* 3.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 3. *q.* 2. *art.* 1.
Gab. Biel. 1. *Sent. dist.* 3. *q.* 10.

Fundamenta. QVOD in omnibus simul sit, videtur. Ad rationem enim imaginis requiritur expressa conformatio in distinctione: sed distinctio in diuinis attenditur quantum ad tres personas: ergo necessario in imagine creata attenditur quantum ad tres potentias.

Aug. 14. de Trin. c. 8. & 3. ITEM ratio imaginis consistit in perfecta capacitate quia secundum Augustinum, eo est mens imago, quo potest esse capax & particeps Dei: sed Deus non capitur A ab anima plene nisi ametur, neque amatur nisi intelligatur, nec intelligitur nisi præsens apud animam habeatur: sed primum est per voluntatem, secundum per intelligentiam, tertium per memoriam: ergo, &c.

ITEM notitia siue intelligentia appropriatur Filio, voluntas Spiritui sancto: ergo aut truncata, & diminuta erit assignatio imaginis, aut necesse est ponere potentiam respondentem Patri.

1. SED contra: Ad esse imaginis requiritur repræsentatio in distinctione originis, & ordinis: sed in istis potentijs non est talis distinctio, quia simul sunt cum anima concreatæ, nec vna est ab alia, nec vna post aliam: ergo in istis non est reperire rationem imaginis. Ad oppos.

B 2. ITEM imago est repræsentatio secundum exteriorem dispositionem, vt patet: sed istæ tres potentiæ sunt intimæ ipsi animæ: ergo in ipsis non est ratio imaginis.

3. ITEM quod specialiter memoria non sit de ratione imaginis, videtur, quia cum imago sit animæ essentialis, & secundum potentiam rationalem sit in ipsa, memoria autem, vt dicit Philosophus, est sensibilium, quia est in brutis: ergo videtur quod memoria non pertinet ad imaginem. Arist. de mem. & remin. c. 1. Præterea cum memoria sit sensibilium, siue intelligibilium, concernit differentiam temporis, quia est acceptio præsens de præteritis: sed imago abstrahit à conditionibus sensibilibus, & temporalibus: ergo, &c.

4. ITEM imago attenditur in his quę sunt nata recipere imaginem reformationis, siue similitudinis: sed imago illa consistit in tribus virtutibus Theologicis, quarum nulla est in memoria: ergo, &c.

C 5. ITEM quod voluntas non sit de integritate imaginis videtur, quia dicitur in libro de Spiritu & anima imago est in potentia cognoscendi, similitudo est in potentia diligendi. Sed voluntas non pertinet ad potentiam cognitiuam: ergo, &c. Aug. c. 39. to. 3.

6 ITEM omnis potentia quæ est de imagine, debet alijs æquari, quia ad rationem imaginis requiritur æqualitas: sed voluntas non æquatur alijs, quia multa intelligimus quæ non volumus: ergo, &c. Si dicas quod non attenditur æqualitas respectu obiectorum: sed respectu actuum, vt sit sensus, quidquid intelligo, volo me intelligere, adhuc non est verum, quia multorum meminimus, quæ nolemus meminisse.

D

CONCLVSIO.

Ratio imaginis attenditur in his tribus potentijs, Memoria, Intellectu, & Voluntate, cum comparatione ad vnitatem essentiæ & pluralitatem actuum.

1. RESP. ad arg. Dicendum quod sicut dicit Augustinus, & Magister recitat, imago attenditur in his tribus potentijs cum comparatione ad vnitatem essentiæ, & pluralitatem actuum in quibus est distinctio & ordo, & origo vnius ab altero per modũ quemdam disponendi. Nam retentio speciei disponit ad intelligẽdum, & intelligentia ad amandum secundum quod intelligitur esse bonum: & per hoc patet solutio ad illud quod obijcitur in istis potentijs non est distinctio per originem: ergo, &c.

E 2. AD illud quod obijcitur quod imago attenditur secundum exteriorem dispositionem, dicendum quod est imago rei corporalis, & sensibilis, & hæc quia offert se cognitioni per exteriora, habet imaginẽ repræsentantem secundum exteriorem dispositionem. Est iterum imago rei spiritualis, quæ est intima cuilibet rei, & quæ cognoscitur secundum quod virtus recolligitur ad intima, & habet imaginem repręsentantem quantum ad intimas dispositiones.

3. AD illud ergo quod obijcitur quod memoria est sensibilium, dicendum quod memoria accipitur tripliciter. Vno modo prout est receptiua, & retentiua sensibilium, & præteritorum. Alio modo prout est retentiua præteritorum siue sensibilium, siue intelligibilium. Et tertio modo prout est retentiua specierum abstrahendo Soluit Augustin. dicens quod memoria sit etiam præsentiũ.

Sic distinguit Alb. 3. Pet. Ta. 1. r. ex Dionysio q. 8. Alex. 2. p. q. 62. memb. 5. art. 7.

ab omni differentia temporis, vtpote specierum innatarum, & hoc tertio modo est pars imaginis: sed obiectio currit de alijs primis duobus modis. Primo modo memoria sequitur sensum, secundo modo sequitur ipsam intelligentiam, & voluntatem, tertio modo antecedit, & respondet Patri.

Aug. lib. 1. de Doctr. Chr. c. 22. to. 3.

4. Ad illud quod obijcitur quod memoria non reformatur, dicendum, quod immo memoria reformatur & quantum ad statum viæ, & quantum ad statum patriæ. In primo per spem, & hoc patet per expositionem Augustini super illud verbum Matthæi: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo: id est intellectu sine errore. Ex tota anima: id est ex voluntate sine cõtradictione. Ex tota mente: id est memoria sine obliuione. In secundo statu reformatur quantum ad tentionem: vnde Bernardus dicit: Quia Deus est futurus intelligentiæ plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis. Nec est etiam inconueniens quod memoria quamuis sit prima, reformetur per dotem vltimam: quia ordo reformationis, & deformationis incipit à posteriori; ordo autem formationis incipit à superiori: ideo à voluntate incipit reformatio, & tendit vsque in memoriam.

Alex. 2. p. q. 62. memb. 3. art. 4.

5. Ad illud quod obijcitur quod imago est in potentia cognoscendi, dicendum quod similitudo dicit quid gratuitum, & ideo dicitur esse per appropriationem in voluntate, siue in dilectione. Imago vero non dicit gratuitum: ideo dicitur esse in potentia cognoscendi. Vel aliter de imagine: quia in Filio est prima imago, & Filio appriatur intelligentia, quę est in potentia cognitiua: ideo dicitur imago esse in potentia cognoscendi.

Aug. li. 10. de Trin. c. 11. to. 3. In Lit. c. Voluntas.

6. Ad illud: Voluntas non æquatur intelligentiæ, dicendum quod voluntas prout communiter accipitur ad velle, & nolle, quorum vtrumque est actus voluntatis, bene æquatur, secundum quod dicitur Vti esse commune ad vtrumque, sicut dicit Augustinus: & habetur in littera, quod voluntas capit illam, dum vtor, &c. Quidquid enim recordamur, vel intelligimus, in facultatem voluntatis accipimus ad eligendum, vel ad respuendum, & istud est secundum quod dicit actum communem voluntatis: sed secundum actum specialem qui est velle, tantũ non æquatur. De isto est oppositio, quo modo sic velle non comprehendit totam voluntatem, sicut meminisse totam memoriam, & intelligere totam intelligentiam.

QVÆSTIO II.

An imago attendatur in his ijsdem potentijs per comparationem ipsarum ad Deum.

Doctores in ijsdem Libris, Quæstionibus, & Articulis in superiori Quæstione citati.

Fundamenta.

DE potentijs in comparatione ad obiectum, vtrum videlicet attendatur imago in eis per comparationem ipsarum ad Deum. Et videtur quod sic, quia eo est anima imago, quo capax Dei est, & particeps esse potest vt dicit Augustinus: sed est capax quantum ad partem superiorem: ergo, &c.

Aug. li. 14. de Tri. c. 8. Ibid. c. 4. to. 3.

Item in eodem: Imago illius quo nihil melius est, inquirenda est & inuenienda, quo mens nostra nihil melius habet: sed hoc, est superior pars: ergo, &c.

Item hoc idem videtur ratione: quia imago dicitur eo quod ducit in prototypum: ergo cum illud sit Deus non attenditur imago in potentijs his, nisi secundum quod ducunt in Deum: sed per has potentias homo ducitur in Deum, dum per eas conuertitur in eum: ergo, &c.

Item Deus est obiectum virtutum Theologicarum in quibus consistit imago reformationis: ergo cum idem sit obiectum vtriusque imaginis, quia vna est ductiua alterius, & perfectiua, propterea si Deus est obiectum vnius, ergo & alterius.

Ad oppos. Aug. lib. 9. de Tri. c. 4.

1. Contra: Augustinus assignat imaginem in mente, intellectu, & amore secundum quod anima meminit sui, intelligit se, diligit se: ergo videtur quod imago attendatur per conuersionem sui supra se.

A

Aug. li. 11. de Tri. c. 4.

2. Item Augustinus: Cum in natura mentis humanæ quærimus trinitatem, in tota quærimus, non separantes actionem temporalium à contemplatione æternorum, vt tertium aliquid iam quæramus: ergo trinitas imaginis attenditur secundum actionem temporalium, & ita per conuersionem ad inferiora.

3. Item secundum quod anima conuertitur supra inferiora, vel supra se, est æqualitas, & ordo, & origo, & omnia quæ concurrunt ad rationem imaginis.

4. Item imago est in peccatoribus à Deo auersis, & in illis etiam qui nullo modo possunt reuerti, vt sunt damnati: ergo ratio imaginis non attenditur penes conuersionem ad Deum.

B

5. Item necesse est quantum ad perfectam rationem imaginis æquari cognoscentem, & cognitum, siue dicentem, & dictum: nam ista duo Patrem & Filium repræsentant: sed in conuersione ad Deum non est talis æquatio: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Imago perfecta est in anima secundum quod conuertitur in Deũ: imperfecta vero secundum quod conuertitur supra se: nulla autem prout conuertitur ad inferiora: sed bene in ea tunc est Trinitas.

Resp. ad arg. Ad intelligentiam prædictorum, tria oportet in imaginis ratione præsupponere. Primo enim imago attenditur secundum expressam conformitatem ad imaginatum. Secundo quod illud quod conformatur imagini, per consequens conformatur imaginato: vnde qui videt imaginem Petri, per consequens videt & Petrum. Tertio, quod anima secundum suas potentias conformis redditur his ad quæ conuertitur, siue secundum cognitionem, siue secundum amorem. Quoniam ergo cum anima conuertitur ad Deum, sibi conformatur, & imago attenditur secũdum conformitatem: ideo imago Dei consistit in his potentijs quæ habent obiectũ Deum. Rursum quoniam anima est imago Dei & secundũ quod conformatur imagini, & imaginato, ideo anima secundũ quod conuertitur supra se, non recedit à conformitate, & ideo imago consistit in his potentijs secundum quod habent animam pro obiecto. Sed cum conuertitur ad creaturas inferiores, illis conformatur in quibus non est imago Dei sed vestigium: ideo potentiæ animæ secundum quod habent inferiora pro obiectis, recedunt à ratione imaginis: quia recedunt à conformitate expressa. Licet itaque in huiusmodi potentijs secundum quod conuertuntur ad inferiora, sit reperire trinitatem, & aliquam conformitatem: similiter in potentijs sensitiuis, sicut ostendit Augustinus: quia tamen deficiunt ab expressa conformitate, non reperitur ratio imaginis in eis. Vnde Augustinus inuestigat in omnibus potentiis animæ trinitatem, non quia in eis sit imago: sed vt à ratione imaginis excludat. Vnde quærens trinitatem in tota anima, quærit eam in superiori, & inferiori parte rationis, & in sensu. Et hoc est quod dicit in illa auctoritate: Cum in natura mentis humanæ quærimus trinitatem, in tota quærimus: non dicit quærimus imaginem. Vnde Augustinus de Trinitate: Quamuis in inferiori parte rationis inueniri trinitas possit: imago tamen inueniri non potest. Concedendum est ergo quod imago consistit in his potentiis secundum quod ad animã conuertuntur: primo tamen & principaliter, vt ostendunt primæ rationes, secundum quod conuertuntur ad Deum. Vnde Augustinus his duobus modis assignat imaginem: Prima est in mente, notitia, & amore secundum quod mens nouit, & amat se. Secunda est in memoria, intelligentia, & voluntate. Et in fine libri ostendit completissimam rationem imaginis esse in comparatione ad Deum.

C

D

Aug. li. 11 de Tri. 13. c. 4. to. 3.

Aug. li. 11 c. 1. Lib. 11. c. 4. to. 3.

E

Lib. 9. de Trinitat. per totum. & lib. 10. c. 11. to. 3.

1. 2. 3. Ex his patet responsio ad Primum, Secundum, & Tertium: quia primum argumentũ concedendum est: secundum vero concludit quod in inferiori parte sit trinitas: & tertium quod conformitas: sed hæc soluta sunt: quia non est expressa.

4. Ad il-

4. Ad illud quod obiicitur de auersione peccatorum. Respondeo quod dicimus imaginem in his potentiis secundum conuersionem non actualem: sed aptitudinalem, quæ nunquam relinquit potentias: sicut gressibilis etiam dicitur homo qui habet pedes truncatos, quãuis non gradiatur.

5. Ad illud quod obiicitur quod necesse est in imagine cognoscens, & cognitum adæquari, dicendum, quod non oportet cognitum adæquari cognoscẽti adæquatione rei ad rem, sed sub ratione cognoscibilis. Vnde tantum est cognitum in intelligentia, quantum repræsentatur à memoria. Quod autem simpliciter adæquetur non oportet: adæquatur tamen secundum quod anima conuertitur supra se. Vnde ratio imaginis quo ad quid, est plus in conuersione ad Deum: quo ad quid, est plus in conuersione animæ supra se. In conuersione ad Deum est plus, quia plus habet de ratione venustatis, & conformitatis: in conuersione ad se, plus habet de ratione consubstantialitatis, & æqualitatis.

Alb. Mag. art. 32.

QVÆSTIO III.

An Memoria, Intelligentia, & Voluntas sint idem in essentia cum anima.

Idem Doctor 2. Sent. dist 24. art. 2. q. 1.
Alexander Alensis p. 2. quæst. 65.
S. Thomas 1. p. q. 77. art. 1.
Ægidius 1. Sent. dist. 3. p. 2. q. 2. art. 2. Et Quol. 3. q. 10.
Henricus Quol. 3. q. 14.
Scotus 2. Sent. dist. 16. q. 1.
Gandauensis 3. de anima, q. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 3. q. 2. art. 2.

Ad oppos. Aug. lib. 10. de Trin. 21. n. 3.

DE comparatione istarum potentiarum ad animam siue ad subiectum, vtrum videlicet sint idem in essentia cum anima. Et videtur quod sic: quia Augustinus dicit: Hæc tria, memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna mẽs, vna vita, vna essentia: ac per hoc vna substantia.

2. Item Bernardus super Cantica dicit: Quædam in anima intueor, memoriam, intelligentiã, & voluntatem: hæc tria ipsa est. Si tu dicas quod hoc dicitur per causam hoc nihil est, quia Augustinus de spiritu, & anima dicit quod anima est quædam sua, vt potẽtiæ: & quædam non sua, vt virtutes: quod si per causam esset, vtrumque posset dici.

Aug. de spiritu & anima c. 13. n. 3.

3. Item hoc ipsum videtur velle dicere Philosophus quia idem dicit esse principium essendi, & operandi: ergo cum principium essendi sit ipsa forma substantialis, principiũ operandi ergo erit ipsa: sed principium operandi est potẽtia: ergo potentia est principiũ essendi: sed quia non est principiũ essendi nisi forma substantialis in homine: ergo potentia & forma substantialis sunt idem in substantia.

Arist. 2. de ani. contex. 24. & 2. Ph. contex. 17.

4. Item ratione ostenditur. [a] Sicut materia prima est omnia nata recipere per veritatem, sic anima secundum similitudinem. Sed [b] potentia materiæ primæ respectu formarum suscipiendarum non differt per essentiam ab ipsa: ergo similiter videtur quod potentiæ animæ. Probatio minoris. Si enim per esseniam differret, aut esset substantia, aut accidens. Non accidens: quia antecedit omnem formam, & omne accidens. Si substantia, aut ergo materia, aut formæ. Præterea si differret, illius esset materia capax.

a Arist. 2. de gen. cõ tex. 2.
b Arist. 4. Phys. contex. 15.

5. Item forma accidentalis non est simplicior forma substantiali. Sed potentia operandi non differt à forma accidentali, vtpote potentia calefaciendi, non differt per essentiam à caliditate, nec potentia illuminandi ab ipsa luce: ergo similiter videtur quod nec potentia animæ ab ipsa anima.

6. Item † quod vni est accidens, nulli substantia est: sed istæ potentiæ sunt ipsi animæ substantiales: ergo non sunt ei accidentales, & per consequens nõ sunt accidẽtia: ergo sunt substantia, constat autem quod non alia quam anima. Probatio minoris, quia anima rationalis sensibilis & vegetabilis in homine non dicit diuersitatem substan-A tiarum, sed potentiarum: ergo constat quod in homine istæ differentiæ, vegetabile, sensibile, rationale accipiuntur à potentiis, & huiusmodi differentiæ sunt substantiales: ergo & potentiæ: ergo, &c.

† Arist. 1. Phys. con. tex. 27.

Contra: * Augustinus assignat differentiam imaginis creatæ ad Trinitatem illam, scilicet increatam, quia in illa Trinitate habens est id quod habetur, hic autem habẽs non est id quod habetur: ergo si anima habet tres potentias: ergo essentialiter non est illæ.

Aug. 15. de Trin. c. 22. & 23. n. 10. 3. *Fundamenta.*

Item Dionysius dicit quod in quolibet creato differunt hæc tria, substantia, virtus, & operatio: ergo in anima differunt substantia & potentiæ.

Dionys. de Ang. hier. c. 11. circa med. c. 2.

Item Boetius: In quolibet creato differunt quo est, & quod est, siue quid est, & esse: ergo similiter immo B multo fortius quod potest, & quo potest.

Boet. de hebdoma. de Trinit. c. An omne quod est, bonum sit. circa principiũ.

Item rationibus ostenditur sic: Quę differunt genere differunt essentia, & vnũ de altero non prædicatur essentialiter: sed potentiæ & anima sunt huiusmodi, quia anima est in genere substantiæ: sed potentiæ sunt in secunda specie qualitatis, scilicet naturalis potentiæ: ergo &c.

Item illa quorum vnum est extra alterum, differunt essentialiter, & substantialiter: sed virtus egreditur substantiam, quia operatur in obiectum quod est extra: sed impossibile est quod operetur vbi non est, si ergo virtus est vbi operatur, & operatur extra substantiam cuiuslibet: ergo virtus egreditur extra substantiam: ergo, &c.

Item ad hoc est alia ratio. Quia si eadem per essentiã essent anima & potentiæ, vnum non multiplicaretur nisi secundum multiplicationem alterius: & sic cum vnum C tantum sit anima, haberet tantum vnam potentiam: sed hoc est falsum: ergo, &c.

Conclvsio.

Potentiæ animæ sunt substantiales & sunt in eodem genere per reductionem in quo est anima: non sunt tamen omnino idem per essentiam.

Resp. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam notandum est quod potentia naturalis dicitur tripliciter. Primo modo prout dicit modum existendi naturalis potentiæ in subiecto, secundum quem dicitur subiectum facile, vel difficile ad aliquid agendum: & sic naturalis potentia dicit modum qualitatis, & est generaliter in se-D cunda specie qualitatis, vt patet cum dicitur, cursor & pugillator, quorum vtrumque dicit facillitatem, quæ sequitur modum existendi potentiæ gradiendi, & resistendi, siue agendi in subiecto. Secundo modo potentia naturalis dicitur potentia naturaliter egrediẽs à substantia. Et hoc potest esse dupliciter. Vno modo aliqua potentia egreditur à substantia cum accidente, vt potentia calefaciendi. Ignis enim per suam substantiam non calefacit sine caliditate, & hęc potentia non est alterius generis, quam sit qualitas à qua egreditur, vnde potentia quæ est calefaciendi, est in eodem genere cum caliditate. Alio modo dicitur naturalis potentia quæ naturaliter egreditur de substantia immediate, sicut potentia generandi quantum ad inductionem vltimæ formæ, & hæc quidem non est alterius generis cum substantia: sed reducitur ad E genus substantiæ tamquam substantialis differentia. Per hunc modum intelligendum est in potentiis animæ. Nã vno modo conuenit nominare potentias animæ, secundum primum modum, vt dicunt facilitatem quæ dicit modum potentiæ existendi in subiecto, sicut ingeniositas, & tarditas, & hæc quidem sunt in secunda specie qualitatis. Alio modo conuenit potentias nominare, prout dicunt ordinem substantiæ ad actum, qui est mediante aliqua proprietate accidentali, vt potentia syllogizandi, quæ est in anima cum habet aditum syllogizandi, & hæc est in eodem genere in quo est scientia syllogizandi, vt in prima specie qualitatis. Contingit iterum nominare potentias animæ, vt immediate egrediuntur à substantia, vt hæc tria, memoriam, intelligentiam, & voluntatem, & hoc patet. Quia omni accidente circumscripto

Potentia naturalis dicitur.

Applicatio distinctionis.

intellecto

intellecto quod anima sit substantia spiritualis, hoc ipso, A
quod est sibi præsens, & sibi coniuncta, habet potentiã ad memorandum, & intelligendum se. Vnde istæ potētiæ animæ sunt substantiales, & sunt in eodem genere per reductionem, in quo est anima: Attamen quoniam egrediuntur ab anima: potentia enim se habet per modũ egredientis: non sunt omnino idem per essentiam, nec tamen adeo differunt, vt sint alterius generis: sed sunt in eodem genere per reductionem. Et potest satis manifestum exemplum dari in re, & in similitudine eius. Nã res non habet tantam identitatem cum sua similitudine, vt sint vnum numero: nec tantam diuersitatem vt differant numero. Similitudo enim Martini non adeo distat à Martino, vt penitus differat ab eo. Et ideo similitudo rei in eodem genere est per reductionem cum eo, cuius B
est similitudo. Quia enim egreditur, ideo differt: sed non transit in aliud genus. Et loquor de similitudine secundum rationem similitudinis, non intentionis, id est, prout à subiecto exit, & non recedit, vt splendor à luce. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod anima non est suæ potentiæ per essentiam.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium de Augustino & Bernardo quod anima est suæ potentiæ; dicendum quod non est ibi prædicatio accidentis de subiecto, nec eiusdem per essentiam: sed substantialis vel essentialis. Propter quod notandum quod essentiale dicitur quatuor modis. Primo modo essentiale, quod dicit rei essentiam totam, sicut species dicit totam essẽtiã singularis. Secundo modo dicitur essentiale, quod est de essentia, & constitutione rei, vt materia, & forma. Tertio modo dicitur essentiale, sine quo res non potest C
esse, nec potest intelligi esse, vt sunt illa in quibus attenditur ratio vestigii, vt Vnitas, Veritas, Bonitas. Quarto modo dicitur essentiale sine quo res non potest cogitari habere perfectum esse, vt sunt potentiæ in anima, in quibus attenditur imago, & hoc est minimo modo substãtiale, siue essentiale, non tamen transit in aliud genus: ideo anima dicitur suæ potentię, quia non transit in aliud genus.

Essentiale quot modis dicatur.

3. Ad illud quod obiicitur quod idem est principiũ essendi, & operandi; dicendum quod verum est de principio remoto: sed de proximo est impossibile. Nam si idem omnino esset principium proximum, tunc idem esset in re esse, & operari. Similiter si idem esset principiũ proximum, cum res semper habeat esse, semper haberet operari. Quia ergo forma dicit proximum, & immedia- D
tum principium essendi; potentia vero proximum & immediatum principium operandi, patet quod impossibile est esse omnino idem.

4. Ad aliud quod obiicitur de potentia materiæ; dicendum, quod materia non est sua potentia per essentiã, quoniam non est ipsa ordinatio ad formam, est tamen ipsa potentia materiæ, essentialis ipsi materiæ, sicut potẽtia actiua ipsi substantiæ: & minus quidem elongatur potentia materiæ à materia, quam potentia actiua à substantia. Quoniam potentia materiæ est potentia passiua, quæ dicit ordinem ad aliud cum priuatione. Sed potentia actiua dicit ordinem cum positione, & ideo minus addit potentia materiæ supra materiam, quam potentia actiua supra substantiam: & hinc est quod non ita distinguuntur diuersæ potentiæ in eadem materia, sicut in eadem substantia. E

5. Ad illud quod obiicitur de forma accidentali; dicendum quod forma accidentalis non est sua potentia Nam potentia eius est, inquantũ influit in alterum: attamen potẽtia illa non tantũ addit, quantũ potentia formę substantialis: quoniam potentia formæ accidentalis dicit ordinationem ad actum: sed non sufficientem per se, sed per virtutem substantiæ. Sicut enim accidens non est per se: ita non habet virtutem operandi per se, sed per virtutem substantiæ, & ita hoc patet.

6. Ad illud quod obiicitur vltimo; dicendum quod potentiæ animæ non sunt accidentales, tamen argumentum non valet, quia fortassis rationale, sensibile, vegetabile non accipiuntur à potentiis, sed à diuersis naturis repertis in anima.

Illud autem argumentum quod factum est ad oppositum, quod differunt, quia sunt in diuersis generibus, soluendum est per interemptionem, quia non sunt in diuersis generibus: sed in eodem per reductionem, &c.

ARTICVLVS III.

Consequenter est quæstio de secunda assignatione imaginis per Mentem, Notitiam, & Amorem. Circa hanc quæruntur tria. Primum est de istis, absolute, vtrum videlicet imago attendatur in istis vt in potentiis, aut in habitibus, aut in potentiis simul & habitibus, aut in substantia & habitibus. Secundũ est de istis in comparatione ad inuicem. Tertium vtrũ hæc Trinitas imaginis, ducat necessario in cognitionem Trinitatis, quantum ad personas.

QVÆSTIO II.

An imago attendatur in Mente, Notitia, & Amore, vt in potentiis, aut vt in habitibus, aut in vtrisque simul, vel in substantia, & habitibus.

Doctores in 3. quæstione prima partis huius Dist. citati.
Ægid. vero Rom. 1. Sent. dist. 3. 2. p. q. 2. art. 4.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 16. q. 1. art. 4.

Circa hanc sic proceditur, & ostenditur primo quod non in his, vt in potentiis, attendatur imago, quia prædicta assignatio fuit in potentiis: ergo si hic etiam esset in potentiis, non esset nisi inculcatio verborum Præterea, notitia, & amor, non dicunt potentiam, sed habitus, licet mens possit dicere potentiam: ergo prædicta tria non possunt poni sub ratione potentiarum.

Fundamenta

Item ostenditur quod non vt in habitibus: quia Augustinus dicit in imaginis assignatione: Mens nouit se, diligit se: sed nullius habitus est nosse, nec amare: ergo, &c.

Aug. lib. 9. de Trin. c. 4. to. 3.

Item si mens stat pro habitu, quæro pro quo habitu? Si pro habitu memoriæ, de quo magis videtur, quia non est alium dare: sed actus habitus huius est meminisse, & non alius: sed Augustinus assignat menti hos actus, scilicet nosse & amare: ergo, &c.

Aug. ibid. c. 1. & 3.

Item ostenditur quod non vt in potentiis & habitibus. Cum enim potentiæ sint tres, & habitus tres: tunc non esset ternarius, sed senarius.

Item quæro pro qua potentia stat ibi mens: aut enim stat pro omnibus, aut pro duabus, aut pro vna. Si pro omnibus, tunc non est ibi Trinitas. Si pro duabus, tunc est ibi quaternitas, cum duo sint habitus. Si pro vna, non potest habere istos duos actus, nosse & amare: ergo non sumitur Trinitas secundum habitus, & potentias simul.

1. Contra: Ostenditur quod non vt in substantia, & habitibus simul. Cum enim habitus cognoscendi, & amandi sequantur ipsam substantiam tempore, & substãtia etiam possit esse sine his, ratio autem imaginis sit ipsi animæ perpetua, & inseparabilis, & concreata: ergo non est in habitibus, & substantia simul.

Ad opposi.

2. Item si substantia connumeratur habitibus, & habitus sunt tres, & substantia vna: ergo erit ibi quaternitas. Si tu dicas quod non differt notitia secundum quod est habitus intellectiuæ, & memoriæ; Contra: Habitus sunt dispositiones potentiarum: cum ergo sint tres potentiæ, erunt tres habitus.

3. Item Magister dicit in littera, quod mens accipitur non pro anima, sed pro eo quod est in ea eminentius.

Conclvsio.

Imago attenditur in Mente, Notitia, & Amore, non vt in potentijs, neq; vt in habitibus: ſed quantum ad ſubſtantiam animæ ſe noſcentis, & amantis: & quantum ad habitus notitiæ, & amoris, qui ſunt habitus connaturales, & non acquiſiti.

Resp. ad arg. Dicendum quod differt ſecundum quoſdam aſſignatio hæc à præcedenti: quia prior fuit in potentiis, hæc eſt in habitibus. Et reſpondent obiectionibus per diſtinctionem mentis. Mens enim ſecundum quadruplicem modum accipiendi diuerſificatur. Dicitur enim vno modo à mene, quod eſt Luna, ſiue defectus, & ſic dicitur de tota animæ ſubſtantia, propter transmutationes quas habet. Secundo modo dicitur à metiendo, & ſic ſtat pro iudicatiua vi, vt ſic accipit eam Damaſcenus ponens ipſam inter potentias cognitiuas. Tertio modo dicitur ab eminendo, & ſic ſtat pro ſuperiori parte rationis, & ſic accipit eam Auguſtinus frequenter. Quarto modo dicitur à meminiſſe, & ſic ſtat pro memoria & quantum ad actum, & quantum ad habitum. Dicunt ergo quod in aſſignatione huius trinitatis, mens ſtat pro habitu memoriæ: ſed in adaptatione, cum dicitur: Mens nouit ſe, & diligit, ſtat pro potẽtia memorandi. Sed iſtud non videtur conuenienter dictum: quia adaptatio debet reſpondere aſſignationi: & præterea cum actus proprius mentis, vt ſtat pro memoria, ſit meminiſſe; ibi deberet tangi: ſed Auguſtinus in hac aſſignatione numquam facit mentionem niſi de duobus actibus, ſcilicet noſſe, & amare, qui non ſunt memoriæ, ſed aliarum potentiarum.

Mẽs quot modis dicatur.

Damaſc. 2. de fid. orth. c. 21. ante med.

Aug. de ſpiritu & an. 11. to. 3.

Aug. 9 de Trin. c. 2. 3 & ſeq. to. 3.

Resp. ergo quod Trinitas iſta non eſt in potentiis: quia amor, & notitia, non dicuntur potentiæ. Nec in habitibus: quia mẽs nõ poteſt ſtare pro habitu, cum ipſa accipiatur vt agens. Nec poteſt eſſe in potentijs, & habitibus: quia mens non poteſt ſtare pro vna potentia, cum aſſignetur ei actus duarum potentiarum: Non poteſt ſimiliter ſtare pro pluribus potentijs: quia non eſſet trinitas: reſtat ergo quod neceſſe eſt ponere, quod trinitas iſta attendatur quantum ad ſubſtantiã animæ, ratione mẽtis ſe noſcentis, & amantis, & quantum ad habitus ratione notitiæ & amoris, & ſic eſt trinitas, cum ſubſtantia ſit vna, & habitus ſint duo. Differt ergo hęc aſſignatio à pcedenti: quia præcedentis fuit per vniformitatẽ in potentiis, per comparationem ad habitus, & ad actus: ſed hæc eſt in ſubſtantia, & habitibus. Differt etiam in hoc, quia præcedens fuit per conuerſionem animæ ad Deum: hæc eſt per conuerſionem animæ ſupra ſe: & pluribus modis non attenditur imago in homine, vt ſupradictũ fuit. Differt etiam, quia præcedens aſſignatio imaginis magis eſt propria, & conueniens quam hæc. Nam proprie loquendo, imago conſiſtit in vnitate eſſentiæ, & trinitate potentiarum, ſecũdum quas anima nata eſt ab illa ſumma Trinitate ſigillari imagine ſimilitudinis, quæ conſiſtit in tribus virtutibus theologicis. Vnde Auguſtinus hanc aſſignationem primo ponit inueſtigando, vt per hanc deueniat ad illam in qua finit ſpeculationem ſuam. Vnde hæc aſſignatio non eſt propria ſicut alia. Vnde Magiſter ſecũdo eam ponit tamquam non principalem.

Quæſt. 2 huius diſt.

Aug. 9. de Trin. c. 1. & ſeq. Aug. li. 15. de Trin c. 1. ad fin. to. 3.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod habitus non ſunt coæui, &c. Dicendum quod triplex eſt habitus. Quendam enim habitum habet animæ potentia ab acquiſitione, quendam ab innata diſpoſitione, tertium habet à ſui ipſius origine. Hoc autem patet, quia habitus eſt quo potentia facilis eſt in actum, potentia autem his tribus modis eſt facilis, verbi gratia: Affectus noſter habet facilitatem ad diligendum bonum alienum per acquiſitam diſpoſitionem, vt per virtutem: ad diligendum vero bonum ſuum per innatam diſpoſitionem: & ad diligendum ſeipſum per ſui naturalem originem. Cum enim ſit ſibi indiſtanter vnitus, ſemper eſt habilis ad ſe amandum. Similiter cum intellectus noſter ſemper ſit ſibi præſens, ſemper eſt habilis ſibi ad ſe cognoſcendum, & ſic patet illud quod obiicitur de coæuitate, nam quo ad tales habitus eſt bene coæuitas.

2. Ad illud quod obiicitur, quod tres dicuntur eſſe habitus ſecundum tres potentias; dicendum quod in hac trinitate non cadit, nec habet locum habitus memoriæ quia attenditur in ipſa anima ſecundum quod conuertitur ſupra ſe: & ideo ipſa animæ ſubſtantia tenet locum memoriæ: & ipſa eſt præſentia & oblatio qua anima offert ſe ſemper ſuæ intelligentiæ, tenet locum habitus & actus memoriæ: & ita patet quod ibi cadunt tantum habitus duarum potentiarum, & ideo eſt ibi trinitas.

3. Ad illud quod vltimo obiicitur de verbo Magiſtri; dicendum quod intelligitur non pro animæ ſubſtantia tota quod ſi aliter intelligatur, non habet veritatem verbum Magiſtri. Quod patet per Auguſtinum qui occaſione huius imaginis quaſi per totum decimum de Trinitate oſtendit animam habere cognitionem ſui innatam, quæ eſt agnitio ſuæ ſubſtantiæ: & propterea nihil vnum in anima & cognoſcit & diligit, niſi ſubſtantia: ergo ſi mens ſtaret pro vna potentia, non haberet illos duos actus, ſcilicet noſſe & amare.

Aug. 10. de de Trin. per totum.

QVÆSTIO II.

An Mens, Notitia, & Amor habeant ordinem, æqualitatem, & conſubſtantialitatem.

Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 3. p. 2. q. 2. art. 1.

Quæritur de iſtis in comparatione ad inuicem, ſecũdum triplicem comparationem quam ponit Auguſtinus videlicet ordinis, æqualitatis, & conſubſtantialitatis, & Magiſter recitat in Littera. Ordo autem inter hæc eſt quod mens eſt parens, notitia eſt proles, vltimus eſt amor ab vtroque procedens. Æqualitas eſt etiam ibi. Quia mens ſe tantum nouit, quantum eſt: & tantum diligit, quantum ſe nouit. Eſt etiam ibi conſubſtantialitas. Vnde Auguſtinus 9. de Trinitate: Admonemur (ſi vtrumque videre poſſumus) ſubſtantialiter hæc in anima conſiſtere, non tamquam in ſubiecto, vt color in corpore, aut vlla qualitas, aut quantitas. Quidquid enim tale eſt, non excedit ſubſtantiam in qua eſt. Mens autem amore quo ſe amat, poteſt amare etiam aliud, & ita vult quod amor ſit conſubſtantialis menti.

Fundamenta.

Ca. 4. to. 3.

1. Sed obiicitur contra hoc; Primo videtur quod in his non ſit ordo, vel origo. Aut enim accipiuntur pro habitibus innatis, aut acquiſitis. Si pro innatis, nullus eſt ordo; quia ſimul ſunt cum ipſa anima. Si pro acquiſitis, ſic amor præcedit notitiam: nullus enim acquirit vel ſtudet aliquid addiſcere, niſi amet ſcire. Vnde Auguſtinus in fi. noni de Trinitate: Partum mentis antecedit appetitus: quo ad id quod noſcere volumus, quærendo & inueniendo, naſcitur proles, quæ eſt ipſa notitia. Aut ergo non eſt ordo, aut non eſt talis ordo.

Ad oppoſ.

Aug. 9. de Trin. c. 12. in fin. to. 3.

2. Item videtur quod non ſit ibi æqualitas. Aut enim notitia, & amor accipiuntur per comparationem ad res inferiores, aut ad animam. Si ad res inferiores, manifeſtum eſt quod non eſt ibi æqualitas, multa enim nouimus, quæ non amamus. Si per comparationem ad animã, aut eſt æqualitas quantum ad intentionem, aut quãtum ad extenſionem. Quantum ad extenſionem, non illud conſtat: quia vnum tantum eſt ibi: ergo quantum ad intenſionem: ſed quod hoc ſit falſum videtur, quia cum ſciamus animam minorem Deo, & maiorẽ corpore, contingit quandoq; quod eam amamus magis quam Deum, & minus quam corpus: & ita quantitas amoris non ſequitur quantitatem notitiæ.

3. Item quod non ſit conſubſtantialitas videtur, quia amor & notitia ſunt habitus, & qualitates, ergo videtur quod eſſentialiter differant ab ipſa mente.

4. Item ratio Auguſtini eſt, quod non ſint in anima ſicut accidentia, quia ſe extendunt extra: ſed hoc nihil eſt. Accidentia enim ſe extendunt extra, vt calor calefaciendo, & color immutando viſum. Præterea homo

Aug. 9. de Triinit. c. 4. to. 3.

cognoscit aliqua cognoscibilia scientia acquisita, quæ est accidens, & ita se extendunt extra.

CONCLVSIO.

Mens, Notitia, Amor habent ordinem, æqualitatem, & consubstantialitatem: nam connaturales habitus in comparatione ad actus, habent ordinem: & secundum quod sunt perfecti habitus, sunt æquales: consubstantialitas quoque apparet, cum anima supra se conuertitur.

Aug. 9. de Trin. c. 12. Vt in littera Magist. RESPON. ad arg. Dicendum quod sicut Augustinus assignat, in his est ordo, æqualitas, & consubstantialitas. Ordo autem attenditur in his habitibus animæ connaturalibus in comparatione ad actus, sicut ponitur ordo in fide, & spe & charitate: licet simul infundantur, & sic patet quod obiicitur in contrarium: quia non est ordo in ipsis habitibus absolute consideratis: sed per relationem ad actus. Similiter est ibi æqualitas secundum conuersionem animæ supra se, & prædictorum habituum perfectionem. Vnde dicit Augustinus quod non est in his habitibus æqualitas, nisi secundum quod perfecti sunt. *Aug. 9. de Trinit. c. 4. to. 3.*

1.2.3. Et sic patet solutio ad illud quod de amore obiicitur: quia ille amor non est perfectus amor: sed libidinosus, & inordinatus. Vel dicendum quod æquales sunt secundum quod sunt connaturales. Quantum enim est quis habilis, vel facilis ad cognoscendum se, tantum ad se amandum. De habitibus vero acquisitis malis vel bonis, non est verum, & de his, nõ intelligitur. Similiter est ibi tertium, scilicet consubstantialitas: quia secundum quod dictum est supra, amor, & notitia animæ, connaturales sunt secundum quod supra se conuertitur, & sic nihil omnino addunt super ipsas potentias. Per hoc enim quod anima sibi præsens est, habet notitiã: per hoc quod est vnum sibi, habet habitum amoris: & ideo sicut potẽtiæ sunt consubstantiales animæ, vt supra visum est, ita & huiusmodi habitus. Vnde & si videantur dicere modum habitus, vel qualitatis: realiter tamen nihil supra potentias addunt, & sic patet responsio ad obiectum, quod nõ sunt qualitas isto modo.

4. AD Quod obiicitur de ratione Augustini, dicendum quod illa ratio non concludit principaliter, quod amor, vel notitia sunt substantialiter in anima ex hoc: quia tunc pari ratione posset dici, & obiici de omni amore: sed conclusit ex consequenti, quod patet sic: Cum enim amor extenditur extra suum subiectum alium amando, hoc est per virtutem substantiæ, sicut per se non est, sed per substantiam. Si ergo amor & notitia extenduntur per virtutem substantialem, & hæ sunt intelligentia, & voluntas, & amor quo anima amat se, est idem cum ipsa voluntate: sic notitia qua cognoscit, non est aliud quam intelligentia. Restat ergo quod amor & notitia respectu sui sunt ipsi menti substantiales.

QVÆSTIO III.

An Trinitas imaginis, Mentis scilicet, Notitiæ, & Amoris ducant nos in cognitionem summæ Trinitatis quantum ad personas.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 3. 2. p. q. 2. art. 4.
Scotus & alii Doct. in q. 3. 1 p. huius dist. citati.

Fundamenta. VTrum hæc Trinitas imaginis, scilicet Mentis, Notitiæ, & Amoris, ducat necessario in cognitionem Trinitatis quantum ad personas. Et videtur quod sic: quia in hac trinitate imaginis est relatio: sed in Deo non est relatio, nisi quo ad personas: ergo, & cet.

ITEM in hac trinitate est distinctio: quia notitia non est amor, &c. sed in Deo non est distinctio nisi personarum: ergo, &c.

ITEM in hac Trinitate est origo vnius ab vno, & tertii ab vtroque: ergo cum ista sint propria personarum, patet, &c.

A ITEM in hac Trinitate tertio reperitur amor, qui est proprium Spiritus sancti, & qui est ad alterum: ergo videtur quod necessario ducat in Trinitatem personarum.

CONTRA: Hæc trinitas intelligitur in creatura sine distinctione personali; ergo potest intelligi & in Deo: sed hoc est falsum: ergo, &c. *Ad oppos.*

ITEM notitia, & amor sunt in qualibet personarum: sed per ea quæ sunt in omnibus, non venitur in cognitionem distinctionis personalis: ergo, &c.

ITEM intellecto quod vna tantum esset persona, adhuc nosceret, & amaret se: ergo, &c.

ITEM Philosophi istam trinitatem cognouerunt, & tamen non cognouerunt Trinitatem personarum: ergo hęc non ducit in illam.

B

CONCLVSIO.

Mens, Notitia, Amor, ducunt nos in cognitionem sanctissimæ Trinitatis (si secundum substantiam concipiantur) per viam appropriationis: si autem trahantur ad Deum in ratione proprietatum, ordinis, originis, & distinctionis, ducunt in cognitionem Trinitatis (quoad propria) hominem fidelem.

RESP. ad arg. Dicendum quod per hanc trinitatem contingit cognoscere Trinitatem in Deo & hoc est attribuendo ea, quæ in hac trinitate sunt, illi summæ Trinitati. Sed hoc potest esse dupliciter. Aut enim ista tria possunt Deo attribui secundum substantiam, vt per mẽtem, intelligamus mentem in Deo, & per notitiam in C anima, notitiam in Deo, & sic de tertio, & sic non ducit in cognitionem Trinitatis; nisi quantum ad appropriata, & sic intellexerunt Philosophi. Possunt etiam ista trahi ad Deum ratione proprietatum, quæ sunt ordo, & origo, distinctio, & relatio, & sic ducunt in cognitionẽ Trinitatis quo ad propria: sed ista ponere, vel intelligere in Deo potest fides, & non ratio: & ita perfecta cognitio imaginis non habetur nisi à fide. Vnde bene concedendum est quod imago perfecte cognita, vt imago, ducit in cognitionem Trinitatis, non autem simpliciter. Et per hoc patet vtraque pars.

AD illud quod obiicitur de amore; dicendum quod amor potest dicere complacentiam, & sic est commune: vel potest dicere connexionem, siue communionem, vel D donum, & sic habet rationem personæ, &c.

QVOD HÆ LOCVTIONES VERÆ SINT: DEVS GENVIT DEVM: ET VNVS DEVS est tres personæ.

DISTINCT. IIII.

HIC oritur quæstio satis necessaria. Constat enim, & irrefragabiliter verum est, quod Deus Pater genuit Filium. Ideo quæritur vtrum concedendum sit quod Deus genuit E *Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur quod aut se Deum, aut alium Deum genuerit. Si vero alium Deum genuit, non est tantum vnus Deus. Si autem seipsum Deũ genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sane Catholice concedi quod vnus vnum genuit, & quod Deus Deũ genuit: quia Deus pater Deum filium genuit. In symbolo quoque scriptum est: Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod vero additur, ergo genuit se Deum, vel alium Deum: neutrum concedendum esse dicimus. Quod alium Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tantum Deus est. Quod autem seipsum non genuit ostendit Augustinus dicens: Qui putant eius potentiæ esse Deum, vt seipsum ipse genuerit: eo plus errant, quod non solum Deus id non est: sed nec spiritualis, neque cor-* *Aug. lib. 1. de Trin. c. 1. to. 3.*

poralis

poralis creatura. Nulla enim res est quæ seipsam gignat vt sit: & ideo non est credendum, vel dicendum quod Deus genuit se.

Alia quæstio de eodem.

Sed adhuc opponunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum, qui est Deus pater, aut Deum, qui non est Deus pater. Si genuit Deum, qui non est Deus pater: ergo Deus est qui non est Deus pater. non ergo vnus tantũ Deus est. Si vero genuit Deum, qui est Deus pater: ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem, quam sic proponunt: Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, aut Deũ qui non est Deus pater. Hoc enim sane, & praue intelligi potest: & ideo respondendum est ita: Deus pater genuit Deum: qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alterum, scilicet genuit Deum, qui non est pater: nec tamen genuit alterum Deum: nec ille qui genitus est, est alius Deus, quã Pater, sed vnus Deus cum Patre. Si vero additur: Genuit Deum, qui non est Deus Pater: hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi: Genuit Deum, qui non est Deus Pater: scilicet Deum filium qui filius non est pater, qui Deus est: hic sensus verus est. Si vero intelligatur sic: Genuit Deum, qui non est Deus pater, id est, qui non est Deus qui pater est, hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus, est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & econuerso, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vnus est Deus.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnum Deum, vnam substantiam: sed non econuerso, scilicet vnum Deum, vel vnam substantiam esse tres personas.

Quidam tamen veritatis aduersarij concedunt Patrẽ, & Filium, & Spiritum sanctum, siue tres personas, esse vnum Deum, *vnam substantiam, sed tamen nolunt concedere, vnum Deum siue vnam substantiam esse tres personas, dicentes diuinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina Fides autẽ Catholica tenet ac prædicat, & tres personas esse vnum Deum, & vnam substantiam siue essentiam, siue naturã diuinam, & vnum Deum siue essentiam diuinam esse tres personas: vnde Augustinus in 1. lib. de Trin. ita ait: Recte ipse Deus Trinitas intelligitur, beatus, & solus potens. Ecce quam expresse dixit: Ipse Deus Trinitas: vt ostenderet & ipsum Deum esse Trinitatem, & Trinitatem ipsum Deum. Item in eodem: In verbis, inquit, illis Apostoli quibus de aduentu Christi agens, dicit: Quem ostendet beatus, & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, &c. Nec pater propriè nominatus est, nec Filius, nec Spiritus sanctus: sed beatus & solus potens, id est, vnus & solus Deus verus, quæ est ipsa Trinitas. Ecce & hic aperte dicit vnum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem, & si vnus Deus Trinitas est: ergo vnus Deus est tres personæ. Item in lib. 5. de Trin. Non tres Deos: sed vnũ Deum dicimus esse ipsam præstantissimam Trinitatẽ: Item in libro qui dicitur Encyridion ad Laurentium cap. 9. Satis est Christiano rerũ creatarum causam visibilium, siue inuisibilium, non nisi bonitatem credere Creatoris, qui est Deus verus & vnus: nullamq́; esse naturam, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eumq́; esse Trinitatẽ, Patrem scilicet, & Filium, & Spiritum sanctũ. Item Augustinus in sermone de fide: Credimus vnum Deum, vnam esse diuini nominis Trinitatẽ. Item in 6 lib de Trin. Dicimus Deũ solum esse ipsam Trinitatem: Ecce & his, & alijs pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse, & credendum, quod vnus Deus est Trinitas: & vna substantia tres personæ: sicut econuerso Trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.*

Cap. 6. — 1. Tim. 6. c. Aug. lib. 1. de Trin. c. 6. — Cap. 8. — Serm. 129. tom. 10. — Cap. 7.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet, an Deus Pater se Deum, an alium Deum genuerit.

Nunc ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur an Deus pater genuerit se Deum, *an alium* Deum. *Ad quod dicimus, neutrum fore concedendnm. Dicit tamen Augustinus in Epistola ad Maximum, quod Deus pater se alterum genuit, his verbis: Pater vt haberet Filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, & esset in Filio tantus, quantus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum se genuit: non vtique alterum* Deum: *sed alteram personam, vel genuit se alterum, id est, genuit alterũ, qui hoc est, quod ipse. Nam & si alius sit Pater quam Filius, non est tamen aliud quam Filius, sed vnum.*

Epist. 66. Maximo medico to. 2.

DISTINCTIO IV.

De comparatione generationis ad terminum essentialem concretum, qualis est hoc nomen, Deus.

Hic oritur quæstio satis necessaria.

Expositio textus.

IN præcedenti distinctione probauit Magister Trinitatem, & Vnitatem per similitudines congruas, & rationes. In præsenti distinctione ponitur secunda pars, in qua soluit incidentes dubitationes Et incidit dubitatio ex hoc quod in diuinis est Trinitas, & Vnitas, & ita aliquid distinguens, & distinctum, aliquid indistinctum, vt termini substantiales. Incidit ergo dubitatio ex comparatione proprietatis distinguentis, ad terminum substantialem Habet autem hæc pars duas. In prima mouet dubitationem ex comparatione proprietatis distinguentis ad substantiam, vel essentiam. In secunda ad eius potentiam: infra distinct. 6. *Præterea quæri solet.* ITEM prima pars habet duas: quia substantia potest significari in concretione, vt per hoc nomen *Deus*, vel in abstractione, vt per hoc nomen *essentia*. Primo ergo mouet quæstionem ex comparatione generationis ad hoc nomen, *Deus*. Secundo ad hoc nomen *essentia*: infra distinct. 5. *Post hæc quæritur vtrum concedendum sit*, &c. Hæc autem distinctio habet quatuor particulas, & hoc secundum quatuor quæ ibi tanguntur. In primo supposito quod hæc sit vera: *Deus genuit Deum*, quærit de hac, *Genuit se vel alium*: quam soluit interimendo. In secunda quærit de hac, *Genuit Deum qui est Deus pater, vel qui non est Deus pater*, & ad hoc soluit distinguendo ex parte prædicati, & hoc, ibi: *Sed adhuc opponunt.* In tertia quærit de hac, *Deus est Trinitas*, & probat multis auctoritatibus quod est vera, & hoc occasione prædictorum, ibi: *Quidam tamen veritatis aduersarij.* In quarta ad suum propositum redit scilicet ad primo quæsitum, addens primæ solutioni, quod quamuis non sit concedendum, *Genuit se, vel alium diuisim*, tamen potest concedi coniunctum, ibi: *Nunc ad præmissam quæstionem.*

Diuisio.

Deum de Deo, lumen de lumine. Dub. I.

Quæritur: quia cum præpositio, de, notet transitionem, & ita diuersitatem, & ita distinctionẽ, videtur quod pari ratione & ab æquipollenti, istæ sunt veræ, Deus est alius à Deo, Deus distinguitur à Deo.

RESP. Dicendum quod dupliciter est importare distinctionem, siue diuersitatem, scilicet vel vt modum, vel vt rem, vel vt exercitam, vel vt conceptam, quoniam ergo præpositiones important distinctionem vt exercitã, & distinctio est in diuinis quantum ad supposita, facit terminum stare pro diuersis suppositis: quoniam ergo

circa id ponit modum, circa quod exercet distinctionẽ, & tales sunt personæ, ideo est vera locutio. Quia vero hoc nomen, alius, importat distinctionem vt conceptam, similiter hoc verbum, distinguere: ideo simpliciter ponit distinctionem circa terminum ratione suæ formæ, ideo sunt falsæ.

Quod vero additur: Ergo genuit se Deum, &c.
Dub. II.

Arist. 5. Metaph. c. 9. cõtex. 16

De hac responsione Magistri quæritur quod cum Magister soluit interimendo conclusionem, videtur non recte soluere. Cum enim idem, & diuersum sufficienter diuidant ens, videtur necessario sequi, Genuit Deum: ergo se, vel alium.

RESP. Dicendum quod Magister sustinendo primã & interimendo conclusionem, innuit conclusionem nõ sequi ex præmissis: & quod non sequatur, ostendit ferendo instantiam contra illud disiunctum.

Ad illud vero quod obiicitur, quod idem & diuersum sufficienter diuidunt ens; dicendum quod simpliciter loquendo falsum est. Nam pars nec est eadem toti omnino, nec simpliciter diuersa. Habet tamen veritatem secundum idem. Vnde si non est idem alij, est diuersum, verum est secundum illud, secundum quod nõ est idem: filius autem non est idem Patri in persona, & ideo in persona alius: nec tamen sequitur alius Deus, quia significatur alietas in essentia.

Deus Pater, &c. *Dub. III.*

Quæritur de hac distinctione quam ponit Magister de hoc prædicato, *Deus pater*, quod potest esse constructio appositiua immediata, vel mediata. Primo enim videtur quod ista distinctio non sit intelligibilis, quoniã quę ex eadem parte intransitiue construuntur, videntur solũ immediatè construi. ITEM videtur quod non soluat, quia recta solutio est, cuius dantem oppositum non cõuenit soluere: sed ista distinctione remota, adhuc manet sophisma, si loco eius quod est, *Deus Pater*, solum Pater ponatur: ergo, &c.

RESP. dicendum quod distinctio Magistri bona est, & secundum artem. Nam sicut vult Priscianus, inter adiectiuum & substantiuum intelligitur media copula ens, vel quod est ens: quoniam hoc quod est ens, siue quod est Pater, potest teneri implicatiue, & sic restringitur, & tenet locum appositiuæ constructionis, & æquiualet vni termino: ideo dicitur quod potest teneri: siue construi immediate, & sic Deus Pater, non est aliud quam ipse pater. Vel ipsum relatiuum potest intelligi relatiue, & ita in quadam distantia, & tũc non restringitur, & sensus est, *Deus pater*, id est, Deus qui est pater. Quod tantum valet, est Deus, & ille est Pater. Hæc autem solutio Magistri soluit quoddam sophisma quantum ad vnam deceptionem, & ideo est bona. Sed rursus cadit ibi alia deceptio de relatiuo, & ideo adhuc oportet soluere non ad illam deceptionem, sed ad aliam: ideo Præpositiuus soluit hoc argumentum hoc modo: ergo Deum qui est pater, vel qui non est pater, & dicit quod non sequitur, & quod non sunt contradictoriæ, quia suppositio huius relatiui non est eadem. In affirmatiua enim supponit pro Deo genito, quia non confunditur In negatiua vero, simpliciter. Vnde sicut hæ non contradicunt, sed ambæ sunt falsæ: Nullus homo est Petrus, Ioannes est Petrus, ita dicit in proposito, quia negatio confundit. Vnde istæ duæ, ambæ sunt falsæ: Deus filius est pater, Deus non est pater. Sed licet solutio Præpositiui locum habeat in proposito, quia non differt præponere & postponere negationem huic termino, Deus, tamen in aliis non habet locum. Negatio enim postposita relatiuo ipsum non confundit. Et ideo moderni aliter soluunt, distinguendo hoc relatiuum qui, quod potest facere relationem simplicem, vel personalem. Si simplicem, affirmatiua vera est, negatiua falsa. Si personalem, econuerso, negatiua vera, affirmatiua falsa. Quod patet, quia hæc est falsa: Persona filii est pater, & hæc est vera: Persona filii non est pater.

Præpositiuus. — Petrus de Tarantasia.

Vnus enim, & idem Deus est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.
Dub. IV.

CONTRA: Quæcumque prædicantur de vno, & eodem, prædicantur de se inuicem: ergo si vnus Deus est pater, & filius: ergo pater est filius. Si tu dicas, quod verum est quando prædicantur de vno singulari: sed non est verum, quando prædicantur de vno communi. Contra: Nihil subiicitur duob⁹ in vna suppositione, quamuis sit cõmune ad illa. Vnde hæc est falsa: Homo est Sortes & Plato: ergo similiter in proposito.

Hæc concl. habetur a Scoto q. 2. Ocham q. 2. Biel. q. 2.

RESP. Dicendum quod sicut patet de suppositione huius nominis, Deus, secus est quam de suppositione alicuius alterius termini: quia cum habet naturam termini communis, & discreti: ideo simul stat pro pluribus, sicut pro vno: & ideo non sequitur: Deus est pater, & filius: ergo Deus pater est filius: vel econuerso. Similiter nec licet inferre ex hoc quod pater sit filius. Et notandum, quod talis prædicatio est per identitatem: ideo suppositum de termino formali vere prædicatur.

Tho. 1. p. q. 39. — Doct. infr. d. 5. p. 2. ar. 1. q. 1. Scot. q. 2.

Vnum solum verum Deum esse ipsam Trinitatem.
Dub. V.

Videtur esse cõtra id quod dicit inferius, scilicet quod Trinitas est nomen collectiuum: vnus, & solus nomen partitiuum, & discretiuum: ergo sicut hæc est falsa, vnus solus homo est omnis homo, ita & hæc.

RESP. Dicendum quod hoc nomen Trinitas, est collectiuum personarum, vnus autem & solus, addita huic termino, Deus, non dicunt discretionem personæ, sed naturæ ab alijs. Vnde vnus solus Deus dicitur vna sola natura, & quoniam in diuinis est idem natura, & res naturæ, siue suppositum: ideo prædicatione per identitatẽ, Trinitas de eo prædicatur. Nec est simile de hoc quod est omnis homo, & vnus solus homo. Nam iste terminus homo, est terminus qui potest confundi, & multiplicari, & ideo hæc est vera: omnis homo est homo: nec stat simul pro pluribus, nisi confundatur, & ideo hæc est falsa, homo est omnis homo: quia nec ratione supponendi est vera: nec per identitatem: nec est idem in homine natura, & res naturæ.

Alex. 1 p. q. 50. memb. 3 art. 2. §. Tho. 1. p. q. 49. ar. 6.

Satis est Christiano rerum creatarum causam, &c.
Dub. VI.

Videtur dicere falsum. Quoniam, aut dicit satis quantum ad fidem, & sic est falsum, quia multa alia oportet credere. Aut satis quantum ad scientiam: & illud similiter est falsum, quia nunquam scitur ex hoc causa rei sufficienter.

RESP Dicendum quod intelligitur satis quantum ad scientiam, non quamlibet: sed necessariam al salutem.

Deus Pater se alterum genuit. *Dub. VII.*

Videtur male iungere illa duo, quia, *se*, dicit omnimodam identitatem, & *alterum*, diuersitatem, & sic sunt opposita, & illa opposita implicantur. Si dicas quod vnum diminuit de altero, quæro quid, & de quo.

RESP. Dicendum quod oppositio directa intelligitur semper circa idem: quoniam ergo in diuinis simul est identitas in natura, & alietas in supposito, & hoc sine oppositione, ideo nomen identitatis, & alietatis in sermone vno, vniuntur sine oppositione ad singularis modi expressionem.

Alex. vbi supra.

Pater vt haberet filium de seipso, non minuit seipsum.
Dub. VIII.

Videtur dicere falsum, quia illud argumentum valet: Quicunque sic generat vnũ filium, vt non possit amplius generare, minuitur eius potẽtia: sed sic est in Patre: ergo.

RESP. Quod illud verum est, si generare alterum sit potentiæ, sed quod vno genito alterum possit generare, dicit

re, dicit imperfectionem potentiæ in generando, quia ex hoc ostenditur, quod non totum dedit vni.

De se alterum se genuit, non vtique alterum Deum, sed alteram personam. Dub. IX.

Quæritur vtrum dicatur magis proprie alterum, vel alium: videtur quod alterum, quia minorem dicit diuersitatem, quia Sortes dicitur alter à se: sed in diuinis minima est diuersitas. Sed contra: Differentiæ accidentales faciunt dici alterum: sed in diuinis nullum est accidens, ergo non debet dici alterum. *Porph in c. de differ.*

ITEM videtur quod neutrum bene dicatur. Si enim differentiæ substantiales faciunt dici aliud, & accidentales alterum, cum neutrum cadat in diuinis, neutrum videtur esse dicendum.

RESP. Dicendum, quod quia pater differt à filio & in supposito, & in proprietate: ideo potest dici alius, & potest dici alter. Sed quoniam proprietas illa non accidit personæ: ideo magis proprie dicitur alius. Et quia, *alius*, respicit suppositum, *aliud* essentiam: ideo recipitur ibi *alius* in masculino, non tamen *aliud* in neutro.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ tangit Magister in præsenti distinctione quatuor quæruntur. Primo, vtrum hæc locutio sit concedenda in diuinis: Deus genuit Deum. Secundo vtrum vnitas essentiæ admittat hanc locutionem: Deus genuit alium Deum, vel Deus est alius à Deo. Tertio quæritur de significatione huius nominis, Dij, vtrum videlicet grammatice possimus dicere plures Deos. Quarto & vltimo quæritur de suppositione illius nominis, Deus: vtrum supponat pro persona, vel pro essentia.

QVÆSTIO I.

An Deus genuerit Deum.

Alexander Alensis 1. p. q. 50. Membro 3. art. 2.
Richardus 1 Sent. dist. 3. q. 1.
Gab. Biel. dist. 4. q. 1.

Fundamenta. QVOD hæc locutio: Deus genuit Deum, sit concedenda, videtur per hoc quod dicitur in symbolo: Deum de Deo: sed hoc non est, nisi per gignitionem: ergo Deus generatur de Deo: ergo ista locutio est concedenda: Deus genuit Deum.

ITEM generatio est respectu similis in natura. Vnde homo generat hominem, vnde si in diuinis est generatio, producitur similis in natura: ergo cum pater sit Deus, non generat nisi Deum: ergo hæc est vera: Deus generat Deum. *Arist. 1. de gener. ani. c. 1.*

ITEM quidquid habet filius, aut habet à se, aut ab alio. Sed habet deitatem, & non à se, quia sic esset ingenitus: ergo habet ab alio: sed non habet nisi per generationem, & non habet deitatem nisi ab habente deitatẽ: & habens deitatem est Deus: ergo, &c.

Ad oppos. 1. CONTRA: Hoc nomen, Deus, significat essentiã, siue substantiam: cum sit terminus substantialis: sed hæc non conceditur, immo est falsa: Essentia generat essentiam: ergo similiter & ista: Deus genuit Deum.

2. ITEM hoc nomen, Deus, aut supponit pro omni persona, aut determinate pro aliqua. Si determinate pro aliqua; ergo restringitur eius significatio ab aliquo. Nec est dare quod ab alio, nisi ab hoc verbo genuit, vel generat. Sed regula est, quod terminus positus in prædicato, non restringit terminum à parte subiecti ratione significationis: ergo stat pro omni persona. Non ergo videtur locutio vera secundum quod accipitur pro persona Filii: ergo, &c.

3. ITEM iste terminus, Deus, quantum est de se, æque bene supponit pro filio, sicut pro patre: ergo cum filii sit non generare, sicut & patris est generare, si hæc est vera: Deus generat, pro patre: eadem ratione, & hæc: Deus non generat pro filio: si ergo hæc non conceditur, nec prima.

A 4. ITEM contradictorie opposita sunt vera de quolibet sub disiunctione. Quia de quolibet vera est affirmatio, vel negatio: ergo si Deus genuit Deum, aut Deum qui est Pater, aut Deum qui non est Pater. Sed quod implicatur contingit simpliciter inferri, vt si dicatur homo, qui non currit, disputat: ergo homo non currit: ergo similiter si genuit Deum, qui non est Pater: Deus non est Pater: sed si non est Pater, non generat: ergo, &c. *1. Per. c. 4.*

CONCLVSIO.

Dicere, Deum genuisse Deum, est sententia, & loquutio catholica.

RESPON. ad arg. Dicendum quod prædicta locutio, salua essentiæ vnitate, recipitur tam à Magistris, quã à Sanctis. Ad cuius intelligentiam quatuor regulæ sunt notandæ. Prima est, quod nomen abstractum imponitur formæ, & à forma, vt albedo imponitur ipsi albedini & à forma albedinis. Nomen vero concretum imponitur à forma, sed non formæ, sed supposito: vt album imponitur à forma albedinis, sed non formæ, sed supposito, vt alicui rei albæ, homini vel cygno. Secunda regula est, quod terminus habens multitudinem suppositorum, sine distributione acceptus, stat pro illo, pro quo reddit locutionem veram, vt cum dicitur, homo currit, vera est locutio pro currente, si aliquis sit currens. Tertia regula est quod termino habenti formam non multiplicabilem, non differt præponere, & postponere negationem. Vnde non differt, dicere: Petrus non currit, & non Petrus currit. Quarta regula est ista, quod relatiuum refert antecedens sub eodem modo supponendi, sub quo antecedens præcessit ipsum relatiuum, nisi faciat relationem simplicem. *Regulæ quatuor.* *Exẽplum vide sup. 3. dub. in fin.*

1. Ex prima regula patet responsio ad primum. Cum enim iste terminus, *Deus*, sit concretus, & imponatur à forma essentiali, scilicet deitate, tamen imponitur personæ, siue supposito, sicut album imponitur ab albedine rei albæ: & ideo supponit & reddit locutionem veram pro persona, non pro forma. Hoc autem nomen *Essentia*, vel *Deitas* est abstractum, & ideo imponitur formæ, & à forma sicut albedo: & ideo essentiam significat, & supponit: & ideo hæc est falsa: Essentia generat essentiam, quia generatio non est formæ, sed suppositi: sed hæc est vera, Deus genuit Deum, pro persona. *Actiones suppositorum. 1. Metaph. c. 1.*

D 2. Ex secunda regula patet responsio ad secundum. Quamuis enim significatio termini non artetur: tamen pro illo stat, pro quo est locutio vera: vt homo currit, pro Petro vel Ioãne: si pro illo, est locutio vera: nec tamen ad illum restringitur, & hoc patet: quia si addatur distributio, confundet illum terminum pro omnibus: sed si esset restrictus, non confunderet nisi pro illis ad quos se extenderet restrictio. Vnde aliud est terminum restringi ad vnum, aliud est reddere locutionem veram pro vno.

3. Ex tertia regula patet responsio ad tertium. Licet enim hæc sit vera pro patre: Deus generat Deum: tamen hæc: Deus non generat Deum: non est vera pro filio. Cum enim iste terminus, *Deus*, dicat formam non multiplicabilem, non differt ei præponere negationem, & postponere: ideo cum negatio præposita totaliter, & omnino à subiecto remoueat prædicatum, sic & negatio postposita remouet totaliter prædicatum ab hoc termino, *Deus*, cum dicitur: Deus non generat, quia remouet à quolibet supposito: & ideo alium modum habet supponendi in affirmatiua, quam in negatiua: quia in affirmatiua erat locutio vera pro patre: in negatiua vero non potest esse veritas, quia negatio remouet totaliter prædicatum illud. *Plus destruit negatio, quam ponat affirmatio.*

4. Ex quarta regula patet quartum. Cum enim relatiuum omnino habeat suppositionem antecedentis, & iste terminus in prædicato supponat pro Deo genito, relatiuum refert pro illo, & ita sensus est: Deus genuit Deum, qui Deus genitus est Pater, vel nõ est Pater; & hæc est vera pro negatiua: nec licet inferre: ergo Deus non est

Pater: quia mutatur suppositio: imo est ibi figura dictionis.

QVÆSTIO II.

An Deus genuerit alium Deum.

Alexander Alensis 1.p.q.50. *Membro* 3.*art*.2.
Scotus 1.*Sent. dist*.4.q.1.
Henricus in sum. art.54.q.3.
Ægid. Rom.1.*Sent. dist*.4.p.2.q.1.
Richardus 1.*Sent.d*.4.q.2.
Thom. Arg.1.*Sent. dist*.4.q.1.*art*.4.
Greg. Arimin.1.*Sent. dist*.4.q.1.
Alphonsus Tolet.1.*Sent. dist*.4.q.1.

Fundamenta.

VTrum vnitas essentiæ admittat hanc: Deus generat alium Deum: & quod non, videtur. Anselmus enim in Prosol. Cum dicimus Deum de Deo: non intelligimus alium Deum: sed eundem de seipso. *Cap*.2.*&*3.

ITEM si genuit alium Deum: sed vbi est vnus, & alius ibi sunt duo: ergo si genuit alium, sunt duo Dij.

ITEM alius dicit alietatem in generali: ergo cum generale specificetur per adiunctum: hoc nomē, Deus, specificat ipsum: sed si specificat, specificat ratione formæ: ergo notatur alietas in forma: ergo non est admittenda talis locutio, cum non sit ibi alietas in forma.

Ad oppos.

SED contra Generatio importat distinctionem, & distinctio alietatem aliquam: ergo & generatio: ergo si hæc est vera: Deus genuit Deum, & hæc per consequēs: Deus distinguitur à Deo, vel genuit alium Deum.

De quo supra dub.1.

SI dicas, quod non sequatur: quia generare importat distinctionem, vt modum: sed distingui, vel esse alium, vt rem.

CONTRA: Ad consequentiam vt modum sequitur consecutio, vt res: vnde si hæc est vera, si homo est, animal est: etiam ad hominem sequitur animal; & præterea constat quod distinctio generationis non tantum est à parte intelligentis, verumetiam à parte rei: ergo illi distinctioni, vt exercitæ, respondet distinctio realis.

2. ITEM affirmatiua est falsa: Deus genitus est Deus generans: ergo negatiua est vera: Deus genitus nō est Deus generans. Sed sicut affirmatiua significat identitatem: ita negatiua diuersitatem: ergo sicut Deum generantem, & genitum contingit adinuicem comparari mediante negatione, ita mediante alietate: ergo hæc est vera: Deus genuit alium Deum.

3. ITEM Pater siue Deus genuit alium, hæc est vera: constat ergo aut alium Deum, aut alium non Deum: sed non alium non Deum: ergo, &c.

4. ITEM *alius* est terminus masculini generis, qui stat pro persona in partitiuis terminis: ergo *alius* dicit alietatē personalem: sed hæc est vera: Deus genuit Deum alium in personā: ergo similiter hæc est vera: Deus genuit alium Deum.

CONCLVSIO.

Artificialiter loquendo, non est admittenda hæc sententia: Deus genuit alium Deum.

1. RESP. ad arg Dicēdum quod hæc consueuit distingui. Deus genuit alium Deum. Quia, *alius* potest teneri adiectiue, & sic ponit alietatem circa formam istius termini, *Deus*: & sic locutio est falsa. Potest etiam teneri substantiue, vt substantiuetur, & tunc est appositiua constructio, sicut animal homo. & est sensus: hoc modo Deus genuit alium Deum, id est, genuit alium, qui est Deus: & in hoc sensu est locutio vera. Sed licet ista distinctio in locutionibus theologicis propter quendam proprium modum loquendi locum habeat, tamen quātum esset de virtute sermonis nō esset distinguenda: quia adiectiuum adiunctum substantiuo, vt homo albus, non dicitur substantiuari, nec appositiua constructio dicitur ibi esse, maxime cum illa sit minus communis, respectu magis communis. Vnde cū hoc nomen, *alius*, sit adiectiuum habens substantiuum coniunctum, in prædicta locutione ponit alietatem circa ipsum ratione suppositi, & formæ. Et propterea si velimus artificialiter procedere, iudicanda est talis locutio falsa. Propter hoc ad intelligentiam dictæ locutionis, notanda est regula communis. Non habet locum omnimoda distinctio, vbi non est ex diuersis causis vnio, verbi gratia, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vniuntur in hoc nomine, *Deus*, non ex diuersis causis, siue ratione diuersorum: sed ratione vnius deitatis, siue essentiæ. Vnio ex diuersis causis est: vt in homine vniuntur Petrus, & Ioannes ratione diuersarum humanitatum, quia alia est humanitas Petri, & alia Ioannis. Et iuxta hanc regulam ab opposito est alia regula accipienda. Non habet locum omnimoda vnio, vbi est simul cum vnione distinctio, vt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus vniuntur in vna deitate, siue essentia: sed distinctionem habent ratione pluralitatis personarum. Secundum hoc est attendendum, quod in diuinis quædam vocabula important distinctionem solum, quædam omnimodam vnionem, quædam medio modo. Quoniam ergo Deus generans, & Deus genitus, & si sint personaliter distincti, tamen in deitate vniuntur ex eadem causa, quia vna deitate: ideo non recipiunt nomina importantia simpliciter distinctionem. Ideo hæc non admittitur, Deus distinguitur à Deo: similiter Deus genuit alium Deum. Item ratione distinctionis non recipiuntur vocabula omnimodam importantia vnionem in supposito & forma: vnde hæc non recipitur: Deus genuit se: sed illa quæ medio modo se habent, recipiuntur, quale est hoc verbum, generat, quia dicit distinctionem in persona cū vnitate essentiæ. Similiter hæc conceditur: Pater generat alterum se. Vnde Augustinus ad Maxim. Pater genuit alterum se: Et similiter super Ioannem: Pater mittens Filium misit alterum se, & ex hoc est, quod non sequitur ad generationem, verbum simpliciter importans distinctionem, & sic patet primum.

Regula 1. Regula 2. *Sup in litteram dub*. 7. *Aug*. 10.2 *epist*.66.

2. AD illud quod secundo obiicitur de negatione, bene concedo quod est alietas: sed tamen non sequitur quod possit dici alietas in essentia, siue forma deitatis. Vnde non sequitur: Genitus est alius à generante: ergo alius Deus, quia mutatur supposito huius termini, *Deus*.

3. AD illud quod obiicitur tertio. aut alium Deum, aut alium non Deum. dico quod non sufficienter diuidit, quia non est contradictio, nisi accipiatur negatio respectu totius. In hac enim: Genuit alium Deum, duo dicuntur, scilicet quod Deus Deum, & quod alium in deitate: & ideo ad hoc quod sumatur contradictio, necesse est quod feratur supra totum. Vnde sicut non valet, demonstrato monacho nigro, qui est albus per naturam, iste aut est albus monachus, aut albus non monachus. quia vtraque falsa: similiter intelligendum est in proposito. Nec valet†: Est Deus, & est alius: ergo est Deus alius, immo est ibi accidens. Sicut. Hic est bonus, & est citharedus: ergo est bonus citharedus.

† *Arist*. 2. *de Interpr*. c. 2. *& de* *sofis adcū.* *iunctam non semper va*let.

4. AD illud quod vltimo obiicitur, dicendum quod *alius* quamuis sit masculini generis: tamen quia ponit rē circa subiectum, ab illo trahit suppositionem: & ideo nō tenetur personaliter, nisi secundum quod substātiuatur. Sicut ergo cum dicitur, vnus Deus, hoc nomen, *vnus*, dicit vnitatem substantialem, ita si dicatur alius Deus. *alius*, dicit alietatem substantialem: & ratio huius venit, non tantum quia adiectiuum: sed quia generale, quod specificatur per adiunctum.

QVÆSTIO III.

An nomen, Deus, *congrue pluraliter inflectatur.*

Alexander Alensis 1.p.*quæst*.66. *Membro* 2.*art*.1.
S. Thomas 1.p.q.13.*art*.9.
Scotus 1. *Sent. dist*.4.q.2.
Richardus 1. *Sent.d*. 4. q. 3.
Gab. Biel. dist. 4. q. 2.

Ad oppos.

VTrum hoc nomen, *Deus*, grammatice significet pluralem numerum, siue an congrue possit dici, *plures*

Dij. Quod ſic, videtur. Quia ſecundum Philoſophum, intellectus ſunt idem apud omnes, quamuis voces ſint diuerſæ, ſed modi ſignificandi conſequuntur modos intelligendi: ergo cum apud Hebræos congrue dicatur *Heloim*, quod æquipollet ei quod eſt, Dij: ergo & apud nos.

Ariſt. 1. de Interpr. c. 1.

2. ITEM ſicut vult Philoſophus, Verum præſupponit congruum, vnde Catonis eſt, vel non eſt, nec verum nec falſum ſignificat: ſed hæc vera eſt: Nõ ſunt plures Dij: ergo congrua: ergo & hæc congrua: Plures ſunt Dij: quia negatio non remouet incongruitatem.

Ariſt. 1. de Interpr. c. de Nom.

3. ITEM ſicut Deus conuenit vni ſoli: ita principium creaturarum vni ſoli: ſed quamuis falſo dicantur plura principia: tamẽ dicuntur congrue ergo pari ratione poſſumus dicere: Plures Dij.

4. ITEM hoc nomen, *Phœnix*, non habet niſi vnicum ſuppoſitum; tamen congrue dicitur: Plures phœnices. Si tu dicas quod ſuppoſitum plurificatur per ſucceſſionem temporis, obijcio tibi de hoc nomine *Sol*, quod nullo tẽpore plurificatur, & tamen congrue dicitur; Plures ſoles: ergo & plures Dij.

Fundamenta.

CONTRA: Omne nomen quod habet plurale nomen eſt appellatiuum, propria enim nomina non plurificantur. Non enim dicitur, plures Petri, vel Ioannes: ſed hoc nomen Deus, non eſt nomen appellatiuum: quia nõ ſignificat formam multiplicabilem: ergo, &c.

ITEM hoc nomen Deus, eſt proprium diuinæ naturæ: ſed nullum tale multiplicatur: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Dei nomen, ſecundum artem loquendo, non habet plurale: nec poſſumus dicere plures Deos.

Ad prædictorum intelligentiam eſt notandum quod hoc nomen, Deus, dicitur tripliciter, ſcilicet nuncupatiue, adoptiue, naturaliter. Primis duobus modis plurificatur. Vnde Apoſtolus: Si quidem ſunt Dii multi, & Domini multi: ſed tertio modo non, quia ſic hoc nomen, Deus, ſignificat diuinam naturam, cum conditionibus, quarũ collectiones impoſſibile eſt in alio reperire: & ideo ſicut nomen proprium non habet plurale ſecundum artem loquendi, ſic nec nomen Dei.

1. Cor. 8.

1. AD illud ergo quod obiicitur, quod apud Hebræos habet plurale quod eſt heloim; dicendum quod modi ſignificandi non tantum requirunt diuerſos modos intelligendi generales, ſed etiam modos exprimendi: quoniã ergo ipſi habent articulos, & modos exprimendi diuerſos, quos nos non hab mus: ideo illi poſſunt dicere: ſed nos non.

Heloim apud Hebr. concordat plurali, & ſingulari.

2. AD illud quod obiicitur, quod verum præſupponit congruum; dicendum quod duplex eſt incongruitas, vna eſt ex diſcohærentia adiacentium vt Catonis eſt: alia ex diſcohærentia intellectuum, vt cum dicitur, plures Petri. Prima incongruitas tollit veritatem, & falſitatem. Secunda vero incongruitas habet falſitatem cõiunctam, & ideo quia per negationem remouetur falſitas, & ſancti malunt loqui vere quam proprietatem ſermonis ſeruare, & loqui minus vere: ideo negant plures Deos. Poteſt tamen dici quod quamuis hæc vox, Dii, nõ ſit vox ſignificatiua ſecundum artem, & impoſitionem, tamen eſt vox ſignificatiua ex accommodatione vſus, vt olli pro illi; & ideo generat falſum intellectum affirmatiua: & negatiua, verum, quamuis non grammatice.

Antitheſis

3.4. Ad illud quod obiicitur, quod principium vni ſoli conuenit, ſimiliter & phœnix; dicendum quod conuenire vni ſoli eſt tripliciter. Aut enim eſt, quia imponitur nomen à forma immultiplicabili, vt in propriis nominibus, & ſic tollit pluralitatem re, & conſignificatione. Aut imponitur à forma quæ nata eſt communicari, quamuis non communicetur propter determinationem, vt dicitur principium creaturarum. Aut propter defectum materiæ, vt phœnix, & tale tollit pluralitatem ſecundum rem, non ſecundum conſignificationem: quia poteſt conſignificari talis forma, vt poteſt multiplicari per ſuppoſita.

QVÆSTIO IV.

An hoc nomen, Deus, pro perſona ſupponat, vel pro natura.

Alexander Alenſis 1. p. q. 59. Membro 3. art. 1. & 2.
S. Thom. 1. p. q. 39. art. 4.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. diſt. 4. q. 6.

DE ſuppoſitione huius nominis, Deus. Et quæritur vtrum hoc nomẽ, Deus, de ſe ſupponat perſonam, vel naturam. Quod perſonam, videtur per illud Ambroſii: Benedicat nos Deus, Deus noſter: benedicat nos Deus. Ambroſius: Trina Dei profeſſio Trinitatem indicat perſonarum: ergo cum Deus ſit ibi ſine adiuncto, de ſe ſupponit perſonam.

Ad oppoſ.

Ambr. in Pſal. 66. tom. 2.

ITEM ratione obijcitur ſic: Hoc nomen, homo, ſupponit pro omni eo, cui ineſt humanitas, ergo à ſimili, & hoc nomen, Deus, ſupponit pro omni eo, cui ineſt Deitas: ſed hoc eſt perſona: ergo, &c.

ITEM hoc nomen, Deus, ſignificat deitatem in concretione: ſed non niſi in concretione ad ſuppoſitum quod eſt perſona, ſed terminus concretus proprie ſupponit pro eo, reſpectu cuius importat formam, vt album magis proprie ſupponit pro re alba, quam pro forma: ergo, &c.

CONTRA: pronomen refert rem pro proprio ſuppoſito. Sed cum dicitur: Benedicat nos Deus, & metuãt eum, hoc pronomen *eum*, refert naturam, non perſonam, ergo, &c.

Fundamenta.

ITEM quia iſte terminus, homo, proprie ſupponit pro indiuiduo, iſta eſt falſa: homo eſt Sor. & Pla. quia idẽ indiuiduum non recipit illam prædicationem. Sed hæc eſt vera: Deus eſt Trinitas, vel Deus eſt Pater, & Filius: ergo cum illud prædicatum non conueniat vni perſonæ, patet, &c.

ITEM terminus qui proprie ſupponit perſonam, addito ſibi termino partitiuo, ſtat ſolum pro vno, vt cum dicitur, vnus homo currit: ergo ſimiliter cum dicitur, vnus Deus: ergo hæc eſt ſimpliciter falſa: Vnus Deus eſt Pater, & Filius.

CONCLVSIO.

Hoc nomen, Deus, ſupponit naturam, & ſuppoſitum, quia habet naturam termini communis, & termini diſcreti.

RESP. ad arg. Dicendum quod hic conſueuit eſſe duplex opinio. Vna quidem eſt, quod hoc nomen, Deus, ſignificat proprie naturam, & ſupponit perſonam: aliquando vnam, vt cum dicitur: Deus generat: Aliquando duas, vt cum dicitur: Deus ſpirat. Aliquando tres, vt cum dicitur: Deus eſt Trinitas. Et ratio huius eſt, vt dicunt, quia cum multa ſuppoſita habeat, habet naturam termini communis: terminus autem communis proprie ſupponit pro indiuiduo: Pro natura vero, vel pro forma, non ſupponit niſi trahatur, vt ſi dicamus, homo eſt ſpecies, ſic dicunt in propoſito. Vlterius dicunt, quod quia ſuppoſita omnia ſunt in illo vnica ſuppoſitione: ideo ſimul poteſt ſupponere pro multis perſonis, licet illud nõ poſſit iſte terminus homo, vel alius terminus communis, & ſic ſoluerunt obiecta. Alia opinio eſt, quod proprie ſupponit naturam ſicut ſignificat, & non ſupponit perſonam niſi trahatur ab alio, vt cum dicitur Deus generat, & hi dicunt quod cum dicitur: Deus eſt Trinitas, ibi ſtat pro natura non pro perſona, & vna natura eſt tres perſonæ: ideo vera eſt locutio. Et ratio huius poſitionis eſt, quia hoc nomen, Deus, habet naturam termini diſcreti, cum non habeat plurale: ideo idem ſignificat, & ſupponit proprie: cum ergo ſignificet naturam, illam proprie ſupponit. Sed melius eſt dicere vtrumque, quia habet naturam termini communis, & termini diſcreti. Termini com-

Opinio S. Thom.

Opinio Alexand. Alenſ.

mini communis, propter pluralitatem suppositorum: termini discreti, ratione formæ non multiplicabilis: ideo proprie supponit tam naturam quàm personam: tamen rationes ad vtramque partem concludunt verum, suo modo: hoc autem non potest in alio termino inueniri, & ideo nec consimilis modus supponendi.

HÆ LOCVTIONES NON CONCEDVNTVR, PATER GENVIT DIVINAM ESSENTIAM: DIVINA ESSENTIA GENVIT FILIVM: ESSENTIA GENUIT essentiam. Quoniam ipsa nec genuit, nec genita est.

DISTINCT. V.

POST hæc quæritur vtrum concedendum sit: Quod Pater genuit diuinam Essentiam, vel quod diuina Essentia genuit Filium, vel Essentia genuit Essentiam, an omnino non genuit, nec genita est diuina Essentia. Ad quod catholicis Tractatoribus consentientes dicimus, quod nec Pater genuit diuinam Essentiam, nec diuina Essentia genuit Filium, nec Diuina essentia genuit Diuinam Essentiam. Hic autem nomine Essentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideo non est dicendum, quod Pater genuit diuinam essentiam: quia si Pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiue diceretur ad Patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiue diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiam. Vt enim ait Augustinus in 5. libro de Trinitate: Quod relatiue dicitur, non indicat substantiam.

Cap.7.circa fin.to.3.

Secunda ratio.

Item cum Deus Pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset vtique genitor eius rei, quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset: quod Augustinus negat, vt supra ostendimus.

Ib 1. de Trin.c.1. to.3.

Tertia ratio, & potior.

Item si Pater est genitor essentiæ diuinæ, cum ipse, essentia diuina sit, & Deus sit eo quod generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est à Patre Deus: sed Pater eo quod generat, & est, & Deus est. Et si ita est, non genito gignens: sed gignenti genitus causa est, vt & sit, & Deus sit. Simili ratione probat Augustinus in libro 7. de Trinitate, quod Pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiens est, ea est: hoc enim est sibi esse quod sapere. Quod si hoc est, sibi esse, quod sapere: non per illam sapientiam, quam genuit Pater, sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cum dicimus, hoc illi est esse, quod sapere: nisi, eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est, vt sapiens sit, etiam ipsa illi causa est, vt sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est, vt sapiens sit, & causa illi est, vt sit. Sed causam Patri, qua sit, à Patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam: quid enim est insanius? Ita ergo si Pater genuit essentiam, qua est: essentia, quam genuit, causa est illi, vt sit. Non ergo ipsam quæ est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate, vt inquit Augustinus, quia non est aliud sapere quam esse, eadem est ibi sapientia, quæ essentia, ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, A *qua sapiens est: ita nec essentiam, qua est. Vt enim sapientia sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademq; sapientia est, & potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia Pater essentiam diuinam non genuit.*

Cap.1. Ibidem.

Huic aduersari videtur Augustinus.

Huic autem videtur contrariũ quod Augustinus ait in libro vnico de Fide, & Symbolo cap.3. Deus cum verbum genuit, id quod ipse est genuit, nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaq; materia, sed de seipso id quod ipse est. B *Item, Deus Pater, qui verissime se indicare animis cognituris, & voluit, & potuit, hoc ad seipsum indicandum genuit, quod est ipse, qui genuit. Ecce aperte dicit his verbis, Deum Patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, nõ est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiam genuisse. Ad quod respondemus, illa verba sic intelligenda esse, dicentes: Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est, Filium, qui est illud quod Pater est. Nã quod Pater est, & Filius hoc est, sed non qui Pater est, & Filius hic est.*

In med.tomo 3. Ibid.in fi.

Alias partes quæstionis exequitur.

Ita etiam non est dicendum quod Diuina Essentia genuit Filium, quia cum Filius sit diuina essentia, tam esset C *Filius res à qua generatur: & ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus, quod essentia diuina non genuit essentiam. * Cum enim vna & summa quædam res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse non potest: sed Pater solus genuit Filium, & à Patre & Filio procedit Spiritus sanctus.*

Hæc doctrina in Decret lib.1.de Trin. & Fide cathol.c. Damnamus. approbatur contra Ioachim, vbi eius libellus damnatur.

Quæ videantur prædictis esse contraria.

Prædictis autem videtur contrarium esse quod dicit Augustinus: Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere: vnde pater & filius simul sunt vna sapientia, quia vna essentia: D *& sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia: Ecce his verbis aperte dicit Augustinus, sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia. Vbi videtur significare quod sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de Fide ad Petrum ait: Sic Christũ Dei filium, id est, vnam ex Trinitate personam, Deum verum crede, & diuinitatem eius de natura patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere, quod natura filij sit nata de natura patris. Idem in lib. 15. de Trinitate ait: Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate, sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic videtur dicere, quod substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Sed hoc ita determinamus:* E *Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substantia, & sapientia: & filius qui est diuinitas, natus est de patre, qui est natura diuina. Et vt expressius dicamus, dicimus filium sapientiam esse de patre sapientia, & dicimus filium substantiam esse genitum de Patre, & à patre substantia. Quod autem ita intelligi debeat. Augustinus ostendit in libro 7. de Trinit. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quo modo dicitur lumen patris, id est, sicut lumen de lumine, & vterque vnum lumen: sic intelligitur sapientia de sapientia: & vterque vna sapientia, & vna essentia. Itẽ ideo Christus dicitur virtus, & sapientia Dei, quia de patre virtute, & sapientia, etiam ipse virtus, & sapientia est,*

Sup lib 7. de Trin. c. 1 & 2. to.3. Cap.2.ad medium. Cap.20. Cap 1.to.3. circa finẽ capitis. 1. Cor.1.

sicut ipse

sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est, sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de Deo patre, vt & singulus sit lumen, & singulus Deus, & singulus sapientia, & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. Ecce manifeste his verbis aperit Augustinus: ex quo sensu accipienda sint prædicta verba, & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium.

Non longè à principio libri. *Huic vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trinit. Nihil, inquit, nisi natum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cum ergo filius essentiam habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videtur quod ipsa diuina essentia nata sit. Item in 5. lib ait: Natiuitas Dei non potest eam, ex qua prouecta est, non tenere naturam, nec enim aliud quā Deus subsistit, quod non aliunde quam de Deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatem Dei prouectam ex natura, & ita videtur ex his verbis, atque prædictis natura Dei, & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trin. Nos inquit, vnigenitum Deum in forma Dei manentem in natura hominis mansisse profitemur, nec vnitatem formæ seruilis in naturam diuinæ vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam, naturaliter in se gignentem habuisse naturam, quæ in forma naturæ se gignentis manens, formam naturæ, & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura, ne esset: sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic aperte dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod à plerisq; negatur. Item in eodē: Nunquid vnigenito Deo contumelia est, Patrem sibi innascibilem Deum esse, cum ex innascibili Deo natiuitas vnigenita, in naturam vnigenitam subsistat? Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.*

Quo modo sint intelligenda præmissa verba Hilarii.

Hil. circa med. lib. 4. de Trin. *Sed quia hæc verba sane vult intelligi, ipse idem dicit in 4. lib. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt: Nihil habet filius nisi natum, id est, nihil habet secundum, quod Deus est, nisi quod nascendo accepit, & ipse nascendo Patris in se subsistentem naturam habuit. Vnde Hilarius addit in 5. libro:* Circa finē. *Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nam quo modo erit pater ipse, cum genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit: quia non est aliunde qui genitus est: & ideo non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex vno. Ac sic in generatione filij & naturam suam, vt ita dicam, sequitur indemutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cum in Deo Deus insit, nec præter eum qui Deus est, quisquam Deus alius sit: quia ipse Deus, & in eo Deus. Natura ergo Dei patris veritas, in Deo filio esse docetur, cum in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno.*

Quod legitur, Pater de sua substantia genuisse Filium, & Filium substantiæ Patris.

Dicitur quoque, & frequenter in scriptura legitur Patrem de sua substantia genuisse Filium. Vnde Augustinus in lib. de fide ad Petrum ait: Cap. 1. post principium to. 3. *Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Dei sibi æqualē, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternum. Ecce hic dicit Augustinus, Filium genitum de natura Patris. Est autem vna natura Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Si ergo de natura Patris genitus est Filius, genitus est de natura Filij, & Spiritus sancti, immo de natura trium personarum. Idem quoque Augustinus in lib. 15. de Trin. dicit.* C. 19 in fin. *Christum esse filium substantiæ patris, & de substantia patris genitum, tractans illud verbum Apostoli loquentis de Deo patre sic:* Colos. 1. b. *Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit regnum filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur, quam filij sui dilecti, quā filij substātiæ suæ. Charitas quippe patris, q̄ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud, quam ipsa natura atq; substantia, vt sæpe diximus, & sæpe iterare non piget, ac per hoc filius charitatis eius nullus alius est, quam qui de substantia eius est genitus. Ecce hic aperte dicit Augustinus, Filium esse genitum de substantia patris, & filium substantiæ patris.* Cap. 15. to. 6. *Idem quoque Augustinus in lib. 3. contra hæreticum Maximinum, substantiam Dei genuisse filium, & filium genitum de substantia patris asserit, dicens: Carnalibus cogitationibus pleni, substantiam Dei de se ipsa gignere filium non putatis, nisi hoc patiatur, quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis non sciētes scripturas, neque virtutem Dei.* Mat. 20. c. Cōtra Paulianos. Contra Arrium, & Donatum. *Nullo enim modo verum Dei filium cogitatis, si eum natum esse de substantia patris negatis. Non enim iam erat hominis filius, & Deo donante factus est Dei filius ex Deo natus, gratia non natura. An forte etsi non hominis filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscumque creatura, & in Dei filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei filiū, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit, dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei filium Iesum Christum de patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem: Vtrique legimus, vt simus in vero filio eius Iesu Christo.* 1. Ioa. 5. d. Paulo inferius in eod. cap. *Dicite ergo nobis, Vtrum iste verus Dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico (inquis) de nulla, nec dicam de nihilo: Ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua: Si non de patris substantia est, aliam quære. Si aliam non inuenis, patris agnosce substantiam, & filium cum patre homousion confitere. Idem in eodem: Confiteor Deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est ipse genuisse. Item dico quod sæpe dicendum est: Aut de aliqua substantia est natus Dei filius, aut de nulla. Si de nulla: ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis: si vero de aliqua, nec tamen de patris substantia, non est verus Filius: si vero de patris substantia, vnius eiusdemq; substantiæ sunt Pater & Filius. Vos autem nec filium Dei de substantia patris genitum vultis, & tamen eum, nec ex nihilo, nec ex aliqua materia: sed ex patre esse conceditis: nec videtis quam necesse sit, vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod Deus est, de quo est, id est Deus*

de Deo

de Deo natus: quia non alius prius fuit: sed natura coaeterna de Deo est.

Colligens summam praedictorum, aperit ex quo sensu accipienda sint.

His verbis praemissis innui videtur, quod diuina substantia filium genuerit: & quod filius sit genitus de substãtia patris, & quod de Deo est natura coaeterna, & quod pater id q ipse est genuit. Id autem quod ipse est, diuina essentia est: & ita putari potest diuinam essentiam genuisse. Vehementer mouent nos haec verba, quae quo modo intelligenda sint,, mallem ab alijs audire, quam ipse tradere. Vt tamen sine praeiudicio atq; temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi. Natura coaeterna de Deo est, id est, filius coaeternus patri de patre est, ita quod est eadem cum eo natura, vel eiusdem naturae. Quẽ sensum confirmat Augustinus ibidem subijciens, & quod dixerat quasi explanans. Dicto enim: Natura coaeterna est de Deo, addit: Nõ est aliud filius quam illud de quo est, id est, vnius eiusdemque substantiae est. Deinde apertius talem intellectum ex praedictis verbis fore habendum aperit in eodem libro cõtra Maximinum, dicens: Trinitas haec vnius eiusdemq; substantiae est: quia non de aliqua materia, vel de nihilo est filius: sed de quo est genitus. Item Spiritus sanctus non de aliqua materia, vel de nihilo est, sed inde est, vnde procedit. His vtique verbis aperte ostendit ea ratione dici filium esse de substantia patris, quia est de patre genitus, ita quod est eiusdem substantiae cum eo: Spiritum sanctum esse de substantia patris & filij, quia ab vtroque procedit, ita quod est eiusdem substantiae.

Lib. 3. contra Maximinum. ca. 14. Circa principiũ capitis.

Quod nec Filius, nec Spiritus sanctus est de nihilo: sed de aliquo, non tamen de materia.

Ostenditur quoque, ex illis verbis Filium & Spiritum sanctum non esse de nihilo sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in 12. lib. de Trin. ait: Vnigenitus Deus cũ natus sit, Patrem testatur auctorem: cum ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cum ante tempus natus est, omnem sensum praeuenit nascendo. Hic aperte dicitur, quod filius non est natus ex nihilo. Similiter & Spiritus sanctus non est dicendus esse, vel procedere ex nihilo: quia Filius de substantia Patris natus est, id est, à Patre est, cum quo eiusdem substantiae est, & eadem substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum est illud, Pater genuit id quod ipse est, id est filium, qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi Augustinus aperit dicens in 1. lib contra Maximinum: Hoc genuit pater quod est: alioquin non est verus filius, si quod est Pater, non est filius. Item substantia Dei genuit filium, id est, pater substantia genuit filium, qui est eadem substantia, & eiusdem substãtiae. Quod sic esse intelligendum Augustinus ostendit dicens ad Maximinum: [a] Sicut dicis, Spiritus spiritum genuit: ita dic: spiritus eiusdem naturae, vel substantiae spiritum genuit. Item [b] sicut dicis: Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiusdem naturae, vel substantiae Deum genuit. Hos si credideris, & dixeris, nihil de hac re vlterius accusaberis. His enim verbis aperit quo modo praedicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris, vel pater genuit filium de sua natura, siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit filium eiusdem substantiae, ac naturae, & qui est eadem essentia, ac natura. Similiter expone illud: Filius substantiae patris, id est, filius patris substantiae, id est, qui est substantia, cum quo & filius eadem substantia est: quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiu-

Non longe a medio.

Ex lib. de fid. & symbolo. c. 3. to. 3.

Circa med.

a Li. 3. c. 14 ... b cap. 15. a medio.

A *uatur ex his verbis Augustini qui in lib. 7. de Trinitate ait: Tres personas eiusdem essentiae, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu praedicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in lib. 15. de Trinitate idem ait: Sicut nostra scientia scientiae Dei, sic & nostrũ verbum quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi verbo Dei, quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem: de patris scientia, de patris sapientia Vel (quod est expressius) de patre essentia, de patre scientia, de patre sapientia: Ex hoc itaque intellectu,* B *verbum Dei patris vnigenitus filius per omnia patris similis, & aequalis recte dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, sapientia de sapientia, essentia de essentia: quia hoc est omnino, quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater.*

Cap. 6. a medio. — Cap. 14. — Ex cap. 14.

Quare verbum Patris dicatur Filius naturae.

Inde est quod solus vnigenitus Dei dicitur natura filius, quia eiusdem naturae est, & eadem natura est cum patre: vnde Hilarius in lib. 1. de Trin. de Christo loquens ait: Natura filius est, quia eandem naturam, quam ille qui genuit, habet.

C

DISTINCTIO V.

De comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum, qui est Essentia

Post haec quaeritur vtrum concedendum sit, &c.

Expositio textus.

Diuisio.

IN praecedenti distinctione mouit Magister quaestionẽ de comparatione generationis ad terminum essentialem concretum, qualis est hoc nomen, Deus. In praesenti mouet quaestionem de comparatione generationis ad terminum essentialem abstractum, qui est essentia. Et diuiditur haec pars in duas partes. In prima parte mouet quaestionem ex cõparatione generationis ad essentiam in ratione termini, videlicet vtrum Essentia generetur. In secunda in ratione principii: Vtrum essentia generet, &c. ibi: *Non est etiam dicendum quod diuina essentia genuit filium*, &c. Item prima pars habet quatuor partes. In prima parte proponit problemata, videlicet vtrum essentia generet, vel generetur. In secunda adducit rationes tres probantes quod Essentia non generatur à patre, ibi: *Ideo non est dicendum quod pater genuit*, &c. In tertia adducit rationes in contrarium, ibi: *Huic autem videtur contrarium.* In quarta & vltima soluit, & exponit, ibi: *Ad quod respondemus.* Similiter secunda pars istius distinctionis, in qua Magister determinat secundam partem quaestionis, quae est in comparatione generationis ad Essentiam in ratione principii, habet tres partes. In prima determinat istam quaestionem dicens quod Essentia non generat: sed & hoc confirmat per rationem ducentem ad impossibile. In secunda vero adducit auctoritates quę sunt directe contrariae praedictae solutioni, ibi: *Praedictis autem videtur contrarium esse.* In tertia vero adducit auctoritates, ex quibus potest elici contrarietas, ibi: *Dicitur quoque, & frequenter*, &cet. Prima pars habet quatuor partes. In prima parte adducit auctoritates Augustini contrarias praedictae solutioni. In secunda auctoritates adductas exponit ibi: *Sed haec ita determinamus.* In tertia vero contra praedictas expositiones adducit auctoritates alias Hilarii, in quibus notatur expressior contrarietas. ibi: *Huic vero etiam contrarium videtur esse.* In quarta vero auctoritates praedictas explanat, & expositionem

tionem suam per verba Hilarii confirmat, ibi: *Sed quia hæc verba sane vult.* Similiter pars illa dicitur quoque, & frequenter in sacra Scriptura legitur, in qua obiicitur cõtra solutionem per auctoritates, ex quibus elicitur prædictæ solutionis contrarietas (quia in his nõ dicitur quod Essentia generet, vel generetur: sed quod de essentia, vel de substantia patris filius generetur) quatuor habet particulas. In prima adducit auctoritates in contrarium. In secunda vero adductas explanat, ibi: *His verbis præmissis innuitur, vbi resumit prædictam expositionem.* In tertia ex prædictorum opinione elicit quoddam corollarium, ibi: *Ostenditur quoque ex illis verbis*, &c. In quarta, & vltima redit ad propositum, & ostendit expositionem suam bonam esse per auctoritatem Augustini, ibi: *Et hoc ita debere intelligi*, &c.

Ideo non est dicendum quod Pater genuit diuinam essentiam. Dub. I.

Ista ratio videtur ducere ad hoc inconueniens, scilicet quod si Essentia generaretur à Patre, Essentia poneretur pro relatiuo. Sed hoc nullum videtur inconueniens. Si enim magis conuenit essentia cum supposito, quam vniuersale cum singulari, si non est inconueniens, cum vniuersale ponitur pro singulari, nec est inconueniens quod essentia ponatur pro relatiuo.

Resp. Dicendum quod si essentia poneretur pro relatiuo esset inconueniens, non à parte rei, sed à parte expressionis fidei. Tunc enim videretur, & notaretur vnitas essentiæ in quadam distinctione. Esset etiam inconueniens, quia quod ponitur pro relatiuo inquantum huiusmodi, nõ indicat essentiam. Si enim essentia poneretur pro relatiuo, essentia aliquando nõ indicaret essentiam, quod est omni rationi contrarium.

Item, cum Deus Pater. Dub. II.

Ista ratio videtur ducere ad hoc inconueniens, scilicet quod cum Deus Pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, vtique esset genitor eius quod ipse est.

Contra: Essentia dicit quid commune, sicut & hoc nomen, Deus: sed si dicatur hoc modo: Petrus generat hominem, & ipse est homo: ergo generat se: Argumentum illud non valet. Similiter videtur hic: Pater generat Deum: ergo, &c. pari ratione nec in proposito.

Resp. Dicendum, quod commune dicitur quod est in multis: sed hoc potest esse tripliciter. Aut quia plurificatur in multis & quantum ad formam, & quantum ad suppositum, vt hoc nomen, homo, & tale habet vnitatẽ rationis, quæ admittit distinctionem, & quantum* ad rẽ, & quantum ad modum. Vnde bene dicitur, homo est ab homine, & duo homines. Alio modo est commune quod plurificatur quantum ad suppositum, non quantũ ad formam, vt hoc nomen, Deus, & tale habet vnitatem rei secundum quod res nominat naturam cum multiplicatione suppositorum: & ideo recipit distinctiuum, quod importat distinctionem, vt modum, non vt rem. Vnde conceditur: Deus de Deo: sed non, Deus est alius à Deo. Tertio modo est commune secundũ nomen quod est in multis, nec tamen plurificatur quantum ad formam, quia est vnum in multis: nec quantum ad supposita, quia pro illis non supponit, vt hoc nomen essentia. De tali communi verum est dicere quod non recipit distinctionem, nec quantum ad modum, nec quantum ad rem, tunc enim notaretur idem distingui à se, & ita argumentum Magistri est bonum: Si Pater genuit essentiã, Pater genuit se: quia loquitur de communi à parte vocis significantis, non à parte rei: quia à parte rei, eadem communitas est in hoc quod est Deus, & in hoc quod est Essentia.

*De re & modo vide sup. dist. 4 dub. 1. & q. 1. ad oppos.

Et si ita est non genito gignens, &c. Dub. III.

Obiicitur contra tertiam rationem. Si Pater genuit diuinam essentiam, tunc genitum gignenti causa est vt & sit, & Deus sit. Sed hæc ratio nihil videtur valere, quia ratio causæ non cadit in diuinis: causa enim est ad cuius esse sequitur aliud: sed in diuinis non est aliud: ergo, &c.

Arist. 5. Metaph. contex. 2.

Item non sequitur: Pater genuit sapientiam: ergo est sapiens sapientia genita: ergo pari ratione, nec prædicta solutio valet.

Resp. Dicendum quod sumendo nomen causæ proprie, non cadit in diuinis, cadit tamen & recipitur ratio principiantis, & ratio informantis, & pro his accipitur nomen causæ. Quoniam ergo ratio essendi signatur per hoc nomen, Essentia: ideo Essentia signatur quodã modo in ratione causæ respectu entis. Si ergo essentia esset genita ab ente, significaretur in ratione effectus, siue principiati: & idem esset tunc principium, & principiatũ respectu eiusdem, quod est impossibile: & in hoc fundatur ratio Magistri.

Ad illud quod obiicitur de sapientia, dicendum quod tactum est de ipsa in quæstionibus extra litteram, quia nomen ita abstractum sicut Essentia, non supponit pro relatiuo, & ita est accidens. Pater est sapiens sapientia, & genuit sapientiam: ergo est sapiens sapientia quam genuit, vel sapientia genita. In nomine autem Essentiæ non est accidens: quia idem signat, & supponit.

Ita etiam non est dicendum, quod diuina Essentia genuit Filium. Dub. IV.

Contra hoc obiicit Ioachim tam contra positionem, quam contra rationem. Contra positionem, quia si Essentia non generat, nec generatur, nec procedit: ergo in diuinis est res generans, & genita, & procedens: & res nec generans, nec genita, nec procedens, & ita est quaternitas, si sunt ibi quatuor res.

Item irridet rationem Magistri, si essentia generat essentiam, & essentia est vna res: ergo vna res generat seipsam. Similiter inquit Ioachim, Potuisti dicere Petre: Deus generat Deum, vnus est Deus: ergo vna, & eadem res generat seipsam.

Resp. Dicendum quod Ioachim non recte arguit, & deficit sua ratio: quia res non accipitur vniformiter. Quia cum dicitur res primo modo, ibi accipitur res pro re naturæ: sed cum accipitur secundo modo, accipitur pro ipsa natura diuina. Præterea deficit ab insufficienti, quia non valet: Si aliquid dicitur de altero, & non dicitur de alio, quod propter hoc illa faciant numerum. Vnde non valet: Petrus est indiuiduum, homo non est indiuiduum: ergo homo & Petrus sunt duo. Habere enim proprietatem & non habere, non sufficit ad distinguendum. Ad instantiam eius dicendum, quod non recte instat: quia essentia est res vna quantum ad suppositum, & significatum: non enim supponit personas. Sed Deus est res vna quantum ad significatum: sed plures quantũ ad suppositum. Et ideo ignoranter Ioachim reprehendit Magistrum: & cum esset simplex, non est reueritus Magistrum:* & sic iusto Dei iudicio damnatus fuit libellus eius in Lateranensi Concilio, & positio Magistri approbata.

*Sub Inn. 3. & habetur in Decretali. de sum. tri. & fi. cath. ca. Dãnamus.

Nihil nisi natum habet filius, id est, nihil habet secundum quod Deus est, nisi quod nascendo accepit. Dub. V.

Quæritur circa hæc verba Hilarii de hoc verbo, *accepit*, vtrum dicat substantiam, vel relationem. Si substantiam: ergo Pater similiter accepit. Si relationem, cum essentiam acceperit filius, essentia est accepta: ergo essentia refertur.

Resp. Dicendum quod, *accipere*, dicit duo, scilicet habere, & esse ab alio: quantum ad habere, respicit essentiam: sed quantum ad hoc quod est esse ab alio, respicit personam: vnde per verbum accipiẽdi, significatur quod essentia habetur à persona quæ est ab alio.

Et adeo non refertur ad aliud quod in vno subsistit, & ex vno. Dub. VI.

Hoc videtur falsum, quoniam Filius subsistit à patre, tamen refertur ad Spiritum.

Resp. Hoc

A RESP. Hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo quod filius non habet respectum nisi ad vnam personã, & hoc intelligitur in quantum filius: quia in quantum spirans est, refertur ad alium: vel quod persona filii non habet respectum nisi ad vnam naturam, & hoc verum est: quia filius non habet in se nisi naturam patris.

Et naturam suam (vt ita dicam) sequitur indemutabilis Deus, &c.

CONTRA: In diuinis non est prius, nec posterius, & ita nec præcedere, nec sequi. Si tu dicas quod est secũdum rationem intelligendi, hoc nihil est, quia Deus gignens: nec secundum rem, nec secundum intellectum sequitur aliud.

B RESP. Quod Hilarius improprie loquitur, & ideo addit determinationem, vt ita dicam, & tantum vult dicere, *sequi*, quantum inseparabiliter communicare, & consonare, & ab illo non recedere, & per hoc patet sequens.

Semel, & cetera. Genuit filium. Dub. VII.

Videtur male dicere, *semel*: Quia, semel, dicit vicissitudinem: sed in generatione æterna, nulla cadit vicissitudo: ergo, &c.

RESP. Dicendum quod, *semel*, potest dicere vel nũc temporis, vel nunc æternitatis. Et si dicat nunc temporis, cum tempus habeat diuersa nunc, denotat intercisionem. Si autem nunc æternitatis, cum illud nunc semper est, & est inuariabile, & vnum; *semel*, dicit omnimodam inuarietatem, perfectionem, & vnitatem.

C

Filij charitatis suæ. Dub. VIII.

Quæritur, vtrum charitas accipiatur ibi essentialiter, aut notionaliter. Si essentialiter: ergo Christus filius est essentiæ, quod non conceditur. Si tu dicas quod est impropria locutio, & est sensus, filij essentiæ, id est qui est essentia, tunc nullus videtur sensus, & pro nihilo additum est hoc, quod est, *charitatis*. Et rursus Augustinus exponit, *Filij charitatis*, id est dilecti: sed Pater diligit Filium Spiritu sancto: ergo, &c. Si propter hoc dicas quod tenetur notionaliter, tunc ergo filius Dei est Filius Spiritus sancti, quod omnino est absurdum.

Aug. li. 15. de Trin. c. 10. to. 3.

RESP. quod propter hoc dicunt aliqui quod ille genitiuus, nec proprie essentialiter, nec proprie notionaliter: sed medio modo tenetur, id est appropriate. Licet enim charitas sit omnibus communis, & proprium Spiritus sancti, vno tamen modo appropriate conuenit patri, quia charitas amor gratuitus est, qui tantum dat, & non accipit, & hoc est in persona patris: ideo appropriatur patri. Alio modo dici potest quod charitas ibi tenetur essentialiter, sicut dicit Augustinus: quia nihil aliud est dicere, *filij charitatis*, quam filii substantiæ. Sed genitiuus non construitur in ratione principii: sed ex vi declarationis essentiæ, & est sensus, & *filij charitatis*, id est filii chari, & filii substantiæ, vel etiam naturæ: hoc est filii consubstantialis, & naturalis.

Aug. lib. 15 de Trin. c. 10. to. 3.

D

Filium cum Patre homousion confitere. Dub. IX.

CONTRA: Quia cum filius naturalis partem substãtiæ trahat à patre, partem à matre, in his inferioribus: & in Deo totam substantiam trahat à patre, videtur quod pater non tantũ deberet dici pater, sed & mater, & multo fortius mater, quia mater plus dat quam pater. Item filius Dei vocat se sapientiam, & sapientia est quæ concipitur, & parturitur. Ergo cum hoc sit proprium matris, videtur quod pater proprius deberet dici mater, quam pater.

E

Prou. 8. b

RESPON. Dicendum quod nomen matris non transfertur ad diuina. Et vnam rationem assignat Anselmus in Monologio: quia principium maternum præexigit aliud principium prius. Ratio huius est, quia mater est principium passiuum, & omne tale mouetur ab alio: ergo ante ipsum est principium aliud: quoniam ergo principium generationis filii est primum, & est pure actuale: ideo nullo modo transfertur maternum principium. Transfertur tamen actus maternus vt concipere, & parturire, pro eo quod ibi agit vnum principium, & hic duo.

Ans. monolog. c. 40 to. 3.

Arist. 2. de gener. ani. c. 4.

Filium, & Spiritum sanctum non esse de nihilo. Dub. X.

Videtur hoc falsum, quia id quod de nulla præiacente materia est, de nihilo est: sed Filius, & Spiritus sanctus sunt huiusmodi: ergo, &c. Si tu dicas quod Filius & Spiritus sanctus sunt de aliquo vt de Patre: Quæritur tunc vtrum Pater sit de nihilo: & videtur quod sic: quia non aliquod, & nihil, conuertuntur: sed Pater non est ex aliquo: ergo est ex nihilo. Item quia pater non habet principium effectiuum: ideo dicitur esse à nullo. Simili modo cum non habeat materiam, debet dici de nihilo Si concedatur de patre: Contra, omne quod habet esse de nihilo, est creatura: ergo, &c. Item quod est ex nihilo, est vertibile in nihilum: ergo, &c.

RESP. Dicendum, quod cum dicitur aliquid esse de nihilo secundum Anselmum in Monol. tripliciter potest intelligi. Vno modo vt nihil accipiatur simpliciter priuatiue, vel negatiue, vt cum dicitur de tacente, ille loquitur de nihilo. Alio modo positiue, vt si ita dicatur, aut intelligatur aliquid fieri ex nihilo, sicut cultellus de ferro. Tertio modo partim positiue, partim priuatiue, vt si dicatur aliquid fieri ex nihilo, quia post nihil est aliquid, sicut dicitur de paupere fit diues. Ratio autem huius multiplicitatis, est hæc. Nam primo distinguendum est, quia negatio eius quod est, nihil potest sistere intra, vel extra ad verbum ferri. Si feratur ad verbum, tunc fieri de nihilo, est non fieri de aliquo, sicut loqui de nihilo, id est de nulla re. Si autem non feratur ad verbum, tunc affirmatur fieri, & tunc duplex est: quia, *de*, potest intelligi materialiter, & tunc significatur quod nihil sit materia alicuius, & habetur secundus sensus. Item potest teneri ordinaliter, & tunc habetur tertius sensus, & sic creatura dicitur fieri de nihilo. Dicendum ergo quod secundum primum sensum: Deus potest dici de nihilo esse, siue Pater, siue diuina Essentia, tamen hic modus non est vsitatus. Quantum ad secundum modum, omnino fit nihil ex nihilo. Quantum ad tertium modum secundum quẽ loquitur Augustinus quod sola creatura fit de nihilo, vel est ex nihilo, quia, *de*, notat ibi ordinem, vt esse habeat post non esse: hoc quod est de nihilo, priuat materiam præiacentem. Quamuis ergo Pater, & Filius, & Spiritus sanctus non habeant materiam præiacentem: quia tamen non habent esse post non esse: ideo non dicuntur esse ex nihilo: & ideo non valet primum argumentum: quia procedit ab insufficienti.

Ansel. monol. c. 8 to. 3. De hoc Ægid. q. 7. bonus dist.

Arist. 1. Phy. contex. 58. & 61. Et 5. Metaphys. de causa, contex. 2.

Aug. lib. 3 contra Maximinum c. 14 circa princ. to. 6.

Secundum vero, & tertium argumentum de Patre factum, procedit secundum quod negatio eius quod est nihil, fertur extra ad verbum, & facit orationem negatiuam. Aliter enim non æquipollet esse non de aliquo, & de nihilo: & secundum hunc sensum sicut conceditur quod Pater à nullo sit: ita quod sit de nihilo, tamen sicut dictum est, sensus ille non est vsitatus: communiter enim vtimur hac locutione, secundum quod negatio de nihilo, sistit intra, & hoc est quod *de*, accipitur ordinaliter.

ARTICVLVS I.

IN parte ista ad intelligentiam duarum principalium partium huius Distinctionis, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de comparatione generationis ad substantiam, siue essentiam in ratione principii. Secundo quæritur de comparatione eiusdem ad essentiam in ratione termini. Et duo quæruntur, quantum ad primum. Duo vero quantum ad secundum. Quantum ad primum, quæritur primo, vtrum Substantia, vel Essentia generet. Secundo vtrum de Substantia generetur aliquis.

QVÆSTIO

QVÆSTIO I.

An Substantia, vel Essentia generet.

Alexander Alensis 1.p.q.42. Membro 3. art. 1.
S. Thomas 1.p.q.39. art. 5.
Scotus 1. Sent. dist. 5. q. 1.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 5. q. 2. art. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 5. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 5. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. d. 5. q. 1.
Greg. Arimin. 1. Sent. dist. 5. q. 1.
Gab. Biel. 1. Sent. dist. 5. q. 1.

Fundamēta. QVOD Substantia non generet, ostenditur sic: Generare dicit relationem: ergo cui conuenit generare, conuenit referri: sed essentiæ non conuenit referri: ergo nec conuenit generare.

ITEM generare importat distinctionem, ergo cui conuenit generare, & per consequens etiam distingui: sed essentia cum sit vna, non distinguitur: ergo, &c. Aut si generat, plures sunt essentiæ: & ad hæc duo inconuenientia ducit Magister.

ITEM generare dicit actionem personalem: ergo de illo solo dicitur, quod significat personam, vel supponit personam: sed essentia non supponit personam, cum sit communis: nec personam significat, cum sit omnino abstractum: ergo &c.

ITEM generare est proprietas personæ, communicabilitas essentiæ: ergo sicut se habet communicabilitas ad personam, ita proprietas personalis ad essentiam: sed communicabilitas nunquam est personæ, quia hæc est falsa: Pater est communicabilis: ergo nec proprietas personalis erit essentiæ: ergo nec generare, cum sit personæ.

Ad oppositum. 1. CONTRA: Quæcumque sic se habent quod vnũ est idem alii, & non habent diuersas proprietates, quidquid dicitur de vno, & de altero: sed persona, & essentia sunt huiusmodi: quia persona est essentia, nec habent diuersas proprietates: quia proprietas in diuinis est relatio distinguens: sed si essentia haberet aliquam proprietatem, tunc distingueretur, & referretur: ergo, &c. Si dicas, quod quamuis persona, & essentia non habeant diuersas proprietates, tamen differunt per habere proprietatem, & non habere. Contra: Summa oppositio est contradictio: sed talis diuersitas est per contradictionẽ: ergo magis differunt essentia, & persona, quam persona, & persona: sed persona nõ prædicatur de persona: ergo nec persona de essentia, hoc autem est falsum: ergo &c.

2. ITEM quæcumque sic se habent quod vnum prædicatur de altero, vnum supponit pro altero, quia subiectum vere subiicitur prædicato: sed essentia vere prædicatur de Patre. Vnde hæc est vera: Pater est essentia: ergo & supponit: ergo sicut Deus Pater generat, sic potest dici, essentia generat.

3. ITEM de quocumque prædicatur subiectum, & propria passio: sed generare est sicut propria passio Patris: sed hæc est vera: Diuina essentia est Pater: ergo & similiter illa est vera: Diuina essentia generat.

Arist. 1. Top. c. 1. 4. ITEM de quocunque prædicatur diffinitio, & diffinitum: sed diffinitio Patris est Filii Pater. Cum ergo sit hæc vera: Diuina essentia est Pater, & hæc erit vera, diuina essentia est Filii Pater: ergo à conuertibili, Filius est Filius essentiæ.

CONCLVSIO.

Dicere quod Essentia generet, est sermo improprius, & negandus: qui sicubi legatur, pie interpretandus est.

RESP. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod fides vera dicit quasi fundamentum, Deum esse trinum, & vnum: & ita trinum quod Trinitas non confunditur: & ita vnum quod vnitas non multiplicatur. Si ergo quod credimus oportuit significare, opportune inuenta sunt nomina in diuinis: immo à Deo nobis manifestata, quæ significent Trinitatem sub distinctione, & vnitatem sine omni multiplicatione. Sicut er-

A go nomina imposita personis omnino sunt incommunicabilia, & quantum ad suppositum, & quantum ad significatum: vnde hæc oratio est falsa: Pater est Filius, vel Pater est communicabilis: ita ex parte Essentiæ vel Naturæ, oportuit nomina imponi, quæ non distinguerentur, nec quantum ad significatum, nec quantum ad suppositum. Notandum autem quod triplex est genus nominũ significantium essentiam. Quædam enim significant in concretione, vt hoc nomen *Deus*. Quædam in omnimoda abstractione, vt hoc nomen, *Essentia*. Quædam medio modo, vt lumen, sapientia, voluntas, & consimilia, & ista dicuntur medio modo significare, quia non concernunt suppositum per modum inhærentiæ, sed concernunt suppositum ratione eius quod dicunt aliquam

B rationem actus, vel originis quæ sunt ipsorum suppositorum. Cum igitur tres sint nominum differentiæ, nomen concretum supponit pro persona proprie: nomen medium supponit partim proprie, partim improprie: nomen abstractum & absolutum, non supponit omnino, nisi improprie, vnde hæc est propria: Deus generat, & in vsum adducenda. Hæc autem: Sapientia generat de sapientia, partim propria, partim impropria: ideo est sustinenda. Hæc autem: Essentia generat, omnino impropria: & ideo neganda est. Et si legatur alicubi, est exponenda. Sancti enim quandoque ad confundendas hæreses, expressius loquuntur, quam proprietas sermonis sustineat.

1. AD illud ergo quod primo obiicitur, quod essentia & persona non habent diuersas proprietates; dicendũ *Videtur Scot. refragari, in 1. dist. 2. q. 4. in resol. q. circa med.*

C quod diuersitas rationis dupliciter est in diuinis. Vno modo per habere diuersas proprietates, & illud inducit distinctionem, & sic differunt ratione, nec prædicantur de eodem, vt Pater, & Filius. Alio modo est per habere proprietatem, & non habere, & illud non inducit distinctionem, nec facit quod vnum non prædicetur de altero: facit tamen quod aliquid dicitur de vno quod non dicitur de altero, vt patet in Petro, & homine: Petrus est indiuiduum, homo non, & tamen homo vere prædicatur de Petro. Ad illud quod summa oppositio, est affirmationis, & negationis; dicendum quod verum est, vbi negatio nihil ponit, sicut inter aliquid, & nihil: sed vbi ponit extrema, minima potest esse, & surgit ex quantulacumque parua differentia siue rei, siue rationis, vnde non sufficit ad distinguendum.

D 2. AD ILLVD quod secundo obiicitur, quod prædicatum supponit pro subiecto, dici potest vno modo quod sicut in inferioribus est prædicatio secundum substantiam, vt homo est animal, & est prædicatio secundum rationem, vt animal est genus, & prædicatum supponit pro eo de quo prædicatur secundum substantiam: sed mutata prædicatione secundum substantiam in prædicatione quę est secundum rationem, est ibi accidẽs. Vnde non sequitur: Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus. Similiter dicunt in diuinis, quod cum sint ibi res, & ratio, est ibi prędicatio secundum substantiam: & illa saluata, quidquid dicitur de prædicato, & de subiecto: sed mutata prædicatione secundum substantiam, in prædicationem secundum rationem, est ibi accidẽs, & talis est hæc: Pater generat: sed diuina Essen-

E tia est Pater: ergo diuina Essentia generat. Sed ista similitudo non videtur conueniens, quia in diuinis ratio prædicatur de Essentia, vnde hæc est vera: Essentia est paternitas & generatio: quod quidem in inferioribus non reperitur. Propterea aliter dicendum, quod in diuinis est duplex modus prædicandi, per identitatẽ, & per inhærentiam. Per identitatem, vt cum dicitur: Essentia est Pater. Per inhærentiam, siue denominationem, sicut faciunt adiectiua, & verba. Prædicatio per identitatem est in diuinis ratione summæ simplicitatis, quæ non patitur personam minus esse simplicem, quam Essentiam. Quæ quia non est in creaturis: ideo in eis non reperitur prædicatio per identitatem omnimodam, nisi idem enuncietur de se, vt cum dicitur, humanitas est humanitas. Sed omnis propria prædicatio est per inhærentiam, quia *Infra Dist. 34. q. 2.*

nihil est omnino simplex, vnde hæc est falsa: humanitas est animalitas. In prædicatione vero per inhærentiam, terminus aliud significat, & aliud supponit: quia significat formam communem, & supponit pro inferiori, & in tali verum est, quod illud quod prædicatur de altero, supponit pro illo. Sed in prædicatione per identitatem, idem significat, & supponit. Vnde tunc est sensus, quod significatum per hunc terminum, Pater, est idem quod significatum per hunc terminum, Essentia: & ideo paternitas est essentia: & quia hoc nomen, Essentia, non significat personam: ideo pro ipsa non supponit, cum nullo modo de ipsa prædicetur, nisi prædicatione per identitatem.

3. Ad illud quod obiicitur tertio de passione, & subiecto, & consimilibus; dicendum, quod quædam sunt vocabula in diuinis substantialia, quæ claudunt intra se rem, circa quam ponunt formam importatam per ipsa, vt hoc nomen Pater, & talia possunt prædicari per identitatem, vt cum dicitur: Essentia est Pater, id est, ille qui est Pater. Quædam sunt quæ sunt omnino inadiacentia, vt generat, & genitus, & natus, & talia ponunt rem suam circa ea de quibus prædicantur: ideo tantum per inhærentiam prædicantur: & ideo generare ponit distinctionem quam importat circa essentiam, cum de ea dicitur: & ideo hæc est falsa: Essentia generat, hæc tamen vera Essentia est generatio. Et quando à prædicatione per identitatem, itur ad prædicationem per inhærentiam, potest esse ibi accidens. Quod ergo dicitur: De quocumque prædicatur subiectum, & propria passio: istud habet instantiam, vbi proprietas est extranea ei de quo prædicatur subiectum, vt hæc intentio, species, quamuis sit proprietas hominis, & homo dicatur de Petro, non tamen dicitur de eo hoc quod est species. Et si obiicias: In diuinis non cadit ratio extranei, quia non cadit ibi accidens; dicendum quod si non sit extraneitas, nec diuersitas quãtum ad rem, est tamen quo ad rationem, siue quo ad modum prædicandi: qui triplex est in diuinis, sicut infra patebit. vnde sicut hic est accidens: Essentia est persona: sed persona distinguitur: ergo & essentia, ita in proposito. *Dist. 33. q. 3.*

4. Ad illud quod vltimo obiicitur de hac: Essentia diuina est Filii Pater, distinguitur à Præpositiuo, quod Pater potest ponere suam rem, siue respectum per ipsum importatum circa ipsum subiectum quod est essentia, & tunc est locutio falsa. Est enim sensus, quod essentia refertur ad Filium. Vel potest claudere intra se rem sui substantiui, vt sit sensus: Essentia est Pater Filii, id est Essentia est ille qui refertur ad filium, & hoc modo vera est locutio, & non valet argumentum: ergo Filius est Filius essentiæ, immo est ibi accidens. Sicut enim non sequitur: Filius refertur ad illum qui est Pater, & ille est essentia: ergo refertur, vel distinguitur ab Essentia, sic & in proposito.

QVÆSTIO II.

An Filius generetur de substantia Patris.

Alex. Alensis 1.p.q.42. Membro 4.art. 2.
S. Thomas 1.p q 4.art.1. Et 1.Sent.d.5.q.2, art.1.
Scotus 1. Sent.d.5.q.2.
Ægid.1.Sent.dist.5.2.p.q.1.
Richardus 1. Sent.d.5.q.3.
Durandus 1.Sent.dist.5.q.2.
Franciscus de Mayr.1.Sent.dist.5.q.6.
Ioan.Baccon.1.Sent.dist.5 q.1.
Tho. Arg.1.Sent.dist.5.q.1.art.4.
Gab. Biel. 1.Sent.dist.5.q.2.

Fundamenta. *Auctoritas Magistri c. Dicitur.*

VTrum sit concedendum quod aliquis generetur de substantia Patris, vt Filius. Et quod sic, videtur per multas auctoritates in littera, & maxime per illam: *Dicitur quoque, & frequenter in scriptura legitur: Pater de sua substantia genuisse Filium*: sed scriptura non dicit nisi verum, nec frequentat nisi proprium: ergo prædictus sermo est verus & proprius.

Item ratione ostenditur sic: Quicunque est ab alio, A & est ei consubstantialis, est de eius substantia: sed Filius est à Patre, & est ei consubstantialis: ergo est de eius substantia.

Item Pater generat Filium: aut ergo de aliquo, aut de nihilo: non de nihilo, quia tunc esset creatura: ergo de aliquo, & non de aliquo alio à se: ergo de sui substantia.

Item in inferioribus: Filius qui habet partem substantiæ à patre, dicitur esse de substantia patris: ergo multo fortius, qui habet totam substantiam, dicitur esse de substantia generantis; ergo hæc est vera: Filius est de substantia Patris.

1. Contra: Præpositiones sunt transitiuæ, & vbi transitio, ibi etiam est distinctio, & diuersitas: ergo cum B dicitur filius de substantia patris, hæc præpositio denotat distinctionem inter substantiam Patris, & Filium: ergo cum nulla sit distinctio, quia Filius est substantia patris, propositio prædicta est falsa. Si dicas quod hæc præpositio, *de*, cadit à generali significato præpositionum, retinens speciale: ergo est ibi solecismus, sicut si dicatur, sublime volat, pro sublimiter, quod stultum est dicere. *Ad oppos.*

2. Item obiicitur de significato speciali. Hæc præpositio, *de*, prout accipitur specialiter, aliquando tenetur materialiter, vt cultellus de ferro. Aliquando ordinaliter, vt de mane fit meridies, id est post mane. Aliquando originaliter, vt si dicatur, radius de Sole, vel splendor de igne. Sed quocunque istorum modorum accipiatur, falsa est locutio. Si materialiter, est falsa, quia filius caret C materia. Si ordinaliter, falsa: quia sensus est, quod filius sit post patrem, siue post substantiam patris. Si originaliter, similiter falsa: quia tunc est sensus, quod filius habeat ortum à substantia patris: sed ista non admittitur: Substantia patris generat Filium: ergo est omnino falsa. Si dicas, quod nullo istorum modorum: sed tenetur quarto modo substantialiter: quæritur vnde ortum habeat hæc significatio, & vbi similiter accipitur: & videtur quod hoc nihil sit quia tunc hæc esse, vera, pater est de substantia filii: quam nemo concedit.

3. Item hoc idem ostenditur sic: Differt hæc præpositio, *de*, & *a*; quia *a*, proprie dicit habitudinem principii actiui: sed hæc præpositio, *de*, dicit habitudinem principii passiui: sed Deo, & eius substantiæ magis conuenit ratio principii actiui, quam passiui: ergo hæc est magis vera: D Filius est à substantia patris, quam, *de*, sed hæc non recipitur: ergo nec alia debet recipi. *Arist. 1 physic. tex. 51.*

4. Item, *de*, aut dicit identitatem, aut diuersitatem. Si identitatem: ergo cum summa identitas sit in essentia, vel substantia, hæc erit vera: Substantia est de substantia quam negat Magister. Si diuersitatem: sed non distinguitur substantia Patris à Filio: quia Filius est ipsa substantia Patris: ergo omnino est falsa.

Conclusio.

Concedendum est, Filium generari de Substantia Patris.

Resp. Ad arg Dicendum quod prædicta locutio est E concedenda. Et ad intelligentiam prædictorum notandum, quod præter prædictos tres modos, quibus hæc præpositio, *de*, accipitur. quarto modo potest etiam accipi, scilicet substantialiter, vt dicat substantialem conuenientiam inter extrema: sed hanc nunquam pure dicit, cum sit præpositio, & importet aliquam habitudinem, & respectum ad extrema. Si enim tantum substantialiter tenetur, sicut dicitur, filius de substantia patris, ita diceretur, pater de substantia filii, quod absonum est. Propterea notandum, quod substantialiter accipi consueuit tripliciter. Aliquando enim accipitur substantialiter, & partialter: vt cum dicitur quod partes sunt de toto, siue de substantia totius, vt vrceus vini de dolio. Aliquãdo accipitur substãtialiter, & ordinaliter, vt cum dicitur de pane fit corpus Christi, ibi enim est ordo: quia substã- *Magister ita exponit: Filius est de substãtia Patris, scilicet de Patre, qui est substãtia.*

tia panis

tia panis non manet in corpore Christi, sicut nec manet in meridie: sed vlterius substantialiter, quia substantia panis transit in substantiam corporis Christi. Aliquando dicitur substantialiter, & originaliter, vt cum dicitur: Filius de substantia Patris, ratione ablatiui tenetur substantialiter, ratione genitiui originaliter: & ideo importat aliquam distinctionem Filii ad Patrem, non ad eius substantiam, & ita præpositio tenet ibi generale significatũ, & speciale.

12. Et sic patet responsio ad primum argumentum, & secundum. Tamen quod dicitur quod præpositiones sunt transitiuæ, non intelligitur quod notent ex hoc diuersitatem necessario: sed sicut dicitur quod obliqui sunt transitiui quantum ad modum: quia transitiue construũtur cum verbis, vt video me: similiter hoc de præpositionibus dicitur, quæ etiam cum obliquis construuntur.

3. Patet etiam tertium, quod *de*, non tantum dicit habitudinem principii actiui, nec tantum habitudinem principii passiui: sed habitudinem consubstantialem, cũ habitudine originis, quod non facit hæc propositio, *a*: & ideo non est simile.

4. Ad illud quod vltimo obiicitur, patet responsio, quod non dicit ibi penitus idẽtitatem, nec diuersitatem: sed consubstantialitatem cum habitudine originis.

ARTICVLVS II.

Consequenter circa secundũ Articulum huius Quęstionis, qui est per comparationem generationis ad Essentiam in ratione termini, duo quęruntur. Primo quęritur vtrum Substantia siue Essentia generetur. Secundo vtrum per generationem communicetur.

QVÆSTIO I.

An Substantia, vel Essentia generetur.

Alexander Alensis 1.p.q.42. Membro 3.art.1.
Scotus 1.Sent.dist.5.q.1.
Richardus 1.Sent.d.5.q.2.
Franciscus de Mayr 1.sent.dist.5.q.2.
Tho. Arg. 1.Sent.dist.5.q.1.art.2.
Greg. Arim. 1.Sent.dist.5.q.1.
Gabr. Biel. 1.Sent.dist.5.q.1.

Ad oppos. Arist. 5. Physic.text.7. Et 1 de gen.com text. 11. Qvod Substantia generetur, sic obiicitur. Generatio in inferioribus est motus ad substantiam: quod motus est, hoc est imperfectionis: quod ad substantiam est, hoc est perfectionis. Si ergo quod est perfectionis est trãsferendum ad diuina: ergo generatio terminatur ad Essentiam.

2. Item generatio in diuinis terminatur: aut ergo ad substantiam, aut ad accidens, quia omne ens est substantia, vel accidens: sed in diuinis non terminatur ad accidens, cum non sit ibi: ergo ad substantiam. Si tu dicas, quod in diuinis quamuis non sit accidens, est tamen relatio, quæ distinguitur à substantia: tunc arguitur sic: Aut generatio terminabitur ad substantiam, aut ad relationẽ: sed non ad relationem, quia in ad aliquid per se non est origo, nec terminatur productio: ergo terminatur ad substantiam: ergo substantia generatur.

Arist. in prædica.c. de substã. tia. Et 1. Top. c. 21 3. Item sicut dicit Philosophus, motis nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt: & corruptis nobis, corrumpuntur ea quæ in nobis sunt, & hoc est quia vniuersale habet idem esse cum singulari: ergo cum multo magis sit eadem substantia cum persona, & substantia sit in persona, si persona generatur & substantia.

4. Item generare tam in diuinis, quam in creaturis, est simile sibi producere: sed non est similitudo in persona: sed in substantia, & natura: ergo cum terminetur ad simile, in quantum est simile: ergo ad substantiam secũdum quam attenditur similitudo.

Fundamenta. Contra: Omne quod generatur, ab alio generatur, quia nihil seipsum gignit: sed substantia diuina non habet alium: nec aliud est in diuinis: ergo non generatur.

A Item omne quod generatur habet principium à quo: sed omne quod habet principium est principiatum: sed principium, & principiatum distinguuntur: si ergo substantia generatur, distinguitur: aut ergo à substantia, aut à persona: sed vtrumque est impossibile: ergo &c. *Arist. 1. de gener. ani. c. 1.*

Item omne quod generatur est de substantia generantis: si ergo substantia, vel essentia generatur, substantia, vel essentia est de substantia generantis: sed non est nisi vna substantia: ergo idem de seipso, quod est impossibile.

Item generatio est productio: sed productio est quędam actio, & omnis actio creaturæ terminatur ad singularia: ergo cum generatio sit quędam actio, in diuinis terminabitur ad singulare, siue suppositum: sed tale non est substantia: ergo non terminabitur ad ipsam. B

Conclvsio.

Substantia non generatur, si pro Essentia, & forma intelligatur: sed Suppositum, vel persona gignitur.

Respon. ad arg. Generatio de sua communi ratione ad substantiam terminatur: sed attendendum quod substantia dicitur dupliciter. Prima quæ est indiuiduum, & hypostasis, siue persona: & secunda quæ est, commune. Dico ergo quod est loqui de termino generationis dupliciter, aut quantum ad productionem, aut quantũ ad intentionem. Quantum ad productionem, cum sit circa singulare, terminatur ad substantiam primã. Quantum vero ad intentionem, ad naturam communem, quia C hæc natura producens hunc hominem, intendit formã communem dare ei. Sed quoniam in creaturis forma cõmunis numeratur in suppositis: ideo in illis forma communis producitur, & corrumpitur, & ideo in creaturis generatio nõn tantum secundum intentionem, sed etiam secundum productionem ad substantiam communem terminatur: & ideo vniuersale in singulari generatur, quia numeratur. Sed quoniam in diuinis substantia non numeratur, nec aduenit ei nouum esse: ideo generatio secundum productionem terminatur solum ad substantiã primam, quæ est persona, quia persona secundum Boetiũ, est rationalis naturæ indiuidua substantia. Sed quia illud solum dicitur generari proprie, ad quod termina- *Boetius de duabus naturis, & vna persona.* D tur generatio secundum rationem producendi: ideo persona generatur, non Substantia, vel Essentia. Et ideo hæc non recipitur: Essentia generatur.

Et sic patent omnia obiecta ad vtramque partem: procedunt enim de diuersis viis. Patet etiam quare in diuinis non sequitur, quod generata persona, substantia generetur, sicut in creaturis. Posset tamen aliter dici, quod non generetur commune, nisi vt in hoc: & non tantum in creaturis hoc verum est: sed etiam in diuinis. Commune autem vt in hoc, non significatur in abstractione, sed in concretione, & ideo quia hoc nomẽ, *Deus*, significat substantiam in concretione; ideo in concretione, Deus generatur, & Deus generat Deum. Quia vero substantia vel essentia significat in abstractione: ideo nec generat, nec generatur, & ita procedunt rationes ad partes oppositas. E

QVÆSTIO II.

An Essentia diuina per generationem communicetur.

Petrus Aureolus 1.Sent.dist.5.q.5.
Steph.Brulef.1.Sent.d.5.q.4.

Vtrum Substantia per generationem communicetur, & quod sic, videtur hoc modo. Per illud res cõmunicatur, per quod fit vt sit in pluribus: sed substantia est in pluribus personis, & nõ est nisi per generationem, & per processionem: ergo per generationem communicatur. *Fundamenta.*

Item causa est, qua posita ponitur res, & qua remota remouetur: sed posita emanatione in diuinis ponitur *5. Meth. c. 2. contex. 1*

communitas: & distinctio, remota generatione, vel emanatione: Essentia est in vno solo, sicut hypostasis: ergo generatio est ratio communicandi Essentiam.

ITEM quod datur alicui, & non desinit haberi à dante, per idem per quod datur, per illud communicatur. Sed substantia à Patre datur Filio per generationem, & non desinit haberi à Patre, dum datur Filio: ergo per generationem communicatur.

ITEM generatio in his inferioribus est ratio communicandi substantiam, siue naturam: sed in diuinis natura est illis multo communicabilior, quia simplicior: ergo in diuinis per generationem substantia, vel essentia communicatur.

Ad oppos. 1. CONTRA: Generatio est principium distinguendi: sed non est idem principium distinguendi, & communicandi: ergo generatio non est ratio communicandi in diuinis: ergo per generationem nihil communicatur.

7. Meth. contex. 31. Forma in est non fit. 2. ITEM quod facit aliquid esse in hoc, non est ratio communicandi: sed appropriandi, & indiuiduandi: sed generatio facit esse substantiam in tali persona, vtpote in persona Filij: ergo non est ratio communicandi: sed appropriandi.

3. ITEM per generationem communicatur omne illud quod per generationem est commune. Si ergo substantia per generationem communicatur, per generationem est communis. Si ergo substantia per generationem communicatur, generatione circumscripta, non erit communis: ergo propria. Sed proprium per generationem nō potest communicari: ergo nec substantia.

4. ITEM quod per generationem communicatur, per generationem datur, & recipitur: & omne tale, si non est generationi accidentale, generatur: sed substantia non accidit generationi: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Essentia diuina per generationem communicatur, quia per generationem fit, vt sit in pluribus vna.

RESP. Ad arg. Ad hæc intelligendum notandum est quod commune quantum est de se, indifferenter se habet ad actum & potentiam. Commune enim potest dici illud quod est communicabile, quamuis non sit in pluribus: sicut patet in multis vniuersalibus, vt in Sole, & Luna, & huiusmodi. Commune etiam dicitur communicatum, quod est actu in pluribus. Dico ergo quod quemadmodum forma vniuersalis quantum est de se, communicabilis est: sed tamen actu non communicatur nisi per propagationem, vel aggregationem plurium: sic Natura diuina, vel Essentia de se quidem communicabilis est: sed quod actu communicetur, non est nisi per id quod multiplicat vel plurificat ei supposita: hęc autem est generatio. Quoniam ergo per generationem personæ plurificantur, & substantia in illis non numeratur, hinc est, quod verissime Substantia, vel Essentia per generationem communicatur; quia per generationem fit, vt sit in pluribus vna.

Concl. minus princ. | Cōcl principalis.

1. AD illud quod obiicitur quod generatio est principium distinguendi, dicendum quod generatio est per se principium distinguendi suppositum à supposito: quia ad id terminatur per se, & est principium communicandi naturam communem: quia consimilem ex simili. Sed quoniam natura in inferioribus numeratur in suppositis: ideo est principium distinguendi etiam commune: sed per accidens: in Deo autem, nec est per se: nec per accidens.

2. AD illud quod obiicitur quod facere commune esse in hoc, est ratio appropriandi, dicendum, quod illud habet veritatem, quando est commune appropriabile, vel appropriatum per esse in hoc. Diuina autem Essentia non est sic appropriabilis, vel appropriata per esse in hoc: quia non est appropriabilis, quod ad significatum, nec quo ad suppositum, quia idem significat, & supponit, sicut supra ostensum est: significatum autem eius nulla additione distinguitur. Hæc enim est vera: Essentia

A Patris, & essentia quæ est in Patre, est Filius. Vel aliter potest dici, quod facere esse in hoc est dupliciter: aut absolute, & sic est ratio appropriandi: aut in comparatione, vt illud quod erat prius in vno, fiat postea in alio, & sic est ratio communicandi naturam. Sed quædam natura est quæ diuiditur in suppositis, vtputa illa cui fit additio: quædam non, vt diuina: & in prima est ratio communicandi, & distinguendi: in diuina solum communicandi

3. Ad illud quod obiicitur, quod si per generationē communicatur substantia, fit per generationem communis substantia; dicendum quod verum est secundum quod commune dicitur secundum actum, quia in pluribus: sed non secundum potentiam, vnde circumscripta generatione, substantia est communis, quia communicabilis: sed non est communis, quia communicata.

B 4. AD illud quod obiicitur, quod illud quod per generationem datur, generatur, dicendum quod falsum est: quia generari dicit productionem, & distinctionem: sed ratio dicit auctoritatem, & communicationem: quia per generationem substantia non distinguitur, quamuis communicetur: ergo, &c.

QVOD PATER NEC VOLVNTATE GENVIT FILIVM: NEC NECESSITATE: SICVT NEC VOLENS, NEC NOLENS est Deus.

DISTINCTIO VI.

C

PRÆTEREA quæri solet, vtrum Pater genuerit Filium voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad Augustinum ita ait: Voluntate genuit Pater Filium, vel necessitate: sed nec voluntate, nec necessitate: quia necessitas in Deo non est, præire voluntas sapientiam non potuit. Quocirca, vt Augustinus ait in 15. libro de Trinitate, ridenda est Dialectica Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti sunt, qui cum non potuisset intelligere, nec credere voluisset vnigenitum Dei Filiū Verbum Dei, esse natura, id est, de substantia Patris genitum; non naturæ vel substantiæ dixit esse Filium, sed Filium voluntatis Dei volens asserere, accedentem Deo voluntatem, qua gigneret Filium, sicut nos aliquando aliquid volumus quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit, vt in Deo esse credamus. Dicamus ergo Verbum Dei esse Filium Dei natura, non voluntate, neque necessitate, vt docet Augustinus in 15. libro de Trinitate: vbi quendam Catholicum hæretico respondentem commendat, dicens: Acute sane quidam respondit hæretico versutissime interroganti, vtrum Deus Filium volens, vel nolens genuerit: vt si diceret nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem volens, continuo quod intendebat, concluderet, scilicet non naturæ esse Filium sed voluntatis. At ille vigilantissime vicissim quæsiuit ab eo, vtrum Deus Pater volens, aut nolens sit Deus: vt si responderet, nolens, sequeretur grandis absurditas, & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, volens, responderetur ei, ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi vt obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur non esse concedendum, quod Deus voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens sit Deus. Item quod voluntate, vel necessitate, vel volens, vel nolens genuerit Filium.

In Dialog. Quæst. 65. q. 7. to. 4. | *Cap. 10.* | *Ibidem. Et in quæst. ad Orosium vbi sup.*

D | E

Oppositio contra prædicta.

Sed cōtra hoc opponitur sic: Volūtas Dei est Natura, siue Essentia Dei, quia non est aliud Deo esse, aliud velle: & ideo sicut vna est Essentia triū personarū, ita & vna voluntas

Si ergo Deus natura Deus est, & voluntate Deus est: & si Verbum Dei natura Filius Dei est, & voluntate Filius Dei est. Hoc autem facile est refellere: nam & prascientia Dei, siue scientia qua scit vel prascit bona & mala, diuina natura siue essentia est: & pradestinatio, siue voluntas eius eadem diuina Essentia est, nec est aliud Deo scire & velle, quam esse: Et cum sit vnum & idem scientia Dei, vel voluntas, non tamen dicitur de voluntate quidquid dicitur de scientia, & econuerso. Nec omnia illa sua voluntate Deus vult, qua sua scientia scit, cum sua scientia nouerit tam bona quam mala, voluntate autem nō velit nisi bona. Scientia quippe Dei & prascientia de bonis est & malis: voluntas vero & pradestinatio de bonis est tantum, & tamen vnum & idem in Deo est scientia & voluntas, & prascientia & pradestinatio. Ita cum vnum sit natura Dei & voluntas, dicitur tamen Pater genuisse Filium natura, non voluntate: & esse Deus natura, non voluntate.

Qualiter intelligenda sint illa verba: Pater nec nolens, nec volens Deus est, nec volens, nec nolens genuit Filium.

Pradicta tamen verba, quibus prudenter dictum est quod Deus Pater nec volens, nec nolens est Deus, nec nolēs nec volens genuit Filiū, siue voluntate, siue necessitate, ex tali sensu mihi videntur accipienda, vt voluntatē pracedentē, vel accedentem intelligamus, qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse Deus est voluntate pracedenti, vel efficienti, vel volens priusquam Deus: nec voluntate pracedenti, vel accedenti genuit Filium, nec prius volens, quā generans genuit Filium, nec prius generans, quam volens, genuit Filium: volens tamen genuit, sicut potens genuit, & bonus genuit Filium, & sapiens genuit, & huiusmodi. Si enim Pater sapiens, & bonus, dicitur genuisse Filium, cur non & volens? cum ita sit Deo idem esse volentem, quod est esse Deum, sicut idem est esse sapientem, quod est esse Deum. Dicamus ergo, Quia Pater sicut sapiens, ita volens genuit filium: sed non voluntate pracedenti, vel accedēti. Quem sensum aperit † *Hieronymus, & confirmat ita dicens super epistolam ad Ephesios: De Filio Dei, id est, de Domino Nostro Iesu Christo, in alio loco scriptum est: quia cum Patre semper fuit, & nunquam eum, vt esset, paterna voluntas pracessit: & ille quidem natura Filius est.*

Hilarius in lib. de synodis: Eos, qui dicūt, de non extantibus esse Filium Dei, similiter qui dicunt, quod neque consilio, neque voluntate Pater genuit Filiū: anathematizat sancta Ecclesia. Item si quis nolēte Patre dicat natum Filium, anathema sit: Non enim nolente Patre, coactus Pater, vel naturali necessitate ductus, cū nollet, genuit Filiū: sed mox vt voluit, sine tempore & impassibiliter ex se Vnigenitum demōstrauit.

† Hieron. Commēt. lib. 1. ad Ephes. ca. 1. ibi: Qui pradestinauit nos. to. 6.

Eccl. 1. A

Diuisio.

DISTINCT. VI.

De comparatione actus generandi ad potentiam.

Praterea quari solet, vtrum Pater genuerit Filium voluntate, &c.

Expositio textus.

IN parte ista ponit Magister dubitationes emergentes ex comparatione actus generandi ad potentiam. Et quoniam contingit comparari actum generandi ad potentiam, & potentiam generandi ad suppositum, & ex vtraque comparatione incidit dubitatio circa essentiæ vnitatem: ideo primo ponit dubitationem ex comparatione actus generandi ad potentiam. Secundo ponit dubitationem ex comparatione potentiæ generandi ad personam, infra distinct. 7. *Hic solet quari à quibusdam*, &c.

ITEM prima pars, quæ continet præsentem distinctionem, habet quatuor particulas. In prima proponit quæstionem. Vtrum potentia, vel virtus generandi sit producens necessitate, vel voluntate, & determinat veritatem huius quæstionis. Secundo ad istam quæstionem

A respondet contra hæreticum hominem arguendo, ibi: *Dicamus ergo, Verbum Dei esse filium Dei.* Tertio vero opponit contra prædictam solutionem, & respondet ibi: *Sed contra hoc opponitur sic: Voluntas Dei*, &c. Quarto, & vltimo redit ad explanationem primæ solutionis, ibi: *Pradicta tamen verba, quibus prudenter dictum est*, vbi explanat solutionem præhabitam.

Nec voluntate, nec necessitate. Dub. I.

Videtur sufficiens diuisio. Omne enim quod Deus facit, aut facit naturaliter, & sic necessario: aut voluntarie. Si tu dicas quod ipse respondet ad intellectum hæretici, & hæreticus intelligit de voluntate antecedente, & necessitate ineuitabilitatis: obiicitur quod oratio nihilominus in se est multiplex. Sed qui respōdet orationi multiplici simpliciter affirmando vel negando, male respondet secundum quod dicit Philosophus, ergo, &c. B

Arist. 1. Elench. c. 3. & 14.

RESP. Dicendum quod Augustinus respondet secūdum intellectum hæretici: quamuis autem oratio in se sit multiplex, quia tamen hæreticus in vno sensu eam accipit, iam multiplicitas illa non faceret ad soluendum, quia non procedit secundum illam. Sed distinctio propositionis multiplicis, quando secundum illam multiplicitatem non cadit deceptio, magis est ad ostentationem, quam ad veram responsionem.

Verbum Dei, esse Filium Dei natura, non voluntate. Dub. II.

C Videtur non bene dicere, quia Pater alio est Deus, alio est Pater, quia diuinitate est Deus, & paternitate est Pater, vt dicit Augustinus. Sed Filius est Deus, natura diuinitatis: ergo hac non dicetur Filius: sed ipsa filiatione.

Aug. lib. 7. de Trin. c. 6. to. 3.

RESP. Dicendum quod ille ablatiuus potest construi formaliter, & sic falsa est: quia formaliter alio est Deus scilicet natura, & alio Filius. Potest iterum construi originaliter, & in ratione principii, & sic vera est, & est sensus, quia Filius ortum habet à Patre naturali.

Acute sane quidam respondit, &c. Dub. III.

Contra: Augustinus commendat istam solutionem, quæ non est commendanda, quia multiplicare inconueniens, non est soluere.

D RESP. Dicendum quod est solutio ad hominem, & est solutio ad rationem, & aliquando melius & vtilius est soluere ad hominem quam ad rationem, vt puta, quando respondens est discolus, & non vult intelligere veritatem, & quando assistentes sunt simplices, & non possunt capere veritatem, & subtilitatem: ideo quia hæreticus veritatem respuebat, & aduersabatur: idcirco aduersanti erat aduersandum, & tali modo, quo magis priuaretur gloria, & assistentes fallacia. Ideo commendat istam responsionem Augustinus quod manifeste opponentem sua quæstione ligauit. Hunc ergo modum respōdendi docuit Dominus cum dixit: Baptismus Ioannis de cœlo erat, an de hominibus? &c.

Matt. 21. c

E ITEM quæritur cum non sit responsum ad rationem, quo modo respondendum sit. Videtur quod diuisio hæretici sit per immediata, quia velle & nolle opponuntur contradictorie: inter quæ non cadit medium: & dicendum ad hæc quod hæreticus quærit de voluntate accedente, siue de antecedente, & tunc neutra pars est vera, nec sunt membra opposita contradictorie, sed contrarie. Nolle enim & velle dicunt actus voluntatis contrarios, inter quos cadit medium. Aliquid enim est, respectu cuius voluntas non habet rationem causæ, nec repugnantiæ, & ita patet illud.

Nam & prascientia. Dub. IV.

Videtur falsum dicere de scientia Dei, & præscientia de bonis & malis. Dicit enim Gloss. super illud Psalmi: Quæ ignorabam interrogabant me, &c. Ars nescit vi-

Glossa in hunc locū to. 6.

Psal. 34. b

tium: sed in Deo est ars artium, ergo, &c. Si dicas quod nescit per modum practicum, sed speculationis. Contra: Illud solum scit hoc modo quod in eo relucet: sed in Deo non relucent mala: ergo, &c.

ITEM videtur Magister non soluere argumētum: multiplicare enim inconueniens, non est soluere.

Dist. 39. RESP. Dicendum quod sicut infra dicitur: Deus cognoscit bona in seipso & mala per seipsum, sicut rectum iudicat de obliquo, & lux de tenebra: nec oportet, quod in Deo luceat malum: sed sufficit quod luceat in eo mali oppositum. (1. de ani. conten. 85.)

AD illud quod obiicitur de solutione Magistri, dicēdum quod solutionem non ponit: sed innuit contra arguendo, quasi dicat ex eo quod est ex illo, idem non potest inferri ex altero: quia quamuis sint idem in essentia: tamen diuersa sunt connotata.

Prædicta tamen, &c. Dub. V.

Item quæritur de hoc quod dicit Hilarius in notula circa istum §. Prædicta tamen, *quod sancta Ecclesia anathematizauit eos, qui dicunt, Deum non generare consilio*, &c. Videtur enim contradicere Damasceno dicenti: Quia in Deo non est consilium, quia consilium est ignorantis naturæ. (Lib. 2. c. 22 post med. de orth. fid.)

RESP. Dicendum quod consilium dicitur dupliciter. Vno modo dicitur consulere, accipere consilium, & sic dicit ignorantiam, & similiter consilium dictum ab hoc. Alio modo consulere dicitur dare consilium, & hoc modo dicit scientiam, & potest transferri ad diuina. Deus enim nullo modo accipit consilium aliunde. Vnde notandum quod in consilio duo sunt. Est ibi cognitio rei occultæ. & est ibi dispositio firma: quoniam ergo in Deo est verissima cognitio occultorum, & inuariabilitas, ideo recte in ipso dicitur esse consilium. Vnde* Gregorius: Deus mutat sententiam: sed non consilium. (* Libro 16. Moral. c. 4 to. 2. in Edit. Rom.)

ARTICVLVS I.

AD euidentiam huius partis tria principaliter quæruntur. Primo quæritur vtrum generatio filii sit secundum conditionem necessitatis. Secundo, vtrum sit secundum rationem voluntatis. Tertio vtrum secundum conditionem exemplaritatis.

QVÆSTIO I.

An necessario in diuinis sit generatio Filij.

Alexander Alensis 1. p. q. 42. Membro 5. art. 1.
S. Thomas 1. p. q. 41. art. 2.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 6. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 6. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1 Sent. dist. 6. q. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 6. q. 2. art. 1.

Fundamenta. QVod generatio sit secundum conditionem necessitatis, sic ostēditur. Fecundior & actualior est natura in Patre ad producendum Filium, quam sit in luce ad producendum radium: sed lucem necesse est radium producere, ita quod productio in ipsa est secundum cōditionem necessitatis: ergo multo fortius in Patre respectu Filij.

ITEM omne quod emanat ab alio, emanat secundum conditionem necessitatis, aut contingentiæ: ergo & Filius emanat altero istorum duorum modorum: sed non secundum conditionem contingentię, quia tunc contingens esset Filium generari: ergo.

ITEM ab Omnipotente detrahere maximum posse, est impossibile: sed Deus Pater est Omnipotens, cuius maximum posse est generare Flium: ergo detrahere ei, *posse generare Filium*: est impossibile. Sed in æternis potentia est coniuncta actui: ergo pari ratione impossibile est auferre actum generationis: ergo impossibile est non generare: sed impossibile non esse, & necesse esse conuertuntur: ergo necesse est generare. (3. Phys. contex. 32.)

1. CONTRA: Augustinus ad Orosium, & Magi-

A ster dicit in littera: Nec voluntate, nec necessitate genuit Pater Filium, quia necessitas in Deo non est: ideo, &c.

2. ITEM Hilarius in libro de synodis: Non naturali necessitate ductus Pater genuit Filium: ergo non fuit ibi necessitas naturalis, nec necessitas alia, vt videtur, ergo, &c.

3. ITEM nobilius producens est illud quod dominatur suæ actioni quam quod subiacet: sed agens secundum rationem necessitatis subiacet actioni: quia velit nolit, oportet ipsum facere: ergo simpliciter Pater qui est nobilissimum agens, nobilissimo modo producit Filium: non igitur secundum conditionem necessitatis.

4. ITEM hoc idem potest ostendi sic: Quod gratis datur, nō de necessitate datur. Sed Richardus dicit quod (5. de Trin. c. 19 & 11.)
B in Patre est amor gratuitus, quo dat esse Filio, & Spiritui sancto: si ergo gratis dat, non dat necessario.

CONCLVSIO.

Generatio necessario est in diuinis, necessitate immutabilitatis, non exigentia, aut coactionis.

RESP. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod multiplex est necessitas. Quędam enim est necessitas proueniens ex principio disconueniente. Quædam ex principio deficiente. Quædam ex principio conueniente, & sufficiente. Illa autem quæ prouenit ex principio disconueniente, est duplex. Aut enim (Necessitas quot modis accipiatur.)
C est ex ipso mouente contra naturam, & hæc est necessitas violentiæ: aut contra voluntatem, & est necessitas coactionis, & de illis duobus modis quærit hæreticus, qui sunt valde vsitati. Illa similiter quæ est ex principio deficiente, est duplex. Aut enim est respectu eius quo res est nata compleri, & hæc est indigentiæ necessitas, vt cibi, & potus, & de hac dicit Ioannes: Qui viderit fratrem suum necesse habere, &cet. Aut respectu eius quod incurrit ex ipso defectu, & hæc est necessitas ineuitabilitatis, qualis est in morte, & in primis motibus: hanc necessitatem incurrit homo ex carentia originalis iustitiæ. Psalmus: De necessitatibus meis erue me. Tertia est similiter duplex, quæ est ex principio sufficiente & conueniente. Aut enim ex principio sufficiente in disponendo, & hæc est necessitas materiæ dispositæ quæ (Ioh. 3.) (Psal. 24.)
D potest dici necessitas exigentiæ: aut in complendo, & hoc immutabilitatis est necessitas. Et hoc vltimo modo necessitas cadit in Deo, & principaliter in Deo: quia ipse solus est qui principaliter sibi omnino sufficit, & qui secum omnino conuenit. Hæc autem necessitas non repugnat libertati voluntatis, sed solum vertibilitati, qualis non est in Deo.

1. AD illud quod obiicitur de littera, dicēdum quod illud intelligitur de necessitate coactionis, quę nullo modo cadit in Deum, & de hac quærebat hæreticus.

2. Similiter & Hilarius intelligit de hac eadem: vnde subiungit in littera: *non naturali necessitate, cum nollet*: tunc ibi enim esset coactio, dum repugnaret voluntas.

3. AD illud quod obiicitur, quod agens per necessitatem subiacet suæ actioni, dicendum quod falsum est,
E nisi sit necessitas repugnans voluntati. Cum enim est necessitas repugnans, necesse est voluntatem subiici, quia non potest præualere. Sed quando est necessitas summe consonans non potens discordare à voluntate, tunc nullam inducit subiectionem, sicut patet. Deus necessario est beatus, & necessario vult esse beatus: & sicut necessarium est ipsum esse beatum ita & velle: sic intelligendum est in generatione filii.

4. AD illud quod obiicitur de amore gratuito, dicēdum quod duo sunt in gratuito amore, vnum est quod dat liberalitate mera, ita quod nulla est exigētia, siue debitum meriti, vel naturæ. Aliud, quia dat sine retributione, & quantum ad hoc secundum, dicitur amor gratuitus in patre, non quantum ad primum: nam fecunditas patris necessario est ratio communicandi naturam.

QVÆSTIO II.

An generatio in diuinis sit secundum rationem voluntatis.

Alex. Alensis 1.p.q.42. Membro 3.art.1.
S.Thom.1.p.q.41.art.2.
Scot.1.Sent.dist.6.q.1.
Ægid Rom.1.Sent.dist.6.2.p.q.2.
Rich.1.Sent dist.6.q.2.
Franciscus de Mayr.1.Sent d.6.q.1.
Durandus 1.Sent dist.5.q.1.
Ioan.Baccon.1.Sent.dist.6 q 1.
Thom. Arg.1.Sent.dist.6 q.2.art.3.
Gabr.Biel.1.Sent.dist.6.q.1.

Fundamēta
Cap.20.

VTrum generatio Filij sit secundum rationem voluntatis. Et quod non. Videtur primo per auctoritates, secundo per rationes. Primo ostēditur per auctoritatem Hilarij qui dicit in li.de Synodis: Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit: sed Filio natura dedit.

Aug.15. de Trin.c.10. num.3.

ITEM Augustinus reprehendit Eunomium qui posuit filium Dei esse Filium voluntatis: ergo si recte reprehendit, generatio Filij non est secundum rationem voluntatis.

ITEM rationibus ostenditur sic: Generatio quantum est de se est exitus naturalis, siue per modum naturæ. Sed ille est alius modus producendi quam per voluntatem: ergo, &c.

Hec ratio est Aug ad Oros q.7. num 4.

ITEM Filius est sapientia Patris: ergo si procedit secundum rationem voluntatis, voluntas est prior sapientia: sed hoc est inconueniens, quia cognitio secundum rationem intelligendi præcedit affectionem, siue voluntatem.

Ad oppositum.

1. SED contra: In omni natura ordinata potentia naturalis subiacet voluntati, vel saltem conformatur voluntati, sicut patet in primo homine: sed in Deo est natura ordinatissima: ergo nihil est à natura, vel per naturam, quod non sit per voluntatem.

2. ITEM ad hoc est auctoritas Hilar.in 3.de Trinit. Pater ante omne tempus Filium procreauit, omne quod est Deus per charitatem natiuitati eius impartiens: si per charitatem: ergo per voluntatem.

3. ITEM Origen. loquens de mente diuina dicit: Germen proferens voluntatis fit Verbi Pater: ergo videtur quod Filius generetur à Patre per volūtatem, & quod sit Filius voluntatis.

4. ITEM consimilis est modus producendi in trinitate creata, & in Trinitate increata: sed in imagine, notitia oritur mediante voluntate à mente: ergo Filius à Patre mediante voluntate, siue per voluntatem. Minor patet per Augustinum: Partum mentis præcedit appetitus, quo dum quærendo inuenimus quod nosse volumus, nascitur proles, ipsa notitia.

Aug.9.de Trin.c.12. in fine to 3.

5. ITEM vbi est maior communicatio, ibi est liberalitas maior: sed Pater plus communicat Filio, quam omnibus creaturis: ergo maior est ibi liberalitas: ergo cum creaturæ procedant per modum liberalitatis, multo magis Filius, & sic, &c.

6. ITEM in creaturis existentibus in actu generationis, simul mouet natura & voluntas, & nihil ex hoc Filio derogatur: ergo si Pater magis producit secundum se totum, quam creatura: ergo multo fortius per naturam, & voluntatem.

CONCLVSIO.

Generatio Filij est secundum voluntatem complacentiæ, & non secundum voluntatem quæ sit principium cum communicante natura.

RESP. ad arg. Dicendum quod voluntas potest dupliciter considerari respectu voliti, scilicet vt in ratione approbantis, & diligentis, & sic est respectu omnis boni, siue sit necessarium, siue sit cōtingens, siue creatum, siue increatum, siue ab alio, siue non ab alio, vt patet. Hæc e-

A nim vera est: Pater vult esse Deus. Alio modo consideratur vt in ratione producentis. Et hoc dupliciter, aut prout est principium distinctum contra naturam, secundum quod dicitur quod alia sunt natura, alia voluntate, aut prout est coniunctum. Si prout est principium distinctū, sic distinguitur voluntas dupliciter, scilicet accedens, & antecedens: voluntas accedens est qua aliquis de non volente fit volens, hæc nō est in Deo, nec respectu Dei, Deus enim non habet aliam nouam voluntatem, nec respectu sui, nec respectu alterius. Voluntas antecedens præcedit effectum causalitate, & duratione: hęc quidem est in Deo sed non respectu Dei, sed respectu creaturæ solum, omnes enim diuinæ personæ sunt simul. Alio modo prout voluntas consideratur vt principium coniunctum naturæ, potest esse dupliciter, quia tunc natura & voluntas sunt

B principium: aut igitur natura est producens principaliter voluntate communicante, aut econuerso. Vtrumq; enim principaliter esse non potest. Si voluntas est principium cum communicante natura, sic est processio Spiritus sancti, qui procedit per modum amoris, tamen similis in natura. Si vero natura est principium cum communicante voluntate, sic est generatio filij qui producitur vt omnino similis & per modum naturæ, nihilominus vt dilectus, & ideo dicitur quod sibi in eo complacet Pater. Et dicitur Filius dilectionis.

1. 2. 3. AD illud quod obiicitur in contrarium quod generatio est per modum voluntatis, siue secundum rationem voluntatis, dicendum quod hoc intelligitur, aut de voluntate approbante, vt ostendunt duæ auctoritates Hilar. & Origen. aut de voluntate communicante cum *2.Petri 1.d.*

C natura, vt ratio quæ posita est primo.

4. AD illud vero quod obiicitur de similitudine imaginis, dicendum quod in hoc est dissimilis imago creata ipsi Trinitati increatæ, vt dicit August. 15. de Trinit. quia *Ca.13.to.3.* ibi non nascitur verbum per inquisitionem, sicut potest nasci in nobis, vnde potius valet ad oppositum, quam ad propositum.

5. AD illud quod obiicitur quod maior est communicatio in generatione Filij, &c. Dicendum quod maior communicatio, vel minor, non facit modum emanandi esse secundum liberalitatem, vel secundum modum voluntatis: sed modus, siue ratio communicandi. Et quia Pater communicat creaturis per voluntatem, ita quod voluntas eius est causa producens Filio per fecunditatem

D naturæ: ideo non sic dicitur Filius produci per voluntatem, sicut creaturæ.

6. AD illud, quod in generatione hominis simul mouet natura & voluntas dicendum, quod hoc est propter defectum magis quam propter complementum: quia Pater per se non potest generare: sed ex communicatione cum alio distante, quod fit ad imperium voluntatis: Deus autem alio adiuuante non indiget, & ideo non est simile.

QVÆSTIO III.

An generatio Filij sit secundum rationem exemplaritatis.

Alex. Alensis 1.p.q.42. Membro 3.art.3.
Ægid.1.Sent.dist.6.q.1.
Richardus 1.Sent d.6 q.4.
Franciscus de Mayr.dist.6 q.4.

E

VTRVM generatio Filij à Patre sit secundum rationem exemplaritatis. Et quod sic videtur hoc modo. Super illud Psalmi: Semel locutus est Deus, Gloss. id est, Filium genuit, in quo omnia disponit: sed dispositio æterna dicit rationem exemplaris: ergo si filius procedit vt verbum, procedit per modum exemplaritatis. *Ad oppositum. Ps.61.c*

2. ITEM generatio Filij à Patre est similis productioni notitiæ ex mente: sed notitia procedit ex mente secundum rationem exemplaris, quia exemplar est ratio cognoscendi: ergo, &c. *Basil.li.2. contra Eunom.*

3. ITEM quod est imago in producto, hoc est exemplar in producente. Quando enim productum expresse

repræsentat, imago dicitur. Similiter cum producens expresse repræsentat, exemplar dicitur: ergo cum Filius procedat vt imago, eadem ratione per modum exemplaritatis.

4. ITEM omne principium cognitiuum rei producendæ producit secundum rationem exemplandi: sed Pater est principium Filij cognitiuum: ergo producit filium secundum rationem exemplaris. Si dicas quod illud non sufficit, immo necesse est quod exemplar & exemplatum differant in forma & natura, hoc nihil est, quia si homo dum generat hominem, posset talem generare qualem cogitat, tunc generatio illa non tantum esset secundum naturam, sed etiam secundum exēplar. Sed pater omnino produxit filium vt sciuit & voluit: ergo, &c. Si dicas quod nec illud sufficit: sed necesse est exemplar præcedere. Obiicitur: Si Deus ab æterno creasset mundum per impossibile, nihilominus mundus esset productus secundum rationem exemplaritatis.

Fūdamenta. 1. Phys. com. tex. 49.

CONTRA: In inferioribus agens per naturam, & agens per exemplar ex opposito diuiduntur, sicut natura & intellectus: ergo quod producitur secūdum naturam, non producitur secundum rationem exemplaritatis: sed filius secundum naturam producitur à Patre: ergo, &c.

Quæst. præced.

ITEM omne producens aliud secundum rationem exemplaritatis producit secundum rationem voluntatis. Sed pater, vt ostensum est supra, non producit filium per voluntatem: ergo, &c.

ITEM formæ non est forma, ergo nec exemplaris exemplar: sed filius est ars & exemplar omnium: ergo non habet exemplar in patre: ergo non procedit secundum rationem exemplaritatis.

ITEM quod est in alio secundum veritatem non est in illo secundum exemplar: sed filius est in patre secundum veritatem: ergo non procedit secundum rationem exemplaritatis: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Filius generatur à Patre per modum naturæ, & exemplantis, sicut ratio exemplandi, non exemplati.

Vide inf. dist. 10. ar. 1. q. 1. ad 1. & 3.

RESP. AD ARG. Dicendum quod sicut procedere per modum voluntatis & liberalitatis est dupliciter: vno enim modo procedit per modū liberalitatis ipsum quod non est liberalitas, sed quod fit, vel datur ex liberalitate, & sic creaturæ procedūt à Deo. Alio modo sicut id quod est ratio liberalitatis, vt amor, & sic procedit Spiritus sanctus vt amor, qui est donum, in quo omnia dona donantur. Sic per modum exemplaritatis est procedere dupliciter. Vno modo sicut exēplatum proprie, sic creatura procedit à Deo, tamquam exemplatum ab exemplari, & sic importat exemplar causalitatem formalem respectu exēplati. Alio modo dicitur procedere per modum exemplantis, sicut ratio exemplandi, & sic videtur procedere ipse filius, qui dicitur verbum patris quo non tantum se loquitur: sed etiam cetera disponit. Vnde filius secundū Augustinum dicitur plena ars omnium rationum viuentiū. Et hinc habet ortum illud quod consueuit dici, quod qui negat ideas esse, negāt Filium Dei esse. Et ille modus producendi secundum exemplaritatē non repugnat processui naturali, immo non potest esse nisi naturalis. Alius vero modus repugnat processui naturali, est enim secundum voluntatis imperium, ita quod producens & productum differunt sicut causa & causatum: & vnum secundum veritatem non est in alio.

Aug. li. 6. de Tr. c. 10. ante med. & 3. ac Aug. To. 1 serm. 1. in Hexaemer.

Vnde rationes inductæ ad hanc partem procedunt secundum hanc viam: & secundum hanc, verum concludunt: secundum aliam vero nulla concludit, immo ad omnes respondendum est per interemptionem.

Pro fundamento cōclusionis. Resp. ad Arg. in op.

1. 2. 3. Illæ autem quæ obiiciuntur in contrarium omnes procedunt secūdum aliam viam, quia dicunt quod procedit secundum modum exemplaritatis, quod est ratio exemplandi: quod patet, quia sumuntur à ratione æternæ dispositionis, cognitionis, & imaginis. Vltima vero ratio concludit quod procedit per modum exemplaritatis, sicut exemplatum, & propterea soluenda est per interemptionem.

4. AD Illud ergo quod obiicitur quod omne principium rei producendæ, si habet cognitionem, producit per exemplar, dicendum est quod illud falsum est, nisi ratio cognitionis præcedat, ita quod habeat præcognitionem, saltem secundum rationem causæ ad effectum: quæ ordinatio exigit essentialem diuersitatem, siue substantialem. Exemplatum enim secundum quod exemplatū, non est in exemplante secundum veritatem, sed per similitudinem: quæ, inquam, similitudo cum sit ratio cognoscendi & exemplandi, dicitur exemplar. Procedit ergo filius secundum rationem exemplaritatis, non sicut exēplatum per exemplar: sed sicut ipsum exemplar, vel ratio exemplandi cetera.

Et si tu obiicias quod exemplar commune est toti Trinitati, respond. ad hoc Altisiodorensis de mundo archetypo, siue de ideis, quod idea, siue mundus archetypus non tantum appropriatum est ipsi filio, verum etiam, proprium.

Guill. Altisiod. q. 2. ad dua inf. li. 1. Sent.

Vel aliter potest dici, quia secundum quod exemplar dicit rationē cognoscendi, sic commune est toti Trinitati, & appropriatur filio, sicut sapientia. Secundum vero quod vltra hoc dicit rationem emanandi, sic est propriū filij, & sic importatur per hoc nomen, Verbum, vt melius patebit infra.

HIC QVÆRITVR AN PATER POTVERIT, VEL VOLVERIT GIGNERE FILIVM: ET SI HOC POTEST NATVRA: & an hoc sit potentia quæ non sit in Filio.

DISTINCT. VII.

HIC solet quæri à quibusdam, vtrum Pater potuerit, vel voluerit generare Filium. Si enim, inquiunt, potuit, vel voluit generare Filium: ergo potuit aliquid, & voluit, quod nec voluit, nec potuit Filius: nam Filius nec potuit, nec voluit generare Filium. Cui versutiæ facile respondemus, dicentes: Posse vel velle generare Filium, non est aliquid posse vel velle subiectum potentiæ, vel voluntati. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse, vel velle gignere filium, & ideo distinguenda est intelligentia propositi verbi, posse vel velle gignere filium, & posse vel velle aliquid. Neque enim generatio filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potentiæ & voluntati: nec est aliquid inter omnia, vel de omnibus, sed super omnia, & ante omnia. Non enim ante voluit vel potuit, quam genuit: sicut nec ante fuit, quam genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoque hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater, & vult esse pater: filius autem non potest, nec vult esse pater: ergo pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest, vel vult esse filius, non sequitur: quia esse patrem non est esse aliquid, sed est esse ad aliquid, vt in sequenti ostendetur.

Dist. 28. huius primi.

Ponit quædam verba Augustini: vnde potest moueri Auditor.

Sed vehementer nos mouet quod August. ait in li. contra Maximinum, qui asserebat patrem potentiorem esse filio, eo quod filium genuit Deum creatorem, filius autem non: dicebatque patrem potuisse gignere non filium: & ideo potentiorem esse filio. Ad quod respondens Augustinus dicere videtur, quod filius etiam potuit gignere, volēs ostendere patrem esse non potentiorem filio, his verbis: Absit, vt ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia Creatorem

Li. 3. in fine tom. 6.

genuit

genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem: neque enim non potuit: sed non oportuit: Vide, & diligenter attende hæc verba, non enim non potuit: sed non oportuit. Videtur enim dicere quod filius potuit gignere: sed non oportuit; & ita potuit quod non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit dicens: Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur. Similiter etiam ille, si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit.

Opponitur prædictis verbis Augustini.

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quod filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel Patris, vel Spiritus sancti, vel alicuius alius non: quia nullus alius semper fuit. Nec Patris: quia pater est ingenitus & innascibilis. Nec sui: quia nulla res se ipsam gignere potest: Nec Spiritus sancti: quia nasci non potuit: Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit.

Aug. lib. 1. de Tri. c. 1. tom. 3.

Hic quæritur quo modo intelligenda sint.

Quomodo ergo accipiatur quod supra dictum est: Non enim non potuit gignere: sed non oportuit: quasi potuit: sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire quo modo sit hoc verum, & ideo sub silentio potius esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quærentium.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint.

Potest ergo sic intelligi. Non enim potuit, sed non oportuit, idest, non ex impotentia sui fuit quod filius nō genuit, sed ei non conueniebat: sicut Deus filius non est Deus pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotentia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum Episcopus: Vnde ergo est quod pater non potest esse filius, vel filius pater? non vtique ex impotentia: sed pater proprietate generationis Pater est, qua oportet eum non esse Filium, & Filius proprietate natiuitatis Filius est, qua oportet eum non esse Patrem. De quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.

Dist. 26. huius lib.

Vtrum Pater natura sit potens gignere Filium, & an hoc sit aliqua potentia quæ non sit in Filio.

Item quæritur à quibusdam. Si Pater potens sit natura gignere Filium, & an hoc sit aliqua potentia quæ non sit in Filio. Ad quod dicimus, quod Pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est vel essentia. At inquiūt illi, si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere. Habet ergo aliquam potentiam Pater quam nō habet Filius, non sequitur. Eandē enim potentiam habet penitus Filius quam & Pater: qua Pater potuit gignere, & Filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in Filio qua potuit gigni, quæ est in Patre qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur: Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni, quia aliud est gignere, & aliud gigni. Hic distinguendum est. Si enim cum dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significas potentiam, qua Pater potens est gignere, & aliam qua Filius potens est gigni, falsus est intellectus. Si autem dicas, Patrem posse habere aliam proprietatem, siue notionem, qua genitor est: & Filium aliam, qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet Pater proprietatem qua Pater est: aliam Filius qua Filius est.

Quomodo intelligendum sit, Filius habet, vel non habet potentiam generandi.

Ita etiam cum dicitur, Filius non habet potentiam generandi quam Pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur: Filius non habet potentiam generādi quam & Pater, scilicet qua potens sit ad generandum, idest, vt genuerit, vel vt generet sicut Pater, verum est. Si vero intelligatur sic: Non habet potentiam qua possit gigni, vel genitus esse, qua eadem Pater potens est vt genuerit, vel vt generet, falsum est. Sicut dicitur: Pater habet potentiam qua potest esse Pater: Filius vero non habet potentiam qua possit esse pater: & econuerso, Filius habet potentiam qua potest esse Filius: habet ergo aliquam Pater, quam non habet Filius, & econuerso. Absit: quia eadem est potentia Patris, qua potest esse Pater: & Filij, qua potest esse Filius. Ita etiam eadem est voluntas qua Pater vult esse Pater, non Filius: & Filius vult esse Filius, non Pater: & eadem est voluntas Filij, qua vult esse genitus, & Patrem genuisse: & Patris, qua vult esse genitor, & Filium genitum esse.

DISTINCTIO VII.

De comparatione potentiæ generandi ad personam.

Hic solet quæri à quibusdam, vtrum Pater potuerit, vel voluerit, &c.

Expositio textus.

Diuisio.

IN præsenti Distinctione ponit Magister dubitationem ex comparatione potentiæ generandi ad personam, vtrum scilicet, sicut est in persona Patris, ita sit in persona Filij. Et habet hæc pars, duas. In prima Magister quærit, & determinat vtrum Filius possit generare. In secunda vtrum potentia generandi sit in Filio, ibi: *Item quæritur à quibusdam, si Pater potens sit*, &c.

ITEM prima pars habet quatuor particulas. In prima mouet quæstionem, vtrum posse, & velle generare similiter comparentur ad personam Patris, & Filij. Secundo opponit contra solutionem per auctoritatem Augu ibi: *Sed vehementer nos mouet quod Augustinus*, &c. Tertio opponit contra prædictam auctoritatem per rationem, ibi: *Hoc autem non videtur quibusdam.* Quarto redit supra, dictam auctoritatem exponens, ibi: *Quo modo ergo accipiatur quod supra dictum est.*

ITEM pars secunda huius Distinct. in qua quærit Magister, vtrum potentia generandi sit in filio, habet duas particulas. Primo quærit & determinat hanc quæstionē, vtrum aliqua potentia sit in Patre quæ non sit in Filio. Si enim Pater natura potens est generare Filium, & Filius non, patet, &c. Ad hanc quæstionem respondit Magister, quod omnino eadem est potentia in Patre, & Filio. Sed quia hoc erat dubium: ideo opponit contra prædictam solutionem, & determinat per distinctionem. Secundo respondet ad primam quæstionem distinguendo, vtrum scilicet Filius habeat potentiam generandi, ibi: *Ita etiam cum dicitur, Filius non habet*, &c. Si enim intelligatur actiue, falsus est intellectus, scilicet quod Filius possit generare. Si vero intelligitur passiue, scilicet quod habet potentiam qua possit generari, vera est. Et fundatur illa distinctio secundum alios super hoc, quod ly, *generandi* potest intelligi in significatione passiua, vel actiua. Si in passiua, tunc vera est: & est sensus: Filius habet potentiam generandi, idest, potentiam qua generatur. Sed in actiua potest esse dupliciter, quia potest esse gerundium verbi

Ex Dion. art. Thom. dist. præsenti.

personalis, & tunc habet suppositum determinatum, & est falsa. Est enim sensus: Filius habet, &c. idest, Filius habet potentiam qua ipse Filius generat. Vel impersonalis, & tunc non habet certum suppositum, & est locutio vera. Est enim sensus: Filius habet potentiam generandi, idest habet potentiam qua aliquis generat, tamen hunc sensum non ponit Magister.

Si enim, inquiunt. Dub. I.

Dubitatur de solutione Magistri qua hic innuit, non sequitur: Pater potest generare, quod non Filius: ergo potest aliquid quod non Filius. Et respondet quod posse generare non est posse aliquid subiectum diuinæ potentiæ. Sed hoc non videtur soluere: sed aggrauare argumētum. Cum enim generare eum posse, sit posse maximum, videtur quod maius inconueniens sequatur, & magis derogetur potentiæ Filij, si in hoc deficit, quam si eum generare Filium esset aliquid subiectum potentiæ diuinæ.

Resp. Dicendum quod Magister bene soluit. Potentia enim Patris habet comparari ad inferius, & ad ęquale: sed ad superius non, cum careat superiori. Cum comparatur ad inferius, tunc est potentia essentialis, & essentialiter tenta, quia connotat effectum, seu respectū in creatura, & respectu talis potentiæ inconueniens esset quod aliquid posset Pater, quod non posset Filius, quia tunc differrent per essentiam. Cum autem comparatur ad æquale, vt ad personam, tunc trahitur ad personam, & tūc nullum inconueniens est, si aliqua proprietas personalis est in Patre, quæ non est in Filio: ideo non sequitur quod aliqua potentia sit in Patre, quæ non sit in Filio.

Generatio Filij, &c. non est de omnibus. Dub. II.

Videtur enim Richard. de sancto Victore dicere contrarium: qui dicit, quod quia omnipotens est, excusari nō potest quin Filium genuerit: ergo generatio Filij continetur sub Omnipotentia: ergo Filius inter omnia continetur, & est.

Resp. Dicendum quod sicut dicit Magister, generatio Filij non continetur sub omnipotentia, nisi acciperetur omnipotentia per appropriationem. Et quod dicit Richardus non intelligitur, tamquam Filius sit inter omnia: sed tamquam ante omnia, vnde arguit ex posteriori. Si enim emanatio naturæ secundum rationem intelligendi, præcedit emanationem secundum rationem voluntatis, numquam Deus esset potens producere creaturam per voluntatem, nisi etiam produxisset Filium per naturam.

Esse Patrem, non est esse aliquid. Dub. III.

Contra: Quia cum inter aliquid, & nihil non cadat medium, si pater non esset aliquid, ergo esset nihil.

Resp. Dicendum quod esse aliquid, dicitur dupliciter, vel communiter ad essentiam, & personam, & sic nō cadit medium, & in hoc sensu esse Patrem, est esse aliquid. Alio modo prout trahitur ad essentiam, & sic cadit inter esse aliquid & esse nihil, medium, scilicet esse aliquem: persona enim prædicatur, vt quis, non vt quid.

Si enim nasci potuit, potuit esse Filius, &c. Dub. IIII.

Videtur illa illatio Magistri non valere, quia in creaturis vbi magis differt relatio à supposito, potest dici quod idem similis, potest esse alteri dissimilis sine sui mutatione: ergo cum filiatio, & spiratio sint relationes, pari ratione Filius poterit esse Spiritus sanctus, & econuerso sine mutatione. Item omne mutabile est aliquid præter illud secundum quod mutatur, vt si non album fiat album, est aliud quam albedo: ergo si intelligatur Spiritus sanctus mutari, si generetur, tunc aliud esset in eo generatio, aliud ille qui generatur: sed hoc est falsum: ergo, &c.

Resp. Dicendum quod secus est in relationibus crea-

A turæ, & Dei, quoniam relationes in creaturis non dant relatiuis existere, vnde sine illis potest res esse, & cum illis. In diuinis autem dant personis existere, & ideo si in personis intelligatur quod proprietas insit hypostasi, intelligitur esse hypostasis, & similiter si intelligitur non inesse, intelligitur hypostasis nō esse: cum ergo Spiritus sanctus non possit simul spirari, & generari, (quia quamuis vna persona possit duobus modis producere, tamen vna persona non potest nisi vno modo produci,) sequitur de necessitate, si potest Spiritus sanctus esse Filius vel potuit, potest non esse Spiritus, siue non spirari: & si potuit non spirari, potuit non esse: & iterum si potuit generari, potuit esse, & ita potuit fieri de ente non ens, & de non ente ens, ac per hoc mutari. Et sic patet vltimum, quia non di-

B citur mutari propter diuersitatem proprietatum circa idem suppositum, sicut est in mutatione naturali: sed propter corruptionem, & inceptionem eiusdem. Nec est illud simile: Pater potest generare, & spirare sine sui mutatione: ergo Spiritus sanctus generari, & spirari: quia non est inconueniens vnum principium pluribus modis producere: sed vnum principiatum pluribus modis produci, est impossibile, & incompossibile, & ideo patet illud.

Pater non est potens, &c. Dub. V.

Contra: Quia secundum hoc, *generare*, quod nullo modo est essentiæ, nullo modo esset potentiæ.

Resp. Dicendum quod quamuis potentia absolute considerata, sit idem quod essentia, tamen potentia, quia

C non est nomen adeo abstractum, sicut essentia, trahitur ad personam. Vnde potentia generandi non dicit naturam diuinam simpliciter: sed naturam vt in tali persona, scilicet innascibili: ideo non est simile de hoc nomine, Essentia, & de hoc nomine, Potentia.

Aliam significes potentiam qua Pater, &c. Dub. VI.

Contra: Quia potentiæ diuisio sufficiens est per actiuam, & passiuam. Sed posse gignere dicit potentiam actiuā, posse gigni potentiam passiuam: ergo nō potest alia potentia significari. Si tu dicas quod generare non est agere proprie, similiter nec generari pati, obiicitur quod potētiæ disting[uu]ntur per actus: sed aliud est gignere, & aliud gigni: ergo alia est potentia huius, & illius. Arist. 2. de ani. text. 13.

D Resp. Dicendum quod ista distinctio quā ponit Magister de potentia gignendi actiue, & passiue, fundatur super hoc, quod potentia potest considerari secundum id quod est, & sic dicit naturam: & sicut vna natura est in generante, & genito: (sed alio, & alio modo) sic eadem potentia. Potest iterum considerari secundum id ad quod est: & sic dicit modum existēdi naturam in persona in comparatione ad alium, qui est principium, vel principiatum: & sic cum diuersi modi sint, diuersæ dicūtur proprietates, posse generare, & posse generari, & distinguuntur secundum actus personales: sed primo modo non.

Filius habet potentiam qua potest esse Filius, siue qua potest gigni. Dub. VII.

Videtur hoc dubium vel falsum, quia gigni omnino

E est à gignere, & gignere est à potētia Patris: ergo & gigni.

Resp. Sicut potentia gignendi in Patre non dicit nisi naturā in persona, vt natam ex se producere aliā, sic potētia gignendi in Filio, non dicit nisi naturam in persona, vt natā produci ab alia: sicut enim hypostasi Patris cōuenit generare, sic hypostasi filij conuenit generari. Nec valet quod obiicitur in contrariū. Nam omne quod habet Filius, siue essentiale siue personale, habet à patre. Ideo quāuis ipsum gigni sit à potentia Patris, non excluditur tamē quin potentia gignendi passiua sit in Filio. Sed illa potētia non est principium generationis: sed idoneitas personæ, siue hypostasis, cū sua proprietate ad generari. Vnde quod dicitur posse gigni potentia: potest intelligi originaliter, & sic est in solo Patre: vel formaliter, & sic ponitur esse in Filio Alio autem modo non, &c.

ARTICVLVS I.

AD euidentiam eorum quæ dicit Magister de potentia generandi, quatuor quæruntur. Primo quæritur, vtrum posse generare in diuinis, dicat quid, vel ad aliquid. Secundo vtrum Pater communicet potentiam generandi, idest vtrum in Filio sit potentia generandi. Tertio vtrum posse generare, & creare sit vnicum posse, vel non. Quarto vtrum posse generari, & creari sit posse vnicum.

QVÆSTIO I.

An posse generare in diuinis dicat quid, vel ad aliquid.

S. Thomas 1. p. q. 41. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 7. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 7. q. 2.
Henricus in summa ar. 35 q. 8. Et quol. 3. q. 3.
Richardus 1. Sent dist. 7. q. 1.
Francisc. de Mayr. Sent. dist. 7. q. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 7. q. 2.
Io. Baccon. 1. Sent dist. 5 q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 7. q 1. art. 1.
Gabr. Biel dist. 7 q. 1.

Ad oppos.

QVod posse generare dicat quid ostenditur primo per auctoritatem Magistri in litera. Pater non est potens nisi natura, quia eius potẽtia natura est, vel essentia: sed natura & essentia dicunt quid, non ad aliquid: ergo & potentia generandi.

In diffinitionibus. Simile habetur 2. de ani. cõtex. 35. 3. Physicor. contex. 32.

2. ITEM ratione ostenditur sic: Generare est sibi simile in natura producere: sed secundum Isaac: Natura est vis insita rebus similia, similibus procreans: ergo vis generandi respicit ipsam naturam, siue essentiam de se, non personam: sed omne tale dicit quid: ergo, &c.

3. ITEM in perpetuis non differt esse, & posse, & potẽtia, & essentia: sed esse, & essentia in diuinis dicũt quid, non ad aliquid, siue per se dicatur, siue cum adiuncto. Vnde essentia Patris dicit quid: ergo pari ratione potentia generandi.

4. ITEM in diuinis idem est secundum rem posse scire, & velle. Sed in diuinis non est scientia propria, vel voluntas propria, siue scientia & voluntas ad aliquid, immo scientia dicit quid, & est trium, similiter & voluntas: ergo potentia generandi dicit quid, siue essentiam.

Fundamenta.

SED contra: Magister dicit in littera post principium: Posse generare non est posse aliquid: ergo non dicit quid: sed ad aliquid: ergo, &c.

2. de ani. contex. 33.

ITEM ratione ostenditur sic: Potentiæ distinguuntur per actus: ergo si actus potentiæ dicit quid, & potentia similiter. Sed constat quod generare in diuinis non dicit quid, sed ad aliquid: ergo nec posse generare.

ITEM quamuis in creaturis differant virtus & operatio, tamen in Deo idem sunt sicut vult Dionys. ergo in Deo idem est posse generare, & generari. Sed generare in diuinis dicit ad aliquid, & non quid: ergo similiter posse.

ITEM Pater generat, & potest generare: aut ergo ideo potest, quia generat: aut ideo generat, quia potest. Constat quod non ideo potest generare, quia generat: sed e conuerso. Si ergo ratio proprij debet esse propria: ergo potentia generandi debet esse propria, & nihil est proprium in diuinis, nisi quod dicit ad aliquid: ergo, &c.

ITEM omnis potentia actiua quæ inest creaturæ, inest secundum aliquas conditiones, & proprietates, vt patet Posse enim illuminare inest luminoso per lucem, posse calefacere calido per caliditatem: quamuis autem potentia generandi non sit actiua, tamen actiuæ similis est: ergo cum insit Patri, inest per aliquam proprietatem; illa proprietas autem aut dicit quid, aut ad aliquid. Si, *quid*, inest omnibus personis, & ita posse generare, quod manifeste negat Magister: ergo dicit ad aliquid: ergo & potentia quæ inest secundum illam: ergo, &c.

A CONCLVSIO.

Potentia generandi, quamuis secundum opinionem Magistri dicat quid & ad aliquid, verius tamen dicit ad aliquid tantum, & de se.

Prima positio.

RESP. Ad arg. Dicendum quod circa hoc problema tres fuerunt positiones. Fuerunt quidam qui distinxerunt potentiam generandi, dicentes quod potentia generandi potest dici potentia nuda, vel potentia disposita: si dicatur potentia nuda, sic voluerunt aliqui dicere, quod dicit quid, & in omnibus personis est, quoniam hæc potentia sic dicta, consequitur naturam. Vnde cum natura sit in qualibet persona, similiter & potentia huiusmodi. Secundum autem quod dicit potẽtiam dispositam, quia B non habet dispositionem, nec conuenientiam, vt exeat in actum generationis nisi in sola persona Patris, voluerũt dicere, quod dicit ad aliquid. Sed verba istius positionis non videtur vera, nec sana. Non, inquam, vera, quoniam cuius potentia est nuda, nata est pariter disposita esse: si ergo trium est potentia generandi, vt est potentia nuda, similiter & disposita, & ita quælibet posset generare. Præterea non videtur sana: ponere enim potentiam nudã quę similiter se habet ad esse, & non esse respectu generationis, quam omnino necessarium est esse, non videtur sane dictum esse, siue proprie.

Secunda positio.

Fuerunt etiam alii qui dixerunt, quod cum in diuinis sit idem posse, & esse, & potẽtia, & essentia, quod quemadmodum potentia, & essentia dicunt quid, similiter esse & posse. Et quemadmodum cum dico essentiam Patris, C & essentiam Filii, & Spiritus sancti: siue esse Patrem, siue esse Filium, siue esse Spiritum sanctum, nõ dico aliam essentiam, nec aliud esse, sed alterius: ita quando dico potentiam Patris, siue Patrem posse generare, Filium posse gigni, non dico aliud, & aliud posse: sed alterius. Et huiusmodi positionis fuit Magister sicut euidenter apparet in litera. Vnde isti dicebant, quod posse generare non tantum dicit quid, sed etiam respectum ad aliquid, quia est essentiale tractum ad personam. Cum enim nõ sit omnimodæ abstractionis, potest ad personam trahi. Et ista positio satis est probabilis: & satis bene videtur sustineri posse. Fuerunt etiam tertii moderniores, qui dixerunt, quod potentia generandi dicit ad aliquid in diuinis de se, & ratio eorum est, quoniam potentia dicit habitudinem originalis principii ad principiatum. Et quoniam habitudo D potest esse personæ ad personam (& tunc vere est habitudo) & essentiæ ad creaturam, & tunc secundum modum dicendi, siue intelligendi: hinc est quod principium de sui ratione, non tantum est essentiale appropriatum per additionem, immo etiam dicit proprium personæ. Pari ratione, cum potentia dicat originalem habitudinem: nõ tantum essentialiter dicitur, vel trahitur ad personam, vt dicat essentiam personaliter: immo dicit proprium, & ita ad aliquid de se: & positio ista sine præiudicio videtur probabilior.

Tertia positio.

Nam potentia generandi non videtur dicere nisi fœcunditatem ad actum generationis, & illa est proprium personæ, vnde similiter & potentia. Nec est simile de posse & esse nisi vno modo. Hoc enim verbum, *est*, aliquando per se prædicatur, aliquando est tertium adiacẽs. Quã- E do per se dicitur, tunc dicit actum absolutum, quia dicit actum entis ratione essentiæ: & tunc oportet quod dicatur absolute, & quod dicat *quid*. Quando vero est tertium adiacens: vt quando dicitur: Pater est pater: tunc hoc verbum, *est*, dicit habitudinem prædicati ad subiectum. Et quoniam potest dicere habitudinem ad prædicatum essentiale, vel personale: ideo potest dicere esse essentiale, & modum essendi personalem. *Posse* autẽ de sui ratione propria, dicit habitudinem secundum originem: & hinc est quod specificatur per adiunctum, vt dicat conditionem principii essentialis, vel personalis. Hanc ergo positionem sustinendo respondetur argumentis probantibus quod dicit *quid*. *Arist. 2. periher. c. 1.*

1. Quod enim primum obiicitur, patet: concedo enim Magistrum fuisse huius positionis. Vnde dixerunt, quod

eadē potentia potest filius gigni, qua pater potest gignere: quod non esset nisi potentia diceret *quid*. Vnde dixit quod potentia generandi est in filio, sed non ad generare, sed ad generari. Hæc autem positio dicit quod est in solo patre: quia non tantum respicit naturam, sed proprietatem personæ.

2. Ad illud quod obiicitur quo modo generare consequitur naturam, dicendum quod in diuinis non sequitur naturam simpliciter: sed naturam vt in persona, quia non in qualibet persona est natura secunda, sed solum in persona patris: & hoc est per aliquam proprietatem quæ est solius illius personæ: non sic est in inferioribus, sicut iam patebit: ideo patet quod illud non valet.

3. Ad illud quod obiicitur quod in æternis est idem esse & posse, dicendum quod verum est: sed tamen argumentum non valet. Quamuis enim omnino sit idem in diuinis esse, & esse patrem, non tamen sequitur quod si esse patrem est proprium, quod esse sit proprium. Similiter dicendum in proposito.

4. Ad illud quod obiicitur de scientia quod dicit *quid* siue per se dicatur, siue cum alio, dicendum quod non est simile de scientia, & potentia. Scientia enim quantum est de se, dicit qualitatem absolutam, & ideo quantum est de se, semper dicit *quid*, nisi trahatur: sed potentia dicit habitudinem, & originem, & ideo potest dicere habitudinem propriam, & personæ ad personā. Vnde illud simile Magistri non valet secundum hanc positionem: quod sicut vna est voluntas qua pater vult esse pater, & non vult esse filius, & econuerso: similiter vna est potentia, vt videtur.

Defensio Magistri. Si quis autem vult sustinere positionem Magistri, de facili potest ad omnes rationes in oppositum respondere. Nam nulla ratio probat quod potentia de se dicat proprium: sed quod potētia generandi actiue dicta, siue posse generare, dicat ex adiuncto respectum ad personam, & ita dicit ad aliquid: sed hoc est solum ratione additi. Item

Nominū in diuinis quatuor genera. notandum quod quatuor sunt genera nominum in diuinis. Quædā.n. essentialia sunt dicta essentialiter, vt diuinitas, deitas, & maiestas. Quædā essentialia personaliter dicta, vt potentia generandi. Quędam personalia dicta personaliter, vt generans, & genitus. Quædam personalia dicta essentialiter, vt missus, incarnatus, & huiusmodi, quæ dicunt respectum ad personam, & ideo personalia, & effectum in creatura, & ideo essentialiter sunt dicta. Duabus rationibus sequentibus facile est respondere, quia illud non habet veritatem nisi quando actus complectitur totam potentiam: non sic est in potentia Dei, quia eadem est potentia gignere, & gigni in Deo.

Ad illud quod obiicitur quod idem est posse generare, & generari, dicēdum quod non valet. Quamuis enim idem sit & pater, & substantia, non tamen sequitur quod si pater dicitur *ad aliquid*, quod & substantia, sicut melius patebit infra. *Dist. 27. q. 3.* Duabus vltimis rationibus difficile est bene respondere, tamen potest quis dicere quod rationes illæ non concludunt quod potentia dicat *ad aliquid* de se: sed solum ratione adiuncti, quod est generare, & sic patent: &c.

QVÆSTIO II.

An potentia generandi sit in Filio.

S. Thom. 1. p. q. 41. art. 6.
Et 1. Sent. dist. 7. q. 2. art. 4.
Guil. Altisiodorensis lib. 1. Sent. c. 6. q. 3.
Scotus in Reportatis q. 2.
Ægid. Rom 1. Sent. dist. 7. p. 2. q. 2.
Henricus in summa art. 54. q. 8.
Rich. 1. Sent. dist. 7. q. 2.
Franciscus de Mayr 1. sent. dist. 7. q. 3.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 7 q. 1. art. 2.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 7. q. 3.

VTRVM potentia generandi sit in Filio, & quod sic, videtur auctoritatibus, & rationibus.

Ad opposi. 1. Primo sic: Hilar. 9. de Trin. dicit: Filius habet in se naturaliter naturam gignentem: ergo natura in filio est nata generare.

2. Item August. in li. contra Maximinum: Neque enim non potuit filius generare: sed duæ negationes æquiualent vni affirmationi: ergo potuit generare. *Aug. cōt. Maxim. li. 3. ca. 12. in fine, to. 6.*

3. Item rationibus ostenditur sic: Plus ordinatur generare ad generandi potentiam, quam ad potentiam spirandi: sed pater generans filium communicat potentiam spirandi: ergo multo fortius potentiam generandi.

4. Item filius est expressissima imago patris: ergo tantum imitatur patrem quod non potest cogitari similior: sed si filius cogitatur vt generans, magis cogitatur imitari: ergo si imitatur amplius quam possit quis cogitare: ergo & in actu generandi.

5. Item per simile videtur sic: Maior communicatio & diffusio est in luce æterna, quam in luce creata: sed lux creata dat splendori potentiam producendi alium: & sic procedendo, si esset infinitæ virtutis, produceret infinitos splendores: ergo, &c.

6. Item in generatione carnali pater non dicitur perfectū filiū generare, nisi det ei potentiam generandi: ergo pari ratione, imo multo fortiori nōn erit filius perfectus, nisi habeat potentiam ad id quod pater potest: ergo ad generandum. Aut si non est ita in diuinis, tunc ego quæro rationem, quare de perfectione generationis æternæ non sic est communicatio potentiæ generandi sicut in generatione creata.

Sed contra: August. contra Maximinum dicit quod nō oportuit filium generare: sed si non fuit opportunum, nec conueniēs: sed omne inconueniens in Deo est impossibile: ergo impossibile fuit filium generare: ergo filius non potest generare: ergo non habet potentiam generandi, quia omni potentia est potens ille qui habet eam: ergo, &c. *Fundamenta. Aug. cōtra Maxim. li. 3. c. 12. to. 6.*

Item Ansel. in Prosolog. Qui potest quod sibi nō conuenit, quanto magis hoc potest, tanto magis aduersitas, & peruersitas possunt in eum: ergo cum filio non conueniat generare, si posset, potentia illa esset in eo miseria: sed nullam habet miseriam: ergo nec potentiam generandi. *Prosolog. c. 7. to. 3.*

Item ratione probatur hoc idem: Sicut omne illud in quo aliqua duo necessario distinguūtur, si necessario cōuenit vni, impossibile est vnquam conuenire alii, vt patet sic: Si Petrus & Ioannes necessario differunt in albedine, & albedo conuenit Petro, impossibile est quod Iohanni conueniat: sed pater, & filius sunt personaliter distincti, ita quod necesse est esse distinctos, & non est dare in quo distinguuntur, nisi in hoc quod ille est generans, iste genitus: ergo cum generare conueniat patri, impossibile est quod conueniat filio: ergo filius non potest generare: ergo non habet potentiam generandi. *Ratio potissima.*

Item generatio filii à patre similis est expresse generationi verbi à mente: sed verbum genitum non habet potentiam generandi aliud verbum, imo oportet quod omne verbum immediate sit à mente: ergo si recte simile est verbum increatum, non habet potentiam generandi: sed generandi potentia est in solo patre.

Item fiat argumentatio Augustini ducens ad impossibile. Si filius habet potentiam siue posse generandi, ponatur quod generet: quæro de secundo similiter, etsi non est stare in primo, oportet ponere infinitos filios. Quia qua ratione non statur in primo, ergo nec in aliquo: ergo si est stare, quia hoc repugnat diuinæ completioni, qua ratione statur in aliquo, statur in primo: ergo primus non habet potentiam generandi. *Aug. lib. 3 cōtra Max. ca. 12. in fi. to. 6.*

Item fiat argumentatio Richardi, vt si generaret filius alium filium: ergo cum filius genitus magis attineat ad patrem quam alius, secundum hoc non esset ibi summa & æqualis connexio: ergo nec summa & æqualis distinctio: ergo nec perfecta beatitudo: quæ omnia tanquam summa impossibilia respuit pia fides. *De Trin.*

CONCLVSIO.

Pater potentiam generandi non communicat Filio; quia non potest ei communicare primitatem, & propter originalem distinctionem & plenissimam communicationem.

Resp. Ad arg. Opinio aliquorum est quod in filio est potentia *Opinio aliorum.*

poten·ia generandi:sed non generat.Hoc autem non est, qu a non potest: sed qu a non conuen t ei. Et ponunt simile in crea urarũ product one siue creatione. Deus potest infinitas creaturas producere: sed quod non producit,hoc non est ex impotentia, sed quia non conuenit ei, sic & in proposito.

Improbatio. Sed contra:Ponatur tunc quod illa potentia quę est in filio ad generandum ducatur in actum, constat quod filius generabit Deum æternum:ergo aliquid poterat incipere habere esse,& esse æternum, hoc autem est impossibile,& non intelligibile. Propter hoc dicẽdum quod pater non communicat filio potentiam generandi propter duo. Vnum est,quia non potest aliud,quia nõ debet.

Determinatio Doct. Ratio autem quare non potest, hæc est, quia fecunditas ad generandum est in patre, quia principium: & ideo principium,quia primum. Impossibile autem est quod principium communicet alij primitatem. Nam hic est oppositio in adiecto, quod persona producta sit prima. Quia ergo fecunditas ad generandum ex primitate patri inerat: ideo non potest eam communicare filio,& hanc credo propriam esse rationem huius, sicut infra patebit distinct.27.vbi agetur quare pater generat.Similiter nõ debet communicare,quia in emanatione diuinarum personarum debet attendi originalis distinctio, & plenissima communicatio.Originalis distinctio, quia necesse est ea, quæ communicant in natura, distingui vel per materiã, vel per originem. Per materiã distingui personas est impossibile:quia vbi est talis modus distinguendi, est compositio & variatio, & formæ multiplicatio: quæ omnia Deo repugnant qui est simplex,& inuariabilis, & vere vnum:& ideo necesse est distingui per originem, siue habitudinẽ: ergo per generare & generari: ergo si filius potest generare,potest etiam nõ distingui.Si tu dicas, quod adhuc est distinctio:quia vnus tãtum pater, alius tantum filius, alius pater, & filius. Tunc ego oppono tibi, quod secundus filius posset generare eadem ratione qua primus,& tunc duo essent, quorum vterque esset pater, & filius.Similiter propter plenissimam communicationem non debet communicare, quia multiplicatio suppositorum secundum similem modum egrediendi, non est nisi aut propter defectum durationis, sicut est in generalibus,& corruptibilibus,vt per successiuam generationem perpetuetur esse,aut propter defectum perfectę actionis, vt fiat per plures quod non potest per vnum, sicut sunt perfectæ plures stellæ, quia non sufficeret vna ad hoc quod faciunt omnes.Sic etiam plures Angeli,& plures animæ ad implendam illam ciuitatem, & manifestandam Dei bonitatem,quam nec vna anima, nec vnus Angelus poterat sufficienter manifestare.Cum ergo in filio Dei sit plenissima communicatio,quia totam infinitatem suam dat sibi pater,non fuit conueniens,quod communicaret filio illam potentiam: & ideo fuit impossibile: quia inconueniens quodlibet in diuinis est impossibile.

1. Ad illud autẽ quod obiicitur in contrariũ per auctoritatem Hilarii quod filius habet in se naturã gignẽtem, dicendum quod verbum illud est improprium,& ex verbis impropriis non est arguendum: sed magis eorum improprietas exponenda, vt Magister superius exposuit. Est enim sensus:habet in se naturam gignentem, id est naturam patris gignentis.

Anselm.li.1. Cur Deus homo c.20.

2. Ad illud quod obiicitur quod non potuit, dicendum quod Magister bene exposuit,id est,non fuit ex hoc impotens. Vnde secundum artem distinguendum est quando dicitur:Filius non potuit generare,quia,*non*,potest teneri priuatiue, & tunc est sensus,non potuit, id est, impotens fuit,& tunc negatur potentia,& relinquitur aptitudo,sicut de truncato dicitur quod non potest gradi: hoc modo non potest dici de filio,quia non habet ad hoc aptitudinem, & in hoc sensu loquitur Augustinus. Alio modo *non posse*,tenetur negatiue, & in hoc sensu concedendum est quod filius non potuit generare.

3. Ad illud quod obiicitur quod pater communicat filio potentiam spiratiuam, patet responsio, quia cum filius generetur, non potest habere primitatem respectu generationis: sed cum nor piretur, est inspirabilis,& ideo potuit habere primitatem, & fecunditatem respectu illius,& sic patet quod non valet ratio.

4. Ad illud quod obiicitur quod filius est expressissima imago,&c. dicendum quod filius est expressissima imago, quia repræsentat in omnibus in quibus imago nata est repræsentare:sed tamen imago sic nata est repræsentare, vt tamen ipsa non sit imaginatum, alioquin non esset imago.Si autem filius repræsentaret in actu generãdi,iam esset pater:& ideo nec intelligibile, nec possibile est filium generare, siue in generatione patrem imitari.

5. Ad illud quod obiicitur de luce & splendore,dicẽdum quod non est simile,quia lux non perfecte se multiplicat in primo splendore; ideo in pluribus facit quod non potest in vno.

6. Similiter & in filio carnali intelligendum. Vnde vnus pater generat plures filios carnales. Hæc tamen ratio non est principalis,sed illa quæ dicta est supra: quia in his inferioribus non est fecunditas per rationem primitatis, sed per rationem perfectionis. In Deo autem quia est perfectissimum & primum, non tantum est per naturam perfectionis,quia tunc in omnibus personis esset,& status esse non posset, sed per rationem primitatis. Item rationes istæ non procedunt per simile, immo magis per dissimile.

QVÆSTIO III.

An posse generare,& posse creare sint vnicum posse.

Ægid Rom.1.Sent.dist. 7.q.3.
Richardus 1. Sent.d. 7.q. 4.
Steph.Brulef.1.Sent.d.7.q.3.
Petrus de Tarantas.1.Sent.dist.7.q.5.

Ad opposit. *Aug.lib.7. de Trin. c. 6.tom.3. Arist.1.de ani.context. 33.*

VTrum posse generare, & creare sint vnicum posse, & quod non sint vnicum, videtur per Augustinum.

1. Alio est Pater,alio est Deus: ergo alio est generans, alio creans:sed potentia generandi est generans,potentia creandi est creans:ergo,&c.

2. Item potentiæ distinguuntur per actus,& actus per obiecta: ergo si generatio terminatur ad Deum, & creatio ad creaturam, & hæc sunt omnino diuersa: ergo,&c.

3. Item potentiæ plurificantur per subiecta,quia in pluribus subiectis plures sunt potentiæ: sed potentia creandi est in Filio siue posse creare:in eo autem non est posse generare:ergo non sunt vnum posse.

4. Item quæcunque sic se habent quod vnum potest intelligi,altero non intellecto,& econuerso,illa non sunt vnum. Sed posse generare potest intelligi circumscripta potentia creandi:ergo,&c.

Fundamenta. Contra: Vnius potentis omnino simplicis vnicum tantum est posse: Pater est potens omnino simplex: ergo vnicum tantum habet posse:sed habet posse generare, & posse creare: ergo illa duo sunt vnicum posse.

Item si posse est aliud,& aliud cũ posse generare respiciat personam,posse creare naturam: ergo natura & persona sunt duo:ergo nec natura de persona, nec econuerso dicitur:quod est omnino falsum.

Item si est distinctio inter posse generare &posse creare:ergo est ibi ordo. Quæro ergo quid sit prius secundum rationem intelligendi. Et quod potentia generandi, videtur quia est respectu æterni, & æternum ante temporale.

Sed contra: Intellectus communis est ante intellectum proprii: sed potentia creandi dicit commune tribus,potentia generandi proprium Patris:ergo,&c.

Conclvsio.

Posse generare,& posse creare, sunt vnicum posse re ipsa, licet ratione differant.

Resp. Ad arg. Dicendum quod posse generare & posse creare

creare sunt *posse vnicum*, tamen dupliciter dictum. Vnum enim esse est in re, esse Patrem, & esse Deum, differens autem secundum rationem intelligendi: quia quod est absolutum cum dico esse Deum, idem est relatum cum dico esse Patrem: similiter & in *posse* est intelligendum. Vnde sicut essentia & persona vnum sunt in re, tamen est differentia rationis in intelligendo, & in dicendo. Similiter dicendum est de potentia generandi, & creandi: sicut est ibi differentia non re, sed secundum rationem, ita est ibi ordo secundum rationem intelligendi. Vnde secũdum diuersas comparationes habent alium & alium ordinem. Comparando enim posse creare, & posse generare ad illud cuius sunt, cum posse creare sit naturæ, posse generare sit personæ, & intellectus communis est ante intellectum proprij, sic absque calumnia, prior est secundũ rationem intelligendi potentia creandi. Comparando autem ad illud ad quod terminatur, cum potentia creandi respiciat temporale, potentia vero generandi æternũ, prior est secundum rationem intelligendi potentia generandi quam potentia creandi, & sic patent obiecta de ordine. Concedendæ sunt ergo rationes ostendentes quod non differunt posse generare, & posse creare differentia secundum rem, siue secundum essentiam.

1. Ad illud quod obiicitur quod alio est Deus, alio Pater, dicendum quod Augustinus loquitur de alio & alio alietate rationis & non rei. Et intelligitur alietas rationis per illum modum quo supra dictum est Distin. 5. vbi quæritur vtrum essentia generet.

2. Ad illud quod obiicitur: Potentiæ distinguuntur per actus, *&c.* dicendum quod verum est hoc de illis actibus qui habent completionem ab obiectis: sed non sunt sic actus diuini. Vnde quamuis creatura, & Filius omnino differant, attamen generatio, & creatio idem sunt, sicut essentia, & persona: Deus enim in agendo non completur ab obiecto, quia seipso agit.

3. Ad illud quod obiicitur quod potentiæ plurificãtur per subiecta. dicendum quod istud verum est de subiecto proprio: sed Filius non in quantum Filius est subiectum potentiæ creandi, sed in quantum Deus. Et constat quod sicut natura diuina non facit numerum cum Patre, ita nec potentia respiciens naturam cum potentia Patris.

4. Ad illud quod vltimo obiicitur quod vnum potest intelligi sine altero & econuerso, dicendum quod aut loqueris quantum ad significatum, aut quantum ad connotatum. Si quantũ ad cõnotatum, verũ dicis quod creatura potest intelligi non intellecta persona Filij, & econuerso. Si quantum ad principale significatum, dicis falsum; impossibile est enim intelligi potentiam generandi sine potentia creandi, sicut impossibile est intelligere personam sine essentia.

QVÆSTIO IIII.

An posse generari & posse creari sint vniuocum posse.

Ad oppositum.

VTRVM posse generari & posse creari sint posse vniuocum. Et quod non, videtur quia quamuis idem sit generare, & creare quantum ad principale significatũ, aliud tamen est generari, & creari, sicut Creator, & creatura: ergo cum non habeat esse vniuocum creatura, & Creator: ergo, &c.

2. Item creatio dicit egressum & mutationem: generatio vero omnem excludit mutationem: ergo cum posse creari importet potentiam transmutandi, posse generari non, cum potentiæ differant in sua generalitate in potentia transmutandi, & in hac non conueniũt: ergo in nulla.

3. Item *omne*, distribuit terminum pro omnibus quę vniuocantur, vel analogantur in illo: sed cum dico: Omnipotens, nõ fit distributio pro illo quod potest generari, quia tunc Filius non esset omnipotens: ergo manifestum est quod vtrumque posse nec est vniuocum, nec analogũ, alioquin Omnipotentia non conuenit Filio.

Aristot. 5. Metaphys. contex. 17. in fin. & 9. Metaphys. contex. 2.

Fundamenta.

Sed Contra: Res est commune ad fruibile & vtibile: ergo cum æqualis ambitus, vel maioris sit *possibile*, quã *res*, & non sit maior differentia inter generatum, & creaturam, quam inter Fruibile, & Vtibile: pari ratione possibile, siue posse est commune ad vtrumque.

Item in æternis non potest esse multiplicitas, nec diuersitas: ergo cum posse creari & posse generari ab ęterno ante conditionem creaturæ fuerint: ergo non habent multiplicationem in ipsa potentia.

Item cũ dico: Creatura potest creari, nihil dicit creatum: quia illud vere dicitur de eo quod omnino nihil est, sicut de anima Antichristi: ergo solum dico potentiam agentis: sed potentia Dei est vnica, non habens aliquam multiplicitatem: ergo eius posse vniuocum est ad posse creari, & posse generari.

Conclvsio.

Posse generari, & posse creari, quo ad principale significatum vniuoce dicuntur: quo vero ad connotatum, analogice.

Resp. ad arg. Dicendum quod cum dico posse creari & posse generari, dico principale significatum & dico cõnotatum. Quantum ad principale significatũ, dico quod posse creari idem dicit re, quod posse creare, differens solum in modo loquendi, vel dicendi: quia quod dicitur per modum actionis per posse creare, dicitur per posse creari per modum passionis. Quantum vero ad connotatum dicit effectum in creatura. Quomodo ergo comparantur posse creari, & posse generari? Si comparentur ratione principalis significati, dico quod non tantum est vniuocum, immo & vnicum, vt visum est: aliter tamen, & aliter intellectum & enunciatum, sicut posse generare & posse creare. Si autem ratione connotati comparentur, sic concedo quod est analogum, sicut hoc nomen, *res*, ad fruibilia, & vtibilia. Quamuis enim Creator, & creatura non habeant commune vniuocum, habent tamen analogum. Notandum autem quod duplex est analogia. Est quædam per reductionem ad vnitatem naturæ secundum prius & posterius, & hæc potest esse comparando creaturam ad creaturam, & in hac signum distribuit pro omnibus contentis; nisi sit distributio restricta ex additione, vel ex vsu: siue modo loquendi, sicut distributio dicitur accommodata, vt si dicatur cœlum tegit omnia. Alia est analogia per reductionem ad vnitatem similitudinis proportionis, non naturæ: & quod sic analogatur, non est inter alia. Vnde distributio proprie pro illo non distribuit nisi sit extensa. Vnde Deus non est ens inter omnia. Et hinc est quod Omnipotens non distribuit pro potentia generandi proprie accepta distributione, nisi fiat quædam extensio, & ex illa per consequens fiat quædam appropriatio circa suppositum. Vnde proprie Omnipotens conuenit tribus: quia non distribuit pro potentia generãdi: appropriate autem secundum quod fit ampliatio ex parte signi, solius est Patris.

Quæst. 1. immed. præced.

Analogia duplex.

Ex his patent omnia obiecta, procedunt enim per diuersas vias, vt patet intuenti.

DE VERITATE, ET PROPRIETATE, ET INCOMMVTABILITATE, ET SIMplicitate essentiæ Dei.

DISTINCT. VIII. PARS I.

NVNC de veritate, siue proprietate, & incommutabilitate, atque simplicitate diuinæ naturæ, siue substantiæ, siue essentiæ agendum est. Est itaque Deus, vt ait Augustinus in 5. libro de Trinitate, sine dubitatione substantia, vel, si melius hoc appellatur, essentia: quam Græci vsiam vocant. Sicut enim ab eo, quod est sapere, dicta est sapiẽtia, & ab eo, quod est scire, dicta est scientia: ita ab eo, quod est esse, dicta est essentia. Et quis magis est quã ille qui in Exo. 3. dixit famulo suo: Ego sum qui sum? & dices filiis Israel; Qui est, misit me ad vos? ipse vere, ac pro-

Ca. 2. ti. 5. Et li. 12. de ciuit. Dei. c. 2. to. 5.

A ac proprie dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum, vel futurum. † Unde Hieronymus ad Marcellam scribens ait: Deus solus, qui exordium non habet, veræ essentiæ nomen tenet: quia in eius comparatione qui vere est, quia incommutabilis est, quasi non sint, quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est: & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse, vel futurum esse. Solus ergo Deus vere est, cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est.

† Hieron. in epist. ad Marcellã de decẽ nominibus, attigit quidem nomẽ essẽtiæ Dei, similiter in Epistola ad Damasum, cuius initium: Quoniam vetusto, sa in indicatur hæc sententia. Sed ad verbum habet Isid. lib. 7. etymolog. ca. 1 & in Rabano super illud Exo. Qui est misit me ad vos. Eccl. 1. a.

Qualiter intelligenda sint verba Hieronymi, quærendum est.

B Hic diligenter aduertendum est, quo modo intelligi debeant illa verba Hieronymi, scilicet Deus tantum est, & non nouit fuisse, vel futurum esse, tanquam non possit dici de Deo, fuit, vel erit: sed tantum, est: cum de eo scriptũ frequenter reperiamus: Fuit ab æterno, fuit semper, & erit in sæcula, & huiusmodi: unde videtur, quia non est tantũ dicendum de Deo, Fuit, vel est, vel erit. Si enim diceretur tãtum, fuit: putaretur, quod desierit esse: si diceretur tãtum, est: putaretur, quod non semper fuerit, sed esse cœperit: si tantum diceretur, erit: putaretur nõ esse modo. Dicatur ergo, quia semper fuit, est, & erit, ut intelligatur, quia nec cœpit, nec desiit, nec desinet esse. De hoc Augustinus super Ioãnem ita ait: Cum de sempiterna re proprie dicatur, est: secundum nos bene dicitur fuit, & erit, & est: fuit quia nunquam desiit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est. non præteriit quasi quod non maneat: non erit, quasi quod non erat. Cum ergo nostra locutio per tempora varietur, de eo vere dicuntur verba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis, Veritas loquens dixit per futurum: Quæcunque audiet, loquetur: audiet, scilicet ab eo, à quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia, quæ non est aliud, quã essentia. Audiet ergo dixit de eo, quod audiuit: & audit, id est quod semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hic dicit Augustinus verba cuiuslibet temporis dici de Deo: sed tamen proprie est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligẽdum est: Non nouit fuisse, vel futurum esse. sed tantum esse, id est, cum dicitur de Deo quod fuit, vel erit, non est intelligendum quod præteriit, vel futurum sit: sed quod existat simpliciter sine aliquo tẽporali motu. Licet enim verba substantiua diuersorum temporum de Deo dicãtur (ut fuit, erit, est, erat) non tamen temporales motus esse distinguunt, scilicet præteritum, vel futurum, vel præteritũ imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritũ plusquamperfectum: sed essentiam, siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus proprie dicitur essentia, vel esse: unde Hilarius in 7. de Trinit ait: Esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas.

In tomo 9 Tract. 99. post med. in 16. cap. Ioan.

Non longe a principio.

De incommutabilitate Dei.

Dei etiam solius essentia incommutabilis dicitur proprie quia nec mutatur, nec mutari potest. Unde Aug. in 5. lib. de Trin. Aliæ, inquit essentiæ, vel substantiæ capiunt accidẽtia quibus in eis fiat vel magna vel quantacunq; mutatio: Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia, vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est, cui profecto maxime, ac verissime competit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoq; illud solum quod non tantum mutatur, verum- A etiam mutari omnino non potest, verissime dicitur esse, id est, substantia Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Ideoq; Apostolus loquens de Deo ait: Qui solus habet immortalitatem. Ut enim ait August. in lib. 1. Trin. Cum anima quodam modo immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostolus: Solus Deus habet immortalitatem, nisi quia vera immortalitas incõmutabilitas est, quam nulla potest habere creatura, quoniam solius Creatoris est. Unde Iacobus ait: Apud Deum non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et Dauid: Mutabis ea, & mutabũtur: tu autem idem ipse es. Ideo August. super Genes. dicit quod Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura vero per loca, & tempora. Et per tempora moueri, est per affectiones B commutari: Deus autẽ nec loco, nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait: Ego Deus, & non mutor: qui est immutabilis solus. Unde recte solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, ut ait Augustinus contra Maximinum, nonnulla mors est ipsa mutatio, quia facit aliquid in ea non esse quod erat. Unde & ipsa anima humana, quæ ideo dicitur immortalis, quia secundum modum suum nũquam desinit viuere, habet tamen quandam mortẽ suam: quia si iuste viuebat, & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato, ut alias eius mutationes taceam, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarum natura cœlestium mori potuit quia peccare potuit. Nam & angeli pecC cauerũt, & dæmones facti sunt, quorum est diabolus princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque rationali creaturæ præstatur, ut peccare non possit, nõ est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ. Et ideo solus Deus, ut ait Apostolus, habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari: nec potuit, nec poterit aliqua mutatione peccare. Proinde, ut ait Aug. in 1. lib. de Trinit. substantiam Dei sine ulla sui commutatione mutabilia faciẽtem, & sine ullo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Vere ergo ac proprie incommutabilis est sola diuinitatis essentia: quæ sine sui D mutatione cunctas condidit naturas.

1. Tim. 6. c — Iacob. 1. c — Psal. 101. d — Li. 8. c. 20. 21. 22. 23. & 26. to. 3. — Mal. 3. b — Li. 3. c. 12. tom. 6. — 1. Tim. 6. c — Cap. 2. to. 3.

DISTINCT. VIII. PARS II.

De simplicitate diuinæ Essentiæ, vel Naturæ.

Eademq; sola proprie, ac vere simplex est, ubi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum ulla est diuersitas, siue variatio, vel multitudo. Ut autem scias quo modo simplex sit illa substantia, te docet Aug. in 6. lib. de Trinit. Animaduerte primo, quare omnis creatura sit multiplex: & nullo modo vere simplex: & primũ de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis utiq; creatura ex partibus constat, ita ut sit ibi aliqua pars minor, alia maior. & maius sit totum quam qualibet pars: & in E unoquoq; corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato, manere eadem figura, & eadem magnitudo. At per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis: simplex autem nullo modo.

Quo modo spiritualis creatura sit multiplex, & non simplex.

Creatura quoq; spiritualis, ut est anima, in comparatione quidem corporis est simplex: sine comparatione vero corporis, est multiplex, & non simplex. Quæ ideo simplex dicitur respectu corporis, quia mole non diffunditur per spacium loci: sed in unoquoq; corpore, & in toto tota est,

Ex eod. li. 6. cap. eodem.

A *in toto, tota est; & in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum fit aliquid in quavis exigua particula corporis, q sentiat anima, quamuis non fiat in toto corpore, illa tamen tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cum enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem: aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud tristitia: possintq; hæc & alia huiusmodi innumerabilia in anima inueniri natura, & alia sine aliis, & alia magis, & alia minus: manifestum est animam non simplicem, sed multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est: omnis autem creatura mutabilis est: nulla ergo creatura vere simplex est.*

Sequitur immediate c. 7.

B *Deus vero etsi multiplex dicatur, vere tamẽ & summe simplex est: Dicitur enim magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, & quidquid aliud non indigne dici videtur: sed eadem magnitudo eius est, quæ sapientia. Non enim mole magnus est, sed virtute: & eadem bonitas eius est, quæ sapientia, & magnitudo, & veritas: & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aut sapientem, aut verum, aut bonum esse, aut omnino esse.*

Qualiter Deus cum sit simplex, multiplex tamen dicatur.

Hic diligenter notandum est, cum dicat Augustinus solum Deum vere simplicem esse, cur dicat eundem multipliciter dici. Sed hoc non propter diuersitatem accidentiũ, vel partium dicit: sed propter diuersitatem, ac multitudinem nominum, quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet diuinam naturam. C *Hæc enim non ita accipiũtur, cum de illa incommutabili æternaq; substantia incomparabiliter simpliciore quam est humanus animus, dicuntur, quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Vnde August. in 6 lib. de Trin. Deo, inquit, est hoc esse, quod est fortem esse, vel sapientem esse, vel iustum esse: & si quid de illa simplici multiplicitate, vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut iustum: potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutum.*

Cap. 4. to. 3.

Deus ob suam ipsius simplicitatem nulli prædicamentorum subiicitur.

D *Quod autem in natura diuina nulla sit accidentium diuersitas, nullaq; penitus mutabilitas: sed perfecta simplicitas, ostendit Aug. in li. 5. de Trin. dicens: Intelligamus Deum, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia Creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilq; patientem. Quisquis Deum ita cogitat, etsi nõdum potest omnino inuenire quid sit ipse, pie tamen caueat quantum potest, aliquid de illo sentire, quod non sit. Ecce si subtiliter intendas, ex his atq; prædictis aperitur, illa prædicamenta artis dialecticæ Dei naturæ minime conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus.*

Cap. 1. to. 3.

E Quo modo Deus non proprie, sed abusiue dicatur substantia.

Vnde nec propriè dicitur substantia, vt Aug. ostendit in lib. 7. de Trinit. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quod est subsistere substantiam dicimus: si tamen dignum est, vt Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus recte intelligitur, in quibus, vt subiectis, sunt ea quæ in aliquo subiecto esse dicuntur, sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit; & ideo substãtia est. Res vero mutabiles, neq; simplices proprie dicuntur substantia. Deus autem si subsistit, vt substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid tanquam in subiecto: & non est simplex. Nefas est autem dicere vt subsistat Deus, & subsit bonitati suæ: atq; illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, neq; ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vnde manifestum est, Deum abusiue substãtiam vocari, vt nomine vsitatiori intelligatur essentia, quod vere ac proprie dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. Est enim vere solus, quia incommutabilis est.

Cap. 4. in fine.

Immediate sequitur in cap. 5.

Non est aliquid in Deo, quod non sit Deus.

Huius autem essentiæ simplicitas, ac sinceritas tanta est quod non est in ea aliquid, quod non sit ipsa: sed idẽ est habens, & quod habetur. Vnde Hilarius in 7. lib. de Trinit. ait. Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit: neq; qui virtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux est, ex obscuris coaptatur: neq; qui spiritus est, ex disparibus formalis est: totum quod in eo est, vnũ est. Idem in 8 li. de Trin Non humano modo ex compositis Deus est, vt in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat: sed totum vna est natura, scilicet, perfecta & infinita, & non ex disparibus constituta: sed viuens per totum ipsa. De hoc eodem Boetius in primo libr. de Trinit. ait: Quocirca hoc vere vnum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neque enim subiectum fieri potest. August. quoque in lib. de fide & Symbolo dicit: In Dei substantia non est aliquid quod non sit substantia: quasi aliud sit ibi substantia, aliud quod accidat substantiæ. Sed quidquid ibi intelligi potest, substantia est. Verum hæc dici possunt facile, & credi: videri autem nisi puro corde omnino non possunt. Item Aug. 15 li. de Trin. Sic habetur in natura vniuscuiusq; trium, quod qui habet, hoc sit quod habet, sicut immutabilis simplexq; substantia. Vnde Isidor. ait: Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habet, seu quod aliud non est ipse, & aliud quod in ipso est. Et cum tanta simplicitatis atque sinceritatis sit natura diuina, est tamen in ea Trinitas personarum. Vnde August. in lib. 11. de Ciuit. Dei: Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus, quia est Pater in ea solus, aut Filius in ea solus, aut Spiritus sanctus in ea solus: aut quia est sola ista nominum Trinitas, siue substantia personarum, sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideo simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quod relatiue quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam vtique pater habet filium, ad quem relatiue dicitur: nec tamen ipse est filius: & filius habet patrem: nec tamen ipse est pater. In quo vero ad semetipsum dicitur non ad alterum, hoc est quod habet, sicut ad semetipsum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc vtique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habens, & aliud id quod habet, sicut in cæteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est identitas, quanta est vnitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ valitudinem assignauimus.

Paulo post medium.

Paulo ante finem. to 3.

Cap. 3.

Cap. 9. circa finem eiusdem.

Cap. 17. to. 3. Lib. 1. de su. bon. c. 1. & lib. 7. etym. c. 1.

Cap. 10.

DIST. VIII. PARS I.

De proprietatibus, & conditionibus essentialibus Trinitatis, & Vnitatis.

Nunc de veritate, siue proprietate, &c.

Expositio textus.

TERMINATIS superius duabus partibus istius partis principalis, quæ est de Trinitate, secundum quod intelligitur, in quibus ad probandam Trinitatem

Diuisio.

tatem Magister adduxit rationes, & remouit dubitationes: In hac tertia parte determinat istius Trinitatis, & Vnitatis proprietates, & conditiones. Et quoniam quædã sunt proprietates respicientes essentiam, vt veritas: quædam personas, vt generatio: quædam vtraque, vt æqualitas: ideo hæc pars tres habet partes. In prima parte agit Magister de proprietatibus essentialibus. In secunda, de proprietatibus personalibus, infra distinct. 9. *Nunc ad distinctionem personarum*, &c. In tertia, de proprietatibus & conditionibus, quodam modo essentialibus, & quodam modo personalibus, sicut est æqualitas personarũ, in æternitate, magnitudine, & vnitate: Infra dist. 19. *Nũ postquam coæternitatem trium personarum*, &c. Prima pars quæ continet præsentem distinctionem, tres habet partes, secundum tres proprietates quas assignat. Prima est de veritate. Secunda est de immutabilitate. Et hæc ponitur ibi: *Dei etiam solius essentia proprie incommutabilis dicitur.* Tertia de simplicitate. Et hæc ponitur ibi: *Eademque sola proprie, ac vere simplex est*, &c. ITEM prima pars habet duas partes, quia primo attribuit Deo proprietatem veritatis. Secundo remouet dubitationem habentem ortum ex prædictis, ibi: *Hic diligenter aduertendum est*, &c. Similiter secunda pars habet duas. In prima assignat Deo proprietatem incommutabilitatis, & probat auctoritate Augustini: In secunda confirmat per Apostolum, ibi: *Ideoq; Apostolus loquens*, &c. Tertia de simplicitate infra subdiuidetur.

Nunc de veritate, siue proprietate, diuinæ essentiæ, &c. Dub. I.

Videtur male dicere, quia omne quod habet propriũ, distinguitur: sed diuina essentia non est distinguibilis: ergo non habet proprium.

RESP. Ad quod dicendum quod diuina essentia eo modo est distinguibilis, quo modo habet proprietates, & econuerso. Quia quamuis in se non sit distinguibilis per plurificationem sui, nec à persona per diuersitatem, est tamen distinguibilis respectu essentiæ creatæ, respectu cuius habet has proprietates.

Dub. II.

ITEM quæritur de illis tribus proprietatibus, quas ponit, scilicet de veritate, immutabilitate, simplicitate, cum multæ aliæ conditiones sint diuinæ essentiæ, quare solum de his tribus agit.

RESP. Dicendum quod per has tres proprietates sufficienter distinguitur esse increatum à creato. Nam creatum ab eo ipso quod creatum, habet esse post non esse, & ita esse vanum, & possibile: ideo habet esse permixtum cũ possibilitate, & propter hoc deficit à veritate, à stabilitate, & simplicitate. †Increatum vero esse habet contrarias proprietates, & in his sufficienter distinguitur. Nam veritas respicit quod est: immutabilitas, quo est: simplicitas vtrumque. Ideo patet sufficientia, & ordo.

†*Ideo est verũ, quia incommutabile vt in littera. Ideo etiam est verum, quia simplex, & ideo immutabile, quia simplex. Vnde 11. de Ciu. Dei. c. 10 est bonum solum simplex, & ob hoc incõmutabile quod est Deus.*

Sicut enim ab eo quod est sapere dicitur sapientia. Dub. III.

Non videtur dicere verum. Sicut enim albedo se habet ad album, ita sapientia ad sapere: sed albedo non dicitur ab albo, immo magis econtra: ergo, &c.

RESP. Dicendum quod secundum intellectum cõponentem, sapere dicitur à sapientia, quia intellectus componens procedit ab abstracto ad concretum. Secundum vero intellectum resoluentem est econuerso, & quantum ad hunc loquitur Augustinus: Vel posset dici, quod loquitur secundum considerationem Grammatici, non Logici.

Quis magis est quam ille, qui dixit famulo. Dub. IV.

Videtur male dicere, quia Esse non recipit magis, & minus, & maxime in Deo.

RESP. Dicendum quod magis & minus dupliciter possunt considerari, scilicet in comparatione ad idem, & A sic non dicunt intensionem & remissionem. Vel in comparatione ad diuersas substantias & naturas, & sic dicunt gradum & excessum, & sic est bene ponere magis & minus in ente respectu Creatoris, & creaturæ, & respectu creaturarum ad inuicem: sed in comparatione creaturæ ad Creatorem est excessus improportionabilis, & infinitus: respectu creaturarum ad se inuicem, est proportionabilis.

Cuius Essentia non nouit præteritum, vel futurum. Dub. V.

Videtur enim esse ista proprietas & angelorum, quia Augustin. de Ciuit. Dei dicit, quod immortalitas angelorum non est præterita, quasi non sit: nec futura quasi nõdum sit: sed semper est præsens: ergo non est proprium solius Dei. *Li. 2. c. 15.*

B RESP. Quidam dicunt quod duratio æui est simplex & tota simul, nõ habẽs præteritum & futurum: nihilominus ipsum æuiternum seu æternum habet præteritum, & futurum, quantum ad affectiones: & ita proprium est solius Dei. Alii dicunt quod in omni duratione creata quoniam differt à durante, etiam habet esse possibile cũ priori, & posteriori: sed distinguunt de priori, & posteriori. Quoddam enim est quod dicit durationis successionem, quoddam successionis durationem cũ variatione, & innouatione. Primum est in æuo. Secundum in tempore, & hoc vult Anselmus expresse, & hoc credo probabilius, & patet responsio ad verbum Augustini. Ipse enim loquitur de priori & posteriori: quod quidem dicit innouationem, & variationem, & corruptionem. *Ansel. Monolog. 17. to. 3.*

C *Cuius Essentia comparatum nostrum Esse, non est.* Dub. VI.

Videtur hoc falsum. Quia quod inest alicui substantialiter, non adimitur comparatione aliqua: sed esse est substantiale rei cuilibet: ergo, &c. Item ex comparatione ad Deum creatura melioratur, vt dicit Aug. ergo magis est quam si non compareretur: ergo, &c. *Li. 7. conf. ca. 11. to. 1.*

RESP. Dupliciter est accipere talem comparationẽ. Vno modo secundum rationem influentiæ, & receptionis, & sic creatura ad Deum comparata est magis quam si non compareretur. Alio modo comparatur secundum habitudinem æquiparantiæ, & proportionis: & hoc modo verum est, quod nulla est ratio proportionabilis secundum conditionem veritatis, & nobilitatis Esse diuini: & D ideo quasi nihil est: non omnino in se, sed nihil à proportione: quia non potest inueniri aliqua proportio quantitatiua.

Dicatur ergo quod semper fuit, est, & erit. Dub. VIII.

Videtur, hæc verba non debere dici de Deo: quia dicunt diuersa tempora: sed in Deo non cadit diuersitas tẽporum.

RESP. Quidam voluerunt dicere quod actus isti nõ prædicant de Deo diuersa tempora secundum essentiam, sed secundum concomitantiam: quia diuinum Esse omnino inuariatũ, omne tempus concomitatur: sed hæc positio non soluit plene. Dicitur enim vere quod Deus fuit ante omne tẽpus: ergo concomitãtiam nõ potest dicere. E Ideo dicunt alii quod tempus consignificatum non est dispositio rei acceptæ, siue intellectæ, quando dicitur de Deo, sed solum modi intelligendi: quãdo vero de re mobili, vtroque modo. Exemplum patet de masculino genere in lapide, & viro, quoniam in viro est vt dispositio rei acceptæ: in lapide, vt modus intelligendi solum. Sed hæc positio non videtur sufficiens: quia intellectus non ponit præteritum circa suũ intelligere, quando intelligit Deũ fuisse: ergo oportet quod ponat circa rem. Propter hoc notandum quod verba diuersorum tẽporum aliter dicuntur de æterno, aliter de æuiterno, aliter de temporali. Nam respectu temporalis important mutabilitatẽ, & successionem, & durationem. Secundum vero, quod de æuiternis dicuntur, duo tantum important, successio-

a Hier. ad Damasc. ep. to. 2.
b Aug. sup. 10. 99.
c Ansel. li. de Deo attributis.

nem & durationem, sicut vult Hieronymus, [a] Augustinus, [b] & Anselmus. [c] Secundum vero quod dicuntur de Deo, important solum durationem. vnde dicitur: Deus fuit, quia eius duratio non cœpit. Deus est, quia duratio eius non interrumpitur. Deus erit, quia non desinit, nec corrumpitur. Proprie ergo loquendo non dicuntur de Deo, vt dicit Hieron. Large autem loquendo dicuntur vt dicit Magister, & August. & ad hoc vadit opinio Magistri.

Esse non est Deo accidens, &c. Dub. VIII.

Quæritur, quia cum Esse nec creaturæ sit accidens (nulli enim omnino rei accidit esse) quo modo ergo per hoc notatur Deus differre à creatura.

RESP. Dicendum quod accidens dicit quid natum in alio esse, ab alio exire, & ab alio recedere. Accidens enim dicitur quod inest subiecto, ab illo trahit ortum, & propterea potest adesse, & abesse. In his tribus proprietatibus communicat esse creatum, licet non eodem modo omnino. Nam esse nostrum pẽdet ab alio sustinente, oritur ab alio efficiente. Creatura etiam nata est suum esse perdere: ideo, Esse eius est quasi accidẽs non tamen vere accidens, quia cum pendeat à Deo, non pendet sicut à subiecto. E conuerso est in Deo, & ideo dicit Hilarius quod esse non est accidens Deo: & hoc propter contrarias proprietates. Quia accidens natum est alij inesse, propter hoc dicit: subsistẽs veritas. Quia natum est ab alio exire, contra hoc dicit: manens causa. Quia natum est etiam ab alio recedere, contra hoc dicit: naturalis generis proprietas, quæ non dimittit esse.

Li. de Tri.

Solus Deus habet immortalitatem. Dub. IX.

Li. 1. de Tri. c. 1. to. 3.

Quæritur, quo modo hic intelligatur immortalitas, cum hic dicat Aug. quod accipitur pro incommutabilitate: sed hoc non videtur conueniens. Mors enim non dicit omnem mutabilitatem, sed solum corruptibilitatem viuentium: ergo non idem est dicere.

RESP. Sicut vita accipitur communiter & proprie, ita & mors, ita & immortalitas. Vno enim modo dicitur vita actus continuus & internus, qui est à forma spirituali, & sic dicitur proprie, & sic immortalitas dicit vitam talẽ cum impossibilitate ad eius priuationem. Alio modo dicitur vita actus completus potentiæ, quæ est secundum rei naturam, sicut dicitur aqua viua, quæ habet operationem aquæ conuenientem: & hoc modo importat repugnantiam ad corruptionem: & ideo debet dici secũdum hanc vitam, immortale: quod est ita in actu completo quod nullo modo potest aliquam peiorationem recipere, & sic accipit Apost. & exponit August.

Nec vicissitudinis obumbratio. Dub. X.

Quæritur, quæ differentia sit inter vicissitudinem, & obumbrationem: & quæ conuenientia, ratione cuius dicatur vicissitudo obumbrare.

RESP. Dicendum quod vicissitudo importat numerum vicis, & iste est numerus cum interruptione: sed obumbratio dicitur per priuationem actus lucis. Quoniam ergo actus formæ lux est, priuatio eius recte dicitur obumbratio: & quia vicissitudo ratione numeri dicit interruptionem; & ratione interruptionis dicit priuationem, & ratione priuationis obumbrationem, hinc est quod recte dicitur vicissitudinis obumbratio.

ARTICVLVS I.

IN hac parte ad euidentiam duarum primarum proprietatum quas Magister primo assignat, scilicet Veritatis, & Incommutabilitatis, duo principaliter quæruntur. Primo de ipsa Veritate. Secundo de Immutabilitate. De veritate iterum quæruntur duo. Primo vtrum Veritas sit proprietas diuini Esse. Secundo, vtrum sit eius proprietas in summo, idest adeo quod non possit cogitari non esse.

A

QVÆSTIO I.

An veritas sit proprietas diuini Esse.

S. Tho. 1. p. q. 16. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 19. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist 8. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 8. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 8. q. 3.

Rationes affirmatiuæ.

QVOD Veritas sit proprietas diuini esse ostenditur auctoritatibus, & rationibus.

Primo modo sic auctoritate Hieronymi ad Marcellã, & habetur in littera: Solus Deus vere est, cuius essentiæ comparatum nostrum esse, non est: sed quod alicui soli conuenit, est proprium illi: ergo Veritas est proprium diuini Esse.

B

ITEM Augustinus de vera Rel. Falsitas est in illis reb. quæ imitantur illud vnum, quod est vnum, quidquid est, inquantum illud implere non possunt. Si ergo nulla creatura potest illud summe vnum implere, veritas non est in aliqua creatura: sed in omnibus falsitas.

Aug. de vera Relig. c. 36 to. 1.

ITEM [d] Augustinus in Soliloq. & de vera Rel. dicit, quod lux increata est ratio cognoscendi, & sola lux increata est veritas: ergo veritas est proprietas Dei solius.

ITEM [e] Anselmus in li. de Veritate dicit quod omnia sunt vera, prima veritate: aut ergo intelligit effectiue, aut formaliter. Non effectiue, quia similiter omnia possunt dici bona, prima bonitate: ergo intelligitur formaliter: ergo non est alia veritas quam veritas increata: ergo si illa est, est in Deo, &cet. ergo veritas est solius Dei proprietas.

d Aug. li. 1. Soliloq. c. 8 to. 1. Et de ve. rel. cap. 14. in fi. & 36 tom. 1.
e Ansel. li. de Verit. c. 11. & 14. Aug. 36 de Ver. Relig.

C

ITEM rationibus probatur sic: Veritas & vanitas opponuntur: sed omnis creatura habet vanitatem, & permixtionem cum non esse, cum sit ex nihilo: & solus Deus hac caret omnino: ergo in solo Deo est veritas.

ITEM Veritas opponitur vmbræ. Quod enim est vmbra rei non habet veritatem: sed creaturæ sunt vmbræ illius summi; ergo non habent veritatem in esse.

ITEM Veritas est qua aliquid est verum: sed veritas est vera, cum sit cognoscibilis: sed constat quod non alio quam se, quia alias esset abire in infinitum: sed quod est verum seipso, est verum per essentiam: ergo omnis veritas est vera per essentiam: sed sola veritas increata est vera per essentiam: ergo veritas est proprietas Dei solius.

D

Rationes negatiuæ.

CONTRA: Si veritas est Dei proprietas: aut ergo veritas complexa, aut incomplexa. Non complexa, quia talis est cum compositione: in Deo autem non est compositio aliqua. Non incomplexa, quia hæc conuertitur cum ente: ergo cum entitas non sit Dei proprietas, pari ratione nec veritas erit.

ITEM verum æque commune est vt bonum, & quodam modo magis: sed bonitas non est Dei proprietas: ergo pari ratione nec veritas.

ITEM veritas est ratio discernendi Creatorem à creatura, & creaturam à creatura: sed quod est ratio discernẽdi & distinguendi, est diuersum in diuersis: ergo alia veritas est in Deo quam in creatura, & in vna creatura quam in alia: ergo non est proprium solius Dei.

ITEM Augustinus in Soliloq. Verum est id quod est; ergo veritas est ipsa entitas: ergo non est proprium essentiæ: quia si sic, qua ratione dicitur: Veritas est proprietas essentiæ, posset dici econuerso, cum omnino idem sint.

Aug. in Soliloq. li. 2. c. 5. tom. 1.

E

CONCLVSIO.

Veritas prout distinguitur contra impuritatem, dissimilitudinem, & obscuritatem, est proprietas diuini Esse.

RESP. ad arg. Dicendum quod Veritas habet triplicem comparationem. Habet enim comparari ad subiectum quod informat, ad principium quod repræsentat, & ad intellectum quem excitat. In comparatione ad subiectũ veritatis dicitur veritas actus, & potentiæ indiuisio. In comparatione ad principium dicitur veritas sum-

mæ ve-

mæ veritatis & primæ repræsentatio, siue imitatio. In cōparatione ad intellectum, dicitur veritas ratio distinguēdi. Et in omnibus illis comparationibus dupliciter potest accipi veritas. Vno modo prout distinguitur contra falsitatem. Alio modo prout distinguitur contra permixtionem, secundum quod verum dicitur purum & impermixtum. Prout veritas diuiditur contra falsitatem, quæ est priuatio indiuisionis, imitationis, expressionis, sic cum in creatura sit aliquo modo inuenire & indiuisionem, & imitationem, & expressionem, sic est veritas, non tantum in Creatore; sed etiā in creatura, & sic non assignatur Dei proprietas. Alio modo prout veritas diuiditur cōtra permixtionem, siue impuritatem, sic est in solo Deo. Nam in solo Deo est indiuisio pura non permixta alicui diuersitati. In solo Deo est imitatio, & similitudo pura non permixta alicui dissimilitudini. Et in solo Deo est expressio luminis non permixti obscuritate. In creatura autem est indiuisio, cum actus & potentiæ diuersitate, & imitatio cum dissimilitudine. Est vlterius in ea expressio cum obscuritate, & ideo hoc modo est veritas diuini esse proprietas, & sic accipit Magister, & Augustinus, & Hieronymus. *(Sit in tex.)* Vocant enim verum esse quod nihil habet de possibilitate, nihil habet de vanitate, nihil de non entitate. Et ideo in Deo non cadit præteritio, & futuritio, quæ aliquo modo non entia sunt, & sic procedunt duæ primæ auctoritates, & rationes. *(Corollarium.)*

Ad arg. pro parte affirmatiua.

Ad illud vero quod obiicitur, quod non sit alia veritas quam æterna, quia ipsa sola facit intelligere, dicēdum quod sicut color est obiectum visus, & motiuū visus (tamen non sine actu lucis) & differt ipsa à luce: sic dicendū quod veritas creata quamuis non possit mouere sine veritate increata, nihilominus est motiua suo modo, & alia veritas est ab illa.

Ad illud quod obiicitur de Anselmo quod omnia sunt vera veritate prima, dicendum quod verum de sui impositione dicit comparationē ad causam exemplarem, sicut bonum ad causam finalem. Sicut enim dicitur bonum ratione ordinis, sic verum ratione expressionis; & ratio exprimendi est ipsius exemplaris: sicut ergo cum dicitur de bonis creatis quod sunt bona bonitate increata, bonitas prædicat finem in ablatiuo, non formam, quia bonitas increata nullius creati est forma. Similiter cum dicitur quod omnia sunt vera veritate increata, ablatiuus dicit causam formalem exemplarem. Omnia enim vera sunt, & nata sunt se exprimere expressione illius summi luminis: quod si cessaret influere, cætera desinerent esse vera: ideo nulla veritas creata est vera per essentiam: sed per participationem, & per hoc patent vltima.

Ad arg. pro parte negatiua.

Ad illud vero quod obiicitur in contrarium quod non est proprietas, patet responsio: quoniam obiicit de veritate secundum quod habet oppositionem ad defectum falsitatis, non ad permixtionem possibilitatis: prædicto enim modo conuenit non tantum Creatori, sed etiam creaturæ.

Ad illud quod obiicitur quod veritas est idem quod diuina essentia, dicendum quod de ratione proprietatis in creatura sunt ista tria. Primum est quod conuenit soli: Secundum est, quod est ratio innotescendi. Tertium est, quod differt ab eo cuius est proprietas. Duo prima sunt perfectionis. Vltimum vero imperfectionis, quia excludit simplicitatem: & ideo veritas dicitur diuinæ essentiæ proprietas, non quia differat, vel sit inhærens diuinæ essentiæ, sicut antecedens subiecto: sed quia soli conuenit, & est ratio cognoscēdi eam. Et hæc est causa quare econuerso essentia non est proprietas veritatis, quia non est ratio innotescendi eam, sicut econuerso. Si autem quæras, cum idem significent essentia & veritas, quare vnum est ratio cognoscendi alterum, & non econuerso. *(Quæst. incidentalis.)*

Ad hoc dixerunt aliqui quod quamuis idem significent essentia & veritas, tamen vnum scilicet veritas est magis ratio cognoscendi ratione connotati. Sed hoc non potest stare, quia veritas nihil connotat. Dicendum ergo quod hoc est ratione modi significandi, & intelligendi.

Et notandum quod dupliciter est loqui de his nominibus Vno modo ratione eius quod nominant, seu significant: alio modo ratione eius in quo significatur poni quod nominant. Vnde differt dicere sensum, & sensum hominis: quia primo dicitur commune ad sensum hominis, & bruti: secundo, proprium hominis. Si ergo accipimus huiusmodi nomina secundum se, alia est ratio essentiæ, alia veritatis: quoniam essentia dicit quid, veritas cōditionem entis. Cum vero essentiam & veritatem trahimus ad Deum, quamuis idem sint, tamen ratione generalium significatorum, vnum accipitur, vt proprietas alterius, & nō est ibi synonymia, nec sunt nomina synonyma: sed manet ratio subiecti, & proprietatis secundum modum significandi, & manet etiam secundum modum intelligendi. Quia per essentiam in creatura intelligimus essentiam in Creatore: & per veritatem creaturæ intelligimus veritatem increatam. Vnde sicut veritas creata est proprietas & ratio cognoscendi essentiam creatam, sic veritas increata secundum rationem significandi & intelligendi est ratio cognoscendi & intelligendi essentiam increatam.

QVÆSTIO II.

An diuinum Esse sit adeo verum quod non possit cogitari non esse.

Alex. Alensis 1. p. q. 3. Membro 1. & 3.
Guill. Altisiodorensis lib. 1. Sent. c. 11.
S. Tho. 1. p. q. 2. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 2. q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Richardus 1. Sent. d. 3. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 2. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 3. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 3. q. 1. art. 2.
Gabr. Biel 1. Sent. dist. 3 q. 4.

Vtrum hæc proprietas conueniat Deo in summo, id est vtrum diuinum, Esse, sit adeo verum, quod non possit cogitari non esse. *(Fundamenta.)*

Et quod sic videtur per Anselmū qui dicit quod Deus secundum communem animi conceptionem, est quo nihil maius cogitari potest. Sed maius est quod non potest cogitari non esse, quam quod potest: ergo cum Deo nihil maius cogitari possit, diuinum esse ita est quod non potest cogitari non esse. *(Anselm. in Proslog. c. 2. 4. & 5. tom. 3.)*

Item Damasc. dicit quod cognitio essendi Deum nobis naturaliter est impressa: sed naturales impressiones nō relinquunt, nec assuescūt in contrarium: ergo veritas Dei impressa menti humanæ est inseparabilis ab ipsa: ergo non potest cogitari non esse. *(Damasc. 1. de orth. fid. c. 1. & 3.)*

Item maior est veritas inesse diuino quam in aliqua dignitate: sed aliqua dignitas ita est vera quod non est ei contradicere corde, vt, Omne totum est maius sua parte, & similia. Vnde non potest cogitari non esse: ergo multo fortius hoc erit verum dicere de prima veritate.

Item intellectus noster nihil intelligit nisi per primam lucem, & veritatem: ergo omnis actio intellectus quæ est in cogitando aliquid esse, est per primam lucem: sed per primam lucem non conuenit cogitare primam veritatem non esse: ergo. *(Aug. lib. 1. Solilоq. c. 8. 13. & 15. in princ. to. 1.)*

Item quod non conuenit enunciare, hoc non conuenit cogitare: sed non conuenit enunciare primam veritatem non esse: ergo nec cogitare. Probatio mediæ, omnis sermo enunciatiuus asserit se esse verum: Vnde sequitur: Si homo est asinus, hominem esse asinum, est verū: sed omne quod ponit veritatem, ponit primam veritatē, quia omnis veritas infert illam: ergo omnis sermo asserit primam veritatem esse: ergo, &c.

Item omnis sermo enunciatiuus, aut affirmatiuus est, aut negatiuus: sed affirmatiuus affirmat hoc de hoc, quia sequitur, si est ens quod est hoc, est ens quod non est hoc: quia cum dico ens hoc, dico ens limitatum, finitum & artatum: & tali posito, ponitur ens summum: ergo omnis sermo affirmatiuus circa creaturam infert Deum. *(Arist. 1. Perihermen. cap. 4.)*

Aug. in Soliloq. li. 1. c. 1. & 15. 10. 1.

ITEM negatiuus similiter: quia nullus sermo est magis negatiuus quam iste: Nulla est veritas. Sed Augustinus in Soliloq. probat quod sermo iste ponit primam aliquam veritatem esse: quia si nulla veritas est, verum est nullam veritatem esse: & si hoc est verum, aliquid est verum: & si aliquid est verum, aliqua veritas est: ergo, &c.

Ad oppositum.

a Damasc. vbi sup. c. 2. & 3. b Psal. 13. a

1. SED contra: Damasc. dicit: a In tantum præualuit perniciosa hominum malitia, vt dicat Deum non esse, secundum illud Psalmi: b Dixit insipiens, &c.

2. ITEM idolatra dicit quod non est alius Deus nisi idolum, & hoc credit, & cogitat: sed constat idolum non esse Deum: ergo, &c.

Boet. lib. de hebdom. in medio.

3. ITEM omne illud, quo intellecto non esse, potest aliquid intelligi, potest cogitari non esse. Sed dicit Boetius in libro de hebdomadibus, quod intellecto per impossibile summum bonum non esse, adhuc potest aliquid intelligi rotundum, & album: ergo similiter in summo vero, & sic poterit cogitari non esse.

4. ITEM illud quod maxime nos latet, de facili potest cogitari non esse: sed veritas diuini esse est huiusmodi: quia Deus habitat lucem inaccessibilem: ergo, &c.

5. ITEM quæro, quid est dicere, Deum non posse cogitari non esse? Si quia non potest aliquo modo cogitari, nec vere, nec false, illud est manifeste falsum. Si quia non potest vere, similiter nec anima, nec cœlum, &c. huiusmodi.

6. ITEM quod contingit exprimere, contingit & cogitare: sed contingit exprimere diuinum esse non esse: ergo & cogitare. Quod contingat, hoc patet, cum dicitur in speciali: Deus non est: & in generali, nihil est: & quod neutra istarum inferat Deum esse, patet, quia oppositum non infert oppositum: & quod nihil infert: quælibet autem istarum nihil ponit.

CONCLVSIO.

Deum esse est adeo verum, quod non potest cogitari non esse.

RESP. ad arg. Dicendum quod aliquid cogitare non esse, est dupliciter. Aut in ratione falsi, sicut cogito de hac: homo est asinus: & hoc cogitare nihil aliud est quam quid est quod dicitur, intelligere: hoc modo potest cogitari non esse veritas diuini Esse.

Prima conclusio.

Alio modo est cogitare cum assensu, sicut cogito aliquid non esse, & credo non esse, & hoc modo aliquid cogitare non esse quod est, potest venire aut ex defectu intelligentis, aut ex defectu intelligibilis. Defectus autem intelligentis est cæcitas vel ignorantia: ob quam, quia ignorat rem, ideo cogitat ipsam non esse. Conuenit autẽ dupliciter esse cogitationem de aliquo ente, videlicet si est, & quid est. Intellectus autem non deficit in cogitatione diuinæ veritatis, quantum ad cognitionem quid est, tamen non deficit quantum ad cognitionem, si est. Vnde Hugo: Deus ab initio sic cognitionem suam in homine temperauit, vt sicut numquam quid esset poterat ab homine comprehendi, ita numquam quia esset, poterat ignorari. Quia ergo intellectus noster numquam deficit in cognitione Dei si est, ideo nec potest ignorare ipsum esse, similiter non cogitare non esse. Quia vero deficit in cognitione quid est, ideo frequenter cogitat Deum esse, quod non est sicut idolum, vel non esse quod est, sicut Deum non iustum: & quia qui cogitat Deum non esse quod est, vt non iustum, per consequens cogitat ipsum non esse: ideo ratione defectus intellectus, Deus potest cogitari non esse, siue summa veritas, nõ tamen simpliciter, siue generaliter, sed ex consequenti, sicut qui negat beatitudinem esse in Deo, negat eam esse. Hoc autem modo procedunt rationes probantes quod aliquis intellectus cogitat, vel cogitari potest, diuinum Esse non esse.

Hugo li. 1. de sacr. p. 3 cap. 1.

Secunda conclusio.

Alio modo potest cogitari aliquid non esse propter defectum à parte intelligibilis, & huiusmodi defectus potest esse dupliciter. Aut defectus præsentiæ: aut defectus euidentiæ. Defectus præsentiæ, vtpote, quia non semper, quia non vbiq;. Aut quia quamuis semper, & vbique, non vbiq; totaliter. Quia nõ semper est, aliquando est, aliquãdo non: & ideo aliquãdo vere potest cogitari non esse. Similiter de eo quod nõ est vbiq;, quia eadẽ ratione qua potest cogitari non esse hic, potest cogitari non esse alibi. Similiter de eo quod secundum partem adest, secundum partem abest. Deus autem est semper & vbique, & totus semper & vbique: ideo non potest cogitari non esse. Hanc rationem assignat Anselmus in libro contra insipientem: Non solum propter defectum præsentiæ, potest cogitari aliquid non esse: sed etiam propter defectum euidentiæ, quia non est euidens in se, nec est euidens in probando. Sed diuini Esse veritas est euidens & in se, & in probando. In se, quia sicut principia cognoscimus in quantum terminos: & quia causa prædicati clauditur in subiecto, ideo seipsis sunt euidentia, sic & in proposito. Nam Deus siue summa veritas est ipsum esse, quo nihil melius cogitari potest: ergo non potest non esse, nec cogitari nõ esse. Prædicatum enim clauditur in subiecto. Nec tantum habet euidentiam in se: sed etiam ex probatione, quoniam diuinam veritatẽ esse, probat & concludit omnis veritas & natura creata: quia si est ens per participationem & ab alio, est ens per essentiã & non ab alio. Probat etiam ipsam & concludit omnis intelligentia recta, quia omni animæ ei[9] cognitio est impressa, & omnis cognitio est per ipsam. Probat iterum ipsam, & cõcludit omnis propositio affirmatiua: omnis enim talis aliquid ponit: & aliquo posito ponitur verum: & vero posito ponitur veritas quæ est causa omnis veri. Propositio autem negatiua non infert ipsam nisi sophistice, vt dicunt. Vnde ex hoc quod est nihil esse, vel nullam veritatem esse, non contingit concludere, nec inferre veritatem esse. Hæc enim propositio: nihil est, destruit omnem veritatem. Et ideo ad ipsam non sequitur aliqua affirmatiua, & hæc est vera: si nihil est, nulla propositio est, nec aliquid. Augustinus autem tale argumentum non facit approbando, sed inquirendo.

Tertia conclusio. Anselm. lib. contra insip. in prin.

Concedendum est ergo, quod tanta est veritas diuini Esse, quod cum assensu non potest cogitari non esse, nisi propter ignorantiam cogitãtis, qui ignorat quid est quod per nomen Dei dicitur. Et concedendæ sunt rationes ad hoc, licet aliquæ sint sophisticæ.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium in tantum præualuit, &c dicendum quod Damasc. loquitur de cogitatione quæ venit ab excæcatione, quod patet ex ipso verbo eius, cum dicit, malitia.

2. SIMILITER ad illud de idolo dicendum quod ideo errat, quia ignorat quid sit, vnde non cogitat Deum non esse in vniuersali.

3. AD illud quod obiicitur, quod intellecto Deo non esse, possunt alia esse intelligi, dicendum quod Boetius loquitur de intellectu quo per impossibile aliquid cogitamus, sed non assentimus.

4. AD illud quod obiicitur quod maxime nos latet, patet responsio, quod maxime nos latet quid est: sed tamen maxime patet, si est.

5. AD illud quod obiicitur, quid est dicere diuinam Veritatem non posse cogitari non esse: dicendum quod aliquis non potest credere quod Deus non sit dummodo vtatur ratione. Non sic de creaturis. Quia etsi certum est, vnam creaturam esse vni, non tamen omnibus, quia non est veritatis tantæ, vt se omnibus offerat æqualiter, sicut prima veritas.

6. AD illud quod obiicitur: Quod conuenit exprimere, conueni t & cogitare, dicendum quod potest accipi *cogitare* generaliter pro actu mentis, siue errantis, siue non: siue assentientis, siue non: & tunc est illud verum: vel pro cogitatione cum assensu, tunc est falsum: quia dignitatibus, idest, propositionibus per se notis contigit rationem contradicere quantum ad exterius, non tamen quantum ad interius, * vt dicit Philosophus in libro Posteriorum.

* 1. Poster. sed clarius 4. Metaphys.

ARTICVLVS II.

COnſequenter ſecundo loco eſt quæſtio de ſecunda proprietate diuini Eſſe, ſcilicet Immutabilitate. De qua duo quæruntur. Primo quæritur vtrum Immutabilitas ſit in Deo, Secundo vtrum ſit proprietas Dei.

QVÆSTIO I.

An Deus ſit immutabilis.

Alex. Alenſis 1.p.q.4. Membro 1.
S. Thomas 1.p q.9.art.1.
Scotus 1. Sent.d.8.q.5.
Henricus in ſum.art.30.per totum.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt.8.p.3.q.1.
Richardus 1. Sent. diſt.8 art.2.q.1.
Durandus 1 Sent. diſt.8.q.3.
Franciſcus de Mayr.1.Sent. diſt.9.q.2.
Gabr. Biel.1.Sent. diſt.8.q.7.

Fundamenta. *Ex 5. phyſ. context. 1.*

QVod immutabilitas ſit in Deo, oſtenditur hoc modo: Omnis mutatio, aut eſt ſecundum ſubſtãtiam, aut ſecundum accidens: ſed Deus non mutatur ſecundũ ſubſtãtiam, quia omne tale eſt corruptibile: Deus autem, ſiue diuina ſubſtantia, cum non habeat principium, eſt incorruptibilis: ergo, &c.

ITEM nec ſecundum accidens, quia in Deo non eſt accidens: ergo nulla in eo eſt mutatio.

ITEM omne quod mutatur, per prius eſt in potentia quam in actu, & in tali differt actus à potentia: ſed Deus eſt purus actus: ergo nullo modo mutatur.

Lib. 1. de Trin. c. 3.

ITEM fiat deductio Richardi: Omnis mutatio, aut eſt in ſtatum meliorem, aut deteriorẽ, aut parem: ſed nullo iſtorum modorum mutatur diuina natura, quia non in meliorem, quia veriſſime eſt. Non in deteriorem quia à ſemetipſa eſt. Non in æqualem, quia perfecta eſt: ergo nullo modo conuenit diuino Eſſe mutabilitas.

Ad oppoſ. *Sap. 7. d*

1. CONTRA: per Sapientiam: Omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia: ergo, &c. Si dicatur quod ſapientia dicitur mobilis per cauſam eo quod facit alia moueri. CONTRA: Nihil dat quod non habet: ſed Deus dat omnibus motum: ergo motus, vel mutatio maxime eſt in Deo.

2. ITEM omne quod nunc eſt aliquid quod non fuit prius, eſt mutatum: ſed filius Dei homo eſt, ab æterno autem non fuit homo: ergo eſt mutatus. Si dicas quod homo prædicatur de filio Dei, non per inhærentiam, ſed per vnionem: & vnio eſt relatio, & relatio aduenit ſine mutatione, vt de nummo fit pretium, vt dicit Auguſtinus in 5. de Trinitate. Contra: Ambroſius ita arguit contra hæreticum qui poſuit filiũ ex tempore genitum à Patre: Quia ſi hoc, tunc factus eſt de non Patre, Pater: ergo mutatur: ergo ſimiliter in propoſito.

Aug. lib. 5 c. 16. to. 3. Ambr. de fid ad Grat. lib 1. cap. 5 in med.

3. ITEM quicunque de non agente fit agens, mutatur mutatione quæ eſt ab otio in actum: ſed Deus de non creante factus eſt creans: ergo eſt mutatus. Si dicas quod Deus de non agente fit agens, non propter mutationem ſui: ſed propter mutationem effectus producti, ſicut Sol de non illuminante fit illuminans.

CONTRA: Non quia creatura eſt, ideo Deus creat: ſed quia Deus creat, creatura fit, ſiue producitur. Per prius eſt ergo Deum agere quam creaturam fieri: ergo cum poſterius non ſit cauſa prioris, non quia creatura fit de non ente ens, Deus fit de non creante, creans: ſed econuerſo, & ita mutatio eſt ratione agentis, non effectus.

4. ITEM Deus aliquid vult quod prius nõ voluit; quia ex tempore voluit creare, quod non voluit ab æterno: ſed quicunque vult aliquid quod non prius voluit, mutatus eſt: ergo, &c. SI TV DICAS quod ab æterno voluit creare mũdum in illo inſtanti, ſicut ego volo audire mi ſſam cras. CONTRA; Voluntas Dei eſt cauſa rerum proxima, & immediata, ſed poſita cauſa proxima & immediata, ponitur effectus: ergo ſi ab æterno voluit, ab æterno mundus fuit.

* * *

A

CONCLVSIO.

Deus cum ſit ſimplex, æternus, purus actus, & immenſus, eſt immutabilis.

Lib. de conſol. Philoſ. metro 9. 3. lib.

RESP. ad arg. Dicendum quod ſicut dicit Boetius, Deus ſtabilis manens dat cuncta moueri, vnde diuina Eſſentia eſt immutabilis. Non enim mutatur loco, quia vbique eſt. Non tempore, quia æternitas ſimul eſt. Non forma, quia purus actus eſt. Vnde mutationem ſecundũ formam tollit ſimplicitas, ſecundum tempus tollit æternitas, ſecundum locum tollit immenſitas. Et ideo in Deo eſt ſumma ſtabilitas, & inde omnis motus cauſalitas. Quia ſicut probat Auguſtinus, & vult Philoſophus: Omnis motus procedit ab immobili, vt cum mouetur manus ſtat cubitus, & mouetur cubitus ſtante humero: quia ergo Dei ſapientia eſt ſtabilis, ideo omnia mouet.

Corollarium. *Aug. lib. 8. de Gen. ad litteram c. 21. to. 3. Ariſt. de inceſſu ani. & de motibus ani. Ariſt. 7. phyſ. contex. c. 1.*

B

1. QVOD obiicitur, ergo de ſapientia quod dicitur mobilis, dicẽdum quod mobile dicitur actiue de ea, quia facit motum non paſſiue, ſicut ſenſibile de animali.

Et ad illud quod obiicitur, nihil dat alteri quod non habet, dicendum quod triplex eſt aliquid habere, ſcilicet formaliter, exemplariter, cauſaliter, & quolibet iſtorum modorum, quod habet dare poteſt. Primo autem modo non habet Deus motum; ſed ſecundo, & tertio ſic.

2. AD illud quod obiicitur de relatione, dicendum quod relatio cum dicitur de nouo, de neceſſitate ponit mutationem in altero extremorum: nec oportet quod in vtroque; ideo iſta relatio quæ eſt perſonæ ad perſonam, ponit mutationem in altera perſonarum: & vna mutata, mutatur & reliqua, quia eadem ſunt eſſentia: ideo de neceſſitate ſi de non patre fieret pater, mutaretur. Relatio autem eſſentiæ ad eſſentiam, non de neceſſitate ponit mutationem, niſi in altero extremorum. Quia cum diuerſæ ſint Eſſentiæ, poteſt vna mutari altera non permutata: ideo in relatione ad creaturam ſemper intelligitur in creatura facta mutatio, non in Deo. Tamen proprie loquendo, ſicut alibi patebit, Deus non refertur ad creaturam, niſi ſecundum dici, & modum loquendi. Poſſet tamen aliter dici, ſicut ſupra tactum eſt ſimile, quia relatio perſonalis dat perſonæ exiſtere, non ſic autem relatio ad creaturam, & ideo ſequitur, ſi incipit eſſe pater, incipit eſſe. Non autem ſequitur hic: Deus incipit eſſe homo, igitur incipit eſſe, & ideo bene valet argumentum Ambroſii quod ſi pater incepiſſet gignere quod eſſet mutatus, quia incepiſſet eſſe, non quia ab vno ſtatu in alterum mutatus eſſet.

C

Diſt. 30. q. 3. Diſt. 28. q. 4.

D

3. AD illud quod obiicitur, quando de non agente, &c. dicendum quod eſt agens quod eſt ſua actio, & eſt agens quod non eſt ſua actio. Agens quod non eſt ſua actio ſic agit quod inter ipſum, & effectum cadit medium quod diſponit ipſum, & tale agens nunquam fit agens de non agẽte quin mutetur, quia nouum quid ſibi aduenit. Sed agens quod eſt ſua actio, agit ſeipſo, & ideo inter ipſum, & effectum non cadit aliquod medium ipſum diſponens: & ideo cum de non agente fit agens, quia nihil nouũ ſibi accidit, ideo non mutatur: tale agens Deus eſt.

4. AD illud quod obiicitur de voluntate, dicendum quod cauſa proxima, & immediata dicitur tripliciter. Aut reſpectu ſubſtantiæ, aut diſpoſitionis, aut actus. Reſpectu ſubſtantiæ, cum inter eam & effectum non cadit alia ſubſtantia media cauſans. Reſpectu diſpoſitionis, cum nõ additur noua diſpoſitio ad effectum producendum. Reſpectu actus, quãdo actui coniungitur. Dico ergo quod Dei voluntas fuit cauſa proxima, & immediata ab æterno reſpectu ſubſtantiæ & diſpoſitionis, & non reſpectu actus, quia actui non coniungitur voluntas, niſi pro tempore in quo vult agere, vt patet cum dicitur: volo cras legere, voluntas non copulatur actui, niſi pro tempore craſtino.

E

QVÆSTIO II.

An ſolus Deus immutabilis ſit.

Alexander Alenſis 1.p.q.4. Membro 3.
S. Thomas 1.p.q.9.art.2.

Et 1. Sent.

Et 1.Sentent.dist.8.q.3.art.1.& 2.
Scotus in Reportatis 1.Sent.d.8.q.1.
Ægid Rom.1.Sent.dist.8.p.3.q.2.
Richardus 1. Sent.d.8.art.2.q.2.
Steph.Brulef.1.Sent.d.8.q.3.
Petrus de Tarantas.1.Sent.dist.8.q 7.
Gab. Biel. 1.Sent.dist.8.q.2.dub.1.

A

Fundamenta. VTrum Immutabilitas sit diuinæ Essentiæ proprietas, ita quod nulli creaturæ conueniat. Et quod sic videtur. Quia dicitur de Deo quod solus habet immortalitatem. (*1.Tim.6.c*) Et Augustin. dicit contra Maximinum: In omni natura mutabili nonnulla mors est ipsa mutatio: ergo si solus Deus habet immortalitatem, solus habet immutabilitatem. (*Aug. lib.3. c.12.to.6.*)

B

ITEM omne vertibile est mutabile: sed omnis creatura est vertibilis. Vnde Damascenus: Omne quod à versione incipit, in versionem tendit, &c. (*Damasc.li. de orth.fid. lib.1.c.3.*)

ITEM omne quod sibi relictum in nihilum cedit, quãtum est de se est mutabile: sed omnis creatura est huiusmodi. Vnde Gregorius: Cuncta in nihilum tenderent nisi manus Conditoris ea retineret: ergo, &c. (*Greg.super Iob Mor.li. 16.c.18.*)

ITEM nullum accidens de se habet stabilitatem: sed esse omni creaturæ accidit, sicut dicit Hilarius, & habetur in littera, quia ab alio venit: ergo omnis creatura quantũ ad esse est instabilis. (*Hilar.li.7. de.Trin.*)

ITEM Omne vanum est subiectum variabilitati: sed omnis creatura vana, cũ sit ex nihilo: (Vnde dicitur: Vanitati subiecta est creatura, &c.) ergo si omnis creatura vana nulla immutabilis est. (*Rom.8. d*)

C

ITEM omne mutatum habet in se mutabilitatem: sed omnis creatura facta est: ergo omnis creatura mutata: ergo nulla immutabilis.

Ad oppos. 1. CONTRA: Immutabilitas non dicitur nisi tripliciter. Dicitur enim immutabilitas, aut inuariabilitas, aut incorruptibilitas, aut inuertibilitas. Ostenditur autem quod inuariabilitas conueniat creaturis, vtpote principiis. Nam Aug. ostẽdit in 12. confes. quod materia informis est inuariabilis. Quia quod caret forma, caret ordine: & quod caret ordine, caret vicissitudine: ergo variatione. (*Aug.c.1. o... l.*) Auctor autem sex principiorũ dicit hoc de forma, quod est in simplici & inuariabili Essentia consistens. (*Gilber. Porretanus lib. sex principiorum, c. 7.*)

2. ITEM videtur quod inuariabilitas conueniat beatis: quia vbi perfecta beatitudo, ibi nulla deperditio: & vbi hæc nulla variatio est.

D

3. ITEM variatio attenditur sicut dicit Aug. super Genes. ad litteram, aut secundum locum, aut secundum tẽpus: sed aliqua creatura caret determinato loco & tẽpore, vt vniuersale quod est semper, & vbique, & cœlum Empyreum quod est extra tempus, & locum: ergo, &c. (*Aug.de Gen.ad lit. lib.8.c. 20. to.3.*)

4. ITEM si immutabilitas dicatur incorruptibilitas, idem ostenditur: nam omnis corruptio naturalis venit ex contrarietate. sicut dicit Philosophus in lib de morte, & vita: sed multæ creaturæ carent contrarietate: ergo & corruptibilitate. (*Cap.1.*)

5. ITEM omnis corruptio est in aliquid prius se, quia corruptio naturalis in aliquid est: sed principia non habent aliquid prius, vtpote materia: ergo sunt incorruptibilia.

E

6. ITEM omne perpetuum est incorruptibile: sed aliqua creatura naturaliter est perpetua: ergo, &c. Minor probari potest sic: Perpetuitas est de ratione imaginis. Vnde August. Non esset anima imago, si mortis termino clauderetur: cum ergo anima naturalis sit imago: ergo naturaliter est immortalitatis siue perpetua. (*Aug. lib. 14. de Tri. ca.4.to.3.*)

7. ITEM ostenditur quod creatura sit inuertibilis, sic Vertibilitas est in non esse: sed nihil est quod creaturam aliquam possit vertere in non esse, quia à se non vertitur, cum nihil se corrumpat: ab alio nõ, quia actio creaturæ in id terminatur ex quo incipit: sed nullius creaturæ actio incipit ante esse: ergo, &c. Præterea, distantia infinita est inter esse creaturæ, & nihil: sed inter extrema in infinitum distantia non potest fieri mutatio per virtutem finitam: ergo nihil potest cedere in nihil, nisi Deo faciente.

8. ITEM vertibilitas dicitur per corruptionem in nõ esse omnino: sed nihil quod corrumpitur cedit omnino in non ens: ergo nullum corruptibile vertibile solum. SI TV DICAS, quod inuertibilitatem non habet creatura per naturam, sed per gratiam. CONTRA: Quod omnibus inest, est naturale, quoniam gratia, speciale est: sed naturale est quod est idem apud omnes: sed fere omnis creatura est inuertibilis, quia nulla redigitur in nihilum: ergo hoc naturale.

9. ITEM ostenditur quod nec per gratiam, quia gratia est perfectio naturę: ergo quod repugnat naturæ, non datur per gratiam: ergo si inuertibilitas est contra naturam creaturæ: ergo non datur per gratiam.

10. ITEM obiicitur de illa gratia, quia si est creatura, est vertibilis: si ergo conueniat ei inuertibilitas, oportet quod per aliam gratiam, & sic erit abire in infinitum. Si ergo oportet stare, patet quod non per gratiam. Si dicas quod gratia illa non dicitur habitus: sed Deus gratis conseruans, hoc nihil est, quia sine Deo operante nulla creatura operatur: ergo sicut nulla creatura est inuertibilis nisi per gratiam, si nulla creatura operatur nisi per gratiam: ergo nulla operatio est naturalis, quod stultum est dicere.

CONCLVSIO.

Inuariabilitas, & immutabilitas per se, est proprium ipsius Dei.

RESPON. ad arg. Dicendum quod immutabilitas dicitur per priuationem mutabilitatis. Mutatio autem dicitur tripliciter. (Immutabilitas quot modis sumatur.) Vno modo ab ente in ens, & hæc est mutatio secundum accidens, & dicitur variatio. Alio modo ab ente simpliciter in ens potentia, siue secundũ quid, & hæc est mutatio secundum formam, & dicitur corruptio. Alio modo est mutatio ab ente in simpliciter non ens, & hæc est secundum totam rei substantiam, & dicitur versio. Secundũ hoc intelligendum quod immutabilitas dicitur tripliciter. Vno modo inuariabilitas, alio modo incorruptibilitas, & tertio modo inuertibilitas. Si ergo immutabilitas dicatur inuariabilitas, sic dico quod in nulla omnino est creatura, neque per naturam, neq; per gratiam: nam omne creatum, aut est accidens, aut habet accidens, & ita variabile. Sic accepta immutabilitas proprie proprium ipsius Dei est. Si autem dicatur immutabilitas, incorruptibilitas, sic dico quod in aliquibus est creaturis. In quibusdam per naturam, vtputa in simplicibus. In quibusdam per gratiam vtputa in glorificatis corporibus. Nec sic est proprie proprium diuinæ essentiæ. Si vero tertio modo dicatur immutabilitas, sic omnibus creaturis inest per gratiam, nulli autem per naturam nisi soli Deo. (*Concordat S. Thom. 1.p q.9.ar. 1.& q.de poten.q 5. art.1.2.& 3. lib.2 cõtra Gen c.39.*) Inuertibile enim per naturam est quod ex seipso habet, vt possit stare: hoc autem est in quo nulla est vanitas, vel varietas, & in quo omnino nulla est essentiæ mutatio, nec ad esse, nec ad non esse, & hoc est solum ęternũ: Ideo hæc inuertibilitas est in solo Deo, & est proprie proprium eius. Inuertibilitas autem per gratiam, inest omnibus, vel pluribus creaturis, quia Deus sua gratuita bonitate cætera cõtinet, ne in nihil cedant: & loquor de creaturis quæ dicunt quid completum, & per se existens.

Concedẽdum ergo quod immutabilitas prout priuat variationem secundum accidens, quantum ad naturam & potentiam, solius Dei est. Similiter vt priuat mutationem in non esse secundum actum & potentiam, quantũ est de natura, solius Dei est, licet per gratiam conueniat multis creaturis: & sic procedunt rationes ad primam partem, vnde concedendæ sunt.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod principia rerum sunt inuariabilia, dicendum quod verũ est, si considerentur secundum essentiam abstractam: sed si considerentur secundum esse naturæ, sic de necessitate habent accidentia coniuncta, & possunt variari: variatio autem accidentalis respicit esse.

2. AD illud quod obiicitur quod in beatis non potest esse variatio, dicendum quod verum est quantum ad

substantiam

A substantiam præmii, siue quantum ad præmium substātiale: cadit tamen quantum ad conuersionem ad inferius, tum quantum ad affectiones, sicut patet in angelis, tum quantum ad actiones. Vnde beati erunt agiles, & poterunt moueri.

2. Ad illud quod obiicitur de vniuersali, & Empyreo, dicendum quod vtrumque recipit variationem: sed vniuersale ratione eius in quo est, quia mouētibus nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt: Empyreum vero ratione contenti. Potest enim aliquid continere quod non continet, & aliquid non continere quod continet.

4. 5. Ad illud quod obiicitur de incorruptibilitate, dicendum sicut prætactum est, quod conuenit creaturis aliquæ enim creaturæ sunt ita simplices, & ita bona cōiunctione coniunctę quod nulla cadit in eis contrarietas, B nec est in eis maior ratio corruptionis quam in principiis. Vnde sicut principia non sunt resolubilia in aliquid, tamē cederent in nihil si sibi relinquerentur, sic intelligendum in aliquibus substantiis. Vnde non est dicendum quod sit verum quod omne compositum sit resolubile secundum rem: sed sicut dicit Anselmus, est resolubile re, vel intellectu. Vnde concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ.

Ansel. in lib. de incar. c. 3.

6.7.8. Ad illud vero quod obiicitur de vertibilitate, dicendum quod quælibet creatura vertibilis est per naturam, si sibi relinquatur. Si quæritur causa huius, dicēdum quod huius versionis cum sit defectus purus, non est reddenda causa efficiens, vel reducens in non esse: sed solum deficiens. Propter quod notandum quod natura C dicitur naturalis origo. Origo autem creaturæ & est ex nihilo, & est ex suis principiis: secundum hoc dupliciter dicitur aliquid ipsi creaturæ naturale, vel quia inest ei ex eo quod est ex nihilo, vel quia inest ei ex eo quod est ex suis principiis. Et quia nihil nullius est causa efficiens, sed deficiens, ideo proprietates quæ insunt creaturæ, ratione eius quod est ex nihilo, non sunt positiones, sed defectus, nec sunt à virtute, sed à defectu virtutis: nec habent causam efficientem, sed deficientem: & tales sunt, vanitas, instabilitas, vertibilitas. Si ergo quæritur à quo est vertibilis creatura, dico quod non ab aliquo efficiente, sed per defectum in seipsa. Secundum autem quod naturale dicitur inesse rei per propria & intrinseca principia, sic non dicuntur naturaliter inesse priuationes, vel D defectus, sed habilitates: & ideo hoc modo accipiendo naturale, nulla creatura est vertibilis in non esse: nec tamen dicitur inuertibilis naturaliter, quia naturale est in quod potest natura: sed principia rei non possunt in rei conseruationem, nec conseruationem sui, & ideo inuertibilitas non est huiusmodi naturalis. Nec tamen est contra naturam, immo est ei consona: quia omnis natura appetit saluari, quamuis ex se non possit, & maxime illa creatura quæ appetit beatificari, & hæc est illa quæ ad Dei imaginem facta est. Et quia desiderium naturæ non est frustra, vbi deficit natura, supplet Dei gratuita influentia. Et sic patet quod vertibilitas inest per naturam: sed inuertibilitas per gratiam.

9. Ad illud quod obiicitur de comparatione gratiæ ad naturam, intelligendum est quod gratia dicitur adiu- E torium veniens à superiori, respectu eius quod est supra posse naturæ. Hoc autem adiutorium est duplex: aut respectu esse simpliciter, aut respectu esse perfecti. Si respectu esse simpliciter, vtputa conseruationis esse, quia nulla principia cum sint vana, de se possunt seipsa conseruare, sic non est mediante aliquo habitu infuso, vel dato. Et quia respicit esse, quod esse est commune omnibus, ideo hæc gratia est omnibus communis. Vnde hæc est gratia habens modum naturæ, & hæc est gratia qua datur cetera vertibilia. Alio modo dicitur gratia adiutorium respectu perfecti esse, & quia perfectio esse est in his quæ ad beatitudinem ordinātur, respicit bene esse, vel esse quod non est omnium: ideo hæc est habitus specialis aliquorū non omnium, & hæc est gratia per modum gratiæ. Ex his patet quod obiicitur de gratia. Obiicit enim secundum quod gratia est specialis habitus diuisus contra naturam, & sic dicit aliquid de nouo creatum: sed gratia prædicto modo, non.

10. Et ex hoc patet vltimo obiectum: quia gratia dicitur adiutorium respectu eius, quod est supra posse naturæ: & quia conseruatio principiorum est supra posse naturæ, non autem egressus actionum, immo infra, ideo patet, &c.

DISTINCT. VIII. PARS II.

De simplicitate diuinæ Essentiæ: vel Naturæ.

Eademque sola proprie, ac vere simplex est.

Huius Partis Textum supra videre licet.

Expositio textus.

Supra ostendit Magister duas proprietates diuinæ Essentiæ, scilicet veritatem, & incommutabilitatem. Hic ostendit simplicitatem diuinæ Essentiæ, vel naturæ. Et habet hæc pars tres partes. In prima ostendit quod proprie est simplex. In secunda quod vere, ibi: *Hic diligenter notandum est, cum dicat Augustinus*, &c. In tertia quod summe, ibi: *Huius autem Essentiæ simplicitas.* Prima iterum pars habet tres partes. Primo proponit quod proprie est simplex. Secundo ostendit quod non conuenit naturæ corporali, ibi: *Vt autem scias quo modo simpliciter*, &c. In tertia quod non conuenit naturæ spirituali, ibi: *Creatura quoque spiritualis*, &cet. Similiter pars in qua ostendit quod est vere simplex, habet tres partes. In prima ostendit quod in Deo est pure multiplicitas nominum. In secunda ostendit quod in eo non est diuersitas prædicamentorum, ibi: *Quod autem in natura diuina nulla sit accidentium, &c.* In tertia concludit quod nomina prędicamentorum in diuinis non possunt dici proprie & etiam nomen primi prædicamenti, ibi: *Vnde nec proprie dicitur substantia.* Similiter tertia pars in qua ostendit quod est summe simplex, habet tres. Primo enim ostendit quod tanta est ibi simplicitas, quod nulla est ibi rerum diuersitas. Secundo quod cum hac simplicitate stat personarum pluralitas, ibi: *Et cum tanta simplicitatis*, &c. Tertio vero, & vltimo epilogat quod ostensa est in diuina Essentia triplex est proprietas, ibi: *Ecce quanta est identitas.* Diuisio.

Eademque sola. *Dub. I.*

In parte ista circa litteram incidit hæc quæstio de ordine. Cum enim compositio in creatura sit ratio & causa mutationis, simplicitas est causa immutabilitatis: quia si affirmatio sit causa affirmationis, & negatio causa negationis: ergo cum causa sit ante effectum, debuit primo Magister ponere proprietatem simplicitatis.

Respon. Dicendum quod re vera compositio secundum rationem intelligendi, prior est quam mutatio: sed quoniā negationes se habent econuerso affirmationibus: hinc est quod immutabilitas est prior: ita volunt aliqui dicere. Potest tamen aliter dici, & melius quod est prius notius nobis, & prius notius simpliciter: quia simplicitas est maxime nobis occulta, propter hoc quod simplex inquantum simplex habet rationem principii, & nos venimus à cognitione posterioris in cognitionem prioris: ideo prius agit de immutabilitate, quam simplicitate.

Dub. II.

Iterum quæritur de hoc quod dicit in littera: *Eademq; sola proprie, ac vere simplex: quia nec habet compositionem partium*, &c. Videtur superflua dicere, quia simplex est cuius pars non est, sicut compositum dicitur quod habet partes.

Resp. Dicendum quod Magister notificat hic simplex secundum quod est Dei proprium, & ita opponitur cōpositioni, & multiplicitati. Quantum ergo ad priuationem cōpositionis, dicit ꝙ non habet multitudinem partium: quantum vero ad priuationē multiplicitatis extraneæ, dicit ꝙ non habet varietatē accidentium: quantū

vero ad priuationē multiplicitatis intrinsecæ, dicit quod non habet varietatem formarum, vt generis, speciei, & differentiæ: & hoc modo simplex est simplex vere, & proprie, quod solius Dei est.

Cum enim aliud sit artificiosum esse, & inertem, &c. *Dub. III.*

(Aug. lib. 6. de Trin. c. 6. to. 3.) Probat hic August. animam esse compositam propter multitudinem proprietatum. Sed contra: Nulla substantia componitur ex proprietatibus; nec per se, neque cum alio: ergo ex hoc non probatur quod anima sit composita.

RESP. Dicendum quod Augustinus hoc non probat nisi à posteriori. Compositio enim accidentis ad subiectum, & diuersitas, necessario præsupponit aliam (B) compositionem: quia, vt dicit Boetius (Boet. lib. 1. de Trin.): Quod est pure forma, subiectum esse non potest: ergo ad hoc quod aliquid sit subiectum accidentium plurium, oportet in illo præexistere compositionem intrinsecam: sed anima capit in se multitudinem accidentium: & ideo necessario infertur à posteriori, quod ipsa sit composita, licet non ex accidentibus.

Sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, &c. *Dub. IV.*

Videtur male dicere: quia à quocumque remouetur superius, & inferius: ergo si non habet qualitatem, nec bonitatem. Si tu dicas quod bonitas illa non est species qualitatis, quæritur, quare non similiter dicitur in diuinis qualitas diuina, sicut bonitas diuina.

(C) (Opinio aliorũ quæ videtur esse communis.) RESP. Quidam volunt dicere quod nomen generis non transfertur ad diuina, tum quia non dicit rei complementum sicut species: tum quia signat in concretione ad substantiam, & independentiam. Nomina autem specialia connotant effectum in creatura, & ideo dicitur sine qualitate bonus. (Improbatio.) Sed si quis velit inspicere, inuenit hoc non habere veritatem. Si ergo quæratur, quo modo differt in Deo magnitudo, & bonitas, dicendum quod magnitudo significat diuinā Essentiam per modū quantitatis, bonitas per modum qualitatis: ergo isti modi cadunt in Deum. Et iterum: Si quæratur, qualis est De⁹. (Opinio propria.) *Respon.* bonus, & magnus. Et ideo dicendum quod nomina generum in diuinis reperiuntur: sed non prout habēt rationem generis: quia Deus in nullo genere est, & ad hoc significandum remouet August. (Lib. 5. de Trin. c. 8. to. 3.) nomina nouem generum quantum sunt genera.

Si tamen dignum est, vt Deus dicatur substare. *Dub. V.*

Videtur satis dignum: quia summa nobilitas est per se subsistere.

RESP. Dicendum quod duplex est proprietas ipsius substantiæ, scilicet per se stare, & alii subesse: primum est perfectionis, secundum imperfectionis, & ideo ratione primæ dicitur digne, non ratione secundæ.

Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit, &c. *Dub. VI.*

Quæritur quæ differentia est inter illas differentias. Quia si nulla est, videtur facere inculcationem.

(E) RESP. dicendum quod quidam voluerunt quod per illa quatuor excludantur quatuor genera compositionū. Prima enim est Essentia ex principiis essentialibus, ratione cuius dicitur, quod *Deus non est in compositis*, id est simul positis. Secunda est substantiæ ex principiis naturalibus, quæ sunt materia & forma: ratione cuius dicit, *neque ex infirmis*: quia materia subiecta est priuationi, quę facit formam mutabilem, & infirmam, & similiter materiam: infirma enim dicuntur instabilia. Tertia est cōpositio mixti ex miscibilibus: ratione cuius dicit, *neque ex obscuris*: quia vbi mixtio, ibi quædam formarum confusio, & ita obscuratio. Quarta est compositio animati ex partibus disparibus, ex anima videlicet & corpore, ratione cuius dicit, *nec ex partibus disparibus, quia ipse est spiritus.*

(A) Aliter tamen potest dici quod excludit eandem cōpositionem, ratione diuersarum conditionum. Ad hoc enim quod principia aliquid constituant, oportet quod principia sint differentia, sint dependentia, sint imperfecta, sint etiam difformia. Si enim essent omnino cōformia & perfecta, non possent aliquid constituere: quia ex duobus entibus actu nihil fit. Quia ergo differentia, ideo sunt composita quasi cum aliis posita. Quia dependentia, ideo infirma. Quia imperfecta, ideo obscura. Quia dissimilia, ideo disparia. Deus autem non potest esse ex differentibus, & diuersis: quia est vita per essentiam. Nō potest esse ex infirmis, quia virtus per Essentiam. Non potest esse ex imperfectis, & obscuris, quia lux est. Similiter non potest esse ex disparibus, & dissimilibus, quia spiritus per Essentiam. Summa ergo actualitas, summa potestas, summa claritas, summa spiritualitas, non permittūt in Deo esse aliquam compositionem. Vnde ex his quatuor conditionibus, quatuor rationes eliciuntur probantes Deum simplicissimum.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicit Magister in littera quatuor quæruntur. Primo quæritur, vtrum in Deo sit summa simplicitas. Secundo vtrum simplicitas sit Dei proprietas. Tertio propter illud quod dicitur in littera de anima rationali, quęritur vtrum anima rationalis sit in toto corpore, ita ꝙ in qualibet parte. Quarto quæritur, vtrum Deus sit in aliquo determinato genere.

QVÆSTIO I.

An Deus sit summe simplex.

Alexander Alensis 1. p. q. 5. *Membro* 2.
S. Thomas 1. p. q. 3. *art.* 7.
Guill. Altisiodorensis 1. *Sent. p.* 2. *cap.* 1.
Scotus 1. *Sent. dist.* 8. q. 1.
Henricus in summa art. 29. q. 6.
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 8. q. 4.
Richardus 1. *Sent. dist.* 8 *art.* 3. q. 1.
Durandus 1. *Sent. dist.* 8. *art.* 3. q. 1.
Thom. Arg. 1. *Sent. dist.* 8. q 1. *art.* 1.
Gab. Biel, 1. *Sent. dist.* 8. q. 7. *dub.* 2.

QVod in Deo sit summa simplicitas, sic probatur: (Fundamenta.) Omne primum est simplicissimum: quia quanto aliquid prius, tanto simplicius: sed Deus est primum in (D) genere entium, eo quod nec est, nec esse potest, nec cogitari prius: ergo est ita simplex quod ipso nihil simplicius esse potest, nec cogitari prius: ergo est ita simplex quod ipso nihil simplicius esse potest, vel cogitari: ergo est simplicissimum.

ITEM omne quod est, quidquid habet, est simplicissimum: Deus est quidquid habet: ergo, &c. Prima patet in se. Minor probatur sic: Deus habet potentiam, sapiētiam, & sic de aliis, aut ergo est sua potentia, aut nō. Si sic, habeo propositum. Si non est sua potentia, cum sit potēs potentia, habet posse ab alio: ergo Deus est ab alio, quod si hoc est falsum: ergo illud ex quo sequitur.

ITEM in esse nobilissimo debet omnis conditio nobilitatis poni in summo: sed Deus est ens nobilissimum, & simplicitas est conditio nobilitatis, ergo ponenda est in Deo in summo: ergo Deus est summe simplex.

ITEM quanto aliquid simplicius, tanto potentius in virtute, & econuerso: quia virtus vnita plus potest quam multiplicata: sed Deus est infinitus, & immensus virtute: ergo est infinit⁹ simplicitate: ergo in Deo est summa simplicitas.

1. CONTRA: Simplicius cogitatur aliquid cum cogitatur vt abstractum à pluribus, quam quod cogitatur vt contentum in pluribus: ergo cum fides nostra cogitet Deum vt in pluribus, non cogitat eum vt simplicissimū: ergo si fides vere cogitat, Deus non est simplicissimus. (Ad oppos.)

2. ITEM maior est simplicitas vbi est identitas sine diuersitate, quam cum diuersitate: sed in Deo est identitas cum diuersitate suppositorum: ergo in Deo non est summa simplicitas.

3. Item maior est simplicitas, vbi est vnitas sine pluralitate, quia numerus dicit aliquo modo compositionem respectu cuius vnitas est simplex: ergo cum in Deo sit vnitas cum pluralitate personarum, patet, &c.

4. Item maior est simplicitas vbi non tantum subiectum, sed etiam proprietas est eadem cum proprietate: quia quando proprietas differt à proprietate in vno, sunt plura differentia: ergo non est simplex: sed in diuinis personis in eadem persona differt proprietas à proprietate, vnde innascibilitas differt à paternitate: ergo, &c.

Conclvsio.

Summa simplicitas est in Deo, cum sit essentia in tribus communicata.

Haud bene probat Durandus.

Resp. ad arg. Dicendum quod sicut primæ rationes probant, in Deo ponenda est summa simplicitas.

1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod fides non intelligit ipsum vt simplicissimum, dicendum quod fides intelligit eum vt simplicissimum, & qui aliter intelligit, non intelligit, vt summe simplex, quod patet sic: quoniam est intelligere vnum in vno, & vnum in pluribus multiplicatum, & vnum in pluribus non multiplicatum. Simplicius autem intelligitur vnum in pluribus esse multiplicatum, quam vnum in vno: quod patet, quia vniuersale est simplicius singulari, & adhuc multo simplicius intelligitur, quod est vnum in pluribus non multiplicatum. Hoc modo intelligit fides nostra Deū. Et ideo simplicior est Deus quia est in omnibus non multiplicatus, quā si esset in vno solo, vel in pluribus multiplicat⁹. Hinc est quod Deus simplicissimus est, & fides nostra eū vt simplicissimum intelligit. Et qui intelligit Deum plurificatum in essentia, vel vnū in supposito, derogat summæ simplicitati eius, derogat etiam nobilitati eius. Quoniam vbi summa simplicitas intelligitur, oportet summā actualitatem intelligi, si summe nobilis est. Et vbi est summa actualitas, summa diffusio, & communicatio debet poni, & ista non potest esse nisi in sempiterna productione rei omnino infinitæ, & æqualis in virtute: & hoc non potest esse in alietate essentiæ: ergo non potest intelligi diuina essentia simplicissima, nisi in tribus personis intelligatur tota esse, quarum vna sit ab alia.

Hoc supponit tamquam probatum sup. dist. 2. q. 1.

Quando ergo obiicitur quod simplicius est abstractū à pluribus quam in pluribus, verum est, si in illis pluribus plurificetur. Si autem non plurificatur; non est verum.

2. Ad illud quod obiicitur quod maior est simplicitas, vbi nulla diuersitas, dicendum quod diuersitas dupliciter potest venire: vel ex additione, vel ex origine. Ex additione, cum est diuersitas in proprietatibus absolutis, quæ diuersæ sunt in diuersis, vt albedo in Petro, Paulo, & Gregorio, & hæc priuat simplicitatem, quia ponit cōpositionem. Est alia diuersitas veniens ex sola origine, vtputa, quia vna persona emanans ab alia, differt ab ea: & hæc non repugnat simplicitati, quia nullam ponit compositionem, sed solum ordinem & respectum ad alium: & hoc non proprie dicitur diuersitas, sed distinctio, & discretio: & hoc manifestum est si intelligamus patrem seipso generare filium, & intelligamus eum generare, & iterum non generare, nulla est hic compositio, quia nulla additio.

3. Ad illud quod obiicitur quod maior est simplicitas, vbi nulla pluralitas, dicendum quod duplex est pluralitas. Quædam, in qua plus est in duobus quam in vno: vt in duobus hominibus plus est de bonitate quā in vno: & ista pluralitas repugnat simplicitati, quia vnitas addit supra vnitatem. Quædam autem est pluralitas in qua tantum in pluribus est quantum in vno, & hæc est in diuinis: quia tantum de esse & bonitate & virtute est in vna persona, quantum in pluribus, & ista pluralitas nihil addit ad vnitatem: & ideo nullam omnino ponit compositionem, nec priuat simplicitatem.

4. Ad illud quod obiicitur quod in parte differt proprietas à proprietate, dicendum quod proprietas differt à ꝓprietate tripliciter. Aut respectu subiecti, aut respectu sui, aut respectu obiecti. Si respectu subiecti, quia causantur ex diuersis naturis in ipso repertis, sic ponit compositionem, quia ponit subiectum esse in pluribus. Si respectu sui, sic differt musica, & grammatica in Petro, & sic ponit similiter compositionem, quia ponit subiectum subesse pluribus. Si respectu obiecti, sic ponit subiectum comparari pluribus, & hoc modo non ponitur compositio, sed distinctio. Exemplum est in puncto, quod est principium, & finis respectu diuersarum linearum. Hoc modo est differentia proprietatum in diuinis, &c.

Dissentit Scot. dist. 2. p. 2. q. 4. & d. 34. q. 43. Intelligit de proprietatibus eiusdem persona, vt procedebat argumentum.

Qvæstio II.

An soli Deo conueniat summe simplicem esse.

Alexander Alensis 1. p. q. 5. Membro 3.
S. Thom. 1. p. q. 3. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 8. q. 2.
Henricus in sum. art. 28. per totum.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 8 p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. d. 8. art. 3. q. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 8. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 8. q. 7.
Ioan. Baccon. 1. Sent. dist. 2. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 8. q. 1. art. 2.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 8. q. 7. dub. 3.

Fundamenta. De hebd. & de Trin.

VTrum simplicitas sit Dei proprietas. Et quod sic videtur hoc modo. Nulla creatura est actus purus: quia in omni creatura, vt dicit Boetius, differt quo est, & quod est, ergo in omni creatura est actus cum possibili: sed omnis talis habet in se multiformitatem, & caret simplicitate: ergo, &c.

Item omnis creatura habet esse finitum & limitatum: ergo habet esse artatū: sed vbicunque est esse limitatum, est ibi aliquid quod contrahit, & aliquid quod contrahitur, & in omni tali est compositio, & differentia: ergo omnis creatura est composita: ergo nulla simplex.

Item omnis creatura habet esse datum aliunde: ergo habet esse aliunde acceptum: ergo nulla creatura est suum esse: ergo in omni creatura est dependentia, siue differentia: sed nullum tale est simplex simpliciter: ergo, &c.

Dionys. de diu. nom. c. 2. p. 1.

Item omne quod est post primam vnitatem deficit ab illa: ergo statim cadit in dualitatem, sicut dicit Dionysius, quod post monadem, dias est: ergo omnis creatura est à prima vnitate: ergo omnis creatura est ab illa deficiens.

Ad oppos. Ex 2. de gener. & corrupt. contex. 56.

1. Contra: Ab vno non procedit nisi vnum, & à vero non procedit nisi verum: sed vnitas, & simplicitas eandem rationem habent in Deo: ergo sicut ab vno vnū, ita à simplici simplex.

Punctus quid.

2. Item videtur specialiter quod simplicitas sit in creaturis: quia simplex est quod non habet partem: sed punctus non habet partem, quia ita diffinitur: Punctus est, cuius pars non est: ergo, &c.

3. Item omne illud ante quod non est aliud, est simplex: quia si compositū est, necessario habet ante se aliud: sed ens est primum, sicut dicit Auctor de causis: sed primum rerum creatarum est esse: ergo, &c.

Propositio quarta.

4. Item omne illud est simplex, in quo stat resolutio: sed resolutio stat in principiis, quæ sunt materia & forma, quia materia vlterius non resoluitur, cum sit status in causis, alioquin esset ire in infinitum: ergo cum resolutio stet in creato, aliquid creatum est simplex. Si tu dicas, quod principia non habent omnimodam simplicitatem, quia quamuis non componantur ex aliis, tamen componuntur ex aliis. Contra: Hoc non videtur facere contra simplicitatem, quod componatur alii. Nā quod aliquid non sit componibile alii, non facit aliquam simplicitatem, cum ista proprietas sit in indiuiduis completis, quæ maxime sunt composita: ergo hoc quod dico componibile aliis, non tollit ab eis simplicitatem, & sic, &c.

***

CONCLVSIO.

Simplicitas est in solo Deo essentialiter, cum in eo nulla sit compositio, nec differentia multiplicitas.

Primus modus dicendi.

RESP. ad arg. Dicendum quod simplicitas essentiæ priuat compositionem, & priuat essentialem differentiam, siue multiplicitatem. Vnde simplex est quod non habet compositionem partium, nec multiplicitatem actionum, siue formarum. In solo autem Deo est priuatio compositionis, & differentiæ, siue multiplicitatis: ideo simplicitas in solo Deo est essentialiter. Vnde notandum quod multiplex est compositio. Vna compositio est ex partibus essentialibus, & hæc est in omnibus per se entibus. Alia est ex partibus integrantibus, & hæc est in omnibus corporibus. Tertia est ex partibus dissimilibus, siue repugnantibus, & hæc est in omnibus animatis, & viuentibus. Vnde in omni substantia per se ente, quæ dicitur creatura, est compositio. Quia omnis creatura, aut est corporalis, aut spiritualis, aut composita ex vtroque. Similiter est considerare triplicem differentiã in creaturis. Prima est substantiæ, virtutis, & operationis, siue substantiæ, & accidentis. Secunda est differentia suppositi, & essentiæ. Tertia est differentia entis, & esse. Prima differentia est rei prout est agens. Secunda prout est ens in genere. Tertia prout est ens in se. Prima differentia est in omni subiecto, quoniam esse subiectum habet esse mixtum: ideo non agit ex se toto: & ideo differt in eo, quo agit, & quod agit, & actio, siue subiecti proprietas. Secunda differentia est in omni indiuiduo: quia omne indiuiduũ habet esse limitatum: & ideo in aliquo conuenit, in aliquo differt cum alio: & ideo in omni indiuiduo differt essentia, & suppositum, multiplicatur enim essentia in suppositis. Differentia tertia est in omni creato, & cõcreato: quia omne quod est præter Deum, accipit esse aliunde, siue principium sit, siue principiatum: ideo nihil est suum esse, sicut lux non est suum lucere. Si ergo dicatur simplicitas per priuationem cõpositionis, sic propriũ est solius Dei in ratione substantiæ, quia nulla alia est substantia, quæ non habet compositionem ex possibili, & actuali saltem. Si autem simplicitas dicat priuationem essentialis differentiæ, & dependentiæ, ita quod in essentia nulla sit diuersitas, nec dependentia est proprium Dei in ratione entis, quia nullum aliud ens est, in quo non cadat aliqua diuersitas, vel dependentia. Concedendum ergo est quod simplicitas est Dei proprium, vt visum est: creaturæ autem compositæ sunt nec vere simplices: quia habent esse mixtum ex actu, & potentia, quia habent esse limitatum, & ita in genere, & specie per additionem contractum: quia habent esse aliunde datum, quia habent esse post Deum vnum, à quo deficiunt: & ita caduntin compositionem.

Cõclusio generalis & confusa secundum primum modum dicendi.

Conclusiones particulares & distinctæ.

Secundus modus dicendi breuior, facilior, & verior.

Aliter potest dici, & verius quod simplex dicitur per priuationem compositionis. Et notandum quod cõpositio dicitur dupliciter. Vno modo alicuius ex aliquibus. Alio modo quo aliquid dicitur cõponi alii. Si ergo simplicitas priuet compositionem ex aliis, sic conuenit etiã creatis, vtpote primis quæ non componuntur ex aliis. Si autem priuet compositionem cum aliis, & ex aliis, sic solius est Dei. Omnis enim creatura, aut est ens per se, & in se, & ita composita ex aliis. Aut est ens cum alio, & in alio, & ita alii composita. Et iterum esse creatum, aut est principium, & ita componibile alii. Aut est principiatum, & sic compositum ex aliis, & sic accipitur simplicitas prout est rei proprietas per priuationem, videlicet vtriusque compositionis.

1. AD illud ergo quod obiicitur, quod ab vno non est nisi vnum, &c. dicendum quod simplex non est conditio generalis entis, sicut vnum. Nã simplicitas dicit modum vnitatis nobilissimum, quem Deus nulli communicat creaturæ: quia creatura non potest eum recipere, cum esse eius sit limitatum, & mixtum: sic etiam esse dependens, & aliunde datum.

2. 3. 4. AD illud quod obiicitur de simplicitate puncti, & entis, & principii, dicendum quod ibi est simplicitas per priuationem compositionem ex aliis, non autem prout simplicitas dicit indifferentiam omnimodam. In omnibus enim vt dictum est, cadit aliqua differentia, & dependentia: quamuis enim non sint composita, tamen eorum esse dependet à composito, siue compositione.

Vnde bene concedendum est illud quod vltimo dicebatur, quod illud derogat simplicitati rei, quod sit alteri componibilis, inquantum simplicitas priuat multiplicitatem, & differentiam in re simplici, quamuis non deroget inquantum priuet compositionem ex aliis. Omnis enim dependentia facit ipsum quod dependet à summa simplicitate, & in differẽtia recedere. Solus autem Deus est independens. Omnia autẽ alia sunt dependentia, siue comparatione ad principia ex quibus sunt, siue vnũ principium cõponens complicetur ad aliud, siue esse dependens comparatione ad Deum, siue ab ipso Deo. Nihil autem quod dependet est sua dependentia: ideo nihil tale est summe simplex quia omne simplicissimum est absolutissimum, &c.

QVÆSTIO III.

An anima rationalis sit tota in toto, & tota in qualibet parte totius.

Alex. Alensis 2. p. q. 64.
S. Thomas 1. p. q. 76. art. 8.
Et 1. Sentent. dist. 8. q. 1. art. 3.
Et de anima art. 10.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 8. 2. p. q. 3.
Rich. 1. Sent. dist. 8. art. 4. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 8. q. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 8. q. 2. art. 3.
Alphonsus Toletanus 3. de anima q. 2. & 3.
Et omnes animastici in lib. de Anima.

Fundamẽta.

Aug. de spiritu. & ani. cap. 19. to. 3.

VTrum anima rationalis sit in toto corpore, ita quod in qualibet parte. Et quod sic videtur. Augustinus dicit quod sicut Deus est in maiori mundo, sic anima in minori: sed Deus sic est in maiori mundo, quod in qualibet parte totus: ergo anima sic est in minori, scilicet in corpore.

Arist. 1. de ani. cõtex. 90.

ITEM quod dat esse toti & partibus, vnitur toti & partibus secundum essentiam: quia forma per sui essentiam dat esse, & hoc non nisi ei cui essentialiter vnitur: sed anima dat esse toti corpori, & omnibus partibus: ergo, &c.

ITEM in oculo est videre, sentire, & viuere. Quæro ergo vtrum sint hæc vnus actus, vel differentes. Non vnus, hoc constat, quia priuato visu, adhuc sentit per tactum: priuato sensu, adhuc viuit, sicut in paralytico: cum ergo viuere sit à substantia, videre à potentia, in oculo est anima secundum substantiam, eadem ratione potest probari & in omnibus partibus esse.

ITEM anima operatur in toto corpore: ergo est per potentiam: sed potentia animæ simplex est, ergo si potẽtia vna est in manu, & pede, idem est in diuersis partibus: sed non est simplicior potentia quam substantia: ergo, &c.

ITEM anima est in corpore, aut in qualibet parte, aut in vna determinate, aut in pũcto. Si in qualibet parte, habeo propositum. Si in vna, cum illa habeat plures partes, & anima sit simplex, erit in pluribus partibus: ergo non est inconueniens animam esse in pluribus partibus. Sed qua ratione est in partibus partis, eadem ratione est in partibus totius. Si est in puncto corporis: ergo cum punctus non habeat proportionem ad totum corpus, anima est improportionabilis toti corpori: ergo non potest esse perfectio, cum propositio sit perfectionis ad perfectibile. Similiter punctus est substantia posita, siue habens positionem: ergo anima habet situm in corpore: sed nulla forma situalis est motor sufficiens: ergo, &c.

Ad oppo.

1. SED contra: Forma quæ est in toto & in partibus vna, denominat partes & totum ratione consimili. Vnde quælibet pars ignis, est ignis: ergo si anima est in qualibet parte, quælibet pars animalis dicitur animal, cum quælibet pars sit substantia animata sensibilis.

2. ITEM existen-

2. ITEM existentia animæ rationalis non dependet ab aliqua parte corporis, cum sit fixa in se: ergo non est in qualibet.

3. ITEM operatio eius non dependet ab aliqua parte corporis, nec alicui communicatur: ergo in nulla parte corporis est, nec inquantum perfectio, nec inquantum motor. Vnde Philosophus dicit quod anima nullius corporis est act⁹, id est nullius partis corporis: sed in quo est, est sicut actus.

Arist. 2. de ani. com. tex. 9.

4. ITEM corpus organicum est diuersarum rationũ in partibus, & toto: ergo habet diuersam perfectionem: ergo cum anima perficiat totum quantum ad essentiam, perficit partes quantum ad potentiam: ergo anima rationalis non est in partibus, nisi solum quantum ad rationẽ potentiæ: & hoc etiam dicit Philosophus, sicut anima ad corpus, sic partes animæ ad partes corporis.

5. ITEM si anima est tota in qualibet parte corporis: ergo tota est in manu: sed quando aliquod totum est in aliquo, mouetur illo moto: ergo mota manu, mouetur anima: & similiter manu quiescente, quiescit: ergo cum manus vna possit moueri, altera existente in quiete, anima vna & eadem numero simul quiescit, & mouetur secundum idem.

6. ITEM si anima est in pluribus tota, qua ratione in tribus, ea ratione in pluribus, & ita in infinitis, & quantumcumque extendatur corpus: ergo anima nata est esse vbique, & ita videtur quod anima non sit limitata, sed immensa.

7. ITEM si tota anima est in manu sicut in aliis partibus: ergo cum vita sit ab anima, non magis recipit motum, & sensum manus à corde quam econuerso. Hoc autem est contra omnes Philosophos, & sequitur ex hoc tale inconueniens, quod sicut læso corde perit vita, ita læsa manu.

CONCLVSIO.

Anima rationalis est tota in toto corpore: & tota in qualibet parte.

RESP. ad arg. Dicendum quod aliqui dicunt quod anima secundum essentiam est in aliqua parte determinate: secundum potentiam vero est, & fluit in toto corpore, sicut aranea est in tela. Vnde dixerunt quod est in corde, quia cor est domiciliũ vitæ, & eius inhabitator est anima. Et ad hoc ponendum mouit eos experimentũ cũ defectu rationis. Experimentum, quia visibiliter apparet quod lęso corde separatur anima, & ab ipso influit sensus & motus, & est membrum nobile existens in medio, sicut centrum corporis. Defectus rationis, quia non potuerũt intelligere quo modo aliquid limitatum sit vnum, & idẽ totum in pluribus: & quia fides non cogit credere, & ratio non intelligit: ideo dicunt non esse ponendum quod sit in toto, ratione cuiuslibet partis. Sed aliorũ opinio est, vt Augustini, quod anima in qualibet parte corporis sit tota, & ad hoc ponendum mouet experimentum, exemplum, & rationabile argumentum. Experimentum, quia anima in partibus distantibus à corde ita cito sentit, sicut & in propinquis.

Aug. lib. 6 de Trin. c. 6. to. 3.

ITEM quia simul quasi in ictu oculi sentit læsionem in partibus distantibus: & cum anima separatur, dolor est in singulis partibus, & resolutio. Exemplum similiter mouet, sicut dicit Augustinus: Videmus enim quod in animali perfecte sano est vna sanitas in singulis partibus, nec maior in maiori, nec minor in minori. Si ergo hoc est in forma corporali, quãto magis in spirituali? Mouet rationis argumentũ: quia anima est forma simplex, & motor sufficiens. Quia forma totalis corporis, est in toto. Quia vero simplex, non est secundum partem, & partem sui. Quia motor sufficiens: ideo non habet situm, & ideo nec est in puncto, nec in parte determinata. Et quia magis rationalis est opinio, quæ fundatur supra rationem, quam quæ fundatur supra defectus rationis, quia Augustinus hoc dicit, hanc approbo tamquam meliorem.

Aug. lib. 6. de Trin. c. 6. to. 3.

1. 2. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium, forma quæ est in toto, &c. dicendum quod triplex est genus formæ. Est enim quædam quæ perficit & extenditur, & dependet. Et hæc quia totum perficit, est in toto. Quia vero extenditur, perfectionem totius communicat partibus. Quia vero dependet, nec agit per se, operationem totius communicat partibus, vt patet in forma ignis, quia quælibet pars ignis est ignis, & quælibet calefacit. Est alia forma quæ perficit & dependet: sed non extenditur, & talis forma, quia totum perficit, est in toto & qualibet parte. Quia vero non extenditur: ideo actum totius non attribuit partibus. Quia vero dependet, operationem totius communicat partibus: & talis est anima vegetabilis & sensibilis, quia nulla pars animalis est animal, tamen quælibet pars animalis viuit, & sentit. Est iterum forma quæ totum perficit, tamen nec extenditur, nec dependet quantum ad operationem, & talis, quia perfectio est, in toto & partibus. Quia vero non extenditur, perfectionem totius non communicat partibus. Quia non dependet: ideo nec operationem communicat, & talis est anima rationalis. Quia nulla pars hominis est homo, & nulla pars hominis intelligit: tamen etsi non communicat actum totius, vt toti: communicat, vt partibus: quia quælibet pars hominis viuificatur à perfectione hominis, & ideo perfectio hominis est in qualibet parte.

Forma triplex.

3. ET sic patet responsio ad illud quod nullius corporis est actus, quia nulli communicat propriam operationem, nec perfectionem totius, cum omnes partes perficiat in toto. Similiter ad aliud de forma: quia forma quæ est in partibus nõ denominat simul totum & partes, nisi sit forma dependens & extensa: & loquor hic de forma substantiali tantum, non de accidentali.

4. AD illud quod obiicitur quod non sunt eiusdem rationis totum & partes, dicendum quod in partibus est considerare organi rationem & complexionem. Ratione complexionis sunt vniformes toti, & sunt dispositæ ad idem genus vitæ, & perficiuntur ab vno. Ratione organizationis sunt diuersæ, & perficiuntur à potentiis.

5. AD illud quod obiicitur quod mouetur, mota manu, *& cetera*, dicendum quod perfectio potest supra totum perfectibile, & quantum ad substantiam, & quãtum ad potentiam: & cum anima sit perfectio totius corporis, super totum potest, & ideo nullo minori quam sit totum corpus diffinitur eius substantia, nec potentia: diffinitur autem corpore suo quod perficit, & ideo corpore moto, mouetur per consequens: partibus autem non diffinitur, quia sunt minores toto: & ita est in vna quod non est extra aliam. Et ideo quia in nulla parte est diffinitiue, non mouetur ad motum alicuius partis, sicut nec Deus mouetur ad motum alicuius creaturæ.

6. ET per hoc patet sequens, quia totum corpus cõparatur ipsi animæ tamquam vnus locus: & ideo in pluribus partibus non est nisi in quantum in vno loco. Vnde si separentur, non erit in illis. Nec sequitur ex hoc quod sit infinita, quia omnium natura constantium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti, & ita corpus humanum non potest cogitari tam magnum corpus, quod non possit viuificari ab anima.

Arist. 2. de ani. com. tex. 41.

7. AD illud quod obiicitur vltimo quod tunc vna pars non recipit ab alia, dicendum quod sicut Deus in maiore mundo immediate est in omni creatura, ipsam continens, tamen per ordinem vniuersi influit aliquid vna creatura in aliam: sic intelligendum quod anima per sui præsentiam est in qualibet parte immediate quã continet, & conseruat, non tamen omnino, sed influit in omnes partes per vnam: & ideo cessante illa parte, & eius influentia, perit ordo corporis essentialis, & ita anima separatur.

QVÆSTIO IV.

An Deus sit in aliquo genere determinato.

Alexander Alensis 1. p. q. 48. Membro 4. art. 2.
S. Thomas 1. p. q. 3. art. 5.

Et 1. Sent. dist. 8. q. 4. art. 2.
Scotus 1. Sent. dist. 8. q. 3.
Et in Reportatis dist. 8. q. 4.
Henricus in summa art. 24. q. 3.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 8. 2. p. q. 3.
Et in Quæst. de compositis Angel.
Richardus 1. Sent. dist. 8. art. 4. q. 2.
Io. Baccon. 1. Sent. dist. 9. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 8 q. 7.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 8. q. 10.
Greg. Arim. 1. Sent. dist. 8 q. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 12. art. 8.

Ad oppos. VTrum Deus sit in aliquo determinato genere. Et quod sit, ostenditur hoc modo: Quod distinguitur ab aliis entibus, est aliqua natura determinata: sed Deus est huiusmodi, quia distinguitur à creaturis omnibus, quia nullum creatum est Deus: ergo est natura determinata: sed quod est natura determinata, est in genere determinato: ergo, &c.

2. ITEM quod habet superius vniuocum & essentiale, habet esse in genere determinato: sed Deus habet superius se vt substantiam quæ dicitur de Deo, & creaturis: & essentialiter & vniuoce, quia secundum istam ratione quæ est res per se existens, ergo, &c.

3. ITEM quod sit in quolibet genere videtur. Quia omne quod est completionis in creatura, attribuendum est Deo: sed omne prædicamentum habet aliquid completionis: ergo res omnium prædicamentorum sunt in Deo: sed quidquid est in Deo est Deus, & econuerso: ergo Deus essentialiter subiicitur rei omnis prædicamenti: ergo est in quolibet.

4. ITEM summo bono nihil deficit de bonitate: ergo summo enti nihil de entitate: ergo in Deo est omnis entitas, & omnis differentia entitatis: ergo cum differentię entium sint decem prædicamenta, omnia sunt in Deo.

*Fundamenta. *Cap. 1. in fin. to. 3.* CONTRA: Augustinus in lib. 5. de Trinitate: * Deus est bonus sine qualitate, magnus sine quantitate: ergo magnitudo Dei non est in genere quantitatis, nec bonitas in genere qualitatis: ergo nec substantia in genere substantiæ: ergo in nullo genere.

Hanc magnificauit Scot. q. 3. ITEM videtur quod non est in genere determinato, quia omne quod est in genere determinato, habet esse finitum, & limitatum: Deus autem est infinitus: ergo, & cetera.

ITEM quod nõ in quolibet genere, videtur: quia quod habet in se res plurium generum, est compositum: Deus autem est simplicissimus: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Deus cum sit illimitata natura, in nullo est determinato genere.

RESP. Ad arg. Dicendum quod non conuenit Deo esse in vno genere determinato, quia omne tale habet esse limitatum & artatum & compositum. * In pluribus etiam generibus non potest esse: Aut enim aliquid est in pluribus propter naturarum & proprietatũ diuersitatem, vt album inquantum dicit subiectum aliquod siue rem albam, est in genere substantiæ: sed in quantum dicit formam quæ est albedo, est in prædicamento qualitatis. Aut propter generalitatẽ, sicut vnum, & ens. Et propter naturarum multiplicitatem non potest Deus esse in pluribus, quia omne tale compositum est, & multiforme, Deus autem simplex. Non propter generalitatẽ; quia ens tale nihil est habẽs distinctũ à rebus creatis. Deus autem est habens in se ens distinctum à rebus, & habens esse simplex & infinitum: & ideo nec in vno genere, nec in pluribus esse potest.

**Communis est opi. sed Gregor. de Arim. tenet contrarium ex August. 5. de Trin. c. 7. 10. to. 3 Concordat S. Thom. 1. contra Gent. c. 93. & 1. p. q. 50. art. 4. & 1 p. q. 3. art. 5.*

1. AD illud ergo quod obiicitur. Quod distinguitur ab aliis, est natura distincta, &c. Dicendum quod verum est si distinguatur per aliquid quod ipsum contrahat & artet, sicut per differentiam cadentem in genere, Deus autem non sic distinguitur, sed seipso.

2. AD illud quod obiicitur quod Deus habet superius vniuocum, dicendum quod Deo non est superius: quia eo non est simplicius nec vniuocũ, quia substãtiæ ratio non conuenit vniformiter creaturæ & Creatori. Deus enim est ens per se, quia nullo egens: creatura est ens per se, quia non est in alio vt in subiecto, eget tamen alio ad sui conseruationem.

3. AD illud quod obiicitur quod omne quod est perfectionis & bonitatis ponendum est in Deo, dicendum quod hoc potest esse dupliciter vel per diuersitatem, & hoc facit esse in diuersis generibus: vel secundum omnimodam vnitatem, & hoc facit esse extra omne genus.

4. AD illud quod obiicitur vltimo, quod Deo nihil deficit de bonitate, dicendum quod Deus non dicitur non deficiens à bonitate propter hoc quod omnis differentia boni particularis sit in Deo per differentiam, sed quia est in eo per æquiualentiam: quia enim, summum bonum, complectitur in se bonum omne: sic intelligendum est de entitate, & sic patet illud.

DE DISTINCTIONE TRIVM PERSONARVM ET COÆTERNITATE.

DISTINCTIO IX.

NVNC ad distinctionem trium personarũ accedamus. Teneamus ergo, vt docet Augustinus in libro de fide ad Petrum: Patrẽ, & Filium, & Spiritum sanctum vnum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum Patrem esse, qui Filius est: nec Filium esse ipsum, qui Pater est: nec Spiritum sanctum esse ipsum, qui Pater est aut Filius. Vna enim est essentia Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis personaliter alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. Genitus est enim à Patre Filius, & ideo alius. *Cap. 1. to. 3. ante fin.*

Hic de coæternitate Filii cum Patre agitur.

Nec tamen ante fuit Pater, quam Filius: coæternæ enim sunt sibi tres personæ.

Argumentatio Arrianorum.

Sed contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambros. in 1. lib. de fide ad Gratianum: Omne quod natum est, principium habet: & ideo quia Filius natus est, principium habet, & esse cœpit: quod hæreticorum ore sic dictum est. Nã ipse Arrius, vt meminit Augustinus in 6. libro de Trinit. dixisse fertur: Si Filius est, natus est: si natus est, erat tempus quando non erat Filius. *Cap. 1. circa med. to. 2.* *Cap. 1. to. 3.*

Responsio Augustini catholica.

Qui hoc dicit, non intelligit etiam natum esse de Deo sempiternum esse, vt sit coæternus Patri Filius: sicut splẽdor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæuus est illi, & esset coæternus, si ignis esset. *Aug. ibid.*

Oppositio Augustini contra hæreticum.

Item si Dei Filius, inquit Augustinus, virtus & sapiẽtia Dei est, nec vnquam fuit Deus sine virtute & sapientia: coæternus est ergo Deo Patri Filius. Dicit autem Apostolus, Christum esse Dei virtutem & Dei sapientiam. Aut ergo non fuit, quando non fuit Filius: aut aliquando Deus non habuit virtutem & sapientiam, quod dementis est dicere. Constat enim quia semper habuit sapientiam: semper ergo habuit Filium. *Lib. 6. de Trin. c. 1.* *1. Cor. 1.*

Responsio Ambrosii ad idem auctoritate fulta.

Eidem quoque Arrianicæ quæstioni Ambrosius in hũc modum

In 1. lib. de fid. ad Gratianum, in princ. c. 5. — *† Isa. 43. b* — ** Io. 13. d*

modum respondet: Ego, inquam, Filium esse natum confiteor: quod reliquum est impietatis horresco. Scriptum est enim in veteri Testaméto, vt vel vnum è pluribus dicam: † Ante me non fuit alius Deus, & post me non erit. Quis ergo hoc dicit? Pater, an Filius? Si Filius, ante me (inquit) non fuit alius Deus. Si Pater: post me (inquit) non erit: hic priorem, & ille posteriorem non habet. Inuicem enim in se, & * Pater in Filio, & Filius in Patre cognoscitur. Cum enim Patrem dixeris, eius etiam Filium designasti, quia nemo ipse Pater est sibi: cum Filium nominas, etiam Patrẽ fateris, quia nemo ipse sibi Filius est. Itaque nec Filius sine Patre, nec Pater potest esse sine Filio: semper ergo Pater, semper & Filius est.

Inuectio Ambrosij contra hæreticum.

Lib. & c. citatu post princ.

ITEM dic, inquam, mihi hæretice, fuit ne quando omnipotens Deus Pater non erat, & Deus erat? Nam si Pater esse cœpit, Deus ergo primo erat, & postea Pater factus est. Quo modo ergo immutabilis Deus est? Si enim ante, Deus: postea Pater fuit, vtique generationis accessione mutatus est, sed auertat Deus hanc amentiam.

Ineffabile est, quo modo Filius sit, & non habeat Patrem priorem: sicut modus generationis non intelligibilis, & ineffabilis est.

Vbi supra paulo ante med. — *Phili. 4. b* — *Eccles. 5. d* — *Isa. 53. b*

SED quæris à me, inquit Ambrosius, quomodo si Filius sit, non priorem habet Patrem? Quæro item abs te, quando vel quo modo Filium putes esse generatum: Mihi enim impossibile est generationis scire secretum. Mens deficit, vox silet, non mea tantum, sed & Angelorum, supra Potestates, & supra Angelos, & supra Cherubim, & supra Seraphim, supra omnem sensum est: quia scriptum est: Pax Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi supra omnem sensum est, quo modo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: scrutari non licet superna mysteria. Licet scire, quod natus sit, non licet discutere quo modo natus sit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio. vnde Isaias: Generationem eius quis enarrabit?

Quidam præsumunt discutere generationis seriem.

To. 7. comment in 3. Ecclesiast. circa illud: Quis scit, si spiritus. Leo Papa & Dionys.

QVIDAM tamen de ingenio suo præsumentes, dicunt illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi auctoritati Hieronymi super Ecclesiaste: In sacris scripturis, Quis, sæpissime non pro impossibili, sed pro difficili ponitur, vt ibi: Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hieronymus, ideo quod generatio Filij æterna plene intelligi vel explicari possit à quoquam mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest. Quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali Christi generatione.

Vtrum debeat dici: Semper gignitur, vel semper genitus est Filius.

Lib. 29. Moral. c. 1. in princ. to. 2. Edit. Rom.

HIC quæri potest, cum generatio Filij à Patre nec principium habeat, nec finem, quia æterna est, vtrum debeat dici: Filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Gregorius super Iob ait: Dominus Deus Iesus in eo quod virtus & sapientia Dei est, de Patre ante tempora natus est: vel potius quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus verius semper natus: non autem possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At vero, vt æternus designari valeat & perfectus semper, dicamus & natus: quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quamuis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis ex-

Ibidem. Matt. 5. g — *Psal. 2. b* — *In exposit. psalmi secundi to. 8.*

A pressione deuiamus: quia quod factum non est, non potest dici proprie perfectum: sed balbutiendo, vt possumus, excelsa Dei resonemus. Et Dóminus nostræ infirmitatis verbis condescendens: Estote (inquit) perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est. Super illum locum etiam Psalmistæ: Ego hodie genui te. De hac generatione Filij ita loquitur Augustinus: Quamquam per hoc quod dicit Hodie, possit intelligi dies ille quo Christus secundum hominem natus est: tamen quia Hodie præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quidquam est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit: sed præsens tantum, quia quidquid æternum est, semper est: diuinius
B tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Ecce his verbis ostendit Augustinus, quod generatio Filij semper est, nec præteriit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit: Genui, ne nouum putaretur, scilicet ne videretur incœpisse. Hodie dixit, ne præterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, vt ait Ioannes Chrysostomus, nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia Patris semper genitus est Filius.

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim quod semper generatur Filius à Patre.

Origen. to. 1. homil. 6. in illud Hiere. 11. Reuersi sunt. — *Prou. 8. c* — *† Secundum lxx.*

ORIGENES vero super Hieremiam dicit, quod Filius semper generatur à Patre his verbis: Saluator noster
C est sapientia Dei: sapientia vero est splendor æternæ lucis. Saluator ergo noster est splendor claritatis. Splendor autem non semel nascitur & desinit, sed quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splendor claritatis: sic ergo Saluator semper nascitur. Vnde ait in libro Sapientis: Ante omnes colles † generat me Dominus. non, vt quidam male legunt, generauit. His verbis aperte ostendit Origenes, sane posse dici & debere, Filius semper nascitur, quod videtur contrarium illi verbo Gregorii præmisso, scilicet, non possumus dicere: Semper nascitur.

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter Doctores esse contrarietas.

D SED ne tanti Auctores sibi contradicere in re tanta videantur, verba Gregorij benigne interpretemur. Dominus (inquit) Iesus ante tempora natus est de patre. vel potius, quia nec cœpit nasci, nec desiit: dicamus verius, semper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc, scilicet, quod filius semper natus est, quam illud, scilicet, quod de patre ante tempora natus est? Illud enim sincera, & Catholica fides tenet, ac prædicat vt istud. Quare ergo ait: Dicamus verius, cum vtrumque pariter sit verum: nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiam, & expressionem veritatis dici, quam illud? His etenim verbis omnis calumniandi versutis hæreticis obstruitur aditus: quibus Christi secundum deitatem generatio sine initio, & sine fine esse,
E ac perfecta monstratur. Non autem adeo aperte semper manifestatur veritas, cum dicitur: Filius ante tempora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideo dicit Gregorius quod non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquam, ita conuenienter, nõ ita congrue ad explanationem veritatis: potest tamen dici, si sane intelligatur: Semper enim nascitur filius de patre, vt ait Origenes: non quod quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

Quod filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij.

Paulo post medium.

Hilarius quoq; dicit filium nasci ex patre, in libro 7. de

Paulo post medium. *Trinitate his verbis: Viuens Deus, & natura æterna viuentis potestas est: & quod cum Sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quam viuens.* A *Nam cum ait: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: docuit vitam in se per viuentem patrem inesse.* *Ioan. 6. f* *Ecce hic habes, quia filius nascitur ex patre. Item in eodem, cum dicit Christus: Sicut pater habet vitam in se: sic & filio dedit vitā habere in semetipso, omnia viua sua ex viuente testatus est.* *Ioan. 5. d* *Quod autē ex viuo viuum natum est, habet natiuitatis perfectum sine nouitate naturæ. Non enim nouum est quod ex viuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo est: & vita, quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatem, & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitam viuentem.* B *Ecce & hic habes, quia generatur ex viuo viuens filius. Item in eodem: In Deo totum quod est, viuit:* *Pene in loco primo citato.* *Deus enim vita est, & ex vita non potest quidquam esse nisi viuum: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est. Ac si dum totum quod est viuit, & dum totum* ꝙ *ex eo nascitur virtus est, habet natiuitatem filius, non demutationem. Et hic dicit, quia nascitur. Item in nono libro de Trinitate: Donat pater filio tantum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat: Hic dicit, quia generat pater filium.* *Longe post medium.*

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit.

C *Dicamus ergo filium natum de patre ante tempora, & semper nasci de patre, sed congruentius semper natum: & eundem fateamur ab æterno esse, & patri coæternum, id est auctori. Pater enim generatione auctor filij est, vt in sequenti ostendetur.* *Hac dist. & 15.* *Vt ergo pater est æternus, ita & filius æternus est: sed pater sine auctore, filius vero non: quia pater innascibilis, filius natus. Et vt ait Hilarius in 12. libro de Trinitate: Aliud est sine auctore semper esse æternum, aliud patri, id est, auctori esse coæternum.* *Pene in medio libri.* *Vbi autem pater auctor est, ibi & natiuitas est: quia sicut natiuitas ab auctore est, ita & ab æterno auctore æterna est natiuitas. Omne autem quod semper est, etiam æternum est: sed tamen nō omne quod æternum est, etiam innatum est: quia quod ab æterno nascitur, habet æternum esse quod natum est.* D *Quod autem non natum est, id cum æternitate non natū est: quod vero ex æterno natum est, id si non æternum natum est, iam non erit & pater auctor æternus. Si quid ergo ei qui ab æterno patre natus est, ex æternitate defuerit, idipsum non est auctori ambiguum defuisse, quia si gignēti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitum nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei filij, & generationem Dei patris, nec sensus, nec ratio admittit, quia in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est, quia sine vtroque neutrum est, vtrumque ergo sine interuallo sui est.*

Argumentatio Hæretici.

E *Hilar. ibi.* *Sed inquiet hæreticus: Omne quod natum est, non semper fuit: quia in id natum est, vt esset. Nemo ambigit quin ea quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod non semper fuit: aliud est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui pater est, nec semper pater est: & qui non semper pater est, non semper genuit: vbi autem semper pater est, semper filius est. Quod si semper Deo patri proprium est quod semper est pater, necesse est filio semper proprium esse quod semper est filius. Quo modo ergo cadet in intelligentiam nostram, vt non fuerit semper, cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo vnigenitum Deum confitemur: sed natum ante tempora, nec ante esse quam natum, nec ante natum quam esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascendo. Hoc autem humanum sensum, & intelligentiam excedit mundi. Non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ: sed prudentia fidelis professio est.*

DISTINCTIO IX.

De proprietatibus, & conditionibus personalibus Trinitatis, & Vnitatis.

Nunc ad distinctionem personarum accedamus, &c.

Expositio textus.

SVpra egit Magister de proprietatibus, quæ respiciūt Essentiam. Hic agit de his, quæ respiciunt personas. *Diuisio.* Et hæc pars habet duas partes. Quia enim distinctio personarum attenditur secundum duplicem emanationem, scilicet generationis, & processionis, ideo primo agit de generatione: secundo vero de processione, infra distinct. 10. *Nunc post filij æternitatem de Spiritu sancto*, &c. Item, prima pars habet duas partes: In prima ostendit quid de generatione filii est sentiendum. Secundo ex incidenti, quo sermone est ipsa exprimenda, ibi: *Hic quæri potest, cum generatio filij à patre*: &c. Prima iterum pars habet quatuor partes. Primo proponit veritatem, quæ est à catholicis retinenda, scilicet quod generans, & genitus sunt per generationem distincti, & coæterni, ita quod generatio est distinctiua, & æterna. In secunda contra hoc opponit per oppositionem hæreticorum, ibi: *Sed contra hoc inquit hæreticus.* In tertia determinat contra arguendo per rationes Catholicorum Doctorum Augustini, & Ambrosii, ibi: *Qui hoc dicit, non intelligit, etiam natum esse*, &c. In quarta, & vltima respondet, compescēdo inquisitionem superfluam hæreticorum, & etiam Catholicorum superborum, ibi: *Sed quæris à me, inquit Ambros.* vbi ostendit quod inscrutabile est Sacramentum generationis. Similiter secunda pars huius distinctionis, in qua Magister determinat quo sermone generationis æternitas congruentius exprimatur, habet quatuor partes. In prima ponit Doctorum apparentem controuersiā. Nam quidam dicunt eam debere exprimi per verba præteriti temporis, alii per verba præsentis. In secunda prædictam controuersiam reducit ad concordantiam, ibi: *Sed ne tanti auctores in re tanta sibi contradicere videantur*: In tertia per verba Hilarii confirmat responsionem suam ne videatur dictis Origenis inniti, ibi: *Hilarius quoque dicit filium nasci ex patre*, &c. In quarta concludit summatim quid dicendum, siue quo modo loquendum, & quo modo etiam de generatione æterna sentiendum sit, ibi: *Dicamus ergo filium natum de patre.*, vbi confirmat veritatem per auctoritatem Hilarii, per quam etiā soluit obiectionem hæretici.

Non est aliud pater. Dub. I.

Videtur falsum quod dicitur, quia bene sequitur: Petrus est albus homo: ergo est animal album: quia idem significant albus & album: ergo pari ratione, quia idem significant *alius*, & *aliud*. Sequitur: est alius: ergo est aliud ens. SI TV DICAS ꝙ non est ens simile de hoc nomine *alius*, & de hoc nomine *aliud ens*. CONTRA: Bene sequitur: Est alius homo: ergo est aliud animal: ergo à simili illud sequitur.

RESP. Dicendum quod quia in Deo est singularis alietas: quia alietas est suppositi cum omnimoda vnitate naturæ: ideo singulari modo oportet exprimi, & quoniam masculinum genus importat quandam distinctionem, vel discretionem: ideo respicit personam: sed neutrū propter indistinctionē respicit naturam, & ideo *alius* importat alietatem in persona: *aliud*, alietatem in natura: & ideo in diuinis non idem significant. Posset etiam dici quod in creaturis aliud significat, cum dico, iste est alius ab illo: & aliud, cum dico est aliud, & vnum sequitur ad

aliud:non sic in diuinis,& non est simile de albo, quia album imponitur à forma speciali, quæ est albedo.

Coæterna enim sunt sibi tres personæ. Dub. II.

Videtur hoc falsum, quia si coæternæ, & æternæ:ergo tres æterni,quod est contra Symbolum,vbi dicitur:Non tres æterni. Et iterum contra rationem, quia numerus pluralis multiplicat formam. Vnde non vere dicitur:Tres sunt Dii.

RESP. Dicendum quod nomen significans substantiam in diuinis reperitur secundum triplicem modum. Quædam enim significant substantiam, & per modum substantiæ, vt nomen substantiuum, vt Deus,& tale nullo modo plurificatur:nec dicitur pluraliter, siue sit substantiuum, siue substantiuatum: & hoc nomen *æternus*, sic accipitur in Symbolo. Quædam significant substantiam per modum adiacentiæ, sicut nomina adiectiua adiectiue tenta: & alia quæ trahunt numerum à substantiuis,dicuntur pluraliter,&de genere talium sunt verba,& participia. Alia sunt nomina quæ important substantiam inadiacentia, connotando intra, relationem mutuam, qualia sunt, coæterni: & talia ex duplici causa possunt dici pluraliter, tum ratione significationis, siue modi significandi,tum ratione connotationis, & sic patet quod nulla est cõtradictio. Quod autem obiicitur quod pluralis numerus plurificat formam, dicendum quod hoc non est verum in adiectiuis.

Qui hoc dicit, non intelligit, etiam natum esse: & cetera.

Hic ponit Magister quatuor rationes demonstrantes filium coæternum patri: & ita Argumentum Arrii non valere, quod est tale: Filius est natus:ergo non æternus.

Sicut splendor. Dub. III.

Hic innuitur prima ratio, quæ sumpta est à simili, & est talis:Splendor est eiusdẽ durationis cum igne siue æqualis,&tamen est generatus ab igne:ergo multo fortius, cum filius sit splendor patris: & quamuis ab ipso generetur, erit ei coæternus: ergo conclusio dictæ rationis est falsa,& illa consequentia interimenda: Si natus est, erat quando non erat. SED CONTRA:Si emanatio procedens à Deo est ei coæterna, sicut emanatio procedens à creatura est ei coæua: ergo cum res exierint à Deo, videtur quod ab æterno.

RESP. Dicendum quod egressus splendoris à Sole, à luce,vel igne,est egressus connaturalis,& talis est egressio filii à patre, non autem egressus creaturæ à Creatore, immo est voluntarius: & argumentum est bonum in proposito.

Item si Dei filius, inquit Augustinus. Dub. IIII.

Aug.lib.6 de Tri.c.1. to.3. Hæc est secunda ratio Augustini:Filius Dei est virtus, & sapientia: ergo si non est æternus, aliquando fuit Deus sine virtute,& sapientia:sed hoc est impossibile,ergo,&c

SED contra hanc rationem sic obiicitur: Si enim sequitur,si pater non habet sapientiam genitam,non est sapiens,videtur quod sit sapiens sapientia genita: quod expresse negat Augustinus de Trinitate.

Aug.lib.6. de Tri.c.1. Li. 7.c.1.li. 15.ca.7. † Aug.li.6. de Trin.c. 1.to.3. Vide inf dist.32.q.1. RESP. † Augustinus istam rationem redarguit de Trin. ostendens illam procedere ex malo intellectu verbi:attamen, quia Magister adducit eam,potest dici quod ratio valet, non quia pater sit sapiens filio, qui est sapientia genita:sed quia eadem est sapientia genita, & ingenita,& ita si vna incipit,& alia.

Eidem quoque Arrianicæ quæstioni. Dub. V.

Amb.lib.1. de fide ad Gratianũ ca 5.to.4. Hæc est tertia ratio quam adducit, & est Ambrosii sumpta ab auctoritate Esaiæ: Ante me non est Deus, & post me nõ erit:ergo nec pater ante filium,nec filius post patrem. SED contra:In diuinis personis est ordo:sed ordo non est nisi prioris ad posterius:ergo,&c.

A RESP. Dicendum quod sicut infra patebit,non est ibi ordo durationis,quo alter est altero prior: sed ordo originis,quo alter ex altero.

Mulcem enim in se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Dub. VI.

Hæc est quarta ratio, & est talis: Relatiua simul sunt natura:sed pater & filius sunt relatiua: ergo simul:si pater est æternus :ergo filius coæternus. Probatur quod pater est æternus,quia si prius fuit Deus, & postea pater, mutatus est.

SED contra istam rationem potest argui pari ratione: Prius fuit Deus,& postea dominus:ergo mutatus est.

B RESP. Aliqui volunt dicere quod dicta ratio valet,quia generatio est de substantia generantis: & ideo si incipit generare, substantia mutatur: sed hoc non videtur,quia generatio in diuinis non dicit motum. Alij dicunt quod quia genitus est consubstantialis gignenti, si mutatur genitus,& gignens: sed genitus mutatur si de nouo generatur:ergo & generans per consequens Alius modus dicendi est quod paternitas veram dicit habitudinem in patre, non sic creatio,vel dominatio,& ideo paternitas veniens mutat,non sic dominatio. Sed nulla prædictarum rationum dat vigorem huic rationi contra hæreticos:quia hæreticus dicebat quod filius non erat coæternus patri, ac per hoc non consubstantialis, nec idem substantia. Propter hoc notandum quod dicta ratio bona est contra hæreticum, facta eius suppositione: quia hæreticus dicebat patrem, & filium differentes in substantia, & natura, sicut in generatione carnali, pari ratione contra eum dicit C Ambrosius, cum ita sit quod pater iste carnalis mutetur, accessione generationis, qui generat alium in substantia, & in diuinis similiter pater generat alium in substantia, ergo accessione generationis mutatur & iste: quocumque tamen modo dicatur, non est magnum periculum, quia non omnia argumenta quæ fiunt ad veritatem, sunt necessaria. Vbi supra.

Vox silet non mea tantum, sed & Angelorum. Dub. VII.

Videtur male dicere, *Angelorum*, quia vox non est nisi habentium organa,& respirationem:sed Angeli hæc non habent. Si dicas quod habent voces spirituales,non prolatas, sicut dicit Damascenus, quod tradant sibi intelli- Li. 2. de orth.fide ca. 3. D gentias suas sine voce prolatas, quæro, quæ sit necessitas vocis spiritualis, & quis modus loquendi, & quis modus audiendi.

RESP. Breuiter hic dicendum est (quia hoc extra principale propositum est, quantum ad partem istam, quæ sit in Angelis necessitas locutionis) quia sicut vnicuique naturæ rationali data est voluntas libera, sic conscientia secreta. Vnde sicut non potest aliquis voluntatẽ alterius in aliud vertere, sed solum inducere, nisi ipsa se inclinet, præter solum Deum, in cuius manu sunt corda hominum : ita nemo potest conceptiones alterius cognoscere,sed solum coniicere, præter Deum, nisi ipsa intelligentia exprimat:& ipsa expressio, locutio nuncupatur. Ratio autem huius est, quia solus Deus format mentem & quantũ ad intellectum, & quantum ad affectũ; & modus loquendi similis est modo addiscendi. Sicut eE nim nos per sensum addiscimus, ita quod species per interiorem sensum peruenit ad intellectum, sic exprimimus:quia verbum cogitationis internæ vnitur voci in excogitatione, & postmodum voci sensibili in pronunciatione,&ex hoc fit expressio in actu. Angelus autem vnica virtute facit ꝙ nos pluribus. Vnde Angelus sicut per applicationẽ speciei innatæ ad ipsum cognoscibile ipsum cognoscit, sic ordinando speciem innatam ad alium angelum cognoscentem, conceptus suos aperit:similiter alius mutua conuersione recipit, & sic vnus loquitur,alter audit. Simile est de duobus speculis sibi oppositis, si voluntarie possent abscondere aliis,& auferre quæ in se relucent.

Dicamus verius, semper natus.
Dub. VIII.

Gregorii ratio hæc est, vt Deus æternus & perfectus valeat designari.

SED contra hoc est, quod inter omnia tempora præsens maiorem conuenientiam habet cum æternitate: quia verius dicitur, *est*, de Deo, quam *fuit*, aut *erit*, sicut exponit Augustinus, & habitum est in præcedenti distinctione. Ratio huius est, quia præsens dicit ens in actu, alia tempora non.

RESP. Dicendum quod sicut supra tactum est, quod verba diuersorum temporum dicta de Deo non significant aliquos temporales actus: sed important duratione diuini esse, sine initio, vt præteritum: sine interuallo, vt præsens: sine termino vt futurum: & quia omnia ista eque vere reperiuntur in Deo: ideo omnia æque vere dicuntur de Deo. Sed tamen quia multi errauerunt in generatione quantum ad initium, pauci vel nulli quantum ad interuallum vel terminum: ideo sacri Doctores, vt ora hæreticorum obstruerent, eam per verbum præteriti temporis quod semper significat, vt præteritum, & ita nunquam habere principium expresserunt. Alia ratio est, quia nos generationem diuinam manuductione quadam intelligimus per generationem, quæ circa nos est, & quia videmus in hac generatione, quia genitus dum generatur, est imperfectus, ne credere posset aliquis, quod Dei filius esset imperfectus, ideo decreuerunt dici: Semper genitus. Dicendum ergo quod quantũ est ex parte rei, æque vere ac proprie dicitur vnum, sicut reliquum. Quod vero dicit Gregorius, dicit quantum ad maiorem fidei explanationem, ne error habeat locum, & sic exponit Magister. Magis ergo conuenit dicere: Semper genitus, quam semper generatur. Nec est simile de hoc verbo *est*, & *fuit*, quia hoc verbum, *est*, significat per modum quietis: & ideo esse, dum est, perfectum est: sed hoc verbum *generari*, penes hæc inferiora, per modũ fieri: quia in pluribus hoc verum est quod aliquid dum fit, non habet esse perfectũ, ideo non est simile secundum rationem intelligentiæ.

Super Iob l. 29. Mor. c. 4. 1. tom. 2 Edit. Rom.

Ego hodie genui te. *Dub. IX.*

Queritur quo modo hoc intelligitur. Quia hoc potest intelligi de die, quo ex matre natus est: sed hoc nihil videtur valere, quia secundum hanc generationem non habuit patrem: sed tantum matrem.

RESP. Dicendum: Verbum illud intelligendum est causaliter: secundum enim generationem ex matre dicitur genuisse, quia fecit generari. Similis expositio super illud Matthei: Potens est de lapidibus illis suscitare filios Abraæ. Gloss. in huius testimonium rei Deus de Sara genuit filium, id est, fecit generari.

Matt. 3. b

Splendor autem non semel. *Dub. X.*

Contra: Si hoc simile rectum est, videtur quod filius non semel nascatur: ergo queritur, quare magis generatio filii assimilatur splendori, quam aliis rebus, maxime cum non generetur à luce splendor, nisi ad præsentiam corporis obiecti? Præterea filius dicitur lux: non ergo splendor lucis.

RESP. Dicendum quod generatio filii habet in se perfectam conformitatem, coæternitatem, & æqualitatem: & quia in creatura vna simul hæc non possumus inuenire: ideo capimus ex multis: & ideo multas isti assimilamus. Quantum ergo ad conformitatem, similis est generationi verbi quod est proles perfecte repræsentans illum à quo est. Quantum ad coæternitatem, similis est egressui splendoris à luce, in quo est coæternitas, propter lucis actualitatem. Quantum ad æqualitatem, similis est generationi viuentis ex viuente, qui generat sibi æquale omnino, & sic diuersimode comparatur à Sanctis. Comparat ergo Origenes ad egressum splendoris, non quantum ad iterationis assimilationem: sed quantum ad priuationẽ intermissionis, siue interpolationis. Et nota quod differunt splendor, radius, & lumen, cum omnia dicant influentiam à luminoso, quia radius dicit emissionem secundum diametralem distantiam: lumen, secundum circumferentiam: vtrinq; tamen in profundum transferentis: splendor dicit repercussionem ad corpus transparens, tersum, & limitatum: sed tamen hic Origenes notat splendorem, lumen progrediens à luce.

Ad illud ergo quod obiicitur quod filius est lux, dicendum quod lux habet in se naturam manifestandi, & ita respicit cognitionem, & appropriatur filio. Habet in se vim multiplicandi, siue generandi splendorem, & ita appropriatur patri.

Et quod cum Sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur,
Dub. XI.

Videtur enim male dicere, quia secundum hoc quod pater secundum Sacramentum scientiæ generat filium: ergo scientia est ratio generandi.

RESP. Dicendum quod Hilarius vocat hoc Sacramentum sacrum secretũ: dicit autem filium nasci cum Sacramento scientiæ, quia filii generatio non tantum sacra, sed etiam secreta est: non, inquam, Deo secreta: sed nobis, quia nos eam non comprehendimus, ipse autem perfecte nouit eam: ideo dicit cum Sacramento, &c.

Quod autem ex viuo. *Dub. XII.*

Videtur hoc falsum, quia puer nascitur de patre, & matre viuentibus, & tamen vtrumque habet, scilicet imperfectionem & nouitatem.

RESP. Ratio Hilarii sicut patet per literam sequentem intelligenda est de viuo per essentiam; vbi enim est viuẽs per essentiam, non fit ex non viuo viuens sicut fit in viuẽte per participationem, vbi non generatur viuum ex viuo, nisi per non viuum, vt patet, quia homo non generatur ex homine nisi mediante semine.

Hil. lib. 7. de Trin. med.

Neque ex deriuatione: sed ex virtute natiuitas est.
Dub. XIII.

Videtur male dicere, quia secundum [a] Dionysium, & [b] Anselmum, Pater se habet ad Filium, & Spiritum sanctum, vt fons: & illi, vt riuuli: sed riuus est à fonte per deriuationem.

a Dionys. 2. de diu. nom. b Ansel. lib. de Incarnatione, c. 7.

RESP. Dicendum quod natiuitas quæ est per deriuationem, attenditur quantum ad transmutationem aliquam circa illud quod transmutatur, & ita dicit passionem quandam: ac per hoc infirmitatem: sed viuens quod est vita, est actus purus, & ita vita pura, in qua non est infirmitas: sed pura actualitas, & ideo vult Hilarius dicere quod pater generans est tota vita, & quod generat non est per passionem, vel demutationem, seu diminutionem, quæ attenditur in deriuatione: sed per omnimodam virtutem: ergo filius genitus, est virtus, non per mutationem natus.

Vbi autem pater auctor est, ibi & natiuitas est.
Dub. XIV.

Videtur quod improprie dicat, quia auctoritas dicit causalitatem: sed hæc non recipitur in diuinis: ergo, &c.

vbi supra.

RESP. Dicendum quod auctoritas dicit quandam principalitatem, siue auctoritatem in persona, quæ nihil habet ab alio: sed ab ipso omnes, & ista auctoritas in patre est innascibilitas: vnde non dicit causalitatem, sed priuationem principii: & per hoc summam principalitatem.

Quod ab æterno. *Dub. XV.*

Innuit Hilarius hic tale argumentum: Si filius non est generatus, siue natus ab æterno, generatio eius non est æterna: et si hoc, pater non generat ab eterno: ergo pater nõ est æternus: ergo qui derogat eternitati filii, derogat æternitati patris. SED ista ratio non videtur valere, quia similiter ego arguam ex parte Creatoris, & creaturæ: sed creatura non est æterna, non enim ab æterno creauit Deus, & ita non est Creator æternus.

Resp. Dicendum quod non est simile, sicut patet ex sequenti eius quod Hilarius supponit quod esse patrem sit proprie proprium illius personæ: ergo cũ tale semper conueniat, aut aliter res non habet esse perfectum, sequitur de necessitate, aut filius est æternus, aut pater ab æterno non habet esse perfectũ: creare vero, etsi solius Dei sit, tamen ratione connotati habet imperfectionem cõiunctam, secundum quam non tantum impossibile, sed et iam non intelligibile est aliquid ab æterno creari.

Sed seipsum demutare nascendo. Dub. XVI.

Contra: Quia secundum hoc, cum filius Dei prius esset, & postea ex virgine natus, sic ergo esset mutatus.

Resp. Dicendum quod Hilarius intelligit secundum eandem naturam, secundum quam prius erat: si enim secundum eandem naturam prius erat, & postea natus est, necesse est quod secundũ illam naturam mutatus sit: sed si secundum aliam naturam, oportet mutationem fieri in illa natura: sed non in persona, cum illa natura non dicat aliquid in persona, sed magis aliquid cum persona. Vnde nulla fit mutatio in illa natura.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicit Magister de generatione æterna, in præsenti distinctione quatuor principaliter quæruntur. Primo quæritur, vtrum in diuinis sit ponenda generatio. Secundo, dato quod sit, vtrum generatio in diuinis sit ponenda, personarum distinctiua. Tertio quæritur, vtrum illa generatio sit æterna. Quarto & vltimo quæritur, vtrum illa generatio sit terminata.

QVÆSTIO I.

An in diuinis generatio ponenda sit.

Alex. Alensis 1. p. q. 42. Membro 1.
S. Thomas 1. p. q. 27. art. 1. & 2.
Et 1. Sentent. dist. 13. q. 1. art. 1.
Scot. 1. Sent. dist. 2. q. 6.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 4. q. 1.
Henricus in summa art. 20. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 9. q. 1.
Franciscus de Mayr 1. sent. dist. 4. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 4. q. 1. art. 1.

Fundamenta. QVod generatio sit in diuinis, ostenditur primo à minori. Multo fortius debet esse generatio in eo qui generationem aliis tribuit, quam in his quæ recipiũt: sed generatio est in creaturis: ergo & in Deo qui tribuit. Et hoc est quod dicitur in Esaia: Si ego qui generationem aliis tribuo, sterilis ero? dicit Dominus, quasi dicat non. *Esa. vlt. d*

Item ostenditur illud idem à posteriori. Per prius enim est paternitas in Deo quam in creatura: sed paternitas, & generatio vere est in creatura: ergo & in Deo. Quod prius sit ibi, dicit Apostolus ad Ephesios: Ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur. *Eph. 3. c*

Item ostenditur hoc ipsum à simili. Quia omne quod perfectionis est, attribuendum est Deo, in quo est summa omnis perfectionis: sed generatio est perfectionis in creatura, vt vult Philosophus, quia perfectum est quod potest generare quale ipsum est: ergo, &c. *Aristot. 2. de anima, contex. 34.*

Item illud idem ostenditur illa ratione. Diuina natura est summe bona, & actualissima: ergo summe potest, & vult se communicare: sed prima & summa ratio communicandi est in generatione: ergo necesse est in diuinis ponere generationem.

Ad oppositum. 1. Contra: Generatio in creaturis aut est perfectionis, aut imperfectionis. Si perfectionis, tunc ergo cum substantiæ spirituales & incorporales sint nobilissimæ, debet in eis generatio esse: ergo cum non sit in eis, non est nobilitatis: sed quod non est nobilitatis, non est in Deo: ergo, &c.

2. Item vbi est generatio, ibi est variatio: generatio enim est species motus, & inter omnes species motus maior est variatio in motu secundum substantiam, quia est entis in potentia: minor in motu secundum locum: ergo cum in Deo non sit variatio, nec aliqua species motus, etiam illa quæ minima est, vt loci mutatio: ergo nec generatio.

3. Item vbi est generatio, ibi est corruptio. Vnde Auctor de causis ait, quod propter longe stare à principio reliquo modo compleuit esse Deus continuã etiam in his faciens generationem: & huiusmodi signum est quod sola corruptibilia generant, & generantur in creaturis: sed in Deo nulla cadit corruptio: ergo nec generatio. *Propos. 26.*

4. Item vbi est generatio, ibi nutritio. Vnde ad tot & plures se extendit vis nutritiua, quam generatiua: sed in Deo non est vis nutritiua: ergo nec generatiua: ergo nec nutritio, nec generatio: ergo generatio non est in diuinis.

CONCLVSIO.

Cum natura diuina sit communicabilis, ibique sit aptitudo actui coniuncta, in diuinis est perfecta generatio.

Resp. Ad arg. Dicendum quod generatio ponenda est in diuinis. Huius ratio potissima est, vt credo quia omnis natura est communicabilis: & quia in Deo propter sui nobilitatem est aptitudo actui coniuncta, imo ipse actus, oportet quod natura sit pluribus communicata: sed non possunt esse plures ab vna natura, quin vnus sit ab alio, vel ambo à tertio: ergo cum ante diuinas personas nihil sit, oportet quod vna sit ab alia: & quoniam sunt conformes in natura, & generatio est emanatio secundum conformitatem naturæ: ideo credo quod necesse est in diuinis ponere generationem. Vt autem intelligatur per quem modum: notandum quod genere de sui propria ratione est similem sibi in substantia & natura producere. Sibi vero similem in natura producere tripliciter est. Aut per impressionem suæ similitudinis in alio, & sic generatur character à sigillo, lumen à luminoso, species ab obiecto. Alio modo per eductionem speciei consimilis ab alio, & sic generatur elementum ab elemento. Tertio modo per productionem similis de simili, siue de seipso, & sic generatur animatum ab animato, & iste tertius modus est perfectior. Vnde non reperitur nisi in substantiis habentibus formam nobilem quæ est vita. Et iste modus generationis est secundum nascentiam, & est in Deo, & creaturis, sed differenter: quia producere alium ex seipso, potest esse dupliciter, vel ex se toto, vel ex parte sui. Ex se toto, non potest producere, nisi ille cuius essentia potest esse in pluribus vna, & tota. Nã si nõ potest esse in pluribus vna, & tota, si generans dat totã suam substantiã generato, tunc substantia tota transit in generatum, & generans perdit substantiam totam generando, quod esse non potest. Ideo adhuc necesse est quod talem habeat substantiam, quæ vna, & tota sit in pluribus: talis autem substantia non est nisi substantia habens summam simplicitatem, hæc autem est sola diuina Essentia, in qua propter summam simplicitatem suppositum non addit ad Essentiam. Vnde nec ipsam coartat, nec limitat, nec formam multiplicat: & ideo in eo potest esse generatio communicans eandem substantiam totam, & talis generatio est omnimodæ perfectionis, & in solo Deo reperitur, ratione iam dicta. Alio modo contingit aliquem ex se producere quantum ad partem sui. Sic pater naturalis generat filium, partem substantiæ transmittendo & descindendo. Et hæc generatio necessario est cum transmutatione, quia enim pars decisa non habet actum totius, necesse est quod per mutationem acquirat: sed quod acquirit quod non habet, variatur: ideo hæc generatio est mutatio, & habet variationem coniunctam. Est etiam cum corruptione adnexa: quia enim aliqua pars generantis deperditur, generans est à quo potest fieri ablatio, & ita corruptio. Est etiam cum conuersione adiuncta: quia enim fit deperditio, necesse est quod per nutrimentum fiat restauratio, & ideo generatio in creatura

Modus generationis.

& per-

& perfectionis & imperfectionis est. Perfectionis à parte virtutis producentis, imperfectionis à parte subiecti diuisibilis: & ideo est in solis animatis quæ habent formam perfectionis, id est, animam, & ipsum scilicet corpus defectibile & restaurabile. Generatio vero in diuinis est omnimodæ perfectionis. Quod enim non est ex parte, ideo est, quia habet actu speciem. Et ideo, nec ibi est in natura imperfectio, nec variatio, quia nihil nouum acquiritur. Nec corruptio, quia nihil adimitur. Nec nutritio, quia nihil restituitur. Et ex hoc patet solutio obiectorũ, quia generatio de toto est tantæ perfectionis, quod non potest esse in creatura aliqua: generatio vero ex parte tantam habet imperfectionem adiunctam, vt non possit esse circa substantiam inuariabilem, & incorruptibilem, & simplicem, non solum in natura increata, verumetiam in natura creata. Aliæ rationes probant de generatione quæ est ex parte, &c.

QVÆSTIO II.

An in diuinis generatio distinguat inter gignentem, & genitum.

S. Thomas 1. p. q. 28. art. 2.
Scotus 1. Sent. d. 11. q. 2. Et dist. 26 q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist 9. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 9. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 9. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. d. 9 q. 1.

Fundamenta. *Aug lib. 1. de Trin. c. 1. tom. 3. Et libr. de immortalitate animæ c. 8. Et Arist. 2. de anima contex. 48. Et Ansel. Monol. c. 41. tom 3.*

VTRVM generatio in diuinis sit personarum distinctiua. Et quod sic ostenditur hoc modo: Augustinus dicit circa principium de Trin. Nulla res est quæ seipsam gignat, vt sit: si ergo gignit, aliam gignit: sed inter aliam rem & aliam est distinctio: ergo, &c.

ITEM generatio est emanatio: sed vbi est emanatio, ibi est multiplicatio, siue plurificatio: vbi autem multiplicatio, ibi & distinctio: ergo vbi generatio, ibi necessario est distinctio.

ITEM generatio in diuinis est relatio: sed relatio importat respectum, & ordinem: sed vbi respectus & ordo, ibi suppositorum & relatorum siue ordinatorum distinctio, & sic, &c.

ITEM maior diuersitas sustinetur à supposito, vel in supposito composito & multiplici quam in substantia simplici & vniformi: sed relatiua opposita non stant simul in eodem indiuiduo creato: ergo nec in simplici hypostasi. Probatio mediæ. Bene sequitur: Sortes est pater Platonis: ergo non est filius eius, vel est distinctus ab eo: ergo multo fortius in diuinis.

Ad oppos.

1. CONTRA: Pater generando filium dat ei totum quod habet: sed habet Essentiam & personam: ergo dat ei Essentiam & personam: ergo sicut filius non distinguitur à patre essentialiter, ita nec personaliter, vt videtur.

2. ITEM pater communicat filio Essentiam suam propter summam suam simplicitatem: sed æque simplex est persona & Essentia: ergo qua ratione communicat Essentiam, communicat & personam.

3. ITEM in patre idem est natura, & persona ergo impossibile est quod communicet vnum, quin communicet aliud: ergo si dat naturam, & personam.

4. ITEM videtur quod relatio non distinguat aliqua ratione, quia vnus & idem punctus est principium & finis respectu diuersarum linearum: ergo si istæ relationes non sunt distinctiuæ, videtur similiter quod nec paternitas & filiatio.

SI DICAS quod non omnes relationes distinguunt; sed solum mutuæ, vt principium & principiatum, finis & finitum.

Ansel. in Monolog. c. 60. to. 3.

CONTRA: Pater & filius se habent, vt intelligens, & intellectum, vt dicit Anselmus: sed idem potest esse intelligens, & intellectum: ergo, &c.

5. ITEM maior est repugnantia in contrariis quam in relatiuis: sed albedo, & nigredo quæ sunt cõtraria non faciunt distinctionem circa Petrum, quia idem potest modo esse albus, modo niger: ergo multo fortius vnus in diuinis modo erit pater, modo filius.

6. ITEM quæritur, quare potius relationes faciunt distinctionem personæ quam Essentiæ, cum æque bene possint esse plures Essentiæ, vel naturæ in vna persona, sicut econuerso.

CONCLVSIO.

Generatio in diuinis facit realem distinctionem inter generantem, & genitum contra Sabellium, non tamen essentialem contra Arrium.

RESP. Ad arg. Dicendum quod generatio in diuinis sicut ostensum est, facit realem distinctionem inter generantem & generatum, non rationalem vel intellectualem solum, sicut dixit Sabellius: sed realem quantum ad personam, non quantum ad Essentiam, sicut dicit Arrius. Quod sic patet: Generatio in creaturis, dicit emanationem per modum actionis siue mutationis, in Deo emanationem per modum relationis. In quantum enim emanatio dicit distinctionem ratione emanationis, est distinctio: quia sicut dicit Anselmus: Nec intellectus capit, nec natura permittit, illum qui est ab alio, esse illũ à quo est, secundum quod positiue dicitur aliquis esse ab alio. Nam pater priuatiue dicitur esse à se, id est, non ab alio: in quãtum autem talis emanatio ponit distinctionem in persona. Generatio enim est productio conuenientis in natura: ratione igitur naturæ non potest esse distinctio: Ergo vel erit ratione suppositi, vel proprietatis. Si proprietatis, aut absolute, aut respectiue. Non absolute, quia tunc esset distinctio in natura. Nec respectiue, vtputa relationis, quia in relatione secundum se non est motus in creaturis: nec origo in diuinis. Vnde filiatio non generatur nisi in alio: ergo necesse est quod sit distinctio in supposito. Similiter ratione relationis est distinctio, quia nihil ad se refertur, nec ordinatur. Ratione vero talis relationis est distinctio personalis, quia generare & generari cum dicant relationem per modum actionis & passionis, dicunt eam in supposito, & respectu suppositi. Et ideo, quia relatio inter extrema notat distinctioné, patet quod distinctio est ibi suppositorum. His visis patet facile soluere ad obiecta.

Ansel. de processione Sp. S. post princ. Simile habet in Monol. c. 37 tom. 3.

1. QVOD ergo obiicitur: Pater communicat filio totum quod habet, verum est præter generationem, & generationis distinctionem. Ipsa enim ratio communicandi dat intelligere distinctionem, quia nullus communicat sibi, sed alii: & ideo id in quo distinguit non communicat.

2. AD illud quod obiicitur quod æque simplex est persona, vt Essentia, dicendum quod simplicitas Essentiæ est quod sit in pluribus: sed simplicitas suppositi est quod non sit in pluribus. Nam suppositum siue indiuiduum quantum est de se, dicitur esse quod est in vno solo: ideo non est simile.

3. AD illud quod obiicitur quod idem est essentia, & persona, dicendum quod quamuis sint idem, non tamen sunt ad idem: quia persona est ad alium, ideo generat, & refertur: essentia vero non: ideo essentia communicatur, & persona distinguitur. Sicut ergo, quamuis idem sit in patre essentia & persona, tamen persona generat, essentia non: sic econuerso: Essentia communicatur, & persona non.

4. AD illud quod obiicitur de principio & fine in puncto, patet responsio, quia illæ non sunt mutuæ relationes: quod proprie requiritur ad distinctionem, vnde non valet.

QVOD obiicitur de intelligẽte, & intellecto, dico quod ibi non est relatio secundum esse, sed secundum dici. Ad hoc autem quod relatio distinguat, oportet quod sint relationes mutuæ, quia aliter non distinguunt: oportet etiam quod dicant relationem secundum esse.

5. AD illud quod obiicitur de albedine, & nigredine, dicendum quod nulla est oppositio formarum, nisi considerentur respectu eiusdem temporis: & impossibile

est quod

est quod idem subiectum eodem tempore sit album & nigrum: relationes autem in diuinis simul sunt.

Ad illud quod vltimo quæritur, quare magis relationes faciunt distinctionem in personis, quam in essentia, patet ex iam dictis responsio. Potest etiam alia ratio reddi, quia pluralitas naturarum impedit simplicitatem personæ: sed non sic econuerso, quod patet sic: Plures naturæ sunt in vna persona. Aut ergo per gratiam, aut per naturam. Si per gratiam vnionis, sic: quia natura vnita consequitur vnitatem personæ, non impedit. Sed si naturaliter, vt in Petro, est pluralitas essentiarum, siue naturarum, tunc cum intellectus naturæ præcedit personam, & non natura ex personis, sed persona ex natura sit: necesse est personam esse compositam, & inde est quod in diuinis magis est vnitas naturæ cum pluralitate personarum, quam econuerso.

QVÆSTIO III.

An in diuinis generatio sit æterna.

Alexander Alensis 1.p.q.42. Membro 5.art.1.
Guill. Altisiodorensis lib.1. Sent. cap. 2.
S.Thom.1.p.q.42.art.2.
Scotus 1. Sent.d.9. q. 1.
Henricus in summa art.54.q.3.
Ægid.Rom.1.Sent.dist 9.p.2.q.1.
Durandus 1 Sent.dist.9.q.4.
Richardus 1.Sent.dist.9.art 2.q.1.
Franciscus de Mayr.1.Sent.dist.9.q.1.
Petrus de Tarantas.1.Sent.dist.9.q 3.
Gabr.Biel 1.Sent.dist.9 q 3.

Fundamenta. *5. Metaph. contex. 16.* VTrum diuina generatio sit æterna. Quod sic, ostenditur hoc modo: In creaturis operans naturaliter operatur quam citius potest, & de perfectione agentis est, quod citissime possit operari: ergo cum productio filii à patre sit per naturam & summam potentiam, quam cito fuit pater, genuit: sed fuit ab æterno: ergo, &c.

12. Metaphys. contex. 18. ITEM de perfectione generationis est, vt quod generatur æquetur generanti: ergo cum diuina generatio sit perfectissima, filius erit patri per omnia æqualis, sed pater est infinitus duratione: ergo & filius.

ITEM intelligere se, coæternum est menti diuinæ. Nunquam enim est ponere quod de non intelligente sit Deus factus intelligens: sed verbum est coæternum menti intelligenti, ex hoc enim quod mens se intelligit, verbum gignit. Si ergo propriissime filius est verbum, est coæternum patri, & hoc est quod dicit beatus Ioannes: In
Iohan.1.a principio erat Verbum.

ITEM idem ostenditur per impossibile: Omne quod cœpit esse, est mutatum secundum substantiam: sed omne quod incipit generari, incipit esse: ergo omne quod incipit generari, est mutatum secundum substantiam: sed generatio est de substantia generantis: ergo vbi incipit esse generatio, substantia generantis mutatur: sed substantia Dei patris secundum esse est immutabilis: ergo generatio non incipit in diuinis.

Ad oppos. *Aristot. 5. Phys. contex. 14.* 1. CONTRA: Sicut se habet corruptio ad non esse ex parte finis, sic generatio ex parte principii: sed omne quod corrumpitur desinit esse: ergo omne quod generatur incipit esse, sed nullum tale est æternum: ergo, &c.

2. ITEM quidquid producit diuina Essentia, est ipsi posterius tempore, siue duratione: ergo pari ratione quidquid producit diuina persona, cum essentia & persona sint idem.

3. ITEM in Deo idem est suum esse, & sua duratio: sed filius habet principium essendi: ergo habet principium durationis: sed quod habet principium essendi, incipit esse: ergo, *&c.*

4. ITEM pater caret principio, & caret initio: ergo qua ratione communicat filio non habere initium, eadem ratione communicat ei non habere principium: aut si non hoc, nec illud.

* *
*

A CONCLVSIO.

Generatio in diuinis est æterna propter summam generantis fecunditatem, & geniti summam æqualitatem, & vtriusque summam actualitatem.

RESP. Ad arg. Dicendum quod generatio filii est æterna tum ratione generantis, tum ratione geniti. Ratione generantis, propter summam & perfectam fecunditatem. Ratione geniti, propter summam, & perfectam æqualitatem: quarum vtraque conditio tollit ne filius sit posterius patre, sicut visum est in opponendo. Alia ratio
B est propter summam in vtroque actualitatem, in qua non distat actus à potentia, nec posse antecedit esse.

1. AD illud quod obiicitur quod corruptio ponit terminum finalem, dicendum quod corruptio semper dicit variationem & mutationem, & ita conuersionem entis in non esse, & ideo ponit terminum finalem. Sed generatio aliquando dicit mutationem, vt in creaturis, & sic ponit terminum initialem: sed in diuinis non dicit mutationem ex non ente, sed emanationem ab ente.

2. AD illud quod obiicitur quod essentia nihil producit nisi ex tempore, dicendum quod sicut persona producit aliam personã, sic essentia aliam essentiam. Aliam autem naturam essentia ex seipsa non producit, cum ipsa sit immutabilis: nec ex alia, quia similiter esset quærere, vnde producit illã aliã: & sic necesse est in productione prima
C creaturæ quod producat ex nihilo, & omne sic productum habet esse post non esse, & ita initium. Persona autem non de nihilo producit personam, & ideo non facit de non ente ens, & ideo nullum ponit initium talis productio.

3. AD illud quod obiicitur quod filius habeat principium essendi, dicẽdum quod principium dicitur duplex, *Vide infra dist. 29.*
scilicet originale, & initiale. Secundum quod principium dicitur originaliter, sic filius tam quantum ad esse quam quantũ ad durationem habeat principium: quia vtrumq; habet ab alio. Si autem principium dicatur initium, sic dico quod nec habet principium essendi nec durãdi. Primum principium non aufert rationem æterni, secundum vero sic.

4. AD illud quod obiicitur vltimo, quare pater com-
D municat filio carentiam initii, non principii, patet iam responsio: quia temporale & æternum differunt de necessitate per essentiam: principium & principiatum nõ sic, ideo non est simile de hoc & illo: quia ergo quod habet initium est temporale: quod caret, est æternum: ideo cũ pater & filius sint vnius essẽtiæ, patet, *&c.* Rursum cum habere principium, & non habere dicat differentiam personæ, & hæc est inter patrem & filium, ideo sicut pater non communicat filio personam, sed tantum naturam siue essentiam, sic communicauit ei non habere initium: sed non communicauit non habere principium.

QVÆSTIO IV.

An generatio Filij terminata sit.

Alexander Alensis 1.p q 42. Membro 5.art.2.
E *S.Thom.1.p q.41.art.6.*
Et 1.Sent.dist.7.q.2.art.2.
Ægidius Rom. 1.Sent.dist.9.p.2.q.3.
Richardus 1.Sent.dist.9.art.2.q.1.

VTrum generatio filii sit terminata. Et quod sic videtur per Augustinum: Qui semper nascitur, nũquam est natus, ac per hoc nunquam est filius. Nullus ergo per generationem dicendus est filius, quousque generatio sit terminata: sed verbum Patris recte dicitur perfectus filius: ergo generatio eius est terminata. Ad oppositum. *Aug. libr. 83. q. q.34. tom.4.*

2. ITEM ratione ostenditur sic: Produci terminatur ad productum esse: ergo generari ad generatum esse: sed filius Dei est generatus & natus: ergo eius productio, siue generatio est terminata.

3. ITEM nobilius est esse generatum quam generari, quia

quia generari est via ad generatum esse, & non econuerso: sed quod nobilius est, Deo est attribuẽdum: ergo magis debet ei attribui generatum esse quam generari: ergo generatio filii dicitur in terminatione. A

4. ITEM generatione quæ semper est in generando, semper aliquid vel aliquis producitur: sed non producitur id quod productum est secundum id quod est productum: ergo oportet vel quod iteretur, vel quod succedat generatum in tali generatione: sed in filio Dei nec est successio, nec ibi iteratio: ergo nec continua generatio; ergo filii Dei generatio est terminata.

Fundamenta. Dam. lib. 1. de Orth. fi. de c. 8. in fi.

CONTRA per Damascenum: Deus infinite & sine tempore ens, infinite & inquiescibiliter generat: ergo generatio nunquam terminatur.

ITEM ratione videtur hoc idem posse monstrari: Æternum non habet se aliter nunc quam prius: sed semper omnino vniformiter: ergo si semper pater à principio generat, adhuc generat: alioquin aliter se haberet nũc quam prius, & ita generatio æterna mutaretur. B

ITEM simplex & infinitum caret omni termino: sed generatio filii est simplex & infinita: ergo generatio filii caret omni termino. Quod sit infinita, patet, quia filius est infinitus, & iterum ipsa generatio est æterna, & æternum est duratione infinitum.

ITEM perfectior est potentia semper actui coniuncta quam quæ non semper: ergo perfectior est fecunditas semper actui generationis coniuncta, maxime cum fecunditas generandi non perditur, sed perficitur: si ergo in Deo est fecunditas perfecta, semper ergo generat: sed non generat alium nisi filium: ergo filius semper generatur. C

CONCLVSIO.

Generatio Filij in diuinis est terminata, si perfectionem eius respiciamus: quod si durationem intueamur, cum semper duret, interminata dici debet.

RESP. Ad arg. Ad prædictorum intelligentiam, notandum quod quædam sint in quibus idem est esse & factum esse, differt tamen fieri & esse, vt sunt illa quorum esse est permanẽs, nec dependet omnino à principio producente, & hoc proximo producente in facto esse immo habent rationem subsistendi aliquam intra se, siue per principia propria sui subiecti, vt substantia & accidentia innata. Quædam sunt in quibus differt esse & factum esse, idem tamen est fieri & esse, vt sunt successiua, quorum esse dependet omnino à principio producente existente in sua actualitate, vt sunt motus, & mutationes. Quædam sunt in quibus est idem fieri & esse & factum esse, vt sunt illa quæ habent esse permanens, & totaliter dependent à principio producente, existente in sua actualitate per eundem modum per quem sunt in principio, nõ tantum in se, sed etiam respectu producti, ita quod consimilis modus actualitatis attendatur quantum ad vtrumque & talia sunt influentiæ, siue corporales, siue spirituales. Vnde Augustinus super Genesim ad litteram dicit quod lumen semper nascitur, & dũ nascitur est, vnde aer semper est illuminatus, & semper illuminatur. Similiter omnino dicendum de lumine spirituali quod est gratia. Si igitur filius Dei habet esse permanentissimum, & esse cõiunctissimum principio productiuo, vt in sui actualitate existenti, quia ipse est filius & purus actus, omnino idem est in ipso nasci, & natum esse, & ideo semper nascitur, & semper est natus, & semper est, & nunquam desinit nec cessat generari, nec pater generare. Cum ergo quæritur, an generatio filij sit terminata, distinguendum est terminatum, quia aut excludit imperfectionem, & sic generatio filij est terminata, quia perfecta, cum simile, immo idem sit generari & generatum esse. Si vero excludat durationem, falsa est, quia semper durat. Concedo ergo quod generatio filij est interminata ratione desitionis: quia numquam desinit generari, sicut probant rationes ad secundam partem adductæ. D E

Lib. 6. to. 3.

1. AD Illud quod obiicitur in contrarium quod qui semper nascitur nunquam est natus, dicendum quod verum est in illa generatione in qua differt nasci & natum esse: sed non talis est generatio diuina: attamen quia generatio diuina intelligitur per generationem creatam, & in creaturis de perfecto nato nõ dicitur nasci, sed natum esse: ideo vult Augustinus, quod melius dicitur filius natus esse, quia intelligibilius est, non quia ei non conueniat nasci.

Aug. l. 83. q. q. 37. to. 4.

2. 3. AD Illud quod obiicitur quod produci terminatur ad productum esse, & similiter nobilius est generatũ esse quam generari, dicendum quod omnia ista tantum ibi habent locum, vbi differt generari & generatum esse. In ista autem generatione locum non habent.

4. AD illud quod vltimo obiicitur in generatione quę semper est in generando, &c. Soluendum est per interemptionem, non enim est verum quod generatio semper ens, semper de nouo aliquid producat: quia radius semper oritur à sole, nec tamen semper eius productio iteratur, nec succedit: sed à sua origine continuatur in esse.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, ET PRIVS QVOD SIT AMOR PATRIS, ET FILII.

DISTINCTIO X.

NVNC post Filij æternitatem, de Spiritu sancto, quantum Deo donante videre conceditur, disseramus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio Patris, & Filij. Vnde Augustinus in 15. lib. de Trinit. ait: Spiritus sanctus nec Patris est solius, nec Filij est solius, sed amborum, & ideo communem qua inuicem se diligunt Pater & Filius, nobis insinuat charitatem.

Cap. 17. tom. 3.

Quod Spiritus sanctus proprie dilectio dicatur, & tamen Trinitas sit dilectio.

Iohannes autem in Epistola canonica ait: Deus charitas est: non dixit, Spiritus sanctus charitas est. Quod si dixisset, absolutior esset sermo, & non parua pars quæstionis decisa: sed quia dixit: Deus charitas est, incertum est: & ideo quærendum est, vtrum Deus Pater sit charitas, an Filius, an Spiritus sanctus: an Deus, ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres Dij, sed vnus est Deus. Ad hoc Augustinus in eodem libro ita dicit: Nescio cur sicut sapientia & Pater dicitur & Filius & Spiritus sanctus, & simul omnes non tres: sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, simul omnes vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare Spiritum sanctum: quia & Deus Pater, & Deus Filius potest charitas nuncupari: sicut proprie verbum Dei etiam sapientia Dei dicitur, cum & Pater & Spiritus sanctus sit sapientia.

1. Io. 4. b. Aug. 15. de Trin. c. 17. tom. 3. Ibid. paulo inferius. Ibidem infra.

Sicut verbum Dei proprie dicitur sapientia, & tamen tota Trinitas dicitur sapientia: ita & Spiritus sanctus proprie dicitur charitas: & tamen Pater, & Filius, & Spiritus sanctus dicitur charitas.

Si ergo proprie aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quam Spiritus sanctus? vt scilicet illa summa simplici natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in Patre, siue in Filio, siue in Spiritu san-

Ex eod. lib. ca. eod. sed paulo superius.

cto: & tamen Spiritus sanctus proprie charitas nuncupatur. Ecce his verbis aperte dicit Augustinus quod in Trinitate charitas aliquãdo refertur ad substantiam, quæ communis est trium personarum & tota in singulis: aliquando specialiter ad personam Spiritus sancti: sicut sapientia Dei aliquando pro substantia diuina, aliquando pro Filio proprie accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis firmatur, eadem nomina proprie & vniuersaliter accipi.

Eisdem lib. & cap. Pluribus enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula & vniuersaliter poni, & proprie quibusdam rebus adhiberi: sicut Legis nomine aliquando simul omnia Veteris Testamenti significantur eloquia: aliquando autem proprie vocatur Lex quæ data est per Moysen. Multa alia (Ioan. 1. b) suppetunt exempla: sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine sapientiæ, cum sit vniuersaliter, & Spiritus sanctus & Pater ipsa sapientia: ita Spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cum sit Pater, & Filius vniuersaliter charitas.

Auctoritas ponitur, quod Filius proprie dicitur sapientia.

Sed Dei verbum, id est, vnigenitus Dei Filius, aperte (1. Cor. 1. d) dictus est Dei sapientia ore Apostoli dicentis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi (1. Io. 4. b) sit dictus charitas, inuenimus: si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cum dixisset: Diligamus inuicem, quia ex Deo est dilectio: adiunxit: Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, quia dilectio Deus est. Hinc manifestauit se dixisse eam dilectionem esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & Filius ex Deo Patre natus est, & Spiritus sanctus ex Deo Patre procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere, dictum esse dilectionẽ, merito quæritur. Pater enim solus ita Deus est, vt non sit ex Deo: & ideo dilectio, quæ ita Deus est vt ex Deo sit, non ipse Pater est, sed aut Filius, aut Spiritus sanctus. Sed in consequentib. cũ Dei dilectionẽ commemorasset Ioannes, qui dilexit nos, & hinc hortatus esset vt & nos inuicem diligamus, atque ita Deus in nobis maneat: quia vtique dilectione Deum dixerat, statim volens (1. Io. 4. c) de hac re apertius aliquid eloqui, inquit: In hoc cognoscimus, quia in ipso manemus, & ipse in nobis: quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere: & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo Spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, significatur vbi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex Deo est. Ecce his verbis aperte dicit Augustinus, Spiritum sanctum esse charitatem Patris & Filij: & in tantum quoque sermonem produxit, vt videatur dixisse, Spiritum sanctum non solum esse dilectionem Patris & Filij qua se inuicem, & nos diligunt: (Dist. 17. huius libri.) sed etiam qua diligimus Deum. Sed vtrum ipse sit charitas qua nos diligimus Deum, in sequenti explicatur.

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet quod Spiritus sanctus sit amor, quo Pater à Filio, quod Filius à Patre diligitur.

Nunc vero quod incœpimus ostendere curemus, scilicet Spiritum sanctum dilectionem esse, siue amorem Patris & Filij: quo scilicet Pater diligit Filium, & Filius patrem. De hoc Hieronymus super 17. Psal. ait: Spiritus sanctus (In tom. 8.) nec Pater est, nec Filius: sed dilectio quam habet Pater in Filium & Filius in Patrem. Augustinus quoque in (Ca. 4. & 5.) 6. lib. de Trin. ait: In omnibus æqualis est Patri Filius, & A est vnius eiusdemque substantiæ. Quapropter etiam Spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ, & æqualitate consistit.

Quod Spiritus sanctus sit alius à Patre, & Filio.

Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est, quod nõ aliquis duorum est, quo vterque coniungitur: quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione, sed Essentia sua: neque dono superioris alicuius, sed proprio suo (Ephes. 4. a) seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hic habes Spiritum sanctum esse, quo Filius diligitur à Patre, & B Pater à Filio: & quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus, vt ait Augustinus in eodem, commune (Aug. lib. 6. de Tri. c. 5. tom. 3.) est aliquid Patris, & Filij, quidquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur: Sed aptius dicitur charitas, & hæc quoque substantia, quia Deus substantia est, & (1. Io. 4. b) Deus charitas est. Tria ergo sunt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, quæ si nihil est, quomodo Deus substantia est?

Quod Spiritus sanctus sicut communis est Patri, & Filio, ita commune nomen habet proprium.

Hic notandum est quod sicut Spiritus sanctus in Trinitate C specialiter dicitur charitas, quæ est Patris & Filij vnio: ita & nomen tenet proprie, quod Patri & Filio cõmuniter quodam modo congruit. Vnde Augustinus in 15. (Cap. 19. circa fin.) lib. de Trinit. Si charitas, inquit, qua Pater diligit Filium, & Patrem diligit Filius, ineffabilem communionem demonstrat amborum, quid conuenientius, quam vt ille proprie dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, vt non solum Spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate, sed non frustra proprie charitas nuncupetur, propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa Trinitate, vel Spiritus est, vel sanctus: quia & Pater Spiritus, & Filius Spiritus: & Pater sanctus, & Filius sanctus: & tamen ipse non frustra di- D citur Spiritus sanctus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse proprie, quod ambo communiter. Alioquin si in illa Trinitate solus Spiritus sanctus est charitas, profecto & Filius non solius Patris, sed etiam Spiritus sancti Filius inuenitur. Ait enim Apostolus de Deo Patre: Trans- (Coloss. 1. b) tulit nos in regnum Filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista Trinitate charitas Dei, nisi Spiritus sanctus, Filius est etiam Spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit Charitas Spiritus sanctus: sed propter illa, de quibus satis disserui, proprie sic vocatur.

DISTINCTIO X.

De æterna processione Spiritus sancti, quantum ad personam quæ procedit.

E *Nunc post Filij æternitatem de Spiritu sancto, quantum, Deo donante:* &c.

Expositio textus.

SVpra egit Magister de generatione Filii, hic autem agit de processione Spiritus sancti. Et quia gemina est (Diuisio.) processio Spiritus sancti, æterna & temporalis, primo agit de processione ęterna, secundo de temporali: Infra distinctione 14. *Præterea diligenter adnotandum est, quod gemina est processio Spiritus sancti,* &c. Et quoniam processio Spiritus sancti tripliciter potest comparari, scilicet ad personam ad quam est, & ad principium à quo est, & ad generationem à qua differt, ideo hæc pars habet tres. In quarũ prima Magister agit de processione Spiritus sancti quantũ ad personã quæ procedit. In secunda quantũ ad prin-

cipium à quo: Infra distinctione 11. *Hic dicendū est, Spiritū sanctum*, &c. In tertia vero agit de seipsa per comparationē ad generationem à qua distinguitur: Infra distinctione 13. *Post hæc considerandū est, quantū à talib. quales nos sumus*. Item prima pars quę continet præsentem distinctionem habet quatuor partes. In prima dicit quod Spiritus sanctus procedit vt amor, siue charitas, vel dilectio, & hoc probat auctoritate Augustini. In secunda vero, quia hic erat dubiū quod Spiritus sanctus erat charitas, mouet quæstionem, & soluit ibi: *Et ideo quærendū, vtrum Deus Pater*. In tertio vero solutionem per auctoritatem confirmat, tum quantū ad distinctionem, quæ est per communem acceptionē & propriam, tum etiam quantum ad veritatem, ibi: *Pluribus exemplis doceri*, &c. In quarta vero & vltima prædictæ solutionis assignat rationem, ostendens quod Spiritus sanctus proprie dicatur charitas, cum charitas sit nomē commune, & hoc ibi: *Hic notandum est, quod sicut Spiritus sanctus in Trinitate*.

Spiritus sanctus amor est, siue charitas. Dub. I.

Quęritur vtrū charitas & dilectio differāt, & quod sic videtur per Isidorū dicētē: Amor est rationaliū, & irrationaliū; dilectio rationalium tantū. SED CONTRA per Dionysium de diu nom. Mihi videntur Theologi cōmune quid dicere dilectionis & amoris nomine: & ibidem reprehēdit distinguentes, dicens quod faciunt vim in leuibus sonis, quasi nos non possimus quatuor per bis duo, & patriam per natale solum significare.

(Lib. Etymolo. Cap. 4.)

RESP. Aliqui voluerunt dicere quod differunt, quia dilectio dicitur illa proprie quæ est ex voluntate ordinata: sed amor est affectio libidinosa: sed hæc distinctio est cōtra Dionysium, & contra Augustinum super Ioannem, & contra Canonem sacræ Scripturæ: quia Dominus primo quæsiuit à Petro: Simon Ioannis diligis me? & postea dicit amas me? & ita pro eodem accipiuntur, & hanc differentiam reprehendit Dionysius: Potest tamen nihilominus aliqua differentia assignari. Quamuis enim de vna & eadem possint dici affectione, tamen alia, & alia ratione. Amor enim dicit affectus adhæsionem respectu amati. Vnde Dionysius: Amorem vnitiuum dicimus: Dilectio vero, vltra hoc addit electionem, vnde dilectio ex diuersis electio. Vnde in Cāticis: Dilectus meus electus ex millibus: Charitas autem vltra illa addit magnam appreciationem. Charum enim dicitur illud quod magni precii ęstimatur, secundum quod Apostolus in epistolis suis vocat fideles charissimos.

(De diuin. nom. c. 4. Cant. 5. c 2. Tim. 1. a)

Proprie verbum Dei, etiam Dei sapientia dicitur. Dub. II.

Dubitatur de hac voce, *proprie*, quia aut accipitur *proprie*, quia soli cōuenit: aut *proprie*, quia appropriate. Quia si soli, hoc est falsum, quia sapiētia nullo modo dicit proprietatem personalem. Si proprie, quia appropriate, hoc nihil facit ad propositum, quia Magister vult inquirere proprietatem Spiritus sancti, non appropriatum. ET ITERVM: Charitas videtur magis appropriari patri, secundum quod dicitur in illa prosa, charitas pater est.

ITEM hoc videtur per Richardum quod amor gratuitus est in Patre, in Spiritu sancto debitus, in Filio ex vtroque permixtus: ergo cum charitas dicat amorem gratuitum, debet ergo appropriari Patri.

RESP. Dicendum quod non est omnimoda similitudo, sed in hoc est similitudo: nam cōmune potest appropriari manente vnitate vocis, vel significationis. Potest similiter aliquod nomen simul dici per proprietatē, & per essentiam, manente vnitate vocis, & significationis, & tamen est de se cōmune, & tale est hoc nomen *charitas*. Aliter potest dici quod charitas est commune, & propriū, & appropriatū, & Augustinus primo ostendit, quod est appropriatum per similitudinē ad sapientiā, & post ostendit quod est propriū: infra eadem distinctione: *Nunc vero quod incœpimus ostendere*, &c. Vnde ex hac auctoritate non habetur quod charitas sit proprium, sed solum quod appropriatū. Sed tamen ex aliis verbis Augustini habetur ꝙ charitas nō solū est appropriatū, sed etiā proprie propriū Spiritus sancti. AD illud quod obiicitur quod charitas appropriatur patri, dicendū quod charitas habet duplicē comparationem ad virtutes alias. Comparatur. n. vt mater, vt dicit Ambrosius: comparatur vt vinculū, vt dicit Apostolus: Charitas est vinculū perfectionis: Ratione primi appropriatur Patri, ratione secūdi, Spiritui sancto. AD illud quod obiicit de Richardo dicendum quod gratuitum non dicit proprietatem amoris, siue amandi: sed proprietatem personæ, quæ dat, & non recipit.

(Aug. li. 15. de Trin. ca. 17. tom. 3.) (Coloss. 3. c)

Spiritus sanctus est dilectio qua Pater & Filius se inuicem, & nos diligunt. Dub. III.

Quæritur vtrum Pater, & Filius diligant nos Spiritu sancto. Vtrum enim se diligāt Spiritu sancto, quæritur distinct. 32. Vbi istam quæstionē specialiter mouet, sed prima videtur omnino falsa, & impropria. Cum enim dicitur: Pater & Filius diligunt nos, &c. constat quod verbū diligendi tenetur essentialiter: ergo si diligant Spiritu sancto, sunt Spiritus sanctus. Et iterū dicit Augustinus quod hæc nullo modo conceditur: Pater diligit se Spiritu sancto, quia diligere tenetur essentialiter: ergo similiter in proposito.

(Aug. li. 15. de Tr. c. 7. tom. 3.)

RESP. Quidam dicunt quod ablatiuus ille exponitur per hanc præpositionem, *per*, cum accusatiuo, id est, per Spiritum sanctum, & regula est quod hæc præpositio, *per*, cum verbis transitiuis dicit subauctoritatē, cum absolutis autē, auctoritatem. Vnde cum diligere se sit transitiuū, sensus est, quod Pater, & Filius diligunt nos per Spiritum sanctum, quasi diceret: Pater operatur per Filiū. Sed hæc expositio non videtur conueniens, quia similiter potest dici: Pater & Filius puniunt, siue odiunt nos Spiritu sancto, quod nō vult dicere Aug. Propterea notandū quod diligere aliquando tenetur pure essentialiter, vt cum dicitur: Pater & Filius diligunt se, aliquando pure notionaliter, vt cū dicitur: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, sicut patebit. Aliquando partim essentialiter, partim notionaliter, sicut cum dicitur: diligunt nos Spiritu sancto & ex hoc patet, quia idem est Patrem, & Filium diligere nos Spiritu sancto, scilicet Spiritum sanctum nobis mittere, siue inspirare. Mittere autē siue inspirare importat actū notionalē, & essentialē, quia sensus est quod spiritū producunt, & donum eius nobis cōferunt. Vnde dicit simul Spiritus sancti productionē, & gratiæ collationem, & quamuis respectu actus essentialis non recipiatur habitudo ablatiui, recipitur tamen ratione notionis, sicut & hic: Pater dicit se suo verbo, dicit etiam creaturas verbo, simili modo intelligendum est in proposito.

Siue enim sit vnitas. Dub. IV.

Quæritur quid dicatur per hoc nomen, *vnitas*. Aut vnitas dicit vnitatem essentialem, aut notionalē, aut personalem. Non essentialem, quia tunc non esset amborū, sed trium. Non notionalem, quia Spiritus sanctus nō est communis spiratio. Non personalem, quia Pater, & Filius non sunt vnum in persona. ITEM quæritur, quo modo hæc distinguantur, *vnitas, sanctitas, charitas*.

RESP. Dicendū quod vnitas personaliter tenetur. Sed attendendum quod vnitas aliquorum dicitur dupliciter. Aut qua aliqui sunt vnum, & sic Patris, & filii non est vnitas personalis. Aut qua aliqui sunt vniti, & sic Pater & Filius vnica persona vniuntur, sicut persona Spiritus sancti quæ est amor, & vinculum nectens. Ad illud quod quæritur, quomodo differunt illa tria, dicendum quod vnum addit supra alterum. Nam vnitas dicit conditionem omnis amoris, quoniam omnis amor est vis vnitiua. Sanctitas dicit conditionem amoris casti, contra libidinosum, qui non est purus. Charitas dicit conditionem amoris præcipui, ideo enim charitas dicitur, quia est amor inæstimabiliter habens charum amatum.

Sintq; non participatione. Dub. V.

Videtur non bene dicere, quia seruare vnitatē spiritus, est producere Spiritū sanctū: ergo secundū hoc, Pater & Filius Spiritū sanctū sua essentia producūt, & ita videtur essen-

essentialiter spirare. Item videtur etiam falsum quod dicitur non participatione, quia Pater & Filius participatione spirationis seruant vnitatem.

Aug. lib. 6. de Trin. c. 5. tom. 3.

Resp. Dicendum quod Augustinus vult ostendere duplicem modum vnitatis esse inter Patrem & Filium, qui est inter membra Christi scilicet naturæ, & voluntatis, sed differenter: quia in nobis est vnitas naturę per participationem vnius communis essentiæ, sed non sumus ipsa essentia. Pater enim & Filius non participant essentiam quasi diuersum, immo sunt ipsa essentia. Similiter in nobis est cōformitas voluntatis per donum Dei quod vnit nos: sed Pater & Filius vniuntur non dono accepto ab alio, sed spiritu proprio, & sic patet responsio.

Qui enim communis est ambobus. Dub. VI.

Contra: Ergo secundum hoc, pari ratione Spiritus sanctus dicitur Deus proprie, cum Deus sit commune ambobus.

Resp. Dicendum quod æquiuocatio est in communitate. Nam Augustinus non vocat commune quod est in pluribus, & de pluribus, sed quod à pluribus: & ita cōmune dicitur magis à communione, quam à communitate, vt fiat vis in verbo, sicut fit inter vnionem, & vnitatem. Et quoniam charitas non tantum dicit communitatem, quia in pluribus: sed communionem per vnitatem distinctorum: ideo quamuis dicatur essentialiter, potest nihilominus dici personaliter.

ARTICVLVS I.

AD euidentiam eorum quæ dicuntur de Spiritu sancto, in hac parte duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de modo procedendi ipsius spiritus. Secundo de proprietate ipsius. Circa primum quæruntur tria. Primum est, vtrum in diuinis sit necesse ponere personā procedentem per modum liberalitatis. Secundum, vtrū sit necesse ponere personam procedentem per modum Amoris. Tertium, si sit necesse ponere personam procedere per modum mutuæ charitatis.

QVÆSTIO I.

An in diuinis necessario ponenda sit persona per modum liberalitatis procedens.

Alex. Alensis 1. p. q. 43. Membro 1.
S. Thom. 1. p q. 27. art. 3. ad 3.
Scotus 1. Sent. dist. 10. q. 1.
Henricus in summa art. 5. q. 6.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 10. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 10. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 10. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 10. q. 1.
Ioan. Baccon. 1. Sent. dist. 11. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 10 q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 14. art. 2.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 10. q. 2.

Fundamenta.

QVOD sit necesse ponere personam procedentem per modum liberalitatis, ostenditur hoc modo. Perfectior est dilectio mutua, quam reflexa, & perfectior adhuc mutua communicata quam non communicata, quia talis scilicet non communicata videtur sapere amorem libidinosum: ergo si in Deo est summa dilectio & summa delectatio, & summa beatitudo, non est ibi persona quæ mutuo nō ametur, nec cui amor mutuus non communicetur: sed cōmunicatio amoris mutui est per liberalitatem: ergo, &c.

Item in his inferioribus duplex inuenitur modus producendi nobilis, scilicet per modum naturæ, & per modum voluntatis: primo modo emanat filius à patre, secūdo modo donum à datore. Sed omne quod nobilitatis est in creatura est attribuendum Deo: ergo, &c.

Item in Deo est ponere naturam, & voluntatem: & sicut naturā perficit fecūditas, ita voluntatē summa liberalitas: sed natura perfecta, fecunditate, persona producit aliam personam: ergo pari ratione voluntate perfecta, liberalitate, producit aliam personam: & sic, &c.

Item omnes creaturæ à Deo procedunt per cognitionem, ac voluntatem: sed ante creaturam productionem ponere fuit in diuinis emanationem verbi ab æterno, in quo pater omnia fienda disposuit: ergo pari ratione necesse fuit emanare personam in qua omnia vellet, & donaret: sed talis procedit per modū liberalitatis: ergo, &c.

Ad oppositum.

1. Contra: Non est similis modus producēdi in creaturis respectu Dei, & in personis. Nam creaturæ sunt extrinsecus, personæ vero in essentia vnum: sed exitus creaturarum à Deo est per modum liberalitatis: ergo non est ponere personam hoc modo procedere.

2. Item exiens per modum voluntatis ab aliquo nō assimilatur in substantia producenti, nec æquatur, nec necessario producitur: sed persona si procedit in diuinis, est in substantia similis, & in potestate ęqualis, nec potest se aliter habere: ergo, &c.

3. Item in his inferioribus nō tantum sunt ista principia nobilia, scilicet natura, & voluntas verumetiam ratio, siue operans per artem: ergo si ponuntur duæ personę his duobus modis procedentes, debet poni tertia, quæ tertio modo procedat: sed illa non ponitur: ergo nec per modum voluntatis ponitur aliqua pari ratione.

4. Item quanto pluribus communicatur dilectio, tanto perfectior, quia omne bonum in commune deductum pulchrius elucescit: ergo non solum est ponere tertiam personam cui amor secundæ communicetur: sed etiam quartam, cum amor communicetur tertiæ, & sic in infinitum: sed hoc est impossibile in diuinis, vt ostēsum est supra: ergo est stare in prima persona producente: ergo non est persona procedens per modum liberalitatis.

CONCLVSIO.

Ponendum est, in diuinis personam produci per modum liberalitatis, tanquam per rationem volendi, quæ dicitur donum.

In fundamentis huius quæst.

Resp. Ad arg. Dicendum quod sicut probatum est, in diuinis est ponere tertiam personā procedentem per modum liberalitatis, quæ dicitur donum. Et ratio huius est perfectio dilectionis, perfectio emanationis, & perfectio voluntatis: qua existente liberalissima, non potest non producere personam, sicut natura existente fecundissima, non potest non producere personam, & hæc est ratio propria huius emanationis.

1. Ad Illud quod obiicitur in contrarium, quod creaturæ emanant per modum liberalitatis, dicendum quod per modum liberalitatis emanare, est dupliciter, aut sicut volitum, aut sicut ratio volendi. Siue aut sicut datum, aut sicut ratio donandi. Primo modo emanant creaturæ quę sunt extra. Secundo modo emanat tertia in Trinitate persona Quia ratio volendi, & donandi est intrinseca perfectissimæ voluntati.

Sup. dist. 6. q. 2. & 8.

2. Ad Illud quod obiicitur quod voluntas non est principium assimilans, nec necessario emanans, dicendū quod voluntas siue liberalitas dupliciter est principium. Vno modo distinctum in natura, & sic non assimilat in substantia. Alio modo cum cōmunicante natura, & sic in substantia assimilat: quoniam ergo persona sic procedit per modum liberalitatis, vt communicet natura: ideo similis est in substantia, quamuis ipse modus procedendi non sit per modum similis, & sic patet illud.

Arist. lib. 9. Metaphys. contex. 10.

3. Ad Illud quod obiicitur quare non procedit aliqua persona per modum rationis, dicendum quod omnis modus producendi nobilis ad istos reducitur ad duos, quia omne agens, aut agit naturaliter, aut per voluntatem. Agens enim per violentiam aut per fortunam est agens imperfectum, & modus producendi minus nobilis. Vnde ratio non distinguitur contra naturam, & voluntatem quantum ad modum agendi, & ideo non est persona tali modo procedens. Sed tamen hoc non videtur plene soluere, quia nos distinguimus in his creaturis egressum per modum liberalitatis ab egressu per modum artis. Pro-

tis. Propterea dicendum quod processus per modum liberalitatis est dupliciter, aut sicut ratio liberalitatis siue ipsa liberalitas, aut sicut liberaliter factum. Similiter & in arte, aut sicut ipsa ars, siue ratio artificiandi, aut sicut artificiatum, & primo modo potest cadere in diuina persona, secundo modo non. Et primo modo procedit filius qui est verbum, & ars plena omnium rationum viuentiũ. Sed iste modus emanandi non distinguitur à modo emanandi per modum naturæ, quia emanat vt omnino similis, & per modum similitudinis perfectæ. Alius autẽ modus non potest esse, quia duas personas necesse est communicare in eadem natura, & quia necesse est quod omnis modus emanãdi qui est in diuinis sit per modum naturæ principaliter vel illa communicante: vnde cum processus per modum voluntatis possit esse intrinsecus, sic procedit amor ab amante. Per modum vero artis, semper est extrinsecus inquantum huiusmodi: ideo impossibile est quod cadat in Deo respectu personæ: sed cadit solum respectu creaturæ.

Aug. 6. de Trin. c. 10. to. 3.

4. Ad illud quod vltimo obiicitur, si est ponere tertiam personam ob communicationem, pari ratione & quartam, dicendum quod omnis ratio & natura concordat quod non fiat per plures, quod potest sufficientissime fieri per vnum, alioquin esset ibi superfluum. Si ergo mutua dilectio nõ potest esse minus quam ad vnum, & communicatio illius mutuæ non minus quam ad vnum, & in vno est mutua dilectio, & in altero mutuæ dilectionis communicatio perfectissime, cum vtrumque accipiat totum infinite, patet quod non est vltra procedere, sed ibi est stare. Vnde ipsa eadem ratio quæ ponit personarum pluralitatem, aufert infinitatem & ponit Trinitatem.

Ex 1. phys. contex. 51. Et 8. Top. ca. 4.

QVÆSTIO II.

An in diuinis necessario ponenda sit persona per modum charitatis & amoris procedens.

Alex. Alensis. 1. p. q. 43. Membro 3. ar. 2.
S. Thom. 1. p. q. 27. ar. 4.
Et 1. Sent. dist. 13. art. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 10. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 10. q. 2.
Petrus Aureolus 1. Sent. dist. 10. q. 1.

VTrum in diuinis sit necesse ponere personam procedentem per modum amoris, siue charitatis. Et quod sic videtur. Non est enim perfecta cognitio sine dilectione: ergo nec perfectum verbum sine amore: ergo nec perfecta emanatio verbi sine emanatione amoris: ergo necesse est ponere emanationem per modum amoris: ergo, &c.

Item amor est donum in quo alia dona donantur. Nihil enim proprie donatur nisi ex amore: si ergo persona procedit per modum liberalitatis, cum ipsa procedat non per aliud sed per se: ergo per modum amoris, siue charitatis.

Item omnis & summa perfectio pluralitatis est in vnitate: ergo & distinctionis in vnione. sed inter omnes vniones quæ sunt inter distantes, summa & iucundissima est vnio charitatis, si ergo est ibi distinctio, est vnio: & si vnio, est charitatis emanatio.

Item Spiritus sanctus in nobis existens, & habitans, facit nos similes illi summæ Trinitati, sicut dicit Dominus: Vt sint vnum, sicut, & nos: sed Spiritus sanctus in nobis existẽs producit primo amorem charitatis, quia: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, &c. Ergo necesse est in illa summa Trinitate reperiri per prius emanationem charitatis.

Io. 17. b. d Rom. 5. a

1. Sed contra: Personæ diuinæ sunt hypostases perfectæ, vt pater & filius: nullus autem amor dicit hypostasim, sed eius proprietatem siue habitum: ergo nulla persona in diuinis procedit per modum amoris.

2. Item amor est eius in quo requiescit affectus, ergo semper accipitur vt in alium tendens: sed omnis persona est in se perfecte ens, & distincta: ergo nulla persona procedit per modum amoris.

3. Item non ob aliud ponitur in diuinis emanatio per modum amoris, nisi quia pater amat filium: cum ergo Filius amet Spiritum sanctum, pari ratione erit ponere vlteriorem personam emanãtem per modum amoris, & sic in infinitum, & hoc est inconueniens: ergo, & cetera.

4. Item cum in natura intellectuali ex parte motiuæ potentiæ sit accipere irascibilem, quę respicit honorẽ, sic concupiscibilis amorem, quæstio est quare in diuinis non accipitur persona secundum actum irascibilis, sicut secundum actum concupiscibilis.

5. Item cum sint aliæ affectiones in anima, vt gaudium spes & huiusmodi, quare solum per modum amoris procedit persona in diuinis.

Si tu dicas quod amor non tenet rationem affectionis, tunc obiicio: quia sicut amor diuinus nõ est affectio, ita nec gaudium.

6. Item cum sint alij habitus in anima importantes complementum, cuiusmodi sunt scilicet dona Spiritus sancti, vt intelligentia, & sapientia quare magis procedit persona per modum amoris, quam per modum alterius habitus: quod si non alius, nec iste debet poni, vt videtur.

Conclvsio.

Personam produci per modum amoris, est ponendum in diuinis quæ productio est prima & summa inter emanationes per modum voluntatis: cum amor sit prima affectionum animi.

Resp. ad arg. Dicendum quod sicut probatum est supra, necesse est aliquam personam in diuinis procedere per modum liberalitatis, & illam dicimus Spiritum sanctum: hunc autem necesse est procedere per modum amoris, quia si ponatur in diuinis emanatio per modum voluntatis, necesse est quod inter omnes sit prima & nobilissima: emanatio autem per modum amoris est huiusmodi, quod patet si respiciamus in anima. Affectio enim amoris est prima inter omnes affectiones, & radix omniũ aliarum, sicut dicit Augustinus in pluribus locis, maxime in 14. de Trinitate: Et ista affectio nobilissima est inter omnes, quoniam plus tenet de ratione liberalitatis. Vnde hoc est donum in quo omnia alia dona donantur, & in quo consistunt omnes deliciæ substantiæ intellectualis. Vnde nihil in creaturis est considerare sic deliciosum, sicut amorem mutuum, & sine amore nullæ sunt deliciæ. Propter hoc dicit Philosophus quod amicitia aut est beatitudo, aut non sine beatitudine. Si ergo emanatio est per modum liberalitatis in diuinis, necesse fuit esse primam & summam, & sic necesse fuit per modum amoris.

Quæst. præced.

Aristot. 8. Ethic. ca. 1. Et 1. Rhet. ca. 5.

1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod amor nominat habitum, non substantiam, dicendum quod est loqui de amore ratione eius quod nominat, & sic non dicit substantiam: vel ratione eius circa quod ponitur. & quia ponitur in Deo in quo nullum est accidens, sed totũ in Deo substantia est, ideo non dicit habitum, vel proprietatem, sed magis substantiam, & cum dicat egressum, dicit hypostasim, siue personam. Similiter dicendum est de verbo, quamuis enim verbum in nobis sit accidens, est tamẽ substantia in Deo.

2. Ad illud quod obiicitur quod amor charitatis semper in alium tendit, & ita procedit in alium, & non stat in se, dicendum quod procedere in alium est dupliciter, aut quia aliud respicit, vt obiectum, aut quia in aliud tendit, & recipitur. Primo modo bene conuenit personæ in diuinis, quia bene conuenit habere respectum ad aliã personam, vnde Spiritus sanctus est amor quo Pater amat Filium. Si autẽ dicatur tendere secundo modo, sic non habet locum in proposito: quia quando ego amo alium, amor non exit à me, ita vt recipiatur in alio, sed tantum à voluntate procedit: & quia est accidens, ideo nõ recedit, sed in voluntate subsistit. In diuinis vero quia hypostasis est, ideo in se subsistit.

3. Ad Illud quod obiicitur quod similiter Filius amans Spiritum sanctum produceret aliam personam, dicendum quod hoc non tantum facit quod Pater & Filius producant aliam personam quæ est amor, quia se amant: sed etiam quia in eis voluntas est fecundissima. Ratio huius dicetur infra, & illa non est in Spiritu sancto. Nihilominus tamen potest dici quod status sit in primo amore. Nam primo amore producto, cum ille seipso amet alium & ametur, non oportet alium amorem produci siue aliam personam per modum amoris.

4. Ad Illud quod quæritur, quare non est emanatio quātum ad actum irascibilis, quidam respondent quod hæc vis non habet locum in substantia pure spirituali, tamen supposito quod sit in substantia intellectuali, adhuc actus eius non competit productioni personæ, tum quia naturaliter sequitur actum concupiscibilis: ira enim est vindex læsæ concupiscentiæ, vt dicit Damascenus: tum etiam quia actus eius consistit aut respectu superioris, & hoc non potest esse vbi nihil est superius, aut respectu inferioris & hoc similiter non, quia nulla est inferioritas in persona producta respectu Patris: non similiter potest esse in Deo respectu disconuenientis; quia sic est cum quadam disconuenientia in victoriosa repulsione In personis autem diuinis summam vnionem & conuenientiam esse necesse est. Et si tu obiicias, quod non omnis actus irascibilis est respectu disconuenientis, quod patet in spe, & quia in beatis habebit irascibilis actum dicendum quod vel consistit respectu disconuenienti vincendi, vel respectu ardui aggrediendi, & ita vel gradum, vel disconuenientiam dicit: sed neutrum potest esse in diuinis personis.

Lib. 3. de fid. orth. c. 36.

5.6. Ad Illud quod obiicitur de aliis affectibus & habitibus, iam patet responsio, quia amor est affectus intimus & primus & nobilissimus, quia origo omnium aliorum: ideo complectitur in se totam nobilitatem emanationis per modum liberalitatis: ideo nulla persona debuit emanare per modum alterius habitus, cum talis modus non sit principalis.

QVÆSTIO III.

An in diuinis necessario ponenda sit tertia persona per modum mutuæ charitatis procedens.

Alex. Alensis 1. p. q. 43. Membro 5.
Rich. 1. Sent. dist. 10. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 10. q. 3.

Fundamenta. Ioh. 17. b. d

VTrum sit necesse ponere tertiam personam procedentem per modum mutuæ charitatis. Et quod sic videtur per Ioannem: Vt sint vnum, sicut, et nos. Dominus orat & petit discipulis vnitatem, non naturæ, sed dilectionis per conformitatem ad illam summam vnitatem: sed membra Christi vniuntur per amorem mutuum: ergo in diuinis est exemplar huius: sic, & cetera.

Hier. super ps. 17. to. 7

3. Item Hieronymus super Psalmum 17. Spiritus sanctus est amor, quem habet pater in filium, & filius in Patrem: ergo est amor mutuus.

4. Item ratione ostenditur hoc ipsum, quia perfectior est dilectio, quando est mutua: quia si non est mutua, ex altera parte claudicat: sed in illa dilectione est summa perfectio, & nulla claudicatio: ergo, & cetera.

Item qui non amat vicissim amantem se recte, & liberaliter, aut est iniquus aut ingratus: cum ergo in diuinis nulla sit iniquitas, nulla ingratitudo, necesse est ibi esse amorem mutuum.

Ad oppos.

1. Contra: Si est amor mutuus: ergo filij in patrem & patris in filium: ergo pater aliquid recipit à filio, quod absurdum est.

2. Item qui amat amantem, facit quod debet, quia hoc est debitum quod rependendum est: ergo si est in diuinis amor mutuus: ergo est debitus: ergo non est liberalissimus, quod absurdum est.

3. Item nullus amor mutuus est amor vnicus: hæc per se nota est: ergo si Spiritus sanctus est amor mutuus, vnicus non est amor.

Item si amor est mutuus: ergo est amor patris ad filiū: sed iste, vt dicit Richardus, est amor gratuitus: ergo similiter erit filii ad Patrem: & ille, vt ipse dicit, est amor debitus: ergo si tertia persona procedit per modum amoris gratuiti, & debiti: ergo est amor ex vtroq; permixtus: ergo non est amor purus. Et iterum cum iste amor sit filius, videtur quod filius sit Spiritus sanctus, quia, vt dicit, in filio est amor ex vtroque permixtus.

Conclvsio.

Cum amor perfectionem delectationis, vnionis, & rectitudinis habeat ex mutualitate, est ponendum, vnam personam in diuinis procedere per modum mutuæ charitatis.

Resp. Ad arg. Dicendum quod cum amor perfectionem delectationis & vnionis & rectitudinis habeat ex mutualitate, aut nō est personam ponere in diuinis procedere per modum amoris, aut si procedit, procedit per modum mutuæ charitatis.

Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium quod tūc filius aliquid dat Patri, dicendum quod ex hoc, quod amans per amorem tēdit in amatum, nihil dat ei: alioquin nos daremus aliquid Deo, cum ipsum amamus.

2. Ad illud quod obiicitur quod amor mutuus est debitus, dicendum quod debitus est, quia rectus: sed tamen amor non considerat debitum. Vnde quantumcunque debeatur, dum tamen debitum non attendatur, non minuitur ratio liberalitatis, immo ostenditur ratio rectitudinis.

3. Ad illud quod obiicitur, si mutuus, non vnicus, dicendum quod verum est in amantibus, quorum affectus sunt diuersi: non sic est in Deo.

4. Ad illud quod obiicitur quod non est amor purus, dicendum quod ex vtraque parte liberalis est: & ideo omnino purus. Et cum dicit quod est amor debitus & gratuitus, dicendum quod istæ conditiones non dicunt modum emanandi circa amorem: sed dicunt modum emanandi, siue originis circa personas.

ARTICVLVS II.

SEcundo principaliter quæritur de secunda parte, scilicet de proprietate Spiritus sancti, & circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur vtrum amor, siue charitas sit proprium Spiritus sancti. Secundo vtrum Spiritus sanctus sit proprie nexus. Tertio vtrum Spiritus sanctus proprie sit Spiritus.

QVÆSTIO I.

An amor, vel charitas sit proprium Spiritus sancti.

Guill. Altisiod. 1. Sent. a. 6. q. 7.
S. Thom. 1. p. q. 37. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 10. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 10. q. 2.
Henricus in sum. art. 60.
Richardus 1. Sent. d. 10. q. 1. art. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 10. q. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 10. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 10. q. 4.

QVod charitas sit proprium Spiritus sancti, sic ostendit Augustinus 15. de Trin. Sicut in illa Trinitate nō solus Spiritus sanctus est spiritus, tamen proprie dicitur Spiritus sanctus: ita, quamuis Pater sit charitas, & filius charitas: tamen proprie charitas dicitur illa persona, sicut proprie dicitur Spiritus sanctus. Fundamenta. Cap. 17. & 19. tom. 3.

Aug. 15. de Trin. c. 17. Super Ioh. c. 4 tom. 9.

ITEM hoc idem ostenditur per eundem super Canonicam Ioannis, vbi intendit proprietatem Spiritus sancti inuenire, & ad hoc perducit sermonem; quod Spiritus sanctus est charitas.

ITEM ratione ostenditur illud idem quod illud est propriè proprium personæ quod dicit modum emanandi ipsius: sed amor est huiusmodi, vt probatum est: ergo, &c.

ITEM sicut verbum se habet ad Filium, ita amor ad Spiritum sanctum: sed verbum est proprium Filii: ergo & amor proprium Spiritus sancti.

Ad oppos. Cap. 17.

1. CONTRA: Aug. in 15. lib. de Trinitate: Pater est charitas, & Filius est charitas, & Spiritus sanctus est charitas, & simul omnes vna charitas: ergo charitas non dicitur proprie de Spiritu sancto.

2. ITEM amor non procedit aliter, quam amando: ergo cum amor de necessitate insit amanti, & Pater, & Filius amando producant Spiritum sanctum, impossibile videtur quod ei conueniat proprie. Aut ergo Spiritus sanctus non est persona, non est amor proprie, siue non procedit per modum amoris.

3. ITEM sicut se habet sapientia ad Filium, ita amor ad Spiritum sanctum: sed sapientia non est Filii proprium, imo appropriatum solum: ergo amor similiter Spiritui sancto: ergo, &c.

4. ITEM omne illud quod dicitur proprie, importat aliquam relationem: ergo si amor proprie dicitur, importat relationem. Si ad amantem: ergo amans non est amor. Similiter si ad amatum, tunc ergo Spiritus sanctus aut non amaret, aut non amaretur: hoc autem est impossibile.

CONCLVSIO.

Charitas personaliter accepta, est proprium Spiritus sancti.

Dilectio in diuinis quot modis sumatur.

RESP. Ad arg. Dicendum quod dilectio in diuinis potest accipi, & accipitur necessario essentialiter, notionaliter, & personaliter. Essentialiter, quia quilibet diligit se. Notionaliter vero, quia Pater & Filius concordant inspirando Spiritum sanctum, quæ concordia amor, siue dilectio est. Personaliter vero, quia ille, qui producitur per modum perfectæ liberalitatis, non potest esse nisi amor, siue dilectio. Vnde essentialiter dictum, dicit complacentiam: notionaliter vero concordiam in spirando: personaliter vero, processum in illa concordia. Huius autem exemplum potest poni in amore creato quo sponsus & sponsa se diligunt. Nam diligunt se amore sociali ad conuiuendum, diligunt se vlterius amore coniugali ad prolem procreandam: & illa si produceretur ex sola concordiæ voluntate amor esset: nunc vero est amatus, nisi dicatur amor per emphaticum loquendi modum. In diuinis vero, vere, & proprie amor est, habens rationem amoris, & hypostasis. Amoris, propter hoc, quia ex voluntate liberalissima prima procedit per modum perfectæ liberalitatis: hypostasis, quia cum distinguatur à producente, & non possit distingui essentialiter, distinguitur personaliter: non sic autem est in amore creato.

1. 2. Ex hoc patet illud quod obiicitur primo & secundo, cum dicitur quod est proprietas amantium siue producentium, quia accipitur notionaliter: Nam prout ab eis procedit, nō potest esse proprietas, sed persona distincta. Vnde non omnino est similis processus amoris creati & amoris increati, quia hic est proprietas, ibi hypostasis & substantia.

3. AD illud quod obiicitur de sapientia, dicendū quod non est simile, quia sapientia non dicit respectum ad alium: & ideo semper de se, dicitur ad se, & est essentiale, nisi approprietur: sed amor respectum dicit ad eos qui amore nectūtur. Vnde sicut verbum est proprium Filii, & non appropriatur, quia cōnotat respectum ad dicentem: sic etiam amor siue charitas non tantum est appropriatū, verumetiam proprium Spiritus sancti. Et sicut procedit Filius à Patre per modum verbi; ita Spiritus sanctus per modum amoris: Et ex hoc est sicut melius patebit infra, quod hæc admittitur: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, non autem quod Pater sit sapiens sapientia genita. Dist. 32.

4. AD illud quod vltimo obiicitur, ad quid dicit respectum, dicendum quod ad amantes: sed hoc quod est, *amantes*, tenetur notionaliter, sicut prætactum est. Vno enim modo diligere se, idem est quod concorditer spirare: hoc modo Spiritus non est amans, quia non spirat: ipse autem obiicit de essentiali, quod non dicit egressum ab amante: sed solum dicit complacentiam voluntatis, qua quilibet amat, & amatur.

QVÆSTIO II.

An Spiritus sanctus sit nexus, & vnitas Patris, & Filij.

Alexander Alensis 1. p. q. 43. Membro 3. art. 3.
S. Thom. 1 p. q 37. art. 1 ad 3.
Et 1. Sent. dist. 10. q. 1. art. 3.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 10. q. 3.
Richardus 1. Sent dist. 10. art. 2. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 10. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist 10. q 4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 10. q 1. art. 4.

Fundamenta. Cap. 7 to. 3.

VTrum Spiritus sanctus proprie sit nexus, vel vnitas amborum. Et quod sic, videtur hoc modo. Augustinus 6 de Trinitate: Non est aliquis duorum quo vterque coniungitur: sed coniungitur nexu: ergo nexus non est aliquis duorum: ergo est tertia persona proprie.

De diu. no. c. 4. p. 2.

ITEM amor in creaturis est nexus: sed sicut probatum est, Spiritus sanctus est amor perfectissimus: ergo, &c. Quod autem amor sit nexus, patet per Dionysium: Amorem siue diuinum, siue intellectualem, vnitiuam dicimus virtutem.

ITEM Spiritus sanctus secundum Græcos, procedit à Patre per Filium: secundum Latinos à Patre, & Filio. Sed quocunq; istorum modorum procedit, vniuntur in Spiritu Pater, & Filius: sed ille in quo vniuntur, est nexus amborum: ergo Spiritus sanctus est nexus.

1. Cor. 2.

ITEM aut Spiritus Patris est Spiritus Filii, aut non. Si non, ergo cum nemo sciat, quæ sunt in aliquo homine nisi spiritus eius, qui est in illo, sicut dicit Apostolus: & pater non nouit voluntatem filii, nec filius patris: ergo si idem est spiritus amborum, in spiritu vniuntur.

Ad oppos.

1. CONTRA: Non est nexus nisi separatorum. Quæ enim non separata sunt, non indigent aliquo connectente: sed Pater non est separatus à Filio, nec econuerso: quia Filius in Patre, & Pater in Filio: ergo, &c.

2. ITEM nexus est in quo duo aliqui conueniunt: sed Pater & Filius non conueniunt in persona: ergo nulla persona est nexus Patris & Filii.

3. ITEM necti dicuntur illa quæ conueniunt in aliquo in quo vniuntur. Si ergo Filius & Spiritus sanctus originaliter conueniunt in Patre: ergo Pater est nexus Filii, & Spiritus sancti: non ergo Spiritus sanctus est nexus.

4. ITEM nexus dicitur, aut quia nectitur, aut quia nectit. Si ergo Spiritus sanctus est nexus, aut ergo quia nectitur, aut quia nectit. Nō quia nectitur, quia tūc similiter alia persona esset nexus. Similiter pater esset nexus. Si, quia nectit Patrem & Filium: ergo dat aliquid Patri & Filio: sed hoc est inconueniens: ergo, &c.

CON-

CONCLVSIO.

Amor cum sit propriissime nexus, dicitur vnitas Patris & Filij.

RESP. ad arg. Dicendum quod nexus proprie dicitur de spiritu sancto, siue vnitas amborum: Ratio autem huius est, quia Pater & Filius communicant in Spiritu: & ideo amborum est vnitas. Et rursum ille spiritus est amor, & ideo communicant in eo vt in vno amore: & quia amor propriissime nexus est: ideo Spiritus sanctus proprie nexus est, quia amor mutuus est, amor vnicus, & substantificus.

Separatio triplex.

1. AD illud ergo, quod obijcitur in contrarium quod non est nexus nisi separatorum, dicendum quod separatio dicitur tripliciter. Secundum distantiam, & sic dicitur separatio localis: & secundum differentiam per essentiam, & sic dicitur separatio substantialis: & secundum differentiam proprietatis relatiue, & sic non dicitur separatio proprie, sed distinctio. In quolibet istorum modorum contingit esse nexum: quia ergo Pater & Filius sunt distincti: ideo recte dicuntur connecti.

2. AD illud quod obiicitur quod nexus est in quo aliqui duo conueniunt, dicendum quod est conuenientia essentialis, & conuenientia originalis, & nexus vtroque modo potest dici esse: & quamuis Pater & Filius non communicent formaliter in persona vna: tamen originaliter conueniunt; quia vna persona oritur ab vtroque, vno & eodem modo.

3. AD illud quod obiicitur quod Filius & Spiritus sanctus conueniunt in Patre, dicendum quod conueniētia originis dicitur dupliciter, aut quia oriuntur ab vno, aut quia ab eis oritur vnus. Si, quia ab vno, sic non dicitur nexus, quia nexus est vnio cōsequens distinctionem, sed vnitas in origine antecedit distinctionem. Si vero quia à duobus, vnius origo sit, cum ibi sit distinctio, & cōsequens vnio, propriissime est nexus: & sic est in Patre & Filio respectu Spiritus sancti. Aliter tamen potest dici quod nō est simile, quia Filius & Spiritus sanctus non eodem modo producuntur à Patre: sed Pater & Filius eodē modo spirant Spiritum sanctum. Et iterum: Patris & Filii conuenientia est in Spiritu sancto vt in amore cuius est nectere, sic non conueniunt Filius & Spiritus sanctus in Patre.

4. AD illud quod obiicitur quod nexus dicitur, aut quia nectit, & cetera, dicendum quod quædam sunt verba quæ in voce actiua significant passionem, vt verba ad sensum pertinentia, vt video, audio, & similia. Quædam in voce actiua significant actionem, vt facio, & percutio, similiter in passiua. Dicendum igitur quod hoc quod est nectere, cum nectere dicatur Spiritus, quia ab vtroque procedit, & recte in voce actiua passionem significat, & in passiua actionem: & ideo non significatur quod aliquid det Patri & Filio: sed quod magis recipiat.

QVÆSTIO III.

An Spiritus sanctus proprie Spiritus sit.

Alex. Alensis 1. p. q. 63. Membro 2.
S. Thom. 1. p. q. 36. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 10. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 10. q. 3.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 10. q. 1. art. 1.

Fundamenta.

VTrum Spiritus sanctus proprie sit Spiritus. Et quod sic videtur hoc modo, quia persona Spiritus sancti isto nomine propriissime designatur, quod dicitur Spiritus sanctus: sed hoc nomen, **Sanctus**, non coartat hoc quod est Spiritus, cum sit æque commune; ergo Spiritus proprie dicitur illa persona.

ITEM Spiritus dicitur quod spiratur: sed quod spiratur, non generatur, nec econuerso: ergo cum spirari non conueniat Patri nec Filio, ergo conuenit Spiritui sancto.

ITEM homines concordes in vno malo dicuntur conspiratores, non quia idem cogitent, sed quia idem malū

A appetunt, & ad idem malum vnus omnium est colligatus affectus: ergo cum spiratio à spiratione veniat, non dicitur spirari nisi amor: ergo nec Spiritus sanctus dicitur nisi amor: ergo, &c.

1. CONTRA: Spiritus est Deus, & eos qui adorant, eum, in spiritu & veritate oportet adorare: sed tota Trinitas est adoranda: ergo tota Trinitas est Spiritus: hoc idē dicit Augustinus. *Ad oppos. Io. 4. c*

2. ITEM ratione ostenditur hoc idem sic: Spiritus diuiditur contra corpus: ergo quod non est corpus, est spiritus: ergo est nomen absolutum, non relatiuum; ergo, &c.

3. ITEM Spiritus dicitur, aut à spiritualitate, aut à spiratione. Si à spiritualitate, sic diuiditur contra corpus,
B & constat quod conuenit Trinitati. Si à spiratione, Contra: Spirare actiue dictum, conuenit toti Trinitati, quia tota Trinitas dicitur inspirare: ergo actiue dictum non dicitur relatiue: ergo nec passiue.

4. ITEM secundum quod dicitur à spiratione, videtur quod magis proprie conueniat Filio, & hoc patet per auctoritatem Iob: Inspiratio Omnipotentis dat intellectum: sed hoc appropriatur Filio: ergo, &c. *Iob. 32.* *Ar. lib. de respiratione.*

5. ITEM spiratio est actus naturalis: sed solus Filius procedit per modum naturæ: ergo solus Filius spiratur.

CONCLVSIO.

C *Spiritus pro vt à spiratione dicitur, est proprium Spiritus sancti: licet prout dicitur à spiritualitate, sit proprium ipsius Dei.*

RESP. ad arg. Dicendum quod hoc nomen, **Spiritus**, reperitur in corporibus, in substantiis rationalibus, & in Deo: & licet in Deo sit propriissime, quia propriissime est in eo spiritualitas & spiratio, tamen ratio cognoscendi & dicendi tamquam à posteriori incipit à substantia corporali. In substantia autem corporali spiritus dicitur dupliciter, aut à spiritualitate, contra corpulentiam, & sic dicitur absolute, & vocatur spiritus corpus subtile, sicut accipitur in lib. de differentia spiritus, & animæ. Aut à spiratione, & sic dicitur spiritus flatus, sicut accipit Chrysostomus in homilia super Ioannem: Spiritus vbi
D vult spirat, &c. Et in Psalmo: Ignis, grando, spiritus, &c. Secundum modum hunc duplicem, accipitur in substātia spirituali, siue rationali. Aut à spiritualitate contra corporeitatem, & sic substantia rationalis, vel eius potentia interior dicitur spiritus: Quis nouit si spiritus filiorum, &c. Aut à spiratione, & sic affectus vel amor dicitur spiritus. Et ratio huius est, quia actus spirationis in corpore est actus internus, actus continuus, actus viuificus, & habet originem à calore; quia ergo egressus amoris, vt amor est, venit ab intrinseco, & amor est actus viuificus, quia amor est vita. Et iterum, amor est actus continuus, quia continue debet reddi amor, & tunc est perfectus, quando homo sic amat. Rursus, est calor spiritualis, ideo solus amor dicitur, spiritualiter spirari, & sic accipitur illud ad Thess. Vt integer spiritus, &c. Secundum hunc duplicem modum accipitur in diuinis.
E Nam secundum quod spiritus dicitur à spiritualitate, sic conuenit toti Trinitati. Nam tota Trinitas caret corporeitate, & materialitate. Et sic est nomen absolutum, vt in Ioanne: Spiritus est Deus. Secundum autem quod dicitur à spiratione, sic conuenit illi soli personæ, quæ procedit vt amor ratione iam dicta. Spirare enim in Spiritualibus solius est amoris, & quoniam amor potest spirari recte & ordinate, & sic est purus: vel indirecte & immunde, & sic est libidinosus: ideo persona illa quæ est amor non tantum dicitur spiritus, sed Spiritus sanctus: non sic filius dicitur Spiritus sanctus: quia generatio est motus naturalis, circa quem non attenditur sanctitas, vel puritas, sicut attenditur circa amorem voluntatis.

Arist. in lib. de spir. *Iob 3. b* *Psal. 148. b* *Ecc. 3. d* *1. Thess. 5. d* *Io. 4. c*

1. 2. 3. 4. AD illud quod obiicitur quod spirare est

totius Trinitatis, dicendum quod spirare dicitur dupliciter. Vno modo est spirare idem quod Spiritum sanctū producere, & sic non conuenit toti Trinitati. Alio modo est spirare, idem quod inspirare, & illa conuenit toti Trinitati: quia inspirare dicit effectum spiritus, qui est à tota Trinitate: dicitur enim inspirari, quod in spiritu nostro spiritualiter immittitur, siue affectio siue cognitio.

5. Ad illud quod obiicitur quod motus est naturalis, dicendū quod sic est in corporalibus, quæ inspirant propter naturæ indigentiam: sed non sic in spiritualibus substantiis quæ spirant ex liberalitate voluntatis. Vnde ratione huius non transferuntur, sed ratione aliarum proprietatum.

QVOD SPIRITVS SANCTVS PROCEDIT A PATRE ET FILIO.

DISTINCTIO IX.

Aug 15. de Trinit. 26 Has scripturas ad idem adducit.

HIC dicendum est, Spiritum sanctum à Patre esse, & Filio, & procedere à Patre, & Filio, quod multi hæretici negauerunt. Quod autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Dicit enim Apostolus:[a] *Misit Deus spiritum Filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spiritus Filij. Et alibi:*[b] *Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ipse etiam Filius de Spiritu sancto dicit in Euangelio:*[c] *Quem ego mittā vobis à Patre. Patris autem spiritus dictus est, vbi legitur:*[d] *Si spiritus eius qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit:*[e] *Non enim vos estis, qui loquimini: sed spiritus patris vestri qui loquitur. Et in alio loco:*[f] *Quem mittet Pater in nomine meo. Et alibi ipse Filius de Spiritu sancto ait:*[g] *De Patre procedit. His & aliis auctoritatibus pluribus ostenditur, quod Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedit.*

a Gal.4.a b Rom.8.b c Io.15.d d Rom. 8. c e Mat.10. c f Io.14. d g Io. 15.d

Quod Græci non concedunt Spiritum sanctum procedere à Filio.

Græci tamen dicunt Spiritum sanctum procedere tantum à Patre, & non à Filio. Quod ideo dicunt, quia veritas in Euangelio fidem integram continente, de processione spiritus loquens, solum Patrem commemorat dicens:† *Spiritus qui à Patre procedit. Et etiam ideo, quia in principalibus Conciliis, quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere, vel aliter prædicare quam ibi continetur, liceat. In quibus quidē symbolis cum Spiritus sanctus commemoretur procedere à Patre, & nō à Filio: Quicumque, inquiunt, à Filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiā ad assertionem suæ opinionis & in testimonium nostræ damnationis de symbolo fidei, quod secundum traditionem prædictorū Conciliorum Leo III. Romæ trāscriptum in tabula argētea post altare beati Pauli posita posteris reliquit, pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem symbolo in processione Spiritus, solus commemoratur Pater his verbis: Et in Spiritum sanctum Dominum,*† *& viuificatorē ex Patre procedentem: cum Patre & Filio coadorandum, & glorificādum, &c. Illud est symbolum quod in Missa cantatur, editum in Nicæno Concilio: in fine cuius subiunctum est: Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideoque Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus Spiritum sanctum à Filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur: Qui à Patre Filioque procedit: alterum à Latinis est additum, scilicet Filioq́.*

† Io.15. d

Vi an. Ephesin. Calcedon. & Constātinopol.

† Hæc verba nō sunt in Concilio Nicæno 1. nec 2. sed in Constantinopol. 1. sub Damaso Papa post Nic. 1 & ante Nic. 2.

Responsio vbi determinantur prædicta.

Nos autem illa verba ita determinamus: Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id est, contrarium docuerit, vel cōtrario modo prædicauerit, anathema sit. Aliud *ergo posuit, pro opposito, qualiter & Apostolus in epistola ad Gal. Si quis aliud euangelizauerit, id est, contrarium, anathema sit. Non dicit, si quis addiderit. Nam si illud diceret, sibi ipsi, vt ait Augustinus, præiudicaret: qui cupiebat venire ad quosdam, quibus scribebat, sicut ad Thessalonicenses, vt suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit: nō quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulam, non incedit in via: sed recedit à via. Ad illud autem quod de Euangelio opponunt, respondemus ita: quia cum dicat in eo Veritas, Spiritum sanctum à Patre procedere, non addit,* solo, *& ideo etiam à se procedere non negat: sed ideo Patrem tantum nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius est, quia ab illo habet.*

Gal.1.b Thess.3.c

Quod Græci in sensu nobiscum conueniunt, & si verbis differant.

Sciendum est tamen quod Græci confitentur Spiritum sanctum esse Filij: sicut & Patris: quia & Apostolus dicit: Spiritum Filij, Et Veritas in Euangelio: Spiritum veritatis. Sed cum nō sit aliud Spiritum sanctum esse Patris, vel Filij, quam esse à Patre & Filio, etiam in hoc in eandem nobiscum fidei sententiam conuenire videntur, licet in verbis dissentiant.

Gal.4.a Io. 16.b

Auctoritatibus Græcorum ostendit Spiritum sanctum etiam procedere à Filio.

Vnde etiam quidam eorum catholici Doctores intelligentes vnam eandemque fore sententiam prædictorum verborum, quibus dicitur Spiritus sanctus procedere à Filio, & esse Filij, professi sunt Spiritum sanctum etiam procedere à Filio. Vnde Athanasius in symbolo fidei: Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, sed procedens. Ecce Spiritum sanctum aperte dixit procedere à Patre & Filio. Didymus etiam eorum maxime Doctor in libro de Spiritu sancto, Spiritum sanctum à Filio procedere dicit: Saluator inquit qui est Veritas: Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio, quia inseparabiliter est à me & à Patris voluntate: quia ex se non est, sed ex Patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à Patre & à me ille est. Item Spiritus sanctus, qui est Spiritus veritatis, Spiritusque sapientiæ, non potest audire à Filio loquente, quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à Filio, id est procedens Deus de Deo, Spiritus veritatis procedens à veritate, consolator manans ex consolatore. Nam Cyrillus episcopus in Epistola Nestorio directa ait: Spiritus intelligitur per se secundum quod Spiritus est, & non Filius: sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex Deo Patre. Ioannes quoque Chrysostomus in homilia quadam de expositione symboli sic ait: Iste est Spiritus procedens de Patre & Filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homilia: Credendum est Spiritum sanctum Patris esse & Filij.

Post med. Ioa.16.c Didymus lib. 2. 1. Cor. 12. b

Istum

A *Istum Spiritum sanctum dicimus Patri est Filio coæqualem, & procedentem de Patre & Filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.*

DISTINCTIO XI.

De æterna processione Spiritus sancti quantum ad principium à quo procedit.

Hic dicendum est, Spiritum sanctum à Patre esse, & Filio. B

Expositio textus.

Diuisio. SVpra egit Magister de processione Spiritus sancti in comparatione ad ipsum procedentem: hæc est secunda pars, in qua agitur de eadem in comparatione ad principium à quo. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit quod Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio In secūda determinat qualiter procedit ab eis. infra Distinct. 12. *Item quæritur cum Spiritus sanctus procedat à Patre, & Filio.* Prima pars habet quatuor. In prima ostendit Magister per multas auctoritates quod procedit à Patre & Filio. In secunda vero econtra per rationes Græcorum ostendit quod à solo Patre, ibi: *Græci tamen dicunt Spiritum sanctū tantū procedere à Patre.* In tertia, auctoritates & rationes Græcorum soluit & determinat, ibi: *Nos autem illa verba ita determinamus.* In quarta ostendit confessionem fidei Græcorum implicite conuenire cum nostra, ibi: *Sciendum tamen quod Græci confitentur.* C

In principalibus Concilijs. Dub. I.

Concilia quatuor Apostolorum principalia. Quæritur quæ sunt illa quatuor principalia concilia, & dicendum quod fuerunt quatuor concilia Apostolorum in Ecclesia primitiua, vt dicit quædam glossa super actus. Primum fuit ad electionem Matthiæ Act. 1. Secūdum ad electionem septem diaconorum Act. 6. Tertiū fuit ad non imponenda legalia gentibus Act. 15. Quartum ad tolerandum legalia ad tempus Act. 21. Concilia vero Patrum principalia apud Græcos similiter fuerunt quatuor, scilicet Nicænum, Ephesinum, Calcedonense & Constantinopolitanum. D

Concilia Patrum principalia quatuor apud Græcos.

Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, &c. Dub. II.

Exponit ista verba, id est, contrarium docuerit, vel cōtrario modo, &c. Non videtur ista expositio probabilis, eo quod ille qui contradicit articulis excommunicatus est ipso iure: ergo non oportebat pro contrario dare sententiam: ergo videtur quod pro diuerso tulerunt sententiam. Præterea, vnde venit ista expositio? & quæritur quare non dixerunt: Quisquis contradixerit?

Ansel. Dialog. de Veritat. to. 3. RESP. Dicendum quod sicut dicit Anselmus: Omnis veritas sacræ Scripturæ potest dici, quæ sacræ Scripturæ non contradicit, propter suam generalitatem & dignitatem, & ideo prædicta expositio habet hic locum. Nec fuit inconueniens exprimere excommunicationem hæreticorum, quia sancti Patres in Conciliis ordinabant quæ iuris erant, & præterea ad terrorem est dictum, & maluerunt dicere *aliud*, quamuis intellexerūt *contrarium*, vt magis compescerent ora præsumptuosorum, ne adinuenirent nouitates in fide. Secundum veritatem autem excommunicationis sententia non se extendit nisi ad cōtradicentes, quia non fuit eorum intentio præcludendi viam ad explanationem fidei faciendam maiorem, si Deus alios magis illuminaret: si hoc dixissent, † constat quod non bene moti fuissent, & sententia eorum merito abolenda esset. E

† Sed hoc est impossibile: quia legitima Cōcilia huiusmodi errare nō possunt.

Sed cum non sit aliud. Dub. III.

Contra: Aliud est dicere, cappa Sortis quam cappa facta à Sorte: ergo similiter videtur in proposito. Aut si non, quæritur ratio.

RESP. Dicendum quod genitiuus, quamuis denominetur ab habitudine principii, tamen aliam habitudinem importat, vt possessionis: sed cum in diuinis non cadat diuersitas, nec habitudo nisi originis, ratione materiæ in diuinis determinatur ad habitudinem principii, & ideo in Deo idem est dicere: Spiritus Filii, quod Spiritus procedit à Filio. Præterea alia est ratio, quia Spiritus secundum quod est nomen absolutum, sicut hoc nomen, *Deus*, non habet proprie construi cum genitiuo, quia tunc idem esset dicere: Spiritus Filii, quod Deus Filii: ergo oportet, quod accipiatur Spiritus secundum quod dicitur à spiratione, & sic est nomen importans originem: ergo sicut sequitur: Filius Patris, ergo Filius qui est à Patre, & ita est dicere, Spiritus Filii, id est Spiritus qui est à Filio.

Non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio, &c. Dub. IV.

Videtur male dicere, quia qui habet arbitrium super aliquid, habet dominium super illud: ergo videtur secundum hoc, quod Spiritus sanctus sit inferior Filio. SI TV DICAS quod arbitrium dicat voluntatem, hoc nihil est, quia similiter cum vna voluntas sit trium, similiter Filius non loquitur sine arbitrio Spiritus sancti, & Pater similiter: quod non dicitur proprie.

RESPON. Dicendum quod Spiritus sanctus est Patri & Filio consubstantialis, ita quod à Patre & Filio procedit: operatio ergo Spiritus sancti communis est Patri & Filio, & similiter æque habet esse à Patre & Filio, ita quod nō est dicere quod habeat locutionē propriam, nec quod habeat locutionem à se, & hæc duo voluit excludere Dominus cum dixit: Non loquetur à semetipso, vt excludatur ratio proprii, & ratio primi principii: & hoc exponens Didymus contra proprium dicit, *Non sine me.* Contra rationem primi principii dicit: *Sine meo & Patris arbitrio*, & arbitrium non importat dominium, siue causalitatem: sed solum auctoritatem in Patre & Filio respectu Spiritus sancti, vel eius operationis. *Iob. 16. b*

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de processione Spiritus sancti quantum ad principium, & quæritur vtrum Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio. Secundo vtrū procedat à Patre & Filio inquantum sunt vnum, aut inquantum sunt differentes.

QVÆSTIO I.

An Spiritus sanctus à Patre, & à Filio procedat.

Alex. Alensis 1. p. q. 43. Membro 4.
S. Thomas 1. p. q. 36. art. 2.
Et de Potentia q. 10. art. 4.
Scot. 1. Sent. dist. 11. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 11. q. 1.
Henricus in sum. art. 54. q. 6.
Richardus 1. Sent. d. 11. q. 1.
Durandus 1 Sent. dist. 11. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 11. q. 1.
Io. Baccon. 1. Sent dist. 12. q. 1.
Tho. Arg. 1. Sent dist. 11 q. 1. art. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 11 q 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 15. art. 1.
Gabr. Biel 1. Sent. dist. 11 q. 1.

QVOD solum à Patre procedat, probant Græci ratione, & auctoritate. Ratione sic: Emanatio Spiritus sancti est processio, sed processio est motus ab vno in alium: ergo si rectè processio est in diuinis, Spiritus sanctus

Ad opposi tum. Rationes pro parte negatiua.

sanctus æterna processione procedit ab vno in alium. Si ergo procedit à Filio, aut procedit in Patrem, aut in aliam personam: non in Patrem, quia Pater nihil accipit à Filio, nec in aliam personam, cum non sit dare quartam: ergo non procedit à Filio.

2. ITEM alia ratione sic, quia Spiritus sanctus procedit per modum spirationis, sicut verbum per modum locutionis: sed ita videmus in creaturis quod exitus locutionis non præcedit spirationem, nec egressus Spiritus est à Verbo: ergo nec in diuinis Spiritus sanctus à Filio.

3. ITEM Spiritus sanctus, vt omnes dicunt, procedit per modum nexus: sed nexus tenet rationem medij: sed si procederet à Filio, teneret rationem tertij, & extremi, non medij: ergo non procedit à Patre & Filio: sed à Patre in Filium.

Aristot. 1. phys. com. tex. 51. Et 8. Top. ca. 4. 4. ITEM Spiritus sanctus procedit à Patre, aut sufficienter, aut non. Si non sufficienter & plene, ergo Pater imperfectus in spirando. Si sufficienter: ergo superfluum est fieri per duo, quod potest fieri per vnum sufficienter: ergo si à Filio procedit, cum procedat plene à Patre, in illa summa Trinitate est superfluitas, quod absurdum est

5. ITEM hoc ipsum nituntur Græci ostendere per auctoritatem: sed non possunt per sacræ Scripturæ inductionem, ideo arguunt per priuationem in Euangeliis, & maxime in Euangelio Ioannis, & Epistolis, vbi integre traditur nostra fides: sed in nullo dicitur quod Spiritus sanctus procedat nisi à Patre tantum. *Io. 15. d* Ioannes: Spiritum Veritatis qui à Patre procedit: ergo aut Euangelia insufficienter fidem docent, aut Spiritus sanctus tantum procedit à Patre.

6. ITEM in quatuor Conciliis apud Græcos celebratis, vbi fides à Patribus sufficienter est explicata, dicitur quod Spiritus sanctus procedat à Patre, & nihil dicitur de Filio: ergo si Deus illis sufficienter fidem reuelauit, ergo, &c.

Ad oppositum. ITEM hunc errorem tutari nituntur per Doctores, qui non solum apud eos, sed etiam apud nos celebres sunt.

Auctoritates pro parte negatiua. 1. ET primo per Gregorium Nazianzenum qui dicitur Theologus: Filius & Spiritus sanctus geminus Patris radius, vsq; ad nos miserunt claritatem suam: ergo exeũt à Patre, vt duo radij.

2. ET Dionysius etiam dicit in lib de diuin. nom. Ex immateriali, & impartibili bono, cordialia exorta sunt lumina, *loquitur de Patre*: ergo exeunt, vt lumina: sed talia sic se habent quod vnum non est ab altero: ergo, &c.

Lib. 3. de fi. orth. c. 11. 3. ITEM Damascenus expressius: Spiritum sanctum ex Patre dicimus, & Spiritum Patris nominamus: Spiritum vero sanctum ex Filio non dicimus, & tamen Spiritum Filij nominamus.

4. ITEM si Latini hoc cognouerunt, tamen Græci non cognouerunt: aut fuit hoc scripturæ auctoritate, aut prædicatione, aut ratione, aut reuelatione. Scripturæ auctoritate non, quia eandem per omnia scripturam habẽt Græci. Similiter nec prædicatione, quia idem est Doctor Græcorum, qui est & Latinorum, qui eis fidem perfecte tradidit, scilicet Paulus Apostolus. Si ratione, sed ratione non sufficit aliquid affirmari in his quæ sunt fidei. *Dedi nom ca. 2. Damas 1. c. 2. in fi. de fi. orth.* Vnde Dionysius & Damascenus dicunt quod nihil est dicendum, nec cogitandum de illa summa Trinitate, præter id quod nos sacra eloquia docuerunt.

5. ET Hieronymus: Nil credatur mihi nisi confirma uero per Nouum & Vetus Testamentum. Si reuelatione, quæritur cui fuerit reuelatum: & cum Deus velit omnes homines saluos fieri, quare hoc non reuelauit Græcis? Et iterum quo modo constat quod hoc fuerit à Deo?

Fundamenta. Rationes pro parte affirmatiua. CONTRARIVM arguitur ratione ostensiua sic: Spiritus sanctus secundum omnes fideles procedit vt donũ, sicut ex multis locis Scripturę probatur, & iterum omnes tam Græci, quam Latini dicunt Spiritum sanctum à Filio nobis donari: ergo omnes concedunt procedere ab vtroque, cum non detur nisi à quo procedit.

ITEM Spiritus sanctus secundum omnes, & sicut supra ostensum est, procedit vt amor, sed amare non tantũ est Patris, sed etiam Filij, vnde & per omnia amat Filius, sicut & Pater: ergo si à Patre amante amor procedit, eadẽ ratione à Filio,

ITEM Spiritus sanctus secundum omnes procedit vt nexus: sed perfectior nexus est qui ab extremo vtroque procedit, quam qui ab altero: ergo si Spiritus sanctus est nexus perfectissimus, non solum à Patre procedit, sed etiam à Filio.

ITEM hoc idem ostenditur ratione ducente ad impossibile sic: Omnis distinctio personarum in diuinis attenditur secundum relationem & originem: ergo si Spiritus sanctus non procedit à Filio, nec econuerso, nulla est ibi origo: ergo nulla est ibi mutua relatio: ergo nec distinctio.

B ITEM maior germanitas est inter duos, quando vnus procedit ab altero & ambo à tertio, quam si vnus nihil habeat ab altero, hæc est per se nota: ergo si Spiritus sanctus non est à Filio, nec econuerso, nec est perfecta vnio: ergo nec summa, nec perfecta beatitudo.

ITEM perfectior est expressio quando generans communicat genito non tantum substantiam, sed etiam actũ qui naturæ geniti non repugnat: sed actus spirandi non repugnat Filio, quia nullum ex hoc inconueniens sequitur, si spiret: ergo si pater hunc actum ei non communicat, Filius non est perfecta imago.

ITEM hoc ipsum ostenditur auctoritatibus, & primo auctoritate Apostoli: Misit Deus Spiritũ Filij sui, &c. ergo cũ Pater non mittat Spiritum nisi Filij, idem est Spiritus Patris & Filij: sed eius est Spiritus à quo procedit: ergo *Gala. 4. a Auctoritates pro parte affirmatiua.*
C Spiritus procedit à Patre & Filio. Si dicas quod nõ sequitur, quia non dicitur Filij, quia procedit à Filio, sed quia est in Filio. Ergo eadem ratione cum Filius sit in Spiritu sancto, potest dici Filius Spiritus sancti.

ITEM per Ioannem: Quem ego mittam vobis Spiritum Veritatis: *Io. 15. d* Ex hoc arguitur sic: Nullus mittit alium nisi habeat auctoritatem supra illum: nullus autem habet auctoritatem supra alium, nisi aliquid tribuat ei: sed nulla persona tribuit nisi ab ipsa procedat: ergo à primo, Spiritus sanctus procedit à Filio: SI dicas quod à Filio mittitur ex tempore & ex tempore procedit: CONTRA: Filius non ideo habet auctoritatem, quia mittit, sed ideo mittit, quia habet auctoritatem: ergo ante habet auctoritatem, quam mittat temporaliter: ergo antequam mittat temporaliter, necesse est Spiritum sanctum procedere à
D Filio: ergo, &c.

ITEM per Ioannem: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. *Io. 16. b* Ex quo arguitur sic: Quisquis est omne quod habet, est omne quod accipit: sed Spiritus sanctus cum sit Deus summe simplex, est omne quod habet: ergo omne quod accipit: ergo si accipit aliquid ab aliquo, accipit esse: sed à quo accipit esse, ab illo procedit: ergo si aliquid accipit à Filio, procedit à Filio. SI dicas quod accipere illud, est temporaliter: tunc obiicitur ex hoc, quia omne quod tẽporaliter accipit aliquid, ab aliquo mutatur, &c.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus procedit à Patre & à Filio.

RESP. ad arg. Dicendum quod sicut ostensum est auctoritatibus & rationibus, fidei veritas est, quod Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio. Ad intelligentiam
E autem controuersiæ Latinorum & Græcorum, & originem eius, notandum est quod circa processionem Spiritus sancti de Filio est duo considerare, scilicet articuli cognitionem, & eiusdem cogniti professionem. In primo orta est differentia. In secundo cõtrouersia. *Omnia fere ex dict. de Ales. 1. par. q. 43. memb. 4.* Cognitio autem huius articuli fundamentum habet à scriptura, profectum vel incrementum à ratione, sed cõseruationem à reuelatione. In Scripturæ auctoritate, Græci & Latini cõueniunt, quæ dicit Spiritum sanctũ esse Filij, & mitti à Filio: sed in ratione & reuelatione differunt. In ratione quidem intelligendi. Nam cum Scriptura dicat, Spiritũ sanctum procedere, Græci ad intelligendum vsi sunt alio

modo,& alia similitudine processionis, alio modo Latini. Nam cum processio dicatur in creaturis motus localis ab vno in alium,& dicatur motus causalis vnius ex alio, Græci intellexerunt processionem primo modo, ab vno in alium. Latini vero secundo modo, & in hoc melius intellexerũt Latini quam Græci, quia comparauerũt processionem æternam processioni magis spirituali, & ideo magis simili comparauerunt,&sic melius. Similiter.Scriptura dicit, Spiritum sanctum per spirationem procedere. Sed cum duplex sit spiratio, scilicet flatus exterioris, & amoris interioris:Græci comparant Spiritũ spirationi flatus exterioris : sed Latini spirationi interioris amoris: &ideo Latini melius,quia spiritualiori & similiori similitudini aptauerunt.Similiter cum Scriptura dicat, Spiritum sanctum procedere vt nexum,& communionem: & duplex possit esse nexus,vel sicut medium iungens alteri, vel sicut extremum in quo coniunguntur : Græci comparauerunt primo modo,Latini secundo modo:& ideo spiritualiori & similiori, quia ille nexus magis habet similitudinem personæ: quia ergo differentiam habuerunt in ratione,& Latini spiritualius,& conuenientius comparauerunt:ideo ex ratione sua sunt eleuati, & per hoc ad intelligentiam Scripturæ dispositi, & ideo manifesta reuelatione edocti sunt de Spiritus sancti processione. Græci vero:quia similitudines differentes, & minus proprias aptabant : ideo sunt sua ratione depressi, & non valentes intelligere spiritum à verbo procedere, nec in alium ab æterno procedere, artauerunt scripturam ad intelligendum de processione temporali, & ideo sibi viam reuelationis clauserunt. Hæc est ergo ratio diuersitatis in huius articuli cognitione. Controuersia vero venit ex huius articuli professione. Professio vero articuli venit ab Ecclesia Latinorum ex triplici causa,videlicet ex fidei veritate, ex periculi necessitate, ex Ecclesiæ auctoritate. Fides dictabat hoc,& periculi necessitas imminebat, ne forte aliqui hoc negarent:in quod periculum inciderunt Græci, & Ecclesiæ auctoritas aderat : & ideo sine mora exprimi debebat. Negatio vero huius articuli venit ex triplici causa,scilicet ex ignorantia, ex superbia,& pertinacia. Ex ignorantia, quia nec scripturam intellexerunt, nec habuerunt cõgruam rationem,nec apertam reuelationem. Ex superbia, quia cum reputarent se sciolos, & vocati non fuerunt,noluerunt profiteri, quod non erat per eos inuentum. Ex pertinacia, ne conuincerentur,& irrationabiliter moueri viderentur, inuenerunt pro se rationes contra veritatem : & ideo suam sententiam defendere ausi sunt,& auctoritati Ecclesiæ Romanæ obuiare,& ideo facti sunt hæretici: quia negãt fidei veritatem:& schismatici,quia recesserũt ab Ecclesiæ vnitate. Sed quia mos est hæreticorum, & schismaticorum,cum se non possunt rationibus communire, aduersam partem accusare:ideo nos accusant,& redarguunt tanquam curiosos,&tanquã excommunicatos, & schismaticos. Curiosos, quia sine huius articuli professione salus erat. Quare ergo intromiserunt se Latini hoc perquirere, quod non fuit necessarium? Sed ad hoc patet responsio, opportunum fuit propter periculum quod ipsi inciderunt. Similiter dicunt nos excommunicatos,quia Symbola corrumpimus in quibus per sanctos Patres sub excommunicationis pœna hoc erat prohibitum. Et ad hoc patet responsio per prædicta, quia non corrumpimus : sed perficimus: nec sententia lata est contra perficientes, sed contra corrumpentes. Vel potest dici sicut dicit Anselmus quod nouum edidimus, quod quidem facere potuimus : quia Romana Ecclesia plenitudinem potestatis à Petro Apostolorum principe acceperat, in quam nulla Patrum sententia, nec interdictum ponere, nec artare potuit, nec ei præiudicare, nec ligare eam ad aliquid. Similiter dicunt nos schismaticos, quia à nobis incipit diuisio. Cum enim hoc vellemus asserere, noluimus eos vocare. Et ad hoc responderi potest pro Latinis, quod eos vocare non fuit opportunum, quia Ecclesia sine eis hoc poterat, & quia erat laboriosum propter distantiam, erat infructuosum propter insipientiam, quia iam non erat in Græcis sapientia tanta, sicut fuerat, immo ad Latinos transierat. Erat nihilominus periculosum, quia quod pro certo habendum erat, periculum erat ducere in dubium, & sic patet quod friuolæ sunt eorum accusationes. Ad rationes autem, intellectis, quæ dicta sunt, facile est respondere.

Forte implicite, sed expresse nusquam.

Neque hoc expresse.

Accusationes Græcorum.

Ansel. lib. de process. Spirit. san. ca. 3.

Resp. ad Rationes pro parte negatiua.

1. Ad illud ergo quod obiicitur,quod processio est ab vno in alium,dicendum quod verum est de processione locali, sed non est verum de processione causali, sicut infra melius patebit:cum procedere in alium sit dupliciter, aut quia in alium tendit sicut obiectum, & sic Spiritus sanctus est amor, quo Filius amat Patrem,sicut econuerso. Si autem dicatur sic procedere in aliquem, vt ab eo recipiatur, omnino stultus est intellectus.Est enim dicere,quod amor, qui est Spiritus sanctus, oriatur à Patre & subsistat in Filio, sicut riuus oritur à fonte, & requiescit in lacu profundo.

2. Ad illud quod obiicitur de spiratione, quod præcedit verbum, dicendum quod verũ est de exteriori verbo, & non de interiori : & ideo non est simile.

3. Ad illud quod obiicitur de nexu,dicendum quod nexus non habet rationem medii : sed rationẽ tertii,quãquam aliqui voluerunt dicere quod locum tenet & medii,& tertii : & voluerunt isti sustinere opinionem Græcorum, & Latinorum:& distinguunt duplicem modum procedendi, scilicet in alium , & sic procedit à Patre, vel ab alio,&sic procedit à Patre & Filio. Sed istud est exsufflandum hodie:quia non habet intellectum sanum, immo omnino eodem modo procedit ab vtroque,& tamen vtriusque nexus est,sicut ponitur exemplũ de duobus lignis ex quibus procederet vna flamma.

4. Ad illud quod obiicitur quod ab altero sufficienter, ergo, &c. dicendum quod istud verum esset, si essent diuersa principia Spiritus sancti, quod non est verum, sicut infra patebit. Vnde sicut non valet hoc argumentum : Pater creat, & Filius similiter, & Pater est sufficiens in creando : ergo filius superfluit, quia sunt vnum principium in creando : similiter soluendum est in proposito. *Quæst. seq.*

Tritũ hæreticorũ argumentum nullius roboris.

5. Ad illud quod obiicitur quod non reperitur in Scriptura, dicendum quod si verba non reperiantur, reperitur tamen sensus, sicut in obiiciendo monstratum est. Tamen argumentum non valet : Non reperitur in Scriptura, ergo non est verum, quia Scripturæ mos est, quædam tacere propter insinuandam humilitatem:vnde Dominus volens nos erudire ad humilitatem, omne quod suum est Patri attribuit, sicut in Ioanne : Mea doctrina non est mea. *Io. 7. b* Similiter dicitur: Qui à Patre procedit,loquens de Spiritu sancto,& tamen ipse subiungit,omnia quæ Pater habet mea sunt : & ideo argumentum non valet. *Io. 15. d* *Ioan. 16. b*

6. Ad illud quod obiicitur de Conciliis, dicendum ꝙ nec in Conciliis illis sunt omnia instituta,quæ spectant ad mores : nec etiam omnia dicta, quæ ad fidem pertinent, sicut in Symbolo quod cantatur in Missa, nihil dicitur de descensu ad inferos. Sed nunquam latuit sanctos Patres processio Spiritus sancti à Filio:&si non latuit, quare non dixerunt? Credo quod non latuit, sicut per antiquos Græcorum, quorum Magister adducit auctoritatem in littera : sed tamen non fuit expressum, quia non erat opus. Nullus enim negabat, nec negare volebat. Sed hæretici multa quę erant implicita fidei nostræ, sua importunitate compulerunt explicare, & sic patet illud.

Resp. ad Auctoritates pro parte negatiua.

1. 2. Ad illud quod obiicitur de auctoritate Dionysii, & Gregorii, dicendum quod non est omnimoda similitudo, sed maior dissimilitudo. Attenditur autem similitudo, in hoc scilicet quantum ad plenitudinem fontalitatis in Patre,& in diuisione personarum emanantium ab eo, & in receptione influentiæ in creatura, non tamen est omnimoda similitudo quantum ad modum emanandi,& sic patet illud.

3. 4. Ad illud quod obiicitur de Damasceno dicendum quod non est in ista parte ei assentiendum , sicut

enim intellexi, ipſe fuit in tempore quando orta eſt contentio. Vnde non eſt in hoc ſuſtinendus, quia ſimpliciter fuit Græcus, tamen ipſe caute loquitur. Vnde non dicit quod Spiritus non ſit à Filio: ſed dicit, non dicimus à Filio: quia Græci non confitebantur, nec tamen negabant: ſed modo eorum maledicta progenies addidit ad paternam dementiam, & dicit quod non procedit à Filio niſi temporaliter: & ideo tamquam hæreticos, & ſchiſmaticos Romana damnat eos Eccleſia.

QVÆSTIO II.

An Spiritus ſanctus à Patre, & Filio tamquam ab vno principio, vel tanquam à duobus procedat.

Alexander Alenſis 1.*p.q.*70. *Membro* 3.*art.*3.
*S. Thom.*1.*p.q.*36.*art.*4.
*Henricus in ſumma art.*54.*q.*7.
Scotus 1. *Sent.d.*12. *q.* 1.
*Ægid. Rom.*1.*Sent.diſt.*11.*p.*2.*q.*1.
Richardus 1.*Sent.diſt.*11.*q.* 3.
Durandus 1.*Sent.diſt.*11.*q.*3.
*Franciſcus de Mayr.*1.*Sent.diſt.*12.*q.*1.
*Ioan. Baccon.*1.*Sent. diſt.*12.*q.*1.
*Thom. Arg.*1.*Sent.diſt.*11.*q.*1.*art.*2.
*Greg. Arim.*1.*Sent.diſt.*12 *q.* 1.
Marſilius Inguen. 1. *Sent. diſt.*15. *art.*3.
Gabr. Biel. 1.*Sent. diſt.*12.*q.*1.

Fundamẽta. VTrum Spiritus ſanctus procedat à Patre & Filio inquantum ſunt vnum, aut inquantum differentes. Et quod inquantum vnum videtur per Anſelmum in lib. de proceſſione Spiritus ſancti. (*Anſel. epiſ. cõtra Græcos to.3.*) Nullus intellectus capit Spiritum ſanctum eſſe Patris & Filii ſecundum quod alter eſt Pater, alter Filius: ſed ſecundum quod vterque eſt idem Deus.

ITEM ratione oſtenditur ſic: Vnitas effectus eſt ab vnitate actus: & vnitas actus ab vnitate potentiæ, vel ſubiecti: ergo cum vna ſit producta à Patre & Filio: ergo per vnum actum producitur, & per vnam potentiam: ergo ſpirant inquantum ſunt vnum.

ITEM quod eſt à duobus inquantum duo, aut eſt inſufficienter à quolibet, aut ab altero ſuperflue: ſed Spiritus ſanctus à nulla perſona eſt inſufficiẽter, nec ſuperflue, quia neutrum conuenit naturæ perfectæ: ergo, &c.

ITEM quod eſt à duobus inquantum duo, eſt compoſitum, ſi ſubſtantialiter eſt ab illis: quia à duobus inquantum duo procedit vnum, & ita oportet quod illud vnum habeat differentiam: ſed Spiritus ſanctus non eſt compoſitus: ergo, &c.

ITEM nihil vnum procedit à duobus ſimilibus in natura inquantum duo, niſi alter ſit ſicut principium actiuum, alter ſicut principium paſſiuum: ſiue alter, vt pater, alter, vt mater: ſed hoc non eſt in diuinis: ergo, &c.

Ad oppoſitum. 1. CONTRA: Qui procedit à duobus ita quod ab vno principalius quam ab alio, procedit inquantum ſunt duo: ſed Spiritus ſanctus principaliter procedit à Patre, ſicut dicit Auguſtinus & habetur in ſequenti Diſtinct. (*15. de Trin. c.17. to.3.*) ergo, &c.

2. ITEM qui procedit à duobus inquantum ſunt diſtincti, procedit à duobus in quantum ſunt duo: ſed nexus non eſt niſi diſtinctorum: ergo qui procedit vt nexus, procedit ab eis, vt à diſtinctis, & ita vt à differentibus.

3. ITEM ab vnitate ſubiecti eſt vnitas actus: ſed Pater & Filius ſunt duo: ergo ſpirant duplici ſpiratione: ergo ſpiratur Spiritus ſanctus ab eis inquantum ſunt duo: ergo, &c.

4. ITEM ſi ſpirant Spiritum ſanctum inquantum ſunt vnum: aut inquantum ſunt vnum in ſubſtantia, aut in notione, aut in perſona. Si inquantũ ſunt vnũ in ſubſtantia: ergo cum Spiritus ſanctus ſit idem in ſubſtantia, Spiritus ſanctus procedit à ſe. Si inquantum ſunt idem in notione, hoc nihil eſt, quia non ideo ſpirant, quia ſunt ſpiratores, ſed econuerſo. Nec inquantum ſunt vnum in perſona, quia in perſona non vniuntur.

A CONCLVSIO.

Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio, inquantum ſunt vnum in fecunditate voluntatis, quæ vna eſt in Patre & Filio ſpirantibus.

RESP. ad arg. Dicendum quod Spiritus ſanctus procedit à Patre & Filio inquantum ſunt vnum in fecunditate voluntatis. (*Concordat S. Thom. in 1.p.q.36. art. 4.*) Vna autem eſt in Patre & Filio voluntas, quia Pater & Filius ſunt vna ſubſtantia. Si ergo eſt in eis voluntatis fecunditas, vna eſt fecunditas in eis. Voluntatis autem fecunditas eſt in Patre, & Filio, quia vterque Deus improceſſibilis. Sicut enim ſuperius dictum fuit de numero perſonarum, (*Diſt. 2.*) & infra melius patebit cum agetur de innaſcibilitate, (*Diſt. 28. Innaſcibilitas idem quod primitas.*) quæ idem eſt in Patre quod primitas, †& primum & principium ſunt idem, (*† Ariſt. 1. poſt. contex. 5.*) & ratio primitatis eſt ratio principiandi, ſiue fecũditatis. Quoniam ergo Pater prior eſt in omni emanatione, ſcilicet proceſſione & generatione, quia nec generatur, nec procedit, hinc eſt quod vtroque modo eſt principium. Quia vero Filius prior eſt emanatione proceſſionis, non generationis, quia generatur, tamen eſt inſpirabilis, hinc eſt, quod eſt principium ſpirandi, non generãdi. Quia vero Spiritus ſanctus neutro modo ſe habet, neutro modo eſt principium. Inde eſt ergo, quod quamuis Spiritus ſanctus à duobus procedat, quia tamen procedit non vt ſunt differentes, ſed vt eſt in eis vna fecunditas voluntatis, patet quod Spiritus ſanctus procedit ab eis inquantum ſunt vnum.

C 1. AD illud quod obiicitur quod principaliter procedit à Patre, dicendum quod principaliter poteſt dici dupliciter, aut reſpectu ſecundarii, & ſic importat ordinem prioris & poſterioris, & ſic ponit diuerſitatem, & hoc modo non accipitur hic. Alio modo vt principalitas dicit quandam auctoritatem, ſicut pater dicitur operari per filium. Vnde vna creatura producitur à patre per filium inquantum ſunt vnum, & ſic intelligendum eſt in propoſito.

2. AD illud quod obiicitur quod nexus procedit à pluribus, &c. dicẽdum quod ratio nexus incipit à diſtinctione, & tendit ſiue procedit in vnitatem. Vnde vltima & completiua ratio eſt vnitas. Licet ergo nexus ſit duorum & à duobus, ſi eſt perfectus nexus, eſt ab eis inquantum ſunt vnum, non inquantum ſunt plures.

D 3. AD illud quod obiicitur quod ab vnitate ſubiecti eſt vnitas actus, & à pluralitate pluralitas, dicendum quod iſtud non habet inſtantiam ſecundum modum loquendi, quia ſi duo ſunt termini copulati, actus numeratus debet ei reddi: ſed ſecundum rem diſtinguendum eſt, quia ſubiectum dicitur dupliciter, aut per ſe & primo, aut non primo, & illud verum eſt de ſubiecto per ſe & primo, non de alio: & ſic accipiendo, Pater & Filius, non ſunt vnum principium, ſeu primum ſubiectum ſpirationis, quia non ſpirant ſecũdum quod Pater & Filius, ſed ſecundum quod in eis eſt vna fecunditas voluntatis, & ita inquantum vnum. Vel aliter dicendũ quod eſt loqui de actu, vt eſt actus, vel origo, & de actu vt eſt accidẽs. Si loquamur de actu vt eſt accidẽs, de neceſſitate numeratur ad numerum ſubiecti, quia non eſt vnum accidens
E in duobus ſubiectis. Si autem loquamur de actu, vt eſt actus vel origo, ſic comparatur ad ſubiectum vt ad principium, & ſic non numeratur ad numerum ſubiecti ſecundum quod ſubiectum, ſed ſecundum quod principium. Quoniam ergo in diuinis ſpiratio non eſt accidens, ſed productio, vel relatio: ideo ſequitur vnitatem ſubiecti, vt eſt principium: quare Pater & Filius, quamuis duæ ſint perſonæ, tamen ſunt principium vnum, quia per eandem virtutem ſpirant, ideo actus non numeratur in illis: ideo ſpirant vna ſpiratione, quamuis ſint duo.

4. AD illud quod quæritur vltimo, aut inquantum vnum in ſubſtantia, & cet. dicendum quod inquantum vnum in fecunditate voluntatis, prout illa voluntas tracta eſt ad notionem per fecunditatem: quæ fecunditas eſt ratione primitatis: quæ primitas ſignificatur per

hoc quod

hoc quod est improcessibilis. Et hoc est quod dicit Anselmus quod Pater & Filius spirant secundũ quod vterque est idem Deus: non secundum quod Deus simpliciter, sed secundum quod Deus in vtroque, hoc est considerare voluntatem in personis. Si ergo quæras vtrum inquantum vnum in substantia, aut notione, aut persona: dicendum quod responderi potest dupliciter, secundum duas opiniones prius positas de potentia generandi quia ipsa potentia generandi non differt à generatione siue paternitate, nisi in modo loquendi, & ita dicit notionem, scilicet personalem proprietatem, vt generatio licet alio modo. Similiter isti dicunt quod fecunditas voluntatis, siue vis spiratiua, dicit eãdem notionẽ quam spiratio, licet alio modo, quia vis spiratiua dicit vt in ratione aptitudinis: sed spiratio in ratione actus, & ita secundum hos inquantum sunt vnum notione. Alii dicunt quod sicut potentia generandi dicit naturam in persona, ita essentiam personaliter: sic vis spiratiua voluntatem dicit, vt voluntas est in personis in quibus est fecunda, & ita Pater & Filius spirant inquantum vnum in essentia, siue natura, siue voluntate, vt dicatur proprius voluntate considerata in personis. Quælibet illarum positionum mihi videtur satis probabilis.

Dist. 7

QVOD SPIRITVS SANCTVS PRIVS, VEL PLENIVS NON PROCEDAT A PATRE, quam à Filio: principaliter tamen ac proprie procedit à Patre.

DISTINCTIO XII.

ITEM *quæritur, cum Spiritus sanctus à Patre procedat & à Filio, vtrum prius vel magis processerit à Patre quam à Filio: quod nititur hæreticus ostẽdere, ita dicens: Si processit Spiritus sanctus à Patre, processit vtique, aut nato iam Filio, aut non nato Filio. Si vero iam nato Filio processit, ante natus est Filius quam processerit Spiritus sanctus: præcessit ergo natiuitas Filij processionẽ Spiritus sancti. Si autem processit à Patre non genito Filio, ante processit quam Filius genitus fuerit.*

Responsio Augustini ad id quod primo quærebatur, scilicet an prius à Patre, quam à Filio processerit.

Cap. 26. in princ. to. 3

His & huiusmodi quæstionibus magis laboriosis quã fructuosis respondet Augustinus in 15. libro de Trinitate dicens: In illa summa Trinitate, quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt, per quæ posset ostendi, aut saltem requiri, vtrum prius de Patre natus sit Filius, & postea de ambobus processerit Spiritus sanctus. Ibid. infra *Nunquid ergo possumus quærere, vtrum iam processerat de Patre Spiritus sanctus, quando natus est Filius: an nondum processerat, & illo nato de vtroque processit? Non possunt prorsus ibi ista quæri: vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex consequenti, perficiatur in tempore. Ideo qui potest intelligere sine tempore generationem Filij de Patre, intelligat sine tempore processionem Spiritus sancti de vtroque. Ecce his verbis absoluta est quæstio illa, qua quærebatur, vtrum prius processerit Spiritus sanctus à Patre quam à Filio.*

Hic agitur de eo quod secundo quærebatur, scilicet an plenius vel magis processerit à Patre quam à Filio.

Nunc tractandum est quod secundo quærebatur, scilicet an plenius, aut magis procedat Spiritus sanctus à Patre quam à Filio. Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit à Patre quam à Filio, ita non plenius vel magis procedit à Patre quam à Filio. Augustinus tamen in 15. de Trinitate dicit quod Spiritus sanctus principaliter procedit de Patre. Cap. 17. to. 3. *Non frustra, inquit, in hac Trinitate non dicitur verbum Dei, nisi Filius: nec donum Dei, nisi Spiritus sanctus, nec de quo genitum est Verbum, & de quo procedit Spiritus sanctus principaliter, nisi Deus Pater. Ecce audistis, quia Spiritus sanctus principaliter procedit à Patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse continuo ex quo sensu hoc dixerit, aperit dicens: Ideo addidi principaliter, quia & de Filio Spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi Pater dedit, non iam existenti, & nondum habenti. Sed quidquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & Spiritus sanctus spiritus esset amborum. Ecce exposuit ipsemet quo modo Spiritus principaliter procedat à Patre: non quia prius, vel magis procedat à Patre, quam à Filio: sed quia cum procedat à Filio, hoc ipsum habet Filius à Patre.*

Ex eodem sensu etiam dicitur Spiritus sanctus proprie procedere à Patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur procedere proprie de Patre. Vnde Hieronymus † in expositione catholicæ fidei, Nicænique symboli ait: Credimus in Spiritum sanctum, qui de Patre procedit proprie. Item Spiritum sanctum verum Deum inuenimus in scriptura, & de patre esse proprie. Et item: De Patre Filius, & Spiritus sanctus proprie & vere de Patre procedit. Ecce aperte dicit Spiritum sanctum proprie esse de Patre, & proprie procedere à Patre. Quod non est ita intelligendum, tamquã prius, vel plenius à patre procedat, quam à Filio: sed quia hoc habet Pater à se, non ab alio, vt de ipso sit, & procedat Spiritus sanctus. Filius autem non à se, sed à Patre hoc habet, vt de seipso sit, & procedat Spiritus sanctus.

† To. 9. ad Cyrillum scribens, in epist. 18. cuius initium: Credimus in vnũ Deum Patrem.

Ex eodem sensu dicitur Spiritus sanctus esse, & mitti à Patre per Filium.

Forte etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur Spiritus sanctus mitti per filium, & à patre esse per filium. Vnde Hilarius ad Deum patrem de Spiritu sancto, & Filio loquens in 12. libro de Trinitate ait: In Spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eum misso. In fin. libr. ibid. sta tim post. *Item: Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quod ex te per eum Spiritus sanctus tuus est: quod etsi sensu non percipiam, tamen teneo cõscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem: Conserua hanc, oro, fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, sẽper obtineam: te patrem scilicet, & filium tuum vna tecum adorem: Spiritum sanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear.* Ibid. in fin. *Ecce aperte dicit Spiritum sanctum à patre per Filium & mitti, & esse: quod non est intelligendum quasi à patre per filium minorem mittatur vel sit. sed quia ex patre & filio est, & mittitur ab vtroque: sed hoc ipsum habet filius à patre, vt ab ipso sit, & mittatur Spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionem faciens in locutione, vt ostenderet in Patre esse auctoritatem. Inde est etiam, quod Veritas ostendens patrem esse auctorem processionis, qua procedit spiritus à filio, dixit in Euangelio: De patre procedit, cum & de patre, & filio procedat Spiritus sanctus.* Ioan. 15. d. *Vnde Augustinus in 15. libro de Trinitate quærit: Si de Patre &* Cap. 27. to. 3.

Filio procedit Spiritus sanctus: cur filius dixit: De patre procedit: Cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiam quod ipsius est, sicut & de quo ipse est, sicut ait: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me: Si ergo hic intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit suam, sed patris: quanto magis illic intelligendus est Spiritus sanctus de ipso procedere, vbi sic ait: De patre procedit, vt non diceret, de me non procedit. A quo autem habet filius, vt sit Deus (est enim Deus de Deo) ab illo vtique habet vt etiã de illo pcedat Spiritus sanctus. Et ideo Spiritus sanctus, vt etiã de filio procedat: sicut procedit de patre, ab ipso habet patre. Quapropter, quia potest intelligere in eo quod ait Filius: Sicut habet Pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: non sine vita existenti iam filio vitam patrem dedisse, sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita, quam pater filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ patris, qui dedit: intelligat etiam sicut habet Pater in seipso, vt de illo procedat Spiritus sanctus, sic dedisse filio, vt etiam de isto procedat idem Spiritus sanctus, & vtrumque sine tempore. Ita ergo dictum est Spiritum sanctum de Patre procedere, vt intelligatur quod etiam procedit de Filio, de patre esse, & filio. Si enim quidquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtique, vt de illo procedat Spiritus sanctus. Sed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & posterius: quia ibi omnino nulla sunt.

Iob. 7.b

Ibid.c.26.

Ioa. 5.c

DISTINCTIO XII.

De æterna processione Spiritus sancti qualiter à Patre, & Filio procedat.

Item quæritur, cum Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio.

Expositio textus.

Diuisio.

HÆc est secunda pars in qua Magister determinat qualiter Spiritus sanctus procedit à Patre & Filio: & hæc pars habet quatuor partes secundum quatuor quę determinat. In prima quærit vtrum Spiritus sanctus prius procedat à Patre, & determinat quod non. In secunda quærit vtrum principalius, & plenius, ibi: *Nunc tractandum est.* Tertio vtrum proprie à Patre procedat ibi: *Ex eodem sensu dicitur etiam proprie procedere a Patre.* Quarto determinat vtrum Spiritus sanctus proprie procedat à Patre per Filium, ibi: *Forte etiam iuxta hanc intelligentiam:* vbi confirmat auctoritate Hilarii quod Spiritus sanctus mittitur à Patre per Filium, & procedit.

Aut à nato iam Filio, aut, &c. Dub. I.

Primo Periher. cap. vltimo.

Videtur istud argumentum necessarium, quia cuiuslibet contradictionis necessarium est alteram partẽ esse veram: sed natum, & non natum opponuntur contradictorie: ergo necesse est alteram partem dare quod Spiritus sanctus procedat aut nato iam filio, aut non nato: cum ergo Magister & Augustinus respondeant interimendo vtramque partem, videntur male respondere.

Resp. Dicendum quod hæreticus in sua quæstione quærebat de ordine generationis filii ad processionem Spiritus sancti: & quærebat de ordine secundum durationem & tempus, non secundum rationẽ intelligendi: & quærebat vtrum prius natus est filius, quam processit Spiritus sanctus aut econuerso, & vtrumque falsum erat: ideo Magister & Augustinus considerantes intentionem hæretici, siue interrogationem secundum sensum in quo eam proponit, simpliciter & bene respondent eã interimendo. Ad illud ergo quod obiicitur, quod diuisio hæretici est per contradictoria, dicendum quod falsum est: quia propositio contradictoria accipitur negan-

Aug. lib. 15 de Trin. c. 16. to. 3.

A do compositionem principalẽ, sed ipse refert negationẽ ad compositionem non principalem, sed intellectam in hoc quod est nato, & ideo causa falsitatis semper remanet: hæc enim est falsa: Spiritus sanctus procedit nato Filio, quia notatur quod natiuitas filii præcedat processionem Spiritus sancti. Hæc iterum est falsa: Processit nõ nato Filio: quia notatur quod natiuitas Filii non fuerit simul cum processione Spiritus sancti; sed hæc est vera: Spiritus sanctus non processit nato prius Filio, quia simul fuit natiuitas Filii, & processio Spiritus sancti.

Quidquid vnigenito verbo dedit, & cetera. *Dub. II.*

Videtur male dicere, quia si hoc esset verũ, dedit ei spirationẽ, ergo dedit eam gignendo, ergo spiratio est genita: sed quidquid dicitur in diuinis concrete, dicitur &
B abstracte, sed non conuertitur: ergo si spiratio est genita, spiratio est generatio, quod est contra modernos omnes.

Respon. Dicendũ quod defectus est in vtroq; argumento: nam illud non valet: Dedit generando spirationem, ergo generauit spirationem; sicut non sequitur. Generando dedit Filio essentiã, ergo essentia est genita. Aliqua enim per generationem dicuntur dari, quæ non dicuntur generari. Et iterum alia ratio nõ valet: Spiratio est genita: ergo spiratio est generatio. Sicut enim infra patebit de duabus notionibus vnius personæ, verum est dicere quod vna prædicatur de altera denominatiue, nõ
C in abstractione, & ideo non valet illa ratio, immo est ibi accidens. Quod ergo dicitur: Quidquid prædicatur denominatiue & abstracte, verum est de essentia: sed non est verum de proprietate personæ, & hoc infra patebit.

Credimus in Spiritum sanctum, qui de Patre, &c. Dub. III.

Videtur falsum dicere, quia propriũ est quod conuenit vni soli: ergo si de Patre procedit proprie, non ergo de Filio. Si tu dicas quod nõ dicitur proprie contra communitatem, sed contra improprietatem, ergo videtur quod improprie procedat à Filio.

Arist. 1. Topic. c. 4.

Resp. Dicendum quod proprie non dicit proprie-
D tatem siue solitudinẽ, sed sonat auctoritatem, sicut principaliter: sicut enim Pater principaliter dicitur spirare, quia hoc non habet ab alio: ita etiam proprie, quia hanc conditionem, non habere ab alio, nulli communicat: ita videtur dicere Magister. Potest tamẽ dici quod vno modo proprium dicitur contra communitatem. Alio modo contra improprietatem. Tertio modo accipitur pro appropriatione, & sic accipitur hic. Quamuis enim spiratio æque vere & proprie conueniat Patri, & Filio, tamen Hieronymus, appropriat eum patri propter auctoritatem.

Per eum Spiritus sanctus tuus est. Dub. IV.

Videtur Hilarius hic referens verba ad Deum male di-
E cere dicendo per eum est, quia (vt dicit Priscianus) *per*, cum verbis transitiuis significat subauctoritatem: sed cũ absolutis, auctoritatem, vt patet cum dicitur: Ego sum sapiens per Deum, in Deo notatur auctoritas: cum ergo dicitur quod Spiritus sanctus est à patre per Filium, in Filio notatur auctoritas.

Hil. in fin. 12. lib. de Trin.

Resp. Dicendum quod aliqui voluerũt dicere quod hæc est impropria: Spiritus sanctus est à Patre per Filiũ, siue procedit, & debet resolui in hanc: Spiritus sanctus spiratur à Patre per filium: & consentiunt rationi prædictæ. Sed cum ista sit vera: Creatura procedit à Patre per Filium: & hæc similiter exit vel procedit: non video rationẽ quare similiter illa verba Hilarii non possint proprie dici. Propterea est dicendum, quod quamuis procedere non sit verbum transitiuum quantum ad modum significandi, quia non construitur cũ accusatiuo, quia ta-

men æqui-

men æquiualet transitiuo, vt cum dicitur procedit à Patre per Filium, iudicandum est sicut de verbo transitiuo, & ideo dicit subauctoritatem.

ARTICVLVS I.

SVpposito ex præcedentibus quod Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio. Ad intelligentiā huius partis, quatuor quæruntur de processione Spiritus sancti in comparatione ad vtrunque. Primo quæritur vtrum Spiritus sanctus prius procedat à Patre quam à Filio. Secundo, vtrum plenius à Patre quam à Filio. Tertio vtrū procedat à Patre mediante Filio. Quarto & vltimo, vtrū processio Filii prior sit secundum ordinem intelligendi, processione Spiritus sancti, vel econuerso.

QVÆSTIO I.

An Spiritus sanctus à Patre prius, quam à Filio procedat.

Alexander Alensis 1.p.q.46.Membr.3.
Scotus 1. Sent.d.12. q. 2.
Henricus in summa art.54.q.7.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 12.q.2.
Richardus 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 12.q.2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. dist. 15. art. 2.
Gabr. Biel. 1. Sent. dist. 12. q. 3. art. 3.

Ad oppos. QVod prius sit à Patre quam à Filio, sic ostenditur. Causa prima est in qua est status: ergo & principium primum est, in quo est status: sed status est in Patre: ergo Pater est principium primum: sed primum supponit prius: ergo prius procedit à Patre quam à Filio.

2. ITEM causa prima est quæ agit, alia non supposita: ergo si Pater producit nō per suppositionē alterius principii Filius per suppositionem, prius producit Pater quam Filius.

3. ITEM quod habet aliquis ex se, per prius habet quam quod habet ex alio: sed producere Spiritum sanctum habet Pater à se, & Filius à Patre: ergo per prius habet pater quam Filius.

Fundamenta. CONTRA: Vbi non est ponere posterius, nec prius, quia prius respectu posterioris dicitur: sed in Trinitate nō est ponere posterius: ergo nec prius. Si ergo processio Spiritus sancti à Patre, & Filio est æterna, patet, &c.

ITEM Vbi est ponere prius & posterius, est ponere diuersitatem principiorum: sed Pater & Filius producunt Spiritum sanctum inquantum vnum, vt supra monstratum est, ergo non est ibi ratio prioris.

ITEM si per prius producit à Patre quam à Filio: aut à Filio non procedit, aut bis procedit: sed procedit à Filio & non procedit bis: ergo, &c.

ITEM contingit intelligere prius, non intellecto posteriore: ergo si per prius procedit à patre: ergo contingit intelligere quod procedit, non cointellecto Filio. SED contra: Spiritus sanctus est amor vniens, & amor nectens: sed non est accipere mutuum amorem ad minus, quam inter duos: ergo nec Spiritus sanctus est nisi à duobus: ergo nec per prius procedit ab vno quam ab alio.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus procedit prius à patre quam à Filio, auctoritate, non tempore, vel causalitate, vel origine.

Prius quot modis sumatur. RESP. Ad arg. Dicendum quod prius dicitur multipliciter. Dicitur enim prius duratione, prius causalitate, prius origine, prius auctoritate. Et primis duobus modis prius nullo modo cadit in Deo, quia prius duratione cōtrarium est æternitati, prius causalitate contrarium est essentiæ vnitati. Sed prius origine quo alter ex altero, & prius auctoritate, quo alter accepit ab altero cadit ibi. Sed prius origine cadit respectu producentis & producti, cū alter oritur ex altero: cū vero vnū oritur à duobus

A non cadit ibi *prius* origine, quia tunc ambo sunt vnum originale principium, tamē cadit ibi *prius* auctoritate, quia quamuis Pater, & Filius sint vnum in producendo, tamen hoc accipit Filius à Patre. Si ergo quæritur, vtrum per prius procedat Spiritus sanctus à Patre quam à Filio: si intelligatur duratione falsum est, similiter si prius causalitate, sicut probant primæ rationes ad hoc inductæ. Si autem prius auctoritate, vt prius idem sit quod principalius, veritatem habet.

1. AD illud quod primo obiicitur quod Pater est primum principium & causa, dicendum quod illæ rationes habent veritatem vbi est pluralitas causarum, vel principiorum: sed respectu Spiritus sancti nec est pluralitas causarum, nec principiorum. *Et Scot. inquit: nō est ordo inter spirationē Patris, & Filii, sed est ordo spirantium in spirando, cum vnus habeat ab alio quod spiret.*

B 2. 3. AD illud quod obiicitur quod prius habet, quod habet ex se, dicendum quod si intelligatur prius, id est, principalius, verum est: si autem alio modo, falsum, quia vnum & idem potest haberi à pluribus personis, ita quod ab vna per aliam, nec talis est prioritas aliquo trium prædictorum modorum.

QVÆSTIO II.

An Spiritus sanctus à Patre plenius quam à Filio procedat.

S. Thomas 1.p.q.36. art.3. ad 2.
Scotus 1. Sent. dist. 12 q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 12 p. 2. q. 1.
C *Richardus* 1. Sent. d. 12. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 12. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Gabr. Biel 1. Sent. dist. 12. q. 3.

VTrum plenius procedat à Patre quā à Filio. Et quod sic videtur, quia propter vnumquodq; & illud magis: ergo cum Filius spiret per Patrem, quia hoc à patre, ergo Pater magis spirat. Ad oppos. *Aristot.* 1. *Post. contex.* 5. *Auctor de causis. Proposit.* 1.

2. ITEM omnis causa prima plus influit quam secunda: sed Pater est primum principium spirandi: ergo plus influit quam Filius.

3. ITEM plenius procedit aliquid à quo procedit proprie & principaliter quam à quo nec principaliter, nec proprie: sed Spiritus sanctus procedit à Patre proprie & principaliter, sicut dicitur in littera, & Augustinus dicit: ergo, &c. D

4. ITEM plenius procedit aliquis ab eo à quo habet quidquid habet, scilicet substantiam, & proprietatem, quam à quo non habet: sed Spiritus sanctus habet à Patre & quod sit, & quod procedat à Patre, & Filio: à Filio autem non habet quod procedat à Patre, quia tunc Filius daret aliquid Patri: ergo, &c.

5. ITEM videtur quod nec principalius à Patre, quia qui perfecte dat aliquid alicui, dat ei vim & iurisdictionem, siue auctoritatem: si ergo dat Pater Filio posse spirare: ergo dat ei auctoritatem spirandi: ergo æque principaliter procedit à Filio vt à Patre. Fundamenta.

CONTRA: Si plenius à Patre, ergo perfectius: ergo à Filio non procedit perfectissime: ergo in Trinitate est aliquid imperfectionis.

E ITEM si plenius à Patre quam à Filio, plus accipit à Patre quam à Filio: sed vbi est ponere plus & minus, ibi est diuersitas: ergo in persona Spiritus sancti est diuersitas.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus non plenius procedit à Patre quam à Filio, neque immediatius.

RESP. ad arg. Dicendum quod Spiritus sanctus dicitur procedere à Patre principaliter & per se. Principaliter, quia auctoritas est in Patre. Per se, quia non tantum mediante Filio: sed etiam immediate. Non tamen plenius procedit à Patre, nec perfectius, quia plenius ponit gradum perfectionis, ponit etiam compositionem sub-

stantiæ in producto: quorum neutrum est in diuinis. Vnde si ponatur hæc, quod illud quod procedit ab aliquo principalius, etiam plenius procedit, aut si non plenius neque principalius, simpliciter est neganda. A

1. Ad illud ergo quod obiicitur de causa prima, & propter quod, &c. Dicendum quod sicut dictũ est prius, illud solum habet locum vbi pluralitas causarũ est: hic autẽ non est pluralitas nec causarum, nec principiorum: ideo non habet hic locum.

2. Ad illud quod obiicitur quod non habet Spiritus sanctus à Filio quod procedat à Patre, dicendum ad hoc, quod habere à se, vel ab alio, non ponit gradum plenitudinis. Vnde quamuis Filius diuinitatem habeat à patre, tamen est perfectus Deus, vt Pater: & ideo non sequitur, quod plenius à Patre procedat, quia principalius. B

Adducit hac in contradictionẽ Scot. in Resp. ad argumenta.

3. 4. Qvod obiicitur: Plenius habet ꝙ habet essentiã & proprietatem. Responderi potest interimendo minorem: habet enim Spiritus sanctus à Filio proprietatem, licet non habeat secundum omnem respectum: habet enim processionem à Filio: sed non vt à patre.

5. Ad illud quod obiicitur quod Pater dat filio auctoritatem, dicendum quod dando auctoritatem super Spiritum sanctum nihilominus ex ipso habet auctoritatem, quia ex hoc debet filius eam referre ad Patrem, quia habet à Patre, & inde est, quod in filio est auctoritas, & subauctoritas. Vnde etiam principaliter producit filius: sed Pater principalius: quia in eo est tantum auctoritas, non subauctoritas, Principalitas autem auctoritas dicitur in diuinis. C

QVÆSTIO III.

An Spiritus sanctus mediante Filio à Patre procedat.

Alex. Alensis 1. p. q. 46. Membro 6.
S Thom. 1. p. q. 36. art. 3. Et 1. Sent. dist. 12. q. 1. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 12. p. 2. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 12. q. 3.
Durandus 1 Sent. dist. 12. q. 3.

Fundamẽta. *Hil. in fin.*

VTrum Spiritus sanctus procedat à Patre mediante Filio, & quod sic videtur per Hilarium li. 12. de Trin. qui loquens ad Patrem ait, Spiritus sanctus qui ex te per eum est promerear: ergo Spiritus sanctus est à patre per Filium, ergo mediante Filio. D

Rich. 5. de Tri. c. 8.

Item Richardus dicit quod in diuinis est processio immediata tantum, & mediata & immediata. Mediata tantum esse non potest, & dicit quod mediata & immediata est processio Spiritus sancti ex patre, ergo cum non possit cadere medium nisi Filius, Spiritus sanctus procedit à patre mediante Filio.

Item similis est processus in illa Trinitate processui imaginis creatæ; sed amor procedit à mente mediante intelligentia, ergo Spiritus sanctus procedit à Patre mediante Filio. Si dicas quod non est similitudo quantum ad hoc: ergo destruitur ratio imaginis, quia imago debet repræsentare ordinem & originem personarum, non tãtum numerum in personis, quia hæc etiam est in vestigio. Item sic solus filius spirat, ita quod non pater, tunc pater diceretur spirare, sed mediante filio, ita quod esset processio mediata tantum: ergo cum spiratio conueniat patri per se, & conueniat ei per hoc quod est principium filii spirantis; ergo conuenit ei & mediate, & immediate: sed si hoc, Spiritus sanctus procedit à Patre mediante Filio. E

Ad oppos.

1. Contra: Nobilius est immediatum principium, quam mediatum: sed omne nobilius est Deo tribuendũ: ergo si pater est nobilissimum principiũ Spiritus sancti, ergo tantum immediate nõ mediate, producit ipsum. Si tu dicas quod producit simul mediate & immediate. Cõtra: Mediatum & immediatum sunt opposita: sed opposita non sunt simul vera de eodem & respectu eiusdem: ergo impossibile est quod simul producat mediate & immediate.

2. Item sicut se habet per se ad per accidens, ita mediatum ad immediatum: sed Deus nullius cuius est causa per se, est causa per accidens: ergo nullius cuius est principium immediatum, est principium mediatum.

3. Item magis est immediatum quod nullo modo recipit medium, quam quod recipit: sed filius nullum medium recipit in spirando, ergo immediatius producit quam producat pater: nõ ergo vniformiter omnino producunt Pater & Filius Spiritum sanctum.

Conclvsio.

Spiritus sanctus procedit à patre immediate, cum ipse etiam spiret: atque etiam mediate, quia procedit à Filio, qui est à patre.

Resp. Ad arg. Dicendum quod sicut vult Richardus, productio Spiritus sancti est mediata simul & immediata. Mediata inquantum est à filio, & Filius à Patre: sed immediata inquantum ipse Spiritus sanctus ab ipso patre spiratur. Et huius exemplum ponitur in exitu Abel de Adam. Abel immediate exiit de Adam, quia ipse ex lũbis suis genuit eũ, nihilomin⁹ exiit mediate: quia exiit ab Eua quæ fuit ab Adam siue de Adã deducta. Et hunc modum oportuit esse in Deo propter summam germanitatem. Si enim tantum mediata esset processio Spiritus sancti, vt tantum esset à Filio, nõ esset summa germanitas Spiritus sancti cum Patre. Similiter si omnino immediata, vt esset à Patre tantum, nõ esset summa germanitas cum Filio. Et sic concedendum quod mediante Filio. *Ibid. Vbi supra.*

1. Ad illud quod obiicitur in contrarium, quod nobilius est immediatum principiũ, dicendum quod mediatio est tribus modis: quædam enim est mediatio quæ excludit immediationem tantum, vt quando effectus vltimus nõ continuatur influentiæ causæ prioris: sed per medium omnino producitur priori non cooperante, & hæc dicit ordinem, & diuersitatem agentium, & separationem. Alio modo dicitur mediatio prout dicit ordinem causarum adinuicem non separationem in agendo, sed solum diuersitatem virtutum agentium, & ordinem. Tertio modo prout dicit ordinem, non tamen separationem virtutum agentium, nec diuersitatem. Prima mediatio non cadit in Deo: quia Deus est causa simpliciter prima: cuius influentia est tanta quod nulla creatura agit aliquid, eius influentia remota, & ideo nihil exit de Deo mediate tantum. Secunda mediatio cadit in Deo respectu effectus produci à causa creata, quia ibi est ordo causarum & diuersitas virtutum, sed tamen non est separatio, quia Deus intime agit, quia per seipsum agit: & nihilominus per virtutem creatam quæ ab ipso est. Tertia mediatio cadit in operatione diuina in qua sunt agentes personæ, in quibus attenditur ordo, quia vna habet ab alia quod agat: sed tamen nec est ibi virtutum diuersitas, nec separatio, vel distantia aliqua, immo vna virtute & æque intime agunt: & sic Pater mediante Filio producit Spiritum sanctum, non quia sit medium distantiæ vel differentiæ, sed quia quod filius producat hoc habet à patre, ita quod est ibi quidã ordo. Et sic patet responsio ad sequens, cum dicit quod mediatum & immediatum sunt opposita, verum est enim primo modo, sed non secundo, nec tertio.

2. Ad illud quod obiicitur, quod Deus nullius est causa per accidens, ergo nec mediate, dicendum quod per accidens aliquid causare derogat veritati causæ supremæ. Illius enim dicitur aliquid causa esse per accidẽs, cuius est causa per aliquid aliud, quod non est ab ipso sed aliunde: si ergo Deus alicuius esset causa per accidẽs, non esset causa vniuersalissima & prima: & ita nec nobilissima: sed mediatio non repugnat nobilitati causæ supremæ Causare enim aliud per se & per id quod ab ipso est, non dicit indignitatem, immo dignitatem, quia dignitas est non tantum per se aliquid posse, sed posse alii communicare: ita tamen quod ille sine eo nihil possit.

3. Ad il-

3. Ad illud quod vltimo obiicitur quod filius est immediatior causa, dicendum quod non valet, quia ista mediatio quæ prædicta est, non repugnat immediationi, & ideo non diminuit eam.

QVÆSTIO IV.

An Generatio Filij sit prior spiratione Spiritus sancti secundum rationem intelligendi.

Alex. Alensis 1. p.q. 46. Membro 7.
S. Thom. 1. Sent. dist. 12. q. 1. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 12. q. 1.
Henricus in summa art. 54. q. 5.
Richard. 1. Sent. dist. 12. q. 4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 12. q. 1. art. 1.

Fundamēta.

QVæ istarum duarum emanationum scilicet generationis & processionis sit prior secundum rationem intelligendi. Et quod generatio filii, ostenditur sic: In imagine creata sic est, quod secundum ordinem intelligendi prior est emanatio notitiæ à mente quam amoris, sicut vult Augustinus, quia incognita non possumus diligere, sicut dicit Augustinus: ergo si ordo attenditur in imagine secundum conformitatē ad Trinitatēm increatam: ergo secundum rationem intelligendi prior est processus verbi quam amoris in diuinis, maxime cum per imaginem creatam intelligamus Trinitatem increatam. *Aug. 10. de Trin. c. 1. to 3.*

Item sicut vult Philosophus, voluntas est cuius principium est in ipso cognoscente singularia, ergo voluntas vt voluntas præsupponit cognitionem: ergo emanationem verbi emanatio amoris. *Aristot. de motibus animal.*

Item omne principium secundum rationem intelligendi prius est quam principiatum: sed Filius est principium Spiritus sancti: ergo secundum rationem intelligendi oportet præintelligere filium, quam Spiritum sanctum: ergo & generationem, quæ est emanatio filii prius quam processionem, quæ est Spiritus sancti.

Item in omni agente per modum naturæ, & voluntatis, productio per modum naturæ intelligitur ante productionem voluntatis: ergo cum Pater sit natura intellectualis producens Filium connaturalem, & per modum naturæ. & Spiritum sanctum per modum voluntatis, vt supra tactum est: ergo emanatio Filii prior est secundum rationem intelligendi, emanatione Spiritus sancti.

Ad oppositum.

1. Contra: per Augustinum: Partum mentis præcedit appetitus quidā, quo id quod nosse volumus quærendo & inueniendo nascitur proles ipsa notitia: ergo ante est in imagine creata appetitus, quam sit proles notitia: ergo ante amor, quam verbum: ergo & processio ante generationem. *Aug. 9. de Trin. c. 12. to. 3.*

2. Item nullus videns rem cognoscit ipsam, nisi intentio voluntatis applicet vim cognoscētem ipsi cognoscibili, vt patet de homine eunte per viam, qui cum iuit, & alibi cogitauit, perfecte nescit quo transierit, sicut dicit August. in 11. de Trin. Ergo voluntas præcedit ipsam cognitionem: ergo amor verbum in creaturis: ergo pari ratione in Deo, saltem secundum intellectum. *Arist. de sensu & sens.* *Aug. lib. 11 de Trin. c. 8 ad fi. to. 3.*

3. Item sicut vult Philosophus, primum & immediatum est idem. Vnde ipse in lib. Posteriorum diffiniēs propositionē immediatam, dicit quod immediata propositio est illa, qua non est altera prior: sed æque immediate Spiritus sanctus procedit à Patre, vt filius, ergo æque primo, ergo nec secundum rem, nec secundum rationem intelligendi generatio filii præcedit processionē Spiritus sancti. *Aristot. 1. Post. context. 13.*

4. Item quanto aliquid communius, tanto prius est secundum rationem intelligendi: sed spiratio est communior quam generatio, quia conuenit patri & filio, sed generatio soli patri: ergo prior est secundum rationem intelligendi spiratio quam generatio.

* * *

Conclvsio.

Generatio Filij secundum rationem intelligendi, est prior spiratione, cum Filius sit principium Spiritus sancti, & procedat per modum naturæ.

Resp. ad arg. Dicendum quod quidquid sit de ordine reali, de quo infra dicetur, secundum rationem intelligendi prior est emanatio verbi: tum quia verbum est Spiritus sancti principium, tum etiam quia verbum procedit per modum naturæ: sed Spiritus sanctus per modum liberalis voluntatis: tum etiam quia intelligimus emanationes in personis per emanationes repertas in imagine. In imagine autem constat quod cognitio & intelligentia præcedit amorem & voluntatem, non tamen volo dicere quod in diuinis sit emanatio, natura, posterior emanatione, sicut reperimus in imagine creata.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium ꝙ appetitus præcedit partum mentis, dicendum quod ille appetitus habet secundum statum duplicem considerari. Vno modo secundum rationem inhiantis ante habitam cognitionem. Alio modo secundum rationem complectentis, & hoc est post habitam cognitionem, & secundum primum statum est imperfectionis, quantum vero ad secundum, est perfectionis: & ideo quia quod perfectionis est in Deo ponimus, non quod est imperfectionis, ideo appetitus secundo modo assimilatur Spiritui sancto, & hic tenet rationem tertii. Et quod primus sit imperfectionis: patet, quia est ignorantis, & desiderantis scientiam acquirere, quod non conuenit Deo.

2. Ad illud quod obiicitur quod intentio præexigitur ad cognitionem, dicendum quod verum est ad cognitionem acquirendam, sed notitia prout est in acquirendo, non habet plenitudinem cum illo verbo, vt vult Aug. in 15. de Trinitate.

3. Ad illud quod obiicitur quod æque immediate procedit Spiritus sanctus, dicendum quod verū est, sed tamen Spiritus sanctus ita procedit immediate, quod etiā mediante filio, & ita ex illa ratione oportet præintelligi emanationem filii. *Lib. 15. de Trin. c. 13. to. 3.*

4. Ad illud quod obiicitur quod quanto aliquid cōmunius, tanto prius, dicendum quod verum est in absolutis: sed non tenet in respectiuis, vt in generatione, & creatione. Potest tamen dici quod istud intelligitur de eo quod est commune communitate prædicationis: sed cōmunis spiratio est communis communitate non tantum prædicationis, quia dicitur de Patre & Filio, sed etiam communitate cuiusdam concordiæ, & connexionis, & tale commune secundum rationem concordiæ & amicitiæ præsupponit concordantes, & connexos non præit, & sic patet illud.

QVARE SPIRITVS SANCTVS CVM SIT DE SVBSTANTIA PATRIS, NON DICATVR GENITVS VEL FILIVS, SED TANTVM PROCEDENS: CVR VERO FILIVS natus tantum, non autem procedens: quæ sit distinctio inter Generationem Filii & Processionem Spiritus sancti, & an Spiritus sanctus dicatur Ingenitus.

DISTINCTIO XIII.

POST hæc considerandum est, quantum à talibus quales nos sumus intelligi potest, cum Spiritus sanctus procedat de Patre, & sit de substantia Patris: Cur non dicatur esse natus, sed potius procedere: Et cur non dicatur filius. Quare autem Spiritus sanctus non dicatur vel sit natus, & ideo non sit Filius. Augustinus ostendit in 15. lib. de Trinitat. *Ca. 27. to. 3*

dicens: Si Spiritus sanctus Filius diceretur, amborum vtiq. Filius diceretur, quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris, & matris. Absit autem vt inter Deum patrem, & Deum filium tale aliquid suspicemur. Absurdissime ergo filius diceretur amborum, id est, patris & filij. Amborum enim filius diceretur, si eum ambo & genuissent, quod abhorreret omnium sanorum sensus. Non ergo ab vtroque est genitus, sed procedit ab vtroque amborum Spiritus. His verbis ostenditur, cur Spiritus sanctus, cum sit de Patre, non tamen dicatur genitus, vel filius.

ibid. in fin.

Cum Spiritus sanctus non dicatur genitus, cur Filius dicatur procedere.

B Cum autem Spiritus sanctus non dicatur genitus, sed tantum procedens, quæri solet cur filius non dicitur tantũ genitus, sed & procedens, sicut ipse in Euangelio Ioannis ait: Ego ex Deo processi, vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum Spiritus sanctus procedit à Patre: sed etiam Filius. Ad quod dicimus quod cum vterque procedat à Patre, dissimiliter tamen. Nam Spiritus sanctus, vt ait August. in 15. lib. de Trin. procedit à Patre, non quo modo natus, sed quo modo datus, vel donum. Filius autẽ processit nascendo, exijt vt genitus. * Ac per hoc illud elucescit, vt potest, scilicet cur Spiritus sanctus etiam non sit filius, cum & ipse à Patre exeat. † ideo Spiritus non dicitur Filius: quia neque natus est sicut vnigenitus, neque factus, vt per Dei gratiam in adoptionem nasceretur, sicut nos.

Ioan. 16. d

Ca. 14. to. 3.

* Corollarium respondens prima quæstion.

† ibid. immediate.

Quod non potest distingui à nobis inter generationem Filii, & processionem Spiritus sancti.

Inter generationem vero Filij, & processionem Spiritus sancti, dum hic viuimus, distinguere non sufficimus. Vnde Augustinus Maximino præmissam quæstionem refricãti, scilicet quærenti cur Spiritus sanctus non diceretur filius, cũ de patris esset substantia: respondens sic ait: Quæris à me si de substantia patris est filius, de substantia patris est etiam Spiritus sanctus: cur vnus filius sit, & alius nõ sit filius. † Ecce respondeo siue capias, siue non capias. De Patre est Filius, de Patre est Spiritus sanctus: sed ille genitus est, iste procedens. Ideo ille filius est patris, de quo est genitus: iste autem Spiritus est vtriusque, quoniam de vtroq. procedit: Sed ideo cum de illo loqueretur ait: De Patre procedit, quoniam Pater processionis eius auctor est, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit, vt etiam de ipso, procederet Spiritus sanctus. Nam nisi procederet etiã de ipso, non diceret discipulis: Accipite Spiritum sanctum: cumq. insufflando daret, vt à se quoque procedere significans, aperte ostenderet flando, quod spirando dabat occulte. Quia ergo si nasceretur, non tantum de Patre, nec tantum de Filio, sed de ambobus vtique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo esset: non oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo Spiritus sanctus, procedendo de ambobus.

Aug. lib. 3. contra Maxim. c. 14. to. 3.

† Resp. August.

Ioan. 15. d

Ioan. 20. f

Hic dicitur quod non valet inter illa duo distinguere.

Quid autem inter nasci, & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur, quamuis omne procedat quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est: quamuis bipes sit omnis qui homo est: Hoc scio: distinguere autem inter illam generationem, & hanc processionem nescio, non valeo, non sufficio. Ac per hoc quia & illa, &

Ex eodem Aug. aduersus Maxim. li. & ca. citatis.

A ista est ineffabilis, sicut Propheta de filio loquens ait: Generationem eius quis enarrabit? ita de Spiritu sancto verissime dicitur: Processionem eius quis enarrabit? Satis sit ergo nobis, quia non est à seipso filius, sed ab illo de quo natus est: non est à seipso Spiritus sanctus, sed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus: De Spiritu sancto quo modo ipse de Deo sit, nec tamen ipse filius sit, quoniam procedendo non nascendo legitur esse de Deo, iam superius, quantum visum est disputauimus.

Isa. 53. c

An Spiritus sanctus debeat dici Ingenitus.

Nunc considerandum est, cum Spiritus sanctus non sit genitus, vtrum debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici. Vnde Augustinus ad Orosium ait: Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat, quia si dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare: si autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim solus filius dicitur genitus, ita & solus pater dicitur ingenitus, eo quod ab alio non sit. Vnde Augustinus in 15. lib. de Trin. Pater, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur ingenitus, non quidem in Scripturis, sed in consuetudine disputantium, & de re tanta sermonem qualem C valuerint proferentium. Filius autem de Patre natus est: & Spiritus sanctus de patre principaliter, & communiter de vtroque procedit. Ideoq. cum Spiritum sanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus, ne in hoc vocabulo vel duos Patres in illa Trinitate, vel duos, qui non sunt de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis aperte ostendit, Spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.

In dialog. q. 2. to. 4.

Cap. 26. tom. 3.

Ibidem.

Quod Hieronymus dicit Spiritum sanctum Ingenitum: & videtur prædictis aduersari.

Hieronymus tamẽ in regulis definitionum contra hæreticos, dicit Spiritum sanctum ingenitum esse, his verbis: D Spiritus sanctus pater non est, sed ingenitus, atq. infectus. Pater non est, quia patris est, & in patre est: processionem habet ex patre, & non natiuitatem. Filius autem non est, quia genitus non est. Ecce ijs verbis dicitur Spiritus sanctus esse ingenitus: quod videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

Apparens obligatio contra respons.

Determinatio, secundum diuersas acceptiones, Ingeniti.

Sed vt istam (quæ videtur) repugnantiam de medio abigamus, dicimus quod Hieronymus aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augustinus: Accepit enim Augustinus ingenitum, qui, vel quod de alio non est, & secundum E hoc de solo patre dicitur. Hieronymus vero ingenitum dicit, non genitum, & secundum hoc de Spiritu sancto potest dici, cum Spiritus sanctus non sit genitus.

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit, Spiritum sanctum ingenitum.

Quod autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex verbis eius, quibus in eodem tractatu vtitur, faciens talem diuisionem: Omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum non est: & est quod nec natum est, nec factum est: & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natum est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistẽ-

Aug. 5. de Trin. c. 7. to. 3.

tiam desistinemus. Quod ergo nec natum, nec factum est pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autē natū est, & factum non est, filius est qui à patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factum, nec natum est, Spiritus sanctus est, qui à patre procedit, Quod etiam factum est & natum non est, cælum & terra, ceteraq́, quæ insensibilia sunt. Quod autem factum, & natum, & renatum est homo est. Quod vero factum est, & natum est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieronymus se ingenitum *accipere* non genitum. *Aliter enim non esset præmissa diuisio vera, scilicet omne quod est, aut ingenitum est, aut genitum, aut factum. Atque in diuisionis huius prosecutione: in assignatione* ingeniti, *vbique ponit non natum.*

DISTINCTIO XIII.

De æterna processione Spiritus sancti quantum ad generationem à qua distinguitur.

Post hac considerandum:&c.

Expositio textus.

Divisio. SVpra egit Magister de processione per comparationem ad illum ad quem, & à quo est. Hic tertio loco agit de ipsa secundum comparationem, & generationem, à qua differt. Et hæc pars habet duas partes. In prima Magister quærit, & determinat vtrum Spiritus sanctus debeat dici genitus. In secunda vtrum debeat dici ingenitus, ibi: *Nunc considerandum est, cum Spiritus sanctus non sit genitus*. Item, prima pars habet quatuor. In prima ostendit, quod Spiritus sanctus non debeat dici natus, vel genitus, vel Filius. In secunda ostendit quod cum Spiritus sanctus non dicatur genitus, cur Filius qui dicitur genitus, etiam dicitur procedere. ibi: *Cum autem Spiritus sanctus non dicatur genitus, & ratio est, quod aliter dicitur Filius procedere, quam Spiritus sanctus.* In tertia vero tentat assignare differentiam inter generationem, & processionem, ibi: *Inter generationē vero Filij, & processionem*, &c. In quarta vero, & vltima ostendit humanam insufficientiam ad illam differentiam indagandam, ibi: *Quid autem inter nasci, & procedere intersit.* Similiter secunda pars in qua Magister quærit, & determinat, vtrum Spiritus sanctus debeat dici ingenitus: habet quatuor partes. In prima ostendit Magister, & probat auctoritate Augustini quod Spiritus sanctus non debet dici ingenitus. In secunda vero ostendit contrarium auctoritate Hieronymi quod debet dici ingenitus, & ponitur, ibi: *Hieronymus tamen in regulis definitionum*, &c. In tertia vero prædictam controuersiam determinat per distinctionem, ibi: *Sed vt istam, quæ videtur, repugnantiam.* In quarta, auctoritate Hieronymi confirmat suam solutionem, ibi: *Quod autem Hieronymus, ita accipeit*, &c.

Si Spiritus sanctus Filius diceretur, amborum vtique Filius diceretur. Dub. I.

Videtur ista ratio Augustini magis ad oppositum, quā ad propositum: ex hoc enim similior esset generationi in creaturis, quæ est ex duobus.

RESP. Dicendum quod quamuis similior sit quantum ad dualitatem producentium, non tamen quantū ad modum producendi posset esse similitudo, quia sic oporteret quod altera personarum esset principium passiuum: quātum autem ad hoc non potest esse similitudo.

Nam spiritus sanctus, &c. *Dub. II.*

Videtur male dicere, quia cum non sit datus nisi ex tempore, videtur quod non procedat nisi ex tempore.

Aug. lib. 5. de Tri. ca. 14. & 15. tom. 3. RESP. Sicut infra patebit, si intelligitur de processione temporali, datus dicit actum. Si autem de æterna, datus dicit aptitudinem.

A

B

C

D

E

Dub. III.

Aug. lib. 3. cōtra Max. c. 14. tom. 3. ITEM quæritur de hoc, vnde Augustinus respondet Maximino præmissam quæstionē refricanti sic: Spiritus sanctus est Deus, & non est Deus nascendo: ergo non Deus naturaliter: ergo adoptiue: & quod hoc argumētū sit bonum, videtur, quia quod inest alicui naturaliter, inest ei à natiuitate: ergo quod non inest à natiuitate, non inest naturaliter: ergo cum Spiritus sanctus non procedat vt natus, non inest ei esse Deum à natiuitate: ergo non est Deus naturaliter.

Aug. ibid. RESP. Dicendum ad hoc secundum Augustinū, quod argumentum istud non valet, nisi in eis quæ generantur, in aliis non. Et hoc patet, quia Adam erat homo natura, sicut vnusquisq; nostrum, & tamen ipse habuit per creationem, quod nos habemus per generationem: sic Deus pater communicat naturam suam Spiritui sancto per spirationem, sicut Filio per generationem.

Pater, processionis eius, &c. *Dub. IV.*

Videtur male dicere, quia aut hoc quod est auctor dicit essentiam, aut notionem: non essentiam, quia tunc diceretur de Spiritu sancto: si notionem, quæro quam: non innascibilitatem, quia illa non dicit respectum ad processionem: item non generationem, nec spirationem, quia nihil esset dictum vt videtur. ITEM quæritur vtrum pater posset dici auctor generationis Et quod nō, videtur, quia Distin. 9. pater dicitur auctor filii, & sicut supra dixit Hilarius, sensus est, id est, genitor filii, ergo tunc idem esset dicere est auctor generationis, quod genitor.

RESP. Dicendum quod auctor dicit in patre fontalem plenitudinem, quia ipse non est ab alio, sed alii ab ipso, & inde dicit (vt credo) eandem notionem, quam dicit innascibilis, sed differenti modo. Quia innascibilis dicit priuationem prioris: sed auctor dicit fecunditatem, & plenitudinem respectu procedentium ab ipso, quam habet nō aliunde, & ideo dicitur auctor ab auctoritate. Auctoritas autem est in patre: quia quod habet, ab alio non habet, & hoc est, quod est innascibilis, & ita patet quod potest dici auctor omnium personarū quæ sunt ab ipso. Ex his patet responsio. Dico enim quod dicit eandem notionem quam innascibilitas: sed alio modo. Ex hoc patet, quod nunquam dicitur filius auctor spirationis, quamuis spiret: quia non habet à se, sed ab alio: vnde auctor proprie dicitur principium alterius non ab alio.

Distinguere inter illam generationem, & istam processionem nescio. Dub. V.

Videtur talis ignorantia esse peccatum, quia distinctio personarum de necessitate est fidei, & salutis: sed qui ignorat ea quæ sunt de necessitate fidei, damnabiliter ignorat: ergo, &c.

RESP. Dicendum quod duplex est scire, scilicet si est, & sicuti est. Scire si est, hoc modo certitudinaliter credere distinctionem de necessitate salutis est large sumpto scire. Scire autem sicuti est non pertinet ad statū meriti, sed præmii, & de hac scientia loquitur hic Magister, & Augustinus. Et nota quod tria dicit: *Nescio*, quantum ad habitum scientiæ: *non valeo*, quantum ad ingenium: *non suffitio*: quantum ad vtrunque.

Dub. VI.

Ideo obiicitur de hoc quod dicit appellatur ingenitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine disputantium.

Dion. c. 1. de diu. nom. CONTRA per Dionysium: Non est audendum aliquid dicere de illa supersubstantiali, & sancta Trinitate præter ea quæ diuinitus nobis ex sacris eloquiis claruerunt: ergo male fecerunt qui nomen hoc inuenerunt.

RESP. Quamuis istud verbū non dicatur in scripturis, dicitur tamen verbi huius intellectus: & quia verbū non est profanum, nec errori coniunctū, cum intellectus verbi ex scriptura ex fide habeatur, non fuit contra fas illud

Deo attribuere, vt ipsam Trinitatem conferendo apertius possimus intelligere.

Et aliter Augustinus. Dub. VII.

Hoc non videtur verum; quia hoc modo ingenitum conuenit essentiæ: ergo non est patris proprium.

RESP. Dicendum quod licet Magister dicat intellectum Augustini, tamen non totum. Ingenitum enim secundum quod dicitur proprietas patris priuat esse ab alio, nec hoc sufficit ad hoc vt sit notio, nisi etiam consequenter dicat quod alius sit ab ipso: quia sicut obiectum est: non esse ab alio siue non generari, conuenit essentiæ.

Et est quod natum est, & factum non est. Dub. VIII.

B Obiicit Arrius quod duodecim sint modi generationis, quorum quolibet dato, sequitur, quod filius non tantum natus, sed etiam factus est, & hos modos ponit disputans contra Victorianum. Primus modus est per defluxum lineæ à puncto. Secundus est penes emissionem radii à sole, vel ab alio luminoso corpore. Tertius est penes sigillationē characteris, sicut figura fit in cera à sigillo. Quartus est penes immissionem, vt quando à Deo datur bona voluntas. Quintus est penes exitum proprietatis, vel accidentis à principiis subiecti: quæ sunt materia & forma. Sextus est penes intentionis siue speciei abstractionem, sicut species rerum generatur in anima. Septimus est penes excitationem, sicut liberum arbitrium excitatum à gratia procedit in bona opera. Octauus est penes transfigurationem, sicut ex ære fit statua, vel sicut in figura incisionis. Nonus est penes productionem, sicut à primo mouente immobili producitur motus. Decimus est penes exitum specierum in genere per differentias diuidentes genus & constituentes speciem. Vndecimus est penes ideationem, sicut arca exterior, ab arca quæ est in mente artificis. Duodecimus est penes nascentiam, vt homo generatur ab homine. Quocunque autem prædictorum modorum generetur filius, non tantum genitus est, sed etiam factus est.

C Ad hoc est responsio, quia aut Arrius accipit generationem communiter ad creatam & diuinam, aut specialiter in creatura. Si communiter, tunc dico quod insufficienter diuidit, quia vltra istos modos est generatio filii à patre secundum modum singularem, qui est de tota substantia generantis, sicut supra dictum fuit 9. distinctione, vbi, quia non potest esse mutatio, nullo modo potest esse factiō. Si autem diuidat generationem vt est in creaturis, dicendum quod diuisio illa insufficiens est adhuc, quia omittit generationē æquiuocam, quæ est secundum putrefactionem. Sed esto quod comprehendat eam sub generatione quæ est secundum nascentiam, tamen adhuc non valet ad propositū, quod si non generatur, sicut creatura dicitur generari, nullo modo generatur: quamuis enim creatura sit Deo similis, tamen plus est dissimilis quā similis, sicut dicit Augustinus in 15. de Trinit. & Hilarius. Similiter cum omnis comparatio inferiorum plus habeatur hominibus vtilis quam Deo apta: & ideo hæretici errauerunt qui credebant omnino esse in Deo, sicut videbant in creatura, & hoc bene tangitur in Gloss. super primum ad Hebræos, vbi dicitur: Non possunt temporalia comparari æternis integra collatione, sed aliqua tenui similitudine, & ideo sicut supra ostēsum est, secundum diuersas conditiones, diuersæ generationes illam repræsentant. Ratione enim conformitatis est similis generationi verbi à mente. Ratione coæuitatis, similis generationi splendoris à sole, siue de luce. Ratione æqualitatis, generationi viuentis de viuente.

Cap. 10. tom. 3.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiā eorū quæ dicūtur in litera, quatuor quæruntur. Primo quæritur vtrum in diuinis sit ponere processionem. Secundo vtrum processio Spiritus sancti sit generatio. Tertio vtrum processio Spiritus sancti realiter differat à generatione. Quarto vtrum Spiritus sanctus debeat dici ingenitus aut non.

QVÆSTIO I.

An in diuinis sit ponere processionem.

Alex. Alensis 1. p. q. 42. Membr. 1.
S. Thom. 1. p. q 27. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 13 art. 1.
Et de Pot. q. 10. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 2. q. 7.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 13. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 13. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 13. q. 1.

QVod processio sit ponenda in diuinis, ostēditur primo auctoritate Ioannis per quem dicit Saluator: Mittam vobis Spiritum veritatis qui à Patre procedit. Si ergo Veritas non dicit nisi Verum, & verba Dei non loquitur nisi proprie vera: ergo proprie est processio in diuinis. Fundamenta. Ioan. 15.

ITEM in diuinis verissime est origo, ergo & productio, sed omni productioni actiuæ respondet productio passiua: sed productio passiua est processio: ergo à primo ad vltimum in diuinis vere & proprie est processio.

ITEM amor noster & est amor, & ab alio, & exitus eius ab alio vere & proprie exprimitur in verbo procedendi: cum ergo amor diuinus qui est Spiritus sanctus vere & proprie amor sit, & ab alio: sicut nomen amoris ei competit propriissime, ita videtur ei conuenire & processio.

ITEM ad completam rationem processionis ista duo requiruntur, quod sit ab alio, & in aliū tendat: sed amor qui est Spiritus sanctus non procedit à Patre in quantū amat se, nec à Filio inquantum amat se: sed inquantum vnus amat alterū, quia nexus est: ergo Spiritus sanctus est amor quo amans tendit in alium, & ista duo complectuntur rationem processionis perfectæ: ergo processio est in diuinis.

1. CONTRA: Processio de ratione sui nominis dicit elongationem, & recessionem. Vnde processio quasi procul cessio, sicut præcessio dicit antecessionem. Sed sicut in diuinis non est antecessio propter summam simultatem, ita nō est elongatio propter summam vnitatem: ergo sicut in diuinis non ponitur nomen præcessionis, ita non debet poni nomen processionis. Ad oppos.

D 2. ITEM in creaturis processio de ratione sui generis dicit motum, & ita indigentiam, & imperfectionem: sed nullum tale nomen debet transferri ad Deum: ergo nec processio.

3. ITEM creatio dicit specialē differentiā processionis, & differentiam addētem nobilitatē: quia dicit egressum rei à Creatore qui est causa nobilissima: sed creatio passiua nullo modo reperitur in diuinis, nulla enim persona dicitur creari: ergo pari ratione nec processio.

4. ITEM processio in creaturis non dicitur nisi dupliciter, videlicet localis, & causalis. Localis quæ est in motu progressiuo. Causalis quæ est effectus à causa: sed localis non potest transferri ad diuina, quia nulla mutatio secundum locum, nec in generali, nec in speciali, cadit in Deo: & præterea cum talis sit ab vno in alium, oporteret ponere, quod Spiritus sanctus æternaliter non procederet à Patre & Filio: non ergo inuenitur processio localis: E sed hæc nobilior est quā causalis, quia ista est entis completi, & à principio intrinseco: ergo per locum à maiori, nec causalis inuenitur in Deo, & ita nullus modus processionis reperitur.

CONCLVSIO.

Processio in diuinis ponenda est, cum sit ibi respectus principii à quo, & respectus termini ad quem: quamquam elongatio non adsit, quæ ex accidenti processioni contingit.

RESP. Ad arg. Dicendum quod processio in creaturis dicit

dicit respectum ad principium à quo, vt radius dicitur procedere à sole, sicut flos ab arbore, & quod dicit motum, hoc accidit ei. Et similiter ratione nominis dicit respectum ad terminum ad quem, & quod dicit elongationem, hoc accidit ei. Quoniam ergo in diuinis vterque respectus reperitur: nam persona procedens respectum habet ad principium à quo, vt amor procedens ab amãte respectum habet ad amatum, amor scilicet ille qui est nexus & charitas: ideo vere, & proprie, & perfecte ratio processionis inuenitur in diuinis, vnde concedendæ sunt rationes ad hoc adductæ.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium quod processio dicit elongationem, dicendum quod hoc verũ est in creaturis, in quibus per appropriationem ad terminum ad quem fit elongatio à termino à quo, propter sui finitatem, & circumscriptionem, & distantiam, & sic non est in Deo.

2. Ad illud quod obiicitur quod processio dicit motũ in creaturis, dicendum quod non trãsfertur ratione motus, sed ratione duplicis respectus, qui quamuis non posset esse in creaturis sine motu propter imperfectionẽ, nihilominus est in Creatore.

3. Ad illud quod obiicitur de creatione, dicendum quod creatio de principali impositione dicit exitum de nihilo, & ideo nullo modo significatum eius potest in Deo saluari, nec proprie, nec transsumptiue: non sic autẽ est de generatione & processione.

4. Ad illud quod obiicitur quod nec causalis, nec localis, dicendum quod immo ad modum causalis. Et causalis vno modo conuenientiam habet cum locali. Nã causalis processio vno modo terminatur in procedente, ita quod nihil vltra respicit, vt cum dicitur, filius procedit à patre. Alio modo prout effectus respicit aliquem vt terminum, & sic procedit amor ab amante in amatum. Et aliquo modo conuenit cum processione locali, quia respicit terminum ad quem, aliquo modo differt, quia non respicit tanquam in illo recipiatur, sed tanquam obiectum: & quoniam respectus, & emanatio vere reperiũtur in diuinis, hinc est quod illa emanatio dicitur ad similitudinem emanationis causalis: sed similitudo localis processionis ibi non cadit nisi longinque, & ideo Græci decepti sunt. Et ad illud quod processio localis est perfectior, dicendum quod processio localis semper habet imperfectionem coniunctam ratione nominis, non sic originalis: & verum est, quod perfectior est inter motus, sed processio in diuinis non dicit motum, sed originem sine motu, & mutatione, sicut supra dictum est de generatione.

QVÆSTIO II.

An processio idem sit quod generatio.

Alex. Alensis 1. p. q. 43. Membro 2.
S. Tho. 1. p. q. 27 art. 4.
Scotus 1. Sent. dist. 13. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist 13. q. 3.
Durandus 1. Sent. dist. 13. q. 2.
Io. Baccon. 1. Sent. dist. 13. q. 1.
Greg. Arim. 1. Sent. dist. 13. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 13. q. 4.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist. 13. q. 1 art. 2.

Fundamenta. *Aug. 15. de Trin. c. 26. to. 3.* — Vtrum processio Spiritus sancti sit generatio. Et quod non, videtur per August. in 15. de Trinit. Sicut Filio præstat essentiam sine vllo initio temporis & sine vlla mutatione generatio, sic Spiritui sancto processio: ergo si non est idem quod præstat essentiam duabus personis, &c.

Dist. 10. — Item hoc ipsum videtur ratione, quia generatio est emanatio secũdum modum fecunditatis naturæ: sed sicut supra probatũ est, Spiritus sanctus procedit per modum liberalitatis & amoris: ergo non generatur: ergo generatio non est processio.

Item nihil vnum exit à duobus similibus per viam generationis, nisi alter sit vt pater, alter vt mater: alter vt principium actiuum, alter vt principium passiuum: sed Spiritus sanctus procedit à duob⁹ similibus: ergo si per viã generationis, alter est ei vt pater, alter vt mater, quod omnino absurdum est.

Item filius est sua generatio, & Spiritus sanctus est sua processio: ergo si procedere esset generari, Spiritus sanctus esset Filius: sed Spiritus sanctus procedit à Filio, & dicitur Spiritus Filii, sicut Filius dicitur Patris: ergo si Filius non est Pater, nec Spiritus sanctus est Filius: ergo nec processio est generatio.

1. Contra: In his inferioribus generatio est motus ad substantiam. Vnde generatio est substantiæ productio: sed processio Spiritus sancti est substantiæ secundũ hypostasim productio: ergo est generatio. — **Ad oppositum.**

2. Item generare sic diffinitur à Damasceno: Generare est sibi similem in substantia producere: sed spiratione vel processione producitur spiritus similis in natura: ergo & processio est generatio. — *Lib. 1. c. 8.*

3. Item actiones & mutationes denominantur à termino: ergo quæcunque conueniunt in eo quod habetur per emanationem, conueniunt in modo emanandi: sed Filius, & Spiritus sanctus conueniunt in substantia quam habent per emanationem: ergo conueniunt in emanatione: ergo si modus emanandi Filii est generatio, & Spiritus sancti similiter. — *Arist. 5. Phys. comm. 4.*

4. Item productio est superius ad generationem: sed quæcumque producuntur, procedunt: ergo processio est superius ad generationem: ergo generatio est processio: ergo pari ratione processio est generatio. Si dicas quod processio appropriatur Spiritui sancto, quæro rationem, & videtur quod magis debeat appropriari Filio, quia si ratio procedendi secundum rationẽ intelligẽdi per prius est in Filio: ergo processio magis debet ei appropriari.

5. Item si generans est spirans: ergo genitus est spiratus, & econuerso: sed spiratio passiua est processio: ergo, &c.

Conclvsio.

Quemadmodum Spiritus sanctus non est Filius, sic Spiritus sancti processio non est generatio.

Resp. ad arg. Dicendum quod sicut Spiritus sanctus non est filius, ita nec processio Spiritus sancti est generatio.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur in contrariũ quod generatio est productio substantiæ, dicendum quod est producere substantiam secundum voluntatem, & est producere substantiam similem præter naturam, & est producere substantiam similem per modum naturæ. Isti tres modi distinguuntur, & diuersi, & separabiles sunt quantũ est de se: quod patet, quia in productione Adam fuit substantiæ productio, & tamen non fuit generatio. Deus enim non generauit Adam, sed creauit. In productione Euæ de Adam fuit similis substantiæ productio: non tamen generatio, quia Adam non genuit Euam. Sed in productione Abel fuit substãtiæ productio secundum viam naturæ, & ideo fuit ibi generatio secundum rem: ergo isti tres modi distinguuntur in Deo. Tamen in actione creaturæ non distinguuntur: quia creatura non potest substantiam producere nisi similem, & hoc per virtutem naturalem. Et ratio huius est imperfectio potentiæ, & limitatio in creatura, sed in Deo est summa potẽtia, & ideo in eius operatione isti tres modi habent distinctionem. Ideo quamuis in istis inferioribus gratia materiæ sit completa ratio generationis, productio substantiæ similis, vel productio substantiæ, non tamen in diuinis, immo oportet addi per modum fecunditatis naturæ. Et quia ista conditio defecit in productione Spiritus sancti, patet quod non sequitur.

3. Ad illud quod obiicitur, quod similem habet vterque emanationem, dicendum quod differt emanatio in his inferiorib⁹, & in Deo, quia in his inferiorib⁹ terminatur ad essentiã vel substantiã, q̃ multiplicatur: sed in diuinis terminatur ad hypostases: quoniã ergo hypostasis ad

quam terminatur processio, est amor: hypostasis, ad quã terminatur generatio, est imago: & amoris & nexus est spirari, non generari. Econuerso, imaginis est generari non spirari, cum non sit consimilis ratio propria hypostasum secundum se: nec erit consimilis emanatio, ipse vero procedit, ac si ad substantiã proprie terminaretur.

4. AD illud quod obijcitur quod processio est commune generationi, dicendum quod est commune generationi, & processioni proprie dictæ, & nos hic loquimur de processione prout tantum Spiritui sancto conuenit, sic autem non est communis, nec hoc modo prædicatur nec subijcitur, nec est intelligenda ibi communitas rei, sed solum proportionis, siue modi loquendi. Quod ergo quæritur, quare magis Spiritui sancto appropriatur, quidam voluerunt dicere, quod sicut hoc nomen, *Proprium*, commune est diffinitioni, & propriæ passioni, tamen quia diffinitio addit supra nomen proprii, propria passio non, ideo diffinitio habet nomen, propria passio non, sed nomen commune retinuit. Sic etiam dicunt in proposito. Sed hoc est absurdum dicere, quod Spiritus non habet proprium, & singularẽ modum emanãdi sicut Filius. Ideo volunt alii quod addit alium modum, sed quia ille modus in creaturis non est, quia aut raro aut nunquam procedit aliqua hypostasis aliter quã per generationem, ideo sacri Doctores nolunt nomen proprium, vel nouum fingere: sed magis commune appropriare. Sed illud adhuc non videtur verum, quia sicut emanatio Filii recte exprimitur à verbo generandi, ita emanatio Spiritus verbo spirandi. Et propter hoc aliter dicendum, quia sicut Pater dicitur ingenitus, quia ab eo remouetur omnis generatio, quia nec generatur, nec est à generato. Similiter econuerso, processio, proprie de eo dicitur, in quo est omnino ratio procedendi, & talis est Spiritus sanctus, quia procedit, & est à procedente: non sic autem Filius, ideo Spiritui sancto attribuitur. Aliter potest dici quod completa ratio processionis consistit in comparatione ad principium à quo, & ad terminum ad quem, & quia Spiritus in sua emanatione, quia nexus est, vtrumque respicit: filius alterum, ideo completissima ratio huius nominis reperitur in Spiritu sancto, quamuis aliquo modo reperiatur in Filio, & ideo Spiritui sancto appropriatur.

Arist. 1. Topic. c. 4.

Opinio aliorum.

Opinio Doctoris.

Alia opinio Doctoris.

5. AD illud quod obiicitur vltimo, quod generans est spirans, dicendum quod illa prædicatio non est formalis: sed solum ratione suppositi, & quia vna persona, siue vnum suppositum potest generare & spirare, ideo hæc est vera: generans est spirans: sed nulla persona vnica potest simul pluribus modis emanare: ideo non sequitur quod genitus sit spiratus.

QVÆSTIO III.

An Processio Spiritus sancti differat à Generatione Filij realiter, vel solum secundum rationem intelligendi.

S. Thom. 1. p. q. 27. art. 3.
Scot. 1. Sent. dist. 13. q. vnica.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 13. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 13. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 13. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 16. art. 2.
Gabr. Biel 1. Sent. dist. 13. q. 1. art. 1.

Fundamenta.

VTrum processio Spiritus sancti realiter differat à generatione Filii, an solum secundum rationem intelligendi. Et, quod realiter, videtur: Personæ differunt secundum suas emanationes, cum personæ realiter differant, non tantum intellectualiter, quia omni intellectu circumscripto, adhuc remanet Trinitas: ergo emanationes quæ sunt processio & generatio, differunt realiter.

ITEM quæ sunt à diuersis principiis, realiter differunt: sed generatio est ab vno in diuinis, processio Spiritus sancti à duobus, quia à patre & Filio: ergo realiter differunt.

A ITEM secundum rem & veritatem, aliquorum est principium diuina substantia, vt voluntas; quorum non est principium vt natura, sicut pater: quia creaturæ sunt à Deo agente per modum voluntatis, non per modum naturæ: si ergo processio est voluntatis per modum voluntatis, generatio per modum naturæ, vt naturæ: processio & generatio realiter differunt.

ITEM in imagine creata egressus verbi, & egressus amoris distinguũtur, quia differũt realiter: hoc enim perfectionis est, quia ex hoc faciunt imaginis Trinitatem: sed secundum quod differunt essentialiter hoc est, imperfectionis: sed omne quod perfectionis est, ponendum est in diuinis: ergo processio & generatio realiter differunt, B quamuis non essentialiter.

Ad oppositum.

1. CONTRA: Pater spirat, & generat. Aut ergo inquantum vnus aut inquantum plures, vel plura. Si inquantum plures, vel plura, sic pater est compositus. Si inquantum vnus: sed quia pater & filius spirant inquantum vnum, non sunt duæ spirationes, sed vna: ergo similiter si pater spirat, & generat inquantum vnum, spiratio & generatio est vna productio.

2. ITEM secundum omnes verum est quod pater ratione fecunditatis naturæ intellectualis generat, ratione fecunditatis voluntatis spirat: sed in Deo idem est voluntas & natura: ergo, &c.

3. ITEM emanationes patris penes terminos distinguuntur: sed pater omnino idem totum quod dat Filio per generationem, dat Spiritui sancto per processionem; C ergo spiratio & generatio sunt omnino vna emanatio.

4. ITEM hoc ipsum ostẽditur per impossibile. Si differũt, aut seipsis, aut aliis. Nõ seipsis, quia emanationes nec sunt à se, nec ad se: ergo si vnumquodque distinguitur per illud quod est, vel à quo, emanationes huiusmodi seipsis non distinguuntur. Si aliis, aut essentia aut notione, aut persona. Nõ essentia cõstat, quia illa nõ distinguitur, nec distinguit. Non persona, quia eius est distingui, non distinguere: ergo si differunt, hoc erit aliis notionibus, & similiter erit quærere de illis aliis, & sic in infinitum, ergo, &c.

5. ITEM si differunt, aut differentia substantiali aut accidentali. Non substantiali, quia talis differentia non est in diuinis. Non accidentali, quia in Deo non est accidens: D ergo, &c.

6. ITEM plus differt filius à creatura, quam à Spiritu sancto: ergo plus differt generatio à creatione, quam à processione. Sed generatio non distinguitur à creatione: ergo nec à processione. Probatio mediæ, creatio est diuina essentia: sed persona & essentia non distinguuntur ab inuicem: ergo nec generatio & creatio.

CONCLVSIO.

Generatio & spiratio non tantum secundum rationem dicendi differunt, sed secundum differentiam habitudinis, & originis etiam & hoc seipsis.

RESP. Ad arg. Dicendum quod generatio & spiratio siue processio, differunt non tantum secundũ rationem E dicendi, sed etiam secundum differẽtiam originis & habitudinis. Quia diuersus est modus se habendi & differens modus originis: talis autem differentia vnitati essentiæ non repugnat. Si autem quæratur ratio differentiæ harum emanationum, dicendum quod prima ratio differendi non potest assignari à parte terminorum. Termini enim sunt personæ quæ non important rationem differendi actiue: sed passiue. Si ergo personæ differunt, quare & in quibus differant, si ostendere voluerimus, necesse est redire ad emanationes, & relationes, quę sunt generatio & processio, & ita in hac assignatione erit circulus. Similiter ex parte principiorum. Si enim dicatur quod differant hæ duæ emanationes secundum fecunditatem duplicem, naturæ & voluntatis, quæro, quo modo differat fecunditas à fecunditate. Si dicas, quod

Hanc sent. sequitur S. Thõ. q. de pot. q. 10. art. 2.

fecun-

fecunditas naturæ est in solo Patre: voluntatis in Patre & Filio. Hoc vlteriorem habet quæstioně vnde veniat hæc differětia: & oportet ad hoc venire, quod fecunditas naturæ est in vno, quia imago procedens per illam, nata est esse solum ab vno, fecunditas voluntatis in duobus: quia nexus siue processio per modum nexus, est in duobus, & ita redit differentia in primum, & est ibi ratio circularis: ergo patet secundum hoc, quod harum emanationum differentia prima, nec est sumenda à parte termini, nec à parte principii. Et ideo notandum quod est loqui de huiusmodi emanationibus quantum ad esse, & quantum ad distingui. Si quantum ad esse, sic habent rationem essendi à suis perfectis principiis, & fecůdis. Quia enim in Deo est perfectissima natura, & natura vera: ideo perfecta, & vera fecůditas in hypostasi q̃ habet rationě principii. Et quia vera, & perfecta, & propria est fecůditas naturæ: ideo veram, & propriam habet emanationě, & hæc est generatio, similiter intelligědum est de spiratione quantů ad voluntatem. Vnde ratio quare huiusmodi verè sint in Deo, est vera fecunditas naturæ, & voluntatis. Si autě loquamur quantum ad differre, dicědum quod seipsis differunt, sicut ostensům est, † quia omnis distinctio in diuinis venit à modis originis, & relationis. Vnde sicut duæ differentiæ seipsis differunt, vt rationale, & irrationale, similiter in diuinis hæ duæ emanationes. Et sicut differětiæ differentiarum innotescunt nobis per alias differentias, quæ ab illis oriuntur. Sic & in diuinis: quia enim seipsis distinguuntur generatio & spiratio, ad eas consequitur secundum rationem intelligendi differentia duplex. Vna quia generatio est ab vno, sed spiratio à duob. Quia enim generatio est emanatio per modů perfectæ assimilationis, ideo ad vnum principium respicit. Quia vero spiratio est emanatio per modum connexionis, ideo est à duobus. Alia differentia est in cóparatione ad nos. Quia enim Spiritus sanctus spiratur vt nectens, & ita in alterů tendens: ideo Spiritus sanctus procedit, vt donabilis: Filius vero generatur, & generatio non respicit tertium. Per has differentias necessario elicitur harum emanationum concomitantia. Quia spiratio dat præintelligere generationem: non enim nectuntur nisi distincti, & similes, & ita illi quorum vnus est ab alio per generationem. Similiter generatio dat consequenter intelligere spirationě: necesse est enim distinctos, & omnino similes per deliciosum amorem coniungi. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod differunt, sicut est manifestatů in rationibus, sed illæ rationes non sunt sumptæ à priori. Alii tamen voluerunt assignare alias differentias, & quidam per vim spiratiuam, & generatiuam dicunt differre: sed hæc differětia declarat ignotum per ignotius. Alii etiam dixerunt quod filius procedit per modum esse: Spiritus sanctus per modum bene esse: sed hæc verba non sunt sana, nec tali materiæ conuenientia.

Assignatur ratio vera distinctionis.

† Hanc doctrinã accepit Sco. dist.13.q. vnica ibi: ad quæstionem. Discordat S.Tho.q.de pot q.10. art.2.

Corollarium.

Sic arguit Scot. contra Henr.lit.C Hoc dicit Albertus.

1. Ad illud ergo quod primo obiicitur, vtrum pater spiret in quantum vnus, &c. dicědum quod nec inquantum vnus, nec inquantum plures, sed inquantum alio, & alio modo se habens, quia alio modo se habet ad Filium, alio modo ad Spiritum sanctum. Iste autem alius, & alius modus se habendi, non repugnat vnitati substantiæ vel personæ: sed Pater & Filius spirant in eo quod vnů vno modo se habens. Inde est quod duplex est processio Filii & Spiritus sancti à Patre: sed vna est spiratio, siue processio Spiritus sancti à Patre & Filio.

2. Ad illud quod obiicitur quod natura & voluntas in Deo sunt idem, dicendum quod etsi natura & voluntas in Deo considerata absolute sint idem, tamen aliquid respicit voluntas vt voluntas in ratione principii, quod nó respicit natura vt natura. Et inde est, quod sicut non sequitur creatura est à Deo per modum voluntatis, quod ideo sit etiam per modum naturæ. Similiter quia natura & voluntas comparantur ad has emanationes sub ratione principii, ideo nihil prohibet has emanationes differre, quamuis idem sint in substantia natura, & voluntas.

3. Ad illud quod obiicitur quod emanationes differunt penes terminos, dicendum quod in his inferioribus est verum, vbi emanatio dicit ens in potentia, & ita imperfectum, non autem est verum in Deo, quia ibi nó dicunt ens in potentia nec imperfectionem. Vnde in diuinis non sunt ratio distinguendi. Tamen si velimus dicere quod differunt penes terminum, non accipiemus terminum pro substantia, vel essentia, sed pro hypostasi, vt prius habitum est.

4. Ad illud quod quæritur, vtrum seipsis, vel aliis, patet quod seipsis. Et ad id quod obiicitur, quod non habet esse à se: ergo, nec distingui, dicendum quod illud non tenet in esse originali, quamuis enim à genere differentiæ habeant ortum, tamen non distinguuntur à genere, sed à seipsis.

5. Ad illud quod obiicitur, quo modo differunt, aut substantiali aut accidentali differentia, dicendum quod insufficienter diuidit, quia in diuinis est relationum differentia, vt dicit Augustinus in 5.lib.de Trin. Quæ nec accidentalis, nec substantialis est: sed magis dicitur originalis. *Cap.5.10.8.*

6. Ad illud quod obiicitur de creatione, dicendum quod ratione connotati, magis differt creatio: sed ratione principalis significati, non tantum differunt: quia non tantum differt essentia à persona, quantum persona à persona. Vnde prædicatur essentialiter de persona, nec facit aliquo modo aliquem numerum: persona vero distinguitur ab alia persona, & ideo non valet argumentum.

QVÆSTIO IV.

An Spiritus sanctus sit ingenitus.

S. Tho.1.p.q.33.art.4.
Et 1. Sent. dist.13.art.4.
Scotus 1. Sent. dist.13. q.1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 13.2.p.q.2.
Richard.1.Sent.dist.13.q.4.
Thom. Arg. 1. Sent. dist.13.q.1.a.4.
Marsilius inguen.1.Sent.q.16.art.4.

SVpposita differentia generationis & processionis: Quæritur hic quarto, vtrum Spiritus sanctus sit ingenitus. Et quod sic, videtur auctoritate Hieronymi quam Magister ponit in litera. *Ad oppos.*

2. Item, hoc ipsum ostenditur ratione Hieronymi. Quia omne quod est, aut est ingenitum, aut genitum, aut factum: sed Spiritus sanctus non est genitus, aut factus: ergo est ingenitus. *Hieron. in li. de regula dist. contra hæret.*

3. Item negatio priuatiua cum constantia subiecti, æquipollet priuatiuo termino. Vnde non par circa numerum, idem est quod impar, & sic cum Spiritus genitus non sit: ergo est ingenitus. *Arist. 2. Perther. c.1.*

4. Item plus distat à ratione generationis Spiritus sanctus quam Pater, quia pater generat, quamuis non generetur: Spiritus sanctus vero nec generat, nec generatur: ergo æque verè priuatur generatio à Spiritu sancto, vt à Patre: ergo sicut pater dicitur ingenitus, sic & Spiritus sanctus.

Contra: Augustinus ad Orosium dicit, quod solus Pater est ingenitus: ergo secundum hoc nó conuenit Spiritui sancto. *Fundamenta. Aug. ad Orosi q. 2. tomo 4.*

Item ingenitus, aut dicitur secundum substantiam, aut secundů relationem. Si secundum relationem: ergo est notio, ergo Spiritus sanctus habet duas notiones, & ita essent sex: quod est contra communem opinionem. Si secundum substantiam, ergo pari ratione diceretur de Filio, cum illud quod secundum substantiam dicitur, conueniat tribus.

Item cum diuina essentia non sit genita, nec Spiritus sanctus sit genitus, nec pater sit genitus, nec etiam aliquod istorum sit factum: ergo ratio ingeniti secundum Hieronymum omnibus conuenit: quæritur ergo quo modo differunt.

* * *

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus dicitur ingenitus priuatiue, sed non ingenitus, quod ipse à nullo, & ab ipso alij.

Aliena opinio.

RESP. Ad arg. Dicendum quod aliqui voluerunt distinguere de hoc nomine *ingenitum*, quod potest scribi per vnum N & sic tantum valet quantum increatum, vel per duo N. & sic opponitur ei quod est genitum proprie dictum. Sed hæc distinctio, etsi valeat apud Græcos, non tamen valet apud Latinos, quia ingenitum per duo. N. est vox non significatiua apud nos. Damascenus autem assignat hanc differentiam in lingua sua, quia Græcus erat. (*Damasc. li. 1. c. 9.*) Præterea non valet ad propositum: quia nihil quæritur hic de ingenito, prout tantum valet quantum increatum: sed vt tantum valet quantum non genitum, siue innascibile.

1. 2. ET propterea aliter dicẽdum est, & breuiter, quod ingenitum dicitur vno modo prout accipitur priuatiue, scilicet pro eo quod non generatur, & hoc modo dicitur de Spiritu sancto, & de essentia. Alio modo prout ingenitum tantum valet quantum non ens ab alio, & à quo alii, & hoc modo dicit notionem solius patris, quia dicit proprietatem, & dignitatem in patre. Et secundum primum sensum loquitur Hieronymus: secũdum alium loquitur Augustinus. Vnde autem habeant ortum isti sensus, & quare innascibilis sit notio, & non improcessibilis, infra dicetur. (*Dist. 22. & 31.*) Ex his patet solutio contrarietatis: patent etiam obiecta.

3. QVOD ergo obiicitur quod negatio cum constantia subiecti æquipollet termino priuatiuo, verum est, si sit mere priuatiuum: sed illa ratio concludit solum de hoc nomine secundum quod priuat, non secundum quod aliquid ponit.

4. AD illud quod obiicitur, aut prædicat essentiã, aut relationem, dicendum quod secundum quod dicitur de essentia, solum priuatiue, siue negatiue tenetur. Et ideo non prædicat aliquid, sicut quando dicitur: Essentia non generat. Cætera manifesta sunt, &c.

DE PROCESSIONE TEMPORALI SPIRITVS SANCTI, QVID VIDELICET IN EA DATVR, ET A QVO.

DISTINCTIO XIV.

PRÆTEREA diligenter adnotandum est, quod gemina est processio Spiritus sancti: æterna videlicet, quæ ineffabilis est, qua à patre & filio æternaliter & sine tempore processit, & temporalis, qua à patre & filio ad sanctificandam creaturam procedit. Et sicut ab æterno communiter ac simul procedit à patre & filio: ita & in tempore communiter & simul ab vtroque procedit ad creaturam, non diuisim à patre in filium, & à filio ad creaturam. Vnde Augustinus in 15. lib. de Trinit. ait: (*Cap. 27. tom. 3.*) *Spiritus sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad sanctificandam creaturam: sed simul de vtroque procedit, quamuis hoc Filio Pater dederit, vt sicut de se, ita etiam de illo procedat.*

De temporali processione Spiritus sancti specialiter agitur.

De temporali autem processione, Beda in homilia Dominicæ primæ post Ascensionem ita loquitur: (*Lib. homiliarum 2. homilia vndecima.*) *Cum gratia Spiritus sancti datur hominibus, profecto mittitur* A *Spiritus à patre, mittitur & à Filio: procedit à Patre, procedit & à Filio: quia & eius missio est ipsa processio. His verbis aperte ostendit, donationem gratiæ Spiritus sancti dici processionem vel missionem eiusdem. Sed cum donatio vel datio non sit nisi temporalis, constat quia & hæc processio, siue missio temporalis est. Hanc quoque temporalem Spiritus sancti processionem Aug. in 15. lib. de Trin. insinuat dicens:* (*Cap. 26. tom. 3.*) *Spiritus sanctus processit à Christo, quando post Resurrectionem insufflauit in discipulos, his verbis: Cum resurrexisset Christus à mortuis, & apparuisset discipulis, insufflauit, & ait: Accipite Spiritum sanctum: vt etiam eum de se procedere ostenderet: Et ipse est virtus, quæ de illo exibat (vt legitur in Euangelio) & sanabat omnes.* (*Io. 20. f. Luc. 6. c.*) B *Et vt ostẽderet hanc processionem Spiritus sancti nõ esse aliud, quam donationem vel dationem ipsius Spiritus sancti, addidit: Post resurrectionem Dominus Iesus bis dedit Spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem proximi: & iterum de cælo, propter dilectionem Dei: quia per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus nostris, quia diligimus Deum & proximum.* (*Ioan. 20. a. Act. 2. a. Rom. 5. a.*)

Quod aliqui dicunt ipsum Spiritum sanctum non dari, sed dona eius.

Sunt autem aliqui, qui dicunt Spiritum sanctum ipsum Deum non dari, sed dona eius, quæ nõ sunt ipse Spiritus. (*Opinio aliorum.*) C *Et vt aiunt, Spiritus sanctus dicitur dari cum gratia eius, quæ tamen non est ipse qui datur hominibus. Et hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit Spiritum sanctum procedere, cum ipsius gratia datur hominibus: tanquam nõ ipse detur, sed gratia eius. Sed quod ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trinitate persona, detur, aperte dicit Aug. in 15. lib. de Trinit. ita dicens:* (*Cap. 26. tom. 3.*) *Eundem Spiritum sanctum datum cum insufflasset Iesus, de quo mox ait, Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ambigere non debemus.* (*Mat. 28. d. Act. 2. a.*) *Ipse est ergo, qui etiam de cælo datus est die Pentecostes. Quo modo ergo Deus non est, qui dat Spiritum sanctum? immo quantus est Deus, qui dat Deum? Ecce his verbis aperte dicit Spiritum sanctum, ipsum scilicet Deum* D *dari hominibus à Patre & à Filio. Et quod ipse Spiritus sanctus, qui Deus est ac tertia in Trinitate persona, nobis detur, nostrisq́ue infundatur atq́ue illabatur mentibus, aperte ostendit Ambr. in 1. li. de Spiritu sancto dicens:* (*To. 4. e. 4.*) *Licet multi dicantur Spiritus: quia legitur: Qui facit angelos suos Spiritus: vnus est tamen Dei Spiritus.* (*Psal. 103.*) *Ipsum ergo vnum spiritum & Apostoli, & Prophetæ sunt consecuti: sicut etiam vas electionis dicit: Quia vnum spiritum potauimus:* (*1. Cor. 12.*) *quasi eum qui non queat scindi: sed infundatur animis, & sensibus illabatur, vt sæcularis sitis restringat ardorem: qui Spiritus sanctus non est de substantia rerũ corporalium, nec de substãtia inuisibilium creaturarum. His verbis aperte dicit Spiritum sanctum ipsum, qui creatura non est, infundi mentibus nostris. Item in eodem:* (*Lib. 1. c. q. in princ.*) *Omnis* E *creatura mutabilis est, sed non mutabilis Spiritus sanctus. † Quid autem dicere dubitẽ, quia datus est Spiritus sanctus, cum scriptum sit: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis?* (*† Ibid. inf. Rom. 5.*) *Qui cum sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatẽ suam nobis est, complectens virtute omnia: sed qui solis participetur iustis, simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuiq́ue præsens, diuidens de suo singulis, & vbique totus.* (*1. Co. 12.*) *† Incircumscriptus ergo & infinitus est Spiritus sanctus: qui discipulorum sensus separatorum infudit, quẽ nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, Spiritus* (*† Li. 1. c. 7. in princ.*)

A *sanctus autem populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur? Vnus est ergo Spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis Apostolis. Et hic aperte dicit Ambrosius quod Spiritus sanctus, qui est substantia simplex, cum sit vnus, datur pluribus. Alia quoque auctoritate hoc idem astruitur, scilicet quod Spiritus sanctus qui est aequalis filio, hominibus detur. Ait enim Augustinus de verbis Domini sic: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quae dona? Spiritum sanctum: qui tale donum dat, qualis est ipse. Magna est misericordia eius: donum dat sibi aequale, quia donum eius Spiritus sanctus est.* B *Praemissis his & aliis pluribus auctoritatibus, aperte monstratur quod Spiritus sanctus aequalis Patri & Filio nobis datur: nec ideo tamen minor est Patre & Filio. Vnde Augustinus in 4. lib. de Trin. ait: Non ideo, inquit, minorem Spiritum sanctum, quia & eum Pater misit & Filius, arbitrandum est.*

Rom.5.a serm.53.in tom.10.a princ. — Cap.vlt. circa fin. tom.3.

An viri sancti, & Ecclesiae praelati dent, vel dare possint Spiritum sanctum, Et quod non dent, hic ostenditur.

Hic quaeritur, vtrum & viri sancti dent vel possint dare aliis Spiritum sanctum. Quem si aliis dant, cum eius donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere Spiritus sanctus, vel mitti: sed Creator a creatura non mittitur vel procedit. C *Restat ergo vt Spiritum sanctum ipsi non dent, nec possint dare. Vnde Aug. in 15. lib. de Trin. Non aliquis discipulorum Christi dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis praepositis etiam nunc seruat Ecclesia. Deniq; & Simon magus offerens Apostolis pecuniam, non ait. Date mihi & hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuicunq; inquit, imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum: quia nec scriptura superius dixerat: Videns aut Simon quia Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat: Videns autem Simon quia per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus.* D *Ecce his verbis ostendit Aug. nec Apostolos, nec alios Ecclesiae praelatos dedisse, vel dare Spiritum sanctum.*

Cap.16. tom.3. Act.8.c — Ibid.d

Quod non possint dare Spiritum sanctum.

Et quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodem libro, subdens: De Christo scriptum est quod acceperit a Patre promissionem Spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraq; natura monstrata est, humana scilicet & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: effundere vero super alios, non vtiq; possumus: sed vt hoc fiat, Deum super eos, a quo id efficitur, inuocamus. His verbis expresse dicit, nos Spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, aliis dare. E

Cap.eodem. Act.2.c Ioel.2.g

Quod videtur contrarium.

Sed huic videtur contrarium quod Apostolus ad Gal. de se loquens ait: Qui tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse Spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum: non quia haberet potestatem & auctoritatem dandi Spiritum sanctum: sed quia ministerium habuerit, in quo dabatur a Deo Spiritus sanctus. Vt enim ait Augustinus super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum: Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Ab Apostolo praedicata est eis fides: in qua praedicatione aduentum & praesentiam Spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis praesentia Spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur. Aperte hic ostendit quo modo illis Spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vtiq; ipsum mittendo in eos, sed praedicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod Spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilib. monstrabatur. Non ergo homines, quantumcunq; sancti, dare possunt Spiritum sanctum.

Gal.3.a — Tom.4.in explan.3. ad Galat. — Act.2.a

DISTINCTIO XIV.

De temporali processione Spiritus sancti quantum ad principium a quo.

Praeterea diligenter notandum est quod gemina est processio Spiritus sancti.

Expositio textus.

Terminata parte quae est de processione aeterna: hic incipit secunda pars, quae est de processione temporali. Et quoniam in hac processione est tria considerare scilicet principium a quo procedit Spiritus sanctus, & modus secundum quem, & proprietas per quam aptus natus est procedere: ideo haec pars habet tres partes. In quarum prima agit Magister de processione temporali per comparationem ad principium a quo. In secunda agit de ipsa in comparatione ad modum secundum quem, infra: *Nunc de Spiritu sancto videndum est*, & cetera. In tertia per comparationem ad proprietatem per quam natus est temporaliter procedere, & hoc est donum, siue donabilitas, infra: *Hic quaeritur, cum Spiritus sanctus per quem diuiduntur dona.* Prima pars iterum habet duas. In prima parte ostendit, quod Spiritus sanctus temporaliter mittatur, siue procedat a Patre & Filio. Secundo quaeritur, vtrum mittatur, siue procedat a se, infra: *Hic considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus*, &c. Prima pars est praesentis Distinctionis, & habet duas partes. In prima ostendit quod procedit temporaliter a Patre & Filio. In secunda quaeritur, vtrum Spiritus sanctus detur a sanctis hominibus, ibi: *Hic quaeritur, vtrum & sancti viri dent, vel possint*, &c. In prima iterum parte tria facit, secundum tres partes. In prima ostendit quod gemina est processio Spiritus sancti. In secunda quod vtraque processio est a Patre & Filio, ibi: *De temporali autem processione Beda in homil.* &c. In tertia, quia Spiritus sancti temporalis processio eius est donatio, ostendit ipse quod Spiritus sanctus in propria persona donetur, non tantum in effectu, ibi: *Sunt aliqui qui dicunt Spiritum sanctum.* Similiter secunda pars, quae incipit, ibi: *Hic quaeritur, vtrum & sancti viri dent, vel*, &c. In qua ostenso quod Spiritus sanctus procedat temporaliter, siue donetur a Patre & Filio, quaerit Magister, vtrum donetur ab aliquo sancto viro. Et haec pars habet tres partes secundum tria, quae ostendit. Primo namque declarat, & probat quod Spiritus sanctus non detur ab aliquo sancto viro. Secundo vero ostendit auctoritate Augustini quod non potest dari, ibi: *Et quod plus est, non posse etiam dare*, &c. In tertia opponit ad contrarium, quia videtur datus a Paulo, ibi: *Sed huic videtur contrarium quod Apostolus*, &c. vbi soluit quod non est datus ab ipso, sed ab eius ministerio.

Diuisio. — Dist.16. — Dist.18.in prin. — Dist.15.in prin.

Praeterea diligenter. Dub. I.

In parte ista sunt dubitationes circa literam, & primo de situ huius partis, quia non videtur quod hic deberet agere de processione temporali, quia in hac parte agit de his quae aeternaliter Deo conueniunt. Praeterea, cum generatio Filii aeterna & temporalis in alio, & alio libro determinetur, quia aeterna in primo, sed temporalis in tertio: quare non similiter facit de processione Spiritus sancti.

Resp. Dicendum quod processio temporalis & aeterna ab

na ab eodem principio sunt, sicut dicit Magister, & iterum est ibi quodam modo modus producendi conformis, & ideo vna facit ad declarationem alterius, & ideo incidentaliter ponitur hic tractatus de processione temporali, ad manifestationem processionis æternæ. Sed sic non est de generatione Filii temporali, quia nō est ab eodem principio, imo à matre tantum, & respicit duas naturas scilicet diuinam & humanam: ideo debuit de ea determinari post diuinam, de qua agitur in primo: & post humanam naturam, de qua in secundo.

Et temporalis qua à Patre & Filio ad sanctificandam creaturam procedit. Dub. II.

Videtur dicere falsum, quia processio temporalis est eius missio: sed Spiritus sanctus est missus in columba, & in linguis igneis quas non sanctificauit.

Si tu dicas quod non est missus ad linguas: sed in linguis missus ad Apostolos quos sanctificauit.

Contra: Missus est in columba super Christum, nec sanctificauit columbam, nec Christum.

Resp. potest ad hoc dici quod Magister non generaliter diffinit hic processionem temporalem: sed specialiter, prout est idem quod missio inuisibilis, in qua datur Spiritus sanctus, & sanctificatur creatura. Vel potest dici quod generaliter accipit sanctificationem. Sanctificare enim tripliciter accipitur. Vno modo secundum quod est de non sancto sanctum facere. Secundo modo iam sanctum in sanctitate confirmare. Tertio modo iam sanctum & confirmatum manifestare: & secundum aliquem istorum modorum reperitur sanctificatio in omni Spiritus sancti missione ratione termini ad quem, & sic accipit Magister.

Et ipse est virtus, quæ de illo exibat. Dub. III.

Videtur hoc de Spiritu sancto male dicere: quia aut virtus accipitur proprie, aut appropriate Primo modo non constat. Quod non secundo modo, videtur: Quia dicimus Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, &c. 1. Cor. 1.

Ad hoc potest dici quod Spiritui sancto non appropriatur virtus simpliciter, sed virtus sanatiua, & hoc quia gratia sanitatum est donum Spiritus sancti, & gratia eius est ipsius animæ medicina: sed Filio appropriatur virtus operandi, quia omnia per ipsum facta sunt. Aliter potest dici quod virtus vel habet comparationem ad illud quod est, & sic tenet rationem principii: vel ad id cuius est, & sic tenet rationem complementi: vel ad vtrunque, & sic tenet rationem medii. Sicut ergo ex ipso appropriatur Patri: per ipsum Filio: in ipso, Spiritui sancto, ita virtus inquātum tenet rationem principii, appropriatur Patri: inquantum tenet rationem medii, Filio: inquantum rationem completionis, Spiritui sancto: quia completio est in bonitate, & delectatione Spiritus sancti, sed hoc infra melius dicetur. Ioan. 1. a

Post Resurrectionem Dominus Iesus bis dedit Spiritum sanctum. Dub. IV.

Videtur enim quod ter dederit, quia primo dedit eis ante passionem, cum dedit eis potestatem eiiciēdi dæmonia, & curare languores. Item post Resurrectionem: [a] Accipite Spiritum sanctum. Item post [b] Ascensionem: Ergo insufficienter enumerat August. Matt. 10. a a Io. 20. e b Act. 2. a 15. de Trin. ca. 26. to. 3.

Resp. Ad præsens, dicendum quod possunt numerari dationes Spiritus sancti quantum ad actum, & effectum, & sic numerat Rabanus, & fuerunt tres, quia ter dedit, & quia ad tria dedit. Primo ad miraculorum operationem. Secundo ad peccatorum absolutionem. Tertio ad infidelium conuersionem. Possunt etiam alio modo numerari, quantum ad locum, & signatum, & sic dedit bis, scilicet in terra, & in cœlo. Item in terra ad commendādum præceptum dilectionis ad proximum. In cœlo ad commendandum affectum dilectionis ad Deum, & sic patet controuersia.

Vnum Spiritum potauimus. Dub. V.

Quæritur quo tropo dictum est. Et videtur quod conueniat magis Filio, quia dicitur: A qua sapientiæ salutaris. Venite, bibite vinum, & hoc dicit ipsa sapientia, scilicet Dei Filius: ergo, &c. Eccl. 15. a Prou. 9. a

Resp. Dicendum quod Spiritus sanctus dicitur potius inquantum sæcularis sitis restinguit ardorem. Hic autem appropriatur Spiritui sancto: quia sicut dicit Gregorius: Gustato Spiritu, desipit omnis caro. Inquantum autem per potum est delegatio nutrimenti ad singula membra, sic appropriatur Filio, cuius est sapientia, & prudentia appropriatum, quæ quodam modo habent vim regitiuam, & ordinatiuam pastus omnibus viribus animæ.

Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Dub. VI.

Videtur improprie dictum, quia quod diffusum est, dispersum est & virtus dispersa, minor est: si ergo charitas potens est, non ergo debet dici diffusa.

Resp. Dicendum quod infundi & diffundi proprie dicitur humoris: ipsa autem charitas humori comparatur, quia sicut arbor fomentum, & vitam & viriditatem habet ab humore, si tota spiritualis machina ab amore. Iste autem amor infunditur, inquantum intra recipitur. Diffunditur vero inquantum ex intimis procedens dilatat affectum ad dilectionem multorū, & mouet omnes animæ vires ad bonas operationes: operatur enim magna, si est: si vero operari renuit, amor non est, sicut dicit Gregorius. Et ideo dicit Dominus: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Quod ergo dicitur quod minuitur, dicendum quod verum est in his quæ habent ortum ab origine deficiendi, sicut est in puteis, in quibus non viuit aqua. Sed charitas habet originem indeficientem, sicut fluuius. Greg. hom. 30. in Euang. to. 2. Ioan. 7. f

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam eorum, quæ dicuntur in præsenti distinctione, duo principaliter quæritur. Primo, quæritur de processione temporali Spiritus sancti. Secūdo, de eius datione. Quantum ad primum, quęrūtur duo. Vtrum sit ponere processionē temporalem Spiritus sancti. Secundo vtrum processio temporalis ponat in numerum cum æterna.

QVÆSTIO I.

An Processio Spiritus sancti temporalis ponenda sit.

Alex. Alens. 1. p. q. 71. Membro 2.
S. Thom. 1. p. q. 43. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 14. q. 1. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 14. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 14. q. 1.
Franciscus de Mayr 1. Sent dist. 14. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 14. q. 1. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 14. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 11. q. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 17. art. 1.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 14. q. 1. art. 1.

Qvod sit ponenda processio temporalis, videtur per Bedam, qui dicit in homilia, & habetur in litera: Spiritus sancti missio est processio: sed missio est temporalis: ergo est ponere processionem Spiritus sancti temporalem. Fundamenta.

Item hoc ipsum ostenditur ratione sic: Procedere est ab vno in alium, cum ergo Spiritus sanctus sit à Deo, & sit in creatura, à Deo procedit in creaturam: hoc autem non est antequam creatura sit, sed hoc est ex tempore: ergo, &c.

Item donum siue datum à dante procedit in accipientem cum datur: sed Spiritus sanctus ex tempore datur: ergo ex tempore procedit à dante in recipientem: ergo est ponere processionem temporalem.

Ad oppos.

1. Contra: Spiritus sancti processio idem est quod eius spiratio: sed non dicitur eius spiratio aliqua temporalis: ergo nec processio.

2. Item sicut processio se habet ad Spiritum sanctum, sic generatio ad Filium: & quemadmodum Spiritus sanctus mittitur in mentē, ita Filius, & vtrumq; ex tēpore: sed generatio Filii ratione talis missionis nullo modo dicitur temporalis: ergo nec processio Spiritus sancti.

3. Item processio Spiritus sancti non dicitur temporalis, nisi secundum quod est processio ab aliquo in aliquid, vt pote in creaturam: sed processio ab aliquo in aliquid non est nisi dupliciter, aut secundū processum ab agente in suscipiens, aut secundū processum à loco in locum. Sed primo modo nō est temporalis processio, quia Spiritus sanctus est persona in se fixa, & stans: ergo non producitur in suscipiente, sed in se. Secundo modo non, quia quod tali modo procedit, à principio recedit, & ad terminum accedit, hoc autem non conuenit Spiritui sancto.

4. Item omne quod temporaliter procedit ab alio, habet initium essendi ex tempore: si ergo Spiritus sanctus temporaliter procedit: ergo esse incipit.

5. Item processio temporalis, aut dicitur temporalis ratione Spiritus sancti aut gratiæ. Non ratione Spiritus sancti: quia persona ęterna est. Similiter videtur quod nec ratione gratiæ, quia Augustinus dicit: Secundū quod aliquid æternum mente capimus, nō sumus in hoc mundo: ergo si gratia eleuat ad capiendum æternum esse eius & processio non est temporalis: ergo nec processio Spiritus sancti ratione gratiæ. *Lib. 4. de Trin. c. 5.*

6. Item in processione Spiritus sancti in creaturam est processio doni increati, quod est Spiritus sanctus: & doni creati, quod est gratia: sed donum increatum est nobilius: ergo cū à nobiliori debeat fieri denominatio, processio Spiritus Sācti in creaturam debet dici processio increata: sed omnis talis est æterna non temporalis: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus procedit ex tempore, cum in creaturis sit eius receptio per influentiam boni gratuiti.

Resp. Ad arg. Dicendum quod processio, secundū quod communiter accipitur de filio, & de Spiritu sancto, dicitur emanatio ab hoc scilicet à Patre. Secundum quod dicitur de Spiritu sancto, dicitur processio ab vno in alium: sed procedere ab vno in alium est dupliciter, aut sicut in obiectum in quod protenditur, aut sicut in susceptiuum, in quo recipitur, & primus quidem modus est in processione æterna: quia enim Spiritus sanctus procedit vt amor mutuus: ideo procedit à duobus, ita quod ab vno in aliū. Spiritus enim sanctus vt dicit Hieronymus, & Augustinus amor est, quo pater amat Filium, & Filius amat patrem. Secundus modus in illa esse non potuit, quamuis ita intellexerint Grȩci, quod in Filio recipitur Spiritus sanctus & à Patre producitur: sed penes secundum modum (cum receptio Spiritus sancti sit per influentiam boni gratuiti quod ex tempore est) attenditur processio temporalis, secundum quod Spiritus sanctus dicitur procedere ab aliquo in aliquem, nō tantum sicut in obiectum, sed sicut in habitaculū. Et sic concedendū est quod est processio temporalis Spiritus sancti non ratione eius à quo, sed ratione eius, in quod procedit. *In. ps. fu... Psal. 13. Lib. 6. de Trin. c. 5.*

1. Ad illud ergo quod obiicitur de spiratione & generatione, iam patet responsio: quia neutrum horū nominum respectum dicit in terminum, in quem sit processio.

2. Ad illud quod obiicitur quod processio Spiritus sancti non potest esse ab aliquo, vt in receptiuū, dicendū quod verū est ratione ipsius personæ: sed tamen ratione connotati, quod est gratia, in qua datur Spiritus sanctus suscipitur, quia gratia est in aliquo sicut in susceptiuo.

3. Ad illud quod obiicitur: Quod temporaliter procedit, incipit esse, dicendum quod hæc est duplex, quia hæc determinatio temporaliter potest poni circa actum procedendi per comparationem ad principium à quo, vel in cōparatione ad terminū, in quē primo modo vera est propositio: sed sic nō dicitur Spiritus procedere temporaliter, eo quod ex tempore producatur. Alio modo per comparationem ad terminum in quem, sic non habet veritatem, si procedit in hoc ex tēpore quod habeat initium: sed solum quod incipiat esse in hoc.

4. Ad illud quod obiicitur quod gratia non procedit temporaliter, quia eleuat ad æternam, dicendum quod temporale dicitur tripliciter. Vno modo dicitur temporale quod habet initium & variationem & actum in tempore, & hoc modo dicitur temporale, quod subiacet tempori, & est corruptibile & variabile. Secundo modo dicitur temporale quod habet initium in tempore essendi, sed non rationem, vt anima. Tertio modo dicitur temporale quod habet initium in tempore, sed actum extra tempus & supra tempus eleuatum, & hoc tertio modo dicitur temporalis processio, vel gratiæ donatio. Potest tamen dici quod gratia habet esse temporale ratione eius in quo est, scilicet liberū arbitrium quod mutatur & variatur: & verbum Augustini quod dicit quod non sumus in hoc modo, est intelligendum quantum ad conformitatem.

5. Ad illud quod obiicitur quod denominatio debet esse à digniori, dicendum quod totum copulatum, quia destruitur destructione cuiuslibet partis, habet denominationem à parte imperfectiori. Vnde si vna pars copulationis est falsa, totum copulatum dicitur falsum. Si vna contingens, totum iudicatur contingens. Si vna temporalis & totum temporale. Quia ergo processio tēporalis includit emanationem æternam personæ & emanationem gratiæ, quę temporalis est, ideo dicitur tēporalis, & non æterna.

6. Et quod dicitur quod denominatio debet fieri à digniori, dicendum quod non est verum nisi in eo in quo illud quod minus dignum est conformatur digniori.

QVÆSTIO II.

An Processio temporalis Spiritus sancti in numerum ponat cum æterna.

S. Thom. 1. Sent. dist. 14. art. 2.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 14. q. 2.
Richardus 1. Sent. d. 14. q. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 17. art. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 14. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 1. q. 14. art. 3.

Fundamenta.

VTrum processio temporalis ponat in numerū cum æterna. Et quod sic videtur per hoc, quod dicit Magister quod gemina est processio Spiritus sancti, æterna, & temporalis.

Item ratione videtur similiter, quia plus distat tēporale ab æterno, quam æternum ab æterno, illud constat: sed processio æterna facit numerum cum æterna, quia processio & Filii processio Spiritus sācti sunt duę: ergo, &c.

Item quæcumque habent ordinem, habent numerū & distinctionem: sed processio æterna, & temporalis, habent ordinem, quia æterna ante temporalē: ergo habent distinctionem, ergo faciunt numerum: ergo processio temporalis, & æterna sunt duæ.

Ad oppositum.

1. Contra: Numerata processione, numeratur procedens, quia vnum & idem non procedit bis: ergo si sunt duæ processiones, sunt duo procedētes: ergo Spiritus sanctus sunt duo: sed hoc est falsū, quia vnus est Spiritus sanctus procedens: ergo & primum.

2. Item processio temporalis & æterna si differunt, aut hoc est ex hoc quod sunt diuersæ emanationes, aut quia diuersus modus emanandi. Non quia diuersæ emanationes, quia tunc essent diuersi emanantes. Nec quia diuersus modus, quia Pater & Filius semper vno modo spirant: ergo Spiritus sanctus vno modo procedit ergo, &c.

3. ITEM homo pictus & homo verus non sunt duo homines, non enim numeratur nisi vniuoca, & quod dicitur de duobus secundum vnam naturam: sed temporale, & æternum minus communicant quā homo pictus, & homo verus: ergo processio temporalis, & æterna non est dicenda gemina.

4. ITEM processio temporalis non addit super æternam nisi respectum. vel effectum in creatura: sed respectus vel effectus causæ additus, ipsam non numerat. Vnde Sol lucens, & Sol illustrans, siue illuminans non sunt duo. Similiter Deus ens, & Deus creans: ergo nec processio æterna, & temporalis erit dupliciter.

CONCLVSIO.

Temporalis processio Spiritus sancti licet non geminet subiectum, ponit tamen in numerum cum æterna.

Explicatio termini.

RESP. ad arg. Dicendum quod ad prædictorum intelligentiam est notandum quod processio dicitur geminare aut ratione procedentium, vt puta cum procedunt duo Filii aut ratione modi, vt amor & verbum dupliciter procedunt: vel ratione modi dicendi, vt dicatur processio gemina, id est dupliciter dicta: sed attendendū est quod modus dicendi est triplex scilicet vniuocus, æquiuocus, & analogus. Cum est modus æquiuocus, ibi est geminatio circa dici & non circa esse. Vnde homo pictus, & homo verus dupliciter dicitur homo. sed non est duplex homo, vel duo homines. Cum est modus dicendi vniuocus, est geminatio circa esse, & non circa dicere. Vnde homo verus in Sorte & Platone numeratur, quia sunt duo homines: sed nō multipliciter dicitur. Vbi est modus dicendi analogus, quia partem tenet de natura vniuoci, partem de natura æquiuoci, ibi est enumeratio in essendo, & dicendo. Secundū hunc ergo modum, dicendum quod processio secundum quod dicta est, de processione temporali & æterna non est vniuoce, nec æquiuoce: sed analogice, quia vn⁹ modus clauditur in alio. Procedere enim ab hoc in hoc, vt in obiectū, est æternū. Sed procedere ab hoc in hoc, vt in habitaculum, est temporale. Quoniam ergo analogum est sicut dictum est, ideo est ibi duplex dici, & vna processio dicitur dupliciter, & ita per consequens dupliciter esse, vt non inconuenienter dicatur processio Spiritus sancti esse duplex.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod multiplicata processione, multiplicatur procedens, dicendum quod verū est, si accipiatur de multiplicatione secundum vnum modum dicendi. Vnde si gemina esset processio, secundum quod processio dicitur exitus ab aliquo, vtiq; duo essent procedētes, nunc nō sic, sed est gemina: quia vno modo est ab aliquo in aliquem, vt in obiectum, alio modo ab aliquo in aliquem, vt in habitaculum.

2. 3. AD illud quod obiicitur secundo: aut est duplex processio, quia duplex emanatio, vel duplex modus, dicendum quod non sufficienter diuidit: debet enim tertium membrum addere, scilicet aut quia duplex modus dicendi non æquiuocus. Et per hoc patet sequens de homine picto, & vero, quia ibi non est analogia, sed æquiuocatio pura.

4. AD illud quod obiicitur vltimo, quod respectus additus non numerat, &c dicendum quod respectus additus subiecto non numerat subiectum. Vnde non dicitur Spiritus sanctus dupliciter, quia spiratur, & inspiratur: sed quando respectus additur significationi termini, tunc necesse est aliter, & aliter illū dici, & si sit respectus non distrahens, ita quod non faciat omnino diuersam significationem, sed ad illam ordinatus facit analogiam in termino, & numerum secundum dici, & etiam numerum secundū esse. Vnde si hoc nomen, *illuminatio*, significaret actum lucēdi absolutum, & actū lucendi comparatum, Sol dupliciter diceretur illuminare, & esset illuminatio Solis gemina: sed tamen magis proprie ibi esset geminatio in dicendo quam in essendo. Vnde Magister magis proprie loqueretur, si diceret: Processio Spiritus sancti dicitur dupliciter, quā cum dicit quod est gemina, quia non cadit ibi proprie geminatio.

ARTICVLVS II.

CONsequenter est secundo loco quæstio principalis de datione Spiritus sancti. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrū Spiritus sanctus detur in propria persona hominibus, An tantum dicatur ideo dari, quia datur eius effectus. Secundo, vtrum Spiritus sanctus detur ab aliquo sancto viro.

QVÆSTIO I.

An Spiritus sanctus in propria persona, vel in effectu mittatur.

Alex. Alensis 1. *p.q.* 73. *Membro* 2. *art.* 5.
S. Tho. 1. *Sent. dist.* 14. *q.* 1. *art.* 2.
Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 14. 2. *p. q.* 1.
Rich. 1. *Sent dist.* 14. *art.* 2. *q.* 1.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 14 *q.* 15.
Tho. Arg. 1. *Sent. dist.* 14 *q.* 1. *art.* 2.
Greg. Arim. 1. *Sent. dist.* 14. *q.* 1. *art.* 1.
Gabriel Biel. 1. *Sent. dist.* 14. *q.* 2.

QVod detur in propria persona, sic ostenditur: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctum, qui datus est nobis: sed nihil diffundit charitatem, nisi Spiritus increatus, ergo, &c. Fundamenta. Rom. 5.

ITEM Augustinus dicit quod Spiritus sanctus est donum, & eo dicitur donum, quia datur: ergo si personaliter est donum, personaliter datur. Aug. lib. 5. de Trin. c. 15.

ITEM hoc ipsum ostenditur ratione. Spiritus sanctus est amor, & primus amor: sed amor est donum primum, in quo alia dona donantur, ergo si non est posterius sine priori, non est ponere dona Spiritus sancti dari, quin detur proprie Spiritus sanctus.

ITEM Spiritus sanctus datur ad vniendum, & colligandum membra corporis mystici: sed membra corporis mystici sunt membra inuicem vnita, sicut ipse Dominus petit: Vt sint consummati in vnum: sed perfecta vnio non est nisi in vno simplici: ergo membra vniuntur per aliquod quod est vnum & idem in omnibus: hoc autem non potest esse donum creatum, sed increatum: ergo necesse est cum dono creato dari increatum. Io. 17.

1. CONTRA: Gratia est ars recte viuendi, & gratia est donum sufficienter dirigens animam in finem: ergo videtur quod aliud donum quam donum gratiæ creatæ non sit animæ opportunū: ergo si non est in operibus Dei ponendum superfluum, patet quod non est necesse dari Spiritum sanctum. Ad oppos.

2. ITEM cum aliquis sanctificatur per gratiam, nihil est in eo quod non esset prius nisi gratia, ergo cum dare sit facere quod aliquid sit in isto quod nō erat prius, non datur nisi in gratia SI DICAS quod Spiritus sanctus est in eo vt Sanctus, prius erat vt Spiritus: ergo nihil aliud est quam Spiritus sanctus faciens gratiam sanctificantem in hoc.

3. ITEM quod datur, post donationem est in potestate accipientis: sed Spiritus sanctus sub nulla potest redigi potestate: ergo non potest dari.

4. ITEM quod datur alicui differenti per essentiam aut de nouo creatur aut multiplicatur, aut eius possessio transfertur, vt patet, cum do alicui cappam: sed persona Spiritus sancti non creatur, nec multiplicatur, nec possessio eius transfertur: quia Deus semper habet Spiritum sanctum: ergo Spiritus sanctus non datur.

CONCLV-

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus datur in propria persona, & in dono creato, quod est gratia.

RESP. Ad arg. Dicendum quod dare est ad aliquid habendum vel possidendũ: habere autem aliquid vel possidere est cum aliquid est in facultate habentis vel possidẽtis. Esse autem in facultate habentis vel possidentis, est esse præsto ad fruendum vel vtendum. Perfecta autẽ possessio est cũ homo habet illud quo posset vti, & quo posset frui. Sed recte frui non est nisi Deo, & recte vti nõ conuenit nisi per gratiã gratum facientem: ergo perfecta possessio est in qua Deus habetur, & eius gratia. Sed perfectũ donum est ad perfectam possessionem: ergo non est datũ optimũ, & donum perfectum, nisi detur donum increatum quod est Spiritus sanctus, & donum creatum quod est gratia. Concedendum ergo vtrunque dari.

1. AD illud ergo quod obiicitur de gratia, quod est ars bene viuendi, patet responsio: quamuis enim sit ars qua vtimur, non tamen est possessio qua fruimur, vt obiecto, & ideo non est perfectum donum sine illo.

2. AD illud quod obiicitur: Nihil plus est in isto quam prius, dicendum quod dari non ordinatur ad esse, sed ad habere: licet enim Spiritus sanctus esset prius in peccatore, non tamen habebatur ab eo, quia peccator non habebat facultatem fruendi ipso.

3. AD illud quod obiicitur quod datum est in potestate accipientis, dicendum quod aliquid datur alicui vt finiens, sicut præmiũ merenti. Aliquid vt perficiens, vt gratia consentienti. Aliquid vt subseruiens, vt equus militi. Quod autem dicitur quod datum est in potestate accipientis, verum est de donatione tertio modo dicta, nõ primo, & secundo: quia illi sunt modi habendi, in quibus habens, & habet & habetur. Vnde homo habetur à gratia: & habetur à dono quo fruitur.

4. Ex hoc patet vltimum, quod illud verum est de eo quod datur vt possessio limitata. Sed de eo quod datur vt finiens, non: quia tale simul potest dari multis, & haberi à multis, quia ad idem tendunt, & ideo cum datur, non transfertur.

QVÆSTIO II.

An Spiritus sanctus à sanctis Viris detur.

Alexander Alensis 1. p. q. 72. Membr. 4.
S. Thom. 1. Sent. dist. 14. q. 1. art. 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 14. p. 2. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 14. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 14. q. 6.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 14. q. 4.

VTrum Spiritus sanctus detur ab aliquo viro sancto. Et quod sic probatur hoc modo, Spiritum sanctum dari non est aliud quam gratiam gratum facientem dari. Sed ostẽditur quod gratiam gratum facientem ab homine dari siue infundi, est possibile, & conueniens, & verũ. Et quod sit possibile, videtur à minori. Quia maioris virtutis est producere formam substantialem, quam accidentalem, & gratia est forma accidentalis: cum ergo creatura habeat virtutem producendi formam substantialem, multo fortius videtur de gratia quæ est forma accidentalis.

2. ITEM hoc ipsum videtur posse ostendi à simili, quia gratia est lumen spirituale: sed ita videmus in lumine corporali quod aliquid est luminis datiuum, & aliquid datiuum, & receptiuum: aliquid tantum receptiuum: ergo si lumen spirituale est æque potens, pari ratione videtur de ipso. Sed datiuum cum sit Deus, non potest esse receptiuum, quia nihil recipit ab aliquo: ergo hoc est reperiri in creatura, quod recipiat lumen spirituale quod est gratia, & det ipsum, & sic de aliis.

3. ITEM duo sunt quæ faciunt creaturam habere posse

A producendi sibi simile, scilicet corruptibilitas, ob quam indiget conseruari in alio, & perfectio in natura, ob quam potest in actum perfectum, qui est producere sibi simile. Perfectum enim dicitur vnumquodque quod potest generare tale quale ipsum est. Si autem gratia est forma quæ citissime corrumpitur, & forma magnæ perfectionis: ergo debet habere virtutem producendi sibi simile: sed non in subiecto in quo est: ergo in alio. *Arist. 1. de gen. an. c. 7.*

4. ITEM quod potest perfecte expellere contrariũ, potest perfecte generare habitum contrarium: quia contrarium non expellitur perfecte nisi per contrarium: sed gratia potest perfecte expellere culpam, ergo gratia in homine potest ex se generare gratiam, sed non in habente, ergo in alio. Ostenditur autem quod sit congruum, quod

B gratia procedat ab vno homine in alium. Et sic ostenditur. Ratio superbiendi, fuit ratio amittendi gratiam: ergo ab oppositis, humiliatio est ratio recuperandi. Sed si gratia datur ab homine, plus humiliatur homo quam si tantum à Deo: quia si datur ab homine, humiliatur homo sub Deo, & sub homine. Non autem si à solo Deo datur, humiliatur sub vtroque: ergo videtur quod ille modus conueniat magis.

5. ITEM si cum actu iustitiæ, qui est punitio, subiicitur anima peccatrix creaturæ corporali, vt ordinetur in vniuerso: ergo in actu misericordiæ debet subiici alicui creaturæ vt reordinetur: ergo sicut ab aliqua creatura recipit pœnam, sic videtur congruum vt recipiat & gratiam. *Aristot. 5. Ethic. ca. 7.*

6. ITEM perfectum agens non tantũ dat suscipienti formam: sed etiam dat potentiam consimilem: & hoc est in

C manifestationem suæ potentiæ: ergo si Deus est agens nobilissimum, & qui maxime debet laudari in sua actione, congruum est, vt non tantum det formam gratiæ: sed etiam potentiam dandi.

7. ITEM sicut à Deo est esse, ita & bene esse, sed in nullo derogatur Deo, cum dat potentiam creaturæ dandi esse: ergo in nullo derogatur, cum dat potentiam dandi bene esse: ergo & esse gratuitum. Ostenditur autem quod sit verum, quia per Ioannem dixit Dominus: † Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. *Rationũ sol. in corp. quæst.* *† Io. 20. & Act. 8. c*

8. ITEM dicitur quod per impositionem manuũ Apostolorũ, dabatur Spiritus sanctus, non per impositionem manuum aliorum, vt dicit glos. ibidem de Philippo discipulo: ergo aliqua virtus erat in Apostolis; quæ non erat

D in aliis: sed per illam dabatur Spiritus sanctus: ergo ab homine dabatur Spiritus sanctus.

ECONVERSO ostenditur quod donum Spiritus sancti dari ab homine sit falsum, sit incongruum, sit etiã impossibile. Quod sit falsum, videtur per Augustinum: Non aliquis discipulorum dabat Spiritum sanctum: sed orabant vt veniret in hominem. *Fundamenta.* *Aug. 15. de Trin. c. 26 tom. 3.*

ITEM quicunque dat vel donat aliquid, habet posse aliquod actiuum supra illud: sed supra donum Spiritus sancti nullus homo habet posse: ergo, &c.

ITEM quod sit inconueniens videtur, quia si anima ab alio quam à Deo gratificatur, alius quam Deus cadit medium inter animam & Deum. Sed quandocunq; aliquid cadit inter animam & Deum: anima hominis est peruersa: ergo secundum hoc dum daretur animæ gratia, peruerteretur.

E ITEM gratia potest super liberum arbitriũ: ergo si posset homo dare gratiã, homo haberet posse super alterius arbitrium: sed arbitrium quod est alii subiectum, non est liberum: ergo talis donatio tollit arbitrii libertatem.

ITEM maxima est gloria Dei de impii iustificatione: sed maxima gloria Dei non debet alii communicari: ergo si cõmunicatur, diuinæ gloriæ derogatur: sed si alius quam Deus dat gratiam: alius quam Deus iustificat: ergo talis donatio minuit Dei gloriam.

ITEM iustum est in eo sperare, qui potest dare meritum salutis: sed si homo posset dare gratiam, posset dare meritum salutis: ergo iustũ esset sperare in homine: sed homo est vanitas: ergo donatio talis daret fiduciam vanitatis. Ex his quatuor mediis patet quod donatio Spiritus san-

ctu ab homine, tollit ordinem animæ ad Deum, tollit arbitrii libertatem, minuit gloriam Dei, & inducit in vanam confidentiam, quæ omnia sunt inconuenientia. Ostenditur etiam quod impossibile sit dari talem potētiam creaturæ. Quia sicut dicit Augustinus: Magis est de impio facere pium, quā creare cœlum, &c. Sed potentia creandi non potuit à creatura recipi: ergo nec potentia dandi gratiam.

Aug. in Io. tract. 72. post med. co. 9.

ITEM productio gratiæ per præsentiam agentis ab anima suscipitur, sed solus Deus potest animæ illabi: ergo solus Deus potest gratiam infundere in animam.

ITEM gratia est forma simplex, & deiformis, & spiritualis, non habens ortum à principiis subiecti: ergo cum anima rationalis ratione deiformitatis & spiritualitatis non possit esse nisi à Deo: patet quod nec gratia quę æque spiritualis, immo spiritualior est ipsa anima.

ITEM gratia immediate vnit Deo: ergo non potest esse à Deo nisi immediate: ergo nullo cooperante: ergo creatura non potest producere gratiam.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus à bonis & à malis potest dari ministerialiter: à bonis tantum, impetratiue: à solo Deo effectiue.

Conclusio vniuersalis.

RESP. Ad arg. Dicendum quod sicut istæ vltimæ rationes ostendunt gratiam siue Spiritum sanctum dari ab homine, sicut à principio effectiuo, siue productiuo, omnino est falsum & impossibile. Tamen propter intelligentiam obiectorum in contrarium, est notādum, quod gratiam dari ab aliquo est tripliciter. Vel sicut à præparante, siue ministrante sacramenta: seu sicut ab annunciāte salutaria documenta. Vel sicut ab impetrante per orationem, siue per bona opera. Vel sicut à producente. Primò modo datur gratia à bonis & à malis. Secundo modo tātum à bonis. Tertio modo tantum à Deo: & per hæc manifesta est responsio ad duo vltima obiecta, quæ probant Spiritum sanctum dari, quia ibi datio nihil aliud est quam præparatio.

Explicatio serm. per distinctionem. Conclusiones particulares.

1. AD illud ergo quod obiicitur primo, quod agēs creatum possit in formam substantialem, dico quod non potest in omnem substantialem, vtputa in eam quæ est deiformis, sicut est anima rationalis. Et quia gratia est deiformis, sicut est anima rationalis, ideo non potest ab agente tali produci. Si autem de aliis formis naturalibus arguatur, non est locus à minori.

2. AD illud quod obiicitur de lumine corporali, dicēdum quod nō est simile. Lumen enim corporale diffunditur per medium deferens, & per idem medium potest iterum generari per quod defertur, gratia autem non est per delationem, sed per illapsum agentis, & per omnimodam indistantiam.

3. AD illud quod obiicitur, quod creatura corruptibilis debet habere potentiam generandi, dicendū quod verum est de illa quæ corruptibilis est de se: sed gratia de se nunquam corrumpitur, vel senescit. Vel dic, quod illa nō est tota causa, maxime in his quæ non dicunt substantiam completam, sed magis dispositionem.

4. AD illud quod obiicitur, quod gratia potest expellere culpam, dicendum quod expellere culpam est dupliciter: vel effectiue, vel formaliter. Quod potest expellere effectiue, potest efficere gratiam: sed non oportet quod illud quod formaliter, quia illud seipso expellit: quoniam ergo gratia expellit formaliter, & seipsa, ideo non sequitur, quod possit generare aliam gratiam.

5. AD illud quod obiicitur, quod in iustificatione debet peccator humiliari, dicendum quod verum est, quia humiliari debet & sub homine, & etiam sub visibilibus signis, tamē aliter quam sub Deo, quia alius honor debetur Deo quam homini: & ideo, quia sub Deo humiliatur, vt sub principio salutis, & à quo saluatur, sic nō debet sub creatura humiliari, vt à qua salus detur ei: sed vt à qua salus ministratur. Et sic patet etiam sequens de humiliatione in pœna, nō enim est simile de humiliatione illa, quia ibi anima peruersa manens in sua peruersitate, ratione illius subiicitur inferiori per naturam, vel quia habet reliquias peruersitatis: sed in gratiæ donatione, anima peruersa à peruersitate mutatur, & ad Deum immediate ordinatur.

6. AD illud quod obiicitur quod agens perfectum dat potentiam agendi simile, dicēdum quod verum est si patiens conuenienter posset suscipere: sed sicut ostēsum est, ex parte hominis non est possibile vt talis potentia ab eo recipiatur, propter talis formæ nobilitatem, quæ non potest esse nisi à nobilissimo agente.

7. AD illud quod obiicitur, quod dare potentiam ad bene esse non derogat Deo, dicendum quod ordo est in essentiis, quia aliquæ creaturæ sunt ita nobiles quod non decet eas nisi à nobilissimo agente produci, vt sunt illæ quæ sunt ad imaginem: quoniam ergo gratia est de nobilissimis, patet quod non potest produci ab homine, sicut nec esse animæ. Quæ vltimo obiiciuntur, soluta sunt supra per distinctionem dationis secundum naturam trimembrem.

DISTINCT XV. PARS I.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS A SEIPSO DETVR, CVIVS OCCASIONE AGITVR PER TOTVM DE MISSIONE FILII.

HIc considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus à Patre & Filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroq; vel mitti, vtrum etiam à seipso detur. Si datur à se, & procedit vel mittitur à se. Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & Deus est, & donum siue datum: & ideo dat, & datur. Dat quidem, inquantum Deus: & datur inquantum donum siue datum. Cum autem donatio siue datio Spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indiuisa operatio trium personarum: datur itaque Spiritus sanctus non tantum à Patre & Filio, sed etiam à seipso. Vnde Augustinus in 15. lib. de Trin. dicit quod seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quā caro: sic donum Spiritus sancti nihil est aliud quam Spiritus sanctus. Intantum ergo donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, etsi nemini datur: quia Deus erat Patri, & Filio coæternus antequam cuiquā daretur. Nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donū, vt etiam seipsum det, sicut Deus. Non enim dici potest nō esse suæ potestatis, de quo dictū est: Spiritus vbi vult spirat. Ecce aperte dicit quod Spiritus sanctus seipsum dat. Si enim Spiritus sanctus seipsum dare non potest, & cum Pater dare potest, & Filius: potest vtique Pater dare aliquid & Filius, quod non potest Spiritus sanctus. Item, si Pater & Filius dant Spiritum sanctum, nec ipse dat: aliquid ergo Pater operatur & Filius, quod non operatur Spiritus sanctus. Dat ergo Spiritus sanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc a seipso procedit & mittitur: quod vtique verum est. Nam processio temporalis Spiritus sancti vel missio, ipsius est donatio, & ipsa Dei operatio. Procedit ergo Spiritus sanctus temporaliter à se, & mittitur à se: quia datur à se.

Cap. 19. tom. 3.

Ioan. 3. b

* * *

Non est mirum, si Spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere à se, cum etiam Filius dicatur mitti à se.

Ne autem mireris quod Spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere à se. Nam & de Filio dicit Augustinus in 2. lib. de Trinit quod non tantum à Patre missus est, sed etiã à seipso & à Spiritu sancto: quærens quo modo Filius vel Spiritus sanctus sit missus, cum vterque sit vbique tamquam Deus. Nam vterque, inquit Augustinus, legitur missus. De Spiritu sancto enim legitur: Quē mittet Pater in nomine meo. Et iterum: Si abiero, mittam eum ad vos, Et Filius de se dicit: Exiui à Patre, & veni in mundum. B *Et Apostolus dicit: Misit Deus filium suum. In propheta autem scriptum est ex persona Dei: Cælum & terram ego impleo. Itaque, si vbique Deus est, vbique ergo est Filius, vbique etiam est Spiritus sanctus. Illuc ergo missus est Filius & Spiritus sanctus, vbi erant.*

Quo modo intelligenda sit missio vtriusque.

Quocirca quærendũ est, quo modo intelligatur missio Filii, vel Spiritus sancti. Pater enim solus, inquit Augustinus in eodem, nusquam legitur missus, sed Filius, & Spiritus sanctus. Et de Filio primo videamus quomodo missum eum Apostolus dicat: Misit Deus Filium suũ factum ex muliere. Vbi satis ostendit eo ipso missum filium, quo C *factum ex muliere. Proinde mitti à Patre sine Spiritu sancto non potuit, quia Pater intelligitur misisse eũ, cũ fecit ex femina: quod vtique non fecit sine Spiritu sancto. Ecce hic dicit Filium missum à Patre & Spiritu sancto.*

Quod à Spiritu sancto Filius sit missus, auctoritatibus confirmatur.

Et quod à Spiritu sancto Filius sit missus, vt ait Augustinus in eodem, auctoritatibus confirmatur. Ipse Christus dicit per Isaiam: Nũc misit me Dominus, & Spiritus eius. De hoc Ambrosius in lib. 3. de Spiritu sancto ita ait: Quis est, qui dicit: Me misit Dominus & Spiritus eius: nisi qui venit à Patre, vt saluos faceret peccatores, id est Christus? D *ergo & Pater Filium misit, & Spiritus sanctus. Idem in eodem: Datus est à Patre, vt Isaias dicit: [a] Puer natus est nobis, & Filius datus est nobis. Datus est, audeo dicere, & à Spiritu, quia & à Spiritu sancto missus est: Dicit enim Filius Dei: [b] Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, &c. [c] Quod cum de libro Isaiæ legeret, ait in euangelio: Hodie completa est hæc scriptura in auribus vestris, vt de se dictum esse, signaret. Bene autem dixit, super me: quia quasi filius hominis & vnctus est, & missus ad prædicandum. Nam secundum diuinitatem non super Christum est spiritus, sed in Christo. Ecce his verbis ostendit Ambrosius, Filium esse missum & datum nobis non tantum à Patre, sed etiam à Spiritu sancto.* E

Quod Filius sit datus etiam à seipso.

Deinde ostendit esse datum etiam à seipso, ita dicens in eodem lib. Cum enim non definitum fuerit per prophetam à quo datus est filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, vt etiam ipse filius se dederit. Ecce hic dicit quod filius se dedit, quia Trinitas eum dedit. Si autem filius à se datus est, à se ergo missus est, & à se processit. Et hoc vtique verum est, & concedi oportet, cum eius missio sit diuina operatio.

Quod Filius sit missus à se.

Quod autem à se mittatur, Augustinus astruit in lib. 2. de Trinit. dicens: Forte aliquis cogat, vt dicamus etiã A *à seipso missum esse Filium: quia & Mariæ conceptus, & partus, operatio Trinitatis est. Sed inquit aliquis, quo modo Pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo quærens vt dicat, quo modo eum Pater sanctificauit, si & ipse se sanctificauit: Vtrumque enim Dominus ait: Quem Pater, inquit, sanctificauit, & misit in hunc mundum.* Ioa.10.g *Et alibi: Ego pro eis sanctifico meipsum.* Ioa.17.c *Item quæro, quo modo Pater eum tradidit, si ipse se tradidit? Vtrumque enim legitur. Credo, respondebit, si probe sapit, quia vna voluntas est Patris & Filij, & inseparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem, & ex virgine natiuitatem, in qua Filius intelligitur missus, vna eademq; operatione Patris & Filij inseparabiliter esse factam, non inde separato Spiritu sancto. Ergo à Patre & Filio missus est idem Filius, quia à Patre & verbo eius factũ est vt mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter Pater inuisibilis, vna cum Filio secum inuisibili, eundem Filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est, qui si ita visibilis fieret, vt cum Patre inuisibilis esse desisteret, id est, si in substantia inuisibilis verbi in creaturam visibilem mutata, & transiens verteretur: ita missus à Patre intelligeretur Filius, vt tantum missus, non etiam mittens cum Patre inueniretur. Cum vero sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei: manifestum est, quod à Patre & Filio non apparentibus factum sit quod appareret in filio, id est, ab inuisibili patre cum inuisibili filio, idem ipse filius visibilis mitteretur.*

Lib.2.c.5. de Trin. — Phil.2.a

Summatim colligit quæ ex prædictis astruuntur.

Ex prædictis aperte monstratur quod Filius missus est à Patre, & Spiritu sancto, & à seipso, & quæ sit ista missio, scilicet incarnatio, id est, quod factus est homo, per quod visibilis apparuit: quod est opus commune Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Quæstio, cur dicit: A meipso non veni.

Sed ad hoc opponitur, si filius à seipso missus est, cur ergo ait: A meipso non veni? Ioan.8.c *Ad hoc Augustinus respondet in secundo libro de Trinitate, dicens, hoc dictum esse secundum formam serui: secundum quam non fecit vt mitteretur, id est, non operatus est incarnationem, sed secundum formam Dei.* Cap.5.to.3

DISTINCT. XV. PARS II.

Vtrum semel tantum missus sit Filius, an sæpe.

Quæstio

Hic quæritur, vtrũ semel tantum missus sit filius, an sæpe mittatur. Si enim missio filij ipsius tantum incarnatio est, cum semel tantum incarnatus sit, & semel tantum videtur missus. At si sæpe mittitur, est & alia eius missio quã incarnatio. Sed quæ est illa? Nunquid æterna genitura missio eius dicenda est, an etiam alia missio quærenda est?

Quod duobus modis dicitur Filius mitti.

Respõsio

Ad quod dicimus quod duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est, secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdã: sed melius, ac verius secũdum eam dicitur genitus. Præter eã ergo duobus modis dicitur mitti, scilicet, vel cũ visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum se in animas pias sic trãsfert, vt ab eis percipiatur, ac cognoscatur. Sap.7.d *Hos duos missionis modos aperte August. distinguit in 4 lib. de Trin. dicens: Nõ eo ipso quod de patre natus est missus dicitur filius: sed eo quod apparuit huic mundo, verbũ caro factũ. Vnde dicit: A patre exiui, & veni in mundum:* Ca.20.to.3

Ioa. 16 g Sap. 9. b *vel eo quod ex tempore cuiusquam mente percipitur, sicut dictum est de sapientia: Emitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, id est, doceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur, cum à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci, & percipi potest, pro captu vel proficientis in Deum, vel perfectæ in Deo animæ rationalis.*

Quod secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum vt sit cum homine.

Explicatio responsionis. B *Ecce distincti sunt duo modi missionis filij & secundũ alterum semel tantum missus est Dei filius: secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est vt sit homo, quod semel tantum factum est: secundum alterum vero mittitur vt sic cum homine, quo modo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiam ante incarnationem, & ad omnes sanctos, qui ante fuerunt, & etiam ad Angelos. Vnde Augustinus de filio, id est, de sapientia patris loquens 4. lib. de Trinitat. ait:* Cap. 20. Sap. 7. d *Aliter mittitur sapientia, vt sit cum homine: aliter missa est, vt sit homo. In animas sanctas se trãsfert, & amicos Dei, & prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cum venit plenitudo temporis, missa est, non vt impleret angelos, nec vt esset angelus, nec vt esset cum hominibus, vel in hominibus, vt antea in patribus erat, & in prophetis, sed vt ipsum verbum fieret caro, id est, homo.* C

Quod secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non.

Præterea notandum est quod cum his duobus modis mittatur filius, secundum alterum dicitur missus in mũdum: secundum alterum vero non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde Augustinus in eodem lib. ait: Lib. 4. de Trin. c. 20. to. 3. D *Cum ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum. Non enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus præsto est. Nam & nos secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus, & omnium iustorum spiritus etiam in carne viuẽtium, inquantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quod præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, scilicet cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipitur mente.*

Cur Pater non dicitur missus, cum ab aliquo cognoscitur, vt Filius.

E *Hic quæritur cur Pater non dicitur missus, cum ex tẽpore à quoquam cognoscitur, sicut Filius. Ad quod dicimus, quia in eo est principij auctoritas, quæ non habet de quo sit, à quo Filius & Spiritus sanctus. Pater enim est, vt ait Augustinus in eodem libro, principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia principium est Filij, & Spiritus sancti. Nam vt ait Augustinus in eodem:* Lib. & eo. citatu ad fin. Cap. 21. in fin. lib. 4. *Quia etiam si voluisset Deus Pater per subiectum creaturam visibiliter apparere, absurdissime tamen aut à Filio quem genuit, aut à Spiritu sancto qui de illo procedit, missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autem ille, qui in ea non apparuit.*

A Putauerunt quidam Filium & Spiritum sanctum minores fuisse Patre, quia missi dicuntur.

Ideoque putauerunt quidam hæretici, cum Pater non sit missus, sed Filius, & Spiritus sanctus, Patrem esse maiorem, aut Filium minorem esse, & Spiritum sanctum, atque Patrem, quasi maiorem, misisse vtrumque quasi minorem. Error occasione dictorum. *Quod Augustinus improbat in quarto libro de Trinit. illis contradicens: Non ideo, inquit, arbitrandum est minorem esse Filium, quod missus est à Patre: nec ideo minorem Spiritum sanctum, quod & Pater eum misit, & Filius: siue enim propter visibilem creaturam, siue potius propter principij auctoritatem, vel commendationem, non propter inæqualitatem, vel imparilitatem, vel dissimilitudinem substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur.* Cap. 21. in fin. lib. in Aug. no. est hac di. auctoritatem. *Non ergo ideo dicitur Pater misisse Filium, vel Spiritum sanctum, quod ille esset maior, & illi minores: sed maxime propter auctoritatem principij commendandam, & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est, quæ sit missio Filij, & quibus modis mittatur.*

DISTINC. XV. PARS I.

Vtrum temporali processione Spiritus sancti procedat à seipso.

Hic considerandum est, cum Spiritus sanctus detur hominibus à Patre & Filio

Expositio textus.

Diuisio. SVpra egit Magister de processione temporali ipsius Spiritus sancti secundum quod est à Patre & Filio, hic secundo ostendit quod temporaliter procedit à seipso, & hoc intendit in tota ista parte vsq; ibi: *Hic quæritur, vtrum semel tãtum sit missus Filius,* vbi incipit agere de modo processionis seu missionis Filii, qui est visibilis & inuisibilis. Et hoc quodam modo accidentaliter, cum ista missio & Filio conueniat, & Spiritui sancto. Habet autem hęc pars quatuor partes. In prima ostendit quod Spiritus sanctus temporaliter à se mittitur, datur, & procedit, & hoc deducendo ad impossibile, quia aliter non essent indiuisa opera Trinitatis. In secunda ostendit à minori per auctoritatem, quod Pater misit Filium vna cum Spiritu sancto, ita quod Spiritus sanctus misit Filium, in quẽ nullo modo habet auctoritatem, ergo multo fortius mittit se, & hoc facit ibi: *Ne autem mireris, quod Spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere à se.* In tertia vero parte ostendit hoc à simili: Si enim filius misit se, pari ratione & Spiritus sanctus se, & hoc facit ibi: *Deinde ostendit datum etiam à seipso esse.* In quarta vero & vltima opponit contra prædicta, & hoc ibi: *Sed ad hoc opponitur: Si filius à seipso,* &c. vbi etiam soluit, & breuiter epilogat prædeterminata.

Donatur itaque Spiritus sanctus non tantum à Patre & Filio, sed etiam à seipso. Dub. I.

Videtur dicere falsum: quia supra facit argumentum, quod non potest dari à sanctis viris, quia non potest ab ipsis procedere: sed non potest à seipso procedere: ergo pari ratione non potest dari à se.

Resp. Dicendum, quod Magister arguebat de processione temporali, & de hac bene concedit ipse quod procedit à se, eo quod propriæ potestatis est, vt spiret in eum in quem vult, sed sancti viri non habent posse in eum.

Sicut, inquit, corpus carnis nihil aliud est quam caro, sic donum Spiritus sancti nihil aliud est quam Spiritus sanctus. Dub. II.

Videtur, si similitudo bona est, vt omne quod est donum Spiri-

num Spiritus sancti sit Spiritus sanctus. Sed contra: Timor est donum Spiritus sancti, & non est Spiritus sanctus.

Resp. dicendum quod donum cum dicit relationẽ, ac per hoc quodam modo distinctionem, potest illam importare tripliciter: aut secundum modum intelligendi, aut secundum modum essendi, aut secundum essentiam. Primo modo idem est dans & datum, sicut† idem intelligens & intellectum: & differens ratione modi dicendi, quia datur idem à se: & sic intelligit Augustinus. Alio modo secundum modum essendi, siue se habendi, qui alius est & alius in personis, & sic dicit relationẽ personæ ad personam. Tertio modo importat distinctionẽ secundum essentiam, & respectum creaturæ ad essentiam increatam, & hoc modo amor dicitur donum Spiritus sancti; sed hoc infra melius patebit.

† Arist. 3. de an. comtex. 15.

Si Pater & Filius dant. Dub. III.

Quia ista ratio, vt supra dictum est, non valet: Pater potest generare filium, & filius non potest: ergo pater potest aliquid quod filius non potest: ergo pari ratione, cũ Spiritus sanctus dicit personam vt filius, non valet. Si tv dicas, quod non est simile propter actum dandi, qui est operatio in creatura. Contra: Sicut dicit Magister in littera, Spiritus sancti donatio est eius processio: sed illud argumentum non valet: Spiritus sanctus procedit, & Pater non: ergo aliquid facit Spiritus sanctus, quod non pater: ergo similiter nec in proposito. Si tv dicas mihi quod non est simile de actiua & passiua. Contra: Inflexio nominis per casus, non variat significationem: ergo similiter videtur quod nec ibi sit variatio per actiuum & passiuum. Et si tu dicas quod non est simile, ostenditur quod sic, quia omnis actiua infert passiuam: ergo videtur quod si in voce actiua tenetur essentialiter, quod similiter in passiua.

Respon. dicendum quod sicut prædeterminatum est, rationes Magistri bonæ sunt, quia ipse accipit *dare*, secundum quod dicit effectum in creatura, & secundum hoc commune est tribus personis necessario, & hoc in actiua significatione. Dare enim Spiritum sanctum alicui, est facere quod inhabitet in eo: & ideo non est simile de potentia generandi.

Ad illud quod obiicitur, quod Magister dicit quod donatio idem est quod processio, dicendum quod loquitur de donatione passiua, secundum quod artatur ad Spiritum sanctum, & argumentum suum bonum est: quia ab eodẽ principio est actio, & passio: ergo si donatio actiua est à Patre, similiter & donatio passiua: similiter si donatio actiua est à Spiritu sancto, & passiua.

Ad illud quod obiicitur quod in actiua tenetur essentialiter, ergo & in passiua, similiter ergo potest dici quod pater procedat, dicendum quod argumentum istud non valet: quia spirare in voce actiua conuenit duobus, in voce passiua conuenit vni soli. Sic mittere potest conuenire tribus: procedere vero siue mitti duobus tantum.

Si autem seipsum dat: tunc & à seipso procedit. Dub. IV.

Videtur falsum: quia procedere est produci: ergo si Spiritus sanctus procedit à se, ꝑducitur à se. Si tv dicas ꝙ non dicitur sine terminatione, videlicet temporaliter, contra: Temporaliter, est determinatio non diminuens: ergo sequitur de necessitate, si temporaliter procedit à se quod procedat à se.

Resp. Dicendum quod sicut dictum est supra, processio ratione comparationis ad terminum in quo suscipitur creatura, scilicet quæ sanctificatur, de ratione nominis, connotat temporale, & ideo dicitur temporalis: & quoniam ille effectus temporalis est à Spiritu sancto, ideo & processio, licet non ita proprie sicut de Patre. Et non valet de productione, quia productio solum dicit comparationem ad principium à quo, & non connotat effectum. Vnde sicut non valet, procedit temporaliter, ergo producitur temporaliter; sic & in proposito.

Ne autem mireris, quod Spiritus sanctus dicitur mitti, &c. Dub. V.

Videtur quod male probet missionem Spiritus sancti per missionem Filii, quia missio dicit subauctoritatem in misso, sed plus est de subauctoritate in Spiritu sancto, quam in Filio: ergo plus de ratione missionis: ergo videtur, quod potius deberet procedere econtrario.

Item missio dicit manifestationẽ: sed missio filii manifesta est per missionẽ Spiritus sancti, ergo manifestior est missio Spiritus sancti: ergo videtur quod probet ignotum per ignotum Iuxta hoc quæritur; de quo dicitur mitti proprius, scilicet de Filio, an de Spiritu sancto.

Resp. Dicendum quod Magister probat missionem Spiritus sancti per missionem Filii, quia magis expressas habet auctoritates. Adhuc potest tamẽ nihilominus alio modo dici quod etiam ratiocinando bene procedit. In missione enim personæ est duo considerare, scilicet emanationẽ, ratione cuius est subauctoritas in misso, & quãtum ad hoc magis conuenit, Spiritum sanctum mitti: & quantum ad hoc arguit Magister à minori, quod si Filius mittitur à Spiritu sancto, & à se, multo fortius & Spiritus sanctus. Est etiam considerare manifestationem, & ratione huius conuenit Filio magis: quia magis euidenter apparuit mundo, & quantum ad hoc arguit Magister à manifestiori, & ita peroptime procedit.

Ad illud quod obiicitur quod Spiritus sanctus manifestat Filium, & eius missionem, dicendũ quod hoc non est propter defectum euidentiæ à parte missionis Filii: sed propter cæcitatem à parte vidẽtium, quam remouet Spiritus sancti gratia, & sic patet de quo prius. Vno enim modo magis competit Filio, alio modo Spiritui sancto secundum duas prædictas conditiones.

Satis ostendit, &c. Dub. VI.

Secundum hoc videtur, quod cum Spiritus sanctus non sit factus ex muliere, videtur quod non sit missus. Præterea si Filius est factus ex muliere: ergo est factus. Cõtra per Symbolum: Non factus.

Resp. ista non est communis ratio missionis: sed solum missionis visibilis ipsius Filii, & ideo non valet de se.

Ad illud quod obiicitur quod non est factus, dicendũ quod illud non est intelligendum nisi secundum humanam naturam, & ideo oportet addere determinationẽ, vt dicatur factus ex muliere, vel secundum humanam naturam, quia simpliciter propter errorem Arrii vitandum, non recipit eam eloquium Ecclesiasticum.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam huius partis quatuor quærentur. Primo quæritur, vtrum missio sit in diuinis. Secundo dato quod sit, vtrum missio sit ex tempore, vel æterna. Tertio quæritur cuius sit missio vt missi. Quarto cuius sit missio vt mittentis.

QVÆSTIO I.

An in diuinis sit missio.

Alex. Alensis 1. p. q. 71. Membro 1.
S Thom. 1. p. q. 43. art 1.
Et 1. Sent. dist. 15. q. 1. art 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 15. q. 1.
Richardus 1. Sent. d. 15. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 15. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 15. q. 1. art. 1.
Petrus de Taran. 1. Sent. dist. 15 q. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent q. 18. art. 1.

Quod missiõ sit in diuinis, ostenditur primo per scripturam Veteris testamenti: Mitte illam de cœlis, & loquitur de Sapientia, quæ est Dei Filius.

Fundamenta

Sap. 9. b

Item per scripturam Noui Testamenti: Cum venit

plenitudo

Gal. 4. a plenitudo tẽporis, misit Deus filium suum. Et post: Quoniam estis Filii Dei, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra.

10. 16. b ITEM hoc ostenditur per testimonium Veritatis: Cum autem abiero, mittam vobis Spiritum veritatis.

ITEM ratione videtur istud idem, quia mittere non est aliud quam ex se aliquem producere in alium, sicut Sol radium mittit in aerem: sed Spiritus sanctus à Patre & Filio procedit in creaturam, ergo ab eis mittitur.

ITEM quandocunque datur aliquid alicui, vt absenti, conuenienter dicitur mitti: sed tota Trinitas est absens peccatoribus quantum ad gratiam inhabitantem: ergo quandocunque datur Spiritus sanctus quantum ad gratiam inhabitantem, non incongrue dicitur mitti: si ergo dari est in diuinis hoc modo, vt dictum est, ergo & missio.

Ad oppos. 1. CONTRA: Vbicunq; est missio, ibi est separatio. Vnde Hieronymus super Ezech. Quod coniunctum est & in vno corpore copulatum, mitti non potest, sed quod extra est. Vnde non mittitur manus, sed iaculum. Sed in diuinis est omnimoda indiuisio, & nulla separatio: ergo, &c.

2. ITEM vbicunq; est missio, est missi ad mittentem subiectio: quod patet: Dominus enim mittit seruum, & non seruus Dominum. Sed in diuinis est omnimoda æqualitas, & nulla subiectio: ergo ibi non est missio.

3. ITEM vbicunque est missio, ibi est mutatio, quia non dicitur aliquid mitti, vbi est: sed in diuinis, nulla omnino cadit mutatio: ergo, &c.

4. ITEM missio passiue dicta inquantum talis, est opus ministerii: sed in nobilissima natura inquantum talis, non cadit ministerium, ergo, &c.

CONCLVSIO.

Missio est in diuinis proprie propter triplicem habitudinem mittentis, similiter & missionis: & propter triplicem perfectionem in misso: qua ponitur loco triplicis imperfectionis illius in his inferioribus.

RESP. ad arg. Dicendum quod missio est in diuinis, sicut ostendunt prædictæ auctoritates & rationes, & trasfertur à creaturis ad Deum. Secundum autem quod missio in his inferioribus consideratur, habet respectum ad tria scilicet ad principium, & ad terminum, & ad missum. Ad principium siue ad mittentem, sub triplici habitudine comparari conuenit, vt ad dantem esse, & sic mittitur radius à Sole. Vt ad dantem virtutem, & sic mittitur iaculum à proiectore. Vt ad dantem iurisdictionem siue auctoritatem, & sic mittitur nuncius à prætore. Secundum omnem hanc comparationem est in diuinis missio, quia Spiritus mittitur à Patre & Filio tanquam habens esse, & virtutem & auctoritatem in operando ab eis, & ideo missio secundum hunc respectum, est completissime in diuinis. Non enim est ponere quod vna persona recipiat auctoritatem, nisi à quo recipit virtutem: nec virtutem, nisi à quo recipit esse. Similiter ad terminum sub triplici habitudine comparatur. Mittitur enim aliquid alicui, vbi videlicet quietatur, vt lapis mittitur deorsum. Mittitur etiam alicui, vt à quo habeatur, sicut aliquis mittit alicui donum Mittitur etiam alicui vt ad aliquid, scilicet quod operetur. Secundum hanc triplicem comparationem est missio in diuinis. Mittitur enim Filius vel Spiritus sanctus vt alicui ad inhabitandum: vt alicui, ad possidendum vt donum: vt ad aliquid, scilicet ad effectum operandum: & ideo missio per comparationem ad terminum reperitur completissime in diuinis, multo magis quam in creaturis. Si autem loquimur de missione in comparatione ad missum, sic in his inferioribus ponit triplicem conditionem imperfectionis, scilicet separatione, subiectionem, & mutationem, quæ quidem non sunt in diuinis, est tamen aliquid perfectionis ibi istis correspondens, & ratio huius patet sic. In istis inferioribus separatur missus à mittente propter distantiam termini admittentem, vt patet cum mitto aliquem Romam: quia Roma distat à me: si ille debet esse Romæ, oportet quod separetur à me.

(Margin: Explicatio. Distinctio. Primum membrũ dist. — Applicatio. — Secũdum membrũ. — Applicatio. — Tertium membrũ.)

1. In diuinis vero, quia Deus mittens est vbique, nulla est distantia, & ideo nulla est separatio: loco tamen huius est missi à mittente egressio, siue emanatio, & sic patet responsio ad illud quod obiicitur de conditione separationis. (Applicatio pro responsionibus ad Arg.)

2. SIMILITER in his inferioribus est in misso subiectio propter differẽtiam mittentis ad missum: quia enim missus recipit à mittente, vel esse, vel virtutem, vel operationem, & est separatus ab eo in substantia: quia substãtia omnino eadẽ non participatur à pluribus, necesse est quod aliam virtutem recipiat ab eo, & aliam iurisdictionem illa inferiorem: sed in diuinis non est substantialis differẽtia, & ideo omnia sunt æqualis nobilitatis in mittente & misso, sed tamen loco huius est subauctoritatis origo, & sic patet secunda obiectio.

3. SIMILITER in his inferioribus est in misso mutatio propter distantiam missi à termino. cum enim non est in termino ad quem mittitur, ideo oportet quod mutet locum, & quod sit in eo mutatio: quia vero in diuinis missus nulli loco abest: non oportet quod personaliter accedat, & ideo non est ibi mutatio. Sed tamen loco eius est alicuius effectus de nouo productio, & sic patet tertia obiectio. Quamuis enim in diuinis non sit separatio, subiectio & mutatio, tamen loco horum est emanatio, subauctoritatis origo, & noui effectus productio.

4. AD illud quod vltimo obiicitur quod pertinet ad ministerium, dicendum quod hoc verum est, vbi missio dicit subiectionem, sed hoc non est in diuina natura, sed in creaturis, &c.

QVÆSTIO II.

An missio in diuinis ex tempore tantum sit, vel etiam ab æterno.

Alex. Alensis 1. p. q. 71. Membro 2. & 4.
S. Tho. 1. p. q. 43. art. 2.
Et 1. Sentent. dist. 15. q. 1. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 15 q. 2.
Richardus 1. Sent. dist 15. q. 2.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 15. q. 1. art. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 15. q. 12.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 15. q. 2.

VTrum missio in diuinis sit ex tempore tantum, an etiam ab æterno. Et quod ab æterno, ostenditur auctoritate, & ratione. Auctoritate sic per Gregorium: Eo ipso mittitur Filius quo generatur, sed generatur ab æterno: ergo mittitur ab æterno: ergo missio in diuinis est ab æterno. (Ad oppos. — Greg. Homil. in Euag. 1. 2.)

2. ITEM Beda: Spiritus sancti missio est processio: sed procedit ab æterno: ergo mittitur ab æterno.

3. ITEM ratione sic: Missio siue actiue siue passiue dicta, est Deus: sed omnis actio quæ actiue & passiue est Deus, est ab æterno: ergo, &c.

4. ITEM omnis actio quæ habet Deum vt terminum, & vt principium, est ab æterno, vt patet cum dicitur Deus intelligit Deum, Deus generat Deum: sed missio est huiusmodi, quia Deus mittit Deum: ergo missio est æterna. Si dicas quod missio requirit duplicem terminum, scilicet eum qui mittitur, & eum ad quem mittitur, & ille ad quem fit missio, est temporalis.

CONTRA: Deus potest esse: qui mittit, Deus qui mittitur: ergo pari ratione Deus ad quem mittitur, & videtur quod istæ cõparationes principii & termini maxime Deo conueniant. Deus enim est Alpha & ω, principium & finis: ergo magis proprie dicitur Deus ad quem mittitur, quam Deus qui mittitur.

5. ITEM quidquid est Deus, est æternum: missio est Deus, ergo est æterna: sed præmissæ sunt veræ: ergo & conclusio.

CONTRA per Ioannem: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: cum autem abiero, mittam vobis eum. (Fundamenta. Io. 16. a)

Cum ergo Spiritus sanctus potest mitti, & promitti: sed quod est æternum, non potest promitti: ergo, &c.

Item Augustinus: Mittitur Filius vel Spiritus sanctus cum ex tempore cuiusquam mente percipitur. *Aug. 4. de Trin. c. 20. ante med. tom. 3.*

Item omnis missio est aliquid posterius mittente: sed vbi cadit posterius necessario interuenit ratio principii, & temporis, ergo, &c. Prima propositio per se est vera, quia mittens per prius habet ipsum quod mittit, quam habet ille ad quem mittit.

Item omnis missio vel est ratione mutationis, vel ratione operationis: sed in diuinis non est mutatio: ergo ad hoc, quod missio sit, necesse est quod interueniat operatio: & si operatio, & effectus: & si effectus, & tempus: ergo missio est ex tempore.

CONCLVSIO.

Cum terminus ad quem missionis diuinæ sit creatus, Missio est de necessitate temporalis.

Resp. ad arg. Dicendum ad prædicta quod missio in diuinis nullo modo dicitur nisi ex tempore. Et ratio huius est: quia dicit comparationem, non tantum ad principium, nec tantum ad missum: sed etiam ad terminũ: sed terminus ille de necessitate creatus est: quia missio in Deo cum non dicat mutationem, dicit aliquam circa terminum operationem, & ita aliquem effectum; & quia omne quod recipit effectum, est creatum & temporale: ideo missio de necessitate est temporalis. *In q. præcedenti.*

1. Ad illud ergo quod dicit Gregorius: Eo mittitur filius, quo generatur, dicendum quod ipse loquitur præsupposita manifestatione in creaturis: pater enim manifestatur in creatura, sed non mittitur, sed filius mittiur. Et Gregorius reddit rationem, quia nulla alia causa est, nisi quod ille generatur: ille non, id est, Pater.

2. Ad illud quod obiicitur de Beda, dicendum quod Beda loquitur de processione Spiritus sancti, prout est in creatura, & ita semper est temporalis vt missio.

3. Ad illud quod obiicitur quod omne quod actiue, & passiue in Deo ponitur, æternum est, dicendum quod verum est, nisi habeat vlteriorem respectum ad creaturam: sed missio præter respectum, qui est mittentis ad missum, importat aliquem effectum in creatura.

4. Ad illud quod obiicitur quod missio actiue, & passiue est Deus, dicendũ quod est quædam actio, quæ solũ respicit passum, vt percutio te: quædam quæ passum, & alium terminum, vt doceo te grammaticam, similiter & mitto te ad alium. Et quod obiicitur, verum est in actione, & passione, quæ nihil aliud repiciunt nisi principiũ, & obiectum: sed non in aliis, quæ requirunt alium terminum, & ideo habet instantiam in proposito. Similiter soluendum est ad sequens quod verum est, si actio illa omnino terminaretur in Deum. Sed quod obiicit quod missio respicit Deum, vt terminum ad quem, dicendum quod si terminus ad quem est missio, esset solum in ratione finientis, sic verum esset: nunc autem non est sic: sed magis in ratione suscipientis.

5. Ad vltimum obiectum, dicendum quod ibi est paralogismus accidentis, sicut hic: Omne æs est naturale, statua est æs: ergo, &c. quia quod erat materiæ, attribuitur statuæ ratione artificii. Similiter hic, quod erat diuinæ essentiæ attribuitur missioni ratione connotati. *Paralogismus.*

QVÆSTIO III.

An Patris sit mitti.

Alexand. Alensis 1. *p. q.* 73. *Membro* 2. *art.* 1.
S. Thomas 1. *p. q.* 43. *art.* 4.
Et 1. *Sentent. dist.* 15. *q.* 2. *artic.* 1.
Scotus 1. *Sentent. dist.* 14. *&* 15. *q. vnica.*
Ægidius Rom. 1. *Sent. dist.* 15. *p.* 2. *q.* 1.
Richardus 1. *Sentent. dist.* 15. *q.* 1. *art.* 2.
Durandus 1. *Sent. dist.* 16. *q.* 1.
Thomas Argent. 1. *Sentent. dist.* 15. *q.* 1. *art.* 4.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. q.* 18. *art.* 3.
Gabriel Biel. 1. *Sent. dist.* 15. *q. vnica.*

Quæritur cuius sit missio, vt missi. Et videtur, quod sit totius Trinitatis. Augustin. in 4. de Trinitat. Mittitur filius, cum ex tempore cuiusquam mente percipitur. Sed tota Trinitas ex tempore mente percipitur: ergo tota Trinitas mittitur: ergo Pater. *Ad oppositum. Cap. 10. ante med. tom. 3.*

2. Item mitti personam, est ipsam de nouo venire ad habitandum: sed tota Trinitas de nouo venit ad habitandum in peccatore, cum gratia datur ei: ergo, &c. Minor patet: Ad eum veniemus, &c. *Ioan. 14.*

3. Item missio connotat effectum in creatura: sed ita est quod omne connotans effectum dicitur essentialiter: ergo missio passiue dicta, dicitur essentialiter: sed quod essentialiter dicitur, conuenit toti Trinitati: ergo, &c.

4. Item quando aliquid mittitur, mittitur cũ eo omne quod inseparabiliter est coniunctũ: sed pater est inseparabiliter coniunctus cum filio: ergo quando mittitur filius, mittitur & pater.

5. Item mittere & mitti, aut sunt æqualis nobilitatis, aut non Si æqualis, ergo qua ratione: dicitur mittere de patre, eadem ratione & mitti. Si est inæqualis: ergo mittens est maior misso: ergo filius est inæqualis patri.

Contra: August. in 2. de Trin. Pater nusquam legitur missus: sed non debemus aliquod asserere de Deo quod non debemus ex scriptura: ergo mitti non conuenit toti Trinitati. *Fundamenta. Cap. 5. to. 3.*

Item Augustinus dicit quod pater absurdissime dicitur missus: sed sermones veri non sunt absurdissimi, sed potius falsi: ergo mitti non vere dicitur de patre. *Lib. 4. c. 21. in fine.*

Item Augustinus dicit quod mitti est cognosci esse ab alio: sed pater non cognoscitur esse ab alio: ergo pater non mittitur.

Item omne mobile reducitur ad immobile: ergo missibile ad immissibile: ergo in diuinis est alia psona immissibilis: sed non nisi pater: ergo, &c. *8. Phys. cōtex. 34.*

CONCLVSIO.

Missio passiue, non est ipsius Patris, quia missio emanationem connotat in suo significatu.

Resp. ad arg. Dicendum quod missio sicut patet ex ratione August. & melius infra patebit, semper duo habet ex suo intellectu, scilicet emanationem, & manifestationem per effectum. Quia ergo importat emanationem passiue missio dicta, hinc est, quod cum pater omnino careat principio, quod de ipso nullo modo potest dici missio passiua, vnde nō inuenitur, & si inueniretur, esset tamquam falsa, & velut impropria exponenda. *Lib. 4. de Trin. c. 20. tom. 3. Concordat S. Thom. 1. p. q. 43. art. 4.*

1.2. Ad illud ergo quod obiicitur primo, & secundo quod missio est perceptio ab intellectu, vel inhabitatio de nouo, dicendum quod non dicit totam rationem missionis: sed solum à parte termini in quem, vnde debet addi cum illis emanatio ab alio, & tunc non valet.

3. Ad illud quod tertio obiicitur quod connotat effectum: ergo est essentiale, dicendum quod nomen connotans effectum, aut dicit solum respectum ad effectum, & tunc est pure essentiale, vt creare: aut dicit etiam cum hoc respectum ad personam, & sic potest esse notionale, sicut creare per filiũ, solius est patris, sic est de hoc, quod est mitti: quia non dicit tantum comparationem missi ad suscipientem effectum: sed etiam ad principium. Significat enim ipsum esse ab alio, & in alium, & sic patet. *Controuersia tamen est inter S. Tho. & Scot. in dist. hac, an ita sit mittere producere, sicut mitti produci, & an mitti sit formaliter originari.*

4. Ad illud quod obiicitur quod inseparabilia simul mittuntur, dicendum quod illud est verum de illa missione quæ est per separationem: sed de illa missione quæ est per distinctionem non est dicere quod sic mittantur necessario illi qui distinguuntur, sicut nec in alia missione, illa quæ separantur: & quoniam pater distinguitur à filio, & missio in diuinis dicit distinctionẽ, ideo non oportet quod cum mittatur filius, mittatur pater.

5. Ad illud

5. Ad illud quod obiicitur vltimò quod æqualis nobilitatis est mitti, vt mittere, dicendum quod mitti non remouetur à patre, quia dicit ignobilitatem, sed quia dicit emanationem, & subauctoritatē, quæ quamuis non sit ignobilitatis, tamen non conuenit patri.

QVÆSTIO IV.

An missio sit totius Trinitatis vt mittentis.

Alex. Alensis 1.p.q. 72. Membro 1.
S. Thomas 1. Sent. dist. 15. art. 3.
Scotus 1. Sent. dist. 14. 15 q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 15. p. 2. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 15. q. 2. art. 2. & q. 1. art. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 15. q. 1. ar. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 15. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 15. q. 5. & 8.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 18. art. 2.
Gabr. Biel 1. Sent. dist. 15 q. 1.

Fundamenta. *Lib. 15. de Trin. c. 19. ad fin. to. 3. Lib. 2. c. 5. tom. 3.*

VLtimo quæritur cuius sit missio, vt mittentis. Et quod sit totius Trinitatis, ostenditur sic: Missio idem est quod temporalis donatio, sed temporaliter dare conuenit toti Trinitati, quia tota Trinitas dat Spiritum sanctum, vt dicit Augustinus, &c.

Item Augustinus de Trinit. Mitti à patre Filius sine Spiritu sancto non potuit: ergo missio filii conuenit Spiritui sancto: ergo eadem ratione missio sui. Si dicas sicut dicunt quidā quod illud intelligitur de missione secundum humanam naturam, qua missus est ad prædicandum, secundum illud: Ad annunciandum mansuetis misit me: non autem de missione secundū diuinam naturam. Contra: Missio secundum diuinam naturam, est missio in mentem, vel in carnem: sed August. intelligit de missione in carnē, vnde statim subditur, quia pater intelligitur eum misisse cum fecit ex femina: ergo constat quod loquitur de missione secundū diuinam naturam.

Isa. 61. a

Aug. lib. 2. de Trin. c. 5. tom. 3.

Item Magister facit tale argumentum: Si pater potest dare, vel mittere Spiritum sanctum, & hoc non facit Spiritus sanctus, aliquid facit Pater quod non facit Spiritus sanctus: ergo diuisa sunt opera Trinitatis.

Ad opposi tum. *Ca. 19. to. 3.*

1. Contra: Datum dicitur relatiue ad dantē, sicut dicit August. in 15. de Trinit. ergo Spiritus sanctus non datur nisi ab his ad quos relatiue dicitur: sed non dicitur relatiue ad se: ergo non dat se: ergo nec mittit se.

2. Item sicut pater est prima persona in Trinitate, ante quam non est alia, ita Spiritus sanctus post quem non est alia. Sed pater quia nō habet personam ex qua sit, nullo modo dicitur missus: ergo cum Spiritus sanctus non habeat personam ex se emanantem, nullo modo dicitur mittere.

3. Item vbicumque est missio passiua, ibi est subauctoritas respectu alicuius principii in misso sicut dicitur ab Aug. & Magistro: ergo vbi est missio actiua, ibi notatur auctoritas respectu personæ: sed Spiritus sanctus non habet auctoritatem respectu sui, nec alterius personæ: ergo, &c.

4. Item vbicumque est missio, ibi vere notatur distinctio, sicut in creaturis separatio: sed persona Spiritus sancti non distinguitur à se: ergo à se non mittitur, nec Filium mittit, cum non habeat auctoritatem in ipsum: ergo non mittit.

5. Item omnis actus secundum quem persona reflectitur supra se, est essentialis, & essentialiter dictus: si ergo filius mittit se, vel Spiritus sanctus se, ergo mittere, vel mitti essentialiter dicitur: sed omnis talis actus dicitur de tribus: ergo pater mittit se.

Conclusio.

Impropria est locutio quod Pater siue Trinitas mittat se: Propria quod personæ procedentes mittant se. Propriissima quod producens mittat producentem.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod in hac quæstione,

A sapientes opinantur contrarie sapientibus. Nam Magister dicit expresse, & nititur probare auctoritate, & ratione, quod Spiritus sanctus mittat se, & det se, nec oportet secundum ipsum quod inter mittentē & missum cadat personalis distinctio, sed solum quantum ad rationē intelligendi, vt ipse sit mittens inquantum Deus, & idem ipse sit missus inquantum donum. Aliorum magistrorum, & antiquorum fuit positio, quod mittere & mitti de ratione sui nominis importans subauctoritatem, & auctoritatem, & distinctionem, & ideo nullo modo potest dici quod vna persona mittat se, vel mittatur à se. Vnde locutiones istæ sunt impropriæ, & exponendæ, quæ hoc dicere videntur. Et positionem suam confirmat per Augustinum qui dicit quod pater nullo modo mittitur, nec legitur missus: hoc nō est ob aliud, nisi quia hoc,

Opinio Magistri Odd. Alberti, Petri Tarant, Richardi, & aliorum.

Alia opinio.

Aug. lib. 2. de Trin. c. 5. & lib 4. c. 21. in fin. to. 3.

B quod est *missus* importat subauctoritatem: ergo per oppositum mittere importat auctoritatem, & vna persona non habet auctoritatem supra se. Et respondent rationibus Magistri quod non est simile de hoc, quod est *dare*, & de hoc, quod est *mittere*. Quia dare vno modo est ex liberalitate, siue amore communicare, & sic est essentiale omnino, & nullam connotat distinctionem, & sic cōceditur quod tota Trinitas dat seipsam, & pater similiter. Alio modo dare est alicui donum communicare, non tantum ex liberalitate, sed etiam ex auctoritate, & sic dare dicit notionem, siue tenetur notionaliter, & hoc modo non valent illæ rationes, si pater dat Spiritum sanctū, & Spiritus sanctus nō dat se: ergo aliquid facit pater quod non Spiritus sanctus, quia dicit notionem, & in hoc sensu æquipollet ei, quod est mittere: similiter donatio passiua, ei quod est procedere. Similiter ad simile quod in-

C ducit Magister de filio, dicunt quod non est simile, quia in filio duplex est natura, scilicet diuina, & humana, & quantum ad humanam potest mitti, & mittitur à tota Trinitate, quia minor est Deo, & inferior, & non tantū subauctoritatem habet, sed etiam seruitutē, quia est seruus Dei, quamuis per vnionem sit Deus. Quantum ad diuinam autem mittitur à solo patre, quia à solo patre producitur. Quia ergo Spiritus sanctus producitur & à Patre & à Filio, & non à seipso, hinc est quod non mittitur nisi à patre, & à filio, & propter hoc rationes Magistri non valent, quia omnes auctoritates, quæ dicunt filium mitti à Spiritu sancto, vel à se, secundum humanam naturam intelliguntur. Sed licet hæc positio rationabilior

Improbatio opinionis.

D videatur, & facilior ad sustinendum, tamen quia non debemus auctoritates Sanctorum ad nostram trahere rationem, sed magis econuerso, rationem nostram auctoritatibus Sanctorum subiicere, vbi non continent expressam absurditatem: & Sancti dicunt, & Magister dicit, & maxime Augustinus qui plus super hac materia locutus est, filium mitti à Spiritu sancto, & à se, quod non possunt exponere secundum humanam naturam. Ideo alia positio tum ob reuerentiam Sanctorum, tum ob reuerentiam Magistri, videtur magis esse tenenda. Illud enim verbum Augustini, quod dicit quod filius est missus in carnem à Spiritu sancto, secundum humanam naturam nullo modo potest intelligi vt videtur, quia missio hæc fuit ad humanitatis, siue carnis assumptionem: ergo secūdum rationem intelligēdi præcedit humanam naturam,

S. Thom. vtramque probat. Alexan. & Sco. videntur ambigui.

E vt iam vnitam: ergo si filius hoc modo dicitur missus, oportet quod attribuatur diuinæ naturæ: & ita ratione diuinæ naturæ missus est à Spiritu sancto, multo fortius ergo à se, ac per hoc & Spiritus sanctus à se.

Et propterea ad intelligentiam obiectorum in contrarium notandum est quod missio de se, duo importat: scilicet emanationem, & manifestationem, & principaliter de ratione suæ significationis importat manifestationem. Et hoc patet per Aug. in lib. de Trin. qui dicit quod mitti est cognosci esse ab alio, & habetur in præsenti distinctione, quia tunc Filius mittitur, cum ex tempore cuiusquam mente percipitur. Quia ergo principaliter importat manifestationem, & connotat in misso emanationem: ideo manifestatio significatur per hoc quod est *mittere* per modum actionis, & per hoc quod

Aug. 4. de Trin c 20. à med. to. 3.

est *mitti* per modum passionis, sed emanatio vtrobique vniformiter. Vnde sensus est: Pater mittit Filiũ, id est declarat, siue manifestat Filii emanationem, siue filiũ emanare. In passiua vero sensus est: Filius, siue Spiritus sanctus mittitur, id est, manifestatur ab alio emanare. Et quoniam ablatiuus respectu passiui, & nominatiuus respectu actiui, important rationem principii, & significatio huius verbi *mittere*, & *mitti*, est manifestatio, & emanatio, ideo illa est propriissima, quando ablatiuus vel nominatiuus importat habitudinem principii respectu vtriusque, vt cum dicitur: Pater mittit filium, & filius mittitur à patre, quia filius emanat à patre, & manifestatur à patre. Quia vero principale significatum horum verborum est manifestatio non emanatio, quoniam nominatiuus, vel ablatiuus est principium manifestationis, quamuis non emanationis, propria est: sed minus prædicta, & in hoc sensu conceduntur istæ, Filius mittit se, & Spiritus sanctus mittit se. Quia vero tam *mittere*, quam *mitti* important emanationem circa missum, & persona patris non emanat ab aliquo, similiter nec Trinitas: ideo persona Patris nusquam legitur missa, nec ipsa Trinitas. Ex hoc patet, quod hæc est simpliciter, & omnino impropria. Pater mittit se siue ipsa Trinitas: quia receditur à proprietate personarũ, & Trinitatis. Illa vero est simpliciter, & omnino propria: Pater mittit Filiũ, cum à nullius proprietate recedatur.

1. Ad illud quod obiicitur in contrarium de dare, quod dicitur relatiue, dicendum quod verum est, secundum quod *dare* dicit per quandam auctoritatem communicare, hoc modo non accipit Magister: sed inquantum *dare* idem est quod liberaliter, & voluntarie communicare.

2. Ad illud quod obiicitur quod pater non mittitur, quia non ab alio, dicendum quod nõ est simile, quia tam *mittere*, quam *mitti* important emanationem in misso, vt patet exponenti: sensus enim est: Hæc persona mittit illam, id est manifestat eius emanationem: & hæc mittitur ab illa, id est eius emanatio manifestatur ab illa: sed hæc emanatio non semper importat respectum omnis personæ mittentis, quia ab aliquo potest esse manifestatio emanationis, à quo tamen non est ipsa emanatio, & ideo sic non ponitur productio in mittente, sicut emanatio in misso, & ideo non sequitur, quod si Pater non mittitur, quod Spiritus sanctus non mittatur.

3. Ad illud quod obiicitur: Vbi est missio passiua, ibi est subauctoritas, dicẽdum quod verum est non ratione qua passiuum, sed ea ratione qua tam passiuum, quam actiuum notat emanationem in misso, sicut patuit in expositione. Et quia emanatio non semper est respectu mittentis, ideo non oportet quod semper importetur auctoritas in mittente: sed ratio ista valeret bene, si ita esset, vt principale significatum eius quod est missio, esset emanatio, siue productio.

4. Ad illud quod obiicitur quod *mittere* importat distinctionem, dicendum quod *mittere* vno modo importat differentiam substantialem, vt cum importat dominium, vt cum dicitur: Deus mittit Angelum. Alio modo distinctionem personalem, vt cum importat auctoritatẽ in mittente, & subauctoritatem in misso respectu mittẽtis, vt cum dicitur: Pater mittit Filium. Tertio modo importat distinctionem solum quantum ad modum intelligendi. Sicut cum dicitur, voluntas est instrumentum seipsum mouens, quia idem est mouens, & motum. Similiter cum dicitur: Spiritus sanctus mittit se, idem est mittens, & missum, ratione differens. Mittens, inquam, secundum quod Deus, sed missum secundum quod donum, sicut prædictum est.

5. Ad illud quod obiicitur vltimo de reflexione actus dicendum quod verum est quo ad principale significatum: sed non oportet quantum ad connotatum, & ratione principalis significati est reflexio personæ mittentis supra se, vt dicatur: mittens est missus.

DISTINCT. XV. PARS II.

De missione Filii, & Spiritus sancti quantum ad modum: qui duplex est, visibilis scilicet & inuisibilis.

Huius Partis Textum supra videre licet.

Hic quæritur vtrum semel tantum missus sit Filius.

Expositio textus.

Svpra egit Magister de missione quantum ad principium, hic agit de missione quantum ad modum, qui duplex est, scilicet visibilis, & inuisibilis. Et quoniam isti modi conueniunt missioni Filii, & Spiritus sancti, ideo Magister primo assignat eos circa missionẽm Filii. Secũdo circa missionem Spiritus sancti in principio: 16. dist. *Nunc de Spiritu sancto videndum est*, &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima, præmissa quæstione, ostendit auctoritate Augustini quod filius duobus modis missus est, scilicet visibiliter & inuisibiliter, ibi: *Ad quod dicimus*. In secunda assignat duplicem differentiam istorum duorum modorum, vnam ibi: *Ecce distincti sunt duo modi missionis Filij*. Aliam ibi: *Præterea notandum*. In tertia vero mouet dubium quoddam, quod habet ortum ex prædeterminatis, ibi: *Hic quæritur, cur Pater non dicitur missus*. In quarta vero remouet, siue docet errorem cauere, procedentem ex illius dubii solutione, ibi: *Ideoque putauerunt quidam hæretici*. Ex hoc enim quod dixerat Patrem non mitti, posset quis credere in diuinis non esse æqualitatẽ. Ad hoc respondens Magister dicit quod hoc non est propter inæqualitatem, sed propter principii auctoritatem, siue connotationem. Diuisio.

Hic quæritur vtrum semel tantum missus sit Filius, an, &c. Dub. I.

In parte ista sunt dubitationes circa litteram, & primo dubitatur de situ cap. 1. huius partis. Videtur enim quod Magister non debeat hic ponere Tractatum de missione Filii, quia missio Filii est incarnatio: sed de eius incarnatione agitur in Tertio: ergo ibi deberet agere de missione, non hic.

Resp. Quod Magister incidenter introducit hunc Tractatum de missione Filii propter explicationem missionis Spiritus sancti. Posset tamen dici quod Magister hic agit de missione Filii in mentem principaliter, sed de missione Filii in carnem per accidens, vt distinguat à missione Filii in mentem. De illa autem missione quæ est in carnem, specialiter & principaliter agit in Tertio, & ideo aliter ibi, quam hic.

Non eo ipso quod de Patre natus est, missus dicitur Filius. Dub. II.

Videtur dicere falsum, & contra Gregorium qui dicit: Eo modo mittitur Filius quo generatur. *Gregor. ho. 26. in Euãgel. to. 2.*

Resp. Dicendum quod Augustinus loquitur cum præcisione, vt intelligatur non eo ipso tantum: Gregorius autem cum præsuppositione manifestationis. Vel aliter: Augustinus loquitur de generatione æterna, Gregorius de temporali: vnde nulla est omnino contradictio.

Missus est etiam ante incarnationem & ad omnes Sanctos. Dub. III.

Quæritur vtrum post incarnationem plenius sit datus Filius, & Spiritus sanctus. Et quod sic videtur, quia status legis fuit status imperfectionis, status Euangelii, status perfectionis. Lex enim neminem ducit ad perfectionem: *Heb. 7. c* sed Euangelium dicit: Estote perfecti: ergo, &c. Item de Spiritu sancto videtur hoc specialiter, quia scribitur *Matt. 5. g* per Ioannem: Spiritus nondum erat datus, quia Iesus nõdum erat glorificatus: hoc non dicitur quod nullo mo- *Ioan. 7. f*

do ante fuerit datus, sed quia non ita abundanter: ergo,&c.

Item maior cognitio & dilectio est tempore legis gratiæ, quam tempore legis scriptæ: ergo,&c.

Resp. Dicendum quod plenius dari, potest dupliciter intelligi: aut intensiue, aut extensiue. Si extensiue, sic pluribus datus est Spiritus sanctus tempore legis gratiæ, quia in omnē terram exiuit sonus eorum, &c. non tantum ad vnam gentem. Si intensiue, hoc est dupliciter, aut quantum ad generalem statum, aut quantum ad speciales personas. Quantum ad generalem statum in nouo Testamento. Quantum ad speciales personas: in veteri Testamento, & sic se habent, vt excedentia, & excessa, quia in veteri Testamento fuerunt aliqui viri Euangelici, & sic procedunt rationes ad vtramque partem. In veteri Testamento fuerunt aliqui abundantes in sapientia, vt Salomon. Aliqui in patientia, vt Iob. Aliqui in mansuetudine, vt Moyses. Aliqui in fide, vt Abraam. Aliqui in deuotione, vt Dauid. Aliqui in miraculorum opere, vt Helias.

Et etiam ad Angelos. Dub. IV.

Videtur falsum, quia Angelus dicitur nuncius, seu missus: sed ad missum non est missio: ergo,&c. Si tu dicas quod alio modo mittitur. Contra: qui semper est præsens non indiget missione: sed Angelus semper contemplatur Deum vt præsentem: ergo,&c.

Resp. Dicendum quod missio sapientiæ siue Filii est ad creaturam illustrandam, sicut missio Spiritus sancti ad creaturam sanctificandam. Et quoniam Angeli nec ex se fuerunt sapientes, nec ex se fuerunt sancti, ideo oportuit quod à principio mitteretur eis sapientia, quæ est Filius, & Spiritus sanctus: Vnde Augustinus loquitur pro statu glorificationis. proprie autem non dicitur mitti nunc, nisi dicatur large mitti ad manifestationem alicuius occulti. *Aug. lib. 4. de Trin. c. 20. tom. 3.*

Nam & nos secundum quod mente aliquid æterne capimus, non in hoc mundo sumus. Dub. V.

Videtur falsum dicere. Quia aut dicit secundum animam, aut secundum carnem. Non secundum carnem hoc constat: ergo secundum animam: ergo videtur quod anima quando Deum cognoscit sit in cœlo, siue extra mundum. Item hoc videtur ratione, quia capere æternum, est magis capi: ergo si quod capitur à capiente locatur: ergo anima locatur in æternitate; ergo extra tempus. Præterea, quod cognoscit & amat, aut trahitur à cognoscente & amante, aut econuerso: sed dum Deum amamus & cognoscimus, non trahimus Deum ad nos, sed nos ad Deum sicut dicitur à Dionysio. *Diony. 4. de diu. nom.*

Respon. Dicendum quod locus habet naturam continentis & quietantis. Esse ergo in hoc mundo est dupliciter. Aut quantum ad veritatem, & continentiam, aut quantum ad quietem: Augustinus autem loquitur non proprio modo, quod anima & corpus vere egrediatur hunc mundum dum mente capit Deum: sed intelligit quantum ad quietem: quia affectus animæ non requiescit in temporalibus, quibus superfertur: sed in æternis: & quantum ad hoc intelligitur Dionysius, & intelligitur secunda ratio, quod amatum trahit, non localiter mutando, sed sibi conformando: quia amans transformatur in amatum, & cognoscens conformatur cognito.

Pater enim est, &c. principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis. Dub. VI.

Videtur male dicere, quia aut hoc est per generationem, aut per spirationem. Sed si hoc: ergo pater generat vel spirat deitatem quod est contra Magistrum supra: vbi dicit quod essentia nec generat, nec generatur. Præterea quæritur quare dicit: vel si melius dicitur, deitatis. *Dist. 5.*

Resp. Dicendum quod Augustinus non simpliciter dicit, quod sit principium diuinitatis, sed cum hac determinatione totius. Et quoniam in simplicissimo non cadit aliqua totalitas, nisi extenso nomine totalitatis ad personarum pluralitatem, ideo deitas siue diuinitas stat vt in personis: tamen quia non potest trahi ad personas, cum sit nomen abstractum, prædictus sermo exponendus est sicut supra exponit Magister locutiones consimiles. Quod quæritur, quare dicitur deitatis melius, dicendum quod diuinum potest dici de creaturis, secundum quod dicitur homo diuinus: sed Deus solius Dei est proprium: ideo deitas magis proprie dicit formam Dei quam diuinitas, ideo melius dicitur deitatis quam diuinitatis. *Aug. ibid.* *Diuinum potest dici de creaturis.*

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam eorum quę dicuntur in parte ista, tria quæruntur de missione Filii inuisibili, quia de visibili agetur in Tertio. Et quia missio inuisibilis Filii, similis est missioni inuisibili Spiritus sancti: ideo simul quæritur de vtraque. Primo quæritur vtrum hæc missio sit secundum dona gratiæ gratum facientis, vel gratiæ gratis datæ. Secundo quæritur vtrumsecundum eadem dona gratiæ, dicatur mitti Filius, & Spiritus sanctus. Tertio vtrum vtraque missio sit secundum eadem dona gratiæ augmentata.

QVÆSTIO I.

An missio Spiritus sancti sit secundum dona gratiæ gratis datæ, vel gratum facientis.

Alexand. Alensis 1. p. q. 73. Membro 4. art. 2.
S. Thomas 1. p. q. 43. art. 3.
Et 1. Sentent. dist. 14. q. 2. artic. 1.

Qvod hæc missio sit secundum dona gratiæ gratis datæ ostenditur sic: Rabanus dicit de Spiritu sancto quod ter datus est Spiritus sanctus. Et primo dicit ipsum esse datum ad miraculorum operationem, constat autem quod miraculorum operatio est gratia gratis data: ergo,&c. *Ad oppositum.*

2. Item Spiritus sanctus datur cum datur donum prophetiæ. Vnde: Factus est Spiritus Domini super Saul, & prophetabat: sed donum prophetiæ datur frequenter his qui non habent gratiam gratum facientem, sicut patet de Saul per textum: ergo,&c. *1. Reg. 11. b*

3. Item quod filius mittatur secundum dona gratiæ gratis datæ, videtur. Tunc enim filius dicitur mitti, quando fit reuelatio occultorum: sed reuelatio occultorum potest fieri sine dono gratiæ gratum facientis: ergo,&c.

4. Item Augustinus dicit, & habetur in præsenti distinctione quod tunc sapiētia mittitur cum à cuiusquā mente percipitur, siue cum alicui innotescit: si ergo percipitur & innotescit per dona gratiæ, gratis datæ, vt per fidem informem: ergo videtur in illis dari: ergo,&c. *Aug. 4. de Trinit. c. 20. ante med. to. 3.*

Contra: per Augustinum dicitur quod tunc datur Spiritus sanctus alicui, cum sic datur vt eum faciat Dei & proximi dilectorem, hoc est dicere, quando datur hominibus charitas: sed charitas non est nisi gratiæ gratum facientis: ergo,&c. *Fundamenta. Lib. 15. de Trin. c. 17. in fin. to. 3.*

Item hoc ipsum videtur de filio, quia dicitur in lib. Sapientiæ: In animas sanctas se transfert, & amicos Dei constituit: sed amici Dei non dicũtur sine gratia gratum faciente: ergo: &c. *Sap. 7. d*

Item ratione ostenditur: Tunc datur vel mittitur Spiritus sanctus quando habitat in homine: sed nō dicitur habitare in homine sine gratia gratum faciente: ergo &c.

Item cum mittitur Filius vel Spiritus sanctus ad aliquem, non mittitur vt sit ibi, vbi prius non erat: sed vt sit in eo aliter quam prius, sed nouus modus essendi, addens supra esse per naturam non est nisi per gratiam gratum facientem: ergo, &c.

* * *

Conclv-

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus si datur simpliciter videlicet quo ad vsum, & quo ad fructum, sic datur secundum dona gratiæ gratum facientis: si vero datur quo ad hoc, tunc datur secundum dona gratiæ gratis datæ.

Responsio aliorum. RESP. ad arg. Ad hoc distinguunt aliqui, quod Spiritum sanctũ dari vel mitti inuisibiliter potest esse vel inquantum Spiritus, vel inquantum sanctus. Inquantum Spiritus datur per donum gratię gratis datæ. Inquantum sanctificãs datur per dona gratiæ gratum facientis. Similiter sapientia, vel filius potest mitti, vel prout faciens sapere, & sic per dona gratiæ gratis datæ: vel prout sapientia dicta est à sapore, & sic per dona gratiæ gratum facientis. Sed istud non videtur soluere, quia dantem oppositum istius solutionis est possibile adhuc soluere, & quærere de Spiritu, & verbo, quo modo dicatur dari & non inhabitare. Propria responsio. Propter hoc aliter dicendũ tam de Filio, quam de Spiritu sancto quod dari vel mitti est dupliciter: vel simpliciter, vel ad hoc. Tunc datur simpliciter, quando simpliciter habetur videlicet non tantum ad vsum, sed ad fructum, hoc autem est solum per dona gratiæ gratum facientis, & ideo in illa solum datur simpliciter vel Filius, vel Spiritus sanctus. Alio modo dicitur dari ad hoc quando non ad fructum, sed ad auxilium siue ad aliquem vsum aliqua dona donantur, & hoc fit cum dantur aliqua dona gratiæ gratis datæ in quibus manifestatur Filius vel Spiritus sanctus, & sic procedunt rationes ad primam partem.

1 SIC intelligendum est verbum Rabani: Ipse enim communiter loquitur de missione. Vnde dicit: Spiritus sanctus ter datur. Augustinus autem loquitur de datione vel missione quæ est ad habitandum, vel simpliciter habendum.

2. AD illud quod obiicitur de prophetia, dicendum quod vno modo datur in ea Spiritus sanctus simpliciter, prout ipsa dicit cognitionem secundum idoneitatem suscipientis, & secundum pietatem exequentis. Alio modo prout est reuelatio, & sic non datur in ea Spiritus simpliciter, siue non mittitur nisi ad hoc. Vnde non dicitur in libro Regum, quod Spiritus sanctus sit missus ad Saul, vel factus in Saul, sed super Saul. 1.Reg.11.b

3. AD illud quod obiicitur quod mittitur filius cum sit reuelatio occultorum, dicendum quod hoc non est in quacumque reuelatione, nam aliqua fit reuelatio, non per missionem filii, sed per missionẽ angeli: multa enim reuelantur ab Angelis, sed intelligitur de illa reuelatione in qua est animæ illustratio per gratiam: & si per gratis datam, non simpliciter mittitur: sed si per gratum facientem, tunc simpliciter mittitur & habetur.

4. AD illud quod vltimo obiicitur quod tunc mittitur quando percipitur, dicendum quod non sufficit cognoscere filiũ quod sit ab alio, immo oportet quod cognoscat quod sit in ipso vt in suo habitaculo. Hoc autem dico non cognitione necessitatis, sed coniecturæ: nec de cognitione actuali, sed de habituali.

QVÆSTIO II.

An Filius, & Spiritus sanctus secundum eadem dona gratiæ mitti dicantur.

Alex. Alens. 1. p. q. 73. Membro 2. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 15. 2. p. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 15. art. 4. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 15. q. 6.

Ad oppositum. VTrum secundum eadem dona gratiæ dicantur mitti Filius, & Spiritus sanctus: Et quod non, videtur hoc modo: Missio Spiritus sancti est eius donatio, & similiter Filii: sed alia est missio Filii & Spiritus sancti: ergo alia donatio: ergo secundum aliud donum.

2. ITEM hoc ipsum videtur per simile: quia sicut habet missio visibilis Filii ad missionẽ visibilem Spiritus A sancti, ita etiam & inuisibilis: sed missio visibilis Filii & Spiritus sancti est secundum alium & alium effectum, & signum in creaturá: ergo inuisibilis secundum aliud & aliud donum.

3. ITEM missio est ad cognoscendam emanationem & discernendá: si ergo filius discernitur ab effectu in quo mittiur, & Spiritus sanctus, & huiusmodi sunt dona gratiæ: ergo quantum ad aliud donũ mittitur Filius, quantum ad aliud Spiritus sanctus.

4. ITEM non est idem appropriatum Filio & Spiritui sancto. sed aliud in creatura: ergo cum Filius dicatur mitti in effectu sibi appropriato, in alio effectu vel dono mittitur Filius quam Spiritus sanctus.

B CONTRA: Omnis donorum distributio tam gratiæ gratis datæ, quam gratiæ gratũ facientis attribuitur Spiritui sancto, maxime dona gratiæ gratum facientis, sicut patet: Ergo cum Spiritus sanctus mittatur in donis sibi appropriatis, in omnibus donis mittitur: ergo in eisdem in quibus Filius. Fundamenta. 1.Cor.12.a

ITEM Filius mittitur, cum sapientia datur, & similiter Spiritus sanctus: quia præcipuum donum Spiritus sancti est sapientia: ergo, &c.

ITEM quandocumque datur cognitio, dicitur mitti Filius: sed in hoc dono datur vel mittitur Spiritus sanctus: Cum venerit ille docebit vos omnem veritatem, ergo, &c. Ioan.16.b

ITEM quandocumque charitas datur, mittitur Spiritus sanctus: sed in hoc modo datur Filius: In animas sanctas se transfert, & amicos Dei constituit, & August. in lib. 4. de Trinit. exponit illud de missione Filii: ergo, &c. C Sap.7.d Ca.20.to.3.

CONCLVSIO.

Missio Filii, & Spiritus sancti quo ad radicem gratiæ eadem est: quo ad habitus aliqua est indistinctio: quo ad actus est alia, & alia, semper tamen sunt indiuisæ.

RESP. ad argu. Dicendum quod in missione inuisibili est donorum collatio: in quibus est manifestatio & inhabitatio. Et secundum hoc intelligendum est quod est loqui de donis Dei quantum ad radicem, vel quantum ad habitum, vel quantum ad actum consequentem. Loquendo autem quantum ad radicem, sic quia vna est gratia gratum faciens, per quam inhabitát Filius & Spiritus sanctus, quæ est radix donorũ gratuitorũ, sic dantur vel mittũtur eodem dono. Loquendo aũt quantũ ád habitũ, sic distinguendum, quia quidã habitus sunt pure affectiuis quidã pure cognitiui, quidã medii. In habitib9 pure affectiuis datur siue mittitur Spiritus sanctus, quia ei appropriatur. In habitibus pure cognitiuis nec Filius nec Spiritus sanctus proprie sicut dictum est, mittitur. In habitibus autẽ partim cognitiuis, partim affectiuis secundũ quod diuersa in se continent, & Filius mittitur & Spiritus sanctus. Nam cognitiui ducunt in manifestationem verbi, affectiui in manifestationem amoris. Si autem loquamur quantum ad actus consequentes qui sunt illuminatio intellectus & affectus inflammatio, sic vocando donum, in aliis & aliis donis mittuntur: sed quoniã ista coniuncta sunt, ideo missio Filii & Spiritus sancti inuisibilis, sunt diuisæ, & secundum hoc procedunt rationes ad oppositas partes. Tamen illud quod adducit pro simili in missione sensibili, nequaquã est simile, quia non est tanta vnio & connexio in signis exterioribus, quanta est in habitibus interioribus. Fundamẽtum rationis. D E

QVÆSTIO III.

An Filius, & Spiritus sanctus ad eadem dona gratiæ augmentanda mittantur.

Alex. Alens. 1. p. q. 73. Membro 4. art. 3.

VTrum missio Filii & Spiritus sancti sit secundum eadem dona gratiæ augmentata. Et quod sit, videtur exemplo, auctoritate, & ratione. Exemplo sic: Constat in Fundamenta.

stat in die pentecostes Apostolis esse Spiritum sanctum missum non tantum visibiliter, sed etiam inuisibiliter, quia missio visibilis, sine inuisibili non confert: sed ipsi prius habebant gratiam: ergo,&c.

ITEM hoc videtur auctoritate Rabani. In baptismo datur Spiritus sanctus ad habitationem Deo consecrandam: sed in confirmatione cum omni plenitudine sanctitatis venit in hominem: ergo datur in confirmatione post baptismum: ergo,&c.

Beda lib. Homil.

ITEM augmentum gratiæ est per gratiæ additionem: sed vbi est gratiæ additio, ibi gratiæ donatio: sed Spiritus sanctus mittitur vel datur, cum datur eius gratia, vt dicit Beda: ergo in augmento gratiæ datur, vel mittitur Spiritus sanctus.

B ITEM non minus donum est charitatem conseruare quam inchoare: ergo si mittitur Filius, vel Spiritus sanctus, cum gratia inchoatur, multo fortius cum conseruatur: sed conseruatur per augmentum: ergo mittitur in augmento.

Ad oppositum.

1. CONTRA: Spiritus sanctus non mittitur in hominem vt de nouo sit in eo: sed vt aliter sit in ipso: sed in eo in quo augetur gratia, non est aliter vt prius: ergo ad illud non mittitur.

2. ITEM si mittitur in augmento gratiæ: aut ergo quia de nouo mittitur: aut quia abundantius mittitur non quia de nouo: ergo quia abundantius. SED contra: Mitti est procedere: ergo abundantius mitti, est abundantius procedere: sed semper æqualiter procedit: ergo,&c.

C 3. ITEM si mittitur in gratiæ augmento: cum ergo gratia in nobis quotidie augeatur etiam homine nesciente, videtur quod Spiritus sanctus, vel Filius mittatur, homine nesciente, & quotidie mittatur homini, quod non est dicendum.

4. ITEM conuenit gratiam charitatis in aliquo per negligentiam remitti: ergo si Spiritus sanctus mittitur in augmento, & recedit in remissione: ergo quando aliquis peccat venialiter, perdit Spiritum sanctum, quod falsum est.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus mitti dicitur non in profectu gratiæ prius habitæ solum, sed in collatione noui doni, & noui vsus.

D Respõsio aliorum.

RESP. ad Arg. Ad hoc dicunt aliqui quod gratiam augeri est dupliciter, scilicet perceptibiliter, & imperceptibiliter. Si perceptibiliter, tunc dicunt in tali augmento dari vel mitti Filium & Spiritum sanctũ. Si autem imperceptibiliter, tunc dicunt ipsum non mitti. Et ratio huius est, quia tunc dicitur dari vel mitti cum mente percipitur: Sed aliter potest dici quod augmentum gratiæ est dupliciter: aut secundum profectum in gratia prius habita: aut eius vsu, aut per collationem noui vsus, vel etiam doni gratuiti. Si solũ per profectũ, sicut ostendunt vltimæ rationes, non dicitur mitti Spiritus sanctus. Si autem per collationem noui doni sicut fuit Apostolis in die Pentecostes vel noui vsus, sicut est in confirmatione, tunc potest dici mitti vel dari Spiritus sanctus, quia aliquo modo est ibi de nouo quantum ad illud donum vel vsum doni, & quia abundantius est.

Respõsio propria pro explicatione termini.

E 1 AD illud quod obiicitur quod non est ibi alio modo essendi, dicendum quod etsi hoc non sit alio modo essendi, est tamen perfectiori modo inhabitandi, & alio modo vtendi, & ideo nouo modo.

2. AD illud quod obiicitur, si abundantius mittitur, abundantius procedit, dicendum quod mitti abundantius, vel procedere est dupliciter, vel ab hoc, vel in hoc: primo modo vniformiter est mitti: secundo modo non.

3. AD illud quod obiicitur quod quotidie augetur, dicendum quod quotidie augetur, quantum ad feruorem: sed non quatum ad nouorum donorum vel vsuum collationem.

4. AD illud ꝙ obiicitur ꝙ gratia remissa debet recedere, dicendum quod sicut infra patebit, gratia augetur quantum ad substantiam: sed non remittitur nisi solum quantum ad feruorem, Spiritum autem sanctum mitti non dicitur in augmento feruoris, sed solum substantiæ charitatis.

NVNC DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI QVÆ DVPLEX EST: VISIBILIS ET INVISIBILIS: ET PRIMVM DE VISIBILI, CVIVS OCCASIONE TRACTATUR, quod Filius ratione missionis minor est Patre, & Spiritu sancto, & etiam seipso.

DISTINCTIO XVI.

NVNC de Spiritu sancto videndum est, præter illam ineffabilem & æternam processionem, qua procedit à Patre & Filio, & non à seipso, quæ sit eius temporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut Filius duobus modis dicitur mitti: vno, quo visibiliter apparuit: altero, quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur: ita & Spiritus sanctus à Patre & Filio, ac à seipso duobus modis procedere siue mitti, siue dari dicitur: vno, visibiliter: altero inuisibiliter. Datus est enim visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Pentecostes, alijsque vicibus, & datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

De visibili missione Spiritus sancti.

Et primo agamus de illo missionis modo, qui fit visibili specie. De hoc August. in 2. lib. de Trin. ait: In promptu est intelligere de Spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædam creatura species ex tẽpore, in qua visibiliter ostenderetur Spiritus sanctus: siue cum in ipsum Dominum corporali specie columbæ descendit, siue cum in die Pentecostes factus est subito de cælo sonus quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum. Hæc operatio visibiliter expressa & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti dicta est: non vt appareret eis ipsa substantia, qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut Pater & Filius: sed vt exterioribus visis corda hominum commota à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper præsentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Augustinus illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cum tamen ipse Spiritus in sui natura non videatur, qui nec in illis creaturis magis erat, quam in alijs, sed ad aliud. In illis enim erat, vt per eas ad homines veniens ostenderetur esse in illis, ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim Spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descendit, sed per temporalem motum creaturæ significata est spiritualis & inuisibilis Spiritus sancti infusio. Et vt apertius dicam, per illum modum missionis Spiritus sancti corporaliter exhibitum, monstrata est spiritualis & interior missio sancti Spiritus, siue donatio, de qua agendum est. Cap. 4.

Cum Filius sit minor Patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & Spiritus sanctus similiter?

Sed prius quærendum est, cum Filius dicatur minor Patre secundum missionem qua in forma creata apparuit, cur & Spiritus sanctus non dicatur similiter minor Patre, cum in forma creata apparuit. Nam de Filio quod minor sit Patre secundum formam qua missus apparuit, aperte ostendit August. in 4. lib. de Trin. dicens: Ca.19.to.3. Gal.4.a *Misit Deus Filiũ suum, factum ex muliere, factum sub lege: vsque adeo paruum, vt factum: eo itaque missum, quo factum. Fateamur ergo factum, minorem: & intantum minorem, inquantum factum: & intactum factum, inquantum missum. Ecce habes, quia Filius inquantum est missus, id est, factus, minor est Patre.* B *Cur ergo Spiritus sanctus non dicitur Patre minor, cum & ipse creaturam assumpserit, in qua apparuit? Quia aliter Spiritus assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter Filius: Nam Filius accepit per vnionem personæ, Spiritus vero non. Filius enim accepit hominem, ita vt fieret homo. Spiritus vero sanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc August. in 2. lib. de Trin. ait:* Ca.6.to.3. *Ideo nusquam scriptum est quod Deus Pater maior sit Spiritu sancto, vel Spiritus sanctus minor Patre: quia non sic est assumpta creatura, in qua appareret Spiritus sanctus, sicut assumptus est Filius hominis: in qua formā ipsius verbi Dei persona præsentaretur, non vt haberet verbum Dei, sicut alij Sancti sapientes, sed ꝙ ipsum verbum erat.* C *Aliud est enim verbũ in carne, aliud Verbum caro, id est, aliud est Verbũ in homine, aliud Verbum homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait:* Ioan.1.b *Verbum caro factum est. Nõ ergo sic assumpta est creatura, in qua apparuit Spiritus sanctus sicut assumpta est caro illa, & humana forma ex virgine Maria. Non enim columbam, vel illum flatum, vel illum ignem beatificauit, sibique in vnitatem personæ coniunxit in æternum. Ex prædictis aperte ostensum est, secundum quid Filius dicatur minor Patre: & quare Filius dicatur minor Patre, & non Spiritus sanctus.*

D Quod Filius secundum quod homo factus est, non modo Patre, sed Spiritu sancto & etiam seipso minor est.

Notandum autem quod Filius secundum quod homo factus est, non tantum Patre, sed Spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso minor dicatur secundum formam serui. August. ostendit in 1. lib. de Trinit. Ca.7.8.& 11.to.3. *dicens: Errauerunt homines, ea quæ de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiam quæ sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse Dominus ait: Pater maior me est:* Ioan.14.d *quod propter formam serui Veritas dicit: secundum quem modum etiam seipso minor est Filius.* E *Quo modo enim non etiam seipso minor factus est, qui seipsum exinaniuit, formam serui accipiens?* Phil.2.a *Non enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo Dei vnigenitus patris æqualis est patri: In forma serui etiam seipso minor est. Non ergo immerito scriptura dicit vtrumque, scilicet & æqualem Patri Filium, & Patrem maiorem Filio: Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formā serui intelligitur. De hoc eodem in 2. lib. de Trin. August. ait:* Cap.1.& de verbis Domini serm. 58.to.9. *Dei Filius est æqualis Patri secundum Dei formam, in qua est & minor Patre secundum formam serui, quam accepit: in qua non modo Patre, sed etiam Spiritu sancto: nec hoc tantum, sed etiam seipso minor inuentus est. Propter quod, vt idem in lib. Epist. ad Maximum ait,* Epist.66. ad fi.to.9. *non* A *tantum Patre, sed etiam seipso, & Spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus paulominus ab Angelis. Est ergo Dei Filius, vt ipse ait in 1. lib. de Trinit.* Ca.7.to.3. *Deo patri in natura æqualis, habitu minor in forma serui quam accepit. His auctoritatibus ostendit aperte Filius secundum formam serui minor Patre, & seipso, & Spiritu sancto.*

Hilarius aliter dicit, scilicet quod Pater sit maior, nec Filius tamen minor.

Hilarius autem dicere videtur quod Pater minor sit Filio, nec tamen Filius minor Patre. Pater enim dicitur maior propter auctoritatem: quia in eo est auctoritas generationis: secundum quam dicit: Pater maior me est. Ioan.14.d *Et Apostolus: Donauit ei nomen quod est super omne nomē.* Phil.2.b *Cũ ergo ait: Pater maior me est, hoc est, ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius in 9. lib. de Trinit.* Post med. libri. *Donantis auctoritate Pater maior est, nunquid per doni confessionem Filius minor est? Maior itaque donans est: sed minor iam non est cui vnum esse donatur: ait enim: Ego & Pater vnum sumus.* Ioan.10.f *Si non hoc donatur Iesu, vt confitendus sit in gloria Dei Patris, minor Patre est: si autem in ea gloria ei donatur esse qua Pater est, habes & in donantis auctoritate, quia maior est: & in donantis confessione, quia vnum sunt. Maior itaque Pater & Filio est, & plane maior: cui tantum donat esse, quantus est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem Sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius: cuius verba vbicumque occurrerint diligenter nota, pieq; intellige.*

DISTINCTIO XVI.

De temporali processione, vel missione Spiritus sancti quantum ad modum secundum quem.

Nunc de Spiritu sancto videndum est præter illam ineffabilem, &c.

Expositio textus.

SVpra egit Magister de temporali processione Spiritus sancti qua procedit vel mittitur à seipso, hic agit de eadem quantũ ad modum. Diuisio. Et quoniam missio Spiritus sancti duobus modis est scilicet visibilis & inuisibilis sicut missio Filii: ideo hæc pars habet duas partes. In prima agit Magister de missione Spiritus sancti visibili. In secunda agit de inuisibili, & hoc infra: ***Iam nunc accedamus ad asignandam misionem Spiritus sancti.*** Dist.17. Prima iterum pars habet duas. In prima Magister explicat missionē Spiritus sancti visibilem: in secunda ad maiorem explanationem mouet & determinat dubitationem quandam, ibi: ***Sed Prius quærendum est, cum Filius dicatur minor Patre,*** &c. Prima pars habet duas. In prima Magister assignat duplicem modum missionis Spiritus sancti secundum duplicem modum missionis Filii. Secundo vero prosequitur de altera, scilicet missione visibili, ibi: ***Et primo agamus de illo modo misionis qui fit visibiliter,*** vbi dicit quod missio est visibilis apparitio facta in exteriori signo, per quod monstratur missio interior. Similiter secunda pars in qua Magister mouet dubitationem quæ habet ortum ex comparatione missionis Filii & Spiritus sancti (cum enim Spiritus sanctus mittatur visibiliter sicut & Filius, quæstio est quare non dicitur minor Patre vt Filius) habet tres partes. In prima opponit & determinat quod Spiritus sanctus non debet dici ex missione minor sicut Filius, quia Spiritus sanctus non est vnitus. Secũdo occasione huius adiungit quoddam verum huic annexum, scilicet quod Filius ratione missionis dicitur minor seipso, ibi: ***Notantum autem quod Filius secundum quod homo factus est.*** Tertio docet sane intelligere quoddā verbum dubium quod est præsenti considerationi coniunctum, quod dicit Hilarius, scilicet quod Pater secundum diuinitatē est maior Filio, Filius secundum diuini- Li.9.de Tr.

tatem nō est minor, ibi: *Hilarius autem dicere videtur, quod pater sit*, &c.

Nam de Filio, &c. Dub. I.

Contra hoc, quod filius inquantum missus factus minor sit, sic obiicitur. Omnis actus secundum quem aliquem contingit fieri minorem, est indignitatis. Si ergo Filius ratione missionis est minoratus: ergo missio pertinet ad Dei indignitatem. Item quandocumque aliquis de æquali fit minor, mutatur: sed Filius ante missionem erat æqualis, & modo est minor: ergo, &c.

RESP. Dicendum quod quædā dicuntur de Filio Dei per essentiam, quædam per vnionem quæ tanta fuit vt faceret hominem Deum, & Deum hominem. Essentialiter loquendo, nullo modo Filius Dei est minor, sed hoc dictum est per vnionem, quia omnia quæ dicuntur de homine possunt dici de Filio Dei, & ita patet quod nulla ex hoc est indignitas, nulla mutabilitas in eius persona, & sic soluitur vtrumque obiectum, quia vtraque ratio procedit intellecto quod secundum eandem naturam fieret minor secundum quam æqualis erat, & ita desineret esse æqualis. Nunc autem simul est minor & æqualis.

Etiam seipso minor dicitur, &c.
Dub. II.

Videtur male dicere, quia maior diuersitas importatur per hoc quod est maior & minor, quam per hoc quod est alius & alius, quia prima non cadit in diuina natura, secunda sic. Si ergo hæc est vera: Filius est minor se: ergo & hæc: Filius est alius & alius, & ita duæ personæ, quod non conceditur.

RESP. Dicendum quod verum est quod maiorē diuersitatem dicunt maior & minor, quia diuersitatem virtutis & naturarum: sed ad diuersitatem naturæ quamuis sit maior, non sequitur diuersitas in persona, quia plures naturæ possunt esse in vna persona: quoniam ergo in Christo cadit diuersitas naturarum, & ita virtutum non autem personarum: ideo dicitur maior & minor ratione diuersarum virtutum, non autem alius & alius, cum non habeat diuersas personas.

Minoratus paulominus ab Angelis.
Dub. III.

Heb. 11. d Videtur esse falsum: quia super illud ad Hebræos: eum qui modico ab Angelis minoratus est, dicit Glos. Natura humanæ mentis qualem Christus assumpsit, quæ nullo peccato potuit deprauari, super omnes maior est. ITEM beata Virgo quæ est pure creatura, est super omnes Angelos exaltata: ergo, &c.

RESP. Dicendum quod est loqui de Christo in comparatione ad Angelos quantū ad quatuor, scilicet quantum ad gratiam, & quantum ad naturam mētis, & quantum ad naturam corporis, & quantum ad statum passibilitatis. Quantum ad gratiā est simpliciter maior. Quantum ad naturam mentis, saltem non fuit minor, quia sicut dicit Glossa: Minor Angelis fuit corpore, non mente. Quantum ad naturam corporis minor fuit. Quantum autem ad naturam passibilitatis fuit minor & modico minoratus, quia status passibilitatis in statum gloriæ & honoris paulo post conuertendus erat.

Videtur quod Pater sit maior Filio. Dub. IV.

CONTRA: Si verum est quod dicit, cum idem sit in Deo sapientia, potentia, bonitas, & magnitudo: ergo si maior est, & est potentior, & sapientior, & melior. Præterea in Deo non est magnitudo molis sed virtutis: ergo si pater est maior, est potentior, quod stare non potest. ITEM maior, aut dicit essentiam, aut notionem. Non essentiam, quia essentia sunt æquales. Si notionem, quæro quam. Si tu dicas quod paternitatem. CONTRA: comparatio secundum maius aut minus non attenditur nisi in comparticipantibus, vnde non dicitur cygnus est albior coruo: sed Filius non est comparticipans paternitatem: ergo, &c. ITEM quæritur quare non dicitur maior Spiritu sancto.

RESP. Dicendum quod in Patre est auctoritas respectu Filii, & Spiritus sancti: in Filio respectu Spiritus sancti, & ideo in Patre maior auctoritas, & maior fecunditas, & quia nullum nomen ita competit ad exprimendam auctoritatem, sicut hoc nomen, *magnus*: ideo dicit Hilarius quod pater est maior filio. Ex hoc patet obiecta, quia maior non dicit essentiam, sicut potentia & sapientia: sed dicit notionem. Si quæras, quam, dico quod dicit notionem communiter: sed tamen in ratione principii, sicut subauctoritas in ratione emanantis, & hinc est quod pater dicitur maior filio, quia etsi vterque habeat notionem in ratione principii, pater tamen in ratione principii tantum: & ideo plus habet de ratione auctoritatis, Spiritus autem sanctus nullius personæ est principium, & ideo non comparatur eis secundum auctoritatem.

Maior itaque donans est, sed minor, &c. Dub. V.

Videtur dicere falsum, quia quocumque modo accipiatur maior, dicitur relatiue ad minorem: ergo si est ponere Patrem maiorem, est ponere Filium minorem.

ITEM Pater dicitur maior, quia habet auctoritatē supra filium: ergo cum filius habeat subauctoritatē respectu patris, debet dici minor.

RESP. Dicendū quod nihil impedit, quare filius non dicatur minor patre ratione subauctoritatis, sicut pater maior, nisi quia nomina indignitatis in Deo non debent ad vsum trahi. Vel quia sancti Doctores quantum possunt se elongant ab hæreticorum fallacia, ideo cum Hilarius dixisset patrem maiorem, noluit quod filius diceretur minor, ne videretur illa maioritas, non tantū auctoritatis, sed etiam inæqualitatis: & quamuis Hilarius diceret in patre auctoritatem, non tamē legitur in filio dixisse subauctoritatem: sed illud verbum à magistris est additum in consuetudine disputantium.

ARTICVLVS I.

AD euidentiam huius partis quæruntur tria de missione visibili, primo quid sit, secundo ad quid sit vtilis, tertio quæritur quibus modis facta sit.

QVÆSTIO I.

Missio visibilis quid sit.

Alex. Alens. 1. p. q. 74. Membro 1.
Scotus in Reportatis 1. Sentent. dist. 16. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 16. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 16. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 16. q. 1. Art. 1.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 16. q. 1.

OStenditur primo quod visibilis missio nō est aliud quam apparitio exterior. August. dicit, quod tunc Spiritus sanctus, vel Filius mittitur, cum ex tempore cuiusquam mente percipitur: ergo tunc visibiliter mittitur, cum visibiliter percipitur: sed visibiliter percipitur, cum apparet in creatura visibili: ergo visibilis missio non est aliud quam apparitio. Fundamenta. *Lib. 4. de Trin. c. 20. tom. 3.*

ITEM hoc ipsum videtur per simile, quia mitti inuisibiliter non est aliud quam per effectum inuisibilem inuisibiliter manifestari: ergo mitti visibiliter, non est aliud quam per creaturā visibiliter manifestari: hoc autem non est aliud quam visibiliter apparere, ergo, &c.

ITEM hoc iterum videtur exemplo, quia Spiritus sanctus in columbæ specie dicitur missus ad Filium, sicut dicit Augustinus, & habetur in littera: sed tunc non fuit facta aliqua donatio filio: quia plenius fuit semper Spiritu sancto: sed solam exterior apparitio: ergo, &c. *Lib. 9. de Trin. c. 9. tom. 3.*

1. SED contra. Quod missionis visibilis non sit tota ratio ipsa apparitio visibilis, videtur sic: Pater in subiecta creatura apparuit, & tamen non dicitur visibiliter missus: ergo plus est missio, quam apparitio. Maior patet, quia Augustinus dicit in lib. 2. de Trin. Temerarium est dicere Patrem Prophetis & Patribus per aliquas visibiles formas nunquam apparuisse. Ad oppositum. *Ca. 17. to. 3.*

2. ITEM Filius

2. ITEM Filius, & Spiritus sanctus in veteri Testamento multotiens apparuerunt visibiliter, & tamen tempore illo neuter visibiliter dicitur missus, sicut dicit Augustinus in lib. 3. de Trin. vbi hanc quæstionem mouet, &c.

Per totum, & lib. 4. ca. 19. tom. 3.

3. ITEM omne quod visibiliter apparet est corporale, cum sensu percipiatur: sed Deus cum sit simplex, est omnino incorporalis: si ergo ad Deum non spectat visibiliter apparere: ergo si visibiliter mittitur missio visibilis non est apparitio. Si dicas quod non apparet in se, sed in effectu.

CONTRA: Sic apparet in omni creatura, & vbique, & semper: ergo secundum hoc visibiliter mittitur in omni creatura semper & vbique, quod stultum est dicere.

4. ITEM vbi est missio, ibi est manifestatio personæ, vt dicit Augustinus: sed per solam apparitionem nunquã est manifestatio nisi adsit reuelatio: ergo de ratione missionis visibilis non tantum est apparitio, sed etiam reuelatio: ergo apparitio non est tota ratio.

Aug. lib. 4. de Trin. ca. 20. tom. 3.

B

CONCLVSIO.

Missio visibilis est apparitio, in qua manifestatur diuina persona, vt operans, & inhabitans, & vt emanans.

RESP. Ad arg. Dicẽdum quod missio visibilis præsupponit missionem tanquam superius, & superaddit differẽtiam quæ est visibile. Missio autem communiter vt dictum fuit supra in præcedenti distinctione, præsupponit circa missum emanationem, & superaddit manifestationem. Et quoniam manifestatio emanationis secundum quam attenditur missio, non fit nisi super eum quem Spiritus sanctus inhabitat per effectum gratiæ inhabitantis, hinc est quod missio de ratione generali dicit manifestationem emanationis, & inhabitationis. Hæc autem differentia visibilis superaduenieus missioni, cõtrahit ipsam quantum ad principale significatum quod est manifestatio: ideo dicit manifestationem cum apparitione, siue apparitionem manifestantem personæ emanantis inhabitationem, vel personæ inhabitantis emanationem. Vnde concedo quod visibilis missio est apparitio, sed hæc non est tota ratio, sed apparitio in qua manifestatur diuina persona, non tantum vt operans, sed etiam vt inhabitans: nec tantum vt inhabitans, sed etiam vt emanans, quasi ab alio veniens. Per primum excludit apparitionem Dei in qualibet creatura. Per secundum, apparitionem in veteri Testamẽto. Per tertium, apparitionem patris: quia pater non apparuit vt emanans, siue ab alio veniens. Filius vero vel Spiritus sanctus in veteri Testamento, non apparuit vt inhabitans, sed vt se inhabitaturum præmonstrans, vnde Angelus apparebat in illis creaturis in persona Dei. Et hoc probat Augustinus in lib. 3. de Trin. dicens: Constat firmitate auctoritatis & probabilitate rationis, cum antiquis patribus dicitur Deus apparuisse, voces illas ab Angelis esse factas. Et adducit auctoritates Apostoli ad Galatas: Lex ordinata per Angelos. Et ad Hebræos: Si enim qui per Angelos dictus est sermo, &c. Nec tamen dico quod ista sit ratio quare nõ est missus, quia apparitio fiebat ministerio Angelico, quia sicut dicit Augustinus de Trin. probabile est quod illa colũba in qua apparuit Spiritus sanctus secundum ministerium Angeli moueretur. Vnde idem in lib. 4. de Trinit. in fine dicit: Super hoc aliquid inuenire difficile est, & temere affirmare non expedit. Quo modo tamen ista siue rationali siue intellectuali creatura potuerint fieri, non video.

Art. 5. q. 3. tom. 3.

C

D

Lib. 3. de Trin. ca. 11. tom. 3.

Gal. 3. d

Heb. 2. a

Cap. 10. ad fin. tom. 3. & lib. 3. ca. 10. & 11.

Cap. 21. in fin.

E

1. 2. Et ita patet quod non quælibet apparitio est missio patet etiam responsio ad duas rationes primas.

Resp. ad argum. in Opposi- tum.

3 AD illud quod obiicitur tertio quod non sit apparitio quia Deus est inuisibilis, dicendum quod apparere est dupliciter: vel in se, & sic cõuenit corporali: vel in alio, & hoc dupliciter: vel sicut causa in effectu, vel sicut signatum in signo, & hoc tertio modo, missio est apparitio, & secundum hunc modum non conuenit omni creaturæ.

A

4. AD illud quod vltimo obiicitur quod apparitio non est manifestatio, dicendum quod cum dicitur missio nõ est manifestatio, non intelligitur actu, sed habitu, quia aliquid fit vel ostenditur in quo potest personæ emanatio manifestari, & hoc quidem de se importat apparitio.

1. 2. AD illud quod obiicitur in contrarium quod præcise sit apparitio, dicendum quod non accipit totã rationem missionis: quia mitti non est tantum mente percipi, sed mente percipi, vt ab alio emanans, & in aliquo inhabitans.

Resp. ad Fundamenta.

3. Similiter ad illud, mitti inuisibiliter est manifestari per effectum inuisibilem, dicendum quod manifestari non dicit totam rationem.

4. AD illud quod obiicitur quod in missione Spiritus sancti in specie columbæ non fuit nisi apparitio, dicendũ quod quamuis ibi non fuerit donatio Spiritus sancti, fuit tamẽ manifestatio prius dati, & tunc inhabitãtis in Christo, & quiescentis, & ab alio procedẽtis, & ita tota & perfecta ratio missionis: sed ex hoc non sequitur quod qualiscunq; apparitio sit missio visibilis, omnis tamen visibilis missio est apparitio, &c.

QVÆSTIO II.

Ad quid sit vtilis missio visibilis Spiritus sancti.

Alex. Alensis 1. p. q. 74. Membro 2.
Richardus 1. Sent. dist. 16. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 16. q. 2.

AD quid sit vtilis missio visibilis, & constat quod ad efficiendũ nihil confert, quia exterior apparitio nihil interius operatur. Quod etiam non sit vtilis ad innotescendum, ostenditur sic: Aut est ad manifestandam personæ alicuius emanationem, aut inhabitationem. Nõ inhabitationem, quia nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit, & ita nemo vtrum Deus in eo habitet cognoscit.

Ad oppositum.

Eccles. 9. a

2. ET iterum quæ vtilitas est. Esto quod sciat Deum aduenisse, tamen cum ignoret permansurum, nulla videtur. Non ad manifestandam alicuius personæ emanationem, quia cum illa notitia omni tempore sit necessaria, scilicet tẽpore legis scriptæ, & nunc, videtur quod & tunc & nũc deberet esse missio visibilis. Quæritur ergo quare solum tempore Ecclesiæ primitiuæ.

3. ITEM quantumcunq; appareat in creatura, non innotescit, nisi reuelatio adsit: sed cum adesset reuelatio interior, ventum est ad cognitionem veriorem, & certiorem quam quę est à sensu, si ergo habens cognitionem certam non indiget occupari circa cognitionem imperfectam: ergo videtur quod exterior apparitio omnino superfluat.

4 ITEM probatur etiã quod impediat sic: Affectus circa bona visibilia occupatus, minus surgit ad bona inuisibilia: ergo similiter intellectus: ergo si debet ad perceptionem inuisibilium eleuari, non debet ei fieri ostensio visibiliũ: quod si fiat, videtur potius impediri quam iuuari.

5. ITEM si missio est ad innotescendum, cum triplex sit in nobis vis cognitiua, scilicet sensus exterior, & imaginatio, & intellectus, & secũdum hanc triplicem vim triplex assignetur visio Prophetalis, pari ratione videtur quod triplex missio deberet distingui. Præterea cum missio sit ad manifestationẽ inhabitationis, & filius inhabitet sicut Spiritus sanctus, quare non est missio visibilis ad manifestandum illam?

SED contra: Quod sit vtilis ad innotescendum, videtur quia cognitio nostra incipit à sensu: ergo si debemus eleuari ad perceptionẽ intelligibilium, congruũ & perutile est quod aliquo modo præuia sit excitatio in sensu per signum. Et hoc est quod dicit Gregorius: Dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium: &c.

Fundamenta.

In præf. Natiuit. Dom.

ITEM sicut miracula ostendunt diuinam potentiã, ita signa diuinam præsentiam, sed vtile fuit & per necessariũ fidem nostram manuduci per miracula ad cognitionẽ diuinæ potentiæ: ergo pari ratione per aliqua signa visibilia ad cognitionem diuinæ præsentiæ.

Item missio est ad redimendum hominem perditum: sed homo est perditus secundum naturam visibilem, & inuisibilem: ergo missio secundum vtramque est vtilis.

Item familiarius offert suam præsentiam qui se offert secundum sensum & intellectum, quam qui secundum alterum tantum: sed hoc maxime expediebat homini auerso, vt conuerteretur ad Deum: ergo, &c.

Conclusio.

Spiritus sancti visibilis missio vtilis fuit ad manifestandam emanationem & inhabitationem: secundum plenitudinis redundantiam.

B Resp. Ad arg. Dicendum quod missio Filij visibilis propriam & maximam habuit vtilitatem, sicut patebit in Tertio. Sed nunc de Spiritu sancto dicendum quod eius missio visibilis vtilis est ad manifestandam & emanationem & inhabitationem: sed non qualemcumque inhabitationem, nec in omni genere personæ. Propterea intelligendum quod est inhabitatio duplex, scilicet secundum sanctificationis sufficientiam, & secundum plenitudinis redundantiam. Illa quæ est: secundum sanctificationis sufficientiam, interius inuisibiliter latet. Quæ vero secundum redundantiam, exterius apparet, & ideo talis inhabitatio in signo visibili & exteriori manifestari debet, sicut factum est in Apostolis. Similiter intelligendum quod duplex est genus credentium. Quidam enim volunt signa, vt puta sensuales. Quidam intelligentiam quærentes, vt puta, iam profecti. Quærentes signa, vt per hæc manuducantur ad intelligibilia, propter tales vtilis est missio visibilis ad manifestandam inhabitationẽ plenitudinis redundãtis, & hoc personis manu ducendis per sensum. Ex hoc patet primum, quare scilicet nõ fuit missio visibilis tempore legis scriptæ, quia non erat missio in plenitudine, quoadusque venit plenitudo temporis. Patet etiam quare modo non datur siue mittitur visibiliter, quia iam manuducti sumus ad fidem, vnde sicut cessauerunt miracula, ita exteriora signa.

Dist. 1. art 2. & alibi.

Quod dicitur quod nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit: verũ est, nisi Deus dignetur ostendere, & tunc ostendebat, & hoc perutile erat ad fidem roborandam, & deuotionem excitandam.

D 2. Ad illud quod obiicitur quod necessaria est aliqua reuelatio dicendum quod verum est, nec tamen superfluit apparitio, quia excitat intellectum ad inquisitionem, & sic excitando præparat ad reuelationem, & post reuelationem excitat ad dilectionem, reuelatio autem etsi sit interior, cognitio tamen adhuc est viatoris, & ideo non euacuat cognitionem apparitionis.

3. Ad Illud quod obiicitur quod visibilia impediunt affectum, dicendum quod visibilia possunt dupliciter considerari, vel vt res absolutæ, vel vt signa & nutus ducentia in aliud. Primo modo si amentur, vel si considerentur, retardant intellectum & affectum. Secundo modo iuuant, & sic est in apparitione visibili, quia ibi consideratur creatura, vt signum faciens aliud in intellectum venire.

E 4. Ad Illud quod obiicitur, quare non est triplex genus missionis, secundum triplex genus cognitionis, dicendum quod & si cognitio sit de ratione missionis, non tamen quæcumque, vel cuiuslibet: sed inhabitantis. Et quia duplex est modus inhabitandi, vt præhabitum est: ideo tantum est duplex modus mittẽdi, licet plures sint modi cognoscendi. Vel aliter dicendum quod Deus in via non cognoscitur, nisi aut in effectu, aut in signo. Si in effectu, cum effectus ille sit gratia gratum faciens, quæ in sola cadit mente, sic est missio inuisibilis. Si in signo, cum signum sit quod offert se sensui, sic est visibilis. Quia vero imaginaria, est earum rerum quarum imagines in interiori sensu exprimuntur: Deus autem non est talis, ideo de eo non est ponere huiusmodi cognitionem.

5. Ad Illud quod vltimo quæritur, quare non fuit missio visibilis ad manifestandam inhabitationem Filij, dicendum quod filium inhabitare est dupliciter, aut per gratiam vnionis, aut per gratiã sanctificationis. Primo modo non fuit necessaria manifestatio, siue visibilis missio, quia plenissime erat in homine sibi vnito, in quo operabatur opera visibilia, in quibus manifestabatur, & ideo non oportebat alia signa visibilia adhiberi. Secundo vero modo non habuit missionem manifestantem inhabitationẽ talem, quia sanctificatio appropriatur Spiritui sancto, vnde sufficiebat esse missionem visibilem ad manifestandam ipsius inhabitationem, cui sanctificatio appropriatur, cum inhabitatio Filij, & Spiritus sancti sint indiuisæ, manifestato quod in homine inhabitet Spiritus sanctus, sufficienter ostenditur, quod & filius, &c.

Quæstio III.

An conuenienter Filius in creatura rationali visibiliter missus est: Spiritus vero sanctus in irrationali, scilicet in columba, igne, & flatu.

Alex. Alensis 1. p. q. 74. Memb. 3.
S. Tho. 1. p. q. 43. art. 7. ad 6.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 16. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 16. q. 4. & 5.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 16. q. 1 art. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 16. q. 6.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 19 art. 2.
Petrus Aureolus 1. Sent. dist. 16. q. 2.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 16. q. vnica. dub. 1.

C Quibus modis fiat missio visibilis. Et accipiuntur diuersi modi ex Scripturis. Filius enim visibiliter apparuit in creatura rationali, vt in homine, Spiritus vero sanctus in irrationali, vt puta in columba, igne, & flatu.

1. Quæritur ergo de diuersitate horum modorum apparendi, & videtur quod non fuerunt conuenientes hoc modo: Spiritus sanctus est æque nobilis persona, vt filius: ergo in æque nobili creatura debet manifestari, vt filius. *Ad oppositum.*

2. Item si filius propter assumptionem humanitatis, siue apparitionem in forma serui est minor patre, immo factus minor angelis: ergo multo fortius Spiritus sanctus ex apparitione in igne non tantum minor Deo, sed homine etiã: sed hoc nullo modo congruit: ergo non congruit Spiritui sancto apparere in creatura irrationali.

3. Si tu dicas quod Filius apparuit in homine assumpto, & vnito: Spiritus autem sanctus non est columbæ vnitus, vel igni. Contra: Vnio nihil aufert diuinitati: ergo propter vnionem non debet dici minor. Si ergo dicitur minor, hoc est propter apparitionem: ergo, &c.

Item videtur quod Spiritus sanctus fuit vnitus, quia Spiritus sanctus apparebat in illa columba, & non in alia: & rursus apparebat ipse ibi nõ alia persona: ergo alio modo erat in illa quam Pater, & Filius & aliter in illa, quam in alia: sed aliter non potuit esse in illa, quam alia persona quantum ad substantiam, nec quantum ad operationem, quia eadem est substantia, & operatio in Trinitate: ergo quantum ad vnionem: ergo, &c. Si tu dicas quod apparuit sicut in signo, tunc quæro: Aut Illud signum fuit a natura, aut ab restitutione. Si à natura, tunc pari ratione & omnis alia columba. Si ab institutione: quæritur quis instituit.

4. Item Filius apparuit visibiliter vno modo tantum & in vna creatura, quæritur quare non similiter Spiritus sanctus: & videtur quod ita deberet esse, quia sicut in Filio nulla cadit varietas, immo omnimoda vniformitas, ita & in Spiritu sancto: ergo debuit apparere tantum in vna specie.

5. Item Filius tantum semel apparuit visibiliter, quia tantum semel est incarnatus non amplius. Quæritur ergo vnde hoc est quod Spiritus sanctus pluries apparuit, vtpura, nõ tantum semel in igne, sed etiã in specie columbę. Si dicas quod illa in quibus Spiritus sanctus apparuit, statim esse desierũt post apparitionẽ, & ideo oportuit rursum alia fieri. Tunc ergo videtur quod nec illa columba fuerit vera, nec ignis, cum tã columba quam ignis habeat

virtutem

virtutem permanendi: & si hoc in illa apparitione non fuit: tunc ergo non fuerunt vera, sed falsa, & non fuerunt apparitiones, sed præstigia, & illusiones, sicut sunt phantasmata dæmonum, & aliorum magorum. Vltimo quæritur quare tot modis apparuit Spiritus sanctus, & quare in alia specie in capite quam in membris, vt in Christo, & Apostolis.

Conclusio.

Filii missio visibilis fuit in forma rationalis congruenter facta, quoniam apparuit vt Mediator Spiritui sancto vero in igne, & columbæ specie, vt manifestaretur instructor.

Resp. Ad arg. Dicendum quod finis imponit necessitatem his quæ sunt ad finem: ideo modus apparendi sumēdus est iuxta finem apparitionis. Apparuit autem filius in carne, vt esset Mediator: Spiritus vero sanctus, vt Doctor: Cum venerit docebit vos omnem veritatem. Ad mediationem autem necessaria est extremorū separatorum concursio, & in vnum vnio, sicut patet, & ideo filius in creatura apparuit, vt vnitus. Ad eruditionem autem ignorātium interuenit signum, ideo Spiritus sanctus apparuit in creatura, vt signatum in signo. Quoniā ergo nihil est Deo perfecte vnibile nisi beatificabile, & hoc solum est substantia rationalis, ideo filius in sola substantia rationali apparuit. Quia vero vsui significationis puræ conuenit creatura irrationalis magis, quam rationalis, ne forte crederetur vnita, non tantum significans: ideo Spiritus sanctus apparuit in creatura irrationali, quę aliquo modo haberet ratione significandi & exprimendi, sicut flatus significat spirationem, ignis vero dilectionem. Rursus, quoniam ad perfectam mediationem requiritur quod mediator sit vnus, & quod vnio sit inseparabilis: Filii apparitio singularis fuit & indiuisibilis. Sed contra: Quia non potest Spiritus sanctus perfecte significari in vno signo: ideo oportuit per plura: & ideo filius vno modo apparuit, sed Spiritus sanctus pluribus. His visis facile est respondere ad obiecta. — Ioh. 16. b

1. Nam ad illud quod primo obiicitur quod æque nobilis est persona Spiritus sancti, dicendum quod nihil facit ibi nobilitas apparentis, sed finis apparitionis, quia ille vt mediator, iste vt eruditor, siue doctor: ideo filius, vt in homine assumpto, Spiritus sanctus vt in creatura, & signo.

2. Ad illud quod obiicitur quod Spiritus sanctus debet dici minor, sicut & filius, dicendum quod minoritas illa non dicitur de filio ratione diuinitatis, sed ratione vnionis, & communionis idiomatum, quia filius factus est homo passibilis: sed Spiritus sanctus non est factus columba.

3. Ad illud quod obiicitur quod est vnitus columbæ, dicendum quod est vnio secūdum veritatem, & est vnio secundum intentionem: primo modo vniuntur illa quæ vniuntur in natura vel persona, secundo modo vniuntur significatum & signum, & hoc modo vnita est persona Spiritus sancti illis formis in quibus apparuit. Si autem quęratur, vnde veniebat talis vnio, dicendū quod dispositiue à proprietatibus creaturæ in quibus nata erat persona Spiritus sancti declarari, sicut flatus Spiritum, ignis amorem, columba donum propter fecunditatem. Sed completiue veniebant hæc à diuina ordinatione, quæ ordinauit creaturas ad hoc, non instituendo, sed simul formando & instituendo: & ad hoc solum formabat, quia tam columba quam ignis simul cum apparitione etiam incœpit & desiit.

4. Ex hoc patet quod Spiritus sanctus non tantum semel apparuit, sed pluries, filius autem non, quia columba & ignis statim post apparitionem esse desierunt, non autem homo. Ex hoc patet etiam, quod si columba illa, & ignis essent verum corpus, tamen nec columba fuit vera columba, quia statim desiit, sed similitudo columbæ. Similiter nec ignis verus ignis, quia non comburebat. Nec tamen ibi erat aliqua illusio, quia non erat ibi aliqua falsitas in significando. Offerebantur enim sensui ad significandum quod vere ibi erat, & quia magis attendebatur ratio significandi, quā existendi: ideo tamdiu durauit, quamdiu significare potuit, vel officium signi impleuit. Et quia eadem vi formata est columba, mota, & conseruata, statim vt vis illa desit mouere, columba & ignis desiit esse.

5. Ad illud quod vltimo quæritur, quare tot modis apparuit Spiritus sanctus, dicendum quod apparitio Spiritus sancti fuit ad manifestandam plenitudinem redundantiæ, vt prius habitum est, & quoniam redundantia potest esse triplex, ideo tribus modis apparuit, potest enim esse hæc plenitudo per redemptionem, & ita fuit in Christo, & hæc est perfecta gratia per omnem modū. Ideo in Christo apparuit in columba, quia erat pretium redemptionis primogenitorum, & erat animal integrū & perfectum. Potest etiam esse per vitæ influentiam quantum ad sensum & motum, & hoc mediantibus Sacramentis, & hæc plenitudo est in sacerdotibus, & ideo datus est eis Spiritus sanctus in specie flatus, vt habetur in Ioanne: Insufflauit in eos dicens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, &c. Potest etiam tertio modo esse per cognitionis administratione siue doctrinam, & hæc plenitudo est in Apostolis, & Doctoribus, & ideo Spiritus sanctus apparuit eis in linguis igneis. Ex his patet respōsio, & sufficientia modorum apparendi, & obiectorum. — Ioan. 20. c

DE INVISIBILI MISSIONE SPIRITVS SANCTI.

DISTINC. XVII. PARS I.

IAM nunc accedamus ad assignandam missionem Spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona, vt supra ostensum est, à Patre & Filio, ac semetipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quo modo fiat, considerandum est.

Præmittitur quiddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quod Spiritus sanctus est charitas, qua diligimus Deum & proximum.

Hoc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est supra, & sacris auctoritatibus ostensum, quod Spiritus sanctus amor est Patris, & Filij, quo se inuicem amant, & nos. His autem addēdum est, quod ipse idem Spiritus sanctus est amor, siue charitas, qua nos diligimus Deum, & proximum: quæ charitas cum ita est in nobis, vt nos faciat diligere Deum & proximum, tunc Spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit: quia ipsa dilectio Deus est, id est, Spiritus sanctus. — Cōclusio, in qua Magister cōmuniter non tenetur, vt videre est in erroribus selectis. — 1. Ioa. 4. c

Probatio conclusionis per auctoritates.

Ne autem in re tanta aliquid de nostro astruere videamur, sacris auctoritatibus quod dictū est, corroboremus. De hoc Augustinus in 8. lib. de Trin ait: Qui proximum diligit, consequens est vt ipsam præcipue dilectionem diligat. Deus autē dilectio est: consequens ergo est, vt præcipue Deum diligat. Idē in eodem: Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus: Vt quid ergo imus & currimus in sublimia cælorum, & ima terrarum, quærentes eū qui est apud nos, — Cap. 7. to. 3. circa med. — 1. Io. 4. c Aug. lib. citato cap. 8.

si nos apud

si nos apud eum esse velimus? Nemo dicat, non noui quid diligam: diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit, quam fratrē quem diligit. Ecce iam potes notiorem Deum habere, quam fratrem: plane notiorem, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo saniores sumus à tumore superbiæ, tanto sumus dilectione pleniores: & quo nisi Deo plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit Augustinus quod dilectio ipsa qua diligimus Deū vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem libro subdit: Dilectionem fraternam quantum commēdet Ioannes Apostolus, attendamus: Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est quod iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem Dei tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissime enim in eadem epistola paulo post ait ita: Dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis aperte declarat eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio est qua diligimus inuicem) non solum ex Deo, sed etiam Deum esse, tanta auctoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem: nec fieri potest vt eandem dilectionem non præcipue diligamus, qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item: Qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce aperte dicit, fraternam dilectionem Deum esse.

Libro & c. eidem. 1. Io. 2. b — 1. Io. 4. b — Paulo inferius c. 8.

Explicatio conclusionis quod fraterna dilectio cum sit Deus, non est Pater vel Filius, sed tantum Spiritus sanctus.

Cum autem fraterna dilectio sit Deus, nec Pater est, nec Filius, sed tantum Spiritus sanctus, qui proprie in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vnde Augustinus in 15. lib. de Tri. Si in donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donū Dei quam Spiritus sanctus, quid consequentius est, quā vt ipse sit charitas, quæ dicitur & Deus & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo est. Et in eodem: † Deus dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item paulo post Ioannes volens de hac re apertius loqui. In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis, hoc autem facit dilectio ipse est, ergo Deus dilectio. Ipse igitur significatur vbi legitur: Deus dilectio est, Ex his ergo apparet, quod Spiritus sanctus charitas est.

Cap. 19. ad finem to. 3. — 1. Ioa. 4. b — † Cap. 17. — 1. Ioa. 4. b — 1. Ioa. 4. b

Sequitur explicatio quod non est dictum per causam illud: Deus charitas est sicut illud: Tu es patientia mea, & spes mea.

Sed ne forte aliqs dicat illud esse dictū per expressionē causæ, Deus charitas est, eo scilicet quod charitas sit ex Deo, nō sit ipse Deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes: non quod ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occurrit Augustinus ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa in 15. lib. de Trin. dicens: Non dicturi sumus charitatem non propterea esse dictum Deum, quod ipsa charitas sit vlla substantia, quæ Dei digna sit nomine: sed quod donum sit Dei: sicut dictum est de Deo: Tu es patientia mea. Non vtique ideo dictum est: Tu es patientia mea, quod Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi: Ab ipso est patiētia mea. Hunc enim sensum facile refellit scripturarum ipsa locutio. Tale est enim: Tu es patientia mea: quale est: Domine spes mea. Et: Deus meus misericordia mea: & multa similia. Nō est autem dictū: Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut Deus charitas mea: sed ita dictum est: Deus charitas est sicut dictum est: Deus spiritus est. Hoc qui non discernit, intellectum à Domino, non expositionem quærat à nobis. Non enim apertius quidquam possumus dicere. Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quod Spiritus sanctus charitas est, qua diligimus Deum & proximum, vnde facilius est nobis ostendere quo modo Spiritus sanctus mittatur, siue detur nobis.

Cap. 17. tom. 3. — Psal. 70. a — Psal. 61. a — Psal. 70. a & 90. b — 1. Ioa. 4. c — Ioan. 4. c

Quo modo Spiritus sanctus mittatur, vel detur nobis.

Tunc enim mitti vel dari dicitur, cum ita nobis est, vt faciat nos diligere Deum & proximum: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vnde Augustinus hunc missionis modum insinuans in 15. lib. de Trin. ait: Deus Spiritus sanctus qui procedit ex Deo cum datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quo modo datur, vel mittitur nobis Spiritus sanctus, secūdum quod dicitur datum, siue donum. Quod donum commendat Augustinus explanans apertius quo modo detur, in eodem libro: Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait Apostolus, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullum est isto dono Dei excellētius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tantum impartiatur cuiquā Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorē, à sinistra non transfertur ad dexteram. Neq; Spiritus sanctus proprie dicitur donum, nisi propter dilectionē: quam qui non habuerit, & si loquatur omnibus linguis, & habuerit prophetiam, & omnem scientiam, & omnem fidē, & distribuerit omnem substantiam suā, & tradiderit corpus suum ita vt ardeat, non ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem tanta bona perducunt; Ipsa vero dilectio vel charitas (nam vnius rei nomen est vtrumque) perducit ad regnum. Dilectio ergo, quæ ex Deo est, & Deus est, proprie Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissime Spiritus sanctus, cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum proprie quid nisi charitas intelligendum est quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum? Ecce hic aperitur quod supra dictum erat, scilicet quod charitas sit Spiritus sanctus, & donum excellentius: & quo modo hoc donum, id est, Spiritus sanctus detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo, vt eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cum facit, tunc dari dicitur siue mitti alicui: & tunc ille dicitur proprie habere Spiritum sanctum.

Cap. 17 in fine to. 3. — Ibidem 17. & 18. — Rom. 5. a — 1. Co. 13. a

DISTINCT. XVII. PARS II.

Vtrum concedendum sit, quod Spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis, vel minus habeatur vel detur.

Hic quæritur, si charitas Spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, vtrum concedendum sit, quod Spiritus sanctus augeatur, vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur. Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur: Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo, quod B *vel Spiritus sanctus non sit charitas, vel charitas non augeatur, vel minuatur in homine. Item, charitas & nō habenti datur vt habeat, & habenti, vt plenius habeat. Si ergo Spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat. Sed quo modo datur non habenti, cum ipse vt Deus sit vbiq;, & in omnibus creaturis totus? & quo modo plenius datur vel habetur sine sui mutatione?*

Luc.19.d

Responsio ad primam quæstionem.

His itaq; respondemus, dicētes quod Spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis, vel minus: sed in homine, vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur. Sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur, nec exaltatur. Vnde Propheta: Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait auctoritas: Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. Sic ergo Spiritus sanctus homini datur, & datus amplius datur, id est, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.

Psal.63.b

Responsio ad secundam.

Cumq; vbiq; sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes Spiritū sanctum habent; in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent Spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

Confirmatio responsionum.

Vt autem certius fiat quod diximus, auctoritate confirmemus quod Spiritus sanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur; & non habenti detur, vt habeatur & habenti vt plus habeatur. Augustinus ostendit super Ioannem dicens: Sine Spiritu sancto constat nos Christum non diligere, & eius mandata seruare non posse: & id nos posse atque agere, tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto vero amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoq; non solum non habenti, verum etiam habenti non incassum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autē, vt amplius habeatur. Nam si ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, sanctus Helisæus sancto Heliæ non diceret. Spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo autem qui est Dei filius, nō ad mensuram datus est spiritus. Neq; enim sine gratia Spiritus sancti est Mediator Dei & hominum homo Christus: quod enim est vnigenitus Dei filius æqualis patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quod autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est, nō naturæ: Cæteris autē ad mensuram datur, & datus additur, donec A *vnicuique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expresse habes, quod Spiritus sanctus magis & minus datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur, quia Spiritus sanctus est charitas, quæ non habenti datur, & in habēte augetur & proficit. Immo, vt verius & magis proprie loquar, homo in ea proficit, & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel deficere: quæ tamen nec proficit, nec deficit in se, quia Deus est. Vnde Augustinus in homil. 9. super epistolam Ioan. ait: Probet se quisque, quantum in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas Deus est, nec deficit nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quo modo intelligendum sit, cum dicitur Spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus, sic & alia huiusmodi.*

Tomo 9. Tract. 9. in principio eiusdem.

Tomo 9. Tract.74. super illo: Si diligitis me, &c.

4.Reg.2.b Ioann.3.d 1.Tim.2.b

Conclusionis primæ oppositum, in quo conuenit communis opinio, scilicet, quod Spiritus sanctus non sit charitas, qua diligimus Deum, & proximum.

Supra dictum est quod Spiritus sanctus charitas est Patris & Filij, qua se inuicem diligunt & nos: & ipse idē est charitas quæ diffunditur in cordibus nostris, ad diligēdum Deum & proximum. Horum alterū omnes Catholici cōcedunt, scilicet quod Spiritus sanctus sit charitas Patris & C *Filii. Quod autem ipse idem sit charitas, qua diligimus Deum & proximum, à plerisq; negatur. Dicunt enim: Si Spiritus sanctus charitas est Patris & Filii & nostra, eadem ergo charitas est qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorum auctoritates negare videntur. Dicit enim Augustinus in lib. de Spiritu & litera: Vnde est dilectio, † nisi vnde & ipsa fides, id est, à Spiritu sancto? Non esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi in cordib. nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficimur: & Domini salus, qua nos salvat, & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur mōstrari distinctio inter charitatem, qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur* D *Dei, non quod ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit: similiter, & fides & salus: sic videtur dicta Dei charitas, quæ est in nobis, non quod ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Aug. in lib. 15. de Trin. ait: Cum Ioannes cōmemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit Filium suum liberatorem pro peccatis nostris. Ecce & hic videtur manifeste diuidere dilectionem, qua nos diligimus Deum, ab ea, qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, Spiritus sanctus dilectio est, qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, imo duo diuersa est, quod absurdum & à veritate longe est. Non est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua Deus* E *tantum diligit nos.*

Rom. 5. a

Tomo 3. ca. 32. in fine cap.

† Aug. habet sic: nisi unde illa fides impetrauit.

Cap. 17. tom.3.

1. Ioa. 4. b

Responsio ad prædicta, declarans auctoritates.

His respondemus prædictarum auctoritatum verba determinantes hoc modo. Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, &c. His verbis non diuiditur, nec diuersa ostenditur charitas, qua Deus nos diligit ab ea qua nos diligimus: sed potius cum sit vna, & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas, & diuersis de causis, & rationibus Dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

Augustinus de Spiritu & litera. Cap. 32. tom.3.

Determinatio primæ auctoritatis.

Rom 5.a *Cum ergo ab Apostolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, id est, non ibi appellatur charitas Dei, eo quod Deus nos ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quod ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur: sicut dicitur iustitia Dei, qua nos iustificat: & Domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit.*

Determinatio secundæ.

Ex lib. 16. de Trin. ca. 17. tom. 3. *Similiter & aliam exponimus auctoritatem, vbi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, ac si diceret, commemorat dilectionem Dei, non secundum quod ea nos diligimus Deum, sed secundum quod ipse ea diligit nos.*

Aliud argumentum supra primam conclusionem.

Libro de spiritu & lit. cap. 32. tom. 3. *Sed aliud est, inquiunt, quod magis vrget. Dixit enim supra Augustinus quod dilectio est à Spiritu sancto, à quo fides. Sicut ergo fides non est Spiritus sanctus à quo est, ita nec charitas. Quo modo ergo Spiritus sanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est, ergo Spiritus sanctus à seipso est.* Responsio. Dist. 15. *Ad quod dicimus: Spiritus sanctus quidem à seipso non est, sed tamen à seipso datur nobis, vt supra dictum est. Dat enim seipsum nobis Spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est, quod charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa Spiritus sanctus est: Fides autem est à Spiritu sancto, & non est Spiritus sanctus, quia donum, vel datum solummodo est, non Deus dans.*

Aliæ rationes contra primam conclusionem.

Alias quoq; inducunt rationes ad idem ostendendum, scilicet quod charitas non sit Spiritus sanctus, quia charitas affectio mentis est, & motus animi: Spiritus sanctus vero non est affectio animi, vel motus mentis, quia Spiritus sanctus immutabilis est, increatus: non est ergo charitas.

Aliæ Auctoritates contra primam conclusionem.

Cap. 10. tom. 3. *Quod autem charitas sit affectio animi, & motus mentis, auctoritatibus confirmant. Dicit enim Aug. in 3. lib. de doctrina Christiana. Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se, ac proximum propter Deum.* Rom. 6. a Cap. 11. tom. 1. *Idem in lib. de moribus Ecclesiæ Catholicæ, tractās illud verbum Apostoli: Nec mors, nec vita poterit nos separare à charitate Dei: Charitas Dei, inquit, in sensu hic dicta est virtus, quæ animi nostri rectissima affectio est, qua coniungit nos Deo, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quod charitas est affectio & motus animi, ac per hoc non videtur esse Spiritus sanctus.*

Responsio declarans auctoritates prædictas.

Ad quod dicimus, hoc ita dictū esse, sicut dicitur: Deus est spes nostra, & patientia nostra, quia facit nos sperare, & pati: ita charitas dicitur esse motus, siue affectio animi, quia per eam mouetur, & afficitur animus ad diligendum

A *Deum. Non autem mireris si charitas, cum sit Spiritus sanctus, dicatur motus mentis, cum etiam in libr. Sap. dicatur de Spiritu sapientiæ: Qui attingit à fine vsq; ad finē, qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus.* Sap. 8. a *Quod nō ideo dicitur, quod sapientia sit mobile aliquid vel actus alicuius, sed quia sui immobilitate omnia attingit, non locali motu, sed vt vbiq; semper sit, nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, nō quod ipsa sit motus vel affectio, vel virtus animi, sed quia per eam, quasi esset virtus, afficitur mens, & mouetur. Sed si charitas Spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cū per eum mens hominis afficiatur, & moueatur ad credendū,* 1. Co. 12. b B *vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligendum: quare non sic dicitur charitas motus, vel affectio mentis ad credendum, vel sperandū, sicut ad diligendum? Ad quod sane dici potest, quia alios actus, atq; motus virtutum operatur charitas, id est, Spiritus sanctus mediantibus virtutibus, quarum actus sunt: vtpote actum fidei, id est, credere fide media, vt actum spei, id est, sperare media spe. Per fidem enim & spem prædictos operatur actus. Diligendi vero actum per se tantum, sine alicuius virtutis medio operatur, id est, diligere. Aliter ergo hunc actum operatur, quam alios virtutum actus. Ideoque differenter de hoc, & de aliis loquitur scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas vere Spiritus sanctus.* August. de mor. Ecclesiæ cap. 11. tom. 1. C *Vnde Augustinus præmissum verbum Apostoli tractans in eodem libro charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc ipsam esse Deum significat, dicens: Si nulla res ab eius charitate nos separat, quid esse non solum melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est. Charitas ergo Spiritus sanctus est, qui Deus est, & donum Dei siue datum, qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde Augustinus, vbi Ioannes dicit, non ad mensuram Christo dari Spiritum, ait: Cæteris vero diuiditur, non quidem ipse Spiritus, sed dona eius.* Tract. 74. in Ioan. ad fin. tom. 9.

An concedendum sit, quod per donum dentur dona.

D *Hic quæritur, cum Spiritus sanctus, per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, vtrum concedendum sit quod per donum diuidantur, ac dentur dona. Ad quod dicimus, quia per donum quod est Spiritus sanctus, singulis propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes boni habent. Vnde Augustinus in 15. libr. de Trinit. ait: Per donum, quod est Spiritus sanctus, in commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibusque propria, diuiduntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alij alia: quamuis ipsum donum, à quo cuiq; propria diuiduntur, omnes habent: id est, Spiritum sanctum: Ecce aperte dicit, per donum dona donari.* Aug. 15. de Trin. ca. 19. post principium to. 3.

E

DISTINCT. XVII. PARS I.

De inuisibili Spiritus sancti missione.

Iam nunc accedamus ad assignandam missionem Spiritus sancti, qua visibiliter, &c.

Expositio textus.

Terminata parte in qua Magister egit de processione Spiritus sancti visibili, in hac parte agit de inuisibili. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima determinat Magister Spiritus sancti missionem secundum suam opinionem. In secunda vero quia sua opinio habuit multos impugnato- Diuisio.

pugnatores, ponit opinionis suæ defensionē ibi: *Hic quæritur si charitas Spiritus sanctus est*. Prima iterum pars habet duas. In prima missionem Spiritus sancti inuisibilem notificat. In secunda confirmat ibi: *Ne autem in re tanta aliquid de nostro*, &c. Item prima pars in qua notificat, habet duas, in quarum prima prædicit suam intentionem, ibi: *Iam nunc accedamus ad assignandam*. In secunda supposito, quod Spiritus sanctus sit amor quo diligimus Deum & proximum, ostendit ipsum inuisibiliter mitti, quando in nobis efficit hunc effectum, & hoc facit ibi: *Hoc autem intelligibilius*, &c. Similiter secunda pars in qua positionem suam confirmat, habet quatuor partes. In prima ostendit quod amor quo diligimus Deum, est similiter amor quo diligimus proximum. In secunda vero ostendit quod amor ille proprie est Spiritus sanctus, ibi: *Cum autem fraterna dilectio sit Deus*, &c. In tertia ostendit quod Spiritus sanctus est charitas non causaliter, sed essentialiter & formaliter loquēdo, ibi: *Sed ne forte aliquis dicat illud dictū*. Quarto & vltimo ostendit tanquam manifestatum iam, quod Spiritus sanctus, tunc mittitur inuisibiliter quādo nos facit Dei & proximi dilectores, ibi: *Ex prædictis clarescit, quod Spiritus sanctus charitas est*, &c.

Qui proximum diligit, consequens est vt ipsam dilectionem diligat. Dub. I.

Videtur ista consequentia non valere. Quamuis enim possibile sit dilectionem diligi, non tamen est necesse quod aliquis diligat eam: multa enim frequēter amamus, quæ nollemus amare. Item dubitatur de ista consequentia: qui diligit dilectionem consequens est, vt Deum diligat. Quia, aut intelligit de increata, aut creata. Si de creata, nihil valet: diligit quid creatum, ergo increatum. Si de increata, tunc in nullo concordat cum priori sententia: quia dilectio qua diligit proximum, est dilectio creata.

Resp. Dicendum quod vtraque consequentia bona est in proposito. Quidam enim est amor in quo non est quietatio, nec delectatio, nec complacentia: vtputa ille qui est ex pronitate corruptionis, cui ratio obsistit. Quidam vero est amor qui est cum delectatione, complacentia, & quietatione, & in tali amore non est tantum acceptatio rei amatæ, immo etiam ipsius amoris, & talis amor est charitas, & ideo sequitur: qui amat proximum, amat dilectionem, id est, acceptat. Sed quoniā bene sequitur: qui acceptat aliquid ex se, multo magis acceptat illud in quo inuenitur ratio dilectionis, si dilectio eo ipso quo dilectio acceptatur, maior dilectio magis acceptatur. Cum ergo dilectio nostra sit dilectio exemplata, & dilectio diuina vt exēplar omnis rectæ dilectionis, & in illa est prima, & summa ratio omnis acceptationis: hinc sequitur quod qui diligit dilectionem, diligit Deum. Vnde Augustinus arguit ex hac suppositione quod ipsa charitas siue dilectio proximi est dilectio cum acceptatione, & ex hac tenet prima consequentia: & ex alia suppositione, quod prima ratio acceptationis est in dilectione exemplante, non exemplata, & ex hoc patet secunda. *Lib. 8. de Trin. cap. 8. tom. 3.*

Ecce iam potes notiorem Deum habere quam fratrem. Dub. II.

Videtur hoc falsum: quia ad Timotheum dicitur de Deo quod lucem habitat inaccessibilem. Præterea de fratre nouit quid est, de Deo vero non nouit quid est, sed si est: ipse autem non loquitur quantum ad cognitionem si est. *1. Tim. 6. e*

Resp. Dicendum quod aliquid magis certitudinaliter cognosci, est dupliciter, quia certitudo cognitionis est secundum præsentiam: aliquid autem præsens est dupliciter quantum ad rationem cognoscendi, aut quantum ad substantiam cognoscibilis. Quantum ad substantiā Deus est præsentior cuilibet rei, quam aliqua alia res: quantum autem ad rationem cognoscendi hoc est dupliciter. Aut à parte cognoscibilis sicut sol est præsens cæco, & tamen cæcus est absens lumini. sic Deus est præsentior quam frater. Si autem à parte cognoscētis, sic præsentior est frater, quia præsens est oculis carneis, quorum cognitio viget secundum statum præsentem.

Aliter potest dici quod præsentius est aliquid dupliciter in ratione cognoscibilis, vel secundum effectum, vel secundum se. Secundum se, notior est frater, secundū effectum, notior est Deus. Quia effectus diuinus qui est dilectio, intrat ipsam animam, & ei est præsens, & magis cognoscitur quam frater.

Qui diligit, inquit, fratrem in lumine manet. Dub. III.

Videtur hoc verbum Ioannis positum improprie dictum, quia lumen respicit cognitionem, sicut calor affectionem: ergo magis deberet dicere, manet in calorē, quam manet in lumine. *1. Ioan. 2. d*

Resp. Dicendum quod luminis est manifestare. Manifestare autem aliquid alicui est dupliciter, aut sicut viam cognoscendorum, aut sicut viam agendorum. Primum est per scientiam, & contra illud lumen opponitur tenebra ignorantiæ simplicis. Secundum est per gratiam. Vnde per Ioannem: Vnctio docebit vos de omnibus, & contra illud est tenebra malitiæ, siue peccati: & de hoc lumine, & de his tenebris loquitur beatus Ioannes, quod patet in textu. Et Ecclesiasticus: Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: & quoniam charitas semper est cū gratia, aliæ virtutes non, ideo dicit: Qui amat, manet in lumine, per appropriationem. *1. Ioan. 2.* *Eccles. 11. b*

Si in donis Dei nihil est maius charitate, &c. Dub. IV.

Videtur dicere falsum, quia sapientiæ donum ponitur excellentissimum inter omnia dona: vnde si idem est charitas & sapientia. charitas non retinet prærogatiuam inter dona. Item quæritur de consequentia, si charitas est præcipuum inter dona Dei, & nullum maius est quam Spiritus sanctus, ergo Spiritus sanctus est charitas. Aut ergo loquitur de charitate creata, aut increata. Si de increata, tunc ergo probat idem per idem. Si de creata, tunc nulla videtur consequentia: quia non valet, quod si creata est charitas maior inter dona creata, quod sit Spiritus sanctus.

Resp. Dicendum quod prædicta auctoritas Augustini potest intelligi de charitate creata, & increata: & pro vtraque habet veritatem. Si de increata, certum est. Si de creata, maximum est inter dona, quia plus habet in se de ratione bonitatis, siue de ipsa bonitate, quā aliquod donum loquendo præcise. Quædā enim dona sunt quæ sunt sine charitate, & hoc quidem certum est, quod minora sunt. Quædam præsupponunt charitatem, velut donum sapientiæ. Charitas enim est quæ dat sensum gustui, vt sapiant ei bona æterna. Vnde sapientia superaddit quandā vlteriorem virtutē, quæ habilitat, quę comparata ad charitatem minus bona est: sed prout claudit charitatem, maius bonum est ratione eius quod præsupponit, & ita patet quod charitas (præcise loquendo) est excellentissimum donum: sapientia vero præsupponendo siue implicando donum charitatis, dicitur excellentissimum.

Ad illud quod obiicitur de consequentia, dicendum quod vtroq; modo bona est. Si enim intelligatur de charitate increata, sic ipsa est donum primum & præcipuum, & Spiritus sanctus est huiusmodi: ergo oportet quod ipsa sit Spiritus sanctus, quia quod per superabundantiam dicitur, vni soli conuenit. Si autem de charitate creata, tunc consequentia Augustini intelligenda est à parte nominis sic: Si charitas creata est maximum inter dona creata, & Spiritus sanctus maximum est donorum, ergo melius nominatur nomine doni excellentissimi, quam alio.

Consequens ergo est vt Spiritus sanctus sit charitas, sed non creata, imo illa quæ Deus est.

Non vtique ideo dictum est, &c.
Dub. V.

Quod Dei substantia est nostra patientia, videtur male dicere, quia charitas qua nos diligimus Deum, non est ipse Deus, nisi intelligamus quo diligimus exemplariter, vel causaliter: ergo cũ simile sit de patiẽtia, videtur quod Augustinus male destruit illud simile. Item, cum Deus faciat nos diligentes, sicut patientes, quare non dicitur Deus charitas nostra, sicut patientia nostra.

Resp. Dicendum quod Deus est charitas & essentialiter, & causaliter. Essentialiter, quia in se amor est. Causaliter, quia in nobis amorem efficit. Sed Deus non est patientia essentialiter, sed solum causaliter, & ideo scriptura istum diuersum modum inueniẽs, dicit Deum esse patientiam nostram, & Deum esse charitatem, sine additione. Ratio autem huius est, quod quidam habitus dicunt incompletionem, sicut patientia, spes, & huiusmodi, quę non cadunt in Deo per essentiam, sed per causam, quia huiusmodi sunt à Deo. Quidam autem sunt habitus dicentes complementum, & huiusmodi sunt in Deo essentialiter, sicut charitas, & sapientia, & huiusmodi. Notandum autem quod Augustinus vult dicere, quod Deus est charitas essentialiter, sed ipse nõ vult dicere, quod sit charitas nostra essentialiter, sed causaliter, & exemplariter. Quamuis enim omnes virtutes habeãt exemplar cognoscitiuum in Deo, & omnes habeant exempl[illegible] secundum similitudinem longinquam: tamen quædam virtutes nõ habent sibi correspondens in Deo per omnia, sicut patientia, quæ duo dicit, scilicet passionem, & superferri passionibus. Quantum ad primum, non habet in Deo correspondens, sed quãtum ad secundum solum. Charitas autem habet amorem sibi in Deo per omnia correspondẽtem, & amorem non tantum essentialem, sed etiam personalem: & ideo dicunt auctoritates quod Spiritus sanctus est charitas qua diligimus Deum: & ablatiuus, *qua*, dicit habitudinem non tantum causæ efficientis, sed etiam formalis: non perficientis, sed exemplantis.

Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis.
Dub. VI.

Videtur hoc male dicere de dono charitatis, quia aut loquitur de diuisione quantum ad cognitionẽ, aut quantum ad veritatem. Si quantum ad veritatem, hoc falsum est, quia non solum in charitate, sed etiam in fide gratuita & spe differunt. Si quantum ad cognitionem, tunc minime diuidit, quia nescitur quis hoc donum habeat.

Resp. Dicendum quod omnia dona virtutum possunt esse informia præter charitatem: & quoniam possunt esse inform[illegible] possunt esse in iustis, & peccatoribus, & ideo in ill[illegible] [illegible]quam separantur ab inuicem. Sed charitas nunquam potest esse informis, nec esse cum peccato, quia actus eius est diligere propter se, & super omnia, qui remouetur per omne peccatum, & ideo dicit Augustinus quod sola charitas distinguit, loquendo de distinctione in vniuersali. Quod obiicitur de fide gratuita siue formata, cõcedo quod distinguit, sed tamen hoc nõ habet quia fides, sed quia gratuita, & ita ex hoc quod charitati coniuncta: & sic patet illud. *Aug. 15. de Trin. ca. 18. tom. 3.*

Et tradiderit corpus suum, ita vt, &c.
Dub. VII.

Ioan. 15. b Videtur male dicere, quia Dominus dicit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suã ponat pro amicis suis, &c. ergo si hoc est maximum opus charitatis, impossibile est quod fiat sine charitate.

Resp. Aliqui dicunt quod Apostolus dicit per impossibile: posito enim ad hoc quod aliquis hanc pœnam pateretur sine charitate pro Christo, adhuc nõ prodesset sibi. Credo tamen quod ex industria naturalium & aliqua

A gratia gratis data possent sustinere pro fide Christi mortẽ etiam sine charitate, sicut hæreticus sustinet per errorem. Et quod dicit Dominus quod illud est summæ charitatis, hoc dicit quantum ad signum & exteriorem ostensionẽ: signa tamen sunt fallibilia, & ideo non necessario oportet quod si aliquis mortem sustinet pro Christo siue pro eius fide quod habeat charitatem: credo tamẽ quod si aliquis pro Christo sustineret mortem, qui non magnum haberet obicem, quod disponeret ad gratiæ susceptionem, ita quod daretur sibi charitas.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam huius partis quatuor quæruntur. Primo & principaliter propter positionem Magistri quæritur, Vtrum præter donum charitatis increatę, sit
B ponere donum charitatis creatæ. Et hoc est quærere, Vtrum charitas qua diligimus Deũ sit Spiritus sanctus. Secundo, dato quod sit creata charitas, quæritur, Vtrum illa charitas sit diligenda ex charitate. Tertio, vtrum charitas certitudinaliter possit cognosci ab habente charitatem. Quarto, si possit cognosci ab aliquo non habente.

QVÆSTIO I.
An ponenda sit Charitas alia ab increata.

Alex. Alens. in Continuat. 3. p. coll. 37 art. 1.
S. Thom. 2. 2. q. 23. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 1. & q. 4. art. 4.
Et de Verit. q. 1. art. 11.
Scotus 1. Sent. dist. 17. q. 1.
C *Et in Report. dist. 17. q. 1.*
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 17. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 17. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 17. q. 4.
Franciscus de Mayr. 1. Sentent. dist. 17. q. 2.
Io. Baccon. 1. Sent. dist. 17. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 17. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 17. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 20. art. 1.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist. 17. q. 1.

Qvod non sit ponere aliam charitatem ab increata, supposita probatione per auctoritates multas quas adducit Magister in litera, probatur rationibus, & primo rationibus sumptis ab essentia charitatis, quæ est bonitas hoc modo: *Ad oppositum.*

D 1. Nullum accidens est melius substantia rationali: sed charitas est melior anima rationali, quia eam facit meliorem: ergo non est accidens, ergo est substantia. Sed cõstat quod nõ irrationalis: ergo rationalis, ergo anima, vel angelus, vel Deus: sed non anima vel angelus: ergo Deus.

2. Item nulla bonitas creata æquiualet beatitudini: sed charitas æquiualet beatitudini, quia per charitatem meretur homo, & efficitur dignus vita æterna, siue beatitudine: ergo charitas non est bonitas creata, ergo, &c.

3. Item omne bonum creatum est bonum per participationem, sed omne bonum alio bono bonum potest intelligi non bonum, & sic caderet in ipso malum per diminutionẽ speciei, modi, & ordinis: ergo si charitas est bona creata bonitate, potest esse mala, vel saltem intelligi mala, vel etiam fieri informis, quod falsum est.

4. Item hoc ipsum ostenditur rationibus sumptis à virtute, sic: Quanto aliquid virtuosius, tanto paucioribus me-
E diis indiget: ergo si aliquid est potentissimum, nulla alia virtute à se indiget: ergo si Spiritus sanctus est potẽtiæ infinitæ, & ipse est charitas: ergo seipso non alio inflammat affectum ad amorem: non est ergo ponere charitatem creatam necessario quæ sit habitus.

5. Item plus distat virtus naturalis à Deo quã voluntas: sed Deus dirigit virtutẽ naturalẽ non alio quam seipso: ergo si ibi nõ cadit mediũ, nec in voluntate cadet, ergo, &c.

6. Item vbi monet virtus Motoris primi semper præsens, & non potens errare, superfluit aliam virtutẽ superaddere, vtputa, si manus esset semper coniuncta temoni, nõ oporteret ibi esse aliã virtutẽ: sed Spirit[9] sanctus est diriges, & adiuuãs ipsam voluntatẽ, & est cõiunct[9] semper,

& non

& nõ potens errare: ergo superfluit aliam charitatem ponere: sed omne superfluum est resecandum, ergo, &c.

7. ITEM rationibus sumptis ab actu ostenditur illud idem, quia actus charitatis est animam recreare, sed non minoris virtutis est recreare, quam creare: ergo si creare solum est ab increato quod est infinitæ potentiæ: ergo & recreare: sed hoc proprium est charitatis: ergo est increata.

8. ITEM aliquis actus charitatis est vnire, sed nulla creatura per vanitatem vnitur veritati, & omnis creatura vanitas: ergo nulla creatura est medium vniendi Deo: si ergo charitas est medium vniendi, ergo non est vanitas, nec creatura.

9. ITEM actus charitatis est vnumquodq; ordinate diligere: ergo si ordinate diligere est diligere vnumquodq; secundum quod sibi conuenit, cum bonum increatum sit melius creato in infinitũ: ergo ipsum magis in infinitum diligibile: ergo si charitas facit Deum diligere, vt diligẽdus est, charitas facit Deum in infinitum diligere: sed quod exit in actum infinitum, est infinitum & increatum, ergo, &c.

Fundamenta. SED contra: Charitas est principium reformandi animam quantum ad potentiam voluntatis: sed anima quãtum ad alias potentias scilicet irascibilem, & rationalem reformatur per virtutes creatas: ergo pari ratione & concupiscibilis: sed eius reformatio est charitas, ergo, &c.

ITEM vbi est reformatio, ibi est conformatio, & informatio: & vbi est informatio: ibi est aliquid informans quod se habet per modum formæ: sed omnis forma rei creatæ est creata: Deus enim nullius est forma perficiens, ergo, &c.

In libello de laudibus charitatis ITEM charitas est principium viuendi. Vnde Hugo de sancto Victore: Scito anima mea quod amor est vita tua: sed omnis vita existens per participationem in aliquo, est ab aliquo informante, ex quo & viuificabile fiat vnum: sed ex Deo & anima non potest fieri vnum: ergo necesse est ponere in anima aliquam charitatem creatam, quæ viuificet.

ITEM omne quod est in aliquo possibile ad mortem, est illo per aliquod separabile: sed vita gratiæ est in anima possibili ad moriendum morte culpæ: ergo per aliquod separabile: hoc autem non est Deus, quia impossibile est Dei præsentiam separari ab aliquo, ergo est aliquid creatum.

Hanc rationem accipit Sco. pro fundamento q. 2. præsen tis dist. ibi: Ad solutionem huius quæstionis. ITEM charitas est principium gratificandi: sed gratificatio est id in quo distinguitur bonus à malo, iustus ab impio, non tantum in actu, sed etiam in quiete, vt paruulus & adultus: ergo cum distinctio non sit boni à malo per bonitatem increatam, quia illa omnibus est communis, charitas non dicit quid commune. Et iterum, cum distinctio quiescentium nõ sit per actum, vel per vsum, sed habitum, patet quod charitas dicit habitum creatum.

ITEM charitas est principiũ merendi: sed non quia bona facimus, ideo boni sumus: sed magis econuerso charitas prius facit bonum, quã eliciat actum: sed cum aliquis de non bono sit bonus, necesse est aliquid poni in ipso de nouo, & hoc non potest esse actus, ergo habitus.

ITEM Deus alio modo cooperatur in operatione meritoria quam naturali, quia si non ali[o] modo, tunc redit error Pelagii quod ex natur[a] [...] et homo mereri: si ergo alio modo, cum per virtutem increatam omni naturæ cooperetur, necesse est quod in operatione creata meritoria cooperetur mediante alia virtute: sed hæc non potest esse nisi creata: ergo, &c.

ITEM videtur quod Magister errauerit, quia qui diuidit opera Trinitatis, hæreticus est: sed Magister posuit quod charitas qua nos diligimus Deum, sit Spiritus sanctus proprie: ergo ponit quod nostrum diligere, quod est effectus in creatura, sit solius Spiritus sancti, & ita diuidit opera Trinitatis.

ITEM qui dicit quid creatum esse increatum, errat: sed charitas qua diligimus Deum & proximum, vt communiter tenetur, est quid creatum: sed Magister dixit hanc esse Spiritum sanctum, ergo errauit.

CONCLVSIO.

Etsi Deus sit charitas effectiue, & Spiritus sanctus appropriate, & ipse Spiritus sanctus amborum vnio, sit charitas exemplariter qua Deum diligimus, & affectio, vel motio excitata à Spiritu sancto dicatur charitas: ponendus est tamen habitus creatus animam informans, qui dicatur charitas formaliter.

RESP. Ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod circa hoc est & fuit ab antiquo duplex opinio. Quorundam enim vt Magistri & sequacium suorũ est opinio quod Spiritus sanctus est essentialiter charitas qua Pater & Filius diligunt nos, & etiam qua nos diligimus Deum. *Opinio Magistri.* Et quidam voluerunt dicere quod intellectus huius positionis potest demonstrari per similitudinem. Dicunt enim quod sicut lux tripliciter potest considerari, scilicet in se, & in transparenti, & in extremitate perspicui terminari. *Eam sic aliqui exponunt.* Primo modo est lux: secundo modo lumen: tertio modo hypostasis coloris. Ita Spiritus sanctus potest considerari in se, & sic est amor Patris, & Filii. Potest rursum cõsiderari, vt in humana anima inhabitãs, & sic Spiritus sanctus dicitur gratia. Potest etiam considerari, vt vnitus voluntati, & sic est charitas, qua nos diligimus Deum. Vnde dicunt quod Spiritus sanctus est nostra charitas, non per appropriationẽ, sed per vnionẽ. *Conclusio ipsorum.* Quemadmodum enim solus filius est homo, vel incarnatus, & tamen tota Trinitas est incarnationem operata, sed tamẽ solus filius vnitus: sic quamuis tota Trinitas faciat vnionem Spiritus sancti cum voluntate, solus tamen Spiritus sanctus vnitur voluntati, & ideo solus est charitas. Ratio autem mouens ad ponendum hoc, est auctoritas Apostoli: Qui adhæret Deo, vnus Spiritus est. *1. Cor. 6.d* Et etiã mouet eos similitudo. Dicunt enim quod sicut Filius procedit per modum naturæ, & ita naturæ vnitur: sic Spiritus sanctus per modum voluntatis, & ideo voluntati vnibilis, & vnitus. Et quia voluntas vertibilis est, nõ sic natura: ideo Spiritus sanctus vnitur separabiliter: sed Filius inseparabiliter, & ideo longe inferiori modo, quam Filius, & quibus sic vnitur, seipso facit diligere. Sed hęc positio non potest stare, quia Spiritus sanctus non est vnibilis: & præterea si esset vnibilis, aut per naturam, aut per gratiam. *Improbatio huius expositionis.* Non per naturam, ergo per gratiam: ergo adhuc oportet esse habitum gratiæ disponentem animam ad susceptionem talis vnionis, & ita redit contrarium. Ideo non credo quod Magister hoc modo fuerit huius opinionis. Et propter hoc aliter dicendum, quod istud quo diligimus Deum, tripliciter est accipere. *Vera expositio Magistri.* Aut quo diligimus effectiue, & sic charitas, siue amor est Trinitatis, & Spiritus sancti appropriate. Aut quo diligimus exẽplariter, & sic Spiritus sanctus est vnio Patris, & Filii, & nexus amborum, & vnitas. Ad cuius imitationem charitas nos nectit, secundum quod dicit Dominus: Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. *Ioan. 17.d* Aut quo diligimus formaliter, & sic secundum opinionem Magistri est animi affectio. Et in his omnibus verum dixit, nec errauit, sed defecit: quia præter hoc est ponere charitatem secundum communem opinionem, quæ est habitus creatus animam informans. *Opinio communis. Conclusio.* Et ratio huius sumitur à parte essentiæ eius, virtutis, & operationis. *Prima ratio conclusionis.* A parte essentiæ, quia charitas est bonitas creaturæ rationalis, ipsam perficiens, & distinguens, & ordinans, & disponens ad vitam æternam: ergo necesse est quod sit formalis perfectio.

1. AD illud ergo quod obiicitur primo quod charitas est melior anima rationali, dicendum quod non est ibi comparatio: qui[a] vbi vnum propter alterum, ibi tantum vnum: vnde habens charitatem, bonus est propter charitatem. Vel non cadit ibi comparatio: quia non vniformiter dicitur bonum. Nam substantia rationalis dicitur bona, quia ordinabilis in finem: charitas bona, quia ordinans.

2. AD illud quod obiicitur quod æquiualet beatitudini, dicendum quod æquiualet secundum diuinam æsti-

mationem, quæ opus charitatis æstimat dignum vita æterna, siue tanta remuneratione.

3. Ad illud quod obiicitur quod si est bonum per participationem, tunc eius bonitas est permutabilis in informitatem, dicēdum quod aliquid dicitur bonum per participationem dupliciter. Aut quia participans, & ordinatum: aut quia participatio, & ordinatio. Primo modo est bonum habens charitatem. Secundo modo charitas, & ideo potest non esse, quia non est ipsa essentia bonitatis, sed participatio: tamen non potest non esse bona, vel ordinata, quia est ipse ordo amoris. Vnde soluendum est illud per distinctionem, & in hoc patent rationes sumptæ ab essentia.

Secunda ratio conclusionis. 1.Cor.3.b

A Parte etiam virtutis necesse est ponere charitatē habitum creatum. Nam charitas qua diligimus Deum, est virtus: nō tantum qua Deus cooperatur nobis, sed etiam qua nostra volūtas cooperatur Deo. Adiutores enim Dei sumus: & quia cum cooperamur Deo, necesse est nos similiter conformari, necesse est quod ab illa summa charitate relinquatur in nobis aliquod exemplatū in nostro affectu, per quod moueat illi cōformiter. Voluntas enim libera est, & nata moueri ad opposita: & ideo ponitur virtus charitatis creatæ in nobis, nō propter defectum à parte Dei nobiscum operantis, sed voluntatis nostræ sibi cooperantis.

4. Ad illud quod obiicitur quod virtus potentissima non indiget virtute media, verum est: sed charitas non est propter illius virtutis indigentiam, sed potius voluntatis suscipientis, quæ indiget aliquo habitu disponente †.

† Sco. addit: inclinante ad determinatum actum.

5 Ad illud quod obiicitur quod Deus cooperatur naturæ sine virtute creata, dicēdū quod Deus regit naturā sicut instituit, & natura vniformiter currit: & ideo non indiget aliquo regulante. Non sic est de voluntate, quæ mouet difformiter, & ideo indiget aliquo habitu regulante, & disponente ipsam. Vel dicendum quod aliud est de natura, & voluntate: quia natura non habet moueri nisi iuxta se, vel infra, sed voluntas supra: & ideo indiget aliquo eleuante ipsam.

6. Ad illud quod obiicitur quod virtus primi Motoris est præsens, dicendum quod non sufficit præsentia: sed necesse est quod recipiens influentiam habeat habilitatem, & conformitatem: & hoc est per virtutem creatam.

Tertia ratio conclusionis.

7. A Parte etiam operationis ponitur necessitas, quia reformatio, vel recreatio, vnio, & dilectio, non tantū sunt ab aliquo, vt ab efficiente, sed etiam ab informāte. Informans autem charitas creata est, & ex hoc patent obiecta ex parte actus, siue operationis. Nā quod obiicitur quod creatio est ab increato, verum est per modum efficientis, sicut & recreatio: sed reformatio vlterius requirit formam, & ideo necesse est ponere habitum informantem.

8. Ad illud quod obiicitur quod vanitas non vnitur veritati, dicendum quod gratia potest considerari secundū quod ex nihilo, & sic est vanitas, & sic non vnit. Vel secūdum quod est influentia, secundum diuinam præsentiā, & sic habet veritatis expressam similitudinem, & tali modo vnit.

9. Ad illud quod obiicitur quod charitas facit diligere Deum quantum est diligendus, &c. Dicendum quod hoc potest intelligi dupliciter. Vel quantum Deus deberet diligi in se, & sic est falsum, quia cum sit bonum infinitum, deberet in infinitum diligi, & tali modo Deus solus seipsum diligit. Vel inquantum est diligendus ab hoc, & sic verum est, & tunc diligit in infinitum, non simpliciter, sed secundum æstimationem habentis charitatem. Tantum enim diligit charitas Deum plusquam bonum creatum, quod si bonum creatum in infinitum multiplicaretur, adhuc magis diligeret Deum. Quod autem obiicitur in contrarium, concedendum est præter duo vltima quæ ostendunt Magistrum errasse. Quod autem obiicitur, quia diuidit opera Trinitatis: dicendum quod falsum est, quia quod Spiritus sanctus sit charitas, qua diligimus Deum, aut dictum est per appropriationem, aut per vnionem, aut certe per exemplaritatem, & sic intelliguntur omnes auctoritates, quas Magister adducit pro se: formaliter autem loquendo, non intelliguntur veræ, nec credo, quod Magister intellexerit sic, & per hoc patet illud quod Magister non dicit quod creatū sit increatum: sed quod sufficiat donum increatum, sine creato, & in hoc non fuit error, sed defectus tantum.

QVÆSTIO II.

An charitas ex charitate sit amabilis.

Alex. Alens. in Continuat. 3. p. coll. 63. art. 9.
S. Thom. 2. 2. q. 25. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 5.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 17. prin. 3. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 17. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 1.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 17. q. 2.

VTrum charitas sit amabilis ex charitate, & quod sic ostenditur hoc modo. Augustinus 8. de Trinit. Nemo dicat: Non noui quid diligam: diligat fratrem & diligit ipsam dilectionem: ergo dilectio est diligenda, ergo, &c.

Fundamenta. *Aug. 8. de Trin. c. 8. in princip. tom. 3.*

Item hoc ipsum videtur ratione: quia non est perfecta cognitio, nisi illa qua quis nouit se nosse, siue nouit ipsam notitiam: ergo nec perfectus amor nisi ille quo quis amat se amare, siue amorem: sed charitas est perfectus amor, ergo, &c.

Item aliquis diligit proximum, & recte, quia videt eum habere charitatem: sed propter quod vnumquodq; tale, & illud magis: ergo magis debet diligere charitatem, siue dilectionem.

2. Metaph. tex. 4. Et 1. post. cap. 2. cont. 3.

1. Contra: Augustinus in lib. de Doctrina Christiana, dicit tantum quatuor esse diligenda ex charitate, scilicet Deum, seipsum, proximum, & corpus proximi, & corpus proprium: sed charitas siue dilectio non est aliquod horum, ergo non est diligenda ex charitate. Item duplex est dilectio scilicet concupiscentiæ & amicitiæ: si ergo charitas siue dilectio diligitur, aut ergo dilectione concupiscēntiæ, aut amicitiæ. Non amicitiæ, constat, quia amicitia est inter similes, & amor quo aliquis optat alii bonum, charitati autem nemo optat bonum.

Aug. 1. de Doct. Chri. c. 23. tom. 3. Ad oppositum.

2 Item nec concupiscentiæ, quia concupiscentia est rei non habitæ: ergo cum ex charitate nemo diligat nisi habens charitatem: ergo ex charitate non potest quis concupiscere charitatem.

Si tu dicas quod concupiscit augmentum charitatis, hoc non soluit, quia ego non quæro nisi vtrum charitas habita, secundum quod habita est, possit amari.

3. Item sicut se habet fides ad credere & spes ad actum sperandi, ita dilectio siue charitas ad actum diligendi: sed nullus habens fidem, credit fidem vel in fidem, quia sicut dicit Augustinus: Credens scit se credere, & videt se credere: credulitas autem est de non visis: similiter autem nullus sperat spem ipsam, sed habet: ergo à simili, nec diligit charitatem: vel si non est simile, quæritur, quare non.

Lib. 13. de Trin. c. 1. & 3. tom. 3.

4. Item si diligens diligit dilectionem, aut eadem, aut alia. Si alia, tunc pari ratione & aliam dilectionem diligit alia, & sic erit abire in infinitum. Si ergo stare est, & non conuenit abire in infinitum, si diligit, diligit eadem. Sed si hoc, contra: Nulla forma specialis super seipsam reflectitur nisi de primis intētionibus, sicut vnitas, veritas, bonitas. Vnde nullo modo dicitur albedo alba: ergo nec dilectio dilecta, & sic, &c.

Conclvsio.

Charitas qua habitus est, amabilis est amore concupiscentia, non amore amicitiæ: est etiam amabilis amore complacentiæ, cum diligens ipsam dilectionem acceptet qua Deum diligit.

Conclusio.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod accipiendo dilectionem se-

nem secundum quod Deus dilectio est, constat vtique quod ex charitate est diligenda. Sed accipiendo dilectionem secundum quod est habitus gratuitus, sic vtique diligenda est, sed non super omnia. *Conclusio 2. Explicatio.*

A

AD intelligentiam autem obiectorum, notandũ quod triplex est amor, scilicet amicitiæ, quo aliquis alicui optat bonum. Concupiscentiæ, quo aliquis sibi desiderat aliquid. Et complacentiæ, quo aliquis requiescit & delectatur in re desiderata cum præsens est.

DICO ergo quod charitas amore amicitiæ nullo modo est amabilis, quia nõ est beatificabilis. Amore concupiscentiæ est amabilis ex charitate, secundum quod diligens desiderat amplius diligere. Amore complacentiæ, scilicet quo diligens acceptat ipsam dilectionem, qua Deum diligit, hoc modo charitas diligenda est, secundum quod iam habetur, eo quod ipsa est bonum valde acceptabile.

B

1. HIS visis, patet responsio ad duo prima. Nam ratio illa ex auctoritate Augustini de Doctrina Christiana, currit solum quantum ad dilectionem amicitiæ, quia Augustinus loquitur de amabili, cui aliquis optat bonum.

2. QVOD secundo quæritur, similiter patet. Quamuis enim charitatis habitæ, secundum quod habita, non sit concupiscentia, nihilominus tamen est cõplacentia. Posset tamen dici quod spiritualis dilectio, & possessio excitat ad desiderandum dum reficit, & reficit dum excitat: ideo simul manent concupiscentia & complacentia.

3. AD illud quod obiicitur tertio de fide & spe, dicendum quod non est simile. Actus enim fidei de se dicit imperfectionem, similiter & spei. Alter enim est rei non visæ, alter rei non habitæ: & ideo si talis actus reflecteretur, diminueret de ratione habitus. Vnde qui credit credulitatem, non habet eam & spem similiter, & ideo hæ virtutes euacuantur in patria: sed dilectio est actus completionis & perfectionis, sicut scientia. Vnde sicut perfecte scit qui scit se scire, ita perfecte diligit, qui amat dilectionem.

C

4. AD illud quod obiicitur, aut eadem, aut alia, &c. dicendum quod eadem quantum ad habitum: sed alia quantum ad actum.

ET quod obiicitur quod specialia non reflectuntur, dicendum quod reflexio in forma aliquãdo venit ex natura, & sic est in generalibus: aliquando venit ratione eius in quo est, & sic est in formis quæ sunt in potentiis natis supra se conuerti, & inquantum supra se conuertuntur: & quoniam potentia cognitiua seipsam cognoscit, & volũtas est instrumẽtum seipsam mouens, ideo per scientiam scit aliquis, & scientiam suam nouit, & per charitatem se & ipsam diligit. Et si quæritur ratio quare potentia intellectiua nata est supra se redire, & voluntas, alibi dicetur: sed hoc modo tantum sufficiat, quia sunt simplices potentiæ, & in substantia simplici fundatæ, & organo non alligatæ: ideo patet quod non est simile illud quod obiici consueuit in sensibus: alia est potentia quæ videt, & alia qua videt se videre, quod similiter debeat esse in intellectu. *Ansel. lib. de concord. præsc. & li. arb. longe ante finem. tom. 3.*

D

QVÆSTIO III.

An quis certitudinaliter scire possit se esse in Charitate.

Alex. Alens. in Continuat. 3. p. coll. 57. art. 7. q. 1.
S. Thom. in quæst. de Verit. q. 10. art. 10.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 17. princ. 3. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 17. q. 5.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 17. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 17. q. 4.

E

VTrum charitas sit certitudinaliter cognoscibilis ab habente. Et quod sic videtur auctoritate Augustini in 8. de Trin. & habetur in litera. Qui fratrem diligit, magis nouit dilectionem qua diligit, quam fratrem quẽ diligit: sed fratrem nouit certitudinaliter, ergo & charitatẽ. *Ad oppositum. Aug. 8. de Trin. cap. 8. tom. 3.*

2. ITEM Qui diligit fratrem suum, in lumine manet: ergo si charitas est lumen, cum nihil certius videatur quam lumen, ergo, &c. *1. Ioan. 2. b*

3. ITEM Vnctio docebit vos de omnibus, non inquam de omnibus cognoscibilibus, sed de omnibus necessariis ad salutem: sed charitas est maxime necessaria ad salutẽ: ergo eam maxime nos docet vnctio Spiritus sancti. *1. Ioa. 2. e*

4. ITEM quãto aliquid animæ est præsentius, tanto certius videtur, & cognoscitur: sed charitas animę est pręsentissima, quia est in ipsa anima, ergo, &c.

5. ITEM habens fidem, certus est se habere fidem, nihil enim certius est homini sua fide, vt dicit Augustinus: ergo pari ratione habens charitatem, scit se habere charitatem.

CONTRA: Nemo scit vtrum odio, vel amore dignus sit: ergo cum habens charitatem sit dignus amore: nescit se dignum, ergo, &c. *Fundamenta. Eccles. 9. a*

ITEM: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: ergo videtur quod homo nõ habens retrorsum, possit non esse iustificatus: ergo nõ habere charitatem, sed nullum signum euidentius est charitatis, quam carentia omnis remorsus: ergo si illud est fallibile, cetera sunt fallibilia. *1. Cor. 4. a*

ITEM: charitas est diligere Deum propter se, & super omnia: infra quod nihil æque, vel supra, vel contra: sed nemo scit vtrum præ omnibus diligat Deum: ergo nemo scit vtrum habeat certitudinaliter charitatem.

ITEM habens charitatem est Deo acceptus, & constat nobis, & omnibus quod ista sunt conuertibilia: sed nemo scit vtrum Deo sit acceptus nisi per reuelationem: ergo nemo scit se habere charitatem nisi per reuelationem.

ITEM; dicit Apostolus quod nesciebat vtrum haberet culpam, eum dicit: sed non in hoc iustificatus sum: ergo ab oppositis, nesciebat se habere gratiam: ergo cum charitas non sit fine gratia, ergo, &c. *1. Cor. 4. a*

CONCLVSIO.

Homo quamdiu viuit, nec de se, nec de alio potest scire certitudinaliter quod sit in charitate, nisi per reuelationem: quamquam per signa probabilia, probabiliter possit cognoscere.

RESP. Ad arg. Dicendum quod charitatem cognosci certitudinaliter, est dupliciter. Vel in vniuersali quid sit, & qualis esse debeat, & sic vtique cognosci potest. Alio modo est cognosci charitatem in speciali, siue in hoc, & hoc modo nec de se, nec de alio, quamdiu homo viuit, potest certitudinaliter scire. De alio non, quia nemo nouit quę sunt in homine, nisi per signa quæ fallacia sunt. De se non, & huiusmodi potest esse quadruplex ratio. Vna & pręcipua est diuinę acceptationis implicatio: quia charitas iuncta est gratiæ gratum facienti, quæ ideo dicitur gratum faciens, quia reddit hominem Deo acceptũ, & ideo charitas sic vocatur, non tantum quia habet charum amatum: sed quia etiam facit hominem Deo charũ: & quia nescimus Dei acceptationem certitudinaliter nisi per reuelationem, ideo nescimus nos habere charitatem, nisi per reuelationem doceamur. Secunda ratio est similitudo ipsius ad dilectionem acquisitam. Potest enim contingere aliquẽ inflammari ad amandum Deum per assuefactionem, qui corruet per aliquod peccatum spirituale, & tamen semper afficietur, sicut expresse patet per beatum Bernardum in lib. de amore Dei, vbi reprehendit superbientes de deuotione. Tertia ratio est nostri oculi lippitudo, quia oculus noster est sicut oculus noctuæ ad manifestissima naturæ, sicut dicit Philosophus. Vnde sicut oculus lippus nescit distinguere inter lumen diei, & lumen flammæ, vel lunæ, ita oculus noster spiritualis inter lumen gratiæ gratis datæ, & gratum facientis. Quarta ratio est diuinorum iudiciorũ dispensatio. Deus enim claudit oculos seruorum suorum, quantum ad ea quæ spectant ad eorum dignitatẽ, & de quibus possunt efferri. Vnde gratia cõtraria est superbiæ. Superbia enim *Conclusio 1. Conclusio 2. Bern. lib. de amore Dei. tom. 2. 2. Metaph. contex. 1.*

Apoc. 3. d

aperit oculos ad videndum prærogatiuas, & claudit ad videndum indigentias & defectus, iuxta illud: Dicis quia diues sum, & locupletatus, & nullius indigeo, & nescis quia pauper es, & cæcus, &c. Sed econtra: Vir sanctus dicit se nihil esse, quia claudit oculos suos Deus ad bona, & aperit ad videnda mala. Et hæc est ratio quare homo non cognoscat charitatem, quæ quamuis per se non sufficiat, tamen cum aliis bona est. Credo tamen quod illa est præcipua, quæ primo dicta est. Quamuis autem charitas non possit certitudinaliter cognosci esse in aliquo eam habēte: respectu sui tamen potest per signa probabilia cognosci, maxime per mortificationem cōcupiscentiæ, & amoris vani siue mundani, & per multa alia signa probabilia quæ sancti dicunt, & ponunt.

Tertia conclusio.

1. Ad Illud ergo quod obiicitur in contrarium quod certior est dilectio quam frater: dicendum quod charitas non tantum dicit dilectionem, sed vltra hoc addit quod gratuita est. Et quantum ad habitum dilectionis certitudinaliter est cognoscibilis, quantum vero ad illud quod dicit gratuitum, non.

2. Ad illud quod obiicitur quod charitas est lumen, dicendum quod quamuis de se charitas sit cognoscibilis, tamen non cognoscitur à nobis, quia oculus noster lippus est.

3. Ad illud quod obiicitur quod vnctio docet nos de omnibus necessariis ad salutem, dicendum quod verum est eo modo quo necessaria sunt: sed scire se habere charitatem, non est necessarium ad salutem, sed solum habere.

4. Ad illud quod obiicitur de præsentia charitatis, dicendum quod quamuis substantia habitus sit præsens, tamen conditio quæ concomitatur habitum, scilicet diuina acceptatio, non est præsens, immo latens in Dei cognitione, & iudicio.

5. Ad illud quod obiicitur de fide, dicendum quod non est simile, quia fides dicit habitum purum, non superaddendo acceptationem, sicut charitas, & ideo patet quod non est simile.

QVÆSTIO IV.

An charitas à charitatem non habente sit cognoscibilis.

Alex. Alens. in Continuat. 3. p. coll. 57 art. 7. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 17. q. 4.

Ad oppositum.

VTrum charitas sit cognoscibilis à non habente: & quod non, videtur, quia omne quod cognoscitur, aut cognoscitur per essentiā, aut per similitudinem. Non per essentiam, quia non est essentialiter in anima peccatrice. Si ergo cognoscitur, hoc est per similitudinem. Sed contra dicit Glossa: Tertium genus visionis quo dilectio intellectiua conspicitur, eas res continet quæ non habēt sui similes imagines, quæ non sunt ipsæ: ergo similitudo charitatis non est aliud quam charitas: ergo si caret quis charitate, caret & similitudine eius, & ita nunquam cognoscit charitatem.

ITEM si non habens charitatem cognoscit eam: aut ergo per speciem innatam seu lucem propriam, aut per acquisitam, aut per effectum. Non per innatam, quia * anima creata est sicut tabula rasa. Non per speciem acquisitam, quia omnis † species acquisita acquiritur mediante sensu, & imaginatione: sed species charitatis non cadit in sensu, nec in imaginatione.

* Arist. 3. de anima. contex. 14.
† Arist. 3. de an. contex. 59.

ITEM non per effectum, quia nemo cognoscit per effectū aliquid, nisi sciat quod causa sit illius effectus. Vnde nullus cognoscit per eclipsin interpositionem terræ, nisi sciat quod interpositio est illius causa. Si ergo per effectū cognoscit, oportet quod sciat prius, quoniā illius est causa charitas, & ita præcognoscit charitatem, non ergo per effectum. Si tu dicas quod cognoscit in illa veritate æterna: aut hoc erit effectiue, aut formaliter. Si effectiue, sic omnia cognoscuntur in ea quæ omnia facit scire quæcunque sciuntur. Si autem formaliter, siue exemplariter, ergo videtur quod vel imprimit aliquam speciem in intellectu, vel necesse est quod ipsa veritas, vel exemplar conspiciatur, quorum alterum est supra improbatum, alterum autem manifeste falsum est.

SED contra: Peccatores desiderant charitatem: sed nullus desiderat quod non cognoscit, quia incognita non possunt diligi, sicut dicit Augustinus, ergo ipsi cognoscunt charitatem.

Fundamenta. Aug. 10. de Trin. ca. 11. tom. 3.

ITEM aliquis habens charitatem potest habere cognitionem de illa: sed omne quod cadit in intellectu apprehendente, potest in memoria conseruari: ponatur ergo quod imprimatur hæc cognitio memoriæ, & quod demū cadat à charitate, constat quod lapsus à charitate memoriam eius retinuit: ergo adhuc cognoscit eam, ergo charitas potest cognosci à non habente.

ITEM si charitas cognoscitur ab habente, aut hoc est per essentiam, aut per similitudinem. Per essentiam non, cōstat. Sed probatur quod per similitudinem, quia nihil cognoscit intellectus nisi ab illo informetur: sed charitas habitus est affectus, ergo secundum essentiam illam non egreditur, ergo si vnitur intellectui & illū informat, hoc est per similitudinem, & hæc similitudo potest haberi à non habente charitatem: ergo, &c.

ITEM Augustinus dicit 11. de Trin. quod ad hoc quod intellectus intelligat quod est in memoria, necesse est aciē intellectus informari: ergo multo fortius ad hoc quod intelligat quod est in voluntate: ergo si intelligit charitatem, informatur intellectus aliquo, & non substātia charitatis, ergo similitudine, ergo idem quod prius.

Lib. 11. ca. 8. tom. 3.

CONCLVSIO.

Charitas, experientiæ cognitione non potest cognosci prseverquam ab habente: speculationis vero, etiam à non habente.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod cognitione experientiæ, non cognoscitur charitas nisi ab habente: cognitione vero speculationis, certum est cognosci charitatem etiam à non habente. Modus autem huius cognitionis non potest esse per charitatis essentiam, nec per similitudinem à sensibus acquisitam: ergo necesse est quod sit per similitudinem infusam, vel innatā: vtraque autem quæ sic cognoscuntur ab homine, dicuntur ab Augustino cognosci in veritate æterna, aut quia veritas cognitionē infundit, vt in prophetis: aut qui à conditione imprimitur, secundū illud Psalmistæ: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, &c. Charitas autem non cognoscitur à peccatoribus per speciem infusam, ergo oportet quod per innatam cognoscatur. Species autem innata potest esse dupliciter, aut similitudo tantum, sicut species lapidis: aut ita similitudo, quod etiam quædam veritas in seipsa. Prima species est sicut pictura, & ab hac creata est anima nuda. Secunda species est impressio aliqua summæ veritatis in anima, sicut verbi gratia, animæ à conditione sua datū est lumen quoddam directiuum, & quædam directio naturalis: data est etiam ei affectio voluntatis: cognoscit ergo anima quid sit rectitudo, & quid affectio, & ita quid rectitudo affectionis: & cū charitas sit hoc, cognoscit charitatem per quandā veritatem, quæ tamen veritas est similitudo charitatis, & tunc recte habet rationē similitudinis, dum accipitur ab intellectu, habet tamen rationē veritatis, prout est in anima. Vnde cum Augustinus dicat quod huiusmodi habitus cognoscuntur in ipsa veritate, & per similitudines quæ sunt idem quod ipse, non dicit hoc, quia non sit aliqua species in intellectu cognoscentis, sed quia in anima non est pura species, sed veritas quædam ab ipsa veritate impressa, & sic patet responsio ad obiecta.

Conclusiones cum explicatione pro resp. ad arg. in opp. Vide supra dist. 1. q. 4. Lib. 12. de Trin ca. 14. in sensu. tom. 3. Psal. 4. b

Lib. 12. de Trin. ca. 14. tom. 3.

DISTINC. XVII. PARS II.

Ponit defensionem suæ opinionis.

Huius Partis Textum supra videre licet.

Hic quæritur si Charitas, Spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur, &c.

Expositio textus.

Divisio. SVpra egit Magister de missione Spiritus sancti inuisibili secundum opinionem suam. Hic secundo ponit opinionis suæ defensionem, & hoc facit respondendo obiectionibus quæ possunt opinionem suam improbare. Et quoniam sua positio improbari potest & ratione & auctoritate, vtroque modo, ideo habet hæc pars tres partes. In prima parte per rationem impugnat, & improbat hoc quod dixerat, quod Spiritus sanctus est charitas qua diligimus Deum & proximum. Secundo vero per auctoritaté ibi: *Supra dictum est, quod Spiritus sanctus*. Tertio per auctoritates & rationes ibi: *Alias quoque inducunt*, &c. Prima ratio contra Magistrum sumpta est ex hoc, quod charitas augeatur. Secunda ratio cótra ipsum sumpta est ex hoc quod charitas est à Spiritu sancto, sicut dicit August. Tertia ratio sumpta est ab hoc quod charitas est animi affectio, & hoc quidem rationi & auctoritati consonat. In qualibet autem istarum partium Magister primo opponit, & secundo determinat, & partes manifestæ sunt. *Lib. 15. de Trin. c. 17. tom. 3.*

Christo autem qui est Dei Filius non ad mensuram datus est Spiritus. Dub. I.

Videtur hoc falsum, quia omne finitum habet mensuram: ergo si Christo datus est Spiritus non ad mensurá, Christo datus est Spiritus infinitus. Sed contra hoc est quod omnia creata sunt finitæ capacitatis.

Resp. hoc infra melius patebit, modo tantum sufficiat, quod hoc vel est dictum propter gratiam vnionis, qua fecit quod omnia quæ Dei sunt, sint illius hominis vel propter gratiam capitis, quia in Christo est gratia ad ad omnes actus non artata, sicut in capite vigent omnes sensus. Vnde illa determinatio non priuat finitatem, sed priuat determinationem ad aliquem actum, siue speciale bonum.

Charitas Dei, inquit, dicta est virtus, &c. Dub. II.

Videtur male dicere quod charitas est affectio, quia nullus habitus est affectio: charitas est virtus, & ita habitus, ergo non est affectio.

Resp. dicendum quod affectio dicitur quadrupliciter. Vno modo ipsa vis affectiua: alio modo dicitur affectio, passio vis affectiuæ, vt gaudium & dolor & huiusmodi: tertio modo dicitur actus potétiæ affectiuæ: quarto modo dicitur habitus affectiuus, sicut intellectus vno modo dicitur habitus principiorum, & est regula intellectus: & hoc modo accipitur cum dicitur quod charitas est affectio & similiter accipit Bernardus cum dicit quod virtus est affectio ordinata.

Alios actus, &c. Dub. III.

Contra: Per hoc quod dicit quod charitas intus operatur alios actus, atque motus, mediantibus aliis virtutibus: videtur dicere contra illud, quod dicitur ad Galatas: Fides per dilectionem operatur. *Gal. 5. b*

Resp. Dicendum quod quamuis illud possit sustineri quod charitas operatur mediantibus aliis virtutibus tanquam ministris, & aliæ nihilominus per charitatem adiuuantem & dirigentem. tamen solutio Magistri quam hic facit, non valet, quia Magister petit principium in soluẽdo. Supponit enim in solutione oppositum eius quod

A probatur. Cum enim Spiritus sanctus non efficiat in nobis opera aliarum virtutum sine habitib⁹ mediis, quo modo efficit in nobis opus dilectionis? Si tu dicas quod ipse dilectio est, similiter possum dicere quod Filius est sapientia & Verbum, ergo pari ratione sine habitu medio debet illuminare intellectum. Et propter hoc Magistri opinio non est ita probabilis, nec quantum ad rationes, nec quantum ad auctoritates. Quod patet si attendantur prædictæ solutiones.

Nec ipse diuiditur. Dub. IV.

Videtur dicere falsum quod Spiritus sanctus non diuidatur, quia dicitur quod Dominus dixit Moysi: Auferá de spiritu tuo, &c. Item de spiritu suo dedit nobis: si dedit de Spiritu, videtur quod vel totum dedit, vel diuisit in partes. *Num. 11. d* *1. Ioan. 4. c*

B

Resp. Dicendum quod Spiritus sanctus est in semetipso simplex, & ideo in se indiuisus: sed in effectibus est multiplex: & ideo quantum ad effectum diuiditur, quia non datur singulis ad omnia: & hinc est quod plenius datus est Moysi quam aliis, & quod ideo dicit: auferam de Spiritu tuo: & quia non ad omnia datur nobis, ideo dicit beatus Ioannes: De spiritu suo dedit nobis.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis est quæstio de augmento charitatis, & circa hoc quærũtur quatuor. Primo quæritur vtrum charitas possit augeri secundum substantiam. Secundo quæritur de modo augmenti ipsius charitatis. Tertio quæritur de opposito augmenti ipsius, scilicet de diminutione, vtrum charitas possit diminui. Quarto de augmento charitatis quantum ad terminum, siue ad statum.

C

QVÆSTIO I.

An charitas secundum substantiam augeri possit.

Alex. Alensis in Continuat. 3. p. coll. 69. art. 1.
S. Thom. 2. 2. q. 24. art. 4.
Et 1. 2. q. 52. art. 1.
Et 1. Sentent. dist. 17. q. 2. artic. 1.
Et de Verit. q. 1. art. 11.
Scot. 1. Sentent. dist. 17. q. 4.
D *Et in Report. 1. Sent. dist. 17. q. 3.*
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 17. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sentent. dist. 18. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 2. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 17. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 17. q. 7.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist. 17. q. 4.

QVantum ad primum ostenditur quod charitas possit augeri secundum substantiam per Augustinum ad Bonifacium: Charitas meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. *Fundamenta.* *Aug epist. 106. to. 2.*

Item hoc ipsum videtur ratione: Charitas viæ secundum substantiam minor est charitate patriæ: sed à charitate viæ ad charitatem patriæ conuenit deuenire, ipsa saluata inesse (quoniam charitas viæ nunquam excidit) sed motus à minori ad maius re salua, est augmentum: ergo conuenit charitatem augmentari.

E

Item constat quod diuersis maiora & minora præmia dabuntur. Vnde Apostolus: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, &c. Et constat quod vni & eidem secundũ diuersos status debetur diuersum præmium, scilicet maius & minus: sed magnitudo præmii substantialis respondet quantitati charitatis, non secundum feruorem, sed secundum substantiam: ergo si contingit maius præmiũ alicui deberi: ergo & charitatem substantialiter augeri. *1. Cor. 15. f*

Item contingit charitatem meliorari, cum non sit summum bonum: sed charitas est bona substantialiter: ergo contingit charitatem secundum suam substantiam fieri meliorem. Sed vt dicit August. in 7. de Trin. In spiri- *Cap. 8. to. 3.*

tualibus idem est maius & melius: ergo cum charitas sit quid spirituale, possibile est secundum substantiam ipsã effici maiorem.

Item constat quod in vno & eodem charitas potest in maiorem effectum & actum: ergo cum maioritas effectus veniat à magnitudine virtutis, possibile est charitatem maiorem effici secundum virtutẽ. Tunc quæro, aut charitas est sua virtus, aut non. Si sic, ergo augmentata virtute, necesse est augeri essentiã charitatis. Si non, tunc quæro de illa virtute, aut habet essentiam, aut non. Si sic, similiter quæro de illa: ergo vel erit abire in infinitum, vel necesse est poni, quod aliquid augeatur secundũ substantiam: sed qua ratione alia virtus, & charitas.

Ad oppositum.

1. Sed contra: Charitas est forma: sed omnis forma consistit in essentia inuariabili: ergo & charitas: sed nihil inuariabile secundum essentiam augetur secundum essentiam: ergo nec charitas.

Arist. 1. de gen. cõ tex. 31.

2. Item vbi augmentum, ibi maius & minus, sed vbi est simplicitas ibi non est maius & minus: si ergo charitas est forma simplex & non extensa, in charitate non erit augmentum.

5. Phys. cõ tex. 8.

3. Item augmentum in corporalibus est secundum accidens, & non secundũ substantiam: ergo pari ratione & in spiritualibus: ergo si charitas augetur, hoc est secundum accidens non secundum substantiam.

8. Phys. cõ tex. 55.

4. Item quod augetur, mutatur, & quod augetur secundum substantiam, mutatur secundum substantiã: sed quod substantialiter mutatur, est aliud nunc quam prius: ergo quod augetur secundum substantiam non manet: si ergo charitas nunquam excidit, nisi per peccatum, sed semper manet: ergo non augetur.

Conclusio.

Charitas secundum substantiam augeri potest, cum virtus qua augetur, sit substantia charitatis.

Resp. ad arg. Dicendum quod secundum communem opinionem verum est charitatem substantialiter augeri. Ad intelligentiam autem obiectorum, distinguunt quidam augmentum secundum duplicem differentiam. Augmentum enim est quando minori succedit maius, hoc autem potest esse dupliciter, vel ita quod illud idem quod prius fuit minus, postea fiat maius, sicut homo dicitur augeri, vel aliquid aliud quantum, & hoc modo charitas non augetur, vt dicunt. Vel ideo quod minori succedat maius, non idem in numero, sed consimile in forma, sicut dies dicuntur augeri, non quia idẽ dies primo sit minor, & postea maior, sed quia minori succedit maior, sic dicunt augeri charitatem, ac per hoc posse euadere oppositiones. Sed positio ista, vt supra probatum est, non potest stare. Ostensum est enim quod charitate manente eadem, contingit circa eadem fieri crementum, & perfectionem. Et ideo aliter dicendum quod augmentum sequitur quantitatem. Quantitas autẽ dicitur dupliciter, scilicet proprie, & metaphorice. Proprie dicitur quantitas molis, & hæc est in corporalibus. Metaphorice, quantitas virtutis, & hæc in spiritualibus. Sic & augmentum dicitur dupliciter, proprie, scilicet secundum magnitudinem molis, & metaphorice secundum quantitatem virtutis: cũ ergo in charitate sit quantitas virtutis, & non in summo: constans est charitatem augeri posse. Rursus, cum virtus sit idem quod substantia charitatis, & sit quantitas virtutis, hinc est quod de necessitate sequitur charitatem augeri secundum substantiam: cum enim sit virtus, eius substantia non est alia à virtute.

Improbatio primi modi in opponendo.

August. de quantitate anim. c. 3. & seq. to. 1.

Hoc est cõtra Scot. qui 1. Sent. dist. 17. q. 4. tenet opp.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium quod essentia formæ est inuariabilis, dicendum quod verum est de forma vniuersali: si autem dicatur de forma singulari, verum est in se considerata: sed non prout in alio.

2. Ad illud quod obiicitur quod simplicitas non admittit magnitudinem, dicendum quod verum est quod non admittit magnitudinem molis, admittit tamen magnitudinem virtutis.

3. Ad illud quod obiicitur quod in corporalibus est motus augmenti secundum accidens, patet responsio. Nam quantitas molis est accidens, essentialiter differens à quanto: non autem sic est in quantis quãtitate virtutis, immo quantitas virtutis essentialis est, vt in opponendo probatum est. Potest tamen dici quod cum dicitur: Motus augmenti in corporalibus est motus secundum accidens dupliciter potest accipi hoc, quod est secundum. Aut quod dicat habitudinem termini per se, siue termini formalis, & sic vtique terminus augmenti est quantitas perfecta. Aut ita quod dicat terminum per accidens, & hoc modo augmentum respicit substantiam; quod patet. Cum enim additur quantitas maior minori, nisi fiat per rarefactionem, vel per protensionem, oportet quod addatur substantia in qua sit illa quantitas: & ita augmentum plus habet de substantia, & ita per consequens ad substantiam terminatur etiam in corporalibus. Et per hoc patet quod obiicitur quod non augetur secundum substantiam: verum est si dicat terminum formalem: sed non si dicit terminum per accidens.

4. Ad illud quod obiicitur quod augmentatur secundum substantiam, & mutatur secundum substantiã, dicendum quia rei non tantum est esse substantiale, sed etiam perfectum esse. Mutari ergo secundum substantiã hoc potest esse dupliciter, vel respectu esse simpliciter, & sic mutatũ est aliud, & aliud: vel respectu esse perfecti, quia cum de imperfecto fit imperfectum, non est aliud, sed idem. Et hinc est quia charitas quamuis substantialiter augeatur, non est alia, sed eadem secundum substantiam, vnde non valet obiectio.

Quæstio II.

An charitas seipsa, vel aliunde augeatur.

Alex. Alens. in Continuat. 3. p. coll. 69. art. 2. & 3.
S. Thom. 2. 2. q. 24. art. 5. Et 1. Sent. dist. 17. q. 1. art. 2.
Scotus in Reportatis 1. Sentent. dist. 17. q. 4.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 17. prin. 2. q. 1. art. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 17. q. 2. art. 3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 17. q. 2. art. 2.
Gregor. Arim. 1. Sent. dist. 17. q. 6.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 17. q. 7.

De modo augmenti ipsius charitatis. Et quod augmentum eius sit aliunde, ostenditur per Augustinum qui dicit quod charitas meretur augeri: sed quod aliquis meretur, habet ab alio quam à se: ergo si charitas meretur augmentum, habet ipsum aliunde.

Fundamenta. *Ad Bonif. epist. 106. to. 2.*

Item quod augmentetur per appositionem, videtur per rationem: Augmentũ enim est præexistentis quantitatis additamentum: ergo vbi est augmentum, ibi est appositio alicuius eiusdẽ generis, & vbi appositio, ibi additio: ergo, &c.

Arist. 1. de de gen. con tex. 31.

Item hoc videtur posse ostendi per simile, quod charitas est anima, sicut lux in aere: sed lux in aere non augetur per additionem noui luminis, vt patet, si vni candelæ illuminatæ superuenit alia: ergo & in charitate erit similiter respectu animæ.

Item hoc videtur per principium augmenti, quia ex eisdem vnumquodque & nutritur, & augetur: ergo per consimilem modum habet charitas augeri, generari, & conseruari: sed generatur in nobis per diuinam influentiam: ergo & per eãdem maiorem augetur: sed vbi maior influentia, aliquid plus influit, quam prius: & vbi hoc, ibi est additio, ergo, &c.

Arist. 2. de ani. cõ tex. 34. & deinceps.

1. Contra: Maioris virtutis est calor amoris spiritualis, quam ignis materialis: sed ignis seipso augetur: ergo charitas, quæ est ignis spiritualis.

Ad oppositum.

2. Item quod non per appositionem, videtur, quia si simplex simplici addatur, nihil maius efficitur, nec mole, nec virtute, vt si punctus puncto: ergo nec si charitas addatur charitati, erit maior.

3. Item si additur aliquid, cum additionem sequatur com-

tur compositio, & ad maiorem compositionem virtutis diminutio: ergo quanto maior fit additio, tanto efficitur charitas impotentior, & quanto impotentior, tanto minor: ergo cum augmentum charitatis sit quantum ad virtutem, charitas non augetur per additionem.

4. ITEM si aliquid addatur priori charitati, aut additum est charitas, aut non. Si non: ergo non auget charitatem. Si vero est charitas: sed charitas non est materialis respectu charitatis: ergo cum ex aliquibus duobus non fiat vnum, nisi vnum sit materiale respectu alterius, ex charitate præexistente, & superaddita non fit vnum: sed ad augmentum necesse est fieri vnum ex augente, & aucto: ergo nullo modo potest per additionem augeri.

CONCLVSIO.

Charitas augetur per appositionem, & non per depurationem, vel impermistionem: augetur tamen diuina virtute, sicut ab ea creatur.

RESP. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam notandum quod circa hoc fuit duplex opinio. Vna est quod augmentum charitatis est per depurationem, siue per impermistionem cum contrario. Contrarium autem amoris Christi est amor concupiscentiæ: vnde quanto magis in nobis extinguitur concupiscentia, tanto magis depuratur charitas: & quanto magis depuratur, tanto magis assimilatur Deo, & accedit ad terminum: & quanto magis accedit, tanto magis augetur: & isti posuerunt charitatem per se posse augeri per assuefactionem in bono, & debilitationem concupiscentiæ. Ratio autem quæ istos mouit, fuit auctoritas Philosophi, qui dicit formas intendi per accessum ad terminum, & impermistionem cum contrario. Fuit etiam cum hoc auctoritas Augustini, qui dicit in libro 83. quæst. quod sicut minuitur concupiscentia, sic crescit charitas, & tale augmentum per maiorem depurationem simplici, non repugnat. Sed ista positio non est conueniens, quia constans est, charitatem maiorem & minorem esse, omni sublata concupiscentia, sicut in primo homine, & etiam in Angelis: ergo cum omino sit ibi impermista: in quolibet Angelo, & etiam in statu innocentiæ esset in summo, quod stultum est dicere. Vnde non est dicendum quantum ad remissionem concupiscentiæ augeri secundum substantiam: concedendum est tamen quantum ad remissionem concupiscentiæ intendi per feruorem. Et hoc modo intelligit Augustinus. Et hoc modo loquitur etiam Philosophus de formis quantum ad intensionem, non quantum ad augmentum. Alia positio est quod charitas augetur per appositionem, & huius simile habetur in lumine quod expresse charitati assimilatur. Vnde sicut maius lumen additum minori, ipsum auget, sic charitas superaddita auget minorem. Et hæc positio ponit charitatem non augeri virtute propria, sed diuina.† Idem enim est principium augendi, & generandi. Vnde sicut à solo Deo habet ortum, ita & augmentum.

Arist. 3. Topic. c. 4. Et 5. Phys. contex. 19. Lib. 83. q. q. 36. Et in Enchir. c. penult.

Lib. 83. q. q. 36. to. 4. in Enchir. c. 121. in fine tom. 3. Nō consentit S. Tho. hic q. 2. ar. 2. †Arist. 2. de anim. contex. 34.

1. Ex hoc patet illud quod obiicitur per simile in igne. Ignis enim habet potestatem se faciendi in alio, & augendi, non sic charitas.

2. AD illud quod obiicitur secundo quod charitas sit simplex, quia non habet partes quantitatiuas quantitate molis, habet tamen quantitate virtutis, & quantum ad illam potest augeri. Si obiiciatur de puncto quod habet quantitatem virtutis, & tamen non augetur, dicendum quod ad hoc quod aliquid sit natum augeri per appositionem consimilis quantitatis, duo sunt necessaria, scilicet quantitas, & vnibilitas. Vnibilitas autem venit ex imperfectione: perfecto enim inquantum huiusmodi, non est possibilis additio: ideo puncto non potest fieri additio. Licet ergo punctus habeat quantitatem virtutis, non tamen habet vnibilitatem, quia est quoddam perfectum in suo genere. Aliter potest dici quod punctus est simplicissimum in genere quanti, molis: & ideo est infinitum

A virtute, charitas autem nulla est simplicissima in genere quanti virtualis, nisi diuina: & ideo illa est infinita; & quoniam illa non potest augeri per additionem, ita nec virtus puncti. Et si obiicias mihi quod virtus puncti est creata: ergo non est infinita, dicendum quod quia punctus est quid simplicissimum in genere, non simpliciter: ideo nō habet infinitam virtutem simpliciter, sed in genere respectu linearum. Preterea punctus nō est omnino actus: sed terminus respectu linearum: ideo non habet potentiam actiuam infinitam, sed passiuam: quia non proprie dicitur punctus posse lineas producere, sed potest statui terminus lineæ: & hoc non est inconueniens ponere in creatura: ideo virtus puncti non est augmentabilis, vt virtus charitatis.

B 3. AD illud quod obiicitur quod quanto aliquid est magis compositum, tanto est impotentius, dicendum quod illud generaliter intellectum est falsum. Propter hoc distinguendum quod sunt partes materiales, & sunt partes formales, quæ dant actum, & virtutem toti. Simplex igitur magis potest dici per priuationem partiū materialium: & tunc habet propositio veritatem, quia tales partes potius dant pati quam agere. Vnde quanto aliquid magis elongatur à materia, tanto est potentius. Si autem dicatur magis simplex, quia pauciores habet partes formales, siue actiuas, falsum est: quia tunc ignis minor, potentior esset quam maior. Sirupus compositus ex paucis virtuosior esset quam ille qui constat ex multis: quorum vtrumque falsum est: & ideo prædicta propositio est similiter falsa, quoniam tam charitas præexistens quam adueniens, vtraque habet rationem actiui. Potest tamen & aliter responderi secundum veritatem quod charitas augmentata non est magis composita, immo magis simplex: & hoc sic patet, quia contrario modo est in quanto molis, & quanto virtutis. In quanto molis, simplicissimū est minimum, vt punctus: & ideo in hoc genere quanti accessus ad simplicitatem est per diminutionem, recessus est econtrario per additionem: in quanto vero virtutis, simplicissimū est maximum: & ideo accessus ad simplicitatem est per additionem, & hinc est quod charitas augmentata est purior, & simplicior, & Deo similior. Nec videatur hoc inconueniens, quia addere puritatem, & simplicitatem, & spiritualitatem alicui, non facit recessum à simplicitate, sed magis accessum.

C

D 4. AD illud quod obiicitur, vtrum ex eis fiat vnum: dicunt quidam quod sicut diuersa lumina sunt in aere distincta & inconfusa, attamen vnum maius lumen reddunt propter concursum in vnum susceptibile: sic in lumine spirituali, quod est gratia, vel charitas, dicendum quod distincta sunt essentialiter: tamen vnum maius efficiunt in mouendo virtutem liberi arbitrii. Sed tamen illud non est simile: quia distinctio luminarium in aere, venit à parte originum diuersarum, vtputa quando plura sunt lucentia, non sic est in gratia. Et ideo, dicendū quod ex eis fit vnum.

5. AD illud quod obiicitur quod se non habet in ratione materialis, dicendum quod augmentationem dupliciter contingit fieri. Aut per virtutem ipsius augmentabilis, vt patet in animali, & tunc augmentabile habet se in ratione formalis, & actiui augmentans in ratione materialis, & passiui. Contingit & augmentum fieri per virtutem extrinsecam, possibilitate sola, & vnibilitate existente in augmentabili, & tunc augmentabile, quia imperfectum se habet in ratione passiui: augmentans, quia perficiens, in ratione formalis & completiui, quia dat quantitatem perfectam: QVOD ergo obiicitur quod vnū non est in potentia ad aliud, dicendum quod non est in potentia ad conuersionem, sed est & in potentia ad vnionem: & potentia ista est in charitate ratione suæ imperfectionis: quia enim imperfecta est, ideo possibilis perfici, & ideo vnibilis rei perficienti. Vnde nō habet possibilitatem ad illud, quod additur inquantum charitas: sed inquantum imperfecta: & sic patet illud.

E

* * *

QVÆSTIO III.

An Charitas minui possit.

Alex. Alens. in Continuat. 3. p. coll. 70. art. 1. & 2.
S. Tho. 2. 2. q. 24. art. 10. Et 1. Sent. dist. 17. q. 2. art. 5.
Et de Malo. q. 7. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 17. princ. 2. q. 5.
Richardus 1. Sentent. dist. 17. art. 2. q. 5.
Franciscus de Mayr 1. Sent. dist. 19. q. 2.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 17. q. 2. art. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 17. q. 11.

Ad oppositum. *Aug. 83. q. q. 3. to. 4. Aug. lib. 10. Confess. c. 29. to. 1.* VTrum charitas possit diminui. Et quod sic, videtur per naturam sui oppositi, sic, sicut dixit Augustinus: Venenũ charitatis est cupiditas: vnde dicit quod vbi magna cupiditas, ibi parua charitas, & in lib. Confess. Minus te amat, qui aliquid tecum amat quod non propter te amat. Si ergo contingit cupiditatem non tantum remitti, sed etiam augeri: per contrarium contingit charitatem diminui.

2. ITEM veniale est malum: sed non est malum, nisi quod adimit aliquid de bono: ergo veniale adimit aliquid. Sed naturalis habilitas est multo maioris inhærentiæ quam charitas: ergo cum veniale adimat de bonitate naturali: ergo & de charitate: ergo, &c.

3. ITEM hoc ipsum ostenditur per naturam sui subiecti. Quia sicut hominem contingit proficere, ita retrocedere: sed per profectum liberi arbitrii contingit in nobis charitatem augeri, dum ascenditur ad perfectionem: ergo cum conueniat eisdem gradibus redire ad imperfectionem, conuenit charitatem diminui.

4. ITEM omne illud quod sui dehabilitatione in termino est causa corruptionis, per sui dehabilitationem citra terminum est causa diminutionis: sed liberum arbitrium dehabilitatum per auersionem est causa corruptionis charitatis: ergo dehabilitatio eius sub Deo est causa diminutionis.

5. ITEM hoc ipsum ostenditur per naturam ipsius charitatis sic: Opposita nata sunt fieri circa idem: sed augmentum, & diminutio sunt opposita: ergo si conuenit charitatem augeri, conuenit & diminui. *Aug. 5. Metaph. cotex. 10.*

6. ITEM quod potest saluari sine coniunctione sui ad aliquid, potest illud ab illo post coniunctionem separari: sed charitas ante additionem habet esse sine additamento, ergo potest separari: & si hoc: ergo & diminui: ergo, &c.

Fundamenta. CONTRA: Charitas est forma simplex, & vniformis per totum: ergo quod adimit de charitate, qua ratione adimit vnam partem, adimit & totum: & si hoc, ergo numquam diminuitur.

ITEM magnitudo charitatis est secundum magnitudinem diuinæ influentiæ: ergo diminutio eius est per diminutionẽ influentiæ, sed Deus non subtrahit influentiam suam nisi offensus, & non offenditur nisi per auersionem ab ipso & contemptum: ergo non diminuitur charitas nisi per peccatum mortale: sed hoc non est aliud quam charitatem tolli: ergo, &c.

ITEM omne illud quod diminuit alterum, est illi oppositum: sed veniale, vel cupiditas, siue concupiscentia circa Deum, non opponitur charitati, immo est omnino illi contingens: ergo non diminuitur.

ITEM quod diminuit alterum, habet posse super illud: sed veniale non habet posse supra charitatem, quia plus diligit charitas Deum quam cupiditas creaturam, ergo, &c.

ITEM hoc ipsum ostenditur per impossibile hoc modo: Si veniale diminuit charitatem: ergo aliquid diminuit ab ipsa: ergo si charitas non est infinitæ magnitudinis: ergo veniale aliquotiens iteratum totam adimit charitatem, quod falsum est.

ITEM si diminuit charitatem secundum substantiã: ergo minuit præmium substantiale ei debitum: sed præmium substantiale est bonũ æternum, ergo veniale aliquid aufert de bono æterno: sed ablatio boni æterni, vel

A simpliciter, vel secundum partem est pœna æterna: ergo veniale meretur pœnam æternã, quod est contra communem opinionem. Si ergo veniale non minuit vnum, nec aliud.

CONCLVSIO.

Charitas secundum substantiam non minuitur, cum non habeat nisi peccatum mortale pro opposito, à quo non minuitur, sed tota tollitur.

RESP. ad Arg. Dicendum quod circa hoc duplex opinio est, fundata super duplicem opinionem præcedentem, de modo augmentandi charitatem. Quidam Opinio aliorum.
B enim dicunt charitatem augeri per impermixtionem, & cum impermixtio maior sit secundum maiorem liberi arbitrii habilitationem, & secundum concupiscentiæ diminutionem: & econtrario permixtio per dehabilitationem liberi arbitrii, & augmentationem concupiscentiæ, dicunt per consequens eam diminui: secũdum quod augetur cupiditas, vel concupiscentia, & dehabilitatur liberum arbitrium, & hoc est per veniale peccatum: sed quoniam veniale peccatum manens veniale nunquam totiens iteratur quod concupiscentiam augeat, ita quod aliquid diligat supra Deum: ideo charitas per venialia potest diminui, sed non tolli: tollitur autem per mortale, quod auget concupiscentiam supra Deum. Sed hæc opinio, vt supra probatum est, non habet stabile fundamentum: quoniam substantiale augmentum charitatis non
C venit à libero arbitrio: ideo nec à concupiscentia diminutio.

Et propter hoc ponitur alia opinio probabilior quod Opinio Doctoris.
charitas non minuitur substantialiter: & hæc opinio fundatur super hoc quod augmentum charitatis fieri habet per additionẽ, vel incrementum maioris influentiæ: quo supposito, dicendũ quod charitas secundum substãtiam non minuitur, sed augetur. Et ratio huius sumitur à parte oppositi, siue agentis. Nam charitas non habet oppositum, nisi mortale peccatum: per illud autem nõ minuitur, sed tollitur: concupiscentia autem, siue cupiditas, & veniale peccatum, opponuntur charitati secundum feruorem solum, quia simul stant, & substantialiter sunt sese contingentia. Et ideo soluendum ad duo prima, quod illud Augustini de cupiditate & minori amore, similiter
D ad illud de veniali diminutione, locum habet solũ quantum ad feruorem charitatis: & sic patent duo prima. Sumitur & ratio quare charitas non minuitur à parte ipsius subiecti quod est liberum arbitrium secundum conuersionem ad Deum: liberum autem arbitrium ad augmentum charitatis se disponit per habilitatem: similiter ad diminutionem per dehabilitatem citra mortale: sed hæc dispositio est de congruo, non de condigno: & quoniã Deus est pronior ad miserendum, quam ad condemnandum: & ad donandum quam ad abstrahendum: hinc est quod charitatem tribuit cum se liberum arbitrium disponit de congruo, sed non abstrahit, nisi quando necessario se disponit ad abstractionem, vel subtractionem gratiæ: hoc autem solum est per auersionem, & tunc totum tollit.

E 1. Et hinc est quod charitas nunquam minuitur, sed augetur, quia solum de congruo potest se præparare subiectum ad diminutionem.

2. 3. 4. AD illud quod obiicitur quod sicut homo proficit, ita retrocedit frequenter, dicendum quod non sic diminuitur per descensum substantialiter charitas, sicut augetur per ascensum. Quod autem obiicitur quod liberum arbitrium potest totum priuare per dehabilitationem, &c. dicendum quod istud falsum est: quia forma substantialis omnino priuatur per dispositionem ad oppositum in termino, non tamen minuitur per dispositionem citra terminum. Præterea illud habet locum quando dispositio in terminõ, & citra terminum sunt eiusdem generis: non sic autem est in proposito: quia vna est mortale peccatum, alia veniale. Sumitur etiam ratio quare

tio quare non poteſt minui à parte naturæ ſuæ: ipſa enim eſt influentia ſecundum diuinam acceptationẽ:ſed quod Deus acceptet, hoc eſt ab ipſo: & ita quod magis & magis acceptet,& ita de ſua natura poteſt augeri: quod autem minus acceptet,hoc non eſt ex ſe:ergo oportet quod veniat à nobis: ergo charitas de ſe habet augeri:minui vero non habet niſi à nobis, vt ſupra oſtenſum eſt: per nos autem non poteſt minui, & ideo charitati debetur augmentum naturaliter.

5. Ad illud ergo quod obiicitur quod oppoſita nata ſunt,&c. dicẽdum quod verum eſt, niſi alterum inſit per naturam.

6. Ad illud quod obiicitur: Poteſt eſſe ſine additione,ergo ſeparari. dicendum quod iſtud verum eſt ſi eſſet aliquid ſeparans: ſed nihil eſt quod ſeparet.

QVÆSTIO IV.

An charitas terminum habeat in augmento.

Alex. Alenſ. in Continuat. 3. p. coll. 71. art. 1.
S. Thomas 2. 2. q. 24. art. 7.
Scot. 1. Sentent. diſt. 17. q. 3. & 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 17. princ. 2. q. 4.
Richardus 1. Sent. diſt. 17. art. 2. q. 3. & 4.
Franciſcus de Mayr 1. Sent. diſt. 19. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. diſt. 17. q. 2. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. diſt. 17. q. 7.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. diſt. 17. q. 1.
Gabriel Biel 1. Sent. diſt. 17. q. 8.

Fundamenta. De augmento charitatis quantum ad terminum: vtrum habeat ſtatum, vel terminum vltra quem nõ poſſit augeri. Et quod ſic oſtenditur hoc modo.

Omne quod eſt in aliquo, non excedit capacitatem eius in quo eſt: ſed charitas eſt in anima: ergo non excedit animæ capacitatem. Sed capacitas animæ eſt finita, quia omnis potentia finita habet capacitatem finitam: ergo & charitas.

Item augmentum charitatis attenditur ſecundum quantitatem virtutis: ſed quantitas virtutis ſimilis eſt quantitati molis,& perfectior. Sed in quantitate molis in augmentando eſt ſtatus, vnde Philoſophus: Omnium natura conſtantium terminus eſt, & ratio magnitudinis, & augmenti: ergo ſimiliter eſt in quantitate virtutis. *Ariſt. 2. de anima contex. 41.*

Item augmentum charitatis attenditur per acceſſionem ad charitatem perfectam: ergo quod ſemper augetur nunquam venit ad perfectum. Perfectum autem eſt, cui non eſt poſſibilis additio: ſed charitatem, cum ſit opus Dei, conuenit perfici: Dei enim perfecta ſunt opera: ergo,&c. *Ariſt. 1. de cælo contex. 12.*

Item augmentum charitatis attenditur ſecũdum approximationem ad finem: nam quanto charitas maior, tanto fini proximior: ergo nunquam peruenit ad finem: aut ſi ſic, neceſſe eſt ſtare: quia alias eſſet fruſtra: ergo, &c.

Ad Oppoſitum. 1. Contra: Quod non ſit ſtatus, oſtenditur à parte virtutis augmentantis. Tantum enim extenditur augmentum, quantum virtus augmentatiua: ſed virtus augmentans charitatem, eſt virtus diuina quæ non habet terminum & ſtatum: ergo,&c.

2. Item hoc ipſum videtur à parte ſuſcipientis. Sicut enim ſe habet tranſparens ad lumen corporale, ſic capacitas animæ ad lumen gratiæ, ſiue charitatis. Sed aer nunquam tantum recipit de lumine, quin adhuc poſſit plus recipere: ergo: &c.

3. Item hoc videtur oſtendi poſſe à parte augmentabilis, quod eſt charitas, quia ipſa eſt æque in actu, vel amplius, ſicut ignis materialis, ſed ignis materialis ratione ſuæ actualitatis augetur in infinitũ, ſi adſit combuſtibile, ſicut dicit Philoſophus: ergo ſimiliter charitas de ſe. *Ariſt. 2. de anima contex. 41.*

4. Item hoc ipſum oſtenditur à parte obiecti charitatis, quod eſt ſummum bonum non habens menſuram: ergo ſi menſura charitatis debet attendi per magnitudinem obiecti,& illud caret modo & menſura: ergo & charitas: & ſi hoc, ergo non habet ſtatum, nec terminum.

CONCLVSIO.

Charitas habet terminum in augmento tum à parte agentis à propoſito operantis, tum ex parte ſuſcipientis.

Resp. ad arg. Dicendum quod ſtatus eſt in augmento charitatis, ſecundum omnem modum, ſecundum quẽ conuenit eſſe ſtatum, & perfectionem in motu augmenti. Augmentum enim, ſicut patet in corporalibus, habet ſtatum à tribus, videlicet à virtute agente,& potentia ſuſcipiente, & forma perficiente. Sic eſt in homine: cuius augmentum ſtat, quando virtus caloris, & carnis ſecundum ſpeciem non poteſt amplius conuertere quam deperdatur: quando potentia humidi radicalis non poteſt plus extendi: quando corpus perfectum eſt ſecundum quod congruit perfectioni animæ. Sic dicendum quod charitas ſtat à parte virtutis agentis, ſed huiuſmodi ſtatus poteſt eſſe dupliciter. Nam illa virtus, aut eſt operans naturaliter, aut à propoſito. Si naturaliter, tunc ſtat, quando non poteſt amplius. Et hoc modo ſtat charitatis augmentum, cum deuentum eſt ad menſuram quam menſus eſt Deus homini ſecundum diſtributionem ſuæ ſapientiæ: & ideo licet virtus augmentans ſit infinita, tamen operatur ſecundum diſpoſitionem ſapientiæ limitantis effectus varios ſecundum quod placet ſibi: Non enim operatur ſecundum omnimodam poſſibilitatem. Stat etiam à parte ſuſcipientis, quia ſicut dicitur per Matthæum: Dedit vnicuique ſecundum propriam virtutem. Et huiuſmodi ſtatus poteſt intelligi tripliciter. Aut ſecundum actum, cum amplius non procedit, & ſic ſtat in viris perfectis, qui non aſſurgunt ad maiora. Aut ſecundum aptitudinem,& ſic ſtat in beatis qui amplius non poſſunt ſe diſponere, & tantum habent, quantum ſe diſpoſuerũt: vnde ſtatus eſt in eis. Aut ſecundum poſſibilitatem ſuſcipientis, & ſic ſtatum habet in Chriſto, & credo etiam quod in beata Virgine: & aliqui dicunt quod in Angelis. Vtrum in aliquibus aliis neſcio. Scio tamen de Chriſto, quia tantum habet de gloria, quantum poteſt recipere creatura vnita,& credo hoc ipſum de matre dulciſſima. Stat etiam à parte augmentabilis, cum peruenit ad quantitatem perfectam. Sed notandum quod quantitas virtutis perfecta eſt dupliciter: vel ſimpliciter vel in genere. Simpliciter perfecta eſt in ſummo & ſimpliciſſimo, vt in Deo. In genere vero in omnibus qui pertingunt ad actũ completum ad quem ſunt, & hoc eſt diligere Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute. Primo modo non eſt ſtatus, ſed ſecundo ſolum.

Diſſentit S. Tho diſt. præſent. q. 4. Cõſentit Scot. hic q. 4. qui tenet charitatẽ non poſſe augeri in infinitum.

Mat. 25.

Inf. diſt. 14. & lib. 3. diſt. 13 ar. 1. q. 2.

Deut. 6. A

1. Ad illud quod obiicitur primo de infinitate virtutis agentis, dicendum quod illa ratio teneret, ſi virtus charitatem augmentans ageret naturaliter & ſecundum impetum, ſiue ſecundum totum ſuum poſſe: nunc autem agit ſapienter,& ita ponit vnicuique limitem, ipſa in ſe non limitata.

2. Ad illud quod obiicitur per ſimile in aere, quod ſuſcipientis potentia eſt ad infinitum, dicendum quod lumen augeri in aere, hoc eſt dupliciter. Vel per ipſius clarificationem vel per luminum aggregationem. Primo modo credo quod ſtatum habeat: adeo enim poſſet aer illuminari, quod ſi etiam ſuperueniret aliud lumen, non magis clareſceret. Alio modo poteſt augeri lumẽ in aere per luminũ aggregationem, & ſic quia lumina diuerſorum luminarium ſunt in eodem puncto aeris, non ſe anguſtant, nec ſe expellunt, ſicut multæ ſpecies in vno medio. & ita nunquam ſunt tot ſpecies, quin plures poſſint eſſe: ſimiliter de luminibus. Sed tunc non eſt ſimile de charitate, quoniam ſicut prius tactum eſt, in vna anima tantum eſt vna charitas: non ſic eſt de lumine, quod egreditur à diuerſis luminaribus.

3. Ad illud quod obiicitur à parte augmẽtabilis quod ignis in infinitum eſt augmentabilis, dicendum quod calor poteſt augeri dupliciter. Vel intenſiue,& ſic ſtatũ habet & ſum-

bet & summum. Vel extensiue, id est, vt sit in pluribus, & sic non habet statum à parte sua: sed à parte combustibilis, quod finitum est. Similiter dico quod charitas potest augeri intensiue, vt magis diligat, & sic habet statum, sicut ignis. Alio modo extensiue, vt à parte dilectorum, & sic non habet statum ex parte sua, quia nunquam tot diligit, quin adhuc nata sit diligere plures.

4. Ad illud quod obiicitur à parte obiecti charitatis, dicendum quod obiectum nihil ad hoc facit, quia obiectum semper est idem non mutatum, & est infinitum: & ideo nunquam ei charitas commensuratur, nec ad eius mensuram recipit augmentum, nec decrementum.

DISTINCTIO XVIII.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS SANCTVS DICATVR DONVM, ET DATVM SIVE DONATVM.

Præterea diligenter considerandum est, cum Spiritus sanctus dicatur donum & datum, vtrum eadem ratione vtrumque nomen ei conueniat: quod vtique videri potest. Cum enim idem sit, Spiritum sanctum dari, & Spiritũ sanctum donari, ex eadem ratione videtur Spiritus sanctus dici datum, & donum. Hoc etiam videtur Augustin. significare in 15. lib. de Trinit. cum ait: Spiritus sanctus intantum donum Dei est, inquantum datur eis, quibus datur: apud se autem Deus est, etsi nemini datur. Ecce aperte dicit, Spiritum sanctum donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tantum appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore. (Ca. 19. to. 3.)

C

Responsio quare datum, siue donatum dicatur Spiritus sanctus.

Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus & donum dicitur, & datum siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tantum ex tempore.

Quare Donum dicatur.

Donum vero dicitur non ex eo tantum quod donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno. Vnde & ab æterno fuit donum. Sempiterne enim donum fuit, non quia daretur, sed quia processit à Patre & Filio. Vnde Augustin in 4. lib. de Trinit. ait. Sicut natum esse est Filio à Patre esse, ita Spiritui sancto donum Dei esse, est à Patre & à Filio procedere. Hic aperte ostenditur quod Spiritus sanctus eo donum est, quod procedit à Patre & à Filio. sicut Filius eo est à Patre, quod natus est ab eo. Non enim idem est Filio esse à Patre, & Spiritui sancto, id est, non ea proprietate Filius dicitur esse à Patre, qua Spiritus sanctus. Nam Filius dicitur esse à Patre quia genitus est ab eo. Spiritus sanctus vero dicitur esse à Patre & à Filio, quia Spiritus sanctus est donum Patris & Filij, id est, quia procedit ab vtroque. Eo enim dicitur Spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde August. in 5. de Trinit. ait: Spiritus sanctus qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relatiue dicitur, cum & ad Patrem & Filium (Ca. 20. to. 3.) (...to. 3)

A *refertur: quia Spiritus sanctus, & Patris, & Filij Spiritus est, sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cum dicitur donum Dei. donum est enim Patris & Filij. quia & a Patre procedit, & à Filio: Ecce his verbis aperte ostenditur, eadem relatione dici Spiritum sanctum, & donum. Donum autem, quia procedit à Patre & Filio. Proprietas ergo qua dicitur Spiritus sanctus vel donum, processio ipsa est. De qua post plenius agemus cũ alijs. Cum ergo ab æterno processerit ab vtroque, & ab æterno donum fuit. Non ergo Spiritus sanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur. Nam & ante fuit donum quam donaretur. Vnde Augustin. in 5. lib. de Trinitat.* (Hoc distin. & seq. & distin. 26. & 29.) (Ca. 11. to. 3.)

B *Semper Spiritus sanctus procedit, & non ex tempore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, vt esset donabile: iam donum erat antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cum dicitur donum, aliter cum dicitur donatum: nam donum potest esse etiam antequam detur: donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Sempiterne ergo Spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. His verbis aperte ostenditur, quod sicut Spiritus sanctus ab æterno procedit: ita ab æterno donum est, non quia donaretur à Patre, Filio: vel à Filio, Patri, sed quia ab æterno processit donabilis.*

Quæritur cui donabilis sit Spiritus sanctus.

Sed quæritur cui donabilis: vtrum Patri & Filio, an tantum nobis, qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis Patri, & Filio, sed tantum nobis, & ex eo donũ erat, quia sic donabilis procedebat: videtur quod Filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab æterno processit à Patre donabilis nobis in tempore. Nam & de Filio legitur, quod datus est nobis. Ad quod dicimus, quia Spiritus sanctus nobis tantum, non Patri vel Filio donabilis processit, sicut & nobis tantũ datus est. Et Filius vere datus est nobis, & ab æterno processit à Patre, non vt donabilis tantum, sed vt genitus qui & donari posset. Processit ergo vt genitus & donabilis: sed Spiritus sanctus non (Explicatio.) (Isa. 9. b)

D *procedit vt genitus, sed tantum vt donum. Donum autem semper fuit, non solum quia donabilis, sed quia ab vtroque processit, & donabilis fuit. Vnde August. in 5. lib. de Trin. ait: Eo ipso quod daturus erat eum Deus, tam donum erat etiam antequam daretur: & ideo donabilis est: sed aliter donabilis quam Filius, nam & aliter datur, & aliter processit quam Filius: Filij enim processio genitura est, vel natiuitas: Spiritus sancti vero processio, natiuitas non est: vtraque vero ineffabilis est.* (Cap. 14. circa fin. tom. 3.)

Quod sicut Filius nascendo accepit non tantum vt esset Filius, sed etiam essentia: ita & Spiritus sanctus procedendo accepit non tantum vt esset donum, sed etiam vt esset essentia.

E

Et notandum quod sicut Filius nascendo accepit non tantum vt Filius sit sed omnino vt sit, & vt ipsa substantia sit: ita & Spiritus sanctus à Patre, & Filio procedendo, accepit non tantum vt Spiritus sanctus sit, vel donũ, sed etiam vt omnino sit, & vt substantia sit: quod vtique non accepit ex eo quod datur, nam cum non detur nisi ex tempore, si hoc haberet ex eo quod datur, accepisset ergo ex tempore vt esset. Vnde August. in 5. lib. de Trin. Filius non hoc tantum habet nascendo, vt sit Filius, sed omnino vt sit. Quæritur ergo, vtrum Spiritus sanctus eo quod datur, habeat non tantum vt donum sit, sed omnino vt sit. Quod si, non nisi quia datur, id est, si non habet esse nisi (Ca. 14. to. 3.)

A eo quod datur, sicut Filius nascendo habet non tantum vt sit Filius, quod relatiue dicitur, sed omnino vt sit ipsa substantia, quo modo iam Spiritus sanctus erat ipsa substantia, cum non prius daretur, quam esset cui daretur? Non ergo eo quod datur, sed procedendo habet vt sit donum, & vt sit essentia: sicut Filius non eo quod datus est, sed nascendo accepit non tantum vt sit Filius, sed vt essentia. Ca.26.to.3 Vnde August. in 15. lib. de Trinit. ait: Sicut Filio praestat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate naturae de Patre generatio, ita Spiritui sancto praestat essentiam sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturae de vtroque processio.

B Quod ex praedictis videtur, quod Filius non tantum sit Filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & Spiritus sanctus processione.

Hic oritur quaestio. Si Filius nascendo habet non tantum vt sit Filius, sed vt sit essentia: & Spiritus sanctus procedendo non tantum vt sit donum, sed vt sit essentia: ergo & Filius natiuitate essentia est, & Spiritus sanctus processione est essentia: cum alibi dicatur quod nec Pater eo Pater est quo Deus, nec Filius eo Filius quo Deus, nec Cap.2.to.3. Spiritus sanctus eo donum quo Deus: quia vt ait August. in 7. li. de Trin. His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. Dist.26.27. & 29. Vnde post plenius agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec Filius natiuitate essentia est, sed tantum Filius: nec Spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantum: & tamen vterque, & ille nascendo, & iste procedendo accepit vt esset essentia. In fin. lib. Non enim, vt ait Hilarius in 5. lib de Trin. Per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem ex Deo Deus est, sed ex virtute naturae in naturam eandem natiuitate subsistit Filius: & ex virtute naturae in naturam eandem processione subsistit Spiritus sanctus.

Exponit verba Hilarii.

Hilarius ibid. paulo inferius. Quod ita intelligi potest, Ex patre, qui est virtus ingenita, naturam quam habet, eandem Filius natiuitate, id est, nascendo, & Spiritus sanctus processione, id est, procedendo habet. Vnde ipse idem apertius eloquens, quod dixerat, aperit, dicens: Natiuitas (vt inquit) Dei non potest non eam, de qua profecta est, tenere naturam. Non enim aliud quam Deus subsistit. quod non aliunde, quam de Deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quo modo intelligendum sit illud: De patre generatio praestat essentiam Filio, Aug.15.de Trin. c. 26. tom.3. & de vtroque processio praestat essentiam Spiritui sancto. Non quia ille essentia sit Filius, & iste essentia sit Spiritus sanctus, immo proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habet eandem, & totam quae in patre est.

Spiritus sanctus dicitur donum, & donatum, secundum duos praedictos modos processionis.

Illatio 1. conclus. Ex praedictis patet quod Spiritus sanctus sempiterne donum est, & temporaliter datum, vel donatum. Ex Dist.14. quo apparet illa distinctio geminae processionis, de qua supra egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum, vel datum, secundum alteram vero dicitur donum.

Secundum hoc quod donum est, refertur ad Patrem & Filium: secundum quod datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datum est.

Explicatio 1. cocl. Et secundum hoc quod sempiterne donum est, refertur ad Patrem, & Filium: secundum hoc vero quod dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit, refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur esse qui dat, & illorum quibus datur. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinitate ait: Ca.14.to.3. Quod datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Corollarium. Itaque Spiritus sanctus non tantum Patris & Filij, qui dederunt, sed etiam noster dicitur, qui accepimus. Spiritus ergo & Dei est qui dedit, & noster qui accepimus: non ille Spiritus noster, quo sumus, quia ipse est Spiritus hominis, qui in ipso est: quamuis & illum Spiritum, qui hominis dicitur, vtique accepimus: sed aliter iste, aliter ille, noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus, vt essemus: aliud quod accepimus vt sancti essemus. Quod autem Spiritus sanctus noster dicatur, scriptura ostendit. Scriptum est enim de Ioanne quod in Spiritu Heliae veniret. Luc. 1. b Dictus est Heliae Spiritus, scilicet Spiritus sanctus, quem accepit Helias. Et Moysi ait Dominus: † Tollam de Spiritu sancto quem iam dedi tibi. Num. 11. d †Editio nostra habet: Auferam de Spiritu tuo: tradamque eis, &c. Ecce & hic dictus est Spiritus Moysi Patet igitur, quia Spiritus sanctus noster dicitur Spiritus: sed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt sancti essemus. Spiritus vero creatus ad hoc est datus, vt essemus.

An Filius cum sit nobis datus possit dici noster, vt Spiritus sanctus.

C Hic quaeritur, vtrum & Filius cum sit nobis datus dicatur, vel possit dici noster. Quaestio incidēs 1. Ad quod dicimus, quia Filius dicitur noster Panis, noster Redemptor, & huiusmodi: sed non dicitur noster Filius, quia Filius dicitur tantum relatiue ad eum qui genuit. Et ideo noster Filius non potest dici: sed Patris tantum. In eo autem quod dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus est, refertur. Vide Doct. dist.27. Vt & Spiritus sanctus, qui etiam cum in scriptura (vt supra dictum est) dicatur Spiritus noster, vel Spiritus tuus, vel illius (vt de Moyse, & Helia dictum est) nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici, Spiritus sanctus noster, vel tuus, vel illius, sed Spiritus noster, vel tuus, vel illius, quia Spiritus sanctus eo dicitur, quo donum, & vtrumque relatiue dicitur ad Patrem, & Filium, & hoc sempiterna relatione. D Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato, vel dato. Cum vero donum accipitur eo modo, quo Spiritus sanctus donum Patris, & Filij dicitur, non hominis: ita & Filius sub hac appellatione non potest dici noster, vt dicitur Filius noster: sicut nec dicitur Spiritus sanctus noster, & tamen de Filio dicitur, panis noster: & de Spiritu, Spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit, nobis datus: iste noster Spiritus, quia nobis inspiratur à Patre, & Filio, & in nobis spirat sicut vult. Ca.14.to.3. Matt.6. b & Luc.11. a Vnde August. in 5. lib. de Trinit. ait: Quod de Patre natum est, ad patrem solum refertur cum dicitur Filius. Et ideo Filius Patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis, sicut dicimus Spiritum E nostrum.

Vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur.

Post haec quaeritur, vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur: Quaestio incidēs 2. hoc enim videtur ex praedictis posse probari. Si enim quod datur, refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur, & Spiritus sanctus datur à seipso, vt praedictum est, ergo refertur ad seipsum. Dist.30. Huius quaestionis determinationem in posterum differimus, donec tractemus de his quae relatiue dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum, & donatum continentur.

* * *

DISTINCT. XVIII.

De temporali processione Spiritus sancti quantum ad proprietatem, per quam natus est temporaliter procedere.

Hic quaeritur cum Spiritus sanctus per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, &c.

Expositio textus.

Diuisio. HÆc est tertia pars huius partis, in qua Magister agit de processione Spiritus sancti temporali. Determinato enim principio à quo Spiritus sanctus procedit: determinato etiã modo secũdum quem procedit: determinat hic Magister proprietatem secundum quam conuenit ei temporaliter procedere, & hæc proprietas est donum, & de hac in tota præsenti distinctione intendit agere. Diuiditur autem hæc pars in quatuor partes, secundum quatuor quæstiones quas mouet. In prima quærit & determinat vtrum Spiritus sanctus sit donum, in quo alia dona donantur. In secunda quærit vtrum Spiritus sanctus sit eadem ratione datum, & donum, ibi: *Praeterea diligenter considerandum est, cum Spiritus sanctus dicatur donum & datum.* In tertia quæritur, cum non solum Spiritus sanctus, sed etiam Filius sit datus: quare non dicitur Filius noster sicut Spiritus noster, ibi: *Hic quaeritur vtrum & Filius cum sit nobis datus*, &c. In quarta & vltima quærit cum Spiritus sanctus sit donum relatiue, quo modo possit à se dari: si enim à se donatur, videtur Spiritus sanctus ad se relatiue dici: & hoc facit ibi: *Post hoc quaeritur vtrum Spiritus sanctus ad seipsum referatur.* Cæteris partibus indiuisis remanentibus, quia specialiter prosequitur quæstiones prædictas; media, siue secunda pars, quæ est de differentia doni, vel dati, habet quatuor partes. In prima quærit, & determinat quod non eadem ratione Spiritus sanctus dicitur donum, & datum, quia donum est ab æterno, sed datum ex tempore. In secunda vero contra hoc, scilicet quod Spiritus sanctus sit donum æternaliter, obiicit, ibi: *Sed quaeritur cui donabilis, vtrum Patri, vel Filio.* In tertia vero, quia in solutione dixerat quoddam dubium: ideo incidenter mouet, & determinat illud, ibi: *Hic oritur quaestio, vtrum Filius nascendo*, &c. In quarta vero & vltima redit ad primam solutionem ostendens quod Spiritus sanctus æternaliter donum est, quia eo ipso est donum, quo procedit à Patre, & Filio, & quod temporaliter est datum vel donatum & hoc facit, ibi: *Ex praedictis patet quod Spiritus sanctus*, &c.

Relatio non apparet in hoc nomine Spiritus.
Dub. I.

Videtur dicere falsum, quia Spiritus dicitur, quia spiratur: ergo refertur ad spirantem: ergo apparet in eo relatio. Item videtur quod magis appareat in hoc nomine *donum*, quia relatiua dicuntur, quę hoc ipsum quod sunt, aliorum sunt: sed Spiritus eo quod Spiritus, habet esse à spirante: donum vero non oportet quod habeat esse à donante: ergo non videtur in hoc tantum apparere relatio.

RESP. Dicendum quod tam donum, quam Spiritus dicitur relatiue: sed tamen relatio magis apparet in hoc nomine donum, quam in hoc nomine Spiritus, quia donum semper dicit respectum ad dantem, Spiritus autẽ non: immo potest accipi absolute. Vel aliter dicendum quod Augustinus non dicit quod relatio non appareat in hoc nomine *Spiritus*: sed quod non appareat in hoc nomine *Spiritus sanctus*: Quamuis enim dicatur esse Spiritus spiratoris, non tamen dicitur esse Spiritus sanctus spiratoris. Ad illud quod obiicitur, quod Spiritus magis dicit habitudinem respicientem esse quam donum, dicendum quod verum est in his quibus accidit donum:

A sed Spiritus sanctus quia ideo est quia donum, non habet locum ista obiectio.

Filius nascendo accepit, &c. vt sit ipsa substantia.
Dub. II.

Videtur male dicere, quia in omni eo quod inest Filio per natiuitatem, distinguitur Filius à Patre, quia natiuitas est proprietas distinctiua: ergo si Filius nascendo accepit, vt sit essentia, vel substantia: ergo Pater in substantia distinguitur à Filio. Item quod Filius nascendo accepit, siue quod Filius est nascendo, est natum. ergo substantia est nata, si Filius nascendo est substantia. Omne enim quod nascendo accepit, à natiuitate habet ortum.

B RESP. Dicendum quod aliqui distinxerunt istam locutionem. Filius nascendo est diuina substãtia, siue Deus: quia gerundium potest dicere concomitantiã, & sic simpliciter est vera: vel causam: & sic multiplex, quia cum dico: Filius est Deus, siue diuina substantia, tria dico, scilicet subiectum, compositionem, & prædicatum. Potest ergo hoc gerundium *nascendo*, dicere causalitatem respectu subiecti, vel respectu compositionis, vel respectu prędicati. Si respectu subiecti, tunc est sensus: Filius nascendo, *&c.* id est qui est Filius nascendo, vel qui nascendo habet vt sit Filius, est Deus, & sic est vera. Si respectu cõpositionis, sic est sensus: Filius est Deus nascendo, id est hoc prædicatum conuenit subiecto per natiuitatem: & sic adhuc est vera locutio. Si respectu prędicati, sic est sensus: Filius est Deus, siue substantia diuina nascendo, ita quod nasci, siue natiuitas sit principium, siue origo deitas, & in hoc sensu est falsa. Magister tamen istam locutionem nõ distinguit, sed simpliciter concedit, & satis probabiliter, quoniam prædicta distinctio non videtur habere radicem. Cum enim gerundium natum sit determinare compositionem (quia omnino nihil est dicere, homo nascendo, & huiusmodi) & cum compositio prædicati siue essentiæ, siue omnium, quæ attribuuntur Filio, conueniant subiecto per natiuitatem, ideo habet veritatem. Nec valent obiectiones in contrarium adductæ, quia natiuitas non distinguit illud quod per natiuitatem habetur, siue quod est in nascente: sed eum solum, qui nascitur, & ideo non sequitur quod substantia sit distincta, nec quod ipsa nascatur, quamuis per generationem habeatur.

Opinio aliorum.

C Improbatio.

D *Nec Filius natiuitate essentia est.* *Dub. III.*

Videtur falsum dicere, quia cum nascendo sit essentia, pari ratione videtur quod natiuitate, & hoc videtur per auctoritatem Hilarii in littera.

RESP. Dicendum quod absque dubio ista est distinguenda: Filius natiuitate est diuina essentia, quia ablatiuus potest construi in ratione formæ, vel in ratione principii. Si in ratione formæ, sic est falsa, quia natiuitas non est causa formalis respectu prædicati essentialis. Si in ratione principii, sic habet veritatem, quia omnia quæ cõueniunt Filio, conueniunt ei per natiuitatis originem. Sed Magister quia accipit gerundium in ratione principii: ideo cum gerundio simpliciter concedit. Et quia accipit ablatiuum in ratione formæ: ideo cum ablatiuo simpliciter negat: magis enim iudicat secundum vsum loquendi, quam secundum virtutem sermonis.

E *Non enim, &c. per defectionem, aut protensionem, aut deriuationem.* *Dub. IV.*

Quæritur quo modo differant illa tria.

RESP. Quidam dicunt sic quod per defectionem producitur aliquid de materia per formæ præexistentis corruptionem, sicut ex grano frumenti herba. Per protensionẽ producitur aliquid per pręexistentis formæ permanentiam, & inductionẽ formæ artificialis, sicut vas fit de argento. Per deriuationem quod producitur per præexistentis formæ permanentiam sola locali mutatione, vt

riuus ex fonte, & lacus ex riuo. Aliter potest dici quod materiale principium ex quo res est, aut est materiale, & transiens formaliter, & sic est defectio. Aut est materiale, & permanens, & sic est protensio. Aut est materiale, & permanens, & agens: & sic est deriuatio, & horum exempla sunt manifesta.

Aliud est enim quod accepimus vt essemus, &c. Dub. V.

Videtur male dicere, quia sicut sine Spiritu Dei non possumus sancti esse, ita nec esse: ergo videtur, quod Spiritu sanctum non tantu accepimus, vt essemus sancti, sed etiam vt essemus.

Resp. Potest adhoc dici quod hoc dictum est per appropriationem. Quamuis enim à Spiritu sancto habeamus esse, & sanctum esse, appropriate tamen habemus sanctum esse: ideo non sic accipi dicitur in nostri esse productione, sicut in sanctificatione. Aliter tamen potest dici quod sicut dare ordinatur ad habendum, ita & accipere: & quia nullus habet Spiritum sanctum, quantumcunque Spiritus sanctus operetur in eo, nisi qui potest eo frui, & omnis talis est sanctus: ideo Spiritus sanctus non dicitur proprie loquendo dari, nec accipi, nisi Sanctis, & à Sanctis.

Tollam de Spiritu tuo. Dub. VI.

Contra: Hoc non potest dici quantum ad substantiam: ergo quantum ad effectum, siue gratiam: ergo videtur quod gratia transferatur ab vno in alium. Si tu dicas hoc esse dictum per conformitatem. Obiicitur quod pari ratione posset dici quod tolleret de Spiritu aliorum, & daret Moysi.

Resp. Dicendum quod illud intelligitur de Spiritu quantum ad effectum, & hæc præpositio, *De*, importat conformitatem similiter & partialitatem: sed non quantum ad partem conferentem, vel continentem secundu veritatem, sed secundum proportionem, quoniam effectus Spiritus sancti multo plus abundauit in Moyse qua in aliis, vt quod alii quasi partem gratiæ suæ viderentur habere: & dicitur, *Tollam*, quantum ad solicitudinem, quia dum dona Spiritus sancti aliis sunt communicata, solicitudo Moysi est diminuta, & pars illius solicitudinis est aliis commissa, &c.

ARTICVLVS I.

Suppositо ex præcedentibus quod Spiritus sanctus sit donum & quod donetur, ad intelligentiam huius partis sex quæruntur. Primo quæritur vtrum Spiritus sanctus sit donum quo omnia alia dona donantur. Secudo vtrum Spiritus sanctus donum vel ab æterno, vel ex tempore. Tertio quæritur quid conuenientius dicatur de Spiritu sancto, donum scilicet an datum. Quarto vtrum donum proprie conueniat Spiritui sancto. Quinto vtrum donum sit proprietas Spiritus sancti distinctiua. Sexto vtrum ratione donabilitatis dicatur Spiritus sanctus noster.

QVÆSTIO I.

An Spiritus sanctus sit donum, in quo alia dona donantur.

Ægid. Rom. 1. *Sent. dist.* 18. *q.* 3.
Richard. 1. *Sent. dist.* 18. *q.* 5.
Petrus de Tarantas. 1. *Sent. dist.* 18. *q.* 5.
Marsilius Inguen. 1. *Sent. q.* 21. *art.* 2.

Fundamenta. 1. Cor. 12. Quod Spiritus sanctus sit donum quo omnia alia donantur, ostenditur auctoritate, & ratione: & primo per Apostolum dicentem: Diuisiones gratiarum sunt, dem autem Spiritus diuidit singulis prout vult: & loquitur de donis non tantum gratiæ gratum facientis, sed etiam quæ sunt gratis datæ: ergo si per Spiritum sanctum

A dantur vtraque, cum non sit alia differentia donorum, ipse est donum in quo omnia alia donantur.

Item Augustinus de Trinit. Per donum quod est Spiritus sanctus commune omnibus membris Christi propria quibusque dona Dei donantur. Lib. 15. c. 19 tom. 3.

Item ratione ostenditur sic: Spiritus sanctus est primum donum: sed omne posterius ad prius reducitur: ergo omne donum reducitur ad donum quod est Spiritus sanctus: ergo in omnibus donis ratio donationis est per Spiritum sanctum: ergo, &c.

Item omne donum inquantum donum ex amore datur, alioquin non habet rationem doni: sed Spiritus sanctus est amor Patris, & Filii, vt dicit Augustinus, & habitum est supra: ergo, &c. 6. de Trin. c. 5. to. 3.

B 1. Contra: per Isidorum: Multis indignis Spiritu sancto dantur dona Spiritus sancti: ergo cotingit alia dona donari sine hoc: ergo non est donum in quo omnia alia donantur. Ad oppositum. Isid. lib. 1. de summo bono ca. 17. §. 9.

2. Item aliqua sunt dona quæ appropriantur Filio, vtputa sunt illa quæ dantur ad illustrationem intellectus: ergo si loquamur appropriate, alia dona donentur in Filio, siue per Filium, non dono quod est Spiritus sanctus.

3. Item Filius datus est nobis per Isaiam: Paruulus natus est nobis, Filius datus est nobis: ergo si datur per Spiritum sanctum, videur quod Spiritus sanctus aliquam auctoritatem, vel influentiam habeat in Filium: hoc autem est falsum: ergo non omnia alia dona donantur per Spiritum sanctum. Isa. 9. b

C 4. Item hoc ostenditur per impossibile: Esto quod intelligatur per impossibile, Spiritum sanctum non esse, adhuc Pater, & Filius intelliguntur, vt liberales, alioquin inest eis liberalitas à Spiritu sancto, quod falsum est: ergo si intelliguntur liberales: ergo & donatores.

Item si Spiritus sanctus est donum in quo alia donantur: ergo doni est donum, & donationis est donatio, & si hoc, motus est motus, & relationis relatio, & hoc habet Philosophus pro inconuenienti. Cum enim dependens non possit alterum determinare, erit ibi processus in infinitum. Arist. 8. Phys. contex. 9.

Conclvsio.

D **Spiritus sanctus est donum quo omnia dona nobis donantur gratuita, per concomitantiam, & quo omnia dona Dei donantur per exemplaritatis causam.**

Resp. Ad Arg. Dicendum quod cum dicitur quod Spiritus sanctus est donum in quo omnia alia donantur, ablatiuus iste potest accipi dupliciter, vel ita quod dicat concomitantiam, vel sic quod dicat causalitatem. Si dicat concomitantiam, sic intelligendo vniuersaliter falsum est, quia est sensus quod detur cum omnibus donis. Quædam enim sunt dona quæ semper sunt cum Spiritu sancto, vt charitas, & sapientia. Quædam quæ nunquam sunt cum Spiritu sancto, vt timor seruilis. Quædam quæ aliquando sunt cum Spiritu sancto, aliquando sine, vt fides, prophetia, & huiusmodi. Si autem particulariter intelligatur de donis gratum facientibus, sic vera est, & non habet instantiam. Potest iterum ablatiuus importare causalitatem, & hoc tripliciter. Vel ita

E quod dicat simpliciter causalitatem: & in hoc non distinguitur nec à Patre, nec à Filio, quia omnia dona sunt à Patre, & à Filio, & à Spiritu sancto. Vel ita vt dicat causalitatem, & subauctoritatem, & in hoc distinguitur à Patre, sed non à Filio, quia Pater & per Filium & per Spiritum sanctum donat. Vel ita vt dicat causalitatem, & subauctoritatem, & exemplaritatem, & sic proprie Spiritui sancto conuenit. Ipse enim procedit per modum primi doni: ita quod omnis donatio recta & gratuita post illam est, & ab illa accipit rationem donationis. Cocedendum est ergo quod Spiritus sanctus est donum quo omnia dona scilicet gratuita, donantur per concomitan-

A mitantiam, & quo omnia Dei dona donantur per exemplaritatis causam.

1. Ad illud quod obiicitur primo de Isidoro, iam patet responsio quod ipse loquitur de donis gratiæ gratis datæ, non gratum facientis.

2. Ad illud quod obiicitur secundo quod quædam dona appropriantur Filio, dicendum quod de donis est loqui dupliciter, aut ratione eius quod subest, aut sub ratione donationis. Ratione vero eius quod subest, aliqua dona appropriantur Filio, vt sapientia, & intelligentia: aliqua Spiritui sancto, vt charitas. Ratione vero donationis, omnia appropriantur Spiritui sancto ratione iam dicta, quia per ipsum tamquam per primum donum donantur alia.

B 3. Ad illud quod obiicitur quod Filius est datus, & non à Spiritu sancto, respōderi potest, quod Filius est datus secundū humanam naturā, & hoc fuit per amorem: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum, &c. *Ioan.3.b*

4. Ad illud quod obiicitur quod Spiritu sancto circumscripto, adhuc manet ratio doni, dicendum quod circumscripto Spiritu sancto est intelligere in Deo donorum causalitatem, & subauctoritatem, sed non exemplaritatem donationis sub ratione donationis, quia non intelligitur processus amoris, & hoc vltimo modo dicitur proprie conuenire Spiritui sancto.

5. Ad illud quod obiicitur quod tunc est donum doni, dicendum quod motus non est motus vt termini, similiter nec relationis relatio: tamen vt principii, & motus est motus, quia motus est principium motus, & relatio relationis, & sic dicitur donum doni: & quia in causando statur in primo, cum sit primum donum, non est abire in infinitum. Præterea donum in diuinis veram hypostasim dicit.

C

QVÆSTIO II.

An Spiritus sanctus ab æterno, vel ex tempore donum sit.

Alex. Alens. 1.p.q.64. Membro 2.
Richardus 1. Sentent. dist.18.q.4.
Marsilius Inguen. 1. Sent.q.21.art.3.
Gabriel Biel 1.Sent. dist. 18.q.1.art.2.

Ad oppositum. *15.de Trin. c.19.ante fin.to.3. 5. de Trin. c.14.ad fin. tom.3.* VTrum Spiritus sanctus sit donum ab æterno vel ex tempore. Et quod ex tempore, videtur per August. de Trinit. Eo donum est quo datur quibus datur, sed datur ex tempore: ergo, &c.

D 2. Item de Trinit. Eo donum dicitur quo daturus ipsum erat Deus: sed constat quod daturus erat ex tempore: ergo si donum est æternum, temporale est causa æterni.

3. Item videtur per rationem. Donum enim non tantum dicit comparationem ad dantem, sed etiam ad eum cui datur: ergo posito dono, ponitur dans & recipiens, quia relatio ponit extrema: sed recipiens est creatura: ergo, &c.

4. Item, donum addit supra datum, quia donum est datio irredibilis: ergo si Spiritus sanctus non est datus nisi ex tempore, nec est donum nisi ex tempore. *3. Top.c.9.*

5. Item sicut Filii est generari, ita doni est donari: sed non est Filius antequam generetur: ergo nec donum antequam donetur: sed donatur tantum ex tempore: ergo, &c.

E Contra per Augustin. de Trin. quia Spiritus sanctus procedebat vt esset donabilis, iā donū erat: sed procedere vt donabile, hoc est æternum: ergo & donum ab æterno.

Fundamenta. *5. de Trin. c.15. to.3. Aug.5. de Trin.c.16. in princ. tom.3.* Item idem expressius: Spiritus sanctus sempiterne donum est, temporaliter vero datur.

Item hoc ipsum videtur ratione, quia vbi est amor gratuitus, ibi est gratia doni: sed ab æterno est in Deo ponere amorem gratuitum: ergo & donum.

Item vbi est perfecta ratio liberalitatis, ibi est donū. Sed in diuinis ab æterno est perfecta ratio liberalitatis: ergo, &c.

Item sicut se habet ratio verbi ad rerum productionem, sic se habet ratio doni ad gratiarum distributionē: sed ante rerum productionem in principio fuit verbum: ergo ante gratiarum collationem in principio fuit donū.

Conclvsio.

Spiritus sanctus dicitur donum ab æterno, quia donabilis: & dicitur ex tempore, quia datur.

Resp. ad arg. Dicendum quod cùm donum dicat respectum ad eum cui datur, hoc potest esse tripliciter, vel secundum actum, vel secundum habitum, vel secundum aptitudinem. Si secundum actum, hoc modo dicitur donū, quia datur. Si secundum habitū, hoc modo dicitur donum, quia donandum aliquando. Si secundum aptitudinem, hoc modo dicitur donum, quia donabile. Secundum primam acceptionem, dicitur temporaliter: sed secundum secundam ac tertiam dicitur æternaliter. Et in his tribus sensibus accipit August. Concedendum est ergo quod secundum aliquam acceptionem donum Dei dicitur æternaliter, sicut probant rationes inductæ ad secundam partem.

1. Ad illud vero quod obiicitur in contrarium, dicēdum quod procedit de dono, vt dicit actum donationis, & sic ex tempore dicitur, vnde non valet obiectio.

2. Ad illud quod secundo obiicitur quod eo dicitur donum quo daturus, &c. dicendum quod secundum istam acceptionem dicitur æternaliter, quia non dicit respectum ad creaturam secundum actum, sed secundū habitum, sicut & prædestinatio. Quod ergo obiicitur quod tunc temporale est causa æterni, dicendum quod illud participium, *daturus*, duo importat, scilicet ordinationem ad dandum, & actum ordinationis: & ordinatio est æterna, licet actus sit temporalis, & tunc ablatiuus non dicit causalitatem ratione actus, sed ratione ordinationis. Posset tamen dici quod dicit causam consequentiæ, non consequentis.

3. Ad illud quod obiicitur quod dicit relationem ad extrema, dicendum quod relatio actualis ponit vtrumque extremum in actu, non autem relatio habitu, sicut patet quod Deus æternaliter dicitur exemplar creaturæ temporalis.

4. Ad illud quod obiicitur quod donum addit supra datum, dicēdum quod donum in quibusdam consequitur rationem dati: vtputa sunt illa quæ de se non dicunt liberalitatem, nisi prout additur eis ratio communicationis, vt liber, cultellus, & huiusmodi. In aliquo datum consequitur rationem doni, vtputa in eo quod ex se importat liberalitatem etiam si etiam nunquam detur donum, vt est amor, & sic conuenit Spiritui sancto.

5. Ad illud quod obiicitur quod sicut Filii est generari, &c. dicendum quod falsum est, quia generari dicit emanationem Filii, quæ secundum rationem intelligendi præcedit Filium. Vnde impossibile est quod sit nisi generetur. Donari autem non solum dicit doni emanationem: sed amplius dicit eius communicationem, & hoc consequitur esse doni, & ideo non dicitur donum ex tempore, quamuis donetur ex tempore.

QVÆSTIO III.

An Donum vel datum conuenientius de Spiritu sancto dicatur.

Alex. Alensis 1.p.q.64.Memb.3.
S.Thom.1.p.q.38.art.2.
De Verit. q.7.art.3.
Ægidius Rom.1.Sent.dist.18.par.2.q.1.
Richard.1.Sent.dist.18.q.3.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 18.q.1.art.3.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.18.q.3.
Petrus de Tarantas.1. Sent.dist.18.q.1.
Gab.Biel 1.Sent.dist.18.q.1. art.1.

VTrum conuenientius dicatur de Spiritu sancto Donum, q̄ datum. Et quod tam conuenienter dicatur Ad oppositum.

Iac.1.c. datum vt donum, videtur, quia Iacobus ait: Omne datũ optimum & omne donum perfectum de sursum est: ergo à Spiritu sancto sunt data sicut & dona: ergo sicut ad ipsum transfertur ratio doni, ita & dati.

2. ITEM mobilis & moti est eadem ratio: ergo similiter dati & donabilis: ergo si donum dicitur in ratione donabilis, datum vero in ratione actualitatis dati: ergo eadẽ est ratio doni & dati: ergo, &c.

Arist. 2. physicorum tex. 12. 3. ITEM in quolibet genere perfectior est actus quam potentia: ergo cum datum dicat in actu donum in potẽtia, perfectius exprimitur aliquid cum dicitur datum quã donum: sed quod maioris est perfectionis, magis proprie conuenit Deo: ergo, &c.

2. Metaph. contex. 4. 4. ITEM quando aliqua duo dicuntur de aliquo quorum vnum est ratio dicendi alterum de eodem, illud cõuenientius dicitur quod est ratio dicendi: sed datum & donum dicitur de Spiritu sancto, & vt vult Augustinus, *15. de Trin. c.19.to.3.* eo donum dicitur, quia datur: ergo magis proprie dicitur datum.

Fundamenta. CONTRA: Datum conuenit Spiritui sancto solum ex tempore, sed donum æternaliter: ergo magis proprie dicitur donum. ITEM si nunquam actu daretur, donum esset, & Spiritus esset: ergo videtur quod magis proprie conuenit ei donum. *Iac.1.c.* ITEM Gloss. super illud Iacobi: Omne datum optimum, &c. dicit quod datum dicitur quo ad naturalia, donum quo ad gratuita. Si ergo gratuita aptius appropriantur Spiritui sancto qui sanctificat quam naturalia, ergo melius in diuinis dicitur de Spiritu sancto donum, quam datum.

3. Top. c. 9. ITEM donum est datio irredibilis: sed quidquid Deus dat, irredibiliter dat, quia cum det nihil potest recipere: ergo in diuinis datum rationem habet doni, & induit ei⁹ rationem: ergo conuenientius ibi dicitur donum quam datum.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus conuenientius dicitur donum, quam datum, cum donum à tempore subtrahat.

RESP. ad arg. Dicendum quod quamuis in diuinis vtrumque dicatur & datum & donum, tamen conueniẽtius dicitur donum. Et huius duplex est ratio. Vna quidem est, quia datum cum sit participium, vel nomen verbale, concernit tempus: donum autem à tempore subtrahit, & ideo quia omnia diuina supra tempus sunt, conuenientius dicitur in diuinis donum quam datum. Alia ratio est, quia donum supra rationem dati addit conditionem liberalitatis, siue irredibilitatis quę est conditio magnæ nobilitatis: & ideo maxime competit diuinis.

1. Et hæc est ratio quare donum appropriatur gratuitis donis non tantum ipsi Spiritui sancto qui est principium gratuitorum donorum. Et ex hoc patet responsio ad illud de auctoritate beati Iacobi.

2. AD illud quod obiicitur quod mobilis & moti eadem est ratio, dicendum quod non est simile de mobili & moto, & de dono & dato. Quia motum esse addit supra mobile actum, & dicit totum quod dicit mobile. Sed datum non dicit totum quod dicit donum quantum est *3. Top. c. 9. Quæst. se.* de generali intellectu nominis, nisi approprietur. Donũ est enim datio irredibilis, & hoc melius patebit in quarto problemate.

3. AD illud quod obiicitur quod actus est perfectio potentiæ, dicendum quod aliquid est in potentia ad actũ dupliciter: aut propter imperfectionem agentis, aut propter defectum suscipientis. Si sit potentia primo modo, tunc actus est perfectio potentiæ. Si autem secundo modo, non est perfectio. Vnde si dicatur quod sol actu lucẽs potest domum illuminare quæ nõ est aperta, & domum apertam illuminat, nulla omnino maior notatur perfectio quam ante Sic intelligendum est de donabilitate & actuali donatione.

4. AD illud quod obiicitur, datum est ratio dicendi donum, quia ideo donum quia datur, dicendum quod non est tota ratio, sicut dicitur in littera: sed solum in cõparatione ad eum cui datur. Vel potest dici quantum à parte nostri intellectus: ideo donum dicitur, quia datur: sed tamen à parte rei est econuerso, quia ideo datur, quia donum est.

QVÆSTIO IV.

An proprie Donum de Spiritu sancto dicatur.

S. Thomas 1.p.q.38.art.2.
Scotus in Reportatis 1. Sentent. dist. 18.q.1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 18.q.2.
Richardus 1. Sentent. dist. 18.q.1.
Ioan. Baccon. 1. Sent. dist. 18.q.1.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 18.q.1 art.2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q.21.art.1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 18.q.4.

B VTrum Donum proprie conueniat Spiritui sancto, & quod sic videtur per August. de Trinit. Sicut in Trin. non est verbum nisi Filius, ita nec donum nisi Spiritus sanctus. Fundamenta. *Lib.5. de Trin. c.15. tom.3.*

ITEM donum dicit emanationem per modum liberalitatis: hoc autem est proprium solius Spiritus sancti: ergo: &c.

ITEM Donum Dei dicitur relatiue ad donantem: sed donans non tantum est Pater, immo etiam Filius, quia vterque est mittens: ergo donum dicitur relatiue ad Patrem & Filium, & si hoc, distinguitur ab vtroque: ergo C nec Pater, nec Filius, sed solum Spiritus sanctus dicitur proprie donum.

1. CONTRA: Donum dicitur in habitu: sed datum dicitur in actu: ergo datum addit supra donum: ergo cui conuenit esse datum, & ratio doni. Sed datum conuenit Trinitati, quia tota Trinitas dat se: ergo & donum, non ergo proprie Spiritui sancto. Ad oppositum.

2. ITEM donum dicit respectum ad dantem, & ad eũ cui datur: si ergo est proprium Spiritus sancti, aut propter respectum ad dantem, aut recipientem. Non propter respectum ad recipientem, quia similiter Filius datus est nobis, & magis etiam datus quam Spiritus. Si vero ad dantem. CONTRA: Filius dicitur procedere à dante, scilicet à Patre: ergo videtur secundum communem rationem, Filio conuenire. Si dicas quod Filius non procedit D per modum donabilis, neque quo modo datus est, sed quo modo natus. CONTRA: Filius sic ab æterno procedit, vt temporaliter esset missibilis, quia eo mittitur Filius quo generatur: sed missio non est aliud quam donatio: ergo Filius processit vt donabilis.

3. ITEM si datus est Filius ex tempore, aut erat ad hoc habilis ab æterno aut non. Si sic: ergo processit vt donabilis. Si non, ergo aliquid conuenit ex tempore Filio, quod repugnat æternæ emanationi, quod est inconueniens.

4. ITEM regula est quod omne nomen dicens respectum vel effectum ad creaturas, est commune tribus, sed donum est huiusmodi: ergo, &c.

CONCLVSIO.

E ***Donum in diuinis dicitur proprie de Spiritu sancto, & donum dicit datum ex liberalitate, & auctoritate communicatum & productum.***

RESP. ad arg. Dicendum quod sicut patet ex verbis Augustini: Donum dicitur in diuinis proprie siue personaliter, non essentialiter, sicut verbum proprie dicitur de Filio: Datum autem potest accipi & essentialiter & personaliter siue proprie & communiter: tota enim Trinitas dat se, & tamen Pater & Filius proprie dant Spiritum sanctum. Propter hoc notandum quod datum de sui ratione idem est, quod communicatum. Potest igitur hoc quod est datum dici communicatum ex liberalitate, & sic est commune toti Trinitati. Vel ex liberalitate & auctoritate, & sic conuenit Spiritui sancto & Filio qui habẽt subauctoritatem respectu Patris: vel potest dici datum *Aug. li. 15. de Trin. c. 19. to.3.* Explicatio vtriusque.

ex liberalitate & auctoritate non tantum communicatum, sed etiam productum, & hoc modo proprium est Spiritus sancti cuius proprium est procedere secundum rationem liberalitatis, & ita secundum rationem doni vel donabilis. Et hoc modo donum vel datum æquiualent. Differunt tamen, quia datum dicit communicationem in actu, sed donum in habitu. Et concedendum est quod donum proprie dicitur in diuinis de Spiritu sancto.

Idem sentit S.Tho. 1.p.q.38. art.2.

A

1. Ad illud quod obiicitur quod datum addit supra donum, dicendum quod secundum communem acceptionem dati vel doni aliquid dicit donum, vltra quam datum, & datum vltra quam donum. Donum vltra quā datum importat emanationem per modum liberalitatis. Datum vero vltra quam donum importat actum communicationis, quia donum dicit habitum. Et ideo quia illud quod addit donum supra datum est personale: ideo donum proprie est personæ Spiritus sancti.

B

2. Ad illud quod quæritur ratione cuius respectus dicatur donum proprie, iam patet responsio, quia ratione respectus ad dantem, non inquam ratione respectus simpliciter, sed ratione talis respectus, quia emanat per modum donabilis, quod est proprium Spiritus sancti.

3. Qvod ergo obiicitur quod emanat per modum donabilis Filius, dicendum quod falsum est. Quamuis enim donabilitas siue liberalitas communicetur Filio in generatione, non tamen est ratio emanandi: & quia communicatur æternaliter, ideo datur temporaliter: sed quia non est ratio emanandi, ideo non emanauit Filius vt donum, sed solum Spiritus sanctus.

C

4. Ad illud quod vltimo obiicitur de respectu ad creaturam, dicendum quod hoc intelligitur de illo nomine quod importat solum respectum ad creaturam, nō personæ ad personam: donum autem vtrumque importat: ideo non habet hæc regula locum.

QVÆSTIO V.

An donum, vel donabilitas sit proprietas distinctiua Spiritus sancti.

Alexand. Alensis 1.p.q.64. Membro 3.
S.Thom. 1.p.q.38. art.1.
Et 1. Sentent. dist.18.q.1.artic.1.
Scot. in Reportatis 1. Sentent. dist.18.q.2.
Richardus 1. Sent. dist. 18.q.2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist.18.q.1.art.1.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist.18.q.1.art.3.

D

Fundamenta.

Vtrum donabilitas, siue donum sit proprietas distinctiua Spiritus sancti. Et quod sic videtur. Dicit enim August. in lib. de Trinit. Eo est donum quo Spiritus: sed Spiritus est proprietas distinctiua: ergo & donum.

Lib.15. de Trin. c.11. tom.3.

Item August. in lib. de Trinit. assignans differentiā processionis Filii, & Spiritus sancti, hanc ponit quod ille procedit per modum nati: sed iste per modum doni: ergo si hæc differentia attēditur penes proprietates distinctiuas vt patet, quia natiuitas est proprietas Filii: ergo & donabilitas, siue donum est proprietas Spiritus sancti.

Lib.15. de Trin. c.19. tom.3.

E

Item hoc ipsum videtur ratione, quia omnis proprietas secundum quam persona differt ab omnibus aliis est personæ proprietas distinctiua: sed donum inest soli personæ Spiritus sancti, & semper: ergo est proprietas eius personalis.

Item proprietates in diuinis sunt relationes: sed August. dicit in lib. de Trinit. quod relatio secundum quā refertur Spiritus sanctus ad Patrem & Filium, magis apparet in hoc nomine donum, quam in hoc nomine Spiritus: ergo vtraque est personalis.

Libr.5. de Trin. c.11. tom. 3.

Ad oppositum.

1. Contra: Nihil dicens respectum ad creaturas est proprietas distinctiua personæ, quia omni respectu ad creaturam circumscripto, tenet distinctio personalis: sed donum dicit respectum ad eum cui datur: ergo &c. Si dicas quod non est proprietas secundum comparationem quam habet ad creaturas, sed ad dantem, pari ratione missio erit proprietas distinctiua, cum dicat respectum ad mittentem.

2. Item omnis proprietas distinctiua dicitur ab actu non ab habitu. Vnde Pater dicitur, quia generat, Filius quia generatur, Spiritus vero sanctus, quia spiratur: sed donum non dicitur ab actu donandi, sed ab habitu, alioquin non diceretur ab æterno: ergo, &c.

3. Item nullius alterius personæ proprietas distinctiua accipitur in relatione ad creaturam, vel dicit respectū: sed donum dicit hoc: ergo non est proprietas distinctiua.

4. Item si donum est proprietas distinctiua Spiritus sancti, & eius notio, tunc ergo Spiritus sanctus & amor non est proprietas: quia si Spiritus sanctus & amor est proprietas: ergo sunt septem notiones. quod est contra communem opinionem omnium. Si dicas quod eadem importatur per hæc tria nomina: ergo videntur nomina Synonyma vt Marcus & Tullius: quod est æque magnum inconueniens: ergo, &c.

Conclvsio.

Donum est proprietas distinctiua secundum quod dicit actum processionis.

Resp. ad arg. Dicendum quod ad hoc dixerunt aliqui quod donum dupliciter est in diuinis considerare, vno modo prout dicit respectum solum ad donatorem, & hoc modo dicit Augustinus quod eo dicitur donum, quo procedit: & sic dicūt quod donum est proprietas distinctiua Spiritus sancti. Alio modo dicitur donū prout dicit respectum ad eum cui datur, & sic non dicit proprietatem distinctiuam, sed consequens ad proprietatem distinctiuam. Sed illud non videtur posse stare: nam donum semper aliquam comparationem dicit ad eum cui, datur. Intellecto enim quod non sit donabilis alicui, impossibile est intelligere quod sit donum. Et propter hoc est aliter dicendum, sicut prius tactum est, quod donum præter respectum quem importat ad dantem, importat respectum ad eum cui datur. Sed hoc potest esse tripliciter. Vel secundum actum, vt quia datum. Vel secundum habitum, vt quia dandum. Vel secundum aptitudinem, vt quia donabile: & iste respectus adeò coniunctus est primo vt primus sine hoc non possit esse, nec intelligi: immo de necessitate sequitur si procedit per modum doni quod sit donabilis: & ideo sequens respectus non aufert primo, quin sit proprietas distinctiua Dicendum ergo quod est proprietas distinctiua ratione primi respectus, secundo respectu non repugnante, sed consonante.

Opinio aliorum.

Improbatio.

Opinio Doctoris.

Distinctio

Cōclusio.

1. Ex hoc patet responsio ad primum, quia ille respectus talis est quod non potest circumscribi secundum aptitudinem ob emanationem per modum liberalitatis. Et patet, quod non est simile de missione, quia dicit respectum secundum actum, non secundum aptitudinem. Ad illud quod obiicitur quod proprietas distinctiua debet dicere actum, dicendum quod donum dicit duplicē respectum, & ratione huius dicit comparationem ad duplicem actum: Ratione primi respectus dicit actum processionis, ratione secundi dicit actum communicationis. Primum actum importat in actu, secundum in habitu: & ratione primi est proprietas distinctiua, non ratione secundi.

2. 3. Ad illud quod obiicitur quod in alia persona hoc non est, respondet quidam quod Spiritus sanctus est tertia persona: ideo nobis secundum rationem intelligendi immediatior, & ideo proprietas eius sumitur in comparatione ad nos, non sic in aliis. Aliter potest solui per interemptionem, quia sicut donum respectum dicit ad creaturas, ita & hæc proprietas quæ est verbum, vt infra patebit.

Dist.27. ar. 2.q.1.

4. Ad illud quod obiicitur de pluralitate notionum, dicendum quod spiritus, amor, & donum eandem proprietatem dicunt, ratione differentem: eandē, inquā

notionem

notionem dicunt, quia dicunt comparationem ad idem, & dicunt eandem emanationem, sed tamen differenter eam nominant. Nam spiritus dicit eam principaliter per comparationem ad vim producentem quæ est vis spiratiua. Amor principaliter quantum ad modum emanandi, quia vt nexus. Donum vero quantum ad respectum consequentem. Et similiter emanationem verbi contingit tripliciter significari, scilicet per hoc nomen Filius, Imago, & Verbum. Quia à vi naturæ, Filius. Quia per modum expressiuum, Imago. Quia aliis expressiuum, ideo Verbum. Similiter à vi spiratiua, Spiritus. Quia per modum nexus, Amor. Quia nos natus connectere, Donum. Et sic patet quod vna est notio aliter & aliter nominata secundum rationes consequentes, ideo non est ibi Synonymia.

QVÆSTIO VI.

An Spiritus sanctus ratione donabilitatis Spiritus sanctus dicatur.

Alex. Alens. 1. p. q. 63. Membro 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 18. princ. 2. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 18. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 18. q. 7.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 24. ar. 3. dub. 2.

Fundamenta. VTrum ratione donabilitatis dicatur spiritus noster. Et quod sic videtur, quia *Noster* dicit possessionem: sed nos non habuimus aliquid diuinum nisi per largitionem & donationem: ergo cum Spiritus sanctus dicat quid diuinum, quod dicatur noster, hoc est ratione donabilitatis.

ITEM hoc etiam videtur, quia etiam dicitur Spiritus noster, non autem dicitur Filius vel Pater noster: ergo propter aliquam proprietatem quæ est in Spiritu sancto, & non in Patre & Filio: sed hoc non est nisi donabilitas, ergo, &c.

ITEM antequam Spiritus sanctus habitet in nobis non dicitur noster, sed inhabitat per donationem: ergo dicitur noster ratione donabilitatis.

Ad oppositum. 1. CONTRA: Si ratione donabilitatis: ergo cum donabilitas sit proprietas personalis, non essentialis: videtur solum dici de persona Spiritus sancti: hoc autem falsum, quia dicitur Deus noster.

2. ITEM si ratione donabilitatis: ergo constat quod non per comparationē ad dantem, sed ad eum cui datur: sed Filius datus est nobis etiam magis quam Spiritus sanctus, &c.

3. ITEM si ratione donabilitatis: ergo debet conuenienter dici donum nostrum.

4. ITEM si ratione donabilitatis: cum ergo donabilis sit nobis magis inquantum sanctus quam inquantum Spiritus: melius debet dici Spiritus sanctus noster: quod tamen non dicitur. Quæritur ergo generaliter de quibus posset dici noster.

CONCLVSIO.

Spiritus sanctus ratione donabilitatis appropriate dicitur Spiritus noster.

Distinct. RESP. Ad arg. Dicendum quod meum, & nostrum dupliciter possunt attribui alicui, vel mediante compositione vel immediate. Membrū 1. Distinct. Si mediante compositione de se ponunt propriam habitudinem circa terminum scilicet habitudinem possessionis, vt cum dicitur: Hoc est meum: & hoc modo, quia omnis qui habet spiritum Dei, habet Deum: & omnia quæ sunt Dei: hoc modo *meum*, *& nostrum* vel *tuum*, potest dici de omni quod in Deo est communiter: sed magis proprie de Filio, quia datus est nobis per incarnationem: maxime autem de Spiritu sancto qui est pignus æternę hęreditatis Vnde concedendum quod Conclusio 1. Membrum 2. ratione donabilitatis potest inter alias personas ratio possidendi appropriari Spiritui sancto. Potest etiam hoc quod est nostrum attribui alicui immediate, & sic, non

A dicit habitudinem possessionis: sed tantum rationem habitudinis importatæ per terminum cui vnitur. Sic enim nulli vnitur, nisi quod importat respectum explicite, vt pater noster, vel meus: vel implicite, vt liber meus, id est, possessio mea. Secundum hoc notandum quod non dicitur meus, vel noster de aliquo, nisi secundum illud nomen, secundum quod dicitur hoc esse huius: hoc autem esse huius potest dici secundum triplicem habitudinem: aut informationis, vt albedo Petri: & hanc habitudinem important nomina, quæ significant in abstractione. Et quia nihil diuinum comparatur ad nos secundum habitudinem informationis: ideo non potest dici de nominibus abstractionis, *noster*: ideo non dicitur deitas nostra, nec æternitas nostra. Potest etiam secundo dici hoc esse B huius secundum habitudinem causalitatis, & hanc habitudinē important nomina quæ dicunt actum, vt Creator: & quia hanc habitudinem omnino habent diuina ad nos, ideo bene de talibus omnibus nominibus dicitur *nostrum*. Potest etiam tertio modo, hoc esse huius, secundum habitudinem correlationis: & hanc habitudinem important nomina relatiua. Sed hęc sunt dupliciter, quia quædam dicunt respectum personæ ad personam: quædam autem respectum ad creaturam. De his quæ dicunt respectum ad personam, non dicitur *meus*, vel *noster*. De his autem quæ ad nos, vt Dominus, Magister, rectè dicitur *noster*. Dicendum ergo quod donabilitas quantum ad secūdum modum dicendi, *Nostrum*, nihil facit, sicut probant rationes secundo inductæ: sed hoc facit respectus, C quia Spiritus dicit respectum ad illum cui inspiratur, & hoc sumus nos, ideo dicitur Spiritus noster. Similiter Deus, quia imponitur ab actu quem habet circa nos, vt dicit Damasc. ideo dicitur Deus noster. Est ergo regula quod de his dicitur *noster*, quæ dicunt respectum ad nos secundum habitudinem causalitatis, vel correlationis, & sic patent omnia obiecta. Conclusio 2. Lib. 1. orth. fid. c. 12. Regula.

DISTINCT. XIX. PARS I.

DE ÆQVALITATE TRIVM PERSONARVM.

D

VNC postquam coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim Catholica sicut coæternas ita & coæquales tres personas asserit. Æqualis est enim in omnibus Patri Filius, & Patri & Filio Spiritus sanctus. Quia Augustinus in libro de fide ad Petrum, breuiter aperiens quo modo intelligatur æqualitas, docet: Nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec Filio, nec Spiritu sancto (quantum ad naturæ diuinæ vnitatem pertinet) aut anterior aut maior E *est Pater: nec Filius Spiritu sancto. Æternum quippe est sine initio est, quod Filius de natura Patris existit: & æternum ac sine initio est quod Spiritus sanctus de natura Patris Filijque procedit. Ob hoc ergo tres vnum rectè credimus, & dicimus Deum: quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Augustinus in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.* Conclusio. Cap. 1. tom. 3.

Quod æternitas, & magnitudo, & potestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa.

Explicatio conclusionis. Cap. 1. tom. 3.

Cumq; enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum & idem sunt: scilicet essentia diuina simplex, & incommutabilis. Vnde Augustinus in lib. 7. de Trinitate: Non alio magnus, alio Deus est, sed eo magnus, quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. Eadem quippe eius magnitudo est quæ virtus, & eadem essentia quæ magnitudo. Pater ergo & Filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potentia Dei, essentia diuina est. Vnde Augustinus in 7. lib. confess. Voluntas & potentia Dei, Deus est. Æternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod Augustinus ostendit super illum locum Psalm. In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, id est, sanctis. In illa erunt anni Dei, qui non transeunt, id est, æternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse: sed anni Dei, æternitas Dei est. Æternitas vero ipsa Dei substantia est, nihil habens mutabile. Inconcusse ergo teneamus quod vnum & idem est scilicet essentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo: & tamen consueuit scriptura, hæc & his similia quasi distincte ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breuiter complexus est Augustinus. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia superat. Quod autem æternitate aliqua trium personarum alium non excedat, † supra ostensum est, vbi coæternitas trium personarum insinuata est.

Cap. 4. tom. 1. Psal. 101. b

† Supra egit de æternitate distinct. 9. & 11.

De magnitudinis æqualitate in diuinis.

Explicatio secundæ partis conclusionis. † Aug. lib. 6. de Trinit. ca. vlt. to. 3. Li. 4. de orthodoxa fide c. 6.

Nunc igitur superest ostendere quod magnitudine vel potentia alius alium non excedat: & prius de magnitudine videamus. † Sciendum est ergo quia Pater non est maior Filio, nec Pater vel Filius maior Spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt quam vna: nec tres simul maius aliquid quam duæ: nec maior est essentia in tribus quam in duabus, nec in duabus quam in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioan. Damasc. ait: Confitemur deitatis naturam omnem perfecte esse in singula suarum hypostaseon, id est, personarum: omnem in Patre, omnem in Filio, omnem in Spiritu sancto. Ideoq; perfectus Deus Pater, perfectus Deus Filius, perfectus Deus Spiritus sanctus.

Quo modo dicatur esse Deus Pater in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis.

Corollarium. Cap. 1. tom. 3.

Et inde est quod Pater dicitur esse in Filio, & Filius in Patre, & Spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. Vnde Augustinus in lib. de fide ad Petrum: Propter vnitatem naturalem totus Pater in Filio & Spiritu sancto est, totus quoq; Spiritus sanctus in Patre & Filio est. Nullus horum extra quemlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus (non enim plene potest tantum ab homine reserari arcanum) ex qua intelligentia dicatur singula personarum tota esse in aliis. Vnde etiam Hilarius ista interius perquirens in lib. 3. de Trinit. ait: Affert plerisque obscuritatem sermo Domini cum dicit: Ego in Patre, & Pater in me est: nec immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti

In exordio libri Ioan. 14. b

A *huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, Deo possibile est. Cognoscendum itaque, atque intelligendum est quid sit illud: Ego in Patre, & Pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita vt est, valebimus, vt quod natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in Filio, & Filium in Patre esse, plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta est, quia plenitudo diuinitatis est in Filio. Quod in Patre est, hoc & in Filio est: quod in Ingenito est, hoc in Genito: alter ab altero, & vterque vnum. Is scilicet qui est, nihil habens quod non sit etiam in eo à quo est, non duo vnus, sed alius in alio: quia non aliud in vtroque, vt vnum sint in fide nostra, vterque non vnus.*

Paulo inferius.

Parum post medium libr.

B *Nec eundem vtrumque, nec aliud confitemur, quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud esse permittit. Eandem ergo in vtroque & virtutis similitudinem & deitatis plenitudinem confitemur: quia Veritas dicit: Ego in Patre, & Pater in me est. Omnia enim Filius accepit à Patre: Nam si partem eiusdem qui genuit, accepit, neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decessit, nec plenitudo in eo erit, qui ex portione constiterit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit, amittit, nec qui natus est consequitur. Fateamur ergo quod Pater est in Filio, & Filius in Patre, & Deus in Deo, vt idem Hilarius ait in 7. libr. de Trinitate non per duplicem conuenientiam generum coniunctionem, nec per insitam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuente natura: dum res non differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quam Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienum, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas aperitur, ex quo sensu Christus dixerit se esse in Patre, & Patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur Spiritus sanctus esse in vtroque, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ, quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnius & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideoque altera in altera esse dicitur, vt prædictum est. † Vnde Ambrosius prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super Epistolam 2. ad Corinth. 5. ait: Per hoc intelligitur Pater esse in Filio, & Filius in Patre, quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimoniis, scilicet Augustini, Hilarij, atque Ambrosii in eodem concurrentibus reuelatione Spiritus sancti in eis loquentis, pie credere volentibus ostenditur (tamen quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendum sit, cum dicitur Pater in Filio esse, vel Filius in Patre, vel Spiritus sanctus in vtroque.*

Ioan. 14. b

C

Non longe a fine libri.

D

† Ambros. tom. 4. in cap. 5. Epist. 2. Corinth. vbi explanat illud: Deus erat in Christo, &c. 1. Cor. 13. d

E

DISTINCT. XIX. PARS II.

De magnitudinis æqualitate in diuinis.

Sed iam nunc ad propositum redeamus, cœptoq; insistamus, ostendentes quod magnitudine, nulla trium personarum aliam superat: quia nulla maior aliis, nec maius aliquid sunt duæ quam vna, nec tres quam duæ, nec maior Deus quam singuli horum: qui singulus horum perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

Redit ad explicationem conclusionis.

Quod nulla personarum pars est in Trinitate.

Nec est aliqua trium personarum pars Dei, vel diuinæ essentiæ, quia singula harum verus & plenus Deus est, & tota & plena diuina essentia est, & ideo nulla istarum in Trinitate pars est. Vnde Augustinus in lib. 3. contra Maximinum hæreticum sic ait: Putas Deum Patrem cum Filio & Spiritu sancto, vnum Deum esse non posse. Times enim ne Pater sit pars vnius Dei, qui constet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partium in Deitatis vnitate diuisio: vnus est Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, id est, ipsa Trinitas vnus est Deus. Ergo, inquis, Deus Pater est pars Dei, absit. Tres enim personæ sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & hi tres, quia vnius substantiæ sunt, vnum sunt, & summe vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnum essent, & consensione vnum non essent, non summe vnum essent. Si vero natura dispares essent, non summe vnum essent. Hi ergo tres, quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis, qua ineffabiliter copulantur, vnus Deus est. Pars ergo Trinitatis esse non potest, quicumque vnus est in tribus. In Trinitate ergo quæ Deus est, & Pater Deus est, & Filius Deus est, & Spiritus sanctus Deus est, & simul hi tres vnus Deus. Nec huius Trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo quam vnus est ibi: nec maius aliquid sunt omnes quam singuli: quia spiritalis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere, capiat: qui autem non potest, credat, & oret vt quod credit, intelligat. Verum est enim quod per prophetam dicitur: Nisi credideritis, non intelligetis. His verbis aperte ostendit indifferentem magnitudinem trium personarum. Item in eodem capite: Tu nempe dixisti vnum Deum non ex partibus esse compositum, & hoc de Patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenita, simplex, & tamen in hac simplici virtute multa videris commemorare, cum dicis: Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentem. Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia partes sunt vnius virtutis, quam simplicem esse dixisti? Si dixeris, partes sunt, simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te definiente, vnus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in vna persona Patris, & illa inuenis quæ plura videntur, & partes non inueneris, quia vna virtus simplex est: Quanto magis Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & propter indiuiduam deitatem vnus Deus est, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personæ sunt, & propter singulorum perfectionē partes vnius Dei nō sunt? Virtus est Pater, virtus est Filius, virtus est Spiritus sanctus. Hoc verum dicis, sed quod virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem non vis eandem habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicis. His verbis aperte docetur quod tres personæ illæ non sunt partes Dei vel diuinæ essentiæ. Nullaque illarum Trinitatis pars dicenda est, nec vna maior est aliis.

Cap. 10. tom. 6.

Ibidem paucis interpositis.

Ibidem paucis interpositis.

Matt. 19. b

Isa. 7. b

Cum dicimus tres personas esse vnam essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis prædicamus, quia non est essentia genus, & persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum.

Hic adiiciendum est quod tanta est æqualitas trium personarum atque indifferens magnitudo, quod cum dica-

A *mus tres personas vnam essentiam vel substantiam, neque vt genus de speciebus, neque vt speciem de indiuiduis prædicamus. Non enim essentia diuina genus est, & tres personæ species: vel essentia diuina species, & tres personæ indiuidua: Quod Augustinus rationibus probabilibus, atque irrefragabilibus aperte demonstrat in lib. 7. de Trinit. dicens: Si essentia genus est, species autem persona, vt nonnulli sentiunt, oportet appellari tres substantias, vt appellantur tres personæ. Sicut cum sit animal genus, & equus species, appellantur tres equi, idemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter, vt si diceretur, tres equi sunt vnum animal: sed sicut tres e-*
B *qui speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cum ergo tres personas vnam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cum tres equi tria animalia dicantur, non vnum: patet nomine essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem.*

Conclusiones minus principales explicantes primam & principalem.

Cap. 6. to. 3.

Probatio huius conclusionis.

Hic probat quod non dicitur, vt species de indiuiduis.

SI vero dicunt nomine personæ non speciem significari, sed aliquid singulare, atque indiuiduum, & nomine essentiæ speciem intelligi, vt persona non dicatur sicut homo, sed quo modo dicitur hic homo, velut Abraam, Isaac, Iacob, vel quis alius, qui etiam digito præsens demonstra-
C *ri possit: sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicuntur Abraam, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, si secundum genus, & speciem, & indiuiduum ista disserimus, non ita dicuntur tres essentiæ, vt tres personæ?*

Lib. & cap. eisdem.

Idem probatur alio modo.

Alio quoque modo idem probat Augustinus, scilicet quod essentia diuina non est genus, nec persona species: vel essentia non est species, nec persona indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet
D *species. Pater ergo, Filius, & Spiritus sanctus non sunt tres species vnius essentiæ: diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina: & personæ, indiuidua, sicut homo species est, indiuidua autem Abraam, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, vt homo, sicut non dicitur vnus homo esse Abraam, Isaac, & Iacob, ita non dicitur vna essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus & species, ista dicimus.*

Lib. & cap. eisdem.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia.

Notandum etiam quod essentia diuina non est materia trium personarum, vt Augustinus in eodem libro do-
E *cet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse vna essentia, sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas vnum aurum. Non autem sic Trinitatem, id est, tres personas dicemus vnam essentiam, & Deum vnum, tanquam ex vna materia tria quædam subsistant. In statuis enim æqualibus plus auri est tres simul quam singulæ, & minus auri est vna quam duæ. In illa vero essentia Trinitatis nullo modo est ita. Non ergo secundum materialem causam tres personas vnam dicimus esse substantiam, vel essentiam, sicut tres statuæ dicuntur vnum aurum.*

Idem Cap. 6. tom. 3.

Nec ita dicuntur tres personæ vna essentia; vt tres homines vna natura, vel vnius naturæ.

Lib. & cap. eisdem. *His quoque addendum est, quod tres personas non ita dicimus esse vnam essentiam, vt Augustinus in eodem ait, vel vnius essentiæ, sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus, & eiusdem temperationis corporis, eiusdemque animi vnam esse naturam, vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantum est vnus homo, quãtum tres homines simul, & plus aliquid sunt homines duo quam vnus homo, sicut in statuis esse diximus: at in Deo non est ita. Non enim maior essentia est Pater & Filius simul quam solus Pater, vel solus Filius: sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis. Ex præmissis patet quod tres personæ dicuntur diuina essentia, nec secundum materialem causam, vt tres statuæ vnum aurum, nec secundum complexionis similitudinem vt tres homines vnius naturæ, nec vt genus prædicatur de speciebus, vel vt species de indiuiduis, id est, continens de contentis, maius de minoribus.*

Quæ videntur aduersari prædictis.

His autem videntur aduersari quæ quidam sacræ scripturæ Tractatores Catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significare videntur quod essentia diuina sit quiddam commune, & vniuersale velut species: tres vero personæ sint tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioan. Damas. inter Doctores Græcorum maximus in libro quem de Trinitate scripsit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait: Communia, & vniuersalia prædicantur de subiectis sibiipsis particularib. Commune ergo substantia est; particulare verò hypostasis, id est, persona. Particulare autem dicitur, non quod partẽ naturæ habet: sed particulare numero, vt atomus, id est, indiuiduum. Numero enim non natura differre videntur hypostases. Item in eodem: Substantia significat communem, & circumplectiuam speciem homo ideon, id est, similium specie, hypostaseon, id est, personarum, vtputa Deus, homo: hypostasis autem indiuiduum demonstrat, id est, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum. Petrum, Paulum, & huiusmodi. Ecce aperte dicit substantiam esse vniuersale, hypostasim vero particulare, & quod Deus est species vt homo: & quod Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt indiuidua, sicut Petrus, & Paulus, eo quod numero differunt. Quæ præmissæ sententiæ August. penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtique dicere possumus, atque debemus, quod ea quæ Augustinus tradidit superius, sine omni hæsitatione tenenda sunt.

Lib. 3. de orthodoxa fi. ca. 6. in pr. capitis. Lib. 3. ca. 4.

Quod sane possunt intelligi quæ Ioannes dicit, & quo modo, ostendit.

Hæc autem quæ hic dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid à fide alienum resonare videantur, sane tamen intelligi queunt, piumque lectorem atq; intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione mallem silens alios audire quam loquendo maleuolis detrahendi occasionem præstare. Videntur tamen mihi ita posse accipi, cum ait: Substantia est commune, & hypostasis est particulare. Nam ita hæc accipit cum de Deo dicuntur, vt accipiuntur in philosophica disciplina. Sed per similitudinem eorum quæ à philosophis dicuntur, locutus est, vt sicut ibi commune, vel vniuersale dicitur, quod prædicatur de pluribus: particulare vero, vel indiuiduum quod de vno solo: ita hæc essentia diuina dicta est vniuersale, quia de omnibus personis simul, & de singulis separatim dicitur. Particulare vero singula quælibet personarum: quia nec de aliis communiter, nec de aliqua aliarum singulariter prædicatur. Propter similitudinem ergo prædicationis, substantiam Dei dixit vniuersale, & personas particularia, vel indiuidua. Propter hoc idem eandem diuinam essentiam dixit esse speciem communem, & circumplectiuam similium specie personarum, quia sicut hæc species, homo, de suis prædicatur indiuiduis, velut de Petro, & Paulo, & aliis, nec ista specie differunt, sed conueniunt per omnia: ita Deus de tribus prædicatur personis, quæ in diuinitate non differunt, sed per omnia conueniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas, & res temporales perpendens Ioannes, vniuersalitatis, & particularitatis nomina quæ rebus temporalibus propriè conueniunt, ad res æternas transtulit: Augustinus vero maiorem videns dissimilitudinem, quàm similitudinem inter res prædictas, ab excellentia Trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit, personas differre numero.

Quod autem Ioannes dicit hypostases differre numero, non natura. In eo quod non differre natura ait, verissime & sine scrupulo loquitur. Quod vero dicit, differre numero, cauendum est quo modo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possit conuenire personis.

Dicuntur enim aliqua differre numero, quãdo ita differunt, vt hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vel in ipso est: qualiter differunt Socrates, & Plato, & huiusmodi, quæ apud Philosophos dicuntur indiuidua, vel particularia: iuxta quem modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoq; differre numero, quæ in enumeratione, siue computatione non sibi adiunguntur, sed à se inuicem discernuntur, vt cum de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres: & secundum hunc modum forte dixit Ioannes, hypostases, id est, personas differre numero. Possumus enim dicere, Pater est vnus, & Pater Filius sunt duo, & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt tres. Et item: Hæc persona est vna, & hæc, & illa sunt duæ: & hæc, & illa, & alia sunt tres. Conuenientius tamen tres illæ personæ proprietatibus tantum distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc vero ad inceptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sæpius versando familiarius innotescant. Dist. 26.

Quod vna persona non est maior alia, nec tres simul quam vna: & hoc, ratione ostenditur Catholica.

SCIENDVM est ergo tantam æqualitatem esse in Trinitate, vt ait Augustinus in 8. lib. de Trinitate vt non solum Pater non sit maior quam Filius, sed nec Pater & Filius simul maius aliquid sunt quam Spiritus sanctus: aut qualibet persona minus aliquid sit quam ipsa Trinitas. Quod autem ita sit, aliquo modo si fieri potest, demonstrandum est. Quantum ergo Creator ipse adiuuat, attendamus. Inquit Augustinus in eodem, quo modo in In prolog. Cap. 1. tom. 3.

de in

A do in hac Trinitate duæ, vel tres personæ non sunt maius aliquid, quam vna earum.

Ratione vtitur subtilissima ad ostendendum quod ita sit.

Probatio eiusdem. *Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum non est, quam eo quo vere est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia: non ergo ibi maius est quod verius non est. Non autem verius est Pater, & Filius simul, quam Pater solus, vel Filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul, quam singulus eorum. Et quia æque vere est etiam Spiritus sanctus: ideo Pater, & Filius simul, non sunt aliquid maius quam ipse, quia nec verius sunt. Itē in essentia veritatis hoc est verum esse, quod est esse: & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse quod verum esse. Quod igitur ibi æque verum est, & æque magnū est. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, plus non habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet quod verius non est. Non est autem verius vna persona quam alia, vel duæ quam vna, vel tres simul quam singula. Non ergo plus veritatis habet vna quam alia: vel duæ quam vna, vel tres simul quam singula. Sic ergo & ipsa Trinitas non est maius aliquid quam vnaquæque ibi persona, sed tam magnum quam singula. Non enim ibi maior est, quæ verior non est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti, & ratione Catholica ostensum est quo modo indifferens sit magnitudo trium personarum, quia nec vna maior est alia, nec duæ maius aliquid quam vna, nec tres simul maius aliquid quam singula.*

Aug. li. 6 cap. eiusdem.

Quod Deus non est dicendus triplex, sed trinus.

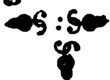
Corollarium. *Præterea cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. ibi n. non est triplicitas, vbi summa est vnitas, & indifferens æqualitas: vnde August. in lib. 6. de Trin. ait: Non quoniam Deus Trinitas est, ideo triplex putandus est, alioquin minor esset Pater solus vel Filius solus quam simul Pater, & Filius. Cum itaque tantus est Pater solus, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, quantus est simul Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, nullo modo triplex dicendus est Deus. Non enim Pater cum Filio, & Spiritu sancto maior Deus est quam singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideo Trinitas potius quam triplex dici debet.*

Cap. 7. tom. 3.

Cap. 8. eiusdem libri.

Quod non est ita in rebus corporeis, vt in Trinitate.

Cap. 10. 10. 3. eiusdem li. in fine. *In rebus corporeis non tantum est vna, quantum tres simul: & plus sunt duæ quam vna res. In Trinitate vero summa, tantum est vna persona, quantum tres simul, & tantum sunt duæ, quantū vna, & in se infinita sunt, quia nō est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superius dictum est, quo modo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est, & vnum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate, aliqua persona aliam non superet magnitudine.*

DISTINCT. XIX. PARS I.

De proprietatibus, & conditionibus quodam modo essentialibus, & quodam modo personalibus Trinitatis, & Vnitatis.

Nunc postquam æternitatem trium personarum, &c.

Expositio textus.

Terminatis duabus partibus, in quibus Magister egit de his quę pertinent ad essentię vnitatem, & personarum pluralitatem sigillatim, hic incipit tertia pars in qua determinat personarum æqualitatem, quæ simul recipit pluralitatem, & vnitatē. Et hæc pars habet tres partes principales. In prima proponit, in quibus consistat æqualitas. In secunda probat specialiter, ibi: *Nunc igitur superest ostendere*, &c. In tertia, quia in probando, propositiones dubias dixerat, in quibus dictio exclusiua generat ambiguitatem, ideo determinat qualiter dictiones exclusiuæ accipiantur in diuinis, infra: *Hic oritur quæstio trahens originē ex prædictis*. Prima pars principalis in qua proponit ea in quibus æqualitas consistit, habet duas partes. In prima parte proponit quod consistit in his tribus, æternitate, magnitudine, & potestate. In secunda ne crederentur hæc tria diuersa, ostendit quod hæc sunt idem in Deo, ibi: *Cumque enumerentur ista quasi diuersa*, &c. Similiter secunda pars principalis, in qua probat æqualitatem, diuiditur in duas. Supposito enim quod in diuinis sit æqualitas quantum ad æternitatem, ostendit primo ęqualitatem quantum ad magnitudinem: secundo quantum ad potestatem, infra: *Nunc ostendere restat quo modo aliqua*, &c. Prima iterum pars habet duas. In prima probat æqualitatem magnitudinis per essentię vnitatem. Secundo probat æqualitatem, excludendo inæqualitatem, ibi: *Sed tam nūc ad propositum redeamus*. Prima pars, in qua probat personarum æqualitatem quantum ad magnitudinē habet duas. In prima probat per essentiæ indiuisionem, siue vnitatem. In secunda per illam eandem ostendit esse in personis circumincessionem, ibi: *Et inde est quod Pater dicitur esse in Filio*.

Diuisio.

Dist. 21.

Dist. 20.

Nunc postquam, &c.

Dub. I.

In parte ista sunt dubitationes circa literam. Et primo dubitatur de situ huius partis: cum enim vnitas in substātia faciat identitatem, vnitas in quantitate æqualitatem, vnitas in qualitate similitudinem, pari ratione videtur quod deberet determinare de identitate, & similitudine: quia si de his non determinat, videtur quod nec de ęqualitate deberet facere specialem tractatum.

Resp. Dicendum quod ostensa perfecta æqualitate, ostenditur quod omnimoda sit in natura identitas, & similitudo: & ideo determinata æqualitate, non est opportunum de aliis determinare: sed magis de æqualitate determinat propter hæreses extirpandas, Arrianorum maxime qui posuerunt inæqualitatem in diuinis: & ideo difficilior, & vtilior circa hoc versatur disputatio.

Coæternitatem trium personarum.

Dub. II.

Videtur male dicere quod coæqualitas consistat in æternitate, quia ipse diuidit coæternitatem contra æqualitatem: ergo si ab ea distinguitur quantum ad ęternitatem non attenditur æqualitas.

Resp. Dicendum quod æqualitas perfecta in his tribus consistit, & Magister condiuidit æqualitatem contra coæternitatem, quantum ad alia duo membra, scilicet magnitudinem, & potentiam.

* * *

Non alio magnus, &c. *Dub. III.*

Videtur pari ratione, cum alio sit Deus, alio Pater, quod alio sit Deus, alio magnus. Si dicas quod quantitas transit in substantiam, relatio non. Obiicitur quod illud non soluit: Augustinus enim loquitur de formali prædicatione, & constat quod formaliter loquendo quod sicut ista est falsa: Deus est magnus deitate, vel Deus est Deus magnitudine, sic & ista: Pater est magnus.

Li. 7. de Tr. ca. 1. tom. 3.

Resp. Dicendum quod quamuis secundum rationem loquendi, vel intelligendi à parte nostra magnitudo in diuinis dicatur per modum quantitatis, & deitas per modum substantiæ, tamen à parte rei nulla est omnino differentia. Nihil enim de magnitudine dicitur quod non dicatur de substantia. In resolutione autem paternitatis non est ita. Aliquid enim prædicatur de paternitate quod non potest dici de essentia, sicut distinguere, & distingui.

B

In generatione, & generationem anni tui. *Dub. IV.*

Videtur male dicere, quia in æternitate nulla cadit variatio: ergo cum annus variationem habeat, non debet transferri ibi. Item in illa æternitate est omnimoda simplicitas, & impartialitas: ergo non deberet pluraliter dici, *annos*.

Resp. Dicendum quod iuxta modum nostræ infirmitatis, & intelligimus diuinam Trinitatem, vel æternitatem, & nominamus, quoniam annus dicit completam temporis reuolutionem secundum decursum solis in zodiaco, & regressum ad idem punctum, & diuina æternitas perfecta est, & durationes cæteras circumplectens: ideo ad ipsam transtulit scriptura nomen anni. Rursus quia interminata & à parte ante, & à parte post, ideo non annum dicit quasi terminum habeat, nec generationē singulariter, sed pluraliter *annos*, & *generationes* similiter. Ratione ergo perfectionis, & interminationis transfertur, non ratione variationis.

C

Est generatio generationum. *Dub. V.*

Videtur falsum dicere, & innuere quod in generatione Sanctorum sint anni Dei, id est, æternitas, quia duratio Sanctorum est finita à parte ante: sed æternitas Dei est infinita à parte ante & post: ergo illa non est Sanctis. Itē quo modo essendi *In*, est in illa generatione Sanctorum? Sicut mensura, non: quia Dei æternitas solius Dei est mensura. Si sicut causa in effectu: sed hoc modo est in cæteris creaturis, ergo, &c.

D

Resp. Dicendum illud verbum non esse dictum per commensurationem, neq; per æqualitatem, sed per concomitantiam, & conformitatem. Quia enim generatio Sanctorum, à parte post, durat in infinitum, durat etiam sine variatione: ideo illam summam æternitatem in æternum comitatur, & ei expresse cōformatur, & ideo sic exponit illud psalmi B. Augustinus: In generatione, & generationem anni tui: siue in generatione interminata quę est generatio Sanctorum, siue Sancti sunt illa generatio: & quia in perpetuum durat, & quia ex multis generationibus sunt collecti.

Aug. super Psal. 101. in 2. par. to. 8.

E

Pater dicitur esse in Filio, & Fil. &c. *Dub. VI.*

Contra: Quia si quidquid est in Deo Deus est propter summam simplicitatem: ergo quidquid est in Filio est Filius: ergo si Pater est in Filio, Pater est Filius.

Resp. Dicendum quod non est simile, quia cum dicitur aliquid esse in Deo, hęc præpositio, *In*, aut dicit distinctionē essentialē, & sic non quidquid est in Deo est Deus, quia nos in Deo viuimus, mouemur, & sumus. Aut nullam dicit distinctionem, nisi secundum modum intelligendi, & hæc ponit omnimodam identitatem: & ideo sequitur quod sit Deus quod est in Deo. Sed cum dicitur de persona hæc præpositio, *In*, dicit distinctionem personalem, & vna persona de alia non prædicatur: & ideo patet quod non est simile.

A

Nec exemplum aliquod rebus diuinis, &c. *Dub. VII.*

Videtur falsum, quia imago est expressa similitudo, & vestigium est in omni creatura: ergo videtur quod exemplum sit in omnibus.

Resp. Dicendum quod est exemplum exprimens perfecte cōsimiliter omnino, & tale nullum est in creaturis: quia imago & cæteræ creaturæ plus habent dissimilitudinis quam similitudinis: & est exemplū aliquo modo manuducens, & sic multa sunt, & ex multis colligitur vnum, nec tamen omnino perfectum.

Quod non intelligibile est homini, &c. *Dub. VIII.*

Videtur falsum, quia anima nostra quodam modo est omnia, & intellectus noster non tot intelligit quin plura possit intelligere.

Arist. lib. 3. de anima contex. 37.

Resp. Dicendum quod est loqui de intellectu comprehendente, & sic non est verum quod omnia intelligere possit: quia nec Deus, nec aliquid Dei est comprehensibile nobis, quia omnino infinitus. Et est loqui de intellectu apprehendente, & hoc dupliciter. Aut in ratione possibilitatis & suscipientis, & sic omne quod potest fieri, potest intelligere, quia possibile est ad intelligendum. Aut in ratione agentis, & quia non habet lumen tantæ potentiæ quod possit super omnia, scilicet præsentia & futura, quia multa sunt supra eius iudicium, sic non est omnium.

Nam si partem eiusdem qui genuit, &c. *Dub. IX.*

Videtur non sequi hoc, quia homo perfectus generat filium perfectum, & tamen non dat ei nisi partem.

Resp. Dicendum quod est perfectio simpliciter, & perfectio in genere. Perfectio in genere bene compatitur secum dationem, & receptionem partis, quia in dante supplетur per restaurationem, in accipiente per augmentum, & additionem: Sed perfectio simpliciter non patitur secum restaurationem, nec additionem: & quoniam in Deo perfectio est simpliciter: ideo si daret partem, in dante remaneret defectus, similiter & in accipiente.

Non per duplicem conuenientium, &c. *Dub. X.*

Contra: Aut tangit modos essendi, aut generandi. Non essendi, quia multo plures sunt quam isti. Non generandi, & ita in vtroque modo est insufficiens.

Resp. Aliqui dicunt quod Hilarius assignat hos modos generationis qui sunt in creaturis, vt excludat eos à Filio. Sed non assignat nisi duos modos, quia non loquitur nisi de generatione viui: viuens autem generabile diuiditur in vegetabile, & sensibile, & secundum illud duplex genus, duplex est modus generandi, quem tangit Hilarius Nam animalia generantur per coniunctionem maris, & feminæ, & plantæ per insertum. Et primum tangit cum dicitur: Non per duplicem conuenientium generationem, quia masculus & femina sunt duplicis generis quantum ad sexum, & tamen conuenientes sunt quātum ad formam & materiam. Secundum modum tangit cum dicit: Nec per insitiuam capacioris substantiæ naturam, sed per, &c sicut surculus inseritur arbori, sed per naturæ vnitam similitudinem, id est, similitudinem non

Expositio aliorum.

in na-

Expositio Doctoris.

in natura differentem. Aliter potest dici quod Hilarius non loquitur de modo generandi, sed loquitur quo modo Pater sit in Filio, & excludit modũ essẽdi, *In*, quo creatura dicitur esse in creatura secũdum modũ vsitatum, ad quem modum concurrit duplex conditio creaturarum. Prima est quo ad naturam diuersitas. Secunda est continentis capacitas: & has excludit ab illo modo existendi, qui est in diuinis, per illa duo quæ dicit quod Filius est in Patre non per coniunctionem duorum generum, neque per insitiuam capacioris substantiæ naturam, hoc patet per literam Hilarii: quoniam immediate subiungit in originali, & Magister omittit. Quia inquit Hilarius, per corporalem necessitatem exteriora fieri his quibus continentur interiora non possunt. Vult quod illud est impossibile in creaturis corporalibus, quod mutuo sint in seipsis, sicut Pater est in Filio. Quia propter corporalem necessitatem & imperfectionem interiora non possunt fieri exteriora his quibus continentur: vt si aqua est in vase, dum est intus, non potest fieri extra, & ita non continetur vas vt vas sit in aqua.

Dum naturam Dei non degenerat natiuitas.

Dub. XI.

Quæritur quid hoc sit dicere, quia non tantum in Deo, sed in creaturis pluribus non degenerat.

Degenerare quid.

Resp. Dicendum quod degenerare est extra genus generantis exire. Exire autem extra genus generantis hoc est, aut quantum ad formam communem & naturam, & sic est degeneratio in æquiuocis, sicut equus ex asina generat burdonem: & asinus ex equa mulum, vnde mulus degenerat. Alio modo degenerare est proprietates generantis relinquere, retenta natura, sicut filius qui generatur ex patre nobili & pulchro est rusticus & turpis. Tertio est degenerare, naturam generantis relinquere, non per dissimilitudinem, sed per diuersitatem, & hoc modo omnis natiuitas creata degenerat, quia in omni creatura generans est aliud à generante, & in sola diuina generatione degeneratio non est, quia nihil nascitur nouum, nihil additur alienum: & ideo generans à generante in substantia non separatur, & ideo sola illa generatio est nobilissima, &c.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis quæruntur quatuor. Primo quæritur, vtrum in diuinis sit ponere æqualitatem. Secundo dato quod sit, vtrum sit ibi summa æqualitas. Tertio, vtrum in diuinis sit æqualitas cum conuersione. Quarto, vtrum sit ibi æqualitas cum circumincessione.

QVÆSTIO I.

An in diuinis æqualitas sit ponenda.

Alex. Alensis 1.p.q.47. Memb.1.
S.Thom.1.p.q.42.art.1.
Et 1. Sent.dist.19.q.1.art.1.& 4.
Scotus 1.Sentent.dist.19.q.1.
Ægidius Rom. 1.Sent.dist.19.q.1.
Richardus 1. Sent. dist. 19.q.1.
Durandus 1.Sent.dist.19.q.1.
Marsilius Inguen. 1.Sent.q.22.Art.1.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.19.q.1.
Gregor. Arim. 1. Sent.dist.19.q.2.
Petrus de Tarantas.1.Sent.dist.19.q.1.
Gab.Biel 1.Sent.dist.19.q.1.

QVod sit ibi æqualitas, ostenditur primo per illud quod dicitur in symbolo: Totæ tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

Fundamenta.

Item hoc ipsum ostenditur ratione sic: Omnis multitudo reducitur ad vnitatem: ergo omnis inæqualitas ad æqualitatem: sed vnitas à qua est omnis multitudo, est vnitas increata: ergo & æqualitas ad quam reducitur omnis inæqualitas est æqualitas increata, ergo, &c.

Item omne quod perfectionis est, transferendum est ad diuina: sed æqualitas est perfectionis in creatura, ergo, &c.

Item vnum in substantia facit identitatem, vnum in quantitate æqualitatem, vnum in qualitate facit similitudinem: sed in diuinis non tantum est vnitas in substantia: sed etiam in quantitate, alioquin nõ esset ibi perfecta vnitas: ergo non tantum est ibi identitas substantiæ, sed & æqualitas.

Ad oppositum.

1. Contra: Vbi æqualitas ibi diuisibilitas, quia simplex simplici non æquatur: sed in diuinis non est ponere diuisibilitatem: ergo nec æqualitatem.

2. Item vbi æqualitas ibi quantitas, quia proprium est quantitatis secundum eam æquale, vel inæquale dici: sed in diuinis non est ponere quantitatem, quia secundum August. Deus magnus sine quantitate, ergo, &c. *Lib.5. de Trin. cap.1. tom.3.*

3. Item: Vbi æqualitas, ibi finitas, quia ibi est commensuratio, ergo vbi est mensura, ibi est finitas: sed in diuinis est infinitas, ergo, &c.

4. Item: Vbi æqualitas, ibi diuersitas, quoniam nihil est sibi æquale: sed in diuinis est omnimoda vnitas: ergo non est ibi æqualitas.

CONCLVSIO.

Cum in diuinis, virtutis quantitas reperiatur, ponenda est ibi æqualitas.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod æqualitas ponitur in diuinis, secundum quod dicitur in symbolo, & dicit Augustinus. Ad hoc intelligendum, notandum quod æquale, & inæquale est propria passio consequens quantitatem. * Quantitas autem dicitur dupliciter, proprie scilicet quantitas molis, & translatiuè quantitas virtutis: & quia illa est propria passio quantitatis, æqualitas consequitur vtramque quantitatem: ergo vbi est ponere quantitatem virtutis, ibi est ponere æqualitatem vel inæqualitatem. Hæc autem quantitas virtutis ponitur in spiritualibus, & summe reperitur in diuinis: quia hæc quantitas non repugnat simplicitati sed consonat: similiter nec æqualitas consequens istã quantitatem. Et quia altera pars contradictionis completior attribuenda est Deo, & æqualitas præit inæqualitatem: ideo ponenda est æqualitas in diuinis, & concedendæ sunt rationes ad hoc.

Aug. lib.3. contra Maximin.c.10. tom.6. Et li.7. de Trin. ca.6. tom.3.
** Ex Aug. lib. de Quant. animæ cap.3. & sequent. tom.1. Illud idem tenet S. Thom. 1.p. q.42. art.1.*

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium quod vbi æqualitas, ibi diuisibilitas: dicendum quod verum est de æqualitate quæ consequitur quantitatem molis.

2. Ad illud quod secundo obiicitur: Vbi æqualitas ibi quantitas: dicendum quod verum est secundum genus, vel secundum speciem: & quamuis nomen quantitatis non transferatur, transfertur tamen nomen speciei, vt magnitudo.

3. Ad illud quod obiicitur, vbi æqualitas, ibi finitas: dicendum quod æqualitas in creaturis duo importat, scilicet cõterminationem, & excessus priuationem. Primum est incompletionis ratione limitationis. Secundum perfectionis: ideo transfertur ratione secundi, nõ primi. Posset tamen dici quod infinitum quod est incomprehensibile, secundum veritatem ab infinito est comprehensibile: & ideo commensurabile infinito: & ex hoc non sequitur: est commensurabile infinito, ergo finitum: immo magis infinitum est ibi quid & simpliciter.

4. Ad illud quod obiicitur, vbi æqualitas, ibi diuersitas, dicendum quod est diuersitas suppositorum, & diuersitas formæ. Ad æqualitatem & similitudinem requiritur diuersitas suppositorum, non autem formæ diuersitas, sed vnitas. Quod autem consequitur in inferioribus ad diuersitatem suppositorũ, numeratio formę vel quantitatis, hoc est, imperfectionis: & ideo totum quod est

perfectionis transfertur in Deum. Non tamen est in suppositis, proprie loquendo, diuersitas, sed distinctio.

QVÆSTIO II.

An in diuinis sit summa æqualitas.

Alex. Alens. 1. p. q. 47. Memb. 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 19. q. 3.
Richardus 1. Sent. dist. 19. q. 3.
Franciscus de Mayr. 1. Sentent dist. 20. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 19. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 19. q. 2.

Fundamenta. *Aug. de fid. ad Petrum ca. 1. tom. 3. Lib. 6. de Tr. ca. 4. & lib. 8. cap. 1. tom. 3.*

VTrum in diuinis sit summa æqualitas. Et quod sic videtur hoc modo sicut dicitur ab August. in lib. de fide ad Petrum: Non dicitur aliquis maior alio, nisi aut quia præcedit ætate, aut quia excedit magnitudine, aut quia superat potestate: sed nihil horum est in diuinis, vt probat August. & Magister: ergo nihil est ibi inæqualitatis: ergo est ibi summa æqualitas.

Aristot. 5. Metaph. de simili.

ITEM non potest maior æqualitas excogitari, quam vbi vnum æquatur vni, & vnum pluribus, & vnum omnibus. Sed in diuinis tantus est Filius, quantus est Pater: & tantus est Filius quantus Pater & Spiritus sanctus: & tantus etiam Filius quantus omnes tres, ergo, &c.

ITEM vnitas in quantitate, sicut dictum est, facit æqualitatem: ergo vbi summa vnitas, ibi summa æqualitas, sed hoc est in diuinis, ergo, &c.

ITEM status non est nisi in summo: sed status est in illa æqualitate per reductionem omnium ad ipsam, ergo &c.

Ad oppositum. *Quæst. 21. tom. 4. & lib. 1. contex. aduers. legis & prophet. tom. 6.*

1. CONTRA: Augustinus in lib. 83. q. Si omnia essent æqualia, non essent omnia ergo omnimoda æqualitas tollit perfectionem in diuinis. Si ergo nihil est ponendũ in Deo quod repugnet perfectioni in diuinis, non est ibi omnimoda æqualitas.

2. ITEM maior est æqualitas quæ attenditur secundum quantitatem continuam & discretam quam secundum continuam tantum: sed in diuinis non est æqualitas secundum quantitatem discretam, quia ibi est Trinitas, & ita imparilitas: ergo in diuinis non est omnimoda æqualitas.

3. ITEM maior est æqualitas quæ attenditur secundũ potentiam, & sapientiam, & bonitatem, quam quæ secundum sapientiam, & potentiam tantum: sed in diuinis non est æqualitas secundum bonitatem: ergo non est ibi summa æqualitas. Probatio minoris: bonum est diffusiuum sui, sed magis diffundit se Filius quam Spiritus sanctus: quia producit sibi æqualem, & etiam Pater quã Filius, ergo, &c. Quæritur ergo, quare August. non ostendit æqualitatem in sapientia, & bonitate: & iterum quare non ex parte loci, sicut magnitudinis, & etiam aliarum differentiarum quantitatis: quod cum non faciat, nõ videtur assignare omnimodã æqualitatem, sed solum in partem: aut si omnimodam ostendit, insufficienter procedit.

De fide ad Petrum c. 1. tom. 3.

CONCLVSIO.

Cum in personis diuinis reperiatur æternitatis, potentiæ, & magnitudinis quantitas summa, etiam summa æqualitas ibidem ponenda est.

RESP. Ad arg. Dicendum quod in diuinis est summa æqualitas, & summa etiam assignatur ab August. quoniam sufficienter ostenditur remotio omnis inæqualitatis per illa tria quæ sunt æternitas, & magnitudo, & potentia. Horum trium distinctio, & sufficientia ab aliquibus accipitur sic. Quia enim in diuinis non est extensio molis, nec aggregatio multitudinis: ideo non est ibi quantitas continua extensiua, nec discreta: sed loco eius est quãtitas virtutis, quæ tangitur per hoc membrum quod est potentia. Quia vero Deus suo ambitu complectitur omnem durationem: ideo est ibi quantitas æternitatis correspõdens tempori. Quia vero ambitu suæ immensitatis complectitur locum omnẽ & locatum: ideo est ibi quãtitas magnitudinis correspõdens loco. Et sic patet quod cum non sit aliam quantitatem accipere ibi, quod sufficienter in illis ostenditur æqualitas & consistit. Sed hæc distinctio non est conueniens, tum quia non est in Deo quantitas virtutis, & ita non deberet ibi esse nisi vnum membrum, nec debet illa distingui contra alias: tum etiam, quia magnitudo in diuinis non tantum attenditur quantum ad ambitum localitatis, sed etiam quantum ad intensionem bonitatis. Vnde dicitur in 6. lib. de Trin. quod in spiritualibus idẽ est maius & melius: & propter hoc quantitas virtutis non tantum attenditur in operatione, sed etiam vt res considerata in omnimoda absolutione. Ideo possumus aliter horum trium distinctionem & sufficientiam assignare: in omni enim quod est, conuenit hanc triplicem considerationem habere. Potest enim aliquid considerari in comparatione ad suam originem, siue à parte ante, & sic vnum maius est altero, quando origo eius est prior, & contra hoc est æqualitas æternitatis. Potest iterum considerari in se, & sic dicitur vnum altero maius: quia maioris extensionis, vel quia maioris valoris. Contra hanc est in Deo æqualitas magnitudinis, vt hæc æqualitas non tantum dicatur per comparationem ad localitatem, sed etiam ad sapientiam & bonitatem, & ad omne quod facit alterum altero dici maius, quia melius. Vnde Augustinus & Magister in hac distinctione probant æqualitatem magnitudinis per æqualitatem virtutis, siue in virtute. Potest etiam tertio considerari per comparationem ad effectum, & sic dicitur maius, quia potentius. Et contra hoc est æqualitas potentiæ. Quoniam ergo ratio æqualitatis non contingit pluribus modis considerari, si æqualitas est in istis, summa est: & cum ostenditur in istis, summa ostenditur, & perfecta inductione proceditur, & sic patet quod vltimo quærebatur.

Improbatio explicationis.

Aug. 6. de Trin. cap. 8. tom. 3.

Explicatio Doctoris.

Explicatio aliorum.

1. AD illud quod obiicitur primo quod æqualitas repugnat perfectioni, dicendum quod verum est, perfectioni vniuersi, quæ aggregata est ex diuersitate, non sic est in Deo.

2. AD illud quod obiicitur quod maior est æqualitas secundum vtramque quantitatem, &c. Dicendum quod summa æqualitas non est in quantitate continua nec discreta, quia ibi vnum non æquatur pluribus: sed hæc est perfectissima æqualitas, ideo solum secundum quantitatem virtutis attenditur.

3. AD illud quod obiicitur de bonitate, quia diffusiuum, &c. Dicendum quod emanatio personæ non attẽditur secundum rationem bonitatis essentiæ, sed magis fecunditatis personæ, vel in persona: & ideo non sequitur quod si Spiritus sanctus non producit quod propter hoc habeat minus de bonitate. Vnde notandum quod duplex est diffusio scilicet intra vel extra. Diffusio intra est quando persona procedit à persona, vnitate naturæ, & hæc non est proprie diffusio: & hoc non consequitur bonum quia bonum: sed bonum in hypostasi, quæ aliã producere nata est: & ideo secundum hanc diffusionem nõ dicitur vna persona altera melior. Est alia diffusio extra, quæ attenditur in productione effectus, & secundũ hanc rationem attenditur diffusio proprie & ratio boni: & quia in hac vna persona alterã nõ excedit, quia indiuisa sunt opera Trinitatis: ideo hac nõ est vna melior altera.

QVÆSTIO III.

An æqualitas conuersim in diuinis dicatur.

Alex. Alens. 1. p. q. 47. Membro 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 19. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 19. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 19. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 19. q. 3.

VTrum in diuinis sit æqualitas cum conuersione. Et quod non, videtur hoc modo: Chrysost. super illud Hebr. 1. Qui cum sit splendor, &c. Filius est æqualis Patri, non Pater Filio.

Ad Oppositum. *Aug. 6. de Trin. ca. 10. tom. 3.*

2. ITEM Hilar. Imago si perfecte implet illud cuius est ipsa, coæquatur ei, non illud suæ imagini.

3. ITEM

Cas.tom.3. 3. ITEM August. in 1. lib. de doctrina Christiana: In Patre vnitas, in Filio æqualitas: ergo videtur quod Pater non sit æqualis Filio, vt Filius Patri.

De diuinis nom. cap.9. à medio. 4. ITEM Diony. In causis & causatis non recipimus reciprocationem: sed Pater est principium Filij, ergo, &c.

Fundamenta. *Arist.1.Metaph. context.20.* CONTRA: Omne relatiuum æquiparantiæ denominat extremũ secundum modum consimilem: sed æqualitas est relatio æquiparantiæ: ergo similis reciprocatio.

ITEM vnum in quantitate facit æqualitatem: sed sicut Filius est vnum cum Patre, ita Pater vnum cum Filio quantum ad substantiam, & quantitatem: ergo sicut Filius est æqualis Patri, ita Pater Filio: ergo est ibi reciprocatio.

B ITEM æqualitas mutua & reciproca, maior est quam non reciproca: ergo si in diuinis est summa æqualitas, patet, &c.

ITEM omne quantum comparatum quanto, aut est maius, aut minus, aut æquale: sed Pater est quantus virtute, & similiter Filius: aut ergo Pater est maior, virtute, Filio, aut minor, aut æqualis.

CONCLVSIO.

In diuinis reperitur æqualitas secundum conuersionem, cum reciprocatio sit de ratione æqualitatis.

C Ratio cõclusionis inferendæ. RESP. AD arg. Dicendum quod æqualitas est ibi non tantum quia diuina, sed etiam quia æqualitas: & cum æqualitas de sui ratione dicat reciprocationem in quantum æqualitas, secundum hoc credendum est quod Pater æqualis Filio, & Filius Patri. Et ad intelligentiam obiectorum notandum quod dupliciter est loqui de æqualitate. Explicatio. Aut prout dicit respectum æquiparantiæ, aut prout vltra respectum concernit actum coæquationis. Inquantum dicit respectum æquiparantiæ, sicut ostendunt rationes, necesse est quod sit ibi reciprocatio: sed inquantum vlterius concernit actum coæquationis, sic dicit rationem imitationis, & sic non conuenit Patri respectu Filij, quia importaret subauctoritatem in Patre. Vnde non dicitur Pater coæquari Filio, quia Filium non imitatur, nec perfecte, nec imperfecte. Et sic est simile, si dicatur: *Hoc cum illo*: Potest enim dupliciter intelligi. Aut prout dicit duorum coniunctionem: & sic de necessitate attenditur secundum conuersionem. Si enim iste vadit cum illo, necesse est etiam quod verum sit econuerso. Alio modo, *Hoc cum illo*, dicit associationem, & ita quandam subauctoritatem in associante: sic dicitur quod miles vadit cum rege, non econuerso: similiter intelligendum est cum æqualitate. *Hanc doctrinam sequitur S. Tho.1.part. q.42.art.1.* D

1.2.3.4. ET ex his patent auctoritates sanctorum quę loquuntur de æqualitate secundo modo, præter illam Dionys. ad quam respondendum quod non habet locũ in proposito, quia Dionys. loquitur proprie de causa secundum quod causa dicitur illud ad cuius esse sequitur aliud: & ita differt per essentiam ab effectu: & hoc modo non cadit in Deo respectu personæ.

QVÆSTIO IV.

An in diuinis sit æqualitas cum circumincessione.

S.Thom.1.p.q.42.art.5.
Et 1.Sentent. dist.19.q.3.artic.2.
Scotus 1.Sent.dist.19.q.2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 19.pr. 2.q.2.
Henricus in summa art.53.q.vlt.
Richardus 1. Sentent. dist.19.art.2.q.2.
Franciscus de Mayr.1. Sentent. dist.20.q.3.
Io.Baccon.1.Sent.dist.19.q.2.
Thomas Argent.1.Sentent. dist.19.q.vnica.
Marsilius Inguen. 1. Sent. dist.19.q.22.art.2.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.19.q.4.
A *Petrus de Tarantas.1.Sent.dist.19.q.4.*
Gab.Biel 1.Sent.dist.19.q.2.

VTrum in diuinis sit æqualitas cum circumincessione. Et quod sic ostenditur primo auctoritate Domini: Ego in Patre, & Pater in me est. Fundamenta. *Ioan.14.b*

ITEM Aug. de fide ad Petrum: Propter vnitatem naturæ totus Pater est in Filio, & Spiritu sancto. *Aug. de fide ad Petr. c.1. in med. tom.3.*

ITEM hoc ipsum ostenditur ratione, quia in quocunq; est substantia vel essentia Patris, est Pater: sed substantia Patris est in Filio: ergo Pater est in Filio, eadem ratione est Filius in Patre.

ITEM omne cognitum est in cognoscente vel per veritatem, vel per similitudinem. Sed Pater cognoscit Filium quantum ad Hypostasim & proprietatem: ergo Filius est in Patre, aut quantum ad veritatem, aut quantum ad similitudinem veritatis. Non quantum ad similitudinem, quia tunc esset Filius in Patre sicut creatura: ergo quantum ad veritatem, eadem ratione Pater in Filio: ergo circumincessio est ibi.

ITEM omne quod est comparatum ad alterum, aut est in illo, aut extra illum. Si ergo Filius comparatur ad Patrem, aut est in illo, aut extra. Si in eo, eadem ratione & Pater in eo. Si extra eum, sed illa quorum vnum est extra alterum differunt per substantiam, ergo Pater & Filius substantialiter differunt.

ITEM maior est conuenientia in diuinis quam sit generis ad species, vel totius ad partes: sed propter conuenientiam generis ad species, genus est in speciebus & econuerso: ergo multo fortius in diuinis, Pater est in Filio & econuerso.

1. CONTRA: Si Pater est in Filio, & econuerso: ergo Pater est in Patre. Sicut enim sequitur in prædicando quod quidquid prædicatur in plus vel æque de aliquo, prædicatur de omni eo quod est sub eo: ergo similiter, si aliquid est in aliquo, necesse est quod in eodem sit omne quod est in eo: ergo si Filius est in Patre, omne quod est in Filio est in Patre, sed Pater est in Filio: ergo Pater est in Patre. Ad oppositum.

2. ITEM quandocunq; duo simplicia eiusdem generis simul sunt, ita quod vnum est in altero, non distinguuntur ab inuicem, sicut punctus est in puncto. Si ergo Pater & Filius sunt omnino simplices: si Pater est in Filio, & Filius in Patre, non videtur quod distinguantur.

3. ITEM si duæ essentiæ diuinæ essent, impossibile esset quod vna esset in alia: quia vna non posset illabi alii: quoniam vtraque esset æque spiritualis & summe spiritualis: ergo si duæ personæ sint æque & summe spirituales, impossibile est quod vna sit in altera: & ita videtur q Deus non possit esse in creatura quin ei illabatur. Si ergo persona est in persona, videtur omnino ei illabi.

4. ITEM quæro quid significet hoc quod est esse in Patre, vtrum dicatur secundum substantiam, aut secundum relationem. Si secundum relationem, hoc est, contra Aug. qui dicit in litera quod propter vnitatem naturæ totus Pater est in Filio & Spiritu sancto. Si secundum substantiam: Quæ secundum substantiam dicuntur, cõueniunt tribus: ergo hoc quod est esse in Patre conuenit Filio, & Spiritui sancto, & Patri: ergo Pater est in Patre: quod non conceditur. *De fide ad Pet.cap.1. in med.*

E 5. ITEM cum dicitur: Pater est in Filio, & Filius in Patre, aut importatur eadem habitudo, aut altera. Si eadem, cum Filius sit in Patre vt in principio: tunc similiter Pater esset in Filio, vt in principio: quod simpliciter est absurdum. Si importatur altera habitudo: ergo si non est circumincessio, cum dicitur genus est in specie, & species in genere, similiter nec in proposito esset circumincessio.

6. ITEM Filius est de Patre & apud Patrem, & non conuertitur: ergo pari ratione videtur quod non conuertatur, quod si Pater est in Filio, quod Filius sit in Patre.

7. ITEM nouem modi essendi sunt in creaturis. Primo modo sicut pars in toto. Secundo modo sicut totum in partibus. Tertio modo sicut species in genere. Quarto modo sicut genus in speciebus. Quinto modo sicut for- *Ex Boetio super Arist. Antepradic. & 4. Physic.context.33.*

ma in materia. Sexto modo sicut rectum siue modum in regente. Septimo modo sicut res in suo fine. Octauo modo sicut contentum in continente. Et nonum addit Boetius, scilicet sicut accidens in subiecto. Quæritur ergo quo istorum sit Pater in Filio, & econuerso: & cum nullo illorum sit dare, videtur quod nullo modo sit.

CONCLVSIO.

Inter personas diuinas est æqualitas secundum circumincessionem, quia habent cum distinctione naturæ vnitatem.

Conclusio. Explicatio. Ratio.

RESP. Ad Arg. Dicendum quia sicut auctoritates probant & rationes, in diuinis est summa & perfecta circumincessio. Et hic notatur circumincessio qua dicitur quod vnus est in alio & econuerso: & hoc proprie & perfecte in solo Deo est: quia circumincessio in essendo ponit distinctionem simul, & vnitatem. Et quoniam in solo Deo est vnitas cum distinctione, ita quod distinctio est inconfusa, & vnitas indistincta: hinc est quod in solo Deo est circumincessio perfecta. Et patet ratio huius, quia ratio circumincessionis est perfecta vnitas essentiæ cũ distinctione personarum: & quoniam hoc proprium est solius Dei: ideo & circumincessio talis secundum quod dicit Hilar. & Magister inducit in litera.

Solutio aliorum.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod Pater est in Filio, & Filius in Patre, ergo Pater est in se, dicunt quidã quod argumentum nõ valet, quia mutatur habitudo eius quod est, *In*. Quia in vno dicit habitudinẽ principiati ad principium, in alia autem habitudinem principii ad principiatum. Tamen illud non oportet dicere, quia sicut iam patebit, *In*, non dicit diuersam habitudinem: Nec tamen sequitur, immo est accidens ibi, eo quod, *In*, notat distinctionem, sicut accidens est hic: Petrus est similis Paulo, & Paulus Petro: ergo Petrus est similis Petro, ita & in proposito intelligendum.

Improbatio solutionis. Solutio propria.

2. AD illud quod obiicitur, simplicia simul existentia confunduntur in vnum, dicendum quod illud verũ est, quãdo simplicia habẽt distingui penes illud in quo sunt, sicut punctus & vnitas ab eo in quo est. Sed quando seipsis distinguuntur & in seipsis substantificantur, tunc quamuis sint simul, non confunduntur, & tales sunt Hypostases diuinæ. Et huius simile quamuis perfecte non possit in creatura inueniri, tamen Dionys. ponit exemplum in luminibus quę multa sunt in eodem aere inconfusa, & huius signum est: quia quando luminare aufertur, trahit lumen suum, nihil de aliis conuellens, & ratio huius est, quia lumina in aere non distinguuntur penes id in quo.

Dionys. de D. nominibus c. 2. p. 1 circa med.

3. AD illud quod obiicitur quod essentia non est in essentia nisi per illapsum, &c. Dicendum quod non est simile, quia vbi est essentiarum diuersitas, si vna est in altera, oportet quod vna sit aliquo modo materialis alteri, sed quoniam personæ differunt, salua essentiæ vnitate, vna est in alia, quia essentia vnius est essentia alterius, & ita sicut idem non illabitur sibi, ita nullus potest esse ibi illapsus.

4. AD illud quod quæritur, quid significet hoc quod est esse in Patre, dicendum quod sicut sancti innuunt, sicut æquale dicit respectum secundum vnitatem quantitatis, & simile secundum vnitatem qualitatis, similiter hoc quod est: Esse in Patre, secundum vnitatem substantiæ. Vnde sicut æquale simul importat substantiam cum relatione, sicut patebit infra, ita & hoc quod est esse, *In*. Et sicut hoc quod est: æqualis Patri, artatur ad standum pro aliis personis, ita & in proposito intelligendum.

S. Thom. conuenit cum S. Bonau.

5. AD illud quod quæritur, vtrum importetur eadem habitudo, dicendum sine præiudicio quod sic, quantum est de ratione nominis. Sicut enim cum dicitur: Pater est similis Filio, & econuerso: non importatur alia & alia habitudo: ita nec in hoc quod est: *Esse in*, quia importat relationem identitatis siue consubstantialitatis. Vnde sicut si dicatur: *Pater*, est similis Filio, & econuerso, non dicitur alia habitudo: sic in proposito, quia significat hoc quod est, *esse in Patre*, idem quod est, *esse Patri consubstantialem*. Et vniformiter accipitur consubstantialis, cum dicitur de Patre & Filio: Et hoc patet, quia si nõ diceret consimilem habitudinem, nõ esset circumincessio, sicut nec est quando dicitur creatura esse in Deo, & Deus esse in creatura, quia alia importatur habitudo in vtroque.

6. AD illud quod quæritur de hoc quod est, *apud*, &c. dicendum quod quædam propositiones important habitudinem repugnantiæ, vt *contra*. Quædam distantiæ, vt hoc quod est, *ad*, & *prope*. Quædã causæ, vt *de*, & *ex*. Quædam conuenientiæ, vt *in*, & *cum*. Primæ & secundæ nullo modo recipiuntur, sed tertię & quartæ sic: tertiæ sic quod non conuersim: sed quartæ conuersim, quia conuenientia est relatio æquiparantiæ.

7. AD vltimum soluendum quod iste est singularis modus essendi *In*, qui non continetur inter illos, nec potest reperiri proprie in creaturis.

DISTINCT. XIX. PARS II.

De æqualitate diuinarum personarum cum exclusione inæqualitatis.

Huius Partis Textum supra videre licet.

Sed iam nunc ad propositum redeamus.

Expositio textus.

SVPRA ostendit Magister, diuinas personas æquari quantum ad æternitatem & magnitudinem, per hoc quod vna essentia est in singulis tota. Hic ostendit quod est summa in eis æqualitas, & hoc facit excludendo ab eis communem rationem inæqualitatis. Et diuiditur hæc pars in tres partes. In prima ostendit quod non cadit ibi ratio totius & integri. In secunda ostendit quod non cadit ibi ratio generis, speciei, vel indiuidui, ibi: *Hic adijciendum est quod tanta est æqualitas*, &c. In tertia ostendit quod non cadit ibi ratio numeri, ibi: *Quod autem Ioannes dicit*, &c. Prima iterum pars in duas. In prima, quia fecerat digressionem, continuat dicta dicendis. In secunda vero ostendit quod ibi non cadit ratio totius & partis, ibi: *Nec est aliqua trium personarum.* Item secunda pars in qua ostendit quod in diuinis non cadit ratio vniuersalis siue generis & speciei, habet duas partes. In prima ostendit quod non est accipere genus in diuinis, nec speciem, nec indiuiduum. In secunda vero contra hoc opponit auctoritate Damas. ibi: *His autem videntur aduersari quædam.* Prima habet duas, primo ostendit quod non est ibi natura generis, vel speciei, vel indiuidui. Secundo quod non est ibi ratio materialis principii, ibi: *Notandum etiam quod essentia diuina non est materia.* Similiter pars in qua obiicit contra hoc, habet duas. In prima ostendit quod cadit ibi ratio vniuersalis, & indiuidui, ratione Damas. In secunda soluit. Primum facit, ibi: *His autem videntur aduersari*, &c. Secundum, ibi: *Hæc autem quæ hic dicuntur licet in singulis sermonibus*, &c. Item pars tertia in qua ostendit quod in diuinis nõ cadit ratio numeri, habet quatuor particulas. In prima præmisso quod in æqualitate personarum non cadit ratio numeri: ostendit quibus modis differre numero non conueniat personis, & quibus modis conueniat. Secundo quod in diuinis personis tanta est magnitudo in vna persona, quanta in tribus, ibi: *Sciendum est ergo.* In tertia ostendit quod Deus non potest dici triplex, siue multiplex, ibi: *Præterea cum Deus dicatur trinus.* In quarta ostendit differentiam inter pluralitatem quæ est in creaturis corporalibus, ibi: *In rebus corporeis non tantum*, &c.

Diuisio.

Et notandum quod tota summa & fundamentum totius distinctionis in hoc verbo consistit quod diuina essentia est magnitudo vna non multiplicata, & tota non

non diuisa est in qualibet personarum: ideo necesse est quod personæ sint omnino æquales magnitudine. Nec po est ibi cadere ratio totius vniuersalis, quia illud multiplicatur in partibus. Nec totius integri, quia illud diuiditur in partes. Nec est totum in qualibet parte, & ita nec ratio materialis principii, nec ratio numeri. A

Oret, vt quod credit, intelligat.

Dub. I.

Videtur improprie loqui, quia nullus orat quod non desiderat, & nullus desiderat quod non cognoscit, vel intelligit. Item nullus assentit rei quam mente non intuetur, siue concipit: ergo nullus assentit rei quam non intelligit, quia intelligere est mente intueri. B

RESP. Dicendum quod intelligere dupliciter dicitur: vno modo idem est quod cognoscere aliquid, quod per nomen dicitur. Alio modo idem est quod ratione apprehendere. Primo modo antecedit fidem quæ est ex auditu, secundo modo consequitur, quia nulla ratio humana sufficit ad manifestanda credibilia nisi intellectus fide illustretur, & captiuetur.

Aliqua differre numero quæ in enumeratione, siue computatione non sibi adiunguntur.

Dub. II.

Videtur male dicere, quia illi computationi aut respondet aliquid in re, aut nihil. Si aliquid respondet: ergo non differt à præcedenti differentia. Si nihil respondet: ergo distinctio siue computatio nostra super nihil & vanum fundata est. C

RESP. Dicendum quod computationi nostræ cum dicimus: Vnus, duo, tres, aliquid respondet. Sed illud non est diuersitas numeralis, sed distinctio personalis, vnde in diuinis non dicitur esse numerus, nec differentia secundū numerum nisi addatur secundum numerum personarum, qui dicit distinctionem in hypostasibus, non in natura: ideo quamuis dicantur tres personæ, tamen non est ibi ternarius, sed Trinitas.

Cum Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex.

Dub. III.

D

Sap.7.d Videtur dicere contra illud quod dicitur: Spiritus sapientiæ est multiplex: ergo duplex vel quadruplex: ergo, &c.

Isid. lib. 7. Etymolog. c.4. ITEM Isidorus dicit quod Trinitas est multiplex & numerabilis.

ITEM ratione videtur, quia pannus vnus in substantia duplicatus duplex dicitur, triplicatus triplex. ergo si vna est substantia in tribus hypostasibus, videtur triplicari in eis & triplex dici.

RESP. Dicendum quod distinctio personarum non potest significari per additionem termini numerabilis ad hoc nomen, *Deus*, nisi huius nominis *Trinus*, quod specialiter ad hoc inuentum est, vt significet pluralitatē in suppositis cum vnitate formæ Quia ergo hoc nomen *triplex*, dicit distinctionem simpliciter in termino cui additur, vel quantum ad formam, vel quantum ad partium multiplicationem: & quia in Deo non cadit multiplicatio, nec quantum ad formam, nec quantum ad partes, ideo nullo modo potest dici triplex. E

QVOD ergo obiicitur quod dicitur multiplex, dicendum quod istud est dictum causaliter, quia est causa multorum: & quia variorum donorū effectiuū est principium, in quibus est vera diuersitas, non sic in personis. Et quod dicit Isidorus, improprie dictum est, & exponendum est. AD illud, quod idem pannus dicitur multiplex, dicendum quod verum est: sed tamen secundum alias & alias partes: & quia in Deo non est alietas partium nec formæ, ideo non potest dici triplex.

In rebus enim corporeis. Dub. IV.

Videtur male dicere quod in rebus corporeis plus sint duæ quam vna. Videtur enim instantia, quia ignis cum ferro non est quid maius quam ferrū per se, siue lux cum aere. Si dicas quod non sunt corpora, obiicitur quod corpus glorificatum simul est cum non glorificato, & tantum locum occupat non glorificatum per se, quantum cum glorioso: ergo non sunt maius, quia corpus maius maiorem occupat locum.

RESP. Dicendum quod Augustinus loquitur de rebus corporeis quarum quælibet est corpus: sed ignis in ferro, lux in aere, non est corpus, sed proprietas corporis. Præterea notandum quod Augustinus non accipit ibi *maius* extensiue, sed accipit *plus* quantum ad veritatem existentiæ vel essentiæ. Cum enim non sit summa veritas in qualibet re, plus est de veritate existentiæ in duabus rebus quam in vna; quamuis non sit ibi plus de latitudine distantiæ, siue extensiuæ magnitudinis, vel capacitatis contentiuæ, &c.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis quatuor quæruntur. Primo, vtrum in diuinis sit ponere totum integrale. Secundo, vtrum sit ponere totum vniuersale. Tertio, vtrum in diuinis personis sit principium materiale. Quarto, vtrum in diuinis sit differentia secundum numerum.

QVÆSTIO I.

An in diuinis ponendum sit totum integrale.

Scot. in Reportatis 1. Sentent. dist. 19. q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 19 princ. 2. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 19. q. 1 art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 19. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 19. q. 7.

QVod sit ponere totalitatem integritatis, videtur per Augustinum primo, & habetur in litera. Tota essentia est in singulis personis: ergo aut est ibi implicatio falsi, aut est ibi totalitas: sed non est ibi implicatio falsi: ergo est ibi totalitas. Ad oppositum. *Aug. 6. de Trin. ca. 10. in fi. tom. 3*

2. ITEM hoc ipsum ostenditur ratione, quia vbi quantitas, ibi totalitas & integritas. Sed in diuinis est quantitas virtutis: ergo saltem secundum illam & integritas.

3. ITEM vbi pluralitas ibi integritas, quia omnis pluralitas constat ex vnitatibus: sed in Deo est pluralitas, quia Trinitas: ergo in Deo est integritas.

SI dicas quod illa pluralitas non integratur, quia nihil plus est in tribus quam in vno: contra si tantum est in tribus quantum est in vna: ergo tantum credit & æque plene credit, qui credit vnum solum esse suppositum, sicut qui credit tres esse personas: sed hoc est falsum: est ergo, &c.

4. ITEM Si aliquid est æquale alicui, eodem addito, adhuc erit æquale: ergo si aliquid est totum ad aliquid, eodem addito adhuc erit totum: sed *tres*, est totum ad vnum: ergo tres personæ ad vnam personam.

5. ITEM omne quod prædicatur de aliquibus simul, & de nullo per se, est totum integrum ad illa, istud constat & non habet instantiam: sed Trinitas prædicatur de tribus personis simul & de nulla per se: ergo, &c.

6. ITEM omne quod remouetur ab aliquo differt ab illo genere, vel specie, vel numero, vel est totum ad illud: sed Trinitas remouetur à Patre, quia Pater non est Trinitas: nec differt genere, vel specie, vel numero: ergo, &c.

CONTRA per Ambrosium in lib. de Tr. In diuinis nullam ponimus totalitatem, quia non est ibi quantitas, nec numerus. Fundamenta *1. de fid. c. 2. tom. 4.*

ITEM ratione videtur, quia omne integrum est com-

positum ex partibus: sed Deus est summe simplex, ergo in Deo nulla est totalitas, nec integritas: ergo,&c.

Item omnis pars sub ratione partis habet esse imperfectum respectu totius, quia ex aliquibus omnino perfectis non resultat tertium: ergo cum in diuinis nihil imperfectionis sit ponẽdum, non est ibi pars, ergo à relatiuis nec totum.

Item omne totum est maius sua parte: sed vbi infinitas, ibi non est maius & minus: ergo nec totalitas: sed in diuinis est infinitas: ergo.

Item omne totum est resolubile vel secundum rem, vel secundum intellectum: & omne resolubile est corruptibile: ergo cum in Deo nihil sit corruptibile, non erit resolubile, & ita nec totum.

B

Conclvsio.

Ratio totius, prout dicit perfectum atque absolutum, reperitur in Deo: non autem vt dicit respectum ad partes, vel compositionem.

Resp. Ad arg. Totum siue totalitas vno modo dicitur absolute, & sic totum idem est quod perfectum. Alio modo dicitur totum per comparationem ad partem, & sic dicitur totum quod habet partem & partem siue partes. Primo modo bene est ponere totalitatem in Deo, secundo non, nec etiam partialitatem. Non totalitatem, quia aufert simplicitatem. Non partialitatem, quia tollit perfectum. Neutrum, quia tollit æqualitatem summam.

C

1. Ad illud ergo quod obiicitur de August. qui dicit quod tota essentia, *&c.* Dicendum quod totum accipit pro perfecto, vel totum ibi accipitur priuatiue, quia priuat hoc, quod est esse partem extra partem. Vnde tantum valet tota essentia, quantum valet non habens partem extra vel intra.

2. Ad illud quod secundo obiicitur quod est ibi quãtitas virtutis, dicendum quod quantitas virtutis stat cũ summa simplicitate: ideo abstrahit à totalitate & integritate.

D

3. Ad illud quod obiicitur quod vbi pluralitas. ibi, *&c.* dicendum quod pluralitas in creaturis duo dicit: Dicit enim aliquorum distinctionem, & ex ipsis vnius multiplicationis constitutionem. Primum quidem reperitur in diuinis, quia ibi est distinctio vere. Secundum non, quia vbi constitutio est, ibi constituentia minus habent quam totum quod constituunt, & ita essentialiter differunt ab inuicem. In diuinis autem non sic, quia cum Pater habeat totam essentiam, nõ partem, non potest minus habere, nec essentialiter differre: & ideo dicendum quod in diuinis reperitur pluralitas ratione distinctionis. Sed quia pluralitas est totum ratione constitutionis, & hoc non est in diuinis: ideo nõ sequitur quod sit ibi totalitas: est tamen naturæ vnitas, & personarum pluralitas, & tantum est in vnitate, quantum in pluralitate: sed non tot modis. Sed quia fides non tantum est respectu essentiæ, vel magnitudinis, sed etiam modi essendi: patet quod obiicitur quod non tantum credit, qui credit vnam personam, quantum qui credit plures.

E

4. Ex hoc patent sequentia, quia vnum est pars trium secundum quod dicit vanitatem, & tria Trinitatem. Sed cum additur hoc nomen *persona*, distrahitur, & non manet illa ratio vnitatis: ideo nec ratio partialitatis.

5. Ad illud quod obiicitur quod omne quod prædicatur simul, & de nullo, &c. Et ad sequens, omne quod remouetur, &c. Dicendum quod hoc non solum conuenit totalitati respectu partis, sed etiam pluralitati respectu vnitatis: quæ quamuis non teneat rationem partis propter diminutionem & imperfectionem, tenet tamen rationem vnitatis propter principium, & distinctionem.

6. Vnde quod totum remoueatur à partibus & differat, hoc non est ratione constitutionis principaliter, sed ratione distinctionis. Et quoniam in diuina pluralitate quamuis non sit vnius maioris constitutio: quia tamen est ibi distinctio, ideo sic remouetur, & sic prędicatur sicut totum in creaturis.

Qvæstio II.

An etiam in diuinis totum vniuersale ponendum sit.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 19 princ. 2. q. 1.
Henricus in summa art. 43. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 19 art. 3. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 19. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 19. q. 8.

Vtrum in diuinis sit ponere totũ vniuersale. Et quod sic videtur per Damascenum qui dicit quod in diuinis est commune, vt substãtia: particulare vt Antonius: ergo si est ibi commune, & particulare: ergo vniuersale, quia particulari non respondet aliud commune quam vniuersale. *Ad oppositum. Damas. lib. 3. ca. 6. & 4. de orth. fide.*

2. Item hoc ipsum videtur per distinctionem vniuersalis, & particularis. Vniuersale enim est quod prædicatur de pluribus: particulare de vno solo: sed has rationes est inuenire in diuinis: ergo, &c. *Aristot. lib. 1. Periher. c. 5.*

3. Item omne quod est in plus & est vniuocum, est vniuersale ad illa, respectu quorum est in plus: sed essentia, siue substantia est in plus quam persona, & in plus vniuocum, quod dicit vnam naturam repertam in illis secundum identitatem: ergo, &c.

4. Item in diuinis est communicabile & incommunicabile: aut ergo eodem, aut alio, & alio. Non eodem, quia illud non est intelligibile, quod ex eodem veniat communitas, & proprietas: conuenientia, & differentia personalis: ergo alio, & alio: ergo si alio est communicabile, alio incommunicabile: ergo cum communicabile sit ratione eius quo est, incommunicabile ratione eius quod est: ergo quo est & quod est in diuinis sunt per differentiam: sed vbi hęc sunt per differentiam, ibi est vniuersale, & particulare: ergo, &c.

5. Item quanto aliquid simplicius tanto vniuersalius: sed diuina essentia est simplicissima: ergo ibi est maxima ratio vniuersalis.

Contra: Boetius* dicit quod nec est vniuersale, nec particulare. *Fundamenta. * In lib. de Trin.*

Item hoc ipsum videtur ratione, quia vbicunque est vniuersale ibi est vna forma multiplicabilis, vel multiplicata: in cuius rei signum, omne quod significat vniuersaliter, potest addi omni vniuersali: sed in Deo non est vna forma, vel natura multiplicabilis, nec multiplicata, nec recipit signum vniuersale, vt dicatur omnis Deus: ergo, &c. *1. Periher. c. 5.*

Item vbi est particulare, ibi est forma, vel natura, vt hic, & nunc: sed diuina natura siue in se, siue in hypostasibus non est hic, & nunc: sed semper & vbique: ergo nec in se, nec in hypostasibus est ibi particulare.

Item vbi est particulare, & vniuersale: vniuersale est simplicius particulari: ergo cum in Deo non sit simplicior essentia, quam persona, quia in persona nullum est accidens, nullum principium constitutiuum: ergo, &c.

Item omnis natura, in qua est vniuersale & particulare, est in genere determinato: & omnis talis est limitata: ergo cum diuina natura sit infinita, patet, &c.

Conclusio.

Vniuersale, vel particulare non cadit in diuinis, quia non est additio ad materiam, nec tractio ad partem.

Resp. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod cum fides nostra ponat Trinitatem, & Vnitatem in diuinis, necesse ponit conuenientiam, & distinctionem. Et quia conuenientia non est nisi in communicabili pluribus, & communi: distinctio autem non est nisi in proprio, & incommunicabili, necessario in diuinis ponitur ratio communis, & proprii, communicabilis, & incommunicabilis. Sed cum in Deo & in creaturis sit distinctio suppositorum: aliter est in Deo quam in creaturis. Distinctio enim suppositorum maior est quam distinctio accidentalis. Vnde quamuis innotescat per accidentia, tamen non fit per accidentia. Accidentibus enim circumscriptis, adhuc est intelligere supposita differre, & cum non fiat per accidentia consequentia, oportet quod fiat ab origine, vel originali principio. Ab origine est, quando vnum differt ab altero, quia emanat ab eo: idem enim à se emanare non potest: talis distinctio suppositorum est in Deo, sed hoc non potest esse in creatura, scilicet distinctio solum per originem: nam nulla creatura potest alteri totam suam essentiam dare. Si ergo dat partem, necesse est quod alia differentia sit ibi quam originis: & ideo est differētiā ab originali principio. Hæc autem non est forma in se, quia dicit communicabile. Nec materia in se, quia dicit quid indistinctum: ergo hoc facit forma vt adueniens materiæ. Quia enim adueniens materiæ accipit partem non materiam, hinc est quod ipsam distinguit, & ipsam distinguendo trahit in partem, & limitatur, & fit hic, & nunc, & vnum numero, & particulare. Quoniam ergo in diuinis nō est additio ad materiā, nec tractio ad partem, ideo non cadit in diuinis vniuersale, vel particulare, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ in opponendo.

1. Ad illud ergo quod primo obiicitur de Damasceno, dicendum quod improprie dicitur particulare pro incōmunicabili.

2. Ad illud quod obiicitur quod vniuersale est quod prædicatur de pluribus, dicendum quod ista est ratio cōmunicabilis, vniuersalis autem non est nisi secundum quod realiter intelligitur multiplicatum in illis. Similiter soluendum de particulari.

3. Ad illud quod obiicitur quod est in plus, & est vniuocum, &c. Dicendum quod vniuersale est in plus ita quod simplicius, & sic minus per additionem ad illud, non autem sicut in Deo.

4. Ad illud quod quæritur, vtrum eodem communicabile, & incommunicabile, dicendum quod alio, & alio: quia sicut dicit Augustinus, alio est Deus, & alio Pater: sed non alio & alio secundum rem: sed secundum rationem, quia deitate est Deus, paternitate Pater, & paternitas non est aliud re ab essentia, quoniam paternitas est essentia: est tamen aliud ratione. Et quia ablatiuus dicit rationem: ideo non eodem est Deus, quo Pater. Et si obiicias, aut tunc illi rationi respondet aliquid in re, aut nihil, dicendum quod ratio illa per comparationem ad essentiam non est nisi modus, sed per comparationem ad aliam personam est res. Et hoc patet, quoniam haberi essentiam ab alio, & non haberi, non dicit rem aliam, sed solum modum: habere autem ab alio, & habere non ab alio, dicit realem differentiam, quia nullus est à se, & ab alio.

Aug. lib. 7. de Trin. c. 6. tom. 3.

5. Ad illud quod vltimo obiicitur de simplici, dicendum quod est simplex possibile ad additionem, & tali modo vniuersale est simplex. Alio modo simplex, quia priuat compositionem & additionem, & hæc repugnantia non consonat vniuersalitati, & tali modo diuina essentia est simplex, quæ nullo modo trahibilis est in partem per additionem sicut trahitur vniuersale: & ideo non est vniuersale.

Quæstio III.

An in diuinis personis ponendum sit principium vniuersale.

Alex. Alensis 1. p. q. 48. Memb. 4. art. 2.
S. Thom. 1. p. q. 3. art. 5.
Scotus 1. Sentent. dist. 8. q. 3.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 8. q. 3.
Henricus in summa art. 24. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 8 art. 5. q. 1.
Ioan. Baccon. 1. Sent. dist. 9. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 19. q. 9.

Vtrum in diuinis personis sit ponere principium materiale. Et quod sic ostenditur hoc modo: Quādocumque aliquis, vel aliquid est de aliquo ita quod ipsum est distinctum & illud de quo est indistinctum, est de illo tamquam de materiali principio: sed persona Filii est de substantia Patris, & persona distinguitur, substantia dicit quid indistinctum: ergo est sicut materiale principium. *Ad oppositum.*

2. Item sicut efficiens & finis sunt causæ corollariæ: ita forma, & materia. Forma enim dicitur respectu materiæ, sed in Deo est ponere causam formalem, ipse enim est forma, vt dicit Boetius, ergo in Deo est ponere materiam. *Aristot. 2. Physic. contex. 26.* *Boet. in lib. de Trin. circa fin. principij.*

3. Item videtur quod causa materialis magis competat Deo, quam aliquod causarum genus, quia materia in his inferioribus dat existentiam, & permanentiam propter sui incorruptionem. Vnde fundamentum est existentiæ creaturæ: cum ergo Deus, siue Deum esse habeat existentiam, siue permanentiam per fundamentum incorruptibile, videtur quod Deo maxime competat ratio materialis principii: ergo, &c.

4. Item in rebus creatis finitas à forma venit, sed infinitas à materia: sed omne quod est in Deo est infinitū: ergo cum Deo maxime conueniat passio, maxime consequens principium materiale, maxime competit & ipsum. *Aristot. 3. physic. contex. 72.*

5. Item quamuis in Deo sit summa, & omnimoda simplicitas, tamen nos ponimus in Deo, quod est & quo est vere, sed tantum per indifferentiam: ergo pari ratione videtur quod in Deo posset poni materia & forma, tamen per indifferentiam.

6. Item omnis distinctio est à forma: ergo circumscripta omni forma creata, materia non distinguitur: ergo non est aliud à Deo: ergo est Deus, quia omne quod est, & non distinguitur à Deo, est Deus: videtur ergo quod materiale principium sit ipse Deus. *Arist. 7. Metaph. contex. 49.*

Contra: Boetius in lib. de Trin.* Forma sine materia non potest esse subiectum, & loquitur de Deo: ergo in Deo non erit ratio principii materialis. *Fundamenta.* ** Boet. lib. de Trin. circa fin. prin.*

Item materia inter omnia entia est imperfectissimum. Vnde Augustinus dicit in lib. Confess. quod prope nihil est: sed Deus est omnino perfectissimum: ergo omnino in eo nihil inuenitur imperfectionis: ergo nec quod est materiæ. *Aug. lib. 12. confess. c. 7. tom. 1.*

Item materia est principium patiendi: vnde pati est à materia. Vnde omne in quo est materia est natum pati, & recipere: sed nihil tale est omnipotens. In hoc enim quod pati potest, deficit à posse: ergo in omnipotente nullo modo est materiale principium. *Arist. 4. physic. contex. 80. & 2. de gen. contex. 53.*

Item si materia in Deo est, aut respectu sui, aut aliorum. Si respectu aliorum, cum ergo materia sit ens in potētia ad alia, nec distinguatur ab aliis rebus, sed per eas perficiatur, tunc Deus reciperet complementū à creatura, nec ab ea distingueretur, quod absurdum est. Si autem materia sit in Deo respectu sui, aut pure est materia, aut aliquid aliud. Si pure materia: ergo non est ens, & præterea nihil est materia suipsius, ergo oportet quod sit, ibi aliquid cum materia: & si hoc, ergo est compositum,

& mixtum: ergo nec Deus habet esse simplex, ac per hoc nec esse primum, & ita non est Deus.

CONCLVSIO.

In Deo nec proprie, nec transumptiue recipitur materiale principium.

RESP. ad arg. Dicendum quod in Deo nullo modo, nec proprie, nec transumptiue recipitur materiale principium. Et ratio huius est, quoniam materia dicit principium passiuum, & ita incompletum: & quoniam à diuino esse omnis incompletio, & omnis passio penitus remouenda est: ideo nullo modo genus materialis principii in Deo esse ponitur.

B

Aug. lib. 7. de Trin. c. 6. in med. to. 3.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod persona est de substantia, & ipsa est distincta, & substantia non, dicendum quod hic est defectus quantum ad vtramque conditionem. Nam primo hæc non recipitur quod persona sit de substantia sicut vult Augustinus, quia non dicimus tres personas ex eadem essentia, licet hæc communiter recipiatur quod filius est de substantia patris, vbi nõ materia sed originis consubstantialitas designatur, sicut supra ostensum est distinct. 5. Alia est conditio quæ deficit. Nam materia est indistincta, & possibilis ad distinctionem per formam; sed substantia, vel essentia, nullo modo distinguitur, nec per se, nec per accidens, & ita patet quod non conuenit ei ratio materiæ.

2. AD illud quod obiicitur quod efficiens ad finem refertur, & forma ad materiam, dicendum quod nullius causæ habitudo cadit in Deum respectu sui, sed respectu creaturarum, & aliarum causarum habitudines in Deo recipiuntur, circumscripta dependentia, propter hoc quod sonant imperfectionem: sed materia sonat omnino imperfectionem. Et quod obiicitur quod forma dicitur ad materiam, dicendum quod est forma constitutiua, & forma exemplaris. Et forma constitutiua dicitur ad materiam, & hæc non cadit in Deo, sed forma exemplaris: sicut si dicatur quod Deus est forma in se, hoc est dictu, quia est actus purus non depẽdens à possibili. Nec tamen simile est de correspondentia formæ, & materiæ, & efficientis & finis. Efficiens enim & finis possunt incidere in idem numero: sed forma, & materia nunquam. Forma vero tantum constitutiua incidit cum efficiente & fine in idem specie, non numero: forma vero exemplaris in idem numero.

3. AD illud quod obiicitur quod materia est fundamentum existentiæ, dicendum quod modus illius fundamenti Deo non competit quia esse fundamentum, & esse quod recipit aliud, & aliunde perficitur scilicet à forma: Deus autem à nullo recipit: ideo non cadit in ea materia.

4. AD illud quod obiicitur de infinitate, dicendum quod est infinitas ex defectu perfectionis, & hæc competit materiæ, sed non Deo. Et est infinitas ex priuatione limitationis, & hæc Deo & formæ libertime non materiæ competit, & ita patet illud.

5. AD illud quod obiicitur quare materia & forma non ponuntur per indifferentiam, dicendum quod ista duo: quo est, & quod est, de ratione sua, nullam important imperfectionem, sed ratione eius quod differunt. Vnde sublata eorum differentia, manet completio, & ideo in diuinis recipiuntur. Sed materia non tantum quia differt à forma dicit incompletionem, sed etiam quia materia est, & ideo nullo modo ponitur in Deo.

6. AD illud quod vltimo obiicitur quod circumscripta omni forma, materia non distinguitur, dicendum quod ista propositio: omnis distinctio est à forma, non habet veritatem nisi intelligatur de distinctione perfecta Quod enim habet esse distinctum habet esse completũ, distinctione autem qualicumque falsum est. Materia enim differt à forma, & constat quod seipsa distat ab ea Sic potest dici & in proposito quod materia differt à Deo seipsa, tamen ex parte sua, quia non est perfecta, non cadit perfecta distinctio: sed ex parte Dei, quia perfectissimus est, perfecta cadit distinctio: incausatum enim distinguitur à causato: ens actu ab ente in potentia: & istæ sunt primæ differentiæ, & summæ.

QVÆSTIO IV.

An in diuinis differentia secundum numerum ponenda sit.

Alex. Alens. 1. p. q. 45. Memb. 1. per totum.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 24. q. 3.
Richardus 1. Sent. dist. 19. art. 3. q. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 23. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 19. q. 8.

VTrum in diuinis sit ponere differentiam secundum numerum. Et quod sic videtur per Damascenum in 1. lib. In numero non natura differunt hypostases, & loquitur de diuinis hypostasibus. *Ad Oppositum Lib. 3. de ortho. fide. c. 6. in principio & 7.*

2. ITEM omnia quæ contingit vere numerari, necesse est differre numero: sed hypostases vere contingit numerari, vt dicantur duæ, & tres: ergo vere cadit in eis differẽtia secundum numerum.

3. ITEM omnia quæ differunt re, aut differunt genere, aut specie, aut numero, aut nullo modo differunt. Sed impium est dicere quod hypostases nullo modo differãt: ergo saltem numero differunt. *Arist. 1. Topic. c. 4. & 5. Metaph. c. de eodem. contex. 16.*

C

4. ITEM vnitas secundum materiam siue numerum, non respicit vnitatem formæ, sed suppositi, & hoc patet. Hoc enim album, & hic sedens, demonstrato Petro, est vnum numero: ergo ab oppositis, diuersitas secundum numerum non respicit diuersitatem naturæ, sed suppositorum: sed in Deo est pluralitas suppositorum, quamuis non sit diuersitas naturarum: ergo, &c.

5. ITEM idem & diuersum sufficienter diuidunt ens: ergo omne quod est ad alterum comparatum, aut est idẽ specie, aut diuersum: aut idem numero, aut diuersum. Si ergo Pater comparatur Filio, aut est idem numero, aut diuersus. Si idem, quandocumque aliqua duo sunt eadem numero, vnum vere prædicatur de altero: ergo possum dicere: Pater est Filius, quod est contra fidem. Si diuersus numero: ergo in diuinis cadit diuersitas secundum numerum. *10. Metaph. contex. 9. Fundamenta.*

D

SED CONTRA: Ambrosius super 2. epist. ad Corinthios, & Magister recitat in littera. Ibi vere vnitas, vbi nulla diuersitas: ergo non est ibi diuersitas secundum numerum.

ITEM Boetius in lib. de Trin. cap. 5. Nulla est in Deo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo: ergo nec differentia secundum numerum.

ITEM diuersitas secundum numerum solum venit ex parte materiæ. Vnde dicit Philosophus quod omnino materia numerabiliter est: sed in diuinis non cadit materia aliqua: ergo nec diuersitas secundum numerum. *Aristot. 12. Metaph. contex. 49.*

E

ITEM quæcumque differunt numero, numerant omnia quæ sunt in seipsis, saltem omnia quæ sunt ibi ex parte principij formalis: hoc patet, quia enim Petrus, & Paulus sunt duo: ideo duo homines, duo animalia, duo alba, & sic de singulis: ergo si pater & filius sunt numero differentes: ergo habent duas naturas, & duas essentias: ergo sunt duo Dij, quod est contra Catholicam fidem.

ITEM quæcumque differunt numero, sunt separabilia imaginatione, vel intellectu: sed Pater, & Filius nullo modo sunt separabiles nec re, nec modo, nec intellectu in diuinis: quia vna persona est in alia, & econuerso: ergo nec differunt numero.

ITEM quod non est multiplicabile, nec multiplicatum est vnum numero: sed diuina natura non est multiplicabilis, nec multiplicata: ergo est vnum. sed quæcumque vnum sunt numero, non possunt differre numero: ergo si essentia, vel natura diuina ceteras complectitur personas, impossibile est quod personæ numero differant.

CONCLV-

CONCLVSIO.

In diuinis non est ponenda differentia secundum numerum, cum Essentia diuina nullo modo sit multiplicabilis.

Resp ad arg. Dicendum quod in diuinis non est ponere differentiam secundum numerum. Et huius ratio sumi potest & à posteriori, & à priori. A posteriori, quoniam omnia quæ differunt numero, consequitur ista passio, quæ est numerus: numerus autem est aggregatio multitudinis, in qua plus est in toto, quam in singulis partiũ. Hæc autem aggregatio est ex his solum quæ habent vnitatem limitatam, quæ plus est cũ alio, quam per seipsam. Limitatio autem venit per additionem. Additio autem perducit ad compositionem cum materia, quæ facit esse hic, & nunc, & tantum, & non plus, & ita non est diuersitas secundum numerum, nisi in his in quibus est distinctio per additionem, & compositionem, & materiam: sed hæc distinctio non cadit in Deo, ideo nec diuersitas secundum numerum. Alia ratio est à priori: Quia in quolibet quod intelligimus vt completum, intelligimus sub ista duplici conditione, scilicet per modum: *Quo est*, & *Quod est*, & vnitas quidem siue identitas secundum speciem, vel genus est veniens à parte eius. Quod est, *Quo*, secundum diuersos status, siue completionem maiorem, & minorem. Vnitas vero, vel diuersitas secundum numerum venit à parte ipsius. *Quod est*, secundum esse, siue prout est in supposito indiuiduo. Sic autem ista duo cõiuncta sunt in omnibus, quod numerato ipso, *Quod est*, necesse est numerari ipsum, *Quo est*. Cum ergo in omnibus quæ differunt numero numeretur ipsum, *Quod est*, necesse est, quod in illis multiplicetur ipsum, *Quo est*: quia ad diuersitatem secundum numerum concurrit diuersitas ipsius *Quo est*, & *Quod est*, & *Qui est*, id est, naturæ, rei naturæ, & suppositi, siue hypostaseon, sed principaliter ipsius, *Quod est*. Cum ergo in diuinis, *Quo est*, siue essentia propter summam simplicitatem nullo modo sit multiplicabilis: ideo necesse est quod ipsum, *Quod est*, similiter remaneat indistinctum: & ideo impossibile est quod cadat ibi diuersitas secundum numerum, nec tamen est vnum numero, quia ipsum, *Quod est*, in creaturis non est dicibile de pluribus: sed in diuinis ipsum, *Quod est*, quamuis sit vnum, est tamen de pluribus dicibile. Et ratio huius est, quia idem est ibi, *Quo est*, & *Quod est*, quantum ex parte rei. Et ideo sicut *Quo est*, est communicabile pluribus, quamuis non multiplicabile, ita ipsum *Quod est*. Vnde possumus dicere quod pluralitas personarum mediũ tenet inter idem numero, & diuersum. Quamuis enim ipsum, *Quod est*, non numeretur: numeratur tamen ipse, *Qui est*. Vnde sunt hi plures, *Qui*.

1. Et hoc vult dicere Damasc. cum dicit: Numero, non natura differunt hypostases. Per hanc enim additionẽ, *Non natura*, ipse contraxit differentiam secũdum numerum, siue distraxit ad differentiam ratione, vt ipse dicit in lib. primo: Oportet, inquit, scire quod aliud est differre re, aliud ratione. In omnibus creaturis hypostasium diuisio re consideratur, cõmunitas vero ratione: in summa v. & in supersubstantiali Trinitate, est econuerso. Vnde cum diuersitas secundum numerum faciat, siue notet diuersitatem in re & natura, proprie loquendo, nisi nomen diuersitatis secundum numerum distrahatur ad distinctionem suppositorum, non est concedendum quod sit ibi diuersitas secundum numerum personarum, siue hypostasum. Et hoc vult dicere Damascenus, quando dicit quod hypostases differunt numero, non, inquam, numero qui dicit diuersitatem in re, & natura, sed qui dicit differentiam in proprietatibus, & relationẽ, natura semper manente vnica, & indiuisa. Ex hoc patet illud Damasceni.

Lib. 3. c. 6. in princ. *Cap. 21.*

2. Ad illud quod secundo obiicitur quod numero differunt ea quæ numerantur, dicẽdum quod verum est, A quia eo modo differunt, quo modo numerantur: sed nõ numerantur nisi quantum ad personas, & ita non differunt, nisi numero hypostasum, & proprietate.

3. Ad illud quod obiicitur quod quæ differunt, &c. Distinguendum est in hoc nomine *Re*, quia potest dicere naturam, siue essentiam: & potest dicere personam. Si dicat essentiam & naturam, verum est. Si personam, falsum est, & non habet locum illa diuisio.

4. Ad illud quod obiicitur quod vnitas numero respicit identitatem suppositi, dicendum quod si suppositum dicatur ipsum quod est, tunc veritatem habet. Si autem dicatur ipse qui est, siue persona, non habet veritatem, nisi in his in quibus differt, *Quo est*, & *Quod est*. Vnde proprie loquendo, diuersitas secundum numerum sequitur ipsum *Quod est*, & in diuinis non habet B locum.

5. Ad illud quod idem & diuersum sufficienter diuidunt ens, ergo in idem numero, vel diuersum, dicendum quod illud verum est in ente quod natum est numerari, sicut ens creatum, sed in ente increato hoc deficit. Vnde Hilarius de Trinitate Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec alium esse natura permittit: & ita sicut dictum est, tenet medium inter idem & diuersum numero.

DISTINCT. XX.

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSONARVM ALIAM NON SVPERAT, MAGNITVDINE: NVNC OSTENDITVR QVOD ALIA NON EXCELLIT aliam, potentia.

C

VNC ostendere restat, quo modo aliqua harum personarum aliam non excellat potentia: vt sicut vna & indifferens est magnitudo trium, ita vna & indifferens mõstretur potentia trium. Sciendum est ergo, quia non est potentior Pater Filio, nec Filius, vel Pater Spiritu sancto, nec maiorem potentiam habent duo vel tres simul, quam singulus eorum: Quia nec plus potest Pater & Filius simul, quam solus Spiritus sanctus: nec hi D *tres simul plus possunt quam singulus eorum. Quia omnipotentiam quam habet Pater & Filius accepit nascendo, & Spiritus sanctus procedendo. Quod Augustinus rationibus & auctoritatibus probabiliter astruit in lib. 3. contra Maximinum, qui dicebat Patrem meliorem, ac potentiorem Filio.*

Cõcl. quæ est tertia pars conclusionis principalis habitæ in præcedenti dist. *Ca. 14. to. 6*

Non potest minus Filius, quam Pater.

Nihil, inquit, patre minus habet ille qui dicit: Omnia quæ habet pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quam pater: non sunt eius omnia quæ ha- E *bet pater. Sed eius sunt omnia quæ habet pater: tantam ergo habet potestatem Filius quantam pater: æqualis ergo est patri. Non enim potest qui accepit, inæqualis esse ei qui dedit. Tu autem hoc de potentia sapis quod potens sit Filius, sed potentior pater: vt secundum doctrinam vestram potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam quam non habet Filius. Et si hoc est: falsum est quod ait Filius: Omnia quæ habet Pater, mea sunt.*

Lib. 3. c. 14. ad fin. to. 6. *Ibid. c. 12. in princ. to. 6.* *Ioan. 16. d*

* * *

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa.

Sed, inquis, Pater potentiam à nemine accepit, Filius autem à Patre. Fatemur & nos Filium accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens: Patri vero potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit Pater potentiam Filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei, quem genuit de substantia sua.

Quæstio Augustini qua artat hæreticum.

In Aug. sic Quo modo quæcunque Pater facit hæc & Filius similiter facit.

Sed quæritur, vtrum ei tantam quanta ipsi est, potentiam Pater Filio dederit, an minorem. Si tantam, non solum potentem, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si vero minorem, quo modo omnia quæ habet Pater, Filij sunt? Si Patris omnipotentia Filij non est, non omnia proculdubio quæ habet Pater, Filij sunt. At omnia quæ habet Pater, Filij sunt: omnipotentia ergo Patris etiam est Filij: Non est ergo Pater potentior Filio.

B

Aliter probat Filium æqualem Patri.

Lib. 3. c. 7. to. 6. & in lib. 83. q. q. 50. to. 4.

Itē alio modo probat Filiū æqualem Patri contra Maximinum, ita dicens: Tu dicis quod Pater genuit Filium minorem seipso, in quo & Patri derogas: Qui si Filium vnicum minorem genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis, quia non voluit, eum inuidum esse dixisti: si autem non potuit, vbi est omnipotentia Dei Patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus Pater æqualem sibi gignere Filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrumq́ hoc falsum est: Patri ergo Filius verus æqualis est. Genuit ergo Pater sibi æqualem Filium, & ab vtroque procedit vtrique æqualis Spiritus sanctus. Si enim formam suam (vt ait Augustinus contra eundem) Pater in vnico Filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem, cogimini patrem inuidum dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit Filium.

Lib. 3. c. 15.

C

Per simile ostenditur quod non minorem Pater Filium genuit.

Ibidem.

Hoc autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, inquiens: Homo pater si potuisset, æqualem Filium genuisset. Quis ergo audeat dicere quod hoc omnipotens non potuit? Addo etiam, si posset homo, maiorem melioremq́ seipso gigneret Filium. Sed maius vel melius Deo quidquam esse non potest. Deus ergo cur non æqualem (vt ais) Filium genuit, cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit. An forte noluit? ergo (quod absit) inuidit: sed non inuidit: æqualem ergo genuit Filium? Credamus ergo Filium esse æqualem.

D

Opinionem hæretici ponit, vt destruat.

Ex eod. lib. 3. c. 28. to. 6

Sed forte dicis, eo ipso Pater est maior Filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod cito respondebo: immo ideo non est Pater maior Filio, quia æqualem sibi genuit. Originis enim quæstio ista est, quis de quo sit: æqualitatis autem, qualis aut quantus sit: quod est dicere: Ad originem pertinet quæstio qua quæritur,

E

A

quis de quo sit: ad æqualitatem vero illa qua quæritur, qualis aut quantus quis sit. Nec cum dicitur Filius à Patre genitus, ostenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ, non quo alter prior est altero, sed quo alter est ex altero. Non ergo, secundum hoc quod Pater genuit, & Filius genitus est, vel Spiritus sanctus ab vtroque procedit, æqualitas vel inæqualitas ibi existit: quia non secundum hoc alia persona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas Trinitatis, & vna eademq́ substantia, quantum breuiter potuimus, demonstrata est in superioribus: qualiter scilicet aliqua trium personarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

Li. 3. c. 14. inter med. & fin.

Distin. 19. hucusque.

DISTINCT. XX.

De trium personarum æqualitate quantum ad potestatem.

Nunc ostendere restat quo modo aliqua harum personarum, &c.

Expositio textus.

Divisio.

SVpra ostendit Magister æqualitatem personarum quantum ad magnitudinem, hic ostendit quantum ad potentiam & virtutem. Et habet hæc pars, tres partes. In prima proponit quod intenditur, scilicet quod alia persona non excedit aliam, potentia. In secunda probat ibi: ***Nihil, inquit, Patre minus habet***, &c. In tertia dubium siue obiectionem in contrarium soluit, ibi: ***Sed forte eo ipso maior est***, &c. Prima & vltima parte manentibus indiuisis, media diuiditur in tres, secundum tres probationes siue rationes, quarum prima sumpta est ab auctoritate Domini: Quia quæ habet Pater, mea sunt. Secunda sumpta est per deductionem ad impossibile, quia si non genuit æqualem, aut potuit, aut noluit, & ita fuit inuidus. Aut voluit & non potuit, & ita fuit impotens, & hæc ponitur, ibi: ***Item alio modo probat Filium æqualem Patri.*** Tertia ratio est ostensiua sumpta per simile in generatione creata, & ponitur, ibi: ***Hoc autem per similitudinem humanam.***

Ioan. 16. b

Omnia quæ habet Pater, mea sunt, &c.
Dub. I.

Ex littera formatur prima ratio, quod aliqua personarum non excellit aliam, potentia: & tali modo. Omnia quæ habet pater, filius habet: ergo quantam potentiam habet pater, habet filius. Istud argumentum non videtur valere, quia mutatur quid in quantum: nam, ***omnia***, distribuit pro substantia, ***quantum***, autem dicit quantitatem.

RESP. Dicendum quod quamuis talis modus arguendi non valeret si differret quantitas & substantia: tamen vbi idem est, omnimodam habet necessitatem: & quia hoc in diuinis, ideo argumentum bonum. Posset tamen dici quod prædictum argumentum in qualibet materia est bonum. Habere enim non dicitur aliquis solum substantialia, sed etiā proprietates: ergo sequitur cum, ***omnia***, distribuat pro omnibus habitibus, quod habeat & etiam proprietates: ergo cum nullam potentiam habeat vnus, quam non habeat alter, ergo nihil potest vnus quod non potest alter: ergo si vnus omnipotens, & alter: & ita patet quod hic non est figura dictionis, quia ***omnia***, distribuit hic pro rebus omnium generum.

Non enim potest qui accipit, inæqualis esse ei qui dedit.* *Dub. II.

Videtur dicere falsum, quia si hoc, cum omnis creatura sit accipiens, nulla esset inæqualis Deo: sed hoc falsum: ergo & primum.

RESP.

Resp. Dicendum quod Augustinus non loquitur generaliter & de quolibet accipiente, siue de quolibet modo:sed de eo qui accipit omnia,& talis accipiens non potest esse inæqualis.

Non potuit: vbi est ergo omnipotentia Dei Patris? Dub. III.

Ex littera formatur secunda ratio ad idem tali modo. Si pater non potuit gignere Filium æqualem: ergo pater non est omnipotens. Videtur male arguere, quia similiter posset argui de Filio,& Spiritu sancto, si non potuit Filium æqualem producere: ergo,&c.

Resp. Ad hoc quod non competit generatio nisi hypostasi Patris, sicut alibi tactum est, ideo non valet, nec est simile.

Potuit producere,&c. Dub. IV.

Item dubitatur de alia parte rationis, quia illud argumentum non videtur valere: Potuit producere æqualem & non produxit siue genuit: ergo inuidus fuit: quia similiter potest argui: potuit istam creaturam facere meliorem & non fecit, ergo inuidit. Si tu dicas quod inuidia semper considerat parem vel superiorem, sicut dicit Gregorius super illud Iob:Paruulum occidit inuidia:obiicitur tunc, quia si filium genuisset minorem, non habuisset ibi locum inuidia:ergo videtur quod ista solutio non soluit. Item in creaturis non valet: Iste artifex potuit facere istam rem meliorem & non fecit. ergo fuit inuidus: quare etiam non tenet in Deo. *Greg. lib. 5. Moral. cap. 32.*

Resp. Dicendum quod inuidia artificis producentis non attenditur in productione rei inæqualis vel minus bonæ: sed vbi res de sui natura exigit tale esse: tunc enim necessario concluditur quod aut producens non potuit, aut inuidit: si potuit & non produxit,quia non fecit vt debuit:& quoniã filius eo ipso quo filius est,natus est perfecte imitari, si non genuit Filium in perfecta imitatione, concluditur quod aut producens impotens fuit aut inuidit: & ideo patet quod non est simile de creatura & Creatore, arca & artifice.

Homo pater si potuisset,&c. Dub. V.

Ex littera formatur tertia ratio ad idem tali modo. Homo pater si potuisset,æqualem Filium genuisset: ergo &Deus,Contra: Illud argumentũ non valet: Homo habet alium hominem sibi æqualem vel habere potest: ergo & Deus similiter: quoniam Deus de sua nobilitate, hoc habet quod nullus potest ei æquari: & ita videtur ratio Augustini non valere.

Resp. Dicendum quod si æqualitas poneret de necessitate in æqualibus diuersitatem in natura, quod tunc non valeret. Sed supposito quod Deus generet Filium connaturalem sibi,de necessitate sequitur,quod si homo æqualem genuit, quod Deus multo fortius. Quamuis enim imperfectionis sit æquari diuerso in natura, tamen æquari connaturali, perfectionis est: alioquin diuina natura esset in aliquo imperfecte,quod si hoc est impossibile,patet,&c.

Æqualitati autem qualis aut quantus sit. Dub. VI.

Contra: Videtur dicere falsum,quia quale dicit qualitatem,& secundum eam attenditur similitudo nõ æqualitas, quia proprium est qualitatis secundum eam simile vel dissimile dici. *Aristot. in Præd. c. de Quali.*

Resp. Dicendum quod de qualitate est loqui dupliciter. Vno modo prout dicitur denominans. Alio modo prout dicitur dispositio nobilitatis: & secundum hãc attenditur maior & minor nobilitas, & ita nobilior res dicitur. Et quia in spiritualibus idem est maius & melius: ideo quæstio de qualitate spectat ad æqualitatem, non ex propria ratione nominis, sed ex consequenti, vt visum est. *Aug. 6. de Trin. c. 8. tom. 3.*

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti distinctione duo principaliter quæruntur. Primo quæritur, vtrum in diuinis sit ponere potentiæ adæquationem. Secundo vtrum in diuinis sit ponere ordinem. Quantum ad primum quæruntur duo. Primo quæritur vtrum in diuinis sit ponere adæquationem quantum ad extensionem possibilium. Secundo vtrum sit ibi æquatio quantum ad intensionem potentiæ.

QVÆSTIO I.

An in diuinis adæquatio potentiæ quo ad possibilium extensionem ponenda sit.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Membro 3.
S. Thomas 1. p. q. 42. art. 6.
Et 1. Sent. dist. 20. q. 1. art. 2.
Scot. 1. Sentent. dist. 20. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 20. q. 1. & 3.
Henricus in summa art. 52 per totum.
Richardus 1. Sent. dist. 20. q. 1.
Franciscus de Mayr 1. Sent. dist. 20. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 20. q. 1. art. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 23. art. 2.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 20. q. vnica.

QVod sit ibi ponere adæquationem potentiæ quantum numerum possibilium, ostẽditur sic: Quæcunque habent eandem naturam, habent eandem potentiam naturalem: sed quæcunque habent omnino eandem potentiam, quidquid potest vnum, & alterum: sed pater & filius & Spiritus sanctus habent eandem potentiam:ergo,&c. *Fundamenta.*

Item quæcumque habet omnino eandem operationem, nihil potest vnum operari sine altero: sed Pater & Filius habent eandem operationem:ergo nihil potest pater sine filio: Quæcumque pater facit: hæc omnia similiter Filius facit. *Ioan. 6. c*

Item nullus potest plura omnipotente: sed verbum Dei est omnipotens, sicut dicitur: Omnipotens sermo tuus Domine. Maior patet, quia qui omne dicit, nihil excipit. *Sap. 18. c*

Item infinitis non est ponere aliqua esse plura, sed filius potest infinita, quia non potest tot quin plura: ergo pater non potest plura quam Filius, pari ratione nec quã Spiritus sanctus.

1. Contra: Quanto producta sunt magis distantia, tanto potentia producens est latior, siue amplior:sed potentia Patris se extendit ad creatum & increatum, potentia Filii ad creatum tantum, & magis distat creatum, & increatum quam creatura solum:ergo,&c. *Ad oppositum.*

2. Item Filius Dei & creatura sunt aliud, & aliud, quia creatura est quid creatum: sed Filius est essentia increata:ergo filius & creatura sunt aliud,& aliud:ergo plura:ergo potentia quæ potest in Filium & creaturam, potentior est quam quæ potest in creaturam tantum, siue potens est in plura: sed potentia patris est talis: ergo, &c.

3. Item tantum vel æque magnum vel maius est producere personam æqualem, sicut creaturam, sed pater potest sine Filio producere personam: ergo & producere creaturam: ergo videtur quod potentia in patre se extendat ad plura.

5. Item quamuis Spiritus sanctus & Filius non sint aliquid plus, tamen plures sunt quam Filius solus: ergo cum in patre potentia possit in productionem vtriusque, in Filio in alteram tantum, in plura potest potentia in patre quam in filio: ergo extensione possibilium est maior.

A

CONCLVSIO.

In diuinis est ponenda potentia essentialis secundum numerum possibilium adæquatio.

RESP. ad arg. Dicendum quod loquendo de potētia essentiali quæ est respectu actus essentialis siue productionis, ad nihil se extendit in patre, ad quod pariter non extendat se in Filio. Et ideo quia æqualitas personarum consistit quantum ad potentiam essentialem, concedendum est sine calumnia quod Pater & Filius æqualiter sint potentes quantum ad extensionem possibilium.

Hac ratione, inquit, S. Thom. 1. p. q. 42. art. 3. ad 6. quod omnipotentia simpliciter, est respectu cuiuslibet absolute: generare vero cum sit respectiuum, non clauditur sub omnipotentia. Concedit tamen in q. de poten. q. 2. art. 5. quod pertinet ad omnipotentiam Patris.

1. AD illud ergo quod obiicitur in contrarium quod latior est potentia quæ potest in magis distantia, dicen-
B dum quod istud verum est de potentia eodem modo dicta, & quantum ad consimilem modum producendi: sed patrem posse producere quid creatum, est potentiæ essentialis & operis creationis: patrem vero posse producere filium, est potentiæ vt in persona, & generationis: ideo illa ratio non valet.

2. AD illud quod obiicitur quod creatura & filius sunt plura, dicendum quod verum est quod sunt plura, tamen non plura producta: quamuis enim filius sit aliud quam creatura, tamen non est aliud productum: filius enim est essentia & natura, sed tamen non essentia vel natura producta, quia producere filium non est producere aliquid, sed aliquem: & ideo non sequitur quod producere filium & creaturam sit posse producere plura quam
C posse producere alterum.

3. AD illud quod obiicitur quod producit personam sine filio, dicendum quod non est simile, quia cum producere creaturam sit producere essentiam, tam productio quam potentia est essentialis: & quia essentia est indiuidua in patre & filio: ideo & potentia & actio: proinde & illa productio; quia vero producere filium est producere personam, ideo productio illa & potentia dicit quid personale: & quoniam pater & filius non conueniunt in persona, sed in essentia: patet, &c.

4. AD illud quod obiicitur quod Filius & Spiritus sanctus sunt plures, &c. dicendum quod verum est quod potest etiam in plures: sed quantum ad hoc non attenditur æqualitas, vel inæqualitas, vt visum est.

QVÆSTIO II.

D

An in diuinis æqualitas quo ad potentiæ intensionem ponenda sit.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 20. q. 2.
Richardus 1. Sentent. dist. 20. q. 2.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 20. q. 1. art. 1.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 20. q. vnica. dub. 3.

Fundamenta.

VTrum in diuinis sit ęqualitas quantum ad intensionem potentiæ. Et quod sic, ostenditur hoc modo. Nihil est potentius sua virtute: sed Christus est Dei virtus: ergo pater non est potentior filio: similiter pari ratione, nec Filius Spiritu sancto.

ITEM substantiæ æque nobili æque nobilis & excellens est potentia: sed substantia æque nobilis est in filio,
E vt in patre: ergo & potentia: æque nobilis: ergo nihil potentius potest Pater quam filius.

ITEM ea potentia qua quis potest supra infinitam & summam distantiam nihil est potentius: sed potentia verbi potest super infinitam & summam distantiam, quæ est inter ens & non ens, quia per ipsum omnia facta sunt: ergo, &c.

ITEM ea potentia cui nil potest resistere, nec aliquid potest eam retardare, nihil est potentius: sed potentiam Filii nihil potest retardare, nec aliquid potest ei resistere, quia subito facit & libere; patet, quia dixit & facta sunt: ergo, &c.

Ad oppositum.

1. CONTRA: Potentior est potentia in eo qui solum potest agere, quam in eo qui agere & pati: sed in patre est solum agere, in Filio agere & pati: ergo, &c.

2. ITEM potentius aliquid potest quod est primum principium, quam quod non est primum, quia omnis causa primaria prius influit quam secunda: sed Pater est primum principium: ergo vnum & idem potētius potest Pater, quam Filius.

3. ITEM potentius potest qui habet potentiam à se, quam qui ab alio. Qui enim aliquid à se habet, multo melius habet quam si ab alio recipiat: ergo cum filius habeat posse à patre, pater autem per se & à se: ergo, &c.

4. ITEM plus potest aliquis, qui potest & per se & per alium, quam qui tantum per se: sed pater potest operari per Filium, Spiritus sanctus non potest per Filium, nec etiam ipse Filius proprie loquendo: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Personæ diuinæ sunt æquales quantum ad intensionem potentiæ, cum in omnibus sit æque nobilis atque summa.

RESP. ad arg. Dicendum quod potentia in Patre & Filio est æque intensa. Quia in vtroque summa est, & æque nobilis: quia in vtroque vna per naturam non degenerans: similiter & in Spiritu sancto est. Et hoc loquendo de Filio secundum diuinam naturam, secundum quā æqualis est patri.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod Filius potest pati, dicendum quod istud non est secundum potentiam diuinam: sed secundum infirmitatem humanam, & secundum illam inferior est patre & minus potens: secundum autem diuinam non potest pati sicut nec pater.

2. AD illud quod secundo obiicitur quod primum principium magis potest, dicendum quod primum principium aut solum dicit ordinem, aut substantialem differentiam. Si solum ordinem, cum vnum & idem sit vtrobique, non est potentius hic quam ibi. Si autem differentiam substantialem cum ordine, sic verum est quod potentius est primum quam secundum, quia secundum addit aliquid supra primum; quod dum facit magis compositum, magis reddit limitatum, & ita minus potens.

3. AD illud quod obiicitur tertio, iam solutum est: quia habere ab alio, hoc est aut differente substantialiter, aut personaliter. Si substantialiter, sic verum est, quia cū habeat ab alio per essentiam, non habet essentialiter sed participatione: sed quando habet ab alio personaliter, eodem tamen essentialiter, tunc habet æque nobiliter, quia totaliter & essentialiter. Vnde dicitur sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & Filio, &c.

4. AD illud quod obiicitur quarto quod pater potest *Ioan. 5.*
per se & per alium, dicēdum quod posse per alium est dupliciter: aut per aliquam causam inferiorem simul agentem: aut per aliam personam. Primo modo potentius est posse per se & per alium, quam per se tantum: quia posse per alium dicit dominium, & ita potestatem: sed posse per alium, per personam consubstantialem non dicit dominium, sed tantum auctoritatem. Auctoritas autem nō dicit maioritatem: sed solum dicit originem, sicut posse ab alio & non ab alio, non dicit minoritatem in potentia: sed solum subauctoritatem & originem: & sic intelligendum est in proposito de posse per alium, & non posse per alium.

ARTICVLVS II.

COnsequenter est quæstio secundo loco de secundo articulo, vtrum in diuinis sit ordo. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrum in diuinis sit ordo ponendus. Secundo vtrum in diuinis sit ordo naturæ.

QVÆSTIO I.

An inter diuinas personas ordo sit ponendus.

Alexand. Alensis 1.p.q.46. Membro 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 20. q. 4.
Richard. 1. Sent. dist. 20. q. 3.

Fundamenta. *Lib. 3. c. 14. post. med. tom. 6.* QVod in diuinis sit ordo, ostenditur primo per Augustinum ad Maximinum vbi dicit: Cum dicitur filius à patre, non significatur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ.

ITEM hoc videtur auctoritate Ecclesiæ, quia Ecclesia nominationem Trinitatis exprimit ordinate. Dicitur enim in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & hic ordo nunquam mutatur: ergo: &c.

Lib. de cons. phil. prosa 2. ITEM ordo dicit rationem completi esse & boni: esse enim, vt dicit Boetius, est quod ordinem retinet, seruatque naturam, similiter & bonum: sed in diuinis est perfectissime ratio boni & esse: ergo ibi est ratio ordinis.

ITEM vbicumque sunt plures inter quos non est ordo, sunt inordinati: sed in diuinis personis est pluralitas, ergo si non est ibi ordo, est inordinatio & confusio: sed inordinatio & confusio repugnat diuinis, ergo est ibi ordo.

Ad oppositum. 1. CONTRA: per Eusebium: In diuinis est numerus, sed non ordo.

Lib. de Ciu. Dei 19. ca. 13. to. 5. 2. ITEM hoc ipsum videtur ex ratione ordinis. Aug. de Ciuit. Dei dicit: Ordo est partium disparium, sua vnicuique tribuens loca, dispositio: sed in diuinis non est distinctio locorum: ergo, &c.

3. ITEM ordo contrariatur simultati: ergo vbi est ordo, non est omnimoda simultas: sed vbi non est omnimoda simultas, non est perfecta æqualitas: ergo cum in diuinis sit omnimoda & perfecta æqualitas, nullus est ibi ordo.

4. ITEM si ordo est in diuinis, aut est quid essentiale, aut notionale. Non essentiale, quia vbi ordo ibi distinctio: in diuinis autem non est distinctio secundum essentiam: ergo, &c. Nec quod notionale, quoniam idem est notio & proprietas: sed ordo nullius personæ est proprietas, ergo, &c.

5. ITEM vbi est ordo, ibi est dependentia & inclinatio, nihil enim ordinatur ad aliquid, nisi ad illud habeat inclinationem: in diuinis autem nulla est dependentia: ergo ibi nullus omnino ordo.

6. ITEM ordo præsupponit numerum: sed in diuinis non cadit differentia secundum numerum, vt ostensum est supra: ergo nec ordo.

CONCLVSIO.

Cum inter personas diuinas sit ratio producentis, & producti, inter eas ordo originis est ponendus.

Resp. ad duo argumenta. RESP. ad Arg. Dicendum quod triplex est ordo, scilicet secundum positionem, secundum antecessionem, & secundum originem. Ordo secũdum positionem, dicitur aliquorum, quorum vnum est superius, aliud inferius. Et hoc potest esse dupliciter: vel in loco, vel in dignitate: & hic ordo non cadit in diuinis, sicut ostendit prima ratio sumpta ab Eusebio, & secunda sumpta ab Augustino, sicut patet.

3. Ordo vero secundum antecessionem dicitur esse eorum quorum vnum prius est, alterũ vero posterius, & hoc dicitur dupliciter: aut quia antecedit duratione siue tempore: aut prius naturali intelligentia siue cognitione: & hic ordo non est in diuinis, sicut probat ratio tertia, quia hic ordo tollit æqualitatem, & simultatem, quorum vtrumque perfecte est in diuinis. Ordo autem secundum originem siue secũdum emanationem, est producentis ad productum: Et iste ordo est in diuinis, quia ibi est ordo principii, & principiati, siue producentis, & producti: & hunc ordinem esse in diuinis probant rationes primæ.

4. AD illud quod obiicitur quarto quod ordo non est quid notionale, nec essentiale, dicẽdum quod est notionale: sed notionem cõtingit dupliciter significare, aut sub propria ratione, vt cum dicitur generatio: aut sub cõmuni ratione, communitate inquam rationis, vt cum dicitur ordo, notio, proprietas, sicut indiuiduum est communis intentio, & sub hac communitate non distinguit, tamen in suis inferioribus distinctionem supponit.

5. AD illud quod obiicitur: Vbi est ordo ibi dependẽtia, dicendum quod ordo importat habitudinem, & quia habitudo in creaturis ratione imperfectionis dicit depẽdentiam, ideo in creaturis importat dependentiam: in diuinis autem solum ponit comparationem & connexionem, & nullam dependentiam & inclinationem.

6. AD illud quod vltimo obiicitur quod ordo præsupponit numerum, dicendum quod sicut in diuinis numerus distrahit à ratione numeri, quia ibi est distinctio hypostasum tantum, ita ordo à ratione ordinis simpliciter, quia quamuis sit ibi ordo non tamen est ibi antecessio, sed solum originis emanatio. Vel aliter dicendum quod non semper præsupponit distinctionem secundum numerum, nisi intelligatur de ordine locali, siue secundum positionem. Nam ordo secundum naturam & secundum naturalem intelligentiam, attenditur inter superius, & inferius, inter quæ non cadit numerus. Et ita patet illud.

QVÆSTIO II.

An in diuinis sit ordo naturæ.

Alex. Alens. 1.p.q. 46. Membro 2.
S. Thom. 1.p.q.42.art.3.
Et 1. Sent. dist. 20. q. 1. art. 1.
Et de potentia q. 10. art. 3.
Richardus 1. Sentent. dist. 20. q. 4.

VTrum in diuinis sit ordo naturæ. Et quod sic, videtur per Augustinum, qui dicit in littera, quod cum dicitur filius à patre, non dicitur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ. Fundamenta. *Lib. 3. contra Max. c. 14. to. 6.*

ITEM vbi est naturalis origo, ibi est naturalis ordo: sed in diuinis est naturalis origo: ergo & naturalis ordo: ergo est ibi ordo naturæ. *Super Gen. ad lit. c. 34. & 35. & ex orat. de quinque Hæresibus à med. to. 6. Cap. 8.*

ITEM vbi est causa & effectus, ibi est prius & posterius, sed vbicumque hoc, ibi est ordo naturæ: ergo cum in diuinis contingat reperire causam & effectum, sicut dicit Chrysostomus, super principium ad Hebræos: & Damasc. lib. 1. Pater est causa Filii, patet, &c.

1. CONTRA: Cuiuscumque est ordo, ipsum ordinatur: ergo si in diuinis est ordo naturæ, natura ordinatur: sed quod ordinatur, distinguitur, & numeratur. Si hoc: ergo in diuinis natura distinguitur & numeratur: sed hoc falsum: ergo, &c. Ad oppositum. *Arist. 4. metaph. contex. 43.*

2. ITEM in diuinis idem est natura & essentia, quia natura nomen est essentiale: sed in diuinis nullo modo ponitur ordo essentiæ: ergo nec naturæ.

3. ITEM vbi est ordo naturæ ibi est prius & posterius secundum naturam: ergo si in diuinis est ordo naturæ, ibi est prius & posterius: sed hoc nullo modo recipitur: ergo nec ordo naturæ. Quod autem in diuinis non sit prius & posterius, ostenditur sic. Relatiua sunt simul natura: ergo pater, & filius secundum quod pater & filius, simul sunt natura: & quia relationes in diuinis non sunt aduenientes, nec tantum sunt ratio referendi, sed etiam existendi: ergo pater & filius secundum suas hypostases, simul sunt natura: ergo non est ibi ordo naturæ. *In post prædicam. cap. de Priori. Arist. in prædic. c. de Relat.*

4. ITEM in causis creatis videmus gradus, quia substantia creata quanto citius potest, velocius operatur. Vnde quædam operantur in tempore, quædam repente, quædam subito. Et illa causa quæ operatur subito, aliquando non præcedit tempore, sed natura Si ergo Deus producit filium secundum omnem nobilitatem, & virtutem suæ potentiæ: & virtus suæ potentiæ infinitæ ma-

A ior est quam finitæ: non ergo tantum simul duratione: sed etiam simul natura producit: ergo non est ibi ordo naturæ.

5. ITEM videmus in cognoscibilibus quod quædam habent sui cognitionem inuestigando, & posterius tempore, & loquor de actuali, nō de habituali, vt anima humana, & quædam simul duratione vt Angelus: ergo si Dei cognitio & dictio siue locutio non est accidens, sed multo nobilius & virtuosius quam omnis creatura, habet verbum intelligentiæ, non tantum simul duratione, sed etiam natura: ergo, &c.

CONCLVSIO.

B *Diuinæ personæ habent ordinem naturæ, non quod altera sit posterior altera, sed quod altera ex altera: vel ordinem naturæ, id est, naturalis originis.*

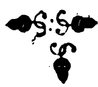
RESP. ad arg. Dicendum quod ordo dicitur esse alicuius dupliciter. Aut sicut ordinati, aut sicut rationis ordinandi. Ordo in diuinis sicut ordinati dicitur personæ Patris & Filii & Spiritus sancti: sicut rationis ordinandi, dicitur naturæ. Natura enim dicit vim productiuam secundum quod dicit Philosophus, quod est vis insita rebus ex similibus similia procreans. (Arist. lib. 1. mag. Mor. cap. 10.) In diuinis autem est ordo secundum productionem, ideo dicitur ibi ordo naturæ, id est naturalis originis. Vnde genitiuus ille, non construitur subiectiue sicut cum dicitur albedo parietis, sed ex vi declarationis essentiæ, vt cum dicitur albedo C claritatis. Et ideo resoluitur in duos vt sit sensus, ordo naturæ, id est naturalis originis.

1. 2 Ex hoc patet primum quod obiicitur quia obiicit, ac si diceretur ordo esse naturæ vt rei ordinatæ. Patet etiam secundum quod essentia dicitur in absolutione omnimoda, non vt alterius principium: natura vero dicit vt alterius principium: ideo dicit comparationē ad productionem siue emanationem naturalem. Vnde vlterius attendendum, quod ordo secundum naturalem originem in his inferioribus duo dicit, scilicet emanationem, & antecessionem: & ratio huius est, quia emanatio in his inferioribus ponit diuersitatem substantialem. Vnde omne quod emanat in his inferioribus est effectus: & quod producit, est causa: & ideo dicitur causa ad cuius esse sequitur aliud: & quia aliud in natura, ideo posterius D in natura. In diuinis autem est emanatio ad quam non consequitur essentiæ diuersitas, vel naturæ, ideo nec prius nec posterius natura, sed simul natura, & ideo in diuinis non accipitur ratio causæ, vel effectus secundum Latinos: sed nomen principii, quamuis græci extenso nomine vtantur nomine causæ pro nomine principii: & ideo in diuinis est ordo naturæ, non quo alter sit posterior altero, sed quo alter ex altero. Et hoc est quod dicit Augustinus in littera.

3. Ex hoc patet quod tertio obiicitur: quamuis enim in creaturis ordo posterioritatē ponat, non tamen in Deo. Et quamuis non sit ibi posterioritas, nō sequitur quin bene sit ibi ordo. Ex his patent obiecta ad vtramque partem. Concedendum est ergo quod aliquo modo reperitur in diuinis ordo naturæ, sicut ostendunt primæ rationes. Tertia tamen ratio deficit, quia nomen causæ non E reperitur in diuinis secundum Latinos proprie. Quod obiicitur ad oppositum patet, quia ordo non est naturæ, vt rei ordinatæ.

4. PATET etiam quod obiicitur de diuina essentia, quia est nomen absolutum, nec importat rationem originis.

5. Vltimum patet, quia non est ibi ordo naturæ, quo alter prior altero, sed quo alter ex altero.

DISTINCT. XXI.

QVÆRITVR QVO MODO POSSIT DICI, SOLVS PATER, VEL SOLVS FILIVS, VEL SOLVS SPIRITVS SANCTVS, CVM SINT INSEPARABILES.

HIC oritur quæstio trahens originem ex prædictis. (Dist. 19.) Dictum est enim supra quod tantus est solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, quātum simul illæ tres: (Dist. 20.) & quod duæ vel tres personæ simul, non sunt maius aliquid, quā vna persona sola. Ideo quærit Aug. in 6 lib. de Trin. Quo modo hæc sane dici possint, cum nec Pater sit solus, nec Filius, nec Spiritus sanctus, sed semper & inseparabiliter & Filius cum Patre, & Pater cum Filio, & Spiritus sanctus cum vtroque: inseparabiles enim sunt hæ tres personæ. (Cap. 7 in fi. tom. 3.) *Ad quod ita respondet August. in eodem: Solum Patrem dicimus Patrem, non quia separatur à Filio, vel à Spiritu sancto, sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo nō sunt Pater.* (Ibi Aug. non facit mentionē de Spiritu sancto.) *Solus enim Pater, Pater est. Quod non dicitur quia ipse sit solus, id est, sine Filio, vel Spiritu sancto, sed per hoc Filius vel Spiritus sanctus à paternitatis consortio excluduntur. Ita & cum dicitur: Solus Filius Filius est, vel solus Spiritus sanctus est Spiritus sanctus, non diuiditur Filius à Patre, vel Spiritus sanctus ab vtroque, sed à consortio filialis proprietatis excluduntur Pater, & Spiritus sanctus: & à consortio processibilis proprietatis Pater & Filius. Cum ergo dicitur. Tantus est solus Pater, quantum simul illi tres: per hoc quod dicitur:* Solus, *non separatur Pater ab alijs, sed hic est sensus: Solus Pater, id est Pater, qui ita Pater est, quod nec Filius, nec Spiritus sanctus, tantus est, &c. Similiter intellige, cum dicitur: Solus est Filius, vel solus est Spiritus sanctus. Solus ergo Pater dicitur, vt ait August. in eodem, quia non nisi ipse ibi Pater est: & solus Filius, quia non nisi ipse ibi Filius est, & solus Spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi Spiritus sanctus est.* (Lib. 6. c. 9. in princ. tom. 3.)

Vtrum possit dici, solus Pater est Deus, solus Filius est Deus, vel solus Spiritus sanctus est Deus, vel Pater est solus Deus, vel Spiritus sanctus est solus Deus.

Post hæc quæritur, vtrum sicut dicitur, Solus Pater est pater, vel solus Filius est filius, ita possit dici, solus Pater est Deus, vel solus Filius est Deus, ita & de Spiritu sancto. Aut, pater est solus Deus, filius est solus Deus. (Sensus horum habetur cap. 7. 8. sed præcipue in ca. 9. tom. 3.) *Ad quod dicimus, quia Pater & Filius & Spiritus sanctus dicitur, & est vnus Deus: Et hæc Trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo auctoritatibus occurrit, Solus pater est Deus, vel pater est solus Deus, ita de Filio & Spiritu sancto dicimus. Vnde August. in sexto lib. de Trin. ait: Quoniam ostendimus quo modo posset dici solus pater, vel solus Filius, consideranda est illa sententia qua dicitur, Deum verum solum non esse Patrem solum, sed Patrem & Filium & Spiritum sanctum.* (Ibid. cap. 9. in princ. tom. 3.) *Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse verus Deus. Item in eodem: Si quis interrogat vtrum pater solus sit Deus, quo modo respon-* (Ibid. immediate post.)

debimus

debimus non esse, nisi forte dicamus ita, Esse quidem patrem Deum, sed non esse solum Deum? Esse autem solum Deum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus Deus: Atque hic solum in parte subiecti tantum accipere quidã volunt, in parte vero prædicati sic concedunt, quod pater est solus Deus. Sed ex verbis August. videtur ostendi quod proprie solus Deus dici debeat tota Trinitas. Hæc Trinitas, ut ait August. contra Maximinum, intelligitur, cum Apostolus dicit: Beatus & solus potens. Et ibi: Soli sapienti Deo: Et ibi: Inuisibili soli Deo. Non enim de solo patre hæc accipienda sunt, vt contendebat Maximinus, & alij hæretici, sed de Trinitate. Sicut & illud: Solus habet immortalitatẽ, quia secundum rectam fidem, ipsa Trinitas est vnus solus Deus, beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde Aug. in eodem: Cum vnus Deus sit Trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus solum Deum sapientem: solum potentem Patrem & Filium & Spiritum sanctum qui est vnus & solus Deus.

Lib. 3. contra Max. c. 9. & 12. 13. tom. 3. 1. Tim. 6. c Rom. 16. d 1. Tim. 6. d Lib. 1. c. 13. de Trin. c. 6. to. 3.

Quo modo dicitur Trinitas solus Deus, cum ipsa sit cum Spiritibus & animabus sanctis.

Sed iterum quæritur, quo modo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum Spiritibus & animabus sanctis. Ad quod respondet August. in lib. de Trin. dicens: Trinitatem dicimus Deum solum, quamuis semper sit cũ Spiritibus & animabus sanctis, sed solum dicimus, quia non aliud quam ipsa Trinitas Deus est. Non enim illi cum illa Deus sunt, vel aliqua alia, sed ipsa Trinitas tantum, non illi, vel alia Deus est.

Lib. 6. c. 7. tom. 3.

Et si de Patre solo prædicta dicerentur, non tamen excluderentur Filius & Spiritus sanctus.

Veruntamen, vt ait August. & si de solo Patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur Filius, vel Spiritus sanctus, quia hi tres vnum sunt: sicut in Apocalypsi de Filio legitur quod habet nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse. Non enim inde separatur Pater, vel Spiritus sanctus. Et cum dicitur: Nemo nouit Patrem nisi Filius: non inde separatur Pater, vel Spiritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiam nominantur Pater, & Filius, & tacetur Spiritus sanctus: vt Veritas ad Patrem loquens ait: Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum esse vnum verum Deum. Cur ergo (inquit August.) tacuit de Spiritu sancto? Quia consequens est, vt vbicumque nominatur vnus, sicut Pater & Filius, tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipsa pax, quamuis non commemoretur. Vno ergo istorum nominato, etiam reliqui intelliguntur, quod in pluribus scripturæ locis occurrit, vt ibi exemplificat Augustinus.

Lib. 3. contra Max. c. 13. to. 6. 1. Io. 5. c Apoc. 19. c Matt. 11. d Luc. 10. d Ioan. 17. a 6. de Trin. c. 9. to. 3.

DISTINCT. XXI.

Qualiter dictiones exclusiuæ accipiantur in diuinis.

Hic oritur quæstio trahens originem ex prædictis.

Expositio textus.

Diuisio. SVpra probauit Magister æqualitatem personarum, hic quia in probatione dubias rationes dixerat propter dictiones exclusiuas, mouet illas dubitationes, & soluit. Et habet hæc pars tres partes, secundum tria dubia, quæ proponit. Primo enim quærit de hac ratione: Tantus est solus Pater, quantus Pater & Filius. Secundo proponit hanc, siue quærit de hac: Solus Pater est Deus, & hoc facit ibi: *Post hoc quæritur, vtrum sicut dicitur solus Pater,* &c. Tertio quæritur de hac: Trinitas est solus Deus: & hoc facit, ibi: *Sed iterum quæritur quo modo ipsam Trinitatem.* Et in qualibet istarum partium primo mouetur dubitatio, secundo soluitur.

Hæc Trinitas simul proprie dicitur esse solus Deus. Dub. I.

CONTRA: Videtur per hoc velle negare istam: Pater est solus Deus: sed videtur hęc esse vera per expositionem, quia pater est Deus, & non alius à Deo, vel aliud: ergo: &c. ITEM prædicatum quod dicitur de tota Trinitate, non potest esse nisi prædicatum essentiale, quia aliter nõ diceretur de tota Trinitate: & essentiale prædicatum dicitur de qualibet persona sigillatim: ergo pater est solus Deus.

RESP. Dicendum quod quando *Solus* per se additur ad prædicatum, ita quod non intelligitur à parte subiecti, improprius est sermo, siue dicatur de Trinitate tota, siue de Patre. Nec vult dicere Augustinus quod solus Deus prædicetur de tota Trinitate, ita quod non de patre. Sed in illis locutionibus: soli Deo honor & gloria, & consimilibus, *solus Deus* non accipitur pro vnica persona, excludendo alias personas; sed pro tota Trinitate, excludendo alias naturas, & Magister ita accipit, ac si August. vellet dicere, non quod hoc, scilicet *solus Deus*, prædicaretur de Trinitate, & non de patre: sed ipse vult quod supponat pro ipsa Trinitate. Pro Patre vero si supponat, non tamen præcise supponit pro solo patre: & ideo Augustinus concedit quod sola Trinitas est solus vnus Deus, non tamen solus Pater. Vnde & Magister non dicit quod Pater non sit solus Deus, sed quod non proprie dicitur: & illud manifestum est, si inspiciatur qualiter *Solus* debet addi ad prædicatum. 1. Tim. 1. d

Quo modo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, cum sit cum spiritibus, & animabus sanctis. Dub. II.

Quæritur cum inseparabilis sit à rebus aliis, & intimus omnibus, propter quid magis dicitur esse cum sanctis, quam cum aliis.

RESP. Dicendum quod quamuis Deus sit cum omnibus, & in omnibus, tamen specialiter dicitur esse cum sanctis, propter effectum gratiæ inhabitantis, per quam ipsi conformantur, & chari, & similes ei fiunt. Vnde: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum, dicit sapientia Dei. Vnde, *Dominus vobiscum*, dicitur hominibus, non bestiis. Prou. 8. d

Nemo nouit Patrem nisi Filius. Dub. III.

CONTRA: Cum, *Nemo*, componatur ex non, & homo, ergo, *Nemo*, idem est quod nullus homo: sed dictio exceptiua non excipit nisi contentum sub termino. Vnde nihil est dictum: Nullus homo currit nisi asinus. Cum ergo pater nõ contineatur in suppositione huius nominis, *homo*, patet, &c. Si tu dicas quod ampliatur ex vsu distributio importata per istum terminum, *nemo*, vltra quam ad homines: tunc ego quæro pro quo stat, aut pro creato, aut pro increato. Si pro creato, nulla est exceptio, quia simpliciter vera: & præterea pater non est ibi contentum. Si pro increato, simpliciter & totaliter est falsa: ergo per exceptionem non potest verificari. Si tu dicas quod pro vtroque, quo modo potest hoc esse, cum nihil habeant commune? Et si habent commune, aut hoc quod hoc est, *nemo*, distribuit pro essentiis, aut pro personis. Si pro essentiis, ergo non debet excipi Pater. Si pro personis, ergo debet excipi Spiritus sanctus, sicut & Pater, alioquin locutio est falsa.

RESP. Dicendum quod, *Nemo*, distribuit communiter pro communi cognoscente, siue habente vim cognitiuã: & distribuit, non pro supposito tantum, siue pro persona, sed pro natura. Vnde Pater non excipitur, quia persona, sed quia eiusdem naturæ cum Filio: & ideo implicatur in illa exceptione Filius & Spiritus sanctus: & ideo locutio habet veritatem. Vel dic quod, *Nemo*, distribuit pro omnibus, & tenetur ly, *Nisi*, nõ exceptiue, sed aduersatiue, sicut dicitur: Ad nihil vtile est, nisi ad subuersionẽ audiẽtium. 2. Tim. 2. c

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis est hic quæstio de dictionibus exclusiuis. Et circa hoc principaliter quærenda sunt duo. Primo quæritur: Vtrum dictio exclusiua in diuinis vere addatur termino substantiali. Secundo vtrum vere addatur termino relatiuo. Et quantum ad primum quæruntur duo. Primo: Vtrum dictio exclusiua vere addatur termino substantiali à parte subiecti. Secundo, si vere addatur à parte prædicati.

QVÆSTIO I.

An vere dicatur: Solus Deus est Pater.

Alex. Alens. 1. p. q. 65. Membro 3. art. 1.
S. Thom. 1. Sent. dist. 21. q. 1. art. 3.
Scot. 1. Sentent. dist. 21. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 21. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 21. q. 3.
Durandus 1. Sent. dist. 21. q. 1.
Franciscus de Mayr. dist. 21. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 21. q. 1. art. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sentent. q. 24. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 21. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 21. q. 1.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 21. q. 1.

Fundamenta. QVod vere ly, *solus*, addatur huic termino, *Deus*, à parte subiecti, ostenditur hoc modo: Deus habet aliquid proprium, sed proprium est quod inest soli, ergo, &c. Et quia constat quod exclusio vere additur termino substantiali respectu prædicati essentialis, vnde bene dicitur: Solus Deus creat. Quæritur, vtrum vere addatur ei respectu prædicati proprii, sicut termini relatiui: vtrum scilicet vere dicatur: Solus Deus est Pater. Et quod sic, videtur per suam expositionem quæ est: Solus Deus est Pater, id est, non alius quam Deus est Pater: ergo solus Deus est Pater. Et quod sit ista eius expositio, hoc habetur à communi vsu, & à Philosopho, qui dicit quod solus idem est quod non cum alio. *Arist. 1. Elenc. c. 4.*

ITEM hoc videtur à conuertibili, quoniam istæ duæ conuertuntur. Nihil præter Petrum currit, ergo solus Petrus currit: ergo & istæ duæ, nihil præter Deum est Pater, ergo solus Deus Pater. Sed prima est vera, quia hæc est falsa: Nihil est Pater, & non habet instantiam nisi in Deo, ergo, &c.

ITEM à quocumque remouetur hoc quod est in plus, remouetur quod est in minus: sed esse in Deum, est in plus quam esse Patrem: ergo à quocunque remouetur Deus, & Pater. Sed quæcunque sic se habent quod à quocunque remouetur vnum, & alterum: vnum præcise prædicatur de altero, nec habet instantiam: ergo Pater præcise prædicatur de Deo: sed si præcise, ergo cum exclusione, ergo, &c.

Ad oppositum. 1. CONTRA: Terminus accidentalis implicat rem suam circa suum subiectum, vt patet cum dicitur: Homo albus currit, circa hunc terminum *homo*, implicatur albedo: ergo similiter cum dicitur solus Deus est Pater, circa Deum implicatur *Solitudo*. Sed Hilarius dicit quod Deus non est solitarius confitendus, ergo &c. Et ratio ista concludit quod non possit vere addi nec cum prædicato proprio, nec communi. *Lib. 4. de Trin. non multo ante medium.*

2. ITEM ostenditur quod non possit vere addi respectu prædicati communis, vt cum dicitur: Solus Deus creat, hoc enim nomen *Deus*, de se habet suppositionem quasi indefinitam respectu personarum: ergo reddit locutionem veram pro aliquo: sed pro quolibet est falsa. Hæc est enim falsa: Solus Pater creat: ergo cũ omne prædicatum essentiale conueniat tribus, & non solum vni, nullo potest modo addi dictio exclusiua respectu talis prædicati subiecto communi.

3. ITEM quod non respectu proprii, videtur. Quia si hæc est vera: Solus Deus est Pater; ergo à simplici conuersa, & hæc: Solus Pater est Deus: sed ista est falsa: ergo, &c. SI dicas quod non conuertitur simpliciter. CONTRA: Habet intellectum vniuersalis negatiuæ, & particularis affirmatiuæ, & vtraque conuertitur simpliciter, & cet.

CONCLVSIO.

Hæc dictio, Solus, categorematice, id est, prout dicit solitudinem in diuinis non dicitur: syncategorematice vero, ita vt vel personali, vel substantiali iungatur prædicato, vtique dici potest.

RESP. ad arg. Dicendũ quod hæc dictio, Solus, potest esse categorema, vel syncategorema. Secundum quod est categorema, sic est nomen adiectiuum absolutum ponens rem suam circa suum substantiuum, & res sua est solitudo. Vnde tantum valet hic, *Solus*, quantum solitarius. Et quia solitudo nullo modo recipitur in diuinis quantum ad substantiam, quia est in multis personis, hoc nomen *Solus*, non recipitur in diuinis substantialibus, sicut ostendit prima ratio. Si autem accipiatur inquantum est syncategorema, sic priuat associationem, & importat aliquam negationem. Et sic, cum aliquod prædicatum & substantiale & personale præcise dicatur de nomine substantiali: sic vere dicitur in diuinis & respectu prædicati substantialis, vt cum dicitur: Solus Deus creat. Et respectu personalis, vt cum dicitur: Solus Deus est Pater. *Arist. 1. Elenc. c. 4.*

1. AD illud ergo quod obiicitur de albo quod ponit rem suam circa substantiuum, dicendum quod non est simile secundum quod hoc nomen *Solus*, tenetur syncategorematice, quia *albus*, est dispositio subiecti absoluta, vnde absolute ponit rem suam circa terminum: sed *Solus*, ratione negationis non absolute, & ideo non ponit solitudinem, sed præcisionem.

2. AD illud quod obiicitur secundo quod terminus substantialis debet reddere locutionem veram pro aliqua persona, dicendum quod terminus, cui additur exclusio, respectum habet ad prædicatum, & respectum habet ad exclusionem: & licet respectu prædicati possit habere suppositionem personalem, vt cum dicatur: Solus homo currit, tamen regula est apud sophistas quod per comparationem ad dictionem exclusiuam talis terminus habet suppositionem simplicem, vnde nullo modo licet descendere. Et hoc est quod dicitur in libro de regulis fidei quod dictio exclusiua facit exclusionem quantum ad genus rei, non quantum ad rem generis: quia ratione formæ communis, quæ est genus rei, non ratione suppositi, quæ est res generis.

3. AD illud quod obiicitur vltimo quod conuersa est falsa, dicendum quod illa non est sua conuersa: quia ista Solus Deus est Pater, habet intellectum affirmatiuæ, scilicet Deus est Pater, & hæc conuertitur simpliciter: habet etiam intellectum negatiuæ huius: Nullus alius à Deo est Pater, & hæc similiter conuertitur simpliciter: sed hæc non est sua conuersa: Nullus alius à Patre est Deus, sed hæc: Nihil quod est Pater, est aliud à Deo: idem enim quod subiiciebatur in prima, debet prædicari in secunda, & sic patet illud.

QVÆSTIO II.

An dictio exclusiua vere addi possit termino substantiali à parte prædicati.

Alex. Alens. 1. p. q. 65. Membro 3. art. 3.
S. Tho. 1. p. q. 31. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 21. q. 1. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 21. q. 1.
Richard. 1. Sentent. dist. 21. q. 2.
Thom. Argent. 1. Sentent. dist. 21. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 24. art. 2. dub. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 21. q. 2.

VTrum dictio exclusiua vere possit addi termino substantiali à parte prædicati. Et quod sic ostenditur hoc Fundamenta.

Aug.7.de Trin.c.7.& 9. in princ. tom.3.

Lib.3.c.9. tom.6.

tur hoc modo. Augustinus 7. de Trinitate: Patrem dicimus esse Deum, sed non esse solum Deum: esse autem solum Deum dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum. Si tu dicas quod ly *solum*, intelligitur à parte subiecti, obiicitur expressius per hoc quod dicit Augustinus contra Maximinum: Ipsa Trinitas est vnus solus verus Deus: constat quod ly *solus*, non potest esse dispositio ex parte subiecti, quia sic esset sermo incongruus, ergo &c.

Item hoc videtur per expositionē. Trinitas est Deus, & non aliud quam Deus: ergo Trinitas est solus Deus: præmissæ sunt veræ, ergo & conclusio.

Item ratione videtur per simile: Quando prædicatum non inest alii quam subiecto vere, hæc dictio *solus*, accipitur ex parte subiecti: ergo quando subiectum non subest alii quam prædicato, vere accipitur à parte prædicati, sed istud subiectum, *Trinitas*, non inest alii quam Deo, ergo &c.

Ad oppositum.

1. Contra: Hæc dictio *solus*, est dispositio subiecti, sicut hoc signum *omnis*: sed quando *omnis* additur ad prædicatum, locutio est falsa, & impropria: ergo similiter quando hæc dictio, *solus*.

2. Item hæc dictio *solus*, addita alicui termino, excludit alium. Vnde sensus est: Solus homo, homo & non alius: sed *alius*, respicit suppositum, & terminus subiicitur ratione suppositi, & prædicatur ratione formæ: ergo hæc dictio, *solus*, de sui ratione respicit subiectum: ergo falso, & improprie additur prædicato.

3. Item secundum quod additur prædicato, aut tenetur categorematice, aut syncatagorematice. Si categorematice, tunc est nomen adiectiuū, & non recipitur in diuinis. Si syncategorematice, sic importat negationem implicitam: sed negatio antecedit quod negat: ergo necesse est quod antecedat compositionem quam negat: sed cum dicitur: Pater est solus Deus, non sequitur compositionem. ergo videtur quod non possit ipsam negare, ergo, &c.

4. Item ego quæro quid excludat, quando additur ad prædicatum. Si aliud à prædicato vt sit sensus: Est solus Deus, id est, Deus, & non aliud, tunc est ibi superfluitas, quia forma prædicati excludit aliam formam disparatam quantum est de se Vnde sequitur: Iste est homo, ergo nō est aliud ab homine: ergo videtur quod dictio exclusiua faciat superfluitatem, & nugationem, non ergo tenetur exclusiue: & ita videtur quod teneatur adiectiue solum, & quod importet solitudinem circa hūc terminū Deus, & sic istæ sunt falsæ.

Conclusio.

Dictio exclusiua potest addi ad prædicatum termini substantialis vere, sed non proprie, nisi cum additione termini partitiui, & numeralis.

Responsio aliorum.

Resp. ad Arg. Ad hoc voluerunt aliqui dicere quod hæc dictio, *solus*, proprie non debet addi ad prædicatum, sed tantum ad subiectum: & cum additur prædicato, impropriæ sunt locutiones, & tunc idem est dicere, *solus*, & *tantum*: sed tamen si aliquis inspiciat, non tantum cum hac dictione, *solus*: sed cum hac dictione *tantum* videbit improprietatem, & superfluitatem. Quid enim aliud est dicere: Trinitas est tantum Deus, nisi est Deus, & non aliud quam Deus? hoc improprie satis dictum est, quia hoc ipso, quod Deus est, excluditur quod non sit aliud à Deo. Si enim Deus est, ergo non est aliud à Deo. Et nullus hæreticus vmquam dixit, Trinitatem esse Deum, qui diceret aliud ipsam esse à Deo: & ideo non videtur magnum quid Augustinus dicere, si hoc voluit dicere.

Responsio propria.

Propterea aliter dicendum est quod hæc dictio, *solus*, dupliciter potest addi termino substantiali à parte prædicati, aut per se, aut cum termino numerali, siue partitiuo. Per se improprie additur, & si addatur secundum vocem, tamen secundum intellectū stat à parte subiecti. Idem enim est dicere: Homo albus est, & est albus homo. Vnde sensus est, non dicimus Patrem esse solum Deum,

A id est nō dicimus solum Patrem esse Deum. Si autem aliter ponatur, videtur sermo habere superfluitatem, & improprietatem, quia hoc excludit quod excludebatur ex natura ipsius prædicati. Aliter additur hæc dictio, *solus*, termino substantiali cum termino numerali, sicut cum termino, *vnus*: & tunc excludit pluralitatem, & hoc modo bene additur prędicato, & sic accipit Augustinus contra Maximinum cum dicit: Trinitas est vnus solus verus Deus, ita quod non plures, & tunc est verus sermo, & proprius, & contra hæreticos qui dicebant Trinitatem esse plures Deos: & importatur per istū terminum, *solus*, priuatio multitudinis, & ita distinctio: & magis proprie dicitur de Trinitate quod Trinitas sit vnus solus Deus, quam de Patre, cum tamē posset dici de vtroque. Et nullus vmquam dixit, Patrem esse plures, sed de Trinitate,

Aug. lib. 3. ca.9.to.6.

B siue de tribus aliqui dixerunt: & ideo congruentius dicitur: Trinitas est vnus solus Deus. Concedendum est ergo quod, *solus*, potest addi ad prædicatum termini substantialis vere in diuinis, sed non proprie, nisi cum determinatione, & adiunctione termini partitiui.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod, *solus*, est dispositio subiecti, sicut hoc signum, *omnis*, dicendum quod non est ita propria dispositio subiecti sicut hoc signū, *omnis*. Quia *omnis* distribuit pro suppositis, pro quibus terminus subiicitur, non pro quibus prædicatur, saltē simul sumptis. *solus* autem, nō solum dicitur ratione suppositi verum etiam ratione formæ, quia excludit alium, & etiam potest excludere aliud.

2. Et per hoc patet sequens, quia non semper excludit alium masculine: sed etiam potest excludere aliud

C neutraliter, vel etiam pluralitatem, quando additur termino numerali, vt visum est.

3. Ad illud quod quæritur, vtrum teneatur syncàtegorematice, vel prout est nomen importans formam denominantem, vt idem sit *solus*, quod *solitarius*, dicendum quod syncategorematice. Quod obiicitur quod sequitur compositionem, dicendum quod, *solus*, importat duo in se, scilicet intellectum huius nominis, *alius*, & intellectum negationis. Quantum ad intellectum huius nominis, *alius*, respicit terminum circa quem ponitur, & sequitur actum. Quantum ad intellectū negationis præcedit, & hoc nō est conueniens quantum ad diuersa præcedere, & sequi: hoc patet exponenti. Si enim dicam: Video solum Conradum: Sensus est: Video Conradum, &

D non video alium à Conrado. Similiter intelligendum est in proposito.

4. Ad illud quod qu[illegible]ur quid excludit cum additur prædicato, dicendum quod quando additur sine determinatione, excludit aliam formam, & tunc re vera est ibi superfluitas, & improprietas, est nihilominus veritas sed quando additur cum tęrmino partitiuo, tunc excludit pluralitatem, & tunc potest locutio habere veritatem: pater enim & Filius sunt vnus Deus & non plures, & ita vnus solus Deus, &c.

Articvlvs II.

Consequenter secundo loco est quæstio de secundo articulo quæstionis, scilicet vtrum dictio exclusiua possit addi termino relatiuo. Circa hoc quæruntur duo.

E Primo quęritur, vtrum dictio exclusiua vere addatur termino personali respectu prędicati proprii. Secundo, vtrum vere addatur termino personali respectu prædicati communis, vt vere dicatur: Solus Pater est Deus.

Qvæstio I.

An dictio exclusiua, Solus, vere addatur termino personali respectu prædicati proprij.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 21. q. 2.
Henricus in summa p. 2. in fine.
Richard. 1. Sent. dist. 21. q. 4.
Ioan. Baccon. 1 Sent. dist. 21. q. vnica.

Thomas Argent. 1. Sentent dist. 21. q. 1. art. 1.
Marsilius Inguen. q. 24. art. 2. dub. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 21. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 21. q. 3. & 5.

Funda-menta. *Aug. 7. de Trin. c. 9. in prin. to. 3.*

QVod respectu prædicati proprii vere addatur, vt scilicet hæc sit vera: Solus Pater est Pater. Videtur per August. 7. de Trinitate sic: In illa Trinitate solus Pater dicitur Pater, quia nullus nisi ipse est ibi Pater.

ITEM hoc videtur per expositionem, quia persona Patris est Pater, & nulla alia est Pater; ergo hæc est vera: Solus Pater est Pater.

ITEM Nihil est magis proprium alicui, quam quod est idem sibi re & ratione: sed Pater est idem sibi re & ratione: ergo propriissime dicitur de se: sed quod proprie conuenit alicui, conuenit soli; ergo Pater dicitur de solo Patre.

Ad Oppositum.

1. CONTRA: *Solus*, vt vult Philosophus, idem est quod non cum alio: sed impossibile est Patrem non esse cum alio: ergo semper quando additur huic termino, Pater, vel alii termino personali, est locutio falsa.

2. ITEM *Solus*, excludit alium: sed alio est Deus, alio est Pater: ergo addita huic termino *Pater*, excludit Deũ: ergo si hæc est vera: Solus Pater est Pater, & hæc similiter: Deus non est Pater: quod si hæc est falsa, ergo & prima.

3. ITEM *Solus*, excludit hoc relatiuum, *alius*, sed *alius*, ita est relatiuum diuersitatis quod nihilominus implicat aliquam identitatem. Vnde sequitur: Iste vadit cum alio homine, ergo iste est homo: si ergo excludit alium ab hoc quod est Pater, aut alium Patrem, aut alium Deum: sed quocumque modo dicatur, est locutio falsa, & implicatio falsa, ergo, &c.

CONCLVSIO.

Hæc dictio, Solus, *categorematice, id est, prout dicit solitudinem in diuinis non dicitur: syncategorematice vero, ita vt vel personali, vel substantiali iungatur prædicato, vtque dici potest.*

RESP. ad arg. Dicendum quod secundum quod hæc dictio *Solus*, tenetur syncategorematice, importat priuationem associationis, & locutio simpliciter est vera, excluso illo sensu quo importat solitudinem, quia sic non accipitur in diuinis, sicut supra dictum est. Secundum enim quod importat priuationem associationis vera est. Quia cum tripliciter possit eam importare, in quolibet sensu locutio est vera. Potest enim hæc dictio *Solus*, importare priuationem associationis respectu formæ termini subiecti, vt dicatur solus Pater, id est, ille qui est solus Pater, & sic absque dubio veritatem habet: Solus Pater est Pater. Vel potest importare priuationem associationis respectu prædicati, & hoc dupliciter, vel in participando, vt quia alii non conueniat, & adhuc vera est, quia hoc prædicatum quod est Pater, soli personæ Patris conuenit: illa enim proprietas Patri conuenit, & ita quod nulli alii. Vel potest importare priuationem associationis in comparticipando, vt cum dicitur: Petrus comedit solus, vel vadit Romam solus, non quia alius non eat Romam, vel non comedat: sed quia nullus comparticipat cum eo, quamuis participet, & sic locutio adhuc est vera, quia persona Patris non participat. vel comparticipat cum alia in proprietate paternitatis: & ideo secundum quod solus exclusiue tenetur, iudicatur locutio vera.

Explicatio per distinctionem.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod *Solus*, idem est quod non cum alio, dicendum quod negatio illa nõ simpliciter excludit alium in eo existendo, sed excludit aliũ respectu formæ subiecti, vel prædicati, in comparticipando, vt visum est: & quamuis Pater cum aliis existat, & non possit sine alio esse, quia tamen proprietatem paternitatis cum alio non communicat, ideo habet simpliciter locutio veritatem.

A 2. AD illud quod obiicitur quod alio est Deus, alio est Pater, dicendum quod sicut dictum est supra, *aliud* dicit diuersitatem secundum rationem dicendi, vel intelligendi in verbo proposito: sed in expositione huius dictionis, *Solus*, dicit diuersitatem, siue distinctionem in supposito. Et quia Deus in supposito non differt à Patre, immo supponit pro Patre: ideo non sequitur quod dictio exclusiua addita Patri, excludat Deum.

3. AD illud quod obiicitur quod, *Alius*, implicat formam aliquam secundum quam conueniat: dicendum quod istud non oportet, quod ista sit forma per terminũ importata, vere enim dicitur: Homo est aliud ab asino, nisi quando aduenit illi termino immediate, vt cum dicitur alius asinus, includitur conuenientia in natura cõmuni: sed cum dicitur: Solus Pater, non est dicere quod

B Pater, & non alius Pater, sed Pater, & non alius à Patre: & ideo non importatur conuenientia in forma proprietatis Paternitatis cum alietate, sed sufficit quod sit alia persona: Pater enim est alia persona, vel etiã alia essentia: & ista excludit hoc quod non est *Solus*, & sic patet illud.

QVÆSTIO II.

An dictio exclusiua, Solus, *vere addatur termino personali respectu prædicati communis.*

S. Thom. 1. p. q. 31. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 21. q. 1. art. 2. & 4.
Et de Pot. q. 10. art. 4. ad 12.
Scotus in Reportatis 1. Sentent. dist. 21. q. 1.
C *Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 21. princ. 2. q. 1.*
Richardus 1. Sent. dist. 21. q. 5.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 21. q. 1. art. 4.
Marsilius Inguen. 1. Sent. dist. 24. art. 2. dub. 5.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 21. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 21. q. 4.

Ad oppositum.

VTrum dictio exclusiua vere addatur termino personali respectu prædicati communis, vt vere dicatur: Solus Pater est Deus. Et quod sic, videtur auctoritate & ratione. Auctoritate sic: Ecclesia cantat: Tu solus altissimus Iesu Christe. Et illud: Deo Patri sit gloria, eiusque soli Filio, &c. & consimiles multæ inueniuntur.

2. ITEM: Nemo nouit Filium nisi Pater: sed nemo nisi Pater & solus Pater conuertuntur: ergo solus Pater nouit, & hoc prædicatum est essentiale, ergo, &c. *Mat. 11.*

D 3. ITEM ratione videtur. quia dictio exclusiua addita alicui, non excludit nisi alium: sed tres personæ non habent alietatem respectu prædicati substantialis: ergo addita vni non excludit aliam respectu talis prędicati: sed si non excludit, locutio est vera, ergo, &c.

4. ITEM dictio exclusiua addita alicui, non excludit quod est in eo vt pars, vt si dictio exclusiua additur Petro, non excludit pedem Petri: ergo cum maiori identitate sit Filius in Patre quam pes in Petro, dictio exclusiua addita Patri non excludit Filium.

Fundamenta.

CONTRA: Nec Pater solus, nec Filius solus, nec Spiritus sanctus solus Deus est: ergo nõ vere additur respectu termini communis.

ITEM omnis propositio in qua prædicatum communius est subiecto addita exclusione ad subiectum est falsa, quia nullum tale præcise conuenit subiecto: sed talis

E est hæc, & consimiles. Solus Pater est Deus: ergo, &c.

ITEM dictio exclusiua addita alicui, excludit omne illud quod ponit associationem cum termino, & hoc patet, quia priuat associationem: sed Filius ponit associationem cum Patre, vnde Pater cum Filio, est Pater cum alio.

ITEM dictio exclusiua excludit omne aliud, & maxime oppositum, sed relatiua sunt vna differentia oppositionis, ergo addita vni relatiuo, excludit aliud: ergo addita Patri excludit Filium, & si hoc, omnes tales sunt falsæ.

* * *

CONCLV-

CONCLVSIO.

Dictio exclusiua vere additur termino personali respectu prædicati communis, si faciat exclusionem compositionis intellectæ circa subiectum, non autem exclusionem respectu compositionis principalis.

Respõsio aliorum. RESP. Ad Arg. Hic est duplex positio. Quidam enim simpliciter & sine distinctione concedunt has & consimiles: Solus Pater est Deus, & positio eorum est quod dictio exclusiua addita vni relatiuorum non excludit reliquum. Et ratio huius positionis est, quia non excludit quod consequitur ad terminum, & intelligitur in termino, vt addita homini, non excludat animal: sed vnum relatiuorum intelligitur in altero, & consequitur alterum: ergo addita vni, non excludit alterum. Et si opponatur quod, *Solus*, excludit oppositum, dicunt quod relatiua sunt differentiæ oppositionis & entis. Oppositionis, secundum quod ad idem, & sic addita vni excludunt aliud. Vnde sequitur: Iste est tantum Pater, ergo non est Filius. Secundum quod ad diuersos comparantur, sunt differentiæ entis, & sic posito vno, ponitur & reliquum, & vnum non excluditur ab alio, quia dictio exclusiua illa, *solum*, aliud excludit quod non necessario concomitatur.

Improbatio. Sed hęc positio non videtur conueniens. Dictio enim exclusiua priuat associationem, ergo excludit omne illud quod ponit circa ipsam associationem: & ideo addita Patri, excludit Filium.

Respõsio propria. Et propter hoc alia est opinio quod dictio exclusiua addita Patri, excludit Filium, & hæc positio magis est probabilis. Secundum hanc positionem procedendo, distinguendæ sunt huiusmodi locutiones, secundum quod distinguit Augustinus, & Magister tangit, quia, *Solus*, potest facere exclusionem respectu compositionis intellectæ circa subiectum, vel respectu compositionis principalis. Si primo modo, tunc est sensus: Solus Pater est Deus, id est, ille qui solus est Pater est Deus: & tunc remouet formam termini subiecti ab aliis, non formam prædicati, & sub hoc sensu veræ sunt omnes.

Aug. 6. de Trin. cap. 8. tom. 3. 1. ET sub hoc sensu accipit Augustinus: Solus Spiritus sanctus est tantus, quantus est Pater & Filius. Si autem faciat exclusionem respectu principalis compositionis, locutio est falsa, & omnes falsæ sunt, proprie loquendo, nisi addatur determinatio vt artetur exclusio, vt patet cum dicitur: Tu solus altissimus Iesu Christe cum sancto Spiritu, & sic patet primum.

2. AD illud quod obiicitur secundo quod solus Pater æquipollet huic: *Nemo nisi Pater*, dicendum quod falsum est, quia, *Nemo*, distribuit pro natura, non pro persona: *Solus* autem additur termino personali, ideo excludit personam, ideo proprie loquendo, hæc est falsa: Solus Pater nouit Filium, quamuis hæc sit vera: Nemo nouit Filium nisi Pater, quia sensus est: *Nemo*, id est, nulla creatura, nisi ille qui est eiusdem naturæ, vt Pater.

3. 4. AD illud quod obiicitur quod dictio exclusiua excludit alium: dicendum quod excludit omne aliud vel alium, quod non prædicatur, nec subiicitur, sed associatur, siue sit aliud in forma, siue in supposito: & quoniam Pater cum Filio respectu prædicati substantialis associantur: ideo respectu illius excluduntur inuicem: & quia pars non associatur, ideo nõ excluditur. Vnde identitas maior vel minor nihil facit ad exclusionem, sed ratio associandi, vel non associandi. Et si obiiciatur quod dictio exclusiua addita diffinito non excludit diffinitionem, & antecedenti non excludit consequens, breuiter dicendum quod si consequens ita sequitur quod non ponat associationem, & diffinitio non claudat in se diuersum, tunc non excludit. Si vero aliter est, tunc excludit, & contradictorie opposita implicantur in antecedente. Vnde hic implicatur contradictio: Tantum Pater est. Huic autem positioni concordat Augustinus qui negat hanc: Solus Pater est Deus, & consimiles. Libro 7. de Trin. c. 9. in pr. tom. 3.

A

DISTINCTIO XXII.

DE NOMINVM DIFFERENTIA, QVIBVS VTIMVR LOQVENTES DE DEO.

POST prædicta nobis differendum videtur de nominum diuersitate, quibus loquentes de Vnitate ac Trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipue teneamus, quædam esse nomina distincte ad singulas personas pertinentia, vt ait Augustinus in 8. de Trinitate quæ de singulis tantum dicuntur personis. Quædam vero vnitatem essentiæ significantia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicuntur: Alia vero sunt quæ translatiue, ac per similitudinem de Deo dicuntur. Vnde Ambrosius in secundo libro de Trinitate, ait: Quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim nomina quædam, quæ euidenter proprietatem, personamque deitatis ostendunt. Et sunt quædam, quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt vnitatem. Alia vero sunt quæ translatiue & per similitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia sunt, Generatio, Filius, Verbum, & huiusmodi: Vnitatis vero æternæ, sapientia, virtus, & veritas, & huiusmodi. Similitudinis vero, splendor, character, speculum, & huiusmodi.

(Margin: B — Sex nominum differentiæ. In prin. prologi ad sensum. — In prin. prologi to. 4. — C — Hebr. 1. a Sap. 7. d)

Præmissis addit quædam esse nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiue dicuntur.

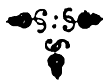
His adiiciendum est, quædam esse nomina, vt Augustinus ait in 5. lib. de Trinitate, quæ ex tempore Deo conueniunt, & relatiue ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur personis, vt Dominus, Creator, Refugium: quædam autem non de omnibus, vt donatus, datus, missus. (Cap. 16. tom. 3.) D

De hoc nomine, Trinitas, addit.

PRAETEREA est vnum nomen, quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, id est, Trinitas, quod non dicitur secundum substantiam: sed quasi collectiuum pluralitatem designat personarum.

De aliis omnibus quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiue dicuntur.

E *Sunt etiam quædam nomina, quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiue dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus, quibus vtimur loquentes de Deo. De quibus singulis agendum est.*

Quod nomina, quæ ad singulas pertinent personas, proprie relatiue dicuntur, ea vero quæ vnitatem essentiæ significant, ad se dicuntur, & de singulis, & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter non pluraliter in summa accipiuntur.

A *Sciendum est ergo, quod illa quæ proprie ad singulas personas pertinent, relatiue adinuicem dicuntur, sicut Pater, & Filius, & vtriusque donum, Spiritus sanctus. Ea vero quæ vnitatem essentiæ significant, ad se dicuntur. Et ea quæ ad se dicuntur, substantialiter vtique dicuntur, & de omnibus communiter, & de singulis sigillatim dicuntur personis, & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa, vt Deus, bonus, potens, magnus, & huiusmodi.*

B *Quæ autem relatiue dicuntur, substantialiter non dicuntur. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinitate ait: Quidquid ad se dicitur, præstantissima illa, & diuina sublimitas substantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiue. Tantaque est vis eiusdem substantiæ in Patre & Filio, & Spiritu sancto, vt quidquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim, Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus, quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc Trinitatem esse tres deos, sed vnum Deum. Ita dicitur Pater magnus, Filius magnus, & Spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita enim omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quidquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines: sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.*

Cap. 6. & 8. tom. 3.

C Quod Deus magnus est ea magnitudine, qua Deus est, sic de bonitate, & de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur.

Deus enim non est magnus ea magnitudine, qua non est quod ipse, vt quasi particeps eius sit, alioquin maior esset illa magnitudo quam Deus: Deo autem non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est qua ipse est. Ideoque nec tres magnitudines dicimus, sed vnam magnitudinem: nec tres magnos, sed vnum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia Dei dicendum est, & de omnibus omnino quæ de Deo possunt pronunciari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, non translatiue ac per similitudinem, sed proprie, si tamen de illo proprie aliquid ore hominis dici potest. Ecce aperte docuit quod nomina vnitatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur, nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiuntur. Illa vero nomina, quæ proprie ad singulas pertinent personas, relatiue, non substantialiter dicuntur. Quod enim proprie singula in Trinitate persona dicitur, vt ait Augustinus in eodem, nullo modo ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideo relatiue non substantialiter dici manifestum est.

Sequitur in ca. 10. tom. 3

Cap. 11. in prin. & immediate post prædicta in c. 10. tom. 3.

DISTINCTIO XXII.

De Trinitate & Vnitate secundum quod credita & intellecta rationabiliter & catholicè exprimitur.

Post prædicta nobis differendum videtur de nominum diuersitate.

Expositio textus.

Diuisio. SVpra egit Magister de sacra Trinitate, secundũ quod catholicè creditur & intelligitur. In hac parte agit de ea, secundum quod credita & intellecta per Catholicos sermones exprimitur. Vnde sicut ipse Magister dicit in litera, intendit hic agere de nominum diuinorum diuersitate. Et hęc pars habet duas partes. In prima parte determinat de nominibus diuinis in generali. In secunda in speciali, & hoc dist. 23. *Prædictis adiiciendum est, quod cum omnia nomine*, &c. Prima pars diuiditur in duas. In prima parte ponit Magister multiplices nominum diuinorum differentias. In secunda omnes reducit ad duas, secundum illud Boetii in libro diuisionum, quod omnis diuisio est bimembris, vel ad bimembrem reducibilis, & hoc ibi: *Sciendum est igitur, quod illa quæ proprie pertinent.* Itẽ, prima diuiditur in duas. In prima ponit Magister differentias nominũ diuinorũ secundũ Augustinũ, & secundũ Ambrosiũ. In secunda ad maiorẽ explanationẽ superaddit alias tres differẽtias, ibi: *His adiiciendũ est quædã nomina esse*, &c. Similiter secũda pars in qua reducit hæc membra ad duo, habet duas partes. In prima ostendit quod nomina in diuinis quędam dicuntur relatiue, & hęc pertinent ad personas: quædam ad se, & hæc dicuntur de omnibus simul. In secunda ostendit hoc esse verum ibi: *Deus enim non est magnus ea magnitudine.*

His adiiciendum est, quædam etiam nomina, &c.

Dub. I.

Obiicitur, quia aut diuisiones Augustini & Ambrosii sunt sufficientes aut non. Si sic, ergo Magister superflue addit. Si dicantur insufficientes, pro inconuenienti est habendum.

D RESP. Dicẽdum quod nec diuisio Augustini, nec Ambrosii est diminuta, nec additio Magistri superflua. Nam membra diuisionis Magistri includuntur in membris diuisionis Ambrosii: illa enim est per immediata: cum enim sit trimembris, reducitur ad has diuisiones, quia omne nomen Dei aut est proprium, aut translatiuum. Si proprium, aut spectat ad substantiam, aut ad personas. Magister autem ista membra magis specificat, quia nomen aliquod potest spectare ad vnitatem substantiæ, vel ab æterno, vel ex tempore similiter ad personas vel ab æterno vel ex tempore Et ad personas dupliciter, vel diuisim, vt hoc nomen, *Pater*: vel simul & coniunctim, vt hoc nomen, *Trinitas*, & ista sunt sex membra.

Quasi collectiuum.

Dub. II.

E Videtur male dicere quod Trinitas est quasi collectiuum, quia vnitas collectiua, vt dicit Bernardus, est minima vnitas: sed vnitas Trinitatis arcem tenet inter omnes vnitates, ergo, &c.

Li. 5. de consider. post medium. tom. 2.

RESP. quod hoc nomen, *Trinitas*, differt in duobus à nomine proprie collectiuo. Primo, quia illa quæ nomen collectiuum colligit, habent simpliciter diuersitatem: & secundo, quia habent vnitatem secundum quid, & econtra est in nomine Trinitatis. Tamen in hoc est similitudo,

quia sicut nomen collectiuum plures simul dicit, & de nullo per se prædicatur, ita nec hoc nomen, *Trinitas*, prædicatur de aliqua personarum, & tamen omnes simul importat: ideo Magister non dicit quod sit collectiuum simpliciter, sed quasi.

Sciendum est ergo quod illa quæ proprie, &c.

Circa hoc notandum quod ex verbis Augustini quæ hic ponuntur & in libro de Trinitate, eliciuntur quędam regulæ de nominibus diuinis. Prima est hæc: Omne nomen quod dicitur de Deo, dicitur vel secundum substantiam, vel secundum relationem, excepto hoc nomine, *homo*. Secunda est hæc: Omne nomen, quod dicitur de tribus personis, ita quod de qualibet singulariter, dicitur secundum substantiam, exceptis nominibus partitiuis. B Tertia est hęc: Omne nomen dictum secundum substantiam, prædicatur de tribus personis simul sumptis singulariter, excepto hoc nomine, *persona*. Quarta est hæc: Omne nomen dictum de Deo respectu creaturæ, indicat essentiam, exceptis his quæ pertinent ad vnionem. Quinta est hæc: Omne nomen quod dicitur de Deo ex tempore, & non dicitur de personis singulis, prędicat notionem vel quasi, & hoc dicitur propter hoc nomen, *missus*, quod dicit esse ab alio.

Non tamen tres omnipotentes, &c.

Dub. III.

C Contra, quia cum dicamus tres potentes, videtur quod pari ratione possumus dicere tres omnipotentes.

Resp. Dicendum quod verbum semper adiectiue & in adiacentia significat, & ideo semper trahit numerum à supposito. Similiter participium manens participium, quia habet naturam verbi. Sed nomen, quia inquiete significat, aliquando substantiuatur: & quando numeratur, tunc numeratur sicut nomen substantiuum à parte suæ formæ. Et ideo quia potens, potest esse participium, omnipotens est nomen tantum, ideo non sic recipitur. *Tres omnipotentes*, sicut, *Tres potentes*, nisi omnipotens sit adiectiuum, & adiectiue tantum. Ratio autem quare omnipotens non potest esse participium, est propter compositionem quam non admittit verbum. Participium enim, vt dicit Gramaticus, transit in nomen quatuor modis, compositione, vt indoctus: comparatione, vt doctior: D constructione, vt amans illius: temporis amissione, vt amandus, secundum quod idem significat vel idem sonat, quod amari dignus.

Deus enim non est magnus ea magnitudine, &c.

Dub. IV.

Quæritur de ista ratione Augustini. Si Deus est participatione magnus, ergo magnitudo est maior quā Deus. Et videtur ista ratio non valere. Non enim valet: Iste est albedine albus per participationem: ergo albedo est albior quam ipse.

Resp. Dicendum quod ratio Augustini bona est, & E fundatur supra ipsam nominis expositionem, quia participare est partem capere, etsi partem capit, ergo minus est quam totum. Quod ergo obiicitur de albedine, dicendum quod est maius dupliciter, vel quantum ad esse, vel quantum ad posse: dicendum ergo est quod participatio subiecti attenditur respectu formæ vniuersalis, & quamuis ipsa sit tota in subiecto quantum ad esse, non tamen quantum ad posse, quia potest in aliis esse: Deo tamen nihil potest esse maius nec quantum ad esse, nec quantum ad posse, & ideo argumentum Augustini bene tenet quod Deus nihil possit participare. Aliter potest dici quod argumentum Augustini bene tenet in his formis quæ natæ sunt aliquid denominare per essentiam, & in A talibus, quod est per participationem, reducitur ad illud quod est per essentiam: & quandocunq; sic est, illud quod est ens per essentiam, excellit illud quod est ens per participationem. Si ergo magnitudo est magna per essentiam, & Deus per participatiouem, necessario sequitur quod magnitudo est maior quam Deus. Non sic est de albedine, quia non est nata se denominare, nec de aliquo per essentiam prædicari denominando illud.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ in hac parte dicuntur de nominibus diuinis, quatuor quæruntur. Primo quæritur vtrum Deus sit nominabilis. Secundo, vtrum solo nomine vel pluribus debeat nominari. Tertio, supposito quod plura sint nomina diuina, quæritur vtrum omnia dicantur translatiue, aut etiam quædam dicantur proprie. Quarto, vtrum nomina dicta de Deo dicantur secundum substantiam, an etiam aliquo alio modo.

QVÆSTIO I.

An Deus nominabilis sit.

Alexand. Alensis 1.p.q.48. Membro 1.
S. Thom. 1.p.q.13. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 22. q. 1 art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 22. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 22. q. 1.
Henricus in summa q. 1. & 3.
Richard. 1. Sent. dist. 22. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 22. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 22. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 22. q. 1. art. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 25 art. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 22. q. 1.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 22. q. 1. dub. 2.

QVod Deus sit innominabilis ostenditur auctoritatibus & rationibus. Auctoritatibus sic. Dionysius de diuinis nominibus: Deum neque dicere, neque intelligere possibile est. *Ad Oppositum. Cap. 1. & 3. & libello de Myst. Theologia ca. 5.*

2. Item: Dei neque nomen est, neque verbum, neq; ratio, neque opinio, neque phantasia: ergo Deus est omnino innominabilis.

3. Item Philosophus in libro de causis: Prima causa superior est omni narratione: sed quod est superius omni narratione, est inenarrabile, & omne tale innominabile, ergo, &c. *Auctor libro de causis propositione 6.*

4. Item ratione ostenditur sic: Nomen proportionem, & similitudinem aliquam habet ad nominatum, vt vox ad significatum: sed Deus est infinitus omnino, vox autem omnis finita: ergo cum nulla sit proportio finiti ad infinitum, nulla per vocem erit expressio, ergo nec nominatio. *Aristot. 8. phys. cōtex. 15. & 1. de Cœlo contex. 52.*

5. Item omne nomen imponitur à forma aliqua, sed in Deo non est ponere certam formam. Vnde Augustinus: Deus qui omnem formam subterfugit, intellectui peruius esse non potest, ergo, &c. *Super Ioannem sermo 38. 80. 10.*

6. Item omne nomen significat substantiam cum qualitate: sed in Deo est substantia mera sine quantitate, & qualitate: ergo non conuenit Deum significari per nomen.

7. Item quod nec Deus sit nominabilis per pronomen. Pronomen enim non habet significationem determinatam nisi per demonstrationem, vel relationem. Demonstratio autem fit mediantibus accidentibus quæ possunt oculis conspici: sed hæc non sunt in Deo, ergo videtur quod Dei neque sit nomen, neque pronomen.

Contra per Psalmum: Dominus nomen est illi. Et iterum: Quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra, ergo Deus habet nomen. *Fundamenta. Psal. 67. & 8.*

Item

Item Dionysius fecit librum de diuinis nominibus. Aut ergo Deus est nominabilis, aut scientia ibi tradita cassa est & inutilis. A

Item ratione videtur, quia omne quod se exprimit verbo, potest se exprimere signo verbi: sed signum verbi est vox: ergo cum Deus suo verbo exprimatur, potest exprimi voce: sed quod potest voce exprimi, potest nominari, ergo, &c.

Item quod conuenit intelligi, conuenit significari siue enunciari: sed contingit Deum à nobis cognosci, hoc certum est, & supra probatum est, ergo, &c.

Item quod conuenit laudare, conuenit & nominare: sed Deum conuenit laudare, imo ipse summe laudabilis, ergo & nominabilis.

Conclusio. B

Deus, licet secundum perfectam expressionem innominabilis sit, secundum tamen semiplenam nominationem, nominabilis dicitur.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sicut intelligere dicitur dupliciter, sic effabile & nominabile. Vno enim modo intelligere dicitur per perfectam comprehensionem. Alio modo per semiplenam cognitionem. Sic effabile dupliciter dicitur. Vno modo per perfectam expressionem. Alio modo per semiplenam narrationem. Sic etiam nominabile.

Scotus vult quod aliquid distinctius possit significari, quam intelligi. Dist. 22. q. 1. Concordat cum S. Bon. S. Thom. 1. cõtra gent. ca. 30. 1. p. q. 13. art. 1.

1. Si dicatur effabile siue nominabile secundum perfectionem expressionis, sic dicendum quod sicut Deus sibi soli est intelligibilis, sic sibi soli est effabilis & nominabilis, non alio nomine quam ipse sit, nec alio verbo quam ipse sit: & sicut nobis est incomprehensibilis, ita & ineffabilis, ita etiam & innominabilis, & per hunc modum loquitur Dionysius & Philosophus. Si vero dicatur effabile & nominabile secundum qualemcunque nominationem: sic quemadmodum Deus est nobis cognoscibilis, ita & effabilis & nominabilis, & qui melius cognoscit, melius effatur, & melius nominat & expressius. Vnde expressius nominat Fides, & Scriptura quæ fidei suffragatur, vt sacra Scriptura, quam ratio vel philosophia. Et hoc modo procedunt rationes & auctoritates ad secundam partem. C

2. 3. Ad illud ergo quod secundo obiicitur de Dionysio, & Philosopho iam patet responsio, per hoc quod loquitur de nominatione in qua est perfecta expressio. D

4. Ad illud quod obiicitur quod vox in homine est proportionabilis verbo interiori, siue significato, dicendum quod hoc intelligitur de nominatione quæ totam rei significationem includit, aliter non habet veritatem, nisi intelligatur esse proportio ad rem sub ratione cognoscibilis, & sic potest esse nominabilis: quamuis enim Deus sit infinitus, tamen finite cognoscitur à nobis.

5. Ad illud quod obiicitur quod Deus non habet formam, dicendum quod non habet formam peruiam nostro intellectui, cuiusmodi est forma, cuius est imago in sensu: habet tamen formam, quia ipse est forma quæ est ratio cognoscendi, quoniam etsi nos non cognoscimus in se, ipse cognoscit se in se, & nos eum in forma creata. Vnde à forma creata nos nomina imponimus, quam intelligimus & videmus.

6. 7. Ad illud quod obiicitur quod nomen significat substantiam & qualitatem, dicendum quod substantia & qualitas non accipiuntur proprie, sed communiter, prout substantia dicitur quod cognoscitur, qualitas dicitur quo cognoscitur, & hoc per modum quietis, & hoc dico propter verbum, & participium, & aduerbium quod est dispositio verbi. Et quoniam in creaturis vt plurimum differt quod cognoscitur, & quo, ideo nomen in creaturis vt plurimum hoc importat per diuersitatem. In Deo vero idem est cognitum & ratio cognoscendi quantum est de se, ideo significat nomen diuinum illa duo per indifferentiam rei: & ita saluatur ibi ratio substantiæ, & qualitatis, vt congruit nomini. E

Quæstio II.

An Deus habeat vnum nomen, vel plura.

Alex. Alensis 1. p. q. 48. Memb. 3.
S. Thom. 1. p. q. 13. art. 4.
Et de Pot. q. 7. art. 6.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 22. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 22. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 22. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 22. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 25. art. 3. dub. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 22. q. 2.

Vtrum Deus habeat vnum solum nomen, an plura. *Fundamenta.* Et quod plura, videtur auctoritate Scripturæ, quæ ipsum diuersis nominibus appellat. Legitur in Exodo: *Exod. 6. a* Nomen meum magnum, Adonai, non indicaui eis.

Item: Omnipotens nomen eius. *Exod. 15. a* Et in psalmo: Dominus nomen illi. *Psal. 67. a* Si ergo ista sunt diuersa nomina, patet auctoritate Scripturæ quod Deus habet plura nomina.

Item Dionysius in lib. de diuinis nomin. plura assignat nomina Dei, & Ambrosius similiter in lib. de Tr. & Magister similiter in litera. *Ex princip. prologi lib. 2. de fide ad Gratianũ tom. 4.*

Item hoc ipsum ratione videtur, quia nullum nomen sufficienter exprimit esse diuinum, nec in se, nec in comparatione ad intellectum. Quod patet, quia omnis perfectio & est, & intelligitur esse in Deo, & nullum nomen exprimit omnis conditionis perfectionem: ergo cum non possit fieri per vnum, indigemus pluribus.

Item illud in quo res conueniunt & in quo differunt, aut necesse est plurib. modis dicere, aut necesse est vnum æquiuocari. Sed æquiuocatio generat ambiguitatem, & tollenda est: ergo congruum est diuersis exprimere nominibus: cum ergo in diuinis sit commune & proprium, & hoc in pluribus, necesse est plura nomina esse.

Item quamuis sit veritas vna, tamen articuli fidei sunt multi: si ergo fides de Deo multos articulos credit, & quia corde creditur ad iustitiam, oportet ore confiteri ad salutẽ, multos potest & debet articulos ore cõfiteri, sed multi articuli vno nomine non expresse & explicite exprimuntur, ergo oportet habere plura nomina.

1. Contra per Hilarium: Non sermoni res, sed rei sermo est subiectus: ergo cum in Deo sit omnimoda realis vnitas, ergo & vocis & nominis. *Ad oppositum. Hilar. 4. de Tri. in medio.*

2. Item omne quod est in Deo est Deus: ergo quod significat aliquid quod est in Deo, est Deus: sed Deus vnus est, ergo diuina nomina habent vnum significatum: sed omnia talia sunt synonyma, nominibus autem synonymis non plus dicitur pluribus quam vno, ergo videtur quod omnia alia ab vno non sint necessaria. *Idem ex 1. Perihern. & in Præd. c. de Subst.*

3. Item multiplicatio diuinorum nominum aut venit à parte rei, aut à parte intellectuum, aut à parte effectuũ. Si à parte rei, tunc bonitas & veritas non sunt nomina diuersa, quia res omnino vna. Si à parte effectuum: tunc ergo vnitas, & æternitas non sunt diuersa, cum non connotent effectum. Si à parte intellectuum solum: ergo videtur quod huiusmodi nomina cassa sint & vana, cum non habeant aliquid correspondens in re.

4. Item in Scriptura nomen Dei singulariter proponitur siue additur vni, vt cum dicitur: Dominus nomen illi. *Psal. 67. a* Siue pluribus, vt cum dicitur: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: ergo cum eadem sit ratio rei, & vnius rei: & nominis, & vnius nominis: ergo Deus tantum vnum habet nomen.

Conclusio.

Dei est vnum nomen, si nomen capiatur pro re significata essentiali, & pro ratione innotescendi ex parte Dei; plura si pro voce, & pro significato personali, & pro ratione innotescendi ex parte creaturarum.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod in nomine tria sunt,

scilicet vox, & significatio, & ratio innotescendi. Vnde & nomen multipliciter accipitur. Aliquãdo pro voce significante, vt cum dicitur. Petrus est nomen Apostoli, & sic constat quod in Deo sunt plura nomina. Aliquando nomen accipitur pro re significata: vt cum dicitur, bonũ, & honestum sunt idem nomine, & sic in diuinis quodam modo est dicere nomen vnum, quodam modo plura Si enim res significata dicatur essentialiter, sic omnia vnum. Si personaliter, sic plures, & plura nomina correspondentia. Aliquando nomen accipitur pro ipso notamine, siue ratione innotescendi, & sic dicendum quodam modo nomen vnum, quodam modo plura. Si enim accipitur ratio innotescendi ex parte Dei, sic innotescit per virtutem quæ vna & magna est, & sic vnum nomen Dei est, & magnum siue maximum. Vnde Hieremias: Magnus es tu & magnum nomen tuum, id est, quantum ad rationem innotescendi, siue virtutem per quam innotescit, secundum quod dicitur in psalmo: Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Si autem accipiatur ratio innotescendi ratione effectuum siue creaturarum, sic diuersa sunt nomina. Nam Deus innotescit nobis tripliciter, scilicet per causalitatem, per ablationem, & per excellentiam, & secundũ hoc est multitudo nominum. Si enim nominetur per causalitatem, multa sunt nomina, quia multos habet effectus. Si per ablationem, multa sunt nomina, quia multa remouẽtur, scilicet omnia creata. Si per excellentiam, multa, quia in multis, in omnibus scilicet conditionibus nobilitatis excedit creaturas.

Hier. 10.a

Psal. 75.a

Ad 4.

Ex prædictis patent obiecta Quod enim obiicit quod Scriptura nomen Dei exprimit singulariter, dicendum quod Scriptura, vt plurimum nomen Dei prædicat magnum, admirabile, sanctum, & laudabile, & sic non loquitur de nomine, secundum quod vox, sed secundum quod ratio innotescendi à parte Dei, & sic vnum: tamen non sequitur: Loquitur singulariter, ergo vnum solum: quia frequenter quod dicitur singulariter, dicitur & vniuersaliter, vt patet in multis exemplis in lege cum dicebatur, homo de Israel, vel homo qui fecerit hoc vel illud, intelligebatur de quolibet homine.

Ad 1.

Ad illud quod obiicitur quod pluralitas à parte rei est, dicendum quod pluralitas à parte rei est vt accipiatur res pro persona. Si autem pro natura, & sic si non sit pluralitas in se, tamen inquantum innotescit. Et ideo plura nomina.

Ad 2.

Ad illud quod obiicitur quod nomina talia sunt synonyma, dicendum quod tunc sunt synonyma cum dicuntur à parte vocis solum. Hic autem est differentia, secundum rationem innotescendi, & ideo non synonyma. Alia ratio dicta fuit supra in primo ptoblemate.

Dist. 8.

Ad 3.

Ad illud quod obiicitur quod si venit à parte intelligendi solum: ergo talia nomina sunt vana, dicendũ quod non venit ab hoc solum, quoniã illi rationi innotescendi respondet pluralitas in creaturis, & in Deo respondet vera vnitas complectens illam totam pluralitatem. Vnde quia intelligimus Dei potentiam, & sapiẽtiam per diuersa, diuersimode nominamus: & quia in Deo vera est sapientia, & potentia, ideo non est ibi vanitas.

QVÆSTIO III.

An omnia diuina nomina translatitia sint.

Alexand. Alensis 1.p.q.48. Memb.1.art.1.
S.Thom.1.p.q.13. art. 3.
Et 1. Sent. dist.8. q.4. art.3.
Et dist.22.q.1.art.3
Et de Pot.q.7.art.4.
Ægid.Rom. 1.Sent. dist. 22.q.3.
Henricus in summa art. 32.per totum.
Richardus 1. Sent.dist. 22. q.4.
Thom. Arg. 1, Sent.dist. 22.q. 1. art.3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q.25.art. 3.dub.3.
Petrus de Tarantas.1.Sent.dist. 22.q.3.

Ad oppositum.

Vtrum omnia nomina diuina dicantur translatiue, an etiam quędam dicantur proprie. Et quod omnia dicantur translatiue, videtur. In regulis fidei dicitur: Omne simplex proprie est, & improprie dicitur: sed quod improprie dicitur, improprie nominatur: cum ergo Deus sit simplex, nominatur improprie: sed improprietas reducitur ad proprietatem: ergo nomina diuina de Deo dicuntur improprie, de aliis proprie: sed quod dicitur de aliquo improprie, dicitur translatiue: si de alio proprie, ergo, &c.

2 Item vnumquodq; sicut contingit intelligere, contingit & significare: sed non contingit Deum intelligi nisi per proprietates, & conditiones creaturarũ, ergo nec nominare: sed quod nominatur secundum alienas proprietates, semper translatiue nominatur, ergo, &c.

3. Item non est nisi duplex theologia scilicet mystica & symbolica secundum quod vult Dionysius: sed vtraq; Deum nominat translatiue. Nam mystica per creaturas spirituales & inuisibiles: sed symbolica per corporales: ergo omnis nominatio Dei translatiua est.

Dionysius Epist.9. ante mediũ & de diuinis nom.c.1. & lib. de myst. Theol.

4. Item omne nomen diuinum est impositum propter nostram instructionem: sed omnis nostra doctrina incipit à sensu: ergo omne nomen Dei accipitur secundũ aliquod sensibile: sed in Deo nulla est proprietas sensibilis secundum veritatem, sed solum translatiue, ergo, &c.

Contra hoc dicit Apostolus loquens de Deo: Ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur: sed si paternitas in terris nominatur, à paternitate Dei: ergo Deus proprius & principalius dicitur Pater, quam alia. nõ ergo translatiue: hoc ipsum dicit Dionysius, & Damascenus innitentes huic auctoritati Apostoli. Inquit enim Damasce. Sciendum quod non est à nobis trãslatum ad beatam deitatem paternitatis, & filiationis, & processionis nomen, sicut ait diuinus Apostolus: Ex quo omnis paternitas, ergo, &c.

Fundamenta.

Ephes. 3.c

Damasc. de fide orth. li. 1.c.9.

Item beatus Ambrosius dicit & habetur in litera quod triplex est nominum diuinorum differentia, & vna ex illis sunt nomina translatiua: non ergo omnia dicuntur translatiue.

In pr. prologi li.1. de fide ad Gratianum tom.4.

Item quædam dicuntur de Deo quæ habent oppositũ in omni creatura, vt æternitas, & immensitas: sed nomen translatiuum attenditur secundum aliquam similitudinem: ergo talia nomina non sunt translatiua.

Item quædam dicuntur de Deo quorum significatum est proprie in solo Deo, vt hoc nomen, *Bonum*, & *Qui est*: Nemo bonus nisi solus Deus. Et Augustinus dicit quod solus Deus vere est, cuius comparatione cætera non sunt.

Matt.19.b

Ex 5.de Tr. cap.2. & ex lib.83. q.17.

Conclvsio.

Non omnia nomina quæ de Deo dicuntur translatiua censeri debent, cum quædam proprie dicantur, licet nonnulla secundum similitudinem de ipso verificentur.

Resp. Ad arg. Ad hoc voluerunt quidam dicere quod quædam sunt nomina quæ Deus sibi imposuit: quædam quæ nos ei imposuimus. Si loquamur de nominibus quæ Deus sibi imposuit, cum ipse se proprie intelligat, huiusmodi nomina sunt propria, & talia dicuntur esse, *Bonum*, & *Qui est*. Vnde Dionysius videtur velle quod illud nomẽ, *Bonũ*, solum sit propriũ & principale. Damascenus quod illud nomen, *Qui est*, solum est proprium & principale, & vnus attẽdit in nomine perfectionem, alter absolutionẽ, vterque tamen proprietatem. Si autem loquamur de nominib. quæ nos ei imposuimus, sic cum nos nõ cognoscamus Deum nisi per creaturas, nos eũ nõ nominamus nisi per nomina creaturarũ, ideo solum translatiue, siue quia pprius & prius cõueniunt creaturę: siue quia prius imposita sunt creaturæ, quamuis non proprius conueniãt creaturæ. Et hæc est translatio quædam, quamuis proprie loquendo sit translatio, quando proprius conueniunt iis à quibus transferuntur, vt ridere hominibus proprius, quam pratis. Sed hæc positio non videtur stare. Cum enim nos cognoscamus Deum tripliciter, scilicet per

De diui. nomi. ib.c.3. pr. Damasc. libr.1. de ortho. fide ca. 12.

effectum,

effectum, per excellentiam, & per ablationem, constat quod omnibus his modis contingit Deum nominare. Si per effectum, nulla est ibi translatio. Pariformiter si per excellentiam. Similiter si per ablationem. Quoniã translatio attenditur secundum aliquam similitudinem. Omnes enim transferentes, secundum aliquam similitudinem transferunt. Et propterea aliter dicendũ quod quædam sunt nomina quæ significant rem, cuius veritas est in Deo, & oppositum in creatura, vt immensus & æternus, & talia nullo modo transferũtur, nec secundum rem, nec secundum impositionem. Quędam significant rem cuius veritas est in Deo, & similitudo eius in creatura, vt potẽtia, sapientia, & voluntas, & talia nomina transferuntur à creaturis ad Deum, non secundum rem, sed secũdum impositionem, quia prius imposita sunt creaturis quã Deo, licet prius sint in Deo. Quædam sunt nomina quæ significant rem cuius veritas est in creatura, & consimilis proprietas in Deo, vt lapis & leo, res enim significata est in creatura, sed similitudo proprietatis, vt stabilitas & fortitudo est in Deo, & ista sunt proprie translatiua. Concedendum ergo quod in diuinis sint aliqua nomina translatiua, non omnia.

Concordat S. Tho. 1. p. q. 13. art. 6.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod simplex improprie dicitur, dicendum quod dicere ibi non est nominare, sed enunciare, quia in simplici non est compositio in essendo: sed compositio est in enunciando, & ideo improprie, non sic in nominando. Vel dic quod non omne dictum improprie, est dictum translatiue.

2. AD illud quod obiicitur quod solum per creaturas intelligitur, dicendum quod quamuis intelligatur solum per creaturas, non tamen solum per similitudinem, immo per negationem, & dissimilitudinem est cognoscibilis.

3. AD illud quod obiicitur quod symbolica & mystica Theologia nominat Deum translatiue, dicendum quod quamuis mystica nominet Deum translatiue, quãtum ad proprietates excellentiæ, non tamen solum sic nominat, sed etiam per abnegationem, & ideo non solum translatiue.

4. AD illud quod obiicitur quod omnis nostra doctrina incipit à sensu, dicendum quod verum est quod omne nomen habet aliquid sensibile secundum vocem, vt audiatur, sed non oportet quod habeat sensibilem significationem, quia verbum intelligentiæ quod est insensibile, induit vocem sensibilem.

QVÆSTIO IV.

An nomina dicta de Deo secundum substantiam dicantur.

Alex. Alens. 1. p. q. 40. Memb. 4. art. 3.
S. Thom. 1. p. q. 13. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 22. q. 1. art. 2.
Et de Pot. q. 10. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 22. q. 4.
Richard. 1. Sent. dist. 22. q. 3. & 5.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 22. q. 1. art. 4.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 25. art. 3. dub. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 22. q. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 22. q. 4.

Fundamenta. Cap. 6. & 8. tom. 3.

VTrum omnia nomina dicta de Deo dicantur secundum substantiam. Et quod non, imo aliter ostenditur auctoritate August. 5. de Trin. Illud præcipue teneamus quidquid ad se dicitur, præstantissima illa, & diuina sublimitas, substantialiter dicitur: quod autem dicitur ad aliud, non substantialiter, sed relatiue dicitur, sed pater, & Filius dicitur ad aliud, ergo, &c.

Idem Aug. 5. de Trin. c. 5. in fine. tom. 3.

ITEM Boetius in lib. de Trinitate. Deus est sine quantitate magnus, sine qualitate bonus, sed non est sine relatione relatus: ergo relatio vere, & proprie manet in Deo, ergo & modus dicendi relatiue.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia in diuinitate sunt aliqua nomina incommunicabilia, vt patet in omnibus personalibus: sed substantia est communicabilis, cum sit vna in tribus: ergo talia nomina non indicant substantiam: ergo in diuinis est alius modus dicendi quam secundum substantiam.

ITEM in diuinis est alio, & alio modo se habere, quia aliter se habet ad Patrem Filius, quam Spiritus sanctus: sed non est aliud, & aliud esse siue subsistere: ergo cũ hoc contingat intelligere, & intellectum dicere, necesse est quod sit ibi alius modus dicendi, & intelligendi, quam secundum substantiam, ergo, &c.

1. CONTRA: Omne quod dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum accidens, quia substantia, & accidens sufficienter diuidunt ens: sed in diuinis nihil dicitur secundum accidens, ergo secundum substantiam.

Ad oppositum.

2. ITEM omne quod dicitur, aut dicitur per se aut non per se. Si per se, tunc secundum substantiam si non per se, tunc ergo per aliud, & in alio: sed omnia quæ dicuntur de Deo dicuntur per se, ergo omnia dicuntur secundum substantiam.

3. ITEM dici secundum substantiam, aut secundum relationem, aut dicit diuersitatẽ à parte rei, aut à parte modi intelligendi, siue modi dicendi. Si à parte rei, ergo in Deo est diuersitas & compositio. Si à parte modi dicendi, tunc cum diuersus sit modus dicendi, in hoc quod est bonus, & in hoc quod est magnus, & in hoc quod est Deus, quia si quæratur quantus est Deus, respondetur magnus, non respondetur bonus; similiter si quæratur, qualis est Deus, respondetur bonus, non magnus: ergo non tantum essent duo modi, sed etiam multo plures quam duo.

4. ITEM quod respondetur ad quæstionem factam per quid, dicitur secundum substantiam & quantum ad rem, & quantum ad modum: sed nomina relatiua respondentur ad quæstionem factam per quid de Deo: ergo dicuntur secundum substantiam. Probatio minoris: Augustinus in libro de Doctrina Christiana. Si quæratur quid est Deus, conuenienter respondetur, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.

Aug. 1. de Doct. Chri. cap. 5. tom. 3.

5. ITEM cum quædam sint in diuinis, quæ non dicuntur secundum substãtiam, sed nec secundum relationem, vt hoc nomen, *incarnatus*, hoc nomen, *ingenitus*, videtur quod ista diuisio non complectatur omnia nomina diuina.

CONCLVSIO.

Nomina quæ de Deo dicuntur, non omnia secundum substantiam de ipso prædicantur, cum quædam secundum relationem de ipso vere & proprie dicantur.

RESP. Ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod est dici diuersimode, secundum triplicem differentiam. Vno modo dici diuersimode attenditur secundum diuersum modum essendi qui est per se, & per accidens: & hoc quidem modo non est dici diuersimode in diuinis, quia ista diuersitas modi ponit diuersitatem essentialem in re dicta: & quãtum ad hoc vnus solus modus dicendi est in Deo. Nam omnia quæ dicũtur de Deo, sunt ipse Deus, & eius substantia. Alio modo dici diuersimode est secundum diuersum modum intelligendi, qui quidem attenditur secundum aliam, & aliam rationem, siue modum cognoscendi, & sic non tantum est dici diuersimode in nominibus diuinis, imo omnimode: quia Deus non tantum cognoscitur per diuersa, imo per omnia rerum genera: & sic nomina dicta de Deo quædam dicuntur per modum substantiæ vt Deus: quædam per modum qualitatis, vt bonus, & sic de aliis omnibus. Tertio modo dici diuersimode est secundum diuersum modum se habendi, quod quidem attenditur quantum à absolutum, & ad comparatum, siue relatum, & hic quidem modus diuersitatis minor est quam primus, & maior quam secundus. Minor quam primus, quia secun-

dum primum attenditur diuersitas essentialis, & compositio. Maior quam secundus quia secundum illum nõ omnino attenditur in re distinctio. Secundum autem istum modum attenditur in eo vnitas, & pluralitas: Vnitas secũdum absolutum, pluralitas secũdum respectum. Et quantum ad hunc modum solum sunt duo modi dicendi, scilicet secundum substantiam ad se: & secundum relationem, vt illa quæ dicuntur ad aliquid. Quia vero hæc non dicunt alium modum essendi, ideo hæc prædicantur de illis, & sunt vnum. Et quia dicunt alium modum se habendi, ideo secundum illa vnitas, secundum hæc pluralitas. Ex his patent obiecta.

1. Qvod enim obiicitur quod omne quod dicitur, dicitur secundum substantiam, vel secundum accidens: dicendum quod in diuinis habet instantiam, vbi relatio non est accidens, nec tamen dicitur secundum substantiam.

2. Ad illud quod obiicitur secundo quod omne quod dicitur in diuinis, est ens per se, dicendum quod verum est; sed tamen non sequitur, dicitur vt ens per se, ergo secundum substantiam: quia nõ dicitur nomen dici secundum substantiam, vt substantia dicitur per se; sed vt dicitur ad se.

3. Ad illud quod obiicitur, qualis sit hæc diuersitas, aut secundum rem, aut secundum modum intelligendi, dicendum quod secundum modum habendi, qui non tantum est in nostro intellectu, sed etiam in re.

4. Ad illud quod obiicitur quarto, quod nomina relatiua respondentur ad interrogationem factam de substantia, dicendum quod substantia dicitur dupliciter, aut ens per se, aut ad se. Si vt ens per se, tunc omnia, & relatiua & absoluta dicunt in Deo substantiam: & quia hoc modo substantia respondetur ad quæstionem factã per quid, ideo omnia possunt responderi. Si autem dicatur substantia vt ens absolutum non comparatum, sic dicitur secundum substantiam quod dicitur ad se. Et sic nõ accipit Augustinus, & sic Pater, & Filius, & relatiua secundum substantiam non dicuntur.

5. Ad illud quod vltimo obiicitur quod multa dicũtur de Deo, quæ non dicitur secundum substantiam nec secundum relationem: dicendum quod dici relatiue in diuinis potest esse dupliciter. Quædam enim nomina dicuntur relatiue ex principali nominis intellectu, quædã ex consequenti. Prima differentia diuiditur in tres: Quia quædam significant relationem, & dicuntur relatiue, vt Pater: quædam significant relationem, vt paternitas, quę non dicitur ad alterum, sed est ipsum quo alterum refertur. Quædam dicuntur relatiue, quia priuant relationem, vt ingenitus, improcessibilis, tamen ista non est priuatio pura vt infra videbitur. Quæ autem important relationem ex consequenti intellectu, similiter sunt secundum triplicem differentiam. Quędam enim dicuntur dici relatiue; quia ponuntur pro relatiuis: vt cum dicitur, Deus generat Deum, id est, Pater Filium. Quædam dicuntur relatiue, quia claudunt in suo significato interius relationem, vt cum dicitur incarnatus, sensus enim est, id est, carni vnitus: vnio enim dicit relationem, quæ singularem personam respicit, siue assumere carnem, & huiusmodi. Quædam dicuntur relatiue, quia claudunt relationem in suppositis, vt similis & æqualis, non enim sunt similes, nisi qui referuntur, & distinguuntur.

Dist. 28.

A

DISTINCT. XXIII.

DE HOC NOMINE QVOD EST PERSONA, QVOD CVM SECVNDVM SVBSTANTIAM DICATVR, TAMEN PLVRALITER NON SINGVLARITER IN SVMMA ACCIPITVR.

Prædictis adiiciendum est quod cum omnia nomina, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter, & non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, vt supra ostensum est, est tamen vnum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter, non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim: Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, & hoc secundum substantiam dicitur. Nec tamen dicitur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

B

Auctoritas quod persona ad se dicatur, & secundum substantiam.

C

Quod autem persona secundum substantiam dicatur. Augustinus ostendit in 7. lib. de Trinitate, dicens: Non aliud Deum esse, aliud personam esse, sed omnino idem. Item in hac Trinitate cum dicimus personam Patris, non aliud dicimus quam substantiam Patris. Quocirca vt substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est; sed quo est: ita & persona Patris, non aliud quam ipse Pater est. Ad se quippe dicitur persona, non ad Filium, vel Spiritum sanctum: sicut ad se Deus dicitur, & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodum hoc est illi esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita est hoc illi esse, quod personam esse. Ecce expresse habes, quod persona secundum substantiam dicitur, vt cum dicitur: Pater est persona, hic sit sensus, Pater est diuina essentia. Similiter cum dicitur: Filius est persona, Spiritus sanctus est persona; id est, essentia diuina. Ca. 6. in pr. tom. 3.

D

Cur Pater, & Filius, & Spiritus sanctus non dicantur vna persona, vt vna substantia, & vnus Deus.

Ideo oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis, quæ quæritur: Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus Deus. Quam quæstionem Augustinus diligenter tractat, atq; congrue explicat in 7. li. de Trin. ita dicens: Cur non hæc tria simul vnam personã dicimus, sicut vnam essentiam, & vnum Deum: sed dicimus tres personas, cum tamen tres Deos, aut tres essentias non dicamus. Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum seruare huic significationi, qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus interrogati; quid tres essent; cum tres esse fateamur. Cum ergo quæritur, quid tres; vt ait Augustinus in lib. 5. de Trinitate: Magna prorsus inopia humanũ laborat eloquium: dictum est tamẽ, Tres, personæ, *non vt illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Nõ enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet. Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter,* personæ; *videlicet vt hoc vno nomine quærentibus de tribus respondeamus.* Ca. 6. in pr. tom. 3. Ca. 9. in fine tom. 3.

E

Qua necessitate dictum sit, Tres personæ; à Latinis: & à Græcis, Tres hypostases, vel substantiæ.

Ca.4.to.3. *Qua necessitate non solum Latinus sermo, sed etiam Græcus, eadem pene super hac re laborãs nominum penuria coartatur. Vnde Augustinus quid à Græcis, vel Latinis necessitate de ineffabili Trinitate dictum sit, aperiens in 7. libro de Trinitate ait: Loquendi causa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo possemus, dictum est à Græcis, vna essentia, tres substantiæ, id est, vna vsia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substantiam quam Latini. A Latinis autem dictum est,* vna essentia, *vel* substantia, Tres personæ: *quia non aliter in sermone nostro, id est, Latino, essentia quam substantia solet intelligi. Et vt intelligatur saltem in ænigmate, placuit ita dici, vt diceretur aliquid cum quæreretur quid tria sint. Quæ tria, esse tria, fides vera pronunciat, cum & Patrem non dicit esse Filiũ, & Spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec Patrem dicit esse, nec Filium: Cũ ergo quæritur, quid* Tria, *vel quid* Tres, *conferimus nos ad inueniendum aliquod nomen, quo complectamur hæc tria. Neq; occurrit animo, quia supereminentia diuinitatis vsitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur, & verius est, quam cogitatur.*

Quid hoc nomine, Tres, significetur.

Ibidem infra. *Pater ergo, & Filius, & Spiritus sanctus, quoniam tres sunt, quid* Tres *sint, quæramus, & quid commune habeant. Non enim possunt dici tres Patres, quia tantum Pater ibi Pater est: nec tres Filij, cum nec Pater ibi sit Filius, nec Spiritus sanctus: nec tres Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec Pater est, nec Filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est. Certe enim quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona: ideo tres personæ dicũtur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia cõmune est eis id quod persona est. Ex prædictis aperte intelligi potest, qua necessitate dictum sit à Latinis, tres personæ, cum persona secundum substantiam dicatur. Vnde & tribus commune est id quod persona est, id est, hoc nomen* persona.

Quare non dicamus tres Deos esse, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, vt dicimus tres personas, cum id quod Deus est, sit eis commune: quia Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus est Deus.

Sed quæritur hic, cum dicamus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis quod persona est, id est, quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona: cur non dicamus similiter tres Deos, cum & Pater sit Deus, & Filius sit Deus, & Spiritus sanctus sit Deus. Quia scilicet illud scriptura contradicit: hoc autem, & si non dicit, non tamẽ cõtradicit. Vnde Augustinus hanc mouens quæstionem, atq; Ca.4.to.3. *definiens in libro septimo de Trinitate ait: Si ideo dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis id quod persona est: cur nõ etiam tres Deos dicimus? Certe, vt prædictum est, quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo Pater est Deus, & Filius est Deus, & Spiritus sanctus Deus, cur non dicuntur tres Dij? Ecce proposuit hanc quæstionem. Attende quid respõdeat subdens: An ideo nõ dicuntur tres Dij, quia Scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personas alicubi Scriptura textus commemorat. An ideo licuit, loquẽdi & disputandi necessitate, tres personas dicere, non quia Scriptura dicit, sed quia Scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres Deos, contradiceret Scriptura dicens: Audi Israel, Deus tuus Deus vnus est.* Deut.6.a *Ecce absolutio quæstionis: quare potius dicamus tres personas, quam tres Deos, quia scilicet illud non contradicit Scriptura.*

Alia quæstio, cur non dicamus tres essentias, vt tres personas, cum Scriptura non contradicat.

Verum & hic alia emergit quæstio, quam Augustinus consequenter annectit dicens: Lib.&cap.eisdem. *Cur (inquit) & tres essentias non licet dicere: quod similiter scriptura sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis quod propter vnitatem Trinitatis non dicuntur tres essentiæ, sed vna essentia: quæro, cur non propter eandem vnitatem Trinitatis dicantur vna persona, & non tres personæ. Vt enim est illis commune nomen essentiæ, ita vt singulus quisq; dicatur essentia: sic illis commune est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis, parta hæc vocabula aduersus insidias, vel errores hæreticorum? Cumq; conaretur humana inopia loquẽdo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis de Deo tenet, siue per piam fidem, siue per qualemcunq; intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum nõ poterat dicere, nõ esse tria quædam: quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo, quid tria diceret? & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos.*

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quam nos.

Quod enim de personis secundum nostram, hoc de substantiis secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Cap.4.paulo superius. *Sic enim illi dicunt tres substantias vnam essentiã, id est, tres hypostases vnam vsiam, quemadmodũ nos dicimus tres personas vnam essentiã, vel substantiã.* Ca.6.in pr. *Quamquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias, tres hypostases possent dicere tres personas, tria † prosopa.* † πρόσωπα. *Illud autem maluerunt dicere, quia fortasse secundum linguæ suæ consuetudinem aptius dicitur.*

Quod in Trinitate non est diuersitas, nec singularitas, vel solitudo: sed Vnitas, & Trinitas, & distinctio, & identitas.

Iam sufficienter (vt puto) ostensum est, qua necessitate dicamus tres personas, & quare nõ similiter tres Deos, vel essentias: quia, scilicet in altero obuiat Scriptura, in altero diuersitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo, sed Vnitas & Trinitas. Vnde Aug. in li.7. de Tr. ait: Ca.7.to.3. *Humana inopia quærẽs quid diceret tria, dicit tres personas, vel substantias. Quibus nominibus non diuersitatem voluit intelligi: sed singularitatem noluit, vt non solum ibi vnitas intelligatur ex eo quod dicitur vna essentia: sed Trinitas, ex eo quod dicuntur tres personæ. Hilarius quoq; in lib.7. de Trin. ait,* Non longe à fine lib.7. *Dominus dicit: Qui me videt, videt & Patrem.* Ioan.14.b *Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atq; vnio, id est, solitarij intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visus est enim in Filio Pater per naturæ vnitatem similitudinem. Vnum enim sunt natus, & generans: vnum sunt neque vnus. Non itaque solitarius Filius est, nec singularis,*

nec dispar

Paulo post. *nec dispar. Item in eodem: Sicut in patre, & Filio credere duos Deos impium est: ita Patrem, & Filium singularem Deum prædicare sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est:* *To.4.q.122.* *De hoc etiam Augustinus in lib. quæstionum veteris ac nouæ legis ait: Vnus est Deus, sed non solitarius.* *Lib.5.cap.1. circa finem cap.10.4.* *Item Ambrosius in lib. de fide ait: Quod vnius est substantiæ, separari non potest: etsi non sit singularitatis, sed vnitatis, Deus vnus cū dicitur, nequaquam deitatis Trinitatem excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod vnitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostēditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus, vel solitarius confitendus est Deus, quia singularitas, vel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diuersitas vnitatem essentiæ tollit.* B *Diuersitas inducit separationem diuinitatis, singularitas adimit distinctionem Trinitatis.* *Cap.2.to.4.* *Ideo Ambros. in secundo lib. de fide ait: Non est diuersa, nec singularis æqualitas. Nec iuxta Sabellianos, patrem filiumque confundens: nec iuxta Arrianos patrem, filiumque secernens. Pater enim & filius distinctionem habent, separationem vero non habent.* *Lib.1.cap.2. tom.4.* *Item in eodem: Pater & Filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnum Deum dicimus? Diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla est diuersitas: Si tamen aliquando in Scriptura inuenitur dictum: Tres diuersæ personæ, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.* C

Quod non debet dici Deus multiplex.

Et sicut in Trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas, & ideo non est dicendus Deus multiplex, sed Trinus & simplex. *Cap.2. à pr. tom.4.* *Vnde Ambros. in 1. lib. de fide ait: Est in Patre & Filio non discrepans, sed vna diuinitas: nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est: Multiplex itaque Deus non est.*

DISTINCTIO XXIII.

De substantialibus nominibus diuinis in speciali.

Prædictis adijciendum est, quod cum omnia nomina quæ secundum substantiam, &c.

D

Expositio textus.

Diuisio. SVpra egit Magister de diuersitate diuinorum nominum in generali. Hic incipit secunda pars in qua agit de eadem in speciali. Et quoniam quædam sunt nomina substantialia, quædam relatiua, & hæc contingit considerare absolute, & ad se inuicem; ideo hæc pars habet tres partes. In prima agit de nominibus substantialibus. In secunda de relatiuis, infra distinct. 26. *Nunc de proprietatibus personarum quas frequenter*, &c. In tertia de substantialibus, & relatiuis ad inuicem, infra distinct. 33. *Post supradicta interius considerari.* E Et quoniam inter nomina substantialia, hoc nomen, *persona*, excipitur à generali regula, quæ est, quod substantiale dicitur de tribus singulariter, ideo nomen istud primo à generali regula excipit, ostendens ꝙ debemus dicere tres personas, & hoc in præsenti distinctione. Secundo determinat quid significetur per hoc nomen, *Tres*, & per hoc nomen, *Personas*, cum dicimus tres personas, infra distinctione proxima ibi: *Hic diligenter inquiri oportet.* Prima pars habet quatuor. In prima Magister illud nomen excipit à generali regula. In secunda rationem huius exceptionis inuestigat, ibi: *Ideo oritur hic quæstio difficilis*, ostendens quod fuit inopia humani eloquii. In tertia Magister contra assignationem op-A ponit, & determinat ibi: *Sed quæritur, cum dicamus Patrem & Filium & Spiritum sanctum*: In quarta epilogat determinata, vt addat, ibi: *Iam sufficienter, vt puto, ostensum est.* Harum partium subdiuisiones per se patent.

Vna vsia, tres hypostases.

Videtur hoc esse contra id quod dicit Hieronymus: *Hier. tom.3. ad Damas. epist. Quoniam vetusto, circa med.* Taceamus tres hypostases: non bonæ suspicionis nomen est, igitur non debet dici. Præterea videtur quod nomen *hypostasis* nullo modo debeat recipi, vel nomen *vsia*, quia Boetius dicit super libro prædicamentorum quod hypostasis est materia, vsiosis forma, vsia compositum: sed in diuinis non recipitur materia nec compositum, igitur, &c.

B RESP. Dicendum quod Hieronymus non dicit nō tres esse hypostases, quia falsum esset vel erroneum. Sed quia nomen erat insuetum, & videbatur sonare idem ꝙ substantia: & substantia, secundum communem acceptionē, non dicitur pluraliter de personis: & ideo volebat tunc taceri, ne hæretici acciperent occasionem malignandi. Nunc autem illud nomen specificatum est & expressum: ideo modo conceditur.

AD illud quod obiicitur secundo, dicendum quod huiusmodi nomina aliter accipiuntur in Philosophia, aliter in Theologia, & hoc patet per Boetium qui aliter accipit loquens vt philosophus, aliter loquens vt Theologus in libro de duabus naturis, & vna persona Christi.

Verius enim cogitatur Deus, quam dicitur.

C

Dub. II.

Videtur falsum, quia omnis fidelis cogitat Deum esse Trinum & Vnum, & nihil est verius isto: igitur non est verius quam cogitatur.

ITEM videtur falsum quod dicit, quod verius cogitatur quam dicatur: multa enim dicimus quæ non intelligimus, igitur plus se extendit veritas sermonis quam interioris cogitationis.

ITEM ego dico Deum esse summe verum: sed nihil potest verius hoc cogitari: nec esse magis verum summe vero, igitur, &c.

D RESP. Dicendum quod sermo Augustini est duplex. Potest enim esse comparatio entis ad ipsum cogitatum, & cogitati ad dictum, & sic non habet veritatem: quia vnus & idem est Deus qui est, & qui cogitatur, & qui dicitur, & æqualiter verus. Potest iterum fieri comparatio ad actum essendi, & cogitandi, & loquendi, & sic habet sermo Augustini veritatem: quoniam Deus in suo esse habet summam veritatē. Cogitatio vero nostra cū sit creata, & exemplata à summa veritate, non potest esse summe vera, similiter nec locutio, & ideo minus de veritate habet. Et rursus cum magis assimiletur summo vero actus cogitādi interior quam actus loquendi exterior, magis habet de veritate cogitatio quam locutio, quia Deo est similior. Rationes vero ad oppositum procedunt secundum primam viam.

E

An ideo licuit loquendi disputandiue necessitate tres personas dicere, &c. quia Scriptura non contradicit.

Dub. III.

CONTRA: Quia Scriptura non contradicit, igitur licet dicere Patrem, Filium & Spiritum sanctum non esse tres personas: sed non licet dicere nisi verum, igitur huius oppositum est falsum.

RESP. quod ista non fuit tota ratio dicti, sed Augustinus subticet partem causæ. Ratio enim fuit sicut ipse aperit in sequentibus, quia ratio consonabat, & scriptura nō contradicebat. Nam si scriptura cōtradiceret, quantumcunq; ratio dictaret, non esset dicendum, & propter hoc non licuit dicere tres essentias, quia ratio nō consonabat.

Quare autem ratio magis consonet in hoc nomine, *persona*, quam in hoc nomine, *essentia*, patet si attendatur significatum vtriusque ex verbis Augustini quæ Magister dicit. Quare dictum est ab Ecclesia: Tres personæ: patet quia triplex fuit ratio. Prima fuit, quia necessitas imminebat. Secunda, quia ratio consonabat. Tertia, quia Scriptura in nullo contradicebat, immo etiam consonabat. Vnde minus dicit, & plus intelligit, quando dicit quod Scriptura non contradicit.

Ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas.

Dub. IV.

CONTRA: Quia si hoc est verum, igitur ibi est omnis identitas, igitur naturæ, & personæ.

RESP. Dicendum quod facienda est vis in verbo. Diuersitas enim attenditur quantum ad principia essentialia siue substantialia. Quia igitur in diuinis quantum ad substantialia nulla cadit differentia, ideo dicit quod nulla diuersitas: ideo non sequitur, quod penitus omnino est identitas, nisi addatur determinatio, scilicet quo ad essentialia, & sic patet illud.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti distinctione de his nominibus, *Persona*, *Substantia*, & *Essentia*, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de trāslatione istorum nominum ad diuina. Secundo, de numeratione eorundem in diuinis. Circa primum quæruntur tria. Primo, vtrum ad diuina debeat transferri nomen personæ. Secundo vero, vtrum nomen substantiæ. Tertio, vtrum nomen essentiæ.

QVÆSTIO I.

An nomen persona ad diuina transferri debeat.

Alexand. Alensis 1.p.q.57. Memb.1.
S.Thom.1.p.q.29. art. 3.
Et 1.Sent. dist.23.q.1.art.2.
Et de Pot. q.9.art.3.
Ægid. Rom. 1.Sent. dist. 23. q.2.
Henricus in summa art.53. q.1. & 2.
Richard.1.Sent.dist.23.q.1.
Thom. Argent.1. Sentent. dist.23. q.1.art.2.
Marsilius Inguen. 1.Sent.q.26.art.2.

Ad oppositum. *Lib.7. ca.4. tom.3.*

VTrum debuerit transferri nomen personæ ad diuina. Et quod nomen personæ non debeat dici in diuinis, ostenditur sic: Aug. in lib. de Trin. & habetur in litera: Dictum est: Tres personæ, non vt illud diceretur, sed ne taceretur: ergo videtur quod solum ad fugam hæreticorum & non secundum veritatem & proprietatem dicatur persona in diuinis.

2. ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia persona nominat particulare, & non quodcumque, sed rationalis naturæ: sed à quocumque remouetur superius, & inferius: ergo cum in diuinis non sit dicere particulare, similiter nec erit dicere personam.

3. ITEM particulare rationalis creaturæ est compositissimum inter omnia creata. Nam compositum est ex substantia corporali & spirituali: & rursus, corporalis inter omnes videtur habere maiorem compositionem: ergo cum persona sit nomen particularis, & hoc summe cōpositi, & in diuinis est summa simplicitas, patet quod in diuinis non oportet dici nomen personæ.

4. ITEM vocabula nostra debent respondere Græcis, vt vnitas fidei ostendatur: sed Græci non vtuntur vocabulo, *prosopon*, in diuinis, quod est idem, quod persona: ergo cum ipsi proprius habeant vocabula quam nos, & non vtuntur, nec nos debemus vti. (πρόσωπον.)

Fundamenta. CONTRA: Persona dicitur quasi per se sonans, siue per se vna: sed per se vnum propriissime recipitur in Deo: ergo & persona secundum suum nomen.

A ITEM persona dicitur habens suam naturam intellectualem ab aliis distinctam: sed in Deo est ponere habētem naturam intellectualem ab aliis distinctam, sicut supra ostensum est de pluralitate personarum: ergo &c.

ITEM persona nominat mihi vltimum in genere rationalis naturæ: sed rationalis, siue intellectualis natura est nobilior inter creata: & sursus, vltimum in illa est cōpletissimū, quia ei nulla potest fieri additio: ergo si quidquid completionis est, ponendum est in Deo propriissime: ergo patet, &c.

ITEM persona dicit dignitatem. Vnde in Ecclesiis personę dicuntur habentes dignitatem aliquam notabilem: ergo cum dignitas propriissime fit in Deo, nomen personæ propriissime in Deo ponendum est.

B

CONCLVSIO.

Persona nomen, non incongrue Spiritu sancto dictante, ad supposita diuina est translatum, cum in illis dignitas & distinctio vere reperiantur.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod persona de sui ratione dicit suppositum distinctum proprietate ad dignitatem pertinens. Et hoc patet in sua etymologia, & in æquipollenti suo. In etymologia, quia persona dicitur quasi per se vna: per se autem vnum, proprie dicitur vnum, quod est omnino distinctum ab aliis, & in se indistinctum. Rursum, persona dicitur à personando, quasi per se resonando, resonare autem dicitur quod in sono præeminet aliis, & ideo persona dicitur suppositum distinctum habens dignitatem: & ratione huius dignitatis cum deberet per naturam vocabuli dici persona penultima correpta, dicitur persona penultima producta. Similiter ratio huius significationis accipitur ab æquipollenti in lingua Græca, quod est *prosopon*. Apud Græcos prosopon dicebatur, sicut narrat Boetius, homo laruatus, qui quidem solebat fieri in tragœdiis, & hoc fiebat propter duo. Vna ratio erat ad distincte repræsentandum eum de quo fiebat sermo. Alia ratio erat ad melius personandum, vel resonandum, & ista duo conueniunt prædictis duabus proprietatibus: & ideo ab hoc nomine, *prosopon*, apud Græcos, tractum est hoc nomen, *persona*, apud Latinos. Et quia in Ecclesiis maxime attēditur distinctio dignitatum, tractum est primo ad significandum honorem in Ecclesiis: deinde quia indiuiduum rationalis naturæ distinctum est ab aliis, & hoc, proprie dignitatis inter creaturas, hinc est ꝙ extensum est ad significandū suppositū rationalis naturæ. Deinde quia in Deo est reperire suppositum distinctum proprietate nobilissima, Spiritu sancto dictante, translatum est ad diuina, quia ibi res nominis propriissime inuenitur, quamuis ipsum nomen prius aliis sit impositum. Concedendum est ergo quod in diuinis proprie & conuenienter nomen personæ accipitur.

Persona quasi per se vna, vel per se sonans.

C S. Tho. 1. p. q.29. art.1.

πρόσωπον. De duabus naturis & vna persona Christi.

D

1. AD illud ergo quod obiicitur quod *dictum est, non vt diceretur*, dicendum quod Augustinus loquitur de tempore illo in quo nomen personæ secundum vsum æquiualebat substantiæ: & ideo dictum est non vt diceretur quod persona cōsueuerat significare: sed dictum est quasi translatum *ne taceretur*, id est, ne confessio fidei diminuta esse probaretur.

2. AD illud quod obiicitur quod persona nominat particulare, dicēdū quod particulare de ratione sui nominis importat partē, & imperfectionē: sed persona de ratione sui nominis importat completionē: ideo ponitur in diuinis quamuis non particulare, & bene: quia in diuinis nomen speciei proprie dicitur, & nomen generis improprie.

E

3. AD illud quod obiicitur quod persona nominat cōpositissimum, dicendū ꝙ hoc accidit, quia indiuiduū rationalis naturæ creatæ est in genere, & ideo multis differentiis distat, cū distinguatur qualitate: sed in diuinis est distinctio sola origine, & præterea non est in genere: & ideo non oportet quod sit ibi aggregatio differentiarum.

4. AD illud quod obiicitur quod Græci non vtuntur æquipollenti, scilicet *prosopon*, dicendum quod ratio vtendi apud Latinos non tam fuit proprietas quam penuria,

A quia non habebant quod responderent: & ratio huius fuit, quia substantia secundum communem vsum idem sonat, quod essentia: Græci autem habebant proprium vocabulum scilicet hypostasis, quo vtuntur:& ideo non sunt, vt nos, coacti transferre.

QVÆSTIO II.

An in diuinis nomine substantia, & subsistentia vtendum sit.

Alex. Alensis 1.p.q.57.Memb.1.
S. Tho. 1.p.q.29.art.2.
Et 1. Sent. dist.23. q.1.art.3.
Et de Pot.q.9.art.1.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist.23.q.1.
Richardus 1. Sent. dist. 23. q. 2.
Thom. Arg.1. Sent. dist.23.q.1.art.3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q.26.art. 3.

B

VTrum nomen substantiæ dici debeat in diuinis, vel etiam subsistentiæ. Et quod sic, videtur per August. lib.5. de Trin. Deus absque vlla dubitatione dicitur substantia, vel, si melius appellatur, essentia. (*Fundamenta. Lib.5.cap.5. tom.3.*)

ITEM tam Boetius quam August. de Trinit. dicunt quod aliorum nominum genera, vt magnitudo, bonitas, &c. transeunt in substantiam: si ergo substătia non transeat in aliud, constat substantiæ nomen proprie dici: nă si non proprie, æque bene diceretur quod substantia trăseat in alia, sicut econuerso. (*Boetius lib. 7.c.5. de Tr. to.2. & August. 7. de Tr.c.5. & 6. tom.3.*)

ITEM ratio substantiæ secundum Philosophũ est, quod est ens per se: sed solus Deus propriissime est per se. (*In Præd. ca. de Subst.*)

C ITEM ratio substantiæ secundum Augustinum est dici ad se, & absolute: sed ibi est proprie dici ad se, vbi nulla est dependentia: ergo si hoc est in Deo: ergo, &c. (*Augu. 7. de Trin. cap.2. tom.3.*)

1. CONTRA: per Augustinum de Trin. Inconueniens est dicere de Deo quod substet bonitati suæ: sed si de bonitate, eadem ratione & de qualibet proprietate: ergo simpliciter loquendo, inconueniens est dicere ipsum esse substantiam. (*Ad oppositum. Li.7. de Tri. ca.5. in prin. tom.3.*)

2. ITEM Boetius in lib. de Trin Deus non est substantia, sed supra omnem substantiam: ergo hoc nomen, *substantia*, proprie est in creaturis & non in Deo.

3. ITEM hoc ipsum videtur ratione: Omne quod substat, habet aliquid inhærens: sed in Deo non est inhærēs, neque inhærentia, ergo nec substantia.

D 4. ITEM omne quod substat, aliquid illi componitur: ergo vbi non est compositio, nec nomen compositionis, ibi nec nomen substantiæ: ergo cum in diuinis non sit compositio, patet, &c.

CONCLVSIO.

Quamuis substantia vt à per se stando dicitur, in Diuinis vere & proprie dicatur: non tamen, vt dicitur à substando.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod nomen substantiæ à duplici proprietate potest dici, videlicet à per se stando, non per aliud: si sic, proprie est in diuinis, & magis proprie quam in creaturis: Vel à substando alij vel aliis. Et hoc est tripliciter. Vel alij inhærenti: & sic false & improprie dicitur in diuinis: quia proprietates in diuinis non sunt accidentes, nec inhærentes. Vel alij distinguendi: & sic dicitur in diuinis non omnino improprie, nec omnino

E proprie, quia proprietas illa non inhæret, & ideo non facit subsistere siue substare quasi sub alio stare, sed existere, quasi ab alio esse: & hinc est quod Richardus dicit in lib de Trin. quod melius dicitur existentia quam subsistentia Vel quia substat vt perficienti, & sic dicitur res naturæ substare respectu essentiæ. Et iste modus magis est circa nostrum intelligere, quam circa diuinum esse, & sicut patebit in sequenti problemate, ex nostro intellectu euenit talis modus dicendi, non ex proprietate diuini esse.

* * *

QVÆSTIO III.

An in diuinis nomine essentia vtendum sit.

Alex. Alens.1.p.q.57. Memb.2.
S.Thom.1.p.q.39.art.1.
Richardus 1. Sent. dist.23.q.3.
Marsilius Inguen.1.Sent.q.26.art.4.dub.1.

VTrum nomen essentiæ dici debeat in diuinis. Et quod sic, videtur per August. de Tr. essentia vere ac proprie dicitur in diuinis, ita vt forte solum Deum dici oporteat per essentiam. (*Fundamenta. Li.7. de Tr. cap.5. in fi. tom.3.*)

ITEM hoc nomen, *Qui est*, est nomen quod ipse Deus sibi imposuit: ergo si ipse proprie se nominat, Deus proprie dicitur, *Qui est*. Sed de quocumque proprie dicitur, *Qui est*, proprie potest dici de ipso, essentia: ergo & in diuinis dicitur essentia.

ITEM inter omnia nomina, nomen essentiæ est absolutissimum. Vnde essentia secundum Auicennam dicitur rei quidditas nomine absoluto: cum ergo in diuinis sit omnimoda absolutio, ergo nomen essentiæ.

1. CONTRA: Non intelligimus Deum nisi in creaturis & per creaturas: sed nominatio Dei est propter nostrum intelligere: ergo nullum absolutum nomen omnino debet poni in Deo. (*Ad oppositum.*)

2. ITEM quæro in quo differant nomen substantiæ, & nomen essentiæ. Nam substantia aut dicit commune, aut suppositum. Si suppositum: ergo superfluit nomen personæ. Si commune: ergo superfluit nomen essentiæ: ergo cum debeamus labia nostra circumcidere in loquendo de Deo, nequaquam debet poni hoc nomen in Deo.

3. ITEM quæritur gratia huius de necessitate & sufficientia, & differentia istorum quatuor nominum: Essentia, Subsistentia, Substantia, & Persona.

CONCLVSIO.

Essentiæ nomen, quod vsiæ Græco vocabulo correspondet, sicut vsiosis substantiæ, hypostasis subsistentiæ, & prosopon personæ, congrue in diuinis dicitur.

RESP. Ad Arg. Ad intelligentiam prædictorum est notandum quod ista quatuor nomina, siue vocabula respōdent quatuor vocabulis in Græco, quæ sunt Vsia, Vsiosis, Hypostasis, & Prosopon, vt vsia respondeat essentiæ: vsiosis, substantiæ: hypostasis, subsistentiæ: prosopon, personæ. Ratio autem & sufficientia istorum quatuor nominum aliquando accipitur sic. In diuinis est accipere communicabile & incommunicabile, & hoc ex veritate & necessitate fidei, quæ dicit Deum Trinum & Vnum: & cum debeamus intelligere in Deo, quod vere est per illud quod videmus in his inferioribus, maxime secundum notabiles & primas & præcipuas conditiones, cum in communi in inferioribus inueniatur, *Quod est*, & *Quo*, ratione cuius significatur in concretione & in abstractione, vt dicatur homo, & humanitas, sic in diuinis intelligimus, quamuis non intelligamus indifferentia illa duo: ideo & in abstractione significatur per hoc nomen, *Deitas*, & in concretione per hoc nomen, *Deus*: & ideo imposuimus ei nomen quo significaremus ipsum, *Quo est*, & hoc est essentia, & ipsum, *Quod est*, & hoc est substantia, & ita hæc duo nomina accipiuntur ex parte communis. Et est in diuinis accipere, quod est incommunicabile & hoc est quid distinctum, siue quis distinctus. Et hoc quidem dupliciter contingit intelligi siue significari. Vel inquantum distinguibile, & hoc per nomen subsistētiæ siue hypostasis. Vel inquantum distinctum, & hoc per nomen personæ. Et licet in Deo nihil differăt distinguibile & distinctum, quia potentia in eo semper actui est coniuncta, tamen contingit duplici nomine significari. Vnde differūt ista quatuor nomina secundum modum intelligendi sicut, *Quo est*, & (*Fundamentum responsionis.*)

Quod eſt, & *Qui eſt*, & *Quu eſt*, & quoniam in Deo idem eſt, *Quo eſt*, & *Quod eſt*, ex vna parte, & diſtinguibile & diſtinctum, ex alia ſecundum rem, Sancti accipiunt & ſubſtantiam & eſſentiam pro eodem: ſimiliter & hypoſtaſis nomine vtuntur Græci pro ſuppoſito actu diſtincto. Vnde diſtinctio per, *Quó*, & *Quod eſt*, & per diſtinguibile & diſtinctum, in omnibus diuinis nõ facit diuerſitatem niſi ſecundum rationem intelligendi. Fuerunt etiam alii volentes dicere quod ſubſtantia & eſſentia accipiuntur ex parte communis: ſed differenter, quia illud commune contingit intelligi ſub duplici ratione. Vna eſt quod omnia indigent eo vt ſint. Alia eſt quod ipſum non eget aliis. Primo modo dicitur eſſentia à qua, & per quam omnia ſunt. Secundo modo ſubſtantia, quoniam per ſe ſtat, aliis circumſcriptis. Subſiſtentia vero ſiue hypoſtaſis, & perſona accipiuntur ex parte incommunicabilis, & differunt: quamuis enim vtrunq; nomen dicat quid diſtinctum, tamen hypoſtaſis dicit ſuppoſitum ſubſtantiæ diſtinctum: ſed perſona dicit diſtinctum proprietate nobili. Fuerũt alii qui voluerunt dicere quod iſta quatuor nomina diſtinguuntur per communicabile & incommunicabile, ſecundum quod poteſt vnumquodque dupliciter ſignificari, ſcilicet vel in abſtractione, vel in concretione. Nam communicabile poteſt ſignificare in abſtractione, & ſic dicitur eſſentia: vel in concretione ad ſuppoſitum, & ſic dicitur ſubſtantia. Similiter incommunicabile poteſt ſignificari in abſtractione, & ſic dicitur ſubſiſtentia ſiue hypoſtaſis: vel in concretione, & ſic dicitur perſona. Sed tamen omnes iſti modi habent calumniam. Primus quidem qui ſumitur per diſtinguibile & diſtinctum, quia Græci vtuntur vocabulo hypoſtaſis, vbi nos vtimur perſona, & ita pro ſuppoſito diſtincto. Et Damaſcenus dicit, quod hypoſtaſis eſt ſubſtantia cum proprietatibus, & ita ſignificat actu diſtinctum. Secundus modus ſimiliter habet calumniam, quia eſſentia non videtur aliquo modo ſignificari vt in ratione cauſæ reſpectu aliorum, cum ſit nomen abſolutiſſimum. Tertius modus habet calumniã, quia ſubſtantia ſignificatur in abſtractione ſicut eſſentia: & præterea eſt dubium, vtrum ſit intelligere hypoſtaſes, abſtractis proprietatibus: & ideo ſi nõ eſt intelligere, quo modo contingit ſignificare? Et propterea quartus modus dicendi eſt quod cum fides dicat Deum eſſe Trinum & Vnum: inquantum dicit vnum, non poſſumus intelligere vnum, quin intelligamus, *Quod eſt*, & *Quo eſt*, vnum: & *Quo eſt* vnum, eſt id, *Quo eſt*: & *Quod eſt*, vnum, eſt illud, *Quod eſt*. Primum eſt Eſſentia: ſecundum Subſtantia. Si intelligamus Trinum, neceſſe eſt quod intelligam⁹ eum, qui diſtinguitur, & quo diſtinguitur. Quo diſtinguitur, eſt proprietas: ille autem qui diſtinguitur ſemper ſignificatur vt diſtinctus. Et hoc poteſt eſſe dupliciter, vel vt diſtinctus proprietate quacunq;, vel vt diſtinctus proprietate nobili. Primum ſignificatur nomine ſubſiſtentiæ, quæ dicitur prima ſubſtantia: & non tantum conuenit indiuiduo hominis, ſed etiam aſini. Secundum ſignificatur per hoc nomen, *perſona*, quod importat nobilem proprietatem, & non conuenit niſi ſuppoſito rationalis creaturæ: Pro qua Græci vtuntur hypoſtaſis nomine, ſicut nos nomine perſonæ: vt dicit Boetius qui ait quod Græci vtũtur nomine hypoſtaſis pro ſuppoſito rationalis creaturæ. His viſis patent obiecta.

[*Damaſ. lib. 1. cap. 10. de fide Orth.*]

1.2.3. Quod autem obiicitur quod non debemus Deũ nominare abſolute, dicendũ quod quamuis nominemus Deum per creaturas, tamen etiam per creaturas cognoſcimus eum habere eſſe abſolutum. Alia patent.

ARTICVLVS II.

Conſequenter eſt quæſtio de numeratione nominũ prædictorũ: & ſuppoſito quod numeretur hoc nomen, *Perſona*, quæritur vtrum in diuinis numeretur hoc nomen, *Subſtantia*. Secundo, quæritur, ſi numeretur, *Eſſentia*. Tertio, ſi hoc nomen, *Deus*, vtrum ſcilicet Catholice poſſimus dicere plures Deos.

QVÆSTIO I.

An nomen ſubſtantia in diuinis numeretur.

Alex. Alenſ. 1. p. q. 55. Membro 3.
S. Thom. 1. p. q. 30. art. 1. ad 4.
Marſilius Inguen. 1. Sent. q. 26. art. 3. dub. 3.

Qvod numeretur hoc nomen, *Subſtantia*, oſtenditur ſic. Hilarius de Synodis: Sunt quidem per ſubſtantiam Tria: ſed Vnum per conſonantiam. [*Fundamenta.*]

Item per Anſelmum in fine Monolog. Aptius tres dicuntur ſubſtantiæ.

Item Boetius in lib. de duabus naturis & vna perſona Chriſti: Dicimus vnam eſſentiam, & tres ſubſtanias. [*Boetius c. 3. in fine.*]

Item hoc ipſum videtur ratione, quia ſubſtantia eſt medium inter eſſentiam & perſonam: ſed medium ſapit naturam extremorum: ergo pari ratione qua dicitur vna ſubſtantia ab vnitate eſſentiæ, poterit dici, *plures*, à pluralitate perſonarum.

Item omnis numerus ad ſubſtantiam reducitur originaliter, nunquam enim accidentia vel proprietates numerantur niſi per ſubſtantiam: ſed actus numerantur, & pluraliter dicuntur in diuinis: ergo neceſſe eſt ponere numerum ſecundum ſubſtantiam, quod autem pluraliter dicantur, patet: dicitur enim: Pater & Filius & Spiritus ſanctus creant.

Item idem eſt relatiuum ſubſtantiæ, ſicut talis & qualis qualitatis: ſed hæc eſt falſa: Pater eſt idem cum filio, quia dicit Hilarius quod non poſſumus dicere Deum eundem: ergo neceſſe eſt quod cadat diſtinctio in ſubſtãtia: ſi ergo propter diſtinctionem perſonarum dicamus plures perſonas: ergo & plures ſubſtantias.

1. Contra. Nihil magis dicitur ſecundum ſubſtantiam quam hoc nomen *Subſtantia*: ſi ergo nomina ſubſtantialia dicuntur de omnibus ſingulariter, ſicut patet ex regula Auguſtini ſupra poſita: ergo, &c. [Ad oppoſitum.]

2. Item inter quæcumque cadit diſtinctio ſecundum ſubſtantiam, cadit vera diuerſitas: ſed inter Patrem & Filium non eſt confitenda diuerſitas: ergo nec numerus ſecundum ſubſtantiam: ergo non eſt dicere plures ſubſtãtias. [*Lib. 5 de Tr. c. 8. to. 3.*]

3. Item per Auguſtinum dicitur quod idem eſt Deo ſubſiſtere & eſſe: ergo cum vnum ſit eſſe, vnum ſubſiſtere eſt: ergo ſicut ab vno eſſe dicitur vna eſſentia vel econuerſo, ita & ab vno ſubſiſtere debet dici vna ſubſtantia, ſiue ſubſiſtentia. [*Lib. 7. de Tr. c. 4. circa fi. tom. 3.*]

4. Item Hieronymus ad Damaſum Papam: Quis vmquam niſi ore ſacrilego tres ſubſtantias prædicauerit.

Conclvsio.

Subſtantia, vt dicit naturam vel vſiam, numerari eam, non eſt dicendum: quod ſi ad proprietatem habeat reſpectum, cum tantundem valeat hypoſtaſis, numeratur & plurificatur.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod tam nomen ſubſtantię quam ſubſiſtentię dupliciter accipitur in diuinis: quia quodlibet iſtorum habet in ſe intellectum actus, & prępoſitionis, poteſt ergo dici ſubſtantia, quaſi per ſe ſtans, & quaſi ſtans ſub alio, ſiue ſub proprietate. Primo modo, vna tantum eſt, ſiue non numeratur, quia vnum eſt ibi quod eſt. Alio modo prout dicit reſpectum ad proprietatem, tunc numeratur ſiue plurificatur. Primo modo tantum valet quantum vſioſis: ſecundo modo tantum valet, quantum hypoſtaſis. Omnino eodem modo diſtinguitur ſubſiſtentia, & ſecundum alterum intellectum æquipollet vſioſi, & ſecundum alterum hypoſtaſi. Et ſecundum alterum plurificatur, ſecundum alterum vero minime. Et quia ſubſtantia dicitur dupliciter, & ſubſiſtentia: ideo venit diuerſitas modi loquendi inter Doctores: Nam Tul-

Boetius de duabus naturis c. 3. lius & Boetius dicunt quod subsistentia & substantia æquipollent hypostasi: & ideo dicit ipse Boetius eam plurificari, & secundum hunc modum loquitur Hilarius, Anselmus, & Boetius. sed Hieronymus, & Augustinus volunt quod substantia æquipolleat vsiosi: & ideo dicunt eam non plurificari: & subsistentia hypostasi: & ideo dicunt eam plurificari. Ex his patet responsio ad vtramque partem. Patet etiam quare Græci non transtulerunt nomen, *Prosopon*, sicut Latini, quia oportuit nos transferre nomen, *Persona*, propter ambiguitatem: & ideo maluit Ecclesia etiam respondere, *Tres personas*, quam *Tres subsistentias*, siue *substantias*. *Lib. 7. de Trin. c. 4.*

TAMEN ad Argumentum quod facit quod substantia tenet medium, dicendum quod substantia prout æquipollet hypostasi, plus se tenet cum persona, & ideo numeratur sicut persona siue plurificatur: prout tamẽ æquipollet vsiosi, plus se tenet cum essentia, & ideo non numeratur, nec plurificatur, sicut nec essentia. Omnes autem illæ rationes præcedentes & sequentes loquuntur de substantia, prout æquipollet hypostasi, siue supposito, & hoc modo plurificatur.

Resp. ad Arg. RATIONES autem ad oppositam partem currunt secundum aliam acceptionem huius nominis, *Substantia*. Similiter iudicandum est de hoc nomine *Subsistentia*. Sed quoniam Augustini auctoritas, & mos vtentium nomine illo *Substãtia* scilicet, accipitur magis in illa acceptione in qua dicit ipsum, *Quod est*, siue vsiosim, siue ipsum commune: ideo communiter non recipitur, vt dicantur *Tres substantiæ* in diuinis.

QVÆSTIO II.

An nomen essentiæ in diuinis numeretur.

Alex. Alens. 1. p. q. 57. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 13. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 24. q. 1. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 23. princ. 3. q. 1.

Fundamenta. DE enumeratione illius nominis, *Essentia*. Et quod non numeretur ostenditur sic, quia in diuinis est vnitas absolutissima quæ non multiplicatur: ergo cum nullum nomen sit adeo absolutum sicut nomen essentię, ergo per illud significatur vnitas non multiplicata: ergo nomen essentiæ non numeratur, & hoc est quod dicit Augustinus quod ratio repugnat.

ITEM hoc ipsum videtur à minori. Hoc enim nomen Deus est nomen essentiæ in comparatione ad personam: sed secundum scripturam in lege, scilicet Deus dicitur vnus & non plures, & secundum symbolum, non tres dii sed vnus est Deus: ergo hoc nomen *Essentia* minus plurificatur, cum dicatur absolutius. *Deut. 6. a*

ITEM natura diuina non multiplicatur in tribus: sed hoc nomen *Essentia* est nomen naturæ diuinæ, vt hoc nomen *Substantia*: ergo nec essentia, nec substantia multiplicatur sub propriis nominibus, vt videtur.

Ad oppositum. 1. CONTRA: per Augustinum lib. de Trinit. Cur hæc tria non dicantur vna persona, & loquitur de tribus personis: sed *Tria* in neutro genere, respicit essentiam proprie: ergo, cum dicantur tria: ergo tres essentiæ. *Lib. 6. c. 4. tom. 3.*

Ibid. in fin. 2. ITEM ratione videtur: Aug. in eod. lib. dicit quod Pater & Filius & Spiritus sanctus dicuntur tres personæ, quia commune est eis hoc quod est *Persona*, sed hoc nomen *Essentia* est commune: ergo potest dici, *Tres essentiæ*.

3. ITEM Ibidem dicit & habetur in littera quod ideo dicuntur tres personæ, quia Pater est vna persona, & Filius vna persona, & Spiritus sanctus vna persona. Similiter tres essentiæ sunt, quia pater est essentia, &c.

4. ITEM Pater & Filius sunt entes: ergo plures habent entitates. Sequitur enim: Sunt plures dii: ergo plures deitates. Similiter: Pater & Filius sunt: ergo plura esse: ergo plures essentiæ.

* * *

CONCLVSIO.

Quamuis in creaturis plurificatis habentibus eandem naturam, ipsa quoque essentia multiplicetur: in diuinis tamen propter summam simplicitatem, multiplicatis personis, essentia non multiplicatur, neque numeratur.

RESP. ad arg. Dicendum quod in omni substantia cuius est esse, & operari, necessario intelligimus naturam, & habentem naturam. Cum ergo hoc sit in Deo, intelligimus in Deo naturam, & habentem naturam. Et naturam dicimus essentiam vel substantiam: habentem naturam, dicimus personam. Quo modo ergo in creatura rationali contingit, vnam personam habere plures naturas. scilicet corporalem & spiritualem: sic & à contrario sensu, contingit in Deo propter summam simplicitatem vnam naturam haberi à pluribus, quia contingit eam haberi alio & alio modo, & hoc non potest esse ab eodem. Quia ergo eadem est natura tantum habita & non numerata, ideo tantum dicitur vna substantia & essentia: Quia vero plures habentes, ideo plures personæ, nulla omnino repugnantia existente.

1. 2. AD illud ergo quod obiicitur de essentia per hoc quod Augustinus dicit: *Hæc tria*, dicendum quod minus expresse loquitur & improprie: & ideo verbum eius est exponendum.

3. AD illud quod obiicitur quod ideo *Tres*, quia persona est commune & quælibet est persona, &c. dicendum quod non dicit totam rationem, sed partem quantum ad verbum exterius: ideo oportet intelligere quod ibi additur, quia est commune quod distinguitur. Vnde Pater est persona, & Filius est persona, non eadem, sed alia & alia.

4. AD vltimum quod obiicitur, dicẽdum quod ens aliquando dicitur substantiue, & sic non trahit numerum aliunde. Aliquando tenetur adiectiue, & sic trahit numerum à supposito, & sic non numeratur forma: & hoc modo non sequitur quod sint plures entitates, nec de hoc verbo, quod plura esse.

QVÆSTIO III.

An catholice dicere plures Deos possimus.

Alex. Alensis 1. p. q. 14. Memb. 2.
S. Tho. 1. p. q. 11. art. 3. & 4.
Scotus 1. Sent. dist. 2. q. 3.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 2. q. 1.
Henricus in summa art. 25. q. 1.
Durandus 1. Sentent. dist. 2. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 2. q. 1. art. 3.

VTrum catholice possimus dicere plures Deos, & quod sic, ostenditur hoc modo. Hoc nomen, *Deus*, recipit distinctiuum terminum ratione suppositionis, vt cum dicitur, Deus generat Deum: ergo cum eadem distinctio importetur per hoc quod est *Generat*, & per hoc quod est *Tres*, quia personalis: ergo hæc pari ratione est Catholica: Tres Dii sunt. *Ad oppositum.*

2. ITEM idem est Deus quod habens deitatem: sed plures sunt habentes Deitatem, hoc dicitur Catholice: ergo similiter plures Dii sunt.

3. ITEM hoc nomen, *Deus*, quamuis sit substantiale, tamen impositum est ab operatione. Sed contingit operationem pluraliter dici de personis, vt patet: Faciamus hominem, &c. ergo hoc nomen, *Dij*. *Gen. 1. c*

4. ITEM ad numerationem alicuius veram, non plura requiruntur quam vera multiplicatio suppositorũ & formæ: sed hæc est in Deo, quia tres sunt personæ diuinæ, *Persona*, dicit suppositum, *Diuina*, dicit formam: ergo, &c.

5. ITEM cum omne generale contingat specificari, & persona sit nomen generale, videtur quod possit speci-

ficari cum dicitur: Tres personæ, vt dicatur adhuc specialius, qui tres: sed hoc non potest esse nisi addatur nomen commune tribus, nec est aliud dare quam hoc nomen, *Deus*, ergo, &c.

Fundamenta. Deut. 6. a

Contra: Quod cum dicatur Catholice patet ex mandatis: Audi Israel, Deus tuus Deus vnus est. Vnde in Symbolo: Non tres Dii, sed vnus est Deus.

Item hoc ipsum videtur ratione, quia hoc nomen, *Deus*, dicit diuinam naturam: sed diuina natura non numeratur siue specificatur: ergo nec hoc nomen, *Deus*.

Conclusio.

Catholice, plures Deos non possumus dicere, tametsi vnaquaque persona sit Deus, cum forma importata per hoc nomen, Deus, *non multiplicetur.*

B

Resp. ad arg. Dicendū quod non est dicere plures Deos catholice, quia numerus pluralis significat plurificationē termini secundum suppositum: & formam in nomine substantiuo, cum plurale geminet suum singulare: & ideo, cum forma importata per hoc nomen, *Deus*, non sit multiplicata, non debet dici: Plures Dii.

1. Ad illud quod obiicitur quod catholice dicitur: Deus generat, dicendum quod non est simile, quia *Generat*, simul importat distinctionem cum conueniētia: sed, *plures Deos*, simpliciter importat distinctionem quantum ad suppositum & formam.

2. Ad illud quod obiicitur quod idem est Deus, & habens deitatem. Respon. quod ista locutio est duplex, quia habens deitatem vno modo potest dici neutraliter, & sic est vnum solū, & æquipollet ei, quod est *Deus*, quod quidem dicit, quod est. Alio modo masculine, & sic non habet æquipollens, & sic multiplicatur. Potest tamen aliter dici, quod *Deus* non significat habentem, sed significat deitatem in comparatione ad habentem, & ideo non multiplicatur.

C

3. Ad illud quod dicitur de operatione, dicendum quod nomen, vel potest significare operationem per modum adiacentis, & sic trahit numerum aliunde: vel per modum substantiui, & sic non multiplicatur, & taliter significat hoc nomen, *Deus*.

4. Ad illud quod obiicitur quod ibi est multiplicatio suppositorum & formæ, dicendum quod hoc nomen diuinum est quasi possessiuum: vnde imponitur à duplici forma scilicet possessionis & possessoris. Et forma diuinitatis est in ratione possessoris, & forma possessoris, existente indiuisa, numeratur forma possessionis, vt oues Socraticæ, & sic in proposito. Vnde non numeratur forma habita.

D

5. Ad illud quod obiicitur quod generale contingit specificari, dicendum quod persona cum nominat indiuiduum intellectualis naturæ, dupliciter potest specificari, scilicet per propria personarum, vt cum dicitur: Tres personæ, id est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, potest etiam specificari per naturæ determinationem, vt si dicatur: Personæ diuinæ, vel angelicæ, vel humanæ. Et si tu quæris, quare non specificatur per, *Vnum*, nomen, sicut est in creaturis vbi tres personæ angelicæ dicūtur tres angeli: Responderi potest quod hoc est propter inopiam humani eloquii: qua laborat tam lingua Græca quam Latina, sed magis Latina. Vel potest dici quod hoc non permittit natura ipsorū nominum, quoniam nomen speciale à speciali forma imponitur. Aut igitur impositū est à natura communi, aut à proprietate personæ. Si est impositum à natura communi, cum illa non multiplicetur, non potuit per vnum nomen specificari Si autem est impositum à proprietate personæ, tunc cum illa non conueniat tribus, non potest per illud specificari: & ideo Ecclesia, compulsa necessitate, imponit nomen generale, siue quod importat communitatem nominis, quod est commune & multiplicabile: & ideo non est quærenda specificatio per aliud nomen nisi per nomē adiectiuum, & per nomina personarum.

E

A

DISTINCT. XXIV.

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBVS VNVS VEL VNA, DVO VEL DVÆ, TRES VEL TRIA, TRINVS VEL TRINITAS, PLVRES VEL PLVRALITAS, DISTINCTIO vel distinctæ, cum his vtimur de Deo loquentes.

HIC diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate non sit diuersitas, vel singularitas, nec multiplicitas, vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet Vnus vel vna, Duo vel duæ, Tres vel tria, Trinus vel Trinitas, Plures vel pluralitas, Distincta vel distinctio, cum dicitur vnus Deus, duæ personæ, vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ. Vel cum dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, Trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem, & multiplicitatē in Deo ponere. Quid ergo ista sibi significent, ipso de quo loquimur aperiente, insinuare curemus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in Deo, quam ad ponendum aliqua.

Si diligenter præmissis auctoritatem verbis intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouendi, atque excludendi à simplicitate deitatis, quæ ibi non sunt, quam ponendi aliqua.

Quid per vnum significetur cum dicitur, vnus Deus.

Cum enim dicitur, vnus Deus, multitudo Deorum excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tamquam si diceretur, Deus est, nec multi sunt, vel plures Dij. Vnde Ambrosius in lib. de fide ait. Cum vnum dicimus Deum: vnitas excludit numerum Deorum, nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus, nec quantitas ibi est. Lib. 1. c. 2. & lib. 3. de Spiritu sancto c. 14.

Quo sensu dicitur, vnus est Pater, vel vnus est filius.

Similiter cum dicitur, vnus est Pater, vel vnus est Filius, & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quod non sunt multi Patres, vel multi Filij, ita & de similibus. Quid vnus Pater. *Item cum dicimus plures esse personas, singularitatem atque solitudinem excludimus: nec diuersitatem, nec multiplicitatem ibi ponimus, quasi diceretur: Sine solitudine, ac singularitate personas confitemur.* Quid plures psonæ. *Vnde Hilarius in lib. 4. de Trin. sic ait: Dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* In medio. Gen. 1. c *Quæro nunc, an solum Deum sibi locutum existimes, an hunc sermonem eius intelligas ad alterum extitisse. Si solum fuisse dicis, ipsius voce argueris, dicentis.* Faciamus, & Nostram. *Sustulit enim singularitatis, ac solitudinis intelligentiam professio consortij, quia aliquod consortium esse non potest ipsi solitario; neque solitudo solitarij recipit,* Faciamus, *nec alieno à se diceret,* Nostram. *Attende lector his verbis, & vide, quia nomine consortij pluralitatem significa*

uit. Pro

uit. Professio ergo consortij est processio pluralitatis, quam professus est dicens, Faciamus, & Nostram. *Pluraliter enim vtrumque dicitur. Sed hac professione pluralitatis non diuersitatem, vel multitudinem posuit, sed solitudinem, & singularitatem negauit. Sic ergo cum dicimus plures personas, vel pluralitatem personarum, singularitatis, & solitudinis intelligentiam excludimus.*

Quid per ternarium significetur cum dicitur Tres personæ.

Ita etiam cum dicimus tres personas, nomine ternarij non quantitatem numeri in Deo ponimus, vel aliquam diuersitatem: sed intelligentiam, non ad alium nisi ad Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum dirigendam significamus, vt sit huius dicti intelligentia: Tres personæ sunt, vel tres sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, id est, nec tantum Pater, nec tantum Filius, nec tantum Pater, & Filius in deitate sunt, sed etiam Spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter non tantum est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa, sed hæc, & illa, & nõ alia. Et hoc fore ita intelligendum Augustinus satis ostendit, vbi dicit, quod illo nomine, non diuersitatem intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

Lib. 7. de Trin. c. 4. tom. 3.

Quid per duo, cum dicitur: Duæ personæ: vel Pater, & Filius duo sunt.

Similiter cum dicitur, duo sunt Pater, & Filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus, sed hoc significamus quod non est tantum Pater, nec tantum Filius: sed Pater, & Filius, & hic non est ille: ita & de aliis huiusmodi. Ita etiam cum dicimus: Pater, & Filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quod non tantum Pater est persona, nec tantum Filius est persona, sed Pater est persona, & Filius est persona, & hæc non est illa.

Amb. lib. 1. de Trin. c. 2. in sensu.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ.

Cum autem dicimus, distinctæ personæ, vel distinctio est in personis, confusionem, atque permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cumq́; addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus, siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cum dicimus, aliam, & aliam, non diuersitatem, vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quo modo ibi accipiatur discretio.

Ita & cum dicuntur discretæ personæ, vel cum dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congrue dicitur ibi esse discretio, vel distinctio, non diuersitas, vel diuisio, siue separatio. Vnde Ambrosius in 1. lib. de Trinit. Non est ipse Pater, qui Filius, sed inter Patrem & Filium expressa distinctio est.

Ca. 2. to. 4.

Quo modo Trinitas ibi accipiatur.

Cum vero dicitur, Trinitas, id significari videtur quod significatur, cum dicitur, Tres personæ: vt sicut non potest dici Pater est Tres personæ, vel Filius est Tres personæ, ita non debet dici Pater est Trinitas, vel Filius est Trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prædictis.

Hic non est prætermittendum quod cum supra dictum sit Deum nec singularem, nec multiplicem esse confitendum, idque Sanctorum auctoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidor. dicens: Distinguendum est inter Trinitatem, & Vnitatem. Est enim Vnitas simplex & singularis, Trinitas vero multiplex, & numerabilis, quia Trinitas est trium Vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & Trinitatem multiplicem, & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit, sicut & alij accipiunt vnum: multiplicem vero & numeralem, sicut dicunt Trinum.

Dist. 23. & in princ. huius dist. In lib. 1. Etymol. c. 4.

DISTINCT. XXIV.

Quid significetur per nomen numerale, cum loquimur de diuinis.

Hic diligenter inquiri oportet, cum in Trinitate.

Expositio textus.

Divisio.

SVpra excipit Magister hoc nomem *persona*, à generali regula nominum substantialium, ostendens quod dicendum est: Tres personæ, non tres essentiæ, vel tres Dij, vel tres substantię. Hic incipit secunda pars, in qua determinat quid significetur, cum dicitur. Tres personæ, & hæc pars habet duas partes. In prima ostendit quid significetur per nomen *numerale*, siue per dictionem numeralem. In secunda quid significetur per hoc nomen, *Persona* dist. 25. *Considerandum est cum hoc nomen*, Persona, *vt prædictum est.* Prima pars iterum habet duas. In prima quærit, & soluit generaliter. In secunda solutionem suam adaptat nominibus distinctis in speciali ibi: *Cum enim dicitur vnus Deus.* Et hæc pars habet quatuor partes. In prima determinat quid significetur per *vnus*, & *plures.* In secunda quid significetur per *duo*, & *tres*, ibi: *Ita etiam cum dicimus tres personas nomen ternarij.* In tertia quid significet *discretus*, & *distinctus*, ibi: *Cum autem dicimus: distinctæ sunt personæ.* In quarta quid significent Trinitas, & Trinus, ibi: *Cum vero dicitur Deus Trinus.*

Cum dicimus plures esse personas, singularitatem, atque solitudinem excludimus.

Notandum quod in diuinis recipimus vnitatem, non singularitatem, nec solitudinem, quia singularitas excludit communicabilitatem, solitudo excludit pluralitatem, & nos ponimus vnam essentiam in pluribus: ideo hoc non recipimus, Similiter notandũ ex parte pluralitatis quod recipimus ista quatuor, alietatem, pluralitatẽ, discretionem, atq; distinctionem: sed hæc quatuor econtrario non recipimus, scilicet diuersitatem, multiplicitatem, diuisionem, & separationẽ. Ratio autem huius est, quia separatio supponit diuisionẽ, diuisio multiplicitatẽ, multiplicitas diuersitatem, diuersitas autem ponit formæ vel naturæ distinctionem. Et quia in diuinis est naturæ omnimoda vnitas, ideo cum nõ recipiatur diuersitas, nec aliquod istorum quatuor. E contra, discretio supponit distinctionem, distinctio pluralitatem, pluralitas alietatem. Alietas autem non tantum attenditur, quantũ ad formam, sed etiam quantum ad suppositum: & quia sunt plures hypostases, ideo prædicta quatuor in diuinis recipiuntur. Distinctio autem nominum prædictorum hæc est. Nam de primis quatuor alietas, & pluralitas, important distinctionem à parte rei: sed distinctio & discretio per comparationem ad nostram cognitionem: sed alietas per modum substantiæ, pluralitas per modum quantitatis, quamuis non sit ibi vere quantitas. Distinctio autẽ, & discretio differunt, quia discretio dicitur in cõparatione ad visum: sed distinctio in cõparatione ad

tactum

tactum. Alia autem quatuor differunt sic, quia diuersitas attenditur secundum substantiam, multiplicitas quantum ad veram quantitatem: diuisio quātum ad positionem, siue ad discontinuationem: sed separatio quantum ad vbi. Vel aliter, diuersitas quantum ad principiū intrinsecum, multiplicitas quantum ad numerum, diuisio ad terminum, separatio vero attenditur quantum ad medium interiectum.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti distinctione est quæstio de terminis numeralibus qualiter accipiantur in diuinis. Et circa hoc principaliter tria quæruntur. Primo quæritur de termino numerali & partitiuo, sicut est hoc nomen, *Vnus*. Secundo de termino simpliciter numerali, sicut est hoc nomen, *Tres*, Tertio de nomine complectente vtrumque, sicut hoc nomen *Trinus*. Et quantum ad primum duo quæruntur. Primo quæritur vtrum hoc nomen, *Vnus*, dicatur positiuè, vel priuatiue in diuinis. Secundo vtrum dicatur secundum substantiam, vel secundum relationem.

QVÆSTIO I.

An nomen hoc, Vnus, positiue, vel priuatiue dicatur in diuinis.

Alex. Alens. 1. p. q. 45. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 30. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 24. q. 1. art. 3.
Et de Pot. q. 9. art. 7.
Scotus 1. Sentent. dist. 24. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 24. q. 1.
Henricus in summa art. 25. q. 5.
Richard. 1. Sent. dist. 24. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 24. q. 1.
Franciscus de Mayr 1. Sent. dist. 24. & 25. q. 1.
Gregor. Arim. 1. Sent. dist. 24. q. 1. art. 2.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 24. q. 1. art. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 27. art. 1.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 24. q. 1.

Ad oppositum. *Arist. 10. Metaph. contex. 4. Tract. 3. Metaph.*

QVod priuatiue dicatur in omnibus videtur per rationem. Nam Philosophus dicit quod vnum est quod non diuiditur: sed ista ratio data est per priuationem, igitur vnum dicitur priuatiue.

2. ITEM Commentator dicit super Metaphysicam quod vnum, & multa opponuntur sicut priuatio, & habitus: quia vnum dicit priuationem, multitudo dicit habitum quod si verum est, vnum non tantum in Deo: sed in omnibus dicit priuationem.

3. ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia vnum opponitur ei quod est multa: aut ergo contradictorie, aut relatiue, aut contrarie, aut priuatiue. Non contradictorie, hoc patet.

4. ITEM nec relatiue, quia relatiua sunt simul, & vnum dependet ab alio mutuo, sed vnum non dependet à multis. Nec contrarie, quia vnum contrariorum non est alterius principium. Sed vnum est principium multorū, igitur per locum à diuisione, opponitur priuatiue. Sed constat quod, *Multa*, dicit positionem, igitur vnum non dicit nisi priuationem.

5. ITEM quod in Deo specialiter dicatur priuatiue, videtur: quia vnum quod dicitur positiue est principium multitudinis, & quantitatis: sed in Deo nulla est omnino quantitas, igitur nec vnum positiue dicitur.

6. ITEM hoc ipsum videtur: quia si Deus est positiue vnus, & lapis est vnus, videtur igitur quod lapis, & Deus sunt duo; igitur Deus & creatura constituunt numerum: & si hoc, Deus est pars numeri, quod supra improbatū est. Si dicis quod non sequitur, quia vnum non dicitur vniuoce, Illud certe nihil est. vt videtur: quia si aliquid ponit, cum illud etiam possit conuenire creaturæ, ad minus analogicè, & secundum analogiam attendatur numeratio, vt cum dicitur humanitas, & albedo sunt duæ essentiæ: ergo hoc non soluit.

Fundamenta.

CONTRA: Ab eodem habet aliquid esse, & vnum: quoniam forma, quæ dat esse, dat esse distinctum: si igitur ens non dicitur priuatiue, sed positiue, pari ratione nec vnum de aliquo dicitur priuatiuè.

ITEM quod sonat in complementum, sonat in habitum, non priuationem: sed vnum sonat in complementum, quia quanto aliquid perfectius, tanto magis accedit ad vnitatem: igitur vnum non priuatiue dicitur.

ITEM si vnum est priuatiuum, constat quod non nisi respectu multitudinis. Sed contra: Nulla priuatio antecedit habitum naturaliter, sed vnum naturaliter antecedit multa: igitur vnum non est priuatio.

ITEM nulla priuatio constituit suum habitum, nec saluatur in illo: sed vnum saluatur in multis, & illa cōstituit: igitur non opponitur vt priuatio: igitur non accipitur priuatiue.

Aristot. 1. physic. contex. 42. & Auerroes in Postprædic.

CONCLVSIO.

Vnum in Deo positiue dicitur, & non priuatiue, quin immo, cum vbi sit vnum omnino secundum formam, solum de Deo positiue dicitur.

RESP. ad Arg. Quod quorundam opinio fuit, & Magistri principaliter, quod quidquid sit in creaturis de hoc nomine, *Vnum*, in Deo non dicitur positiue, sed priuatiue, vt dicit in littera, & assumit auctoritatem ab Hilario, quamuis Hilarius non dicat expresse, nisi quod horum nominum vsus in Deo inuentus est magis causa priuandi, quam aliquid ponendi. Et ratio sua fuit, quia vnum positiue dictum est principium quantitatis, & numeri: Deus autem in se non habet quantitatem, nec in se est numerabilis, nec alii connumerabilis. Sed quamuis hæc positio probabilis habeatur, tamen communiter nō tenetur. Et ratio huius est, quia cum vnum multo completius sit in Deo quam in creaturis, multo formalius ibi dicitur positiue. Et rursus, cum omnis vnitas ad primam vnitatem reducatur, & non est reductio habitus ad priuationem, necesse est quod vnum in Deo aliquid ponat. Et propterea dicendum quod est loqui de hoc nomine *Vnus*, in creaturis, vel quantum ad rem intellectam, vel quantum ad rationem intelligendi. Si enim loquamur quantum ad rationem intelligendi, sic dico quod dicitur priuatiue: vnde & ratio eius assignatur per priuationem diuisionis, siue multitudinis: & hoc est quia vnum est primum, & prima non habent intelligi à nobis, & notificari nisi per posteriora, & inde est ꝙ priuatiue dicitur vnum: vnitas autē in substantia, quantitate, & qualitate, quia habet aliquid prius, per quod possit intelligi, dicitur positiue, vt identitas, æqualitas, similitudo, & eorum opposita priuatiue. Si autem loquamur quantum ad rē intellectam, si vnum habet respectum ad materiam, & habet respectum ad formam. Ratione respectus ad materiam, est in se indiuisum, tamen potentia diuisibile, & quia potentia materialis se habet per modum priuationis, similiter & vnum. Ratione respectus ad formam, quæ dat esse distinctum, & limitatum, sic dicit positionē. Quoniam igitur in Deo est vnum omnino secundum formam, in creaturis attenditur & secundum formam, & secundum materiam, hinc est quod solum in Deo positiue, in creaturis vero aliquando accipitur positiue, aliquando priuatiue, secundum rem.

Aug. 1. super Gen. c. 10. to. 3.

1. AD illud quod obiicitur primo quod diffinitur siue notificatur priuatiue, patet responsio, quia secundum rationem sui nominis, eo quod primum, sic debet notificari.

2. AD illud quod obiicitur secundo quod opponitur vt priuatio, dicendum quod vnum per respectum ad materiam accipitur priuatiue, & sic accipit Commentator. Per respectum ad formam, contrarie accipitur secundum quod multitudo formaliter accipitur. Per respectum ad actum consequentem, qui est mensurare, accipitur relatiue, & secundum genus relatiuorum, in quo

vnum

vnum non dependet ab altero, sicut patet in scientia, & scibili, & sic diuersæ super hoc opiniones sunt veræ.

3.4.5.6. Ad illud quod obiicitur quod in Deo non est principium numerandi, &c. dicendum quod vnum dicit priuationem multitudinis secundum generalem nominis rationem: sed illa priuatio, & si nomine tenus est priuatio, tamen realiter est positio: quia quanto magis est priuatio diuisionis in aliquo, tanto illud est completius, & perfectius: cum igitur in Deo sit perfectissima vnitas, ibi accipitur secundum omnimodam priuationem multitudinis; hoc autem modo dicitur vnum quod non habet actu multitudinem, nec est in potentia ad multitudinem, neque per diuisionem, neque per aggregationem. Hoc autem vnum est perfectissimum, & summum, & infinitum, & illud non est in potentia ad numerum, & hoc non est alii connumerabile, & hoc modo est in solo Deo. Et sic patet quod dicitur; Deus vnus positiue, & quo modo differat vnitas eius à creatura.

Qvod igitur obiicitur quod vnum est principium multitudinis, dicendum quod verum est in vnitate creata: sed non est verum in vnitate perfecta, & increata, dico principium intra se sicut pars. Vnde non est verum si dicatur: Deus & creatura sunt duo, aut hoc improprie dictum est, &, *duo*, cadit à ratione numeri secundum rem. Aut si dicat numerum, hoc est solum à parte intelligentis, quia cum intelligit diuersa, & distincta, accipit sub ratione numeri, sicut cum intelligit intellectus noster, concernit tempus.

QVÆSTIO II.

An Vnus, in diuinis secundum substantiam, vel secundum relationem dicatur.

Alex. Alens. 1. p. q. 65. Memb. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 24. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 24. q. 2.
Franciscus de Mayr 1. Sent. dist. 24. & 21. q. 3.
Io. Baccon. 1. Sent. dist. 24. q. vnica.
Marsilius Inguen. 1. Sentent. q. 27. art. 3. dub. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 24. q. 3.

Ad oppositum. *Arist. 4. Metaph. cõtex. 3. Ex 10. Metaph. cont. 8. Boetius de Hebdomadibus, siue de vnitate, & vno.*

Vtrum vnus dicatur secundum substantiam, an secundum relationem. Quod secundum substantiam videtur, quia ens & vnum conuertuntur sicut vult Philosophus, & Boetius: sed ens dicitur secundum substantiam, igitur & vnum.

2. Item hæc conceditur; Pater & Filius, & Spiritus sanctus sunt vnus Deus: sed si sunt vnus Deus, cum Deus non diminuat de ratione vnius, ergo sunt vnus. Sed nihil dicitur in summa de tribus singulariter, quod non dicatur substantialiter: igitur, &c. Si dicatur quod quando adiectiue tenetur, tunc non dicitur substantialiter. Contra: Eadem est significatio termini quando tenetur substantiue, & quando tenetur adiectiue. Item cũ substantiuatur, in neutro genere dicitur substantialiter: cum igitur eadem sit significatio termini in masculino, & in neutro, cum eadem sit impositio, igitur dicitur substantialiter in masculino. Præterea alia nomina in masculino dicuntur substantialiter, vt hoc nomẽ, *Æternus*. Vnde in Symbolo: Non tres æterni: sed vnus æternus: similiter ergo vnus.

Athanasius.

3. Item cum dicitur: Pater est vnus, aut tenetur substantialiter, aut notionaliter. Si substãtialiter: habeo propositum. Si notionaliter: sed Pater habet duas notiones: igitur non debet vnus dici, sed duo.

4. Item notio & proprietas sunt idem: igitur cum proprietas dicatur quod conuenit vni soli, nulla notio potest dici de tribus: sed hoc nomen, *vnus*, prædicatur de qualibet persona, igitur non dicit notionem.

Fundamenta.

Contra: Regula est superius habita dist. 22. Omne quod prædicat substantiam vel essentiam, dicitur de tribus singulariter in summa: sed hoc non conuenit huic nomini *Vnus*: igitur, &c.

Item nihil pertinens ad essentiam, siue substantiam multiplicatur, siue plurificatur: sed hoc quod est *Vnus*, plurificatur, quia Pater est vnus, & Filius est vnus: & sunt duo, quia vnus, & vnus: ergo, &c.

Item idem est esse vnum, & esse distinctum: sed cum dicitur pater est distinctus: hoc quod est, *distinctus*, non dicitur substantialiter: igitur nec hoc quod est, *Vnus*.

Item respectu cuiuscumque termini est dicere alium in diuinis, ille terminus dicit relationem, vnde non dicitur alius Deus: sed respectu eius, quod est *Vnus*, est dicere alium. Nam Pater est vnus, & Filius est alius: ergo, & cet.

Conclusio.

Vnum in diuinis potest dici & secundum substantiam, si cum essentia concipiatur: & secundum relationem, si cum persona intelligatur.

Resp. ad arg. Dicendum quod cum ratio vnitatis sit ratio distinctionis cum indiuisione, in diuinis autem ponamus essentiam distinctam ab aliis essentiis per seipsam: & personam distingui ab aliis per proprietatem. Necesse est etiam in diuinis ponere & vnitatem essentialem, & personalem. Quoniam igitur persona non est aliud ab essentia: Vnitas essentiæ, & personæ non sunt duæ vnitates secundum rem, sed vna ratione differens. Ideo vnitas de hac & illa non dicitur æquiuoce, quoniam nec illi, nec isti imponitur specialiter: quia ergo concretum accipit specialem significationem ab abstracto: Hoc nomen, *vnus*, importat in diuinis vnitatem essentialem, & personalem. Et cum adiectiue tenetur, indifferenter importat vtramque: determinatur autem per adiunctum: cum enim additur termino essentiali, importat essentialem: cum additur termino notionali, importat personalem: cum autem substantiuatur, necesse est quod seipso determinetur. Et ideo cum neutrũ genus importet quod dicit sub indistinctione: in neutro conuenienter attributum est, siue appropriatum vnitati essentiali. In masculino vero, quia importat distinctionem, & suppositũ certum, & quia dicit rationem producentis, appropriatum est vnitati personali. Et ideo patet quod sic non accipitur vt ens, neque vt cõuertibile cum eo: sed solum in neutro. Patet etiam secundum quod ibi est fallacia figuræ dictionis ex mutatione istius termini, *vnus*. Quamuis enim non varietur significatio per substantiuationem, neque per generis diuersitatem, potest tamen nihilominus diuersificari modus supponendi, maxime si vsus hoc facit, & ratio sit conueniens vsui.

1.2. Ad illud quod obiicitur quod æternus dicitur essentialiter, patet responsio, quia æternitas dicitur solum essentialiter, sed vnitas personaliter. Aliqui tamen dicunt quod hoc est speciale in hoc nomine, *vnus*: quia est nomẽ partitiuum, & habens in se articulum.

3. Ad illud quod obiicitur, aut prædicat notionem, &c. dicendum quod prædicat notionem: sed attendendum quod non quamcumque, sed personalem, quæ facit esse vnum, & illa est vna in qualibet persona.

4. Ad illud quod obiicitur, notio dicitur de vno, dicendum quod est significare notionem sub ratione prout per hoc nomen, *Paternitas*. Et communiter, vt per hoc nomen *Relatio, notio, vnitas & proprietas*, quæ idem dicũt sub rationibus diuersis: sensus est enim persona vna, id est vnica personali proprietate in se indistincta, & ab aliis distincta.

ARTICVLVS II.

Secundo principaliter quæritur de nominibus pure numeralibus, vt sunt, *Duo, & Tres, &c.* Et circa hoc similiter quæruntur duo. Primo, vtrum dicantur positiue, aut priuatiue. Secundo vtrũ dicantur secundum substantiam, aut secundum relationem.

QVÆSTIO I.

An nomina pure numeralia in diuinis positiue vel priuatiue dicantur.

Alex. Alens. 1. p. q. 51. Membro 2.
S. Tho. 1. p. q. 13. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 24. q. 2.
Richard. 1. Sentent. dist. 24. art. 2. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 24. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 24. q. 5.

Ad Oppositum. QVod dicantur priuatiue solum, videtur auctoritate Magistri qui dicit quod horum vsus magis est inductus causa priuandi, quam ponendi: & videtur per auctoritates aliorum firmari auctoritas Magistri. Dicit enim Boetius in lib. de Trinit. Illud vere est vnum in quo nullus est numerus: sed in diuinis vnum est verissime, igitur in diuinis non est numerus: ergo isti termini in diuinis aut falso dicuntur, aut non prædicant numerum. Sed non dicunt aliud quam numerum si aliquid ponunt, igitur &c.

Isid. lib. 3. Etymol. circa princ. 2. ITEM per Isidor. dicitur: Numerus virtus est memeris, id est diuisionis secundum Etymologiam: sed in Deo non cadit diuisio: ergo numerus: igitur idem quod prius.

Arist. 3. Metaph. contex. 16. 3. ITEM dicit Philosophus quod numerus est multitudo mensurata per vnum: sed in Deo non cadit mensuratio, cum ipse sit immensus, igitur, &c.

4. ITEM videtur hoc per rationem: A quocumque remouetur genus, & species: sed genus quantitatis remouetur à Deo: ergo, &c.

Arist. 2. Topic. 5. ITEM in quocunque est genus, necesse est ponere aliquam specierum, igitur si numerus est in Deo, vel ibi est trinarius, vel binarius, vel aliquis aliorum. Sed sancti omnes species negant, igitur & genus, igitur idem quod prius.

Fundamenta. CONTRA: Si tantum priuatiue, *Tres*, diceretur, quia non sunt vnus, vel duo, tunc igitur pari ratione posset dici: Chimæræ sunt tres, quia non sunt vna, vel duæ: sed illud non dicitur, igitur, &c.

ITEM quod dicat numerum videtur. Eusebius dicit: In diuinis est numerus, sed non ordo. Sed si est ibi numerus, tunc contingit illum significare: & si hoc, ergo positiue tenentur dictiones quæ illum significant.

ITEM Bernardus: Si vna est essentia, & tres personæ, quis numerum neget? quasi dicat nullus, igitur, &c.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia discreta quantitas est maioris abstractionis, quam continua, igitur discretio magis quam duratio. Sed nomen dicens in diuinis durationem, dicit positiue, vt æternus, igitur & nomen dicens discretionem.

ITEM in quocumque est ponere speciem positiue, est ponere genus: sed in Deo est ponere Trinitatem, igitur & pluralitatem.

CONCLVSIO.

Nomina numeralia, vt duo, & tres, non tantum priuatiue, vt censuit Magister, sed etiam positiue in diuinis prædicantur.

Prima positio quæ est Magistri. RESP. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam, notandum quod positio Magistri fuit, quod huiusmodi nomina numeralia non ponerent aliquid in diuinis, sed priuarent, sicut patet in littera. Et ratio huius positionis fuit, quia huiusmodi nomina si aliquid ponunt, vtique numerum ponunt: sed numerum non esse ponendum in diuinis, & ratio dicit, & auctoritas Sanctorum confirmat. Cum enim in diuinis non sit diuisio & separatio, non sit etiam aggregatio, non sit etiam mensuratio, & numerus separationem importat antecedenter, & aggregationem & mensurationem consequenter, numerus in diuinis nō est ponendus: ideo etiam dictiones numerales in diuinis

A non dicunt aliquid, sed magis priuant, maiorem scilicet numerum & minorem. Sed nec positio, nec ratio positionis videtur esse conueniens, si interius attendatur. Positio enim destruit seipsam. Ponit enim quod nomina designantia pluralitatem dicantur priuatiue, similiter & nomina significantia vnitatem. Et si hæc sic inuicem opponuntur, vt vtrumque sit priuatio alterius, erit ibi circulatio in notificando: & si vtrumque, alterius priuatio est, cum priuatio non sit priuationis, sed habitus: vtrūque aliquid ponit, & ita si dicuntur priuatiue, dicuntur positiue, & sic positio non est conueniens. Ratio similiter positionis non est conuenienter assumpta. Nam numerus importat distinctionem, & super hoc compositionem aggregationis: & quamuis in diuinis non sit aggregatio, nihilominus est distinctio, ideo numerus non simpliciter remouendus est à diuinis, sed numerus talis. Et Magister omnino remouet: ideo in positione sua defecit.

B Et in illo articulo communiter non tenetur à Magistris Parisien. Concedendum igitur quod huiusmodi nomina dicuntur positiue, sicut probant rationes ad hoc inductæ. Et concedendum quod in diuinis aliquo modo est numerus, aliquo modo non. Nam secundum quod dicit distinctionem personalem secundum originem, sic dicendum est, numerum esse in diuinis: secundum autem quod aggregationem & diuisionem substantialem dicit, non est ponendus numerus in diuinis. *Hanc sententiam sequitur Sco. & consentit S. Tho. in distinctione præsenti.*

1. 2. 3. 4. Ex his patent obiecta. Nam rationes ad primam partem procedunt de numero, secundum eam acceptionem qua sumitur in istis inferioribus quantum ad conditiones prædictas. Vnde in sensu suo verum concludunt quod ibi non est numerus. Similiter rationes ad

C partem oppositam procedunt secundum quod numerus distinctionem certam importat, & hoc quidem est ponere in diuinis: & ideo verum concludunt in suo sensu Vnde in diuinis negandum est, esse numerum simpliciter, sed concedendum est numerum esse personarum.

Ad illud tamen quod obiicitur de quantitate continua, & specie numeri, dicendum quod nec quantitas continua est in Deo, quia æternitas non est quantitas, nec Trinitas est species numeri.

QVÆSTIO II.

An item nomina numeralia in diuinis secundum substantiam, vel secundum relationem dicantur.

D
Alex. Alens. 1. p. q. 52. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 13. art. 2.
Et de Pot. q. 7. art. 4. & 5.
Richard. 1. Sent. dist. 24. art. 2. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 24. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 24. q. 6.

VTrum prædicta nomina dicantur in diuinis secundum substantiam, aut secundum relationem. Et quod secundum substantiam videtur, quia sicut dicit Boetius, & Augustinus: Quantitas in substantiam transit: sed numerus quantitatem dicit: ergo transit in substantiam: ergo dictiones numerales secundum substantiam dicuntur. Ad oppositum. *Boet. in li. de Trin. Aug. 7. de Trin. c. 10. tom. 3.*

E 2. ITEM omne nomen quod dicitur ad se, dicitur secundum substantiam: sed *Duo* & *Tres* est nomen quod dicitur ad se, non ad aliud: ergo dicuntur secundum substantiam.

3. ITEM cum dicitur. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt hoc, quod est, *tres*, aut dicitur notionaliter aut essentialiter. Non notionaliter, quia nulla est notio quæ cōmuniter dicatur de tribus, igitur dicitur essentialiter.

4. ITEM notiones sunt quinque: sed termini numerales importarit pluralitatem notionum, igitur erit numerus quinarius in diuinis, igitur non tres, sed quinque sunt: sed hoc est falsum, igitur non dicuntur notionaliter: sed dicuntur essentialiter, siue substantialiter.

Fundamenta. CONTRA: Omne nomen pertinens ad substantiam non dici-

non dicitur pluraliter, sed singulariter: sed *Tres*, tantum dicitur pluraliter: ergo nullo modo dicitur secundū substantiam: ergo dicitur secundum relationem.

ITEM omne nomen substantiale prædicatur de qualibet persona: sed, *Tres*, de nulla persona prædicatur: ergo, &c.

ITEM si hoc nomen, *Tres*, secundum substantiam dicitur: ergo licet addere terminum substantialem: igitur possumus dicere tres Deos, vel tres substantias, quorum vtrumque est contra fidem.

CONCLVSIO.

Nomina numerabilia dicūtur in diuinis secundum relationem, & notiones important.

RESP. ad arg. Dicendum quod aliqui voluerunt dicere quod huiusmodi termini numerales nihil aliud dicant in Deo, quam hoc nomen personæ pluraliter. Vnde si dicatur: Personæ sunt tres, idem subiicitur, & prædicatur. Et ratio & modus intelligendi hic est, quia si ponerentur formæ esse ab æterno, sicut imponitur Platoni quod posuit, tunc plures essent, & in aliquo certo numero: sed numerus ille nec esset proprietas, nec passio consequens, sed ipsæ formæ numeratæ. & per hunc modum dicere *Tres* in diuinis, non est dicere nisi tres personas. Sed illud nō oportet dicere, quoniā si idem esset omnino, tūc videretur esse nugatio, si diceretur: *Tres personæ*, vna persona: & videretur non plus dici, cum dicitur: Tres sunt personæ, quam personæ sunt personæ. Et propter hoc alius modus dicendi est quod huiusmodi termini numerales dicuntur secundum relationem, & important notiones. Et hoc patet, quia in diuinis important distinctionem, distinctio autem est à proprietatibus. Vnde *Tres*, important proprietatem trium personarum in cōcretione. Notio autem inquantum conuenit soli, dicitur esse proprietas: inquantum vero ab alio distinguit, dicitur esse vnitas. Vnde dicuntur personæ tres tribus proprietatibus distinctæ. Et si tu quæris, quid dicitur quando dicitur: Tres notiones, dicendum quod seipsis distinguuntur proprietates, ideo non dicit nisi notiones ipsas.

1. AD illud igitur quod obiicitur quod quantitas trāsit in substantiam, dicendum quod numerus in creaturis est quantitas, sed in Deo dicit relationem, & hoc patet sic. Distinctio in creaturis est per alicuius proprietatis, vel qualitatis appositionem, & ita per additionem: vbi autē additio, ibi limitatio: vbi limitatio, ibi vnius ab alio diuisio: & vbi hæc sunt, ibi aggregatio diuersorum, & mēsuratio: & quia quantitatis est mensurare, ad distinctionem in inferioribus sequitur numerus, & est modus essendi consequens materiam cum forma. In diuinis autem est distinctio per originem, non per additionem alicuius, & ideo nulla additio, nulla limitatio: & vbi hoc non est, nec mensuratio, & ideo nec quantitas. Sed vbi origo, ibi habitudo & relatio, & ideo in diuinis numerus non dicit quantitatem, sed magis relationem: sed quoniam relatio non transit in substantiam, igitur nec termini numerales.

2. AD illud quod obiicitur quod dicuntur ad se, dicendum quod nomen dici ad aliud, potest esse dupliciter. Vno modo intra, vel extra: vel implicite, vel explicite. Et illud nomen substantialiter dicitur quod non dicitur ad aliud, nec intra, nec extra, nec implicite, nec explicite. Sed terminus numeralis dicit relationem ad aliquid intra, quia importat distinctionem numeratorum, & implicat relationem.

3. AD illud quod obiicitur: Nulla notio dicitur de tribus, dicendum quod verum est, nulla notio determinata: sed commune ad notiones secundum rationem dicitur de tribus, vt hoc nomen *relatus*, & hoc nomen *distinctus*, & alia nomina consimilia.

4. AD illud quod obiicitur quod notiones sunt quinque, dicendum quod *Tres*, non quascumque notiones importat, sed solum personales. Illa enim notio quæ facit illam personam esse personam, & ab omnibus distinctam, illa dicitur vnitas personæ inquantum dat esse distinctum: & illa notio est vna vnius, sicut vna est vnitas vnius, & illæ sunt tantum tres: & ideo cum sint tres vnitates in tribus personis, hinc est quod personæ solummodo tres dicuntur.

ARTICVLVS III.

TErtio principaliter quæritur de differentia nominū numeralium, sicut est hoc nomen, *Trinus*, vel, *Trinitas*. Et circa hoc quæruntur duo. Primo, vtrum huiusmodi nomina importent vnitatem. Secundo, dato quod sic, quæritur cuiusmodi sit illa vnitas quam important.

QVÆSTIO I.

An nomina numeralia vnitatem importent.

Alex. Alens. 1. p. q. 65. Memb. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 24. art. 3. q. 2.
Franciscus de Mayr 1. Sent. dist. 24. & 25. q. 4.

QVod importent vnitatem, videtur primo per etymologiam: Trinitas enim dicitur quasi trium vnitas, similiter & trinus. Fundamenta.

ITEM hoc videtur, quia in diuinis reperitur hoc nomen, *Trinitas*, sed nō hoc nomen, *Trinarius*. Sed hæc duo eandem pluralitatem important: ergo hoc nomen, *Trinitas*, si recipiatur in diuinis, hoc non est ratione pluralitatis: ergo hoc nomen, *Trinitas*, vltra pluralitatem aliquid importat, & non nisi vnitatem, ergo, &c.

ITEM in diuinis recipitur hoc nomen, *Trinus*, sed non recipitur hoc nomen, *Triplex*: non enim dicitur Deus triplex, sicut dicitur multipliciter in littera: sed fides communiter dicit Deum trinum: igitur aliquid dicit vltra hoc, quod est triplex, sed non pluralitatem, igitur vnitatem.

ITEM Magister dicit supra: Trinitas est nomen quasi collectiuum: sed nomen collectiuum non tantum importat pluralitatem, sed etiam vnitatem, ergo, &c.

1. CONTRA: Ex tribus personis nihil vnum fit, sed ex pluribus vnitatibus creatis aliquid fit, siue resultat: ergo numerus in creaturis dictus, potius debet importare vnitatem quam in diuinis: sed cum dicitur in creaturis binarius vel trinarius, ita importat numerum quod nec vnitatem: ergo nec hoc nomen *Trinitas*, debet in diuinis importare. Ad oppositum.

2. ITEM si Trinus & Trinitas important pluralitatem & vnitatem, cum nullum nomen sit distinctum & indistinctum, nec habeat pluralitatem distinctionis, & vnitatem indistinctionis, de nullo nomine in diuinis poterit dici.

3. ITEM si vnitatem importat: ergo cum idem non debeat sibi copulari, male & nugatorie dicitur in hymno Confessorum in fine:

Qui supra Cæli residens cacumen,
Totius mundi machinam gubernat
Trinus & vnus.

CONCLVSIO.

Nomina numeralia in diuinis important vnitatem & pluralitatem: non tamen sunt nomina collectiua, sed quasi collectiua, vt dicit Magister.

RESP. ad arg. Dicendum quod quia in diuinis singulari modo est numerus scilicet ex distinctione suppositorum cum vnitate formæ, speciali debuit exprimi nomine, quod simul dicit pluralitatem & vnitatem. Quia ergo huiusmodi nomina important pluralitatem & vnitatem, ideo sunt similia nominibus collectiuis. Sed quia vnitas collectiuorum est vnitas aggregationis quæ con-

sequitur pluralitatem: hic autem est vnitas formæ quæ non est pluralitatem consequens, ideo non est collectiuum tale nomen. Et ideo dicit Magister quod est quasi collectiuum. Et per hoc patet primum in contrarium. Concedendum ergo quod importat pluralitatem & vnitatem.

1.2. Ad illud quod obiicitur, nullum nomen importat simul vnitatem, & pluralitatem, dicendum quod hoc verum est ratione formæ: sed cum sit vnum in forma, potest habere pluralitatem suppositorum, & hoc non est inconueniens vel impossibile.

3. Ad illud quod obiicitur de nugatione, dicendum quod sicut hoc verbum, *cede*, habet intellectū huius verbi dandi & loci: sed cum dicitur cede locum cadit ab intellectu alterius: similiter in proposito, & similiter intelligendum de relatiuis cum dicitur: Filij Pater.

QVÆSTIO II.

An Vnitas importata per hoc nomen, Trinitas, vel Trinus, Essentia vel Suppositi Vnitas sit.

S.Thom.1.Sent.dist.24.q.1.art.5.
Richard.1. Sentent.dist.24.art.3.q.3.
Franciscus de Mayr.1. Sent.dist.24.& 25.q.2.
Marsilius Inguen. 1. Sent.q.27.art.3.dub.2.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.24.q.6.
Petrus de Tarantas.1.Sent.dist.24.q.4.
Gabriel Biel.1. Sent.dist.24.q.2.

Fundamenta. CVIusmodi sit illa vnitas quam importat hoc nomē, *Trinitas* vel *Trinus*, vtrum videlicet suppositi vel essentiæ. Et quod essentiæ videtur: quia hoc quod est, *Trinitas*, dicitur de omnibus simul in singulari. Sed hoc conuenit solum termino importanti vnitatem substantialem, ergo, &c.

Item nulla vnitas est trium nisi essentia vel essentialis vnitas, sed Trinitas est trium vnitas; ergo hoc nomen, *Trinitas*, dicit essentialem vnitatem, pari ratione, & hoc nomen, *Trinus*.

Item nec hoc nomen, *Trniitas*, nec hoc nomen, *Trinus*, dicitur de persona: ergo nō importat vnitatem personalem. Non enim hæc conceditur: Persona est trina, vel persona est Trinitas.

Ad Oppositum. 1. Contra: Huiusmodi nomina simul important vnitatem & pluralitatem: sed sola vnitas personæ est plurificabilis non essentiæ, ergo importat vnitatem personæ.

2. Item vnitas essentiæ prædicatur de Patre, sed neq; hoc nomen, *Trinus*, neque hoc nomen, *Trinitas*, prædicatur de Patre, ergo, *&c.*

3. Item vnitas essentiæ prędicatur de essentia: sed nequaquam dicitur essentia diuina est trina, igitur non dicit vnitatem essentialem. Quęritur igitur quam vnitatem important, & vtrum dicantur ista nomina secundum substantiam, an secundum relationem. Et cum dicantur de omnibus simul in singulari, videntur dici secundum substantiam: cum iterum non dicantur de aliquo sigillatim, non videntur dici secundum substantiam.

Conclusio.

Nomen numerale quod est, Trinitas, *significat vnitatem trium: non autem trinam vnitatem, vel vnum ter.*

Resp. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam, dicendum quod ad hoc conuenit dici quod hoc nomen, *Trinitas*, duplicem habet etymologiam: Vno modo Trinitas dicitur Vnitas ter, & sic nomen numerale cadit in eo vt complementum, & sic dicitur secundum relationem, sicut termini numerales: & vnitas quam importat, est vnitas personalis, non essentialis, quia illa plurificatur. Alia etymologia est, Trinitas est Vnitas trium,

A & tunc vnitas non numeratur, sed significatur vt communicabilis tribus: & quoniam hæc vnitas est essentialis, ideo importat vnitatem essentialem. Et hæc quidem etymologia absque dubio habet veritatem. Sed prima non videtur habere veritatem: Nam cum eandem significationem habeat Trinus & Trinitas, si illa est etymologia: Trinitas Vnitas ter, tunc trinus diceretur vnus ter. Hoc autem non potest dici de Deo, videlicet Ter vnus, cum tamen dicatur Trinus. Propter quod dicendum quod huiusmodi nomina important vnitatem formalem siue essentiæ, cum pluralitate suppositorum, & ideo habent quodam modo naturam termini substantialis in hoc, quod dicuntur de tribus singulariter: & termini numeralis in hoc quod dicuntur de nullo per se.

B 1. Ad illud quod obiicitur quod sola vnitas personæ est plurificabilis, dicendum quod Trinitas non importat pluralitatem circa vnitatem in recto, sed solum in obliquo, quod sit trium vel in tribus, & hoc est essentiæ.

2. Ad illud quod obiicitur quod vnitas essentiæ prædicatur de Patre, dicendum quod verum est, sed non ratione hac, qua plures in ea conueniunt: sicut animal prædicatur de homine non ea ratione qua diuersa specie in eo conueniunt: & quia Trinitas importat illam vnitatem vt in pluribus, ideo, &c.

3. Ad illud quod obiicitur quod non dicitur essentia trina, neque Trinitas trina, dicendum quod hoc nomen *Trinus*, importat vnitatem vt in concretione, & ita vt inhærentem pluribus. Et ideo de eo solo dicitur quod importat vnitatem vt in concretione; vt hoc nomen Deus,

C quod quidem supponit personas: & quia tale est hoc nomen, *Deus*, ideo conceditur: Deus est Trinus, non deitas est Trina: quia deitas non supponit personam, similiter nec hoc nomen, *Trinitas*, & sic patent obiecta.

DISTINCTIO XXV.

QVID SIGNIFICATVR CVM DICITVR PLVRALITER: TRES PERSONÆ, VEL DVÆ PERSONÆ. ET CVM DICITVR SINGVLARITER: Alia est Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti.

D

PRÆTEREA considerandum est, cum hoc nomen persona, vt prædictum est, secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cum pluraliter profertur: Tres personæ, vel duæ personæ: & cum dicitur: Alia est persona Patris, alia est persona Filij, alia est persona Spiritus sancti. Si enim in his locutionibus persona vocabulum essentiæ intelligentiam facit, plures essentias confiteri videmur, & ita plures deos. Si vero essentiæ significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio, cum dicitur: Pater est persona, vel Filius est persona, & alia cum dicitur: Dist.23.

E *Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ: & cum dicitur: Alia est persona Patris, alia Filij, & huiusmodi.*

Quod videtur secundum essentiam dici: Alia est persona Patris, alia Filii, siue Tres personæ, vt cum dicitur: Pater est persona, Filius est persona.

Persona enim, vt supra ait Augustinus, ad se dicitur, & ideo est Deo esse personam quod esse: sicut idem est ei esse, quod Deum esse. Vnde manifeste colligitur quod essentiam diuinam prædicamus, dicentes: Pater est persona, Dist.23.

Filius

Filius est persona, Spiritus sanctus est persona, id est essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine persona, id est essentia diuina, cum dicitur: Pater est persona, & Filius est persona, quod significatur nomine Dei, cum dicitur: Pater est Deus, Filius est Deus. Ita etiam idē significatur, cum dicitur: Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroq; enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrumque secundum substantiam dicitur. Cum vero dicitur: Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personæ significamus, an essentiam? Hoc enim videtur, si supra posita verba Augustini diligenter scrutemur. Supra enim dixit quod ideo tres personas dicimus, quia id quod persona est, commune est tribus. Et item, quia Pater est persona, & Filius est persona, & Spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen Persona, *cum dicitur: Tres personæ, quam habet, cum dicitur: Pater est persona, Filius est persona, Spiritus sanctus est persona. Quia, vt ostendit Augustinus, hoc dicitur, id est, Tres personæ propter illud, quia id quod persona est, commune est eis. Id ergo quod commune est eis, id est, Patri & Filio & Spiritui sancto, videtur significari nomine personæ, cum dicitur: Tres personæ.*

Dist.23. ca. Pater ergo Et 17. de Trin. c.4. in fine to.3. Libro 7. de Trin. c.4. in fine to.3.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod secundum essentiam dicatur etiam, cum pluraliter profertur.

Dist.23.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod ibi nomine personæ significetur essentia, cū dicitur, Tres Personæ. *Vt enim supra dixit Augustinus: Ea necessitate dicimus tres personas, vt responderemus quærentibus quid Tres, vel quid Tria. Cū ergo quæritur quid Tres, vel quid Tria, conuenienter respondetur, cum dicitur: Tres personæ. At cum quæritur, quid Tres, vel quid Tria, per quid de essentia quæritur. Non enim inuenitur quid illi tres sint, nisi essentia. Si ergo quæstioni recte respōdemus oportet vt respondendo, essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si vero respondentes, essentiam significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cum dicitur: Tres personæ.*

Opinio quorundam, qui putant essentiam significari nomine personæ cum dicimus, Tres personas.

Lib. 7. de Trin. c.4. tom.3.

Quibusdam videtur quod nomine personæ significetur essentia cum dicitur: Tres personæ, propterea quia Augustinus dicit ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligentia: Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt tres personæ, id est, sunt tres id habentes commune quod est persona, id est, tres sunt quorum quisque est persona, id est, essentia. Sed quo modo iuxta hanc intelligentiam dicetur: Alia est persona Patris, alia Filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet alius est Pater, & alius est Filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant auctoritate Augustini qui in 7. lib. de Trinit. ait: Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. Hac auctoritate & præmissis conantur asserere in prædictis locutionibus nomen personæ essentiam significare. Sed quid respondebunt ad id quod ipse Augustinus in lib. de fide ad Petrum dicit, scilicet quod alius est Pater in persona siue personaliter, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus? Quo modo enim alius personaliter Pa-

Cap.6. in medio to.3.

Cap.1.

A *ter, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus, si in, esse personam, omnino conueniunt, id est, si persona essentiæ tantum intelligentiam facit? Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici congruentius iuxta catholicorum Doctorum auctoritates.*

Quod hoc nomen, Persona, tripliciter in Trinitate accipitur: & hæc est vtilis & catholica doctrina de persona & personis.

Sciendum est igitur quod hoc nomen Persona, *multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantum. Et vt Hilarius ait in lib. 4. de Trinitate: intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius nominis scilicet,* persona, *significationem distinguimus dicentes quod hoc nomen, scilicet persona, proprie secundum substantiam dicitur, & essentiam significat, sicut supra ostendit Augustinus, cum dicitur: Deus est persona, Pater est persona. Quadam tamen necessitate, vt supra dixit Augustinus, translatum est hoc nomen, vt pluraliter diceretur: Tres personæ, cum quæreretur, quid Tres, vel quid Tria: vbi non significat essentiam, id est naturam diuinam quæ cōmunis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases secundum Græcos. Græci quippe, vt supra dicit Augustinus, aliter accipiunt substantiam, id est, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dicimus, sicut illi dicunt, substantias, id est, hypostases. Sic ergo nos ita accipimus personas, vt illi accipiunt substantias vel hypostases, & illi aliter accipiunt hypostases, quam nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas, quam substantiam. Cum ergo dicimus, Tres personas, non ibi personæ nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus quia Tres personæ sunt, id est, tres substantiæ, scilicet tres entes: pro quo Græci dicunt Tres hypostases.*

Inter prin. & mediū.

B

Dist.5.

C

Ostendit, verba Augustini conuenire huic sententiæ.

D *Et his sensus adiuuatur ex verbis Augustini præmissis, si interius intelligantur. Quia enim Pater est persona, id est, essentia, & Filius persona, & Spiritus sanctus persona: ideo dicuntur Tres personæ, tres subsistentiæ, tres entes. Non enim possent dici tres subsistentiæ vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est essentia. Quia ergo eis commune est id quod est persona, id est, essentia: ideo recte dicuntur Tres personæ, id est, subsistentiæ vel subsistentes: vt sicut essentia quæ est eis communis, vere ac proprie est: ita illi tres ac proprie subsistentiæ vel entes intelligantur. Ideoque Augustinus causas dictorum discernens, dicit Tres personas esse vnam essentiam, vel eiusdem essentiæ, non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentia. Tres enim personæ, id est, subsistentiæ, vna sunt essentia, & vnius essentiæ, non autem sunt vna persona, vel vnius personæ: licet persona secundum substantiam dicatur aliquando. Nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.*

E

Obiectioni illorum hic respondet, qua nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid Tres, vel quid Tria.

Ad hoc autem quod illi dicunt, cū quæritur, quid Tres, vel quid Tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur

quid illi Tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere vt nomine Personæ essentiam intelligamus, cum respondemus: Tres personas, ita dicimus. Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi Tres sint, nisi essentia. Vnum enim sunt illi Tres, id est, essentia diuina. Vnde Veritas ait: Ego & pater vnum sumus. Veruntamen cum quæritur, quid Tres, vel quid Tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cum fides catholica Tres esse profiteretur, sicut Ioannes in epistola canonica ait: Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo: quærebatur quid illi Tres essent, id est, an essent Tres res, & quæ Tres res, & quo nomine illæ Tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen, Persona, *ad respondendum, vt dictum est: Tres personæ.*

Ioan. 10. f
1. Io. 5. b

Quid tres res, & quid vna res hic dicatur.

Non autem te moueat quod dicimus Tres res. Non enim hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponimus in Trinitate, sed ita Tres res dicimus, vt easdem esse vnā quandam summam rem confiteamur. Vnde Augustinus in 1. lib. de doctrina Christiana sic ait: Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt: Res ergo quibus fruendum est, sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus. Eademque Trinitas vna quædam summa res est, communisq́; fruentibus ea, si tamen res, & non rerum omnium causa sit. Non enim facile potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat: nisi quod melius dicitur: Trinitas hæc vnus Deus. Sicut ergo Tres res dicuntur, & hæ sunt vna res: ita Tres substantiæ dicuntur, & hæ sunt vna essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligentia huius nominis, Persona, *cum dicimus* Tres *personas.*

Ca. 3. & 5. tom. 3.

Ex quo sensu dicatur: Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus sancti.

Nunc inspiciamus, vtrum secundum eandem rationem, & causam dicatur: Alia est persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti. Quod vtique sane intelligi potest, vt sit sensus talis: Alia est subsistentia vel hypostasis Patris, alia subsistentia Filij, alia subsistentia Spiritus sancti. Et alia subsistentia Pater, alia Filius, alia Spiritus sanctus.

Quo modo hæc intelligantur: Alius in persona Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus.

Deinde quæritur, vtrum secundum eandem rationē accipiatur, cum dicitur: Alius est Pater in persona, alius in persona Filius, alius in persona Spiritus sanctus: siue, alius personaliter Pater, alius personaliter Filius, alius personaliter Spiritus sanctus. Ad quod dicimus, quia etsi possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic personæ nomine proprietas personæ intelligatur, vt sit sensus talis: Alius est in persona vel personaliter Pater, id est, proprietate sua Pater alius est quam Filius, & Filius proprietate sua alius quam Pater: paternali enim proprietate distinguitur hypostasis Patris ab hypostasi Filij, & hypostasis Filij filiali proprietate discernitur a Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

Quo modo secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi.

Hoc etiam modo sane potest accipi persona in præmissis locutionibus cum dicitur. Alia est persona Patris, alia Filij, id est, alia est proprietas, qua Pater est Pater: alia qua Filius est Filius. alia quā Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ita etiā nomine personæ quidā proprietates intelligere volunt, cū dicuntur tres personæ, sed melius est vt subsistētias vel hypostases intelligamus, cū dicimus Tres *personas. Ex prædictis colligitur nomen,* Personæ, *in* Trinitate *triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiā essentiæ, & est vbi facit intelligentiam hypostasis, & est vbi facit intelligentiam proprietatis.*

Summa dictorum colligitur Dist. 23.

Auctoritatibus Sanctorum ostenditur quod dictum est.

Quod autem secundum substantiam dicatur, & essentiam aliquando significet, supra ex dictis Augustini aperte ostendimus. Quod vero pro hypostasi atque proprietate accipiatur, ex auctoritatibus Sanctorum ostendi oportet, ne coniecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hieronymus in expositione fidei Catholicæ ad Damasum ita ait: Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihilq́; quod inferius superiusue dici possit, sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant personarum, quidquid de vna persona dicitur, de tribus possit dignissime intelligi. Atque vt confutantes Arrium, vnam eandemque Trinitatis *dicimus esse essentiam vel substantiam, & Deum vnum in tribus personis fatemur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes,* Tres *personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi Patrem, ipsum sibi Filium, ipsum sibi Spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam Patris, aliam Filij, aliam Spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel, vt Græci exprimunt, hypostases, id est, subsistentias confitemur. Nec Pater Filij, vel Spiritus sancti personam aliquando excludit. Nec Filius, vel Spiritus sanctus Patris nomen, personamq́; recipit, sed Pater semper Pater, & Filius semper Filius, & Spiritus sanctus semper Spiritus sanctus. Itaque substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur: Ecce hic aperte dicit Hieronymus, proprietates esse personas, & personas esse subsistentias. Vnde manifestum fit quod diximus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim & proprietatem: Ioannes etiam Damascenus, personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquiens: In deitate vnam naturam confitemur, & tres hypostases secundum veritatem entes, id est, personas.*

Dist. 23. in princ.
In ro. 4. in Symboli explanatione.
Lib. 3. de orthodoxa fide cap. 5.

DISTINCT. XXV.

Quid significet hoc nomen, *Persona.*

Præterea considerandum quod cum hoc nomen Persona, *& cet.*

Expositio textus.

SVpra respondet Magister quid significetur per terminum numeralem cum dicitur: *Tres personas*, hic subdit quid significetur per istum terminum, *Persona.* Et diuiditur hæc pars in duas. In prima quærit & opponit. In secunda soluit ibi: *Quibusdam videtur quod nomine Personæ.* Prima pars habet tres partes. In prima mouet dubitationem. In secunda opponit per auctoritatem Augustini, ostendens ꝙ dicitur secundum substantiā, ibi: *Personæ enim, vt supra Augustinus.* Tertio opponit per rationē, ibi: *Aliter etiā videtur posse ostendi quod nomine Personæ:* vbi mōstrat illud idē. Similiter secunda pars, in qua soluit diuiditur in duas. In prima soluit secundum opinionē aliorū qui dicunt

qui dicunt quod persona accipitur secundum essentiam, tamen relatam ad suppositum. In secunda soluit secundam opinionem suam per distinctionem, ibi: *Sciendum est igitur quod hoc nomen, Persona, multiplicem intelligentiam facit.* Et hæc pars diuiditur in duas. In prima parte ostendit quo modo accipiatur hoc nomen, *Persona*, in plurali. Secundo quo modo accipiatur in singulari, cum dicitur: Alius est Pater, alius est Filius, ibi: *Nunc inspiciamus vtrum secundum eandem rationem.* Prima pars habet tres partes. In prima ponit distinctionem per quam soluit. In secunda confirmat per auctoritatem Augustini, ibi: *Et hic sensus adiuuatur ex verbis.* In tertia ad obiectionem respondet, ibi: *Ad hoc autem quod illi dicunt.* Similiter sequens pars habet tres partes. In prima determinat quo modo accipiatur persona, cum dicitur: Alia est persona Patris. Secundo quo modo accipitur cum dicitur. Alius est Pater in persona. Tertio hoc confirmat auctoritatibus. Primum facit ibi: *Nunc inspiciamus*, &c. Secundum ibi: *Deinde quæritur, vtrum secundum eandem rationem.* Tertium, ibi: *Quod autem secundum substantiam dicatur.*

Tres personæ, id est, subsistentiæ.
Dub. I.

Contrarium dicit Boetius in libro de duabus naturis & vna persona Christi, assignans differentiam inter subsistere, & substare, quod subsistit illud quod non indiget alio ad hoc quod sit. Substat vero quod subiectum aliis, vt esse valeat, subministrat. Videtur ergo quod subsistere sit idem quod essentia, ergo nullo modo potest dici quod sint plures subsistentiæ.

Resp. Dicendum quod Boetius accipit ibi hoc nomē *Subsistentia*, secundum Marcum Tullium, prout accipit significationem secundum actum subsistendi, siue per se standi, & sic tantum vna est subsistentia. Sed nunc Doctores Scripturæ accipiunt prout magis importat respectum ad proprietatem cui subest, & sic plurificatur. Ratio autem huius est communis vsus. Quia accipiunt substantiam pro natura rei: ideo pro supposito magis voluerunt accipere subsistentiam.

Tres personas esse vnam essentiam, vel eiusdem essentiæ, non ex eadem essentia.
Dub. II.

Videtur hoc falsum, quia Pater generat Filium de sua substantia, & spirat Spiritum sanctum: ergo videtur quod omnes personæ sint de eadem substantia. Item quæritur quare non conceditur ista: Personæ sunt ex eadem essentia, sicut conceditur ista: personæ sunt eiusdem essentiæ. Et videtur quod debeat concedi. Quia *Ex*, dicit in diuinis habitudinem originis, & similiter genitiuus originem importat. Si tu dicas quod propter transitiones. Contra: Sicut præpositiones sunt transitiuæ, ita & obliqui casus sunt transitiui. Præterea hæc recipitur: Personæ sunt in eadem essentia, & tamen hoc quod dico *In*, est præpositio.

Resp. Dicendum quod aliquando aliquid comparatur ad aliud, vt informans, siue denominans, & tamen non ponitur propter hoc diuersitas, siue distinctio vnius ad alterum: sic enim comparatur Deitas ad Deum. Alio modo comparatur aliquid ad aliud, sicut principium ad principiatum, & tunc de necessitate importatur distinctio. Quoniam ergo hæc præpositio *Ex*, importat habitudinem causæ, vel saltem principii: ideo de necessitate dicit distinctionem inter extrema: ideo hæc non potest esse vera quod personæ sint ex eadem essentia. Sed quia genitiuus non tantum construitur in ratione principii, immo ex vi declarationis essentiæ, cum dicitur: Mulier egregiæ formæ, vt dicit Priscianus: ideo cum genitiuo hæc est vera, Tres personæ sunt eiusdem essentiæ.

Tres res. Dub. III.

Accipit hoc ab Augustino in lib. 1. de doctrina Christiana. Et videtur male dicere, dicendo: Tres res, quia res est nomen absolutum, & generale: ergo videtur quod si aliquid dicat in diuinis quod dicat essentiam, siue substantiam: ergo sicut nullo modo accipitur, Tres essentiæ, ita nullo modo debet recipi, Tres res. Et si tu dicas. Tres entes, hic non est simile, quia ens est participiū, & ita trahit numerum aliunde & non numeratur secundum formam propriæ entitatis: res autem est nomē substantiuum. Si tu dicas mihi quod res nominat formam à parte animæ, vel istud nomen impositum est à parte animæ, & hoc nihil est, quia illa sunt nomina intentionum, & res diuiditur contra intentionem.

Resp. Dicendum quod res potest considerari tripliciter. Aut secundum proprietates, quas habet in propria natura: aut secundum modum, per quem fit apud animam: aut secundum proprietatem communem, quæ inest ei ab actibus animæ, qui sunt subiicere, & prædicare, componere, & diuidere: secundum hanc ergo triplicem acceptionem contingit rem tripliciter nominari. Vno modo per nomen, quod indicat existentiam à parte suæ naturę, sicut dicitur album, & nigrum, & huiusmodi. Alio modo secundum quod anima accipit per modum entis, hoc modo nominat res. Vnde omne illud res dicitur quod anima cogitat, vt existens in natura. Alio modo contingit nominare per intentiones secūdas, sicut dicitur, genus, species, subiectum, prædicatum. Quoniam ergo hoc nomen *Res*, dicit medium inter nomen quod dicit pure formam naturæ, & nomen quod dicit formam intentionis, ideo non tantum essentiæ conuenit, sed etiam personis: & ideo, Tres res, dicimus Tres personas, non sic tres essentias, & huic significationi adludit ipsum nomen. Res enim dicitur à reor reris, quod dicit actum à parte animæ: & alio modo res venit ab hoc quod est ratus quod dicit stabilitatem à parte naturæ: & sic res dicit stabilitatem, siue ratitudinem ex parte entitatis: Et sic patent obiecta, quia vno modo est nomen naturæ, alio modo est nomen rationis. Res vnde dicatur.

Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus.
Dub. IV.

Videtur hic Hieronymus dicere contra illud quod dicit Augustinus 9. Confess. Pater & Filius non differunt substantia, sed causa, & gradu. Item in diuinis est substantia: igitur ibi est *Sub*, sed *Sub* dicitur relatiue ad superius, igitur ibi est *Sub*, & *Super*: ergo inferius, & superius, igitur gradus. Item, vbicunque est auctoritas, & subauctoritas, ibi est gradus: sed hæc est in Patre, & Filio, ergo, &c.

Resp. Dicendum sicut dicit Glossa: Non ascendas per gradus ad altare, &c. Per gradus ascendit ad altare, qui dicit Patrem maiorem Filio, & Filium Spiritu sancto sicut Arrius dixit. Vnde cum gradus de ratione sui nominis tollat personarum æqualitatem, ideo bene dicit Hieronymus quod non est prorsus in diuinitate gradus, nihilominus ponitur ordo. Differunt enim gradus & ordo, sicut punctus & vnitas. Nam punctus est substantia posita: ideo solum est in corporalibus. Vnitas vero est substantia non habens positionem, ideo est in spiritualibus. Sic gradus dicit superpositionem, vel loci, vel dignitatis. Ordo vero dicit habitudinem ad principium sine positione. Ad illud igitur quod dicit Augustinus: Dicendum quod improprie loquitur in vtroque verbo, & causa sumitur ibi pro principio, gradus vero sumitur pro ordine. Ad illud quod obiicitur de *Sub*, dicendum quod *Sub*, in diuinis non dicit inferioritatem, sed solum habitudinem secundum rationem intelligendi. Ad illud quod obiicitur de auctoritate, dicendum quod verum est secundum quod auctoritas sonat in rationem dominii, quod ponit gradum: sed sic non est in diuinis, sed solum prout sonat in rationem principii: & hoc ponit ordinem in cognoscendo. Exo. 20. d Punctus. Vnitas. Ordo.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de quidditate huius nominis, *Persona*. Secundo quæritur de communitate eiusdem. Quantum ad primum duo quæruntur. Primo de persona secundum rem quid sit. Secundo quid sit secundum diffinitionem.

QVÆSTIO I.

An nomen Persona, secundum substantiam, vel secundum relationem in diuinis dicatur.

Alex. Alens. 1. p. q. 56. Membro 1.
S. Thom. 1. p. q. 29. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 23. q. 1. art. 3.
Et de Pot. q. 9. art. 4.
Scotus 1. Sent. dist. 25. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 23. q. 3.
Henricus in summa art. 53. q. 4.
Richard. 1. Sent. dist. 25. q. 1.
Durandus 1. Sentent. dist. 22. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 25. q. 4.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 28. art. 1.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 25. q. 1.

Ad oppositum. *Cap. 5.* QVod persona dicatur secundum substantiam, videtur ex verbis Aug. in 7. de Trin. Idem est Deo esse, & personam esse. Et iterum, cum dicimus personam patris, non aliud dicimus, quam substantiam patris: ergo persona dicitur secundum substantiam.

2. ITEM Ansel. in fine Mono. quot sunt personæ tot sunt substantiæ, igitur nomen personæ dicitur secundum substantiam.

3. ITEM Hugo de sancto Victore in lib. de sacramentis, in prima parte libri tertii: Vnum solum nomen est substantiale quod de singulis dicitur singulariter. In summa tamen nō dicitur singulariter, sed pluraliter pronunciatur, vt persona: igitur hoc nomen, *persona*, est nomen substantiale.

4. ITEM Boetius in lib. de duabus naturis, & vna persona Christi, personam diffiniens dicit, quod est rationalis naturæ substantia indiuidua: sed si substantia prædicatur in recto, & non per accidens, sed secundum se, tunc ergo persona dicit substantiam secundum omnes Doctores.

5. ITEM hoc ipsum videtur ratione, & hoc per diffinitionem. Boetius enim venando diffinitionem personæ dicit, quod aut est substantia, aut accidens: & dicit quod non est accidens, ergo substantia. Si ergo persona in his inferioribus dicit substantiam, & quid per se existens, ergo & in Deo.

6. ITEM hoc ipsum videtur per eius absolutionem, quoniam omne nomen quod dicitur ad se, dicit substantiam in diuinis, quia tale non secundum relationem dicitur: sed hoc nomen, *persona*, est huiusmodi, vt patet. Et August. dicit 7. de Trin. Ad se quippe dicitur persona, vt bonus magnus, &c. *Cap. 4.*

7. ITEM hoc etiam videtur per Ecclesiæ responsionem, quia omne nomen quod conuenienter respondetur ad interrogationem factam per *quid*, indicat substantiam: quia *quid*, quærit substantiam: sed hoc nomen *persona* ab Ecclesia hæreticis responsum est quærentibus quid *Tres*, sicut dicit Augustinus & Magister: ergo indicat substantiam.

8. ITEM hoc ipsum videtur relationis abstractione. *Lib. 7. de Trin. c. 4.* Intelligamus, quod nulla relatio sit in diuinis, & quod in vna sola hypostasi sit natura diuina, sicut intelligunt Gentiles: tunc contingit, quod adhuc est intelligere naturam intellectualem, & habentem illam: ergo & personam, & naturam: igitur si circumscripta omni relatione saluus est intellectus personæ: persona non dicitur secundum relationem: & dicitur secundum relationem,

A vel secundum substantiam, ergo dicitur secundum substantiam.

CONTRA: per Boetium in lib. de Trinitate, in fine: Si personæ diuisæ sunt, necesse est vocabulum quod ex personis trahit originem, ad substantiam non pertinere. Si ergo quæ trahunt originem à personis non pertinent ad substantiam: multo fortius nec nomen personæ. Vnde Richardus de sancto Victore dicit quod persona idem est, quod per se existens, iuxta quendam singularis existentiæ modum naturæ rationalis: sed singularis modus existentiæ est relatio in diuinis, &c. Fundamenta. *Richar. 3. de Trin. c. 23.*

ITEM ratione videtur, quia omne nomen quod recipit multitudinem, vel pluri ficationem, pertinet ad relationem, quia secundum omnes substantia remanet indiuisa. Et Boetius dicit quod substantia continet vnitatem: B relatio multiplicat trinitatem: si ergo nomen personæ est multiplicabile, patet quod dicitur secundum relationem. De duabus naturis.

ITEM omne nomen de se importans distinctionem dicitur secundum relationem: sed nomen personæ importat distinctionē, quia persona est hypostasis proprietate distincta. Et Boetius dicit quod est indiuidua, & indiuiduatio non est aliud, quam distinctio, ergo, &c.

CONCLVSIO.

Persona in diuinis dicitur secundum substantiam, & secundum relationem; principalius tamen secundum substantiam, quam secundum relationem.

C RESP. ad arg. Dicendum quod aliqui voluerunt soluere distinguendo significationem personæ secundū diuersitatem numeri, vt in singulari diceretur secundum substantiam, in plurali secundum relationem. Sed hæc solutio neque valet in se, neque valet ad propositum. In se quidem non valet: quia omne plurale geminat suum singulare, ergo non mutat significationem. Ad propositum non valet, quia dicitur in singulari: Alia persona patris, alia filii, quod dici non posset si esset terminus substantialis, cum non sit alia substantia patris, alia filii. Alii voluerunt per distinctionem significationem soluere secundum diuersa tempora, videlicet, quod ante responsionem Ecclesiæ diceretur substantialiter, & secundum substantiam, post responsionem diceretur secundum relationem. Sed hæc solutio non valet nec in se, D nec ad propositum. In se non valet, quia Ecclesia aliqua ratione respondet magis illud nomen, quam aliud substantiale, & tunc non imposuit significationem: ergo responsio Ecclesiæ nihil facit ad mutationem significationis. Ad propositum non valet, quia secundum significationem, quam habet post responsionem Ecclesiæ, loquuntur Doctores, & currunt rationes ad vtramque partem. Et propterea est intelligendum, quod persona dicitur rationalis naturæ suppositum proprietate distinctum, secundum omnes qui intelligunt eius significationem specialem; sed suppositum rationalis naturæ constat esse substantiam: proprietatem distinguentē constat esse relationem: ergo cum persona vtrumque importet, scilicet suppositum, & proprietatem: Necesse est dici secun- E dum substantiam, & secundum relationē. Et cum dicatur secundum substantiam, & secundū relationē, principaliter dicitur secundum substantiam quantum est de generali, & primo nominis intellectu. Persona enim dicit suppositum certū substantiæ, siue in Deo, siue in creaturis. Et huic consonat modus dicendi à parte nominis. Sed quātum est de speciali, & vltimo nominis intellectu, quia dicit suppositum distinctum proprietate, quæ est relatio: dicitur in Deo secundum relationem. Et hinc est quod Sancti, & Doctores dicunt nomen personæ secundum substantiam dici, licet etiam secundum relationem dicatur. Sed obiiciet aliquis: Cum isti modi, dici secundum substantiam, & dici secundum relationem, diuidāt nomina diuina ex opposito, vt videtur, aut non poterunt

inueniri

Ex ista distinctione quã affert S.Bon. hoc in loco. Sec. dist. 26. q. Vnica videtur impingere ei quod teneant personas cõsti tui per absolutas realitates, tamen non est necessariũ illatũ, nec ad mentem S.Bon. vt patet dist. 26. q. 3.

inueniri in eodem, aut illud nomen implicat in se opposita Et propterea intelligendum sicut dicit Richardus de sancto Victore, dici secundum substantiam, est dupliciter. Aut indicando substãtiam secundum naturam communem, & sic dicitur homo secundum substantiam. Aut indicando substãtiam, vt suppositum certum, vt quidam homo. Primo modo dicere substantiam est dicere quid, secundo modo est dicere aliquem. Dico ergo quod nomen essentiæ, vel substantiæ dicitur secundum substantiam, quia indicat naturam communem: sed persona dicitur secundum substantiam, quia indicat suppositũ certum, & distinctum. Natura aũt communis non multiplicatur, nec refertur, & ideo quod dicit substantiam secundum naturã communẽ, ita dicitur ad se, quod nullo modo potest dici secundum relationem, & hoc quidẽ modo diuiditur ex opposito. Suppositũ autẽ, siue hypostasis, natum est plurificari, & ad aliud comparari, & ita referri. Et quod sic dicitur secundum substantiam, nihil impedit ratione relationis superadditæ dici secundum relationẽ, & hoc vult dicere Richardus de sancto Victore.

1.2.3.4.5.6. Patet ergo responsio ad obiecta secundum vtramque partem. Concedendum est enim nomen, *Persona*, secundum substantiam dici, vt explicatum est, sicut dicunt sancti, & rationes probant. Ita enim intelligũt dici secundum substantiam. Concedendum est nihilominus dici secundum relationem, licet nõ ita principaliter, sicut probant rationes sequentes, quoniam multitudo relationum plurificat ipsam personam.

7. Ad illud tamen quod obiicitur quod respondetur ad interrogationem factam per quid, & ex hoc potest cõcludi quod nõ tantum dicit substantiam, vt suppositum, sed etiam, vt naturã communẽ: Dicendũ quod *Quid*, aliquando quærit essentiã, supposito quid est quod per nomen dicitur, vt quid est homo: & quod respondetur ad hanc quæstionem indicat substantiam pure, & essentiam, quando est quæstio de substantia. Aliquando supposita voce indeterminate quærit quid per nomen dicitur, sicut si dicatur: Brunellus currit, & quæratur quid Brunellus, vtrum scilicet homo, vel asinus. Aliquando supposita quidditate, & significatione, quærit de eo, respectu cuius dicitur nomen dependens, vt si dicatur albi currunt: & si quæratur quid albi, potest responderi: homines, vel asini, & hoc modo quæsierunt hæretici quid *Tres*, quia beatus Ioannes dicit in Canonica: Tres sunt qui testimonium dant, &c quæsierunt quid *Tres*, cum sit adiectiuum, sine substantiuo, & tunc magis quærit suppositum quam essentiam: & ideo suppositum, est responsum, & sic per hoc nomen, *Persona*. Vnde Spiritu sancto suggerente peroptime, & nobiliter, & catholice, sicut dicit Richardus, respondet Ecclesia, & valde bene: & instinctu Spiritus sancti, sicut dicit Richardus, magis respondet hoc nomen quam aliud. Sed tunc posset quæri, quare hæreticus non quæsiuit per hoc interrogatiuum, *Qui*, & videtur quod debuisset. Si enim quærebat de supposito, & qui quærit de supposito, debuit quærere qui *Tres*. Et ad hoc est responsio quod qui quærit de supposito certo, siue reali, & de illo non quærebant, quia in eadem auctoritate subditur: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, sed quærebant de supposito respectu cuius hoc quod est *Tres*, significat in adiacentia: & ideo magis quæsierunt quid *Tres*, quam qui *Tres*. Sic enim oportuit vnico nomine respondere, & ipsi hoc quærebant.

Cap. 5. b

8. Ad vltimum argumentũ quod non recte procedat, patebit melius infra, responsio. Tamen potest dici quod etsi intellectus personæ possit abstrahi ab hac proprietate determinate, tamen de suo generali intellectu, claudit intellectum proprietatis, & quia in diuinis proprietas est relatio: ideo de speciali intellectu claudit relationẽ. Vnde sicut hæc persona in diuinis, quæ est Pater, non potest abstrahi à paternitate, quæ est relatio personalis, salua sua personalitate, sic nec persona à relationis intellectu in speciali. Et sic patet quod non sequitur quod dicatur secundum substantiam tantum.

QVÆSTIO II.

An Persona sit rationalis naturæ indiuidua substantia.

Alexand. Alensis 1.p.q.58. Memb. 3.
S.Thom. 1.p.q.29. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 25. q. 1. art. 1.
Et de Pot. q. 9. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 25. q. 3.
Richardus 1. Sentent. dist. 25. q. 2. & 3.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 23. q. 1. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 25. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 25. q. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 28. art. 3. dub. 2.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 23. q. 1.

De hoc nomine, *Persona*, quid sit secundum diffinitionem, & diffinit eam Boetius sic: Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Sed quod ista diffinitio sit conueniens diuinæ personæ, ostenditur per intẽtionem Auctoris: quia Boetius intendit agere de persona Christi: constat autem personam Christi esse increatam: ergo intendit assignare rationem personæ diuinæ, siue increatæ. *Fundamenta. Boetius de duabus natu. 2.*

Item quod hæc sit ratio in diuinis videtur. Nam in Deo constat ponẽdum esse suppositum incommunicabile, & hoc suppositum est substantia diuina, & hoc etiam est rationalis naturæ, & non cõuenit ei nisi de quo dicitur persona: igitur est eius ratio, vt videtur.

1. Contra: Omnis diffinitio dicit aggregationem, cum constet ex pluribus, alioquin esset ibi nugatio. In simplici autem nulla est aggregatio: igitur nullum simplex est diffinibile: sed persona in diuinis est omnino simplex, ergo, &c. *Ad Oppositum.*

Si dicas secundum quod dicunt aliqui quod quamuis sit simplex secundum rem, tamen non est simplex secundum rationem.

Contra: Aut illi rationi respõdet aliquid in re, aut nihil. Si aliquid: ergo aliqua compositio est in re. Si nihil: ergo ratio omnino vana est, sed propter rationem vanam non est aliquid diffiniendum, ergo, &c.

2. Item ratione suarũ partium non videtur conuenire diuinæ personæ. Nam rationale est differentia animalis: ergo cui non conuenit esse animal, non conuenit natura rationalis Sed animal non conuenit Deo cum sit species corporis, ergo nec hoc quod est rationale.

3. Item videtur quod substantia non dicatur in recto de persona, quia multiplicato diffinito, necesse est multiplicare diffinitionem, & partes diffinitionis: ergo si persona est substantia, cum sint plures personæ, igitur plures substantiæ.

Si tu dicas quod substantia stat ibi pro hypostasi. Contra: Hypostasis dicitur substãtia indiuidua, sicut dicit Boetius: ergo sicut est nugatio, si diceretur: homo rationalis, sic & in prædicta notificatione. Quæritur ergo, vtrũ hoc nomen, *Substantia*, stet pro communi, vel pro hypostasi.

4. Item videtur esse nõ conuertibilis. Nam anima hominis est naturæ rationalis substãtia indiuidua: ergo, &c. Vltimo quæritur cum diuersæ sint diffinitiones, siue assignentur de persona, quo modo differant.

Conclvsio.

Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia, est definitio, quæ conuenit diuinis personis.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sicut patet ex intentione auctoris, hæc diffinitio conuenit, & assignatur diuinæ personæ.

1. Ad illud verò quod obiicitur quod simplex non est diffinibile, dicunt aliqui quod dupliciter est aliquid diffinibile. Vno modo in recto & per differentiam dicentem positionẽ, vt cum dicitur: Homo est animal rationale, mortale: & hoc modo verũ est quod diffinitio dicit aggre-

gationem, & compositionem, & hoc modo solum aggregatum est diffinibile. Alio modo contingit aliquid diffinire in obliquo, & per differentiam dicentem priuationem, vt cum dicitur simitas est curuitas nasi: & tunc non significatur substantia rei aggregari ex diuersis, quoniam quod ponitur in obliquo non intrat essentiam de necessitate. Vlterius, differentiam priuans non ponit aliquam compositionem, siue appositionem, & talis est dicta ratio. Nam hoc quod est *rationalis natura* cadit in obliquo, & hęc differentia *indiuidua* non ponit, sed priuat. Sed hęc responsio non potest stare. Primum quidem quia quod diffinitur per obliquum, aut diffinitur sicut accidens per substantiam, aut sicut per rem eiusdem generis: sed siue sic, siue sic, est ibi additio. Nam diffinitiones accidentium, sicut dicit Philosophus sunt ex additamento. Similiter si per rem eiusdem generis: tunc ergo intrat essentiam, & non dicit totam, cum sit pars diffinitionis: ergo necesse est illud quod apponitur aliquid addere secundum rem, & ita siue in recto, siue in obliquo necesse est dicere aggregationem. Et propterea dicendum aliter quod hęc ratio intellecta de persona creata, est notificatio dicens aggregationem. In Deo autem non dicit aggregationem secundum rem, sed secundum intelligendi rationem: quæ tamen non est vana, eo quod omnia quæ dicuntur in ratione personæ inueniuntur in Deo, licet non per diuersitatem, & hoc quidem potest intelligi sic. In creaturis specificatio per additionem complentem est, indiuiduatio per additionem, siue appositionem contrahentem. Et ideo cum dicitur *substantia indiuidua*, indiuiduum realiter addit supra substantiam, vnde & substantia indiuidua supra naturam: & ideo necesse est esse compositam personam in creatura. Sed indiuiduatio, vel distinctio est in Deo per solam originem. Et quia persona oritur seipsa, & ideo nulla est ibi additio, sed plurificatio, & per plurificationem distinctio, & indiuiduatio, & ideo nec *indiuidua* addit supra substantiam, nec substantia supra naturam: ideo vere dicitur, & vera est ratio intelligendi: & notificatio ista conuenit personæ diuinæ, nec significatur in ea aliqua compositio, vnde tenet rationem cuiusdam notificationis, & cadit à ratione diffinitionis: quia nec Deus, nec diuina persona est diffinibilis, est tamen cognoscibilis, & notificabilis.

Aristot. 7. Metaph.

2. Ad illud quod obiicitur de differentiis positis, siue de membris, dicendum quod rationale dicitur vno modo, quod habet potentiam discernendi bonum à malo, verum à falso, & sic Deo, & creaturæ conuenit. Alio modo quod habet potentiam discernendi per inquisitionẽ, & collationem & discursum, & hoc est animæ coniunctę carni: & sic differentia talis, primo modo ponitur in diffinitione, sed secundo modo obiicit.

3. Ad illud quod obiicitur, substantia indiuidua dicitur in recto, dicendum quod numeratur, sicut persona, quia sicut dicit Anselmus, plures substantiæ sunt indiuiduæ, sicut plures personæ.

Ad illud quod quæritur, vtrum hoc nomen, *Substantia*, stet pro communi, aut pro hypostasi, consueuit dupliciter responderi. Primo modo quod substantia stet pro communi. Et si tu obiicis quod illa non indiuiduatur, dicunt quod differentia adueniens respicit substantiam ratione suppositi, & non ratione formæ, vt patet cum dicitur, indiuiduum animal. Hæc autem responsio non videtur conueniens, quia hoc nomen substantia secundum quod stat pro communi, non supponit personam Vnde hæc est falsa: Essentia generat: Similiter hæc, substantia generat. Secundo modo dicitur quod ibi substantia tantum valet, quãtum hypostasis, nec est nugatio. Nam indiuiduatio attenditur in persona quantum ad triplicem incommunicabilitatem, scilicet per prædicationem, & hæc cõuenit hypostasi Et per compositionem: quia non est alteri componibilis. Et per vnionem, prout aliquid vnitur digniori. Et ista differentia indiuidua dicit istas duas incõmunitates. Vnde patet quod non est ibi nugatio: patet etiam quod diffinitio est conuertibilis. Per istam duplicem incommunitatem excluditur anima hominis, quæ

Hanc accepit doctrinã Scot. 3. sent. dist. 1.

A est alteri componibilis, & humana natura in Christo, quę est vnita digniori. Sed tamen illud licet rationabiliter sit dictum, adhuc restat quæstio de hypostasi. quia hypostasis est substantia indiuidua. Quæritur similiter quo modo ibi accipiatur substantia, & non potest accipi nec pro communi, nec pro hypostasi. Et propter hoc dicitur tertio quod hoc nomen, *Substantia*, stat ibi secundum quod hoc nomen, *Substantia*, diuiditur in primam, & secũdam, & ita in quadam communitate ad substantiam vniuersalem, & particularem, & illud colligunt ex verbis Boetii, quando venatur diffinitionem personæ per prædictam diuisionem substantiæ, vt ibi patet. Vnde hoc nomen, *indiuidua*, coartat illam indifferentiam illius nominis substantia, vt stet pro substantia prima, & sic non est ibi nugatio, nec substantiæ communis indiuiduatio.

B 4. Ad illud quod vltimo quæritur de assignatione diffinitionum, dicendum quod persona diffinitur à Boetio: Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Richardus sic: Persona est intellectualis naturæ incommunicabilis existentia. Diffinitur etiam alio modo sic: Persona est existens per se iuxta singularem quendam rationalis existentiæ modum. A Magistris diffinitur sic: Persona est hypostasis distincta proprietate ad nobilitatem pertinente. Et notanda est differentia harum diffinitionum, quia Boetius & Magistri diffiniunt personam, secundum quod cõmuniter dicitur in Deo, & in creaturis: sed Boetius magis considerat rationem rei: Magistri vero addunt rationem translationis. Diffinitiones vero Richardi sunt personæ, prout est in diuinis præcipue, sed vna est propria assignatio, alia vero diffinitionis Boetii expositio, siue C correctio. Posset tamen dici quod omnes idem dicunt, differunt tamen secundum modũ dicendi, quia diffinitio Boetii fuit data, & videbatur improprietatem sonare, ideo posuit Richardus aliam magis per propria verba, & sic vsque ad quartam.

Lib. de duabus naturis cap. 2. Rich. lib. 4 de Tr. c. 23.

ARTICVLVS II.

Secundo quæritur de secundo articulo, scilicet de communitate huius nominis, *Persona*. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur; vtrum hoc nomen, *Persona*, sit vere commune personis increatis: secundo, vtrum sit commune vniuocum personis creatis, & increatis.

D

QVÆSTIO I.

An nomen, Persona, sit commune personis increatis.

Alex. Alensis 1. p. q. 50. Memb. 4. art. 2.
S. Tho. 1. p. q. 30. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 25. q. 1. art. 3.
Et de Pot. q. 8. art. 3.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 25. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 25 ar. 2. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 25. q. 1. art. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 28. art. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 25. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 25. q. 2.

Qvod hoc nomen, *Persona*, sit vere commune personis increatis, ostenditur per Augustinum 7. de Trinitate. Ideo, inquit, dicuntur Tres personæ, quia commune est eis, quod est persona: sed constat quod ad plurificationem non sufficit communitas nominis solum: ergo vere est commune secundum rem.

E *Fundamenta. Ca. 4. in fine tom. 3.*

Item hoc ipsum videtur ratione, quia omne nomen quod recipit supra se nomen distributiuum, est vere commune ad illa in quæ distribuitur: sed tale est hoc nomen, *Persona*, ergo est commune ad tres.

Item omne quod secundum idem nomen est, & secundum eandem rationem dicitur de pluribus, est vere commune ad illa: sed persona est huiusmodi, ergo, &c.

Item cum dico: Pater est persona, hoc nomen, *Persona*,

prædica-

prædicatur: aut ergo tanquam ens de ratione Patris, aut tanquam accidentale. Conſtat quod non tanquam accidentale, ergo tanquam ens de ratione Patris: aut ergo dicit totum quod eſt Pater, aut non. Si totum, ſicut ergo Pater prædicatur de ſolo Patre, ita & perſona: quod falſum eſt: ergo non dicit totum, ergo in plus eſt hoc quod eſt perſona, quam Pater: & in plus quod eſt de ratione Patris, & ſimiliter de ratione Filij, ergo eſt vere commune.

Ad oppoſitum. Diſt. 18.

1. CONTRA: Omne commune ad aliqua, quod numeratur in illis eſt vere vniuerſale ad illa, maxime ſi non dicitur accidentaliter de illis: hoc patet, quia Auguſtinus dicebat ſupra quod non ob aliud eſſentia nõ eſt vniuerſale, niſi quod nõnumeratur in ſingularib. ſi ergo perſona eſt commune ad Tres, & vlterius numeratur ſiue plurificatur in illis: ergo eſt vniuerſale, ergo in diuinis eſt ponere vniuerſale: quod eſt contra prædeterminata & contra Auguſtinum, qui vult quod in diuinis non ſit vniuerſale, nec particulare.

Aug. 7. de Trin. cap. 6. tom. 3.

2. ITEM nihil eſt commune quod de ſua ratione, & nomine priuat communitatem: ſed perſona dicit indiuiduum, ſiue imcommunicabile de ratione ſui nominis, ergo, &c.

3. ITEM omne quod dicitur ſecundum ſubſtantiam, & eſt commune, dicitur ſecundum ſubſtantiam cõmunem: ſed nihil quod dicitur ſecũdum ſubſtantiam communem plurificatur, ergo perſona nõ plurificatur. Conſtat autem quod plurificatur: & tamen dicitur ſecundum ſubſtantiam, ergo non dicit quid commune.

4. ITEM ſi dicit quid commune, aut nominis tantum: aut nominis, & rationis tantum: aut nominis, & rationis & rei: ſi tantum nominis, ergo eſt æquiuocatio, ergo nõ eſt commune: ſi tantũ nominis, & rationis, ita quod nihil eſt commune in re, ergo eſt analogum: ſi vero nominis, & rationis, & rei: & communitas realis, vt vult Damaſcenus, non eſt niſi communitas ſubſtantiæ, & naturæ, & hæc nullo modo plurificatur: ergo hoc nomen, *Perſona*, nullo modo poteſt eſſe commune.

Damaſ. lib. 1. c. 11. in fine orth.

CONCLVSIO.

Perſonæ nomen eſt vere commune perſonis increatis: quæ communitas cum ſit diuerſa ab ea quæ eſt diuinæ eſſentiæ, dicit communitatem priuationis, & proportionis.

RESP. Ad arg. Ad prædictorum intelligentiam eſt notandum quod perſona abſque dubio eſt communis tribus, & eſſentia communis: ſed tamen alius modus communitatis eſt in eſſentia, & perſona, & huius ſignum eſt quod plurificatur perſona, non eſſentia: differentia autem communitatum differenter accipitur à diuerſis. Quidam enim dicunt quod dupliciter contingit aliquid eſſe commune ſcilicet ſecundum poſitionem, & ſecundum priuationem. Secundum poſitionem dicunt animal eſſe commune ad hominem, & aſinum. Secundum priuationem vero, vt non animal eſt commune ad lapidem, & ad lignum, & dicunt quod communitas ſecundum poſitionem, eſt in natura, & eſſentia, & in nomine hoc ſignificante. Communitas vero ſecundum priuationem eſt in perſona, quia dicitur perſona quaſi incommunicabilis, id eſt, ſecundum priuationem communitatis. Alii dicunt quod duplex eſt communitas. Quædam ſecundum vnitatem naturæ abſolutæ: quædam ſecundum ſimilitudinem habitudinis comparatæ. Communitas ſecundum vnitatem naturæ abſolutæ, eſt humanitas reſpectu Petri, & Pauli: quia vna natura vniuerſalis reperitur in vtriſque. Communitas vero ſecundum ſimilitudinem habitudinis relatæ, eſt illa quæ attenditur in conſimili operatione, ſicut modus regendi communis eſt naturæ ad regendam nauem, & doctoris ad regendas ſcholas, quia vtrque non debet eſſe ſorte, ſed arte peritus. Et primus quidem modus attenditur in eſſentia. Secundus vero attenditur in perſona. Nam perſona dicitur quaſi proprietate

Hoc tenet Sco. diſt. 23.

A diſtincta, & ita dicit habitudinem ad proprietatem, quæ conſimilis eſt in qualibet perſonarum. Non enim dicit quantum eſt de ſe vnam formam naturalem, niſi in obliquo: ſed ſubſtãtia ſiue eſſentia dicit formam, & naturam abſolutam in qua communicant. Alii dicunt tertio modo quod duplex eſt communitas, rei ſcilicet & rationis. Rei, ſicut vniuerſale ad ſingularia. Rationis vero ſicut aliqua intentio accepta ab anima ſecundum conſimilem modum accipiendi: & ſic hoc nomen indiuiduum eſt commune ſecũdum rationem ad Petrum, & ad Paulum. Primo modo dicunt eſſentiam eſſe communem. Secundo modo dicunt eſſe communem perſonam. Quia hoc dicit perſona in diuinis quod indiuiduum in creaturis. Omnes autem iſti modi dicendi ſi diligentius attendamus, conuenientes ſunt, & ſumpti ſunt ex ſignificatione huius nominis quod eſt perſona, ſiue ex diſtinctione.

Vide Duran. d. ſt. 23 q. 1.

B Perſona enim dicit incommunicabile ſecundum rationem, & hoc dicit priuationem communitatis. Perſona vlterius, quia incommunicabilitatem habet ratione eius quod ſubeſt proprietati diſtinguendi, dicit habitudinem ad proprietatem, ſicut per nomen hypoſtaſis. Rurſus ex his habetur quod perſona ponit circa ſuppoſitum, de quo dicitur intentionem ſubiiciendi, & non prædicãdi de pluribus. Et ita patet quod de ratione ſui nominis importat communicabilitatis priuationem, & intentionem rationis. Et quia communitas eius accipitur ſecundum rationem nominis, ideo importat communitatem ſecundum priuationem, & proportionem, ſiue analogiam, & rationem. Tamen inter omnes hos modos medius magis accedit ad naturam rei, quia

C re vera priuatio illa in perſona magis eſt poſitio quam priuatio. Rurſus nominis intentio fundamentum & radicem habet in re. Concedẽdæ ergo ſunt rationes quod perſona dicit commune in diuinis.

1. AD illud quod obiicitur quod plurificatur, iam patet reſponſio, quia vniuerſale dicit communitatem ſecundum poſitionem & ſecundum vnitatem naturæ, & ſecundum rem, non ſolum ſecundum rationem: & quoniam perſona hoc modo non importat communitatem, ideo non eſt vniuerſale. Nihilominus tamen ratio non valet: quia vniuerſale plurificatur, & vere numeratur propter veram additionem propter quam contrahitur ad indiuiduum, & hic perſona non addit ſupra eſſentiam, quoniam vt prædictum eſt, non eſt diſtinctio in diuinis per additionem, ſed

D per originem: ideo perſona nec vere numeratur, nec trahitur in partem illo modo quo vniuerſale.

2. AD illud quod obiicitur quod priuat communitatem, dicendum quod illud quod priuat communitatem, non eſt commune ſecundum illam communitatem, quam priuat: ſed perſona priuat communitatem rei, ſed non communitatem rationis, & ſecundum illam non eſt communis, ſed ſecundum communitatem rationis.

3. AD illud quod obiicitur quod eſt commune, & dicitur ſecundum ſubſtantiam communem, dicendum quod hic eſt accidens, ſicut hic eſt albus, & iſte eſt monachus: ergo eſt albus monachus: ergo aliam rationẽ denominandi importat iſte terminus albus in præmiſſa, & in concluſione. Sic recte dicendum de hoc termino, *Com-*

E *mune*, quia primo ſecundum habitudinem, ſecundo ſecundum naturæ vnitatem accipitur.

4. QVOD quæritur, aut eſt communitas rei, aut nominis, aut rationis, dicendum quod omnibus his modis: ſed communitas realis duplex eſt, ſicut viſum eſt, ſcilicet ſecundum naturæ vnitatem, & ſecundum ſimilem habitudinem, & primo modo loquitur Damaſcenus, & ideo patent cætera.

QVÆSTIO

QVÆSTIO II.

An persona vniuoce dicatur de creatis, & increatis personis.

Alex. Alens. 1. p. q. 56. Memb. 4. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 25. q. 4.
Henricus in summa art. 53. q. 3.
Richard. 1. Sentent. dist. 25. art. 2. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 25. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 28. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 25. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 25. q. 3.

Ad oppositum. VTrum hoc nomen, *Persona*, sit commune vniuocum creatis, & increatis personis. Quod sic, videtur: quia eadem est ratio, & idem nomen, *Persona*, secundum quod dicitur de his, & de illis.

2. ITEM hoc videtur, quia communitas personæ est cōmunitas consimilis habitudinis: sed consimilis habitudo, quę reperitur in Deo, reperitur & in creatura. Quia sicut Pater est suppositum diuinæ naturæ, ita Petrus humanæ, ergo, &c.

3. ITEM complementum rationis personæ consistit in incommunicabilitate: sed incommunicabilitas communis est personis diuinis, & creaturis, ergo, &c.

Fundamenta. CONTRA: Deus, & creaturæ summe distant: ergo nihil habent commune, ergo nihil vnicum.

ITEM persona est substantia: ergo quæ vniuocantur in persona, vniuocantur in substantia. Sed creator, & creatura non vniuocantur in substantia, quia tunc Deus esset in genere, ergo nec in persona.

ITEM quæ vniuocantur in aliquo, æqualiter sunt in illo: sed nihil participat æqualiter creatura cum Deo, ergo hoc ipsum quod est persona, non dicitur vniuoce de Deo, & creatura.

ITEM quæritur de quo per prius dicatur persona. Et videtur quod per prius persona dicatur de creatura, quia inde translatum est ad diuina. Contra: Natura intellectualis, & substantia, & distinctio est in Deo per prius quam in creaturis, & non sunt plura de ratione personæ, ergo, &c.

CONCLVSIO.

Persona dicitur analogice de creatis atque increatis personis: quæ tamen analogia respicit res diuersorum generum: in diuinis vero personis nequaquam, ideo ibi non est prius neque posterius.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod hoc nomen, *Persona*, sicut prius visum est: non dicit nisi communitatem habitudinis, super quam fundatur cōmunitas rationis. Quoniam ergo cōsimilis habitudo reperitur in personis creatis, & increatis, hinc est quod hoc nomen, *Persona*, non dicitur æquiuoce, sed analogice. Sed attendendum quod communitas habitudinis potest esse per respectum ad res eiusdem generis, & tunc est vniuocatio, & analogia secundum æqualitatem: vt Petrus est indiuiduum, & Paulus, & æqualiter conuenit eis ratio indiuidui. Potest etiam esse per comparationem ad res diuersorum generū: vt Petrus & albedo Petri, in hoc quod est esse indiuiduū, vniuntur: & per prius conuenit ratio indiuidui Petro, quam eius albedini. Sic dicēdum quod hoc nomen, *Persona*, dictum de personis diuinis, quia dicitur secundum comparationem rerum eiusdem naturæ, ideo analogice, & æqualiter, & ideo quodam modo vniuoce. Similiter cum dicitur de personis creatis. Cum autem dicitur de personis creatis, & increatis, dicitur per comparationem rerum diuersarum naturarum, & ideo per prius & per posterius. Et hęc persona prius dicitur de personis creatis secundum nomē, sed secundum rem nominis per prius dicitur de personis increatis. Et quod quæritur, vtrum persona sit communis personis creatis & increatis, dicendū quod si dicatur commune vniuocum, non. Et rationes ad hoc concedendæ sunt.

A 1. QVOD ergo obiicitur quod eadem est ratio, & cet. Dicendum quod non est eadem ratio, nisi secundum analogiam, quia longe nobilius, & aliter est natura intellectualis; & hypostasis, & distinctio, & proprietas in Deo, quam in creaturis.

2. AD illud quod obiicitur quod est habitudo consimilis, dicendum quod nō est similitudo æqualitatis, & præterea talis similitudo non facit vniuocationem, sed analogiam solum.

3. AD illud quod obiicitur de incōmunicabilitate, dicendum quod non est pura priuatio immo importat distinctionem: & cum alia ratio distinguendi distans mul-
B tūm ab illa sit in Deo, & hoc non tantum secūdum rem, imo etiam secundum rationem rectam, intellectus non attribuit Deo modum distinguendi, qui competit compositis. Ideo nec ratione vniuocum est, sed solum analogum.

DISTINCT. XXVI.

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, SED PRIVS DE HOC NOMINE, HYPOSTASIS.

C

NVNC de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc Tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus quid de hoc nomine, Hypostasis, *Hieronymus dicat: Ait enim sub hoc nomine venenum latere. Sed hoc dicit secundum quod hæretici eo vtebantur vt simplices seducerent, scilicet pro persona, & pro essentia, vt siue diceretur vna tantum hypostasis, si[illegible] Tres, minus peritos ad inconueniens deducerent: cum non erat hoc nomen ita apud Catholicos vulgatum, nec ita eius significatio determinata vt modo. Et ideo Hieronymus dicit hoc nomine non vtendum fore sine*
D *distinctione vel expositione, tunc scilicet, quando cum hæreticis contendebatur, ita scribens de fide Catholica ad Damasum Papam: Ab Arrianorum præsule* hypostasion *nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid Tres hypostases arbitrentur intelligi: Tres personas subsistentes, aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus: ipsum nomen efflagitant: quia nescio quid veneni in syllabis latet. Clamamus: Si quis tres hypostases, id est, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Si quis autem hypostasim vsiam intelligens, non tribus personis vnam hypostasim indicit, alienus à Christo est: qui scilicet tres hypostases dicens, sub nomine pietatis, tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere vnam substantiam, & Tres personas perfectas æquales: taceamus tres hypostases, si placet: Nomen hoc non bonæ*
E *suspicionis est, cum in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. Transfigurat enim se angelus Satanæ in angelum lucis. His verbis non negat vtendum esse nomine hypostasis, sed hæreticos eo praue vsos ostendit: contra quos cautela opus erat in distinctione significationis: Alioquin sibi contradiceret, qui supra tres Hypostases confitetur.*

To. 2. epist. 57. ad Damasum: cuius initium est: Quonia vetusto.

2. Cor. 11.

* *
*

De pro-

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis.

Iam de proprietatibus personarum videamus, quæ etiam notiones siue relationes in Scriptura plerunque dicuntur, in illa sancta Trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi nostro tenacius infigatur. Ait Augustinus in libro de fide ad Petrum: Aliud est genuisse quam natum esse: aliudque est procedere quam genuisse, vel natum esse. Vnde manifestum est quod alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. Et est proprium solius Patris, non quia non est natus ipse: sed quia vnum Filium genuerit: propriumque solius Filij, non quia ipse non genuit: sed quia de Patris essentia natus est. Proprium vero Spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de Patre filioque procedit. Ecce breuiter assignauit tres proprietates trium personarum: quarũ vna nõ est alia. Hoc enim significauit, cum dixit: Aliud est genuisse quam natum esse, aliudque procedere: id est, alia proprietas siue notio, est generatio: & alia natiuitas, alia processio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Quæ relatiua sunt: & ad se inuicem dicuntur, quia notant relationes. Quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter, vt non modo appellationes sint relatiuæ, sed etiam relationes siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint. (Ca.1.in fin.)

Quod non omnia quæ de Deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur: quædam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens.

Quocirca sciendum est, non omne quod dicitur de Deo, dici secundum substantiam, quia quædam dicuntur secundum relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabilis. Vnde Augustinus in 5. lib. de Trinitate ait: Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus, quod non secundum substantiam dicitur, restat vt secundum accidens dicatur. In Deo autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile: nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur. Dicitur enim ad aliquid, sicut Pater ad Filium, & Filius ad Patrem, quod non est accidens: quia & ille semper est Pater, & ille semper est Filius, & ita semper: quia semper natus est Filius, nec cœpit vmquam esse Filius. Quod si aliquando esse cœpisset, aut aliquando desineret esse Filius, secundũ accidens diceretur. Et quia Pater non dicitur pater, nisi ex eo quod est ei Filius: & Filius non dicitur Filius, nisi ex eo quod habet Patrẽ: nõ secundũ substantiã hæc dicuntur, sed ad inuicẽ ista dicũtur: neq; tamen secundũ accidens: quia & quod dicitur pater, & quod dicitur Filius, æternũ atq; incommutabile est eis. Ecce aperte his verbis ostenditur, quædam dici de Deo secundum substantiam, quædam secundum relationẽ, nihil tamẽ secundum accidens. Ostenditur etiam proprietas Patris esse, quod habet Filiũ: & proprietas Filii, quod habet Patrẽ. Ideoq; cum dixerit æternũ & incommutabile esse quod Pater dicitur, & quod Filius dicitur: ita intelligi voluit, id est, proprietas, qua Pater est Pater: & proprietas, qua Filius est Filius, æterna est & incõmutabilis: quia & Pater semper Pater, & Filius semper Filius. Vnde & Hilarius proprietates personarum assignans in 12. lib. de Trinit. ait: Si semper Patri proprium est quod semper est Pater, necesse est semper Filio proprium esse quod semper est Filius. Vbi enim semper Pater est, semper & Filius est: ergo qui nõ semper Pater est, non semper genuit. Item in eodem: Nato Deo manifestum est proprium esse quod Filius est. (Cap.4.& 5.) (Circa med.)

Quare dicatur esse proprium Vnigeniti quod est Filius Dei, cum etiam homines sunt Filii Dei.

Hic quæritur, quo modo dicatur proprium nato Deo quod est Dei Filius vel genitus ex Deo: cum etiam homines Filii Dei dicantur, & fiant secundum illud, Filii excelsi omnes. Et ad Moysen de populo Israel Dominus ait: Filius meus primogenitus Israel. Sed magna est distantia. Homines enim Filii Dei sunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem Filius originis proprietate Filius est, & veritate natiuitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem ante sunt, quam Filii Dei sint: fiunt enim, non nascuntur Filii Dei. Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei filium ostendens, inter ipsum & homines filios Dei euidentissime distinguit in 12. lib. de Trin. ita dicens: Vero Patri solus qui ex eo nascitur vere Filius est: & nos quidem Filii Dei sumus, sed per facturam. Fuimus enim aliquando Filij iracundiæ, sed filij Dei per adoptionem effecti sumus potius quam nascimur. Et quia omne quod fit, antequam fiat, non fuit: nos cum Filij non fuissemus, efficimur. Ante enim non filii eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati neq; generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios nunquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione. n. homo factus est Filius Dei, non ex generatione: neq; ei proprietas est, sed nuncupatio: ac per id non vere Filius est, quia nec proprie natus dicitur, nec semper fuit Filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquando nõ Filius, nec fuit aliquid antequam filius, nec quidquam ipse nisi filius. Atque ita qui semper est Filius, nascibilitatis proprietate ac veritate filius est eius solius, qui genuit, & ille tantum qui genuit, Pater ipsius est: quia sicut ille filius origine, ita ille pater generatione. (Ps.81.a) (Exod.4.f) (Aug. in lib. de nat. boni aduersus Manichaeũ paulo post principium habet idem in sensu.) (Eph.2.a) (Inter hæc multa aliæ verba interponuntur apud Hilarium)

Quod homo dicitur Filius Trinitatis, & Trinitas potest dici Pater hominum.

Homo vero, qui filius Dei est factura, non tantũ Patris, sed Filij, & Spiritus sancti Filius est, id est, totius Trinitatis: & Trinitas ipsa Pater eius dici potest. Vnde Aug. in 5. lib. de Tr. dicit: Non potest dici Trinitas Pater, nisi forte translatiue ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus Deus vnus est: non vtiq; excepto Filio aut Spiritu sancto oportet intelligi: quem vnum dominum Deum nostrũ recte dicimus, etiã Patrem nostrum, per gratiam suã nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in 6. lib. de Tr. ait: Omnibus per fidem Deus Pater est, quibus est Pater per eam fidem, qua Iesum Christum Dei Filium confitemur. Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod filius est, quia scilicet ipse solus natus proprie dicitur. Vnde Hilarius in lib. 3. de Tr. ait: Dominus dicens, clarifica filiũ tuum, non sola nomine contestatus est se esse filium, sed & proprietate. Nos filii Dei sumus, sed nõ talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. (Ca.15.to.3.) (Deut.6.a) (Paulo post med.) (Io.17.a)

Quod Spiritus sanctus dicitur proprie donum Dei, quia proprietate est donum, vt Filius natiuitate: & vtroque modo dicitur relatiue, & secundum eandem relationem.

Differentia inter donum quod est Spiritus sanctus, & alia dona.

Ita etiam de Spiritu sancto dicendum est, qui proprie dicitur donum Dei, cum tamen & alia plura sint dona Dei. Sed Spiritus sanctus ita proprietate immutabili & æterna donum est, sicut Filius proprietate est Filius. Eo enim dicitur donum, quo Spiritus sanctus, & vtroque vtique nomine relatiue dicitur: eademque relatione dicitur Spiritus sanctus & donum: licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine, Spiritus sanctus, sicut in hoc nomine, donum. Vnde Augustin. in 5. lib. de Trinitate ait: Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quod proprie dicitur Spiritus sanctus, relatiue dicitur, cum ad Patrem & Filium refertur: quia Spiritus sanctus & Patris & Filii Spiritus est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine, apparet autem cum dicitur donum Dei. Donum enim est Patris & Filii, quia à Patre procedit & à Filio. Ergo Spiritus sanctus ineffabilis quædam Patris Filijque communio est. Et ideo fortasse sic appellatur, vt iam diximus, nec iterare piget, quia Patri & Filio potest eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipse proprie dicitur, quod illi communiter, quia etiam Pater Spiritus, & Filius Spiritus, & Pater sanctus, & Filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit, vtriusque communio significetur, vocatur donum amborum Spiritus sanctus: Ecce habes quare Spiritus sanctus proprie dicatur donum, & quod relatiue dicitur, siue donum, siue Spiritus sanctus, & quod nomen sibi proprium tenet, quod communiter Patri & Filio conuenit, sed diuisim. Et est sciendum quod cum Pater vel Filius dicitur Spiritus, siue sanctus, neutrum relatiue dicitur, sed secundum substantiam.

Cap. 11. tom. 3.

B

An Pater, vel Filius: vel Trinitas ipsa possit dici Spiritus sanctus.

Hic quæri potest, vtrum Pater, vel Filius, vel etiam ipsa Trinitas possit dici Spiritus sanctus, sicut disiunctim dicitur Spiritus & sanctus. De hoc Augustinus in 5. lib de Trin. sic ait: Trinitas nullo modo potest dici Filius: Spiritus vero sanctus potest quidem vniuersaliter dici, secundum id quod scriptum est: Quoniam Deus Spiritus est. Itaque Pater & Filius, & Spiritus sanctus, quoniam vnus Deus est, & vtique Deus sanctus est, & Deus Spiritus est: potest appellari Trinitas, & Spiritus sanctus. Sed tamen tunc Spiritus sanctus relatiue non dicitur, sed secundum essentiam, quia proprie Spiritus sanctus, qui non est Trinitas, sed Trinitate dicitur relatiue.

Ibidem.

Ioann. 4. c

C

D

Quidam putant, Spiritum sanctum non dici relatiue ad Patrem & Filium: quia non vicissim respondent sibi vocabula, sed falso.

E

Quidam tamen putant Spiritum sanctum, vel donum non dici relatiue ad Patrem vel ad Filium. Si enim, inquiunt, hæc relatiue ad se dicuntur, suis inuicem sibi respondent vocabulis: vt sicut dicitur pater filii pater, & filius patris filius, ita dicatur Pater Spiritus sancti, vel doni Pater: & Spiritus sanctus vel donum patris spiritus vel donum. Sed non ita est in omnibus relatiuis: Non enim omnia quæ relatiue dicuntur, suis ad se inuicem respondent vocabulis: Vnde Augustinus horum elidens opinionem, in 5. lib. de Trinitate. Non te moueat, inquit, quoniam diximus Spiritum sanctum non ipsam Trinitatem: sed eum qui est in Trinitate, relatiue dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim Spiritum sanctum Patris, sed non vicissim dicimus Patrem Spiritus sancti, ne Filius eius intelligatur Spiritus sanctus. Item dicimus Spiritum sanctum Filii: sed non dicimus Filium Spiritus sancti, ne Pater eius intelligatur Spiritus sanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant. Cum ergo dicimus donum Patris & Filij, non quidem possumus dicere patrem doni aut filium doni: sed vt hæc vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vsitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cum dicimus, relatiue vtrunque ad inuicem dicimus: Donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore, cum Spiritus sanctus sit donum, & ab æterno.

Cap. 12. tom. 3.

Augustinus ibid. c. 11. ad finem. Ibid ca. 15. & 16.

DISTINCT. XXVI.

De his quæ proprie, & æternaliter dicuntur de Deo secundum relationem, siue proprietatem personalem, secundum quod ipsis personis assignatur.

***Nunc de proprietatibus personarum quas frequenter*, &c.**

Expositio textus.

Diuisio.

SVpra Magister multipliciter egit de his quæ dicuntur de Deo secundum substantiam. Hic secundo agit de his quæ dicuntur de eo secundum relationem. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima agit de his quæ dicuntur de Deo proprie, & æternaliter. In secunda agit de his quæ dicuntur de Deo proprie, & temporaliter, infra distinct. 30. *Sunt enim quædam quæ ex tempore.* Prima pars iterum diuiditur in duas. Quia quædam sunt proprietates, siue relationes personales, & de his agit primo. Quædam non personales, & de his agit secundo infra dist. 28. *Præter ea considerari oportet, quod non tantum tres*, &cæt. Prima pars iterum diuiditur in duas. In prima assignant proprietates personarum secundũ quod in personis assignantur. In secunda vero agit de ipsis secundũ quod eas contingit diuersis nominibus exprimi: infra dist. 27. *Hic quæri potest vtrum proprietates*, &c. Prima pars habet duas. In prima Magister assignat proprietates personarum. In secunda vero circa assignationem mouet dubitationem, ibi: *Hic quæritur, quo modo propriũ dicatur esse nato*, &c. Prima pars habet tres partes. In prima determinat quibus assignentur proprietates, quia hypostasibus. In secunda assignat quæ sint illæ proprietates, ibi: *Iam de proprietatibus personarum videamus.* Tertio ostendit quid sint illæ proprietates, quoniam sunt relationes, siue dictæ secundum relationem, non tamen secundum accidens, ibi: *Quocirca sciendum est non omne.* &c. Similiter secunda pars in qua mouet dubitationes iuxta prædictas assignationes, habet duas. In prima mouet dubitationes contra assignationem proprietatis Filii. In secunda contra assignationem proprietatis Spiritus sancti, ibi: *Hic quæri potest, vtrum Pater.* Prima pars habet duas. In prima proponit quæstionem, & soluit auctoritate Augustini, & Hilarii. In secunda illam solutionem applicat etiam circa proprietatem Spiritus sancti quæ est donum, ibi: *Ita etiam de Spiritu sancto dicendum est.* Similiter secunda pars habet duas partes. In prima quærit, & soluit. In secunda quorumdam positionem improbat. Primum facit ibi: *Hic quæri potest, vtrum Pater*, &c. Secundum facit ibi: *Quidam tamen putant Spiritum sanctum.*

Ab Arrianorum præsule hypostasion nouellum nomen à me homine Romano exigitur.
Dub. I.

1.Tim.6.d Obiicitur, si est nouellum nomen, cum Apostolus dicat ad Timotheum, vocum nouitates esse vitandas, nullo modo debuit concedere. Præterea Damas. dicit quod hypostasis est substantia cum accidentibus: sed in diuinis non cadit accidens, igitur nec nomen hypostasis, igitur, &c.

Resp. Dicendum quod nouitas vno modo sonat in vitium, alio modo non. Quando est talis adinuentio, quod sententiam etiam facit quæ non habet ortum ex veritate antiqua, tunc est vere nouellum, & sic dicit Apostolus esse fugiendum, vnde addit prophanas: sed illud verbum quantum ad intellectum sanum, non erat nouũ, sed quãtum ad intellectum quem hæretici supponebant. Quod obiicitur de auctoritate Damasceni, dicendum quod nomen hypostasis de se nõ importat respectum ad accidẽs, sed solum ad proprietatem distinguentem, quæ quia in creaturis est accidens, ideo dicit subiectum cum accidentibus, non sic autem est in Deo.

Venenum sub melle latet, &c.
Dub. II.

Obiicitur, quia cum hoc non dicat nisi per errorem coniunctum, videtur, quod talia nomina omnino essent fugienda.

Resp. Dicendum quod venenum non latebat sub nomine, sed sub eorũ intentione, siue occasione, qui ex hoc occasionaliter volebant inducere in hæresim. Vel potest dici, quod venenum latebat non quantum ad significationem, sed propter dubitationem: ideo nunc cum determinata sit eius significatio, absque dubio est tenendum.

Aliud est genuisse, quam natum esse.
Dub. III.

Videtur maledicere, quia cum, *aliud*, dicat diuersitatem in essentia, secundum hoc, quod generatio actiua & natiuitas differant per essentiam, quod est contra fidem.

Resp. Dicendum quod *aliud* non dicit ibi diuersitatem à parte rei absolutæ, sed per comparationem ad dicentem & intelligentem, quasi dicat aliud est intelligere, siue dicere, patrem generare, & huiusmodi: & huic alietati non subest diuersitas essentiæ, sed alietas proprietatis.

Et est proprium solius patris, non quia non est natus ipse.
Dub. IV.

Videtur dicere contra illud, quod dicitur infra dist. 28. vbi dicitur quod hoc, quod est, *ingenitus*, est proprium patris, sed ingenitum non est aliud dicere, quam non genitum.

Resp. quod Aug. loquitur de hoc quod est, *non natus*, secundum quod dicit puram negationem, & sic non dicit proprietatem. Ingenitus enim prout est proprietas, non est pura negatio.

Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil est in Deo mutabile, aut amissibile.
Dub. V.

Videtur ista ratio non valere, quia aliqua sunt accidentia inseparabilia, & talia non sunt amissibilia.

Aug. lib. 5. de Trin. c. 4. & 5. to. 3. Resp. dicendum, sicut ipse Augustinus dicit, omne accidens aut est per suam naturam mutabile, aut amissibile, aut potest circa subiectũ suum intendi, vel remitti. Et ipse non dicit quod sit accidẽs tantum, quia potest amitti, sed quia potuit aduenire rei prius existenti, vel recedere à re iam existente, vel saltem intendi, vel remitti, siue variari. Et si tu obiicias, quod accidentia non possunt variari, secundum Boetium, verum est de alteratione à subiecto in subiectum, tamen certum est, quod in eodem intenduntur, & remittuntur. Aliter potest dici quod accidens potest comparari ad subiectum primum, & ad subiectum proximum. Et habito respectu ad subiectum primum, omne accidens dicitur adueniens, quod est possibile etiam abesse, quamuis non respectu subiecti, quod est subiectum, & causa. Tertius modus dicendi est iste, quod solum est per naturam immutabile, quod est omnino simplex. Si igitur Deus est omnino immutabilis, igitur est omnino simplex: & in nullo simplici est accidens: igitur in nullo immutabili accidens est ponere. Si igitur pater est immutabilis, & in eo est paternitas, igitur non est accidens.

Homines enim filii Dei sunt factura.
Dub. VI.

Obiicitur, quod secundum illum modum dicendi, cum asinus sit factus, videtur quod possit dici Dei filius Et similiter quod arca, quæ facta est ab artifice, possit dici filia artificis, quorum neutrum conceditur. Si tu dicas quod oportet, quod sit ad imaginem Dei factus: Contra: Diabolus est ad imaginem Dei factus, igitur Diabolus est filius Dei.

Resp. Dicendum quod hoc quod dico, *filius*, duo dicit, scilicet ortum, & imitationem. Dicendũ igitur, quod est imitatio per omnimodam assimilationem, & sic filius naturalis imitatur patrem: & quia non habet socium in imitando, sic ideo solus ipse est filius naturalis. Et iterũ est imitatio expressa, & hęc consistit in imagine, & hęc tenet adhuc rationem filii, & facturæ. Est iterum imitatio longinqua, & hæc tenet tantum rationem facturæ, non filii. Sed attendendum est quod imitatio expressa, vt consistit in sua conditione, aut est insignita vlterius sua perfectione, & decore, aut est priuata honore, & deformata à sua conditione. Primo modo dicitur filius factura. Secundo modo filius factura & adoptione. Tertio neutro modo dicitur filius, nisi valde impropriè, & cum additione distrahente: quia Dominus dicit, peccatores habere patrem diabolum, propterea quod à Deo recedunt, & imitantur eum. Ioan. 8. f

Hic enim verus & proprius est Filius origine.
Dub. VII.

Ponit tres proprietates nominum, quibus Deus Filius Dei est, scilicet originem, veritatem, & natiuitatem: quæritur ergo de distinctione illorum nominum, dicendum quod tria dicit ad excludendum tres hæreses.

Contra Fotinum dicit, *origine*, non *adoptione*: quia Fotinus dicebat Christum esse filium Dei adoptiuum. Cõtra Sabellium dicit, *veritate*, nõ *nuncupatione*, quia ipse dicebat quod idem ipse primo Pater nuncupabatur, postea filius. Contra Arrium dicit, *nuncupatione*, non *creatione*, quia Arrius dicebat esse Dei Filium creaturam.

Sed eum qui est in Trinitate relatiuo dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum.
Dub. VIII.

Aristot. in Præd. c. de Relat. Videtur hoc falsum, quia proprium est relatiuorum dici ad conuertentiam: ergo si non dicuntur ad conuertentiam, non dicuntur relatiuè.

Resp. dicendum quod illud verum est, si nomen impositum est vtriq; extremo: alioquin si deficit ex vna parte, non dicitur: vt si dicatur remus nauis. Similiter vult dicere Augustinus sub istis nominibus: Pater & Filius non referuntur ad Spiritum sanctum. Sed tamen vbi deficiunt nomina, decet fingere: sed in diuinis melius est tacere, quam fingere propter vitandum errorem.

Quia hic potuit inueniri vsitatum vocabulum: illic non potuit. Dub. IX.

Videtur hoc falsum, quia ita bene spirator dicitur ad Spiritum, sicut donator ad donum.

Resp. Vnus modus dicendi est quod Augustinus non loquitur simpliciter de hoc nomine, *Spiritus*: sed de hoc toto, *Spiritus sanctus*: Vel aliter, hoc dicit, quia spirator tunc non erat nomen vsitatum, vt donator.

Donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore. Dub. X.

Obiicitur, quia secundum hoc nec donum dicitur nisi ex tempore, cum relatiua sint simul natura.

Ad hoc dicendum quod potest dici ab actu donandi, vel ab habitu. Primo modo dicitur solum ex tempore, & sic donum. Secundo dicitur ab æterno.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum, quæ in ista distinctione dicuntur, quatuor quæruntur. Primo vtrum in diuinis sit ponere proprietates personarum. Secundo, dato quod sic: Quæritur quid sint illæ proprietates. Tertio, quæritur quis sit actus ipsarum. Quarto & vltimo, quæritur de numero ipsarum.

QVÆSTIO I.

An in diuinis ponendæ sint proprietates personales.

Alex. Alens. 1. p. q. 58. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 40. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 26. q. 2. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 26. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 26. q. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 29. art. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 26. q. 1.

Fundamenta. *In exposit. symb. ad Damas. to. 9. ep. 17. Ca. 1. to. 8.*

QVod in diuinis sit ponere proprietates personarum, non solum vocaliter, sed etiam realiter, ostenditur sic: Hieronymus dicit, & habetur in fine præcedentis dist. Non tantum nomina, sed etiam nominum proprietates confitemur, ergo, &c.

Item Augustinus dicit in lib. de fide ad Petrum: Proprium est Patris quod vnum filium genuit: ergo à coniugatis, generatio est proprietas Patris: sed constat quod generatio realiter est in Deo, & constat quod conuenit soli Patri: ergo secundum rem est proprietas Patris.

Item proprietatis est distinguere: ergo vbi est vera distinctio, ibi est vera proprietas, sed in diuinis est vera distinctio: vnde per Damascenum: Differentia hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, paternali, filiali, & processibili cognoscimus. *Lib. 1. de ortho. fide ca. 11.*

Item hoc ipsum videtur ratione, quia sicut est alius modus quærendi de essentia, & persona, ita est alius modus quærendi de essentia & proprietate. De essentia enim quæritur per *Quid*, de proprietate per, *Quo modo*, se habet: ergo sicut ponitur essentia in diuinis, & persona secundum veritatem, ita debet poni proprietas.

Dist. 13. q. 3. Item supra probatum est quod differunt generatio, & processio realiter, alioquin non differrent personæ: ergo generatio, & spiratio differunt realiter: sed tam generatio, quam spiratio est in vna persona non multiplicata, vt est in persona patris: ergo cū persona sit realiter vna, & proprietates realiter plures, ergo est ponere proprietates realiter in diuinis differentes: sed non differentia essentiali, nec personali, cum sint in eadem persona: ergo notionali. Quod si non differunt generatio, & spiratio, sicut hæc est vera: Pater spirat Spiritum sanctum: & hæc, Pater generat Spiritum sanctum, & tunc sequeretur quod Spiritus sanctus esset Filius.

A Item Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, hoc supra probatum est, & est ratio in promptu, quia vnus omnino est qui spiratur. Et hoc quod est, *Vnum*, dicit vnitatem, non essentiæ, nec personæ: ergo oportet, quod proprietatis: & si hoc, necesse est poni proprietates in diuinis realiter, non nominaliter, nec tantum in voce.

Item in Patre est paternitas, & innascibilitas: aut ergo eadem proprietas, aut alia. Si eadem proprietas: ergo & relatio eadem: sed secundum paternitatem refertur ad filium: ergo & secundum innascibilitatem: sed hoc est falsum, igitur alia: & persona est vna: ergo necesse est ponere proprietates in diuinis personis, etiam realiter differentes.

1. Contra per Hilarium de Trinit. Pater, & Filius, & Spiritus sanctus solis differunt nominibus: igitur si differunt solis nominibus, non sunt ibi reales proprietates, sed vocales. *Ad oppositum. Lib. 4.*

B 2. Item Damascenus dicit in lib. 1. Oportet scire quod aliud est differre re, aliud ratione: & dicit quod in creaturis est differentia re, & conuenientia ratione: sed in diuinis econtrario: cum ergo sit distinctio secundū proprietates, videtur igitur quod sint ibi solum secundum modum loquendi, vel intelligendi, non à parte rei. *Damasc. lib. 1. de fide ortho. c. 12.*

3. Item hoc ipsum videtur ratione, quia in summo simplici non cadit differentia aliqua: sed diuina persona est summe simplex. Aut igitur ibi non est proprietas, aut solo modo loquendi: ergo, &c.

C 4. Item ita simplex est persona, sicut essentia: sed proprietates essentiæ non differunt nisi solo modo loquendi, non secundum rem: ergo similiter proprietates personæ.

5. Item diuina essentia propter summam simplicitatem seipsa refertur ad creaturam: & ideo relatio essentialis solo modo loquendi differt ab essentia, vt cum dicitur, *Dominus*, omninō enim in substantiam transit: ergo pari ratione persona seipsa refertur ad personam.

6. Item creatura propter essentialem comparationem ad suum principium, seipsa refertur ad suum Creatorem. Alioquin inter creaturam, & Creatorem caderet mediū, quod non esset nec creatura, neque Creator: ergo si multo essentialior est comparatio personæ ad personam, ergo seipsa refertur: & si hoc, igitur videtur quod ipsa proprietas, vel relatio non differat nisi solo modo loquendi, D à persona.

CONCLVSIO.

Proprietates personales non solum secundum vocem sunt in diuinis, sed realiter à se inuicem, & personis aliquo modo differentes.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod omnes catholici Tractatores posuerunt proprietates personarum in diuinis. Cum enim sint plures personæ, & distinctæ, necesse est q̄ sit ibi distinguens: hoc autem proprietatem appellamus, sed diuersificati sunt in modo positionis. Quoniam ergo viderunt aliqui summam simplicitatem in persona, sicut in essentia: posuerunt quod sicut in essentia omnino est idem *Quo est*, & *Quod est*, ita in persona omnino idem est, E *Qui*, distinguitur, & *Quo*, & ita suppositum, & proprietas omnino est idem, differens autem solo modo loquendi: sicut si dicatur: Rogo te benignum, vel benignitatem tuam. Sed ista positio non potest stare, quoniam sicut in opponendo probatum est, in eadem persona sunt proprietates differentes, non solum modo loquendi, sed & realiter. Videmus etiam quod vno modo vna persona cōparatur ad vnam, vt pater ad filium, & videmus vnam personam, vno modo siue vna habitudine comparari ad plures, & Spiritus sanctus ad Patrem, & Filium. Et iterum vnam personam pluribus modis comparari ad plures, vt Filius ad Patrem, & Spiritum sanctum. Similiter videmus plures personas eodem modo com-

parari

parari ad vnam, vt pater, & filius ad Spiritum sanctum: ergo vnitas habitudinis non potest accipi à parte essentiæ: certum est, nec à parte personæ, quæ refertur, nec ex parte personæ ad quam refertur. Restat ergo, quod sit alius modus dicendi à parte rei sumptus. Et ideo nunc communis opinio tenet in diuinis esse proprietates personarum realiter differentes à se inuicem, & per hoc etiam differentes à personis aliquo modo. Sicut enim quia in vna essentia nõ plurificata, plures ponimus personas, modi dicendi essentialiter, & personaliter differunt, non solum differentia sumpta à parte nostra, sed etiam à parte rei. Sic est dicendum de modo dicendi personaliter, & notionaliter. Et ideo distinguunt Magistri tres modos dicendi in diuinis, qui sunt à parte rei, scilicet essentialem, personalem, notionalem. Et dicitur communiter, quod tres sint modi prædicandi, in diuinis, scilicet in *quid*, in *quis*, & in *qua*, siue in *quo modo* se habet. Et incidit in peccatum, scilicet figurã dictionis ex commixtione horum modorum, sicut in creaturis ex commutatione prædicamentorum. Sicut igitur in diuinis vera est essentia, & veræ sunt personæ, ita veræ sunt personarum proprietates.

1. Ad illud quod obiicitur in contrarium, primo de Hilario, dicendum quod ipse non accipit nomina pro ipsis vocibus, sed pro intellectibus, siue significatis importatis per illa tria nomina. Important enim proprietates. Nam *solum* ibi non excludit proprietatis veritatem, sed excludit diuersitatem formæ, vel substantiæ, vel naturæ.

2. Ad illud quod obiicitur de Damasceno, quod differunt solum ratione, dicendum quod differre ratione est tripliciter. Vno modo à parte nostræ apprehensionis, sicut differunt in Deo bonitas, & magnitudo. Alio modo differre ratione est secundum differentiam attributionis, quia aliquis modus ponitur circa vnum, vel attribuitur vni, qui non attribuitur alteri, & sic differunt ratione, essentia, persona, & notio. Tertio modo differre ratione, est differre secundum pluralitatem distinctionis, quæ non inducit diuersitatem in essentia, vel in natura, tamen tantam inducit differentiam, quod vnum non dicitur de altero: & sic differt ratione, persona à persona, & proprietas à proprietate. Et prima quidem differentia secundum rationem est minima: quia nihil ei respondet à parte rei, sed vltimæ respondet. Non vult Damascenus igitur diuidere rem contra rationem, nisi secundum quod res accipitur pro natura, nec etiam sic omnino diuidit, sed quasi à principali denominat. Nam in creaturis non solum est communitas rationis, imo etiam naturalis. Nam Petrus & Paulus non tantum in ratione conueniunt, sed etiam in natura communi.

3. Ad illud quod obiicitur, quod hæc tollit summam simplicitatem, dicendum quod differentia rationis quædam fundatur super quid absolutum, siue substantiale, siue accidentale. Quædam autem super respectum, siue modum se habendi. Et prima differentia omnino repugnat simplicitati, & non potest esse in Deo: secunda vero non repugnat: nam videmus respectum aliquem de nouo esse circa aliquid, illo nullo modo mutato. Videmus etiam aliquid habere plures respectus, ipso sine compositione existente. Dicendum igitur, quod proprietates personales sunt respectiuæ non absolutæ: & ideo possunt differre ratione respectuum, quia persona, suppositum siue hypostasim, dicit: sed proprietas dicit habitudinem ad alterum.

4. Ex hoc patet sequens. Quia enim proprietates essentiales sunt absolutæ, non possunt dicere realem differentiam, nisi essentialem habeant: ideo solo modo loquendi differunt. Non sic proprietates personales. Vnde proprietates essentiales omnino transeunt in essentiam, sed personales non.

5. Ad illud quod obiicitur, quod essentia seipsa refertur. Dicendum quod essentia diuina non potest referri nisi ad aliam essentiam: ad aliam autem nõ refertur quoniam relatio dicit ordinem, & habitudinem. Sicut autem vult Philosophus, Deus non ordinatur ad res, sed res ad ipsum: & ideo ibi non est relatio nisi solo modo loquendi: sed cum persona ad personam refertur, ibi vere est ordo originis: & ideo habitudo, & ideo vera relatio: & sic patet illud. *Arist. 12. Metaph. contex. 52.*

6. Ad illud quod obiicitur, quod creatura seipsa refertur. Dicendum quod referri seipso potest intelligi tripliciter. Aut quia inter rei respectum, & essentiam non cadit medium, quia ipsa essentia essentialiter dependet: & sic quidem reperitur in creaturis: sic enim refertur materia ad formam, & forma ad materiam. Vnde dicit Philosophus, quod materia hoc ipsum quod est, ad alterum est: tamen nec materia est suus respectus, nec forma est suus respectus, quia non habet omnimodam simplicitatem. Alio modo est referri seipso, quia inter id quod refertur, & suum correlatiuum non cadit aliquod medium, quod non sit alterum illorum, & sic Pater refertur seipso ad Filium, & econuerso. Nam Pater est sua paternitas, & hoc propter summam simplicitatem. Tertio modo referri seipso est, quia ipsum quod refertur non est nisi relatio, & respectus purus, & hoc est impossibile, esse neq; in Deo, neque in creatura. Quia sicut dicit Augustinus, omne quod refertur est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur. Alioquin relationis esset relatio, & sic patet quod omnis proprietas relatiua, siue sit in Deo, siue in creaturis, necessario differt aliquo modo ab eo cuius est proprietas, & magis in creatura quam in Creatore. Et intelligantur omnia hæc, sicut prius assignatum est, quoniam omne respectiuum fundatur super aliquod absolutum. *2. Phy. contex. 25.*

QVÆSTIO II.

Quid sint in diuinis proprietates personales.

Alex. Alens. 1. p. q. 58. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 32. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 26. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 26. q. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 29. art. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 26. q. 2.

De proprietatibus quid sint. Et quod sint relationes videtur, quia dicit Hilarius 12. de Trinitate: Proprium est Deo nato esse filium, sed filiatio est relatio: igitur, &c. *Funda. menta. Cap. 9.*

Item Damascenus: Dicamus diuinam verbi hypostasim, natiuitatis modo, & habitudine à paternali hypostasi differentem: sed modus habitudinis est relatio, igitur, &c. *Damasc. lib. 1. c. 11.*

Item Richardus de sancto Victore, in libro de Trinitate dicit quod personæ distinguuntur proprietate originis: sed origo in diuinis non est motus, sed habitudo: ergo & relatio. *Lib. 4. ca. 13. & 15.*

Item hoc ipsum videtur ratione, quia proprium est quod conuenit soli: sed nihil absolutum est incommunicabile in diuinis, & conueniens soli: igitur omnis proprietas personalis est relatio.

1. Contra: Sicut paternitas est relatio, sic magnitudo quantitas, & bonitas qualitas: sed magnitudo Dei nõ est quantitas, nec bonitas qualitas: igitur nec paternitas est relatio: sed paternitas est proprietas: igitur, &c. *Ad oppositum.*

Si dicas quod non est simile, quia alia transeunt in substantiam, relatio non: contrarium ostenditur primo sic: Sicut quantitas est vnum genus distinctum à substantia, ita & relatio: sed quia in Deo non cadit diuersitas, ideo necessario genus quantitatis transit in substantiam, cum ibi non sit accidens, nec diuersitas generum: igitur pari ratione relatio.

2. Item: Sicut Deus est sua magnitudo, ita Deus est sua paternitas: sed quia Deus est sua magnitudo, ideo quantitas non differt à substantia, sed in eam transit: ergo & paternitas similiter.

3. Item videtur quod relatio magis transit, quia inter omnia genera accidentium, relatio importat maiorem dependẽtiam, quia ad obiectum, & subiectum: sed Deus

omnino est independens, igitur & relatio minime manet in Deo.

Auer. 12. Metaph. com. 19. Concordat S. Tho. 1. p. q. 41. art. 1.

4. ITEM: Inter omnia genera entium, relatio minus habet de entitate: sic patet, quia aduenit, & recedit sine mutatione illius quod refertur: sed in summo ente non debet poni nisi quod multum habet de entitate, igitur, &c.

CONCLVSIO.

Proprietates personales sunt relationes, cum incommunicabiles sint, solique conueniant, & realiter differant.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod proprietates personales necesse est esse relationes. Et hoc duplici ratione, tum quia sunt incommunicabiles, & soli conueniunt: tum etiam quia realiter differunt, vt ostensum est prius. Sola autem relatio manet in diuinis.

B

AD cuius intelligentiam notandum quod relatio in aliquibus conuenit cum aliis prædicamentis, in aliquibus differt: Conuenit enim in hoc, quod est prædicamẽtum, & genus entis; & in hoc quod est accidens: & disconuenit in hoc, quod præter alia genera habet respectum non solum ad subiectum, sed etiam ad obiectum, secundum habitudinem, & dependentiam. Quantum ad primas cõditiones impossibile est relationem manere in diuinis, sicut alia genera, & hoc propter summam simplicitatem. In Deo enim relatio non est prædicamentum, nec accidens, sed substantia est. Quantum vero ad conditiones quas habet respectu obiecti, necesse est quodam modo manere, & hoc propter veram distinctionem, quæ est in diuinis, & veram originem, & habitudinem. Et necesse est quodam modo non manere, scilicet quantum ad dependẽtiam, & hoc propter omnimodam absolutionem, quæ est in diuinis. Alia igitur genera simpliciter transeũt, sed relatio quodam modo manet, & quodam modo transit. Quia alia genera respectum solum ad subiectum dicunt, & secundum illum transeunt. Sed relatio vltra dicit respectum ad obiectum. Et secundum illum respectum dicit pluralitatem, quæ vere est in diuinis, & ita relatio manet. Patet etiam quo modo transit, videlicet quantum ad omne quod dicit compositionem. Vnde non est genus, neque in genere, nec est accidens, nec aliud.

C

1. 2. 3. Et sic patent prima tria obiecta circa hoc, quia vnum sumitur à natura generis, aliud à natura accidentis, tertium à prædicatione identitatis. Patet etiam quo modo manet, scilicet quantũ ad illud quod dicit distinctionem, non quantum ad illud quod dicit dependentiã, & inclinationem, quia sic priuat absolutionis perfectionẽ, & per hoc patet quartum argumentum, quod obiicit de dependentia relationis.

D

4. AD illud quod obiicitur, quod minus habet de ente. Dicendum quod hoc est verum cum differt essentialiter à substantia: in Deo non sic est. Posset tamen præter rationem prædictam hæc ratio reddi, quod non transit: quia enim minimum habet de ente, ideo minimam vel nullam facit compositionem, & tamen manet secundum suam proprietatem. Alia vero quæ habent aliquid de ente absolute, faciunt compositionẽ, & hinc est quod relatio melius valet in summo simplici, quam aliquod aliorum.

E

QVÆSTIO III.

An actus personalium proprietatum sit hypostases distinguere, vel distinctas ostendere.

S. Tho. 1. p. q. 40. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 26. q. 1. art. 1.
Et de Pot. q. 8. art. 3.
Scotus 1. Sent. dist. 26. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 26. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 26. art. 2. q. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 26. q. 1.
Franciscus de Mayr 1. Sent. dist. 26. q. 1.
Thom. Argent. 1. Sent. dist. 26. q. 1. art. 2.
Gregor. Arim. 1. Sent. dist. 26. q. 1.
Io. Baccon. 1. Sent. dist. 26. q. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. dist. 26. q. 29. art. 3.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 26. q. 1.

Fundamenta.

DE proprietatibus quantum ad actum. Et quæritur vtrum actus huiusmodi proprietatum sit hypostases distinguere, aut distinctas ostendere. Et quod sit distinguere, videtur per Boetiũ in libro de Trinitate: Substantia continet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem: sed si multiplicat, igitur distinguit. *Lib. 1. c. 10.*

ITEM Richardus de sancto Victore de Trinitate dicit, quod persona distinguitur proprietate originis: sed proprietas dicit originem, & relationem, igitur, &c. *Lib. 4. ca. 13. & 15.*

5. ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia cum personæ distinguantur, aut distinguntur per aliquod absolutum, aut respectiuum. Per absolutum non, quia sicut vult Augustinus, quod ad se dicitur, de singulis dicitur: igitur necesse est quod differant per aliquod respectiuum. *Li. 6. de Tr. ca. 2. & 5 de Tr. c. 8 10. 3.*

ITEM proprietas patris aut accidit ipsi hypostasi, aut est consubstantialis ei: quia si accidit, igitur sunt ibi accidentia, igitur est ibi aliqua compositio. Si autem est consubstantialis, & connaturalis: igitur cum non consequatur esse hypostasis, non tantum est ratio innotescendi: sed etiam distinguendi.

ITEM in summo simplici idem est omnino ratio essendi, & cognoscendi: sed persona Patris est summe simplex: igitur eodem modo distinguitur, quo distingui cognoscitur: hoc autem est per proprietatem: igitur, &c.

Ad oppositum.

1. CONTRA: Omne respectiuum reducitur ad absolutum: sed quod reducitur ad aliquid secundum rationem intelligendi, sequitur illud: igitur cum proprietates sint respectiuæ, hypostases absolutæ, proprietates reducuntur ad hypostases: igitur hypostases sunt priores. Sed quod prius est, non distinguitur eo quod est posterius, quia ab eodem est esse, & esse distinctum: ergo, &c.

2. ITEM omne quod distinguit aliquid, dat ei tale esse, quale ipsum est, vel habet: sed proprietates habent de se solum esse respectiuum: igitur si hypostases per proprietates distinguuntur, habent solum esse respectiuum: sed hoc est falsum, quia cum sint supposita essentiæ, habent esse substantiæ absolutum.

3. ITEM in diuinis personis est plurificatio per originem: igitur & distinctio. Sed origo dicit emanationem, vel exitum: relatio autem per se non emanat nisi prius alio emanãte, quia in *ad aliquid* non est motus: igitur prius oritur hypostasis ab hypostasi secundum rationem intelligendi, quam sic intelligere relationem esse: & si hoc, relatio consequitur esse distinctum in hypostasibus: ergo, &c.

4. ITEM omne quod relatiue dicitur, est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur, sicut ratio dictat, & Augustinus ait in lib. de Trin. Sed Pater, & Filius dicuntur relatiue: igitur vterque eorum est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur, igitur abstracta relatione contingit aliquid intelligere. Quæro igitur, quid sit illud, aut essentia, aut hypostasis. Si essentia, igitur relatio est in essentia, igitur multiplicat eam. Si hypostasis, aut igitur vna, aut duæ. Non vna, quia impossibile est intelligere, quod Pater, & Filius, sint vna hypostasis: igitur duæ: & si hoc, patet, &c. *Aug. lib. 7. de Tr. c. 1. à med. & lib. 5. cap 7. in fi. tom. 3.*

5. ITEM abstractis omnibus proprietatibus duorum indiuiduorum, scilicet Petri & Pauli, solis hypostasibus remanentibus, adhuc contingit intelligere remanere distinctionem: igitur pari ratione in hypostasibus diuinis: quod si verum est, tunc igitur sunt solum ratio distinguendi quo ad nos.

CONCLV-

CONCLVSIO.

Proprietates perſonales ſunt rationes non tantum innoteſcendi diſtinctionem, verum etiam diſtinguendi.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod circa hoc duplex opinio fuit. Quidam enim dixerunt quod abſtractis proprietatibus, impoſſibile eſt intelligere hypoſtaſes diſtinctas, quia huiuſmodi proprietates in diuinis non ſolum dant perſonis innoteſcere, imo dant etiam eſſe, vnde ipſis abſtractis abſtrahitur eſſe, & eſſe diſtinctum. Aliorum opinio fuit, quod proprietatibus abſtractis, adhuc eſt intelligere diſtinctionem in hypoſtaſibus, quoniam proprietas ſecundum ipſos non eſt ratio diſtinguendi ſecundum rem. Vnde dicunt quod abſtracta paternitate, & filiatione, adhuc contingit intelligere *qui ab alio*, & *a quo alius*. Et ſi quæras quo modo diſtinguuntur, dicunt quod ſeipſis, ſicut principia & generaliſſima ſeipſis diſtinguuntur, & differunt. Vnde hæc eſt immediata: Subſtantia non eſt quantitas. Et ſi reſpiciamus interius, vtraque opinio continet aliquid probabilitatis, & hoc patet ſic: In diuinis enim hypoſtaſibus intelligimus originem, ſiue emanationem, intelligimus etiam habitudinem. Secundum rationem intelligendi, origo præcedit ipſum qui oritur, & ſecundum rationem intelligendi, relatio conſequitur ipſum qui refertur. Poteſt igitur proprietas relatiua importare ſolum habitudinem, & hoc modo conſequitur rationem diſtinctionis, & eſt ratio innoteſcendi diſtinctionem, non diſtinguendi, ſicut ſecunda opinio dicit, & probant rationes inductæ ad ſecundam partem de ipſa relatione. Poteſt enim intelligi tunc diſtinctio, quia intelligitur *qui ab alio*, & *à quo alius*. Poteſt etiam ad vtrunque proprietas importare, ſcilicet habitudinem, & originem: & tunc non tantum eſt ratio innoteſcendi, ſed etiam diſtinguendi. Circumſcripta enim origine, ſiue emanatione: impoſſibile eſt in diuinis intelligere pluralitatem: imo ſicut eſſentia eſt vna, ſic & intelligitur hypoſtaſis vna. Et ſic procedit prima opinio, & rationes ad primam partem. Sed notandum quod cum idem ſit perſonis diuinis oriri, & eſſe, & ad alterum ſe habere, tamen ſecundum rationem intelligendi ſunt ordinata, vt primum ſit oriri, deinde eſſe intelligatur in his quæ habent eſſe ab alio: & deinde ſe ad alterum habere. Quia vero idem ſunt in Deo: ideo eodem nomine deſignatur. Vnde generatio dicit originem, & habitudinem: Tamen proprie loquendo generatio dicit originem, & paternitas habitudinem. Quoniam igitur proprietas diuina ſecundum communem vſum loquendi importat habitudinem, & originem, ideo tenendum quod proprietates non ſolum ſunt ratio innoteſcendi diſtinctionem, ſed etiam diſtinguendi.

Sco. diſt. 28. q. 3. ibi. Aliter diſtinguitur.

Sunt Arg. Sco diſtinct. præſenti q. vnica ibi, Contra iſtā concluſionem.

1. ET ad illud quod obiicitur quod reſpectiuum reducitur ad abſolutum, dicendum quod reduci ad aliquid eſt dupliciter: aut ſicut ad principium, aut ſicut ad terminum. Proprietas originis his duobus modis reducitur ad abſolutum. Ad hypoſtaſim Patris reducitur innaſcibilitas ſicut ad principium, ad hypoſtaſim autem geniti, & ſpirati, ſicut ad terminum. Quoniam igitur quod reducitur ad aliquid ſicut ad principium ipſum conſequitur, ideo abſtracta origine, ſolum intelligitur Deus innaſcibilis, non ens ab alio, & ita in vnitate hypoſtaſis: quia vero quod reducitur ad aliud ſicut ad terminum, intelligitur præcedere, hinc eſt, quod abſtracta origine, iam non eſt intelligere hypoſtaſim procedentem. Vel illud intelligendum vbi reſpectiuum dicit dependentiam, ratione cuius deficit à ſumma ſimplicitate, quod non eſt in Deo.

Concordat S. Tho. 1. p. q. 36. art. 2. & q. de poten. q. 2. ar. tic. 3.

2. AD illud quod obiicitur, quod eſſe reſpectiuum ſolum dat eſſe reſpectiuum, dicēdum quod hoc verum eſt de reſpectiuo quod dicit ſolum habitudinem: ſed non eſt verum de reſpectiuo, quod dicit originem.

3. AD illud quod obiicitur quod relatio non oritur per ſe; dicendum quod relatio eſt proprietas ſecundum

A quod ipſa eſt: origo vero prout eſt id quod oritur: & quia origo proprie non oritur, ſed eſt illud quo oriens oritur: ita quod non conſequitur tempore, vel natura, ſed ſecundum rationem intelligendi, vel eſt ſimul neceſſario, vel præcedit: ideo patet illud.

4. AD illud quod obiicitur quod omne quod relatiue dicitur, eſt aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur, dicendum quod illud non habet veritatem in ſummo ſimplici, quod ſic differat eſſe, & referri, quod vnum poſſit ab altero ſeparari ſiue abſtrahi ſecundum rem, quia ibi vnum ſunt: ſed ſolum ſecundum intellectum noſtrum, nec adhuc intellectus noſter ſic abſtrahit, vt intelligat hypoſtaſes diſtinctas, abſtractis proprietatibus, & relationibus. Si enim ab hypoſtaſi patris abſtraheretur paternitas, vel econuerſo, iam non haberet aliquid ſpeciale,
B quod ſit principium intelligendi ipſam, & ita conſideratur ſub ratione generali, & incompleta. Vnde & bene videtur mihi dicere qui dicunt, quod remanet intellectus huius nominis *res*, ſecundum quod eſt generale vocabulum, & ſic patet quod abſtractis proprietatibus non remanet diſtinctio nec re, nec intellectu, & ideo vtroque modo ſunt ratio diſtinguendi.

5. AD illud quod vltimo obiicitur quod Petrus & Paulus diſtingui intelliguntur abſtractis proprietatibus, dicendū quod non eſt ſimile. Nam diſtinctio eſt ibi à parte propriæ materiæ, & à parte propriæ formæ, quæ innoteſcit per proprietates accidentales: ſed in diuinis ſolum eſt diſtinctio per originem. Ideo patet illud.

Ex his patet, falſo Scotū imponere S. Bonau. quod perſonæ conſtituantur per abſoluta diſt. 26. q. vnic. ibi. Tertia opinio.

QVÆSTIO IV.

C *Quot ſint proprietates perſonales in diuinis.*

Alex. Alenſ. 1. p. q. 58. Memb. 7.
S. Tho. 1. p. q. 28. art. 4.
Et quæſt. 32. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 26. pr. 2. q. 2.
Richard. 1. Sent. diſt. 26. ar. 2. q. 3.
Henricus in ſumma art. 55. q. 2. & 3.
Thom. Arg. 1. Sent. diſt. 26. q. 1. art. 4.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. diſt. 26. q. 2.

DE proprietatibus quantum ad numerum. Et videtur quod ſint infinitæ, quia proprietates ſunt reſpectus per quos Deus innoteſcit: ſed illi ſunt infiniti, ſicut patet ex reſpectibus idealibus: ergo, &c. Ad oppoſitum.

2. ITEM Pater, & Filius adinuicem aſſimilantur ſecundum omnes conditiones eſſentiales: igitur ſecundum omnes comparantur, & ſecundum omnes innoteſcunt
D nobis: ſed illæ ſunt in numero infinito: ergo, &c.

3. ITEM Quanto aliquid eſt ſimplicius, tanto plures habet reſpectus, vt punctus quam linea, & linea quam ſuperficies: ſed diuinum eſſe eſt ſimpliciſſimum: igitur in eo ſunt infiniti reſpectus: ſed omnes ſunt ratio innoteſcendi, igitur notiones ſunt infinitæ. Sed quod tres ſint tantū, videtur per Damaſcenum, qui dicit quod in diuinis omnia ſunt vnum præter generationem, ingenerationem, & proceſſionem: ſed iſtæ non ſunt niſi tres proprietates, igitur, &c.

Damaſ. lib. 1. cap. 9. 10. & 11.

4. ITEM Videtur ratione, quia proprietas conuertitur cum eo cuius eſt proprietas, ſed proprietas eſt perſonæ: ſed perſonæ ſunt tres, igitur, &c.

5. ITEM fiat talis ratio: Omnis perſona eſt aliqua trium, hæc eſt vera. Omnis notio eſt perſona: igi-
E tur omnis proprietas, ſiue notio eſt aliqua trium, igitur, &c.

QVOD autem ſint plures tribus, ſic oſtenditur. Notiones, ſiue proprietates ſunt relationes. In omni autem habitudine ſunt duæ relationes ſecundum duo extrema: ſed in diuinis ſunt duæ origines, igitur ſaltem quatuor relationes. Fundamenta.

ITEM proprietas eſt quæ conuenit vni ſoli: ſed innaſcibilitas conuenit ſoli Patri, igitur eſt proprietas, & non eſt aliqua illarum quatuor relationum, igitur ſunt quinque. Quæritur ergo ſufficientia, & numerus notionum in diuinis, & penes quid accipiantur, & vtrum ſit idem numerus proprietatum, & relationum.

CONCLVSIO.

Proprietates in diuinis non sunt infinita, sed secundum numerum notionum numerari debent, quæ notiones quinario numero complectuntur.

Sentit idem S. Tho. 1. p. q. 41. ar. 1. RESP. AD Arg. Notandum quod vis consueuit fieri inter ista tria nomina, Proprietas, Relatio, & Notio. Nā proprietas dicitur inquantū conuenit soli: relatio inquātum dicit habitudinem ad alterum: notio inquantum principium cognoscendi. Et quia omnis proprietas est ratio cognoscendi, similiter & omnis relatio: & ideo nomen notionis est in plus quam ista duo. Et quia quædam proprietas est relatio, vt paternitas: quædam non, vt innascibilitas, quæ non dicit respectum, sed priuat. Similiter quædam relatio est proprietas, vt filiatio: quædam non, vt actiua spiratio: ideo quia pluribus, non vni soli conuenit. Et hinc est quod nomen proprietatis, & nomen relationis habent se vt excedentia, & excessa. Nomen vero notionis est in plus. Vnde plures sunt notiones quam proprietates, plures etiam quam relationes. Sed proprietates & relationes mutuo se excedunt, & æqualiter: ideo sunt numero æquales: non tamen oportet facere vim. Nam omnis relatio distinguit aliquo modo ab alio, & ita est aliquo modo proprietas. Similiter omne quod distinguit, aliquo modo importat relationem, igitur omnis relatio proprietas, & omnis proprietas relatio. Sed omnis notio est proprietas, vel relatio, igitur omnis notio est proprietas, & similiter relatio. Et ita extenso nomine sunt æqualia: ideo idem est numerus, & eadem ratio assignandi numerum in omnibus istis nominibus. Intelligendum igitur quod circa numerum proprietatum tres fuerunt opiniones. (Opiniones tres.) Quidam dixerunt quod infinitæ: (Opin. 1.) quidam quod tres: quidam quod quinque. Ratio autem diuersæ opinionis fuit, quia diuersimode notiones considerauerunt. Qui considerauerunt illas in comparatione ad eos quibus innotescunt, dixerunt eas infinitas esse, quia per infinitas comparationes & similitudines & respectus Deus nobis innotescit. (Opin. 2.) Qui vero considerauerunt in cōparatione ad hypostases quæ distinguuntur, vel innotescunt, dixerunt tantum tres, quia tantum tres sunt personę: ideo tantum tria sunt propria per quæ sufficienter innotescunt. (Opin. 3.) Qui vero considerauerunt quantum ad rationes quibus innotescunt, dixerunt esse quinque. Eadem enim est ratio innotescendi, & distinguendi. Sed ratio distinguendi accipitur à parte originis, aut igitur positiue, aut priuatiue. Si priuatiue, aut priuat originem per modum producentis, & hoc non dicit nobilitatem, scilicet non producere: ideo nō est notio. Aut priuat originem per modum producti, & hoc vel specialiter, vel generaliter. Si specialiter, non dicit nobilitatem. Si generaliter, sic dicit nobilitatem, & ideo notio priuatiua est vna sola, scilicet innascibilitas. Si autem accipiatur à parte originis positiue, cum duplex sit origo, & cuilibet respondeat de necessitate duplex habitudo, de necessitate erunt quattuor, generatio actiua, & passiua, & spiratio actiua, & passiua, & in vniuerso quinque. (Improb. 1.) Prima opinio sumpsit rationem magis è longinquo, & ideo magis à veritate recessit. (Improb. 2.) Secunda magis de propinquo, ideo magis veritati appropinquauit. (Doct. opin.) Tertia sicut debuit: ideo veritatem dixit, posuit, & inuenit Et hæc est positio, quam tenet communis opinio Magistrorum notiones esse quinque: & ratio huius prius visa est.

1. AD illud igitur quod obiicitur de respectibus, & comparationibus infinitis, dicendum quod nec proprietates, nec relationes sunt notiones, nisi quæ important respectum distinguentem personam à persona, & hoc est respectus originis, qui tantum quinque modis spectantibus ad dignitatem potest comparari: ideo patet illud.

3. AD illud quod obiicitur quod tantum tres per Verbum Damasceni, dicendum quod sub generatione comprehendit duas relationes, similiter sub processione.

A 4. AD illud quod obiicitur quod proprietas debet cōuerti cum persona, dicendum quod verum est de illa quę est proprietas personalis faciens personam esse personam: tamen non sequitur, si conuertitur, quod tot sint, & non plures, quoniam vnum & idem potest habere plura conuertibilia.

5. AD illud quod obiicitur de syllogismo illo, dicendū quod in processu illo est fallacia accidentis sicut hic: Pater est innascibilitas, & pater est paternitas, igitur paternitas est innascibilitas: quia quod attribuitur subiecto siue hypostasi, attribuitur habitudini. Posset tamen poni figura dictionis ex modi prædicandi mutatione, quia in diuinis essentia prædicatur vt *quid*, persona vt *quis*, notio vt *quo*, & proceditur à persona ad notionem.

B

DISTINCT. XXVII. PARS I.

AN EASDEM PROPRIETATES ASSIGNENT AVGVSTINVS, ET HILARIVS: ET AN ISTÆ SINT QVÆ DICVNTVR: PATERNITAS, FILIATIO, ET PROCESSIO.

C *IC quæri potest, vtrum proprietates, quas Hilarius supra assignauit, scilicet, quod Pater semper est Pater, & Filius semper est Filius, sint illæ eadem proprietates, quas Aug. superius distinxit, dicens: proprium esse Patris, quod genuit Filium, & proprium Filii quod genitus est à Patre, & Spiritus sancti quod ab vtroque procedit. Ac deinde vtrum & istæ sint illæ quæ dicuntur: Paternitas, Filiatio, Processio. Videtur quod non sint eadem proprietates, quas ponit Hilarius: & illæ, quas ponit Aug. Si enim eadem sunt: idē est ergo Patri esse patrem, & genuisse filium: quod vtique quidā concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit Pater, ei conuenit genuisse filium. Natura ergo diuina si pater est, genuit filium: si vero non genuit, Pater non est. Sed quis* D *audeat dicere, aut quod ipsa genuit filium, aut quod ipsa pater non sit: Si autem ipsa pater est, nec filium genuit: non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur vna eademque esse proprietas.* (Dist. præc.)

Responsio, vbi ostendit easdem esse proprietates.

Ad quod sine præiudicio aliorum dicimus, quod easdem proprietates notauit vterque, licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet: Proprium patris est quod semper pater est, id est, proprietas patris est, qua semper pater est, semper vero pater est, quia semper genuit filium. Ita & proprium filii est, quod semper filius est, id est, proprietas filii est, qua semper filius est. Filius vero semper E *est, quia semper genitus est. Ergo proprietas qua pater, pater est, est quia semper genuit: & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius semper est filius, est quia semper genitus est à patre, & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus vel donum, est quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eadem significatæ sunt proprietates.*

Quo mo-

Quo modo non est omnino idem dicere, esse Patrem & genuisse, vel habere Filium, ita & de aliis.

Nec tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrem, & genuisse filium; vel aliquid esse Filium, & habere Patrē: vel esse Spiritūsanctum, & procedere ab utroque. Alioquin Pater non esset nomē hypostasis, id est, personæ, sed proprietatis tantum: similiter Filius, & Spiritus sanctus: & ita per hæc tria nomina non significarentur tres personæ: ideoq; dicimus, quia patris nomē non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, id est subsistentiam significat, ita & Filius, & Spiritus sanctus. Relationum vero vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio, vel gignere, gigni, procedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significant, siue habere filium, & habere patrem. Vt verbi gratia, cum dicimus Deus est pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinam hypostasim significamus: ut sit intelligētia talis, Deus vel diuina essentia est pater, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quæ habet filium. Similiter, Deus est Filius, id est hypostasis genita vel habens patrem. Ita etiam Deus est Spiritus sanctus, id est, hypostasis procedens ab utroque, siue ille qui procedit. Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases: ut cum dicimus: Deus genuit, id est, habet filium: & Deus genitus est, id est, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantum, non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

Quod proprietates determinant hypostases, non substantiam, id est naturam.

Illæ enim proprietates singulæ singulis proprie conueniunt personis, & per eas personæ determinantur, & a se inuicem differunt: sed à se non secedunt. Vnde Ioannes Damascenus: Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica vero, id est determinatiua sunt hypostaseon, & non naturæ: etenim hypostases determinant. Item: Esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypostasim, simplicem, omnia habentem, quæ habet Pater, ut eius homousion, id est, consubstantialem, natiuitatis modo & habitudine à paternali hypostasi differentem, numquā vero à paternali hypostasi secedentem. Idem apertius exprimens personales proprietates, in eodem ait: Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paternali & filiali & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases & indistabiles inuicem & unitas quidem inconfusibiliter: tres enim sunt, etsi unita: diuisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatem, scilicet, existentiæ modum proprium possidet: sed unitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt à paternali hypostasi. Ecce hic habes distinctas tres illas proprietates, quæ supra diuersis significatæ sunt modis.

Lib. 3. de orthod. fid. c. 6.

Ca. 7. eiusdem.

Lib. 3. c. 5.

Dist. 26.

DISTINCT. XXVII. PARS I.

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet genitus, Genitor, Verbum, Imago.

Hic non est prætermittendum, quod sicut Pater & Filius & Spiritus sanctus nomina personarum sunt, & pro-

A *prietates personales designat: ita etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædicta, unde & relatiue dicuntur, scilicet Genitor, Genitus, Verbum, Imago. Vnde Augustinus in 5. libr. de Trinit. ait: Videndum est, inquit, hoc significari, cum dicitur genitus, quod significatur, cum dicitur filius. Ideo enim filius, quia genitus, & quia filius utique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur, & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. Idem in 6. lib. de Trin. Verbum quidem solus filius accipitur, non simul pater & filius, tanquam ambo sint unum verbum. Sic enim verbum dicitur, quo modo imago, non autem pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago patris, quemadmodum filius. Idem in 7. lib. de Trinit. Verbum, secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod pater: secundum quod verbum, non hoc est quod pater, quia verbum non est pater, & verbum relatiue dicitur, sicut filius. Item in eodem, Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum cuius est verbum refertur, cum dicitur verbum. Et propterea non eo verbum, quo sapientia dicitur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiue dicitur ad eum cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbum: & eo est verbum quo filius, sapientia vero, quo essentia: & ideo pater & filius sunt una essentia, & una sapientia. Item in eodem: Non est pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quam imaginem ad se dici? Idem in 5. Dicitur relatiue filius, relatiue dicitur verbū, & imago, & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.*

Cap. 7. in princ.

Ibid. in fi.

Ca. 2. to. 3.

Ca. 3. to. 3.

Lib. 7. de Trin. c. 2.

B

Aug. lib. 7. de Trin. c. 1.

C

Lib. 5. c. 13. in princ. t. 3.

Epilogus prædictorum.

Aperte ostensum est, quod sicut filius vel genitus relatiue dicitur ad patrem, ita verbum & imago: & quod eo dicitur verbum siue imago, quo filius, id est, eadē proprietate, siue notione dicitur verbum & imago qua filius, sed non eo quo verbum, dicitur sapientia vel essentia, quia non notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam, non secundum relationem.

D

Regula Generalis.

Et est hic aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiue dicuntur de patre & filio. Quidquid enim ad se dicuntur, ut ait Aug. in 6. li. de Trin. non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur quod substantiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec Pater est Deus sine Filio, nec Filius sine Patre, sed ambo simul Deus, sed non ambo simul pater, non ambo simul filius, vel verbum, vel imago.

Ca. 2. to. 3.

E

An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi.

Hic quæritur, cum dicitur Deus de Deo, lumen de lumine, & huiusmodi, utrum dicantur secundum substantiā. Nam secundum relationem constat ista non dici. Si vero secundū substantiam dicuntur: simul ambo, scilicet Pater & Filius, possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, secūdūm prædictam regulā. Ad quod dicimus, quia licet Deus secundum substantiam dicatur & lumen, & sapientia, & huiusmodi: & nunquā relatiue accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, id est, pro personis, sed non relatiue

accipiuntur, vt cum dicitur: Deus genuit Deum, alterum pro patre, alterum pro filio ponimus: similiter cum dicitur: Deus de Deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarum deducta, vt cum dicitur: Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, vbi Filius tantum significatur. Ita & de solo filio intelligitur cum dicitur: Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde Augustinus quærens quo modo huiusmodi dicantur, in 6. lib. de Trin. ait: Quo modo Deus de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus Filius de Deo, scilicet patre: nec ambo simul lumen de lumine, sed solus Filius de lumine Patre.

Lib. 6. ca. 2. to. 3.

A

Quod tantum secundum nomen substantiæ dicatur illud de illo, non secundum nomina personarum.

B

Et est sciendum quod secundum nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundum vero eadem nomina personarum numquam dicitur illud de illo, sicut Verbum de Verbo, vel Filius de Filio: quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire non possent: Quod Augustinus, licet obscure, in eodem lib. ita dicit: Hoc solum de eis dici non potest illud de illo, quod simul ambo non sunt: id est, illo solo nomine non possumus vti ad ostendẽdum vnum de vno, quod simul ambobus non conuenit: sicut Verbum de Verbo dici non potest, quia non simul ambo Verbum, nec imago de imagine, nec Filius de Filio, quia non simul ambo Filius vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarum distincte faciunt, ita etiam interdum totius Trinitatis simul. Vnde Augustinus in quinto libro ait: In patris nomine, ipse Pater per se pronũciatur: in Dei vero nomine, & ipse Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vt cum dicitur: Nemo bonus nisi solus Deus, quia Trinitas est vnus solus Deus.

Ibidem.

C

Cap. 8. to. 3. Luc. 18. d.

DISTINCT. XXVII. PARS I.

De proprietatibus personarum secundum quod diuersis nominibus exprimuntur per vocabula magis vsitata.

Hic quæri potest, Vtrum proprietates, &c.

Expositio textus.

Diuisio.

SVpra assignauit Magister proprietates personales, hic agit de ipsis proprietatibus secundum quod per diuersa vocabula exprimuntur. Et quoniam contingit eas exprimi per vocabula magis vsitata, & minus vsitata: ideo hæc pars habet duas partes. In prima agit de expressione proprietatum per vocabula magis vsitata. In secunda per vocabula minus vsitata, infra dist. eadem. *Hic non est prætermittendum.* Prima pars habet quattuor. Cum enim Hilarius & Augustinus, proprietates aliis & aliis vocabulis assignent, vterque tamen consuetis, quia vnus scilicet Augustinus per *generare, & generari*: alter scilicet Hilarius, per *esse Patrem*, & *esse Filium*. Et ideo Magister primo quærit, vtrum sint eædem proprietates ab vtroque assignatæ. Secundo soluit, ostendens quod sint eædem, ibi: *Ad quod sine præiudicio aliorum.* Tertio ne credat aliquis, quod omnino sint eædem, ostendit quod re eædem sunt, sed differunt quantum ad modum significandi, id est in concretione, & in abstractione, ibi: *Nec tamen videtur nobis omnino idem.* Quarto vero, quia dixerat proprietates significari in concretione, quæri posset respectu cuius, & ostendit, quod respectu hypostasum, ibi: *Illæ enim proprietates singulæ singulis.*

D

E

***Proprium Patris est, quod semper est Pater.* Dub. I.**

Videtur dicere falsum. Omnis enim proprietas differt ab eo cuius est proprietas, vel re, vel ratione: sed Pater, & Pater conueniunt re, & ratione, & nomine: ergo vnum non est proprietas alterius.

Resp. Dicendum quod in Patre intelligimus & illum qui est Pater, & quo est pater. Quando ergo pater prædicatur de se, ratione vnius subiicitur, & ratione alterius prædicatur. Similiter quando assignatur *esse Patrem* proprium patris, quia assignatur vt in ratione attributi, ideo ratione ipsius proprietatis attribuitur ipsi hypostasi. Vnde dicit quod *esse Patrem* est proprium patris, non quod pater sit pater.

***Vel natiuitas, vel origo.* Dub. II.**

Videtur dicere contra illud, quod dictum est supra distinct. 3. cap. de vestigio. Et tractum est ab Augustino de vera Religione, scilicet, quod origo appropriatur patri. Cap. 7. to. 1.

Resp. Dicendum quod origo semper dicitur relatio. Potest ergo accipi origo, vel respectu creaturæ, vel respectu personæ. Si respectu creaturæ, sic est respectu totius Trinitatis, & appropriatur Patri. Si autem respectu personæ, sic potest accipi actiue, vel passiue. Si actiue, sic est Patris, & Filij: sed appropriatur Patri. Si passiue, sic Filij, & Spiritus sancti, & appropriatur Filio, non secundum quod simpliciter dicitur, sed secundum quod origo dicit emanationem per modum naturæ. Sic enim cum id sit proprium Filij, similiter & origo secundum quod sic accipitur, & hoc modo accipitur hic, & ideo non est contra illud.

***Gignere, vel gigni, vel procedere, ipsas tantum relationes non hypostases significant.* Dub. III.**

Videtur hoc falsum, quia relationes significant in concretione, & ideo non tantum important relationes, sed etiam suppositum. Sed quando tantum important relationes, significant abstracte. Si ergo hoc quod est *gignere*, non importat relationem abstracte, sed concrete, videtur quod non tantum importent relationes.

Resp. Dicendum quod differenter importatur concretio. Aliter enim importatur per verbum, aliter per nomen adiectiuum. Quia enim verbum importat actum, vt egredientem: ideo in quadam distantia, & ideo importat sub quadam inclinatione. Et propter hoc quia in distantia importat, non claudit intra se suppositum, immo oportet quod addatur extra, nisi locum exterioris additionis suppleat demonstratio, quæ est in actu proprie primæ, & secundæ personæ, quoniã semper sunt præsentes, & demonstratiuæ. Et ideo quamuis importet in concretione, tamen non importat nisi relationem quantum est de se, non suppositum: sed nomen adiectiuum idem significans, significat vt proprietatem informantem: & ideo in quadam vnione, & indistantia: & ideo formam simul importat & suppositum, vt cum dicitur album, nisi significet formam in abstractione, vt cum dicitur albedo. Hoc attendens Magister dicit, quod Paternitas, & Filiatio: gignere, & gigni dicunt tantum relationes.

***Cum vero nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantum significamus, non hypostases.* Dub. IIII.**

Contra: Quia si hoc verum est, quando dicitur: Essentia est pater, cum pater ponatur in prædicato, stat tantum pro notione: ergo idem est dicere: Essentia est Pater, ac si diceretur: Essentia generat: sed hæc est falsa: ergo, &c.

Resp. Di-

A RESP. Dicendum quod quædam ponuntur in prædicato per naturam propriam, & significationem, & talia sunt quæ important compositionem, sicut verba, & de talibus loquitur Magister. Quędam ita ponuntur in prædicato, quod sunt nata subiici, vt hoc nomen *Pater*, & hoc nomen filius: & talia, quia non solum nata prædicari, verumetiam subiici, possunt importare intellectum hypostasis. Vnde verbum Magistri intelligendum est cū præcisione, scilicet de illis quæ ita nata sunt prædicari quod non subiici, & ita non habet instantiam.

Characteristica vero, id est, determinatiua sunt hypostaseon, & non naturæ, &c.
Dub. V.

B Videtur male dicere, quia proprietates quæ non determinant naturam, sunt non naturales: quia omnis proprietas naturalis, eo ipso quod naturalis est, naturam determinat: ergo si proprietates in diuinis non determinant naturam, non sunt naturales: ergo præter naturam: ergo accidentales.

RESP. Dicendum quod sicut ordo naturæ dicitur dupliciter, aut quo natura ordinatur, aut in quo natura est ratio ordinandi, sic etiam de proprietatibus intelligendum: & quoniam dicimus proprietatem naturalem, non oportet quod proprietas habeat naturam vt subiectum, sed quod sit consonans naturæ ipsius subiecti, sicut filius naturalis non dicitur, quia sit à natura vel essentia, sed à patre naturaliter producente: sic & in proposito est intelligendum.

ARTICVLVS I.

C AD intelligentiam huius partis quatuor quæruntur. Primo, quæritur vtrum, *esse patrem, & generare*, sit vna notio. Secundo, quæritur quæ illarum sit alterius ratio. Tertio, vtrum proprietates contingat abstrahi. Quarto, vtrum circa eas liceat contrarie opinari.

QVÆSTIO I.

An esse Patrem, & generare, vna & eadem notio sit.

Alex. Alens. 1. p. q. 59. Memb. 3.
Scotus in Reportatis 1. Sent dist. 27. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 27. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 27. q. 2.
Gabriel Biel. 1. Sent dist. 27. q. 1.

D Fundamenta. QVod sit eadem notio, ostenditur sic. Vna sola proprietas est hypostasis, quæ dat esse distinctum. (Nā non est in ratione accidentis, sed formæ: sed illa est vna sola vnius:) sed *generare* est proprietas, per quam hypostasis Patris distinguitur, similiter & esse patrem: igitur ibi eadem est notio.

ITEM Patris ad Filium est vna sola relatio, quia vna tantum origo, & vnus modus emanandi. Sed generare dicit relationem Patris ad Filium, similiter & esse patrem: igitur eadem relatio, vel notio. Vel si sint diuersæ proprietates: tunc igitur notiones erunt plures, quam quinque, immo infinitæ. Sicut enim ad generare sequitur esse patrem, ita sequitur ad referri ad patrem, distingui à patre, &c. quæ si sint notiones aliæ, tunc igitur infinitus est numerus notionum: hoc autem est inconueniens, & sequitur: si illæ proprietates sint diuersæ: ergo, &c.

E Ad oppositum. 1. CONTRA: Si eadem proprietas est, esse patrem, & generare, igitur omnino idem importatur nomine patris, & nomine genitoris: igitur sicut quis est baptizatus, si baptizetur in nomine Patris, ita si in nomine Genitoris: sed hoc communiter negatur.

2. ITEM proprietates, & notiones sunt diuersæ, & cognoscuntur esse diuersæ, quia de diuersis prædicantur, quia de vno prædicatur vna, de quo non prædicatur alia: sed hæc conceditur: Essentia est Pater: & hæc negatur: Essentia generat: igitur, &c. SI dicas quod hoc est propter diuersum modum significandi. CONTRA: Hoc nihil est: quia tam *esse Patrem*, quam *Generare*, vtrumque in concretione dicitur.

3. ITEM diuersæ probantur esse proprietates: quia vna de alia non prædicatur vt paternitas, & innascibilitas: sed *generare*, vt patebit infra, non dicitur de paternitate: hæc enim non admittitur: Paternitas generat: igitur sunt diuersæ.

CONCLVSIO.

Paternitas & generatio sunt vna Notio secundum rem, licet generatio vario modo significetur.

RESP. ad arg. Dicendum quod omnino sunt eædem proprietates secundum rem. Huius ratio manifeste apparet. Nam vna dicitur de altera non solum in concretione, vt pater generat, sed & in abstractione, vt paternitas est generatio: quod non esset, si differrent. Cum autem eadem sit proprietas, differenti tamen modo significatur, & hoc quantum ad tria. Primum quidem, quia generatio proprietatem personæ generalius exprimit quam hoc, quod est Pater. Nam sicut dicit Augustinus, & habetur in lib. 3. dist. 5. Ad esse Patrem sequitur generare, sed non conuertitur. Homo enim dicitur generare pediculos, non tamen est pater eorum. Alia ratio est, quia hoc, quod est Pater, importat intra se hypostasim, circa quam notat proprietatem. Sed hoc verbum *generat*, non importat hypostasim, immo eget sibi apponi ab extra, & hanc ponit Magister in littera. Tertia est, quia cū proprietas duo importet, scilicet emanationem & habitudinem, quæ quamuis idem re, differunt tamen ratione intelligendi. Hoc quod est *generare*, importat productionem, & generatio emanationem: Sed hoc quod est *esse Patrem* proprie importat habitudinem. *De cognit. vera vita cap. 13.*

1. Ex his patent obiecta. Nam quod non sit baptizatus in nomine Genitoris, hoc non est propter diuersitatem rei, sed modi exprimendi, & vtrumque consideratur ibi, sicut patebit in quarto.

2. AD illud quod obiicitur quod non prædicatur. Dicendum quod hoc est propter diuersum modum significandi. Nam hoc quod est *generare*, quia non habet suppositum intra, ponit rem circa essentiam, & ideo ipsam significat distingui, non autem sic hoc quod est Pater cum habeat suppositum intra, sensus enim est: Essentia est Pater, id est ille qui generat. *Dist. 1. p. 1. art. 2. q. 8.*

3. AD illud quod vltimo obiicitur quod vna non prędicatur de altera, dicendum quod est prædicatio per modum denominationis, & hæc est per concretionem. Et est prædicatio per modum identitatis, & hæc est per abstractionem: quoniam ergo generare, & *esse Patrem* est vna & eadem proprietas: ideo non secundum modum denominandi tantum, sed per abstractionem prædicatur, vt paternitas est generatio.

QVÆSTIO II.

An generatio sit ratio Paternitatis, vel econuerso.

Alex. Alens. 1. p. q. 59. Membro 5.
S. Thom. 1. p. q. 40. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 27. q. 1. art. 2.
Et de Pot. q. 10. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 27. q. 1.
Henricus in summa art. 58. q. 1. & 2.
Richardus 1. Sentent. dist. 27. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 27. q. 3.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 27. q. 2.

QVæ istarum sit ratio intelligendi alteram, id est vtrum hypostasis Patris siue Pater, ideo generet quia Pater est: vel ideo sit Pater, quia generat. Et quod ideo sit Pater quia generat, hoc videtur auctoritate Magistri in littera. Semper est Filius, quia semper est genitus, Fundamenta.

ideo

ideo generatio passiua est ratio essendi Filium: igitur pari ratione generatio actiua est ratio essendi Patrem.

ITEM secundum rationem intelligendi prius est generari quam esse:& prius est esse quam referri: igitur prius est generari quam esse Filium: igitur pari ratione prius est generari quam esse Patrem secundum ordinem intelligendi. Si igitur prius est ratio posterioris, & non econuerso:igitur,&c.

ITEM hypostasis Patris est Pater: aut ergo quia Deus, aut quia Deus generans. Non quia Deus,quia pari ratione & Filius:ergo quia Deus generans: igitur, &c.

Ad oppositum.

1. CONTRA:Non generat nisi persona distincta,quoniam *generare* non cōuenit essentiæ,sed personæ: sed persona Patris non est distincta nisi per paternitatem: igitur non conuenit *generare* illi hypostasi nisi per paternitatem. igitur non generat nisi quia Pater.

2. ITEM: In his quæ non acquiruntur per actum, prius est habitus quam actus secundum rationem intelligendi: quia enim non sumus boni per opus, sed magis econuerso:prius etiam sumus boni quam operemur bona:sed paternitas non acquiritur in Deo per actum:ergo prius ordine intelligendi intelligitur esse Pater,quam generet.

3. ITEM: Pater generat, iste est quidam actus diuinus, qui per se inest soli Patri: quæro per quid. Aut enim quia Deus, aut quia Deus Pater, aut quia innascibilis. Non quia Deus,quia tunc etiam inesset Filio. Non quia innascibilis: quia innascibilitas dicit natiuitatis priuationem, non positionem:igitur à diuisione,quia Deus Pater.

CONCLVSIO.

Cum generatio originem dicat, paternitas vero habitudinem, generatio est ratio paternitatis, & non econuerso.

RESP. ad arg. Ad intelligentiam huius notandum quod hic est duplex opinio. Quidam dicunt quod cum proprietates relatiuæ econtrario sint in Deo quā in creaturis:quia in creaturis, vt aduenientes,in Deo vt insistentes. In creaturis enim actus est relationis ratio. Vnde in inferioribus ideo est Pater,quia generat. Sed in diuinis econtrario, relatio est ratio actus. Vnde simpliciter concedunt quod Pater generat, quia Pater: & negant conuersim. Sed quamuis illud posset aliquo modo capi ab intellectu ex parte Patris, tamen si illud consideramus in Filio, omnino non videtur intelligibile quod ideo sit Pater,quia Filius generetur. Nam communiter dicitur,& ratio concordat quod Filius, & quod sit: & quod Filius sit, hoc habet per generationē: igitur generatio secundū rationem intelligendi præcedit filiationem, & relatiua sunt simul natura in intelligendo, non tantum in essendo:igitur generatio est ratio dicendi paternitatem in Deo Patre. Sicut enim se habet generatio passiua ad filiationem,ita actiua ad paternitatem. Et propterea est alia opinio quod ideo est Pater, quia generat. Et quod illud sit bene dictum patet per differentiam assignatam inter generationem, & esse Patrem. Nam secundum propriam rationem, generatio dicit emanationem, siue originem: paternitas dicit habitudinem. Constat autem quod origo est ratio habitudinis, non habitudo ratio originis est. Et ideo generatio est ratio paternitatis, non econuerso:ideo conceduntur rationes ad hoc.

1. Ad illud igitur quod obiicitur in contrarium ꝙ non generat nisi persona distincta,dicendum quod verum est secundum rationem intelligendi. Necesse est enim ante generationem esse hypostasim (secundum rationem intelligendi loquor) sed non oportet præintelligere eam actu distinctam, quia ipsa distinguitur per proprietatem generationis distinctione completa, sicut melius patebit infra: tamen secundum rationem intelligendi ratio distinguendi inchoatur in innascibilitate: ideo generat, non vt prius distincta quodam modo innascibilitate.

A 2. AD illud quod obiicitur, quod non acquiritur per actum, dicendum quod in diuinis nulla proprietas acquiritur:quia quælibet est essentia: tamen secundum rationem intelligendi, origo siue emanatio originis,est ratio relationis, sicut in his inferioribus est ratio secundum esse. Vnde sicut actus generationis est æternus, ita & proprietas paternitatis æterna. Vnde quamuis non acquiratur per actum, inest tamen per actum:vnde illa propositio est falsa,& debet generaliter exponi sic: In his quę non insunt per actum, &c. & tunc minor est falsa. Potest tamen dici quod illud est verum de actu, qui elicitur ex habitu, sicut opus meritorium ex gratia:sed actus generationis non elicitur, nec intelligitur elici ex paternitate, ideo non oportet præintelligere paternitatem ad hoc quod intelligatur generare.

B 3. AD illud: Aut generat,quia Deus, aut quia pater, &c. dicendum, quod generat, quia Deus innascibilis:& spirat, quia improcessibilis. Quod obiicitur, quod innascibilitas dicitur secundum priuationem, dicunt aliqui, quod priuatio non est ratio habitus,scilicet pura:sed priuatio aliqua cum habitu substrato,est ratio. Vnde sicut aliquis homo liberalis inuitat ad comedendum,quia solus,sic pater generat ex liberalitate,& ne sit solus:& ideo cum semel generauit, & spirauit, non amplius generat, quia iam non amplius est solus, quamuis sit liberalis. Aliter tamen est dicendum sicut dictum fuit,quod innascibilitas est priuatio, quæ secundum rem est perfecta positio.Innascibilis enim dicitur pater,quia non est ab alio, & non esse ab alio est esse primum, & primitas est nobilis positio. Primum enim ratione primi, adeo dicit nobilem positionem, & conditionem, vt videbitur,quod ad

C positionem primi sequitur positio secundi. Vnde quia primum, ideo principium,quia principium, ideo vel actu,vel habitu est principiatum. Quoniam igitur ratio primitatis in aliquo genere est ratio principiati in illo,ideo quia pater est primum respectu emanationis, generationis,& processionis,generat, & spirat. Et quoniam esse primum in genere generationis, quia innascibilis, est esse primum in gen ere spirationis, quia Deus improcessibilis; ideo generat, quia Deus innascibilis, & vltra non est ponere quare est innascibilis. Cum enim innascibilitas dicat primitatem, & status sit in primo, ideo, &c. Et hoc est quod dicitur infra dist. 29. circa principium. Pater est principium totius diuinitatis, quia à nullo: & hoc est,quod in pluribus locis supra positum est.

Instat Scot. contra hoc dictum q. 4. ibi. Contra istam rationem.

Aug. lib. 4. de Trin. 20. to. 3. Distinct. 2. & 11.

D QVOD autem mouet ad hoc,dicendum primum: Est antiqua positio magnorū Doctorum,qui dixerunt quod innascibilitas in patre dicit fontalem plenitudinem.Fōtalis autem plenitudo consistit in producendo. Sed constat quod non ideo quia creaturam producit, dicitur in eo fontalis plenitudo, quia hoc conuenit tribus:nec ideo quia producit Spiritum sanctum, quia hoc conuenit filio:igitur fontalis plenitudo in patre ponit generationem in eodem. Si ergo innascibilitas est fontalis plenitudo, pater,&c.

MOVET etiam communis opinio, quæ dicit innascibilitatem esse proprium patris, sed non potest esse proprium, & maxime proprium quod importat notionem, secundum quod importat puram priuationem,sic enim conuenit essentiæ, & Spiritui sancto: igitur aliquid po-

E nit. Non absolutum, constat quia ratione illius non pōtest esse proprietas: sed non potest ponere respectiuum positiuum respectu producentis,igitur de ratione sua ponit respectu producti. Sed secundum rationem intelligendi, prima ratio respiciendi aliquem, vt productum, est generatio:ergo ad innascibilitatis positionem sequitur positio generationis:igitur:&c.

MOVET etiam verbum Hilarii 12. de Trinitate,vbi dicit quod pater est auctor filii. Constat autem,quod per auctorem intelligit non factorem,sed genitorem. Eo ergo conuenit patri esse genitorem, quo conuenit ei esse auctorem :auctorem autem esse conuenit ei per id quod dicit auctoritatem esse in patre.Sed summa auctoritas est in patre ratione innascibilitatis: ergo conuenit hypostasi

patris

patris ratione innascibilitatis generare, & hoc videtur dicere verba Hilarii 12. de Trinitate. si quis attendat, & similiter in quarto.

In lib. de causis. MOVET etiam verbum Philosophi, qui dicit quod principia quanto sunt priora, tanto potentiora, & quod causa prima plus influit, & quod quæ est simpliciter prima, summe habet influere per omnem modum. Si ergo videmus in ordine causarum, inter quas est ordo essentialis, quod primitas facit esse summam influentiam in causa, & maiorem influentiam secundum essentiam, pari ratione vbi est ordo personarum, primitas in prima persona est ratio producẽdi alias: & quia innascibilis dicit primitatem, hinc est quod dicit fontalem plenitudinem respectu productionis personalis. Et huius signum videmus, quod prima in generibus sunt principia aliorum, & quæ sunt simpliciter prima, ita quod in eis sit status, vt in pluribus habent potentiam infinitam, sicut punctus respectu linearum, & vnitas respectu numerorum, sic etiã diuina essentia, quia prima respectu creaturarum. Vnde fortassis, quia diuina essentia est prima, ideo est omnipotentissima. Et quia omnis essentia sequitur essentiam triũ personarum, impossibile est, quod vna persona producat aliquid sine altera. Quamuis autem potentia producendi respectu personarum infinitarum non debuerit esse, sicut supra demonstratum est, attamen si per impossibile poneretur quod mille personæ producerentur, necesse esset quod omnes immediate procederent à persona patris. Quia sicut causa prima necessario in omni productione sequenti immediate operatur, sic suo modo in personis. *Dist. 7.*

AD hoc autem mouet ratio. Sicut enim possibile est intelligi hypostasim Patris, & Filii, non intellecta hypostasi Spiritus sancti, sic etiam possibile est intelligi hypostasim patris, nulla alia persona intellecta. Et tunc quidẽ intelligeretur, non intellecta paternitate. Et certum est quod possibile est hoc intelligi. Possumus enim non intellecta personarum pluralitate intelligere diuinam naturam, & habentem illam, & quod illam non habeat ab alia, ita intelligunt gentiles. Igitur sic intelligendo, contingit de isto dicere & intelligere quod possit generare. Per quid ergo potest? Nihil inuenio in illa hypostasi non commune præter innascibilitatem. Si ergo generatio nõ potest ei inesse per illud quod est commune, inest ei per illud quod est proprium, hoc autem est innascibilitas: ergo, &c.

RVRSVS sicut videmus plures personas in vna natura, sic plures proprietates in vna persona: ergo sicut ad perfectionem completissimam necesse est omnes personas reduci ad vnam, quæ sit principium aliarum, sic omnes proprietates personæ reduci ad vnam, quæ sit ratio illarum. Sed in patre est paternitas, & innascibilitas, & spiratio: sed innascibilitas non est reducibilis ad alias, ergo necesse est quod aliæ reducantur ad innascibilitatem, quæ est, sicut dixerunt, fontalis plenitudo.

AMPLIVS: Paternitatis & generationis proprietas quantum est de generali sua significatione communicabilis est, vt patet in creaturis, quia genitus generat, & filius vnus fit pater alterius. In diuinis autem paternitas est incommunicabilis, ergo cum hoc non sit de ratione paternitatis inquantum paternitas, erit de ratione alicuius quod est incommunicabile: hoc autem erit innascibilitas, siue primitas, quia primum non potest dare alii primitatem: & innascibilis non potest generare innascibilem, ergo videtur quod in diuinis hypostasis Patris ideo generet, quia innascibilis.

Arist. 1. Poster. contex. 13. POSTREMO: Cum idem sit primum, & principium, sicut patet, & Philosophus dicit, aut ideo est primum quia principium, aut econuerso. Constat quod ei conuenit ratio principii, quia est primum, ideo per se hoc habet. Et constat quod status est in primo principio, non quia principium, sed quia primum. Et constat quod illa est conditio nobilitatis: ergo cum Pater sit totius deitatis principium, vt dicit Augustinus, hoc est quia primum, ac per hoc quia innascibilis. Hoc sine præiudicio aliorum dictum est. Vtraque enim harum positionum magna est, & neutra est contemnenda: hæc autem videtur magis cadere in intellectu quam prima: maxime si respiciatur ipsius paternitatis propria acceptio, quæ est vere relatio, & simul natura cum filiatione, nec potest abstrahi à natura, & proprietate relationis: vnde ita importat habitudinem ad Filium, sicut & generare. Ideo & ista positio intelligibilior videtur, & melius patebit infra cũ agetur de innascibilitate.

QVÆSTIO III.

An diuinarum proprietatum sit aliqua abstractio.

S. Thom. 1. p. q. 40. art. 3.
Et de Pot. q. 8. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 26. q. 4.
Henricus in summa art. 55. q. vlt.
Richard. 1. Sent. dist. 26. art. 2. q. 1.

VTrum contingat proprietates abstrahi. Et quod non, videtur: quia omnis abstractio supponit concretionem, sed in eis solum proprie est concretio, in quibus est denominatiua prædicatio: ergo si hoc est in accidentibus tantum, videtur quod vbicumque est ponere proprietatem abstrahibilem, ibi est etiam ponere proprietatem accidentalem: sed talis nullo modo ponitur in diuinis: ergo, &c. *Fundamenta.*

ITEM vbicumque est abstractio, abstractum est simplicius concreto, hoc non habet instantiam: sed in diuinis non est maior simplicitas, & minor, cum omne quod est ibi sit simplicissimum, & in fine totius simplicitatis est: ergo in diuinis non cadit abstractio.

ITEM Omnis abstractio, aut est vniuersalis à particulari, aut formæ à materia. Sed in diuinis nec est vniuersale, nec particulare, nec forma, nec materia: ergo in diuinis non est abstractio. *Auct. 3. de ani. com. 8.*

ITEM: Quandocumque abstrahitur aliquid ab aliquo, minus est quod remanet quam ante abstractionem erat, quia vtrumque aliquid est: nihil enim non abstrahitur ab aliquo, nec nihil à nihilo, sed aliquid ab aliquo: ergo si paternitas à persona vel hypostasi est abstrahibilis: ergo minus haberet de entitate quam cum paternitate. Sed contra: Paternitate abstracta, intelligitur hypostasis esse Deus: ergo si minus haberet de entitate quã cum paternitate, intelligeretur Deus non habere summum esse.

1. CONTRA: Magister dicit in littera, paternitas, filiatio, processio, ipsas tantum relationes significant: aut ergo aliquid adhuc respondet in re, aut nihil. Si nihil, ergo falso, & inaniter significant. Si aliquid, ergo videtur quod sint abstrahibil. s à parte rei. *Ad Oppositum.*

2. ITEM: Non intellecto filio, nihilominus potest intelligi hypostasis Patris esse: sed non intellecto Filio non potest intelligi paternitas: ergo abstracta proprietate, adhuc potest intelligi hypostasis illa esse, cuius erat proprietas. Sed quandocumque aliqua duo sic se habent quod vnum potest intelligi sine alio, vnum potest abstrahi ab altero: ergo vere potest intelligi proprietas abstrahi ab hypostasi.

3. ITEM: Cum dico personam, intelligo habentem naturam cum proprietate incommunicabili, sed cõstat hoc totum non simul intelligi: ergo prius vnum, postea alterum: ergo prius intelligo naturam, deinde habentem, & tertio proprietatem incommunicabilem: ergo vnumquodque per se est intelligibile: ergo & proprietas sine subiecto: ergo ab ipso est abstrahibilis. Si tu dicas mihi quod à parte intellectus potest abstrahi non à parte rei. Contra: Secundum hoc si abstractio est à parte modi intelligendi: ergo notio, & persona non differunt nisi solo modo loquendi, & hoc est supra improbatum. *Replic.*

4. ITEM: Relatio in diuinis est vera relatio, quia vt dicit Boetius, Deus non est sine relatione relatus. Sed vbi est ve- *Boetius de Trin. in fi.*

vbi vere quantitas & quantum, ibi vera abstractio, non tantum à parte intellectus, sed etiam à parte rei: ergo etiam pari ratione vbi est vera relatio, & vere relatus, ibi est abstractio.

5. ITEM: Quandocumque aliqua proprietas habet distingui ab alia secundum rem à qua non distinguitur secundum suppositum, ibi est abstractio non solum à parte intellectus sed etiam à parte rei: sed paternitas differt ab innascibilitate, non autem differt ab innascibili Patre, ergo vere & proprie est abstrahibilis proprietas, siue notio à persona, non solum à parte nostra, sed etiam à parte rei.

CONCLVSIO.

In diuinis personis realis abstractio non reperitur, quamuis secundum quendam modum intelligendi abstrahatur communicabile ab incommunicabili.

RESP. AD Arg. Dicendum quod abstrahi aliquid ab aliquo est dupliciter. Vno modo, abstractione, quæ habet totum à natura rei, & sic abstrahitur vniuersale à particulari, & forma à materia, quoniam vtrobique est compositio, & diuersitas. Alio modo est abstractio, quæ totū habet ab intellectu nostro. Intellectus enim noster cum intelligit, aliquid completū, de necessitate dupliciter intelligit, siue sub duplici ratione, scilicet modū ipsius *quod est*, & ipsius *quo*. Semper enim cum aliquid intelligit, considerat ipsum intelligibile per aliquam relationem, per quam etiam ipsum capit, & ita intellectus noster est resolubilis in intellectum ipsius *quod est*, & ipsius *quo*, quia cōpositio erat circa ipsum. Quoniam igitur realis abstractio præsupponit compositionē, quæ nullo modo est in Deo, nec quantum ad essentiam, nec quantum ad personam, ideo nullo modo est ibi abstractio à parte rei. Rursus: Quoniam Deum intelligimus secundum possibilitatem intellectus nostri, intellectus noster intelligit Deum per modum ipsius *quod*, & ipsius *quo*, & intellectus noster est resolubilis: & quia resolubilis, etiam compositus, quamuis res non sit composita: quantum ad ipsum potest esse abstractio, & separatio, vt intelligat ipsum *quo est*, quod est non intellecto. Et quoniam modus significandi consequitur modum intelligendi: ideo contingit significare ipsum *quo* in abstractione, & hoc ex parte communicabilis, vt cum dicitur Deitas, & ex parte incommunicabilis, vt cum dicitur paternitas. Concedo ergo, sicut manifestant primæ rationes quod non est ibi realis abstractio.

1. 2. 3. AD illud quod obiicitur in contrarium de significatione, dicendum quod aliquid respondet à parte nostri intellectus, nec oportet quod respondeat abstractio. Sicut enim intellectus noster, licet sit compositus, vere intelligit simplex per modum compositi, quia ponit illam compositionem circa se, non circa rem intellectam, ita est omnino intelligendum de abstractione. Et ita patent duo sequentia, quæ sunt sumpta à ratione intelligendi.

AdReplic. AD illud quod obiicitur quod tunc differunt solum modo loquendi, dicendum quod sicut tactum fuit in distinctione præcedenti, relatio secundum comparationē ad subiectum transit: secundum comparationem ad obiectum, siue terminum manet, quia abstractio est formæ à subiecto, non à termino: quia paternitas abstrahit à Patre non à Filio, & quantum ad comparationem ad subiectum est omnino idem, ideo nullo modo est abstrahibilis à parte rei. Nihilominus tamen differre potest aliquo modo per comparationem ad obiectum, quæ quidem differentia sumitur à parte rei: sed sicut illa differentia nihil facit ad compositionem, ita nihil facit ad abstractionem.

Non placet istud Scoto q. 1. quoli.

4. 5. ET sic patent duo sequentia, quia relatio manet, & distinguitur ab alia: sed hoc est per comparationem ad obiectum non ad subiectum.

QVÆSTIO IV.

An liceat contrarie opinari de notionibus.

Alexand. Alensis 1. p. q. 68. Memb. 1. Art. 2.
S. Thom. 1. p. q. 33. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 32. q. 1. art. 5.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 34. p. 2. q. 2.

VTrum peccatum sit, contrarie de notionibus, siue proprietatibus opinari. Et quod non videtur, quoniam Sancti contrarias opiniones habuerunt de Scripturis, & tamen non peccauerunt, sed solum erat eis pœna. Vnde Augustinus: Falsa pro veris approbare non est natura hominis instituti, sed pœna damnati. *Fundamenta.* *Aug. lib. 1. Retract. c. 9. & lib. 3. de lib. arb. c. 18. to. 1.*

ITEM Hieronymus: Quod de Scripturis veritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur: sed notiones non habent veritatem à Scripturis, sed inuentæ sunt à Magistris: ergo licet multa ibi eadem ratione contemnere, qua probare. *Hieron. super Mat. 4. 23. in quadam Hom.*

ITEM hoc videtur ratione, quia numerus notionum, & huiusmodi non sunt de illis, quæ sunt necessaria ad salutem: sed contraria opinari licet in his quæ non spectant ad viam salutis, & hoc sine peccato.

ITEM: Si est ibi peccatum, ergo aut fidei, aut morum. Non fidei, quia non est contra articulos. Non morum, quia credere falsum non respicit mores: ergo nullum peccatum.

1. CONTRA: De duobus contrarie opinantibus circa notiones, necessarium est alterum dicere falsum circa diuina: sed mendacium circa diuina est mendaciū in Christiana religione, & hoc est grauissimum peccatum: ergo, &c. *Ad oppositum.*

2. ITEM: Duobus contrarie opinantibus circa notiones, necesse est alterum decipi, & errare: sed error circa diuina est periculosissimus. Vnde Augustinus de Trinitate: Nec periculosius alibi erratur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Si ergo error circa humanitatem Christi est peccatum: ergo & circa notiones multo fortius. *Ca. 3. to. 3.*

3. ITEM: Cum proprietates sint ipse Deus, qui dicit vel credit proprietates esse quod non sunt, vel non esse quod sunt, dicit de Deo quod non est: sed qui dicit Deū non esse quod est vel econuerso, errat errore peccati: ergo cum alter opinantium sit huiusmodi: ergo: &c.

4. ITEM Sicut dicit Augustinus, non solum ille mentitur qui dicit falsum, sed etiam qui asserit dubium: sed vterque opinantium dicit quid dubium, quia nulla opinio duorum est certa, ergo vterque mentitur: sed qui mētitur circa verum peccat mortaliter, vel venialiter, sed plus qui mortaliter: ergo vterque peccat.

CONCLVSIO.

De notionibus licet aliter opinari sine peccato, non tamen asserere, quia vbi est præsumptio, non deest peccatum.

RESP. ad arg. Dicendum quod contrarie opinari, vel potest esse circa ea quæ spectant ad doctrinam Christianæ religionis, vel circa ea quæ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis. Circa ea quæ spectant ad doctrinam humanæ inquisitionis licet contraria opinari, & asserere, quia illa non faciunt ad salutem. Asserere autem contraria in his quæ spectant ad doctrinam Religionis distinguendum est. Nam quædam sunt de necessitate fidei, quædam de necessitate Scripturæ, quædam sunt his annexa, vt sunt quę faciunt ad fidei explicationem, & Scripturæ expositionem. Circa ea quæ sunt de necessitate fidei opinari contraria simpliciter est peccatum in altero, scilicet qui falsum opinatur. Et si sit simplex opinio, est peccatum erroris: si autem assertio, & defensio, non tantum error, sed hæresis dicenda est. In his autem quæ sunt de certitudine Scripturæ, ignorantes Scripturas licet contrarie opinari, nec est culpa, vt si vnus simplex homo credat, quod Iacob fuit Pater Isaac, alter non

alter non, sed econuerso. Et primus quidem licet suspicetur, vel opinetur falsum, tamen non peccat, quia ignorat Scripturam. Scienti autem Scripturam non licet: immo peccat si simpliciter opinetur. Si autem defendat, hæreticus est iudicandus: quoniam contradicit Scripturæ sacræ. In his autem quæ sunt annexa fidei, vel Scripturæ, aut vna opinio sequitur ad fidem, vel Scripturam, & ad alteram sequitur oppositum, & tunc dicendum quod ante percontationem licet contrarie opinari, sed post percontationem non licet; immo peccatum est, sicut in his quæ determinata sunt per fidem, & Scripturam, sicut fuit de opinione Porretani circa proprietates. Dicebat enim illas non esse Deum, & ad hoc consequitur contrarium fidei. Cum enim Ecclesia adoret proprietatem, tunc adoraret non Deum, & non Deus esset adorandus. Vnde postquam ostensum est sibi inconueniens, nisi retractasset errorem, fuisset ab Ecclesia hæreticus iudicatus: sed hoc retractauit in concilio Rhemensi, vt dicit Bernardus: In his quæ sunt annexa fidei, & non sequuntur nec repugnant ei, quia dubia sunt, licet opinari: sed non licet asserere dubium circa Deum, quia opinari est rationis conferentis, sed asserere dubium circa Deū, est rationis superbientis. Concedendum ergo quod vterque opinans si asserat, peccat, non propter errorem, sed propter præsumptionem, & sic concedendum quod licet ibi contrarium opinari.

Infrà dist. 33. q. 1.

Bern. serm. 80. in cantica to. 1.

1. Ad illud quod obiicitur quod mēdacium in Christiana religione, &c. Dicendum quod non est mendacium, quia neuter dicit contra credulitatem in Christiana religione, quia non est de necessitate fidei, vel morum.

2. Ad illud quod obiicitur, quod error ille est periculosus, dicendum quod verum est inquantum est contrarius fidei: sed si est de his quæ non spectant ad fidem, non est verum.

3. Ad illud quod obiicitur quod peccat qui dicit Deū non esse quod est, &c. Dicendum quod illud verum est si sit determinatum per fidem vel Scripturam, aliter non peccat nisi asserat, vel defendat.

4. Quod vltimo obiicitur concedendum est: nam qui propria auctoritate de Deo asserit vel affirmat quod nec scriptura nec fides dicit, nec ad illa sequitur, præsumptuosus est iudicandus etiam si verum dicat: & si dubitet corde, & affirmet ore, mandax est si vtroque modo asserit, superbus est.

DISTINCT. XXVII. PARS II.

De proprietatibus personarum secundum quod diuersis nominibus exprimuntur per vocabula minus vsitata.

Hic non est prætermittendum quod sicut Pater, & Filius, &c.

Expositio textus.

Diuisio.

Svpra egit Magister de proprietatibus personalibus secundum quod exprimuntur per nomina magis vsitata, hic agit secundo de eisdem prout exprimuntur per vocabula minus vsitata. Et habet hæc pars quatuor partes. In prima Magister assignat nominum differentias, per quæ conuenit ipsas proprietates exprimi, auctoritatibus confirmans nomina illa esse propria. In secunda vero assignat quandam regulam in qua discernuntur propria à communibus, ibi: *Et hic est aduertenda quædam generalis regula.* In tertia opponit contra prædictam regulam, & determinat, ibi: *Hic quæritur cum dicitur Deus de Deo.* In quarta ex illa solutione elicit aliam regulam, ibi: *& est sciendum quod secundum nomina substantiæ.*

* * *

Secundum quod sapientia est, & essentia, hoc est quod Pater: secundum quod verbum, non hoc est quod Pater.
Dub. I.

Contra, quia aut hoc tenetur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non solū secundum quod sapientia est vnū per essentiam cum Patre, sed etiā inquantum verbum. Si personaliter, tunc est falsum quod secundum quod sapientia, sit hoc quod personaliter Pater. Item: Cum hoc sit neutri generis, videtur quod stet pro essentia, & ita verbum semper est hoc quod Pater, scilicet vnum per essentiam vel substantiam.

Resp. Dicendum quod hoc stat ibi pro significato termini, vt sit sensus: Verbum secundum quod sapientia, hoc est, quod Pater, quia secundum quod sapientia aliquid ei attribuitur quod etiam Patri, scilicet significatum huius nominis, *sapientia.* Similiter altera est vera, Filius secundum quod verbum non est hoc, quod Pater, quia aliquid attribuitur Filio secundum quod verbum quod non conuenit Patri. Vnde *secundum* dicit ibi habitudinem sub ratione formali, & pronomen hoc importat & demonstrat proprium significatum termini: & ideo quia sapientia significat essentiale, tenetur in prima essentialiter: quia significatum verbi est personale, tenetur in secunda personaliter. Vel aliter potest dici quod tenetur essentialiter, & secundum quod dicit habitudinem per modum formalis, vnde sicut alio est Deus, alio est Pater, quia diuinitate est Deus, paternitate Pater, ita quod nec paternitate Deus, nec deitate Pater, ita accipit Augustinus, cum dicit secundum quod verbum non est hoc quod Pater, vt non negetur vnitas in natura: sed vt negetur habitudo eius, quod est *secundum*, quia verbum inquantum verbum non dicit vnitatem essentiæ, sed distinctionem personæ, econtra sapientia.

Eadem proprietate siue notione dicitur Verbum, & imago, qua Filius. Dub. II.

Contra: quia si hoc est verum, ergo ibi est synonymia, vel inculcatio verborum, aut aliqua differentia.

Resp. Dicendum quod differentia est, & vna differentia potest accipi sic, vt verbum dicatur, quod procedit ab interioribus: imago, quod imitatur in exterioribus, & Filius complectitur vtrumque, & ideo magis & communius dicitur Filius quam aliquid aliorum. Vel aliter: Omnia hæc tria important similitudinem alterius: sed si Filius importat illam similitudinem naturaliter emanantem, imago vt expresse imitantem, verbum vt aliis exprimentem quantum est de se siue natum exprimere, ideo Filius frequentius nominatur illa persona propter hoc quod ipsam emanationem & habitudinem illam nomine importat proprio. Vel aliter: Imago importat illam similitudinem vt conformem, verbum importat illam vt mentalem, siue spiritualem: sed Filius connaturalem, & sic patet diuersa ratio significandi eandem habitudinem, & illa eadem proprietas est, nec tamen synonymia. Et in prima acceptione præit intentio Verbi. In secunda intentio Filii. In tertia intentio Imaginis. Tamen inter omnes, modus medius est conuenientior.

Ita & de solo Filio, &c. Dub. III.

Videtur falsum dicere quod solus Filius est Deus de Deo, quia Spiritus sanctus est Deus de Deo, non ergo solus Filius.

Resp. Dicendum quod ista exclusio artatur ex modo loquendi. Quod patet, quia non dicit simpliciter hoc: sed loquens de Patre & Filio dicit, non ambo Deus de Deo, sed solus Filius, ita quod ex ipso modo loquendi solus artatur ad faciendam exclusionem pro Patre.

Secundum nomina substantiæ tantum dicitur illud de illo.

Dub. IV.

Videtur hoc falsum, quia bene dicitur Filius de Patre per nomina quæ non sunt nomina substantiæ. Si tu dicas quod intelligit secundum idem nomen. Obiicitur quod bene dicitur procedens de procedente, & principium de principio, siue spirans de spirante, hæc tamen nomina non dicuntur secundum substantiam. Itē quæritur de hoc quod statim addit: ibi: *Licet illa nomina substantiam non significent*, quia si hoc, ergo significat relationem, ergo hoc nomen, *Deus*, significat relationem. Et iterum si non significat substantiam, sed relationem: ergo possent pro eis poni nomina relatiua: ergo Pater de Patre.

B

RESP. Dicendum quod dici hoc de hoc, est dupliciter scilicet secundum idem nomen, vel secundum aliud. Secundum idem non potest esse nisi conueniat duobus: & quia nomina duabus personis conuenientia fere omnia sunt essentialia, licet aliqua sint notionalia, ideo regula Magistri vt in plurimum veritatem habet. Tamen quidam libri habent *maxime*. In quibus non est, potest poni pro Glosa: & sic cessat obiectio, quia Magister non intendit excludere nisi nomina propria quæ dicuntur de vno solo. Quod obiicitur quod nomina non significant substantiam, dicēdum quod significationem accipit pro suppositione, & tantum valet non significant, quantum non supponunt.

ARTICVLVS I.

C

AD intelligentiam eorum, quæ dicuntur de verbo, in parte ista quatuor quæruntur. Primo de verbi significatione. Secundo de connotatione. Tertio de ipsius comparatione. Quarto de translatione.

QVÆSTIO I.

An Verbum in diuinis dicatur essentialiter, vel notionaliter.

Alex. Alensis 1. p. q. 62. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 34. art. 1.
Et de Verit. q. 4. art. 2. & 4.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 27. q. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 27. p. 2. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 27. art. 1. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sentent. dist. 27. q. 4.
Thom. Argent. 1. Sent. dist. 27. q. 1. art. 4.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 27. q. 3.

D

Fundamenta.

VTrum verbum dicatur essentialiter, vel notionaliter. Et quod dicatur notionaliter ostenditur primo auctoritate per canonicam beati Io. elegantissime exprimentis incarnationem: Verbum caro factum est, sed vnio non est facta nisi in persona filii, ergo verbum non exprimit nisi personam filii, & proprie, ergo, &c. *Cap. 1. b.*

ITEM August. 15. de Trin. In Trinitate non dicitur verbum nisi filius, neque donum nisi spiritus sanctus. *Cap. 11.*

ITEM Anselm. in Monol. Apertissimum est, quia nec ille cuius est verbum potest esse verbum suum, nec verbū potest esse ille cuius est verbum. *Cap. 37.*

E

ITEM ratione videtur, quia verbum est quod emanat à mente per modum conceptionis: ergo verbum de se dicit conceptum: sed esse conceptum, & genitum sunt idē: sed genitum est notionale, ergo, &c.

ITEM Verbum dicitur, quod emanat per modum perfectæ expressionis: sed esse imaginem est proprium filii, ergo & verbum.

ITEM omne verbum dicit respectum ad dicentem, sed esse respectiuum in diuinis est notionaliter dictum, si dicat respectum ad personam: sed dicens non potest esse nisi persona, &c.

Ad oppositum.

CONTRA: quod dicatur essentialiter, ostenditur sic. Sicut dicit August. 9. de Trinitate: Verbum est cum amore notitia, sed notitia est essentialiter dictum, ergo, &c. *Cap. 10.*

A

2. ITEM verbum est quo res manifestatur, & exprimitur, sed manifestari est cuiuslibet personæ, & manifestatio est essentialis, ergo & verbum. Si tu dicas quod non dicitur manifestatio simpliciter, sed manifestatio alteri⁹, obiicitur tunc, quia Spiritus sanctus est manifestatiuus filii per Ioannem: Ille me clarificabit, &c. *Io. 16. b*

3. ITEM hoc ipsum ostenditur per comparationem ad dicentem, quia verbum dicitur respectu dicentis: sed dicētes sunt tres, sicut dicit Ansel. in Monol. Vnusquisq; in Trinitate se dicit, ergo verbum est trium: sed nihil est trium nisi essentiale, ergo, &c. *Cap. 28.*

4. ITEM sicut dicit Anselmus in Monol. Dicere nihil aliud est quam cogitando intueri, sed hoc est essentiale, ergo & verbum. Si dicas, quod dicere secundum quod essentialiter dicitur non habet correspondens verbum. Contra: Sicut dicit Anselmus, Pater se dicendo, generat verbum: sed omnis actus secundum quem persona reflectitur supra se est essentialis, ergo & dicere prout est essentiale respondet verbum, ergo, &c. *Cap. 60.* *Anselmus Replic. in Monol. 31.*

5. ITEM hoc ostenditur per comparationem ad id quod per verbum dicitur. Nihil medium inter creaturā, & Creatorem est notio, vel notionale, quoniam mediū, qualiter distat ab extremis: sed verbum est medium, quoniam omnia per verbum facta sunt, ergo, &c.

CONCLVSIO.

Verbum æternum in diuinis tantum notionaliter, & non essentialiter dicitur.

RESPOND. ad Arg. Ad hoc dixerunt aliqui quod *dicere*, tripliciter accipitur in diuinis. Vno modo *dicere*, est idem quod intelligere. Alio modo, quod generare. Vnde Augustinus exponit illud Genes. 1. Dixit, id est, filium genuit in quo omnia disposuit. Tertio modo *Dicere* idem est quod creare, & verbum non respondet ei, quod est *Dicere* inquantum increatum, nisi secundum quod *Dicere* idem est, quod generare, & ita conuenit soli Patri. Sed istud non videtur intelligibile, quod sit loqui sine verbo, & quod aliquid sit dicere, cui non respondeat verbum, sicut nec generare sine genito, nec nosci sine notitia. Et hoc etiam ipse modus loquendi & intelligendi abhorret, quod dicat & loquatur sine omni verbo. Ideo voluerunt aliqui dicere, quod cum dicere accipiatur essentialiter, & personaliter, quia tres sunt qui dicunt, & qui dicuntur, sicut dicit Anselmus. Ideo verbum dicitur essentialiter & personaliter. Et secundum istam viam soluere nituntur obiecta ad vtramque partē. Sed hoc est contra Augustin. & contra Ansel. expresse. Nam August. dicit quod verbum eo ipso quod verbum, dicitur ad alterum. Similiter Ansel. Apertissimum est quod verbum non est ille cuius est verbum. Et hoc patet etiam per auctoritates August. quas Magister adducit in littera, & Anselmus in Monolog. hoc expresse negat. Propter hoc intelligendum, quod *Dicere*, est idem quod loqui: *Loqui* autem est dupliciter, vel ad se, id est apud se, vel ad alterum. Loqui ad se, nihil aliud est quam aliquid mente concipere. Mens autem concipit intelligendo: & intelligendo aliud, concipit simile alii: intelligēdo se, concipit simile sibi, quia intelligentia assimilatur intellecto. Mens igitur dicendo se, apud se concipit per omnia simile sibi, & hoc est verbum conceptum. Loqui autem siue dicere ad alterum, est conceptum mentis exprimere, & huic dicere respondet verbum prolatum. Dicendum ergo, quod sicut in nobis dupliciter accipitur *Dicere*, ita in Deo. Nam *Dicere* Dei apud se, vel ad se, hoc est intelligendo, concipere, & hoc est generare prolem similem: & huic *Dicere* respondet verbum natum, id est, verbum æternum. Alio modo *Dicere* est exterius se exprimere, & sic idem est *Dicere*, quod se per creaturam declarare, & huic *dicere* respondet verbum creatum, & verbum temporale. Concedendum ergo quod verbum sicut & *Dicere* dupliciter accipitur, scilicet æternaliter, & temporaliter. Et verbum temporaliter *Aug. lib. 7. Trin. c. 2. & 3.* *Ex Ansel. Monol. 31.*

est creatum

est creatum, nec est Deus, nec est in Deo, sed creatura respectu Dei. Verbum æternum est Deus, & est illius solius cuius est concipere, sicut Dicere, est illius solius cuius est concipere. Ideo rationes probantes verbum dici notionaliter, sunt simpliciter concedendæ.

1. 2. Ad illud quod obiicitur, quod verbum est notitia, & verbum est manifestatiuum. Dicendum, quod ista non est tota ratio verbi, sicut nec nosse est tota ratio Dicere, & manifestare, sed necesse est quod cadat ibi conceptum: & quia notitia concepta & manifestatio per cōceptum super solum filium non Spiritum sanctum, ideo patet illud quod obiicitur secundo.

S. Thom. 1. p. q. 34. art. 1. ad 3. ait: Dicere supra intelligere addit tantum expressionē. Scot. dist. 2. 1. lib. p. 2. q. 4. & ad Replic. quol. q. 1. art. 2. ait: Dicere est actus intellectus, & non intelligendi.

Ad illud quod obiicitur de verbo in comparatione ad dicentem. Dicendum quod dicere non dicitur essentialiter nisi secundum quod dicitur respectu verbi creati, & secundum quod notat effectum temporalem: secundum vero quod dicit respectum æternum, sic solus vnus est dicens.

Qvod ergo obiicitur, quod dicere non est aliud quam cogitando intueri. Dicendum quod verum est vbi intuitus non est sine concepto, vt in nobis, & in Patre, sed in Filio non est, nec similiter in Spiritu sancto. Quãuis enim se intelligant, tamen non concipiunt prolem, quia non est in eis fœcunditas ad generandum. Si quæras rationem huius: Augustinus te docet 15. de Trinitate, quia nos non intelligimus nisi per intelligentiam, & illa semper est genita. In illa autē Trinitate beata, aliter est quam in imagine, quia quælibet persona intelligit. Et ideo intelligere non dicit ibi rationem concipiendi, ac per hoc non complectitur totam rationem dicendi, vel verbi in Deo, vt in nobis.

Aug. lib. 9. c. 12. to. 3.

4. Ad illud quod obiicitur quod actus reflexus supra se, &c. Dicendum quod siue dicatur apud se, siue exterius ad alterum, vtroque modo implicat apud se actum absolutum, & respectiuum. Dicere enim apud se est cogitando, siue intelligendo se, conceptum gignere, & ratione primi est reflexio, sed ratione secundi est relatio. Similiter dicere exterius, est se, vel conceptum declarando aliquid extra formare. Vnde dicere vtroque modo reflectitur supra dicentem & dictum. Supra dicentem, ratione absoluti: supra dictum, ratione comparati, & sic manifesta est illa obiectio, quoniam dicere non tantum est absolutum: & ideo non est essentiale semper.

5. Ad illud quod obiicitur quod verbum est mediū, dicendum quod duplex est medium, scilicet essentiæ, intelligentiæ, & verbum non est medium in essendo, sed extremum, quoniam ipsum verbum omnia fecit: sed solum in intelligendo, quia Pater per Verbum omnia dicit: & hoc infra melius dicetur.

QVÆSTIO II.

An nomine Verbi importetur respectus ad creaturas.

Alexand. Alensis 1. p. q. 62. Memb. 1. art. 4.
S. Thom. 1. p. q. 34. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 27. q. 2. art. 2.
Et de Verit. q. 7. art. 5.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 27. q. 5.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 27. princ. 2. q. 4.
Richardus 1. Sentent. dist. 27. art. 2. q. 3.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 27. q. 3.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 27. q. 3. dub. 1.

Fundamenta.

De Verbi æterni connotatione, & est quæstio vtrū Verbum æternum connotet aliquid ex parte creaturæ. Et quod sic, videtur primo auctoritate Psalmi: Dixit, & facta sunt: ergo cum *dicere*, non sit aliud quam Verbum proferre, & ad *dicere* sequatur *facere*, & ad *facere* ipsum *factum*, ergo ad verbū sequitur factum: ergo videtur quod verbum connotet aliquid creatum. Si tu dicas hoc esse dictum de *dicere* prout accipitur temporaliter, & respondet ei verbū creatum. Contra: August. 11. confessionū: Verbo tibi coæterno dicis quæcunq; dicis, & fit quidquid dicis, vt fiat, nec aliter quā dicendo facis: ergo videtur quod illud sit intelligendum de Verbo æterno.

Psal. 32. b

Prope medium cap. 7. tom. 1.

A Item: Augustinus in lib. 83. q. tractans illud Euangelii: In principio erat Verbum, dicit: Melius in hoc loco Verbum interpretamur, vt signetur non tantum ad Patrem respectus, sed etiam ad ea quæ facta sunt operatiua potentia, ergo Verbum dicit respectum ad facta: sed constat quod de Verbo æterno loquitur, scilicet quod erat in principio.

Quæst. 63. tom. 4. Ioan. 1. a

Item super illud Psalmi: Semel locutus est Deus, dicit Augustinus: id est, Filium genuit in quo omnia disposuit. Si ergo Verbum non tantum importat generationē, imo etiam dispositionem omnium, ergo ad omnia dicit respectum.

Psal. 61. b

Item Anselmus in Monolog. Cum summus Spiritus seipsum dicit, dicit omnia quæ facta sunt: ergo eodem verbo dicit se, & creaturas: sed Verbum dicit respectum ad illud quod per Verbum dicitur, ergo non tantum ad Patrem, sed etiam ad ea quæ facta sunt, dicit respectum: ergo, &c.

Ca. 3. to. 3.

B

1. Contra: Omne quod connotat temporale, dicitur temporaliter: sed verbum non dicitur temporaliter in diuinis, quia in principio erat verbum: ergo Verbum non connotat temporale, quia omnis creatura vel creatum temporaliter incipit, accipiendo large tempus: ergo verbum nihil connotat in comparatione ad creaturas. Si tu dicas quod connotat in habitu non actu, sicut æterna dispositio & prædestinatio. Contra: Si nunquam aliquid fieret, vel fiendum esset, adhuc Pater seipsum diceret: ergo & verbum mente conciperet: ergo verbum esset si numquam vlla creatura esset futura vel præsens: ergo: &c.

Ad Oppositum. Ioan. 1. a

C

2. Item: Dicere verbum est necessarium, quoniam sicut in præcedentibus probatum fuit, productio personæ est necessaria: sed productio creaturæ est contingens. Vnde cum producit eam, posset non producere: si ergo simpliciter necessarium non claudit in se contingens, verbū non dicit respectum aliquem ad creaturam.

Dist. 6.

3. Item: Creator & creaturæ summe sunt distantia, ergo in nullo communicant: si ergo verbum Patris est vnum, & summe vnum, ergo illo verbo cum dicatur Deus Pater, impossibile est creaturam dici: ergo si creatura non dicitur illo verbo, non ergo dicit respectum ad creaturam.

4. Item Si verbum dicit respectum ad creaturam: ergo poterit dici verbum creaturæ: quod expresse negat Anselmus in Monolog. verbū quod creaturam dicit nequaquam est verbum creaturæ Si tu dicas mihi quod dicit respectum ad dicentē principaliter: vnde non potest dici nisi verbum Patris; eadem ratione cum Spiritus dicat respectum ad spirantem principaliter, non poterit dici spiritus Moysi, vel Heliæ, quod est contra Scripturam.

Cap. 32.

D

5. Item si dicit respectum ad creaturam, cum omne nomen dicens respectum ad creaturam, sit essentiale, non personale, verbum nullo modo dicitur personaliter, quod est contra prædeterminata.

Conclvsio.

Verbum æternum de se connotat respectum ad creaturam per modum exemplaritatis, dispositiua virtutis, & operatiua in potentia, & non in actu.

E

Resp. ad arg. Dicendum est, sicut dicit Augustinus: Tunc verbum dicitur vel generatur, quando mente similitudo, vel imago alicuius cognoscibilis concipitur: & verbum illud respicit quod respicit similitudo concepta. Quoniam igitur mens nostra, nec simul, nec vno & eodem videt se, & alia: ideo alio verbo dicit se, & alio alia, immo aliis: tot enim in eo sunt verba quot intellecta. Summus autem Spiritus in Patre, se & omnia vno aspectu & eodem cognoscit: & cum intelligit se & alia, cognoscit vt aliorum principium: & quia in ipso vis conceptiua concipit similitudinem omnia circumplectentem sub intuitu vno, siue aspectu: concipit, siue generat vnum verbum, quod est similitudo Patris imitatiua, & similitudo

Ex 15. de Trin. c. 10. & 11. to. 8.

Ex Ansel. Monol. 31. tom. 3.

rerum exemplatiua, & similitudo operatiua: & ita tenet quasi medium: & dicitur Pater operari per verbum: & vlterius ipsi verbo attribuitur quod sit Dei virtus, & Dei sapientia. Et ita patet quod verbum diuinum dicit respectum ad Patrem, dicentem ipsum, à quo generatur per omnia non similem. Dicit etiam respectum ad creaturā per modum exemplaritatis dispositiuæ & virtutis operatiuæ. Et quia ista non dicunt respectum in actu, sed solum in habitu: & dico quod sicut exemplar dicit respectum in habitu, & potentia similiter, quia multa scit Deus, & potest, quæ non facit; sic & verbum æternum. Vnde sicut supra dictum est de dono, ita etiam nunc intelligendum de verbo. Concedendæ igitur sunt rationes probantes, q̄ dicit respectum, sed non connotat effectum actualiter. Vnde prima ratio quæ probat de effectu actuali, soluenda est sicut in opponendo tactum est, quia ibi loquitur de *dicere* secundum quod ei respondet verbum creatum quod est quasi verbum prolatum, sed tamen illud *dicere* est per verbum increatum, sicut pater dicitur operari per filium, & hoc est quod dicit August. quod æterno verbo dicis quæcumque dicis, & fit quidquid dicis. Potest tamen dici, quod illud *dicere* est æternum, & tantum valet quantum *disponere*: sed hoc non dicit effectum, sed respectum in habitu, & hoc concessum est, quod verbum dicit. Et quod iste sit intellectus Augustini, patet per litteram sequentem, & *simul & sempiterne dicis*. Nec tamen simul & sempiterna fiunt quæcumque facis. Ex hac auctoritate patet veritas responsionis, quod verbum dicit habitualem respectum.

Dist. 18.

Lib. 11. confess. cap. 7. tom. 1.

Ad illud quod obiicitur in contrarium, quod nullum æternum connotat temporale, dicendum quod verum est in actu, vnde verbum proprie loquendo non connotat effectum, sed dicit respectum, non ad creaturam iam existentem, vel etiam futuram tantum, verum etiam possibilem fieri, & sic patet respōsio ad instantiam quam inducit in contrarium.

2. Ad illud quod obiicitur, quod productio verbi est necessaria & æterna, sed creatura, contingens, dicendum quod quamuis actualis productio creaturæ sit voluntaria, tamen potentia producendi, & scientia, est necessaria. Impossibile enim est, Deum non posse: & impossibile est Deum nescire creaturas producere.

3. Ad illud quod obiicitur, quod non communicant in aliquo, dicēdum quod verum est de communitate essentiali, & prædicatione, & hoc modo non communicant in verbo, quia verbum est Deus, non creatura: nihilominus tamen secundum aliquam rationem possunt habere respectum ad idem. Nihil enim impedit, quod vnius & eiusdem Deus sit principium, & creatura sit effectus, & ita est de verbo æterno quod dicit respectum ad Patrem, vel ad principium, ad creaturam autem, vt ad effectum.

4. Ad illud quod obiicitur, quod tunc potest dici verbum creaturæ, dicendum quod sicut patet ex ratione nominis, verbum dicit respectum, vt ad producentē, quia dicitur verbum dicentis, similiter donum: & quia principalis respectus importatus per nomen, solum dicitur respectu personæ, ideo nec Filius dicitur verbū creaturæ, nec Spiritus sanctus donum creaturæ. Et si tu obiicias de hoc nomine *Spiritus*, dicendum quod prout de spiritu Heliæ dicitur, non accipitur sub actu personali, quia Spiritus sanctus dicitur spiritus Patris, & Filii tantum, sed accipitur ab actu spirandi. De quo Ioannes: Spiritus vbi vult spirat, & iste est actus essentialis, vnde sicut dicitur Deus Heliæ, quia fouet Heliam, vel ab aliquo alio actu, ita dicitur spiritus Heliæ, quia spirat Heliæ: ita etiam posset dici Spiritus sanctus Heliæ, sicut dicitur in Daniele: Suscitauit Deus Spiritum sanctum pueri iunioris. Nec hoc est contra Magistrum, quia ipse loquitur de spiritu prout est nomen impositum à proprietate personali, & magis determinatum est illud totale nomen, quod stet pro persona quam hoc nomen *spiritus* per se, & ideo frequentius inuenimus spiritum dici alicuius hominis quam Spiritum sanctum alicuius hominis: attamen inuenitur alicubi, quia sicut dicitur spiritus Heliæ, quia in eum spirat, & inspirat, ita Spiritus sanctus Heliæ, quia ei sancta inspirat: & ideo fortassis ibi dictum est, quod suscitauit Spiritum sanctum, quia non fuit ad futura prædicendum, sed ad iniquum iudicium retractandum.

Ioan. 3. b

Sup. d. 18. Dan. 13. e

5. Ad illud quod obiicitur, quod nomen dicens respectum ad creaturam non est notionale; dicendum, quod verum est si illum pure dicat: sed verbum non tantum ipsum dicit, nec principaliter dicit, sed principaliter dicit respectum ad Patrem, sicut & de dono dictum est. Magis autem Filius & Spiritus sanctus nominantur nominibus dicentibus respectum ad creaturam quam Pater: quoniam secundum rationem intelligendi, & appropriandi, quasi medium sunt inter nos & Deum, & secundum rationem appropriandi sunt reducētes ad Deū. Vnde secundum August. Pater est principium ad quod reducimur: Filius forma quam sequimur, & Spiritus sanctus gratia qua reconciliamur. Vnde & ipsi magis proprie nobis dari dicuntur quam Pater, &c.

De vera Relig. c. 55. circa fin. tom. 1.

QVÆSTIO III.

An prius sit, secundum rationem intelligendi, Verbum, an sapientia, siue notitia.

Alex. Alens. 1. p. q. 62. Memb. 1. art. 2.
S. Thom. 1. p. q. 34. art. 2.
Et de Verit. q. 3. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 27. q. 2. art. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 27. art. 2. q. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 27. q. 3.

De comparatione verbi ad sapientiam. Et cum filius sit verbum & sapientia, quæritur quod istorum sit prius secundum rationem intelligendi. Et quod sapientia prius sit, videtur per August. 9. de Trin. cap. 10. Verbum est cum amore notitia: ergo verbum secundum rationem intelligendi addit supra notitiam: sed quod se habet per additionem ad aliud, præsupponit illud, ergo, &c. Item notitia dicit essentiale, sed verbum personale: ergo cum essentiale sit cōmunius, & esse communius secundum rationem intelligendi sit prius, ergo, &c.

Fundamenta. Eccli. 1. a

Item verbum dicit respectum ad creaturas, sapientia autem dicit quid absolutum de ratione sui nominis: ergo cum absolutum secundum rationem intelligendi sit prius respectiuo, ergo & sapientia quam verbum.

Contra per Eccl. 1. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, fons dicit rationem principii: ergo verbum est principium sapientiæ: sed quod est principium, est prius secundum rationem intelligendi necessario, ergo verbum prius quam sapientia.

Ad oppositum. Eccli. 1. a

2. Item verbum sicut dicit Aug. in lib. 83. quæstionum dicit operatiuam potentiam: sed potentia sicut dicit Richardus, secundum rationem intelligendi prior est quam sapientia, ergo, &c.

Quæst. 63.

3. Item verbum dicit similitudinem interius conceptam, sapientia dicit habitum, vel habilitatem ad cognoscendum. Sed conceptio similitudinis & specierum præcedit ipsam habilitatem, ergo & verbum præcedit sapientiam in intelligendo. Iuxta hoc quæritur, cum filius dicatur verbum & sapientia, propter quid sapientia solum est appropriatum non proprium, verbum autem est proprium. Et iterum, cum filius sit filius, & imago, & verbum proprie, quæritur quæ sit differentia istorum nominum. Si enim non est differentia nisi in voce, tunc videntur esse nomina synonyma.

CONCLVSIO.

Notitia atque sapientia intellectus in filio, est prior secundum rationem intelligendi, ipsius verbi intellectu.

Resp. ad arg. Dicendum quod in intellectu verbi cadunt istæ conditiones. s. intelligētis cognitio, similitu-

Fundamenta.

A dinis conceptio, & alicuius expressio. Et hoc patet si cõsideremus generationem verbi secundum Anselm. in suo Monol. qui dicit sic: Cum cogito notum hominem absentem, format acies cognitionis in se talem imaginẽ eius qualem illam per visum oculorum in memoriam attraxi, quæ imago in cogitatione verbum est eiusdem hominis quem cogitando dico. Habet igitur mens rationalis cum cogitando se, intelligit secum imaginem suam ex se natam id est, cogitationem sui ad sui similitudinem quasi sua impressione formatam: quę imago eius verbum est. (Ansel. ibid.) Hoc itaque modo quis negat summam sapientiam cum se dicendo, intelligit, gignere consubstantialem sibi similitudinem, id est, verbum suum? Verbum autem non est aliud quam similitudo expressa, & expressiua, concepta vi spiritus intelligentis, secundum quod se, vel aliud intuetur. Vnde patet, quod intellectus B verbi præsupponit intellectum notitiæ, & generationis, & imaginis: intellectum notitiæ, intuitu spiritus intelligentis: intellectum generationis, in conceptione interiori: intellectum imaginis, in similitudine per omnia conformi, & superaddit his omnibus intellectum expressionis. Quoniam igitur intuitus intelligentis non dicit respectum, ideo ipsa sapientia & notitia non dicit proprium. Sed quoniam conceptio & similitudo dicunt respectum, ideo necesse est tam nomen filii, quam imaginis, quam etiam verbi proprie dici. Et rursus patet ordo in dicendo, & patet etiam differentis modi dicendi ratio. Nam sapientia, vel notitia dicit primum in intelligendo, deinde filius qui dicit ipsam emanationem siue conceptionem, deinde imago quæ dicit modum expressum emanandi, & tertio loco verbũ, quod dicit hæc C omnia, & superaddit rationem exprimendi, & manifestandi. His visis, facile est ad obiecta respondere. Concedo enim, quod secundum rationem intelligendi, intellectus notitiæ & sapientiæ sit prior.

1. Ad illud quod obiicitur, quod est fons sapientiæ, dicendum quod illud intelligitur de sapientia creata.

2. Ad illud quod obiicitur, quod dicit potentiam operatiuam, dicendum quod Verbum, etsi habeat omnipotentiam sicut Pater, tamen ipsum Verbum non dicit potentiam operatiuam de ratione sui nominis, nisi inquantum illa potẽtia est operatiua, præuia dispositione: & quoniam dispositio est actus sapientiæ, ideo sapientia prior in intelligendo est.

3. Ad illud quod obiicitur, quod similitudo est prior D habilitate in intelligendo, dicendum quod istud verum est in quibus est sapientia per acquisitionem, sicut in nobis, sed non sic in Deo, immo econuerso, quia ex intuitu mentis summe sapientis oritur Verbum quod dicitur esse summa sapientia, ita quod similitudo concepta non dat sapientiam concipienti, immo magis accipit. Quod vltimo quæritur iam determinatum est.

QVÆSTIO IIII.

An nomen verbi recte sit translatum ad diuina.

Alex. Alens. 1. p. q. 62. Membro 1. art. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 27. art. 2. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 27. q. 4.

(Ad oppositum.) E DE translatione huius nominis *Verbum* ad diuina. Et quod nullo modo debeat transferri, videtur. Omnis translatio est secundum similitudinem: sed nihil in creatura vanius est verbo, quia statim dum fit, transit, & non est. Verbum autem Domini manet in æternum, ergo *&c.*

2. Item cum sit verbum intelligibile & sensibile secundum duplex dicere, quæritur, quod istorum transferatur. Et quod non exterius vult Aug. 15. de Trin. (Cap. 11. tom. 3.) Verbũ exterius non est verbum, sed signum verbi: ergo si Verbũ diuinum est verum verbum, ergo, *&c.*

3. Item exterius verbum exit à dicente, Verbum autem diuinum semper est in dicente: quia ego in patre, dicit Veritas: (Ioa. 14. c) ergo, *&c.*

A Item videtur quod nec ad similitudinem interioris cognitionis, quia dicit Augustin. 16. de Trinit. (Cap. 16. tom. 3.) Cogitatio est quid volubile, in Deo autem nihil est volubile, ergo, &c.

4. Item cogitationes mortalium timidæ sunt & incertæ prouidentiæ nostræ: (Sap. 9. a) sed in verbo diuino nulla est falsitas, nulla dubietas, ergo, &c.

5. Item multa cogitamus quæ nobis displicent: sed Verbum diuinum est per omnia placens, ergo, &c. Item multa cogitamus quæ non possumus: sed verbum diuinum est omnipotens, ergo, &c.

(Fundamenta.) Contra: Inter omnia creata imago est expressior, ergo inter omnes emanationes ea est expressior quæ est in imagine: sed emanatio similis verbo increato in imagine, est emanatio verbi à mente, ergo expressiua, ergo conuenienter transfertur. B

Item quod dicatur per comparationem verbi intellectus, hoc videtur per comparationẽ ad res extra, quoniam Ecclesiasticus secundum aliam translationem 70. (Eccl. 37. c) Principium omnis operis verbũ: sed per Dei filium omnia sunt facta, ergo, &c.

Item quod verbum vocis sit simile, videtur quia verbum dicitur, quia expressiuum, & manifestatiuum, vnde nec patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare, (Matt. 11. d) sed hoc maxime est in verbo vocis. Nam verbum interius non patet nisi per verbum vocis: ergo verbum increatum dicitur ad similitudinem exterioris verbi.

Item Basilius: (Basili. contra Euno. lib. 2.) Filio Dei attribuitur sensus, sapientia, virtus, verbum, & lumen. Sensus quo cogitantur omnia, sapientia qua omnia disponuntur, virtus qua cuncta C fiunt, verbum quo annunciantur, lumen quo clarescunt. Si ergo verbum dicitur ratione annunciationis, & hoc pertinet ad verbum vocis, patet quod illud verbum dicitur ad similitudinem verbi prolati.

Conclusio.

Verbi creati interioris nomen conuenienter ad diuina dicitur translatum.

(Fundamenta.) Resp. Ad Arg. Dicendum quod sicut ratio paternitatis per prius reperitur in Deo quam creaturis, tamen ipsum nomen est translatũ à nobis ad Deum; sic ratio lucis, sic sapientiæ, & horum similium, sic etiam ratio verbi: D & significatum per prius & nobilius est in Deo quam in hominibus, vel in nobis: tamen nomen translatum est à nobis ad Deum: Translatio autem fit propter duo. Vna ratio est propter similitudinem expressam. Alia ratio est propter instructionem nostram, & hæc duo hic sunt. Primum quidem est expressa similitudo verbi creati ad increatum ad quam insinuandam distinguit beatus Aug. in lib. 15. de Trin. (Cap. 10. in fine, & c. 11 tom. 3.) verbum secundum triplicem differentiam, Nam vnum est verbum sensibile, aliud est verbum intelligibile, tertium est verbum medium. Verbum sensibile attenditur in prolatione vocis, verbum intelligibile in cogitatione rei, verbum medium in cogitatione vocis. Et est ordo, quia primo cogitat aliquid homo quid sit, secundo qualiter debeat cogitatum pronunciare, tertio pronunciat. Sicut ergo ratio Trinitatis reperitur in E sensu, reperitur in ratione conuersa ad sensum, reperitur in ratione secundum se, sic & ratio verbi: (11. de Trin. cap. 2. & 3. 9. de Trin. c. 4. & lib. 10. cap. 11.) Et quemadmodum trinitas, in qua consistit expressa similitudo, non est in sensu, nec in inferiori parte rationis, sed in ratione secundum se, sic cum tripliciter dicatur verbum, in nullo consistit similitudo expressa nisi in verbo intelligibili, & hoc est verbum quod ad nullam pertinet linguam. (Aug. lib. 15. cap. 11. hæc omnia quæ sequuntur.) Vnde dicit, quod qui hoc potest videre, aliquo modo videt illius verbi similitudinem. Similitudinem autem istius verbi ad illud assignat quantum ad tria, scilicet quantum ad emanationem siue originem, quantum ad dispositionem, quantum ad vnionem. Nam hæc tria in filio Dei est considerare: Originem, secundum quam dicitur Filius: dispositionem æternam, secundum quam

dicitur mundus archetypus & ars plena omnium rationum viuentium: & vnionem, secundum quam dicitur homo factus. Similitudo est in origine. Nam sicut filius per modum naturæ procedit per omnia Patri similis, sic verbum intellectus à mente procedit per modum naturæ per omnia ei simile & æquale, vnde dicitur mentis cõceptus. Quantum ad dispositionem est similitudo, nam sicut homo nihil operatur rationabiliter quod non præcogitet & mente concipiat, sic Deus Pater in verbo omnia disposuit. Et sicut dispositio nostra vel præconceptio potest esse etiam si non sequatur opus, sic & dispositio æterna, & præcognitio non ab opere dependet. Quãtum vero ad vnionem, est similitudo. Nam sicut verbum mentis vnitur voci vt innotescat, & tamen non transit in vocem, sed manet integrum in mente, sic per omnia in verbo æterno intelligendum est quod vnitum est carni, & non transit in carnem, sed manet integrum apud Patrem, & hæc igitur est similitudo. Sed tamen hæc similitudo non attenditur in verbo mentis generaliter. Nam sicut dicit idem Augustinus, frequenter cogitamus quæ nescimus, & sic verbo nostro coniuncta est fallacia. Frequenter quæ nolumus, & tunc coniuncta est displicentia: Frequenter quæ nõ possumus: & tunc iuncta est impotentia. Diuinũ autem verbum est verissimum, placentissimũ; omnipotentissimum, ideo expressa eius similitudo non consistit in verbo nostro nisi sit verbum certæ notitiæ, & complacentiæ, & potentiæ, & hoc est verbum quod consistit in cogitatione iuncta sibi affectiua, & operatiua. Vnde Augustinus 9. de Trinitat. Verbum est cum amore notitia, & si addatur virtus, tunc est ratio perfecta, & sic verbum est cum amore, & virtute, & notitia. Transfertur igitur verbum à verbo interiori secundum prædictas similitudines, & prædeterminatas conditiones, & hæc est ratio ex parte rei. Ratio autem ex parte nostra est, quia diuina intelligimus per creata: quoniam ergo cum audimus Patrem & Filium, cogitamus de Patre carnali & Filio, vt subleuemur ad cogitandum generationem spiritualem, ideo diuinissimus Ioannes qui totus erat in contemplatione diuinitatis eleuatus, verbi nomine vsus est dicens: In principio erat Verbum: quod Verbum qui intelligit, multum proficit in cognitione Filii Dei.

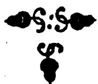
Ca. 10. to. 3.

Ioan. 1. A

His visis, patent obiecta. Concedo enim, quod verbum exterius non habet expressam similitudinem, tum quia vanum, tum quia procedit exterius, tum etiam, quia non est verbum, sed verbi signum, verbum autem interius habet horum opposita. Concedo etiam quod verbum interius dubium, vel falsum, vel impotens, vel displicens non habet expressam similitudinem, sed verbum quod habet oppositas conditiones.

1. 2. 3. 4. 5. AD illud quod obiicitur ad oppositum, quod verbum intelligibile habet similitudinem, concedendum est. Quod autem obiicitur de verbo sensibili, dicendum quod aliquam habet similitudinem: sed non expressam, ideo translatio non est secundum ipsum, sed secundum interius quod est similius, vt patet. Nullum autem verbum potest per omnia illi assimilari, nam illud solum habet cum dicente identitatem substantialem, & simultatem naturalem, quia est simul natura & duratione: quæ conditiones, vt dicit B. Augustinus, non insunt nostro verbo, & ideo quamuis sit similitudo, est tamen nonnulla dissimilitudo: & ideo potest recte dici translatio, quia non est per omnia similis, & sic omnia patent.

Lib. 15. de Trin. ca. 11. tom. 3.

DISTINCT. XXVIII.

QVOD NON TANTVM TRES PRÆDICTÆ PROPRIETATES SVNT IN PERSONIS, SED ETIAM ALIÆ QVÆ DE ALIIS SIGNIFICANTVR NOMINIBVS, VT INGENITVS.

PRÆTEREA considerare oportet quod non tantum tres prædictæ proprietates siue notiones in personis sunt, verumetiam aliæ, quæ alijs notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen, ingenitus, *relatiue dicitur de patre tantum, & aliã designat notionem quam Pater vel Genitor. Non est enim idem esse Patrem & esse Ingenitum, id est, non ea notione Pater dicitur qua ingenitus. Pater enim, vt prædictum est, dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo Pater à Filio auctoritate generationis, differt etiã proprietate innascibilitatis, id est, quia ingenitus. Vnde Augustinus distinguens inter proprietatem qua Pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5. libro de Trinitate, sic ait: Non est hoc dicere ingenitum quod est Patrẽ dicere: quia etsi filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Et si gignat quisque filium, non ex eo ipse est ingenitus, quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur Pater quia ingenitus. Idem: Cum de Deo Patre vtrumque dicitur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, filium. Cum vero ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid non sit, ostenditur. Hoc exemplis planum faciendum est: Quod dicitur ingenitus, hoc ostenditur quod non sit filius: sed genitus, & ingenitus commode dicuntur: Filius autem latine dicitur, sed vt dicatur, infilius, non admittit loquendi consuetudo: nihil tamen intellectui demitur si dicatur, non filius: quemadmodum etiam si dicatur non genitus pro eo quod dicitur ingenitus nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandum quid vel sinat, vel non sinat dici vsus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantum dicamus ingenitum, sed etiam non genitum quod tantũ valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quam non filium? Negatiua porro particula non id efficit, vt quod sine illa relatiue dicitur, eadem præposita, substantialiter dicatur, sed id tantum negatur quod sine illa aiebatur: sicut in alijs prædicamentis cum dicimus: Homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit: Non homo est, non aliud genus prædicamenti enunciat, sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio. Homo est: sic secundũ substantiam nego, cum dico: Non homo est: At si tantum valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur Filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non Filius. Relatiue autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porro quid est, nisi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cum ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quod ex genitore sit: ita cum dicitur ingenitus, non ad se dicitur, sed quod ex genitore non sit, ostenditur. Vtrumque tamen relatiue dicitur. Quod autem relatiue pronunciatur, non indicat substantiam. Quamuis ergo diuersum sit genitus, & ingenitus non tamen indicat*

Cap. 6. to. 3.

Eodem ca.

Ibid. infra.

Lib. 5. c. 7. infra.

Lib. & cap. eisdẽ infra.

Lib. & cap. eisdẽ infra.

diuersam

diuersam substantiam, quia sicut filius ad Patrem, & non Filius ad non Patrem refertur, ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur necesse est. Ecce euidenter ostendit quod ingenitus relatiue dicitur, & de solo Patre accipitur: alia notio est qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atq; tantum valet cum dicitur ingenitus: quantum non genitus, vel non filius.

An sicut solus Pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus, vel non Filius.

Ideo solet quæri: Vtrum sicut solus pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non Filius: vt nec etiam Spiritus sanctus possit dici non Filius, vel non genitus. Quibusdam videtur quod Pater solus debeat dici non genitus, vel non Filius: Spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita inquiunt, non est dicendus nō genitus, vel non filius. Debet quidem dici, & credi Spiritus sanctus non esse genitus, vel non esse filius, sed non debet dici esse non genitus, vel non Filius. Aliis autem videtur quod cum Spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus, vel non filius. Quod autem Augustinus supra ait, tantum valere cum dicitur, ingenitus, quantum cum dicitur non genitus, vel non filius, etymologiam nominis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, non ratione prædicationis.

Opinio quorundam.

Opinio aliorum.

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur Pater ingenitus.

Si autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem in 5. lib. de Trinitate, ita aientem: Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, proprietate videlicet in vnoquoq; & originis, & innascibilitatis. Significata ergo in scripturis personarum intelligentia, & distinctio innascibilitatis, natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. Discretio ergo, vel distinctio personarum in scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio.

Lib. 5. non longe à fine.

Arriani nitebantur probare alterius substantiæ Patrem, alterius Filium, quia ille ingenitus: iste genitus: quibus respondens Ambrosius, dixit se hoc nomen in Scripturis non legisse diuinis.

Illud etiam taceri non oportet, quod Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse Patrem, alterius Filium, quia ille ingenitus, & iste genitus dicitur, cum diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambrosius eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis Scripturis hoc nomen, scilicet, ingenitus, non legisse, ita inquiens in libro de incarnationis Dominicæ sacramento. Cum dudum audierint quidam, dicentibus nobis filium Dei qui generatus est, Patri qui generauit inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit, quia generatio non potestatis, sed est naturæ, aduersus quidem illam quæstionem vocem sibi arbitrantur occlusam, sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes: Quo modo possunt esse ingenitus, & genitus vnius naturæ atq; substantiæ? Ergo vt respondeam mihi proposita quæstioni: Primo omnium in diuinis Scripturis, ingenitus, nusquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare, quæ non sunt scripta, cum ea quæ

Occurrit instantiæ Arrianorum. Cap. 8. to. 2.

A sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptum non sit? Nonne ipsi aduersantur, & auctoritatem calumnia sua derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine, ingenitus, nolebat vti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subticere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac aliis lectorib. secure credi possunt. Sunt etenim quædam quæ non tantæ sunt religionis, & auctoritatis, vt eis nos oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire. Verum silentio aliquando præteriri queunt, nec illius tamen sunt peruersitatis, quin, cum opportunum fuerit, eis vti liberum habeamus.

An diuersum sit esse Patrem, & esse Filium.

B Præterea quæri solet, cum supra dictum sit, quia aliud est dicere ingenitum, aliud Patrem, & quod diuersum sit genitus, & ingenitus, vtrum similiter diuersum sit esse Patrem, & esse Filium, an idem. Ad quod dicimus, quia ex eodem sensu quo dicitur diuersum genitus, & ingenitus, & quo dicitur non esse idem dicere genitum, & ingenitum potest dici non esse idem, sed diuersum, esse Patrem, & esse Filium, vel esse Spiritum sanctum: quia non ea notione Pater est Pater, qua Filius est Filius, vel qua Spiritus sanctus est Spiritus sanctus. Ideoq; ex hoc sensu cōcedimus quod aliud est esse patrē, & aliud est, esse Filium, quia alia notio est, qua Pater est Pater, alia qua Filius est Filius. Sed si C transponas, vt dicas, aliud est Patrē esse, aliud Filium esse, variatur intelligentia: & ideo nō conceditur. Est.n. sensus talis, ac si dicatur, aliud est quo Pater est, nō quidē Pater, sed est: aliud quo Filius est, non quidem Filius, sed est: quod penitus falsum est. Eo enim Pater est, quo Pater Deus est, id est, per essentiam, vel naturam: at Filius eo Deus est, quo Pater Deus est. Eo ergo Filius est, quo Pater est, & ita idem est Patrem esse, quod Filium esse: sed non est idem esse Patrem, & esse Filium. Vnde Augustinus in quinto libro de Trinitate ait: Quamuis diuersum sit esse Patrem, & esse Filium, non est tamen diuersa substantia, quia non hoc secundum substantiam dicitur: sed secundum relatiuum, quod tamen relatiuum non est accidens, quia non est D mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse Patrem, & esse Filium: quod iuxta rationem prædictam accipi oportet, quia scilicet alia notio est qua est Pater, alia qua est Filius. Non enim secundum essentiam Pater dicitur Pater, vel Filius, Filius, sed secundum relationem.

Aug. lib. 5. de Tr. c. 6. tom. 3.

Cap. 5. in fine.

Quo modo dicatur sapientia genita, vel nata, an secundum relationem, an substantiam.

Sciendum quoque est quod sicut solus Filius dicitur verbum, vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata, vel genita. Et ideo quæritur vtrum hoc relatiue dicatur, & si relatiue dicitur, an secundum eandem relatio- E nem qua dicitur verbum, & imago. De hoc Augustinus in septimo libro de Trinitate, ita ait: Id dici accipiamus cū dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, vt sit & Filius, & Imago. Et hæc duo cum dicuntur, id est, nata sapientia in vno eorum, eo quod est nata, & Verbum, & Imago, & Filius intelligatur. Et in his omnibus nominib. non ostendatur essentia, quia relatiue dicuntur. At in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur. Seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: vnde Pater & Filius simul vna sapiētia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas quod hic dicit Augustinus. Videtur enim dicere quod cum dicitur

Ca. 2. to. 3.

nata sapientia, ibi sapientia, essentiam significet, & nata, relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam: quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus quod in altero, id est, in eo quod nata est, eadem notio intelligatur, qua notatur cum dicitur verbum, & imago. In altero vero, scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est, demonstratur quod Filius sit essentia; quia sapientia secundum essentiam dicitur. Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligitur quod ipse, qui natus est, essentia est: Ibi tamen sapientia non pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam, vt sicut quando dicitur verbum, vel Filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate: Ita cum dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est, genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum cũ dicitur verbum, & cum dicitur nata sapientia, id est, eadem relatio, eademq́; hypostasis: cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod superius diximus, scilicet cum dicitur Pater, vel Filius, vel Spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur, vt cum dicitur paternitas, filiatio, sed etiam hypostases cum suis proprietatibus.

A B — Dist. 27.

Quod imago aliquando dicatur secundum essentiam.

Illud etiam sciri oportet, quia cum supra dictum sit, imaginem relatiue dici de Filio, sicut verbum, vel Filius, interdum tamen reperitur secundum substantiam dici. Vnde Augustinus in libro de fide ad Petrum dicit, quod vna est sancta Trinitatis essentialiter diuinitas, & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in quinto libro de Trinitate ait: Homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim, ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur quod imago aliquando essentiæ intelligentiam facit, & tunc ad se dicitur, & non relatiue.

C — Cap. 1. in sensu. — Circa principium.

DISTINCT. XXVIII.

De his quæ proprie, & æternaliter dicuntur de Deo, secundum relationem, seu proprietatem non personalem, quæ est innascibilitas.

***Praeterea considerari oportet, quod non tantum,** &c.*

Expositio textus.

Diuisio.

SVpra egit Magister de proprietatibus, quæ sunt personarum, & personales; hic incipit secunda pars, in qua agit de proprietatibus, siue relationibus non personalibus. Et diuiditur hæc pars in duas, quia proprietas non personalis est duplex, scilicet innascibilitas, & communis spiratio, quæ significantur per hoc nomen principium. Ideo primo agit de innascibilitate, secũdo de communi spiratione infra distinct. 29. *Est præterea aliud nomen*, &c. Prima pars habet duas. In prima determinat de proprietate innascibilitatis. In secunda, quia opposita circa opposita clarius elucescunt, tangit incidenter de proprietate innascibilitatis, & nascibilis infra distinctione eadem: *Sciendum quoque est, quod sicut filius.* Item prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit quid sit significatum huius nominis *ingenitus*, in se ostendens, quod sit proprium personæ patris, & differens à paternitate, & dictum secundum relationem. Secundo determinat significationem in æquipollenti, sicut in hoc nomine *non genitus*, & in hoc nomine *innascibilis*. ibi: *Ideo solet quæri vtrum, sicut solus*, &c. Adiungens quæ sit proprietas secundum quam pater dicitur ingenitus, ibi: *Si autem vis scire.* Tertio determinat huius nominis vsum, ostendẽs quod quamuis non habeat ortum ex scriptura, quod tamen liceat eo vti, quamuis Ambrosius videatur dicere contrarium hoc enim facit ad reprehendendum hæreticos, & hoc facit ibi: *Illud etiam tacere non oportet.* In quarta vero determinat quoddam dubium quod ex prædeterminatis habet ortum, ibi: *Præterea quæri solet*, &c. Similiter secunda pars, in qua incidenter determinat de proprietate filii, siue nati, habet duas, secundum duo quæ ibi tangit. Quia enim supra dictum fuerat, quod sapientia diceret commune, & imago proprium: ideo quia hoc posset generare dubium, quia inuenimus econtrario aliquãdo: ideo primo ostendit, quod sapientia nata proprie dicitur de filio. Secundo vero ostendit quod imago aliquando accipitur essentialiter, ibi: *Illud etiam sciri oportet.*

D E

Si filium non genuisset, nihil probiberet dicere eum ingenitum.

Dub. I.

Videtur secundum hoc quod accidat personæ ingenitæ generare, & ita esse patrem. Item ex hoc videtur sequi, quod remota paternitate adhuc remaneat persona patris, & ita paternitas non est proprietas personalis.

Resp. Dicendum, quod est loqui de intentione huius nominis *ingenitus* & *pater*, vel simpliciter, vel prout ponũtur in persona diuina. Si loquamur simpliciter, sic diuersæ sunt intentiones, & vna præter aliam est intelligibilis, & separabilis secundum rem, sicut patet in generatione hominum. Alio modo est loqui de his prout ponuntur circa personam diuinam, & sic dicũt aliam rationem innotescendi, & illæ duæ secundum rem omnino sunt inseparabiles, tamen secundum intellectum vna potest accipi præter alteram, & sic loquitur Augustinus non quod re separari possit, sed quantum ad intellectum nostrum. Sed quod possit intelligi aliquid præter alterum, hoc potest esse multipliciter, aut quantum ad intellectum apprehendentem, aut quantum ad intellectum resoluentem. Si primo modo, sic non potest intelligi aliquid sine aliquo quod est ei ratio intelligendi, sicut Deus præter deitatem, & homo præter humanitatem: potest tamẽ intelligi effectus, non intellecta causa, & inferius non intellecto superiori, quia potest quis apprehendere hominem non intellecto aliquo superiorum, sicut dicit Philosophus, quod qui vnum dicit, quodam modo multa dicit, non simpliciter, sed quodam modo, quia implicite. Alio modo contingit aliquid intelligere prẹter alterum, intellectu resoluente: & iste intellectus cõsiderat ea, quæ sunt rei essentialia, sic potest intelligi subiectum sine propria passione. Et hoc potest esse dupliciter, aut intellectu resoluente plene, aut intellectu semipleno, & deficiente. Intellectu resoluente semiplene, potest intelligi aliquid esse non intellecto primo ente. Intellectu autem resoluente perfecte, non potest intelligi aliquid, primo ente non intellecto. Secundum hunc triplicem intellectum, de comparatione patris & ingeniti, contingit loqui tripliciter: si enim loquamur de intellectu apprehendente, possibile est vnum istorum duorum intelligi altero non apprehenso, eo quod aliud est signatum vnius, aliud alterius. Si loquamur de intellectu resoluente, adhuc semiplene resoluit, accipiendo intellectum huius nominis *ingenitus* solum priuatiue, sicut accipiunt gentiles: sic potest intelligi vnum sine altero. Si loquamur de intellectu plene resoluente, cum *ingenitus* secundum quod est proprietas patris non dicatur solum priuatiue, imo ponat respectum positiuum, de necessitate ponit paternitatem, & sic verum est, quod ad esse *ingenitum*, necessario ponatur esse pater, cum ponatur plenitudo fontalis per ipsum tantum. Quando ergo dicit Augustinus quod non ideo dicitur pater, quia ingenitus: ipse loquitur de intellectu apprehendente, quia vnum non est propria ratio & prima intelligendi alterum: immo vtrumque scilicet *ingenitus* & *pater*, dicunt aliam rationem innotescendi, tamen secundum plenam resolutionem vna ponit aliam necessario. Vnde

Lib. 1. Post. d. 2. p. 2. — Arist. 5. Metaphys. contex. 12.

rio. Vnde distinctio personæ patris quasi inchoatur in innascibilitate, & cõsummatur in paternitate, & ideo nõ intellecta paternitate, non potest intelligi persona illa complete distincta: & ideo paternitas est notio personalis, quamuis in ratione intelligendi prius cadat innascibilitas.

Negatiua porro particula non id efficit, vt quod sine illa, &c.
Dub. II.

Videtur hoc falsum: quia homo dicitur secundum substantiam: tamen albedo potest dici non homo: ergo quia homo, & non homo contradictorie opponuntur, & de quolibet affirmatio, vel negatio: ergo albedo est non homo, & albedo est qualitas, ergo, &c.

B Si tu dicas quod Augustinus loquitur secundum quod facit negationem in genere, tunc obiicitur de hoc quod est non substantia, constat quod non potest facere negationem in genere: ergo cum non substantia non dicatur nisi de aliis generibus, patet, &c.

Resp. Dicendum quod modus dicendi secundũ substantiam circa terminum negatum, siue infinitum, est dupliciter accipere: aut quantum ad significatum, aut quantum ad suppositum. Si quantum ad significatum, quoniam tunc terminus negatus trahit significationem ab affirmato, idem est modus dicendi quantum ad significationem in termino negato, & affirmato. Vnde sicut homo dicitur secundum substantiam quantum ad significationem, ita & non homo. Quando enim dicitur hoc est homo, substantiam prædico. Quando autem dicitur, hoc est nõ homo, substantiam remoueo. Si autem loquamur quantum ad suppositum, tunc pro alio supponit terminus negatus, & affirmatus: sic opponit, & sic non intelligit Augustinus.

C

Non genitus ad non genitorem refertur.
Dub. III.

Videtur dicere falsum: quia omnis relatio ponit duo extrema: ergo si non genitus refertur ad non genitorem, necesse est ad hoc quod aliquis sit ingenitus, quod sint duo, quorum vnus sit non genitus, alter non genitor.

Contra: Esto per impossibile quod nullus esset nisi vnus solus, ille vtique esset non genitor.

D Resp. Dicendum quod referri ad aliquem, hoc potest esse dupliciter, aut secundum rationem existendi, aut secundum rationem intelligendi. Secundum rationem existendi, quando importatur habitudo realis: secundum rationem intelligendi, quando priuatur habitudo realis. Ad hoc enim quod intelligatur priuatio habitudinis, necesse est intelligere habitudinem: & ad hoc quod habitudo intelligatur, necesse est intelligi duo extrema, vt affirmata: & ita ad hoc, vt intelligatur priuatio habitudinis, siue relationis, necesse est intelligi duo extrema negata: & quantum ad hoc dicit Augustinus, non genitum referri ad non genitorem, quia non potest capi intellectus eius nisi per intellectum illius: & ita quãtum ad rationem dicendi, dicitur secundum relationem, sicut non homo dicitur secundum substantiam.

E

Cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet.
Dub. IV.

Contra: Ergo secundum hoc licebit loco sapientiæ ponere essentiam, cum faciat eius intellectum: quod falsum est.

Resp. Dicendum quod est loqui de nomine sapientiæ vel quantum ad significatum, vel quantum ad suppositum. Quantum ad significatum, dicit essentiam: sed tamen supponit personam, & ita adiectiuum respicit ipsum ratione suppositi, cum dicitur sapientia nata, non ratione significati: nec sequitur propter hoc, quod loco sapientiæ poni possit essentia, quia cum sapientia sit de nominibus mediis, potest supponere pro persona, & trahi ad suppositum: sed essentia cum sit abstractissimum nomen, non.

Imago aliquando essentia intelligentiam facit, &c.
Dub. V.

Videtur hoc falsum, quia imago semper connotat imaginatum: sed non potest esse idem imago & imaginatum: ergo semper dicitur relatiue.

Resp. Dicendum quod imago semper dicit respectum ad increatum, vel ad creatum, & quando dicit respectum ad increatum, dicitur personaliter, & relatiue, secundum rem. Quando autem respectum creaturæ, essentialiter dicitur & ad se, non quantum ad modum dicendi: sed quia toti Trinitati conuenit.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in præsenti distinctione, quatuor quæruntur. Primo quæritur, vtrum hoc nomen, *ingenitus*, siue *innascibilis*, dicatur secundum substantiam, vel secundum relationem. Secundo, supposito quod secundum relationem dicatur, quæritur, vtrum dicat eandem relationem, quam hoc nomẽ, *Pater*. Tertio quæritur vtrum innascibilitas sit proprietas, siue relatio personalis personæ Patris. Quarto, & vltimo quæritur, vtrum improcessibilitas dicat aliquam notionem in Patre.

QVÆSTIO I.

An ingenitus, siue innascibilis secundum substantiam vel relationem dicatur.

Alex. Alens. 1. p. q. 69. Membro 1.
Scotus 1. Sent. dist. 28. q. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 28. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 28 art. 2. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 28. q. 3.

QVod hoc nomen, *ingenitus*, dicatur secundum relationem, ostenditur per Augustinum qui dicit in li. 10. de Trin. & habetur in litera, non receditur à relatiuo prædicamento cum ingenitus dicitur: ergo dicitur secundum relationem. Fundamenta. Ca. 7. 10. 4.

Item in eodem libro, sicut dicitur genitus ad genitorem, ita ingenitus ad non genitorem: sed quod dicitur ad aliud, dicitur relatiue, siue secundum relationem: ergo, &c.

Item hoc ipsum videtur ratione, quia omne illud in quo differt persona à persona, dicitur secundum relationem, hoc patet: sed secundum hoc quod est ingenitus, differt Pater à Filio: ergo, &c.

Item nulla negatio priuat modum significandi, siue dicendi, sed genitus secundum relationem dicitur: ergo addita negatione, adhuc dicetur, ergo, &c.

1. Contra: Omnis relatio in diuinis aliquid ponit, illud certum est: sed ingenitus nihil ponit: ergo, &c. Probatio mediæ, si hoc nomen aliquid ponit, aut ergo secũdum quod negatiue, aut secundũ quod priuatiue tenetur. Nõ secundum quod negatiue, hoc constat. Si ergo secundum quod priuatiue tenetur, sed priuatio tollit actum, & ponit aptitudinem: ergo secundum hoc *ingenitus* idem erit quod aptus generari: sed nondum genitus, sed hoc nulli conuenit: ergo, &c. Ad Oppositum.

2. Item omnis relatio in diuinis in concretione significata importat distinctionem: & ideo nulla dicitur de essentia secundum modum denominationis: hæc enim est falsa: Essentia generat: sed ingenitus dicitur de essentia, nam diuina essentia est non genita, cum eius oppositum de essentia non prædicetur, scilicet genitus: ergo, &c.

3. Item negationes se habent econtrario affirmationibus: sed genitus est in minus quam relatus, & generatio quam relatio: ergo ingenitus est in plus quam non relatus, & ingeneratio quam non relatio, sed non relatus vel non relatio non dicitur secundum relationem, quia tunc opposita implicaret: ergo cum in plus sit hoc quod est *ingenitus*, non est in genere relationis: ergo, &c.

4. Item omnis relatio in diuinis aut est respectu principii, aut respectu principiati: ergo si hoc quod est *ingenitus* dicit relationem, aut respectu principii, aut respectu principiati. Sed nõ respectu principii, quia tunc pater haberet principiũ, quod est inconueniens. Si respectu principiati, tunc nõ eius est negatio cuius fuit affirmatio, nam *genitus* dicitur respectu principii, quia ab aliquo: ergo si ingenitus non dicitur respectu principii, tunc negatio non dicitur respectu eius, respectu cuius fuit affirmatio: ergo non dicit relationem ad principiatum, quia nõ permittit nomen: nec ad principium, quia non permittit res.

Conclusio.

Nomen, Ingenitus, dicitur secundum relationem priuatiue, & positiue, secundum quod proprie ipsi personæ Patris conuenit.

Resp. Ad Arg. Dicendum est quod circa hoc diuersæ sunt positiones, omnes enim posuerunt, quod hoc quod est, *ingenitus*, dicitur secundum relationem, sed differenter. Quidam enim dixerunt, quod *ingenitus* solum dicit relationis priuationẽ, & illud solum sufficit ad hoc quod dicatur notionaliter, quoniam priuatio potest esse principium distinguendi & innotescendi, sicut ouis non signata à signata. Et iterum negatio dicit nobilitatem, sicut non regi in rege, non causari in causa, non produci in principio. Sed ista positio non potest stare, quia pura negatio nec distinguitur nec dicit nobilitatem, nec distinguit. Non distinguitur: nam negatio relationis dicitur de essentia. Non dicit nobilitatem, nam omnis nobilitas ponit aliquid per modum positionis. Non distinguit, quia non est relatio. Alii posuerunt quod hoc quod est *ingenitus*, dicitur secundum relationem, & positiue, quia priuando vnam, ponit aliam, sicut inæquale priuat æqualitatem, & ponit relationem illi oppositam. Similiter & hoc quod est dissimile, vnde & relationem importat positiue. Sic hoc quod est *ingenitus*, priuando relationem ad genitorem, ponit relationem oppositam ad non genitorem, & hoc dicunt sensisse Augustinum qui dicit, quod sicut genitus ad genitorem, ita non genitus ad non genitorem dicitur. Sed ista positio non potest stare, quia non genitus, aut dicitur ad principium, aut ad principiatum. Si ad principiatum, ergo respectu illius non potest dici hoc nomen, *ingenitus*, cum genitus dicatur in respectu ad principium, & idem significatum sit in hoc nomine *genitus*, & *ingenitus*, & *ingenitus* differat sola negatione: ergo necesse est quod hoc nomen, *ingenitus*, dicatur respectu principii. Si autem hoc est verum: ergo secũdum hoc poneretur Pater habere principium respectu cuius dicatur, & iterum illud principium dicitur non genitor, sed non generare non dicit principium, sed priuationem illius. Tertius modus dicendi est quod hoc nomen, *ingenitus*, secundum quod assimilatur notio patris, dicitur secundũ relationem partim priuatiue, partim positiue. Propter hoc notandum, quod sicut dicit Augustinus idem est ingenitus, & nõ genitus. Non genitus autem tripliciter potest accipi, sicut non album, quia potest esse negatio in genere, vel extra genus, vel partim in genere, & partim extra genus. Et secundum quod est negatio extra genus, sic generaliter priuat, & non ponit aliquam qualitatem, sicut potest dici non album, quod non est in genere coloris, vel qualitatis. Secundum quod est negatio in genere, sic priuat albedinem, & ponit qualitatem contrariam vt non album, quia caret albedine, sed tamen est nigrum. Secundum quod partim in genere, partim extra genus, in

Augu. 5. de Tr. c. 7. & 10. 3.

Aug. 5. de Tr. c. 6. 7. & 9 & 10. 3. Hic impugnatur à Sco. dist. 28. q. 2. ar. 2. & q. 4. quolib. ibi. Contra istam rationem.

A genere scilicet, & extra genus proximum; sic non album dicitur quod caret tam albedine quam colore, habet tamen qualitatem. Per hunc modum intelligendum est in proposito, nam hoc quod est *ingenitum*, importat ordinẽ in ratione generis remoti, & ordinem ad principium in ratione proximi, & ordinem talem per modum naturæ in ratione completiui. Si igitur *ingenitus* sit negatio extra genus, sic dicitur *ingenitus* quod non generatur, nec etiam habet ordinem vel relationem, & hoc modo pure dicit priuationem, & dicitur de essentia, nec dicitur secũdum substantiam; nec secundum relationem, eo quod priuatio solum est. Alio modo potest esse negatio in genere, & tunc *ingenitus* dicitur quod non generatur, habet tamen ordinem ad principium, & hoc modo dicit relationem substratam: sed tamen ex hoc non dicit nobilitatem, &

B sic conuenit Spiritui sancto, nec tamen est notio. Tertio modo potest esse negatio quodam modo in genere, quodam modo extra genus, & sic dicitur *ingenitus* quod non generatur, habet tamen ordinem: sed non ad principiũ, & hoc modo dicit priuationem relationis respectu principii. Si enim habet ordinem, & non ad principium: ergo ipsum est primum & principium, & hoc modo dicit nobilitatem, sicut & principium: & decuit illam per negationem significari, quia prima cognoscuntur per negationem, & hoc modo est notio. Sed quoniam *ingenitus* de ratione sui nominis non videtur dicere nisi priuationem vel negationem generationis. Propter hoc dicendũ est quarto modo quod hoc nomen, *ingenitus*, secundum quod conuenit Patri proprie, dicit relationem priuatiue, sed ex hoc ipso ex consequenti dicit relationem positi-

C ue. Quod patet sic. Non generari enim dicitur qui simpliciter non generatur, & sic conuenit non tantum Patri, sed essentiæ, & Spiritui sancto, sed vltra hunc intellectũ, prout proprie conuenit Patri, addit, quia Pater non generatur, nec per generationem accipitur, & sic excluditur essentia quæ per generationem accipitur, sed adhuc conuenit Spiritui sancto. Prout autem conuenit soli Patri, sic dicitur *ingenitus*, quia non generatur, nec per generationem accipitur, nec generationem consequitur. Per primum membrum excluditur Filius, per secundum Essentia, per tertium Spiritus sanctus, cuius processio præsupponit generationem secundum ordinem originalem, quia procedit vt nexus à Patre, & Filio. Quamuis enim in diuinis non sit prius & posterius, tamen secundum originem, & rationem intelligendi prior est generatio filii

D quam processio Spiritus sancti, vt supra ostensum fuit, & tamen sunt simul natura. Sic ergo large accepto verbo consequendi, cum ibi proprie non sit præcedere & sequi, tripliciter dicitur aliquis esse *ingenitus*, aut quia non producitur per generationem: nec per generationem accipitur, siue habetur: aut quia nec producitur, nec accipitur, nec consequitur: hoc igitur modo *ingenitus* importat nullo modo esse ab alio, & ita primitatem, ac per hoc fontalem plenitudinem, sicut ostensum fuit in principio dist. præcedentis, & sicut patet ex principio dist. sequentis, vbi dicitur quod Pater est principium totius diuinitatis, quia à nullo est, & ita in principali intellectu dicit relationem priuatiue, ex consequenti positiue, & ita non dicit negationem quæ nihil ponit. Vnde concedendæ sunt rationes ad hoc.

E 1. Ad illud quod obiicitur quod nihil ponit secundum quod negatiue, dicendum quod falsum est, quia non est negatio extra genus, sicut si dicatur chimæra est ingenita, imo est negatio cum constantia subiecti, & talis negatio in subiecto summam relinquit nobilitatem.

2. Ad illud quod obiicitur quod dicitur de essentia, dicendum quod verum est: sed secundum quod solum dicitur priuatiue, & sic non est proprietas Patris, secundum autem quod proprietas Patris, non dicitur de essentia.

3. Ad illud quod obiicitur quod negationes econtrario se habent affirmationibus, dicendum quod illud non semper est verum de negatione in genere: sed extra genus. Non album enim prout est negatio in genere, non

Videtur cõcordare S. Tho. h. articu. 1.

Dist. 12. q. ult.

Quæst. 2. ad ult.

nere, non dicitur superius ad hoc quod est non quale: similiter *ingenitum* ad hoc quod est non relatum non est superius.

4. Ad illud quod obiicitur vltimo, quod dicit relationem, dicendum quod secundum quod importat relationem priuatiue, dicitur respectu principii, & ex hoc non sequitur quod Pater habeat principium, imo quod non habeat, quia non dicitur secundum positionem, sed secũdum remotionem. Vnde bene dicit Augustinus quod dicitur ad non genitorem, quia *ingenitus* significat remotionem genitoris. Secundum vero quod importat relationem positiue, & ex consequenti, sic respectu principiati, & sic non est inconueniens, quod aliquod nomen priuatiuum aliquid ex consequenti importet, quod non importat affirmatiuum sibi oppositum, & sic patent cætera.

Aug. 5. de Tr. c. 7. to. 3.

QVÆSTIO II.

An innascibilitas eandem relationem dicat, quam paternitas.

Henricus in summa art. 55. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 28. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 28. q. 6.

Fundamenta.

SVpposito quod hoc nomen, *Ingenitus*, dicatur secundum relationem, quæritur vtrum importet eandem relationem quam hoc nomen *Pater*, vtrum scilicet eadem relatio sit innascibilitas, & paternitas. Et quod non, ostẽditur sic per Aug in lib. de Tr. Aliud est Patrem esse dicere, & aliud ingenitum: sed non secundum essentiam: ergo secundum relationem.

Lib. de Tr. c. 6. to. 3.

Item hoc videtur per rationem, quia possibile est aliquẽ intelligi esse ingenitum, & non esse Patrem, vt in Adam: & econuerso, vt in Abel. Si ergo vna relatio potest intelligi, altera non intellecta, & econuerso: & poni, altera non posita: ergo sunt diuersæ relationes.

Item relationes diuersificantur penes terminos, quia relatio secundum quod huiusmodi ad alterum est, sed *ingenitus* dicitur per priuationem prioris, scilicet Patris, & Pater secundum positionem germinis vel Filii: ergo dicunt respectum secundum aliam, & aliam partem: ergo, &c.

Item plus differt generatio & ingeneratio, quam generatio, & spiratio: nam hic est oppositio propria, ibi autem solum disparatio: sed alia relatio est generatio, & spiratio: ergo & generatio & ingeneratio: sed generatio, & paternitas est eadem, vt supra ostensum est: ergo innascibilitas & paternitas non sunt eædem relationes.

Ad oppositum.

1. Contra: Omnis relatio in diuinis est personæ ad personam: si ergo *ingenitus* dicit relationem, aut ergo ad Filium, aut ad Spiritum sanctum, aut ad vtrumque. Non ad vtrumque, quia pater non comparatur vnica relatione: sed diuersis ad Filium, & Spiritum sanctum. Non ad personam Spiritus sancti hoc constat: ergo ad Filium: si ergo relatio ad Filium est paternitas: ergo innascibilitas est eadem relatio.

2. Item relationes in diuinis personis non accidunt, sed esse tribuunt personæ: ergo si vnius personæ vnicum est esse, vnica eius erit relatio: sed Pater est vna persona, & conuenit ei innascibilitas, & paternitas: ergo, &c.

3. Item sicut se habet nascibilitas in Filio ad filiationem, ita innascibilitas in Patre ad paternitatem, sed in filio eadem est relatio, nascibilitas, & filiatio, ergo, &c.

4. Item Philosophus ait: Primum & principium idẽ dico: sed innascibilis dicit illud quod dicit ratione primi, pater in ratione principij: ergo dicunt eandem habitudinem, & relationem: ergo non sunt duæ relationes, sed vna tantum.

Arist. 1. post. text. 13.

A

Conclvsio.

Innascibilitas aliam rationem importat in persona Patris, siue quantum ad principalem, siue quantum ad consequentem intellectum, cum ex principali dicat respectum ad principium per modum priuationis: Pater vero dicit habitudinem ad principiatum per modum positionis.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod hoc quod est *Innascibilis* aliam relationem importat, qui hoc quod est *Pater*, siue quantum ad principalem intellectum, siue quãtum ad consequentem. Quantum ad principalem, manifestum est, quia importat respectum ad principium per modum priuationis, pater autem importat respectum ad principiatum per modum positionis, & generationis: & ita dicunt diuersas habitudines, quarum vna est habitudo vera, altera priuatio habitudinis. Quantum ad consequentem intellectum similiter differunt, licet non tantum. Nam pater dicit rationem principij solum respectu Filij, & per modum generationis, sed innascibile vniuersalem dicit principalitatẽ, siue fontalem plenitudinem in producendo: non tantum quantum ad generationem, sed etiam quantum ad spirationem: non tantũ respectu Filij, sed etiam respectu Spiritus sancti. Et hoc patet, quia *innascibilis* dicitur eo quod non generatur, nec generationem consequitur: ergo in nomine *innascibilis* aufertur ratio nascẽdi & procedendi: & si hoc, ponitur ratio omnimodæ principalitatis, & ideo fontalis plenitudinis.

Obiicit contra hac Sco. q. 2. art 2. dist. 28.

B

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod dicit respectũ personę ad personam, dicendum quod priuatiue siue negatiue non dicit respectum ad personam. Et quod dicit quod omnis relatio dicit respectum ad personam, intelligitur de illa quæ dicit positionem. Secundum autem quod accipitur quantum ad consequentem intellectum, dicit respectum ad vtramque personam. Quod obiicitur quod non est vna communis relatio, dicendum quod verum est quantum ad principalem intellectum, tamen bene potest esse quantum ad consequentem, vt aliquod nomen dicat plenitudinem respectu vtriusque.

C

2. Ad illud quod obiicitur quod relatio dat personæ existere, dicendum quod non quæcumque, sed quæ est relatio personalis. Quæ autem sit illa, infra patebit.

3. Ad illud quod obiicitur quod in filio idem est nascibilitas & filiatio: ergo, &c. dicendũ quod nõ sequitur, quia non opponuntur eodem genere oppositionis: quia paternitas & filiatio opponuntur relatiue, non sic nascibilitas, & innascibilitas, immo magis contradictorie vel contrarie.

D

4. Ad illud quod obiicitur quod primum, & principium est idem, dicendum quod primum dicitur dupliciter, aut per priuationem prioris, & sic primum, & principium idem sunt in re, & non ratione. Alio modo primum dicitur respectu secundi, & sic primum & principium idem sunt re, & ratione, & sic non significatur primum per hoc nomen *innascibilis*, importat enim primitatem per priuationem prioris, vt patet ex ipsa nominis impositione.

QVÆSTIO III.

E

An innascibilitas vel Paternitas Patris proprietas vel relatio sit.

Alex. Alensis 1. p. q. 69. Membro 2.
S. Tho. 1. p. q. 33. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 28. q. 1. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 28. q. 1. & 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 28. q. 1. & 3.
Henricus in summa art. 57. q. 4.
Richard. 1. Sentent. dist. 28. art. 2. q. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 28. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 28. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 28. q. 1. art. 1.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist. 28. q. 1.

Fundamenta.

VTrũ innascibilitas sit proprietas, siue relatio personalis personę Patris, an paternitas. Et quod sit paternitas,

A ternitas, videtur, quia illa est proprietas personalis per quam persona ab omnibus separatur: sed talis est hæc relatio, paternitas: ergo, &c.

Item illa est proprietas personalis per quam persona propriissime nominatur & exprimitur: sed persona patris propriissime exprimitur per paternitatem: ergo, &c.

Item sicut filiatio se habet ad filium, sic paternitas ad patrem, sed filiatio est personalis relatio personæ filii, ergo & paternitas patris.

Item illa est proprietas personæ quæ dicitur per modum positionis, & propriæ habitudinis: sed inter omnes relationes quæ dicuntur de patre, sola paternitas est talis, & ergo &c.

Ad oppositum.

1. Contra: Proprietas siue relatio personalis dat esse personæ: sed paternitas non dat esse personæ patris, quia nihil habet esse ex hoc quod alteri dat esse: sed persona patris dicitur pater, quia alteri dat esse, ergo &c.

B 2. Item non intellecta proprietate personali, impossibile est intelligere personam, sed non intellecta paternitate est intelligere habentem diuinitatem, & innascibilitatem: cum ergo innascibilitas sit proprietas personæ patris, ergo &c.

3. Item proprietas personalis debet dicere totum esse personæ; sed paternitas non nominat personam patris secundum omnem plenitudinem fœcunditatis, sed innascibilitas, ergo &c.

1. de orth. fide. Cap. 9. 10. & 11.

4. Item Damasc. In diuinis omnia sunt vnum præter generationem, ingenerationem, & processionem. Constat quod non nominat omnes proprietates; ergo solum personales, ergo ingeneratio est proprietas personalis, & non nisi patris, ergo, &c.

C

Conclusio.

Paternitas, & non innascibilitas est proprietas siue relatio personæ patris, cum primam dicat habitudinem per modum positionis, & completionis.

Fundamenta. *Hil. 12. de Trin. post principium li. 5. de Tr. c. 9. Aug. de fide ad Pet. c. 2. in prin. tom. 3.*

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sicut dicit communis opinio & habetur ex verbis Magistri & Sanctorum scilicet Hilarij & August. paternitas est notio personalis patris. Ad hoc enim quod aliqua relatio sit personalis, oportet quod dicat illius personæ primam, & propriam habitudinem, & per modum positionis, & completionis: sed constat quod innascibilitas quantum ad primum intellectum non dicit positionem: quantum ad consequentem intellectum non dicit specialem relationem, sed fontalem plenitudinem. Similiter spiratio non dicit propriam relationem, & ideo necesse est quod paternitas dicat: vnde & rationes ad hoc inductæ concedendæ sunt.

D 1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod proprietas dat esse personæ: Dicendum quod illud non est intelligendum de esse simpliciter, sed de esse personali, siue de esse distincto, & ipsa paternitatis auctoritas in diuinis nō accidit illi hypostasi, immo dicit illius personæ complemētum, ratione cuius est hoc. Quamuis ergo pater non habeat esse ex hoc quod dat alteri esse, tamen nihil impedit ipsum ex hoc esse personam distinctam.

E 2. Ad illud quod obiicitur quod est intelligere personam patris, &c. Dicendum quod intellectu plene apprehendente & rationabiliter procedente, non est intelligere personam patris, vel hypostasim sine paternitate, quia si intelligatur innascibilis, & ita quod non adsit paternitas, innascibilis dicit priuationem, nec aliquid dicit circa patrem quod non dicat etiam circa essentiam, & ideo non intelligitur vt proprietas personalis, nec est alia immo sunt proprietates naturales, & ideo non intelligitur persona Patris, vt distincta, siue hypostasis illa. Nam proprietas innascibilitatis, vt proprietas, includit proprietates, & relationes respectu principiati: alioquin (vt supra ostensum est) non est proprietas.

Ad illud quod obiicitur quod proprietas personalis dicit totum esse personæ, dicendum quod si dicatur totum esse, id est perfectum, completum, & proprium, sic habet veritatem. Si autem intelligatur, quod dicit totum esse, idest omnem habitudnem, sic falsum est: quia non debet dicere omnem: sed necesse est, quod dicat vnā determinatam, aut nullam determinate diceret, & ita non erit notio personalis.

4. Ad illud quod obiicitur de Dama. dicendū quod non enumerat omnes proprietates personales, secundū quod personales, sed intendit relationes sub illis comprehendere, & sub generatione duas personales comprehendit: sub processione duas, vnam personalem, aliā non personalem: sed sub ingeneratione dicit solum innascibilitatem, quæ proprietas est, licet non personalis.

Qvæstio IIII.

An improcessibilitas sicut innascibilitas notionem dicat in Patre.

Alex. Alens. 1. p. q. 69. Memb. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 28. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 28. q. 2.

Ad oppositum.

Vtrum improcessibilitas sit notio Patris, sicut innascibilitas. Et quod sic, videtur: quia sicut Pater differt à Filio per innascibilitatem, ita à Spiritu sancto per improcessibilitatem: ergo sicut innascibilitas est notio Patris, similiter videtur quod improcessibilitas.

2. Item sicut nobilitas est Patris, non generari, ita est non spirari: ergo si propter rationem nobilitatis, est patris non generari, ita est non spirari: ergo si propter rationem nobilitatis ponitur innascibilitas eius notio, similiter debet poni improcessibilitas.

3. Item sicut generare conuenit Patri per hoc quod innascibilis, ita & spirare per hoc quod est improcessibilis siue inspirabilis: ergo sicut innascibilitas notio est, quia non tantum dicit priuationem, sed etiam positionem, ita videtur quod improcessibilitas. Si tu dicas quod improcessibilitas clauditur sub innascibilitate, obiicitur: quia filio conuenit improcessibilitas, & tamen numquam innascibilitas: ergo est alia notio saltem in filio, ergo saltem in eo debet esse notio. Si tu dicis quod non dicit nobilitatem.

Contra: Omne quod dicitur in diuinis ad nobilitatem pertinet, alioquin non dicitur ibi: ergo si dicitur improcessibilitas de filio, videtur sonare nobilitatem.

Ivxta hoc quæritur, cum pater communicet alicui improcessibilitatem siue inspirabilitatem, quare non similiter communicet innascibilitatem.

Fundamenta.

Contra: Si improcessibilitas est notio: ergo notiones plures sunt quam quinque, quod est contra communem opinionem.

Item si improcessibilitas est notio, aut hoc est quia simpliciter priuat esse ab aliquo, aut quia priuat spiratione. Si primo modo, non differt ab innascibilitate. Si secundo modo, tunc non differt à spiratione actiua, quia non spiratur qui spirat.

Item si non procedere, esset notio, eadem ratione non producere: sed hoc est falsum, ergo, &c.

Si dicatur quod non est simile, quia non producere non dicit nobilitatem. Contra: Non producere personam, dicit statum emanationis: & sicut ratio principii ante quod non est aliquid dicit nobilitatem, similiter ratio status vltra quem non est procedere: ergo nobilitatem dicit: si ergo non est aliud quare non dicatur notionaliter, videtur quod non producere, sit notio, vt non spirari.

CONCLVSIO.

Improceßibilitas, notio ipsius patris dici non debet, cum neque primo, neque ex consequenti positiue significet aliquid.

Fundamenta. RESP. Ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod nihil potest esse notio in diuinis nisi dicat respectum positiuum, vel ex primo intellectu, vel ex consequenti. Si enim solum priuat relationem, ita dicitur de essentia sicut de persona. Vnde sicut dicitur quod Pater non producitur, nec Spiritus sanctus personam producit: ita etiam essentia produci non dicitur, & etiam personam non producere: & sicut non potest esse notio hoc quod est *ingenitus* nisi ponat respectum positiuum, ex consequenti & hunc ponit sicut visum est: similiter nec hoc quod est *inspirabilis* potest esse notio nisi ponat respectum positiuum: hunc autem non ponit nisi secundum quod ponit primitatem respectu spirationis, sicut innascibilitas respectu generationis: vt sicut innascibilis dicitur qui nec generatur, nec generationem consequitur: ita improcessibilis qui nec procedit, nec processionẽ consequitur. Et quoniam omnis emanatio vel est generatio, vel ad generationem consequitur: quia generatio dicit primum emanationem: ideo innascibilis priuat omnem emanationem: & ideo dicit fontalem plenitudinem, nec tantum respectu generationis, sed spirationis: & ideo innascibilitas nec generatio est, nec spiratio. Sed improcessibilis dicitur, quia nec spiratur, nec spirationem consequitur, & sic non excluditur filius siue generatus. Filius enim generatur, & tamen non spiratur, nec spirationem consequitur. Improcessibile igitur non priuat nisi vnam solam emanationem: & ideo dicit solum partem istius fontalis plenitudinis: & ideo improcessibilitas non potest esse notio distincta in Patre ab innascibilitate, nec in filio à spiratione, nec importat fontalem plenitudinem, sed solum in spirando.

I. 2. 3. QVAMVIS igitur improcessibilitas possit dicere nobilitatem; tamen quia non distinguit ab aliis assignatis, ideo non ponit in numerum cum aliis: & sic patent tria prima obiecta quod improcessibilitas distinguit, & dicit nobilitatem, & dicit fecunditatem: quia rationes non valent, eo quod hoc totum in aliis rationibus assignatis clauditur: ideo contra alias non distinguitur.

Ad dub. later. AD illud quod quæritur, quare non communicatur innascibilitas, sicut improcessibilitas, dicendum quod sicut patet, quia improcessibilitas non claudit in suo intellectu non esse ab alio, sicut facit innascibilitas: sed solum dicit non spirari. Pater autem nulli potest communicare, quod non sit ab alio: potest tamen communicare alij, quod non spiretur.

Ad vlt. fundamentum. AD illud quod obiicitur quare non producere non est notio: dicendum quod non est nobilitatis: & esto quod esset, quia illud non videtur principaliter considerari in ratione sui nominis, dicendum quod illud est ratio, quia non dicit respectum positiuum quantum est de ratione sui nominis: & ideo simpliciter potest conuenire essentiæ, & ideo non est notio. Non sic autem est de innascibilitate, vt in præcedentibus visum est.

A

DISTINCT. XXIX.

DE PRINCIPIO QVOD RELATIVE DICITVR, ET MVLTIPLICEM NOTAT RELATIONEM.

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, scilicet principium. Dicitur enim principium semper ad aliquid. Et dicitur Pater principium: & Filius principium, & Spiritus sanctus principium: sed differenter. B *Nam Pater dicitur principium ad Filium, & ad Spiritum sanctum. Vnde August. in lib. 4. de Trin. ait: Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse à nullo est. Non enim habet de quo sit, vel de quo procedat, sed ab eo & Filius est genitus, & Spiritus sanctus procedit: Non ergo dicitur principium totius Deitatis, quod vel sui, vel diuinæ essentiæ principium sit, sed quia principium est Filij, & Spiritus sancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad Spiritum sanctum dicitur principium. Spiritus vero sanctus non dicitur principium nisi ad creaturas: ad quas Pater etiam dicitur principium, & Filius, & Trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum.* C *Pater ergo principium est sine principio: Filius principium de principio: Spiritus sanctus principium de vtroque, id est, de Patre & Filio.*

Cap. 20. interpost medium. Ibid. in sententia circa med.

Quod ab æterno Pater est principium, & Filius, sed Spiritus sanctus non: imo cœpit esse principium.

Et Pater ab æterno principium est Filii, & Pater & Filius principium Spiritus sancti: quia Filius est à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque. Spiritus vero sanctus non ab æterno principium est, sed esse cœpit: quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cum ergo creaturæ esse cœ- D *perunt, & Spiritus sanctus esse cœpit principium earum. Ita etiam Pater & Filius esse cœpit cum Spiritu sancto vnum principium creaturarum: quia creaturæ esse cœperũt à Patre: & Filio, & Spiritu sancto: Et dicuntur hi tres, non tria, sed vnum principium omnium creaturarum: quia vno eodemque modo principium rerum sunt. Non enim aliter sunt res à Patre, & aliter à Filio, sed penitus eodem modo. Ideo Apostolus intelligens hanc Trinitatem esse vnum principium rerum ait: Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Rom. 11. d *Cum vero audimus omnia esse ex Deo, vt ait Augustinus de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturalia sunt. Non enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed* E *vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascuntur. Omnium ergo quæ naturaliter sunt, vnum principium est Pater cum Filio & Spiritu sancto, & hoc esse cœpit. Ab æterno autem Pater principium est Filii generatione, & Pater & Filius vnum principium Spiritus sancti. Vnde Augustinus in quinto libro de Trinitate ait: Dicitur relatiue Pater, idemque relatiue dicitur principium. Sed Pater ad Filium dicitur, principium vero ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur Filius. Cum enim diceretur ei: Tu quis es? Respondit, Principium, qui & loquor vobis.* Ioan. 8. c *Sed numquid Patris principium est? immo Creatorem se voluit ostendere, cum se dixit esse principium: sicut & Pa-*

Cap. 28. tom. 6. Ibidem. Cap. 13.

Aug. super Psalm. 109. to. 8. *ter principium est creatura, quia ab illo sunt omnia. Cum vero dicimus & Patrem principium, & Filium principium, non duo principia creaturæ dicimus, quia Pater & Filius simul ad creaturam vnum principium est, sicut vnus Creator. Si autem quidquid in se manet & gignit, vel operatur aliquid, principium est eius rei quam gignit, vel eius quam operatur, non possumus negare etiam Spiritum sanctum recte dici principium: quia non eum separamus ab appellatione Creatoris: quia scriptum est de illo, quod* 1. Co. 12. b *operetur, & vtique in se manens operatur. Non enim in aliquid eorum quæ operatur, ipse mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creaturam cum Patre & Filio est Spiritus sanctus, non duo vel tria principia. Ecce aperte ostendit Augustinus Patrem & Filium & Spiritum sanctum esse vnum principium rerum creatarum, id est, vno eodemque modo esse principium, & illum modum satis aperit, quia scilicet operantur omnia, & quia similiter operantur hi tres, ideo vnum principium esse dicuntur.*

A

B

Hic ostenditur quo modo Pater sit principium Filii, & ipse & Filius principium Spiritus sancti.

Deinde in eodem libro continue ostendit quo modo Pater dicatur principium ad Filium, & ad Spiritum sanctum ipse & Filius, dicens, ideo esse Patrem principium Filii, quia genuit eum, & Patrem & Filium esse principium Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque, ait enim ita: Si gignens ad id quod gi- Aug. lib. 5. de Tr. c. 14. tom. 3. *gnitur principium est, Pater ad Filium principium est, quia genuit eum. Vtrum autem & ad Spiritum sanctum principium sit Pater, quia dictum est: de Patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est, non iam principium eius tantum erit rei quam gignit, vel facit, sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod procedit principium habet à quo datur vel procedit, fatendum est Patrem, & Filium vnum principium esse Spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut Pater & Filius ad creaturam relatiue vnus Creator & vnus Dominus dicitur, sic relatiue ad Spiritum sanctum vnum principium. Ad creaturam vero Pater & Filius & Spiritus sanctus vnum principium sunt, sicut vnus Creator & vnus Dominus. Ecce habes quod Pater principium Filii dicitur, quia genuit eum. Qua ergo notione est Pater, ea principium Filii dicitur, id est, generatione, secundum quam etiam dicitur auctor Filii. Vnde Hi-* Non longe à princ. *larius in quarto libro de Trinitate ita ait: Ipso, quo Pater dicitur, eius, quem genuit, auctor ostenditur, id nomen habens, quod neque ex alio perfectum intelligatur, & ex* Ibidem superius. *quo is, qui genitus est subsistisse doceatur. Nouit Ecclesia vnum innascibilem Deum, nouit Vnigenitum Dei Filium. Confitetur Patrem ab origine liberum, confitetur & Filii originem ab initio, non ipsum ab initio, sed ab initiabili: non per seipsum, sed ab eo, qui à nemine est, natum ab æterno, natiuitatem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est hic fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est: & ideo quærenda, scilicet quo modo intelligendum sit quod ait, filii originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiali. Hoc vtique subdens determinauit, quo modo acceperit initium, inquiens originem Filii esse ab initio, ac si diceret: Non ita intelligas originem Filij esse ab initio, quasi ipse Filius habeat initium, sed quia ipse est ab initiabili, id est, à Patre à quo sunt omnia. Nam licet Filius sit principium de prin-*

C

D

E

cipio, non est tamen concedendum quod Filius habeat principium. Cumque Filius sit principium de principio, & Pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio, sicut Filius non est Pater, neque tamen duo principia, sed vnum, sicut Pater, & Filius, non duo Creatores, sed vnus Creator.

Cum Pater, & Filius sint vnum principium Spiritus sancti, quæritur an eadem notione.

Vnum autem principium sunt Pater & Filius, non tantum creaturarum, vt dictum est supra, sed etiam Spiritus sancti, ideo quæri solet, vtrum eadem notione Pater sit principium Spiritus sancti, & Filius, an sit alia notio, qua Pater dicatur principium Spiritus sancti, & alia qua Filius. Ad quod dicimus, cum Pater dicatur principium Spiritus sancti, & Filius, quia Spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque, nec aliter procedit vel datur à Patre quam à Filio, sane intelligi potest Patrem & Filium eadem relatione, vel notione principium dici Spiritus sancti. † Si vero quæritur quæ sit illa notio, quam ibi notat principium, nomen eius non habemus, sed non est ipsa paternitas vel filiatio, immo notio quædam Patris est & Filii, qua ab æterno Pater, & Filius vnum principium est Spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur Pater vel Filius ex tempore, sicut Spiritus sanctus datum vel donatum. † Damnat est in Concilio Lugdun. & habetur in 6. de summa Trinit. quod dicitur spiratio.

DISTINCT. XXIX.

De his quæ proprie & æternaliter dicuntur de Deo secundum relationem seu proprietatem seu personalem, quæ est communis spiratio significata per hoc nomen principium.

Est præterea aliud nomen multiplicem notam relationem.

Expositio textus.

SVpra egit Magister de proprietate non personali, quæ est innascibilitas. Hic secundo agit de proprietate, sius notione non personali, quæ est communis spiratio significata per hoc nomen, *principium*. Et quoniam illud nomen non tantum notionaliter accipitur, immo etiam essentialiter: ideo distinguit primo huius nominis multiplicitatem, secundo manifestat huius nominis vnitatem secundum quod dicitur de Patre & Filio respectu Spiritus sancti ostendens quod sunt vnum principium Spiritus sancti, & hoc ibi deinde in eodem libro, continue. Prima pars habet duas. In prima distinguit huius nominis multiplicitatem. In secunda vero membra suæ distinctionis explanat, ostendens per auctoritates quod principium habet omnes illas acceptiones, & hoc, ibi: *Et Pater ab æterno principium est Filii.* Similiter secunda pars, in qua agit de hoc nomine, *principium*, specialiter prout dicitur notionaliter, & essentialiter, habet duas. In prima ostendit quod Pater, & Filius sunt vnum principium, ibi: *Deinde in eodem libro.* In secunda, qua vnitate sunt vnum, scilicet vnitate notionis, ibi: *Vnum aut principium sunt, &c.* vbi ostendit quod eadem notione sunt principium, & quod illa notio est spiratio. Diuisio.

Pater est principium totius diuinitatis, &c.
Dub. I.

Quæritur pro quo stat ibi hoc nomen, *principium*. Non enim potest stare pro essentia, nec pro persona, quia vtrumque dicit quantum est de se absolutum: aut ergo stat pro paternitate, & hoc falsum, quia non est Pater Spiritus sanctus. Nec pro spiratione, quia spiratio non est respectu Filii. Nec communiter ad vtrumque, quia nihil habent commune nisi essentiam. Nec pro innascibilitate, quia innascibilitas non dicit respectum ad personam, sed priuationem respectus: ergo omni modo est falsa.

Resp. Dicendum quod sensus locutionis hic est: Pater est principium totius deitatis, id est, omnium personarum in deitate, & est distributio accommoda, sicut dicitur cœlum continet omnia, se scilicet excepto. Si autem quæratur pro quo stat hoc nomen, *principium*, dicendum quod stat pro paternitate simul, & spiratione, quia per paternitatem est principium Filii, per spirationem principium Spiritus sancti: per vtrumq; principium vtriusque. Quod ergo obiicitur quod non habent commune, dicendum quod non conueniunt in notione vnica conuenientia formali: tamen conuenientia originali, in eadem persona, & eiusdem personę proprietate. Quia enim persona patris à nullo est vt dicitur in litera: ideo enim modo productionis producit, & ideo est principium totius deitatis. Vnde idem importatur nomine principii cũ dicitur principium deitatis intellectu principali, quod importatur nomine innascibilitatis quantum ad intellectũ consequentem, & ex hoc verbo, & ex hac ratione verbi confirmationem recipit ista positio, quæ dicit quod innascibilitas dicit in Patre plenitudinem fontalitatis, siue fontalem plenitudinem, licet ex consequenti intellectu.

Pater ergo principium est sine principio, &c.
Dub. II.

Quæritur de huiusmodi locutionibus qualiter accipiatur ibi hoc nomen, *principium*, cum dicitur, principiũ sine principio, principium de principio. Aut enim accipitur essentialiter, aut personaliter. Non personaliter, vt videtur, quia Spiritus sanctus dicitur esse principium de principio, & principium non conuenit ei nisi temporaliter. Præterea sicut dicit Magister distinct. 27. Non potest dici hoc de illo nisi quantum ad nomina substantialia: ergo principium non potest accipi notionaliter. Et iterum pro qua notione acciperetur cum dicitur, Filius principiũ de principio? quia non pro filiatione, quia hoc conuenit Spiritui sancto, scilicet esse principium de principio. Non pro communi spiratione, quia communis spiratio conuenit Patri, cui non conuenit esse principium de principio.

Si tu dicas quod accipitur essentialiter. Contra: Essentia non est personæ principium, nec dicit respectũ ad personam: ergo cum principium dicat respectum ad personam, non potest accipi essentialiter: & ita nullo modo.

Resp. Posset dici quod hoc nomen, *principium*, accipitur in comparatione ad creaturam, & trahitur ad personas per præpositiones additas sicut cum dicitur Deus de Deo, & Deus non de Deo, & consimilia, & sic cessant obiectiones. Aliter potest dici quod hoc nomen, *principium*, non est impositum ad significandum respectum essentialem, vel personalem quantum est de se: sed indifferenter se habet ad vtrumque, & eius acceptio determinatur per adiunctum. Quando ergo dicitur de Patre, stat pro notione paternitatis, & spirationis communiter, & artatur per proprietatem innascibilitatis per hoc quod dicitur non de principio. Similiter in Filio stat pro communi spiratione cum filiatione, quæ importatur per hoc quod dicitur de principio. De Spiritu sancto vero dicendũ quod stat essentialiter tantum, & hoc artatur ad personam per hoc quod dicitur de vtroque.

Spiritus sanctus esse cœpit principium earum, scilicet creaturarum.
Dub. III.

Videtur dicere contra illud quod dictum est supra dist. 3 Ex perpetuitate creaturarum intelligitur Conditor æternus: si ergo Spiritus sanctus est æternus conditor: ergo æternaliter principium. Item in hymno:

Æterne rerum Conditor. — *Hymn. in Dom. ad Laudes ex S. Ambr. tom. 3.*

Item ratione videtur quia res ab æterno fuerunt in Deo, sed non nisi sicut in principio: ergo ab æterno fuit principium.

Resp. Dicendum quod nomina, quæ dicunt effectum in creatura, possunt illum dicere actu, vel habitu. Si actu, ex tempore dicuntur. Si habitu, possunt dici æternaliter. Et quoniam principiũ potest sonare in actum, vel in habitum: ideo non potest dici solum temporaliter, imo etiam æternaliter: sed quoniam vsus magis accipit hoc nomen, *principium*, prout dicitur in actu, quam in habitu: ideo dicit Magister quod dicitur temporaliter. Quod obiicitur quod dicitur Conditor æternus, dicendum quod locutio duplex est. Tum ex parte eius quod est Conditor, quia potest dicere actum, vel habitum. Tum ex parte eius quod est æternus, quia potest teneri adiectiue, vel substantiue. Et si æternus teneatur substantiue, sic non ponit æternitatem circa conditionem, sed circa suppositum, & est locutio vera. Si adiectiue, & Conditor tenetur habitualiter, adhuc est locutio vera. Si actualiter, tunc falso. Sensus sunt manifesti. Nam vno modo sensus est, æternus conditor, id est, conditor, qui est æternus. Alio modo æternus conditor, id est, ab æterno potest condere in tempore. Et tertio modo æternus conditor, quia æternaliter condidit. Duobus primis sensibus est vera locutio, sed tertio sensu est falsa.

Ab æterno autem Pater principium est Filii.
Dub. IV.

Obiicitur: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus non sunt principium nisi ex tempore: ergo secundum hoc, cum æternum sit ante temporale, per prius dicitur principiũ notionaliter in diuinis quam essentialiter.

Sed contra: Omne essentialiter dictum est communius: & quanto aliquid communius tanto prius: ergo per prius debet dici principium essentialiter, quam notionaliter.

Resp. Dicendum quod dupliciter est loqui de hoc nomine, *principium*, aut respectu se biecti, sic cum intellectus essentiæ sit ante intellectum personæ, sic principiũ essentialiter dictum secundum ratione intelligendi pręit principium notionaliter dictum, sicut opponit. Si autem respectu termini, sic principium essentialiter dictũ respicit quod est diuersum per essentiam, & creatum: sed principium notionaliter dictum respicit personam consubstãtialem, & increatam, & æternam: & ideo principium notionaliter dictum, dicitur æternaliter, & quantum ad hãc viam prius dicitur in Deo non solum quantum ad intellectum, sed etiam quantum ad rem: & sic patet de qua acceptione hoc nomen *principium*, dicitur per prius secundum diuersas comparationes.

Creatorem se voluit ostendere.
Dub. V.

Videtur falsum quod cum filius se dixerit principium, Creatorẽ se voluit ostendere, quia ipse respondit ad quæstionem Pharisæorum quærentium: Tu quis es? Sed *quis*, quærit de persona: sed principium secundum quod pro Creatore accipitur, tenetur essentialiter: ergo aut Dominus non respondit conuenienter, aut principium nõ stat pro Creatore ibi. Si dicas quod appropriatur filio.

Contra: tam ratio creationis quam ratio principii appropriatur Patri: ergo non Filio.

Resp. Dicendum quod principium tenetur essentialiter, sicut dicitur in litera: sed tractum est ad personam Filii. Sed quod obiicis quod appropriatur patri, dicendum quod principium de ratione sui nominis non appropriatur filio, nisi per additionem, & sic in proposito, quia appropriatur per actum Verbi. Non enim dixit simpliciter: ego principium, sed ego principium, qui & loquor vobis. *Ioan. 8. d*

Nam licet Filius sit principium de principio, non est tamen concedendum, quod Filius habeat principium.

Dub. VI.

Contra: Videtur debere concedi, quia omne relatiuum debet habere correlatiuum sibi correspondens: ergo si Filius cum dicitur principium de principio dicitur relatiue, debet habere correlatiuum quod est principium.

Resp. Dicendum quod habere principium dicitur dupliciter. Aut sicut correlatiuum, sicut Filius dicitur habere Patrem, & sic filius habet principium. Aut sicut dispositionem sui, & sic dicitur habere principium quod incipit esse, & sic filius non incipit esse, quia non incipit. Vel aliter. Est habere principium essendi, aut durandi. Primo modo filius habet principium, secundo modo, non.

ARTICVLVS I.

AD euidentiam eorum, quę dicuntur in pręsenti distinct. duo quæruntur de hoc nomine, *principium*, Primo quæritur de ipso quantum ad multiplicitatem. Secũdo, quantum ad vnitatem. Et quantum ad primũ, duo quæruntur. Primo, supposito quòd hoc nomen, *principium*, accipiatur essentialiter, quæritur, vtrum possit accipi personaliter, siue notionaliter. Secundo dato quod essentialiter, & notionaliter: quæritur, vtrum de illis duobus modis accipiatur vniuoce, vel æquiuoce.

QVÆSTIO I.

An nomen hoc, Principium, personaliter vel notionaliter accipi poßit in diuinis.

Alex. Alens. 1. p. q. 70. Membro 2.
S. Thom. 1. p. q. 33. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 29. q. 1. art. 2.
Scot. 1. Sent. dist. 29. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 30. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 29. q. 4.
Durandus 1. Sent. dist. 29. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 29. q. 1. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 29. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 29. q. 1.

Fundamenta. *Ca. 16. to. 3.* QVod hoc nomen, *principium*, accipiatur notionaliter videtur sic per Aug. 5. de Tr. Pater ad Filium principium est quia genuit eum: ergo idem importatur nomine principii quod nomine generationis: ergo tenetur personaliter, siue notionaliter.

Item hoc videtur ratione, quia vbicunque est ratio emanationis, & originis, ibi est vera ratio principii: sed in diuinis vere & proprie est ratio emanationis: ergo ibi vere & proprie est ratio principii.

Ad oppositum. *Arist. 1. poster. contex. 13.* 1. Contra: Principium & primum sunt idem: ergo vbi cadit ratio principii, est dicere primum, & vbi est dicere primum, est dicere prius, quia superlatiuum præsupponit comparatiuum: & vbi prius, ibi posterius: ergo à primo, vbi est ratio principii, ibi est ratio posterioris: sed in diuinis nullo modo recipitur quod vna persona sit posterior alia: ergo nullo modo persona est principium personæ.

2. Item in creaturis idem est principium & initium, sicut patet per Philosophum, ergo vbi non recipitur initium, nec principium: sed omnes personæ in diuinis sunt sine initio, ergo & sine principio: ergo principium non dicit respectum personæ ad personam: ergo non accipitur personaliter, siue notionaliter.

Aristot. 5. Metaph. contex. 2. 3. Item idem est causa, & principium re, differens ratione, quia principium dicitur quantum ad fieri, causa quantum ad esse: ergo si maioris nobilitatis est esse, quam fieri, proprius debet ibi accipi ratio causæ, quam principii: sed non recipitur quod vna persona sit causa, & alia sit effectus: ergo nec debet ibi recipi intentio principii.

4. Item Deus est alpha, & omega, principium, & finis, & vtrumque est æqualis nobilitatis. Sed intentio finis ita dicitur de Deo essentialiter, quod nullo modo personaliter: Deus est enim ita finis creaturæ quod non est finis personæ: ergo similiter videtur quod ita est principium creaturæ quod nullo modo sit principium personæ. *Apoc. 22. c*

CONCLVSIO.

Principij nomen absque vlla imperfectione recipitur in diuinis: ibidemque tum notionaliter, tum essentialiter accipi potest.

Resp. ad arg. Dicendum quod in diuinis est vera origo, siue emanatio, non tantum vera, sed etiam completissima. Ad hoc autem quod sit perfectissima, necesse est quod emanans habeat cum producente æqualitatem omnimodam, ac vnitatem in substantia, quia nihil potest æquari Deo nisi Deus: si ergo emanatio, & origo debet exprimi conuenienter, & catholice, debent recipi nomina dicentia originis veritatem, & non recipi nomina importantia imperfectionem, vel diuersitatem, vel inæqualitatem. Quoniam ergo principium, & principiatũ dicunt originis veritatem, ideo vtrumque recipitur in diuinis, maxime autem intentio principii. Sed quoniam posterius dicit imperfectionem, & initiũ similiter, quia dicit imperfectam durationem, scilicet inceptionem, & intentio causæ importat diuersitatem, quia causa est ad cuius esse sequitur aliud, & intentio finis inæqualitatem, quia finis melior est his, quæ sunt ad finem: Ideo nec intentio prioris, & posterioris, nec initii & initiati, nec causæ & effectus, nec finis & eius quod est ad finem, recipitur in persona respectu personæ: sed intentio producentis & producti, quia possibile est quod product⁹ sit summe perfectus, & æquetur producenti, ideo recipitur in diuinis, similiter & intentio principii. *Dam. princip. vocat maiorem & causam. lib. 1. c. 9.*

1. Ad illud quod obiicitur quod ad principium sequitur prius, & ad prius posterius, dicendum quod sicut dicitur secundum Hilarium, Pater maior est Filio, nec tamen Filius minor, quia sonat imperfectionem hoc ꝙ est minor: ideo quamuis recipiatur quod Pater sit prior Filio, quia iste est ab illo, non econuerso: non tamen recipitur quod iste sit posterior. Attamen nec ratio prioris omnino recipitur proprie, quia cum in diuinis sit ordo & origo; proprius est origo, & minus proprie ordo, nec est nisi solum ratione originis. Quoniam ergo principiũ principaliter importat originem, & prius ordinem, ideo simpliciter recipitur intentio principii. Intentio vero prioris minus proprie, & cum determinatione. Intentio autem principii prout priuat anterius, propriissime recipitur in Deo, maxime quantum ad personam Patris: & ideo non sequitur quod ita proprie dicatur prius, quod tantum dicit respectum ad posterius. *Hilar. 9. de Trin. to. 3. & Damas. lib. 1. c. 9.*

2. Ad illud quod obiicitur de initio: dicendum quod initium vno modo accipitur large ad principium essendi, & durandi. Alio modo proprie ad principium durãdi, vt illud dicatur habere initium quod incipit esse. Primo modo potest accipi in diuinis, & sic accipit Hilarius in littera: secundo vero modo non potest, & sic non æquiualet principio.

3. Ad illud quod obiicitur de causa quod idem est quod principium, dicendum quod in creaturis idem est principium & causa, & hoc est, quia productum differt à producente: & ideo potest dici effectus eius, & istud potest dici causa, & in idẽ concurrit intentio causæ, & principii, & similiter nomen: sed non ita in diuinis, quia ibi potest esse vnius substantiæ producens cum producto: ideo non valet illud.

4. Ad illud quod obiicitur de fine, iam patet responsio, quia finis quantum est de se dicit excessum bonitatis respectu eius quod est ad finem, nõ sic principium respectu eius quod est ex illo, & ideo Deus non potest esse finis nisi crea-

niſi creaturæ inæqualis: poteſt tamen eſſe, & eſt principiũ perſonæ omnino æqualis: & ideo vna perſona non eſt finis alterius, eſt tamen principium.

QVÆSTIO II.

An hoc nomen, Principium, eſſentialiter, vel notionaliter ſumptum vniuocè, vel æquiuoce dicatur.

Alexand. Alenſis 1.p.q.76. Memb.1.
Scot. in Report. 1. Sent. diſt. 28. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 29. q. 4.
Richardus 1. Sentent. diſt. 29. q. 2.
Steph. Brulefu. Sent. diſt. 29. q. 2.
Gab. Biel 1. Sent. diſt. 29. q. vnica.

Ad oppoſitum.

B VTrum hoc nomen *principium*, cum accipiatur eſſentialiter, & notionaliter, dicatur vniuoce, vel æquiuoce. Et quod vniuoce, videtur. Baſilius dicit, quod Filio Dei *accipere*, cum creaturis eſt commune: ſed *habere* per eſſentiam, proprium. Si igitur commune eſt accipere: ergo & dare, & ſi hoc, cum penes hoc accipiatur ratio principii, reſpectu Filii, & reſpectu creaturæ, videtur quod dicatur vniuoce.

2. ITEM ſic differt principium eſſentialiter dictum, & notionaliter, ſicut ſapientia, & ſapientia genita: ſed non dicitur æquiuoce ſapientia ſic & ſic: ergo, &c.

3. ITEM nihil dicitur multipliciter ex hoc quod dicitur de genere, & de ſpecie, ſiue ex hoc quod habet vnũ ſuppoſitum, & plura, & hoc quia multiplicitas reſpicit ſignificationes diuerſas, non ſuppoſita: ſed principium eſſentialiter dictum eſt in plus, & pluribus conuenit quam notionaliter & conuenit eiſdem ipſis: ergo non dicitur multipliciter: ſed vniuoce.

C 4. ITEM quod non dicatur analogice; videtur, quia vbi eſt analogia, ibi eſt prius, & poſterius: ſed in diuinis nõ eſt prius, & poſterius: ergo nec analogia. Et iterum quod nec æquiuoce. Quia vbi eſt æquiuocatio, ibi eſt diuerſitas ſignificationis: ſed perſona, & eſſentia non ſunt diuerſa: ergo nec poteſt dici æquiuoce.

Fundamenta.

SED contra: Quod dicatur multipliciter, videtur primo per Magiſtrum in litera, qui dicit quod hoc nomen, *principium*, multiplicem facit intelligentiam: ergo dicitur multipliciter.

ITEM hoc ipſum videtur ratione, quia iſti actus generare, ſpirare, creare, ſunt ipſius principii ſecũdum quod differenter accipitur: ſed non eſt vnam communem rationem inuenire ad iſtos actus: ergo nec ad principium quod dicit reſpectum ſic differentem.

D *Ariſtot. 1. Topic.* ITEM regula eſt Philoſophi, quod ſi aliquid in vna ſui acceptione habet vnum oppoſitum, & in alia aliud, dicitur multipliciter: ſed principium eſſentialiter dicitur reſpectu creati, & notionaliter reſpectu increati: ergo multipliciter ſic, & ſic.

ITEM principium eſſentialiter dictum dicitur temporaliter, notionaliter dictum dicitur æternaliter, ſed nihil eſt commune vniuocum æterno & temporali, ergo, &c.

CONCLVSIO.

Principii nomen ſecundum quod commune eſt ad notionale, & eſſentiale dictum, non vniuoce, neque æquiuoce, ſed analogice dicitur.

E *Idem ſentit S. Tho. hic art. 2.*

RESP. Ad Arg. Dicendum quod nomen accipi differenter in diuinis poteſt eſſe tripliciter. Aut quantum ad ſuppoſitum, aut quantum ad ſignificatum, aut quantum ad connotatum. Primo modo accipitur differenter hoc nomen *Deus*, cum dicitur Deus eſt Trinitas, & Deus generat: quia in prima ſtat pro natura, in ſecunda pro perſona, & illud non inducit aliquam multiplicitatem. Alio modo contingit terminum differenter accipi quantum ad ſignificatũ ſecundũ quod ipſe terminus in vna ſui acceptione ſignificat eſſentiã: in alia, perſonã, ſicut hoc nomen *Pater* prout Deus dicitur Pater Filii, & prout dicitur Pater noſter, & hoc inducit æquiuocationẽ, quia eſt diuerſitas ſignificationis non in re ipſa, ſed in ſignificando. Tertio modo contingit differenter accipi ratione cõnotati, vtpote hoc nomen, *principiũ*, dictũ eſſentialiter, connotat effectũ creatum, dictũ perſonaliter, nihil connotat creatũ, & illud inducit multiplicitatẽ ſecundũ analogiã, non ſecundũ æquiuocationẽ. Secundũ analogiã quidem, quia accipitur pro diuerſis, ſiue diuerſa importat, quæ nõ habent niſi vnitatẽ proportionis, & ideo neceſſario oportet quod incidat ibi analogia: ſed non æquiuocatio, quia æquiuocatio habet plures inſtitutiones, & determinate accipitur pro qualibet, ſicut patet in hoc nomine *canis*: ſed non ſic ſe habet hoc nomen, *principiũ*. Nam principiũ de ſua impoſitione impoſitũ eſt ab actu producendi, nõ creandi, nec generandi. Vnde ſicut, pducere, de productione Filii & creaturæ non dicitur æquiuoce, ſed analogice, ita & hoc nomen, *principiũ*, ſecundũ has tres accipitur cõparationes differenter. Concedo ergo q ibi eſt multiplicitas quædã, quamuis non ſit multiplicitas ſimpliciter, ſicut æquiuocationis proprie dictæ, & concedendæ ſunt rationes ad hoc, quia non concludunt, q ſit æquiuocatio vera. Tamen illud verbũ Philoſophi intelligitur quando nomen habet diuerſa oppoſita, quæ nõ vniuntur in aliquo, nec vniuoce, nec analogice, quod ſit illi termino oppoſitum: ſed primo, & per ſe, opponuntur, non ſic autem eſt in propoſito, quia principium non dicitur primo ad filiũ, vel ad creaturam, ſed ad quod eſt productum, ſiue principiatum, quod quidẽ dicitur de Filio, & creatura, quamuis non vniuoce, ſed analogice.

Scot. diſtin. præſenti. q. 1. videtur declinare ad eam partẽ videlicet quod ſit æquiuocum.

1. AD illud quod obiicitur de Baſilio, dicendum quod Baſilius accipit commune pro analogo, quod eſt medium inter pure vniuocum, & æquiuocum.

2. 3. AD illud quod obiicitur de ſapientia, & ſapiẽtia nata, dicendum quod non eſt ſimile, quia ibi non eſt diuerſificatio niſi ſolum quantum ad ſuppoſitum, hic autẽ eſt quantum ad connotatum, & per hoc patet ſequens.

4. AD illud quod obiicitur vltimo quod non cadit prius ibi, &c. dicendum quod quamuis non cadat ibi prius, & poſterius in ſe; cadit tamen reſpectu effectus, quia in cõparatione ad effectum accipitur analogia. Quod autẽ dicitur quod non eſt ibi diuerſitas, dicendum quod verum eſt in re, tamen in ſignificando, & intelligendo aliud eſt intelligere eſſentiam, aliud intelligere perſonam, ita & dicere: ac per hoc & ſignificare, & ideo quamuis non ſit diuerſitas à parte rei abſolute, nihilominus poteſt eſſe à parte ſignificationis.

ARTICVLVS II.

COnſequenter eſt quæſtio de ſecundo articulo, ſcilicet de vnitate huius nominis *Principiũ*, & circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrum Pater, & Filius poſſint dici vnum principium Spiritus ſancti. Secundo, vtrum poſſint dici vnus Spirator, vel idem principium Spiritus ſancti.

QVÆSTIO I.

An Pater & Filius vnum principium Spiritus ſancti dici poſſint.

Alex. Alenſ. 1. p. q. 70. Membro 3. art. 3.
S. Thom. 1. p. q. 36. art. 4.
Scot. 1. Sent. diſt. 12. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 29. q. 3.
Richardus 1. Sent. diſt. 29. q. 1.
Durandus 1. Sent. diſt. 11. q. 3.
Franciſcus de Mayr. 1. Sent. diſt. 12. q. 1.
Ioan. Baccon. 1. Sent. diſt. 12. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. diſt. 11. q. 1. art. 1. & 2.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. diſt. 29. q. 5.
Steph. Brulef. 1. Sent. diſt. 29. q. 3.

QVod poſſunt dici vnum principium eſſe Spiritus ſancti, videtur in litera vbi dicitur: Fatendum eſt Patrem & Filium vnum principium eſſe Spiritus ſancti. Fundamenta.

ITEM ratione videtur, qa vnius principiati vnũ eſt principium

cipium in vno genere: sed Spiritus sanctus vnus est: ergo habet vnum principium: ergo si immediate, & perfecte est à Patre, & Filio, sunt ergo Pater, & Filius vnum principium.

A

Item Pater, & Filius spirant, aut ergo vna potentia, aut duabus. Constat quod vna, quia cum in eis est vna essentia, est & vna potentia: ergo cum ipsi dicantur esse principium ratione potentiæ, & vna sit potentia in Patre, & Filio, patet, &c.

Item sicut tres personæ vnica creatione creant, ita duę vnica spiratione spirant: sed tres, quia vnica creatione creant, sunt vnum principium creaturæ: ergo duæ, vnum principium Spiritus sancti.

Ad oppositum.

1. Contra: Cum dicitur, sunt vnum principium Spiritus sancti, aut vnum dicit vnitatem essentiæ, aut vnitatem personæ, aut notionis. Non essentiæ, quia tunc Spiritus sanctus esset principium Spiritus sancti. Non personæ, quia tunc Pater, & Filius, essent vna persona. Ergo notionis.

B

Sed Contra: Si Pater & Filius propter vnitatem notionis dicuntur vnum principium: ergo ab oppositis Pater propter pluralitatem notionis potest dici plura principia.

2. Item si Pater est principium Spiritus sancti, & Filius principium, & hoc principium non est illud: ergo duo principia.

3. Item Pater & Filius sunt vnum principium, ergo vnum principium est Pater, & Filius: & si hoc, ergo Pater est Filius.

4. Item si vnum sunt principium, aut vnum quod est Pater, aut vnum quod non est Pater. Si vnum quod est Pater: ergo Pater, & Filius sunt Pater. Si vnum quod non est Pater: ergo principium Spiritus sancti non est Pater: ergo Pater non est principium Spiritus sancti.

C

Conclusio.

Recipitur à patribus orthodoxis hæc sententia: Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, quod quidem principium dicit vnitatem communis notionis, in comparatione ad essentiæ, & vis spiratiuæ vnitatem.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod omnes istam concedunt: Pater, & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, quoniam Augustinus istam proponit, & dicit: sed in modo intelligendi diuersificantur. Nam quidam dicunt quod hoc nomen, *principium*, non dicit ibi essentiam, nec notionem, nec personam, sed dicit conuenientiam duarum personarum in vnica notione. Et dicunt quod sicut hoc nomen, *Trinus*, specialiter est impositum ad insinuandam Trinitatem suppositorum, vt conueniunt in vnitate naturæ, sic in proposito dicunt se habere. Sed tamen cum non sit facile huiusmodi positionem siue translationem ex virtute vocabuli accipere, hæc positio nullam dignoscitur habere firmitatem. Et ideo fuerunt alii qui dixerunt quod hoc nomen, *principium*, importat notionem in adiacentia, & est nomẽ adiectiue tentum, & ideo hoc adiectiuum nominis numerale quod est vnum, cadit à ratione nominis & tenetur aduerbialiter, vt sit sensus: Pater & Filius sunt vnum principium, id est, vno modo producunt siue spirant Spiritum sanctum: sed quoniam hoc nomen, *principium*, de sua impositione est nomen substantiuum, vt patet, non videtur adhuc positio ista rationabilis. Et ideo fuerũt tertii qui dixerũt quod hoc nomẽ, *principiũ*, quantũ est de se, stat pro essentia, & contingit ipsum per additionem trahi ad personam. Et cum dicitur: Pater est principium Filii, trahitur ad personam Patris: quando vero dicitur: Pater, & Filius vnum sunt principium Spiritus sancti, stat pro essentia vel natura: inquantum tamen est in duabus personis, & illud videtur consonare Anselmo dicenti quod Pater & Filius spirant inquantum vterque idem Deus. Et dicunt quod vnum dicit vnitatem circa hunc terminum *principium* non personæ: sed essentiæ vel naturæ vt est in duabus personis. Sed quoniam Augustinus videtur dicere quod principium dictum de Patre & Filio dicat notionem communem, similiter Magister dicit vltimo capit. quod dicit vnitatem notionis, & principium importat relationem, & essentia non refertur: ideo nec iste modus est adhuc omnino conueniens, licet sit aliis probabilior. Et ideo est quartus modus, dicendi quod hoc nomen *principium*, stat pro notione, non tamen in comparatione ad suppositum, sed ad naturam, & vim spiratiuam: & vnum importat vnitatem circa ipsum, secundum quod competit eius acceptioni. Et hoc patet sic: Cum enim Pater & Filius spirent Spiritum sanctum inquantum vnus Deus improcessibilis, & inquantum vnus Deus sit in eis voluntatis vnitas, inquãtum improcessibilis sit voluntatis fecunditas, inquãtum Deus improcessibilis sit voluntatis vna fecunditas, & vna fecunditas dicat vnitatem principii, dicendum quod sine distinctione concedendum, est quod Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti. Et ad illud quod quæritur, quam vnitatem dicat hoc quod est vnum circa principium, dicendum quod cum hoc nomen, *principiũ*, de pluribus simul dicatur, non potest stare pro persona: & cum iterum dicat respectum ad personam, non potest stare pro essentia, ergo necesse est quod stet pro notione. Cum ergo dicitur Pater & Filius sunt vnum principium, vnum dicit vnitatem notionis, in comparatione tamen ad vnitatem naturæ, & vis spiratiuæ, sicut patebit in alio problemate, & patet ex prædictis.

Explic. 1.

Explic. 2.

Explic. 3.

In Epist. de process. Spiritus sancti.

Explic. Doctoris.

1. Ad illud quod obiicitur postmodum quod hoc principium non est illud, demonstrato Patre & Filio, responderi potest dupliciter. Primo quod non potest dici hoc, & illud, quia in regulã non cadit distinctio nisi vbi est ex diuersis causis vnio, quoniam igitur vnio omnimoda est in nomine principii, ita quod non multiplicetur: ideo non est ibi hoc & illud. Aliter potest dici quod cum dicitur hoc & illud, aut demõstrat formam, aut suppositum, aut vtrumque. Si formam, falsa est. Si suppositum, vel vtrumque, vera est ratione suppositi: & ideo non sequitur quod duo, quia forma non multiplicatur. Similiter potest argui in hoc nomine, *Deus*.

D

2.3. Ad duo sequentia respondent quidam quod hoc nomen, *principium*, non potest subiici, nec ad ipsum potest fieri relatio, quia tenetur adiectiue. Sed illud nihil est, quia nomen est substantiuum: ergo potest subiici & prædicari, & ad eum relatio fieri. Et si dicant quod ad hoc inuentũ est illud, nihil est, quia nõ potest probari, & iterum inuentio debet habere rationem, & nos videmus quod potest fieri relatio, vt si dicatur. In principio erat Verbum, in quo principio erat Spiritus, quia non in alio erat, sed in eodem. Etiam potest subiici, quia si Pater est principium, Spiritus sanctus à simplici conuersa, principium Spiritus sancti est Pater. Propter quod aliter respondendum est, quia cum dicitur vnum principium, vnum dicit vnitatem notionis, quæ cõmunis est duobus, & quia vnitatem dicit communẽ: ideo est hic consequẽs, vnum principium Spiritus sancti est Filius & Pater: ergo Filius est Pater, sicut hæc, vnus Deus est Pater & Filius: ergo Pater est Filius.

Ioan. 1. 4

E

4. Ad vltimum quod obiicitur, aut vnum quod est Pater, &c. dicendum quod quia vnum dicit communẽ spirationem vt est in pluribus: ideo non contingit diuidere aut vnum quod est Pater, aut vnum quod non est Pater, vt si dicatur, omnis homo est animal, aut animal quod est albũ, aut animal quod nõ est albũ, neutrum est dari, quia animal cõmuniter stat pro animali albo & nõ albo, ita ꝙ pro vtroq; simul reddit locutionẽ verã. Similiter in proposito, principiũ stat pro principio quod est Pater & quod est Filius: & ideo non licet ibi diuidere & descendere, imo est ibi figura dictionis ex mutatione suppositionis, &c.

* * *

QVÆSTIO II.

An hæ propositiones sint admittendæ: Pater & Filius sunt vnus spirator. Pater & Filius sunt idem principium Spiritus sancti. Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti.

Alex. Alensis 1.p.q.70. Memb.3.art.5.
Scotus 1. Sent. dist.12.q.2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist.11.q.4.
Richard. 1. Sentent. dist.11.q.5.
Franciscus de Mayr. 1. Sentent. dist. 12.q.1. ibi: Nunc secundum, &c.
Thom. Argent. 1. Sent. dist.11.q.1.art.3.

Ad oppositum. VTrum sint istæ concedendæ: Pater & Filius sunt vnus Spirator, vel sunt idem principium Spiritus sancti. Et quod hæc sit concedenda, sunt vnus spirator, videtur, quia Pater & Filius non sunt vnum principium nisi quia spirant vnica spiratione: ergo cum hoc nomen *Spirator*, importet ipsam spirationem, Pater & Filius sunt vnus spirator.

2. ITEM quia Pater & Filius vnica creatione creant, non tantum dicuntur vnum principium creaturæ: sed etiam vnus creator: ergo cum similiter vnica spiratione spirant, sunt vnus spirator.

3. ITEM quod sint idem principium, videtur, quia vnitas non multiplicata facit identitatem omnimodam: sed Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti: ita quod vnitas principii nullo modo multiplicatur: ergo sunt idem principium.

4. ITEM hæc est vera: Pater & Filius eadem spiratione spirant, sed idem importatur hoc nomine *principium*, quod hoc nomine *spiratio*, ergo ab æquipollenti, Pater & Filius sunt idem principium.

Fundamenta. CONTRA: Spirator & qui spirat æquipollent: ergo si est vnus spirator: ergo vnus & qui spirat: sed hæc est falsa: Vnus spirat, quia non vnus, sed duo sunt qui spirant: ergo: &c.

ITEM spirator importat ipsam spirationem in concretione ad suppositum: aut ergo illud est essentia, aut persona. Non essentia, ergo persona: ergo si Pater, & Filius sunt vnus spirator, sunt vna persona vel hypostasis.

ITEM quod non sit concedendum quod sint idem principium, videtur. Si enim sunt idem principium, sunt idem, sed hæc est falsa, quod Pater & Filius sunt idem, ergo & prima est falsa. Quod autem sequatur, manifestum est, bene enim sequitur: sunt idem animal, ergo idē. Quod iterum hæc sit falsa: sunt idem, patet, quia sunt distincti, ergo non sunt idem.

ITEM hoc quod est idem, est pronomen relatiuum: ergo cum pronomen certam designet personam, & relatiuum sit notans identitatem in eo, pro quo refert, significat identitatem in supposito: sed illud non est essentia, sed persona, ergo significat quod sint eadem persona: quod cum sit falsum, restat quod illa locutio sit falsa.

CONCLVSIO.

Tametsi concedatur quod Pater atque Filius sint vnum principium Spiritus sancti, non tamen illud est concedendum quod Pater & Filius sint vnus Spirator.

RESP. ad Arg. Dicendum quod hæc locutio: Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, simpliciter recipitur: hæc autem, Pater & Filius sunt vnus spirator, non recipitur. Et hæc similiter non admittitur, Pater & Filius sunt idem principium: quamuis enim videātur æquipollere illi, non tamen æquipollent. Differenti enim modo in his locutionibus spirationis notio significatur. Propter quod notandum quod notio potest significari dupliciter, scilicet in abstractione, vel in concretione. In abstractione, vt si dicatur spiratio. In concretione, vt si dicatur, principium vel spirator. In concretione autem potest significari vel in comparatione ad subiectum in ratione suppositi, vel in comparatione ad subiectum in ratione actiui, vel vtroque modo. Significatur ergo notio spirationis in concretione ad subiectum in ratione suppositi per hoc nomen spirator, quod est nomen verbale, & quia suppositum huius notionis est persona, & non vna persona, sed duæ: ideo dicimus spiratores, non vnum. Nec est simile de hoc quod est Creator: quia cum sit nomen essentiale significat in concretione ad subiectum quod est substantia, & illud est vnum in tribus, sed notio ad personam, quæ de se multiplicatur: ideo non est vna in duabus. Significatur etiam notio in comparatione ad subiectum in ratione actiui, vt per hoc nomen principium quod dicit originem: & quoniam subiectum agit per virtutem, & virtus respicit naturam, cum in Patre, & Filio sit vna natura & vna virtus non multiplicata, per hoc nomen *principium* significatur notio spirationis, vt nullo modo multiplicata. Ideo dicimus: Pater & Filius sunt vnum principium Spiritus sancti, vt vnum dicat vnitatem notionis, & vis spiratiuæ, & naturæ in spirantibus. Hinc est quod Pater non dicit plura principia, licet plures habeat notiones, quia non habet secundum diuersas vires & naturas. Significatur etiam notio in comparatione ad subiectum, vt in ratione suppositi & actiui, cum dicitur idem principium, quoniam pronomen idem quod certam desiderat personam significare, respicit suppositum: & principium, sicut dictum est, respicit ipsum, vt actiuum: & quoniam suppositum non est idem, nec vnum: ergo hæc est falsa, Pater & Filius sunt idem principium. Hæc igitur est vera, Pater & Filius sunt vnum principium. Hæc autem est falsa, Sunt vnus spirator. Hæc iterum falsa, Sunt idem principium Spiritus sancti, & ratio horum omnium patet ex prædictis.

1. AD illud ergo quod obiicitur primo quod sint vnum principium, quia vnica spiratione spirant, dicendū quod hæc non est tota ratio: sed hæc est tota ratio, quia vnica spiratione, & vnica virtute, & in vnitate naturæ spirant eundem: & principium hoc modo importat illam notionem, & ideo sunt vnum principium. Non sic autem significatur illa notio per hoc nomen, *Spirator*, quod est nomen verbale, & descendit à verbo quod cōcernit suppositum personale. Spirator enim dicitur ille qui spirat, & ille est persona.

2. AD illud quod obiicitur de creatione, iam patet responsio, quia creatio non tantum habet vna virtute fieri: sed etiam habet vnum suppositum, & ipsum est substantia: Pater enim non creat tamquam proprium subiectum, sed ipsa substantia diuina quæ vnica est: sed suppositum spirationis non potest esse substantia, sed persona, ideo non dicitur quod Pater & Filius vnus sunt spirator.

3. AD illud quod obiicitur quod identitas est vnitas non multiplicata, dicendum quod illud non sufficit nisi sit talis vnitas quod non multiplicetur, nec compatiatur secum pluralitatem suppositorum, quam excludit identitas: & quia vnitas principii compatitur pluralitatem personarum, ideo patet illud.

4. AD illud quod obiicitur quod eadem spiratione spirant, dicendum quod non sequitur ex hoc quod sint vnus spirator, quamuis enim eadem sit notio, tamen suppositum non est idem. Et cum dicitur idem principium, notatur identitas in vtroque. Cum dicitur eadem spiratione, notatur identitas in altero: ideo hæc non sequitur ex illa, nec vna infert aliam.

DISTINCT. XXX.

DE HIS QVÆ TEMPORALITER DE DEO DICVNTVR, ET RELATIVE SECVNDVM ACCIDENS, QVOD NON DEO, SED CREATVRIS ACCIDIT.

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eiq; temporaliter conueniunt sine sui mutatione: & relatiue dicũtur secundum accidens, non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis, vt Creator, Dominus, refugium, datum, vel donatum, & huiusmodi. De his August. in. 5. lib. de Trin. ait Creator, relatiue dicitur ad creaturam, sicut Dominus ad seruum. Item: Non aliquem moueat quod Spiritus sanctus cum sit coæternus Patri & Filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiterne Spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. Et si dominus non dicitur, nisi cum habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominum esse non sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiterne non dominaretur, nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui non habet dominum, sic nec dominus qui non habet seruum.

Ca.13.to.3. Cap. 16. in fine.

Oppositio quod non ex tempore sit dominus, quia est dominus temporis, quod non est ex tempore.

Sed hic aliquis dicet quod non ex tempore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus, quia non est tãtum dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, id est, ipsius temporis quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tempus quam inciperet: & ideo non cœpit esse dominus ex tempore. Ad quod dici potest, quia licet non cœperit ex tempore dominus esse temporis, cœpit tamen esse dominus tẽporis: quia non semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus. De hoc Augustinus in eodem libro continue ita ait: Quisquis extiterit qui æternum Deum solum dicat, tempora vero non esse æterna propter varietatem & mutabilitatem: sed tamen ipsa tempora non in tempore esse cœpisse, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere Deo, vt dominus esset, quia ipsorum temporum dominus erat, quæ vtique non in tempore esse cœperunt: quid respondebit de homine qui in tempore factus est, cuius vtique dominus non erat antequam esset? Certe vt dominus hominis esset, ex tempore accidit Deo: & vt omnis amoueatur controuersia, certe vt tuus dominus esset vel meus, qui modo esse cœpimus ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebimus nihil secundum accidens dici de Deo, nisi quia ipsius natura nihil accidit quo mutetur? vt ea sint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relatiue dicitur. Non enim amicus esse incipit, nisi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Nummus vero cum dicitur pretium, relatiue dicitur: nec tamen mutatus est cum esse cœperit pretium, nec cum dicitur pignus & huiusmodi. Si ergo nũmus potest nulla sui mutatione toties dici relatiue, vt neq; cum incipit dici, neque cum desinit, aliquid in eius natura vel forma qua nummus est, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei substantia debemus accipere, quod ita dicatur relatiue aliquid ad creaturam, vt quamuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipsi substantiæ Dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur? Qualiter etiam refugium nostrum dicitur? Refugium enim nostrum dicitur Deus relatiue, ad nos enim refertur: & tunc refugium nostrum fit, cum ad eum refugimus. Numquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eum refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sit & Pater noster esse incipit, cum per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cum filij eius efficimur. Similiter & ille Pater noster esse incipit, sed nulla commutatione suæ substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relatiue dici: non tamen secundum accidens Dei, quod aliquid ei acciderit: sed plane secundum accidens eius ad quod dici aliquid Deus incipit relatiue. Ex his aperte ostenditur quod quædam de Deo temporaliter dicuntur relatiue ad creaturas, sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturæ. & ita accidens est in creatura, non in Creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiue ad Creatorem, relatiua est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio vero illa qua Creator relatiue dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in creatore.

Ibidẽ post immediate.

Psal. 9. a

Ioan. 1. b

Hic soluitur quæstio qua quærebatur, vtrum Spiritus sanctus dicatur datum relatiue ad se, cum ipse det se.

Hic potest solui quæstio superius proposita, vbi quærebatur, cum Spiritus sanctus datum dicatur vel donatum, quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur, & cum Spiritus sanctus det seipsum, vtrũ ad se ipsum relatiue dicatur, cum dicitur dari vel donari. Cui quæstioni respondentes, dicimus Spiritum sanctum dici datum vel donatum relatiue ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem siue donator, est Pater cum Filio & Spiritu sancto. Nec tamen dicimus Spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur & ad dantem & ad recipientem: quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cum autem Spiritus sanctus dari à se, vel datus à se dicitur, relatiue quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relatiua: & in illo cui datur mutatio fit, non in dante.

Dist. 18.

DISTINCT. XXX.

De his quæ proprie & temporaliter dicuntur de Deo.

Sunt enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur.

Expositio textus.

SVPRA egit Magister de relatiuis quæ conueniunt Deo proprie, & æternaliter. Hic agit de his quæ cõueniunt Deo proprie & temporaliter, & habet hæc pars duas. In prima Magister agit de relatiuis quæ ex tempore de Diuisio.

re de Deo dicuntur. In secunda de his quæ pluribus personis conueniunt, sed tamen appropriari possunt, vt similis & æqualis, infra: *Præterea considerari oportet, cum tres personæ.* Prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit aliqua nomina dici de Deo ex tempore exemplificans de pluribus. In secunda quia exemplum videbatur inconueniens de hoc nomine, *Dominus*, opponit & soluit, ibi: *Sed hic aliquis diceret quod non ex tempore.* In tertia vero quia dictum videbatur falsum quod aliquid ex tempore diceretur de Deo, & ideo mouet & soluit dubium, ibi: *Quo modo ergo obtinebimus nihil secundum accidens.* In quarta vero ex prædeterminatione soluit quoddam dubium in præcedentibus quæsitum, ibi: *Hic potest solui quæstio superius proposita.*

Dist. 31.

Creator Dominus, &c. Dub. I.

Videtur quod Magister falsè dicat ista nomina Deo ex tempore conuenire, quia dominium, vt dicit Boetius, est potestas coercendi subditos: sed hoc est in Deo ab æterno, ergo, &c. Item Dominus, vt dicit Ambrosius, est nomen naturæ: ergo si natura est æterna, ergo & dominium. Item de hoc nomine Creator obiicitur, quia non dicitur lector quia actu legit, sed quia habilis est ad legendum: sed Deus ab æterno habilis est ad creandum: ergo, &c. Iuxta hoc quæritur de horum nominum significatione, & connotatione, & vnde habuit rationem connotandi, cum diuina essentia sit principale significatum.

Boetius ad Symmac. ante finem.

RESP. Dicendum quod quamuis diuina essentia nō habeat vere respectum ad creaturam, tamen contingit eam intelligere & significare per modum respectus, nec tamen intellectus est vanus propter hoc quod totam rationem respectus realis ponit in creatura. Quoniam igitur huiusmodi nomina dicunt respectum, à quo imponuntur, quamuis imponantur essentiæ, ideo dicuntur secundum exigentiam illius respectus: ideo intelligendum quod quædam dicunt respectum solum, vt dominus: quædam etiam effectum, vt Creator & iustus; & vtraque sunt sub duplici differentia, quia aut important respectum ad rem præsentem aut ad rem futuram, siue ad rem in actu vel habitu. Primo modo, quia ponunt creaturam in actu, dicunt solum respectum, cum creatura incipit. Secundo modo ab æterno. Secundum hoc ergo, si Dominus & Creator important respectum in actu, ab æterno non possunt dici. Si autem in habitu, possunt. Tamen vsus communis accipit huiusmodi nomina vt connotant in actu: & ideo dicit Augustinus ea dici cum tempore. Quod ergo dicit Boetius, intelligendum quod non est potestas coercendi subditos habitos, sed habendos. Quod dicit Ambrosius patet quod non cogit, quia quamuis imponatur naturæ, tamen imponitur à proprietate naturæ, vt dicit respectum ad creaturas, & ideo connotat quid creatum, & sic patent omnia, quia ratio connotandi est modus significandi.

Lib. 5. de Trin. c. 16. tom. 3.

Temporis quod non cœpit ex tempore, &c. Dub. II.

Videtur hoc falsum, quia omne quod incipit, est temporale, & omne temporale mensuratur tempore, & omne tale cœpit in tempore, &c. Si tu des instantiam in perpetuis, obiicitur quod nihil magis est variabile quam tēpus: sed omne tale est temporale: ergo, &c. Item, si tempus non incœpit in tempore, ergo cœpit extra tempus, ergo fuit tempus extra omne tempus.

RESP. Dicendum quantum ad præsens pertinet, quia de initio temporis debet dici in secundo, differt incipere ex tempore, & in tempore, & cum tempore. Quia *ex*, dicit ordinem, & ita præsupponit tempus tamquam anterius, & ideo nihil cœpit ex tempore nisi quod sequitur tempus. In tempore dicit temporis existentiam, sed tempus non fuit in sui initio cum sit successiuum, ideo quæ sunt æqualis durationis cum tempore, non cœperūt, nec ex tēpore, nec in tempore, sed cum tempore, .i. cum tēpus cœpit. Si quæras, quo modo tempus cœpit, breuiter dicendū quod nullo prædictorum modorū, sed cœpit in sui principio, & ideo non cœpit extra tempus. AD illud quod obiicitur, quod ex tempore mensuratur temporale, dicendum quod temporale quod exceditur à tempore, mensuratur, & incipit à tempore: sed illud non exceditur quod incipit cum tempore, & ratio prædicta est.

Nummus vero cum dicitur pretium, &c. Dub. III.

Videtur falsè dicere, quod nummus mutatus non est, cum cœperit esse pretium, quia esse pretium est accidens nummi, & modo inest, & prius non inerat, ergo nummus mutatus est.

RESP. Dicendum quod relatio non prædicat quid absolutum, sed prædicat ordinem ad alterum: ordo autē respicit dispositionem ordinatorum. Quædam igitur sunt ordinabilia, ita quod vtrumque est in potentia: & tunc relatio introducitur per mutationē factam in vtroque. Quædam sunt ordinabilia ita quod alterum quantum est de se, in actu est, sed alterum in potentia, sicut patet de duobus, quorum vnus qui est actu albus, actu habet proprietatem secundum quam attenditur similitudo: & ideo altero de non albo facto albo fit perfecta similitudo. Non ergo oportet quod relatio semper inducat mutationem in vtroque extremorum propter sui corruptionem vel defectionem, sed sufficit quod in altero. Et ratio visa est, quia respicit duplex extremum. Et quia vnum potest esse de se in actu, altero existente in potentia, sicut in nummo qui est in potestate possidentis quod sit pignus, vel pretium, vel arrha, secundum mutationem factam in ipso. Nec aduenit nummo aliquid absolutum, sed ordo qui ex parte nummi erat in actu, ex parte illius quod erat in potentia fit in actu: ideo mutatur illud non mutato nummo.

Accidens est in creatura. Dub. IV.

Obiicitur: Cum relato sit creaturæ ad Creatorem, videtur hoc falsum: quia contingit rem intelligi accidentē remoto: ergo si relatio ad Creatorem accidit creaturæ, ergo illo remoto contingit rem creatam intelligi esse, circumscripto respectu ad Creatorem. Itē relatio qua creatura refertur ad Creatorem, est accidens: cum illud sit creatum refertur, & ita per accidens: & sic de alio, & ita est abire in infinitum.

RESP. Dicendum quod creatura quantum ad esse primum essentialiter dependet, & talis relatio quæ exprimit illam dependentiam non est creaturæ accidentalis, sed magis essentialis. Quantum autem ad esse secundum siue ad bene esse, dependet accidentaliter, quia illud bene esse accidentale est: ideo talis relatio secundum accidens dicitur, vt filiatio secundum quod dicit adoptionem, & de tali intelligit Augustinus.

Ad illud quod obiicitur quod relatio relatione alia refertur: aliqui volunt dicere quod creatura seipsa refertur: tamen illud non videtur esse dicendum, quia nulla creatura est sua relatio, cum non sit summe simplex, imo hoc ipsum quod refertur aufert simplicitatem: ideo dicendū quod sicut relatiua referuntur proprie, quæ dicunt rem substratam cum respectu: ipsæ autem relationes siue respectus non referuntur, immo magis alia referunt, quia non sunt entia sed entium. Sic in proposito, dicendum quod ipsæ relationes per se non referuntur, sed cum subiectis, ita quod vnum cum alio & per aliud: ideo non est vltra quærere aliud quo referuntur.

Nec tamen dicimus Spiritum sanctum referri ad se. Dub. V.

Contra: Videtur posse referri ad se, quia Spiritus sanctus est

ctus est donum: & donum refertur ad donantem, & ipse est donans: ergo necessario concluditur quod refertur ad se.

Resp. Dicendum quod hoc nomen, *Spiritus sanctus*, dicit relationem secundum esse: & ideo quia relatione secundum esse nihil refertur ad seipsum secundum idẽ, nullo modo Spiritus sanctus inquantum spiritus ad se refertur: sed donum non tantum importat relationem secundum esse, vt puta cum dicit auctoritatem in dante: sed etiam secundum modum dicendi, vt quando dicit largitatem & potestatem in donante: & quia taliter potest secundum modum intelligendi comparari ad se, datũ inquantum datum dicitur ad se, inquantum dans, non: ideo cõcedit quod appellatio dati vel donati refertur ad Spiritum sanctum, non autem Spiritus sanctus.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum, quæ dicuntur in hac distinctione, tria quæruntur. Primo vtrum aliquid dicatur de Deo ex tempore. Secundo dato quod sic, quæritur vtrum ea quæ dicuntur de Deo ex tempore dicantur per se vel per accidens. Tertio vtrum dicantur secundum substantiam, an secundum relationem.

QVÆSTIO. I.

An de Deo nomen aliquod ex tempore dicatur.

Alex. Alens. 1. p. q. 53. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 13 art. 7.
Et 1. Sent. dist. 30. q. 1 art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 30. q. 1.
Ægidius Rom. 1. Sent. dist. 30. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 30. q. 1.
Durandus 1. Sentent. dist. 30. q. 5.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 30. q. 1.
Io. Baccon. 1. Sent. dist. 30. q. vnica.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 30. q. 1. art. 1.

Fundamenta. *Aug. 15. de Trin. c. 16. tom. 3. Aristot. in prædicamentis, & 8. phys.*

QVod aliqua dicantur de Deo ex tempore, ostenditur sic. Non est dominus nisi habeat seruum, sicut dicit Augustinus: sed Deus dicitur dominus, & non habuit ab æterno seruum, ergo ex tempore, ergo, &c.

Item actioni respondet passio, ita quod sunt simul: sed Deus creat, ergo aliquid creatur: sed non creatur aliquid nisi ex tempore, ergo non creat nisi ex tempore: ergo, &c.

Item nulli conuenit esse hominem nisi ex tempore, eo quod esse humanum habet principium: sed Deo conuenit esse hominem, ergo ex tempore.

Item sicut se habet temporale ad temporale, ita æternum ad æternum: ergo mutata proportione, sicut se habet æternum ad temporale, ita temporale ad æternum: sed æternum sic se habet quod dicitur de temporali, vt cũ dicitur: Petrus est prædestinatus: ergo & temporale poterit dici de æterno.

Ad oppositum.

1. Contra: Omne temporale est creatum: sed Deus est increatus, & horum est summa distantia: sed illorum inter quæ est summa distantia, vnum non prædicatur de altero. ergo, &c.

2. Item omne temporale est mutabile & variabile: sed omne illud de quo prædicatur mutabile, ipsum est mutabile: cum igitur Deus non sit mutabilis & variabilis, patet, &c.

3. Item nihil æternum est ex tempore, sed omne quod prædicatur de Deo, est Deus, & ita æternum: ergo nihil potest tale dici ex tempore.

4. Item omne quod est aliquid ex tempore, incipit esse aliquid quod non erat prius: & omne tale est mutabile, ergo nihil tale est in Deo: ergo, &c.

Resp.

Si dicas quod non prædicatur aliquid de Deo ex tempore prædicatione per essentiam vel inhærentiam: sed per causam quæ non ponit aliquid in Deo, sed in effectu.

Replic.

Contra: Cum dicitur, Deus est Creator, hoc dici-A tur ex tempore, & non per causam: ergo responsio illa nulla. Probatio: Omne quod dicitur de aliquo per causam, de alio dicitur per essentiam, vel inhærentiam: sed Creator de nullo alio à Deo dicitur, nec per essentiam, nec per inhærentiam, ergo, &c.

Item quod dicitur de alio per causam, potest inferri per modum habitudinis causalis, vt dies est sol lucens super terram, ergo dies est à sole: ergo si per causam Deus est Creator, pari ratione Deus à creatura, vel econuerso.

Item quod prædicatur solum per causam, non est idẽ illi de quo prædicatur: sed cum dicitur Deus creat, actio Dei est Deus, ergo non prædicatur per causam.

Item cum dicitur Deus, Dominus, vel consimilis, dominus non dicit aliquod genus causæ, & tamen dicitur
B de Deo: ergo prædicta responsio non est sufficiens.

CONCLVSIO.

Nihil est incommodi quod de Deo qui æternus est, aliqua nomina ex tempore dicantur, quæ ex principali significatione essentiam in respectu ad creaturas significant.

Resp. ad Arg. Dicendum quod aliquid dici ex tẽpore, est dupliciter: aut quia ipsum est temporale, aut quia dicit respectum ad temporale. Primo modo, nihil prædicatur de Deo per essentiam vel per inhærentiam, sicut probant quatuor rationes ad hoc inductæ: prædicatur tamen per causam, vt si dicatur: Deus est patientia mea: vel per vnionem, vt si dicatur: Deus est homo: & hoc non po-
C nit mutationem, vel esse temporale circa Deum, sed circa creaturã. Alio modo dicitur aliquid ex tempore, eo quod de ratione sui nominis dicit comparationẽ ad aliquid tẽporale, vt Dominus & Creator: sed tamen de sua principali significatione importat essentiam: nam dominus importat dominium, quod est potestas coercendi subditos: & hæc est diuina essentia. Similiter Creator, importat diuinam actionem, quæ est diuina essentia: vtrumque tamen significat in respectu ad creaturam: & ita connotat creatum & temporale. Quoniam ergo quod implicat in se contingens & necessarium, denominatur totum contingens: similiter quod æternum & temporale totũ denominatur temporale propter naturam totius copulat, quod ponit vtramque partem, & falsificatur pro vtra-
D que parte, & pro altera. Hinc est quod talia dicunt ex tempore non ratione principalis significati, sed ratione connotati in creatura, & per hoc patent quatuor argumenta sequentia. Concedendum enim est quod non omne quod ex tempore dicitur de Deo, dicitur per causam, sed vel dicitur per causam, vel per vnionem, vel per quandam comparationem ad temporale, & sic patet omnia.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur quod temporale est creatum & mutabile, dicendum quod loquitur de temporali primo modo, & hoc non dicitur de Deo nisi per causam vel vnionem.

3. Ad illud quod obiicitur quod omne quod prædicatur de Deo est æternum, dicendum quod hæc est duplex, quia æternum potest teneri adiectiue, vel substan-
E tiue. Si adiectiue, sic falsa est. Aliquid enim prædicatur de Deo, cuius duratio non est æterna. Si substantiue, vera est, & sic est sensus: omne quod prædicatur de Deo est aliquid æternum. Nec tamen sequitur: Est æternum, immo est ibi fallacia accidentis: sicut hic, creatio est Deus, & Deus est æternus, ergo creatio est æterna, ita in prædicta. Aliquid enim quod est æternum ratione principalis significati, id est, quod est aliquid æternum, ratione connotati dicitur temporale.

4. Ad illud quod obiicitur quod illud quod est ex tẽpore, incipit aliquid esse, dicendum quod illud non est in Deo propter mutationem aliquam factam in ipso, sed in creatura: & illud determinatum est supra distinction. 8.

QVÆSTIO II.

An nomina quæ de Deo ex tempore dicuntur, per se, vel per accidens dicantur.

Alex. Alens. 1. p. q. 53. Membro 4.
S. Thom. 1. p. q. 13. art. 3.
Scot. 1. Sent. dist. 30. q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 30. q. 3.
Richardus 1. Sent. dist. 30. q. 2.
Henricus in Quol. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sentent. dist. 30. q. 2.
Thom. Argent. 1. Sent. dist. 30. q. 1. art. 2.
Gab. Biel 1. Sent. dist. 30. q. 5.

Ad oppositum.

SEcundo quæritur, vtrum quæ dicuntur de Deo ex tempore, dicantur per se vel per accidens. Et quod secundum accidens, ostenditur hoc modo: Augustinus 5. de Trinit. & habetur in littera quod dominus esset hominis, ex tempore accidit ei.

Cap. 16. tom. 3.

2. ITEM hoc ipsum videtur ratione: quia omne quod adest & abest præter eius, de quo dicitur, corruptionem, prædicatur secundum accidens, hæc est per se nota: sed omnia hæc quæ temporaliter dicuntur de Deo, sunt huiusmodi: ergo, &c.

Aristot. 1. Topic.

3. ITEM, quod prædicatur per se de aliquo, semper inest illi: ergo ab oppositis: Quod prædicatur de aliquo, & non semper inest, prædicatur non per se, ergo per accidens: sed talia sunt huiusmodi nomina: ergo, &c.

Aristot. 1. Post. context. 5.

4. ITEM omne quod prædicatur de aliquo, aut est conuertibile cum subiecto, aut de ratione subiecti aut prædicatur per accidens: sed huiusmodi nomina nec sunt de ratione Dei, nec conuertibilia, vt patet de hoc nomine, *Dominus*, ergo, &c.

Aristot. 1. Top.

CONTRA: Augustinus 5. de Trinitate, nihil secundum accidens dicitur de Deo.

Fundamenta. Cap. 15. & 16. to. 3.

ITEM ostenditur ratione: quia in quocumque est ponere accidens, est ponere compositionem, & per consequens varietatem: sed neutrum est in Deo: ergo, &c.

ITEM omne per accidens reducitur ad per se: sed reductio est posterioris ad prius, non econuerso: Deus autē non habet prius, nec simpliciter, nec secundum quid: ergo nihil de Deo dicitur secundum accidens.

ITEM omne quod dicitur de duobus, de vno per se, de altero per accidens, perfectiori modo dicitur de eo, de quo dicitur per se: sed quidquid dicitur de Deo, dicitur perfectissime, ergo nihil dicitur de Deo secundum accidens: ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo per accidens, ergo per se.

Auer. 5. Met. c. 23.

CONCLVSIO.

Quæ de Deo ex tempore dicuntur, prædicantur per accidens, pro quanto de eo non necessario dicuntur.

RESP. ad arg. Dicendum quod dici secundum accidens est tripliciter. Vno modo accidens dicitur per oppositum ad substantiam: & sic dicitur accidens proprietas alii inhærens, quæ non est de rei essentia. Et hoc quidem modo nihil dicitur de Deo secundum accidens, sicut dicit Augustinus eo quod hoc modo accidens ponit compositionem & varietatem in eo de quo dicitur. Alio modo dici secundum accidens, est per oppositionem ad per se: & sic dicitur secundum accidens, aut quod dicitur per aliud in essentia, vt si dicatur paries disgregat: aut per aliquid cui est quodam modo idem, quodam modo diuersum, vt puta cum dicitur de superiori per inferius, vt figura habet tres, vel de inferiori per superius, vt Isosceles habet tres. Hoc modo non est aliquid dici de Deo secundum accidens. Hoc enim dici per accidens ponit in aliquo posterioritatem & imperfectionem, sicut ostendunt rationes ad hoc inductæ: Deus autem nihil habet imperfecte, nihil habet ab alio quod sit omnino aliud, nec a superiori vel inferiori, quia hæc non cadunt in Deo. Tertio modo dici secundum accidens, est per oppositionem ad necessarium, vt illud dicatur accidere quod necessario non inest. Et hoc modo huiusmodi dicuntur de Deo secundum accidens, quia non dicuntur de ipso necessario, sed dicuntur de ipso per se, quia p comparationē ad creaturam. Comparatio autem ad creaturam per se est, quia Deus est sua actio: sed tamen quia Deus agit per voluntatem quæ non semper, nec de necessitate coniuncta est actui, ideo non necessaria: & quantum ad hoc cadit ibi ratio dicendi secundum accidens. Vnde hic modus dicendi per accidens, opponitur per se in creaturis ratione eius quod ad dici per se sequitur necessarium in creaturis. In Deo autem non: quoniam idem a seipso facit, & voluntarie facit: & ideo in Deo non habet oppositionem ad per se. Rationes ergo ostendentes quod non dicuntur de Deo secundum accidens, procedunt secundum primam & secundam acceptionem.

August. 5. de Trin. c. 16. to. 3.

1. QVOD autem obiicitur quod esse Dominum accidit: sic intelligendum est, id est, non est necessario, nec semper conuenit.

2. AD illud quod obiicitur quod absunt præter corruptionem: dicendum q. d ista diffinitio est accidentis secundum quod abesse est per inhærentiam: sed sic non conuenit Deo vt visum est, sed solum creaturis: vnde patet illud.

3. 4. AD illud quod obiicitur de per se: dicendum q loquitur de per se in creaturis. Ad per se enim in creaturis sequitur necessarium, sed non sic in Deo.

QVÆSTIO III.

An nomina quæ de Deo ex tempore dicuntur realem in Deo dicant relationem.

Alex. Alensis 1. p. q. 53. Memb. 4. art. 2.
S. Tho. 1. p. q. 13. art. 2.
Et de Pot. q. 7. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 30. q. 4.
Richard. 1. Sent. dist. 30. q. 3.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 30. q. 5.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 30. q. 1. art. 3.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 30. q. 1.

Ad oppositum.

VTrum ea quæ sic dicuntur de Deo ex tempore, dicantur secundum substantiam, an secundum relationem quæ sit vera relatio. Et quod secundum relationem, videtur hoc modo: Sicut Pater seipso generat, ita seipso creat: tamen quamuis seipso generet, generatio, & paternitas dicitur vere in ipso secundum relationem: ergo pari ratione quamuis seipso creet, & dominetur, tamen quia sunt ad alterum, dicuntur realiter relatiue.

2. ITEM: Huiusmodi nomina, aut pure dicunt diuinam substantiam, aut superaddunt aliquem respectum. Si pure diuinam substantiam dicunt (sed substantia est æterna, & ab æterno) ergo dicuntur de Deo ab æterno q falsum est: ergo superaddunt aliquem respectum, ergo relationem. Si dicas quod non addunt respectum secundum rem, sed secundum modum.

3. CONTRA: Aut illi modo respondent aliquid in re aut nihil. Si aliquid in re, ergo realiter dicuntur relatiue. Si nihil, ergo falsus est modus intelligendi, & inconueniens modus dicendi.

4. ITEM: Sunt quædam relatiua secundum esse, quædam secundum dici. Sed in relatiuis secundum dici, est modus respectus: in relatiuis secundum esse, & veritas respectus: sed seruus, & Dominus sunt relatiua secundum esse: ergo vtrumque importat respectum, non tantum secundum modum, sed etiam secundum rem: ergo, &c.

Aristot. in Præd. cap. Ad aliquid.

5. ITEM: Dominium dictum de Deo, ita bene dicit superpositionem, sicut dictū de creatura; illa igitur superpositio, aut ponitur in Deo aut in creatura. Non in creatura, constat, quia tunc idem sibi superponeretur: ergo ponitur in Deo: sed superpositio est vere relatio ergo, &c.

6. ITEM: Cum dico, Deus creat, hic notatur duplex respectus, scilicet causæ ad effectum, & econuerso. Aut ergo vterque est in creatura, aut vterque in Deo: aut vnus in Deo, alter in creatura. Constat quod impossibile est vtrumque esse in Deo, quia Deus non est effectus, & similiter in creatura, quia creatura non est sui causa; ergo necesse est quod alter sit in Deo: ergo, &c. A

7. ITEM: Cum dico, Deus creat, Deus verissime est causa: & si vera ratio causæ ponit veram relationem, huiusmodi nomina dicta de Deo ponunt veram relationem.

Fundamenta. CONTRA Per Dionysium: In causalibus, & causis non recipimus reciprocationem: ergo cum Deus sit causa perfectissima creaturæ, non refertur ad creaturam, quamuis econuerso creatura referatur ad ipsum.

Aristot. 5. Metaph. c. de Aliquid. ITEM Philosophus dicit quod scientia secundum esse refertur ad scibile, sed non conuertitur: ergo si minor est dependentia Dei ad creaturam, quam scibilis ad scientiam, ergo nulla in eo est relatio. B

ITEM ratione videtur, quia huiusmodi nomina si dicunt relationem circa Deum, aut illa est pure diuina essentia, aut aliquid superadditum. Si pure Dei essentia, ergo æternum quid, ergo respectus huiusmodi nominũ est æternus: ergo de necessitate dicuntur ab æterno. Si autem dicunt aliquid superadditum: ergo in Deo est aliqua compositio.

ITEM omnis relatio dicit aliquam dependentiam, vel saltem ordinem & habitudinem ad illud, respectu cuius dicitur: sed Deus non ordinatur nec terminatur: ergo nihil de Deo dicitur relatiue respectu creaturæ.

CONCLVSIO.

Nomina quæ de Deo ex tempore dicuntur, non important aliquam relationem secundum rem in Deo, sed solum secundum modum intelligendi.

RESP. ad Arg. Ad hoc intelligendum, est sciendum quod dici secundum relationem, dupliciter est, aut secundum rem, aut secundum modum. Realis autem relatio triplex est. Aliquando enim fundatur super proprietatem accidentalem, vt similitudo in duplici albedine. Aliquando super dependentiam essentialem, sicut respectus, vel relatio materiæ ad formam. Nam sicut dicit Philosophus: Materia hoc ipsum quod est, ad alterum est. Aliquando super originem naturalem, sicut effectus ad causam, & Filii ad Patrem. Prima relatio non potest esse in Deo, quia in Deo nulla est proprietas accidentalis. Secunda non potest esse in eo, quia nulla in Deo est dependentia. Tertia est in Deo, sed non respectu creaturæ, sed respectu personæ: hæc enim non dicit compositionem, nec dependentiæ inclinationem, sicut prima, & secunda, sed ponit distinctionem, & ordinem: & quoniam vere vna persona ordinatur ad aliam, & habitudinem habet, & alio modo secundum rem se habet ad vnam quam ad aliam, ideo hæc relatio est in persona respectu personæ, non respectu creaturæ. Nam Deus ad creaturam non habet ordinem, nec habet aliam & aliam habitudinem. Et ideo nullo modo est realiter in Deo relatio respectu creaturæ. Creatura autem ad Deum habet ordinem, & habitudinem mediante proprietate accidentali, & dependentia essentiali, & origine naturali, ideo secundum omnem modum refertur creatura ad Deum. Quoniam igitur intellectus noster cum intelligit aliquid referri ad aliquid, intelligit etiam comparari illud ad aliud, ideo intelligit Deum per modum respectus & relationis, cui respectui in Deo nihil respondet nisi diuina essentia: ex parte tamen creaturæ bene aliquid respondet, & ideo non est vanus. Concedendum ergo quod huiusmodi nomina dicta de Deo non important relationem in Deo secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi. Ex his patent quæsita.

idem lib. 2. dist. 2. q. 2. art. 2.

Aristot. 1. Phys. con-tex. 60. & 12. Metap. contex. 14.

D

Dissentit hic à Scot. dis. 30. q. 1. lib. primi.

E

Idem sentit S. Tho. q. de poten. q. 7. art. 10.

1. QVOD enim obiicitur de Patre, dicendum quod non est simile, quia Patris ad Filium est ordo, & habitudo, & alia habitudo ad Filium quam ad Spiritum sanctũ: Deus autem sicut dicit Philosophus in Metaph. non habet ordinem, nec aliquam habitudinem, nam primâ causa eodem modo se habet ad omnia, quamuis alia alio & alio modo se habeant ad ipsam, vt in prima Philosophia dicit quod primum & summum bonum non ordinatur ad hæc creata.

Aristot. 11 Metaph. contex. 36. & seq. Ibidem.

2. AD illud quod obiicitur, si non dicunt relationem, ergo pure substantiam, dicẽdum quod pure circa Deum dicunt substantiam secundum rem, sed relationem secundum modum intelligendi, in creatura vero secundum esse.

3. ET quod obiicit quod vanus est intellectus, dicendum quod falsum est, quia intellectus fundatur super aliquid, scilicet super relationem creaturæ, cui respondet relatio secundum dici in Deo.

4. AD illud quod obiicitur, quod quædam sunt relatiua secundum esse, *&c.* Dicendum quod quædam sunt relatiua secundũ esse ex parte vtriusque extremi, vt Dominus, & seruus in creatura: quędam ex parte alterius, vt scibile, & scientia, & mensurabile, & mensura, sic in proposito.

5. AD illud quod obiicitur, quod Dominus dicit superpositionem, & similiter creatio causalitatem, dicendũ quod superpositio in Deo est vere superpositio, & vere causalitas, quia vere alij superponitur Deus, & vere efficit. Tamen illa superpositio non est vere relatio, similiter nec causalitas, sed est vere diuina essentia, quia seipsa superponitur, & efficit.

C 6. 7. Ad illud quod obiicitur, quod est ibi respectus causæ, & effectus, dicendum quod respectus effectus ibi est vere respectus, & vere relatio, sed respectus causæ non est respectus, nec relatio in Deo secundum rem: sed secundum modum intelligendi, secundum rem vero substantia, vel essentia.

DISTINCT. XXXI. PARS I.

QVOMODO DICATVR FILIVS ÆQVALIS PATRI AN SECVNDVM SVBSTANTIAM, AN SECVNDVM RELATIONEM, ITA ET SIMILIS: ATQVE INCIDENTER de appropriatis agitur.

PRÆTEREA considerari oportet, cũ tres personæ coæquales sibi sint, vtrum relatiue hoc dicatur, an secundum substantiam: & si relatiue, vtrum secundum relationem, an secundum essentiam consideranda sit æqualitas, deinde quid sit ipsa æqualitas. Ad quod dicimus, quia sicut simile nihil sibi est: similitudo enim (vt ait Hilarius) sibiipsi non est. ita & æquale aliquid sibi non dicitur, ac per hoc sicut simile, ita & æquale relatiue dicitur. Dicitur ergo relatiue filius æqualis patri, & vtrique Spiritus sanctus. Est tamẽ æqualis patri Filius, & vtriq; Spiritus sanctus, propter summam simplicitatem essentiæ, & vnitatem. Æqualis est ergo filius Patri secundum essentiam, non secundum relationem. Vnde August. 5. li. de Trin. ait: Quærimus secundum quid æqualis sit patri filius. Non secundum quod ad patrem dicitur filius, æqualis est patri: restat ergo, vt secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur. Quidquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. Restat ergo, vt secundum substantiam sit æqualis. Eadem ergo est vtriusq; substantia. Item in 6. libro: Satis est videre, nullo modo Filium æqualem esse Patri, si in aliquo, scilicet quod pertineat ad significandam eius substantiam

Lib. 3. circa finem.

Cap. 5. ad finem.

stantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis est Patri Filius, & est eiusdem substantiæ. Æqualis est etiã Spiritus sanctus Patri & Filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatẽ illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quod secundum substantiã Filius est æqualis Patri, & vtrique Spiritus sanctus, & appellatio tantum relatiua est. Æqualitas ergo Patris, & Filij non est relatio, vel notio, sed naturalis vnitas, & identitas.

Hic quo modo dicatur similis, & quid sit similitudo.

Hoc idem etiam dicimus de simili & similitudine. Cum enim dicitur Filius similis Patri, relatiue quidem dicitur, sed similis est Patri propter vnitatem essentiæ. Est ergo appellatio tantum relatiua, similitudo vero indifferens essentia. Vnde quibusdam non indocte videtur nomine æqualitatis, vel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri, vt ea ratione dicatur Filius æqualis Patri, quia nec maior est eo, nec minor, & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis, & hoc propter essentiæ simplicitatem. Non ergo secundum quod Filius est genitus à Patre, æqualis, vel inæqualis est Patri, nec similis, vel dissimilis, sed æqualis & similis secundum substantiam.

DISTINCT. XXXI. PARS II.

De sententia sancti Hilarii, qua in Trinitate personarum propria ostendit.

Non est igitur hic prætermittendum, quod vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in Patre esse æternitatem, speciem in imagine, vsum in munere. Quæ tantæ difficultatis sunt verba, vt in eorum intelligentia, atque explanatione vehementer laborauerit Augustinus, vt ipse ostendit in sexto libro de Trinitate ita dicens: Quidam cum vellet breuissime singularum in Trinitate personarum insinuare propria: Æternitas est, inquit, in Patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia non mediocris auctoritatis in tractatione scripturarum, & assertione fidei vir extitit, (hæc enim Hilarius in libris suis posuit) horum verborum, id est, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & vsus, abditã scrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo, nisi quod pater non habet patrem de quo sit: filius autem de patre est vt sit, atque vt illi coæternus sit. Imago enim, si perfecte implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ, in qua imagine speciem nominauit, Credo propter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia, & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis, sed ad identitatem respondens ei cuius imago est, vbi est prima & summa vita, cui non aliud viuere, & aliud esse. sed idem & primus ac summus intellectus, cui non est aliud viuere, & aliud intelligere, sed idem hoc vnum tamquã verbum perfectum, cui non desit aliquid, & ars quædam omnipotentis, & sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium, & omnes vnum in ea, sicut ipsa vnum de vno, cum quo vnum, ibi nouit omnia Deus quæ fecit per ipsam.

Hilar. 2. de Trinit. à principio.

Cap. 10. to. 3

Hilar. li. 2. de Trinit. à princip. Hilarius in libro de Synodis propos. 1. Imago eius, ad quem imaginatur species, indifferens est. Neque enim ipse sibi quisquã imago est: sed eum cuius imago est, necesse est, vt imago demonstret. Imago ergo est rei ad rem coæquandæ & imaginata & indiscreta similitudo. Est ergo Pater, est etiam Filius, quia imago Patris est Filius: & quia imago est, vt rei imago sit, speciem necesse est, & naturam, & essentiã, secundum quod imago est, in se habeat auctoris.

Hic de Spiritu sancto quare vsus dicatur.

Est autem ineffabilis quidam complexus Patris, & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, & delectatio, felicitas vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce digne dicitur) vsus ab illo appellata est breuiter, & si in Trinitate Spiritus sanctus non genitus, sed genitoris genitiq; suauitas, ingenti largitate atque vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria, & à se inuicem determinari videntur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculum in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, & gratias agat. Qui vero non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum, quoniam vnus est Deus, sed tamen Trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus, cum & ipsa eorum explanatio, quã hic Augustinus edidit, plurimum in se habeat difficultatis, & ambiguitatis.

Quod secundum hanc expositionem non distinguũtur ibi proprietates personarum tres.

Non enim secundum præmissam expositionem distinguuntur hic tres illæ proprietates superius assignatæ, sed ipsæ hypostases distinctæ ab inuicem monstrantur; æternitas tamen nomine eadem videtur designata proprietas, quam notat hoc nomen, ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait: Imago si perfecte implet, cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud suæ imagini? Videtur enim dicere, quod filius qui est imago Patris, Patri coæquatur, non Pater Filio, cum & Filius dicatur æqualis Patri in scriptura, & Pater Filio: sed Filius hoc habet à Patre, vt sit æqualis, Pater autem non habet à Filio, & tamen Filius plene, ac perfecte æqualis est Patri, id est, imago ei, cuius est imago.

Quare dicatur Hilarius propria personarum assignasse in verbis prædictis: cum ibi non sint expressæ proprietates.

Propria ergo personarum in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius quia relatiua nomina personarum posuit, scilicet imaginis, & muneris, quæ relatiue dicuntur de personis, & proprietates notat, quibus distinguuntur personæ. Ita enim dicitur Spiritus sanctus munus relatiue, sicut donum. Veruntamen ipsas proprietates alijs tribus nominibus non significauit. iuxta prædictam Augustini expositionem, nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Quod earundem personarum distinctionem notat Augustinus aliis verbis sine expressione trium personarum.

Illud etiam sciri oportet, quod earundem trium personarum distinctionem Aug. ostendere volens sine expressione illarũ trium proprietatum superius commemoratarum, vt in 1. lib. de doctr. Christiana, sic ait. In Patre est vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis, æqualitatisque concordia. Et hæc tria vnum, omnia propter patrem, æqualia omnia propter Filium, connexa omnia propter Spiritum sanctum. Itaque Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, & singulus quisque horum Deus est, & simul omnes vnus Deus, & singulus quisque horum plena substantia est, & simul omnes vna substantia. Pater nec Filius est, nec Spiritus sanctus: & Filius nec Pater est, nec Spiritus sanctus: Spiritus sanctus nec pater est, nec filius, sed pater tãtum pater, & filius tantũ, & Spiritus sanctus

Ca. 5. to. 1.

Ibidem ante præcedentia verba.

sanctus, tantum Spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis aperte insinuatur personarum trium distinctio.

Quare Patri attribuatur vnitas, & Filio æqualitas.

Hilarius in lib. de Synodis. proposi. 26. Si quis innascibilem & sine initio dicat filiũ, quasi duo sine principio, & duo innascibilia, & duo innata dicens, duos faciat Deos anathema sit. Caput enim, quod est principium omniũ, filius: caput autem, quod est principium Christi, Deus. Sic enim ad vnum in initiabile omnium initium per filium vniuersa referimus. Filium innascibilem confiteri, impijssimum est. Iam enim non erit vnus Deus: quia Deum vnum prædicari, natura vnius innascibilis Dei exigit. Cũ ergo Deus vnus sit, duo innascibiles esse non possunt: cũ idcirco Deus vnus sit, cũ pater Deus sit, & Filius Dei Deus sit, quia innascibilitas sola penes vnum sit: filius autem idcirco Deus, quia ex innascibili essentia natus existat. Respicit ergo innascibilem filiũ prædicari fides sancta, vt per vnũ innascibilem, Deum vnum prædicet, vt naturam vnigenitam ex innascibili genitam essentia, in vno innascibilis Dei nomine complectatur. Caput enim omnium filius est: sed caput filij Deus est: & ad vnum Deum omnia hoc gradu, & hac confessione referuntur, cum ab eo sumant vniuersa principium, cum ipse principium sit. Idem in eodem, propos. 24. Omnibus creaturis substantiam voluntas Dei contulit: sed naturam dedit filio ex innascibili ac non nata substantia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt, qualia Deus esse voluit. Filius autem natus ex Deo, subsistit talis, qualis Deus est, nec dissimilem sui edidit natura naturam: sed ex substantia Dei genitus, naturæ secundum originem attulit essentiam, non secundum creaturam voluntatis essentiam.

Sed plurimos mouet quod Patri attribuit vnitatem, Filio æqualitatem. Cum enim vnitas dicatur secundum substantiam, non tantum in Patre est, sed etiam in filio, & in Spiritu sancto: & æqualitas vna est Patris & Filij & Spiritus sancti. Cur ergo Patri attribuitur vnitas, & Filio æqualitas? Forte eadem ratione attribuitur Patri vnitas secundum Augustinum, qua supra eidem æternitas secundum Hilarium, quia videlicet Pater ita est, vt ab alio non sit, & quia filium genuit vnum secum Deum, & Spiritus sanctus ab eo procedit vnus cum eo Deus. Vnitas ergo in Patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud à quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis, vel aliquid est ab æterno quod vnum cum eo non sit: filius enim & Spiritus sanctus vnum sunt cum patre. Vnde veritas ait: Ego & Pater vnum sumus.

Quare Pater & Filius dicantur esse vnum, vel vnus Deus, sed non vnus, quia res eiusdem naturæ recte possunt dici vnum simpliciter esse, & cum adiectione: res vero diuersæ naturæ, non possunt dici vnum, nisi dicitur quid vnum.

Hilarius in lib. de Synodis, aliquatulum ante Synodũ continente propos. 27. Minus forte expresse videtur d. indifferenti similitudine patris & filij fides locuta esse, maxime cũ de Patre & Filio & Spiritu sancto ita senserit significata in nominibus propria vniuscuiusque nominatorum substantiã, & ordinem & gloriam, vt sint quidem per substantiam tria, per cõsonantiam vero vnũ. Volens ergo congregata sanctorum Synodus impietatẽ eam perimere, quæ vnitatem Patris & Filij & Spiritus sancti nominũ numero illuderet, vt non subsistente causa vniuscuiusque nominis triplex nuncupatio obtineret sub falsitate nominum vnionem, & Pater solus atque vnus idem & ipse haberet & Spiritus sancti nomen & filij. Idcirco tres substantias esse dixerũt subsistentium personas per substantias edocentes, non substãtiã Patris & Filij & Spiritus sancti diuersitate dissimilis essentiæ separantes. Quod autem dictum est, vt sint quidem per substantiam tria, per consonantiam vero vnum: non habet calumniam: quia cognominato spiritu, id est, paracleto, consonantiæ potius quam essentiæ per similitudinem substantiæ prædicari conuenit vnitatem, in eodem. Item cum Deum Patrem confitemur, & Christum Dei filium prædicamus, & inter hæc diuortium Deorum sit irreligiosa confessio: non possunt secundum naturæ indifferentiam, & nomen indifferens, non vnum esse in essentiæ generatione: quorum essentiæ nomen non licet esse nisi vnum. Non enim religiosa vnitas nominis ex indifferentis naturæ essentia constituta personam genitæ ademit essentiæ: vt vnica ac singularis Dei substantia per vnionem nominis intelligatur, cum vtriusque essentiæ nomen vnum, id est vnus Deus, ob indiscreta in vtroque natura indissimilem substantiam prædicetur.

Hic dici oportet, quod Pater & Filius, & Spiritus sanctus recte dicuntur esse vnum & vnus Deus, sed nõ vnus. Res enim duæ, vel plures recte possunt dici vnum esse, si sint vnius essentiæ, & earum vna sit natura. Vnus autem, vel vna non potest dici de diuersis rebus, nisi addatur quid vnus, vel vna: quo addito, recte potest dici de rebus & vnius & diuersæ substantiæ. Vnde August. in 6. lib. de Trinit. cap. 3. sic ait: Nescio vtrum inueniatur in scripturis dictum, vnum sunt, quorum est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt eiusdem naturæ, & diuersa sentiant, non sunt vnum inquantum diuersa sentiunt. Cum ergo sic dicitur vnum, vt non addatur quid vnum, & plura vnum dicuntur, eadem natura, atque essentia: non dissidens, neque dissentiens significatur. Vnde Paulus & Apollo 1. Cor. 3. qui & ambo homines erant, & idem sentiebant, vnum esse dicuntur, cum dicitur 1. Cor. 6 Et qui plantat, & qui rigat vnum sunt. Cum vero additur quid vnum, potest significari aliquid ex pluribus vnũ factũ, quãuis diuersa natura: sicut anima, & corpus non possunt vtique dici vnum, quid enim tam diuersum? nisi addatur, vel subintelligatur quid vnum, scilicet vnus homo. Vnde Apostolus: Qui adhæret, inquit, Domino, spiritus vnus est. Non dixit vnus est, vel vnum sunt, sed

A *addit: spiritus. Diuersi sunt enim natura spiritus hominis, & spiritus Dei, sed inhærendo fit spiritus hominis vnus spiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis, & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuersæ substantiæ sunt, recte dicitur quod sint vnus spiritus, quanto magis qui vnius substantiæ sunt recte dicuntur vnus Deus esse? Pater ergo & filius vnum sunt vtique secundum vnitatem essentiæ, & vnus Deus. In quo & Arriana hæresis damnatur, quæ Patrem, & Filium, & Spiritum sanctũ, vt ait Augustinus in libro de hæresibus Tomo 6. art. 49. non vult esse vnius eiusdemque substantiæ, atque naturæ, vel vt expressius dicatur, essentiæ, quæ Græce dicitur vsia, sed filium esse creatum. Nec non & Sabelliana, quæ, vt*

B *ait Augustinus in eodem lib. eodem to. art. 41. dicebat Christum eundem ipsum, & Patrem & Spiritum sanctum esse: vt esset Trinitas nominum sine subsistentia personarum. Vtramque pestem, vt ait Aug. super Ioan. tom. 9. tract. 36. elidit Veritas dicens: Ego & pater vnum sumus. Vtrumque audi, & aduerte & vnum, & sumus, & à Charybdi, & à Scylla liberaberis. Quod enim dixit vnum, liberat te ab Arrio: quod dixit sumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo non diuersum: si sumus, ergo pater & filius. Sumus, enim non diceret de vno, nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani, qui dicunt ipsum esse Patrem, qui est filius, confundentes personas, qui dicti sunt Patripassiani, qui dicunt*

C *patrem fuisse passum. Arriani vero dicunt aliud patrem esse, aliud filium, non vnam substantiam, sed duas: patrẽ maiorem, filium minorem. Noli hoc dicere tu catholice. In medio ergo nauiga, vtrumque periculosum latus deuita: & dic, Pater, Pater est: & Filius, Filius est: alius pater, alius filius, sed non aliud, imo hoc ipsum, quia vnus Deus. Ecce ostensum est quare vnitas in patre esse dicatur, cum tres illi vnum sint.*

D

Quare dicatur esse æqualitas in filio, cum sit vna æqualitas trium.

Nunc videamus quare æqualitas dicatur esse in Filio, cum vna & summa æqualitas sit trium. Hoc ideo forte dictum est: quia Filius genitus est à Patre æqualis gignenti, & dono, quod ab vtroque procedit, & ideo illa tria dicuntur esse æqualia propter Filium. Filius enim habet à Patre, vt sit ei æqualis & Spiritui sancto: & Spiritus

E *sanctus ab vtroque habet, vt sit æqualis vtrique. Hoc autem sine assertionis supercilio, & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quam aliquid alijs influere.*

Quare in Spiritu sancto dicatur esse vtriusque concordia vel connexio.

Quod autem in Spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilior est intelligentia, nobis præmissa ad mentem reuocantibus. Supra enim secundum auctoritates sanctorum dictum est, quod

Spiritus

Spiritus sanctus amor est quo Pater diligit Filium & Filius patrem. Recte ergo Spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia Patris & Filij, & per eum omnia connexa. Vnde August. in 5. libro de Trinit. cap. 11. Communio quadam consubstantialis Patris & Filij est amborum Spiritus sanctus. Idem in 6. lib. de Trin. cap. 3. Spiritus sanctus est summa charitas vtrumque coniungens, nosque subiungens.

In sensu.

DISTINCT. XXXI. PARS I.

De significatione relatiuorum, quæ communiter & æternaliter de Deo dicuntur, vt similis & æqualis.

Præterea considerari oportet, cum tres personæ coæquales sibi sint, &c.

Expositio textus.

Diuisio. IN præcedenti proxima particula egit Magister de relatiuis quæ dicuntur de Deo proprie, & temporaliter. In hac parte agit de his quæ dicuntur de Deo communiter & æternaliter. Et quoniam hæc sunt appropriabilia, ideo hæc pars habet duas partes. In prima determinat eorum significationem. In secunda eorum appropriationem ibi: *Non est igitur hic prætermittendum.* Prima pars habet duas. In prima determinat significationem huius nominis æqualis. In secunda huius nominis similis, ibi: *Hoc etiam dicimus de simili & similitudine.*

Præterea considerari oportet. Dub. I.

Dubitatur de situ huius partis, quia cum supra dist. 19. actum est de æqualitate, videtur hic Magister superflue repetere.

RESP. Dicendum quod de æqualitate, & similitudine, est loqui dupliciter, scilicet à parte rei, & parte nominis. Et primo modo agitur de æqualitate & similitudine in præcedentibus, secundo modo hic.

Simile nihil sibi est. Dub. II.

Videtur hoc falsum, quia aliquis differt à se, sicut Sortes senex à se puero, ergo pari ratione potest esse aliquid simile sibi. Item: Christus homo est sibi similis, quia nullus est beatus nisi sit Deo assimilatus, sed Christus est maxime Deo assimilatus, ergo, &c.

RESP. Dicendum quod sicut differentia aliquando notat alietatem suppositi à supposito, vt cum dicitur Petrus est alius à Paulo. Aliquando alietatem in natura, vt cum dicitur Christus secundum quod homo differt à Deo. Aliquando alietates status à statu, vt Petrus senex differt à se puero. Per hunc modum intelligendum de similitudine. Quando igitur similis dicit similitudinem suppositi ad suppositum, nõ potest esse idem similis sibi: quando vero dicit similitudinem naturæ ad naturam, vel status ad statum, potest idem esse sibi similis, quia hæc concurrunt in eadem persona, & ita intelligit Magister.

Æqualitas ergo Patris & Filij, non est relatio vel notio. Dub. III.

Obiicitur, quia statim prædixit quod simile & æquale est relatiuum: ergo similitudo est relatio.

RESP. Dicendum quod Magister intelligit de notione quæ est personæ proprietas, non de relatione communiter intellecta. Vel aliter dicendum, quod verbum Magistri est causaliter intelligendum, sicut patet ex præcedentibus, quia æqualitas non consistit in proprietatibus personalibus, sed magis in essentialibus, quæ supra visa sunt.

* *
*

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis est quæstio de his nominibus *similis & æqualis*, & circa hæc tria quæruntur. Primo quæritur, vtrum hæc nomina dicantur secundum positionem, an secundum priuationem. Secundo quæritur, vtrum dicantur secundũ substantiam, an secundum relationem. Tertio quæritur, vtrum dicant mutuam relationem in patre & filio.

QVÆSTIO I.

An æqualitas & similitudo positiue vel priuatiue de Deo dicantur.

Alex. Alens. 1. p. q. 54. Memb. 1. art. 1.
S. Thom. 1. p. q. 42. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 19. q. 1. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 31. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 31. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 31. q. 1.
Durandus 1. Sentent. dist. 31. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 31. q. vnica.
Ioan. Baccon. 1. Sent. dist. 31. q. 1.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 31. q. 1. art. 2.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist. 31. q. 1.

QVod dicatur secundum priuationem videtur per auctoritatem Magistri in littera. Quibusdam videtur nomine æqualitatis & similitudinis non aliquid poni, sed remoueri, vt dicatur filius æqualis patri, quia nec maior nec minor est eo. Ad oppositum.

2. ITEM hoc potest probari sic: Euclides diffinit æquale sic: Æquale est quod alteri suppositum non excedit, nec exceditur: ergo cum hæc diffinitio sit data secundum priuationem, patet, &c.

3. ITEM: Æquale & simile non tantum dicunt vnitatem, sed etiam diuersitatem, sed non est ponere diuersitatem in diuinis, ergo huiusmodi nomina non dicuntur secundum positionem, sed secundum priuationem.

4. ITEM: Æquale secundum quod dicit positionem, dicit commensurationem, sed in diuinis non est commẽsuratio, nec excessus, ergo dicuntur per priuationem excessus, non per positionem.

CONTRA: Similitudo & æqualitas in his inferioribus, dicuntur positiue: sed hæc completius sunt in Deo: quia vt dicit Augustinus in filio primo reperitur ratio similitudinis & æqualitatis, ergo multo fortius in Deo dicunt positionem. Fundamenta.

ITEM Omnis negatio quæ non est pura negatio, fundatur supra positionem: ergo cum hoc quod dico æquale, importet remotionem excessus, & non importet puram negationem, quia tunc chimæra esset æqualis Deo, oportet quod importet positionem.

ITEM: Hæc est falsa, pater & filius sunt inæquales: ergo hoc quod est inæquale, aliquid priuat quod est in Deo: sed hoc non est nisi importatum per æqualitatem: ergo æqualitas aliquid ponit: quia si eius oppositum priuat, necesse est ipsum ponere.

ITEM: Hæretici dicunt hanc falsam: Pater est æqualis filio, aut quia aliquid ponitur, aut quia aliquid remouetur. Non quia remouetur: quia dicunt hanc veram: Pater est inæqualis, quæ remouet: ergo quia aliquid ponitur, ergo, &c. & fundatur vtraque istarum positionum supra oppositionem inæqualis ad æquale. Si enim æquale & inæquale acciperentur remotiue, tunc eorum opposita acciperentur positiue.

CONCLVSIO.

Æqualitas, & similitudo non dicuntur de Deo priuatiue vt opinatus est Magister, sed positiue.

RESP. Dicendum quod secundum quod in littera innuitur & doctores antiqui dicunt, positio Magistri fuit, Positio Magistri.

quod nomina quæ non dicunt personalem proprietatē, vel essentiæ vnitatem, priuati ue accipiantur. Vnde quia similis & æqualis dicit respectum patris ad filium, & ille respectus non est personalis proprietas, nec essentia: voluit ponere quod omnia talia secundum priuationem dicerentur, sicut duo, tres, similes, & æquales, & similia.

Improbatio. Tamē ista positio stare non potest, sicut supra probatum est de vnitate & pluralitate nominum diuinorum. Si enim in diuinis est vnitas positiue, & pluralitas, & hæc duo faciunt similitudinem & æqualitatem, necesse est hæc positiue accipi in diuinis. Et concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ.

1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod æquale est quod non excedit. Dicendum quod illi negationi substernitur affirmatio, & positio, quæ notificatur per priuationem oppositi, scilicet excessus.

B 2. Ad illud quod obiicitur, quod non est diuersitas in diuinis. Dicendum quod non indicant diuersitatem nisi suppositi, non formæ de se: & quia in diuinis est pluralitas suppositorum, patet, &c.

3. Ad illud quod obiicitur, quod secundum quod dicuntur positiue dicunt commensurationem. Dicendum quod in diuinis non est commensuratio simpliciter, sed tamen est commensuratio respectu infiniti, & hæc non ponit simpliciter commensurationem. Aliter potest dici quod æquale & simile de suo primo intellectu ponunt vnitatem quantitatis & qualitatis.

Quod autem ponat commensurationem, hoc quod est æquale, est quia quantitas illa est mensurata: quoniam ergo in diuinis est immensa, dicit ibi conuenientiam in quantitate virtutis, quamuis non ponat ibi commensurationem.

C

QVÆSTIO II.

An æqualitas & similitudo secundum substantiam, vel secundum relationem in diuinis dicantur.

Alex. Alens. 1. p. q. 54. Memb. 1. art. 3.
S. Thom. 1. p. q. 42. art. 4.
Et de Pot. q. 2. art. 3.
Scotus in Reportatis 1. Sent. dist. 31. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 31. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 31. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 31. q. 2.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 31. q. 1. art. 3.

D

Ad oppositum. VTrum nomina prædicta dicantur secundum substantiam, an secundum relationem. Et quod secundum substantiam, videtur auctoritate Magistri in littera. Æqualitas, inquit, non est relatio vel notio, sed naturæ vnitas vel identitas. Et Hilarius, de Trinit. (*Lib. 3.*) Similitudo est indifferens essentia: ergo tam similitudo quā æqualitas dicit diuinam essentiam.

2 Item: Æqualitas dicitur secundum quantitatem, similitudo secundum qualitatem, sed in diuinis qualitas & quantitas transeunt in substantiam, ergo, &c. (*Aristot. in Præd. ca. de qualit. & quantit.*)

3. Item: Omne quod dicitur secundum relationem, importat distinctionem de suo principali intellectu; sed simile & æquale dicunt conuenientiam, ergo non dicuntur secundum relationem.

E 4. Item: Nihil quod dicitur secundum relationem, dicitur de duobus, nisi importet relationem in communi, hoc dico propter hoc nomen *relatum* & *distinctum*, sed simile & æquale important relationem specialem, si eam, inquam, important, quia non est assignare specialiores sub ipsis, & dicuntur de pluribus, ergo, &c.

Fundamenta. Contra: Hilarius de Trinit. Similitudo sibi non est: sed omne quod dicitur secundum substantiam dicitur ad se, ergo, &c.

Item omne quod dicitur secundum substantiam, dicitur de pluribus singulariter: sed similis & æqualis, dicitur pluraliter, ergo, &c.

Item: Æqualitate refertur pater ad filium, & filius ad patrem, sed non essentia: ergo æqualitas non dicit essentiam.

Item: Aut pater est æqualitas filii ad patrem, aut non. Si sic, ergo cum filius æqualitate illa sit æqualis patri, pater est æqualis sibi, quod non conceditur: quod si pater non est æqualitas filii ad patrem, ergo æqualitas non dicitur de omnibus, ergo non dicit essentiam. Essentia enim filii est pater.

Conclusio.

Æqualitas, & similitudo dicuntur in diuinis secundum relationem formaliter, sed secundum substantiam causaliter, relatiue nihilominus principaliter, secundum substantiam vero ex consequenti.

Resp. Dicendum quod secundum communem omnium opinionem cum simile & æquale dicant conuenientiam plurium in vno, de se important distinctionem in suppositis, & vnionem siue vnitatem in essentia. Et quia distinctio personarum spectat ad modum dicendi secundum relationem, vnitas essendi ad modum dicēdi secundum substantiam. Ideo huiusmodi nomina nec omnino dicuntur secundum substantiam, nec omnino secundum relationē, sed quodam modo secundū substantiam, quodam modo secundum relationem. Sed quia non possunt secundum hunc duplicem modum dici principaliter, necesse est quod secundum alterum. Ideo vlterius oportet quærere, secundum quem modum accipiendi, accipiuntur principaliter in diuinis. Et hic sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dicunt quod huiusmodi nomina secundum cōcretionem significata, dicuntur principaliter secundum relationem. Nam similes dicuntur habentes eandem qualitatem. Quia ergo respicit suppositum per se, secundum quod concretum, ideo dicitur secundum relationem. Sed in abstractione, quia similitudo est vnitas naturæ, vel essentiæ, quia respicit vnitatem formæ primo, non distinctionē suppositorum nisi ex consequenti, principaliter dicitur secundum substantiam. Sed iste modus soluendi non est conueniens. Nam est eadem significatio in concreto & in abstracto in principali significato: ergo si dicitur secundum substantiam vnum, & reliquum similiter, ergo hoc non soluit quod dictum est. Secunda opinio, quod huiusmodi nomina & in concretione & in abstractione dicuntur principaliter secundum substantiam, & connotant distinctionem in suppositis. Et ratio ipsorum est, quia cum similitudo respiciat ista duo, scilicet conuenientiam & differentiam, immediatius & completius respicit conuenientiam. Dicuntur enim differentes esse similes inquantum conueniunt, conuenientes vero non dicuntur similes inquantum differunt. Respicit ergo similitudo distinctionem per modum materiæ, sed per modum formæ respicit vnitatem essentiæ, & ideo cōpletiue dicitur secundum substantiam tam similitudo, quam similis. Sed ista positio non potest stare. Certum enim est quod similitudo dicitur respectus aliquorū ad inuicem, sed in diuinis non est nisi respectus personæ ad personam. Respectus autem personæ ad personam, non potest dici secundum substantiam: ergo necesse est quod hoc nomen *simile* quod à similitudine imponitur secundum substantiam non dicatur. Et ideo est tertia opinio, quod huiusmodi nomina dicantur secundum relationē, formaliter loquendo: dicunt enim respectum suppositorum distinctorum conuenientiam in aliquo vno: & ita respectus cadit ibi per modum formalis, sed vnitas essentiæ & pluralitas suppositorum cadit per modum causæ. Ideo proprie & principaliter secundum relationem, ex consequenti vero secundum substantiam dicuntur, causaliter loquendo. Et hoc magis patet si consideremus significationem horum nominum in creaturis, vnde fit translatio. Similitudo enim est relatio secundum qualitatem, similiter & æqualitas secundum quantitatem, & similitudo dicit relationē formaliter, sed qualitatē causaliter.

Marginalia (right column): Opinio 1. — Improbatio. — Opinio 2. — Improbatio. — Opinio Doctoris.

faliter. Similiter æqualitas dicit quantitatem caufaliter, fed relationem formaliter. Non enim eft fimilitudo qualitas, fed relatio quæ attenditur fecundum qualitatem.

1. Ad illud quod obiicitur de Magiftro & Hilario quod eft effentia, dicendum quod caufaliter intelliguntur omnes tales fermones.

2. Ad illud quod poftea dicitur, quod æquale dicitur fecundum quantitatem, dicendum quod fecundum dicit caufam efficientem, non formam: fic de fimili.

Ex his licet videre quod apud S. Bonau. tales funt relationes reales. Confentit D. Bon. Scotus hic, fed Baf. dicit hæc non trahi quod Doct. ponat has relationes effe reales.

3. Ad illud vero quod obiicitur, quod relatiua important diftinctionem, dicendum quod quædam in diuinis dicuntur fecundum relationem quæ funt diftinctiua relatorum, vt pater & filius, & talia important refpectum diftinguentem, & talia important diftinctionem vt exercitam. Quædam autem dicuntur fecundum relationem, quæ funt relatiua diftinctorum, vt fimilis & æqualis, & talia important refpectum: fed ille refpectus non eft notio diftinguens, fed confequens diftinguentem. Importat enim diftinctionem vt non exercitam, fed vt conceptam. Nam refpectus diftinguens eft vnius perfonæ ad aliam fecundum quod eft ab illa. In huiufmodi vero nominibus importatur refpectus vnius perfonæ ad aliam fecundum quod communicant vnam naturam. Et quia refpectus eft relatio, ideo plurificatur: quia vero refpectus vnius effentiæ, ideo dicitur de pluribus.

4. Et ideo patet vltimum quod dicitur, quod nullum relatiuum dicitur de pluribus nifi dicat relationē in communi, dicendum enim quod hoc non folum eft in his nominibus quæ important diftinctionem in communi, vt relatus & diftinctus, verum etiam in his quæ dicunt refpectum plurium, vt communicant in aliquo. Tale enim nomen dicit refpectum in communi fpecificatum tamen ratione communicationis in vno, vnde fimiles dicuntur adinuicem relati participantes vnam qualitatem.

QVÆSTIO III.

An æquale & fimile fecundum mutuam relationem in diuinis dicantur.

Alexand. Alenfis 1.p.q.54. Memb.1. art.2.
Scot. in Report.1. Sent. dift.31.q.2.
Ægid. Rom.1. Sent. dift. 31.q.2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dift.31.q.3.
Petrus de Tarantaf. 1. Sent. dift.31.q.7.

Ad oppofitum. De diui. nomi.

VTrum prædicta nomina, fcilicet *æqualis*, & *fimilis* dicant mutuam relationem, fecundum quam pater filio, & filius patri fit æqualis. Et quod non, videtur, quia fecundum Dionyfium: In caufalibus non recipimus reciprocationem, fed pater eft principium filii, ergo non cadit ibi reciprocatio, vt dicatur pater æqualis filio.

2. Item hoc videtur ratione, quia enim filius fimilis eft patri, ideo dicitur fimilitudo patris: ergo fi econuerfo pater eft fimilis filio perfecte, ergo pater eft fimilitudo filii, hæc autem non recipitur, ergo, &c.

3. Item Qui eft æqualis alii, fecundum æqualitatem fibi adæquatur: fi ergo pater eft æqualis filio, ergo fi adæquatur, quæro à quo: aut à fe aut ab alio. Non à fe, quia quicumque æquat fe alii aliquid agit in fe, fed pater nihil agit in fe, ergo non adæquat fe, nec alii adæquatur, ergo non eft æqualis filio.

Fundamenta.

Contra: Simile, & æquale funt relatiua æquiparantiæ: fed ifta denominant vtrumque extremum, ergo fi filius eft fimilis patri, pari ratione pater eft fimilis filio.

Item Ratio fimilitudinis eft conuenientia vel indifferentia in qualitate vel fubftantia. Sed conuenientia æqualiter refpicit vtrumque extremum, & indifferentia: fi ergo filius eft indifferens patri, & econuerfo, pater eft fimilis filio.

Item: Omne plurale geminat fuum fingulare, fed hęc conceditur, pater & filius funt fimiles & ęquales, ergo pater eft fimilis: quæro cui, aut fibi aut alii. Nō fibi, ergo alii.

Conclvsio.

Æquale & fimile, prout conuenientiam in quantitate & qualitate dicunt, reciprocam & mutuam dicunt relationem: fi vero rationem originis fuperaddant, nequaquam.

Resp. ad Arg. Dicendum quod *fimilis*, & *æqualis* dupliciter accipiuntur. Aut prout dicunt conuenientiam in quantitate, vel qualitate: aut prout fupra conuenientiam addunt imitationem vel expreffionem perfectam. Primo quidem modo funt relatiua æquiparantiæ, & dicuntur ad conuertentiam fecundum quod probant rationes fecundo inductæ. Alio modo *fimilis* & *æqualis* addūt fuper hoc rationē originis. Vnde *æqualis* dicitur quafi adæquatus, & fimilis quafi affimilatus: hoc modo non conuenit nifi ei qui eft ab altero, & hoc modo procedunt primæ rationes, quod pater non dicitur fimilitudo filii per imitationem, nec æquatur Filio per emanationē ab alio, fed ęquat fibi Filiū. Quod tamen dicit Dionyfius quod non recipimus reciprocationem, *& cet.* loquitur de caufa proprie & prout differt ab effectu per effentiam: hoc autem modo Pater non eft caufa Filii, immo bene eft habitudo Filij ad Patrem, ficut econuerfo, & fic patent omnia.

DISTINCT. XXXI. PARS II.

De appropriatione relatiuorum quæ communiter, & æternaliter de Deo dicuntur, vt fimilis, & æqualis.

Non eft igitur hic prætermittendum quod vir illuftris Hilarius.

Expofitio textus.

TErminata parte illa in qua agit de fignificatione horum nominum *fimilis* & *æqualis*, hic incipit fecunda pars in qua agit de horum nominum appropriatione, & habet hæc pars duas partes. In prima affignat appropriationes: In fecunda mouet & foluit dubitationē quæ ex huiufmodi appropriatione habet originem, infra dift. 32. Hic oritur quæftio ex prædictis deducta. Prima pars diuiditur in duas partes. In prima affignat appropriata fecundum Hilarium. In fecunda fecundum Auguftinum, ibi: *Illud etiam fcire oportet quod earundem trium perfonarum diftinctionem.* Prima pars habet tres. In Prima affignat Hilarius appropriationem & eius explanationē propter fui obfcuritatem. In fecunda oftendit quod illa quæ Hilarius affignat, non funt propria fed appropriata, ibi: *Non enim fecundum præmiffam expofitionem.* In tertia verò oftendit quod illa quibus hæc appropriat, funt propria. Appropriatio enim eft communis refpectu proprij, & hoc facit ibi: *propria igitur perfonarum.* Similiter fecunda pars in qua affignat Magifter appropriationem Auguftini, habet duas. In prima ponit ipfam appropriationem. In fecunda ponit eius expofitionem, ibi: *Sed plurimos mouet quod Patri attribuit*, &c. Et hæc pars habet tres fecundum illa tria appropriata. In prima oftendit qualiter Patri appropriatur vnitas, oftendens etiam incidentaliter, qualiter aliqua dicuntur vnum, ibi: *Hic dici oportet.* In fecunda vero oftendit quo modo Filio appropriatur æqualitas, ibi: *Nūc videamus qualiter æqualitas.* In tertia vero oftendit quo modo Spiritui fancto approprietur concordia, ibi: *Quod autem in Spiritu fancto dicitur effe vtriufque concordia.*

Non eft igitur hic prætermittendum.
Dub. I.

Cum Magifter agat de appropriatione dift. 24. & de appropriatis dift. 25. vfque ad finem, videtur quod male fituet hic tractatum de appropriatis.

A RESP. Dicendum quod duplici de causa ponit hic Magister tractatum de appropriatis. Vna est, quia egerat de nominibus quæ dicunt relationem secundum relationem communem, secundum quam appropriatio attenditur, sicut sunt *similis*, & *æqualis*, & ita incidenter hæc pars hic introducitur. Alia ratio est, quia appropriata faciunt ad euidentiam propriorum, & ideo statim post tractatum de propriis, egit de appropriatis, & hoc maxime prout faciunt ad euidentiam propriorum, ideo de his agit hic quæ non dicunt respectum ad creaturas. Infra vero agit de his appropriatis quæ respectum ad creaturas dicunt, patet ita & distinctio huius partis ab illa: vnde tria appropriata Hilarii manifestant personarum emanationem. Tria vero appropriata Augustini nobis manifestant personarum ordinem, si quis inspiciat.

B *Imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens.* **Dub. II.**

Primo videtur quod ratio ista quam Hilarius ponit in notula, non sit conuertibilis, quia totum videtur conuenire Spiritui sancto.

ITEM species aut accipitur personaliter, aut essentialiter. Si essentialiter, ergo idẽ sensus est qui est species indifferens: qui esset etiam si diceretur essentia indifferens, sed hoc conuenit Patri non tantum Filio. Item essentia non dicitur vt alicuius, si stat pro persona, ergo sensus est idem, species indifferens, qui est cum dicitur persona indifferens, hoc autem falsum.

C *Imago ergo est rei ad rem coæquandam, & imaginata & indiscreta similitudo.* **Dub. III.**

Videtur hoc falsum, quia frequenter imago non coæquatur ei cuius est imago.

ITEM si est ad rem coæquandam tunc videtur esse æqualitas, non similitudo.

ITEM videtur falsum dicere cum dicit, indistincta similitudo, quoniam omnis imago & similitudo distinguitur ab eo cuius est imago.

D ITEM cũ vnius rei vna sit diffinitio, quæritur quo modo differenter istæ rationes assignentur, dicendũ quod hic diffinitur imago increata, prout est proprium solius Filii, & sic semper dicit respectum ad Patrem, & ideo in prima ratione ponitur genitiuus vt in ratione principii: in secũda, vt in ratione termini, quoniam imago debet comparari ad Patrẽ, non solum tanquam ad aliquã rem, siue ad quid, siue in quid ducit, sed etiam à quo emanat, & ita patet harum diffinitionum ratio & ordo. Et prima ratio tres conditiones continet. Per primam notatur Filius esse ab alio, cum dicitur imago eius rei ad quã imaginatur, & per genitiuum & verbum quod est passiuum. Per secundum notatur quod est secundum modũ expressum emanandi, scilicet per hoc quod dicitur species, quæ includit perfectam similitudinem cognoscẽdi. Per tertiã vero notatur quod sit indifferens secũdum substantiã, scilicet per hoc quod est indifferens. Et per primam conditionẽ differt à Patre, & ab essentia: per secundum à Spiritu sancto, & per tertiã ab imagine creata. Et per hoc quod species, etsi de se sit essentiale, tamen accipitur hic vt tractum est ad personam: & indifferens non dicit indistinctionẽ in hoc nomine species, sed in substantia, & sic patent obiecta de ratione prima. Hac visa similiter patet ratio secũda quæ datur in comparatione ad ipsum Patrẽ vt ad terminum, & hoc patet cum dicitur ad rem coæquandã rei, id est, personã Filii personæ Patris, & per hoc excluditur psona Patris, & per hoc quod dicitur imaginata excluditur persona Spiritus sancti. Per hoc quod dicitur indiscreta excluditur ipsa imago creata. Et indiscreta non dicit indifferentiam personalem, sed solum essentialem.

E AD illud ergo quod obiicitur de æqualitate, dicendum quod illud non est necessarium de creata imagine. Et rursus, quoniam imago dicit de ratione sui nominis qualitatem in quantitate, ideo prima dicitur similitudo ad rem coæqualem, id est, similitudo secundum quam res coæquatur rei.

Et quia imago, &c. **Dub. IV.**

Quæritur de differentia horum trium nominum quæ attribuit, scilicet speciem, naturam, & essentiam, quo modo hic distinguantur.

Dicendum quod vniuscuiusque forma substantialis & completiua, dicitur species, natura, & essentia, & hoc secundum triplicem considerationem. Potest enim considerari in se, & sic dicitur essentia. Potest considerari in comparatione ad operationem propriam, & sic dicitur natura. Potest iterum considerari in comparatione ad nostram cognitionem, & sic dicitur species. Speciem ergo habet imago auctoris, eo quod similitudo est eius: naturam autem habet, quia similitudo genita vel imaginata naturaliter: essentiam vero, quia similitudo indiscreta per substantiam.

Ars quædam omnipotentis, &c. **Dub. V.**

Videtur male dicere quod Verbum Dei est ars quædã omnipotentis & sapientis Dei, quia vnusquisque non intellecta arte est iners, ergo si filius est ars Patris, non intellecto Filio esse, Pater est iners, ergo videtur quod rationabiliter operari habeat Pater à Filio suo.

RESPOND. Dicendum quod facienda est vis in verbo, quia non dicit quod sit ars simpliciter, sed quod sit ars quædam, quia non est ars qua Pater nouit, sed vbi nouit. Non est ars Patris qua Pater sit sapiens, sed quæ est à Patre sapiente per quam Pater omnia operatur, quia omnia produxit per Filium. Et notandum quod cum ars includat & intentionem virtutis & sapientiæ, & similiter verbum, tamen differenter, quia verbum dicit emanationem & respectum, ideo est proprium, ars autem appropriatur.

Ingenti largitate, atque vbertate perfundens omnes creaturas. **Dub. VI.**

Obiicitur: Ergo secundum hoc videtur quod omnibus donetur Spiritus sanctus.

RESP. Dicendum quod Spiritus sanctus non dicitur dari ratione cuiuslibet effectus, sed proprie ratione eius qui facit Spiritum sanctum haberi, & ita inhabitare in aliquo vt in templo: & quia huiusmodi rationalis creatura capax est, & soli iusti capiunt, ideo patet quod illis solis Spiritus sanctus datur. Ideo autem Spiritus sanctus dicitur perfundere ceteras creaturas, non quia ei attribuatur actus creandi, sed quia attribuitur ei actus conseruandi.

Si quis innascibilem & sine initio dicat Filium. **Dub. VII.**

Videtur quod Hilarius non dicat bene. Quod qui dicit duos innascibiles, dicit duos Deos, quia innascibilitas in diuinis non est proprietas essentiæ sed personæ, ergo non sequitur quod si sunt duo innascibiles, quod duę essentiæ, sed quod duæ personæ. ITEM innascibilitas dicit priuationem eius quod est natus, vnde tantum valet innascibilis, quantum non filius: sed non sequitur, sunt duo Filii in diuinis, ergo duo Dii: ergo pari ratione non sequitur, sunt duo innascibiles, ergo duo Dii.

RESP. Dicendum quod innascibilis, sicut supra dictum est, priuat, siue negat esse ab alio, & ex hoc ponit fontalem plenitudinem in illo qui innascibilis dicitur. & ex vtraque parte concluditur, quod si sint duo innascibiles, quod sint duo Dii. Sequitur enim: Sunt duo quorũ quilibet non est ab alio: ergo non distinguuntur per originẽ, ergo necesse est quod distinguantur per substantiam. ITEM si sunt duo in quorum quolibet est fontalis plenitudo, ergo quilibet potest esse Trinitatis principium, Dist. 28. q. 2.

cipium,

cipium,& principium totius deitatis, ſicut dicitur de Patre: ſed ſi principia ſunt diſtincta, & principiata: ergo ſi quilibet eſt principium totius deitatis, & ſunt duo, ergo duæ deitates: quamuis ergo ingenitus non ſit proprietas ſubſtantiæ, ſed perſonæ, quia tamen eſt primæ perſonæ,& in vnica perſona non poteſt eſſe niſi vna innaſcibilitas: ideo de neceſſitate ponit Deorum diuerſitatem.

Caput enim omnium Filius eſt.
Dub. VIII.

Videtur male dicere, quia aut dicitur caput ratione deitatis, aut ratione conformitatis in natura. Si ratione deitatis, eadem ratione Spiritus ſanctus poteſt dici caput.

ITEM ſi ratione deitatis, tunc Filii caput non poteſt dici Deus: quia caput ſuperexcellit,& maioritatem nobilitatis tenet, quam non habet Pater reſpectu Filii. Si tu dicas quod caput non dicit nobilitatem, ſiue ſuperexcellentiam, obiicitur ex littera ſequenti, vbi dicitur quod hoc gradu omnia differunt: ſed conſtat, quia inter Patrem & Filium ratione deitatis non eſt gradus: ergo non poteſt accipi ratione deitatis. Si ratione conformitatis, Filius cum non habeat conformitatem in natura cum omnibus, ſed tantum cum hominibus, non erit caput omnium.

RESP. Dicendum quod caput ſecundum quod proprie accipitur importat rationem influentiæ, & conformitatis naturæ: ideo dicitur Chriſtus caput eſſe totius Eccleſiæ: ſed Hilarius extenſiori modo accipit, prout caput dicit originale principium: & quoniam Deus pater eſt principium Filii, & Filius principium omnium, ita quod Filius producitur,& producit, ideo caput eſt,& habet caput. Sed Pater quoniam caput non habet cum ſit innaſcibilis, eſt caput omnium, & ideo dicitur fontale principium à quo omnia, & in quem omnia per Filium reducuntur: & in hac reductione gradus eſt, comparando creaturas ad Filium, ſed vltra comparando Filium ad Patrem non eſt gradus, ſed ordo, & origo. Et ideo Hilarius non dicit his gradibus, ſed hoc gradu. Quod obiicitur de Spiritu ſancto, dicendum quod ipſe Spiritus ſanctus cum procedat à Filio, per Filium cum aliis ad Patrem reducitur, & propterea Filio appropriatur reductio.

Vt ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam vero vnum.
Dub. IX.

Videtur hæc confeſſio fidei non eſſe conueniens: quia de tribus hominibus concordantibus poteſt illud dici quod per ſubſtantiam ſunt tria, per conſonantiam vero vnum.

Quia cognominato Spiritu ſancto, id eſt, paraclito, conſonantia potius quam eſſentia per ſimilitudinem ſubſtantiæ prædicari conuenit vnitatem.
Dub. X.

Videtur illud falſum quod debeat dici per conſonantiam propter Spiritum ſanctum, quia Spiritus ſanctus eſt eiuſdem eſſentiæ cum Patre, ſicut Filius.

RESP. Dicendum quod ſicut Hilarius intendit oſtendere catholicam patrum confeſſionem, cum dixerunt quod ſunt per ſubſtantiam tria, per conſonantiam vnum, ſancti Patres volentes elidere hæreſim Sabellianam, quæ eludebat, id eſt, euacuabat veritatem Patris & Filii per nominationem ſolum, quam dicebat ibi eſſe, non rem, confeſſi ſunt adeo expreſſe pluralitatē, vt minus expreſſe confiterentur eſſentiæ vnitatem, non tamen receſſerunt à veritate, quia per tria, tres res intelliguntur, id eſt, tres hypoſtaſes. Per ſubſtantiam vero, non vſia intelligitur, ſed perſona: & ideo ex hac parte verum dixerunt. Ex parte conſonantiæ ſimiliter verum dixerunt,& irreprehenſibiliter. Nam ſicut per Patris & Filii nomen innuitur vnitas naturæ, quia Filius eſt connaturalis Patri, ita per Spiritum ſanctum qui eſt amor, datur intelligi vnitas conſonātiæ, & ideo verbum hoc non habebit calumniam,& propter hoc ipſum dixerunt,& hoc vult dicere Hilarius, cum dicit quod potius conſonantiæ quam eſſentiæ: non quia vtrunq; non ſit verum, ſed quia hoc eſt expreſſius,& habet minorem calumniam: tamen adhuc ſequitur illud, quod ſi Pater & Filius vnum ex ſe producunt Spiritum, ratione cuius eſt ibi vnitas per conſonantiam, neceſſe eſt quod vnitatem habeant in eſſentia.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam eorum quæ dicuntur in hac parte, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de appropriatione Hilarii. Secundo de appropriatione Auguſtini. Et quantum ad primum quæruntur tria. Primo quæritur vtrum imago dicatur in diuinis ſecundum ſubſtantiam, an ſecundum relationem. Secundo dato q̄ ſecundum relationem, quæritur vtrum imago ſit propriū Filii. Tertio quæritur de ratione appropriationis illorum trium, ſcilicet æternitatis, ſpeciei,& vſus.

QVÆSTIO I.

An imago in diuinis ſecundum ſubſtantiam, vel ſecundum relationem dicatur.

Alex. Alenſ. 1. p. q. 61. Membro 2.
S. Tho. 1. p. q. 35. art. 1.
Et 1. Sent. diſt. 28. q. 2. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 28. pr. 2. q. 3.
Richard. 1. Sentent. diſt. 28. art. 3. q. 1.

QVod imago dicatur ſecundum ſubſtantiam, oſtenditur hoc modo. Hilar. 4. de Tr. Deus ad communem ſibi cum Deo imaginem, eandemq; ſimilitudinem reperitur hominem operari. *Ad oppoſitum.*

2. ITEM Beda ſuper illud: Faciamus hominem, &c. In hoc quod dicit imaginem, notatur vna & æqualis ſubſtantia Trinitatis: ergo imago cum pertineat ad communitatem & vnitatem ſubſtantiæ, dicitur ſecundum ſubſtantiam. *Gen. 1. 1*

3. ITEM hoc ipſum videtur ratione, quia illud idem dicitur exēplar actiue, dicitur imago paſſiue: ſed exemplar in diuinis dicitur ſecundum ſubſtantiam, non ſecundum relationem, ergo, &c.

4. ITEM imago conſiſtit in repræſentando aliquid, non tantum in ſubſtātia, ſed etiā in diſtinctione, & ordine diſtinctorū: ſi ergo in diuinis nō cadit diſtinctio in vna perſona, neceſſe eſt quod in diuinis attendatur imago ſecūdum quod vnitas eſſentiæ eſt in tribus perſonis: ergo non notionaliter, ſed eſſentialiter dicitur imago in diuinis.

CONTRA per Auguſtinum in 7. de Trin. Quid abſurdius quam imaginem dici ad ſe? ſed omne quod dicitur ſecundum ſubſtantiam dicitur ad ſe: ergo cum imago nō dicatur ad ſe, non dicitur ſecundum ſubſtantiam. *Fundamenta. Ca. 3. & 3.*

ITEM Hilarius 4. de Trin. Imago ſola non eſt: ergo imago in diuinis eſt cum alio, ſed eſſentia non eſt cum alio: ergo, &c. *Lib. de Synod. propoſit. 1.*

ITEM hoc ipſum videtur per diffinitionem imaginis: quia Hilarius dicit, quod imago eſt rei ad rem coæquatio: ſed res quæ coæquatur rei eſt perſona, ergo imago eſt perſonæ ad perſonam: ſed quod dicit reſpectum ad alterum, dicitur ſecundum relationem: ergo imago.

ITEM hoc videtur per etymologiam. Imago enim dicitur quaſi imitago: ergo vbi eſt ratio imaginis, ibi eſt imitatio: ſed diuina eſſentia non imitatur aliquid: quia omne tale eſt ab aliquo: ergo imago non dicitur ſecundum ſubſtantiam, vel eſſentiam.

Conclusio.

Imago proprie in diuinis dicitur notionaliter, cum dicat expreßionem alterius in vnitate naturæ & respectum ad aliam personam.

Respon. Ad Arg. Dicendum quod sicut exemplar secundum proprietatem vocabuli dicit expressionem per modum actiui, vnde exemplar dicitur ad cuius imitationem fit aliquid, sic econtrario, imago per modum passiui: & dicitur imago quod alterum exprimit, & imitatur. Et hoc modo accipitur imago dupliciter, secundū quod duplex expressio, scilicet vel in naturæ vnitate, vel in naturæ diuersitate. In naturæ communitate, siue vnitate, sicut filius Imperatoris dicitur imago patris. In naturæ diuersitate, sicut imago Imperatoris est in nummo. Sic respectu Dei dicitur imago per expressionem secundum identitatem naturæ: & sic est imago increata, & dicitur notionaliter, siue secundum relationem: quia imago dicit emanationem, emanatio autem in vnitate naturæ nō est nisi personæ. Dicitur etiam imago per expressionem in diuersitate naturæ: & sic dicitur imago creata respectu Totius trinitatis: & sic patet quod imago in diuinis accepta dicitur secundum relationem personæ ad personam, & hoc secundum vocabuli proprietatē, sicut probant rationes ad hoc inductæ. Sed quoniam contingit abuti nomine exemplaris, vt etiam dicatur exemplar quod ad imitationem alterius fit, sic econtrario contingit abuti imagine, vt dicatur imago ad cuius expressionem fit aliquid: & sic cum creatura fiat ad expressionem vnitatis essentiæ in Trinitate personarum, potest dici imago de tota Trinitate, & sic dicitur imago ipsum imaginans: cum de ratione nominis dicatur imaginatum, sicut exemplar dicitur exemplatum abusiue, quamuis exemplar sit exemplans: & secundum istum modum dicitur accepisse Hilarius, & Beda, vt dicit Magister 16. dist. 1. libr. Tamen potest dici quod vterque loquitur de imagine creata, quæ cum sit respectu vnius essentiæ, est communis imago trium personarum, & indicat vnitatē substantiæ in tribus. Vnde numquam imago pure dicitur ad se, quia semper dicit respectum, vel personæ ad aliam personam, vel essentiæ ad creaturam, siue creaturæ ad diuinam naturam. Numquam etiam dicitur pure secundum substantiam, quia semper notat vel distinctionem interius, vel exterius. Vnde imago non dicatur essentia simpliciter, sed essentia vt in tribus personis considerata. Tamen proprietatem sermonis seruando, imago dicitur secundum relationem personalem, prout dicitur imago æterna.

1. 2. Et concedendæ sunt auctoritates, & rationes ad hoc. Ad auctoritates in oppositum patet responsio.

3. Ad illud ergo quod obiicitur, quod exemplar dicitur essentialiter, ergo, &c. dicendū quod non est simile, quia tota Trinitas est principium. Et ideo quia exemplar rationem producentis dicit, vnde secundum substantiam dicitur, & conuenit toti Trinitati, sed non tota Trinitas est principiata: & quia imago dicit rationem producti proprie, ideo non conuenit toti Trinitati, nec dicitur secundum substantiam.

4. Ad illud quod obiicitur quod ad hoc quod sit imago debet exprimere distinctionem, & ordinem, dicendū quod illud verum est in imagine quæ est imago rei habentis distinctionem & ordinem, sicut habet homo in partibus, & tota Trinitas in personis: sed cum res, cuius est imago, non habeat distinctionem, vtputa vna persona, non oportet sic exprimi. Vel potest dici quod illud verum est quando imago substantialter differt. Tunc enim ad hoc quod expresse exprimat, necesse est imitari in conditionbus consequentibus substantiam, sed cum imitatur in eadem forma substantiæ, non oportet.

* * *

Quæstio II.

An imago in diuinis proprie de Filio dicatur.

Alex. Alensis 1. p. q. 61. Membro 3.
S. Tho. 1. p. q. 35. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 31. q. 3. art. 1.
Ægidius 1. Sent. dist. 29. q. 3.
Henricus Quol. 4. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 31. q. 4.

Vtrum imago sit proprium Filij. Et quod sic, videtur per Hilarium in proposita appropriatione. Æternitas in Patre, species in imagine, vsus in munere, Pater dicitur proprie similiter munus, ergo si recte ponuntur, ex æquo imago dicitur proprie de Filio. *Fundamenta.*

Item Augustinus 6. de Tri. Solus Filius est imago Patris, & eo expressius Filius quo imago, & Verbum. ergo secundum hoc cum Filius dicat personalem relationem, patet, &c. *Lib. 6. & 7. de Trin. ca. 2. tom. 3.*

Item imago est similitudo expressa, & in diuinis similitudo expressissima: sed similitudo expressissima non potest esse plurium distinctorum: si ergo Filius est ab vno Spiritus sanctus æqualiter à duobus, ergo non poterit esse imago.

Item imago in diuinis attenditur secundum imitationem personæ, non essentiæ, quia persona non est imago essentiæ, sed personæ: ergo ad hoc quod vna persona sit imago alterius, necesse est quod illam imitetur in eo quod respicit personam, vt personam: sed emanatio vel productio personæ respicit personam vt personam: nam productio creaturæ respicit substantiam. Cum ergo solus Filius imitetur Patrem in productione personæ, solus Filius est imago.

1. Contra: Damascenus dicit quod Spiritus sanctus est imago Filij: ergo non est Filii proprium, esse imaginem. *Li. 1. de ortho. fide. ca. 18.*

2. Item hoc videtur per vtramque diffinitionem Hilarij, & prima est. Imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens: sed hoc conuenit Spiritui sancto, ergo & imago. *Hilar. de synod. prop. 1. Ex Senten. Aug. lib. 83. q. q. 73. in fine & 74. in princip.*

3. Item hoc videtur per rationem, quia ad imaginem ista duo sufficiunt, scilicet imitatio secundum similitudinem, & secūdum æqualitatem: sed hæc duo est reperire in persona Spiritus sancti, ergo, &c.

4. Item: Sicut Filius procedit à Patre, vt exprimens Patrem, ita Spiritus sanctus à Filio, vt exprimens Filium: ergo quemadmodum Filius est imago Patris, ita Spiritus sanctus est imago Filij.

Conclusio.

Imago cum dicat expreßionem in summo, quia est vnius ad vnum & secundum omnem modum proprie solum dicitur de Filio.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod imago in diuinis non tantum dicit expressionem personæ, sed etiam expressionem in summo. Expressio autem in summo duo ponit, scilicet quod sit vnius ad vnum, & quod sit secundum omnem modum. Quod sit vnius ad vnum ponit per hoc quod illud quod per superabundantiam dicitur vni soli conuenit, & si sit essentiale, essentiæ: si personale, personæ. Nam vnum in summo, non potest exprimere plura, vel plures, vnum inquam, in quo nulla est diuersitas. Similiter vnum summe non potest exprimi à pluribus, vt plures sunt, quia tunc omnino differentes essent. Ponit etiam aliud, videlicet, vt sit expressio secundum omnem modum. Nam si ex aliquo respectu non habet exprimere, non exprimeret summe. Propter primam rationem: Solus Filius est imago, quia solus ab vno procedit: Spiritus autem sanctus à duobus, & ideo æqualiter vtrumque exprimit, & neutrum in summo. Propter secundam rationem: Solus Filius est imago, quia secundum omnem respectum habet rationem exprimendi, & inquantum

compa-

comparatur ad illum à quo est, & inquantum comparatur ad illum qui ex ipso est. Inquantum comparatur ad illum à quo est: quia exit per modum naturæ, & ita per modum verbi, & speciei, & per modum similitudinis expressæ. Inquantum comparatur ad illum qui est ex eo, quia per omnia, & eodem modo spirat Filius, vt Pater: Spiritus sanctus autem in nullo horum conuenit, ideo ratio imaginis est in solo Filio, quia ab vno tantum procedit, & quia per modum naturæ: quia etiam consimiliter producit sanctum Spiritum. Media tamen ratio, quia per modum naturæ est ratio propria, aliæ vero faciunt ad congruitatem. Concedendum igitur quod solus Filius, proprie loquendo est imago, & eo quo Filius, eo est imago, & eo ipso Verbum; sed & Filius dicit solum respectum ad Patrem, imago principaliter ad Patrem, sed cōsequenter respectum ad aliam personam. Verbum principaliter respectum ad Patrem, & consequenter respectum ad creaturam. Vnde eadem notio sunt ipsius Filii, tamen alio, & alio modo significata. Vnde non est superfluitas.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de Damasceno, dicendum quod Damascenus fuit Græcus: Græci autem non ita proprie accipiunt rationem imaginis, vt Latini, quia nec de origine personarum sic sane intelligunt. Vel potest dici quod sermo Augustini, & Damasceni causaliter intelligitur, quia reformat nos ad imaginem Christi.

2. Ad illud quod obiicitur quod diffinitio imaginis cōuenit Spiritui sancto: dicendum, sicut infra patebit, quod species, vt vbi accipitur, conuenit soli Filio.

3 4. Ad illud quod obiicitur de assimilatione, & æqualitate, dicendum quod Filius non dicitur imago propter assimilationem in substantia, sed propter modum emanandi, & secundum hoc non habet Spiritus sanctus expressissimam similitudinem nec cum Filio, nec cum Patre: ideo nullius est imago.

QVÆSTIO III.

An æternitas approprietur Patri, species imagini, & vsus muneri.

Alex. Alens. 1. p. q. 67. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 39. art. 8.
Et 1. Sent. dist. 31. q. 2. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 31. pr. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 31. art. 2. q. 1.

Ad Oppositum. De Tri. lib. 2. post initium.

Vtrum æternitas approprietur Patri, species imagini, & vsus muneri. Videtur quod non sit bona appropriatio Hilarii: quia omnes diuinæ personæ simul æternæ sunt, & coæquales, & æternitas abstrahit ab actu personæ: ergo non est appropriabilis.

2. Item quæritur quare species appropriatur imagini. Aut enim sumitur ibi species, vt species dicitur forma, aut pulchritudo. Si forma, sed sicut natura nulla est appropriabilis, sic nec species. Si autē pulchritudo, sed pulchritudo imaginis refertur ad prototypum: ergo ad patrem, ergo illi debet appropriari.

De synod. propos. 1.

3. Item Hilarius dicit quod oportet imaginem habere essentiam, & naturam, & speciem auctoris: quare ergo magis diffinit imaginem per speciem, quam aliquod aliorum?

4. Item: Non est vtendum Deo, sed solum creatura: ergo vsus nulli personæ est appropriabilis, ergo nec Spiritus sanctus.

De diuin. nom. cap. 4. post mediū.

5. Item Dionysius dicit quod bonum, & pulchrum idem est: ergo cum bonitas sit appropriabilis Spiritui sancto, ergo & pulchritudo.

* * *

CONCLVSIO.

Congrue appropriatur æternitas Patri propter carentiam principij. Vsus, vt dicit generaliter actum voluntatis Spiritui sancto, propter modum emanationis, id est, secundum voluntatem. Filio autem species, quia species dicit similitudinem, rationem cognoscendi, & pulchritudinem: quæ omnia illi congruunt, quia emanat per modum naturæ.

Respondetur Ad Argum. Dicendum quod illa appropriatio Hilarii fuit ad explicandum personarum originem, siue emanationem. Quoniam ergo persona Patris emanatione, & origine caret: ideo id debuit ei appropriari: quod importat priuationem principii. Tale autem est hoc nomen *æternitas*. Æternum enim est quod principio caret. Et licet de suo nomine non dicat nisi priuationem initii durationis, per appropriationem tamen dicit priuationem omnis principii. Et sic patet prima obiectio. Spiritus vero sanctus procedit per modum voluntatis, & amoris: & ita debuit ei appropriari nomen quod actum exprimit voluntatis, hoc autem est hoc nomen vsus. Nam vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, siue ad vtendum, siue ad fruendum. Quoniam ergo assumptio ad fruendum est per amorem, similiter ad vtendum, quia amor est pondus, & ordo: ideo vsus recte appropriatur Spiritui sancto. Et sic patet vltimo quæsitum, scilicet quod vsus accipitur hic non prout diuiditur contra fruitionem, sed prout dicit amoris complexum, & actum liberum: Filius vero emanat per modum naturæ: ideo emanat per modum perfectæ, & expressæ similitudinis. Nam natura producit sibi simile, & æquale. Et quia habet in se rationem expressæ similitudinis, ideo & cognitionis, quia expressa similitudo est ratio cognoscendi. Et quia per modum perfectæ similitudinis, & rationis, habet in se rationem cognoscendi, & exemplar omnium: inde est quod habet rationem perfectæ pulchritudinis. Quia enim est perfecta, & expressa similitudo: ideo pulcher est in comparatione ad eum quem exprimit. Quia vero rationem cognoscendi habet, & non vnius tantum, sed totius vniuersitatis: ideo pulchrum pulcherrimus ipse mundum mente gerens, vt ait Boetius, pulchritudinem habet in comparatione ad omnem pulchritudinem extraneam. Ex his duobus relinquitur perfectissima pulchritudo. Sicut enim dicit Augustinus: Pulchritudo non est aliud, quam æqualitas numerosa. Quoniam igitur in comparatione ad Patrem habet pulchritudinem æqualitatis, quia perfecte exprimit sicut pulchra imago: In comparatione vero ad res habet omnes rationes secundum quod dicit Augustinus quod est ars plena omnium rationum viuentium: ita patet quod in filio recte reperitur ratio omnis pulchritudinis. Eo igitur quo Filius per modum naturæ emanat, habet rationem perfectę & expressæ similitudinis. Eo quod habet rationem perfectæ similitudinis, habet rationem cognitionis: & ratione vtriusque habet rationem pulchritudinis. Quoniam igitur nomen speciei importat similitudinem, & importat cognoscendi rationem, & importat pulchritudinem, vt species quidem Priami digna est imperio: ideo elegantissime appropriatur Filio. Patet ergo quare illud nomen magis appropriat Hilarius filio quam aliud, quare etiam magis diffinit imaginem per illud nomen quam aliquod aliud.

Aug. lib. 1. de Tr. c. 11. tom. 3.

Boetius de consol. lib. 3. Metro. 9.

Super Ioan. ca. 1. & 6. de Trin. c. 10. tom. 3.

Ex Isagoge Porphyrij c. de Specie.

2. Ad illud ergo quod obiicitur quod pulchritudo imaginis refertur ad prototypum, dicendum quod verum est, sed tamen aliter refertur honor, aliter pulchritudo. Quia honor imaginis, siue picturæ ita refertur ad prototypum quod in ipsa non est secundum se honor, sicut patet si honoretur iconia beati Nicolai. Sed pulchritudo ita refertur ad prototypum quod nihilominus est in imagine pulchritudo, non solum in eo cuius est imago.

Et potest ibi reperiri duplex ratio pulchritudinis, quamuis in eo cuius est, non nisi vna inueniatur. Quod patet, quia imago dicitur pulchra quando bene protracta est, dicitur etiam pulchra, quando repræsentat illum ad quẽ est. Et quod ista sit alia ratio pulchritudinis, patet, quia contingit vnam esse sine alia: quemadmodum dicitur iconia beati Nicolai pulchra, quia decorem illius repræsentat, & tunc placida est: & imago diaboli pulchra, quãdo bene repræsentat fœditatem diaboli, & tunc fœda est. Et ideo Hilarius approprians speciem, siue pulchritudinem Filio, magis appropriat sub nomine imaginis quã sub nomine Filii.

5. Ad illud quod obiicitur quod idem est bonum, & pulchrum, dicẽdum quod Dionysius non vult dicere quod sint vnum ratione. Sed quod sint vnum re: sed quoniam ratione differũt, ideo alicui potest ita appropriari vnum, cui non approprietur alterum, &c.

ARTICVLVS II.

Lib. 1. de Doctr. Chr. c. 5. to. 3.

CONsequenter est quæstio principalis de appropriatione Augustini quæ est in Patre vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis æqualitatisq; concordia. Et ita hic quæruntur tria. Primo quæritur vtrũ Deus possit dici esse vnum cum creatura. Secundo vtrum creatura possit dici vnum cum alia creatura. Tertio de ratione appropriationis illorum trium.

QVÆSTIO I.

An Deus vnum cum creatura esse, dici possit.

Alex. Alens. 1. p. q. 10. Memb. 5.
S. Thom. 1. p. q. 8. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 31. q. 7.

Ad oppositum. 1. Cor. 6. d

QVod Deus possit dici esse vnum cum creatura, ostẽditur per auctoritatem Apostoli ad Corinthios: Qui adhæret Deo vnus Spiritus est: Si vnus Spiritus, ergo vnum ens, & vna res: & si hoc: ergo vnum.

2. ITEM: Homo qui adhæret Deo, vnus Spiritus est: aut ergo creatus, aut increatus. Non creatus, quia Deus non est creatura: ergo ad minus increatus: sed Spiritus increatus est omnino vnus: ergo homo adhærendo Deo est simpliciter vnum cum Deo.

Ioan. 17. d

3. ITEM: Magis vnitur medium extremo, quam extremum extremo: sed Spiritus sanctus est medium vniens viros iustos, & viri iusti per ipsum vniti sunt. Vnde Ioannes: Vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus: ergo iustus vir cũ Spiritu sancto potest dici vnum.

4. ITEM: Magis vnitur membrum capiti, quam membrum cum membro: ergo cum Christi membra sint vnum in Christo, multo fortius membrum est idem Capiti, sed Christus est caput non tantum secundum humanitatem, sed etiam secundum diuinitatem: ergo, &c.

Fundamenta. De Tr. li. 4. ca. 9. to. 3. Et contra Maximin. li. 3. c. 20. to. 6.

CONTRA: Ex illo verbo quod dicitur in Ioann. Ego & Pater vnum sumus, impugnant sancti hæresim Arrianam, & maxime Augustinus, ex hoc concludens Arrium errare qui dicit Filium aliam habere naturam. Si ergo ratio Augustini bona est, vnum dicit vnitatem in natura: sed tali modo non est vnum Creator cum creatura: ergo, &c.

ITEM hoc videtur alia ratione, quia quæ maxime distant, minime sunt vnum: sed Creator & creatura maxime distant: ergo non possunt simpliciter dici vnum.

ITEM: Si sunt vnum, ergo aliquid vnum: sed si aliquid vnum sunt: ergo Deus, & creatura habent aliquod commune: & si hæc, vniuocantur in aliquo: ergo cum vniuocum simplicius sit quam quę vniuocantur in ipso, aliquid est simplicius Deo.

ITEM: Si Deus & creatura sunt vnum, cum in infinitum distet à qualibet, qua ratione dicitur vnum cum vna, & cum qualibet: sed quæcunque vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: ergo secundum hoc omnia sunt vnum.

Aristot. 1. phys. text. 15.

CONCLVSIO.

Deus non potest absolute dici vnum cum creatura quantumuis in voluntate cum eo conformata: cum determinatione, vnus Spiritus, potest dici.

Vide tract. 36. & 37 in 10. tom. 9.

RESP. ad Arg. Dicendum quod sicut dicit Augustinus, ad hoc quod aliqua sint vnum, non sufficit conformitas voluntatis, sed necesse est præsupponi conuenientiam in natura. Cum ergo Deus, & creaturæ summe differant in natura, ideo non debent dici vnum, sicut probant rationes ad hoc inductæ. Quia vero vir iustus conformatur per charitatem voluntati diuinæ, & ei adhæret magis quam alicui alii, recte dicitur vnum cum determinatione, vtputa vnus Spiritus. Spiritus enim voluntas dicitur, & amor: vnde qui adhæret Deo vnus Spiritus est, quia vnius, & cõformis voluntatis est.

1. AD illud quod obiicitur, est vnus Spiritus: ergo vna res, dicendum quod ibi est fallacia secundum quid, & simpliciter. Nam *vnu*, distrahitur à ratione sua per hoc quod est *Spiritus*, & dicit ibi vnitatem non per indiuisionem siue vnitatem naturæ, sed per conformitatem voluntatis.

2. AD illud quod obiicitur, aut vnus Spiritus creatus, aut increatus, &c. Dicendum quod nec creatus, nec increatus. Nam Spiritus non stat ibi pro substantia, sed pro actu voluntatis: & vnus non importat nisi conformitatem affectus humani ad diuinam voluntatem, siue ad dinum amorem, quia amor transformat amantem in amatum.

3. AD illud quod obiicitur quod Spiritus est medium vniens, dicendum quod vnit quantum ad voluntatẽ, sed non quantum ad conformitatem naturæ: & non dicuntur vnum ratione conformitatis voluntatis solum, ideo non valet, quia ligamen Spiritus non est tota causa quod sint vnum.

4. AD illud quod obiicitur quod membra Christi sunt vnum, dici potest quod membra Christi non dicuntur vnum simpliciter, sed vnum corpus: & sic etiam Christus est vnum commembrum: sed hoc est ratione humanitatis assumptæ, &c.

QVÆSTIO II.

An creatura cum creatura simpliciter vnum dici possit.

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 31. q. 8.

VTrum vna creatura possit dici vnum cum alia, & quod sic ostẽditur hoc modo. Apostolus dicit: Qui plantat, & qui rigat vnum sunt: sed alius erat plantans, vt Paulus: alius rigans, vt Apollo: ergo secundum hoc patet quod omnis creatura potest dici vnum cum alia. Ad oppositum. 1. Cor. 3. b

2. ITEM Augustinus dicit, & Magister ponit in litera quod recte dicuntur vnum, quæ conueniunt in natura, & voluntate: sed hoc habet vna natura cum alia: ergo, &c. 6. de Tr. c. 3. tom. 3.

3. ITEM: Dominus ait: Itaque iam non duo, sed vna caro, hæc dicit de viro, & vxore: sed si sunt, & non sunt duę: ergo sunt vnum: ergo vir cum vxore potest dici vnum, & sic, &c. Mat. 19. a

4. ITEM: Ab vnitate principii materialis venit vnitas simpliciter, quæ est vnitas numero: sed corpus est materiale principium in homine: qui autem adhæret meretrici, vnum corpus efficitur, sicut dicitur: ergo vnum simpliciter, & sic, &c. Aristot. 5. Met. c. de vno contex. 12. 1. Cor. 6. d

CONTRA: Idem simpliciter dictum, stat pro eodem, Fundamenta.

numero:

numero:ergo vnum simpliciter dictum,stat pro vno,numero: sed duæ creaturæ non sunt vnum numero quantumcunque conueniant:ergo non debent dici vnum.

Item: Si aliqua dicuntur vnum propter conuenientiam in natura, tunc ergo cum homo,& asinus conueniant in natura, sunt vnum: quod non conceditur. Si dicas quod vltra requiritur conformitas voluntatis.

Contra: Cum ergo viri peccatores conueniant & in natura,& in voluntate, ergo debent dici vnum: quod cum non dicantur,non sufficit ergo conformitas naturę, & voluntatis.

Item: Si homo ex coniunctione meretricis fit vnum, cum omnis vnitas sit à prima vnitate, hæc vnitas erit à prima vnitate:sed talis vnitas est detestabilis: ergo prima vnitas facit vnitatem detestabilem: ergo ipsa est vituperabilis.

Conclvsio.

Illa qua natura, voluntatis, & operationis conformitatem retinent, vnum possunt commode dici simpliciter: aliqua tamen istarum conditionum deficiente, nequaquam.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod duæ creaturæ distinctæ non possunt habere vnitatem nisi per conformitatem: quælibet autem conformitas non facit dici vnum simpliciter, sed illa quæ est conformitas simpliciter, non secundum quid. Ad plenam autem conformitatem requiritur triplex conformitas, scilicet in natura, in voluntate, & in operatione: & quando illa tria concurrunt ad aliqua duo, dicuntur vnum. Sicut Paulus, & Apollo in natura erant conformes. quia vterque homo: in voluntate similiter, quia vterque salutem fidelium cupiebat, actione similiter, quia vterque ad eam procurandam se exercebat, ille plantando, & hic rigando: & vtraq; actio conformis, quia vtraque erat per diuini Verbi prædicationem. Verbum enim diuinum primo iactatum, est semen,deinde accipit irrigationem pluuiæ.Si autem sit cōformitas in natura solum, non debet dici vnum nisi secundum quid,scilicet cum determinatione diminuente, vt vnum genere, vel specie.Si solum in voluntate, tunc sunt vnus Spiritus qui dicit amorem. Si vnum in natura &voluntate,tunc vnum corpus & vna anima.Si vnum in natura & actione, possunt dici vnum cum determinatione,vt fornicator cum meretrice potest dici vnum corpus, tamen non potest dici vnum simpliciter,sicut vir & vxor. Nec viri mali ita vnum,sicut viri boni,quia disconueniūt in volitis principaliter intentis.Quilibet enim malus bonum proprium quærit,& non commune.

Plena cōformitas quomodo fit.

Ex his patent quæsita.Concedendum enim est,aliqua duo dici vnum simpliciter,si habeant conformitatē, sicut dictum est,sicut probant primæ rationes tres.

Resp. ad arg. in opp.

Ad illud quod quarto obiicitur,dicendum quod non concludit,quia fornicator,& meretrix non dicuntur vnū corpus ratione substantiæ corporalis: sed ratione operis carnalis in quo vniuntur: & ideo non sequitur quod debeant dici vnum simpliciter.

Ad illud quod obiicitur de vno in numero,dicendum quod duplex est vnitas,scilicet indiuisionis,& conformitatis.Vnitas indiuisionis attēditur in vno numero,& hęc vnitas est simpliciter. Vnitas vero conformitatis non est in vno numero: sed in his quibus contingit aliis conformari,vt dictum est.

Resp. ad argu. Fund.

Ad illud quod obiicitur,si propter conformitatem in natura dicuntur vnum,&c. dicēdum quod propter conformitatem in natura, & voluntate, & in natura non solum secundum quod est rei essentia, sed ex qua pullulat pullulans,hoc est inquātum est operationis principium, sic patet quod homo & asinus non dicuntur vnum.Patet etiam quod mali homines non dicuntur vnum: quia etsi concordant in fine propinquo & in opere, differunt tamen in remoto, quia quilibet quærit quod suum est:Isti autem econuerso: si enim aliquando dissentiant voluntates eorum in fine propinquo, conueniunt in remoto.

Ad illud quod obiicitur quod vnitas meretricis nullo modo est à Deo,siue à prima vnitate, dicēdum quod sicut in peccato est substantia actionis, & hæc est à Deo: & deformitas,& hæc non est à Deo:sic in vnitate tali intelligendum est,&c.

QVÆSTIO III.

An vnitas approprietur Patri, æqualitas Filio, Concordia Spiritui sancto.

Alex. Alensis 1.p.q.67.Membro 2.
Ægidi.Rom.1. Sent. dist. 31.pr.2.q.2.& 3.
Richardus 1. Sentent. dist.31.art.2.q.2.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.31.q.9.
Petrus de Tarantas.1. Sent.dist.31.q.7.

De ratione appropriationis trium nominum prædictorum,& primo de vnitate. Et quod nō sit appropriabilis, videtur, quia vnum, & ens conuertuntur:ergo vnitas,& essentia:sed essentia nulli est appropriabilis: ergo nec vnitas. *Ad oppositum.*

2.Item si appropriatur,cum Spiritus sanctus sit amborum vnitas,vt dicit Augustinus,videtur quod debeat appropriari personæ Spiritus sancti. *Li.6. de Tr c.3.to.3.*

3.Item obiicitur de æqualitate quæ appropriatur Filio. Nihil enim magis est indifferens in rebus æqualibus quā ipsa æqualitas:sed indifferens non est appropriabile:ergo nec æqualitas est appropriabilis.

4. Item si appropriatur,debet patri appropriari, quia æqualitas non est aliud quam vnum, siue vnitas in quantitate:sed vnitas appropriatur Patri: ergo æqualitas.

5.Item obiicitur de concordia quæ appropriatur Spiritui sancto. Si enim concordia plures reducit ad vnitatem, videtur potius de proprio facere commune quam de communi proprium: ergo si appropriari est de communi facere proprium, concordia nulli est appropriabilis.

6. Item videtur quod debeat appropriari Filio, quoniam Filius est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. *Ephes.2.c*

7.Item:Pacificans per sanguinem crucis eius,siue quæ in terris sunt,siue quæ in cœlis sunt. *Colos.1.c*

8.Item obiicitur contra rationem Augustini: Omnia æqualia propter Filium, &c. ergo Pater est æqualis propter Filium: ergo habet aliquid à Filio quod falsum est. *Lib. 1.de Doctr. Chr.c.5. tom.1.*

9.Item quæro quam causam dicit,*propter*,vtrum efficientem:aut finalem, quamcunque harum dicat, cum tota Trinitas sit efficiens, & finis omnis rei, tam vnitas, quam æqualitas, quam concordia est propter Patrem, similiter propter Filium: ergo nulla est ratio approprian-di.

Conclvsio.

Cum Patris persona ea sit, antequam non est alia, & ipsa non ex alia producatur, ea ratione proprie sibi appropriatur vnitas.

Resp.ad arg.Intelligendum est quod sicut appropriatio Hilarii fuit ad explicandam personarum originem,sic ista est ad explicandum ordinem. Quoniam igitur persona Patris est prima,antequam non est alia,& quæ non est ex alia: ideo appropriatur ei vnitas, quæ est prima in numero,& antequam nihil est in numero.

1.2.3.4 5 6.7.Ex hoc patet responsio ad duo prima,quia accipitur hic vnitas secundum rationem qua dicit primitatem, non essentiæ indiuisionem, quia sic conuertitur cum ente,aut voluntatis conformitatem,quia sic appro-

priatur

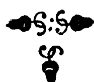
priatur Spiritui sancto. Vt prima autem, Patri appropriatur. Similiter quia persona Filii secundum rationem intelligendi est secunda, & perfecte exprimens Patrem, & hoc facit æqualitatem: ideo æqualitas ratione ordinis primo reperitur in Filio. Tunc enim primo intelligitur, cum Filius intelligitur nasci, & ex hoc patet obiectum. Quod enim æqualitas approprietur, hoc non est ratione vnitatis, sed ratione primæ associationis, & perfectæ. Æqualitas enim tunc primo intelligitur, quando intelligitur associatio: & hæc intelligitur primo in Filio, qui est secunda persona. Similiter quia persona Spiritus sancti secundum rationem intelligendi est tertia: concordia autem ponit duos concordabiles, & etiam concordantem, ideo primo incipit concordia, vbi primo intelligitur oriri persona tertia. Et sic patet illud quod concordia appropriatur alicui, non quia de communi aliquid faciat proprium, sed quia distinctos cōnectit, & hoc secundum rationem suæ emanationis, quod non conuenit Filio ratione emanationis, sed ratione mediationis, quia mediator Dei, & hominis. Ex his patent omnia obiecta.

8.9. Ad illud vero quod vltimo quæritur, omnia sunt æqualia propter Filium, dicendum quod si *omnia*, distribuat pro creatis, tunc, *propter*, dicit causam formalem exemplarem secundum rem, & appropriationem, quia omnis æqualitas habet exemplar in æqualitate Filii, & sic de aliis. Si autem distribuit pro creatis, & increatis: tunc, *propter*, dicit causam formalem exemplarem secundū rationem intelligendi appropriatam, quia intellectus noster non intelligit æqualitatem in Patre, nisi propter hoc, quod habet Filium per omnia exprimentem eius naturam, & potentiam, similiter, & de aliis, & tunc *propter*, non dicit causam exemplaritatis secundum rem, sed secundum rationem intelligendi. Et sic non notatur quod Pater habet aliquid à Filio, sed quod intellectus noster aliquid cognouit de Patre, per hoc, quod cognoscit Filium.

DISTINCT. XXXII.

VTRVM PATER VEL FILIVS PER SPIRITVM SANCTVM DILIGAT, ET SIT SAPIENS GENITA SAPIENTIA, SIMILESQVE ALIÆ QVÆSTIONES.

Hic oritur quæstio ex prædictis deducta. Dictum est enim supra, atq; sanctorum auctoritatibus ostensum, quod Spiritus sanctus est communio Patris & Filii, & amor quo Pater & Filius se inuicem diligunt. Ideo quæritur, vtrum Pater vel Filius per Spiritum sanctum diligat. Quod vtique videtur oportere dici secundum auctoritates supra positas: quibus ostenditur, Spiritum sanctum esse, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat. Sed contra: Si Pater vel Filius dicatur diligere per Spiritū sanctum, videtur esse per Spiritum sanctum: quia non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia vt ait Augustinus in 15. lib. de Trin. Ca.5.to.3. *Quidquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiā est intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoque si Pater vel Filius diligit per Spiritum sanctum, per ipsum Spiritum esse videtur: neque tantum essentia sua diligit, sed etiam dono.*

A

Hæc quæstio insolubilis est humanum superans sensum: in qua auctoritates sibi occurrunt.

Huic quæstioni, cum altitudinem nimiæ profunditatis contineat, id solum respondemus, quod Augustinus significare videtur, scilicet quod Pater & Filius se diligant, & vnitatem seruent non solum essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet supra positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo Aug. in 6. lib. de Trin. Ca.5.to.3. *Manifestum est quod non aliquis duorum est, quo vterq; coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintq; non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit quod essentia sua, & dono suo seruant vnitatem. Idem in 15. lib. de Tr. ait:* Ca.7.to.3. *In illa Trinitate quis audeat dicere, Patrem nec se, nec Filium, nec Spiritum sanctum diligere, nisi per Spiritum sanctum? Hic aperte ostendit, Patrem non tantum per Spiritum sanctū diligere, non autem simpliciter dicit Patrem non diligere per Spiritum sanctum.*

B

Vtrum Pater sit sapiens sapientia quam genuit, sicut diligit amore qui ab ipso procedit.

C

Præterea diligenter inuestigari oportet vtrum pater sapiens sit sapientia quā genuit, quæ tantū Filius est. Quod videtur à simili posse probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non & sapientia vel intelligentia, quam ipse genuit, sapit, vel intelligit? Hanc quæstionē vrgere videtur, vt ait Aug. in 7. lib. de Tr. quod scripsit Apostolus, dicens Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Vbi quæritur, vtrum ita sit pater sapiētiæ & virtutis suæ, vt hac sapientia sapiens sit quam genuit, & hac virtute potens, quam genuit. Sed absit vt ita sit: quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quam genuit sapiens dicitur pater: alioquin non ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est. Si enim sapientia quam genuit, causa est illi vt sapiens sit, etiam vt sit, ipsa illi causa est: quod fieri non potest, nisi gignendo eum, aut faciendo: sed nec genitricem, nec conditricem patris vllo modo quisquam dixerit sapientiā. Quid enim est insanius? Ergo & pater ipsa sapientia est, qua sapiens est. Filius vero dicitur sapientia patris, & virtus patris: non quia pater per eum sit sapiens vel potēs, sed quia filius sapientia & virtus est de patre sapiētia & virtute. Ex his ergo patet quod pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita.

D

Vtrum Filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita.

E

Post hæc quæri solet à quibusdam vtrum filius sit sapiens sapientia genita, vel ingenita. Si enim non est sapiēs sapientia genita, nec seipso sapiens est: si vero sapientia genita sapiens est, non videtur sapiens esse sapientia ingenita: & ita non videtur esse sapiens à patre, cum à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quod vna est sapientia Patris & Filii & Spiritus sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia: & tamen filius tantum est sapientia genita, & pater tantum est sapientia ingenita: & sapientia genita est de sapientia ingenita, vel à sapientia ingenita. Et cum idem sit ibi esse, quod sapientem esse, relinquitur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita. Non ergo Filius dicitur sapientia Dei, tanquam ipse solus intelligens sit, vel sapiens sibi & Patri &

Spiritui

Aug. in lib. 83 q. q. 23. To. 4. Cum sapiens Deus dicitur, & sapientia, ... sine qua ... vel ... aliquando ... esse ... nefas est credere ... participatione ... tia sapiens ... citur sicut anima, quæ esse & non esse sapiens potest: sed quod ipsam genuit, qua sapiens dicitur, sapientia. Animaduerte lector, Patrē dici sapientem genita sapientia: quod ... lius obuiat testimonium. Verum hoc Aug. retractauit in 1. lib. Retract. c. 26. ... Dixit ... 83. q. q. 23. quæ est de patre ... eam genitam, qua sapiens dicitur, ... potentia ... melius ... quæstione ... in lib. 7. de Trinitate tractauit. Lib. 7. de Tr. c. 1. in ... 1. Cor. 1. Ibidem ad literam. Lib. 6. ... c. 1. & lib. 3 ... tom. 3.

Li.15.de Tr. c.7.10.3.

Spiritui sancto: quia, vt ait Augustinus in 15. lib. de Trinitate. Si solus ibi Filius intelligit & sibi & Patri & Spiritui sancto: ad illam reditur absurditatem, vt pater non sit sapiens de seipso, sed de filio: nec sapientia sapientiam genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiens esse quam genuit. Vbi enim non est intelligentia, nec sapientia potest esse. Ideoque si Pater non intelligit ipse sibi, sed Filius intelligit Patri, profecto filius patrem sapientem facit. Et si hoc est Deo esse quod sapere, & ea illi est essentia qua sapientia, non filius à patre, quod verum est, sed à filio potius pater habet essentiam: quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo Deus pater sapiens ea, qua ipse est, sua sapientia: & filius sapientia patris, est sapiens de sapientia quæ est pater, de quo est genitus filius. Ita & pater est intelligens, ea, quæ ipse est, sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligentia genitus est, quæ est pater: de qua & intelligēs est. Proinde pater est sapiētia, & filius sapientia, & vterq; vna est sapientia, & tamē solus pater est ingenita sapiētia, & filius solus genita sapientia, nec tamē alia sapientia pater, alia sapientia filius, sed vna eademque est: sicut pater est Deus ingenitus, & filius est Deus genitus, neque Deus genitus, est Deus ingenitus, non ideo tamen alius Deus est pater, alius Deus filius: sed vnus Deus vterque, non autem vnus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius Deus, immo vterque vnum, siue vnus Deus. Ita non est sapientia genita, sapientia ingenita: sed alia est sapientia genita, alia ingenita: non tamen est alia sapientia, sed vna eademq; sapientia. Ex prædictis constat, quod filius non est sapiens à se, neque de se, sed de patre, & à patre.

An Filius sit sapiens seipso, vel per seipsum.

Quæri autem solet, vtrum filius sit sapiens seipso, vel per seipsum. Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita vt cum dicis filium esse sapientem seipso, vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si vero à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectam habes intelligentiam. Alij vero simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones: Filius est sapiens per se, sed non à se, vel de se: & filius est Deus per se, & est per se, sed non à se, vel de se. Hoc confirmantes verbis Hilarii, qui filium non à se, sed per se agere, in lib 9. de Trinitate ait: Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agat, vt per se agat. Intellige filiū agentem, & per eum patrem agentem. Non à se agit, cum pater in eo manere monstratur. Per se agit, cum secundum natiuitatem filii agit ipse quæ placita sunt. Infirmus sit non à se agendo nisi à Deo ipse agat: non sit vero in vnitate naturæ, si quæ agit & in quibus placet non per se agit. Sicut ergo, inquiunt, filius per se agit, sed non à se, ita & filius debet dici sapiens per se, sed non à se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est, vt aiunt, sed non à se vel de se.

An vna tantum sit sapientia Patris.

Post hæc à quibusdam solet quæri, vtrum vna tantum sit sapiētia patris. Quod nō esse nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, est sapientia patris genita, qua pater sapiens non est: est igitur aliqua sapientia patris, qua sapiēs non est. Est autem & sapientia patris ingenita, & ea pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia patris, quà sapiēs est: & ipsa non est illa sapientia patris, qua pater sapiens non est: non est ergo vna tantum sapientia patris. Item sapientia ingenita est sapientia patris: & sapientia genita est sapientia patris, non est autem sapientia ingenita, sapiētia genita, non est igitur vna tantum patris sapientia. Hæc & his similia, tanquam Sophistica & à veritate longinqua, cunctisq; in Theologia peritis patentia abiicimus, responsio indigna aduertentes. Id tamen adiicientes, quia vna est tantum sapientia patris, sed non vno modo dicitur. Nam sapientia patris dicitur illa quam genuit, & sapiētia patris dicitur ea qua sapiens est: diuersa est ergo ratio dicti. Illa enim dicitur patris, quia eam genuit: & ea dicitur sapiētia patris, quia ea sapit. Vna est tamē sapientia patris, quia sapientia genita est eadem sapientia, & ea qua sapiens est, siue ea qua sapiens est, intelligatur persona patris, siue essentia patris, quia persona patris quæ intelligitur cum dicitur sapientia ingenita, & persona filii quæ significatur cū dicitur sapientia genita, vna eademq; sapientia est, quæ essentia diuina intelligitur communis tribus personis.

Quod in Trinitate est dilectio quæ est Trinitas: & tamen Spiritus sanctus est dilectio quæ non est Trinitas: nec ideo duæ sunt dilectiones, ità & de sapientia.

Et sicut in Trinitate dilectio est, quæ est Pater, Filius, & Spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia deitatis, & tamen Spiritus sanctus dilectio est, quæ non est Pater vel Filius, nec ideo duæ dilectiones sunt in Trinitate, quia dilectio quæ proprie Spiritus sanctus est, est dilectio quæ Trinitas est, nō tamen ipsa Trinitas est: sicut Spiritus sanctus est essentia quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est, ita in Trinitate sapientia est, quæ est Pater & Filius & Spiritus sanctus, quæ est essentia diuina: & tamen Filius est sapientia, quæ non est Pater vel Spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia, quæ proprie est Filius, est sapientia quæ est Trinitas, ipsa tamen non est Trinitas, sicut Filius est essentia quæ est Trinitas, ipse tamen non est Trinitas.

Qua ratione Pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quod non sit diligens Pater vel Filius dilectione quæ ab vtroque procedit.

Præterea diligenter notandum est quod ea ratione qua Pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, videtur fore dicendum quod Pater non diligat Filium, vel Filius Patrem ea dilectione quæ ab vtroque procedit, scilicet quæ proprie Spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est ei idem diligere quod esse. Ideoque sicut negatur Pater esse sapiens sapientia quam genuit, quia si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse, ita videtur non debere concedi, quod Pater vel Filius diligat dilectione quæ tantum Spiritus sanctus est, quia si ea diligit Pater vel Filius, non Spiritus sanctus videtur esse à Patre & Filio, sed Pater & Filius à Spiritu sancto, quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est, atq; auctoritate Augustini sancitū quod in Trinitate tria sunt, vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, & non est aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorē suum diligit. Quibus verbis aperte significauit Patrem Filium, & Filium Patrem diligere, ea scilicet dilectione quæ nō est aliquis eorum, sed tantum Spiritus sanctus. Cum idem

Aug. li.6. de Tr. c.5. in fine. Ibidem in principio.

ergo sit ibi diligere quod esse, quo modo dicitur Pater vel Filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit, cum ideo Pater negetur sapere sapientia quam genuit, ne ea esse intelligatur?

Quod & hæc quæstio inexplicabilis est, quæ excellit infirmitatem hominum.

Difficillimam mihi fateor hanc quæstionem, præcipue cum ex prædictis oriatur, quæ similem videntur habere rationem, quod mea intelligentia attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis Sanctorum referre, quam afferre. Optimus enim lector est, inquit Hilarius in 1. libro de Trinitate, qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius quam imponat: & retulerit magis quam attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendum. Cum ergo de rebus Dei sermo est, concedamus Deo sui cognitionem, dictisque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius lector rationem dictorum, si forte dictorum aliquam valeat reperire causam, qua nota, ipsa præmissa quæstio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæstionem non absoluens, sed errorem excludens, profiteor non esse dictum, Patrem diligere Filium, vel Filium Patrem, ea dilectione qua ab vtroque procedit: quæ non est aliquis eorum, sed tamen Spiritus sanctus, tanquam ea dilectione Pater sit, vel Filius. Sed sic ea Patre diligit Filium, & Filius Patrem: vt etiam pater per se ea, quæ ipse est, dilectione diligat, sic & Filius: non autem sic, vt Pater per se non diligat, & Filius, sed per eam tantum. Quis hæc, in illa Trinitate, inquit Augustinus, opinari vel affirmare præsumat? Eam tamen quæstionem lectorum diligentiæ plenius diiudicandam atque absoluendam relinquimus, ad hoc minus sufficientes.

In medio.

Lib. 15. de Tr. c. 7. to. 3.

DISTINCT. XXXII.

Mouet & soluit dubitationem ortam ex appropriatione qua Spiritui sancto appropriatur concordia, in fine præcedentis distinct. ibi: Quis autem in Spiritu sancto.

Hic oritur quæstio ex prædictis deducta.

Expositio textus.

Svpra posuit Magister multipliciter appropriata, in quorum explanatione dixit Spiritum sanctum esse concordiam, quia Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, ideo hic mouet quæstionem de illa locutione. Et hoc facit in ista distinctione. Habet autem hæc distinctio tres partes. In prima mouet Magister principalem quæstionem prius positam scilicet vtrum Pater & Filius diligant se Spiritu sancto. In secunda vero mouet aliam quæstionem huic consimilem quæ facit ad eius explanationem, & hoc facit, ibi: *Præterea diligenter inuestigari oportet*, & est illa quæstio: Vtrum Pater sit sapiens sapientia genita, vel sapientia quam genuit. In tertia redit ad principalem quæstionem determinandam, & hoc facit, ibi: *Præterea diligenter notandum est*. Prima pars habet duas partes. In prima mouet Magister quæstionem, & opponit. In secunda respondet quæstioni, sed non respondet obiectioni, ibi: *Huic quæstioni cum altitudinem*, &c. Similiter secunda pars in qua determinat Magister quæstionem annexã, scilicet vtrum Pater sit sapiens, scilicet vtrum Filius sit sapiens sapientia genita, vel sapientia quam genuit, diuiditur. Et quia ad determinationem huius quæstionis tria alia dubia concurrunt, ideo habet hęc pars quatuor partes secundum quatuor dubitationes quas mouet & determinat, & prima determinat istam quęstionem: Vtrum Pater sit sapiens sapientia quã genuit, vel sapientia genita, quod idem est: quam determinat in partem negatiuam. Secundo mouet hanc quæstionem. Vtrum Filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita. Et determinat eam affirmatiue quantum ad primam partem, scilicet quod sit sapiens sapientia genita, ibi: *Post hæc quæri solet*, &c. Tertio mouet hanc quæstionem, vtrum Filius sit sapiens per seipsum vel seipso, quam determinat per distinctionem quod seipso potest teneri originaliter, & formaliter, & hoc ibi: *Quæri autem solet vtrum Filius*. Quarto hanc mouet quæstionem: Vtrum Pater duplicem habeat sapientiam: quam determinat in partem negatiuam, ostendens hanc quęstionem & eius rationem non esse responsione dignam, & hoc facit ibi: *Post hæc quæri solet à quibusdam: Vtrum vna sit tantum sapientia*. Et determinat cum hoc quod in Trinitate est dilectio quæ est Trinitas, & in Spiritu sancto est dilectio quæ non est Trinitas. Et hoc ibi: *Et sicut in Trinitate*. Similiter tertia pars in qua redit Magister ad quæstionem primo positam, habet duas partes. In prima obiicit accipiẽs rationem ex determinatione alterius quæstionis. In secunda vero loco solutionis suam insufficientiam ostendit, & hanc quæstionem determinandã lectori relinquit, & hoc ibi: *Difficillimam mihi hanc quæstionem fateor.*

Diuisio.

A

B

Hac sapientia sapiens, &c.
Dub. I.

Ex litera elicitur talis ratio Augustini: Si Pater est sapiens sapientia genita quam genuit, & hoc est ei esse quod sapere, ergo est sapientia genita. Videtur illud argumentum nõ valere, quia illud nõ valet: hoc est Patri esse quod operari, sed operatur per Filium, ergo est per Filium: ergo nec similiter illud argumentum valet.

Lib. 7. de Tr. c. 1. to. 3.

C

Si tu dicas quod non est simile, quia operari connotat effectum, obiicitur quod idem est Patri esse quod esse Patrem: sed tamen illud argumentum non valet, Pater deitate est Deus, ergo deitate est Pater: ergo similiter non valet hoc argumentum: Est sapiens sapientia genita.

Resp. Dicendum quod argumentum Augustini est necessarium: quoniam esse sapientem, & esse, in diuinis non differunt modo dicendi à parte rei, sed solum à parte nostra: non sic autem est esse & operari: quoniam etsi operari quãtum ad principale significatum sit idem quod esse, tamen quantum ad connotatum differt, & potest esse extraneum, & ita potest ibi esse accidens: tamen hoc ꝓ est esse Deum, & esse Patrem, quamuis non differant quantum ad essentiam vel modum essendi, differunt tamen quantum ad modum se habendi: quod est vere in diuinis absolutum, & comparatum: & ideo non transit paternitas in substantiam, sicut sapientia: ideo habet aliũ modũ dicendi, qui potest esse extraneus respectu alicuius attributi: ideo ibi est accidens, non autem in argumento Augustini.

D

Pater non est sapiens sapientia genita, sed seipso sapientia ingenita. Dub. II.

Videtur male dicere, quia sicut ęternitas appropriatur Patri, ita sapientia Filio: sed æternitas non debet dici genita, sicut dicit Anselmus in libro de incarnatione verbi: ergo nec sapientia debet nec potest dici ingenita. Item si potest dici ingenita sapientia, pari ratione potest dici sapientia procedens, & ita videtur quod sapiẽtia sit appropriabilis Spiritui sancto, sicut & Filio. Iuxta hoc quæritur quare non dicitur potentia de potentia, sicut sapientia de sapientia.

E

Resp. Dicendum quod sapientia est de nominibus mediis quæ sunt nata supponere pro persona. Et ideo sicut dicitur de Deo Deus, & Deus genitus & ingenitus, ita dicitur etiam sapientia, nõ tamen ita proprie, quia nomẽ abstractum est quodam modo: magis tamen dicitur sapientia de sapientia q̃ æternitas de æternitate, q̃a æternitas significat in maiori abstractione q̃ sapiẽtia, & ideo magis

abstrahi à ratione originis. Secundum hoc etiam est cócedendum quod possit dici sapientia procedens, licet adhuc minus proprie. Nec valet istud argumentum, quamuis enim sapientia non sit appropriabilis, Spiritus sanctus tamen per determinationem adiunctam potest trahi.

Ad illud quare non dicitur potentia de potentia: dicédum quod non ita proprie dicitur sicut sapientia de sapientia. Quoniam sapientia appropriatur Filio, qui est ab alio, & ab alio habet omne quod habet, ergo & sapientiã ab alio, ideo sapientia genita ex sua appropriatione præsupponit sapientiam ingenitam: sed potentia appropriatur Patri qui non est ab alio: ideo non sic dicitur potentia de potentia, vel potentia genita.

Sed melius istam quæstionem postea in libro de Trinitate tractaui.
Dub. III.

Videtur Augustinus ista verba in notula posita male & inconuenienter recitare, quia cum comparatio in vtroque extremorum præsupponat rem sui positiui, si ibi melius, ergo vtrobique bene: ergo si ibi dicit quod Pater est sapiens sapientia quam genuit, videtur quod dicat verum.

Resp. Dicendum quod abusiua est comparatio, quoniam in lib. de Trin. dicit contrarium huius, & ideo si ibi bene, constat quod hic male. Quantum ad hoc tamen ꝙ aliqua vera dixit in lib. 83. q. de hac quæstione, ideo non omnino male, sed quodam modo bene, quodam modo male: & ideo dicit quod ibi melius, innuẽs quod aliquid ibi sit male dictum: qui enim vnum oppositorum astruit, per consequens destruit alterum.

Sapientia genita sit sapiens de sapientia ingenita.
Dub. IV.

Videtur ista ratio non esse bona, quia non videtur respondere ad quæstionem. Non enim quæritur de sapientia genita, siue an Filius sit de Patre, sed hoc quæritur, vtrum Filius sit sapientia ingenita.

Resp. Dicendum quod Magister respondet, licet in verbis paucis, in quibus innuit hanc distinctionem quod aliquem esse sapientem aliquo, hoc est dupliciter. Aut ita quod ablatiuus teneatur formaliter, & sic Filius est sapiens sapientia genita, & Pater sapientia ingenita. Aut ita quod teneatur originaliter, & sic cum sapientia genita sit de sapientia ingenita, Filius est sapiens sapientia ingenita. Sed quia ablatiuus vt plurimum construitur in ratione formæ: ideo Magister caute locutus dixit quod Filius qui est sapientia genita est de sapientia ingenita sapiens, vt verbum non haberet calumniam, & ideo bene respondet.

Vterque vna est sapientia, & tamen solus Pater sapientia est ingenita.
Dub. V.

Videtur hic dicere duo opposita, quia istæ duæ proprietates sapientiam contrahunt: & cum sint proprietates distinctæ distinguunt, & hoc patet, quia solus Pater est sapientia ingenita, quia si sapientia distinguitur, ergo est alia, & alia sapientia, ergo non vna. Item videtur falsum dicere cum dicit quod solus Pater est sapientia ingenita: aut enim dicitur sapientia essentialiter, aut personaliter. Si personaliter, ergo non vna sapientia est genita, & ingenita, cum Pater & Filius non sint vna persona. Si vero essentialiter, non ergo solus Pater est sapientia ingenita.

Resp. Dicendum quod in hoc nomine *sapientia*, duo est considerare, scilicet significatum & suppositũ. Et quãtum ad significatum dicit essentiam; sed suppositum est persona. Et illæ determinationes *genita*, & *ingenita*, nõ respiciunt significatum, sed suppositum, & ita distinguunt suppositum manẽte eadem vnitate in significato, siue in forma: & sapientia genita & ingenita est alia & alia persona, sed non est alia & alia sapientia, sicut non est alia essentia: & ideo Magister bonum exemplum ponit in hoc termino *Deus*, quod significat essentiam, & supponit personam. Quando ergo quæritur vtrum dicatur essentialiter, aut personaliter, dicendum quod quantum ad significatum, dicitur essentialiter, sed quantum ad suppositũ, dicitur personaliter, & ita nulla est controuersia.

Non à se agit, cum Pater in eo manere monstratur.
Dub. VI.

Obiicitur contra, quia similiter & Filius manet in Patre: ergo pari ratione Pater à se non agit. Item videtur falsum dicere, cum dicit: Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse agat, quia secundum hoc, cum omnis creatura agat à Deo, tunc videtur esse agens infirmum, nec in hoc videtur Filius differre ab aliis.

Resp. Dicendum quod Hilarius duo intendit ostendere in his verbis Domini in Ioannem, & illa duo ostẽdit deducẽdo ad impossibile. Ipse enim Dominus dicit: Verba quæ ego loquor vobis à meipso non loquor: Pater enim in me manens facit opera. Ex hoc ergo arguit quod Filius non agit à se, sed à Patre manente in se, non tantum vt consubstantialis, sed vt principium: sic autem non manet Filius in Patre, sed tantum vt consubstantialis. Alia est auctoritas Domini, vbi dicit: Qui misit me nõ reliquit me solum, quia quæ placita sunt ei facio semper. Si ipse agit semper vna cum Patre: ergo est vna virtus eius & Patris, & sic agunt vna virtute, tunc ergo per se agit, hæc duo probat per deductionẽ ad impossibile: quia omnis potentia est à prima potentia, quæ primo residet in Patre: ergo si Filius nõ potest à Deo, simpliciter est impotens vel infirmus, quia infirmus habet potentiam deficiendi à se, non à Deo. Item si Filius non agit per se, non agit per virtutem propriam sibi cõnaturalem, ergo alia est virtus Patris, & alia Filii. A se enim & non à se, nõ facit distinctionem in natura, sed solum in persona, quia dicit rationem principii, vel originis. Per se autem & non per se, quia per se dicitur contra per accidens, siue contra per aliud, ponit diuersitatem in natura, & ideo Filius agit per se, quamuis non à se.

Ioan. 14. b

Ioann. 8. d

Vna est tantum sapientia Patris, sed non vno modo dicitur.
Dub. VII.

Videtur male dicere, quia sapientia semper est essentialiter: ergo falsum dicit, cum dicit, nõ vno modo dicta.

Resp. Magister non vult quod sapientia sit dicta multipliciter: sed quod sapientia Patris, quia genitiuus potest construi in ratione originis, & sic dicitur Filius sapientia Patris, vel ipsa sapientia genita sapientia Patris, quia est à Patre. Vel potest intelligi in ratione subiecti, vt dicatur sapientia Patris, sicut albedo Patris, & sic sapientia genita non dicitur esse Patris, sed Filii. Quia ergo ratio passiua importata per hoc adiectiuum *genita*, non est in persona Patris & Filii vna, falsa est locutio ratione determinationis non ratione eius quod est sapientia, quia vna & eadem est sapientia Pater & Filius & Spiritus sanctus: & illa est sapientia Patris & Filii & Spiritus sancti.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter quæruntur secundũ duas quæstiones quas determinat Magister. Primo quæritur de hac locutione, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. Secundo quæritur de ista alia, Pater est sapiens sapientia genita. Quantum ad primum duo quæruntur. Primo quæritur vtrum illa locutio sit admittenda. Secundo quæritur in qua habitudine construatur ille ablatiuus.

QVÆSTIO I.

An Pater & Filius diligant se Spiritu sancto.

Alexand. Alensis 1.p.q.67.Memb.3. art.3.
S. Thom. 1.p.q.37.art. 2.
Et 1.Sent.dist.32.q.1.art. 1.
Et de Pot.q.2.art.10.& 11.
Scot.1.Sent.dist.32.q.1.
Ægid.Rom. 1.Sent. dist.32. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 32. q. 1.
Durandus 1.Sent.dist.32.q. 1.
Franciscus de Mayr.1. Sent dist. 32. q.3.
Thom. Argent.1. Sent.dist.32. q.1.art. 1.
Steph.Brulef.1.Sent dist. 32.q. 1.
Petrus de Tarantas.1.Sent. dist.32.q.1.
Gab.Biel 1.Sent.dist. 32. q.2.

Fundamenta. *Cap.5.to.3.*

QVod ista locutio, Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, sit admittēda, ostenditur auctoritate, & ratione. Primo auctoritate sic: Augustinus 7 de Tr. Non est aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, genitoremque suum diligit: si ergo est aliquis, & non est Pater vel Filius, ergo est Spiritus sanctus.

Hierony. Ps.13.to.7.

ITEM Hieronymus super Psalmum: Spiritus est amor Patris ad Filium, & Filii ad Patrem: sed amore qui est Patris ad Filium, Pater amat Filium, & econuerso: ergo, &c.

Bernar. de Amore Dei c.7.to.2.

ITEM Bernardus de amore Dei: Amas te, inquit, amabilis Domine, cum à Patre & Filio procedit Spiritus sanctus, amor Patris ad Filium, & Filii ad Patrem: & tantus amor vt sit vnitas.

ITEM idem ostenditur ratione sic: Magister Hugo de sancto Victore facit talem rationem in quadam epistola ad Bernardum: Si recte diceris amare amore qui à te procedit, cur non Pater & Filius recte dicuntur amare amore qui ab ipsis procedit? Et iterum ibidem: Si Spiritus sanctus esset amor cordis tui ac Patris & Filii, quis quæso posset negare Spiritu sancto, hoc est, amore tuo te diligere?

ITEM alia ratio formatur sic: Sicut se habet verbum ad *dicere*, sic amor ad *diligere*: sed Pater verbo suo quod ab ipso procedit, seipsum dicit: ergo Pater & Filius amore qui ab ipsis procedit seipsos diligunt.

ITEM sicut Filius non potest produci nisi generando, sic nec amor nisi diligendo: ergo Pater & Filius diligēdo se, producunt Spiritum sanctum qui est amor personalis: aut igitur diligendo amore qui est Spiritus sanctus, aut qui non est Spiritus sanctus. Si amore qui non est Spiritus sanctus, aut amor ille est personalis, aut essentialis. Nō personalis, quia tunc essent duæ personæ in diuinis, quibus conueniret amor proprie: quod est impossibile. Similiter nec essentialis, quia ille est Spiritus sanctus. Et iterū, si essentialis, tunc ergo cum cōueniat Spiritui sancto, Spiritus sanctus similiter produceret. Restat igitur quod producunt Spiritum sanctum diligendo se amore qui est Spiritus sanctus. Aut igitur diligendo se, aut diligendo aliud à se. Non aliud, quia tunc aliud exigeretur ad productionem Spiritus sancti; ergo diligendo se Spiritu sancto producunt Spiritum sanctum: ergo Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto.

Ad oppositum.

1. SED contra: Diligere idem est quod velle bonum, & velle idem quod esse: ergo cum hæc sit falsa, Pater & Filius sunt Spiritu sancto, hæc similiter, diligunt se Spiritu sancto.

2. ITEM sicut se habet sapere ad Patrem respectu Filii, ita diligere ad Patrem, & Filium respectu Spiritus sancti: sed hæc est falsa: Pater est sapiens sapientia genita: ergo & illa similiter.

3. ITEM omne plurale infert singulare: sed hæc est falsa: Pater diligit se Spiritu sancto: ergo & prima. Si dicas quod diligere tenetur notionaliter.

Replic.

CONTRA: Nulla notione contingit mutuo reflecti vnam personam super aliam: sed secundum dilectionē est mutua reflexio in prædicta locutione: ergo diligere non tenetur notionaliter: ergo idem quod prius.

A 4. ITEM nulla notio conuenit tribus: sed diligere Spiritu sancto conuenit tribus. Nam Pater diligit Spiritu sancto, & Filius diligit Spiritu sancto, & Spiritus sanctus diligit Spiritu sancto, quia seipso: ergo non tenetur notionaliter: ergo idem quod prius.

5. ITEM Pater & Filius amore eodem diligunt se, & nos: sed dilectio Dei ad nos est essentialis, cum connotet effectum in creatura: ergo similiter cum diligunt se.

6. ITEM Si tenetur notionaliter, quæro pro qua notione: non est dare nisi spirationem: ergo aut passiue, aut actiue. Si actiue: ergo idem est, diligunt se, quod spirāt: sed hæc falsa: Spirant se: ergo & prima. Si passiue, contra: Illa notio non prædicatur de Patre & Filio: sed de solo Spiritu sancto. Si dicas quod denominatiue prædicatur, contra: Omnis proprietas quæ de persona prędicatur in diuinis in concretione, prædicatur & in abstractione: ergo cū B processio non conueniat Patri & Filio in abstractione: ergo nec denominatiue. Replic.

CONCLVSIO.

Patrem & Filium se diligere Spiritu sancto concedere possumus, si dilectionem notionaliter intelligamus: quod si essentialiter eam sumamus, falsus redde tur sermo.

RESPOND. Ad Argum. Ad prædictorum intelligentiam est notandum, quod quidam prædictam locutionem simpliciter negauerunt, & dixerunt omnes consimiles esse retractatas à beato Augustino in sua simili, in C hac, scilicet: Pater est sapiens sapientia genita. Sed hæc solutio non potest stare, quia non solum eam dicit Augustinus, sed etiam sancti alii, quorum dicta Augustinus nō retractat. Ideo fuerunt alii qui eam simpliciter concesserunt dicentes hanc locutionem debere intelligi per appropriationem, non per proprietatem, vt sit sensus: Pater, & Filius diligunt se amore, qui appropriatur Spiritui sancto. Sed ista solutio non potest stare, quia tunc similiter hæc esset concedenda: Pater, & Filius sunt boni, Spiritu sancto, cum Spiritui sancto approprietur bonitas, quæ tamen nullo modo conceditur. Igitur prima opinio non potest stare, quæ simpliciter tales locutiones negat, cum multiplex auctoritas eas dicat. Similiter sequens, quæ eas simpliciter concedit, non potest stare, cum multiplex ratio contradicat. Restat igitur eligere opinionem D mediam, scilicet quod vno modo sit vera, alio modo falsa. Nam hoc quod est diligere, potest teneri essentialiter, vel notionaliter. Secundum quod tenetur essentialiter, sic dicit voluntatis complacentiam, quæ communis est tribus. Secundum quod tenetur notionaliter, sic dicit voluntatis fœcunditatem ad producendam personam ex se, quæ quidē fœcūditas solū est in duobus, quamuis voluntas sit in tribus. Si ergo tenetur essentialiter: falsa est locutio, quia tūc sequitur ꝙ Pater & Filius sunt Spiritu sancto. Et in hoc sensu ꝓnomen cū verbo cōstruitur reciproce. Si aūt notionaliter, vera est, sicut probant rationes ad oppositū. Et in hoc sensu pronomen construitur cū verbo rertansitiue. Vnde sensus est: Pater & Filius diligunt se, id est, Pater diligit Filium, & Filius Patrem, & tunc vera est locutio, quia amor, qui est Spiritus sanctus, est amor nectens Patrem cum Filio, & econuerso, & tunc non licet E inferre: ergo Pater diligit se Spiritu sancto.

Lib. 2. retract.c.26. tom.1.
Scot. respōdēs ad primū principale q.1.d. 32. inquit quod neque pure essentialiter, neque notionaliter tenetur. Quod etiā tāgit S.Bonau. respōdēs ad pen.

1.2 3. Ex hoc patent tria prima Nam primum procedit secundum quod diligere tenetur essentialiter. Secūdum etiam similiter: nam sapere non dicitur notionaliter, sicut diligere: sed vel est commune, vel appropriatum. Tertiū similiter, quia procedit secundum quod obliquus construitur reciproce, & tunc diligere tenetur essentialiter.

4. AD illud quod obiicitur quod non possit teneri notionaliter: intelligendum est quod sicut generatio dupliciter potest significari, vno modo, vt dicit emanationem, alio modo, vt dicit modum emanandi superaddita expressione: & primo modo per hoc verbum *generare*: secundo modo per hoc verbum *dicere* significa-

gnificatur, sic & spiratio dupliciter potest significari. Primo modo per hoc verbum, quod est *spirare*: secundo modo per hoc verbum, quod est *diligere*. Quemadmodum enim dicere importat generationem, & vlterius quandam expressionem circa personam, sic & diligere. Vnde sicut *dicere*, importat actum generandi, & dicendi, siue exprimendi, & ratione actus dicendi, siue exprimendi dicitur: Pater se dicit verbo, hoc est dicendo, siue exprimēdo generat verbum, vel generando verbum, se exprimit verbo; sic in proposito: *Diligere* actum importat connectendi, siue concordandi, & spirandi, & ratione actus connectendi dicitur: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, hoc est inuicem concordando spirant Spiritum sanctum, vel spirando Spiritum sanctum inuicem connectuntur. Ex his patent obiecta.

Ad replic. QVOD enim obiicitur de mutua reflexione, patet B responsio, quia hæc est ratione actus notionalis communiter intellecti.

5. AD illud quod obiicitur quod diligere Spiritu sancto conuenit tribus, & dicitur respectu creaturæ, dicendum quod non conuenit tribus ratione spirationis, quam importat: & ideo quamuis dicatur respectu creaturę, non tamen dicitur essentialiter omnino: sed connotat aliquid essentiale, dicit tamen notionem respectus quem importat ad personam, sicut supra dictum est de verbo, & dono.

6. AD illud quod obiicitur pro qua notione stat: patet quod stat pro communi spiratione, tamen non licet pro ea ponere verbum spirandi, quia alio modo importat illam notionem. Vnde sicut conceditur hæc: Pater dicit verbo, non tamen hæc Pater generat Filio, & tamen dicere importat ipsam generationem. Sic in proposito intelligendum est.

QVÆSTIO II.

Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, in qua habitudine construatur.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 32. q. 2.
Richardus 1. Sentent. dist. 32. q. 4.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 32. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 32. q. 3.

Fundamenta. IN qua habitudine construatur ille ablatiuus cum sic dicitur: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto. Et quod in habitudine formæ videtur per simile, quia Pater diligit amore à se procedente formaliter: ergo pari D ratione Pater, & Filius diligunt se formaliter Spiritu sancto.

ITEM nihil denominat aliquid ad quod comparatur, vt ad principium solum, nisi comparetur, vt informans. Nam quamuis cursus sit à Deo, non tamen Deus dicitur currere: sed amor est à Patre, & Filio, & illi dicuntur amare: igitur amor est in ratione formæ.

ITEM omni nexu aliqui nectuntur formaliter: sed Spiritus sanctus est nexus: ergo aliqui illo nectuntur, & non nisi Pater, & Filius, &c.

ITEM omni albedine aliquis est albus formaliter: ergo omni amore aliquis est amans formaliter: sed non est amans formaliter amore, nisi ille cuius est amor: cum ergo Spiritus sanctus sit amor Patris, & Filii, patet. &c. E

Ad oppositum. 1. CONTRA: Omne quod diligit formaliter alio à se, habet diligere solum per participationē: ergo si Pater, & Filius diligunt formaliter aliquo alio à se: ergo diligunt per participationem: sed hoc est inconueniens: ergo, &c.

2. ITEM si aliquis diligit aliquo formaliter, illo circumscripto, impossibile est intelligere amorem in eo, siue ipsum amare: ergo si Pater, & Filius diligunt se Spiritu sancto, impossibile est intelligere Patrē amare, nō intellecto Spiritu sancto: sed hoc est falsum: ergo & primum.

3. ITEM nulla hypostasis est forma: sed amor, qui est Spiritus sanctus, est hypostasis: ergo non est forma: ergo nullus illo amore diligit formaliter.

A 4. ITEM nullum relatiuum potest esse forma sui correlatiui, quia ex forma & formato fit vnum: relatiuum autem distinguitur à correlatiuo: sed amor, qui est Spiritus sanctus, correlatiue se habet ad Patrem, & Filium: ergo, &c.

5. ITEM omnis forma est ante illud cuius est forma: ergo si Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto formaliter, amor ille præcedit diligere Patris, & Filii: sed hoc est falsum, quia dilectio producitur: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Cum dicimus Patrem, & Filium se inuicem Spiritu sancto diligere, ablatiuus ille construi debet in ratione quodam modo effectus, vel producti, & quodam modo in ratione formæ non inhærentis.

RESP. Ad Arg. Dicendū quod aliquorum positio fuit quod ille ablatiuus construitur in ratione signi, non in ratione formæ. Nam Spiritus sanctus se habet per modum producti respectu dilectionis Patris, & Filii: ideo illius est signum. Vnde dicunt quod is est sensus locutionis: Pater & Filius diligunt se, & huius signum est quod concorditer spirant Spiritum sanctum, qui est amor vnicus, & indiuisus. Sed hæc positio est insufficiens. Nam si ablatiuus posset construi vere in ratione signi cum verbo, hæc esset vera: Pater & Filius diligunt se amore creato, quia amor creatus signum est illius: quam nullus concedit. — *Simon Tornacen. Opin. 1.* — *Improbatio.*

SI tu dicas quod illud non est signum propinquum, C obiicitur: quia tunc hęc esset vera simpliciter: Pater est sapiens sapientia genita, cum sapientia genita sit maxime signum sapientiæ in Patre generante. Aliorum positio fuit quod ablatiuus ille construit in ratione formæ. Dicunt enim quod diligere se, nihil aliud est dictū de Patre & Filio, quam inuicem connecti. Et quoniam nexu formaliter connectuntur, & Spiritus sanctus est ille nexus; ideo formaliter loquendo, ista est vera: Pater & Filius diligunt se Spiritu sancto, sicut hæc formaliter est vera: Pater & Filius nectuntur nexu. Sed hæc positio non potest omnino stare, quia cum dicitur: Pater & Filius nectuntur, aut *nectuntur* dicit aliquid quod sit in Patre & Filio à Spiritu sancto; aut quod est in eis, vt principium Spiritus sancti. Si quod est in eis à Spiritu sancto, ergo Pater & Filius aliquid recipiunt à Spiritu sancto. Si aliquid, cum non possit recipere partem, ergo totum: ergo sunt à Spiritu sancto, quod est inconueniens. Restat ergo quod hoc quod est, *nectuntur*, dicat aliquid quod est in Patre, & Filio, vt principium Spiritus sancti: quamuis enim sit passiua secundum modum, actiua tamen est secundum rem. Etsi hoc, Spiritus sanctus comparatur ad connexionem, vt ad principium: non ergo vt in ratione formæ omninò. Patet ergo quod prima positio dicit minus sufficienter: secunda dicit nimis abundanter, quia nimis exprimit. Et prima fuit Magistri Simonis Tornacensis. Secunda fuit Magistri Guilielmi Altisiodorensis. Et licet neutra sit omnino sufficiens, tamen vtraque habet in se aliquid veritatis. Nam prima dicit, quod Spiritus sanctus se habet ad Patrem, & Filium per modum producti, & hoc quidem verum est. Secunda dicit quod amor comparatur ad amantes, vt in ratione formæ, & hoc quidem verum est. Et ideo ex his duabus positionibus quarum vna est insufficiens, alia excedens, colligitur media positio sobria, & sufficiens, scilicet quod ille ablatiuus, construitur in ratione effectus formalis, si licet nominare effectum: quod est ex principio. Et hæc fuit positio Magistri Hugonis de sancto Victore, qui hæc clare vidit veritatem. Vnde redarguit illos, qui reputant hanc quæstionem insolubilem. Vnde dicit, quod sicut cum dicitur: Ego diligo te amore à me procedente, ibi est constructio in ratione effectus formalis, sic in proposito. In hoc tamen est differentia, quia amor à te procedens, est in te requiescens, vt vniens, & inhærēs, quia est accidēs: sed in diuinis amor à Patre, & Filio procedens, est in eis requiescens, — *Opin. 2.* — *Improbatio.* — *Opin. 3.* — *Opin. S. Th. 1. p. q. 37. art. 2.* — *Scot. insurgit hoc in loco q. 2. dist. 32. arguens cōtra S. Th.*

vt vniens,non tamen vt inhærens,quia non est accidens, sed substantia, & hypostasis: & ideo adhuc minus habet rationem formæ. Cócedendæ sunt igitur rationes ad hoc inductæ,quia ablatiuus habet aliquo modo rationé formæ. Quod tamen vltimo loco obiicitur, non valet, quia omnis albedo est forma: sed aliquis amor non est forma, sed est hypostasis.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod formaliter diligunt,ergo per participationem,dicendum quod diligere alio per essentiam, facit participationem: sed alietas personalis non. Vnde Hugo: Animus humanus amor nó est, sed ab ipso procedit amor;ideo seipso non diligit:Pater vero amor est,& Spiritus sanctus eius est amor: ideo diligit seipso,diligit etiam Spiritu sancto, & ideo patet quod non per participationem: & ideo patet sequens.Quia enim Pater seipso diligit amore essentiali, ideo potest intelligi amare Pater,Spiritu sancto non intellecto, non sic autem est de amore notionali.

2.3.4. Rationes sequentes procedunt de forma , secundum quod habet perfectum actum formæ Formæ enim est inhærere: & ideo non est hypostasis: ideo etiam non distinguit. Ibi vero ablatiuus cadit ab actu formæ,qui est inhærere,& tenet actum formæ,qui est venire.

5. Ad illud quod obiicitur quod forma præcedit illud cuius est forma,dicendum quod loquitur de forma secúdum quod habet rationem causæ, quia sic præcedit: sed ablatiuus cadit à ratione causalitatis,quia construitur per modum effectus formalis.Patet ergo quod quodá modo est ibi ratio formæ, quodam modo ratio signi, & in hoc patet responsio ad omnia quæsita.

ARTICVLVS II.

Consequenter est quæstio de hac locutione.Pater est sapiens sapientia genita.Et circa hoc quęrútur duo. Primo quæritur vtrum illa locutio sit admittenda. Secúdo,ad intellectum huius,vtrum sit hæc admittenda: Pater est potens virtute quam genuit.

QVÆSTIO I.

An recte dici possit: Pater est sapiens sapientia genita.

Alexand. Alensis 1.p.q.67.Memb.3.art.2.§.3.
Scot.1.Sent.dist.32.q.2.
Ægid.Rom. 1.Sent. dist.32.pr.2.q.1.
Richardus 1. Sent.dist. 32.art.2.q.1.
Franciscus de Mayr.1. Sent.dist.32.q.4.
Thom. Argent.1. Sent.dist.32.q.1.art.3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 34. art.2.
Gab.Biel 1.Sent.dist.32.q.1.

Ad oppositum. 1. Cor. 1. d

Qvod prima locutio sit admittenda, ostenditur hoc modo:Christum dicimus Dei virtutem, & Dei sapientiam: sed vnusquisque est sapiens sua sapientia: ergo si Christus est sapientia Patris, & sapientia genita,Pater est sapiens sapientia genita.

Ca. 10. paulo post initium.

2. Item per Aug.6.de Tr. Filius est ars quædam omnipotentis,& sapientis Dei,vbi omnia nouit:sed vnusquisque artifex est sapiens sua arte:ergo Pater est sapiens Filio: ergo,&c.

3. Item hoc videtur ratione per simile, quia omnia amans à quo procedit amor, est amans amore à se procedente:ergo omnis sapiens à quo procedit sapientia,est sapiens sapientia à se emanante:sed Pater est huiusmodi:ergo, &c.

Ca. 14. to. 3.

4. Item Aug.15.de Tr. Nouit Deus Pater omnia in seipso,nouit & in Filio:sed idem est nosse omnia, & sapientem esse:si ergo omnia nouit in Filio,non tantum seipso, sed etiam Filio est sapiens.

Ca. 7. in fi. Monol. c. 28.

5. Item Deus Pater omnia dicit verbo,sicut dicit Aug. 11.Confess. Verbo tibi coæterno dicis quæcunq; dicis.Sed dicere,vt dicit Ansel.est intelligere:ergo Pater omnia intelligit mediante Verbo: ergo cum idem sit esse sapientem,& intelligere, patet, &c.

Fundamenta.

Contra:In diuinis sapere est esse: ergo si Pater est sapiens sapientia genita: ergo est sapientia genita: hoc autem falsum:ergo & primum.

Item non intellecta generatione,adhuc est intelligere Deum sapientem: ergo sapientia genita non est ratio sapientiæ Dei.

CONCLVSIO.

Cum esse sapientem , dicatur essentialiter solum (licet sapientia Filio approprietur) nihilominus hæc sententia nullatenus est admittenda: Pater est sapiens sapientia genita.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sine distinctione,cum esse sapiétem dicatur essentialiter, quod locutio est simpliciter falsa:etsi alicubi legitur, ab aliquo sancto est exponenda. Vnde Augustinus in lib. Retractationum illa retractat dicens,quod melius illam quæstionem in libro de Trinitate tractauit, vbi scilicet dicit contrarium, ostendens illam rationem non valere. Si Pater fuit sine Filio, cum Filius sit eius sapientia,Pater fuit insipiens: quia sapientia non tantum conuenit Filio,sed Patri & Filio,& Spiritui sancto. Et hoc ipsum in lib. de Tr. dicit in pluribus locis: sed maxime in 6.& 15.

Hoc dixerat Aug. lib. 83. q. 23. to. 4. sed retractauit lib. 1 retract. cap. 26. to. 1. li. 7. de Tr. cap. 1. tom. 3.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod Filius est sapientia,& virtus Patris, dicendum quod ista conceditur: Filius est sapientia Patris sapientis,nec tamen ista, Pater est sapiens sapientia genita. Vnde notandum quod cum dicitur sapientia alicuius,hoc dicitur dupliciter. Aut sicut subiecti,vt albedo Petri: aut sicut principii, genitiuus enim originem importat: quoniam ergo filius est sapientia habens originem à Patre, ideo hæc est vera: Filius est sapientia Patris.Cum autem dicitur. Pater est sapiens sapientia genita, ablatiuus construitur in ratione alicuius causalitatis,vel in habitudine formæ,vel principii,&maxime formæ,& ideo falsa, quia Filius nec forma,nec principium est Patris. Si tu quæras quare non construatur in ratione formalis effect⁹,sicut amor cú amante à quo procedit, dicendú ꝙ non est simile: & huius duplex est ratio, vna communis,& alia specialis.Communis, quæ sumpta est à creaturis, quoniam quidam sunt actus qui dicunt motum à rebus ad animam,vt sapientia: quidam ab anima ad res,vt amare:ideo comparatio amoris est ad amátem in ratione exeuntis, non in ratione impartientis: & ideo amor de se importat formam,& effectum. Sed sapientia,quia dicitur,vt ad intelligentem,non vt ab intelligente,ideo ablatiuus tantum importat formam , non effectum:& ideo est locutio falsa. Et alia ratio est specialis in diuinis,quia amor procedés est amor proprie, non per appropriationem.Et diligere est similiter dictum notionaliter, vnde importat originem, vt supra monstratú est: sed sapientia semper essentialiter:& hoc quod est esse sapientem, nullo modo dicitur notionaliter, quia nullo modo importat originem:& ideo locutio est falsa.

2.3.4. Ad illud quod obiicitur quod Pater nouit omnia in Filio,dicendum quod differunt dicere: *nouit Filio, & in Filio*.Nam cum dicitur: *nouit Filio*, ablatiuus importat rationem formæ, vel principii cognoscendi: & ideo falsa est simpliciter.Hæc tamen est distinguenda, *nouit in Filio*,quia præpositio, *in*, cum suo causali potest determinare hoc verbum *nouit*, in comparatione ad subiectum, & tunc est locutio falsa:est enim sensus quod Filius sit Patri ratio cognoscendi. Vel potest verbum determinare in comparatione ad obiectum,& tunc vera est,& est sensus, quod Filius sit in rebus cognitis ratio,&exemplar,& causa exemplandi. Et quod iste possit esse sensus locutionis, patet.Qui enim perfecte cognoscit aliquid, cognoscit omne quod est in illo: si ergo Pater perfecte cognoscit Filium,& in Filio sunt omnia: ergo omnia cognoscit in Filio:nec tamen ex hoc sequitur quod sit sapiens Filio,quia tunc significatur, quod Filius sit ratio cognoscendi ipsi Patri.

5. Ad illud quod obiicitur vltimo quod Pater dicit omnia verbo,dicendum quod hoc quod est *dicere*, impor-

tat ori-

tat originem, importat etiam effectum in creatura, quę dicit per verbum, siue efficit: sed *intelligere* non importat de se nisi solummodo actum essentialem, ita quod nec importat de se respectum ad personam, nec ad creaturã: ideo non omnino idem est dicere, dicit omnia verbo, & intelligit omnia verbo: dicere enim idem est, quod intelligere, sed amplius importat.

QVÆSTIO II.

An recte dictum sit: Pater est potens potentia, siue virtute, quam genuit.

Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 35. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 32. q. 4.

Ad oppositum. VTrum hæc locutio sit admittenda: Pater est potens potẽtia quam genuit, siue virtute. Et videtur quod sic. Quia quicumque operatur per aliquem, & non potest operari sine eo, habet potentiam ab eo: sed Pater operatur per Filium, & non potest operari sine Filio, ergo, &c.

2. ITEM in diuinis idem est virtus, & operatio: ergo cum Pater operetur per Filium, potest per Filium: sed quicumque potest per alterum, est potens potẽtia illius: ergo Pater est potens potentia genita.

3. ITEM sicut se habet nosse ad sapientiam, ita operari ad potentiam: sed bene sequitur: Iste nouit per illum, ergo est sapiens per illum: ergo bene sequitur: Iste operatur per illum, ergo habet potentiam ab illo, siue per illum: ergo, &c.

4. ITEM cum dicitur: Pater operatur per filium, hæc præpositio, *per*, aut importat causam, aut instrumentũ. Non instrumentum, quia tunc Filius non vere cooperaretur Patri. & iterum esset indigens si ageret per instrumentum: ergo in ratione causæ: & si hoc, ergo Filius dat operari Patri: ergo & potentiam. Si tu dicas quod non dicit rationem causalitatis, sed subauctoritatem: cum ergo similiter habeat Spiritus sanctus subauctoritatem in operando sicut Filius, qua ratione dicitur Pater operari per Filium, eadem ratione per Spiritum sanctum. Repli. Si tu dicas quod hoc est dictum per appropriationem, quæro rationem appropriandi. Cum enim operatio sit per potentiam, & potentia approprietur Patri non Filio, non ergo Patri poterat appropriari operari per Filium.

5. ITEM cum immediata causa operationis sit voluntas, & illa approprietur Spiritui sancto, videtur quod magis debeat dici operari per Spiritum sanctum, quam per Filium.

Fundamenta. CONTRA: Idem est esse potentem quod esse: ergo si Pater est potens potentia genita: ergo habet esse ab illa.

ITEM potentia appropriatur Patri: ergo nec per proprietatem, nec per appropriationem conuenit Filio: ergo talis locutio magis est impropria, quam ista: Pater est sapiens sapientia genita.

ITEM potentia qua aliquis est potens, secundum ordinem intelligendi antecedit posse: sed generatio ordine intelligendi sequitur posse: ergo hæc omnino falsa: Pater est potens potentia genita.

CONCLVSIO.

Tametsi concedere debemus quod Pater per Filium operetur, non tamen quod sit potens per Filium, cum hic auctoritas, ibi vero subauctoritas significetur.

RESP. ad arg. Dicendum quod hæc est falsa simpliciter: Pater est potens potentia genita, & magis impropria quam aliqua prædictarum. Ad intelligentiam autem prædictorum notandum quod hæc regula consueuit dari de hac præpositione, *per*, quod cum verbo absoluto importat auctoritatem, vt cum dicitur: Iste est bonus per illum, vel sapiens, vel potens. Cum verbo vero transitiuo, importat subauctoritatem, vt Rex punit per balliuum, dicendum est igitur quod hæc est falsa: Pater est potens per Filium: hæc est vera, Pater operatur per Filium. Et non valet argumentum. Operatur per illum, ergo potest per illum, quia, *per*, primo importat causalitatem respectu effectus, & postmodum respectu Patris.

1. Ad illud ergo quod primo obiicitur quod qui operatur per aliquem potest per illum, dicendum quod falsum est, quia hoc non est quod habeat potentiam ab illo, sed quod habeat potentiam cum illo indiuisam, & dat illi posse: ideo per illum operatur, & non potest sine illo.

2. AD illud quod obiicitur quod non differt operatio, & potentia in Deo, dicendum quod verum est per comparationem ad Deum, differt autem quantum ad effectum connotatum.

3. AD illud quod obiicitur quod sequitur: Nouit per Filium: ergo, &c. dicendum quod non est simile de *nosse*, & *operari*: quamuis enim nosse sit verbum transitiuũ, tamen non connotat effectum sicut operari: & ideo præpositio, *per*, non potest cum ipso importare subauctoritatem, vbi enim est subauctoritas, notatur quod aliquid sit à duobus, & ab vno per alterum, & sic patet illud.

4.5. AD illud quod obiicitur, vtrum dicat rationem causæ, vel instrumenti, dicendum quod neutrum dicit proprie: sed subauctoritatem, quæ importat rationem vtriusque, quantum ad illud quod est ibi completionis.

QVOD obiicitur quod Filio appropriatur operari per ipsum: Respon. quod operatio est per virtutem, & virtus appropriatur Filio, sicut dicitur ad Corinth. Christum dicimus Dei virtutem, & Dei sapientiam. Ratio autem quare virtus Filio approprietur, est, quia virtus est vltimum potentiæ, siue est potentia vltimata: quoniam igitur Filius producitur à Patre secundum omnimodam perfectionem potentiæ, quia generare est actus perfectæ potentiæ: perfectum est enim vnumquodque quando potest generare tale quale ipsum est: quia igitur Filius accipit potentiam producendi æque perfectum sicut ipse & Pater est, vt Spiritum sanctum: ideo virtus ei appropriatur: ideo dicitur virtus Patris, & brachium, & dextera, & Pater operari per filium. Aliter potest dici, quod virtus dicit immediatiorem ordinem ad actum, quam potentia, quia potentia ordinatur ad opus per dispositionem, & Filio appropriatur dispositio: ideo & potentia disposita, & sic patent omnia quæsita. Ad replic. 1. Cor. 1.

DISTINCT. XXXIII.

VTRVM PROPRIETATES PERSONARVM SINT IPSÆ PERSONÆ, VEL DEVS, ET DIVINA ESSENTIA.

POST supradicta: interius considerari atque subtiliter inquiri oportet, vtrũ proprietates personarum, quibus ipsæ personæ determinantur, sint ipsæ personæ, & sint Deus, id est, diuina Essentia: an ita sint in personis, vt non sint personæ, ac per hoc nec diuina Essentia. Quod enim in personis sint proprietates, nemo inficiari audet, cum aperte clamet auctoritas quod in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superius quoque multis Sanctorum testimonijs astruximus, personas per proprietates distingui atque determinari, ipsasq́; proprietates, tres scilicet proprijs expressimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personæ determin-

terminantur, & differunt: quo modo essent si in eis nō essent, & quomodo in eis essent, & ipsæ personæ nō essent, quin ibi esset multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra auctoritate Hieronymi, ut non pigeat reuocare ad mentē, ꝓtestati sumus, in expositione fidei ita dicētis, Sabellij hæresim declinantes: Tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantūmodo, sed etiam nominum proprietates, id est personas, vel (ut Græci exprimunt) hypostases, hoc est subsistentias confitemur. Ecce aperte dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas: cuius hic verba perstringimus, quia supra latius posuimus.

Dist. 25. To. 9. in explanatione Symboli ad Damasc. epist. 7.

Quod proprietates sint personæ, & diuina Essentia.

Dist. 8.

Cumq́; de simplicitate deitatis supra dissereremus, auctoritatibus Sanctorum, scilicet Augustini, Hilarij, Isidori, nec non & Boetij euidenter monstrauimus, Deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto quod Pater habet Filium, nec est Filius: Filius habet Patrem, nec est Pater, & sic esse in natura trium, ut qui habet, hoc sit quod habet, & totum quod ibi est, unum esse, unam vitam esse: quæ modo non iteramus, ne fastidium lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est, & unum eademq́; vita singulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atq; diuinam essentiam.

Auctoritate astruit, quod proprietas sit natura.

In medio libri.

Quod enim proprietas etiam diuina natura sit, ostendit Hilarius, dicens natiuitatem Filij esse naturam. Vnde in lib. 7. de Trinit. ait: Vtriusque natura non differt: unum sunt Pater & Filius. Habet ergo hoc Sacramenti natiuitas, ut complectatur in se & nomen, & naturam, & potestatem: quia natiuitas non potest non esse ea natura, unde nascatur Filius. Idem in 6. Natiuitas est, proprietas est, veritas est. Idem in 7. dicit quod natura natiuitas sit intelligenda esse in natura Dei. Supra enim dixit, quod proprium Patris est, quod semper Pater est, & proprium Filij est, quod semper Filius est, significans quod proprietas Patris est Pater: & proprietas Filij est Filius. His alijsq; pluribus auctoritatibus aperte significari videtur, quod proprietas Filij Filius sit, sic & Deus: ita & proprietas Patris, & proprietas Spiritus sancti.

Ante fin. *Circa med.*

Quidam negant, scilicet proprietates esse personas & diuinam naturam, & quare.

Hoc autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis vel essentia diuina, ut non sint interius: sicut ea sunt quæ secundum substantiam dicuntur de Deo, ut bonitas, iustitia: sed extrinsecus affixæ sunt. Atque ita esse rationibus probare contendunt. Si enim, inquiunt, proprietates sunt personæ, non eis personæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personæ differunt, sicut supra Hieronymus loquens de Patre & Filio & Spiritu sancto dicit: Substantia unum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Sed iterum addunt: Si proprietates ipsæ diuina Essentia sunt, cum essentia non differant tres personæ, nec proprietatibus differūt. Quo modo enim differt Pater à Filio, eo quod diuina essentia est, cum in essentia unum sint?

Dist. 25. To. 9. loco præsignato.

A

Responsio ad præmissa, auctoritate nitens.

Lib. 2. de Trin. statim à prin.

Horum doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo: Immensum est quod exigitur & incomprehensibile: extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem: non enunciatur, non attingitur, non tenetur: verborum significantiam rei ipsius natura consumit, sensus contemplationem imperspicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod fine nullo continetur, excedit. Mihi ergo in sensu labes est, in intelligentia stupor est, in sermone vero non iam infirmitatem, sed silentium confitebor, periculosum nimis est de rebus tantis ac tam reconditis aliquid ultra præscriptum cæleste proferre, ut ultra præfinitionem Dei, sermo de Deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est, sed modus constituendus audaciæ: quidquid ultra quæritur, non intelligitur.

Eccl. 43. a B

Quo modo improbi hæretici insistant alia addentes.

Ceterum hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quiescit: sed in tanta rerum quæstione addit: Si paternitas & filiatio in Deo, siue in diuina essentia sunt, eadem ergo res est sibi Pater & Filius. Nam in quo paternitas est, Pater est: & in quo filiatio est, Filius est: Si ergo vna eademq́; res habet in se C *paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur, extendentes Patrem in Filium, cum ipsum sibi Filium proponant & Patrem. Si vero negauerint in vna Dei essentia paternitatem esse & filiationem: quo modo ergo dicunt esse Deum? His atque alijs argumentorum aculeis vtuntur in suæ opinionis assertionem, ut veritatis formam dissecent.*

Responsio contra hanc eorum oppositionem, vbi traditur, proprietates non penitus ita esse in Dei Essentia, sicut in Hypostasibus dicuntur.

D

Quorum audaciæ resistentes, atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omnino in diuina substantia dicuntur, sicut in ipsis hypostasibus: in quibus ita sunt, quod eas determinant, ut ait Ioan. Damasc. Characteristica idiomata sunt, id est, determinatiuæ proprietates hypostaseos, & non naturæ: etenim hypostasim determinant & non naturam. Ideoq́; licet paternitas & filiatio sint in diuina Essentia, cum eam non determinent: non ideo potest dici quod diuina Essentia & generet & generetur, vel quod eadem res sit sibi Pater & Filius. Ita enim proprietas determinat personam, ut hac proprietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis sit genita: & ita non E *idem generat & generatur, sed alter alterum.*

Lib. de orthodoxa fide cap. 6.

Quæritur quo modo proprietates possint esse in natura, vt tamen eam non determinent.

Sed forte quæres, cum hæ proprietates non possint esse in personis, quin eas determinent, quo modo in diuina Essentia esse possint, ita vt non eam determinent. Respondeo tibi, & hic cum Hilario: Ego nescio: non requiro, sed consolabor me tamen: Archangeli nesciunt, Angeli non audierunt, sæcula non tenent, Propheta non sensit,

Lib. 2. de Tri. ante med.

Apostolus

Apostolus non interrogauit, Filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor querelarum: non putet homo sua intelligentia generationis Sacramentũ posse consequi. Absolute tamẽ intelligendus est Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum: Est filius à Patre, qui est vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, viuus à viuo, non natura deitatis alia & alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurre, persiste, etsi non peruenturum sciam, tamen gratulabor profecturum. Qui enim pie infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquando tamen proficiet prodeundo. Sed ne te inferas in illud secretũ & arcanum inopinabilis natiuitatis, ne te immergas, summam intelligentiæ comprehendere præsumens, sed intellige incomprehensibilia esse. His alijsq́ multis euidenter ostenditur nobis nullatenus licere maiestatem perscrutari, ius ponere potestati, modum circumscribere infinito.

Ioan. 10. f

Prou. 25. d

A

Quibus auctoritatibus opinionem suam, scilicet quod proprietas Patris vel Filii non sit Deus, nunciant.

Veruntamen nondum desistunt impatientia spiritu agitati, sed opinionem suam etiam Sanctorum auctoritatibus munire conantur, quibus ostendere volunt proprietatem qua Pater est Pater, & proprietatem qua Filius est Filius, non esse Deum, ad hoc inducentes verba Augustini super illum locum Psalmi: Et non est substantia, ita dicentis: Deus enim quadam substantia est. Vnde etiam in fide Catholica sic ædificamur, vt dicamus Patrẽ & Filium & Spiritum sanctum vnius esse substantiæ. Quid est vnius substantiæ? Quidquid est Pater quod Deus est, hoc est Filius, hoc est Spiritus sanctus. Cum autem Pater est, non illud est quod, vel quo est. Pater enim non ad se, sed ad filium dicitur: ad se autem Deus dicitur. Eo igitur quod, vel quo Deus est substantia est. Et quia eiusdem substantiæ est Filius, proculdubio & Filius est Deus. At vero quod Pater est, quia non substantiæ nomen est, sed refertur ad Filium, non sic dicimus Filium Patrem esse, sicut dicimus Filium Deum esse. Ex his verbis significari dicunt, quod proprietas Patris vel proprietas Filij non sit Deus vel Essentia diuina. Cum enim dicit: eo quod Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est: aperte, inquiunt, ostendit id esse substantiam, quo Deus est, id vero quo Pater est, non esse substantiam. Item cum ait: Pater non illud est, quod est, ostendit eum non esse Patrem, eo quod substantia est. Non enim simpliciter dixit: Pater non est illud quod est, sed ait, cum Pater est, non est illud quod est, significans quo Pater est non esse illud quo est, id est essentiam. Hæc illi ita exponentes, sua commenta simplicibus & incautis, vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim: eo quod Deus est, substantia est: sed quod Pater est, substantia non est, hoc intelligi voluit, quia Essentia Deus est, & deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo Deus est, & econuerso, cuius ea est deitas quæ est substantia, & substantia quæ deitas: sed quod Pater est, non est substantia, id est, non quo Pater est, eo substantia est, quia proprietate generationis Pater est, quæ substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait: Cum Pater est, non illud est quod est, id est, non illo Pater est, quod vel quo ipse est, id est, essentia, sed notione.

Psal. 68. a Tom. 8.

C

D

E

Aliis etiam verbis Augustini vtuntur, vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam.

Item illis verbis Augustini vehementer insistunt superius positis, scilicet quod verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est quod Pater, secundum quod verbum, non hoc est quod Pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod Pater, secundum hoc quod est verbum, id ergo quo verbum est, non est illud quo Pater est, proprietas ergo qua verbum est, non est quod Pater est, non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbum, non sit hoc quod Pater est, ea tamen proprietas qua verbum est, est id quod Pater est, id est, diuina essentia, sed non est hypostasis Patris.

Dist. 27.

B

DISTINCT. XXXIII.

De nominibus substantialibus, & proprietatibus in comparatione secundum conuenientiam, & differentiam ad essentiam, & personas.

Post supradicta interius considerari, &c.

Expositio textus.

SVpra egit Magister de nominibus substantialibus, & proprietatibus per se & sigillatim. Hic tertio loco agit de his in comparatione, & hoc secundum conuenientiam, & differentiam, & habet pars ista duas partes. In prima quærit Magister de proprietatibus in comparatione ad essentiam & personas. In secunda vero agit de comparatione personæ, siue rei naturæ ad naturam, infra distinct. 34. *Prædictis adijciendum est*, &c. Prima pars habet duas partes secundum duo opera sapientis. Quorum primum est non mentiri, de quibus nouit. Et secundum est mentientem posse manifestare. Vnde in prima parte primo ostendit, & probat veritatem. In secunda eam defendit contra falsitatem, ibi: *Hoc autem aliqui negant.* Prima pars habet quatuor partes. In prima ostendit quod proprietates sunt personæ, & in personis per naturam ipsius proprietatis, quia æterna est, & distincta. In secunda ostendit illud idem per violentiam auctoris Sabellii, ibi: *Sabellij hæresim declinantes*, vbi ponit auctoritates Hieronymi. In tertia ostendit hoc ipsum per naturam diuinæ simplicitatis, ibi: *Cumq́ de simplicitate diuinitatis.* In quarta ostendit quod proprietates non tantum sunt personæ, sed etiam diuina essentia. Et hoc probat efficacia auctoritatis, ibi: *Quod vero proprietas etiam diuina natura sit*, vbi ponit auctoritatem Hilarii. Similiter secunda pars in qua ponit Magister veritatis probatę defensionem ponendo aliorum rationes, & suas responsiones, secundum quod duplex est modus impugnandi veritatẽ, scilicet per rationes & auctoritates, ita hęc pars habet duas partes. In prima ponit rationes, & responsiones. In secunda auctoritates, ibi: *Verũtamen nondũ desistunt*, &c. Prima pars habet quatuor partes. In prima ponit obiectionẽ quod proprietates non sint personæ, & quia rationalis erat, respõdet ad veritatẽ. Secũdo vero subiungit aliam rationẽ, & quia curiosa videtur, respondet ad hominem non ad rationẽ, ibi: *Sed iterũ aiunt*, &c. Tertio adhuc resumit rationem illorũ, & respondet ad veritatem, ibi: *Ceterum hæreticorum improbitas*, &c. Quarto & vltimo subiungit eorum interrogationem, & quia curiosa erat, præfigit terminũ humanæ inquisitioni, ibi: *Sed forte quæres, cum hæ proprietates*, &c. Et quælibet istarũ partium posset subdiuidi, scilicet ꝙ primo ponit oppositionem, & secundo responsionem, & illud manifestũ in littera est. Vltima pars in qua respõdet Magister auctoritatibus quas inducunt, similiter habet duas partes secundũ duas auctoritates August. quas inducũt, & prima sumpta est ab expositione Psalmistæ, secũda vero sumpta est ab Aug. Prima pars ponitur ibi: *Veruntamen*

Aug. lib. 6. de Trin.

runt amen nondum desistunt. Et secunda ponitur ibi: *Item in verbis August.* Et quælibet harum potest subdiuidi, quia primo ponit auctoritatem siue rationem, secundo vero dissoluit.

Horum doctrinis nouis & humanis, &c.
Dub. I.

Videtur insufficienter respondere quia non soluit argumentum: sed dicit quod est incomprehensibile: & videtur quod ista euasio nulla sit, aut enim argumentum necessario concludit, aut sophistice. Si necessario, tūc ergo cum procedit ex veris, conclusio est vera. Si non necessario, tunc ergo sophisticum est, sed vnum sophisma non est incomprehensibile, & ita videtur quod male applicet auctoritatem Hilarii.

RESP. Dicendum quod ad argumentum facile est respondere, quia ibi est sophisma secundum accidens: proprietas est essentia & essentia nō distinguit, ergo nec proprietas, sed hoc Magister non dicit incōprehensibile, sed dimittit tamquā sophisticū, & indignū discussione maiorum. Sed illa quęstio veritatis, quę sequitur, incomprehensibilis est secundum statum viæ, quoniam si per omnimodam identitatem prædicatur essentia de proprietatibus, & econuerso; hæc distinguit, & illa non, & hoc est nobis incomprehensibile. Quia enim videmus per speculum, intelligimus per similitudinem sumptam à creaturis, & hoc nullum sub cœlo habet simile, immo solius Dei proprium propter summam simplicitatem, ideo dicit Magister esse incomprehensibile. Nec est simile de genere, & differentia, quia genus prædicatur de differentia, & hæc distinguit, & illud non, quia non prædicatur per identitatem. Ideo cum Hilarius dicit quod est incomprehensibile, & describit incomprehensibilitatem quantum ad triplicem vim: Quantum ad receptiuam, cum dicit incomprehensibile, &c. Quātum ad expressiuam, cum dicit extra sermonis significationem. Quantum ad indicatiuam, cum dicit extra sensus intentionem: & alia quæ sequuntur, his tribus aptantur, vt patet inspicienti.

Quorum audacia resistentes, &c cet.
Dub. II.

Dicit quod proprietates quæ sunt in hypostasibus, & eas determinant, in essentia sunt, sed eam non determinant. Videtur esse oppositio, quia omnis proprietas est determinatiua eius in quo est, alioquin in illo non est: ergo si proprietates non determinant essentiam, non sunt in essentia.

RESP. Dicendum quod Magister benę respondet, quia hæc præpositio, *in*, notat diuersas habitudines. Aliter enim dicitur Pater in Filio, aliter paternitas in Patre. Pater enim in Filio esse dicitur non sicut proprietas distinctiua, sed sicut persona consubstantialis: paternitas vero in Patre, sicut proprietas distinctiua. Sic vult dicere Magister quod aliter sunt, siue dicuntur esse proprietates in essentia, quam in persona. Nam in essentia dicuntur esse propter identitatem, ità quod *in*, omnino dicit identitatem. In personis dicuntur esse, sicut veræ proprietates in hypostasibus, & determinationes in determinatis. In creaturis autem non est vnus modus sine alio, quia proprietas non omnino idem est cum eo cuius est proprietas, & ideo in creaturis non dicitur esse proprietas in aliquo nisi in eo cui inhæret, non sic in diuinis.

Respondeo tibi, & hic cum Hilario, &c.
Dub. III.

Videtur falsum quod dicit quod solutionem istius quæstionis Archangeli nesciunt, cum enim sint comprehensores, constat quod omnia cognoscunt quæ sunt de substantia gloriæ: ergo cognoscunt distin-

A ctionem personarum, & essentiæ vnitatem & modum: ergo vident quare proprietates determinant hypostasim, non essentiam. Et iterum, si comprehensio erit de quibus est modo fides, & nos modo fide tenemus: ergo in patria cognoscemus.

RESP. Dicendum quod sicut dicit Augustinus de Trin. sicut fouea dicitur esse cæca, non quod ipsa non videat, sed quia quod habet, non ostendit aliis: sic Angeli dicuntur ignorare, & sancti, propter hoc quod non reuelant talia, sed magis intelligibilia, & quia talia non habent simile in creatura, immo magis dissimile, dicuntur nobis incomprehensibilia. Et remouet Hilarius triplicem cognitionem quam habemus de rebus diuinis. Vna est per Angelorum reuelationem, alia per Prophetarum illustrationem, tertia per Apostolorum prædicationem. Et dicit Angelos non audire, quia ipsi recipiunt

B reuelationem à maioribus, & nobis non exprimunt. Magister ergo bene respondet, ostendendo insufficientiam. Si enim quæratur quare proprietas est in persona, vt distinguens, in essentia non: respondetur quod persona se habet ad aliam, & refertur, & distinguitur: & si hoc respondeatur, adhuc manet quæstio quare persona refertur: ergo respondetur quia vna est essentia, tres personæ. Si tu quæras huiusmodi omnino simile, non inuenies, & ideo in fundamento fidei oportet sistere.

Nos autem aliter fore ista intelligenda, &c.
Dub. IV.

Aug. 7. de Trin. c. 6. tom. 3.

C Notandum super ista solutione Magistri quam ponit hic quod locutiones istæ quas proponit Augustinus, scilicet Pater non est eo substantia, quo est Pater & consimiles, duplices sunt, quia ablatiuus importat habitudinem in ratione formæ, siue causæ formalis, quamuis in diuinis non cadat vere habitudo causæ quantum ad rem, tamen quantum ad rationem intelligendi. Potest ergo causalitas cadere sub negatione, vt sit negatio causalitatis, & tunc locutio est vera, & in hoc sensu accipit Augustinus, & Magister exponit. Est enim sensus: Non eo est Deus quo Pater, quia paternitate est Pater tamquam ratione dicendi vel intelligendi: non sic autem paternitas est ratio dicendi ipsum esse Deum vel intelligēdi, & tunc locutio vera est, & nihil facit pro Porretano. Potest iterum esse causalitas negationis, & tunc est falsa, & est sensus: Non eo est Deus quo Pater, id est, quantū

D ad id quod est Pater, non est Deus, & in hoc sensu accipit Porretanus, & ita est falsus intellectus, & sic non accipit Augustinus.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam præsentis distinctionis quatuor quæruntur. Primo quæritur de comparatione ad personam. Secundo de comparatione proprietatis ad essentiam. Tertio de cōparatione vnius proprietatis ad aliam. Quarto de comparatione eiusdem proprietatis ad seipsam.

QVÆSTIO I.
An proprietas sit persona.

E *Alex. Alensis 1. p. q. 68. Memb. 5. art. 1.*
S. Tho. 1. p. q. 40. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 26. q. 2. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 33. q. vnica.
Ægidi. Rom. 1. Sent. dist. 33. q. 1.
Richard. 1. Sentent. dist. 33. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 33. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 33. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 36. art. 1.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 33. q. vnica.

Ad Oppositum.

DE comparatione proprietatis ad personam. Et quęritur vtrum proprietas sit persona. Et quod non, ostenditur hoc modo: Vbicumque est vere determinās & determinatum secundum rem, ibi determinans differt à

fert à determinato. Nam ſi non differt, non eſt determinans vere, ſed totum eſt determinatum: ſed perſona in diuinis eſt vere determinatum, & proprietas vere determinans, quia proprietas vere, & non ſecundum modum dicendi ſolum diſtinguit perſonam: ergo proprietas differt à perſona: ſed differentia non prædicatur de ſe in abſtractione: ergo nec proprietas de perſona, vel econuerſo. A

2. ITEM: vbicumque eſt vere abſtractum & concretum, ibi differt quod abſtrahitur ab eo à quo abſtrahitur: ſed proprietas ſignificatur in concretione ad perſonam cum dicitur, Pater: & in abſtractione cum dicitur, Paternitas, & non tantum eſt differentia in modo loquendi, quia aliquid dicitur de Patre quod non de paternitate: ergo vere differt paternitas à perſona: ſed quod vere differt ab alio, non prædicatur de eo in abſtractione: ergo, &c. B

3. ITEM: Vbicumque eſt abſolutum & reſpectiuum, abſolutum non eſt ipſe reſpectus quantumcumque ſeipſo referatur. Vnde quamuis materia ſeipſa referatur ad formam, tamen non eſt ipſe reſpectus ad formam: ergo cum in diuinis perſona fere ſit ſubſtantia abſoluta, relatio ſit verus reſpectus, quantumcumque ſeipſa referatur perſona, non eſt verus reſpectus, ſiue ipſe reſpectus, nec econuerſo: ergo proprietas non eſt ipſa perſona. Ex his tribus ſuppoſitionibus arguebat Porretanus quod perſona non eſt proprietas, nec econuerſo: & quia omne quod eſt in perſona, eſt perſona propter ſummam ſimplicitatem, arguebat vlterius quod proprietates non ſunt in perſonis, ſed aſſiſtunt. Et quod iſta poſitio ſit cōueniens: videtur auctoritate Boetii de Trinitate. Dicit enim quod relatio in eo quod eſt eſſe, conſiſtit, ſed in comparatione. C *Boetius ad Symmachū ante finem.*

4. ITEM: Hoc ipſum oſtenditur ratione, quia omne quod aduenit alicui, & recedit ſine ſui mutatione, non prædicat aliquid quod ſit in illo, ſed ſolum eſt aſſiſtens, ſed relatio eſt huiuſmodi, vt patet in dextro & ſiniſtro, ergo, &c. Cum ergo proprietates ſint relationes, non ſunt perſonæ, nec in perſonis, ſed aſſiſtunt.

5. CONTRA: Omne ſimpliciſſimum eſt id quod habet, excepto eo ad quod relatiue dicitur. Hæc eſt Auguſtini in 11. de Trinit. & per ſe nota eſt: ſed diuina perſona eſt ſimpliciſſima, aliter non eſſet Deus, & non dicitur relatiue ad proprietatem: ergo eſt proprietas. *Fundamenta. Aug. 11. de Ciuit. Dei ca.10.to.5.*

ITEM: Omne perfectiſſimum eſt omne illud à quo perficitur, & denominatur, hæc eſt per ſe nota, quia aliter denominans & perficiens eſſet perfectius eo. Et Auguſtinus iſtam proponit 6 de Trin. dicens quod ipſe Deus eſt maximus, ideo eſt ſua magnitudo: ſed perſona diuina eſt perfectiſſimum quid, & denominatur ſua proprietate: ergo perſona eſt ſua proprietas, & Pater eſt paternitas. D *Ca.6.to.3.*

ITEM: Omne ſimpliciter primū eſt, quidquid habet excepto eo quod eſt ex illo. Nam ſi habet aliquid quod non ſit ab ipſo, vel quod non ſit ipſum, illud eſt æque primū vt ipſum: ergo ipſum nō erit ſimpliciter primum: ſed Pater habet paternitatem, & paternitas non eſt ab ipſo, & ipſe eſt ſimpliciter primus, ergo Pater eſt paternitas, eadem ratione Filius eſt filiatio, & Spiritus ſanctus proceſſio. Ex his concluditur quod proprietates nō ſunt tantum perſonæ, ſed etiam in perſonis. Et quod iſtud verum ſit, videtur auctoritate Hieronymi in lib. de expoſitione fidei catholicæ: Tres, inquit, perſonas expreſſas ſub proprietatibus diſtinguimus. E *In expoſi. ſymbo. ad Damaſc. to.6. epiſt. 18.*

ITEM hoc videtur ratione. Quia omne quod eſt, aut eſt ens per ſe, aut in ſe, aut in alio. Proprietates igitur aut ſunt per ſe entes, & ita ſubſtantia: aut in alio. Si in alio, non niſi in perſonis, quia proprietas non eſt niſi in eo cuius eſt proprietas. Si per ſe, ergo proprietas eſt ſubſtantia: aut ergo creata, aut increata, aut media. Sed non creata, nec media, iſtud conſtat, ergo reſtat quod increata: ergo ſunt perſonæ.

* * *

CONCLVSIO.

Proprietas & perſona licet in modo ſe habendi differant, proprietas tamen eſt perſona, & in perſona.

RESP. ad arg. Dicendum quod de comparatione proprietatis ad perſonam triplex fuit opinio. Prima poſitio fuit quod proprietates non ſunt perſonę, nec in perſonis: ſed aſſiſtunt perſonis, ſicut relationes. Et ratio quæ mouit iſtos, fuit perſonarum pluralitas, & diuina ſimplicitas. Quia enim perſonæ plures ſunt, plures habent proprietates, quæ vere differentes ſunt. Et quia differentes ſunt: ſi eſſent in perſona, auferrent ei ſimplicitatem. Quæ cum non poſſit auferri à diuinis, poſuerunt proprietates eſſe aſſiſtentes perſonis, & non eſſe perſonas. Et huic videtur conſonare natura relationis, quæ nō videtur eſſe in ſubſtantia, nec prædicare aliquid in ſubiecto, ſed dicere reſpectum ad aliud. Et hæc poſitio etſi rationabilis aliquo modo fuit, tamen ſtare non poteſt, quia ponebat relationes in diuinis, nec Deum eſſe, nec creaturam. Vnde etſi in principio ſui modicum continet errorem, tamen ducebat ad magnum, & ideo retractata fuit in concilio Remenſi, & Magiſter Gilbertus Porretanus ore proprio retractauit. Ideo fuit ſecunda opinio multum differens ab iſta, videlicet quod proprietates omnino ſint perſonæ, nec differant niſi ſolummodo in modo loquendi, & tantum ſunt tres proprietates, ſicut ſunt tres perſonæ. Et iſta poſitio fundata eſt ſimiliter ſuper diuinam ſimplicitatem. Quia enim perſonæ ſunt ſimpliciſſimæ, ſeipſis diſtinguuntur, & ipſæ ſunt ſuæ proprietates, nec habent alias differentes re, ſed ſolo modo loquendi. Et iſta poſitio fuit Magiſtri Præpoſitiui, & magis eſt probabilis quam præcedens. Attamen ipſa improbata eſt ſupra diſt. 26. quia vna perſona plures habet relationes, quæ ſunt veræ relationes: & plures perſonæ habent vnam proprietatem: & vna perſona alio & alio modo ſe habet ad Filium, & ad Spiritum ſanctum, etiam ſecundum rem. Ex quo neceſſario ſequitur quod realiter aliquo modo differt proprietas à perſona, & non ſolum in modo loquendi, ſicut dicebat Magiſter Præpoſitiuus. Et propter hoc intelligendum, quod vtraque prædictarum poſitionum aliquid veri dicat, & in aliquo deficiat. Nam prima quæ dicebat quod proprietates aliquo modo differant à perſonis, verum dixit: ſed in hoc male quod dixit ſimpliciter differre. Sequens quæ dixit quod proprietates ſint perſonæ, verum dixit: ſed in hoc exceſſit quod dixit quod nullo modo differant à perſonis. Ideo ex his duabus poſitionibus conflatur vna vera, & cōmunis poſitio quam tenent modo Magiſtri communiter quod proprietates ſunt perſonæ, & in perſonis, tamen aliquo modo differunt à perſonis. Et quod iſta poſitio ſit conueniens, patet, ſi quis inſpiciat naturam proprietatum. Dictum enim eſt ſupra, cum quærebatur quid eſſet proprietas in diuinis, quod erat relatio. Dictū eſt etiam quod relatio ratione comparationis quam habet ad ſubiectum, tranſit in ſubſtantiam in diuinis, & ideo de ſubiecto ſuo omnino vere prædicatur, vt Pater eſt paternitas. Ratione vero comparationis quam habet ad obiectum, manet veriſſime in diuinis, & habet quodam modo differentiam à perſona. Nec facit ſecundum hoc compoſitionē ſed diſtinctionem reſpectū cuius eſt. Compoſitio enim attenditur per comparationem proprietatis ad ſubiectum, diſtinctio reſpectū obiecti. Et ex hoc patet quod proprietas eſt perſona, & in perſona, quia idem eſt per eſſentiam ſiue modum eſſendi, differt tamen quantum ad modum ſe habendi. Concedendæ igitur ſunt rationes quod proprietates ſunt perſonæ, & in perſonis. Et patet ex dictis reſponſio.

Opin.1. *Improbatio.* *Opin.2.* *Improbatio.* *Opin.3. Cōmunis.* *Diſt. 26. q.2.*

1. AD primum argumentum. Quia enim aliquantulam habent differentiā proprietas & perſona penes modum ſe habendi, ideo proprietas vere determinat, & diſtinguit: hoc tamen non tollit prædicationem, quia modus ille non addit aliam eſſentiam.

2. Ad illud quod obiicitur secundo de abstractione. Dicendum quod non est abstractio secundum rem, sed solum secundum modum intelligendi, & loquendi, quia abstractio respicit subiectum in quo, & secundum illum respectum transit in substantiam. Quia tamē manet in comparatione ad terminum, hinc est quod relatio non tantum modo loquendi differt, nec tamen oportet quod sit vera abstractio.

3. Ad illud quod obiicitur tertio quod absolutum non dicitur de respectiuo. Dicendum quod verum est in creatura, quia respectus ipse verus aut est alius per essentiam, aut in comparatione ad aliud per essentiam, vt materia & forma, quorum neutrum est in diuinis: vnde respectus in creaturis ponit dependentiam, & ideo priuat summam simplicitatem, & ideo non prædicatur in creatura. Omne enim simplicissimum est independens omnino. In diuinis autem relationes dicunt respectum sine dependentia, & ideo non priuant summam simplicitatem, & ideo dicuntur de hypostasi.

4. Ad illud quod obiicitur quod omnes relationes sunt assistentes, dicendum quod esse in comparatione dicuntur à Boetio, non quia non sint in re, sed quia cum sint in re, non sint in ea absolute, sed in comparatione ad alterum: quo quidem mutato & corrupto, contingit relationem pariter corrūpi & desinere, propter hoc quod non est in subiecto absolute, sed ad alterum, nihilominus est in subiecto. Ex hoc patet responsio ad illud quod obiicit. Nam illud non habet veritatem nisi in ente absoluto, non respectiuo. Et trahitur ex ratione & verbis Boetii. Ex ratione, quia quando dico hoc esse ordinatum ad aliquid, nonnihil dico de illo de quo dicitur, & quando de aliquo quod non habet ordinem fit habens ordinem, quia non erat illud ad quod ordinaretur, & ideo ordo erat in potentia in hoc non ratione sui: sed ratione eius ad quod est, quantum ex parte sui erat in actu: tunc nulla mutatione facta in ipso, sed in obiecto, introducitur in esse & desinit, & hoc patet ex verbis Boetii, quia Boetius non negat simpliciter quod relatio non in eo quod est esse consistit, sed non totaliter consistit. Vnde dicit, non potest prædicatio relatiua quidquam rei de qua dicitur per se addere, vel minuere, vel mutare: quia non tota in eo quod est esse consistit. Ex hoc innuit ꝙ aliquo modo consistit, & ideo nec in creaturis, nec in Deo verum est dicere quod relatio non sit in aliquo: sed verum est dicere quod non tota est in aliquo absolute.

QVÆSTIO II.

An proprietas sit essentia.

Alex. Alens. 1. p. q. 68. Memb. 5. art. 2.
S. Thom. 1. p. q. 40. art. 2.
Scotus 1. Sent. dist. 34. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 33. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 33. art. 2. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 33. q. 3.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 33. q. 1. art. 1.
Gregor. Arim. 1. Sent. dist. 33. q. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. d. 36. art. 2.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist. 33. q. vnica.

Fundamenta. Secundo quæritur de comparatione proprietatis ad essentiam. Et quæritur vtrum proprietas sit essentia. Et quod sic videtur, quia Ecclesia cantat: In personis adoretur proprietas: sed nihil est adorandum latria, nisi diuina essentia, ergo, &c. Vnde Bernardus: Illam proprietatem quæ Deus non est, non mihi adorabilem credo. *De consideratione lib. 5. in med. to. 2.*

Item: Essentia est in persona, similiter & proprietas: aut ergo sunt ibi per differentiam, aut per indifferentiā. Si per differentiam: ergo persona est composita: quod est inconueniens. Si per indifferentiam omnimodam, ergo proprietas est essentia, & essentia est proprietas.

Item: Proprietas aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo aut persona non distinguitur, aut distinctio personæ nihil est. Si aliquid est: sed omne quod est aliquid est essentia vel creata, vel increata: sed proprietas non est essentia creata, hoc manifestum est, ergo increata.

Item: Omne quod est, aut est Deus, aut melius Deo, aut minus bonum, aut maius. Proprietas ergo aut est Deus, aut melius, aut maius, aut minus. Sed maius non potest esse, quia Deus est quo maius excogitari non potest. Minus non potest esse quia tunc Pater esset minor quam sit ipse: ergo Deus est.

Contra: Augustinus dicit & habetur supra: Non eo est Deus quo Pater, sed deitate est Deus, paternitate est Pater, ergo deitas non est paternitas, immo aliud & aliud. *Ad oppositum. Dist. 18.*

2. Item hoc videtur ratione. Hæc est conceptio animæ per se vera quod non est idem principium distinguēdi, & vniendi, formaliter loquendo: sed essentia est ratio vniendi, proprietas est ratio distinguendi: ergo essentia & proprietas non sunt idem.

3. Item: Nulla proprietas proprie prædicatur de aliqua essentia siue substantia, nisi sit in illa: ergo si proprietas dicuntur de diuina essentia: ergo sunt in illa: sed proprietas ponit rem suam circa subiectum in quo est: ergo cum rei proprietas sit respectus, & ad respectum sequatur distinctio, de necessitate proprietates ponunt distinctionem circa diuinam essentiam, si sunt in illa: sed hoc est inconueniens: ergo, &c.

4. Item: Si essentia est proprietas, aut ergo per se, aut per accidens. Si per se: ergo cuicumque inest essentia, & paternitas: sed hoc est falsum: ergo si est vera, est vera per accidens: ergo cum in diuinis non sit ponere accidēs, nec per accidens, patet, &c.

5. Item: Si proprietas est diuina essentia, cum diuina essentia, vel substantia sit creatrix & creet: ergo proprietas creat quod non conceditur. Quæritur ergo, quare conceditur quod paternitas sit essentia, & quod etiam sit adoranda, non tamen quod sit creatrix, vel sapiens.

Conclvsio.

Quanquam essentia & proprietas habeant diuersum modum se habendi, quia essentia dicit absolutum, proprietas vero respectum ad terminum: essentia nihilominus est proprietas, & vice versa.

Resp. ad Arg. Sicut Magister tangit in littera, aliquorum positio fuit, & imponitur Pictauensi quod proprietas nec sit essentia, nec in essentia, sed solū assistens. Sed ista positio manifeste improbata est, quia necesse est ꝙ si diuina essentia, si est aliquid, propter hoc ad intelligentiam obiectorum intelligendum, sicut prænotatum est quod relatio ratione comparationis ad subiectum transit in substantiam, & ideo proprietas est diuina substantia. Ratione vero comparationis ad terminum siue obiectum, remanet, & quantum ad hoc est distincta, & differt ab essentia, non quia dicat aliam essentiam, sed alium modum se habendi, qui per comparationem ad essentiam, vel personam solum dicit modum nihil addēs. In comparatione verò ad correlatiuum, vere dicit rem & distinctionem, & ideo non est vnitas in ratione intelligendi, nec compositio in re: sed vera distinctio. Et quoniam iste respectus non dicit aliud, quam essentiam ipsi comparatus, similiter nec aliud quam personam, ideo vere est essentia & persona. Sed quia vlterius respectus ille non est essentiæ ad aliud, sed personæ ad personam, ideo respectus ad relationes proprie loquendo, sunt in personis, non in essentia: quia personæ secundum eos referuntur & distinguuntur, essentia autem nec refertur, nec distinguitur. Sunt tamen in essentia diuina loquendo communiter & improprie, vt dicatur in diuina essentia esse, omne quod est diuina essentia, vel omne quod est in essentia, vel persona. *Dissentit Scot. dist. 2. par. 2. q. 1. & 4. dist. 1. de attributis, & d. 13. primi de distinctione emanationum.*

1. Ad illud ergo quod obiicitur, quod alio est Deus, alio est Pater. Dicendum quod ablatiuus dicit rationem dicendi, vel denominandi, vnde & alietas per ablatiuū

significata

significata, attenditur solum quantum ad modum, non quantum ad essentiam, vt patet.

A 2. Ad illud similiter quod obiicitur quod non idem est principium distinguendi, & vniendi, patet responsio, quia proprietas distinguit in eo quod differens, non essentia, sed modo: qui modus non dicit compositioné quia transit in substantiam, nec dicit solum intellectum, quia res est & manet respectu obiecti.

3. Ad illud quod obiicitur quod non prædicatur de substantia quod est in substantia, dicendum quod non prædicatur de substantia vt de subiecto, nec per inhærétiam, sed solum de persona sic prędicatur. Vnde de essentia prædicatur, quia essentia & proprietas sunt vnum in persona, non quia vnum sit in alio.

4. Ad illud quod obiicitur, vtrum prædicetur per se, aut per accidens, dicendum quod non per se, quia per personam. Non per accidens, quia persona non est aliud ab essentia. Quoniam igitur sicut res diuinæ supetexcedunt res inferiores, sic & prædicatio prædicationem.

B 5. Ad illud quod vltimo obiicitur quod si essentia creat, & proprietas. Dicendum est ad hoc, quod quãuis proprietas sit essentia, tamen essentia non supponit proprietatem, nec econuerso. Vnde non sequitur quod illud quod conuenit essentiæ, conueniat personæ, vel econuerso, aliqua tamen conueniunt essentiæ, & proprietati, aliqua non. Vnde notandum quod quædam dicitur de diuina essentia in se, vtputa illa, quæ dicuntur in oppositione ad creaturam, vt immensa, increata, & huiusmodi, & hæc dicuntur de proprietatibus. Aliqua dicuntur de diuina essentia, vt in personis, vt esse communicabilem, & esse in tribus vnam. Talia conueniunt essentiæ, vt habent rationem formæ, & in hoc differt ratio essentiæ, & proprietatis, & talia non dicuntur de proprietatibus. Rursus aliqua dicuntur de essentia vt esse principium operationum, vt esse potentem, sapientem, volentem, & creare, & talia non dicuntur de proprietatibus. Vnde notandum quod adiectiua essentialia, quæ essentiam in se respiciunt, vt diuersam à creatura, dicuntur de proprietatibus: quæ autem de ipsa formaliter, siue vt est forma, vel vt est principium, non dicuntur, & sic patent omnia quæsita.

C

QVÆSTIO III.

An notio de notione prædicetur.

Alex. Alensis 1. p. q. 68. Memb. 5. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 33. q. 4.
Richardus 1. Sent. dist. 33. art. 3. q. 1.
Thomas Argent. 1. Sentent. dist. 33. q. 1. art. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 33. q. 3.

Ad oppositum. DE comparatione vnius notionis ad aliam. Et quæritur vtrum vna notio, siue proprietas vnius personæ prædicetur de alia: Et quod sic, videtur syllogismo expositorio. De necessitate enim sequitur, vt dicitur in arte priorum: hoc A est B, hoc A est C eodem demonstrato: ergo C est B, & fundatur iste syllogismus super illud principium per se notum: Quæcumque vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem. Fiat ergo talis syllogismus: Pater est paternitas, Pater est innascibilitas, ergo paternitas est innascibilitas. *Si tu dicas quod* accidens peccat contra istam consequentiam, & contra istud principium, vt patet hic: Petrus est indiuiduum, Petrus est homo, ergo homo est indiuiduum. *Arist. 1. Priorum.*

Repli. Contra hoc obiicitur, quia vbi est accidens, ibi est accidentalis prædicatio: sed cum dicitur, Pater est paternitas, Pater est innascibilitas, non est accidentalis prædicatio, quia est in abstractione: ergo non est ibi accidens.

2. Item: Bene sequitur concretiue, Pater generat, Pater est innascibilis: ergo innascibilis generat, & tamen sic magis importatur prædicatio per modum accidentis: ergo multo fortius sequitur in abstracto: ergo hæc est vera, paternitas est innascibilitas.

3. Item hoc ostenditur à minori sic: Maior est vnio proprietatum in vna persona, siue in supposito incommunicabili, quam proprietatum in vna natura communi: sed tanta est vnio proprietatum in vna natura communi quod vna est alia, vt bonitas est sapientia: ergo multo fortius in persona vna proprietas prædicatur de alia.

4. Item: Maior est vnio proprietatum in vna persona, quam proprietatis, & essentiæ in persona, quia ibi vnio quantum ad rem est æqualis, & quantum ad modum magis conuenit proprietas cum proprietate, quam proprietas cum natura, siue essentia: sed tanta est vnio essentiæ, & proprietatis in persona quod vna de alia prædicatur, vt paternitas est deitas, ergo, &c.

5. Item: Maior est vnio proprietatis in vna persona, quam duarum naturarum in eadem persona: Sed propter conuenientiam naturarum in vna persona Christi est communicatio idiomatum, quia Deus est homo, & homo Deus: ergo pari ratione propter conuenientiam proprietatum in vna hypostasi, vna de alia prædicatur.

Contra: Sicut se habet persona ad personam, ita notio ad notionem: sed vna persona non prædicatur de alia persona: ergo nec vna notio de alia notione. Fundamenta.

Item: Quod prædicatur de aliquo in abstractione non facit numerum cum illo: ergo si notio de notione prædicatur, non sunt plures: sed vna.

Item: Si notio prædicatur de notione: ergo spiratio est generatio, & spirare est generare: ergo cum hæc sit vera, Pater spirat Spiritum sanctum: & hæc erit vera, Pater generat Spiritum sanctum.

CONCLVSIO.

Duæ notiones vnius personæ, in concreto de se inuicem prædicari possunt, in abstracto vero nequaquam.

Respond. ad Arg. Dicendum quod est prædicatio per identitatem, & prædicatio per inhærentiam. Prædicatio per inhærentiam est in concretione, & hoc est ratione suppositi, vt album est musicum. Prædicatio vero per identitatem est in abstractione, & ratione formæ, non suppositi, vt iustitia est bonitas. Dico ergo

D quod notio ad notionem dupliciter potest comparari, vel in concretione, vel in abstractione. Si in concretione, sic vna prædicatur de alia, vt generans est spirans, & Pater est innascibilis, & hoc quia conueniunt in supposito. Si autem in abstractione, quia tunc notio pure importat ipsum respectum, & in vna eademque persona sunt diuersi respectus sine sui compositione, & hoc secundum diuersas comparationes. Sic vna de alia non prædicatur.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de syllogismo. Dicendum quod contra illum syllogismũ peccat accidens, sicut patet in exemplo prius posito, vnde non valet forma syllogismi. Similiter illud principium intelligendũ est secundum idem. Non enim sequitur quod si aliqua duo sunt similia vni quod sint similia inter se, nisi sint si-

E milia secundum idem. Similiter etiam oportet in relationibus ad hoc quod sit identitas vnius ad aliam quod non tantum eadem sint & sint secundum idem, verumetiam ad idem sint. Quoniam ergo relationes diuersæ in eadem persona non sunt ad idem, siue ad eundem, ideo non sequitur quod si conueniant in supposito quod propter hoc conueniant inter se, & sic patet quod nec syllogismus, nec principium conuenit.

2. Ad illud quod obiicitur quod non est ibi accidés. Dicendum quod fallacia accidentis non solum attenditur quantum ad prædicatum accidentale, sed etiam attenditur quantum ad prædicati variationem, ita quod in vna sola acceptione conueniat, in alia sit extraneum, sic est in proposito. Nam Pater secundum aliam com- *Resp. ad 2. & ad Repl.*

parationem est innascibilitas, secundum aliam est paternitas: ita quod paternitas nullo modo dicit comparationem ad prius, nec positiue, nec priuatiue, quantum est de sua ratione: & ideo patet, &c.

3. 4. Ad Illud quod obiicitur per similitudinem vnionis duorum in tertio. Dicendum quod prædicatio per identitatem potest esse tripliciter. Aut ita quod essentia comparetur ad essentiam, aut essentia ad proprietatem, aut proprietas ad proprietatem. Quando ergo est prædicatio per identitatem per comparationem essentiæ ad essentiam, notatur identitas essentialis, vt cum dicitur, magnitudo est bonitas. Quando iterum per comparationem essentiæ ad proprietatem. Similiter notatur identitas essentialis. Quando vero est comparatio proprietatis ad proprietatem, quia proprietas non importat nisi rationem, & relationem, siue respectum, tunc notatur B identitas rationis. Et hinc est quod vna proprietas essentialis prædicatur de altera, & proprietas de essentia, quia vniformis modus prædicandi est in his ad se inuicē, & ad illud in quo conueniunt, quia per identitatem essentiæ. Sed non sic est cum proprietas prædicatur de proprietate. Nam cum proprietas prædicatur de persona, notatur conuenientia in substantia, & essentia, & supposito. Cum autem prædicatur de alia proprietate, notatur conuenientia in ratione, & respectu. Et ideo non est simile, immo est ibi accidens: conueniunt in substantia. ergo in respectu.

5. Ad vltimum de conuenientia naturarum in vna persona patet responsio, quia non est cōmunicatio idiomatum in abstractione, sed in concretione, quia deitas non est humanitas: sed Deus est homo, similiter in proposito est, ideo patent omnia.

C

QVÆSTIO IV.

An notiones siue proprietates seipsas denominare possint.

Alex. Alens. 1. p. q. 68. Memb. 5. art. 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 33. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sentent. dist. 33. art. 3. q. 2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 33. q. 1. art. 4.

Ad oppositum. DE comparatione eiusdem proprietatis ad seipsam. Quæritur ergo vtrum eadem proprietas siue notio prædicetur de se de nominatiue. Et quod sic, videtur per simile, quia adiectiua essentialia denominant D abstracta, vt magnitudo est magna, & bonitas est bona: ergo pari ratione generatio generat, & spiratio spirat.

2. Item: Quia in primis est status, ideo seipsis denominantur, vnde vnitas seipsa est vna, ergo cum proprietates personales non habeant priores, immo ipsæ primæ sint, seipsas denominant.

3. Item: Indefinita affirmatiua æquipollet particulari, ergo simpliciter conuertitur: sed hæc simpliciter cōceditur, generans est paternitas, siue generatio: ergo generatio est generans.

4. Item: Si hæc non conceditur, Paternitas est generans, aut hoc est propter repugnantiam à parte rei, aut à parte modi. Non à parte rei, quia eadem res est. Non à parte modi, quia eadem proprietas, & relatio importatur: ergo nullo modo est ibi repugnantia: ergo locutio E simpliciter est vera.

Fundamenta. Contra: Sicut proprium proprietatis est distinguere, sic proprium est personæ aliam producere: sed hęc est falsa, persona distinguit, quia non distinguit, immo distinguitur, ergo hæc est falsa, proprietas generat.

Aug. 7. de Trin. c. 1. à medio. Item: Omne quod refertur, est aliquid, excepto eo quod relatiue dicitur: sed proprietas non est nisi relatio, ergo proprietas non refertur: sed generare est referri, ergo proprietas non generat.

Item: Proprietas importat originem, & relationem: ergo si supra se reflectitur, & seipsam denomi- A nat, tunc ergo originis erit origo, & relationis relatio, quod habet Philosophus, & omnis ratio pro inconuenienti.

Item: Dum dicitur, generatio generat, aut verbum construitur ratione suppositi, aut ratione formæ: non formæ, quia respectus non agit: nec ratione suppositi, quia supposita notione non supponitur persona, aliquid enim conuenit personæ quod non notioni, vt supra ostensum est: ergo locutio simpliciter est falsa. *q. 2. huius art.*

Conclvsio.

Notione, & proprietates personales non possunt seipsas denominare: cum tales denominationes notionum emanationem, quæ ad personam terminatur, consignificent.

Resp. ad Arg. Dicendum quod prædictæ locutiones sunt falsæ: nulla enim notio denominat seipsam. Et ratio huius est, quia denominatio notionis importat emanationem vt actum, importat & relationem. Et quoniam productio proprie & suppositi non formæ, similiter relatio est alicuius vt suppositi: ideo omnis talis denominatio concernit suppositum. Non sic est de proprietatibus essentialibus vel vt est de primis, vt de vno, & vero, immo respiciunt formam, ideo denominant seipsas. Quod quia non est in huiusmodi adiectiuis notionalibus, non possunt locutiones esse veræ ratione formæ. Ratione vero suppositi non possunt esse veræ, quia notio non supponit personam, quia plures notiones sunt in eadem persona. Essentia tamen supponit substantiam, quia est vna essentia, & vna substantia: & ideo hæc est vera, deitas creat, quia Deitas supponit Deum: hæc autem falsa, paternitas generat, quia non supponit patrem.

1. 2. Quod obiicitur de conditionibus essentialibus, & de primis, patet quod non est simile ratione iam dicta. Potest tamen nihilominus alia ratio assignari, quia respectus reflexus supra absolutū ibi quietatur: itaque absolutum respectui dat fundamentum, & respectus dat complementum: sed cum respectus reflectitur supra se, quia vterque dicit comparationem ad alterum vnus non potest dare fundamentum, nec alter complementum: & ideo nō potest reflecti, sed in simplicibus primis cuiusmodi est veritas, quia aut non importat relationem, aut si important, important relationem quæ communiter respicit substantiam, & eius proprietates, vt puta esse à Deo, ideo supra se reflectuntur, non sic in proposito, quia productio respicit personam.

3. Ad illud quod obiicitur quod hæc est vera, generans est paternitas. Dicendum quod generans subiicitur ratione hypostasis, & ita notatur prædicatio per identitatem: sed cum prædicatur, accipitur ratione formæ, ideo mutatur modus accipiendi, ideo non sequitur. Si tamen intelligeretur ratione suppositi prædicari, vera esset, tunc enim esset sensus, paternitas est ille qui generat: sed tunc non sequitur, generatio generat, immo est ibi accidens.

4. Ad illud quod obiicitur, quod repugnantia non sit ibi: Dicendum quod ibi est repugnantia à parte modi intelligendi, nam notio non denominat nisi suppositum, vnde talis modus non conuenit notioni. Vnde sicut hæc est falsa, albedo est alba sic in proposito est intelligendum.

DISTINCT. XXXIV.

ERROR DICENTIVM NON IDEM ESSE PERSONAM, ET ESSENTIAM: VEL NATVRAM ET EANDEM ESSENTIAM NON POSSE ESSE PATREM, ET FILIVM, ET SPIRITVM SANCTVM.

Docet autem Magister, quod quamuis dicatur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ, non dicitur tamen vnus Deus trium personarum, nec tres personæ vnius Dei. Et supradicta in pluribus distinctionibus concludens ait quod attributa de Deo dicuntur secundum substantiam, eorum tamē quædam personis appropriantur, & huius appropriationis rationem assignat, demum de nomine homousion, ac nominibus translatiuis.

PRÆDICTIS autem adijciendum, est, quod quidam peruersi sensus homines in tantam prosilierunt insaniam, vt dicerent nō idem esse naturam Dei, & personam, siue hypostasim, dicentes eandē essentiam non posse esse Patrem, & Filium sine personarum confusione. Si enim, inquiunt, ea essentia, quæ Pater est, est Filius, idem sibi Pater est, & Filius. Si hanc rem dicis esse Patrem, aliquam quære quā dicas esse Filium. Si vero aliam non quæsieris, sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi inter naturam, & personam diuidunt, ita vt nō recipiant vnā deitatis naturā, & simplicem esse tres personas. Idq; testimonio Hilarij defendere nituntur, qui in 8. lib. de Trinitate quærens, vtrum Apostolus spiritum Dei nominans, & spiritum Christi, idem significauerit vtroq; verbo, inquit ita: Gentium prædicator volens naturæ vnitatem in Patre, & Filio docere ait: Spiritus Dei in vobis est. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autem spiritus eius, qui suscitauit Iesum, &c. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei spiritus, sed & hic spiritus Dei est, & spiritus Christi. Et cū Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est, qui suscitauit Christum. Et cum eius, qui suscitauit Christum, in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi, nec tamen non Dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo ô hæretice, spiritum Christi à spiritu Dei, & excitati à mortuis spiritum Christi à spiritu Dei Christum à mortuis excitantis. Cum qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit, & spiritus Christi à mortuis excitati spiritus Dei tantum sit Christum à mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu Dei vtrum naturam, an rem naturæ significatam existimes. Non est enim idem natura, quod res naturæ, sicut non idem est homo, & quod hominis est, nec idē est ignis, & quod ipsius ignis est, & secundū hoc non est idem Deus, & quod Dei est. Huius dicti occasione præfati hæretici dogmatizauerunt non idem esse personam, & naturā Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarij per rem naturæ personam, & nomine naturæ diuinā naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum, vtrum per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ, vt sic ostenderet distinguendum esse inter naturam, & rem naturæ, id est personam.

Paulo ante medium.

Rom. 8. b.

A B C D E

Hic docet quo modo eis obuiat ipsius Scripturæ circūstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant, & quod Spiritus sanctus est res vnius naturæ Patris & Filii, & est ipsa natura.

Hoc quidem dicunt, non intelligentes pia diligentia Scripturæ circumstantiam, qua considerata, percipi potest quo modo præmissa dixerit Hilarius. Subsequenter enim in eadem serie ostendit in spiritu Dei aliquando significari Patrem, vt cum dicitur, spiritus Domini super me. Aliquando significari Filium, vt cum dicitur: In spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate se dæmones eijcere demonstrans. Aliquando Spiritum sanctum, vt ibi: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cum Apostoli Spiritu sancto misso, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quod in superioribus per verba Apostoli idem Spiritus sanctus significatus sit, & quod ipse sit res vnius naturæ Patris, & filij, aperte ostendit inquens ita: Hæc idcirco sunt demonstrata, vt quacumque parte hæretica falsitas se contulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus, & cum habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat quam spiritus Dei. Quod si per Spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei, vt spiritum Christi esse noscendum est. Et cum per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur esse à Patre, cum Spiritus sanctus, qui est spiritus Christi, & Spiritus Dei res naturæ demonstretur vnius. Quæro nunc ergo quo modo non ex natura vnum sunt. A Patre procedit Spiritus veritatis, à Filio mittitur, & à Filio accipit. Sed omnia quæ habet Pater Filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem spiritus Christi est. Res naturæ Filij est, sed & eadem res & naturæ Patris est, & Dei excitantis Christum à mortuis spiritus est, & idem spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi, & Dei natura, ne eadem sit, si præstari potest, vt spiritus, qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis spiritus Dei, & est in nobis spiritus Christi: & cum spiritus Christi inest, inest spiritus Dei. Ita cum quod Dei est, & Christi est, & quod Christi est, Dei est, non potest quid aliud diuersum Christus esse, quam Deus est. Deus igitur Christus est vnus cū Deo spiritus, secundum illud: Ego & Pater vnum sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturæ, non solitudinem vnionis. Ecce si hæc verba diligenter attendas, inuenis Spiritum sanctum rem naturæ dici Patris & Filij, & eundem dici esse naturam Dei, vbi dicitur, per naturā Dei natura ipsa habitat in nobis, si per Spiritum sanctum Christus est in nobis. Itaque in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam, & rem naturæ, sicut in rebus creatis, quia, vt ait Hilarius, comparatio terrenorum ad Deum nulla est: & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolute in se rationis perfectionem continere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est.

Paulo inferius. Isai. 61. a Matt. 12. c Ioel. 2. g Eph. 3. d 1. Cor. 3. c Hilarius paulo inferius. Ioan. 1. f Lib. 1. de Trin. in medio.

Quod propter res creatas illud dixerit, non idem est natura, & res naturæ.

Ad naturam ergo rerum creatarum respiciens, inquit: Non idem est natura quod res naturæ, subijciens exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens errorem esse sub mensura

Hilar. li. 8. ante med.

sura creaturarum metiri Creatorem, addit: Et secundū hoc non idem est Deus, & quod Dei est, ac si diceret: Si ad instar creaturarum de Creatore sentis, cogeris fateri, quia non idem est Deus, & quod Dei est: quod dicere impium est, cum spiritus Dei Deus sit, & Dei filius sit Deus.

Quod non aliud est Deus, & quæ sua sunt, ita vt insint: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt.

Non ergo secundum corporales modos, vt in eadem subdit serie, accipienda sunt hæc quæ de Deo dicuntur. Vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant aliud Deum esse, & aliud quod Dei est, aliudq́ naturā Dei. & rem naturæ, vt est in creaturis, aperte docet nō aliud esse Deum, & aliud quod Dei est, aliudq́ naturam Dei, & quæ sua sunt, ita vt insint illi, sic dicens: Homo, aut aliquid ei simile cum alicubi erit, alibi non erit: quia id quod est, illic continetur vbi fuerit in forma, vt non vbique sit qui insistens alicubi sit: Deus autem immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam non adsit, nec desit vsquam: quæ se omnem per sua edocet, & sua non aliud quam se esse significat, vt vbi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Nō autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam vbique esse credatur, cum per sua in omnibus esse non desinat. Non autem aliud sunt quam quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis aperte significatur (si tamen intelligis hæretice) quia diuina natura non aliud est ab his, quæ sua sunt, ita vt insint, & per illa in omnibus suis est, quæ non insunt. Sua enim sunt etiam quæ non insunt, id est, omnes creaturæ: & sua sunt, quæ insunt, vt tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ, & eadem natura, sicut supra Augustini testimonio firmauimus dicentis, Tres personas esse eiusdem essentiæ, vel eandem essentiam, sed non ex eadem essentia, ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundū intelligentiæ rationem, cum dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia: quia ibi significatur quod est commune tribus, hic vero non. Est tamen hypostasis essentia, & econuerso. Fateamur ergo vnum atque idem esse tres personas secundum essentiam, differentes autem proprietatibus. Vnde Augustinus super locum prætaxatum Psalmi ait: Quæris quid sit Pater? Respondetur, Deus. Quæris quid sit Filius? Respondetur, Deus. Quæris quid sit Pater & Filius? Respondetur, Deus. De singulis interrogatus, Deum responde. De vtroque interrogatus, non Deos, sed Deum responde. Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis Filium Dei esse quod Pater est, profecto Filius Pater: Responde: Secundum substantiam tibi dixi hoc esse Filium quod Pater est, non secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus, ad Patrem dicitur Filius. Rursumq́ Pater ad se dicitur Deus, ad Filium Pater dicitur. Quod dicitur ad Filium Pater, non est Filius: quod dicitur Filius ad Patrem, non est Pater: quod dicitur Pater ad se, & Filius ad se, hoc est Pater & Filius, id est, Deus.

Hilar. li. 8. de Trin. in loco superius signato, & lib. 4. in princ.

Dist. 5. & dist. 25.

Tomo 8. in explanatione 68. Psalmi super illo, & non est substantia.

Vtrum ita possit dici vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei, vt dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ.

Hic considerandum est: cum Deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ, sicut vna essentia dicitur tres personæ, vtrum ita valeat sane dici, vnus Deus trium personarum & tres personæ vnius Dei: sicut dicitur vna essentia trium personarum: & tres personæ vnius essentiæ. In his locutionibus Scripturæ vsus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum: Vna est essentia trium personarum, & tres sunt personæ vnius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, vnum Deum trium personarum, vel tres personas vnius Dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse, ne ita forte acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Isaac, & Iacob, & Deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis, vel gloriæ priuilegium, vel creaturæ subiectionem, vel seruitutem Cum ergo in Trinitate nihil sit creatum, vel seruiens, vel subiectum, non admisit fides in Trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuerso, non dicitur de Dei essentia, quod ipsa sit essentia Abraham, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ, ne Creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

Exo. 3. b

Quod licet potentia, sapientia, bonitas de Deo secundum substantiam dicantur in Scriptura: tamen solent hæc nomina distincte ad personas interdum referri.

Ex prædictis constat, quod sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas de Deo dicuntur secundum substantiā. Quæ autem secundum substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter conueniunt. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas Patris & Filij & Spiritus sancti, & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in Trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel bonitas, non esset summum bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, recte dicitur & creditur summum bonum. Cumq́ vnum & idem penitus sit in Deo potentia, sapientia, bonitas: in sacra tamen Scriptura frequenter solent hæc nomina distincte ad personas referri, vt Patri potentia, Filio sapiētia, Spiritui sancto bonitas attribuatur. Quod quare fiat, non est ociosum inquirere.

Dist. 22. 23. & 29.

Quare Patri potentia, Filio sapientia attribuatur.

Id ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, ne Dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim Scriptura sacra, quia Deus Pater est, & quod Deus Filius est: & audiuit hoc homo qui hominem Patrē viderat, Deum Patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in Creatore, vt viderat esse in creaturis, à quibus hæc nomina translata sunt ad Creatorem: in quibus Pater est prior Filio, Filius est posterior Patre, & ex antiquitate in Patre defectus, ex posteritate in Filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit Scriptura dicens, Patrem potentem, ne videatur prior Filio, & ideo minus potens, & Filium sapientem, ne videatur posterior Patre, & ideo minus sapiens.

Quare Spiritui sancto bonitas attribuatur.

Dictus est etiam Spiritus sanctus Deus, & dictus est habere spiritum Deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis, & tumoris. Vnde humana conscientia ad Deū pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoq́ Scriptura

temperauit sermonem suum, spiritum bonum nominans, ne crudelis putaretur qui mitis erat: Non quod Pater solus sit potens vel magis potens, & Filius solus sapiens vel magis sapiens, & Spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essentia. Ideoq; sicut dicitur Filius homousios, id est, consubstantialis Patri, ita & omnipotens.

De hoc nomine homousion, vbi in auctoritatem receptum sit, & quid significet.

Cap. 14. Tom. 6. *Hic non est prætermittendum quod Augustinus in libro 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine homousion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & Filius vnius sunt eiusdemq; substantiæ. Hoc est illud homousion, quod in concilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos à catholicis Patribus veritatis auctoritate firmatum est. Quod postea in Concilio Ariminensi, propter nouitatem verbi minus quam oportuit intellectam (quam tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico Imperatore Constantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholicæ praualente, postquam vis verbi, sicut debuit, intellecta est, homousion illud catholicæ fidei sanitate longe lateq; distensum est & diffusum. Quid enim est homousion, nisi vnius eiusdemq; substantiæ? Quid est, inquam, homousion, nisi* Ioan. 10. f *ego & Pater vnum sumus? Non ergo inter profanas vocum nouitates hoc vitandum est.*

De nominibus quæ translatiue & per similitudinem de Deo dicuntur.

Præterea sciendum est, quod in assignatione distinctionis nominum, inter alia quæ supra diligenter executi sumus, quædam diximus translatiue & per similitudinem de Deo dici, vt speculum, splendor, character, figura & huiusmodi. De quibus pio lectori breuiter trado quod sentio, vt scilicet ratione similitudinis considerata ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat, sed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse dicit ad alia transiturus.

De sacramento vnitatis atque Trinitatis summæ ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamen eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur, sed potius ex nobis mirificam eius scientiam nec potuisse nos ad illam peruenire.

DISTINCT. XXXIV.

De comparatione personæ, siue rei naturæ ad naturam. Vel de comparatione personarum ad essentiam.

Prædictis adijciendum est, quod quidam peruersi sensus homines, &c.

Expositio textus.

Diuisio. SVpra egit Magister de comparatione proprietatum ad personas & essentiam, hic secundo agit de comparatione personarum ad essentiam. Et hoc facit in hac distinctione, quæ in tres partes diuiditur. In prima agit de comparatione secundum prædicationem. In secunda secundum appropriationem, ibi: *Ex prædictis constat quod sicut essentia, ita potentia*, &c. In tertia annectit capitulum de translatione, vt sic tractatum istum perducat ad consummationem, & hoc ibi: *Præterea sciendum est quod in assignatione.* Prima pars habet quatuor partes. In prima ponit errorem quorundam dicentium personas non esse naturam, & hoc cum summa confirmatione, scilicet auctoritate Hilarii. In secunda ipsius auctoritatis sanum intellectum ex verbis Hilarii sequentibus elicit, per quæ etiam errorem illorum elidit, ibi: *Hoc quidam dicunt non intelligentes*, &c. In tertia quandam quæstionem incidentem dissoluit, quare non dicuntur tres personæ vnius Dei, sicut dicuntur tres personæ vnius essentiæ, ibi: *Hic considerandum est cum Deus sit diuina essentia*, &c. Similiter secunda pars in qua Magister agit de appropriatione habet tres partes. In prima dicit & ostendit quod communia appropriantur. In secunda rationẽ reddit appropriationis, ibi: *Id ergo sacri eloquij*, &c. In tertia: quia hoc nomen *homousion* dicit comparationem essentiæ, siue naturæ ad personas, vsum eius determinat esse catholicum, & veritati fidei esse consonum, ibi: *Hic non est prætermittendum quod Augustinus*, &c. Item tertia pars in qua agit Magister de nominum translatione, posset diuidi contra totum tractatum præcedentem de diuinis nominibus. Sed quia Magister parum aut nihil determinat de his nominibus, ideo potius incidenter cum epilogatione est posita. Vnde hæc particula duas habet partes. In prima quandam generalem de nominibus translatiuis tradit instructionem. In secunda vero ponit prædictorum epilogationem, in qua tractatum de sacramento Trinitatis & Vnitatis finit, ostendens se in hoc tractatu potius defecisse propter materiæ altitudinem, & hoc facit ibi: *De sacramento Vnitatis atque Trinitatis*, &c.

Huius dicti de occasione præfati hæretici, &c.
Dub. I.

Videtur quod Magister male reputet hæreticos illos, qui dicebant naturam non dici de personis. Quia videtur Damascenus dicere idem quod illi dicebant cum dicit, de hypostasi non est deitatem dicere: ergo cum deitas dicat naturam, patet, &c. *Videtur infra q. 2. fundamento primo oppositum dicere; sed Græci per substantiã intelligunt subsistentiam.*

RESPON. Dicendum quod verbum Damasceni simpliciter intellectum, generat sinistrum intellectum, & qui sic intelligeret sicut sonat, hæreticus esset: sed ipse Damascenus intelligit cum præcisione, scilicet quod deitas non dicitur de vnica hypostasi tantum, immo de omnibus.

In spiritu Dei aliquando significari Patrem, sicut illud: Spiritus Domini super me, &c. Isai. 61. a
Dub. II.

Videtur male dicere; quia Hieronym' dicit ibi in Glossa, quod de illo spiritu intelligitur de quo dicitur: Requiescet super eum: & constat quod ibi accipitur pro persona Spiritus sancti. Isai. 11. a Item hoc videtur alia auctoritate, quia alius Euangelista dicit: Si in digito Dei eiicio dæmonia. Luc. 11. c Glossa exponit *digito* pro Spiritu sancto qui est tertia in Trinitate persona.

RESP. quod istæ rationes non concludunt contrarietates, quia vna scriptura pluribus modis potest exponi. Nam in illa auctoritate in qua dicitur: Spiritus Domini super me, &c. agitur de missione filii: & quoniam Isai. 61. a filius potest intelligi missus secundum diuinam naturã, & sic intelligitur (proprie loquendo) missus à Patre solum, ideo *Spiritus Domini*, stat ibi pro Patre. Si autem intelligatur de missione secundum humanam naturam, sic intelligitur de Spiritu sancto, prout est tertia in Trinitate persona. Similiter intelligendum de auctoritate sequenti quod potest intelligi vtroque modo, sed tamen spiritus accipitur aliter & aliter.

* * *

In aliquo differt Christi, & Dei natura, ne eadem sit, si præstari potest, vt spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi. Dub. III.

Videtur sic male dicere, quia argumentum hoc non valet: Filius est filius Patris, & non Spiritus sancti, ergo differt natura Patris & Spiritus sancti: ergo cum Spiritus dicat personam, argumentum illud non valet quod fecit Hilarius.

Resp. Potest dici quod Hilarius loquitur de spiritu secundum quod nominat naturam, sic autem non habet instantiam suum verbum. Nihilominus tamen si intelligatur de spiritu prout dicitur personaliter, adhuc veritatem habet: nam cum verbum non possit esse sine spiritu, tunc haberent Pater & suum Verbum duos spiritus, & ita non essent vnius naturæ. Præterea si spiritus Patris non esset Filii, non oriretur à Christo: & si non procederet ab eo, non distingueretur originaliter, ergo essentialiter: sed spiritus Dei & Deus sunt vnum essentialiter, ergo oporteret quod spiritus & Deus essentialiter differrent, siue distinguerentur.

Non idem est natura quod res naturæ: hanc sententiam intelligit Hilarius solum in creaturis. Dub. IV.

Contra: Videtur illa solutio non esse conueniens: quia Hilarius loquitur de spiritu Dei prout significat naturam, & rem naturæ: quod si nulla est differentia, nullā deberet vim facere vt videtur: quod si facit vim in spiritu, prout significat naturam & rem naturæ, ergo videtur distinctio inter huiusmodi facienda.

Resp. Dicendum, quod cum dicitur ab Hilario: aliud est natura, aliud res naturæ, aut intelligitur de alietate à parte rei, sic illi hæretici intelligebant, & sic habet veritatem solum in creaturis. Alio modo potest dicere alietatem, siue differentiam secundum rationem, & sic habet veritatem in diuinis, & sic intelligit Hilarius, & dicit Augustinus quod aliud est esse Patrem, aliud esse Deum: non, inquam, aliud secundum rem, sed aliud secundum rationem significandi, & intelligendi, & se habendi.

Aug. 7. de Trin. c. 6. tom. 3.

Vtrum ita valeat sane, &c. Dub. V.

Innuit hic Magister quod non debet dici: Tres personæ vnius Dei, quia nihil est in Trinitate creatum, vel seruiens, vel subiectum. Videtur hoc male dicere, quia genitiuus de sui ratione non importat subiectionē nec dominium, ergo non videtur sufficiens ratio. Si dicas quod hoc venit à parte termini, nihil est, quia terminus de se non importat respectum dominii. Item quæritur, quare hoc nomen *essentia*, non importat superexcellentiam in genitiuo, sicut hoc nomen *Deus*. Item, quare non dicitur: Tres personæ essentiæ, sicut vnius essentiæ.

Resp. Dicendum quod ad hoc quod genitiuus vere construatur & proprie, necesse est aliquam habitudinē importari, vel secundum rem, vel secundum modum intelligendi. Genitiuus autem importat habitudinem principiati ad principium, vel econuerso, vt possidentis ad possessum, vel formæ ad formatum, vel specificantis ad specificatum: habitudinem autem formę non importat nisi cum termino abstracto: quod significat per modum formæ, & quoniam forma se habet per modū exprimentis & declarationis, ideo talis constructio non attenditur nisi cum genitiuo nominis abstracti alio determinato. Vnde conuenienter dicitur mulier egregiæ formæ, sed nihil est dictū mulier formæ, ideo bene dicitur: Tres personæ vnius essentiæ: Deus autem non est nomē abstractum, ideo non construitur cum genitiuo in habitudine subiecti, vt forma Dei: vel in habitudine specificantis, vt persona Dei, sicut creatura salis: vel in habitudine principii, vt creatura Dei. Et quoniam quando dicitur: Tres personæ vnius Dei, nulla habitudinum importatur proprie, nisi habitudo principii siue possessoris. Hinc est quod cum in illo sensu sit falsa locutio, non est recipienda. Alia ratio est ista, quia locutio quæ est in vi declarationis essentiæ conuertitur, vt cum dicitur mulier egregiæ formæ, potest dici egregia forma mulieris: ergo si diceretur: Tres personæ vnius Dei, diceretur vnus Deus trium personarum, & iste intellectus non est sanus, vt videtur: sic enim posset intelligi, sicut si dicitur vnus Deus trium hominum.

Sed quia ibi est perfecta potentia, &c. Dub. VI.

Innuit Magister quod in istis tribus consistit summum bonum, scilicet potentia, sapientia, bonitate. Contra: Videtur hoc male dicere, quia summum bonum specificat bonum: ergo si bonitas distinguitur contra potentiam & sapientiam, pari ratione summum bonum. Item non videtur in his tribus esse, quia summum bonum est aggregatiuum omnium bonorum & collectiuum: ergo non tantum horum trium.

Resp. Dicendum quod vno modo distinguitur contra sapientiā & potētiam, alio modo non. Si enim accipitur pro bonitate moris, sic consistit in voluntate, & distinguitur contra alia duo. Si autem bonum accipiatur communiter, sic complectitur omnia: est enim bonum naturæ, & hoc ad potentiam, & bonum gratiæ: & hoc aut perficit intellectum, & ita est scientia: aut affectum, & ita bonitas, & hæc tria complectitur bonum in sua vniuersalitate, & summum in sua integritate: quoniam ergo omne bonum ad hoc reducibile est, ideo summum bonum in his tribus consistit.

Ideo occurrit scriptura, &c. Dub. VII.

Innuit Magister quod scriptura appropriat Patri potentiam, ne videatur minus potens. Contra: Videtur hoc plus debere dici de filio quod minus potens est, cū fuerit passus & mortuus, ergo magis deberet ei potentia appropriari.

Resp. Dicendum quod quia propter passionem visus est fecisse stultitiam, & habuisse impotentiam, propter quod Iudæis prædicatio crucis erat in scandalum, & Græcis in stultitiam: ideo ipse Apostolus egregius doctor non tantum sapientiam appropriat Christo, immo etiā virtutem, vt sic excludat à diuinitate infirmitatē: & maluit ei appropriare virtutem quam potentiam, quia virtus dicit potentiam vltimam, & summum de potentia, sicut vult Philosophus quod virtus est vltimum de potentia, ideo maluit ei appropriare virtutem, nec est incōueniens ex diuersis considerationibus idem modo appropriare vni, modo alii, cum æqualiter conueniat tribus, vnde Patri attribuimus potentiam, ne videatur impotēs propter antiquitatem: Filio virtutem, ne videatur impotens siue debilitatus propter assumptam humanitatem. Nihilominus tamen facienda est vis inter potentiam, & virtutem, sicut dictum est dist. 32.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis quatuor quæruntur. Primo quæritur, vtrum in diuinis sit ponere additionem. Secundo vtrum in diuinis sit ponere prædicationem. Tertio, vtrum sit ponere appropriationem. Quarto, vtrum sit ponere translationem.

QVÆSTIO I.

An in diuinis res naturæ, addat supra naturam.

Richardus 1. Sententi. dist. 34. q. 2.
Steph. Brulef. 1 Sent. dist. 34. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 34. q. 1.

Vtrum sit ponere in diuinis additionem. Vtrum scilicet res naturæ addat supra naturam: & quod sic, videtur

Ad Oppositum. Lib. 1.

A sic, videtur hoc modo: Hilarius in Trinitate, ait: Aliud est natura, aliud res naturæ: sed intellectus naturæ clauditur in re naturæ: ergo si est aliud, necesse est quod in ratione alicuius additi.

De duabus natu.c.1.

2. Item Boet. de duabus naturis & vna persona Christi: Natura & persona distinguenda sunt, & propriis nominibus separanda: sed quorum diffinitiones sunt diuersæ, ipsa sunt diuersa: ergo cũ natura cadat in diffinitione personæ, necesse est quod diuersitas veniat à ratione additi, ergo, &c. Si dicas quod diffinitiones naturæ, & personæ nõ sunt diuersæ re, sed secundum rationem intelligendi, tunc concluditur quod intellectus ille cassus est & vanus, cum in re sibi nihil respondeat.

3. Item hoc videtur ratione, quia quanto aliquid in pluribus inuenitur, tanto simplicius est: sed essentia vel B natura est in pluribus, persona vero in vno solo, ergo natura simplicior: sed non est aliquod minus simplex quam aliud, nisi per aliquam additionem, ergo, &c.

4. Item quanto aliquid est maioris abstractionis, tanto simplicius est: sed natura est maioris abstractionis quã persona, quoniam abstractis proprietatibus est intelligere naturam, sed non personam: ergo persona addit supra naturam: ergo, &c.

Aristot. 4. Metaph. & 1. Periher.

5. Item hoc est principium per se notum: De nullo eodem, & secundum idem vera est affirmatio & negatio: sed aliquid vere affirmatur de persona, vt distingui, quod negatur de natura, ergo non secundum idem, ergo in persona aliquid est quod non est in natura, vel econuerso: etsi hoc, ergo vnum addit supra alterum.

Aristot. 1. Top. c. 1.

6. Item hoc est principium per se notum: Quæcunq; sunt eadem vni, & eidem secundum omnimodam indif-C ferentiam, etiam inter se sunt eadem: cum ergo natura sit eadem & vna, si personæ omnino idem sunt cum natura, & nihil addunt: ergo personæ ad inuicem sunt eædem, & sic redit error Sabellii quod vna persona secundum rem sit alia, ergo, &c.

Fundamenta. Aug. 7. de Tr. c. 6. to. 3.

Contra: Non est aliud Deo esse, & aliud personam esse: ergo persona nihil addit supra esse, ergo nec supra naturam.

Item in summe simplici nulla potest esse additio: sed diuina persona siue res naturæ est summe simplex, ergo, &c.

Item quæcunq; duo sic se habent, quod quidquid est in vno, est alterum per essentiam, vnum nihil addit super reliquum: sed quidquid est in persona est deitas, ergo, &c. Maior manifesta est, minor patet sic. In persona non est D nisi substantia, & proprietas, & substantia illa est deitas, quia est Deus, & Deus non alio quam seipso, quia tunc esset per participationem: ergo seipso est Deus & deitate est Deus, & substantia quæ est de intellectu personæ, est ipsa natura per essentiam, & similiter proprietas est essentia, vt supra probatum est. Restat ergo primum, quod nihil addit.

Dist. præcedenti q. 2.

Item si addit, aut addit aliud, aut idem. Addere idem sibi, non est intelligibile. Si aliud, aut ergo aliud substantialiter, aut accidentaliter. Non accidentaliter, quia non est accidens in diuinis. Nec substantialiter, quia tunc essent diuersæ ibi substantiæ. Ergo natura secundum essentiam differret à persona, & hoc est manifeste falsum.

Item, si addit aliquid, aut illud est materiale, aut for-E male. Non materiale, quia Deus est purus actus. Non formale, quia formale non est, nisi respectu materialis. Ergo cum in Deo non sit aliquid materiale, non poterit addi aliquid formale: ergo nullo modo.

Item si aliquid addit supra diuinam naturam, aut est melius diuina natura, aut æquale, aut minus. Nõ melius, constat. Etiam non minus, quia tunc esset creatura. Non æquale, quia nihil potest æquari diuinæ naturæ: ergo omnino nihil.

* * *

Conclusio.

Persona, siue res naturæ nihil omnino addit secundum rem supra naturam, licet secundum modum intelligendi aliquid vltra dicat persona, quod non dicit natura.

Resp. Dicendum quod cum quæritur vtrum persona, siue res naturæ addat aliquid supra naturam, respondendum est quod est loqui de additione dupliciter, aut quãtum ad rem, aut quantum ad intellectum. Si quantum ad intellectum, cum intellectus huius nominis *persona* siue hypostasis, siue rei naturæ includat intellectum naturæ, adhuc tamen dat intelligere aliquid quod necessario est, compositio circa intellectum, & additio. Et hoc patet: Persona enim dicitur suppositum rationalis naturæ distinctum proprietate. Ecce intellectus personæ ex pluribus intellectibus componitur, & cadit ibi intellectus naturæ: ergo constans est, quod quantum ad intellectũ addit persona supra naturam. Iste autem intellectus falsus non est, quia nec naturam per illam additionem distinguit, nec componit personam. Non distinguit naturam, quoniam etsi addat supra intellectum naturæ proprietatem, non tamen addit in recto, vt intelligas personam esse naturam proprietate distinctam: sed in obliquo est intelligendum personam esse suppositum rationalis naturæ distinctum, siue quod est hypostasis distincta, & ideo non ponit distinctionem circa naturam, nec intelligit eam distingui. Rursus, personam non componit, nec aliquid ei quod non sit in ipsa imponit: & hoc patet, quia intellectus sanus & fidelis intelligit, & credit personam esse simplicissimam, intelligit eam nihilominus esse perfectissimã. Vnde sicut circa essentiam propter hoc quod perfectissima est, intelligit omnes conditiones nobilitatis & vere, quia ibi sunt, & tamen illas cõditiones quamuis intelligat vt multas, scilicet potentiam, sapientiã, bonitatem, cum credat & sciat omnia hæc in Deo vnum esse, intellectus nec est falsus, nec vanus, quia non ponit in Deo quod non sit, nec componit Deum. Per hunc modum se habet circa intellectum personæ. Vnde ipsam dicit simplicem, quia quamuis in ipsa dicat naturam esse & vere naturam, & suppositum quod est vere suppositum, & proprietatem quæ vere est proprietas, tamen dicit hęc omnia esse vnum, & vnum esse alterum: re ergo existente simplicissima vere est additio, & compositio circa intellectum sine vanitate & falsitate. Si autẽ loquamur à parte rei, sic dicendum, quod cum additio ex parte rei ponat compositionẽ, & diuina persona simplicissima sit, quod impossibile est omnino quod ibi sit aliqua additio, & ita secundum rem nihil addit res naturæ supra naturam. Sed tamen videtur illud non intelligibile, quod persona sit distincta secundum rem, & essentia non: & cum hoc nulla est additio, & nulla differẽtia secundum rem inter personam, & naturam. Et ad hoc qualitercunque intelligendum, cum hoc sit supra vires humani intellectus, notandum sicut vult Richar. quod est distinctio per qualitatẽ, & distinctio per originem. Distinctio per qualitatem est in creaturis, nec potest esse sine additione, quia hæc distinctio habet ortum ex additione materiæ ad formam. Distinctio .a. per qualitatem dicitur, qua vnus distinguitur ab alio per proprietates absolutas, vt patet cum vnus est albus & alter niger. Distinctio per originem, est cum vnus producit, & alter producitur. Et quemadmodũ distinctio per qualitatẽ vera distinctio est, & secundũ rem, ita distinctio per verã originẽ vera est distinctio. Sicut enim vnus non potest simul esse albus & niger, ita nõ potest vnus, & idẽ producere seipsum. Quoniã ergo in diuinis intelligitur esse vera origo, ideo intelligitur ibi esse vera distinctio. Rursus, cũ intelligo Patrẽ producere, intelligo ipsum seipso producere, sicut cũ intelligo diuinã substantiã agere, intelligo ipsam seipsa agere: pari ratione & filium seipso produci: ergo productio nihil addit. Similiter non ponit aliquam compositionem circa filium: ergo

Rich. 4. de Tr. c. 2. Ex iis patet S. Bon. non tenere personas cõstitui per absoluta.

A cum vbi est vera origo, ibi sit vera distinctio: & origo intelligitur ibi esse sine additione, & distinctio sine additione intelligitur ibi esse. Quamuis autem persona siue res naturæ non se habeat ad naturam per additionem, tamen nihilominus differt secundum rationem, alioquin nō esset intelligibile, quod plurificaretur persona, natura existente vnica. Differentia autem secundum rationē est, quia essentia non oritur ab essentia, nec se habet ad aliam essentiam, sed persona bene oritur à persona, & se habet ad illam. Si tu quæras rationem huius. Respondeo, quia vnitas & nobilitas diuini esse non admittit circa essentiā plurificationem, sicut circa personam, & huius ratio tacta est supra dist. 9. Quoniam ergo modus se habēdi ad alium, & oriendi ab alio, nō ponit compositionem in persona secundum rem, sed distinctionē realem ab alia persona: ideo modus ille comparatus ad essentiam, vel personam cuius est, modus tantum est: comparatus vero ad illum ad quem est, cum faciat distinctionem secundum rē, vere res est: & ita vno modo facit differre re, alio modo ratione: Hinc est quod quamuis vna persona non sit alia, tamen res naturæ est natura. Patet ergo quod ista sunt compossibilia, quod persona simplex sit, & nihil addat supra naturam, nec differant nisi ratione: & tamen hæc est communicabilis, scilicet natura: illa incommunicabilis, scilicet persona: hæc distincta: illa indistincta. Cōcedendæ ergo sunt rationes probantes quod persona, siue res naturæ nihil omnino addat secundum rem supra naturam.

B

1. 2. Ad illud quod obiicitur quod aliud est res naturæ, aliud natura, & similiter quod aliam habent rationem persona & natura, potest dici, quod Boetius & Hilarius loquuntur in creaturis. Si autem intelligamus in Deo, tunc dicemus, quod est diuersitas rationis quæ fundatur non super absolutum, sed super respectiuum, quod nullam inducit compositionem. Nam essentia non refertur, persona autem refertur & oritur, nec tamen est composita, quia ipsa est suus respectus.

C

3. Ad illud quod obiicitur quod simplicius est quod in pluribus reperitur, dicendum quod reperiri in pluribus, hoc est dupliciter. Aut ita quod vnum illorum alicubi potest esse vbi non est alterum, vt homo est in pluribus hominibus, & sic habet propositio veritatem. Aut ita in pluribus quod vnum non est sine alio, & sic est in personis, nam vna non est sine alia, & sic non habet veritatem. Nam sicut natura est semper, & vbique, ita & persona, & sic patet quod nihil addit, à quo arctetur.

D

4. Ad illud quod obiicitur quod maioris est abstractionis, &c. dicendum quod illud habet veritatem, vbi illud à quo abstrahitur, aliquam facit compositionem cum eo quod abstrahitur, sic autem non est in Deo.

5. Ad illud quod obiicitur quod affirmatio & negatio non est simul vera de eodem, dicendum quod quantulacunq; differētia rationis sufficit ad affirmationem, & negationem. Vnde intelligenda est propositio de eodem, re & ratione, & persona aliquo modo differt à natura licet non per additionem realem.

6. Ad illud quod obiicitur quod quæcunque sunt eadem vni & eidem, inter se sunt eadem, &c. Dicendum quod illud fallit vbi est conuenientia plurium tanquam in cōmuni, vt differentiarū in genere. Fallit etiam vbi aliqua plura distinguuntur per suas origines, vt radii diuersarum stellarum in vno puncto aëris vniuntur, & tamen ad inuicem distinguuntur. Quoniam ergo diuinæ personæ in natura conueniunt tanquam in vno communi: & personæ distinguuntur ad inuicem per originem, ideo patens est quod non valet. Potest tamen dici quod regula vbiq; vera est si sane intelligatur. Propter quod notandum quod quædam sunt absoluta, quædam respectiua. Diuersitas autem in respectiuis venit non tantum à parte subiecti, verum etiam rei ad quam referuntur, in his non tenet regula nisi intelligatur ad idem. Quoniam ergo personę per suas proprietates referuntur, quamuis vnum sint in natura, quia tamen nō sunt ad vnum, ideo non sequitur quod sint idem, & sic patet illud.

E

QVÆSTIO II.

An in diuinis persona prædicetur de natura: & natura de persona.

S. Thom. 1. p. q. 39. art. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 34. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 34. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 34. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 34. q. 3.

VTrum in diuinis sit ponere prædicationem, scilicet vt res naturæ, siue persona prędicetur de natura, vel econuerso. Et quod non, videtur per Boet. in lib. de Tri. Deus est forma sine subiecto: sed vbi non est subiectum, non est prædicatum: ergo, &c. Ad Oppositum. *Boet. de Tr. circa fin.*

2. Item Dionysius dicit quod negationes de Deo sunt veræ, affirmationes vero incompactæ: sed vbi est vere aliquid de aliquo prædicare, est & vere affirmare: sed in Deo non contingit vere affirmare: ergo, &c. *Dion. de cœl. hier. c. 2. Et de Myst. Theol.*

3. Item hoc ipsum videtur ratione: quia vbicunque est prædicatio, ibi est complexio: ergo & compositio: sed in Deo nulla est complexio: ergo & nulla compositio: ergo & nulla prædicatio. *† Arist. 1. Periherm.*

4. Item in omni prædicatione subiectum se habet ad modum materiæ: sed in diuinis nec est reperire materiam, nec modum materiæ: ergo nec prædicationem.

5. Item si est ibi prędicatio: aut prædicatur idem de eodem, aut aliud de alio. Si idem de eodē: nullus ex hoc capitur intellectus alius, quā si non esset prædicatio, vt patet cum dicitur: homo est homo. Si aliud de alio: ergo in diuinis est aliud, & aliud: ergo compositio.

6. Item si est ibi prædicatio, aut prædicatur res naturæ de natura, aut econuerso. Res naturæ non potest prædicari de natura: quia res naturæ se habet per modū suppositi: ergo eius est subiici, non prædicari: ergo si prædicatur, tunc ergo natura de re naturæ.

Sed contra: Natura est forma, sed omnis forma dicitur relatiue ad informatum: nullum autem relatiuum dicitur de suo correlatiuo: ergo natura non prædicatur de re naturæ: ergo non est prædicatio. Replic.

7. Item quæ habent oppositas proprietates, vnum non prædicatur de altero, sed essentiæ vel naturæ proprietas est communicabilitas, personæ vero incommunicabilitas: ergo vnum de altero non prædicatur, nec vna persona de altera: constat ergo ibi nullam esse prædicationem.

Contra per Damascenum: Substantia de hypostasibus prædicatur. Fundamenta. *Li. de orth. f. c. 4.*

Item ratione videtur: quia fides habet obiectum verum, & habet obiectum Deum: ergo verum est ponere in diuinis: sed falsitas & veritas circa compositionem sunt: veritas, inquam, circa quam est credulitas vel opinio: ergo in diuinis est ponere compositionem: ergo & prædicationem.

Item vbicunque est vere commune & proprium, ibi est vere ponere prædicationem: sed in diuinis est vere reperire commune & proprium, quia natura vere est communis: & persona, proprium siue incommunicabile, ergo, &c.

Item hoc verbum, *Est*, est nota identitatis, sed omnis prædicatio est mediante hoc verbo, *est*: ergo omnis prædicatio signum est identitatis: sed vbi vere est significatū, vere est & signum: sed in Deo propriissime & verissime est identitas, sicut probatum est, quia res naturæ non addit supra naturam: ergo propriissime prædicatio. Et hoc est quod dicit Boetius quod nulla est † verior prædicatio illa, in qua idem de se prædicatur: si ergo hoc est in diuinis: ergo omnes prædicationes in diuinis sunt verissimæ. *1. Periher.* *† Huius prædicationis meminit Arist. 1. Topi. de 4. prædic. in f.*

* *
*

Conclv-

CONCLVSIO.

Prædicatione identica, perſona prædicatur de natura: hæc enim eſt vera: Pater eſt eſſentia, & vice verſa: formali vero, commune de proprio.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod eſt prædicatio per identitatem, & eſt prædicatio per inhærentiam: & vtramque eſt in Deo reperire. Per inhærentiam, vt cum dicitur: Pater generat, vel Deus creat. Per identitatem, vt cum dicitur: Pater eſt generatio, vel Deus eſt creatio. Prædicationem autem per identitatem, eſt reperire in Deo propriiſſime, propter ipſius rei qualitatem, quoniam ibi eſt ſumma identitas: vnde omnes locutiones importantes vnitatem, ibi ſunt veriſſimæ. Prędicationem autem per inhærentiam eſt ibi reperire propter intellectus noſtri defectibilitatem. Quoniā licet actus in diuinis ſit Dei ſubſtantia & ipſa proprietas etiam, tamen quia intellectus noſter intelligit per res inferiores, & enunciat per vocabulum rerum inferiorum, tenet modum enunciandi quē habet circa inferiora: & ideo prædicat per modum inhærentiæ, quamuis omnia quæ in Deo ſunt realiter habeant modum ſubſtantiæ. Intellectus tamen iſte non eſt falſus: quoniam quemadmodum intellectus abſtrahens lineam à materia non eſt falſus, quia modum illum nō ponit circa rem, ſed circa ſuum intelligere: ſimiliter intellect⁹ noſter in diuinis compoſitionem non ponit circa rem, ſed circa ſuum intelligere, & ſuum exprimere. Quamuis enim in Deo ſit ſumma ſimplicitas, tamen exprimi non poteſt niſi per compoſitionem, & ideo bene dicit Auguſtinus quod verius eſt Deus, quam cogitatur: & verius cogitatur, quam dicitur. Nam etſi intellectus aliquo modo per intelligentiam aſcendat ad contuitum ſimplicitatis: non tamen poteſt hoc exprimere voce ſimplici, ſed compoſita.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod in Deo non eſt ſubiectum, dicendum quod verum eſt quantum ad rem, eſt tamen quantum ad modum intelligendi, ſiue enunciandi.

2. AD illud quod obiicitur quod affirmationes ſunt incompactę, dicendum quod hoc dicitur, quia nullum nomen exprimit diuinam eſſentiam, ſicut eſt, omnino. Vel dic, quod in affirmatione notatur identitas: & hæc vere eſt in Deo à parte rei, & eſt compoſitio: & reſpectu huius eſt incompactio, quia nulla eſt ibi realis compoſitio.

3. AD illud quod obiicitur de compoſitione, vel complexione, dicendum quod illa complexio in ſermone ſignificat compoſitionem in intellectu, ſed vnitatem in re.

4. AD illud quod obiicitur quod modus materiæ non cadit in Deo, dicendum quod verum eſt, quia non cadit modus materiæ, vt ex qua: modus autem, vt de quo, & in quo, bene addit.

5. AD illud quod obiicitur: Aut idem prædicatur de eodem, dicendum quod aliquando idem eſt re, diuerſum tamen ſecundum rationem intelligendi, & dicendi, vt bonitas, & ſubſtantia. Aliquando idem ſecundum ſubſtantiam, diuerſum ſecundum modum ſe habēdi, vt perſona eſt ſubſtantia, ſiue relatio eſt ſubſtantia, & Deus generat: & ideo aliquis intellectus capitur ex complexione, qui non capitur ex ſimplici voce.

6. AD illud quod quæritur, vtrum res naturæ prædicetur de natura, dicendum quod prædicatione per identitatem vtrumque de altero prædicatur: nec eſt prædicatio ratione formæ, nec ratione materiæ: ſi autem per inhærentiam, tunc commune prædicatur de proprio, vt Pater eſt Deus. Quod ergo obiicitur quod natura eſt forma, reſpondeo quod forma vno modo dicitur relatiue ad informatum, & ſic non eſt accipere in Deo. Alio modo abſolute, quod caret materia, & ſic eſt in Deo, & ſic patet illud. Aliter poteſt dici quod dici relatiue eſt dupliciter, vel ſecundum eſſe, vel ſecundum dici. Secundum dici, vt videns ad viſum, & intelligens ad intellectum, & ſic vnum

A de altero prædicatur. Secundum eſſe, vt Pater ad Filium: & ſic non prædicatur. Natura enim non dicit reſpectum ad perſonam ſecundum eſſe, ſed ſecundum dici, & talis reſpectus importatur, cum dicitur quod natura eſt forma reſpectu rei naturæ, hinc eſt quod dicitur ratione illius reſpectus, tres perſonæ vnius eſſentiæ vel naturæ, & vna natura trium perſonarum, non tamen dicitur: Tres perſonæ vnius Dei. Nam hoc nomen, *Deus*, nō importat reſpectum ſecundum dici ad perſonam, ſed ſolum ad creaturam. Ideo dicitur Deus Abraam, Iſaac, & Iacob.

7. AD vltimum dicendum quod communicabilitas & incommunicabilitas non ſunt oppoſitæ proprietates: ſed ſic differunt, ſicut habere proprietatem, & non habere. Quia enim perſona habet proprietatem relatiuam: ideo diſtinguitur, & eſt incommunicabilis: ſed quia eſſentia

B caret illa proprietate: ideo communis eſt, & communicabilis pluribus: & ideo non diſtinguuntur ad inuicem. Vel poteſt dici quod communicabilitas nō eſt proprietas diſtinguens etiam in creaturis. Vnde quamuis homo ſit commune, & Petrus propriū, non tamen impeditur quin homo dicatur de Petro: quanto magis in Deo. Illa autem propoſitio intelligitur de proprietatibus ſeparantibus, & diſtinguentibus illa in quibus ſunt, ab inuicem.

QVÆSTIO III.

An in diuinis ſit ponere appropriata.

Richard. 1. Sent. diſt. 34. art. 2. q. 2.
Steph. Bruleſ. 1. Sent. diſt. 34. q. 3.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. diſt. 34. q. 5.
C *Et alii ſupra citati diſt. 31. p. 2. art. 2. q. 3.*

VTrum in diuinis ſit ponere appropriationem. Et quod ſic, videtur, quia per communia eſt deuenire ad intellectum propriorum, ſicut patet quod per memoriam, intelligentiam, & voluntatem venitur in cognitionem Trinitatis: ſimiliter per vnitatem, per veritatem, & bonitatem in quibus conſiſtit ratio veſtigii: ſed non deuenitur à communibus ad propria, niſi communia aliquo modo approprientur, cum ergo ſit deuenire in diuinis per communia ad cognitionem proprii: eſt ibi appropriatio. Ad hoc eſt auctoritas ſacræ Scripturæ, quæ appropriat communia perſonis, vt potentiam Patri, ſapientiam Filio, & bonitatem Spiritui ſancto. *Fundamenta.*

D 1. SED contra: Sicut ſe habet proprium ad commune, ita commune ad proprium: ſed proprium nō poteſt communicari niſi falſo: ergo nec commune appropriari: ſicut ergo proprium Patris nunquam aliis ſit commune, ſic nec commune proprium. *Ad oppoſitum.*

2. ITEM appropriatio in diuinis, aut eſt ſecundum rem, aut ſecundum intellectum. Si ſecundum rem, tunc vbi eſt appropriatio ſecundum rem, aliquid per prius dicitur de illo cui appropriatur: ergo in diuinis eſt prius, & poſterius quantum ad eſſentialia, quod eſt inconueniens. Si ſecundum intellectum, cum intellectus illi appropriatur, cui magis iudicat conuenire: ergo cum magis iudicet intellectus ineſſe ſapientiam patri tanquam antiquiori, illi debet appropriari: ſed appropriatur in contrarium: ergo appropriatio eſt contra intellectum, non ergo attenditur ſecundum intellectum.

E 3. ITEM vbi eſt appropriatio, prius eſt ſecundum rationem intelligendi proprium quam appropriatum: ratio enim appropriationis per prius eſt in proprio: ergo cum appropriatum ſit commune, ſecundum rationem intelligendi, prius erit proprium quam commune, quod eſt inconueniens.

CONCLV-

CONCLVSIO.

Communia quæ in diuinis reperiuntur quantum ad id quod significant, vni non sunt appropriabilia personæ: quo vero ad eorum ordinem propter quandam conuenientiam vni personæ possunt congrue appropriari.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod de appropriatis est loqui dupliciter. Aut quantum ad id quod significant: aut quantum ad ordinem quem connotant. Si quantum ad significatum, cum illud sit commune, & omnibus conueniat personis per indifferentiam, non cõuenit appropriari ratione sumpta à parte rei, appropriatur tamen ratione sumpta à parte intellectus nostri, propter errorem amouẽdum. Quoniam enim intellectus carnalis in patre carnali videt defectum potentiæ, & in filio defectum sapientiæ, & in Spiritu intelligit furorem iracundiæ: ideo spiritualis intellectus, vt eleuet à carnalitate, potentiam Patri attribuit, quamuis non magis conueniat ei: sed ne minus videatur conuenire, & sic de aliis. Si.a. loquamur quantũ ad ordinem, vel originem quem connotant, sic appropriantur à parte rei propter cõuenientiam cum propriis personarum: Vnde quia Pater à nullo est, & Filius à Patre, & Spiritus sanctus ab vtroque: & huiusmodi ordo attenditur in potentia, & sapientia, & bonitate: ideo patet ratio appropriandi. Vnde illa quæ non connotant aliquo modo ordinem, vel originem, non sunt appropriabilia.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod proprium non communicatur: ergo, &c. dicendum quod non est simile, quia ex hoc quod commune appropriatur, non attribuitur nisi ei cui conuenit: sed si proprium fiat cõmune, tunc attribuitur ei cui non conuenit: & ideo non est simile.

2. AD illud quod quæritur, vtrum appropriatio sit secundum rem, vel secundum intellectum, dicẽdum quod per hoc quod est, *secundum*, potest dici vis appropriatiua, siue principium approprians, vel potest hoc quod est, *secũdum*, importare rationem appropriãdi. Si primo modo, sic cum appropriare sit virtutis cognoscentis, sic appropriatio est secundum intellectum nostrum. Si autem, *secundum*, dicat rationem appropriandi, sic vno modo est secundum rem, scilicet quantum ad ordinem connotatũ: alio modo secundum intellectum quantum ad significatum. Vnde intellectus appropriatur propter intellectum: sed non idem intellectus propter se: sed intellectus sanus, & fidelis, propter intellectum carnalẽ, non vt cum eo cõcordet, sed vt ei obuiet. Et ideo cum intellectus carnalis credat parum de potentia in Patre, spiritualis appropriat ei potentiam. Nec tamen intellectus est falsus: quia non intelligit plus esse de potentia in Patre, & minus in Filio. Si autem potentia appropriaretur Filio, tunc intellectus carnalis plus crederet esse in Filio: & ideo falsus est, & sic patet illud.

3. AD vltimum, dicendum quod appropriatum secundum id quod est, prius est secundum rationem intelligẽdi, quam proprium: appropriatum autem sub hac intentione, consequitur rationem proprii, & hoc nullum est inconueniens.

QVÆSTIO IV.

An in diuinis sit ponere translationem.

Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 34. p. 2. q. 1. & 2.
Richard. 1. Sentent. dist. 34. art. 3. q. 1. & 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 34. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 34. q. 8.

Fundamenta. VTrum in diuinis sit ponere translationem. Et quod sic, videtur per Ambros. in li. de Trinitate: Sunt nomina quæ translatiue, & per similitudinem de Deo dicuntur.

S. Ambr. in pr. prolog. li. 2. de fide ad Gratianum to. 4. Dion. de diu. nom.

ITEM per Dionysium de diu. nominibus: Theologi tanquam innominabilem Deum laudant & omni nomine: sed hoc non potest esse nisi per translationem: ergo in diuinis est ponere translationem.

A ITEM hoc videtur ratione, quia sacra Scriptura dicit Deum irasci, & dolere: sed hoc nõ potest dici proprie: ergo necesse est quod dicatur translatiue: sed inter omnia quæ contingit nominare, dolor, & ira, maxime distant à Deo: ergo si hæc contingit transferre, & omnia alia nomina.

ITEM per quæ contingit rem intelligere, contingit & significare: & quæ contingit significare, contingit & nominare: sed per omnia creata contingit Deum intelligere: ergo & nominare.

1. SED contra: Omnes transferentes secundum aliquam similitudinem transferunt: sed Dei ad creaturam nulla est similitudo, cum sit summa distantia: ergo, &c. *Ad oppositum. Lib. 1. Top. Auer. 5. metaph. c. de simil.*

B 2. ITEM similitudo est relatio æquiparantiæ: ergo si propter similitudinem contingit nomina creaturarũ transferre ad Creatorem, pari ratione & econuerso: sed illa nõ transferuntur: ergo nec ista.

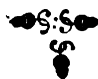
3. ITEM similitudo est ratio translationis: ergo nomina rerum magis Deo similium, magis debent ad Deũ transferri: talia autem sunt nomina Angelorum: ergo illa trãsferuntur: quæritur ergo quæ nomina debeant transferri, & quæ non.

CONCLVSIO.

Vt laudibus Deum possimus extollere, atque ad Dei cognitionem promoueamur, necessaria sunt nobis translationes ad diuina.

RESP. Ad arg. Dicendum quod ratio, vel finis transla-C tionis duplex est. Vna in qua est laus Dei: alia manuductio intellectus nostri. Propter laudem Dei, necessaria est translatio. Et quoniam Deus multum est laudabilis, ne propter inopiam vocabulorum contingeret cessari à laude, sacra Scriptura docuit nomina creaturarum ad Deum transferri: & hoc in numero indefinito, vt sicut omnis creatura laudat Deum, sic Deus laudetur ex omni nomine creaturæ: & qui non poterit vno nomine laudari, tanquam superexcellens, omne nomen, laudaretur ex omni nomine. Alia ratio est manuductio intellect⁹ nostri. Quia cum per creaturas ad cognoscendum Creatorem venimus, vt plurimum, fere omnes creaturæ habent proprietates nobiles, quæ sunt ratio intelligendi Deum, vt Leo fortitudinem, Agnus mãsuetudinem, Petra soliditatem, Serpens prudentiam, & consimilia: ideo oportuit plura D nomina transferri ad Deum. Quoniam ergo finis imponit necessitatem his quæ sunt ad finem, cum translatio sit ad laudem Dei: ideo nomina importantia deformitatem non debent transferri: vt diabolus, bufo, vulpes, quia magis transferuntur ad vituperium, quam ad laudem. Rursus quia translatio est propter nostram instructionem, & similitudo incipiens à notiori, est via cognoscendi: ideo est translatio à creaturis tanquam à notioribus ad Creatorem: sed nõ conuertitur: & quia magna similitudo mater est falsitatis, ideo non transferuntur nomina multum similia, sicut sunt nomina Angelorum, ne forte Angelus credatur esse Deus. Per hoc patet quod translatio est in diuinis quantum ad nominum multiformitatem, ratione cuius dicitur Deus omninominabilis, & patent omnia præter primum.

E 1. QVOD enim obiicitur quod nulla est similitudo, quia summa est distantia, dicendum quod si non est similitudo per vnius naturæ participationem, est tamen similitudo secundum analogiam, & habitudinem, & hoc in comparatione ad effectus. Sed de hoc magis alibi habitum est.

DISTINCT. XXXV.

DE QVIBVSDAM QVÆ SECVNDVM SVBSTANTIAM DE DEO DICVNTVR, QVÆ SPECIALEM EFFLAGITANT TRACTATVM, SCILICET DE SCIENTIA, DE PRAESCIENTIA, DE PROVIDENTIA, DE DISPOSITIONE, PRÆDESTINATIONE, VOLVNTATE, ET POTENTIA.

Vmque supra disseruerimus, ac plura dixerimus de his quæ communiter secundū substantiam de Deo dicūtur: eorum tamē quædam specialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum est, id est, de Scientia, Præscientia, Prouidentia, Dispositione, Prædestinatione, Voluntate, & Potentia. Sciendum est ergo quod sapientia, vel scientia Dei cum sit vna, & simplex, tamen propter varios rerum status, & diuersos effectus, plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia, sed etiam præscientia, vel prouidentia. Et est præscientia, siue prouidentia de futuris tantum, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis. Dispositio vero, de faciendis, Prædestinatio, de omnibus saluandis, & de omnibus bonis, quibus & hic liberantur, & in futuro coronabuntur. Prædestinauit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo, & prædestinauit, eis bona præparando. Quod homines prædestinauit: Apostolus ostendit dicens: Prædestinauit quos præsciuit fieri conformes imaginis Filii sui. Et alibi: Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati. Quod autem bona eis præparauerit, Propheta Esaias ostendit dicens: Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus, vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædestinauit quosdam futuros bonos, & beatos, id est, elegit, vt essent boni, & beati, & bona eis prædestinauit, id est præparauit. Prouidentia autem est gubernandorum, quæ vtiq; eodem modo videtur accipi, quo dispositio: interdum tamen prouidentia accipitur pro præscientia. Sapientia vero, vel scientia de omnibus est, scilicet bonis, & malis, & de præsentibus, præteritis & futuris, & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Nō enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat: sed ipse solus seipsum perfecte nouit, cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

Rom. 8. f
Ephes. 1. a
Esa. 46. b & 1. Cor. 2. b
Prouidentia.

Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura.

Hic considerari oportet, vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura. Cum enim præsciētia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum, si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus, vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in Deo esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio: potuit autē Deus nulla præscire futura: potuit non creare aliquid, vel non saluare aliquos, potuit ergo in Deo non esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur: Si, inquiunt, potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno, & potuit non esse: si vero potuit non esse, cum A *præscientia Dei sit eius scientia, & scientia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab æterno, id quod est eius diuina Essentia. ita & de dispositione, & prædestinatione, quæ est diuina Essentia, obyciunt. Addunt quoq; & alia, ita loquētes: Si potuit Deus non præscire aliqua, cum idem sit Deo præscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, cum idem sit Deum præscium esse, & Deum esse, si potuit non esse præscius, potuit non esse Deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere.*

Responsio quod præscientia, & dispositio, & prædestinatio quasi relatiue dicuntur ad futuras res, vel ad faciendas.

B *Ad hoc iuxta modulum nostræ intelligentiæ ita dicimus: Præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut enim Creator ad creaturam relatiue dicitur, ita præscientia, vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluanda. Verumtamen Creator ita relatiue dicitur, vt essentiam non significet. Præscientia vero, vel præscius, & in respectu futurorum dicitur, & essentiam designat: ita etiam dispositio, & prædestinatio. Ideoque cum dicitur: Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, vel non esset Deus præscius, quia varia est ibi causa dicendi, distingui oportet rationem dicti. Cum ergo dicis: Si nulla essent* C *futura, non esset in Deo præscientia, vel non esset præscius, si in dicendo, hanc causam attendis, scilicet quia nulla essent subiecta eius præscientiæ, vnde ipsa possit dici præscientia, vel ipse præscius, quod vtrumque dicitur propter futura: verus est intellectus. Sin autem ea ratione id dicis, quod non sit in eo scientia qua præscit futura, vel quod ipse non sit Deus, qui est futurorum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt. Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit nō esse præscius, & potuit Deus non præscire aliqua, id est, potuit esse quod nulla futura subiecta essent eius scientiæ, & ita non posset dici præscius, vel præscire, vel scientia eius, præscientia, non tamen eo minus ipse esset, vel eius scientia. Sed non posset dici præscius, vel præscire, vel præscientia, si eius scientiæ* D *futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione, & de prædestinatione, vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum est) ad temporale referuntur, & de temporalibus tantum sunt.*

Quod scientia Dei non tantum est de temporalibus, sed etiam de æternis.

Scientia vero, vel sapientia non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoq; etsi nulla fuissent futura, esset tamen in Deo sciētia eadem, quæ modo est, nec minor esset, quam modo, nec maior est, quam esset. Sciuit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoq; non minus præterita, & futura quam præsentia, & sua æterna sapientia & immu- E *tabili scit ipse omnia quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ, & æternæ sapientiæ, vt ait Ambrosius, in eo est, quia omnem sapientiam, & essentiam capit sua immensa scientia.* Lib. de fide c. 8. to. 4.

Quare omnia dicantur esse in Deo, & quod factum est habet vitam in eo.

Propterea omnia dicuntur esse in Deo, & fuisse ab æterno. Vnde Augustinus super Genesim: Hæc visibilia, inquit, antequam fierent, non erant. Quo modo ergo nota Deo erant, quæ non erant? Et rursus: Quo modo ea faceret, quæ sibi nota non erant? non enim quidquam fe- Li. 5. de Genesi ad lit. c. 18. to. 3.

cit igno-

cit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erant in Dei scientia, non erant in sui natura. Ipsi autem Deo non audeo dicere alio modo innotuisse cũ ea fecisset, quã illo quo ea nõuerat, vt faceret, apud quẽ nõ est trãsmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes quod hæc visibilia antequam fierent, in Dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo: & omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non ideo quod creatura sit Creator, vel quia ista temporalia essentialiter sint in Deo: sed quia in eius scientia semper sunt, quæ vita est.

Iac. 1. c

Ioan. 1. a

Quod eadem ratione dicuntur omnia ei præsentia.

Rom. 4. c
Lib. 5. c. 8. tom. 4.
Aug. in Ps. 49 to. 8.

Inde est etiam quod omnia dicuntur ei præsentia esse, non solum ea, quæ sunt, sed etiam ea, quæ præterierunt, & ea, quæ futura sunt, secundum illud: Qui vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea, quæ sunt. Quia, vt ait Ambrosius in lib. de Trin. ita cognoscit ea, quæ nõ sunt, vt ea, quæ sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum, siue ei præsentia: Vnde Augustinus super illum locum Psalmi: Et pulchritudo agri mecum est, ideo, inquit, mecum est, quia apud Deum nihil præterijt, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam præterita. Cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientiæ Dei. Ecce hic aperit Aug. ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi verba, omnia sunt Deo præsentia, in Deo sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita, quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

DISTINCT. XXXV.

De scientia Dei in generali secundum se.

Cumque supra disseruerimus, ac plura dixerimus.

Expositio textus.

Svpra egit Magister de Sacramento Trinitatis, & Vnitatis: in hac parte agit de conditionibus, secundũ quas est in Deo ratio causalitatis, quæ sunt Potentia, Sapientia, & Voluntas. Habet autem hæc pars tres partes. In quarum prima agit de scientia. In secunda de potentia, infra distinct. 42. *Nunc de omnipotentia Dei agendum est.* In tertia de voluntate, infra dist. 45. *Iam de voluntate Dei,* &c. Prima pars habet tres. In prima agit de scientia in generali secundum se. Ie secunda agit de modis diuinæ cognitionis, vtrum Deus cognoscat mutabiliter, vel immutabiliter, & quo modo, distinct. 38. *Nunc ergo ad propositum reuertentes.* In tertia vero agit quantum ad speciales effectus, infra distinct. 40. *Prædestinatio vero est de bonis salutaribus.* Prima pars diuiditur in tres. In prima Magister determinat de ipsa Dei scientia. In secunda, quia res agnitæ sunt in sciente per modum scientis: ideo determinat quo modo res sunt in Deo, infra distinct. 36. *Solet hic quæri, cum omnia dicantur esse in Dei cognitione.* In tertia vero incidenter determinat quo modo Deus est in rebus, infra distinct. 37. *Et quoniam demonstratum est ex parte.* Prima pars quæ continet præsentem distinctionem, tres habet partes. In prima, cum Dei scientia sit vna, determinat quo modo sortitur plura nomina. In secunda cum Dei scientia, vel præscientia sit æternitas, determinat quo modo se habeat ad temporalia, vel creata, ibi: *Hic considerari oportet vtrum scientia, vel præscientia.* In tertia cum Dei scientia sit ens, quo modo cognoscat non entia, ibi: *Propterea omnia dicuntur esse in Deo,* &c. In prima parte seipsum

A continuans dicit quod diuina Essentia plura habet nomina propter nomina connotata. In secunda dicit quod Dei scientia esset, si nihil futurum esset, & esset scientia: sed non diceretur præscientia. In tertia ostendit, quod omnia habent rationes in Deo, per quas cognoscuntur, & sunt in ipso, & ita omnia sunt sibi præsentia, & sic patet diuisio, & sententia. Subdiuisiones enim partium manifestæ sunt in litera.

Eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum. Dub. I.

Contra: Aut enim ista efflagitant specialem tractatum, quia sunt difficilia, aut quia sunt appropriata. Si, qa sunt difficilia, alia etiam sunt difficilia, sicut simplicitas, B veritas, immutabilitas. Si, quia sunt appropriata, similiter etiam vnitas, & æqualitas.

Resp. Dicendum quod ista efflagitant specialem tractatum triplici ex causa, tum quia sunt difficilia, tum quia multa de ipsis in Scriptura sunt determinata: tum etiam, quia dicunt respectum ad creaturam, & secundum has conditiones attenditur ratio causæ in diuina natura. Ideo, quia debebat facere transitũ ad creaturas, siue ad creationem, & ad hæc præexigitur in causa posse: scire, & velle, quæ faciunt causam esse perfectam, ideo tractatum istum in medio collocauit inter tractatum de Trinitate, & tractatũ de rerum vniuersitate: sed quia huiusmodi plus se tenent cum Deo, & à Deo, cum sint Deus: ideo tractatus iste in primo libro ponitur.

C

Amodo tractandum est, id est, de scientia, &c. Dub. II.

Videtur hic male dicere, quia potentia præcedit scientiam & voluntatem: ergo male ordinat in proposito, & male in exequendo.

Resp. Dicendum quod dupliciter est loqui de istis, aut in sua generalitate, aut vt concurrunt ad vnum effectum. Si in sua generalitate, sic cum scientia sit respectu bonorum & malorum faciendorum & non faciẽdorum, prior est secundum rationem intelligendi, quam potentia. Et potentia cum sit respectu faciendorum & non faciendorum, prior est voluntate quæ est respectu faciendorum bonorum tantum. Si autem loquamur de his prout concurrunt ad vnum effectum: sic potentia, inquantum po- D tens, est prima: inquantum est exequens, est vltima: prius enim est posse, deinde scire, & post velle, & postremo est facere quod est ipsius potentiæ. Et quantum ad hunc actum Magister ponit hic vltimo loco potentiam, sed in executione considerat ordinem, secundum maiorem generalitatem, & minorem.

Sapientia vel scientia Dei, &c. Dub. III.

Diuersa sortitur nomina, quæ scilicet sunt, Scientia, Præscientia, Prouidentia, Dispositio, Prædestinatio: Quæritur quo modo distinguuntur hæc nomina, & videtur quod insufficienter enumeret, quia non solum est ponere in diuinis prædestinationem, verum & reprobationem.

E Resp. Dicẽdum quod huiusmodi nomina distinguũtur sic: Diuina cognitio potest considerari aut in se, aut in comparatione ad creaturas. Si in se, aut prout dicit puram cognitionem per modum speculationis, aut prout dicit speculationem iunctam affectioni. Primo modo est scientia: secundo modo est sapientia. Vel sic, aut dicit cognitionem simplicem, aut per rationem nobilissimam, siue per causas nobilissimas, quæ ipse Deus sunt. Primo modo est scientia, secundo modo est sapientia. Si autem consideretur comparatione ad res, hoc potest esse dupliciter. Aut connotat euentum, & sic est præscientia: aut effectum, & hoc dupliciter, aut in conseruando, siue gubernando, & sic est prouidentia: aut in efficiendo, & hoc

dupli-

A dupliciter, aut quantum ad bonum naturæ, & sic est dispositio: aut quantum ad bonum superadditum, & sic est prædestinatio: aut quantum ad eius priuationem, & sic reprobatio. Sed quia priuatio gratiæ non est effectus, sed defectus, ideo reprobatio non hic numeratur, sed continetur sub præscientiæ nomine, & ipsum sibi appropriat. Vnde diuisio potest sic formari: Cognitio Dei aut est in se, aut in comparatione: si in se, aut per ratione nobilissimam, & sic sapientia: aut per qualemcunq; rationem, & sic est scientia. Si in comparatione, aut euentū, & sic præscientia: aut euentuum & effectuum, & hoc vel in gubernando, & sic est prouidentia: vel in efficiendo, & sic, si respectu cuiuscunq; naturæ, sic est dispositio: si respectu rationalis, sic prædestinatio: aut euētuum, & effectuum, & defectuum, & sic reprobatio, quæ est præscientia nominata per appropriationem.

Creator ita dicitur relatiue, vt essentiam non significet.
Dub. IV.

Videtur dicere falsum: nam creatio significat modum actionis, non relationis: ergo Creator similiter: ergo non dicitur secundum relationem à parte modi, nec à parte rei, istud constat: ergo nullo modo.

Item videtur falsum dicere, cum dicit quod essentiam non significat, quia Creator significat aliquid: aut ergo creatum, aut increatum. Si creatum: ergo non dicitur de Deo. Si increatum: ergo cum non significet personam, significat essentiam.

Resp. Dicendum quod relatiue dici aliquid, est dupliciter. Aut quia significat relationem, sicut nomina quæ sunt in prædicamento relationis. Aut quia habet respectum annexum: sic, cum omnis actio dicat respectum ad passum siue factum, & passum ad agentem, sic dicitur relatiue, & sic intelligit Magister de hoc nomine *Creator*, & bene.

Ad illud etiam quod dicit quod non significat essentiam, dicit propter hoc, quod quamuis imponatur diuinæ Essentiæ, (& ideo de sola essentia dicitur secundum omnes) tamen de eo à quo imponitur fuit controuersia. Quidam enim volunt dicere quod nomina sex generum non prædicant aliquid in Deo, sed comprædicant. Vnde actio non videtur dicere aliquid in agente, sed ab agente. Et huic videtur consonare ratio, quia actio & passio videntur esse eadem. Et iterum huic videtur consonare verbum Boetii de Trinitate quod alia genera rerum nec de Creatore nec de creaturis prædicantur. Ista opinio fuit satis probabilis, & huius fuit Magister, & ideo dicit quod præscientia ratione sciētiæ importat essentiam: sed Creator tantum relationem. Verumtamen illud hodie communiter non tenetur. Dicimus enim Deum esse suam actionem vtputa creationem. Et quoniam essentia est diuina actio, & hoc nomen, *Creator*, imponitur ab actione: ideo non tantum impositum est essentiæ, verum etiam ab essentia: sed illam significat in relatione. Nec Boetius intendit dicere quod talia non prædicantur, sed quod nō prædicantur absolute. Si tamen velimus sustinere Magistrum secūdum communem opinionem, dicamus quod Magister non vult dicere, quod creatio non importet diuinam Essentiā, sed quantum ex vi vocabuli nō dicit Essentiā absolute: sed per modū relationis, siue sub appellatione relatiua. Sed præscientia duo dicit, & scientiam & præcessionem. Ratione scientiæ, dicit essentiam absolutam, vnde manet scientia, re ipsa non manente. Non sic est de creatione, non enim est creatio, nisi etiam sit creatura, & secundum hoc verbum Magistri non habet calumniam.

Opin. Magistri.

Defensio pia pro Magistro.

Si nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem.
Dub. V.

Videtur male dicere, quia scientia nostra ponit rēs, & quando non ponit, non est scientia, sed opinio, vel alia acceptio minus nobilis: ergo cum de nobilitate scientiæ sit ponere rem, videtur multo fortius quod diuina scientia ponat quæ est nobilissima.

Resp. Ad hoc breuiter dicendū quod est scientia qua habeo cognitionem de re, & est sciētia qua scio rem esse. Prima scientia, nec in nobis, nec in Deo ponit existentiā rei in proprio genere: nec de præsenti, nec de futuro: ꝙ patet, quia artifex habet cognitionem faciendi domum quam nunquam faciet. Secundo vero scientia ponit rem tam in Deo quam in nobis: sed in nobis, quia dependet: in Deo, quia connotat: & quantum ad primum modum loquitur Magister quod eadem scientia esset: sed non respectu eiusdem, & respectu tot, respectu quot modo est quantum ad secundum modum.

Inde est etiam, &c.
Dub. VI.

B Vult Magister quod omnia sint Deo præsentia non solum quæ sunt, sed etiam quæ præterierūt. Quo modo ergo intelligitur illud: Aut enim intelligitur de præsentia secundum veritatem, aut de præsentia secundum cognitionem. Primo modo falsum est. Constans enim est quod Antichristus non est in Deo secundum veritatem præsens. Si secūdum cognitionem, quia habet cognitionem præsentium, præteritorum, & futurorum: sed si sic, cum hanc habeat etiam anima: ergo similiter omnia sunt ei præsentia.

Resp. Dicendum quod non omnia dicuntur esse præsentia Deo secundum veritatem existentiæ rerum, sed secundum cognitionē, quia actu cognoscit præsentia, præterita, & futura, & circa actum suæ cognitionis semper est præsentialitas, ita quod nulla successio cognitionis Dei C est in nunc quod complectitur omnem successionem sine mutatione: & ideo omnia sunt ei præsentia ex hac duplici causa. Quamuis autem creatura habeat cognitionem de præsentibus, præteritis, & futuris, quia tamen cognitio eius transit in præteritum, & futurum, & noua generatur cognitio ex rei existentia, ideo non dicitur quod omnia sint præsentia creaturæ, sicut dicitur quod omnia præsentia sunt Deo: & ideo nō ponitur memoria in Deo, quoniam memoria respicit præteritum, vt præteritū, nec tantum in re, sed vt etiam actus illius cognitionis transit in præteritum: sed præscientia non dicit rationem siue actum scientiæ vt futurum, & ideo in Deo conuenienter ponitur.

ARTICVLVS I.

D AD intelligentiam præsentis distinctionis quæritur de ratione diuinæ cognitionis, quæ idea consueuit appellari. Primo quæritur, vtrum in Deo sit ponenda ratio idealis. Secūdo dato quod sic, quętitur vtrum habeat pluralitatem secundum rem. Tertio, vtrum habeat pluralitatem secundum rationem. Quarto, vtrum habeat pluralitatem secundum numerum vniuersalium, an singularium. Quinto, vtrum habeat pluralitatem secundum numerum finitum vel infinitum. Sexto, vtrum in ideis sit pluralitas secundum numerum ordinatum vel confusum.

QVÆSTIO I.

An ponere sit Ideas in Deo.

E *Alex. Alens. 1. p. q. 23. Memb. 4. art. 1.*
S. Tho. 1. p. q. 15. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 36. q. 2. art. 1.
Et de Verit. q. 3. art. 1.
Scot. 1. Sent. dist. 35. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 36. p. 2. q. 1.
Henricus Quol. 7. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 36. art. 2. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 36. q. 1. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 35. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 47. q. 1.

VTrum in Deo sit ponere ideas. Et quod sic, ostenditur primo auctoritate August. lib. 83 q. quod ideæ

Fundamenta. Quæst. 40. a medio.

sunt formæ æternæ & incommutabiles, quæ in diuina intelligentia continentur. Ex his tribus conditionibus concluditur, quod idea sit in Deo.

ITEM ratione ostenditur sic. Omne agens rationabiliter non à casu vel ex necessitate, præcognoscit rem antequam sit: sed omnis cognoscens habet rem cognitam vel secundum veritatem, vel secundum similitudinem: sed res antequam sint, non possunt haberi à Deo secundum veritatem: ergo secundum similitudinem: sed similitudo rei per quam res cognoscitur & producitur, idea est ergo, &c.

ITEM omne quod determinate ducit in alterũ cognoscẽdum, habet penes se similitudinem cogniti, vel ipsum est eius similitudo: sed speculum æternum mentes se videntium ducit in cognitionem omnium creatorum, sicut dicit Augustinus, quod rectius ibi cognoscunt quam alibi: ergo restat quod in eo resident similitudines: & constat quod sunt in eo sicut in cognoscente: quia non tantum aliis repræsentat, sed sibi: sed hæc est tota ratio ideæ: ergo, &c.

Aug. 11. de Ciu. Dei. c. 29. to. 5.

ITEM quia res à Deo producuntur, ideo sunt in Deo tanquam in efficiente, & Deus verissime est efficiens: similiter quia ab ipso finiuntur, ideo verissime est finis: ergo pari ratione, quia ab ipso cognoscuntur & exprimuntur, per seipsum Deus est verissime exemplar: sed exemplar non est nisi in quo sunt rerum exemplatarum ideæ: ergo, &c.

Ad oppositum. Ca. 7. à medio.

1. CONTRA per Dion. de diu. nom. Cognoscit diuinus intellectus, sed ex seipso & per seipsum, non secundum ideam singulis innitens: sed secundum vnam excellentiæ causam omnia noscens & continens: ergo Deus singula non cognoscit per ideam.

2. ITEM ratione videtur: quia idea dicit rationem similitudinis, & similitudo dicit rationem conuenientiæ: Dei autem ad creaturam cum sit summa distantia, nulla est ibi conuenientia: aut si est, minima est: ergo aut nulla similitudo, aut minima: aut ergo non est idea in Deo, aut si est, secundum rationem imperfectam est: sed nihil imperfectum ponendum est in Deo: ergo, &c.

3. ITEM nobilissimus modus cognitionis est Deo attribuẽdus: sed cognitio per rei essentiam est nobilior quam per similitudinem rei: ergo Deus cognoscit per essentiam rei, non per similitudinem: sed idea est similitudo, non essentia rei: ergo, &c.

4. ITEM idea non est necessaria nisi ad dirigendum in cognoscendo, & regulandum in operando: sed nihil indiget dirigente vel regulante nisi quod potest errare & deuiare, Deus autem nullum horum habet: ergo frustra ponuntur in Deo ideæ.

CONCLVSIO.

Deus habet rationes, atque similitudines omnium rerum quas ipse cognoscit: quæ similitudines ideæ à Theologis, & à Philosophis nuncupantur.

Opinio aliorum.

RESP. ad Arg. Dicendum quod circa hoc duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quod Deus non cognoscit secũdum rationem ideæ, sed secundum rationẽ causæ. Et ponunt simile, sicut si punctus cognosceret suã virtutem, cognosceret lineas, & circumferentiam. Similiter si vnitas haberet potentiam cognitiuam per quam conuerteret se supra se, cognosceret omnes numeros. Per hũc modũ dicunt in Deo esse. Quoniã enim Deus virtutẽ habet producendi omnia, & cognoscit totam suam virtutẽ: ideo cognoscit omnia. Et hoc dicunt Dionysium sensisse cum dixit quod nõ secundum ideam, sed secundũ vnam excellentiæ causam cognoscit omnia. Sed hæc positio nõ potest stare. Primum quidẽ, quia Deus cognoscit nõ per collationem deueniendi à principio ad principiatũ, sed simplici aspectu. Et iterum, omne cognoscẽs inquantum huiusmodi, simile est cognoscibili: ergo habet eius similitudinẽ, vel ipsum est similitudo. Rursus, omnis cognoscens ideo distincte producit, quia distincte cognoscit, nõ econuerso: ergo ratio producendi nõ est ratio cognoscendi. Et iterum, aliqua cognoscit quæ ab ipso non sunt. Propter hæc & similia, est aliter dicendum. Ideo est alia positio, & secundum Sanctos, & secundum Philosophos, quod Deus cognoscit per ideas, & habet in se rationes, & similitudines rerum quas cognoscit: in quibus non tantum ipse cognoscit, sed etiam aspicientes in eum: & has rationes vocat Augustinus ideas, & causas primordiales.

Dionys. de diuinis nominib. c. 7. in med.

Opinio propria.

Idea quid.

AD intelligentiam autem obiectorum, intelligendum quod idea dicitur similitudo rei cognitæ. Similitudo autem dupliciter dicitur. Vno modo secũdum conuenientiam duorum in tertio, & hæc est similitudo secundum vniuocationem. Alio modo est similitudo secundũ quod vnum est similitudo alterius, & hæc similitudo non concernit conuenientiam in aliquo communi, quia similitudo seipsa est similis, non tertio, & hoc modo dicitur creatura similitudo Dei, vel econuerso Deus similitudo creaturæ. Hoc modo sumendo similitudinem, similitudo est ratio cognoscẽdi, & hæc dicitur idea. Sed aliter est in nobis, aliter in Deo. In nobis quidem ratio cognoscẽdi est similitudo, cognitum est veritas. Nam in nobis est similitudo accepta & impressa ab extrinseco, propter hoc quod intellectus noster respectu cogniti, est passibilis, & non actus purus: ideo fit in actu per aliquid cogniti, quod est similitudo eius. In Deo autem est econuerso, quia ratio cognoscẽdi est ipsa veritas: & cognitum est similitudo veritatis, scilicet ipsa creatura. Et quia ratio cognoscendi consistit in ipsa veritate prima, ideo ratio cognoscendi in Deo est summe expressiua. Et quoniam omne id quod summe exprimit, perfectissime assimilat cognitum assimilatione competente cognitioni, ideo patet quod ipsa veritas, ex hoc quod facit cognoscere, est similitudo expressiua, & idea. Econtrario est in nobis, quia eo ipso quod est similitudo, facit cognoscere. Ex his patent obiecta.

1. QVOD enim obiicitur quod non est secundũ ideam singulis innitens, dicendum quod Dionysius ex hoc non vult remouere rationem ideę à Deo, sed vult dicere quod non sic est similitudo, & differentia idearum secundum singula, sicut in nobis.

2. AD illud quod obiicitur quod nulla est conuenientia, vel minima, dicendum quod est similitudo vniuocationis siue participationis, similitudo imitationis, & similitudo expressionis. Similitudo participationis, nulla est omnino, quia nihil est commune. Similitudo imitationis est modica, quia in modico potest finitum imitari infinitum, vnde semper maior est dissimilitudo quam similitudo. Similitudo vero expressionis est summa, quia causatur ab intentione veritatis, vt visum est, quæ est ipsa expressio, ideo Deus summe omnia cognoscit.

3. AD illud quod obiicitur tertio quod nobilior est cognitio per essentiam, dicendum quod est similitudo causata à veritate rei extra, & de hac verum est quod nunquã ita perfecte exprimit rem, sicut ipsa res, si præsentialiter esset apud animã, & hac similitudine nõ cognoscit Deus. Et alia similitudo, quæ est ipsa veritas expressiua cogniti: & eo similitudo quo veritas: & hæc similitudo melius exprimit rem quam ipsa res seipsam exprimat, quia res ipsa accipit rationem expressionis ab illa, & secundum hanc est perfectior cognitio, & hac cognoscit Deus.

4. AD illud quod obiicitur quod idea est ad regulãdum & dirigendum, dicendum quod regulari & dirigi potest esse dupliciter, aut per regulam differentem à directo & regulato, & hæc ponit imperfectionem & possibilitatem erroris. Aut per regulam, quæ est idem quod regulatum, & hæc ponit impossibilitatem erroris. Quia enim regula errare non potest, & Deus est ipsa regula, & idea, ideo impossibile est eum errare, & sic patet quod idea in Deo non ponit defectum & imperfectionem, sed complementum.

QVÆSTIO II.

An vnam, vel plures Ideas ponere sit in Deo.

Alexand. Alensis 1.p.q.23.Memb.4.art.1.§.1.
S. Tho. 1.p.q.15.art.2.
Et 1.Sent.dist.36.q.2.art.3.
Et de Verit.q.3.art.2.
Ægid.Rom. 1.Sent. dist.36.p.2.q.2.
Henricus Quol.9.q.2.
Richard.1.Sent.dist.36.q.3.art.2.
Thom. Argent.1. Sent.dist.36.q.1.art.2.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.35.q.2.
Franciscus de Mayr.1. Sent.dist.47.q.2.

Ad oppositum. *Lib.83.q.q.46.to.4.* VTrum sit ponere pluralitatem in Ideis secundum rē. Et quod sic videtur, quia Augustinus dicit quod ideæ sunt formæ æternæ & incommutabiles: sed si sunt formæ, sunt plures: & cū forma dicat ipsum quod est idea absolute, tunc videtur quod sint plures secundū id quod sunt absolutæ.

2. ITEM idea est similitudo exprimens ideatum secundum totum: sed quæcunque vni & eidem secundum totum sunt similia, nullo modo differunt ab inuicem: ergo si idea omnium secundum id quod est, esset vna, tunc omnia essent indifferentia.

3. ITEM si idea est vnum quid, aut vna communis, aut vna propria similitudo. Si vna communis: ergo per ipsam nunquam res distinguūtur. Si vna propria: ergo per ipsam nunquam plura cognoscuntur.

4. ITEM si idea est ratio cognoscendi: cum vnūquodq; cognoscens cognoscat secundum exigentiam rationis cognoscendi: ergo si idea est vnum quid, cum in vno nō cadat distinctio, Deus non cognoscit res distinctè, sed indistinctè.

Fundamenta. CONTRA: Augustinus 6. de Trinitate: Filius est ars quędam omnipotentis Dei plena omnium rationum viuentium, & omnia in ipso vnum sunt.

ITEM quod perfectius est, Deo est attribuendum: sed perfectius est vno posse cognoscere plura, & operari quā pluribus. ergo Deo est attribuendum: ergo Deus vna idea cognoscit.

Aristot. 2. Physi.cont. 68. ITEM in omni genere causæ, status est in vno simplici, vtpote in genere efficientis & finis: ergo cum Deus sit exemplar in quo est omnimode status: ergo in Deo est summa vnitas: sed exemplar quod continet multa non est omnino vnum & simplex, ergo in diuino exemplari nō est nisi vna idea secundum rem.

CONCLVSIO.

Idea in Deo cum secundum rem sit ipsa diuina veritas, non plurificatur realiter, sed re ipsa omnes ideæ sunt vnum.

RESP. Ad Arg. Ad intelligentiam prædictorum est notandum quod hic fuit duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod ideæ in Deo secundum rem habent distinctionem. Dixerunt enim quod est considerare vniuersitatem formarum in Deo, in anima, & in mundo, siue in materia. Et in materia siue in vniuerso, habent distinctionem, & compositionem, & oppositionem, quia sunt ibi materialiter. In anima vero humana habent distinctionem & compositionem, sed non habent oppositionem: & hoc quia sunt ibi aliquo modo spiritualiter: non tamē omnino, quia sunt à rebus extra: ideo est compositio: differunt enim ab anima. In Deo habent distinctionem, sed non compositionem, nec oppositionem propter summā simplicitatem. Et quamuis in Deo sint distinctæ, sunt tamen vnum exemplar, sicut plures formæ particulares in sigillo faciunt vnum sigillum. Sed ista positio quamuis in sui initio videatur probabilis, in fine tamen continet errorem. Nam si in Deo esset ponere ideas realiter differentes siue distinctas, tunc esset ibi alia pluralitas realis quam

A sit pluralitas personalis: quod abhorrēt aures pię. Si dicas quod non est pluralitatem absolutam ponere, sed respectiuam, tunc quæro de illo respectu, aut est aliquid, aut nihil. Si nihil: nulla est ibi realis distinctio. Si aliquid: non est dare nisi diuinam essentiam: sed omnia essentialia in Deo vnum sunt. Et ideo est alia positio, quod ideæ sunt vnum secundum rem: & hoc patet sic: Idea in Deo dicit similitudinem, quæ est ratio cognoscendi: illa autem secundum rem est ipsa diuina veritas, sicut supra monstratum est: & quia illa est vna, patet quod per eam omnes ideæ vnum sunt. Et hoc dicit Augustinus expresse, quia in illa arte omnia sunt vnum. *Li.6. de Tr. c.10.to.3.*

S.Bon. consentit S. Tho. 1. contra gent.ca. 52. 1. AD illud ergo quod obiicitur quod sunt formæ, dicendū quod forma duplex est, scilicet forma quæ est perfectio rei, & forma exemplaris. Et Augustinus accipit ideas in ratione formę pro forma exemplari: vtraq; tamen B relatiue dicitur: illa ad materiam quam informat, sed ista ad exemplatum: & ideo quia forma dicitur vt ad alterū, sicut similitudo: quando dicuntur plures formæ, non ex hoc notatur quod in ideis sit pluralitas secundum rem, siue secundū id quod sunt, sed secundum id ad quod sunt, id est, ad ea quæ sunt extra, scilicet ratione cōnotatorum, vt sunt ipsa ideata.

2. AD illud quod obiicitur quod idea est similitudo exprimens secundum totum: ergo, &c. Ad hoc est vnus modus dicendi quod idea non dicit similitudinem aliquam per quam cognoscens assimilatur aliis, sed cui multa assimilātur, & multa possunt assimilari vni: sicut si à forma sigilli eadem fiat expressio figuræ in cera, possunt esse ab eadem forma vna multæ, & varię impressiones secundum quod sigillum magis & minus imprimitur. Sic in Deo in- C telligunt: quoniam multitudo in rebus venit secundum gradus, & approximationem ad ipsum esse diuinum. Sed illud non sufficit dicere: quia Deus facit omnia diuersa secundum formam, non tantum secundum gradum & dignitatem: & illa cognoscit per vnum secundum rem: quod quidē est similitudo cogniti. Si tu dicas quod hoc est, quia Deus seipso cognoscit, sicut seipso agit: ideo sicut vno agit multa, ita vno cognoscit multa. Adhuc non est solutum: quia adhuc manet quæstio, quo modo ipse Deus possit assimilari multis. Propter hoc dicendū quod similitudo quædam est secundum proprietatem generis: & de hac non est dubium quod non potest esse vna plurium genere differentium: & hæc est similitudo quæ exprimitur & causatur à re generis determinate. Alia est si- D militudo simpliciter extra genus: & hæc quia ad hoc genus non artatur, qua ratione est huius, eadem ratione est & illius: & qua ratione est huius secundum partem, eadem ratione secundum totum: & talis similitudo est diuina veritas, & idea in Deo. Si tu quæras, quo modo hoc possit intelligi. Aliqualiter intelligi potest, quamuis non possit aptari omnino simile. Cum enim illa similitudo sit actus purus, & ipsa veritas, sicut dictum est, & omnia alia cognoscibilia quantumcunque nobilia secundū id quod sunt, comparentur ad ipsam per modum possibilis, sicut vnum secundum formam potest assimilari pluribus, secundum materiam diuersis: sic in proposito, vna realis similitudo potest esse omnium cognoscibilium: Et potest poni exemplum in luce aliquo modo: quę vna secundum numerum exprimit multas & varias species colorum. E In cognitione autem nostra, quoniam se habet per modum possibilis respectu cogniti, & quodam modo informabilis ab illo, non potest inueniri similitudo, imo inuenitur dissimilitudo: & ideo aspiciendo ad cognitionem nostram videtur nobis in Deo non esse intelligibile.

3. AD illud quod quæritur, vtrū illa similitudo sit propria vel communis, dicendum quod Deus non dicitur causa vniuersalis, nec particularis simpliciter: sed aliquid habet de nobilitate causæ vniuersalis, quia potest in plurimos effectus. Similiter aliquid de causa particulari, quia immediate & sufficienter potest in effectum quemlibet. Sic in cognitione Dei intelligendum quod nec omnino est in vniuersali, nec omnino in particulari. Similiter de similitudine & idea intelligendum est, quod communis

est quantum ad indifferentiam, & amplitudinem: propria vero quantum ad discretissimam expressionem. Ratio huius est, quia est similitudo exprimens, non impressa, nec expressa. Quia omnino exprimens: ideo summe exprimit, & secundum omnes conditiones. Et rursus, ex hoc quod non est expressa, ideo non est artata nec limitata, sed extēdit se ad omnia, sicut diuina essentia: quamuis tota sit in vno, non tamen sic est in vno, sic quod non sit in alio.

4. Ad illud quod obiicitur vltimo quod cognoscit secundum exigentiam rationum, dicendum quod sicut ratio cognoscēdi est vna, & tamen plura cognita distinctissime repræsentat secundum proprias conditiones: sic diuina cognitio, quantum ad modum cognoscendi qui est in ipsa, est vna, & simplex, non distincta: sed in comparatione ad obiectum distincte cognoscit. Quando ergo dicitur: Deus cognoscit omnia distincte, si distinctio ponitur in cognitione per comparationem ad cognoscentem, falsa est: si autem per comparationem ad cognitum, sic habet veritatem.

QVÆSTIO III.

An Ideæ plures sint secundum rationem.

Richard. 1. Sent. dist. 36. art. 2. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 47. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 35. q. 3.

Fundamenta. *Lib. 83. q. q. 46. 10. 4.* VTrum in ideis sit pluralitas secundum rationem. Et quod sic, ostenditur hoc modo: August. lib. 83. quæstionum dicit: Alia ratione conditus est homo, alia equus: ergo si idea dicit ipsam rationem cognoscendi, necesse est quod plurificetur secundum rationem.

Aug. ibid. Item hoc ipsum ostenditur ex modo loquendi & diffiniendi: quia August. loquitur in plurali, & diffinit in plurali ipsas ideas, dicens quod sunt formæ: ergo plurificantur re, vel ratione: sed non re, ergo ratione.

Item idea dicit similitudinem ad cognitum: sed similitudo quamuis in Deo sit quid absolutum, habet tamen modum dicendi ad alterum, siue respectum: sed plurificatio similitudinis relatiuæ est à re cui assimilatur: ergo cū res ideatæ sint plures, ideæ sunt plures secundum rationem dicendi.

Item Deus antequam res producat, distincte cognoscit, & actu: sed non est distinctio in Deo cognoscente, nec in cognito: ergo oportet quod sit in ratione cognoscendi.

Ad oppositum. 1. Contra: Si est plurificatio secundum rationem, cum non sit re, tunc videtur illa pluralitas non esse aliud quam vanitas.

2. Item si est in hoc nomine, *idea*, pluralitas, aut ratione eius quod est, aut ratione eius ad quod est. Non ratione eius quod est: quia est diuina essentia. Si ratione eius ad quod est: ergo cum verbum, & exemplar, & ars dicant respectum ad creaturam, saltem secundum nomen debent plurificari, quod tamen falsum est.

3. Item si ideæ sunt plures, non propter significatum, sed propter connotatum: tunc quæro, aut connotatum illud est æternum, aut temporale. Si æternum: ergo videtur quod plura sint ab æterno. Si temporale: ergo videtur quod idea non dicatur de Deo nisi ex tempore, sicut nec Dominus nec Creator dicuntur nisi ex tempore.

4. Item ideæ si sunt plures propter ideata: aut ergo secundum esse quod habent ideata in Deo, aut in proprio genere. Si propter esse quod habent in Deo:

Contra: In Deo sunt vnum, ergo ratione illius esse, non possunt dici plures. Si propter esse quod habent in proprio genere: sed non habent nisi ex tempore: ergo vel ideæ non sunt plures nisi ex tempore, vel temporale est causa æterni: quorum vtrumque est inconueniens.

5. Item idea aut dicit aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo nec pluralitatem habet, nec vnitatem. Si aliquid dicit: ergo si sunt plures ideę, sunt plures res: ergo si plures ideę sunt ab æterno, plures res sunt ab æterno: sed non plures res personaliter, quia idea non dicit quid personale, ergo plures essentialiter.

Conclusio.

Idea cum sit similitudo rei cognitæ, mediumq; inter cognoscens & cognitum, plurificatur in Deo secundum rationem, licet non re ipsa.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sicut patet ex prædictis, quamuis in Deo nullus sit respectus ad creaturam à parte rei, tamen contingit ipsam essentiam significari in respectu ad creaturam per multa nomina. Nec tamē hoc nomen siue vocabulum, *Idea*, est vanum. Intelligendum igitur est quod hoc nomen, *idea*, significat diuinam essentiam in comparatione, siue in respectu ad creaturam. Idea enim est similitudo rei cognitę. Quę quamuis in Deo sit quid absolutum, tamen secundum modum intelligendi dicit respectum medium inter cognoscens & cognitum. Et quamuis ille respectus secundum rem plus se teneat ex parte cognoscentis, quia est ipse Deus, tamen ratione intelligendi siue dicendi, similitudo plus se tenet ex parte cogniti. Et quoniam cognoscens est vnum, & cognita sunt multa. Ideo omnes ideæ in Deo sunt vnum secundum rem: sed tamen plures secundum rationem intelligendi siue dicēdi. Vnde concedendæ sunt omnes rationes in Deo esse vnum quid: sed non vnam ideam siue rationem, sed plures. *Dist. 30.*

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod isti rationi nihil subest ex parte rei, dicendum quod falsum est, quia respectui subest ex parte Dei essentia, non respectus: ex parte vero creaturæ subest verus respectus, & ideo respectus ille signatus non inducit falsitatem: sic pluralitati respectuum; quamuis non subsit pluralitas ex parte Dei, subest tamen ex parte connotatorum, vnde respectus ille sic plurificatus non habet falsitatem nec vanitatem.

2. Ad illud quod obiicitur quod verbum & ars dicunt respectum, dicendum est quod dicunt: sed aliter quam idea vel ratio, quia idea siue ratio cognoscendi plus se tenet secundum rationem intelligendi ex parte cogniti. Similitudo enim secundum quod huiusmodi non dicit respectum ad id in quo est, sed cuius est: sed verbum plus se tenet à parte dicentis, similiter & ars & exemplar ex parte producentis: & quia multa sunt cognita & vnum cognoscens, ideo ideæ sunt plures, & ars tantum vna. Vel aliter, ratio & idea dicunt respectum ad res inquantum distinctæ sunt, non sic alia vocabula.

3. Ad illud quod obiicitur quod connotata sunt plura ab æterno, dicendum quod pluralitas est in ideis ratione connotatorum, sed de connotatis est loqui dupliciter, aut inquantum sunt, aut inquantum connotata. Inquantum sunt, sic sunt solum ex tempore: inquantum autem connotantur, sic possunt connotari & æternaliter, & temporaliter. Æternaliter, quando respectus importatur in habitu, sicut per hoc nomen *prædestinatio*, ideo prædestinatio est æterna, quia connotat effectum non in actu, sed in habitu. Tēporaliter vero, quando respectus importatur in actu, sicut per hoc verbum *creare*. Quoniam ergo sic cōnotātur tēporalia, vt futura sunt, & futura sunt multa, ideo connotantur vt multa: sed tamen sic connotata, quamuis ab æterno connotentur, non tamen sunt ab æterno, sed ex tēpore. ita multitudo cōnotatorum quamuis ab æterno dicatur, tamen non ponit realem multitudinem nisi ex tempore.

4. Ad illud ꝙ quęritur, vtrum secundū esse ideatorū sint ideæ plures, dicendū ꝙ sic, secundū esse ꝙ habituræ sunt res ideatæ in proprio genere: & q̄uis illud nō habeāt nisi ex tempore, tamen ab æterno fuerunt habituræ, & ideæ sunt rerum, vt futuræ sunt: ideo intelliguntur non tantū plures ex tēpore, verū etiā ab æterno. Sic dicitur prędestinationē fuisse ab ęterno, & reprobationē, nō ratione ei⁹ ꝙ fuit

fuit ab æterno, sed ratione eius quod futurum erat ex tempore.

5. Ad illud quod obiicitur, si plures ideæ, ergo plures res, dicendum quod idea non dicit tantum quid est, sed respectum ad id quod futurum est, vel etiam potest esse: & ratione illius respectus recipit plurificationem. Et quia ille nihil ponit in actu, sed solum in potentia, hinc est quod pluralitas idearum æterna non ponit aliquam pluralitatem actualem, sicut non ponitur si dicatur quod potest facere plura. Sed hoc nomen, *Res*, absolute importat quod dicit: & ideo cum dicit plures res esse, ponitur pluralitas in actu, & ideo argumentum non valet, & ideo est ibi quid, & simpliciter. Sicut si dicatur plura sunt possibilia Deo, vel plura sunt cognita, ergo plura sunt. Sic nec valet, plures ideæ sunt, ergo plures res sunt, quia ideæ non sunt plures ratione eius quod sunt, sed ratione eius ad quod sunt.

QVÆSTIO IV.

An ideæ plurificentur in Deo secundum plurificationem ideatorum in specie tantum, vel etiam in indiuiduis.

S.Thom.1.p.q.15.art.3.
Et 1. Sent. dist.26.q.2.art.3.
Et de Verit. q.3. art.4.5.6. & 7.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist.36. q.4.
Richard.1. Sentent. dist.36. art.2.q.4.
Franciscus de Mayr.1.Sent. dist.47. q.4.
Steph. Brulef.1. Sent.dist.35.q.3.

Fundamenta. *Aug.lib.83. q.46.*

VTrum ideæ plurificentur per comparationem ad ideata secundum multitudinem ideatorum quantum ad diuersitatem vniuersalium, vel singularium. Et quod singularium videtur, quoniam per ideas est ratio distinguendi: sed Deus non tantum distinguit vniuersale ab vniuersali, sed etiam singulare à singulari. Sed quia distinguit vniuersale ab vniuersali, ideo habet plurium vniuersalium ideas & rationes. Vnde alia ratione conditus est equus, alia ratione conditus est homo: ergo, &c.

Item cognitio rei verissima, est rei secundum totalitatem, sed singulare aliquid addit supra vniuersale: ergo cum Deus totum cognoscat, non tantum habet ideam vniuersalis, sed etiam super additi, scilicet singularis, similiter & alterius singularis: ergo si addita sunt diuersa secundum rationem, siue multitudinem idealem, &c.

Item Deus quosdā ex hominibus prædestinat, quosdam reprobat: sed alia ratione quosdam prædestinat, & alia ratione quosdam reprobat: ergo secundum aliam rationem & ideam sunt præsciti, & prædestinati in Deo: sed hæc est diuersitas indiuidualis, siue numeralis: ergo, &c.

Item idea multiplicatur in diuinis ratione respectus & relationis ad ideatum: ergo multiplicato vno, multiplicatur & reliquum: & cum homo qui est ideatum multiplicetur in diuersis indiuiduis secundum rem, multiplicabitur idea respectu illorum secundum rationem.

Ad oppositum. *Epist.115. tom.2.*

1. Contra per Augustinum ad Nebridiū: Dico quantum ad hominem faciendum pertinet, tantum quandam hominis nō meam, vel tuam, ibi esse rationem: ergo multiplicatio vel distinctio ideatorum attenditur solum secundum diuersitatem vniuersalium.

2. Item artifex creatus per vnam ideam producit multa: ergo cum hoc sit nobilitatis, Deus per vnam ideam re, & ratione multa, diuersa numero producit.

3. Item singulare vt singulare, est compositius vniuersali: ergo si est idea in Deo singularis vt singularis, tunc ergo est vna idea altera simplicior, sed hoc est inconueniens: ergo, &c.

Aristot.1. Physic.in proœm.

4. Item singulare magis proprium est quam vniuersale: si ergo in Deo est idea vniuersalis vt vniuersalis, & singularis vt singularis, ergo vna idea cōmunis, altera propria: sed cōmune prius est & simplicius est, quā propriū: ergo vna idea est altera prior, & simplicior: ergo in Deo est ponere ordinem, & compositionem essentialem, &c.

Conclvsio.

Ideæ, non solum quo ad ipsum vniuersale, sed respectu etiam singularium plurificantur.

Resp. Ad arg. Dicendum quod idea in Deo secundum rem est diuina veritas, secundum rationem est similitudo cogniti. Hæc autē similitudo est ratio expressiua cognoscendi nō tantum vniuersale, sed etiam singulare, quamuis ipsa non sit vniuersalis nec singularis, sicut nec Deus: & ideo non tantum est similitudo vniuersalis vt vniuersale est, sed etiam singularis vt singulare: & ideo quia similitudo est vtrorumque, non solum multiplicatur secundum multitudinem vniuersalium, sed etiam singularium. Et hoc est quod dicit Augustinus ad Nebridium, dico quantum ad hominem faciendum pertinet, hominis tantum esse rationem: quantum vero ad ordinem temporis, varias hominum rationes in illa sinceritate viuere. *Aug tom.2. epist.115.*

1. Ex hoc patet solutio illius verbi Augustini, quia Augustinus dicit quod quamuis vniuersalis vt vniuersale est, vna sit idea: tamen singularium vt singularia, sunt plures. Vnde ibidem dicit quod si quis velit facere angulum, sufficit habere anguli rationem. Si quis autem velit pingere quadrangulum, necesse est quod rationem habeat quatuor angulorum. *Aug. ibidē.*

2. Ad illud ergo quod obiicitur quod artifex creatus producit multa per vnam ideam, dicendum quod hoc facit per applicationem ipsius ad diuersas materias. Vnde si habet solum ideam vnam, impossibile est intelligere ꝙ secūdum illam simplici aspectu cognoscat diuersa: Deus autem simplici aspectu cognoscit singularia vt diuersa, ita quod secundum totum & secundum proprias differentias & proprietates, ideo non est simile.

3.4. Ad illud quod obiicitur de compositione, & prioritate, dicendum quod nec secundum rem, nec secundū rationem oportet, quod idea habeat ideati proprietates. Nam rei corporalis est similitudo spiritualis, & compositi est similitudo, simplex etiam in creaturis: ideo non oportet quod vna idea sit simplicior vel prior. Similitudo tamen secundum rationem intelligendi, habet proprietatem ideati secundum distinctionem, tum propter correlationem, quia oportet quod vno relatiuorum multiplicato multiplicetur & reliquum, saltem secundum rationem vbi est relatio secundum rationem: tum etiam, quia similitudo illa est ratio exprimendi, & distinguendi, & ideo quamuis recipiatur proprietas distinctionis, non oportet tamen de aliis.

QVÆSTIO V.

An Ideæ in Deo sint finitæ, vel infinitæ numero.

Richard.1.Sent.dist.36.art.2.q.5.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.35.q.5.

VTrum in Deo sit ponere multitudinem idearum secundum numerum finitum vel infinitum. Et quod secundum numerum infinitum, videtur Augustinus 9. de Ciuitate Dei. Vna est sapientia, in qua infiniti sunt thesauri omnium rerum intelligibilium. Fundamenta. *Ca.20.to.5.*

Item Augustinus 6. de Trinitate dicit quod Filius est ars plena omnium rationum viuentium: sed cōstat quod ars illa est infinita: ergo non impletur nisi infinitis, ergo sunt ibi infinitæ rationes. *Li.6. de Tr. c.10.to.3.*

Item ratione videtur, quia constat quod Deus cognoscit omnes species numeri, ergo omnes habent ideas in Deo: sed species numeri sunt infinitæ: ergo, &c.

Si dicas quod sunt infinitæ species quo ad nos, non secundum rem.

Contra: Ponatur quod omnes species numeri sint in re: hoc posito, de necessitate sequitur quod infinita simpliciter actu sint: ergo si omnium specierum numeri sunt in Deo ideæ, & sunt infinitæ actu, patet, &c.

A ITEM Deus potest infinita producere: sed nihil potest producere cuius non habeat cognitionem & ideam: ergo habet ideas infinitorum: sed plurium sunt ideæ plures: ergo infinitorum sunt infinitæ.

ITEM omnibus finitis possunt excogitari plura: quia omni finito potest excogitari aliquid maius: sed nec Deus, nec homo habet plura cogitare his quæ Deus cognoscit, quia tunc Dei scientia non esset summa: etsi hoc, cum cognoscat per ideas, patet, &c.

Ad oppositum. *Lib. 12. c. 18. tom. 5.*

1. CONTRA per Aug. de ciuitate Dei: Quidquid scitur, scientis comprehensione finitur: sed constat quod rationes cognoscendi sciuntur: ergo finiuntur: sed quæcunq; finiuntur, sunt finita: ergo, &c.

2. ITEM multitudo idearum est secundum multitudinem ideatorum: sed constat omnia alia à Deo de necessi-
B tate esse finita actu: ergo similiter & ideas.

3. ITEM vbi est infinitas, ibi est confusio & inordinatio: sed in exemplari æterno nulla cadit confusio & inordinatio: ergo, &c.

4. ITEM ponere infinitatem actu in creatura, est ponere imperfectionē. Vnde omne creatum eo est finitum quo perfectum: sed omnis conditio imperfectionis est à Deo releganda: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Ideæ cum sint rationes cognoscendi in Deo, cuius sapientiæ non est numerus, infinito numero poni non debent.

Ps. 146. a

RESP. ad arg. Dicendum quod sicut dicitur in Psalmo: Diuinæ sapientiæ non est numerus: ac per hoc nec rationum per quas diuina sapientia cognoscit: & quoniā non habent numerum, non sunt numerabiles, ideo non sunt
C in numero finito. Et concedendæ sunt rationes & auctoritates ad hoc inductæ.

1. AD illud quod obiicitur quod omne scibile est finitum, dicendum quod omne scibile per comprehensionem est finitum comprehendenti: rationes autem æternæ per comprehensionem à solo Deo sciuntur: ideo soli Deo sunt finitæ, sed quemadmodum non sequitur: Hoc ęquatur infinito, ergo est finitum, imo est ibi quid & simpliciter, & potius sequitur oppositum, ergo non est finitum: sic etiam in proposito iudicandum. Rationes autem illæ non sunt comprehensibiles ab aliquo intellectu finito: ideo patet illud.

2. AD illud quod obiicitur quod multitudo idearum est à multitudine ideatorum, dicendum quod sicut dictum est, non venit à multitudine ideatorum inquantū creata,
D sed inquantum connotata: idea autem ideatum connotat non secundum actualem existentiam, sed solum secūdum potentiam: & quia Deus potest facere infinita, quāuis nunquam faciat nisi finita, ideo ideæ vel rationes cognoscēdi sunt in Deo infinitæ, quia non tantum sunt entium vel futurorum, sed omnium Deo possibilium. Nihil enim potest Deus quod non actu cognoscat.

3. AD illud quod obiicitur quod infinitas ponit confusionem, dicendum quod est ponere infinitatem secūdum diuersitatem realem: & sic priuat & distinctionem & ordinem si ponatur actu: sed multitudo idearum non est rerum diuersarum, sed dicit immensitatem diuinę veritatis in exprimendo & cognoscendo omne quod est Deo possibile: & hoc quidem secundum rem & actum, est vnum:
E ideo non est confusio.

4. AD illud quod obiicitur quod imperfectionis est infinitas in creatura, dicendum quod quamuis sit imperfectionis in creatura, non tamen est in Creatore, quia est intelligere infinitatem per defectum, & per excessum. Infinitas per defectum, potest esse in creatura vt in materia, & hoc est imperfectionis: hoc aūt nullatenus est in Creatore. Infinitas autem per excessum non potest simpliciter esse in creatura, quoniam habet esse creatum, & compositum, & limitatum: Deus autem nihil horum habet, & ideo habet infinitatem, & hoc est summæ perfectionis.

* * *

QVÆSTIO VI.

An Ideæ ordinem habeant.

Scot. in Reportatis 1. Sent. dist. 36. q. vnica.
Richardus 1. Sent. dist. 36. q. 6. art. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 35. q. 8.
Io. Baccon. 1. Sent. dist. 36. q. vnica.

VTrum in ideis sit ponere numerum ordinatum. Et quod sic, videtur per Augustinum: Alia ratione cōditus est homo, quam equus, quia alius est homo, alius equus: ergo cum homo sit nobilior equo, pari ratione nobiliori idea, vel ratione est conditus homo quam equus: sed vbi est magis nobile & minus, ibi est ordo: ergo, &c.

Ad oppositum. *Lib. 83. q. 46. to. 4.*

2. ITEM: Sicut Deus per ideas cognoscit, & producit res distinctas, ita cognoscit, & producit res ordinatas: ergo sicut ponitur pluralitas in ideis ex pluralitate cognitorum, & ideatorum, ita debet poni ordo ex ordine.

3. ITEM: Vbi est pluralitas, siue distinctio, aut est ordo, aut inordinatio: sed in Deo non cadit inordinatio, nec cōfusio: ergo in Deo habent ordinem.

CONTRA: Ideæ sunt plures, quia per eas Deus distincte cognoscit: sed Deus non cognoscit vnum post aliud, sed omnia simul: ergo ideæ habent in Deo simultatem.

Fundamenta.

ITEM: Si est ordo, aut ergo prioritatis, aut dignitatis, aut originis. Non prioritatis: quia tunc esset vna idea altera posterior, quod est inconueniens dicere. Non nobilitatis, quia quælibet in Deo est summe nobilis. Non originis, quia si vna de altera oriretur, tunc esset ibi vere distinctio secundum rem, ergo nullo modo, vt videtur, est in eis ordo.

ITEM: Omnis infinitas aut omnino priuat ordinem, aut tollit perfectionem ab ordine, quia tollit statum, & complementum: sed in ideis est infinitas, vt visum est in alio problemate: ergo aut nullus ordo, aut incompletus: sed non incompletus, ergo nullus.

CONCLVSIO.

Inter ideas nullus est ordo, cum vna non sit altera prior, nec nobilior, nec vna originetur ex alia.

RESP. ad Arg. Dicendum sicut tactum est in opponendo, non est ordo in ideis siue rationibus cognoscendi ad inuicem, nec secundum originem, nec secundum rationem prioritatis, aut dignitatis. Habent quippe ordinem ideæ ad ideata, sed ad inuicem non: quo nec est vna prior altera, nec posterior: nec est vna ab alia, nec nobilior est: & ideo non ponitur ibi ordo. Et ratio huius est, quia ideæ dicunt respectum ad res cognitas de ratione sui nominis. Et quia illæ sunt plures, ideo ideæ ex primo respectu nominis plures sunt. Sed ordo dicit nouum respectum & nouam habitudinem, cum vna idea comparatur ad aliā. Et quoniam illo respectu circumscripto qui est ad ideata, in Deo ideæ simpliciter sunt vnum, nec habent ordinem ad inuicem: ideo non est concedendum quod ideæ habeant pluralitatem cum ordine ad inuicem.

1. AD illud quod obiicitur quod alia & alia est idea, quia alius est homo, alius est equus, &c. dicendum quod non est simile. Similitudinem enim eo quod ad alterum comparatur, habet distingui: sed non habet nobilitari ab illo ad quod comparatur, nisi aliquid recipiat ab illo: & quoniam idea hominis nihil recipit ab homine, nec idea equi ab equo: ideo vna non dicitur altera nobilior.

2. AD illud quod obiicitur quod Deus cognoscit res ordinatas, dicendum quod quamuis res ordinatas cognoscat, tamē simul, & æque nobiliter cognoscit: & ideo sicut ponebatur distinctio in ideis, quia distincte per eas cognosce-

gnoscebat, ita debet poni simultas, & æqualis nobilitas, quia simul & æque nobiliter cognoscit: & ita non debet poni ordo. Sicut enim quamuis Deus cognoscat res albas, non sunt ideæ albæ in Deo, sic quamuis cognoscat ordinatas, non oportet quod sint in Deo ordinatæ.

3. Ad illud quod obiicitur quod vbi est pluralitas sine ordine, est confusio & inordinatio, dicendum quod falsum est, quia potest ibi esse simultas, & sic est in ideis: vel dicendum quod illud habet locum, vbi est pluralitas realis, non est autem talis in ideis: quia omnes vnum sunt, & ideo non potest esse inordinatio.

DISTINCT. XXXVI.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, OMNIA ESSE IN DEI ESSENTIA, VEL IN EO PER ESSENTIAM, VT OMNIA DICVNTVR ESSE IN DEI COGNITIONE, VEL PRÆSCIENTIA.

SOLET hic quæri, cum omnia dicantur esse in Dei cognitione, seu præscientia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio, vel præscientia sit diuina essentia, vtrum concedendum sit, omnia esse in diuina essentia, vel in Deo per essentiam. Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtique essentia est, & eius præscientia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est, nec tamen omnia, quæ sunt in eius præscientia vel cognitione, in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum Deo essentiæ. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est Deus. Habet ergo Deus apud se in præscientia sua, quæ non habet in sui natura. Vnde Augustinus de verbis Apostoli ita ait: Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui non sunt, nec errat qui elegit, nec vane elegit: Elegit tamen, & habet electos quos creaturus est eligendos, habet autem apud semetipsum non in natura sua, sed in præscientia sua. Nondum erat quibus promittebatur, sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Ecce hic aperte dicit Deum apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, sed in præscientia sua, cum tamen eius præscientia nõ aliud sit, quam eius natura, quia ipsius præscientia, eius est notitia. Potest tamen ad electos referri cum ait: In natura sua, id est, illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sui, id est, illorum, qui nondum erant, sed in sua præscientia, qui eos ita nouit ac si essent.

Ephes. 1. a Tomo 10. Sermo. 11. inter principium & medium sermonis.

Vtrum mala debeant dici esse in Deo, vbi sunt omnia bona, cum vtraque sint in eius cognitione, & præscientia, omnia enim cognoscit.

*Post prædicta quæritur, cum omnia dicantur esse in Deo non per essentiam naturæ, sed per cognitionem scientiæ, & Deus sciat bona, & mala, vtrum concedendum sit simpliciter mala esse in Deo, siue esse in Deo per cognitionem. Scit enim Deus, & sciuit semper omnia, tam bona, quam mala, etiam antequam fierēt, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideoq; cum omnia bona diximus esse in Deo propter præscientiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum, omnia mala esse in eo, cum ea semper nouerit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognouit enim Deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam, vt ait Augustinus: Præsciuit, sed non præparauit. Cum ergo peccata omnium sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus, omnia esse in Deo? Ex ipso, inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus dixerit mala esse in Deo? Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea vero per ipsũ sunt, & ex ipso, quorum auctor est, sed non est auctor nisi bonorũ. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt, nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona, non ergo mala in Deo sunt: quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit, vt bona. Mala ergo quasi de longe cognoscit, vt ait Propheta: & alta à longe cognoscit, id est, superbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis ait: De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens August. Abscondita, inquit, peccata sunt, quæ à lumine tuæ veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur, cũ à Deo sciantur? Si enim non sciret, quo modo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi Propheta: Quia neq; ab Orięte, neque ab Occidente deest. Quod exponens Cassiodorus, inquit, Neque à bonis, neque à malis deest Deus, sed omnibus præsens, & cognitor est. Cognoscit ergo Deus, & bona & mala per scientiam, sed bona cognoscit etiam per approbationem, & per beneplacitum: mala vero non. Vnde Cassiodorus super Psalmum dicit: Peccata abscondita Deo sunt, quia non nouit, id est, non approbat. Et ex eo sensu Augustinus dixit ea abscondita à lumine Dei. Qui etiam in lib. ad Heluidium insinuat cognitionem Dei varijs modis accipiendam, inquiens: † Si ad scientiam referas, non ignorat Deus aliquos, vel aliqua, qui tamen in iudicio quibusdam dicet: * Non noui vos, sed eorum improbatio, hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus, qui non approbat, quæ ei non placent. Apparet itaque verum esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo noscit quantum ad notitiam, sed bona etiam approbatione, & beneplacito cognoscit.*

Lib. 1. de prædest. sanctorum c. 10. in sensu. Rom. 11. d Ps. 137. b Psal. 16. d In Ps. 16. to. 8. Psal. 74. Cassiod. super Psal. 14. circa illum versum: De absconditis tuis, &c. † Ep. 102. tom. 2. * Mat. 7. d

Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in Deo, & non mala.

Et inde est, quod bona tantum dicuntur esse in Deo non mala, & illa prope, hæc longe, quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiam, & Deus bona, & mala cognoscat, mala tamen non cognoscit nisi per notitiam: bona vero non solum per scientiam, sed etiam per approbationem, & beneplacitum. Et ob talem cognitionẽ aliqua dicuntur esse in Deo scilicet, quia ita scit, vt etiam approbet, & placeant, id est, ita scit, vt eorum sit auctor.

Quod idem est omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso.

Proinde si diligenter inspiciamus, idem videtur esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. Vnde Ambrosius in 3. lib. de Spiritu sancto: Hæc tria, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omnia vnum esse supra diximus. Cum dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cum ipso, & in ipso, & per ipsum, & vnum in his atq; consimile, non contrariũ intelligitur. Ecce habes, quia ex eadẽ intelligentia scriptura dicit esse omnia in ipso, & per ipsum, & ex ipso, & cũ ipso. Cũ ergo ex eadẽ ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, nõ solũ quia scit, sed etiam quia eorũ auctor est, cõsequitur, vt

Cap. 12. Rom. 11. d

eadem ratione ea esse in Deo dicantur, scilicet quia & eorum auctor esse dicitur, quia in illo viuimus, & mouemur, & sumus, quia eo auctore sumus, mouemur, & viuimus. Cum ergo non sit auctor nisi bononorum, merito sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso, & per ipsum. Cum ergo in eius cognitione, vel præscientia sint omnia, scilicet bona, & mala, in eo tamen non dicuntur esse nisi bona, quorum auctor est. Vnde Augustinus in lib. de natura boni: Cum audiuimus, inquit, ex Deo, & per ipsum, & in ipso esse omnia, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant, quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic aperte dicitur quod illa generalitate locutionis bona tantum continentur.

Actor. 15. f

Cap. 28. to. 6.

A

B

Quod omnia ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt, ita & de Filio, & de Spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio.

Præterea sciendum est, quod licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur, ex ipso, & per ipsum, & in ipso, omnia tamen ex Patre, & per Patrem, & in Patre sunt. Similiter de Filio, & de Spiritu sancto accipiendum est. Vnde August. in 1. lib. de Trinitate: Non confuse, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum, & in ipso. Ex ipso dicens propter Patrem: per ipsum, propter Filium: in ipso, propter Spiritum sanctū. Vigilanter autem attende: ne quia Patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse à Patre, vt neges omnia esse ex Filio, vel ex Spiritu sancto, cum ex Patre, & per Patrem, & in Patre omnia esse sane dici possunt; similiter & de Filio, & de Spiritu sancto dicendum est.

Lib. 6. c. 10.

C

Quod non omnia quæ ex Deo sunt, etiam de ipso sunt: sed econuerso.

Illud etiam hic annectendum est, quod non omnia, quæ dicuntur esse ex Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, vt ait Augustinus in libro de natura boni. Non hoc significat penitus, ex ipso, quod de ipso. Quod enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Et ex ipso enim sunt cœlum, & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat Filium, & faciat domum, & ex ipso est Filius, & ex ipso est & domus: sed Filius de ipso, domus vero de terra, & ligno, non de seipso.

Cap. 27.

D

Quæ dicta sunt summatim colligit.

Ex præmissis apertum est, quod in Dei cognitione, siue præscientia sunt omnia, scilicet bona, & mala, sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona: & quod in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sint assignatum est. Et quod de ipso non dicitur esse proprie, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo auctore sunt.

E

DISTINCT. XXXVI.

Quo modo res sint in Deo.

Solet hic quæri cum omnia dicantur esse in Dei cognitione.

Expositio textus.

SVpra egit Magister de cognitione Dei, quia cognoscit creata omnia. Et quoniam cognitum dicitur esse in cognoscente: ideo determinat hic modum quo modo res sunt in Deo. Et quoniam res creatæ non tantum dicuntur esse in Deo, sed etiam ex Deo, & per Deū: ideo primo agit de existentia rerum in Deo: secundo vero comparat ad alias habitudines, scilicet ex ipso, & per ipsum, ibi: ***Proinde si diligenter inspiciamus.*** Prima pars habet duas. In prima ostendit qualiter res dicantur esse in Deo à parte eius in quo sunt, vtrum scilicet sint in Dei essentia sicut sunt in Dei præscientia. In secunda qualiter dicantur esse in Deo à parte ipsarum rerum, ibi: ***Post prædicta quæritur, cum omnia dicantur esse in Deo,*** vbi quærit, vtrum mala sint in Deo, & soluit quod non. Quælibet harum partium potest diuidi: quoniam primo quærit, & opponit, & postmodum determinat, & partes manifestæ sunt in littera. Secunda quoque pars, in qua comparat hoc quod esse in Deo ad alias habitudines importatas per alias præpositiones, habet quatuor partes. In prima ostendit horum trium conuenientiam. In secunda, differentiam, & appropriationem, ibi: ***Præterea sciendum est.*** In tertia differentiam eius quod dicitur de ipso ad hoc quod dicitur ex ipso ostendit, ibi: ***Illud etiā hic annectendum.*** In quarta breuiter prædicta epilogat, ibi: ***Ex præmissis apertum est.*** Et hæc pars potest diuidi contra totam præcedentem. Intellectus partium patet in littera. Diuisio.

Dei cognitio eius vtique essentia est, nec tamen omnia, quæ sunt in cognitione, &c. sunt in eius essentia.

Dub. I.

Videtur hic male dicere, quia hoc argumentum videtur esse necessarium, si aliqua duo sunt omnino eadem, si aliquid est in vno, & in alio. Si dicas quod differunt penes connotata, videtur falsum, quia Dei præscientia nō cōnotat. Vel si dicas quod præscientia cōnotat, obiicitur de hoc nomine *Deus*, quod non connotat, & tamen dicuntur omnia esse in Deo: ergo pari ratione, & in essentia. Præterea contra Magistrum videtur esse verbum Anselmi in Monolog. quod creatura in Creatore est creatrix essentia: ergo videtur quod vere sint in Dei essentia. Anselm. in Monol. cap. 4.

RESP. Dicendum, quod hæc præpositio, *in*, aliquando notat inhærentiam, vt si dicatur accidens in subiecto. Aliquando notat identitatē, vt si dicatur, ideæ rerum sunt in Deo, quoniam sunt Deus, non à Deo. Aliquando notat causalitatem, vt si dicatur, creaturæ sunt in ipso Deo. Et potest hæc præpositio, *in*, dici secundum quatuor genera causarum: sed in Deo non dicitur nisi secundum tria. Quoniam ergo causa dicit respectum ad creaturam secundum rationem intelligendi: ideo hæc præpositio, *in*, secundum quod dicit causalitatem, non additur nisi terminis dicentibus respectum ad creaturam. Et quoniam nomen substantiæ, vel naturæ, vel essentiæ nō dicit respectum: ideo si dicatur: Creaturæ sunt in Dei substantia, hæc præpositio, *in*, aut notat identitatem, aut inhærentiam, quorum vtrumque falsum est: & ideo tales locutiones non recipiuntur, & in illo argumento est sophisma secundum accidens: ideo dicit Magister quod non valet: quamuis enim idem sint re, differunt tamen in modo significandi, & intelligendi, Ad illud quod obiicitur quod Deus non dicit respectū,

dicendum

dicendum quod falsum est, quia imponitur ab actu quẽ habet ad creaturam, sicut dicit Damascenus. Vnde bene dicitur: Deus creaturarum. Ad illud quod obiicitur quod creatura in Creatore est creatrix essentia, dicendum quod creaturam in Creatore esse, est ideam, vel similitudinem eius apud Deum esse: & Anselmus vult dicere, quod similitudo illa est creatrix essentia, non quod illa creatura sit essentia: vnde bene concedendum, quod ideæ rerum sunt in diuina essentia, quia, *in*, notat identitatem, & vere: sed hoc non potest dici de creatura secundum esse quod habet in proprio genere.

Damasc. li.1. de fide orth. c.12.

Illa enim esse in Deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt. Dub. II.

Videtur male dicere, quia cum talia non sint nisi præsentia: ergo in Deo non sunt nisi ea quæ præsentialiter existunt, quod est manifeste falsum, & contra Augustinũ qui dicit, quod res sunt in Deo ab æterno. Si dicas, quod accipit esse in Deo, vt in conseruante, quia sic accipit Apostolus in præfata auctoritate: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: tunc nihil facit ad propositum, quia Magister accipit, *esse in*, secundum quod dicuntur res esse in Deo æternaliter. Si tu dicas, quod res actualiter sunt ex Deo, vel per Deum ex tempore, sed habitualiter ab æterno: tunc quæro qualiter actualiter sunt in Deo ab æterno, & non ex Deo, vel per Deum.

Aug. lib.5. de Gen. ad lit. c.18. to.3. & in Ps.49.10.8.

Resp. Dicendum, quod esse ex Deo, vel per Deum, potest accipi, vel secundum aptitudinem, vel secundum actum, vel secundum habitum. Si secundum actum, sic prædicta auctoritas non est intelligenda præcise, quod illa sola sint in Deo, quæ sunt ex Deo, vel per Deum, quia multa Deus cognoscit, quæ sunt in Deo, quæ tamen non sunt ex ipso, nec per ipsum, nec erunt. Potest iterum accipi secundum habitum, & sic adhuc non est intelligẽda præcise, quia multa Deus cognoscit, & potest facere, quæ non faciet, & tamen sunt in ipso, nec vnquam erunt ex ipso, nec per ipsum. Potest iterum intelligi, secundum aptitudinem, & tunc præcise habet veritatem, quia nihil est in Deo, nisi sit aptum esse ex ipso & per ipsum, & sic valet ad propositum, & sic intelligit Magister, & per hoc excluduntur mala, quia Deus non potest facere mala, nec mala possunt esse ex ipso, nec per ipsum. Quod quæritur, quare non dicuntur res æternaliter esse ex Deo, &c. Dicendum quod non est simile, quia aliæ præpositiones significant per modum fieri, & motus & actus, sed hæc præpositio, *in*, per modum quietis. Et quoniam Deus nõ fecit nisi ex tempore, nec fuit causa actualiter causans nisi ex tempore, licet habitudinaliter ab æterno: ideo magis dicuntur res æternaliter in Deo, quam ex Deo.

Mala non sunt in Deo: & paulo post subiungit: bona cognoscit etiam per approbationem, & per beneplacitum: mala vero non, supple cognoscit Deus per approbationem. Dub. III.

Videtur male dicere, quia approbatio respicit voluntatem: sed esse in Deo respicit ab æterno exemplaritatẽ: ergo notitia approbationis nihil ad hoc facit. Item Magister videtur insufficiẽs in diuisione diuinę cognitionis, quia sicut bona cognoscuntur notitia approbationis, ita mala notitia reprobationis. Item approbatio aut nihil, aut aliquid addit supra notitiam simpliciter, aut non. Et si non: ergo non est in Deo distinguere notitiam, & notitiam approbationis. Item si nihil addit, ergo sicut sunt in Deo, quæ cognoscit approbando, ita etiam illa quæ cognoscit simpliciter. Si aliquid addit: ergo videtur, quod diuina notitia sit composita. Si dicas, quod addit secundum intellectum, sed intellectus noster non facit res esse in Deo: ergo nec notitia approbationis.

Resp. Dicendum quod approbatio supra cognitionem, secundum intellectum addit beneplacitum volũtatis: hic autem beneplacitum connotat bonitatẽ in Deo respectu cuius est, quia Deo non placet nisi bonum, & esse bonum inquantum huiusmodi Deo simile est: si ergo idea dicit rationem cognoscendi secundum assimilationem, omnia quæ Deus cognoscit notitia approbationis, sunt in ipso. Sed notandum quod approbatio potest cõnotare bonitatem in actu, & sic non est præcise verum, quod omne quod est in Deo, sit cognitum notitia approbationis. Potest iterum connotare bonitatẽ in potentia, sicut exemplar connotat rei entitatem, non quia sit: sed quia Deus potest eam facere, & sic nihil est in Deo nisi ꝙ cognoscit notitia approbationis, quia sic cognoscit omne bonum quod est, vel quod potest facere, & illius habet exemplar, & ideo illud tantũ est in Deo. Quod ergo obiicitur quod voluntas non facit quod sint in Deo. Dicendum quod hoc non est, quia voluntas in actu, sed quia Deus nihil potest facere quod non approbet tamquam bonum: vnde approbatio totius dicit ibi iudicium rationis, quam affectum voluntatis. Quod quæritur, si addit. Dicendum quod addit à parte nostri intellectus, & à parte connotati, à parte ipsius Dei non. Non sic autem addit reprobatio: ideo Magister non ponit notitiam reprobationis pro membro.

Eandem vim habent omnia hæc, scilicet ex ipso, & in ipso, & per ipsum. Dub. IV.

Obiicitur contra hæc Ambrosii verba, quod si habent eandem vim: ergo videtur hic esse inculcatio verborum. Item aut accipitur esse *in ipso* sicut in exemplari, aut sicut in causa conseruante. Si tamquam in exemplari, constat quod aliud est esse *in ipso*, & *ex ipso*, sicut præostensum est. Si tamquam in conseruante, adhuc est aliud produci, aliud conseruari. Item, si eandem vim habent, sicut *ex ipso* appropriatur Patri, ita potest appropriari filio, & similiter Patri erit appropriare *in ipso*.

Respond. Dicendum quod est loqui de illis tribus circumlocutionibus quantum ad illud quod significant, aut quantum ad ordinem quem connotant. Si loquamur quantum ad illud quod significant, sic omnia dicuntur esse ex Deo, tamquam ex principio primo non aliunde moto. Omnia dicuntur esse per Deum, tanquam per principium sufficientissimum, quod omnia agit per seipsum. Omnia dicuntur esse in Deo, tanquam in principio infinito, quod nõ potest facere aliquod extra se, sed omnia ambit eius virtus, & in his tribus circumlocutionibus significatur quod Deus est principium primum, & sufficientissimum, & infinitissimum. Et quia omnia hæc in Deo sunt vnum, & conueniunt tribus: ideo quantum ad significatum dicit Ambrosius quod habent eandem vim, nec tamen est inculcatio, quia diuersimode importent secundum rationem intelligendi. Si autem loquamur quantum ad ordinem quem connotant præpositionum habitudines, sic sunt appropriatæ tribus. Quia *ex ipso*, dicit rationem primi: & *per ipsum*, dicit rationem medii: & *in ipso*, dicit rationem vltimi, siue quietatiui. Et ideo, *ex ipso*, appropriatur personæ Patris, quæ est prima in Trinitate: *per ipsum*, appropriatur filio quæ est persona media: & *in ipso*, Spiritui sancto qui est persona tertia. Ex his patent obiecta.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis quæritur de existentia rerũ in Deo, & circa hoc tria principaliter quæruntur. Primo vtrum creaturæ fuerint in Deo ęternaliter. Secundo quæritur de modo existendi ipsarum rerum in Deo. Tertio quantum ad generalitatem rerum in Deo existentium, vtrum scilicet omnia quæ Deus præcognoscit, fuerint & sint in Deo. Ita quod primo de existentia. Secundo de modo. Et tertio de numero. Quantum ergo ad primum articulum duo quæruntur. Primo quæritur, vtrum res fuerint in Deo ab æterno. Secundo vtrum sint in Deo ratione essentiæ, vel personæ.

* * *

QVÆSTIO I.

An res fuerint in Deo ab æterno.

Alex. Alensis 1. p. q. 23. Membro 4. art. 1. §. 6.
S. Thom. 1. p. q. 14. art. 1.
Et de Ver. q. 3. art. 5.
Scot. 1. Sent. dist. 36. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 35. q. 3.
Richardus 1. Sent. dist. 35. q. 4.
Durandus 1. Sent. dist. 36. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 36. q. 1.

Fundamenta.

QVod res fuerint in Deo ab æterno, videtur quia agens cognoscens agit per speciem rei quam penes se habet: sed res est in anima, quia similitudo eius est in ea: ergo & in Deo similiter. Si dicas quod illud exemplar nihil est rei: ergo secundum illud non deberet dici res esse in Deo. Contra: Plus facit ad esse rei exemplar, quod est cognitiuũ & productiuum, quam quod est productum à re: si ergo ratione exemplaris producti à re, res est in anima, multo fortius debet dici in Deo esse ratione exemplaris producentis, sed hoc ab æterno: ergo, &c.

ITEM similitudo producta non est vere aliquid, sed alicuius: sed exemplar per quod cognoscit Deus vere est ipse Deus: ergo verius est exemplar rei in Deo quam in anima: ergo multo fortius res in Deo quam in anima, & sic, &c.

ITEM: quia res potest exire de materia, res est in materia, & tamen non taliter est in potentia materiæ, imo agentis: ergo si res quæ sunt in potentia Dei totaliter ibi sunt, multo fortius debent dici esse in ipso, sic, &c.

Ad oppositum.

1. CONTRA: Quod exit per creationem, omnino nihil est antequam creetur: sed creaturæ sic exeunt: ergo omnino nihil sunt antequam producantur: sed quod nõ est, nec est hic, nec ibi: ergo non est in aliquo, & ita nec in Deo.

2. ITEM quod est in aliquo, est in illo vel secundum se, vel secundum aliquid sui: sed res non est in Deo secũdum se, quia tunc essentialiter esset in Deo: nec secundum aliquid sui, quia nihil de ipsa est æternum, sed totum ex tempore: ergo, &c.

3. ITEM quod est in aliquo, est in illo secundum esse actuale vel potentiale: sed creatura non est in Deo secũdum esse actuale, quia tunc actu esset: ergo si est in Deo, est secundum esse potentiale: sed omne esse potentiale secũdum quod huiusmodi, est permutabile: si ergo creatura ab æterno est in Deo secundum esse potentiale, ab æterno est in Deo secundum esse mutabile: sed hoc est falsum, ergo & primum.

4. ITEM si creatura dicitur esse in Deo, quia potest esse à Deo: ergo cum ab æterno esse à Deo sit impossibile, non erit creatura ab æterno in Deo ratione potentiæ.

CONCLVSIO.

Res sunt in Deo ab æterno secundum similitudinis præsentiam, atque secundum causatiuam potentiam, licet non secundum realem existentiam.

RESP. ad Arg. Dicendum quod aliquid dicitur esse in aliquo tripliciter, vel secundum actualem existentiam, vel secundum similitudinis præsentiam, vel secundum causatiuam potentiam. Primo modo sunt res in vniuerso. Secundo modo in cognitiua substantia. Tertio modo in sua causa. His duobus modis vltimis res sunt in Deo, quia est cognoscẽs res antequã fiant, & potens producere. Vnde quia ab æterno cognoscit, & potentia qua produxit ex tempore, in Deo fuit ab æterno, ideo dicuntur res fuisse in Deo ab æterno.

1. AD illud quod obiicitur: Quod nihil est, non est in

A aliquo. Dicendum quod verum est secundum primum modum existendi, sed falsum secundùm secundum, & secundum tertiũ: quia illud quod nihil est modo, Deus potest facere.

2. AD illud quod obiicitur quod illud quod est in aliquo est in illo secundum se, &c. Dicendum quod quãtum ad secundum modum res sunt in Deo secundum aliquid sui, quia secundum exemplar. Sed aliquid rei potest dici tripliciter, scilicet essentialiter, effectiue, & causatiue, scilicet sicut pars, effectus, & causa. Hoc tertio modo est illud exemplar aliquid rei, videlicet vt causa, scilicet quantum ad tertium modum scilicet potentiã causatiuam, est res secundum se non in actu, sed potentia, quia suum esse potest produci à Deo. Similiter ad sequens, dicẽdum quod ratione exemplaritatis res actualiter sunt in Deo: ratione creationis, potentialiter, quia

B possunt produci.

3. QVOD obiicitur: Quod est in Deo est immutabile, dicendum quod hoc est verum de eo quod est actu in Deo: sed quod potest produci à Deo est mutabile. Vel dicendum quod potentia se habet per comparationem ad diuinam potentiam quæ est immutabilis, & sic est immutabile. Vel ad connotatum temporale extra, & sic habet esse mutabile.

4. AD illud quod obiicitur de creatione, dicendum quod quamuis actus creandi non potuerit esse ab æterno, tamen potentia creandi fuit in Deo ab æterno.

QVÆSTIO II.

An res ratione essentiæ, vel personæ sint in Deo.

C

S. Thom. 1. p. q. 14. art. 6.
Et 1. Sent. dist. 35. q. 1. art. 3.
Et dist. 36. q. 1. art. 1.
Et de Verit. q. 2. art. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 36. q. 2.

Fundamenta.

VTrum res sint in Deo ratione essentiæ, vel personæ. Et quod ratione essentiæ videtur, quia quod inest ratione personæ est proprium: quod inest ratione essentiæ, est commune: si ergo hoc est commune tribus, patet, &c. Præterea res in Deo sunt ratione exemplaritatis, sed exemplar creaturæ in Deo est diuina essentia, quia Deus seipso producit & cognoscit: ergo, &c.

ITEM regula est, quod quidquid de Deo dicitur in

D relatione ad creaturam, est essentialiter dictum: sed res esse in Deo est taliter dictum: ergo, &c.

Ad oppositum.

1. CONTRA quod ratione personæ videtur, quia res sunt in Deo inquantum possunt ab ipso exire: sed producere cum sit actus, est ipsius suppositi: ergo personæ.

2. ITEM sicut dicit Augustinus: Verbum dicit operatiuam potentiam: si ergo res sunt in Deo ratione potentiæ operatiuæ, sunt in eo ratione verbi: ergo cum verbũ sit persona, sunt in Deo ratione personæ. *Aug. lib. 83 q. q. 64. to. 4.*

3. ITEM Augustinus dicit quod cum dicitur: Dixit, vt fiat, intelligitur Pater: in verbo dicendi Filius, in visione Spiritus sanctus: ergo cum eius sit producere in quo sunt: patet ergo quod sunt ratione personæ. *Aug. lib. 11. de ciu. Dei c. 24. to. 5.*

E

CONCLVSIO.

Res sunt in Deo non ratione essentiæ, nec ratione personæ, sed sunt in Deo, vt in causa.

RESP. ad Arg. Dicendum quod in diuinis est considerare essentiam, quæ est communis vt communis, & absoluta: est considerare proprietates, & est considerare commune vt in relatione ad propria. Primum dicitur in omnimoda absolutione, secundum scilicet proprietas dicit relationem ad personam: tertium dicit relationem ad res, & illa appropriata significant Deum vt causam. Cum ergo quæritur, vtrum res sint in Deo ratione essentiæ, vel personæ, dicendum quod proprie loquendo nec

do nec ſic, nec ſic, ſed ſunt in Deo vt in cauſa, & ſic ratione appropriatorum, quæ ſunt eſſentialia conſiderata in perſonis. Cum ergo obiicitur quod ſint in eſſentia, dicendum quod illæ rationes concludũt quod ſunt in eſſentia communiter dicta, ſecundum quod comprehendit appropriata, non ſecundum quod in omnimoda abſolutione conſideratur.

1. 2. 3. QVOD obiicitur ad oppoſitum non concludit de perſona ratione propriorum, ſed ratione appropriatorum.

ARTICVLVS II.

CONſequenter quantum ad ſecundum articulum quæritur de modo exiſtentiæ rerum in Deo, & circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrum omnia quæ ſunt in Deo ſint in ipſo vita. Secundo quæritur, vtrum res verius ſint in Deo quam in vniuerſo, ſiue in proprio genere.

QVÆSTIO I.

An omnia ſint vita in Deo.

Alexand. Alenſis 1. p. q. 23. Memb. 4. art. 1. §. 4.
S. Tho. 1. p. q. 18. art. 4.
Et de Verit. q. 4. art. 8.
Steph. Bruleſ. 1. Sent. diſt. 36. q. 3.

Fundamenta. Io. 10. 4 QVod omnia ſint in Deo vita, videtur: Quod factum eſt, in ipſo vita erat: ſed omnis creatura eſt facta: ergo omnis creatura eſt in ipſo vita.

Aug. lib. 5. ſup. Gen. ad litt. c. 3. ITEM Auguſtinus ſuper Geneſim ad litteram: Omnia dicuntur in ipſo fuiſſe vita, non in ſua natura, quia omnia nouerat antequam fierent.

ITEM ratione videtur, quia diuina eſſentia eſt vita: ergo quod diuina eſſentia eſt, etiam vita eſt: ſed creatura in Deo eſt diuina eſſentia: quia quidquid eſt in Deo eſt Deus: ergo eſt vita, & hoc eſt quod dicit Anſelmus in Monolog. (Cap. 3.) quod creatura in Deo creatrix eſt eſſentia.

ITEM intelligere eſt vna differentia eius quod eſt viuere, cum viuere dicatur quadrupliciter ſecundum Philoſophum: (Lib. 2. de ani. contex. 13.) ſi ergo intelligere eſt viuere, omnis ratio intelligendi eſt ratio viuendi: ſed res ſunt in Deo ſecundũ ſuas rationes intelligendi, ergo ſunt in Deo viuentes: ſed non per participationem, ergo ſunt vita ſimpliciter.

Ad oppoſitum. Act. 17. f 1. CONTRA: In ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Ergo ſi quia viuimus, ſumus in Deo vita: ergo & quia mouemur, ſumus in eo motus: ſed hoc non dicitur: ergo nec illud debet dici.

2. ITEM ſi res dicuntur in Deo vita, aut ergo ratione potentiæ, aut notitiæ, aut voluntatis. Non ratione potentiæ, quia res ex hoc quod poteſt produci per creationẽ, antequam producatur nihil omnino eſt, quia ſecundum totum producitur: ſi nihil eſt, ergo nec vita. Nec ratione notitiæ, quia tunc cum mala ſint à Deo cognita, tũc mala eſſent in Deo vita, quod abſurdum eſt. Nec ratione voluntatis, cum voluntas Dei non ſit niſi futurorum: ſic enim ſola futura viuerent in Deo: ſed alia quam futura ſunt in Deo per ideam; ergo non omne quod eſt in Deo, eſt in ipſo vita.

3. ITEM hoc videtur, quia exemplar æternum repræſentat res expreſſiſſime ſecundum quod ſunt, & ab ipſo exeunt: ergo cum quædam viuant, quædam non, quædã repræſentat per modum viuentiũ, quædam per modum non viuentiũ: ergo quædã ſunt in Deo vita, quædam non.

4. RATIONE huius quæritur, quare magis dicuntur res eſſe in Deo vita, quam ſapientia, vel eſſentia, vel intelligentia.

CONCLVSIO.

Quia res ſunt in Deo tamquam in exemplari, propterea quæcumque in ipſo ſunt, vita in eo ſunt.

AD arg. hoc voluerunt quidam dicere quod non omnia quæ dicuntur eſſe in Deo, ſunt in illo vita, ſed ea ſolum quæ ſic ſunt in Deo vt diſpoſita fieri. Et ratio huius (Opinio aliorum.) eſt, quoniam verbum, & ita dicunt actum, vel diſpoſitionem, & ideo dicit Anſelmus: Quoniam verbum non eſt niſi eorum quæ ſunt, vel futura ſunt: & ideo ea ſolum ſunt in Deo vita. Et ideo dicunt quod ad rationem dicendi vitam concurrit neceſſario, quod res ſint in Deo quantum ad potentiam, notitiam, & voluntatem producendi. (Improbatio.) Sed hoc non poteſt ſtare ſecundum Auguſtinum: Filius enim, vt ipſe dicit lib. de Trinitate, (Aug. lib. 6. de Trinit. cap. 10.) eſt ars plena omnium rationum viuentium, ſed conſtat quod non impletur niſi rationibus infinitis: ergo infinitæ rationes rerum viuũt (August. li. 83. q. q. 46. tom. 4.) in Deo: ergo non ſolum præſentium, vel futurorum, ſed etiam omnium poſſibilium. Et iterum Auguſtinus dicit quod ratio eſt etiam, ſi nunquam aliquid per illam fiat, ſed conſtat quod ratio in mente artificis viuit, non quia res extra producitur, viuit enim etiam ſi res corrumpatur, & exterius eſſe, omnino nihil facit ad vitam. Et ideo patet quare non ſolum præſentia vel futura viuunt in Deo. Et propterea aliter dicendum, quod res tripliciter ſunt in Deo, videlicet, vt in principio producente, & ſic ſunt ibi ratione potentiæ. Vt in exemplari exprimente, & ſic ſunt ibi ratione notitiæ Et vt in fine conſeruante, & ſic ſunt ibi ratione voluntatis. Primo modo quia ſunt in Deo ſicut in principio producente, cum totum ex nihilo producat Deus, nihil omnino ſunt in Deo, nec vita, nec aliquid. Quia vero ſunt in Deo tamquam in fine conſeruante, cum conſeruentur ſecundum eſſe quod habent, ſic ſunt quædam vita, quædam non. Vnde quædã ſunt tantum, quædam ſunt & mouentur, quædam (vt homines) & ſunt & mouentur, & viuunt. Quia vero ſunt in Deo vt in exemplari exprimente, ſic ſunt in ipſo vita. Et quia non ſolum in illo exemplari exprimuntur entia, ſed entia omnia cognoſcibilia, ideo omnia ſunt in Deo vita quæ in ipſo ſunt. Et ideo dicit beatus Ioannes: (Io. 1. 4) Quod factum eſt, in ipſo vita erat. Et ſic patet quod eſſe in Deo attenditur ſecundum triplex genus cauſæ: & ſimiliter patet, quo modo ratione potentiæ, & notitiæ, & voluntatis. Et ſic ſoluitur illa quæſtio ſecundum quod genus cauſæ, vel ſecundum quam trium conditionum dicuntur res eſſe in Deo. Patet etiam quod in Deo dicuntur vita, omnia quæ ſunt in ipſo, tamquam in exemplari.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod in Deo mouemur, &c. intelligendum eſt quantum ad tertium modũ (Conſentit S. Thom. hoc art. 3. q. 1.) eſſendi in Deo, ſcilicet per conſeruationem. Deus enim conſeruat in nobis vitam, & operationem, & eſſentiam: & quantum ad hoc intelligitur dictum illud verbum.

2. AD illud quod obiicitur, cuius ratione res dicuntur in Deo vita, &c. Dicendum quod ratione potentiæ, & notitiæ ſimul: quia iſta duo concurrunt ad rationem exemplaris: non enim eſt exemplar Deus niſi eorum quæ cognoſcit, & poteſt.

3. AD illud quod obiicitur, quod res in illo exemplari repræſentantur vt ſunt. Dicendum quod verum eſt: tamen non oportet quod ratio repræſentationis ſit talis omnino quale eſt repręſentatum, ſicut ſupra oſtenſum eſt: & ideo ſicut corporalium eſt idea ſpiritualis, ita non viuentium viuens.

4. AD illud quod vltimo quæritur, quare magis dicuntur res eſſe in Deo vita quam alia. Dicendum quod quãuis prędictum verbum multas habeat expoſitiones, quo dicitur: Quod factum eſt, in ipſo vita erat: tamen ſpecialiter circa hoc verbum conſideranda eſt veritas dicti, & ratio dicendi. Veritas dicti vt dicit Auguſtinus, eſt (Lib. 83. q. q. 46. to. 4.) quod omnes res factæ à Deo, vel etiã poſſibiles fieri, habẽt rationes per quas intelliguntur: quæ quidem rationes viuere dicuntur, quia ſunt in ſubſtantia viuente ſecundum quod viuens: & ſunt etiam ratio intelligendi qui eſt actus vitæ: & ideo in artifice creato dicuntur viuere, ſed in Deo non tantũ dicuntur viuere, ſed etiã ipſa vita, quia ipſa ratio cognoſcendi eſt ipſa intelligentia. Ratio autem dicendi fuit hæc: Cum enim res habeant eſſe in Deo, & in vniuerſo, & diuerſimode: quia aliquas proprietates

habent secundum existentias in mundo, quæ non competunt eis secundum quod sunt in Deo; ideo non solum dixit: Quod factum est, in ipso erat: sed vita, vt omnes illæ conditiones excluderentur. Creaturæ enim in mundo habent esse corporale, variabile, & corruptibile. Quoniam enim vita est actus spiritualis, & continuus fluens ab ente quieto & sempiterno, dictum est quod res sunt in Deo vita, vt per spiritualitatem excludatur corporeitas, per quietem variabilitas, per sempiternitatem corruptibilitas.

QVÆSTIO II.

An res verius esse habeant in Deo, quam in proprio genere.

S. Tho. 1. p. q. 14. art. 5.
Et 1. Sent. dist. 35. q. 1. art. 2.
Et de verit. q. 2. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 35. q. 5.
Richardus 1. Sent. dist. 35. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 36. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 36. q. 4.

Ad oppositum. *Aug. lib. 5. cap. 15.*

VTrum res sint in Deo verius quam in vniuerso siue in proprio genere. Et quod verius sint in Deo, videtur per Augustinum super Genesim ad litteram: Omnia prius quam fierent erant in notitia facientis: & vtique ibi veriora, vbi æterna, & incommutabilia.

Aristot. 2. Metaph. contex. 4.

2. ITEM vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognitionem: sed creaturæ verius cognoscuntur in Deo, quam in proprio genere: ergo & verius sunt in Deo.

Lib. 3. de anima cō. tex. 4.

3. ITEM omne quod est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est: sed Deus est in infinitum nobilior mundo: ergo in infinitum nobiliori & veriori modo sunt res in Deo, quam in vniuerso.

4. ITEM nobilius & verius est esse vitæ quam non viuentis: sed omnia viuunt in Deo, vt supra mōstratum est: non autem in genere proprio: ergo, &c.

Fundamenta.

CONTRA: Verius est res vbi est simpliciter, quam vbi est solum secundum quid: sed in Deo solum dicitur esse secundum quid, quia non sequitur: asinus est in Deo, ergo asinus est: sed in proprio genere sunt simpliciter: ergo verius.

ITEM verius est res, vbi est secundum principia intrinseca & proxima, quam vbi est in principio extrinseco, & remoto: sed res in mundo sunt secundum principia intrinseca, in Deo autem vt in principio extrinseco: ergo, &c.

ITEM verius est res vbi est secundum propriam entitatem, quam vbi solum secundum similitudinem: sed in Deo est homo & lapis, & alia secundum similitudinem: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Res si comparentur ad seipsas secundum diuersum modum existendi, habent verius esse in proprio genere quam in cognoscente: si vero conferantur cum sua similitudine qua in Deo est, tunc similitudo verius habet esse quam ipsa res in mundo.

RESP. Dicendum quod triplex est existentia rerum, scilicet in exemplari æterno, & in intellectu creato, & in ipso mundo. In exemplari æterno, & in intellectu creato sunt res secundum similitudinem. In ipso mundo secundum entitatem propriam. Quando ergo quæritur, in quo sint verius, hoc dupliciter potest quæri, aut ita quod fiat comparatio eiusdem rei ad se secundum diuersum modum existendi, vt sit sensus, vt lapis verius habet esse, vel cum est in cognoscente, vel producente, vel cum est in se, & hoc modo concedendum est quod verius est vnaquæque res in proprio genere quam in Deo, sicut probant rationes ad hoc inductæ.

A Alio modo potest fieri comparatio rei ad suam similitudinem, vt sit sensus quæstionis, quid habet esse verius & nobilius, vtrum ipsa res, vel eius similitudo? & Hoc modo simpliciter concedendum quod similitudo rei verius & nobilius esse habet in Deo, quam ipsa res in mundo ratione eius quod est, quia est ipse Deus, & concedendæ sunt rationes ad hoc inductæ. Adhuc similitudines rerum in intellectu creato verius & nobilius habent esse, quam res in vniuerso, vt dicit August. in lib. de Trinit. non ratione eius quod sunt, sed ratione eius in quo, quia sunt nobiliori & spiritualiori modo similitudines in intellectu cognoscente, quam sint ipsæ res in mundo contentæ. Et sic patent rationes ad vtramque partem.

Idem habet S. Tho. de verit. q. 4. art. 6. Et 1. par. q. 18. art. 4. ad 3.

2. Tamen ad illud argumentum quod fit de comparatione esse ad cognoscere. Dicendum quod illud

B generaliter intellectum quod res ibi est verius, vbi verius cognoscitur, non habet veritatem. Contingit enim cognoscere quod non est. Et ideo sicut ad cognosci non sequitur esse, ita nec ad vere cognosci, vere esse: nec ad verius cognosci, verius esse. Quando ergo dicitur quod vnumquodque sicut se habet ad esse, ita ad cognitionem, hoc intelligitur, quia eadem principia quæ sunt principia essendi, sunt etiam principia cognoscendi: sed tamen principia conferunt esse per seipsa: sed cognitionem non conferunt per se, sed per suas similitudines.

ARTICVLVS III.

C TErtio loco est quæstio de tertio articulo scilicet generalitate existente rerum in Deo, & circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrum mala sint in Deo. Secundo vtrum in Deo sint imperfecta secundum quod huiusmodi.

QVÆSTIO I.

An mala sint in Deo.

S. Thom. 1. p. q. 15. art. 3.
Et de Verit. q. 3. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 36. p. 2. q. 4.
Henricus Quol. 7. q. 1.
Richard. 1. Sentent. dist. 36. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 36. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 36. q. 8.

Fundamenta. *Lib. 3. de li. arb. c. 15. in princip. to. 1.*

D QVod mala non sint in Deo, videtur per Augustinū de li. ar. Intantum res rectè vituperantur, inquantum earum vituperator artem, in qua facta sunt, videt, vt hoc in eis vituperet quod in arte non videt. Si ergo vituperantur quantum ad malitiam, siue inquantum mala, & hoc modo non videntur in Deo: ergo hoc modo non sunt in Deo.

Aug. li. 1. de prædest. sanct. c. 10. tom. 7.

ITEM omne quod est in Deo, est ex ipso & per ipsum, vt dicit Augustinus, & Magister in littera: sed mala numquam sunt ex Deo, nec per Deum: ergo nec in Deo.

ITEM omne quod est in Deo, aut est sicut in principio producente, aut sicut in exemplari exprimente, aut sicut in conseruante: sed constans est quod Deus non est principium producens mala, nec etiam conseruans.

E ITEM non est exemplar exprimens, quia ratio exemplaris attenditur secundum assimilationem: sed Dei ad malum nulla est assimilatio: ergo mala nullo modo sunt in Deo.

ITEM quanto aliquid melius est, tanto magis distat à malo: sed Deus est optimus, quo nihil melius potest cogitari: ergo tanta distantia differt, quanta nulla maior potest cogitari: sed magis distat à malo quod nec habet veritatem malitiæ, nec similitudinem, quam quod habet saltem similitudinem, & in quo nullo modo est malum, quam in quo, aliquo modo est: ergo, &c.

Ad oppositum.

1. CONTRA: Omne quod cognoscitur ab aliquo qui est sua cognitio, est in illo tamquam in cognoscente: sed Deus cognoscit mala, quia ea punit & reprobat, &

Deus est sua cognitio: ergo mala sunt in Deo. Minor patet, maior similiter, quia omne cognitum est in cognitione: si ergo idem est cognitio & cognoscens: ergo si est in cognitione, & in cognoscente.

Arist. 2. de ani. contex. 139. 2. ITEM omne quod cognoscitur in aliquo, est in illo in quo cognoscitur: sed mala cognoscuntur in Deo: ergo sunt in Deo. Probatio minoris. Mala cognoscuntur à Deo, constat, aut intra se, aut extra. Non extra, hoc constat, quia diuinus aspectus non exit extra, tunc enim indigeret alio ad cognoscendum. Restat ergo quod intra se, & iterum Angeli cognoscunt mala in Deo. Vnde Augustinus super Genesim ad litteram: Angeli vident in illo bona nostra quæ eis placent, & mala nostra quæ eis displicent.

Aug. super Gen. lib. 5. c. 13. Lib. 5. c. 29.

3. ITEM omne quod cognoscitur in aliquo, & non per accidens, est aliquo modo in illo sicut in exemplari: sed mala cognoscuntur à Deo, sed non per accidens, quia nihil per accidens cognoscit, sed omnia per se: ergo mala sunt in Deo.

4. ITEM omne quod cognoscitur ab aliquo nō per priuationem, cognoscitur per similitudinem, & ideam: sed in Deo non cadit cognitio per priuationem, quia nulla potest in illo exemplari esse priuatio, cum sit purus actus: ergo si cognoscit mala, non cognoscit per priuationem, sed per similitudinem: sed similitudo est idea in Deo: ergo mala habent ideam in Deo.

CONCLVSIO.

Licet Deus mala cognoscat, ipsa tamen non sunt in Deo, atque ob id potissimum, quod eum causam non habeant exemplarem.

Arist. 1. de an. contex. 85. RESP. ad Arg. Dicendum quod mala à Deo cognoscuntur, non tamen in Deo existunt secundum quod mala, quia sic loquimur in proposito. Ideo, inquam, cognoscuntur, quia sicut rectum est iudex sui & obliqui, sic summa veritas, & lux, & actus est ratio cognoscendi non tantum veritatem & lucem & actum, sed etiam obliquitatem tenebram & priuationem. Vnde lux seipsa tenebram cognoscit. Non sunt autem mala in Deo, quoniam illa dicuntur esse in Deo ad quæ cooperatur Deus secundum aliquod genus causæ, & maxime secundum genus causæ formalis, & exemplaris: malum autem non habet Deum pro causa formali, & pro exemplari: quia malum ratione malitiæ dicit solum priuationem, exemplar autē secundum quod huiusmodi dicit assimilationem. Hinc est quod nec malum nec falsitas habet ideam in Deo: suum autem oppositum est assimilabile. Vnde cum vno & eodem cognoscat Deus bonum & malum sibi oppositum, bonum cognoscit secundum rationem assimilationis: & ideo bonum est in Deo vt in exemplari, & vt cognitum per se, & per modum positionis. Malum autem cum cognoscatur à Deo, non habet in ipso ideam, ideo non est in Deo, quamuis sit in Dei cognitione, quia quamuis cognoscatur à Deo, non tamen cognoscitur per ideam sui, sed boni cuius est priuatio: & ideo dicitur cognosci per accidens & per priuationem.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod malum est in Dei cognitione, & cognitio est Deus, igitur, &c. Dicendum quod hic est fallacia secundum accidens. Quamuis enim idem sit cognitio Dei quod Deus, tamen aliud cōnotat, sicut potentia, & sapientia. Vnde sicut non sequitur: Est in Dei notitia, ergo & in potentia: imo est ibi accidens & consequens: sic & in proposito.

2. AD illud quod obiicitur quod malum cognoscitur in Deo. Dicendum quod illud non sequitur, plus enim dicit esse in Deo, quam cognosci à Deo, vel in Deo. Cum enim dicitur aliquid cognosci à Deo, per hoc intelligitur quod Deus sit ratio cognoscendi illud: sed cum additur quod hoc sit in Deo, significatur quod Deus sit ratio cognoscendi vt exemplar, & per assimilationem, & ideo est ibi consequens.

3. AD illud quod obiicitur quod cognoscit non per accidens mala, &c. dicendum quod cognosci per accidens hoc est dupliciter, aut à parte cognoscentis, aut cogniti. In Deo nulla cadit cognitio per accidens à parte cognoscentis, quia omnia cognoscit seipso, tamen cadit à parte cogniti, quoniam aliquid cognoscit per similitudinem suam, vt bonum: aliquid per similitudinē sui oppositi, & ita est ibi per accidens, non in discurrendo, sed in assimilando: cum enim Deus cognoscit malum, non intelligitur assimilari ei, sed suo opposito.

4. Similiter soluendum est de priuatione, quia cognoscere per priuationem est dupliciter. Aut ita quod sit priuatio in virtute cognoscente, sicut cognoscit aliquis silentium & tenebram per aurem & oculum, & sic ponit imperfectionem. Aut ita quod sit priuatio in cognito nō in cognoscente, sicut lux cognosceret tenebram si haberet vim cognitiuam, sonus silentiū: & sic cognoscit Deus, quoniam est actus purus, & lux, & veritas.

QVÆSTIO II.

An imperfecta sint in Deo.

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 18. q. 6.

VTrum imperfecta secundum quod huiusmodi sint in Deo. Et videtur quod non, quia mala vt mala non possunt habere similitudinem cum summo bono: ergo pari ratione cum imperfecta non habeant similitudinem cum perfectissimo, non sunt in Deo. Ad oppositum.

2. ITEM illa sola sunt in Deo quæ possunt esse à Deo, & per Deum: sed imperfecta à Deo non sunt, quia dicitur: Dei perfecta sunt opera. Deut. 32. a

3. ITEM specialiter obiicitur de materia & potentia, diuersitate & compositione. Cum enim exemplar sub ratione exemplaris sit forma, sit actus purus, & ita omnino simplex, videtur quod rationes materiæ, & passionis, & diuersitatis, & compositionis repugnent exemplari: & si hoc, cū nihil dicatur esse in Deo, nisi ratione exemplaritatis, patet, &c.

4. ITEM sicut veritas est generalis conditio entium, ita & vnitas: sed oppositum veritatis non habet ideam in Deo, similiter & bonitatis: ergo pari ratione oppositum vnitati: sed oppositum vnitatis est multitudo: ergo, &c.

CONTRA: Augustinus ad Nebridium: Quia totum condidit, non potuit & partium non habere rationes: ergo cum partes sub ratione partium sint imperfectæ, patet quod habet rationes imperfectorum. Fundamenta. To. 2. epist. 115.

ITEM omnis cognitio diuina est à priori, cum ergo in omni creatura prius cadat ratio imperfecti quam perfecti, vt materiæ quam formæ, principiorum quam principiati, partium quam totius: ergo per prius hæc cognoscit Deus: ergo si perfecta habent ideam in Deo, necesse est quod habeant etiam imperfecta.

ITEM diuinum exemplar exprimit rem secundum totum, alioquin non perfecte cognosceret: sed materia est de rei constitutione, & imperfectum de constitutione perfecti: ergo, &c.

ITEM omnis effectus assimilatur suæ causæ aliqua assimilatione: sed minima assimilatio sufficit ad rationem exemplaris: ergo omne quod est à Deo, habet ideā in Deo, per quam, priusquam fiat, est exemplar in Deo: sed materia est à Deo, & passio, & compositio, & diuersitas, quia omnia dicunt ens, ergo omnia sunt in Deo.

CONCLVSIO.

Imperfecta sunt in Deo, non ratione imperfectionis, quæ priuationem dicit: sed ratione illius, quod imperfectioni subest.

RESPOND. ad Arg. Ad hoc dixerunt aliqui quod imperfecta non sunt in Deo, nec cognoscuntur à Deo per aliquam ideam propriam, sed per ideam suorum oppositorum, Positio aliorum.

positorum, vt materia per ideam formæ, potentia per ideam actus, multitudo per ideam vnitatis. Sed illud stare non potest. Cum enim ista dicant entitatem aliquam, & ita veritatem, de necessitate aliquam assimilationem habent ad primam veritatem, & ita rationem exemplaritatis, & ideo necessario sunt in Deo. Propterea intelligendum quod cum quæritur, vtrum imperfecta habeant ideam in Deo, hoc dupliciter potest intelligi, aut ratione ipsius quod subest, aut ratione imperfectionis. Si ratione imperfectionis, cum imperfectio sit priuatio, & priuatio non dicat ens, nec aliquid à Deo, nec assimilabile, sic nō habet ideam. Si autem ratione eius quod subest, sicut materia dicitur quid imperfectum, & materia aliquam essentiam dicit, habet ideam: sed non imperfectam. Quia sicut non viuentium est idea viuens, & corporaliū spiritualis, sic temporalium æterna, & imperfectorum perfecta: nec tamen malorum est idea bona. Vnde notandum quod idea, sicut supra dictum fuit in quæstione de ideis, dicit assimilationem extra genus. Prima autem assimilatio est in ratione entitatis in Deo. Omne igitur quod de se dicit rationem entitatis, siue sit compositum, siue imperfectum, siue materiale, siue passibile, siue in actu, siue in potentia, potest Deo assimilari & produci, & ideo habet esse in Deo. Quod autem dicit priuationem, hoc ipso amittit rationem effectus, & rationem assimilationis, & ideo falsitas & malitia ideam non habent, nec sunt à Deo, nec in Deo. Ex his patet quod imperfecta sunt in Deo, patent etiam quæsita. Quod enim obiicitur de malo, patet responsio, quia malum dicit simpliciter priuationem in eo quod malum, non sic imperfectum.

Improbatio.

Positio propria.

1. Ad illud quod obiicitur quod imperfecta non sunt à Deo, dicendum quod imperfecta secundum id quod sunt, à Deo sunt, licet in eis non remaneat imperfectio, quia Deus perficit.

2. Ad illud quod obiicitur quod non habent assimilationem, dicendum quod quamuis non habeant in conditionibus specialibus, habent tamen in generalibus, & hoc sufficit. Omnia enim habent rationem boni, & pulchri, & entis.

3. Ad illud quod obiicitur de opposito vnitatis dicēdum quod non est simile: nam vnitas saluatur in multitudine, non sic bonitas in malitia, nec veritas in falsitate, quia illæ sunt priuationes: non sic autem vnitatis priuatio est multitudo, & ideo patet totum.

DISTINCT. XXXVII. PARS I.

QVIBVS MODIS DICATVR DEVS ESSE IN REBVS.

Et quoniam demonstratum est ex parte, quo modo omnia dicantur esse in Deo: addendū videtur hic quibus modis dicatur Deus esse in rebus, si tamen id humana mens vel ex parte digne valeat cogitare, vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum ergo est quod Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui definitione, & in omni loco sine circumscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animabus est excellentius, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellentissime: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostolus. In eo enim Deus habitauit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falsitatis arguere aliqui præsumant, sanctorum auctoritatibus munienda mihi vi- Coloss. 2. b

A *dentur. Beatus Gregorius super Cantica Cant. inquit: Licet Deus communi modo omnibus rebus insit præsentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis qui mirificentiam operum Dei acutius & fidelius considerant. De hoc enim eodem Augustinus ad Dardanum in libro de præsentia Dei ait: * Cum Deus sit natura incorporea & incommutabiliter viua, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro sua capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratiæ suæ bonitatis ædificat. Hilarius quoque in libro 8. de Trinitate apertissime docet Deum vbique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam non adsit, non desit vsquam, se omnem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, non etiam vbique esse credatur, cum & in omnibus esse non desinat. Ambrosius 1. lib de Spiritu sancto: Spiritum sanctum probat non esse creaturam, quia vbique est, quod est proprium diuinitatis, ita dicens: Cum omnis creatura certis naturæ suæ sit circumscripta limitibus: quo modo quis audeat creaturam appellare Spiritum sanctum, qui non habet circumscriptam determinatamque virtutem, quæ & in omnibus, & vbique semper est? quod vtique diuinitatis & dominationis est proprium. Item in eodem: Domini est omnia complere qui dicit: Cælum & terram ego compleo. Si ergo Dominus est qui cælum complet & terram, quis ergo potest Spiritum sanctum indicare dominationis & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbem? & quod plus est, repleuit & Iesum, totius mundi Redemptorem. Ex his alijsque pluribus auctoritatibus aperte monstratur, quod Deus vbique in omni creatura essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est.*

Non inuenitur super Cantica, sed ad sensum lib. 2. Mor. c. 8.

* To. 2. epi. 57.

B Non longe à medio li. c. 7. in prin.

C Hier. 23. d

Quod Deus in sanctis non modo est, sed etiam habitat: qui non vbicunque est, ibi habitat.

D *In sanctis vero etiam habitat, in quibus est per gratiam: Non enim vbicumque est, ibi habitat, vbi vero habitat, ibi est. In solis bonis habitat qui sunt templum eius, & sedes eius. Vnde per Isaiam Dominus ait: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum: quia in electis qui sunt cælum, habitat Deus & regnat: qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos vero qui sunt terra, iudicij districtione calcat. Vnde in lib. Sapient. dicitur: Thronus sapientiæ anima iusti: quia in iustis specialius est quam in alijs rebus, in quibus tamen omnibus totus est: Quemadmodum anima (ait Augustinus in epist. ad Hieronymum de origine animæ) per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus, sed tamen in alijs intensius, & in alijs remissius operatur, cum in singulis particulis* E *corporis essentialiter tota sit: Ita & Deus cum sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, id est, in quibus ita est, vt faciat eos templum suum. Et hi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfecte. Mali vero, etsi ibi sint vbi ipse est qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Vnde Augustinus super Ioannē: Non satis fuit dicere: Vbi ego sum, & illi sint: sed addit,* mecum, *quia & ibi miseri possunt esse vbi & ille est qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quod cum illo sunt, qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali vero non sunt cum illo,*

Isai. 66. a

Sap. 7. d & 9. a

To. 2. epist. 28. post principiū.

Ioan. 17. d Tom. 9. tract. 111 in medio in sententia sparsim.

vt cæci

vt caeci in luce nō sunt cum luce. Nec boni ita nunc sunt cum eo vt videant per speciem, etsi sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quo modo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cum de Spiritus sancti processione temporali ageretur, vbi (licet ex parte) exponitur: Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus, quo modo Spiritus sanctus habitet in nobis qui non sine Patre, & Filio inhabitat.

Dist.14. 1.Cor.3.c

Vbi erat vel habitabat Deus antequam esset creatura.

Si autem quaeris, vbi habitabat Deus antequam Sancti essent. Dicimus quia in se habitabat: vnde Aug. in lib. 3. contra Maximinum: In templo, inquit, suo habitat Deus, scilicet in sanctis qui sunt templum Dei, modo secundum fidem ambulantes, & templum Dei erunt aliquando secundum speciem, qualiter etiam nunc templum Dei sunt Angeli. Sed dicet aliquis: Antequam faceret Deus cælum, & terram, antequam faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitabat Deus, apud te habitat, & apud se est. Nō ergo sancti sic sunt domus Dei, vt ea subtracta cadat Deus. Immo sic habitat Deus in sanctis, vt si ipse discesserit, cadant.

Cap.21. & lib.2.c.11. in sensu.

Multa hic breuiter docet, quæ confirmant prædicta.

Sciendum est etiam, quia (vt ait Augustinus in libro ad Dardanum) dici nisi stultissime nequit, Spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultius dicitur etiam angustijs alicubi impediri Trinitatem, vt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus alicubi simul esse non possint. Verum illud est multo mirabilius, quod cum Deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porro audeat opinari, nisi inseparabilitatem Trinitatis penitus ignoret, quod in aliquo possit habitare Pater, & Filius, in quo non habitet Spiritus sanctus? aut in aliquo Spiritus sanctus, in quo non habitet Pater, & Filius? Fatendum ergo est vbique esse Deum per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus: Pater noster qui es vbique, cum & hoc verum sit: sed qui es in cælis, id est, in sanctis, in quibus est quodam excellentiori modo.

Tom.2. Ep. 57. ad med. Marc.6.b Luc. 11. a

Quod Deus inhabitator est quorundam nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium.

Illud quoque mirabile est, quia, vt ait Augustinus in eodem, Deus est inhabitator quorumdam nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium Deum. Illi enim ad templum Dei non pertinent qui cognoscentes Deum non sicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi, & regenerati Spiritu sancto qui nondum valent cognoscere Deum. Ergo quem potuerunt illi nosse, nec habere, isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi sunt illi, quibus hoc est Deum habere quod nosse. Hic aliquatenus aperit Augustinus quo modo Deus habitet in aliquo, id est, habeatur, cum videlicet ita est in aliquo, vt ab eo cognoscatur, & diligatur.

Eadē epist. paulo inferius. Rom.1.c.

* * *

A

Quo modo Deus totus vbique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu.

Ex prædictis patet quod Deus vbique totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cumq; superius, licet tenuiter, ostensum sit, qua ratione dicatur habitare in quibusdam, tunc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quo modo vtique per essentiam, & totus sit, nisi huius considerationis sublimitas, atque immensitas humanæ mentis sensum omnino excederet. Vt enim ait Chrysostomus super epistolam ad Hebr. Sicut multa de Deo intelligimus, quæ loqui penitus non valemus: ita multa loquimur, quæ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia quod vbique Deus est, scimus, & dicimus: quo modo autem vbique sit, intellectu non capimus. Itē quod est incorporea quædam virtus est omnium causa bonorum scimus, quo modo autem, vel quæ ista sit, penitus ignoramus.

Hom.2. ibi. qui cum sit splendor gloriæ.

B

Quorundam opinio qui præsumunt ostendere quo modo Deus vbique sit per essentiam, potentiam, præsentiam.

Quidam tamen immensa ingenio suo metiri præsumētes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt quod Deus vbique per essentiam esse dicitur, non quod Dei essentia proprie sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura, atque omne quod naturaliter est, in quocunque loco sit, per eum habet esse, & omnis locus in quo illud est. Idē etiam dicunt ideo Deum vbique dici esse per præsentiam, vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca, & quidquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam Deus esse dicitur, vt aiunt, quia per virtutem propriæ substantiæ sua facit, vt etiam loca sint, & omnia quæ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint, quæ asserunt in explanandis intelligentijs prædictorum, in illis tamen verbis quibus dicitur Deus vbique esse per essentiam, plus contineri credendum est: quod homo viuens capere non valet.

C

D

Quod Deus cum sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur.

Solet etiam ab eisdem quæri, quo modo Deus substantialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordium inquinationibus non contangatur. Quod tam friuolum est, vt nec responsione sit dignum, cum etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi, vel quantumcumque polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos sine sui pollutione effundit super loca, & corpora non solum munda, sed etiam immunda, ac sordibus fœtentia, quorum cōtactu homines, & alia quædam res inficiuntur: solis vero radij impolluti, & incontaminati ea contangentes existūt. Nō est ergo mirandum si essentia diuina omnino simplex, & incommutabilis omnia repleat loca, & omnibus creaturis essentialiter insit, nec tamen cuiusquam rei sordibus contaminatur, vel contangitur. Vnde Augustinus in libro de natura boni: Cum in Deo, inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, dicitur: Attingit omnia, propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri non potest, scilicet ne humana carne veritas, & substantia Dei inquinetur, & tamen prædicant

Aug. de Agone Christiano c.18. sententialiter.to.3.

E

To.6.c.28. Sap. 8.a Aug.lib. de Agone Christiano c.18.to.3.

A istum visibilem solum radios suos per omnes fæces, & sordes spargere, & eos mundos, & sinceros seruari. Si ergo visibilia munda à visibilibus immundis contangi possunt, & non inquinari, quanto magis inuisibilis, & incommutabilis veritas? Postremo respondeant quid potius de Deo respondendum existiment, vel quod nusquam per essentiam sit, vel quod vbique, vel alicubi, ita quod non vbique? Sed quis audeat dicere quod nusquam diuina essentia sit, vel quod alicubi, & non vbique sit? Si enim ita est alicubi quod non vbique, ergo localis est. Est ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum, quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Vnde Augustinus: Deus vbique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus. B

Lib. 1. de Doct. Christian. c. 10. in sententia to. 1.

DISTINCT. XXXVII. PARS II.

Quod Deus vbique sit, & in omni tempore, non tamen localis est, non circumscriptibilis, nec loco, nec tempore mouetur.

Cumque diuina natura veraciter, & essentialiter sit in omni loco, & in omni tempore, non tamen mouetur per loca, vel per tempora, nec localis, nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circumscribitur loco, quia nec ita est in vno loco quod non sit in alio, neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur C principium, medium & finis, & ante, & retro, dextrum, & sinistrum, sursum, & deorsum quod sui interpositione facit distantiam circumstantium. Duobus namque his modis dicitur in Scriptura aliquid locale, siue loco circumscriptibile, & econuerso scilicet, vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis distantiam facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur, ac determinatur, quoniam cum sit alicubi, non vbique inuenitur: quod non solum corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus vero creatus quodam modo est localis, & quodam modo non est localis. Localis quidem dicitur, quia definitione loci terminatur, quoniam cum alicubi D præsens sit, totus alibi non inuenitur. Non autem ita localis est, vt dimensionem capiens, distantiam in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis, & incircumscriptibilis est, quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet, vel determinatione finita, vel dimensione suscepta, nec temporibus, scilicet affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis, scilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturæ, quæ longe est à Creatore. Vnde Augustinus super Gene. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate, semper idem, mouet per tempus creaturam spiritualem: mouet etiam per tempus & locū creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit administret. Cum ergo tale aliquid agit, non debemus E opinari eius substantiam qua Deus est, temporibus locisque mutabilem, siue per tempora, & loca mobilem, cum sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idem post omnia, scilicet post omnium initia. Ecce hic aperte ostenditur quod nec locis, nec temporibus mutatur, vel mouetur Deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis vero, etiam per tempus, & locum.

Lib. 8. c. 22. 23. & 24. tom. 3.

Quid sit mutari secundum tempus.

Mutari autem per tempus est variari secundum qualitates interiores, vel exteriores, quæ sunt in ipsa re, quæ mutatur, vt quando suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis, vel variationem formæ, siue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio, quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quæ fit in corporali, vel spirituali creatura, & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam qui dicunt, spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales.

De mutatione vero loci, magna inter conquirentes disceptatio versatur. Sunt enim qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimensionem tantum, & circumscriptionem locum constare asserunt, atque id solum esse locale, vel in loco esse dicunt quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt Augustinum sensisse, mutationem tēporis tantum spirituali creaturæ tribuentem: loci vero & temporis, corporeæ.

Hic respondetur eis.

Sed, vt supra diximus, dupliciter dicitur esse res localis, vel circumscriptibilis, scilicet vel quia dimensionem recipit, & distantiam facit, vel quia loci termino definitur, quorum vtrumque conuenit corporeæ creaturæ, alterum vero tantum spirituali. Nam, vt supra diximus, corporalis creatura ita est localis, vel circumscriptibilis quod determinatur definitione loci, & quod dimensionem recipiens distantiam facit. Spiritualis vero tantum definitione loci concluditur, cum ita sit alicubi quod non alibi: sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit, quia si multi essent spiritus hic, non eo coangustarent locum, quo minus de corporibus contineret. Ideoque Augustinus attribuit mutationem loci corpori non spiritui, quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circumscriptus, interpositione sui faciat distantiam circumstantium, sicut corpus.

Conclusio ex prædictis quod spiritus creati sunt locales, & circumscriptibiles quodam modo, spiritus vero Dei omnino incircumscriptibilis.

Sunt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum, & quodam modo locales, & circumscriptibiles, sed non omni eo modo, quo creatura corporea. Spiritus autem increatus qui Deus est in loco quidem est, & in omni loco: sed omnino illocalis est, & incircumscriptibilis. Vnde Beda super Lucam ait. Cum ad nos Angeli veniunt, sic exterius implent ministerium, vt tamē ante Deum interius per contemplationem assistant, quia etsi Angelus est spiritus circūscriptus, summus tamen spiritus qui Deus est, incircumscriptus est: intra quē currit Angelus quocumque mittatur. Ecce hic dicitur, quia spiritus angelicus circumscriptus est, spiritus autem qui Deus est, incircumscriptus. Alibi etiam * Ambrosius distantiam ostendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum transire, inquiens ita in libro de Trinitate. Dixit Isaias: Quia missus est ad me

Commentariorum lib. 1. ad cap. 1. circa illud ego sum Gabriel qui asto ante Deum. Et Gregor. Hom. 34. super Luc. 15. cap.

* Lib. 1. de Spiritu sancto cap. 9. & 10.

Isa. 6. b.

vnus de Seraphin. Et Spiritus quidem sanctus dicitur missus: sed Seraphin ad vnum, spiritus vero ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio, spiritus operatur mysterium. Seraphin de loco ad locum transit: non enim complet omnia: sed ipse repletur à spiritu. Hic aperte ostenditur quod Angeli quodam modo locales sunt.

Cum repetitione superiorum confirmat auctoritatibus Deum esse vbique sine locali motu.

Sap. 8. g Fateamur itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eamq; solam omnino illocalem, & omnino incircumscriptibilem, nullo concludi loco, sed à fine vsque ad finem attingere, non tamen spaciosa magnitudine, nec locali motu, sed immensitate, atq; immobilitate suæ essentiæ. Vnde August. ad Dardanum ait: Non quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut fumus, aut lux ista diffunditur: sed potius sicut in duobus sapientibus, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior non est: vna sapientia est, nec est in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quam in duobus: ita Deus sine labore regens, & continens mundum, in cœlo totus est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco: sed in seipso vbique totus. Idem quoque super Psal. ait: Ad verbum Dei pertinet non esse in parte: sed vbique esse per seipsum. Hæc enim est sapientia Dei, quæ attingit a fine vsque ad finem fortiter, non tamen motu locali: sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquem locum, dicitur quod attingit à fine illius loci vsque ad finem, cum tamen alterum nō deserat alterū occupando. Non ergo habet motum localem verbum illud: & sapientia illa solida est, & vbique: Ex prædictis innotescit, quod Deus est ita vbique per essentiā, quod non spatiosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localem motum, non habet. Ideoque Augustinus volens præscindere à Dei puritate omnem localem motum, & localem circumscriptionem, potius dicit omnia esse in illo quam ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, in lib. 83. quæst. ita inquiens: Deus non alicubi est. Quod enim alicubi est, continetur loco, quod continetur loco, corpus est: Deus autē non est corpus: non ergo alicubi est. Et tamen quia est, & in loco non est, in illo sunt potius omnia quam ille alicubi; nec tamen ita in illo, vt ipse sit locus. Locus enim in spatio est, quod longitudine, & latitudine, & altitudine corporis occupatur, nec Deus tale aliquid est. Et omnia ergo in ipso sunt, & locus non est: locus tamen Dei, sed improprie, dicitur templum Dei, quod eo contineatur. Id autem nihil melius quam anima munda intelligitur? Ecce hic dicit Deū non esse in loco. Sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circumscriptionem, nec localem motum habet.

(Margin: To. 2. epist. 57. inter princ. & med. — Tom. 8. in enarratione ps. 147. super illud: Velociter currit. — Sap. 8. a — In tom. 4. quæst. 20.)

Oppositio, quia videtur probari quod Deus mutetur loco.

Ad hoc autem solet opponi sic: Quotidie fiunt creaturæ, quæ ante non erant, & in eis Deus est, cum ante non esset in eis: est ergo vbi ante non erat; ideoq; mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus ante non erat: quia illæ non erant: hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cœpit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate: & similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione, nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit disceptationem.

Iam sufficienter demonstratum esse videtur, quo modo omnia dicantur esse in Deo, & Deus in omnibus: quam disceptationem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res, circa quam noster versabatur sermo. Differebamus enim de scientia, siue sapientia Dei, & cum diceremus Deum scire omnia: quæsitum est, vtrum propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in Deo, an alia ratione hoc diceret Scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem. A dist. 45.

DISTINCT. XXXVII.

Quo modo Deus est in rebus & locis corporalibus.

Et quoniam demonstratum est ex parte quo modo omnia dicantur esse in Deo.

Expositio textus.

Supra egit Magister, quo modo omnia sunt in Deo. Hic secundo agit quo modo Deus sit in rebus & in locis corporalibus. Et quoniam ad esse in loco & in re mutabili, sequitur mutatio in eo quod in illo est, ideo agit de Dei immutabilitate quantum ad locum, infra eadem distinctione: *Cumque diuina natura:* &c. Prima pars habet tres partes. In prima narrat quo modo Deus est in locis & in rebus, & per auctoritates confirmat. In secunda nititur doctorum aperire intelligentiam, ibi: *Quo modo autem Deus habitet in bonis,* &c. In tertia ostendit intellectus nostri ad hoc capiendum insufficientiam, ibi: *Ex prædictis patet quo modo Deus vbique totus est.* Prima pars habet tres partes. In prima ostēdit modos essendi Deum in rebus. In secunda vero confirmat auctoritatibus quod Deus est vbique per essentiam, ibi: *Ne autem ista quia capacitatem humanæ intelligentiæ,* &c. In tertia ostendit quod Deus in solis sanctis habitat per gratiam, ibi: *In sanctis vero etiam habitat in quibus,* &c. Similiter secunda pars in qua recitat dictorum intelligentiam, habet tres partes. In prima rationabiliter manuducit. In secūda stultam rationem excludit, ibi: *Sciendum est etiam, quia vt ait Augustinus.* In tertia in admirationem erigit, ibi: *Illud quoque mirabile est, sacramenta enim diuina magis sunt mirabilia quā intelligibilia.* Item tertia pars in qua ostendit insufficientiam ad cognoscendum quo modo Deus est vbique per essentiam, habet tres partes. Primo enim ostendit quod intellectus nostri non sufficiunt. Secundo excludit eos qui præsumptuose soluunt, ibi: *Quidam tamen immensa ingenio suo metiri,* &c. Tertio vero abiicit eos qui irrationabiliter quærunt, ibi: *Solet etiam ab eisdem quæri quo modo Deus,* &c. Vbi ostendit quæstionem eorum esse friuolam & responsione indignam. Diuisio.

Mali vero non sunt cum illo, &c.
Dub. I.

Contra: Videtur male dicere, quia mali sunt in Deo, quia in illo viuunt, mouentur, & sunt: ergo si non importatur maior conuenientia per hoc quod est esse cū aliquo, quam in aliquo, videtur quod sicut mali dicuntur esse in Deo, ita debeant dici esse cum Deo. Item. Quæ est magis impropria, Deus est cum malis, vel mali cum Deo? videtur quod hæc, Mali sunt cum Deo. Vnde Augustinus in lib. Confess. Mecum eras, & tecum non erā, loquitur pro statu peccati. Sed contra: *Cum*, dicit auctoritatem in casuali, ergo videtur quod melius dicitur homo cum Deo, quam econuerso.

Resp. Dicendum quod hæc præpositio, *cum* dicit associationem. In societate autem considerantur duo, scilicet mu-

cet mutuum auxilium, & conformitas voluntatis: quoniam ergo soli boni habent voluntatem conformem, & sunt coadiutores Dei, ideo de eis solis proprie dicitur, quod sint cum Deo, & econuerso, quia tunc hoc quod est cum, non dicit auctoritatem. Quia vero mali non conformantur, nec auxiliantur Deo in sua salute, sed contradicunt, & tamen Deus adiuuat eos in multis, ideo dicit Augustinus: Mecum eras, &c.

In se habitabat Deus, &c. apud se est.
Dub. II.

Videtur male dicere, quia praepositiones sunt distinctiuae, quia transitiuae: si ergo Deus à se non distinguitur, male dicitur quod apud se erat. Si tu dicas quod transitionem solum dicunt quantum ad modum. Contra est Glos. super illud Ioannis: Apud Deum: quae dicit quod, *apud*, notat distinctionem Patris ad Filium.

A

Resp. Dicendum quod Deus non solum est in creaturis, sed etiam apud se. Vnde Augustinus in libro Confess. Deus est in se vt alpha, & omega: in mundo, vt Creator & Rector: in angelis, vt sapor & decor: in liberatis vel electis, vt liberator & adiutor: in reprobis, sicut terror & horror. Quod obiicitur quod praepositio dicit transitionem, & distinctionem, dicendum quod quantum est de virtute suae significationis, non dicit transitionem quantum ad modum: quod autem dicit quantum ad rem, hoc est ratione materiae, siue terminorum quibus additur.

B

Quo modo Deus habitet in aliquo, &c.
Dub. III.

Videtur non bene dicere, quia habitat in paruulis, qui eum non cognoscunt: ergo non videtur haec ratio conueniens.

Resp. Est cognoscere actu, & est cognoscere habitu, & quamuis paruuli non cognoscant actu, cognoscunt tamen habitu, eo quod gratiam habent, & habitum virtutum, sicut dicitur in quarto libro.

C

Quo modo autem vbique sit, intellectu non capimus.
Dub. IV.

Videtur falsum dicere, quia quod intelligimus debetur rationi, sicut dicit Augustinus: sed habemus rationes per quas scimus Deum esse in rebus potentialiter, praesentialiter, & essentialiter. Si tu dicas quod non comprehendimus. Obiicitur quod similiter nec alia quae dicuntur de Deo, comprehendimus: ergo non magis de hoc quam de supradictis deberet dicere Magister quod sit ineffabile.

D

Resp. Dicendum quod quaedam sunt pure intelligibilia, & talibus non contradicit imaginatio, sed deficit. Quaedam sunt sensibilia & in talibus sufficit: Quaedam sunt quodam modo imaginabilia, & quodam modo intelligibilia, & in talibus frequenter intellectus deficit, & imaginatio contradicit, & deficit, vt cum cogitamus Deũ esse vbique, Deum solo intellectu capimus, locum autem imaginamur: & quoniam nostra imaginatio non capit quod aliquod vnum sit in pluribus locis, & intellectus claritatem lucis non aspicit: hinc est quod talia nobis non intelligibilia iudicantur magis quam alia.

E

Spiritus creatus sordibus, &c. Dub. V.

Sapien. 9. Videtur contrarium esse ei quod dicitur: Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Et iterum: Anima contrahit originale à carne, & inficitur ab illa.

Resp. Sicut generatio vniuoca est, quae est similis ex simili, & aequiuoca quae est rei dissimilis, ita est infectio secundum rationem vniuocam, vt leprosus facit leprosum, & secundum rationem aequiuocam, vt infectio generat infectionem: primo modo loquitur Magister, quia anima leprosi non est leprosa, secundo modo obiicitur.

Cum in Deo, inquit, sint omnia quae condidit, non tamen inquinant eum, &c. Dub. VI.

Videtur male dicere, quia sordes corporales inquinãt res corporales, ergo sordes spirituales res spirituales. Item si Deum non inquinant: ergo videtur quod posset dici quod Deus est in diabolo: quod est contra omnem vsum.

Respon. Dicendum quod sicut tangit Magister in littera, sordes corporales non coinquinant corpus spirituale, quia nec communicant in materia, nec dependent, vt patet in radio, qui non inficitur faecibus, quia nec dependet, nec cõmunicat in transmutabili materia, & quoniam Deus neutrum habet: ideo non valet illud. Quod obiicitur quod Deus est in peccatoribus, dicendum quod nullum inconueniens esset dicere: tamen quia hoc videbatur sonare in contumeliam, ideo ponenda est determinatio, ratione cuius sermonis intellectus sanus appareat: vt si dicatur, Deus est in diabolo, vel in adultero quantum ad conseruationem naturae.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam huius partis quaeritur de existentia Dei vbique: & circa hoc tria principaliter quaeruntur. Primo quaeritur vtrum esse vbique conueniat Deo. Secundo, vtrum esse vbique sit proprium Dei. Tertio qualiter conueniat Deo esse vbique. Et quantum ad primum, quia esse vbique potest distribuere pro omnibus rebus, & pro omnibus locis, duo quaeruntur. Primo, vtrum Deus sit in omnibus rebus. Secundo, vtrum sit in omnibus locis.

QVAESTIO I.

An Deus sit in omnibus rebus.

Alex. Alens. 1. p. q. 9. Membro 3.
S. Tho. 1. p. q. 8. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 37. q. 1. art. 1.
Aegid. Rom. 1. Sent. dist. 37. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 37. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 7.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 1.

Quod sit in omnibus rebus, ostenditur sic. Philosophus in prima philosophia: Quando aliquid simplicius, tanto à pluribus indigetur, & in pluribus inuenitur: sed Deus est simplicissimus in fine simplicitatis, ergo inuenitur in omnibus: sed non reperitur nisi vbi est, ergo est in omnibus. Fundamenta. 12. Metap.

Item: Quanto causa prior, tanto vniuersalior: ergo causa prima est vniuersalissima: sed quanto aliquid vniuersalius, tanto influit in plura: ergo cum prima causa sit vniuersalissima, influit in omnia: sed omne quod influit in aliquid, est illi praesens secundum virtutem: nusquam enim, & nunquam operatur agens, nisi per praesentiam virtutis: sed Deus propter suam simplicitatem est idem quod sua virtus: cum ergo virtus Dei sit in omnibus, & substantia est in omnibus.

Item hoc videtur per impossibile: quia omne quod est in vna re limitata, ita quod non est in alia, est limitatum, & artatum: sed hoc est impossibile circa Deum: ergo non est in vna re, quin in omnibus sit.

Item: Si Deus est in vna re, ita quod non in alia, aut potest esse in illa in qua non est, aut non: si non potest, ergo nõ est omnipotens. Si potest esse & non est, cum res nõ mutetur: ergo mutari potest: ergo si Deus non est in omnibus rebus, aut non est omnipotens, aut mutabilis, quorum vtrumque est impossibile.

1. Contra: Quanto aliquid magis seiungitur à natura tenebrosa, tanto est impermixtius, & sub nobiliori luce cognoscit: sed Deus clarissime cognoscit, ergo maxime à natura tenebrosa seiungitur: sed omnis creatu- Ad oppositum.

ra tene-

ra tenebra, ergo Deus, aut in nullis, aut in pauciſſimis eſt in rebus creatis.

2. ITEM: Quanto motor magis diſtat à mobili, tanto ſufficientius mouet. Vnde ſufficientius mouet anima quam forma materialis vel naturalis, & intelligentia quam anima: ſed Deus eſt motor, & operator ſufficientiſſimus: ergo ſumme diſtat ab omni mobili: ergo aut in nullis eſt rebus, aut in paucis.

3. ITEM: Omnis virtus vnita plus eſt infinita quam multiplicata: ſed diuina virtus eſt infinitiſſima, ergo vnitiſſima: ſed quãto aliquid magis eſt vnitum, tanto minus diffuſum, & in paucioribus repertum: ergo, &c.

4. ITEM: Quæritur quæ neceſſitas eſt Deum ponere in rebus omnibus. Videtur quod nulla ex parte Dei. Nobilitatis eſt enim in agente, quod poſſit agere vbi non eſt: ſimiliter quod poſſit facere effectũ per ſe ſtantẽ: alioquin opera Dei magis ſunt debilia quam opera artificum creatorum, quæ ſaluantur in eſſe ipſis abſentibus: ergo ſi nulla neceſſitas eſt, videtur ergo eſſe ſuperfluitas: ſed impoſſibile eſt in Deo eſſe ſuperfluitatem: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Deus cum ſit ſumme ſimplex, in omnibus eſt: quia cum creaturæ vanitatem habeant, eius virtute & præſentia conſeruantur.

Pſ. 137. a — RESP. ad Arg. Dicendum quod Deus in omnibus rebus eſt, ſicut ipſe Dauid teſtatur, dicens: Si aſcendero in cœlum, tu illic es, &c. Neceſſitas autem exiſtendi Deum in omnibus, ſumitur tum à parte perfectionis ipſius, tum à parte indigentiæ rerum. A parte ipſius, propter ſummam immenſitatem, & ſummam poteſtatem: & vtriuſque ratio eſt ſumma ſimplicitas. Quia enim ſumme ſimplex eſt, ad nihil artatur: ideo in omnibus inuenitur tanquam immenſum. Quia ſumme ſimplex, ideo in infinitum virtuoſiſſimum: & ideo virtus eius in omnibus: & virtus idem eſt quod ſubſtantia, & ideo neceſſe eſt, quod ſit in omnibus. Ex parte creaturæ eſt neceſſitas, quia creatura habet in ſe poſſibilitatem, & vanitatem, & vtriuſque cauſa eſt, quia producta eſt de nihilo. Quia enim creata eſt, & accepit eſſe ab alio, qui eam fecit eſſe, cum prius nõ eſſet, ex hoc non eſt ſuum eſſe: & ideo nõ eſt purus actus, quia habet poſſibilitatem: & ratione huius habet fluxibilitatem, & variabilitatem, ideo caret ſtabilitate: & ideo non poteſt eſſe niſi per præſentiam eius qui dedit ei eſſe. Et exemplum huius apertum eſt in impreſſione formæ ſigilli in aqua, quæ non conſeruatur ad momentũ niſi præſente ſigillo. Et iterum, quia creatura de nihilo producta eſt, ideo habet vanitatem: & quia nihil vanum in ſeipſo fulcitur, neceſſe eſt quod omnis creatura ſuſtentetur per præſentiam veritatis: & eſt ſimile, ſi quis poneret corpus ponderoſum in aere, quod eſt quaſi vanum, non ſuſtentaretur: Sic & in propoſito.

1. AD illud ergo quod obiicitur de diſtantia, & permixtione, dicẽdum quod tripliciter vnitur quid alicui. Aut ſecundum præſentiam tantum, aut ſecundum præſentiam, & dependentiam, aut ſecundum præſentiam, & dependentiam, & concomitantiam in materia. Primo modo eſt radius in aere: ſecundo modo anima in corpore: tertio modo liquor in liquore. Quod primo modo eſt in aliquo, non permiſcetur: ſimiliter quod ſecundo modo eſt, non permiſcetur proprie, ſed ſolum quod tertio. Et primo quidem modo eſt Deus in rebus, non ſecundo, vel tertio.

2. AD illud quod obiicitur de diſtantia Motoris à mobili, dicendum quod eſt diſtantia per abſentiam: & hæc impedit, & nõ iuuat ad motum. Et eſt diſtantia per independentiam, & hæc iuuat: quia quanto Motor perfectior eſt & abſolutior, minus dependet, & eſt ſufficientior, & hoc modo diſtat etiam Deus præſens.

3. AD illud quod obiicitur quod virtus vnita eſt magis infinita, &c. Dicendum quod vnitio virtutis quæ facit ad eius magnitudinem, per ſe attenditur reſpectu ſubiecti, per accidẽs reſpectu obiecti. Reſpectu autem ſubiecti attenditur per ſubiecti ſimplicitatem: reſpectu autem obiecti per indiſtantiam à virtute, quia virtus tanto potentior, quanto obiecto propinquior. Quoniam ergo virtus diuina in ſubſtantia eſt ſimpliciſſima, & nunquam à ſubſtantia elongatur, ideo in multis eſt infinitiſſima, quia vnitiſſima in multis, vt in vno: vbiq; enim eſt centrum illius potentiæ, ſicut dicit Triſmegiſtus. Quod vltimo obiicitur iam ſolutum eſt, quia neceſſitas eſt ex parte Dei, & creaturæ, ſicut viſum eſt. *Ad Quæſt. incident.*

4. QVOD ergo obiicitur quod agens creatum vbi non eſt, operatur, & effectum producit qui ſine ipſo ſtat, dicendum quod non eſt ſimile in Deo. Nam ſi attendatur hoc in artifice creato, hoc venit ex defectu perfectionis, quia enim agens creatum limitatũ eſt, & differt à ſua virtute, poteſt operari per virtutem vbi nõ eſt. Rurſus, quoniam agit ex ſuppoſitione & nõ poteſt in totum, ideo effectus non totaliter dependet ab ipſo: Deus autem habet conditiones oppoſitas, quia infinitus, & idem eſt in eo virtus, & ſubſtantia, & totum producit, ideo non eſt ſimile.

QVÆSTIO II.

An Deus ſit vbique.

Alex. Alenſ. 1. p. q. q. 9. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 8. art. 2.
Et 1. Sent. diſt. 37. q. 2. art. 1.
Scotus 1. Sent. diſt. 37. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 37. p. 2. q. 1.
Richard. 1. Sentent. diſt. 37. q. 4.
Durandus 1. Sent. diſt. 37. q. 2.
Franciſcus de Mayr. 1. Sent. diſt. 37. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. diſt. 37. q. 1. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. diſt. 37. q. 8.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. diſt. 37. q. 4.

VTrum Deus ſit vbique localiter, id eſt, vtrum ſit in omnibus locis. Et quod non, videtur. Boetius in libro de Trinitate: Deus ita eſſe vbique dici videtur, non quod in omni loco, ſed quod omnino in loco eſſe non poteſt. *Fundamenta. Boetius ad Symmac. circa med.*

ITEM hoc ipſum videtur ratione, quia, ſicut vult Philoſophus, locus ad locatum magis comparatur in ratione formæ quam in ratione alterius generis cauſæ: ſed Deus eſt forma excellentiſſima, ergo reſpectu eius nulla eſt forma, ergo nullus locus. *Ariſtot. 4. Phyſ. cont. 14. Et 4. cœl. cõt. 35.*

ITEM alia ratione videtur, quia quadruplex eſt conditio loci in reſpectu ad locatum, ſcilicet continere, ſaluare, menſurare, & terminare. Continet, vt vas. Menſurat, vt quãtitas. Saluat, vt natura. Terminat, vt finis: ſed Deus ſecundum nullam harum conditionum comparatur ad locum: ergo, &c.

ITEM: Prima & propria paſſio eſſendi in loco eſt dimenſio: ergo quod magis recedit à dimenſione, minus eſt in loco: & quod maxime, minime: & quod omnino recedit, nullo modo eſt in loco: ſed Deus eſt huiuſmodi: ergo, &c.

1. CONTRA per Hieremiam dicitur: Cœlum, & terram ego impleo: ſed omne quod eſt in loco ipſum implendo, eſt in loco ſecundum quod locus. *Ad oppoſitum. Hier. 23. a*

2. ITEM hoc videtur ratione, quia loci ſecundum quod locus eſt indigentia ad locatum, vt ab ipſo repleatur: ſed omnis creatura vanitas, vanitas autem non implet niſi per veritatis præſentiam: ergo ad hoc quod locus repleatur, neceſſe eſt Deum adeſſe: ſed hoc poſito, ponitur Deus eſſe in loco, vt locus eſt.

3. ITEM: Maior eſt indiuiſio formæ ad materiam, quam locati ad locum: ſed forma non vnitur materiæ, nec permanet, niſi per Dei præſentiam: ergo multo minus nec locatum loco: ſed quia per Dei præſentiã forma vnitur materiæ, Deus eſt in qualibet re, vt natura: ergo cum per Dei præſentiam vniatur, & ſaluetur locatum in loco, Deus eſt in loco vt eſt locus.

4. ITEM: Est præsentia, & simultas secundum locum, & secundum tempus: sed Deus perfectissime est præsens cuilibet rei: ergo secundum locum, & tempus, sed quæ sunt præsentia secundum tempus, sunt in eodem tempore: ergo & illa quæ sunt præsentia secundum locum, sunt in eodem loco: si ergo Deus est præsens omni loco, Deus est in loco, non tantum vt est res, sed etiam vt est locus.

CONCLVSIO.

Deus cum ab alio nun conseruetur, neque mensurabilis sit, loco non ambitur: est tamen in omni loco, quia per præsentiam suam supplet loci indigentiam.

RESP. ad Arg. Dicendum quod triplex est conditio secundum quam comparatur locatum ad locum. Vna secundum quam locatum excellitur, & hæc est proprietas saluationis. Si enim locatum indiget loco, & locus complet eius indigentiam, & conseruat naturam, & secundũ hanc proprietatem sola corporalia sunt in loco, non autem spiritualia, quia non recipiunt influentiam à loco corporeo. Alia est proprietas, secundum quam locatum æquatur & proportionatur loco, & hæc est proprietas commensurationis, & secundum hanc cõditionem proprie corporalia sunt in loco: quia illa sunt commensurabilia, vnde circumscribuntur. Spiritualia autem minus proprie: nam non sunt commensurabilia respectu partiũ, sunt tamen diffinibilia respectu totius. Tertia est conditio, secundum quam locatum excellit locum, videlicet quod per sui præsentiam replet, & supplet indigentiam loci. Locus enim sine locato priuatus est, & indigens, sicut concauitas oculi sine organo. Quoniam ergo Deus ad nullam creaturam comparatur, nec secundum rationem inferioritatis, nec æqualitatis, sed superioritatis, & excellentiæ: Deus non est in loco quantum ad primam, & secundam proprietatem, sed solum quantum ad tertiam, scilicet quod per præsentiã supplet loci indigentiã. Nam locatum per præsentiam replet distantiæ vacuitatẽ: Deus autem per præsentiam replet vacuitatem essentiæ, & illa quidem sine hac esse non potest.

Solutio argum. pro vtraq; parte.

Ex his patet responsio ad obiecta. Nam rationes probantes Deum esse in loco, vt est locus, procedunt secundum tertiam conditionem, vt patet: rationes vero ad oppositum secundum primam & secundam, scilicet saluationis, & terminationis.

ARTICVLVS II.

CONsequenter quantum ad secundum articulum quæritur. Vtrum esse vbique sit proprium Dei. Et quia proprium est quod soli conuenit, & semper, ideo quantum ad hoc, duo quæruntur. Primo, vtrum esse vbique conueniat soli Deo. Secundo, vtrum conueniat ei semper, siue ab æterno.

QVÆSTIO I.

An esse vbique soli Deo conueniat.

Alex. Alensis 1.p.q.6.Membro5.
S.Thom.1.p.q.9.art.4.
Scot. 1. Sent. dist.37.q.2.art 2.
Scot. in Report.1.Sent.dist.37.q.vnica.
Ægid.Rom.1.Sent.dist.37.p.2.q.2.
Richard.1.Sent.dist.37.q.3.
Altisiodorensis 1.Sent.c.15.q.1.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.37.q.3.
Petrus de Tarantas.1.Sent.dist.37.q.3.

Fundamenta.

QVod soli Deo conueniat, videtur. Augustinus in libro de Symbolo: Vbiq; esse est Deum esse, sed nulli creaturæ conuenit Deum esse, imo hoc est Dei propriissimum: ergo nulli creaturæ conuenit esse vbique.

Lib.1.c.7.in pr.to.4.

ITEM Ambrosius in lib. de Spiritu sancto: Cum omnis A creatura certis suæ naturæ sit circumscripta limitibus, esse vbique, & in omnibus rebus Dei virtutis est, & dominationis est proprium.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia omnis creatura per se existens & in se, est hoc aliquid: sed omne quod est hoc aliquid est singulare, & omne singulare est hic, & nunc, & nihil tale natum est esse vbique: ergo solius Dei est esse vbique. *Aristot. in prædic. c. de Substantia.*

ITEM: Conditio est qua Deus est vbiq;, conuenit Deo ratione suæ immensitatis: sed immensitas est proprietas solius Dei, quæ nulli creaturæ potest conuenire, ergo nec esse vbique.

1. CONTRA: Hoc obiicitur de vniuersali, quoniam vniuersale est semper, & vbique, & tamen non est Deus. Ad oppositum.

B Si tu dicas quod est vbique respectu suorum singularium, & non simpliciter. Obiicitur tunc quod aliquid est vniuersale cuius singularia sunt vbique: & impossibile est aliquid fieri quod non sit eius singulare, vel in singulari: vt hoc vniuersale substantia: ergo est vbique.

2. ITEM obiicitur de numero, qui est in omnibus entibus, & nihil potest fieri in quo non sit numerus, & præterea in omnibus entibus est vnus numerus: ergo cum numerus non sit Deus, esse vbique non est proprium solius Dei.

Si dicas quod non est ibi totus, sed secundum partem, obiicitur de voce quæ est in auribus diuersorum tota, & in toto aëre, esto quod vox esset ita magna, quod per totum mundum audiretur, tunc esset vbique tota, & vna prolatio: quia si multæ, cum infinitæ sint partes aeris, & C vox sit in qualibet parte: tunc ergo infinitæ sunt voces actu: quod est impossibile. Repli.

3. ITEM obiicitur de anima quæ est in qualibet parte animalis tota, vt supra monstratum est: esto ergo quod fieret animal giganteum ita magnum quasi totus mundus, tunc anima esset vbique: ergo quod non sit, hoc est propter defectum corporis, & non suum. *Dist.8.q.3. art.1.*

Si dicas quod esset in pluribus tanquam in vno loco, vnde nunquam vna anima est nisi in vno corpore: Obiicitur de corpore Christi quod totum & integrum est in diuersis altaribus distinctis.

4. ITEM obiicitur per rationem. Cum enim de natura singularis sit esse hic & nunc, tamen alicui dat Deus semper esse, vt angelis: ergo pari ratione alicui dabit esse vbique.

D 5. ITEM: Si aliqua duo inseparabiliter sunt vnita, vbicunq; est vnum, & alterum: sed humana natura, & diuina in Christo inseparabiliter sunt vnita: ergo vbi est diuina, est & humana: sed diuina natura est vbique: ergo & humana. Et sic, &c.

CONCLVSIO.

Soli Deo proprie & singulariter conuenit esse vbique, & nihil aliud à Deo, vbique potest esse.

RESP. ad Arg. Dicendum quod esse vbique, sicut dicunt sancti, conuenit soli Deo proprie & singulariter, ita quod nulli conuenit alii, nec intelligi potest conuenire si E recte intelligatur. Nam Deus dicitur esse vbiq;, ita quod ex parte Dei intelligitur identitas, & totalitas, ex parte loci pluralitas, & vniuersalitas. Per conditionem identitatis excluditur vniuersale, quod quamuis sit in omnibus singularibus, tamen secũdum aliud & aliud suppositum, & ita numeratum. Per conditionem totalitatis excluditur numerus. Nam quamuis numerus sit vbiq;, tamen secundum aliam & aliam partem. Per conditionem pluralitatis à parte loci excluditur Spiritus creatus, qui quãuis sit in pluribus partibus corporis, non tamen in omnibus nisi vt vnitis. Per conditionem vniuersalitatis excluditur corpus Christi sub sacramẽto, ꝙ quamuis sit in plurib nõ tamen est in omnibus, nec esse potest, quia hoc solũ conuenit ei sub sacramento. Et ita patent primæ instantiæ. *Solutio 1. arg. patet ex corp. quæst.*

Resp.ad Replic. QVOD tamen obiicitur de voce, intelligendum quod generatio sensibilium in medio est per diffusionem, vnde non numeratur vox sicut nec lux nisi ad numerationem susceptibilis: vnde quot sunt aures, tot sunt voces, quoniam vox in aere erat multiplicabilis, & non multiplicata: & ideo patet quod nec tota vbique ante numerationem, sicut nec lux diffusa, nec eadem vox post numerationem, & ideo exemplum de existentia vocis non est multum simile.

AD illud quod obiicitur quod Deus dat sempiternitatem, dicendum quod tam esse vbique, quam semper, importat quandam infinitatem, & infinitas sempiternitatis est infinitas durationis, quæ est secundum potentiam, & hæc repugnat creaturæ, quia non impedit durationem creaturæ esse finitam actu, & infinitam potentia, & ideo omni durationi creaturæ necesse est aliquid adiici. Sed B esse vbique, dicit immensitatem actu, quia importat simultatem locorum, & hoc repugnat creaturæ, & ideo non potest ei omnino communicari: communicatur tamen secundum possibilitatem creaturę, secundum quod participat maius & minus de natura spiritualitatis. Nam nihil est omnino spirituale, nisi solus Deus, sicut dicit Augustinus de Moribus Ecclesiæ: Solus Deus est incorporeus, quia omnia replet. Creaturæ autem quædam sunt spirituales per abstractionem, vt vniuersale & numerus, & ita possunt esse in pluribus propter communitatem ad plura, & ita secundum sui plurificationem. Quædam spirituales sunt per separationem à materia corporali, vt animæ, & istæ sunt in pluribus, tamen non multiplicatis. Quædam autem spirituales per vnionem, vt corpus Christi est cibus spiritualis animæ, quamuis sit verum corpus, & ideo quasi est medium inter animam, & Deum, & ideo inquantum cibus plus sapit naturam spiritualitatis, & ideo est in pluribus, vt sunt plura loca, non tamen in omnibus: quia ratio cibationis non se extendit ad omnia, & sic patet quare sub sacramento est in pluribus.

Hoc in li. de Morib. Eccl. non inuenitur. sed de Dog. Eccl. c. 11. 10. 3.

4. QVOD obiicitur de inseparabiliter vnitis, soluendum est per interemptionem, cum alterum excedit alterum, vt patet in genere, & specie.

5. QVOD obiicitur per vnionem. Homo est Deus, dicendum quod hoc intelligitur per communicationem idiomatum. Similiter & esse vbique conuenit per idiomatum communicationem.

QVÆSTIO II.

An esse vbique ab æterno Deo conueniat.

Alex. Alensis 1. p. q. 9. Memb. 4.
S. Thom. 1. Sent. dist. 37. q. 1. ar. 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 37. p. 2. q. 3.
Altisiodorensis 1. Sent. c. 15. q. 4.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 37. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 5.

Ad oppositum. VTrum esse vbique conueniat Deo semper siue æternaliter. Et quod sic videtur, quia sicut semper se habet ad tempus, ita vbique ad locum: sed ante omne tempus Deus fuit semper, ergo ante omnem locum fuit Deus vbique.

2. ITEM: Proprium Dei essentialius ei conuenit, quam propria passio alicui subiecto: sed propter necessariã conuenientiam passionis ad subiectum, distributio suppositorum includit distributionem temporum, vnde dici de omni est, quod non est in quodam sic, in quodam non, nec aliquando sic, aliquando nõ, sed in quolibet, & semper: ergo similiter hoc quod est *vbiq;* includit sempiternitatem: ergo esse vbique semper conuenit Deo, ergo ab æterno.

Aristot. 1. Post. cont. 8.

3. ITEM: Res sunt in Deo, & Deus in rebus, sed res sunt in Deo ab æterno: ergo à relatiuis cũ dicantur hæc ad cõuertentiam, Deus est in rebus ab æterno, sed non nisi in omnibus: ergo, &c. Si dicas quod nõ dicũtur correlatiue.

Repli. CONTRA: Cum dicitur Deus est in rebus, non significatur respectus, nec dependentia Dei ad res, sed rerum ad A Deum: ergo nihil aliud est dicere, Deum esse in rebus, quam res esse in Deo.

4. ITEM: Si Deus non fuit vbique ab æterno, & fuit, ergo fuit alibi, quam vbique, & modo est vbique, ergo mutauit locum: ergo in Deo cadit mutatio: sed hoc falsum, ergo primũ. SI tu dicas quod mutatio est in connotato.

CONTRA: Cum dicitur Deus est in loco, non notatur effectus, sed solum Dei præsentia: ergo videtur quod secundum hoc non significetur mutatio in connotato, sed solum in ipso Deo: restat ergo per impossibile, quod Deus est vbique æternaliter.

CONTRA: Vbique præsupponit vbi, & vbi præsupponit locum, & locum non est ponere, nisi ex tempore: ergo & Deum esse vbique, non est ponere nisi ex tempore. Fundamenta.

B ITEM bene sequitur: Deus est vbique, ergo est in cœlo: ergo destructo consequente, destruitur & antecedens. sed ab æterno non fuit in cœlo: ergo, &c.

ITEM bene sequitur: Deus est vbiq; , ergo in ista domo: sed ista domus non fuit nisi ex tempore, & post initium temporis, ergo & esse vbique.

CONCLVSIO.

Esse vbique, conuenit Deo æternaliter, prout dicit præsentialitatem diuinæ immensitatis per quam est præsens omne ei quod est, siue sibi, siue alii: temporaliter vero prout connotat locum certum siue rem.

RESP. ad Arg. Dicendũ quod esse vbiq; dupliciter potest accipi de Deo, sicut & esse semper. Vno enim modo, C *semper*, importat diuinam immensitatem secundũ durationem, & sic idem est quod æternitas, & conuenit Deo æternaliter. Alio modo connotat simultatem temporis, & sic conuenit ei à principio temporis. Sic esse vbiq; , vno modo importat præsentialitatem diuinæ immensitatis, per quam est præsens omni ei quod est, siue sibi, siue alii, & sic idem est esse vbique, quod Deum esse immensum.

1. ET sic conuenit Deo æternaliter, & secundũ hoc procedit prima ratio. Alio modo prout connotat locũ creatum, siue rem. Et sic conuenit ei ab initio rerum, & locorum propter connotatum, & conuenit semper, & adhuc est proprium, quia conuenit soli, & semper vno modo, licet non æternaliter: sicut etiam est in demonstratiuis.

ET sic procedit secunda ratio. Et iste modus accipiendi Deum esse vbiq; , est vsitatior, & secundum hunc mo- D dum non conuenit ei æternaliter.

3. QVOD vero obiicitur contra hoc, quod conueniat æternaliter per suam cõuersam, dicendum quod nõ est sua conuersa. Cum enim dicitur quod res sunt in Deo, hoc intelligitur ratione exemplaritatis, & nihil cõnotatur actu: sed cũ dicitur Deus esse in rebus, cõnotatur aliquid creatum. Nam nihil est in eo quod non est: ergo si Deus est in rebus & locis, res & loca sunt: non ens tamen secundum se bene est in exemplari tanquam in principio. Vnde hęc: Deus est in rebus, non est conuersa huius, res sunt in Deo, sed hæc: Deus est exemplar rerum, & vtraque est vera æternaliter. Et huius, Deus est in rebus, conuersa est, res continentur à Deo, & conseruantur ab ipso.

4. AD illud quod obiicitur quod si Deus non fuit vbique, & modo est, ergo est mutatus: dicendum quod non E sequitur, quia hoc non est propter mutationem Dei, sed rerum.

QVOD obiicitur quod vbiq; nõ connotat effectum, sed solum præsentiam: dicendum quod præsentia importat habitudinem ad duo, scilicet eius qui præsens est, & cui est pręsens, & ideo potest esse inceptio ratione rei cui pręsens est, non noui effectus. Ad Replic.

QVOD obiicitur ad oppositum, procedit secundũ quod *vbique* connotat locum creatum. Solutio ad argum. pro fundam.

QVOD tamen vltimo obiicitur non valet, immo est ibi fallacia accidentis, sicut hic: Iste triangulus incipit habere tres: non ergo omnis triangulus semper habuit tres: quia non fuit distributio de tribus vt nunc, sed vt simpliciter, &c.

ARTICVLVS III.

De tertio articulo principaliter quæritur, scilicet qualiter Deus sit in rebus. Et circa hoc duo quæruntur. Primo quæritur, vtrum Deus sit in omnibus rebus æqualiter, siue vniformiter. Secundo quæritur quibus modis, & qualiter Deus sit in rebus.

QVÆSTIO I.

An Deus æqualiter sit in omnibus rebus.

Alex. Alens. 1. p. q. 9. Memb. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 37. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 2.

Fundamenta. *Prop. 24. & 12. Metaph. 52.*

Qvod sit vniformiter, videtur, quia sicut dicit Philosophus: Prima causa vno modo se habet ad omnia, licet omnia non habeant se vno modo ad ipsam: sed omnia in Deo sunt vniformiter, quia sunt vita, & creatrix essentia: ergo multo fortius Deus in omnibus rebus est æqualiter & vniformiter.

Item: Quod est vbique totum, est æqualiter & vniformiter: sed cum Deus sit simplicissimus, est vbique totus, ergo æqualiter & vniformiter est in omnibus rebus.

Item: Vnicuiq; rei intima est materia & forma: sed forma non vnitur materiæ nisi mediante appetitu, appetitus autem ortum habet ab essentia: sed hoc non posset nisi per Dei præsentiam: ergo Deus magis est intimus omni rei quam sua forma: sed forma vnicuique rei est summe intima. ergo Deus intimior intimus, est intimus cuilibet: sed quod habet esse in intimo, est vniformiter: ergo, &c.

Item: Hoc ostenditur per impossibile: quia si Deus nõ est æqualiter in rebus: ergo cum magis intime est in vna quam in alia, ergo in aliqua non est summe intima: ergo aliquid est in re intrinsecum in quo non est Deus: ergo Deus non est in omni quod est: sed hoc est impossibile, ergo & primum.

Ad oppositum. *Aristot. 3. de ani. 18. Boet. in 5. de consol. prosa. 4.*

1. Sed contra: Omne quod recipitur in aliquo, est ibi per modum recipientis, & non recepti: sed creaturæ non sunt æqualiter capaces Dei, ergo non est æqualiter in eis Deus.

2. Item: Sicut se habet intellectus ad primam lucem, sic ens ad primam essentiam, & viuens ad primam vitam: sed maior intellectus magis participat diuinam lucem: ergo perfectius ens, & perfectius viuens diuinam essentiam & vitam: ergo Deus perfectius est in vno quam in alio.

3. Item: Existentia Dei in rebus est conseruatio rerum: sed non omnes res æqualiter conseruantur, ergo non est æqualiter in omnibus.

4. Item cum Deus sit vbique, solum dicitur habitare in iustis: sed hoc non esset si æqualiter & vniformiter esset in omnibus: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Deus secundum præsentialitatem vniformiter est in omnibus rebus, secundum vero connotationem effectus, & impressionem suæ similitudinis, difformiter.

Resp. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod Deum esse in rebus dupliciter potest intelligi. Vno modo vt idem sit quod esse præsentem cuilibet rei, non connotando effectum: & sic vniformiter est in omnibus rebus, eo quod intimus est cuilibet rei, & summe præsens, & totus in qualibet re. Alio modo potest connotare effectum, sicut artifex dicitur in artificiA to esse per connotationem effectus, & per impressionem suæ similitudinis: & sic cum vni creaturæ plus det quam alii, magis est in vna quam in alia. Et hoc potest esse dupliciter, scilicet extensiue quantum ad ea quæ habent esse diuturnius, vt in corpore incorruptibili plus quam in anima sensibili. Vel intensiue quantum ad ea quæ habent esse nobilius, vt in anima sensibili, quam in corpore incorruptibili. Vel vtroque modo, vt in anima rationali, quam in corpore corruptibili. His visis patent obiecta ad vtramque partem. Procedunt enim his duabus viis vt patet, exceptis duabus primis ad vtramque partem.

Ad arg. pro Fundament.

Qvod enim obiicitur quod Deus vniformiter se habet ad omnes res, si intelligatur vniformitas ex parte diuini esse, verum est: si autem intelligatur ex parte effectus, falB sum est. Quoniam Deus vniformiter & stabiliter existẽs, cætera mouet, & multos & varios effectus producit, & efficiendo diuersa in rebus, facit quod res non se habeant vniformiter ad ipsum. Quoniam ergo cum dicitur Deus esse in rebus, vno modo connotatur effectus, alio modo non: ideo vno modo conceditur quod sit vniformiter, alio modo non. Similiter econuerso cum dicitur, omnia sunt in Deo, vno modo potest connotari effectus, sicut patet in prædestinatione, & reprobatione, & sic non est vniformiter: alio modo non connotatur effectus, & sic vniformiter.

Ad 1. arg. in opposit.

Qvod obiicitur iterum ad oppositũ quod omne quod recipitur, est per modum recipientis: dicendum quod verum est, vbi receptum dependet à recipiente, vt species à virtute cognoscente: in proposito autem non sic est. VnC de diuina essentia existens in re, non accipit modum rei, & sic patet illud.

QVÆSTIO II.

Quibus modis Deus in rebus esse dicatur.

Alex. Alensis 1. p. q. 9. Memb. 1.
S. Tho. 1. p. q. 8. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 37. q. 1. art. 2.
Scot. 1. Sent. in Report. dist. 37. q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 37. q. 2.
Altisiodorensis 1. Sent. c. 15. q. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 39. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 6.
D *Gab. Biel 1. Sent. dist. 37. q. vnica.*

Ad oppositum. *Epist. 57. tom. 2.*

Qvibus modis, & qualiter sit Deus in rebus. Et assignat Magister duplices modos existendi Deum in rebus. Et vnum modum accipit ab Augustino de præsentia Dei ad Dardanum, qui dicit quod aliter est Deus in omnibus creaturis, aliter in sanctis, aliter in Christo per vnionem. Alium modum accipit à Gregorio qui dicit super quintum cap. Cantic. quod Deus est in rebus tripliciter, scilicet potentialiter, præsentialiter, & essentialiter. Quæritur ergo de distinctione, sufficientia, & ordine istorum modorum. Et obiicitur contra assignationẽ Augustini: Aut enim accipiuntur modi illi quantum ad diuinam substantiam, aut quantum ad creaturam, aut quantum ad effectus. Si quantum ad effectus, cum innumerabiles sunt modi essendi. Si quantum ad creaturam susciE pientem: cum solum duplex sit suscipiens, scilicet natura, & voluntas, videtur quod tantum duo sint modi, scilicet per naturam, & per gratiam. Si quantum ad Dei substantiam: cum in ea non cadat diuersitas, erit tantum vnus modus.

In ca. 5. non inuenitur, sed in sensu id dicere proprie videtur in 2. Moral. 8.

Item sicut oratio est effectus superadditus naturæ, ita operatio miraculosa: ergo sicut in habentibus gratiam est aliter Deus quam in non habentibus, ita & in re in qua operatur miraculose, vt in asina Balaam, erit alio modo essendi.

Item sicut gratia gratum faciens est supra naturam, ita gratia gratis data, vt prophetia, ita etiam pœna, & gloria: ergo cum ista differant genere, & specie, debent secun-

dum hoc

dum hoc diuersi modi essendi distingui: ergo non distinguit Magister sufficienter.

Item obiicitur contra assignationem Gregorii: Aut enim illa assignatio est secundum effectus, aut conditiones & proprietates Dei. Si secundum effectus: tunc cum essentia nullum connotet effectum, non deberet poni. Si secundum conditiones Dei: sed nō tantum est Dei potentia, sed etiam sapientia, & voluntas: ergo videtur quod insufficienter assignet.

Item videtur esse præposteratio in ordine. Nam secundum rem & rationem intelligendi, essentia præcedit potentiam, & potentia præsentiam: ergo male ordinat.

Item verborum inculcatio videtur: quia in Deo idem est potentia, essentia, & præsentia: quæritur ergo distinctio.

B

Conclusio.

Vtraque assignatio modorum essendi Deum in rebus conueniens est, tam illa quæ est Augustini, quàm quæ Gregorij: illa enim respicit diuersitatem modorum essendi in rebus, hæc conditiones eorumdem modorum.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod assignatio Augustini respicit diuersitatem modorum essendi Deum in rebus: sed assignatio Gregorii respicit conditiones modorum essendi. Vbicunque enim est Deus siue per naturam, siue per gratiam, est essentialiter, potentialiter, præsentialiter. Diuersitas autem modorum essendi accipitur penes diuersitatem effectuum, & non qualemcunque, sed solum trimembrem. Quidam enim est effectus secundum quem comparatur res ad Deum per modum exeuntis: & hi omnes continentur sub modo naturæ, extenso nomine. Quidam per modum redeuntis: & hic est effectus gratiæ inchoatæ, vel consummatæ, vt gloriæ: & quantum ad hunc est secundus modus essendi. Quidam est effectus secundum quem comparatur creatura ad Deum, vt perueniens, vel perficiens: & hic est effectus vnionis, in qua vniuntur in vnitate personæ creatura, & Creator, vt homo & Deus. Quoniam ergo tres sunt modi effectuum, secundum quos creatura diuersimode comparatur ad Deum: ideo tantum tribus modis dicitur esse in rebus. Et primus qui attenditur quantum ad exitum, assimilatur lineæ rectæ. Secundus quantum ad reditum, lineæ reflexæ. Tertius quantum ad perfectionem assimilatur circulo. Et primus quidem modus similis est lineæ: secundus, quia includit primum, similis est superficiei: tertius, quia vtrunque, similis est soliditati. Et ideo optime dicit Apostolus quod in Christo tota diuinitas habitat corporaliter: est enim perfectissime in eo, quia est ad modum circuli quæ est figura perfecta, & per modum altitudinis quę est quantitas perfecta. Ex his patet sufficientia, & distinctio, & solutio obiectorum. Assignatio autem beati Gregorii accipitur quantum ad conditiones modorum essendi. In his enim tribus circumloquitur beatus Gregorius perfectionem modorum existendi Deum in omnibus in quibus est hoc modo. Aliquid enim est in aliquo secundum præsentialitatis indistantiam: vt contentum in continente, vt aqua in vase. Aliquid secundum virtutis influentiam, vt motor in mobili. Aliquid secundum intimitatis existentiam, vt illud quod est continens intra, vt anima in corpore. Et omne quod perfecte est in re, necesse est esse quantum ad hanc triplicem conditionem, & hoc modo est Deus. Et ideo dicitur esse potentialiter, præsentialiter, & essentialiter: quia secundum præsentialitatis indistantiam, secundum virtutis influentiam, secundum intimitatis existentiam, & sic patet distinctio, sufficientia, & ordo. Quoniam secundum rationem intelligendi conditiones istæ se habent per additionem, & ideo bene ordinat beatus Gregorius primo præsentialiter, &c. Aliqui tamen huiusmodi conditiones volunt distinguere penes substantiam, virtutem, & operationem. Sed licet modus existendi essentialiter respondeat substantiæ, & potentialiter virtuti: tamen pręsentialiter principaliter non respondet operationi: nam præsens est aliquis alicubi, etiam si non operetur. Aliqui accipiunt penes genera causarum. Sed nec illud videtur conueniens, quia essentialiter consistere, non connotat genus causalitatis. Aliqui penes Trinitatem vestigii, scilicet modum, speciem, & ordinem: sed omnia hæc præcedit essentia secundum rationem intelligendi.

Augustini assignatio.

Colos. 2. b

Assignatio Gregorii.

A

DISTINCT. XXXVII. PARS II.

De Dei immutabilitate quantum ad locum.

Cumque diuina natura veraciter, & essentialiter.

Expositio textus.

Svpra ostendit Magister qualiter Deus sit in locis, & in rebus omnibus, & quoniam ad existentiam in loco sequitur circumscriptibilitas, & locabilitas in creatura locata: ideo intendit hic à Deo has conditiones remouere. Et diuiditur hæc pars in duas. In prima ostendit Deum incircumscriptibilem, & immutabilem. In secunda vero concludit, & per auctoritates confirmat, ibi: *Fateamur itaque diuinam naturam*, &c. Prima pars habet tres partes. In prima ostendit quod immobilitas, & incircumscriptibilitas conuenit Deo. In secunda hoc remouet à natura Angelica, & omni natura creata, ibi: *Spiritus vero creatus quodammodo*, &c. In tertia ponit opinionem quorundam, qui dicunt Spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales, ibi: *De mutatione vero loci*, &c. In quarta suam cōclusionem infert, quod solus Spiritus increatus est incircumscriptus, ibi: *Sunt ergo Spiritus creati*, &c. Item secunda pars in qua suā resumit conclusionē, vt addat, habet tres partes. In prima concludit prędeterminata, & auctoritatibus confirmat. In secunda vero mouet oppositionē, & soluit illam, ibi: *Ad hoc autem solet opponi*. In tertia breuiter epilogat prædeterminata, & ostendit rationem situs præsentis capituli, ibi: *Iam sufficienter demonstratum est.* *Diuisio.*

C

Neque dimensionem habet sicut corpus, &c.

Dub. I.

Videtur male dicere, quia dicitur: Vt possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit longitudo, &c. & Glossa exponit illud de Deo.

D

Resp. Magister loquitur proprie ad literam, sed Apostolus loquitur metaphorice. Vnde multipliciter exponuntur illa verba. In Deo enim longitudo est longanimitatis, latitudo charitatis, sublimitas misericordiæ, & profundum iustitiæ, siue sapientiæ, quantum ad Dei iudicia. *Ephes. 3. d*

Mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem.

Dub. II.

Videtur mala ista diuisio Augustini: Primo quia à Philosopho ponitur nulla mutatio secundum tempus. Et iterum sua diuisio non videtur sufficiens, quia Philosophus ponit sex species motus.

E

Resp. Dicendum quod secundum Philosophū omnes species motus ad hunc duplicem motum reducuntur, scilicet ad motum ad situm, & ad motum ad formam: Augustinus autem motum ad situm intelligit per motum secundum locum, qui est entis completi, & perfecti, siue de innouatione circa qualitatem, siue proprietatem substantiæ, eatenus qua ad situm est, nisi pariter sit ad formā: motum autem ad formam, qui subdiuiditur per quinq; species, comprehendit sub mutatione secundum tempus: propter hoc, quod de se dicit mensuram variabilem, & rei variabilis. Vnde omnem mutationem, quæ est secundum proprietates rei absolutas, & intrinsecas, siue secundum qualitates corporales, siue secundum spirituales, vt sunt affectiones in animabus, ipse vocat mutationem secundum tempus, & ita patet ratio diuisionis, & sufficientia.

Arist. 3. Phy. cont. 6. Aug. li. 8. de Tr. c. 26. tom. 3.

Spiri-

Spiritualis autem creatura per tempus mouetur.
Dub. III.

Videtur falsum dicere, quia spiritualis creatura mensuratur æuo, cum sit perpetua: ergo si mouetur, non per tempus mouetur, sed per æuum.

ITEM intellectus Angelicus est deiformis, sicut vult Philosophus: ergo intelligit in instanti, pari ratione, & afficitur: non ergo in tempore. Præterea, tempus per prius est mensura motus primi mobilis: ergo illud solum mensuratur tempore quod subiacet illi motui: sed tale non est Angelus, nec eius motus: ergo, &c.

RESP. Ad præsens notandum quod tempus vno modo dicitur proprie, & sic dicit mensuram rei mutabilis inquantum mutabilis, tamen sub ratione continui: & quoniam motus primi mobilis est motus maxime euidens, & continuus inter omnes: ideo tempus hoc modo dicitur proprie esse in primo mobili, sicut in subiecto, in quo primo est, & in quo primo apparet. Alio modo dicitur tempus mensura cuiuslibet rei mutabilis, secundũ quod mutabilis, siue moueatur instantanee, siue continue, & sic non tantum est in motu primi mobilis, & in his, quæ ei subiacet, sed etiam in omni creato, circa quod accidit variatio, & sic est in Angelis. Et per hoc patent obiecta.

Quod enim obiicit de æuo, dicendum quod æuum est mensura Angelorum quantum ad esse substantiale, quod est inuariabile, & incorruptibile: sed tempus quantum ad proprietates, quæ variantur, & quædam subito, quædam successiue, sicut patet in Angelis per naturam paulatim intendi aliquam affectionem, & sic patent cætera.

In duobus sapientibus quorum alter altero, &c.
Dub. IV.

Videtur falsum dicere quod eadem sapientia est in duobus neque maior, neque minor, quia sapientia est accidens, & qualitas sapientis, & accidens per subiecta numeratur.

RESP. Dicendum quod ad hoc voluerunt aliqui dicere quod eadem sapientia creata esset in duobus sapientibus, & hoc dant intelligere per duas suppositiones. Vna est quod species rei in anima non differant per essentiam à re extra. Alia suppositio est quod eadem rem nosse possunt duo sapientes, scilicet vnum enunciabile quod dictum est singulare, & hoc vltimum non indiget persuasione: sed prius quod species in anima non differat à re extra secundum essentiam, ostendunt sic, quia per eadẽ, res cognoscitur, per quę res habet esse: si ergo per formam suam habet esse: ergo & cognosci, & forma rei vere est in anima: & cum intellectus sit sciens per illam formam, & contingat aliquos duos omnino idem scire, & cogitare, illa non est tantum vera forma, sed etiam vna. Et quod hoc verum sit, persuadent per hoc quod si forma potest secundum veritatem consimilem formã in materia producere, & seipsam facere in aliena materia, quare non est simile in anima, quæ habilior est ad recipiendum? Vnde & hoc dicunt sensisse Augustinum. Vnde dicunt quod sapientia non est ad modum aliarum proprietatum. Sed hæc positio deuiat ab Augustino, quia Augustinus vult, & alii Sancti quod esse in pluribus omnino distinctis nõ conuenit vni, & eidem creaturæ, nisi per miraculum, & ideo positio ista super falsum fundatur, & fundata est. Quia si veritas asini esset in anima, quare non diceretur anima esse asinus? Et iterum. Si esset veritas, adhuc non esset eadem, quia nulla forma cum generat se, generat se omnino eandem: sed de necessitate plurificatur essentia in generante, & generato, præterquam in Deo: & ideo non valet ad propositum. Et ideo secundus modus dicendi est quod Augustinus intelligit de sapientia increata, quæ est in sapientibus, & attingit vbique propter sui mundiciam. Sed cum Augustinus intendit ponere exemplum

Augu. ad Dard. epist. 57. tom. 2. Ambr. li. de Spiritu sancto c. 7. to. 4.

August. ad Dard. epist. 57. tom. 2.

A in creaturis, non videtur adhuc hoc esse secundum eius intellectum. Et iterum ipse dicit quod ipsa sapientia est æqualis in duobus, qui sunt æqualiter sapientes, non autem in aliis: ergo videtur loqui de habitu. Et ideo est tertius modus quod ipse loquitur de vnitate per conformitatem. Sed illud adhuc non est sufficienter dictum, quia tunc maior esset in duobus, quam in vno, sicut patet in duobus diuitibus qui sunt in diuitiis conformes, & ęquales. Propter hoc dicendum quod similitudo, siue intentio in anima habet comparari ad animam, in qua est, & ad illud cuius est: & quoniam ortum habet ab eo, cuius est, & ad illud dicitur: ideo similitudines vnius rei in animabus pluribus, quia in vnam, & eandem veritatem ducunt, est tantum vna, quantum duæ: hinc est quod per comparationem ad illud, cuius sunt, habent vnitatẽ, nec B maius sunt duæ quam vna, similiter nec sapientia. Sed in comparatione ad animas quę per illas cognoscunt, habẽt pluralitatem, & plus sunt duæ quam vna, & ideo patet quod non potest poni omnino simile, quia res differunt ab intentione, siue similitudine sua: in Deo autem in quo non differunt, patens est, quod vnus potest esse in multis, & sic patent cætera obiecta.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam huius partis, duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de incircumscriptibilitate, siue illocabilitate Dei. Secundo, de mutabilitate Spiritus Angelici per locum: hæc enim duo prosequitur in littera. Quantum ad primum articulum, quæruntur tria. Primo quæritur, vtrum Deus sit localis intra lo- C cum. Secundo, vtrum sit mutabilis de loco ad locum. Tertio, vtrum sit separabilis à loco, siue sit extra omnem locum.

QVÆSTIO I.

An Deus sit localis.

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 8.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 6.

QVod Deus sit localis, ostenditur hoc modo: Esse in loco, & esse locatum conuertuntur: sed Deus est in loco, vt in præcedentibus probatum est, ergo Deus est D locatum: sed omne locatum est locale: ergo Deus est localis.

Ad oppositum. Art. mediante præced.

2. ITEM quod est in vno loco tantum, locale est: ergo si plus possunt omnia loca, quam vnum: & magis sapit naturam rei quod habet esse in toto, quã quod in parte habet: multo magis est locale quod est in omni loco: sed Deus est in omni loco, quia vbique: ergo videtur maxime esse localis.

3. ITEM Deus est vbique: ergo est hic: sed quod hic est, est in loco determinato: & quod est in loco determinato est locale: ergo, &c.

4. ITEM Deus est in loco aliquo determinato: aut ergo secundum totum, aut secundum partem: si secundum partem ergo habet partem & partem, quod est inconueniens. Si secundum totum, sed quod secundum totum est in aliquo, comprehenditur ab illo, & quod compre- E henditur ab aliquo loco determinato, est locale: ergo Deus est localis.

CONTRA: Magister in litera: Localis non est, quia penitus non circumscribitur loco.

ITEM ratione probatur sic: Nihil dicitur temporale, nisi quod exceditur à tempore. Temporalia enim in tempore sunt corruptibilia: ergo nihil dicitur locale, nisi quod exceditur à loco: sed Deus non exceditur à loco: ergo, &c.

ITEM locus est accidens: ergo non denominat illud nisi ad quod comparatur, vt accidens: sed ad Deum nõ potest comparari, vt accidens: ergo non denominat Deum: ergo Deus non est localis.

Aristot.in prædic.c. de quanto.

Item locus est quantitas continua diuisibilis, punctus autem est principium quantitatis indiuisibile: ergo magis conuenit cum Deo punctus, quam locus quantum ad proprietates: sed Deus non dicitur punctualis, nisi improprie, & falso: ergo non debet dici localis.

Conclusio.

Deus, quoniam sic præsens est loco, vt nihil ab eo omnino recipiat, sed solum eius indigentiam repleat, detque ei virtutem continendi, localis non est.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod locale dicitur quod sequitur leges loci, sicut temporale quod sequitur leges temporis. Leges autem loci sunt quantum ad actum continendi, mensurandi, saluandi, terminandi, secundum quas locus se habet ad locatum per modum impartientis, & locatum se habet ad locum per modum suscipientis. Et quoniam Deus sic est præsens loco, vt nihil ab eo omnino recipiat: sed solum eius indigentiam suppleat, & det loco virtutem continendi, & locato virtutem replendi. Hinc est quod Deus nullo modo dicendus est localis, sicut dicit Magister in litera, & rationes ad hoc inductæ concedendæ sunt.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod esse in loco, & esse locatum conuertuntur, dicendum quod conuertuntur ratione materiæ circa ipsum corpus, tamen ratione virtutis vocabuli non. Nam hæc determinatio in loco, ad hoc quod habeat veritatem locutio, non exigit, nec ponit nisi præsentialitatem, & indistantiam: sed esse locatum ponit ambitum, & continentiam, esse locale ponit idoneitatem ad proprietates loci, & indigentiam aliquã & ideo hęc conceditur: Deus est in loco, quamuis aliquid habeat improprietatis: propter hoc quod hæc præpositio, *in*, videtur importare continentiam ambientem: sed hæc est magis impropria: Deus est locatus. Et adhuc ista est plus impropria: Deus est localis, & ideo non est recipienda, sed exponenda.

2. Ad illud quod obiicitur: Quod est in vno loco, est locale, dicendum quod illud est, quia locus superexcellit ipsum locatum. Vnde illud determinat, & diffinit, sed quando est, in omnibus, ipsum superexcellit omnia loca. Et ideo super hoc nõ tantum possunt omnia loca, quãtum potest vnus locus super illud quod est tantum in vno loco: & ideo non est localis dicendus Deus.

3. Ad illud quod obiicitur quod Deus est hic, &c. dicendum quod, *hic*, potest teneri dupliciter. Aut demonstratiue tantum, aut demonstratiue, & discretiue. Si tantum demonstratiue: sic verum est: Deus est hic, quia non est signare locum, cui Deus non sit præsens. Si autem discretiue, falsum est esse hic, & non sequitur ex prima, & hoc sensu procedit sua ratio.

4. Ad illud quod quæritur, aut Deus est secundum totum, &c. dicendum quod in Deo sunt simul simplicitas, & infinitas: quando ergo apponitur circa Deum nomen importans totalitatem, potest dupliciter apponi, vel ratione simplicitatis, & sic priuat partem, & partem & sic significatur per nomen, *Totum*, vt si dicatur: Totus Deus: & quoniã Deus in omni loco simplex est: & quodlibet est capax simplicitatis diuinæ: ideo ratione simplicitatis Deus est in quolibet totus. Potest iterum totalitas apponi ratione infinitatis: & hoc fit per aduerbium: vt si dicatur: Deus est totaliter in loco hoc, siue secundum totum, & sic cum diuina infinitas à nullo loco includatur: Deus in nullo loco est secundum totum. Quando ergo quæritur, aut secundum partem, aut secundum totum, dicendum quod non diuidit per immediata, quia Deus non secundum partem, quia simplex: nec secundum totum, quia infinitus: & ideo dicendus est totus in quolibet loco, non tamen totaliter.

* * *

Quæstio II.

An Deus sit mutabilis secundum locum.

Alex. Alensis 1. p. q. 13. Memb. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 9.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 7.

Vtrum Deus sit mutabilis secũdum locum. Et quod non, videtur sic. Magister in litera dicit, & accipit ab Augustino super Genesim: Deus est in omni tempore, & in omni loco: non tamen mouetur per loca, vel tempora. — Fundamenta. Li. 8. ca. 21. tom. 3.

Item ratione ostenditur, quia motus est actus imperfectus: sed in Deo nulla est imperfectio: ergo nec secundum locum mutatio. — Aristot. 3. Phy. cõt. 11.

Item per omnem motum aliquid acquiritur: sed Deus nullum locum potest ácquirere, quia est vbique: ergo impossibile est, Deum secundum locum mutari. — Aristot. 6. Phy. cont. 7.

Item nobilior dispositio est quies quam motus, sed quod nobilius est, Deo est attribuendum: ergo impossibile est Deum secundum locum mutari: sed semper quiescit.

1. Contra per Augustinum ad Orosium: Deus mouet se sine tempore & loco: ergo videtur quod Deus moueatur: sed perfectissimus motuum est motus secundum locum: ergo, &c. — Ad oppositum. Aug. ad Oros. q. 4. tom. 4.

2. Item Isidorus: Cum sit illocalis Deus, localiter tamen ambulat in Sanctis: ergo saltem videtur mutari per accidens. — Isid. lib. 1. de sum. bon. c. 2. 5. 5.

3. Item hoc videtur ratione, quia mouentibus nobis, mouentur ea, quæ in nobis sunt. Hoc dicit Philosophus, & dicit propter formas, quæ non sunt in vno determinate: ergo si Deus est in nobis, Deus mouetur in nobis saltem secundum accidens. — Aristot. in prædi. ca. de Substantia. Et 2. Top. c. 3.

4. Item quamuis Deus quantum ad existentiam, per essentiam nõ determinet locum, tamen quantum ad habitationem diffinite est in aliquibus, ita quod nõ in aliis: ergo saltem quantum ad hunc modum est mutabilis.

Conclusio.

Deus propter suam summam immensitatem, vel incipiat, vel desinat esse in rebus, nullo modo mutabilis est.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod sicut dicit Magister in litera, Deus nullo modo mutatur per locum: & hoc verũ est, quia nec per se, nec per accidens mutatur: & hoc est propter summam immensitatem, quia adest omnibus, & nulli abest. Etsi incipiat esse in re, vel desinat, hoc solum est secundum rei mutationem, non secundum mutationẽ eius. Vtputa, si aere illuminato intelligatur creari crystallus, radius incipit esse in eo: & crystallo amoto, desinit esse, nulla facta mutatione in radio.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur quod Deus mouet se, &c. dicendũ quod Augustinus non dicit simpliciter quod mouet se, sed cum his additionibus, sine tempore, & loco. Et quoniam omnis motus secundum Augustinum comprehenditur sub mutatione secundum tempus, & secundum locum: ideo tantum est hoc, quantum est dicere, mouet se sine motu, & ita nõ mouetur vere, nec implicatur contradictio. Sed cum in motu sint duo, scilicet quod est actus, & quod est variatio, siue imperfectio, vult dicere Augustinus quod mouet se sine motu, quia semper est in actu, sed non ita in actu imperfecto, imo perfecto. Quod dicit Isidorus, est intelligendum metaphorice, vel causaliter, quia sanctos facit ambulare, id est, proficere de virtute in virtutem. — Aug. super Gen. ad lit. lib. 8. ca. 22. 23. to. 3.

3. Ad illud quod obiicitur quod mouentibus nobis, &c. dicendum quod illud non habet veritatem nisi in illis, quæ sunt in aliis per dependentiam, & diffinitionem. Vnde quia radius est in aere, & non dependet ab aere, id- — Arist. 2. Topic. c. 5.

eo non mouetur moto aere: & quia anima est in manu, nec diffinitur manu:ideo nō mouetur, mota manu. De⁹ autem non dependet à rebus, nec diffinitur :ideo non mouetur ad motum rerum.

4. Ad illud quod obiicitur de habitatione Dei, dicendum quod determinate est in aliquibus non ratione immensitatis, sed ratione influentiæ gratiæ, & ideo non determinatur ipse Deus, sed effectus tantum : hinc est quod non per se, nec per accidens mouetur nec moueri potest, quia à nullo dependet, nec dependere potest: à nullo diffinitur, nec potest diffiniri; & non solum non est possibile, sed etiam non intelligibile. Obiiciet autem aliquis sic: Intelligamus corpus egredi à loco nullo introeunte, tunc remanet vacuum: aut ergo ibi est Deus, aut non. Si sic: ergo in eo est quod nihil est, quod stultum est dicere. Si nō est, & ibi prius fuit: ergo videtur esse mutatus, saltem per accidens: ergo videtur quod Deus exeat cum re, & cum re alia ingrediatur, quia si res tantum exiret, Deus exiret. Ad hoc respondeo quod si per impossibile ponatur, locum euacuari, tunc remanere intelligitur capacitas loci priuata: capacitas aliquid est, & in illa Deus est, priuatio autem nihil est, & in illa Deus esse non potest: non ergo desinit Deus esse ab eo, quod remanet post recessum corporis, sed cum res priuatur, aufertur comparatio eius ad Deum. Quod enim nihil est, nullam habet comparationem: sed cum res mouetur, Deum non dimittit, nec ad Deum accedit, nec Deus cum re venit; quia sic est in re, vt sit extra rem idem, ideo nec res eum dimittit, nec nouum inuenit. Et hoc est intelligibile, si quis potest intelligere quod Deus sit simplex, & infinitus, & immensus. Quia enim est immensus, ita est intra, quod extra: quia simplex, secundum vnum & idem est intra, & extra: ideo nec dimittitur, nec acquiritur aliud in re, nec ab ipso itur ad ipsum, nec dimittitur, vt alibi, & alibi inueniatur.

QVÆSTIO III.

An Deus ab omni loco sit separabilis, & existat extra omnem locum.

Alex. Alensis 1. p. q. 10. Memb. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 37. q. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 10.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 8.

Fundamenta. VTrum sit Deus ab omni loco separabilis, vel extra omnem locum. Et quod non, videtur, quia extra omnem locum nihil est: ergo si Deus est extra omnem locum: ergo vel in nihilo.

Item hoc quod est, *extra*, aduerbium loci est: ergo si Deus extra omnem locum est, est in loco, & præter omnem locum: sed hoc est falsum & non intelligibile: ergo Deus non potest nec re nec intellectu separari ab omni loco.

Item cum dicitur: Deus est extra mundum, *extra* aut stat pro aliquo, aut pro nihilo. Si pro nihilo, ergo chimæra est, *extra mundum*. Si pro aliquo: ergo vel pro creato: vel increato. Non pro creato, constat: ergo pro increato, ergo esse extra mundum, est esse in Deo: sed omnia sunt in Deo, ergo omnia sunt extra mundum.

Item in nullo est Deus quod non sit in ipso: sed nihil quod sit extra mundum est in Deo: ergo Deus non est extra mundum.

Ad oppositum. 1. Contra, quod locus possit separari à Deo secundum intellectum, videtur, quia possibile est secundum intellectum locum priuari omni locato, & remanere vacuū: sed vacuum est priuatio. Deus autem in nullo est quod nō sit in ipso: priuatio autem non est in Deo, nec Deus in priuatione: ergo nec in vacuo, & sic est separabilis à loco.

2. Item quod Deus separetur à loco secundum rem, videtur, quia sicut se habet Dei æternitas ad omne tempus, ita & immensitas ad omnē locum: sed Dei æternitas fuit ante omne tempus: ergo Dei immensitas fuit extra omnem locum: sed quod est extra aliquid, est separatum ab eo: ergo, &c.

3. Item si Deus est tantum in locis creatis, cum illa sint finitæ dimensionis: & quod commensurat se finito est diffinibile, & finitum: ergo Deus esset finitus.

4. Item Deus est adeo bonus quod melior cogitari non potest: ergo adeo magnus, & immensus quod maior eo cogitari non potest: sed toto mundo potest cogitari linea maior, si intelligatur protendi extra circumferentiam cœli: ergo si ibi est Deus, Deus est extra, aut non est maximus.

5. Item Angelus potest esse extra mundum: sed non extra Deum: ergo Deus est extra mundum.

Conclvsio.

Secundum independentiam Deus à loco separabilis est, non tamen secundum distantiam: sed locus à Deo, neutro modo.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod aliquid separari ab alio est dupliciter, vel secundum distātiam, vel secundum independentiam. Primo modo aliqua duo, quæ sunt in eodem loco separantur, cum vnum elongatur ab alio. Et hoc modo impossibile est esse, nec intelligi Deum separari ab omni loco. Nam ista separatio includit distantiam spacii, & hoc de necessitate includit locum, & ita implicantur duo opposita, scilicet quod Deus sit in loco, & distet ab omni loco. Si autem loquamur de separatione per independentiam: Sic dicendum quod Deus & re & intellectu est separatus à loco, quia in seipso omnino est independens à loco, sicut ante productionem loci. Locus autem econtra non est separabilis à Deo nec re, nec intellectu, sicut probant rationes ad hoc inductæ.

2. 3. Similiter cum quæritur vtrum Deus sit extra omnem locum, dicendum quod, *extra*, vno modo dicit sitū, & positionem. Et sic est impossibile, sicut impossibile est, si, *ante*, dicit tempus, quod sit ante tempus. Alio modo, *ante, & extra*, dicunt excessum, & superexcellentiam diuinæ æternitatis, & immensitatis respectu temporis, & loci: & sic concedendum quod Deus est ante tempus, & extra omnem locum. Nec ex hoc sequitur quod separetur à loco: sed quod summa immensitas superexcedat omnem locum, nec ad illum artatur: & hoc vult dicere Gregorius quod Deus est extra omnia, non exclusus, quia nō distat: & intra omnia, non inclusus, quia non artatur, quia in seipso est omnino immēsus, ita quod extra ipsum nihil potest esse, nec cogitari: siue nihil potest cogitari ita immensum, sicut Deus est in seipso. Ex hoc patet sequens, quia quod non est extra, non est propter limitationem suam, sed loci defectionem. Gregor. 11. Moral. c. 8. tom. 1.

4. 5. Ad illud quod obiicitur de linea, dicendum quod statim dum intelligitur aliquid extra mundum, ex hoc datur intelligi quod Deus sit ibi. Sicut si intelligatur nouus mundus fieri, absque dubio Deus esset in illo, tamen non sequitur quod ibi sit, quia illud nihil est. Similiter si fieret Angelus extra, tunc Deus esset extra non secundum motum suum, sed Angeli: sed forte hoc est magis fictionis, quam veritatis quod Angelus extra vniuersum exeat, sicut patebit. Attamen illud cogitandum est quod diuinum esse, sicut non potest cogitari habere terminum in duratione, sic non potest cogitari, nec debet habere terminum in existentia, & præsentialitate. Et sicut non potest cogitari habere intercisionē in duratione, sic nec in præsentialitate. Hic intellectus est habendus: caueat tamen qualiter quis imaginetur, & exprimat per sermonem.

ARTICVLVS II.

COnsequenter de secundo articulo quæritur, scilicet de mutabilitate Angeli, & circa hoc quęruntur tria. Primo quæritur, vtrum Angelus possit moueri localiter sine corpore. Secundo quæritur, vtrum moueatur per medium, vel non. Tertio, vtrum pertranseat medium modo subito, vel successiuo.

QVÆSTIO I.

An Angelus possit moueri localiter sine corpore.

Alex. Alensis 1. p. q. 33. Memb. 1. & 3.
S. Tho. 1. p. q. 53. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 37. q. 4. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. 2. p. dist. 37. q. 1.
Henricus Quol. 2. q. 9.
Richard. 1. Sent. dist. 37. art. 3. q. 1.
Thom. Argent. 1. Sent. dist. 37. q. 1 art. 2.
Franciscus de Mayr. 2. Sent. dist. 2. q. 10.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 11.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 10.
Gab. Biel 2. Sent. dist. 2. q. 3.

Ad oppositum. Bern. serm. 5. super Cantica in initio. Aristot. 5. Phy. cont. 1.

QVod Angelus non possit moueri sine corpore, ostenditur sic per Bernard super Cantic. Discurrere, & de loco ad locum transire, non est nisi corporum: ergo si hoc conuenit Angelo, non conuenit nisi per corpus assumptum.

B 1. ITEM ratione videtur: Quia quod mouetur, aut mouetur per se, aut per accidens. Sed Angelus non mouetur per se localiter, quoniã hoc est proprium corporũ, & illi soli inest res per se, cui inest proprie: ergo si mouetur, hoc est per accidẽs: sed quod per accidẽs mouetur, mouetur alio moto, vt nauta, mota naui: ergo videtur quod Angelus non potest moueri nisi moto corpore, & ita corpore assumpto.

3. ITEM omne quod mouetur, mouetur propter indigentiam: sed in Angelis beatis nulla est indigentia: ergo, &c. Si tu dicas propter indigentiam nostram: ergo circũscripta indigentia nostra non videtur quod Angelus possit moueri: si ergo indigentia nostra nullam dat virtutem Angelo, patet, &c.

C 4. ITEM omne quod mouetur differt à motore sicut ponit Philosophus: sed Angelus non distat a se, ergo Angelus non mouetur à se, nec ab alio: ergo non potest moueri nisi mouendo aliud, sicut mouendo corpus. *Aristot. 8. Phy. cõt. 27.*

CONTRA: Ad Hebræos dicitur: Omnes sunt administratorij Spiritus missi propter eos, &c. sed aliquod ministerium consequuntur sine corpore, vt suggerere bona, & reuelare secreta, & huiusmodi: ergo possunt sine corpore moueri. *Fundamenta.*

ITEM per Damasc. confestim inuenitur vbi diuinus iussit nutus velocitate naturæ: si ergo velocitas est dispositio ad motum, ex sui natura sunt mobiles. *Lib. 1. c. 13.*

D ITEM Angelus in vno loco tantum est, & ibi est, vbi operatur: ergo virtus eius aut est ad vnum tantum artata: aut si non est artata, nec substantia est artata ad vnum locum: sed non potest esse simul in pluribus: ergo cum in vno loco est, est in potentia ad alterum: sed quod est in potentia ad vnum, non fit actu in illo, nisi per motum secundum locum: ergo, &c.

ITEM quod moueatur sine corpore assumpto ostenditur per simile in anima. Anima enim exuta à corpore fertur in cœlum, vel descendit in infernum localiter: sed constat quod anima non assumit aliud corpus quam suũ: ergo mouetur sine corpore: ergo pari ratione Angelus.

E ITEM Angelus in empyreo potest esse sine corpore, pari ratione & in terra: ergo si per eandem vim per quã quiescit in terra, facit se esse in terra, siue transfertur, ergo videtur quod sine corpore.

CONCLVSIO.

Angelus mouetur non solum assumpto corpore, verum etiam corpore non assumpto.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod Angelus, sicut dicit Scriptura, habet moueri: Mouetur autem non solum assumpto corpore, sed etiam corpore non assumpto, cum non sit minoris libertatis, nec virtutis, nec nobilitatis sine corpore, quam est cum corpore.

AD intelligentiam autem obiectorum est notandum quod sicut esse in loco est dupliciter, siue esse localem, sicut tangit Magister in littera, scilicet quia circumscribitur, & quia diffinitur, & illud proprie est locale quod circumscribitur, aliud autem quodam modo est locale, quodam modo non. Ita moueri per locum. Vno modo est per circumscriptionem ferri de loco ad locum, & sic est tantum corporum. Alio modo moueri est minus proprie secundum diffinitionem transire, & sic est spirituum. Proprie ergo per circumscriptionem non mouetur Angelus, nisi corpore assumpto, minus proprie per diffinitionem mouetur Angelus etiam sine corpore.

1. Ex hoc patet responsio ad primum obiectum, quia Bernardus accipit discurrere, & transire secundum proprietatem loci: quæ est circumscriptio.

2. AD illud ergo quod quæritur, vtrum per se aut per accidens, dicendum secundum prædictam diuisionem de motu, quod secundum primum motum non mouetur spirituale nisi per accidens, scilicet alio moto. Sicut enim nauta, mota naui, mouetur, sic spiritus moto corpore in quo est. Quantum ad secundum motum sicut Angelus per se ipsum, & sine corpore diffinitur loco, ita per seipsum transfertur, ita quod non alio mouente, nec per alium motum: ipse autem obiicit de primo motu tantum, qui per se conuenit corpori soli.

3. AD illud quod obiicitur quod omne quod mouetur, mouetur propter indigentiam, dicendum quod illud verum est in motu naturali, in quo natura non mouet nisi per appetitum alicuius rei, qui ponit imperfectionem in natura: quia natura, habita perfectione sua quiescit: sed non est verum in motu voluntario in quo mouetur aliquis, siue propter aliud acquirendum, siue ad virtutem demonstrandam, sicut mouetur miles in stadio. Vel dicendum quod illud verum est in omni motu, generaliter accipiendo indigentiam ad suam indigẽtiam & alienã: suam aũt quantum ad illud cuius priuatio ponit imperfectionẽ, vel cuius priuatio non imperfectionẽ ponit, sed limitationẽ, & sic est in Angelo. Angelus enim volens aliquid operari in terra, indiget transire ad terram, quia non potest simul esse in cælo, & in terra, propter hoc quod habet virtutem finitam: & sic patet illud quod limitatio non repugnat summæ perfectioni creaturæ.

4. AD illud quod obiicitur quod omne quod mouetur differt à motore, dicendum quod in naturali motu verum est, vbi nihil mouet se, quia nihil reflectitur supra se propter alligationem cum materia: sed non est verum in voluntate quæ est instrumentum seipsum moués, & virtus quæ est in substantia spirituali, potest supra substantiam reflecti, & ita mouens idem est cum mobili, tamen non secundum idem, quia Angelus habilis est ad moueri ex parte ipsius quod est siue substantiæ vel materiæ, si habet materiam: sed ad mouere, ex parte formæ, siue ipsius quo est, vel virtutis actiuæ. *Ansel. li. de Concord. præscientia & lib. arb. longe ante fin.*

QVÆSTIO II.

An Angelus moueatur per medium.

Alexand. Alensis 2. p. q. 33. Memb. 3.
S. Thom. 1. p. q. 53. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 37. q. 4. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. 2. p. dist. 37 princip. 2. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 37. art. 3. q. 2.
Francisc. de Mayr. 2. Sent. dist. 2. q. 11.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 12.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 13.

VTRVM Angelus moueatur per medium, vel non. Et quod per medium, videtur per Damascenum, qui dicit quod Angelus cito pertransit velocitate, & potestate naturæ; sed pertransire est per medium transire: ergo, &c. *Fundamenta. Damas. de fide orth. li. 1. c. 17.*

ITEM Angelus mouetur à termino à quo ad terminum in quem: aut ergo mouetur in termino à quo, aut in termino in quem, aut in spatio intermedio. Sed in termino à quo, est non motum esse: in termino vero in quẽ, est motum esse: ergo cum moueri sit medium inter vtrumque, oportet quod sit in spatio intermedio.

Item quod possit moueri per medium videtur, quia certum est quod Angelus existens Parisiis potest esse Romæ eadem virtute, & in quolibet intermedio loco, & prius in propinquiori, & deinde in singulis locis consequenter se habentibus: sed hoc est transire per medium: ergo &c.

Aristot. 6. Phy. cöt. 32. Item quandocunque inter aliqua extrema cadit medium quod habet naturalem ordinem ad extrema, impossibile est quod agens virtutis finitæ possit peruenire ab extremo in extremum sine medio, vt patet: quia inter album, & nigrum est medius color, impossibile est quod aliquid agens creatum faciat de albo nigrum, quin faciat per colorem medium: sed inter cœlum & terram naturali ordine sunt alia corpora media: ergo impossibile est quod à cœlo in terram veniat, siue moueatur sine medii transitione.

Ad oppositum. Lib. 8. c. 21. tom. 3. & ad Oros. q. 40. tom. 4. Contra per Aug. super Gen. ad literam, & Magister ponit in littera: Deus mouet creaturam spiritualem per tempora, non per loca: ergo quamuis fiat de vno loco in alium, hoc non est per locum medium.

Aristot. 6. Phy. cöt. 49. & 88. 2 Item conclusio probata est in sexto Physicorum, quod impossibile est impartibile moueri super magnitudinem: sed Angelus non assumpto corpore est impartibilis: ergo, &c.

3. Item ratione videtur quod si pertransit, aut ergo per simplicia, aut composita. Si per composita, ergo est compositus. Si per simplicia, sed illa sunt infinita in quolibet continuo, & impossibile est infinita pertransire: ergo, &c.

4. Item si per simplicia, sed ex simplicib. nõ fit aliquod continuum: ergo motus ille non erit continuus: ergo pertranseundo illa nunquam pertransit spacium: ergo si per medium mouetur, nunquam peruenit ad terminum.

Aristot. 6. Phy. cot. 89. 5. Item impossibile est quod aliquid pertranseat spacium maius se, quin prius pertranseat spacium minus vel æquale: ergo si Spiritus Angelicus transit per spacium, prius transit æquale sibi vel minus quam maius: sed æquale simplici non est nisi simplex: sed simplex additum simplici non facit maius: ergo in primo transitu tantũ est ac si nihil transeat, similiter nec in secundo transitu: ergo nec in tertio, & sic nunquam pertransit spacium aliquantum.

Conclvsio.

Angelus dum mouetur, per medium moueri iure dicitur.

Resp. Ad Arg. Notandum est hic quod circa hoc diuersimode dixerunt diuersi. Quidam enim dixerũt quod cum Angelus sit simplex, non potest medium pertransire. Vnde mouetur ab extremo in extremum sine medio, & omnis locus ad quem mouetur, se habet ad illum per modum immediati, vnde loci mutatio in Angelo non est motus: sed mutatio tantum sine medio. Sed ista positio non videtur conueniens. Certum enim est quod Angelus qui est custos hominis potest ita custodire quod non deserat ipsum, & sine corpore custodire potest: ergo potest inseparabiliter comitari eum, ergo homo cum vadit per medium, & Angelus non deserit eum, pariter & Angelus vadit per medium. Et ideo fuerunt alii qui dixerũt quod Angelus & per medium, & sine medio potest moueri, quia motus eius est ad nutum suæ voluntatis secundum virtutem diuinitus sibi collatam: & cum vult, facit se in extremum immediate, & cum vult pertransit. Et ponunt simile quod intellectus noster potest cogitare de Parisiis, & de Roma dupliciter, aut ita quod immediate cogitet de vno & post de alio, vel ita quod primo de vno, & post de via, & tertio de tertio: & quia Angelo ita facile est ferri sicut nobis cogitare, cum non sit alligatus corpori: dicũt quod sic, & sic habet moueri. Sed quidquid sit de positione exemplum non est conueniens, quoniam cogitãs penes se habet speciem Romæ, & speciem Parisiorum, nec ista habent situm in anima, nec ordinem secundum sitũ, imo quælibet æqualiter est præsens aspectui, & ideo ad libitum potest de vna & alia cogitare. Sed in re est ordo & situs naturalis, & necessario interiacet medium interuenam ciuitatem, & aliam, & propter hoc exemplum illud non est conueniens. Nec propter hoc aperitur nobis via ad intelligendum. Et quoniam illud est intelligibile aliquo modo quod feratur per medium, & ratio concordat & auctoritas, ideo videtur rationabiliter illud esse dicendum. Sed illud membrum quod dicit quod possit sine medio, arbitror reiiciendum, non quia asseram esse falsũ, sed quia non est auctoritas in promptu quæ hoc dicat, & ratio non cogit, imo non capit. Possibile tamen est quod Deus aliquid dederit substantiis illis spiritualibus, quod carnales intellectus non capiunt. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod Angelus moueatur per medium.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod Deus non mouet per locum Angelum, dicendum quod faciẽda est vis in verbo secundum intellectum Augustini: quod patet ex litera. Ipse enim Spiritum dixit non moueri per loca, quia proprietates loci scilicet circumscriptionem, & dimensionem non obtinet cum transfertur de loco ad locum: sed proprietatem temporis quæ est variatio & innouatio aliqua, vere & proprie admittit Spiritus. Nam nouę affectiones succedunt spiritibus per naturam, & cogitationes, & vlterius illæ intenduntur, & remittuntur, ita quod vere potest esse partibilitas à parte formæ, siue proprietatis acquirendæ.

2. Ad illud de Philosopho quod impartibile non mouetur supra magnitudinem, dicendũ quod Philosophus probat & concludit de impartibili quod habet situm in magnitudine, quod est impartibile & situatur situ impartibili: hoc enim non potest moueri supra magnitudinem, quia si mouetur, mouetur ad acquirẽdum situm, & quod acquiritur, per modum acquiritur ita quod pars post partem, & situs impartibilis non potest acquiri, ita quod pars post partem acquiratur: & ideo verum est quod tale impartibile non potest moueri supra ipsam magnitudinem. Sed Angelus tale impartibile est quod non habet situm in partibili, nec est dicere quod Angelus sit in loco impartibili, sicut patebit: & ideo demonstrationes Philosophi non habent hic locum. *Aristot. 6. Phy. cõt. 88*

3.4.5. Ad illud quod quæritur, aut pertransit simplicia, aut composita.

Resp. Dicendum est quod transit per composita, quia non est in loco simplici sed composito, hoc suppono ad præsens, sed suo loco probabitur. Nec valet: Transit per composita, ergo est compositus: sicut nec valet: Anima est in composito, ergo est composita, quia sic est in illo vt non sit pars in parte, sed ipsum totum simplex sit in qualibet parte, ita tamen quod istæ partes sint vnus locus. Posset tamen dici, si quis vellet se huiusmodi implicare quod etiam si pertransiret per simplicia, non propter hoc pertransiret infinita, & hoc patet, quia si quis imaginetur sphæram moueri super planum, nõ tangit nisi in puncto: ergo non tangit nisi per simplicia, nec tamen pertransit infinita actu, quoniam sphæra illa fertur super planum & non quiescit in quolibet situ, & ita nulli puncto commetitur, sed nec numerat puncta in illo, sed cum sit in continua latione, respicit illa indiuisibilia vt vnita, & ita vt sunt in continuo: & sic cum continuum sit finitum actu, & infinitum in potentia, & illa potentia non reducatur ad actum, non pertransit infinita actu, quia non respicit illa vt actu numerata. Verumtamen quia exemplum habet calumniam, & dictum non videtur esse consonum dicto Philosophi, qui omnino dicit impartibile nõ moueri, priori responsioni magis adhæreo, & per illam patet sequens. Obiicit enim ac si Angelus esset in puncto: quod omnino falsum credo, quia non esset in loco, cum punctus non sit locus, nec sit actu in continuo: sed hoc totum melius patebit in secundo libro. *Lib. 2. d. 2. art. 3. q. 3.*

* * *

QVÆSTIO

QVÆSTIO III.

An Angelus pertranseat medium modo subito, vel successiuo.

Alex. Alens. 2. p. q. 35. Memb. 3.
S. Thom. 1. p. q. 53. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 37. q. 4. art. 3.
Et Quol. 1. q. 3. art. 2.
Scotus 2. Sent. dist. 2. q. 9.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 37. p. 2. q. 3.
Richard. 1. Sentent. dist. 37. art. 3. q. 3.
Franciscus de Mayr. 2. Sent. dist. 2. q. 12. & 13.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 37. q. 13.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 37. q. 14.
Gab. Biel 2. Sent. dist. 2. q. 3. art. 3.

Fundamenta. VTrum Spiritus angelicus pertranseat medium motu subito vel successiuo. Et quod successiuo, videtur. In aliquo instanti est in termino à quo, & in alio instanti est in termino ad quem: sed inter quælibet duo instantia cadit tempus medium, & in medio illorum instãtium est moueri: ergo moueri ipsius Angeli est in tempore: ergo mouetur motu successiuo.

ITEM hoc ipsum ostenditur à parte spacii sic: Angelus si pertransit medium in aliquo instanti, simul est in medio, & in partibus medii: sed impossibile est quod aliquod vnum præter Deum & corpus Christi simul & semel sit in pluribus locis: ergo impossibile est quod Angelus in eodem instanti sit in toto medio, & in fine: ergo non mouetur subito: ergo necessario oportet quod successiue.

Aristot. 6. Phy. cõt. 13. ITEM hoc ostenditur à parte virtutis. Quia sicut vult Philosophus, si tanta virtus mouet in tanto tempore, & maior in minori, & maxima in minimo, & infinita in nunc, ergo secundum quod potentior est virtus, secundũ hoc velocior est motus: sed instans excedit tempus improportionabiliter: ergo virtus quæ mouet in instanti, superexcedit illam quæ mouet in tempore in infinitum: sed nulla virtus creata superexcedit aliam in infinitũ, & virtus angelica est creata: ergo cum omnis motus naturalis localis sit successiuus, patet quod motus Angeli sit successiuus.

Aristot. 5. Phy. cont. 7. & 9. ITEM si Angelus mouetur, aut ergo motus ille est vere motus, aut mutatio. Si mutatio: aut generatio vel corruptio: quod constat esse falsum. Si omnis motus proprie dictus habet prius & posterius, & situm & tempus, & omne tale est successiuum: ergo, &c.

Ad oppositum. 1. CONTRA per Augustinum in lib. 5. Responsionum: Radius non citius peruenit ad loca propinquiora quam loca remotiora, & constat quod pertransit medium: ergo si virtus angelica non est minus potens sed magis, patet, &c.

Aristot. 4. Phy. cõt. 66. 2. ITEM Philosophus probat quod si esset vacuum non esset motus: sed idem facit ipsum spacium Angelo quod facit vacuum corpori moto, quia ei nullo modo resistit sicut nec vacuum: ergo videtur quod ipse Angelus subito ipsum pertranseat.

Aristot. 5. Phy. cõt. 12. 3. ITEM omne quod successiue mouetur partim est in termino à quo, partim in termino ad quem: sed omne tale est partibile: ergo necesse est Angelum esse partibilem, aut non mouetur successiue.

4. ITEM omne quod simul se transfert, & totum simul, non successiue mouetur: sed Angelus simul se transfert, cum sit omnino simplex: ergo in instanti, & non successiue mouetur.

5. ITEM motus successiuus est compositus & accidens, & nullum accidens compositum est in subiecto simplici: sed Angelus est simplex: ergo non est subiectum motus successiui: sed mobile est subiectum motus, ergo, &c.

* * *

A

CONCLVSIO.

Angelus mouetur per medium successiuo motu, tum propter distantiam medii, tum propter suæ virtutis limitationem: & cum non sit ibi resistentia, successio illa dicitur imperfecta.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod circa hoc senserunt aliqui diuersimode. Quidam enim dixerunt quod quia Angelus est simplex, & spacium compositum, quod tam Angelus quam eius virtus est spacio improportionabilis: & ideo virtus eius omnino vincit supra spacium, adeo quod subito & motu improportionabili spacium pertransit, & est huiusmodi motus supra naturam. Et quoniam difficile videtur intelligere quod pertranseat medium, quin sit in pluribus partibus medii: & ponere quod subito moueatur & sit in pluribus partibus medii, est ponere in illo motu quod sit pluribus in locis simul: & hoc omnino absurdum est dicere de Angelo, sicut dicunt sancti, & Philosophi, & doctores catholici in hoc concordant. Ideo dicendum est quod Angelus non mouetur per medium motu subito, sed successiuo. Propter quod notandum quod in motu qui successiuus est in successione perfecta, est successio ex quadruplici causa. Prima est medii distantia. Secunda medii resistentia. Tertia est partibilitas mobilis. Quarta est finitas virtutis, eo quod finitæ virtutis proprie est mouere in tempore maxime per medium. Quinta potest esse finitas & limitatio mobilis. Cõcedendum est ergo quod motus Angeli per medium non est perfecta successione successiuus, quia deficit ibi resistentia spacii, & partibilitas mobilis, est tamen successiuus ratione distantiæ spacii, in qua non potest esse simul per totam, & ratione finitatis virtutis mouentis, quæ non excedit mediũ improportionabiliter, ideo nec facit motum improportionalem medio omnino. Et concedendæ sunt rationes probantes motum illum per spacium esse successiuum. Tamen prima ratio Sophistica est: sed alibi dissoluetur cum agetur de transitione panis in corpus Christi, vbi habet locum suum. *Li. 4. dist. 11. q. 5.*

1. AD illud quod obiicitur quod radius non citius peruenit, dicẽdum quod Augustinus loquitur secundũ perceptibilitatem sensus: quod sensus non percipit radium citius peruenire ad propinquiora loca quam ad remotiora, non quia secundum rem non sit ibi vere prius & posterius. Vnde si dicatur radius moueri subito, intelligitur subito pro repente, & repentinum dicitur illud quod habet moueri in tempore imperceptibili. Aliter etiam potest dici quod lux subito mouetur, quia motus lucis in medio non est motus localis tantum, sed est motus diffusionis, qui est generatio, sicut generatur idolum ab obiecto, & quia lux simul est & lucet: simul cum est, generat splendorem, & ita in eodem instanti. Similiter de alio intelligi potest, & sic deinceps. Vnde si simul esset homo, & generaret, in primo instanti fuisset mundus plenus hominibus. Hoc modo potest respondere qui nescit melius.

2. AD illud quod obiicitur de vacuo quod si esset vacuum, non esset motus, dicendum quod circa hoc multi multa dixerũt, quorum dicta longum esset dicere. Nunc autem Philosophum sustinendo dici potest quod si esset vacuum, non esset motus successiuus, recte intellecto vacuo secundũ quod credo Philosophum intelligere quod dicit simpliciter priuationem, si esset vacuum ibi, vbi intelligimus vacuum, ibi intelligimus nihil esse: ergo non solum deest corporis resistentia, verum etiam nulla distantia est ibi: vbi autem nulla distantia est, non est prope nec longe: vbi autem est motus localis, necessario est approximatio vel elongatio: ergo si est vacuum, non est motus, non propter defectum resistentiæ, sed distantiæ, Sed quoniam medium comparatum ad Angelum habet rationem distantiæ, quia vere facit distantiam inter extrema, ideo sufficit ad successionem qualemcunque pro-

pter distantiam: sed vbi est vacuum, non est distantia: & hoc praeexigitur necessario ad localem motum. Partibilitas enim mobilis, & finitas virtutis non faciunt successionem nisi sit prius & posterius in magnitudine, supra quam est, siue in eo quod acquiritur per motum.

3. Ad illud quod obiicitur, illud quod mouetur successiue partim est in termino à quo, & partim in termino ad quem, dicendum quod in successiuo vbi est plena successio est ponere partem & partem, & quantum ad magnitudinem substratam, & quantum ad magnitudinem motam, & quantũ ad dispositionem acquisitã. Quia naturalis motus ad situm, est motus ad formam quodam modo: sed in motu Angeli non est successio secundum omnimodam completionem, & ideo non secundum omnes has differentias, sed solum secundum prioritatem & posterioritatem magnitudinis supra quam. Quod ergo dicitur, quod partim est in termino à quo, partim in termino ad quem, hoc non est secundũ diuersitatem partium mobilis, sed est solum per accessum & recessum.

4. Ad illud quod obiicitur quod simul se transfert totum: dicendum quod quamuis ex parte sua se totum simul transferat, nõ tamen transfert se simul super totum, propter distantiam medii in qua tota non potest esse simul.

5. Ad illud obiicitur quod compositum & accidens non potest esse in re simplici, dicendum quod verum est de composito quod habet partes actu: sed de composito quod est in successione, non est verum. Sicut enim duratio successiua potest esse in Angelo secundum quod manet, eo quod de illa nunquam est nisi nunc, ita motus successiuus potest esse in eo secũdum quod fertur, & hoc quidem secum nullum habet inconueniens. His visis, patent obiecta. Est enim praedictorum summa quod Angelus mouetur sine corpore assumpto, & quod mouetur in medio siue per medium, & quod mouetur motu successiuo, licet non omnimoda successione posita, vt praedictum est.

DISTINCT. XXXVIII.

HIC REDIT AD PROPOSITVM PRÆSCIENTIÆ, AN VIDELICET SIT CAVSA RERVM, VEL VT SIT CAVSA EIVS.

NVNC ergo ad propositum reuertentes cœpto insistamus Supra dictum est quod praescientia Dei futurorum tantum est, sed omnium tam bonorum quam malorum. Scientia vero vel sapientia non modo de futuris, sed etiã de praesentib. & futuris: nec tantũ de temporal. b. sed etiam de aeternis, quia seipsum nouit Deus. Hic oritur quaestio non dissimulanda, vtrum scilicet scientia vel praescientia sit causa rerum: an res sint causae scientiae vel praescientiae Dei? Videtur enim praescientia Dei causa esse eorum quae ei subsunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi Deus ea praescisset, nec possunt non euenire, cum Deus ea praesciuerit. Si autem impossibile est ea non euenire, quia praescita sunt, videtur ergo ipsa praescientia qua praescita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem ea non euenire, cum praescita sint: quia si non euenirent, cum praescita sint, falleretur Dei praesciẽtia. At Dei praesciẽtia falli nõ potest. Impossibile est ergo ea nõ euenire cũ praescita sint. Sic ergo praescientia causa eorũ esse videtur quae praescita sunt. Hoc idẽ & de scientia dicitur, scilicet quod, quia Deus aliqua nouerit, ideo sint Cui sententiae Augustinus attestari videtur in 15. libro de Cap. 13. tom. 3.

A *Trinita. dicens: Non ista ex aliquo tempore cognouit Deus, sed futura omnia temporalia: atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio ante praesciuit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit: sed ideo sunt, quia nouit: Non enim nesciuit quae fuerat creaturus: Quia ergo sciuit, creauit, non quia creauit, sciuit: nec aliter sciuit creata, quam creanda: Non enim eius sapientiae aliquid accessit ex eis: sed illis existentibus, sicut oportebat, & quando oportebat, illa mansit vt erat. Vnde in Ecclesiastico: Antequam crearentur, omnia nota sunt illi, sic & postquam consummata sunt.* Eccl. 23. d. *Ecce his verbis videtur Augustinus innuere scientiam, vel praescientiam Dei*

B *causam esse eorum quae fiunt, cum dicit, ideo ea esse, quia Deus nouit. Idem quoque in sexto libro dicere videtur.* Cap. 10. tom. 3. *Cum, inquit, decedant & succedant tempora, non decedit aliquid vel succedit scientiae Dei, in qua nouit omnia, quae facit per ipsam. Non enim haec, quae creata sunt ideo sciuntur à Deo, quia facta sunt: sed potius ideo facta sunt, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hic etiam significare videtur Dei scientiam causam eorum esse, quae fiunt, dicens, non ideo Deum ea nouisse, quia facta sunt: sed ideo facta, quia nouit ea Deus. Ideoq; videtur Dei scientia, vel praescientia causa esse eorum, quae nouit.*

C

Inconuenientia ostendit quae sequerentur, si diceretur scientia vel praescientia causa omnium rerum quae ei subsunt.

Quod si ita est, est ergo causa omnium malorum, cum omnia mala sciantur & praesciantur à Deo: quod longe est à veritate. Si enim Dei scientia vel praescientia causa esset malorum, esset vtique Deus auctor malorum: quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel praescientia Dei causa est omnium quae ei subsunt.

Quod res futurae non sunt causa scientiae, vel praescientiae Dei.

D

Neque etiam res futurae causa sunt Dei praescientiae, licet enim non essent futura nisi praescirentur à Deo, non tamen ideo praesciuntur quia futurae sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod aeternum est, aliquid existeret causa, ab eo alienum, ab eo diuersum, & ex creaturis dependeret scientia Creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad Romanos ait: Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat. In To. 4. ex. p'anatione ad Rom. c. 8. in lib. 7. *Hoc videtur praemissis verbis Augustini obuiare. Hic enim significari videtur quod res futurae causa sint praescientiae, ibi vero quod praescientia causa sit rerum futurarum.*

E

Quid ex praedictis tenendum sit, cum determinatione auctoritatum.

Hanc igitur quae videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus causam esse praescientiae vel scientiae Dei, nec ideo praesciri, vel sciri, quia futurae vel factae sunt: ita exponentes quod ait Origenes, quia futurum est, ideo scitur à Deo, antequam fiat, id est, quod futurum est, scitur à Deo antequam fiat, neq; sciretur nisi futurum esset, vt non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam, vel praescientiam Dei non esse causam eorum,

quæ fiunt, nisi talem, sine qua non fiunt, si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine scientiæ includitur etiam beneplacitum, atque dispositio, tunc recte potest dici causa eorum, quæ Deus facit. His enim duobus modis (vt superius prætaxatum est) accipitur cognitio, vel scientia Dei, scilicet pro notitia sola, vel pro notitia simul, & beneplacito. Hoc modo forte accipit August. dicens: Ideo sunt: quia nouit, id est, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum ait: Augustinus scilicet de creaturis, & de his quæ Deus facit: quæ omnia nouit non solum scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modo notitiam, sed etiam beneplacitum Dei significet. Mala vero scit Deus & præscit antequam fiant: sed sola notitia, non beneplacito. Præscit enim Deus & prædicit etiam quæ non est ipse facturus, sicut præsciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum: sed non fecit. Nec ideo quia præsciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit, nec præscisset vel prædixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Vnde Augustinus super Ioannem: Deus, inquit, futurorum præscius per prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit, neque præscisset mala eorum, nisi ea haberent. Non .n. ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominũ peccata iam nouit: illorum enim præsciuit peccata, nõ sua. Ideoque si ea quæ ille præsciuit, ipsorum non sunt: non vere ille præsciuit. Sed quia illius præscientia falli non potest: sine dubio non alij, sed ipsi peccant, quos Deus peccatores esse præsciuit. Et ideo si non malum: sed bonum facere voluissent, non malum facturi prauiderentur ab eo qui nouit quid sit quisque facturus. His verbis aperte ostenditur, si diligenter attendamus, præscientiam Dei non esse causam malorum quæ præscit, quia non ea præscit tamquam facturus, nec tamquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri. Præsciuit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito auctoritatis. Vnde datur intelligi quod Deus e conuerso præscit bona tamquam sua, tamquam ea quæ facturus est, vt illa præsciendo simul fuerit ipsius notitia, & auctoritatis beneplacitum.

Dist. 38. c. Post prædicta.
Li. 15. c. 13.

Ibi non sunt verba illa: Neq; præscisset mala eorum: nisi ea haberent.

Contra hoc quod dictum est, præscientiam Dei non posse falli, oppositio.

D Ad hoc autem quod supra dictum est, scilicet præscientiam Dei falli non posse, solet à quibusdã ita opponi: Deus præsciuit hunc lecturum, vel aliquid huiusmodi, sed potest esse vt iste non legat, ergo potest aliter esse quam Deus præsciuit, ergo potest falli Dei præscientia. Quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri, aliquid, & illud tamen præscitum est fieri, non ideo tamen potest falli Dei præscientia: quia si illud non fieret, nec à Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionem dicentes: Aut aliter potest fieri quam Deus præsciuit, aut non aliter: si non aliter, ergo necessario cuncta eueniunt: si vero aliter, potest ergo Dei præscientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quam fiat, ita autem fit vt præscitũ est, aliter ergo potest fieri quam præscitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligẽtiam, scilicet: Aliter potest fieri quam Deus præsciuit, & huiusmodi, vt, Potest non esse quod Deus præsciuit, & Impossibile est non esse quod Deus præsciuit, & Impossibile est nõ esse præscita omnia quæ fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi vt cõditio sit implicita, & disiunctim. Si enim ita intelligas: Non potest aliter fieri quã Deus præsciuit, id est, non potest vtrumque simul esse, scilicet quod Deus ita præsciuerit fieri, & aliter fiat: verum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter nõ posse euenire, quam euenit, & quo modo futurum Deus præsciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire, quam euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præsciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non euenire, quod Deus præsciuit, vel cum Deus præsciuerit, si coniunctim intelligas, verum dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam, & illud: Impossibile est non esse præscitum omne quod fit, id est, non potest esse vtrumque simul, scilicet, vt fiat, & non sit præscitum, hic sensus verus est. Si vero dicis Deum non potuisse, non præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere, vt non fieret, & ita non esse præscitum.

A B C D E

DISTINCT. XXXVIII.

De modis diuinæ scientiæ vel cognitionis. Vtrum Deus cognoscat mutabiliter, vel immutabiliter, & quo modo.

Nunc ergo ad propositum reuertentes cœpto insistamus, &c.

Expositio textus.

Hæc est secunda pars huius partis totalis, in quã agitur de ipsa diuina scientia. Terminata enim prima parte in qua agitur de ipsa quantum ad substantiam in generali, hic agit de ipsa quantum ad modum. Et quoniam duplex est modus nobilis cognitionis, scilicet certitudo & perfectio, siue infallibilitas & immutabilitas, ideo hæc pars habet duas partes. In prima agit de præscientiæ infallibilitate siue certitudine. In secunda vero de eius immutabilitate siue perfectione, infra distinct. 39. *Præterea quæri solet vtrum scientia Dei, &c.* Prima pars spectat ad præsentem distinctionem, in qua Magister intendit quærere & determinare vtrum diuina præscientia infallibiliter ponat præscitum. Et habet hæc distinctio duas partes. In prima parte rediens ad propositum propter digressionem prius factam breuiter epilogat prædeterminata. In secunda prosequitur suum principale propositum ibi: *Hic oritur quæstio non dissimulanda, &c.* Et hęc pars habet duas. In prima Magister inquirit vtrum præscientia ponat præscitum per modum causæ, vel effectus. In secunda vtrum per modum necessitatis, vel contingentiæ, vel infallibilitatis, ibi: *Ad hoc autem quod supra dictum est,* &c. Prima pars duas habet. In prima opponit ad vtramque partem, scilicet quod præscientia est causa præsciti, & etiam effectus, pro, & contra. In secunda soluit, ibi: *Hanc igitur, quæ videtur repugnantiam,* &c. Similiter & secunda duas habet, in prima opponit, in secunda soluit, ibi: *Ad quod dicimus illam locutionem.* Diuisio.

Nec aliter sciuit creata quam creanda.
Dub. I.

Videtur hic Aug. male dicere, quia res si vere cognoscatur, cognoscitur sicut est: sed aliter fuerunt, cum fuerunt creanda quam cum erant creata. Primo enim res fuerunt in causa, & secundum quid, & postea in proprio genere & simpliciter: ergo aut Deus non vere cognoscit, aut aliter cognouit.

Item Angelus cognoscit res in verbo, cognoscit etiam eas in proprio genere, & alius, & alius modus cognoscendi est hic ab illo: ergo cum non sit latere Deum quod nouit Angelus, videtur quod Deus vtroque modo cognoscat, & ita aliter, & aliter.

Respon. Dicendum quod cum dico rem aliter cognosci, dupliciter potest intelligi, aut ita quod aduerbiũ dicat alietatem quantũ ad cognitionem, aut quantum ad

esse rei cognitæ. Si quantum ad esse rei cognitæ sic est verum,& est sensus: Deus cognoscit rem istam aliter esse, vel se habere quam se prius habuit, & sic non intelligit Augustinus. Si autem dicat alietalem quantum ad cognitionem, sic est falsa,& est sensus: Deus cognoscit aliter rem factam quam prius faciendam cognouit,& ita est falsum, quia sic significatur diuina cognitio alterata, & quod aliquid receperit à re extra. Et per hoc patet obiectum primum. Quod obiicitur quod Deus cognoscit res in proprio genere sicut Angelus,dicendum quod cognoscere res in ꝓprio genere dupliciter intelligitur, aut ita ꝙ esse illud quod habet in proprio genere cognoscatur, & hoc perfectionis est, & non latet Deum, & sic non dicit nouum modum cognoscendi à cognitione in verbo. Aut ita quod aspectus intelligentiæ siue vis cognitiuæ reflectatur supra rem vt est in proprio genere, & hoc est imperfectionis, quia vis cognoscens egreditur extra se, & hoc nullo modo potest poni in Deo,& ita facit in Angelo alium modum cognoscendi,& sic patet illud.

Tunc eius quod æternum est, aliquid existeret causa, &cetera.
Dub. II.

Vult dicere quod præscientia dicat quid æternum: sed hoc videtur falsum: quia præscientia dicit respectum ad creaturam futuram, sed nihil est futurum, secundum esse quod habet in Deo, sed in proprio genere: ergo connotat aliquod temporale, ergo videtur quod dicatur ex tempore. Præterea, respectus ille nihil dicit à parte Dei, nisi solum nostrum modum intelligendi: ergo tunc cœpit ille respectus quando cœpit noster intellectus,non ergo fuit ab æterno.

Resp. Dicendum quod, sicut dicit Magister, præscientia dicit quid æternum,& ab æterno: cum enim non importet nisi duo, scilicet antecessionem & scientiam,& antecessio omnis creaturæ sit ante omnem creaturam, & scientia naturaliter, patet quod præscientia quid æternũ dicit. Quod ergo obiicitur quod importat rei futuritionem, dicendum quod futuritio vno modo importat successionem temporis, & ita non est de ratione præscientiæ: hoc enim modo futurum cœpit cum tempore. Alio modo futurum importat ordinem temporalis ad æternũ secundum consecutionem, sicut præscientia antecessionem: & quoniam iste ordo solum exigit primum extremũ in actu,& illud fuit ab æterno, ideo futuritio & præscientia. Quod obiicitur quod respectus à parte Dei nihil dicit secundum rem, dicendum quod falsum est, quia respectus ille est diuina essentia: sed verum est quod non dicit respectum siue dependentiam nisi solum secundum modum intelligendi,& ideo non cœpit secundum rem, sed solum modus significandi cœpit. Et quando Magister dicit quod præscientia dicit æternum, non loquitur de ratione nominandi, sed de eo quod significatur per nomen.

Scientiam, vel præscientiam Dei non esse causam, &c. Si tamen scientiam ad notitiam tantum referamus. Si vero nomine scientiæ includitur beneplacitum atque dispositio, tunc recte potest dici.
Dub. III.

Videtur male dicere. Quia aut scientia hoc modo, & illo dicto dicit eundem modum sciendi, aut alium. Si eundem: ergo si vno modo est causa, & alio. Si alium modum: ergo in Deo est multiplex modus sciendi, non ergo vniformis per omnia. Item: Scientia simplicis notitiæ est Deus,& Deus est causa omnium: ergo scientia illa est causa omnium.

Resp. Dicendum quod in nobis notitia simplex, & notitia beneplaciti dicunt diuersas cognitiones,& diuersos modos cognoscendi, & per consequens connotant diuersa: in Deo autem vna tantum cognitio est: sed illa vna facit Deus, quod nos multis,& ideo illa vna dupliciter potest significari, scilicet per modum approbationis, & per modum notitiæ simplicis. Et cum significatur per modum approbationis, connotat effectum, & bonitatem: quando vero per modum simplicis notitiæ, solum euentum. Et quoniam esse causam alicuius connotat effectum, siue respectum, quamuis eadem sit scientia, siue sapientia à parte principalis significari, tamen diuersimode signatur: ideo dicitur quod hæc est causa illorum, quæ præscit,& illa non. Et hoc dicitur, non quia res significata non sit causa: sed quia, vt sic significata est, non significatur per modum causæ, quoniam comparatur ad ea, quæ nullo modo sunt à Deo, & ita patet illud.

Deus, inquit, supra, &c. Iudæorum.
Dub. IV.

Obiicitur, quia cum dictum Prophetæ fuerit verum certitudinaliter: videtur quod Deus reuelauerit Iudæis suum casum, siue damnationem: quod est contra ipsum super Gen. ad litteram, vbi dicit quod nulli debet reuelari, ne cogatur desperare.

Resp. Dicendum quod casus potest prædici: sed non propter hoc reuelatur, siue quia dicenti non creditur, siue quia dictum sub conditione intelligitur, siue intellectus intelligit de alio, non de seipso. Et quia verbum Isaiæ Prophetæ comminatorie, & generaliter erat dictum, & hominibus iam in parte incredulis non aduertentibus, omnibus his modis potuit intelligi vt esset prædictio, & non reuelatio.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter quæruntur. Primo de præscientia diuina quantum ad causalitatem. Secundo quantum ad necessitatem. Et primo quæruntur duo. Primo, vtrum præscientia diuina sit causa rerum. Secundo vtrum sit causata à rebus.

QVÆSTIO I.

An præscientia diuina sit causa rerum.

Alex. Alens. 1. p. q. 24. Membro 2.
S. Tho. 1. p. q. 14. art. 8.
Et 1. Sent. dist. 38. q. 1. art. 1.
Et de Verit. q. 2. art. 14.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 38. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 38. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 38. q. 1. art. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sentent. dist. 38. & 39. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 38. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 38. q. 1.

QVod præscientia diuina sit causa rerum, ostenditur sic: Aug. de Trin. Ideo res futuræ sunt, quia Deus eas nouit. *Ad oppositum. Lib. 15. cap. 13. to. 3.*

2. Item: ratione sic: Omne illud quod antecedit aliud,& ipso posito ponitur aliud, ipsum est causa illius: hoc patet per diffinitionem causæ: sed diuina præscientia præcedit omne futurum,& iterum ponit futurum respectu cuius est: ergo præscientia est causa.

3. Item: Omnis res aut est à Deo, aut à natura, aut à lib. arb. & accipio causas istas large prout comprehendunt casum, & fortunam: sed nulla res à natura esse potest, nec à lib. arb. nisi operante Deo: ergo omnis res est à Deo, siue omne futurum: sed non est nisi à Deo agente, secundum artem & cognitionem: ergo, &c.

4. Item: Omne quod scitur, aliquo modo est in sciente, vt in sua causa: ergo quod præscitur à Deo est in Deo, vt in causa: sed omne quod est in Deo, est à Deo: ergo omne futurum præscitum necessario est à diuina præcognitione, vt causa: ergo, &c.

5. Item: Omne quod scitur aut scitur per causam, aut per speciem, aut per effectum: ergo si Deus præscit, ergo

aliquo trium modorum. Non per effectum, quia effectus sequitur. Non per speciem, siue similitudinem, quia illa est simul, vel est post rem, cuius est similitudo: ergo per causam, ergo diuina præscientia est causa præsciti.

Fundamenta.

CONTRA: Deus nullius est causa nisi per voluntatem: sed multa præscit ad quæ non est eius voluntas: ergo, &c. Probatio mediæ, præscit te mentiri, & tamen non est dicere quod velit te mentiri: ergo non est causa illius.

ITEM: Si præscientia est causa, aut ratione scientiæ, aut ratione antecessionis. Ratione antecessionis non, quia hoc quod est ante, non dicit nisi ordinem. Ratione scientiæ non, quia multa cognoscit Deus, quæ nunquam faciet: ergo nullo modo est causa.

ITEM: Si præscientia causa est præsciti, cum præsciat mala, Deus erit causa mali, hoc autem falsum.

ITEM: Si est causa, cum communicet alicui præscientiam rei creandæ, per consequens communicat causalitatem respectu illius: sed hoc est impossibile: ergo, &c.

Ansel. de Concord. præscien. & lib. arb.

ITEM Ansel. de concordia præscientiæ, & lib. arb. dicit quod tantum est dicere: si Deus præscit, erit, quãtum hoc: si erit, de necessitate erit. sed hic nulla notatur causalitas: ergo nec ibi.

CONCLVSIO.

Præscientia, & scientia diuina aliquo modo respectu futurorum est causa, licet in sua generalitate, non semper respectu præsciti dicat causam, vt respectu mali.

RESP. ad Arg. Dicendum quod præscientia dicit præcognitionem futuri. Est ergo loqui de præscientia, aut quantum ad rem significatam, aut prout significatur per illud nomen. Si quantum ad rationem nominis, sic non significat in ratione causæ. Si quantum ad rem importatam, sic dicit causam: sed tamen non semper respectu præsciti, siue futuri. Futurum enim in triplici differẽtia est. Quoddam enim est cuius Deus est tota causa, vt sunt illa quæ creantur. Quoddam, cuius creatura, aut eius voluntas est tota causa, vt sunt defectus, & peccata. Quoddam, cuius Deus, & creatura simul sunt causa, vt sunt opera naturalia, & opera moralia, quia Deus cooperatur creaturæ. Secundum hoc intelligendum quod respectu primi futuri, diuina præscientia est tota causa: respectu vero secundi futuri, nec est causa tota, nec causa: quia non habet causam efficientem, sed deficientem: est tamen causa sui oppositi: respectu vero tertii est causa, sed non tota. Concedendum ergo est quod diuina scientia, vel præscientia aliquo modo respectu futurorum est causa. Tamen si accipiatur in sua generalitate, dicendum quod diuina præscientia semper importat causalitatem aliquam, sed non semper respectu præsciti, vt puta cum præscitum est malum. Et in hac ratione procedunt argumenta ostendentia quod non sit causa.

1. AD illud ergo quod primo obiicitur quod est causa præsciti per verbum August. dicendum quod August. loquitur de scientia rerum, siue bonorum quæ à Deo procedunt.

2. AD illud quod obiicitur quod causa quæ præcedit, etiam ponit aliud: dicendum quod ponere aliud est dupliciter, scilicet secundum productionem, vel secundum consecutionem: & quod ponit secundum productionẽ, est causa vere in essendo: quod vero ponit secundum cõsecutionem, non est causa in essendo, sed solum in consequendo.

3. AD illud quod obiicitur quod illud quod est à lib. arb. est à Deo: dicendum quod verum est de eo quod est à lib. arb. efficiente: sed vitia, & peccata sunt ab ipso deficiente.

Dist. 36. ar. 3. q. 1.

4. 5. AD illud quod obiicitur quod de necessitate omne futurum scitur à Deo per causam: dicendum quod sicut supra tactum fuit de cognitione mali, in omni cognitione est assimilatio: nihil autem assimilatur Deo nisi

A quod est ab illo: & ideo est in omni cognitione Dei causalitas. Et si quidem est respectu eius, quod dicit entitatem simpliciter: respectu illius est causa, & idea: si autem respectu priuationis est præcognitio, & tunc ratio causalitatis, & ideæ est respectu oppositi. Dicendum ergo quod ad hoc quod aliquid cognoscatur, necesse est quod ipsum vel eius oppositum habeat esse in re, vel in causa: non solum autem oppositum mali, sed etiam ipsa voluntas, quæ est mali principium, est in Deo, vt in causa: tamen malum non est in Deo vt in causa, nec per se, nec per accidens, quia mutatur ratio causandi, sicut postea dicetur. Exemplum huius manifestum est: Si artifex operetur secundum materiam nodosam, quæ non esset idonea ad receptionem speciei, præsciret, quod defectus futurus est in imagine, sed non ab ipso. Similiter

B intelligendum in Deo, & libero arbitrio, quod facit vitium in opere, dum non conformat se & obedit Deo operanti: & ideo sufficit quod oppositum mali, siue illud, à quo est malum, sit in Deo tamquam in causa, ad hoc quod præsciatur.

QVÆSTIO II.

An præscientia diuina sit causata à rebus

Alex. Alens. 1. p. q. 14. Membro 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 38. p. 2. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 38. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 38. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 38. q. 2.

Ad oppositum.

C VTrum præscientia diuina sit causata à rebus. Et quod sic, ostenditur hoc modo: Orige. super epistolam ad Romanos dicit: Quia aliquid est futurum: ideo scitur à Deo antequam fiat. *Quia*, ergo aut dicit causam essendi, aut consequendi. Si consequendi, sequitur: hoc est futurum, ergo præscitum, ita econuerso: ergo sicut dicit, quia futurum est, ideo præscitur: ita debet et dicere econuerso, quia scitur ideo futurum est, & hoc negat in littera: Non propterea aliquid erit, quia scit Deus: ergo dicit causam essendi.

2. ITEM ratione videtur, quia intellecto quod Deus nihil præsciat, potest intelligi aliquid futurum: sed non econuerso: ergo hæc est ratio, & causa illius.

3. ITEM hoc argumentum est bonum: Iste mentitur: ergo Deus præsciuit eum mentiri: ergo est ibi aliqua habitudo localis, & nulla potest inueniri nisi causæ ad ef-

D fectum: sed Deus non est causa mẽdacii: restat ergo quod futurum est causa præscientiæ.

4. ITEM: Quæcumque duo sic se habent, quod inuicem se consequuntur, aut ambo causantur à tertio, aut vnum est causa alterius: sed sic habent ista duo, scilicet istũ mentiri, & Deum præscire, & non est dicere, quod ambo causentur à tertio: ergo vnum est causa alterius.

Fundamenta. Lib. 15. de Trin. cap. 3. in medio.

CONTRA per Augustinum: Non enim quæ causata sunt, ideo Deus nouit, quia facta sunt.

ITEM ratione videtur, quod non sit causata à rebus, quia omnis causa nobilior est suo effectu. si ergo diuina præscientia causatur à re aliqua, cum diuina præsciẽtia sit increata, & res creata: ergo creatum nobilius increato.

E ITEM: Præscientia est æterna: ergo cum res sit temporalis, si causatur à rebus, temporale est causa æterni: & cum causa sit prior effectu, ergo temporale prius æterno.

ITEM: Si res sunt causæ præscientiæ, aut ratione principalis significati: sed cum illud sit diuina essentia, ergo sunt res causa Dei. Si ratione connotati: cum connotata sint res ipsæ, tunc sunt causa sui.

CONCLV-

Conclusio.

Præscientia diuina aliquorum est causa essendi, licet non omnino: præscita vero ipsa ipsius præscientiæ sunt causa illatiua, & secundum modum dicendi.

Positio aliorum.

Resp. ad Arg. Aliqui voluerunt dicere, quod causa dicitur dupliciter, proprie, & communiter. Proprie, quod dat alteri esse, & sic nullo modo res sunt causæ præscientiæ diuinæ. Alio modo dicitur causa communiter illud, sine quo res non est: & sic dicitur causa sine qua non, & hoc modo quia præscientia Dei non est quin res sint futuræ, ideo hoc modo dicuntur causa. Sed quoniã hoc nomen *causa*, semper importat honorabilitatem respectu cuius dicitur causa, & quandam superpositionem, ideo non videtur illud adhuc omnino sanum dicere, quod sit causa sine qua non. Et præterea illud non soluit auctoritatem Origenis, quia ipse negat conuersam. Est propterea aliter dicendum, quod est causam accipere secundum triplicem modum, scilicet secundum rationem essendi, & secundum rationem inferendi, & secundum rationem dicendi. Dico ergo, quod secundum rationem essendi, præscientia potest esse causa aliquorum præscitorum, licet non omnino, sed nullo modo econuerso. Secundum rationem inferendi, sunt mutuo causæ, quia mutuo antecedunt, & consequuntur: & antecedens est causa consequentis. Secundum rationem dicendi, futurum est causa præscientiæ, & non econuerso. Nam præscientia dicitur scientia ante rem. Constat ergo quod importat ordinem ad posterius, & quod si scitum esset semper præsens, esset scientia, sed non pręscientia. Nam ad hoc, quod pręscientia dicatur, venit ex futuritione rei. Et sic intelligit Origenes, & patet primum.

Improbatio.

Positio propria.

2. Ad illud quod obiicitur secundo de habitudine locali, dicendum quod est locus à conuertibili.

4. Ad illud quod vltimo obiicitur, dicendum, quod instantiam habet in proposito, & quia in hoc solo est instãtia, ideo ferenda est. Ratio autem huius est, quia Dei pręscientia est respectu veri, & respectu omnis veri: ideo ponit & ponitur. Et quia potest esse respectu veri quod non est ab ipso, nisi secundum id quod subest, nec econuerso: ideo nec causa est, nec causatur. Quia ergo præscientia est respectu veri, quia diuina: respectu omnis veri, quia nihil latet Deum: ideo ponit, & ponitur. Rursus, quia scientia est quæ dicit simplicem notitiã, ideo non causat: quia diuina, ideo non causatur: ideo ponit, & ponitur, & non causat, nec causatur.

Articulus II.

Consequenter est quæstio de secundo articulo, scilicet de diuina præscientia quantum ad rationem necessitatis. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur vtrum diuina præscientia ponat necessitatem circa præscitum. Secundo, vtrum diuina præscientia habeat in se necessitatem.

Quæstio I.

An præscientia Dei rebus præscitis necessitatem imponat.

Alex. Alens. 1. p. q. 24. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 14. art. 13.
Et de Verit. q. 2. art. 3.
Scotus 1. Sent. dist. 38 q. vnica.
Richard. 1. Sent. dist. 38. q. 4.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 40. art. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 38. & 39. q. 5.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 38. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 38. q. 3.

Ad oppositum.

Quod diuina præscientia ponat necessitatem, ostenditur sic: Anselmus in libro de concordantia præ-

A scientiæ, & liberi arbitrii: Quæ præsciuit Deus necesse est futura esse.

Pariem pert. principium.

2. Item ratione sic: Ex maiori de necessario, & minori de inesse semper cõcluditur de necessario, sicut dicit Philosophus in 1. Priorum. Fiat ergo talis syllogismus. Omne præscitum necesse est esse futurum. Hoc per Anselmũ patet: sed hoc est præscitum, quolibet demõstrato, ergo necesse est esse futurum.

Cadem mixtionibus in prima figura, sed videtur aduersari Scoto in Quol. q. 5. art. 1. & q. 14. art. 1. & in 2. d. 3. q. 4. & in 4. d. 5. q. 1. & in 3. dist. 23. q. vnica, & in 4. d. 12. q. 1.

3. Item Omne quod Deus præscit, est verum: sed vt dicit Philosophus in 1 Perihermen. *Omne quod est, quando est, necesse est esse: ergo si præscitum est modo verum, necesse est hunc esse verum, & futurum est præscitum: ergo modo necessarium est esse futurum: ergo de necessitate eueniet.

Arist. 1. Perihers. 6.

B 4. Item hoc ipsum ostenditur per impossibile: Deus præscit aliquid in partem affirmatiuam: quæro ergo vtrũ illud non possit non esse. Si non: ergo est necessariũ. Si sic, ergo potest aliter euenire, quam Deus præscit: ergo diuina præscientia est fallibilis, & incerta, & hoc est argumẽtum Augustini, & etiam Boetii, de consolatione. Si alior sum quam præuisæ sunt detorqueri valent res præuisæ, iam non erit firma futuri præscientia.

5. Item Deus præscit aliquid esse futurũ: aut ergo possibile est non esse futurum, aut impossibile. Si impossibile non esse, ergo necesse est esse: si autem possibile: sed omne possibile ponibile, & falso possibili posito in esse, quod sequitur, non est impossibile: ponatur ergo hoc nõ esse, & Deus præsciuit hoc esse, ergo Deus præsciuit falsum: sed hoc est impossibile, ergo impossibile est aliquod præcedentium.

Boetius lib. 5. de Cons. prosa. 3.

C Contra quod non inferat necessitatem, ostenditur auctoritate Augustini sumpta à simili de libero arbitrio: Sicut mea memoria non cogit facta esse, quæ præterierunt: sic Dei præscientia non cogit facienda esse quæ futura sunt.

Fundamenta. *Lib. 2. c. 4. 10. 2.*

Item ratione ostenditur id idem: Intelligamus Deum nihil præscire: ergo ex hoc nihil accrescit libero arbitrio, ergo positio pręscientię nihil ei aufert: ergo cum liberum arbitrium de se sit causa rerum ad vtrumlibet contingentium, diuina præscientia hoc non tollit.

Item sicut supra probatũ est, diuina præscientia in pluribus, aut non est causa, aut non est tota causa: sed quod dat alicui necessitatem, habet rationem causę, quia à quo est esse, & esse necessarium: cum ergo diuina præscientia multorum futurorum non sit causa, vt malorum, nullam rebus imponit necessitatem.

Articulo præcedenti q. 1. & 2.

D Item diuina præscientia præscit res sicut sunt euenturæ, cum nihil præsciat nisi verum. ergo cum præscit aliquem peccaturum, cum peccatum nõ sit nisi per voluntatem, præscit istum per voluntatem hoc facere, & præscit aliud posse facere: ergo si omne quod præscit, est verum, verum est quod iste per voluntatem hoc faciet, & poterit aliud facere: & si hoc est contingens, ergo, si cum diuina præscientia est contingentia circa res, non ergo necessitas.

Item hoc ipsum ostenditur rationibus ducentibus ad impossibile. Si imponit præscientia rebus necessitatem: perit ergo casus, & fortuna. Secundum impossibile est, quod perit liberum arbitrium, & consilium. Tertiũ, quod perit meritum, & demeritum. Quartum, quod E perit laus, & vituperium.

Aristot. 1. Perihier. cap. 6.

Conclusio.

Cum præscientia diuina sic res præcognoscat eo modo quo futura sunt, rebus nullo pacto imponit necessitatem.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod tres circa hoc fuerunt positiones. Quidam enim dixerunt, quod præscientia necessario cum sit infallibilis, imponit necessitatem, & ideo abstulerunt liberum arbitrium, & peccatum: ista positio fuit hæretica, & iniqua, quia destruit bonos mores. Alia positio fuit, quod diuina præscientia si esset, necessita-

Hæc refert August. de ciu. Dei cap. 9. 10. 5.

cessitatem imponeret,& sic omnis virtus,& laus periret. Et quia dilexerunt rem publicam,ideo abstulerũt à Deo præscientiam,& à propositionibus de futuro abstulerũt veritatem. Et hæc hæretica fuit,& impia,quia derogauit nobilitati diuinæ. Tertia positio est catholica,quæ Deum honorat,& bonos mores conseruat: & ideo iusta,pia,& vera: quia diuina præscientia est,& tamen non imponit rebus necessitatem. Omnia enim sic præcognoscit esse euentura sicut euentura sunt: & ideo cum multa sint euentura contingenter, vt illa quæ sunt à libero arbitrio, & à casu,& fortuna,sicut præscit hæc esse futura ab istis, sic præscit modum contingentiæ secundum quem sunt ab istis.

A 1. Ad intelligentiam autem obiectorum notandum, quod duplex est necessitas, scilicet absoluta, & respectiua. Necessitas absoluta quæ opponitur contingentiæ, dicitur necessitas consequentis. Necessitas respectiua dicitur necessitas consequentiæ, & hæc non opponitur contingenti. Nam aliquod contingens necessario sequitur: vt si ambulat, necessario sequitur, quod mouetur. Dicendum ergo, quod in præscito non est necessitas absoluta, sed solum consequentiæ, quia necessario sequitur, Deus præscit hoc,ergo hoc erit:& hoc modo intelligitur auctoritas Anselmi, & consimiles auctoritates quæ proponuntur cum modo necessitatis, & sic patet primum.

B 2. Ad illud quod secundo obiicitur de syllogismo ex maiori de necessario, & minori de inesse, dicendũ,quod sicut patet,& Philosophus exponit,hoc intelligitur de ea propositione,quæ est de inesse simpliciter, quod æquiualet necessario:sed minor huius syllogismi scilicet, hoc est præscitum,non est de inesse simpliciter:sicut enim infra patebit,non est necessaria.

C 3. Ad illud quod obiicitur de præscito, quod verũ est, & si verum est necessario est: dicendum quod istam rationem facit Philosophus ad ostendendum, quod in futuris non est veritas,& est sophistica. Nam quando dicitur, omne quod est,quando est necessario est: intelligitur de eo, quod ponit aliquid in actu circa suppositum, quod ex quo positum est, impossibile est non esse positũ: sed verum de futuro nihil ponit circa subiectum,quia nõ est verum pro præsenti, sed solum pro futuro:&ideo nulla est necessitas,neque simpliciter, neque vt nunc, quia nihil ponit,vt nunc.

D 4. Ad illud quod obiicitur per impossibile,quod si posset aliter esse, posset falli, &c. dicendum, quod sicut veritas venit ex concordia intellectus ad rem cognitam, hæc autem concordia non est aliud,quam adæquatio rei, & intellectus:sic falsitas venit ex discordia intellectus ad cognitum, similiter potentia fallendi ex potentia discordandi: dico ergo quoniam necessario præscitum sequitur ad præscientiam:ideo non possunt discordare:& ideo nunquam fallitur,nec potest falli.

E 5. Quod ergo obiicitur quod aliter potest esse: dicendum quod aliter potest esse, quia Deus potest aliter præscisse: & cum ponitur quod aliter scit, ponitur quod aliter præscit. Quando ergo infertur,potest aliter esse,quam sit,& Deus præsciuit sic, ergo aliter quam Deus præscit, distinguenda est conclusio, quia potest intelligi diuisim, sic vera est. Et est sensus: Deus præscit hoc euenire,& possibile est illud non euenire. Si autem coniunctim, falsa est,& est sensus illud est possibile,quod Deus præscit vno modo,vt eueniat alio modo. Et est fallacia compositionis in illo processu,sicut hic: Currens potest non moueri ergo possibile est quod aliquis currat, & non moueatur, non sequitur. Similiter cum quęritur:quod ponitur ponendum est,sed cum assumit,Deus præsciuit, hoc est oppositum posito:& ideo est negandum.

QVÆSTIO II.

An necessario Deus præsciat quæ præscit.

Alex. Alens.1.p.q.24.Memb.4.
S.Tho. 1.p.q.14.art.9.
Et 1. Sent. dist.38.q.1.art.4.
Et de Verit.q.2.art.8.
Scotus 1.Sent. dist.39.q.3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist.38.part.2.q.3.
Richardus 1. Sent. dist.38.q.5.& 6.
Thom. Argent.1. Sent. dist.38.q.1.art.2.
Marsilius Inguen.1.Sent.q.40.art.2.
Franciscus de Mayr.1. Sent.dist.38.& 39.q.4.
Steph.Brulef.1. Sent.dist.38.q.4.
Petrus de Tarant.1.Sent.dist.38.q.4.
Gabriel Biel.1 Sent.dist.38.q.vnica.

VTrum diuina præscientia habeat in se necessitatem, hoc est, vtrum necesse sit Deum præscire quod præscit. Et quod sic, ostenditur primo per auctoritatem Anselmi lib. de concordia prædestinationis,& liberi arbitrii: Quod præscit Deus,impossibile est non præscire:ergo ab æquipollenti,necesse est præscire. Ad oppositum. *Ansel. de Concord. prædest. & lib. arb.*

2. Item: Ratione videtur, quia omne dictum de præterito verum,est necessarium. Vnde si cucurrit,necesse est cucurrisse :sed si præscit,præsciuit: ergo cum hoc sit dictum de præterito,ergo necessarium.

3. Item: Licet de potentia Dei sit indifferens ad exeundum, & non exeundum, tamen ex quo exiuit in actum, necesse est exisse. Vnde quamuis potuerit creare, & non creare antequam crearet, tamen ex quo creauit, necesse est creasse:ergo ex quo præsciuit, necesse est præsciisse.

4 Item: Si homo voluit,& præsciuit aliquid, necesse est hominem sciuisse,& voluisse: ergo si circa scientiam Dei non est minor certitudo, immo maior, quam circa scientiam hominis, multo fortius est necesse. Si tu dicas, sicut aliqui dicunt, quod in hac:Deus præsciuit, totum ex futuro est secundum rem,quamuis intelligatur sub ratione præteriti. Vnde nihil plus est dicere, Deus præscit, nisi Deus est,& hoc erit. Contra: Tunc,esto,quod Deus nullam haberet cognitionem, dum tamen res esset futura,hæc esset vera:Deus præscit:quod manifeste est falsum. Præterea, esto,quod præscientiæ addatur actus transiens in præteritum, vt promissio, vel prædictio, vel prophetatio, ibi transit in præteritum aliquid, vt vere sit idem sophisma,& idem dubium,& hoc non soluit.

5. Item: Plus distat esse & non esse,quam necessariũ & contingens:sed aliquid quod simpliciter non est,habet esse in Dei præscientia: ergo multo fortius aliquid quod in se contingens est,potest esse necessarium in præscientia Dei:ergo,&c.

6. Item: Omne immutabile est necessarium: sed cũ dicitur: Deus præscit, est immutabile: ergo est necessarium. Prima est manifesta: secunda patet, quia cum dicitur: Deus præscit: si mutatur, vt fiat non præsciens, aut hoc erit secundum mutationem rei, aut Dei. Rei non, quia res adhuc nihil est: ergo non mutatur, nec mutari potest. Si secundum mutationem Dei: ergo Deus mutatur.

7. Item: Omne æternum est necessarium,quia vnum solum est æternum,& illud est,in quo non cadit contingentia, sed summa necessitas:sed præscire Dei est æternũ: ergo necessarium est Deum præscire.

Contra: Regula est, si antecedens bonæ consequentiæ est necessarium,& consequens:& si consequens non est necessariũ,nec antecedens. Sed sequitur:Si Deus præscit hoc esse futurum, hoc erit quocumque contingenti demonstrato, quia oppositum non potest stare: ergo cum consequens non sit necessarium, nec antecedens. Fundamenta.

Item: Regula est quod necessarium compatitur se cũ omni possibili. Omne enim repugnans necessario est impossibile. Demonstrato tamen aliquo qui præscitus est damnari, possibile est istum saluari: ergo ista duo possunt simul stare quod iste sit præscitus damnari, & saluetur,& hoc est impossibile,&c.

Item: Regula est quod oppositum contingentis est contingens,& oppositum, & necessarii est impossibile. Et regula iterum est quod si ad antecedens sequitur consequens,ad oppositum consequentis sequitur oppositũ

antecedens-

antecedentis. Ex his arguo sic: Sit, A, contingens præscitum à Deo, si Deus præscit A, erit ergo per regulam, si A non erit, Deus non præscit: sed A non esse fuit contingens, Deum non præsciisse, fuit impossibile, ergo ad contingens sequitur impossibile, hoc est contra artem: necesse est ergo hoc esse contingens Deum, scilicet præscire hoc.

Item: Omnis diuina actio quæ respicit obiectum quod potest non esse, potest desinere. Vnde cum Deus conseruet rem creatam, potest desinere conseruare: ergo cum præscire sit respectu contingentis, erit contingens.

Conclvsio.

Licet præscire in Deo sit actus æternus, & necessarius, cum tamen versetur circa futurum contingens, ex parte futuritionis, dicitur contingens.

S.Tho.q.4. art.13.

Resp. ad Arg. Dicendum quod sicut probatum est, illud constat, & non est dubium quod Deum præscire cõtingens aliquod cum antecedit ad contingens, & connotat aliquid quod habet veritatem contingentem quod ipsum iudicandum est contingens: sed aliqui voluerunt ipsum iudicare contingens, quia totum quod dicit, dicit de futuro. Sed illud improbatum est, quia falsum est, & non intelligibile. Omnis enim intellectus qui intelligit hoc, quamuis non intelligat tempus circa Deum, intelligit quod actus diuinæ præcognitionis ab æterno fuit in Deo, & ille differt à re futura: & propterea, sicut dictum est, hoc non soluit. Alii voluerunt iudicare contingens, quia cum sit dictum de præterito, pendet tamen ex futuro. Et hoc dicunt in credito, & prophetico, & dicto à Christo, & consimilibus, quæ inferunt de necessitate propositionem de futuro. Et illud est improbabile, vt videtur. Quoniam si actus diuinæ præcognitionis pendet ex futuro, tunc cum in futuro, quantum est ex parte rei contingentis, nulla sit certitudo, nec in diuina præcognitione esset. Præterea, quo modo dependet, cum ab eo non causetur aliquo modo? Et iterum, quo modo depẽdet illud quod necessarium est fuisse, vt actus cognoscendi, & credendi, & prædicendi ab eo quod futurum est? Non videtur nec probabile, nec intelligibile. Et ideo alio modo dicendum, quod quoddam est dictum de præterito & pro præterito sicut si dicatur, Petrum legisse. Quoddam de præterito, sed pro futuro, vt antichristus fuit nasciturus. Quoddam pro præterito, tamen dependet ex futuro, vt hoc dictum, Petrum dixisse verum, nauale bellum fore: ad hoc enim quod dictum habeat veritatem, exigitur belli euetus, & ab illo dependet veritas nostræ assertionis quæ causatur à re. Quoddam est dictum de præterito quod non dependet, sed connotat veritatem circa illud futurum, sicut si dicatur: Deus præsciuit hoc futurum. Quia enim Dei scientia est solum respectu veri: ideo connotat veritatem circa illud dictum futurum, sed quoniam diuina cognitio non habet certitudinem à re, quia ab ipsa nec causatur, nec oritur, ideo ab illa non dependet: & propterea falli non potest quamuis connotet futurum. Vnde in præscientia hæc duo dicuntur, scilicet actus diuinæ cognitionis: & hunc necessarium est esse siue fuisse: & ordinatio futuri ad illum actum: & hæc ordinatio futuri ad illum actum, non est necessaria, & iudicanda est contingentia in totali dicto, non ratione totalitatis, siue principalis significati, sed connotati. Et si ponatur, Deum non præscire aliquid quod præscit, potest & debet intelligi non per remotionem principalis significati, sed ipsius connotati, siue illius ordinis ipsius temporalis ad æternum, qui quidem est contingens ratione alterius scilicet temporalis. Contingentia ergo est in totali dicto, quia connotat aliquid esse verũ de futuro, quod quidem est contingens, & hoc patet sic. Cum enim dicitur: Deus præscit te saluandum: hic duplex includitur actus, & compositio, videlicet hic tu saluaberis, & hic, De[us] habet cognitionem de salute tua, & habuit cognitionem ab æterno. Habere quidem cognitionem est actus æter-

Aduersatur iis Sco. d. 39. ad 4. & 5.

A nus & necessarius, quia non dependet à re, sed saluari est actus futurus, & contingens. Quoniam ergo actus diuinæ cognitionis non dependet à cognito: ideo potest esse certitudo in ipso, re contingente existente. Sed quando significatur per modum præscientiæ, connotat futurum contingens, & omne dictum quod claudit in se contingens, iudicandum contingens est: ideo totale contingens iudicatur. Et ista solutio est vera, & generalis. Nam actus credulitatis, actus prophetationis, & diuinæ assertionis, per hoc quod currunt secundum illustrationem diuinæ præscientiæ, ideo connotant & non dependent: ideo certi, & infallibiles sunt de rebus in se non certis.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de Anselmo, quod necesse est præscire quod præscit, dicendũ quod hoc intelligit quantum ad actum præcognitionis quem necesse est

B fuisse: sed non quantum ad connotationem futuritionis.

2.3. Ad illud quod obiicitur, quod dictum est de præterito, dicendum quod quantum est de ratione præteritionis, necessarium est: sed quoniam connotatur futurũ, ideo est contingens. Et ex hoc patet sequens, quia quantum ad illud futurum non est adhuc potentia in actu, immo adhuc potest non exire, ideo, &c.

4.5. Ad illud quod obiicitur quod est cognitio sine existentia rei, ergo necessitatis sine rei necessitate; dicendum quod verum est, quod in actu cognitionis est necessitas, sed non in toto. Nec est simile, quia præcognitio nõ connotat actualem rei existentiam, sed connotat rei futuritionem, & ad hoc quod dictum sit necessarium, necesse est quod sit necessitas in connotato.

6. Ad illud quod obiicitur, quod omne immutabile est necessarium, dicendum quod ad esse mutabilis duo

C concurrunt, quod se habeat vno modo prius, alio modo posterius. Et per oppositum immutabile potest dici dupliciter: aut quia nihil actu est, aut quia actu est, & non potest aliter se habere, & hoc conuertitur cum necessario: sed illud immutabile quod non est aliquid actu non conuertitur, & sic est verum contingens de futuro antequam res sit. Et sic hoc dictum, Antichristũ fore, est modo verum immutabile, quia si ponatur esse verũ, ponitur quod semper fuerit, & similiter si falsum, & hoc quia nihil actu ponit: quoniam ergo Deum præscisse, connotat futurum contingens, ideo est dictum immutabile, nec ex hoc sequitur quod sit necessarium, vt visum est. Tamen aliqui volunt aliter dicere, quod Deum præscire hoc futurum contingens, est immutabile à parte præscientis, sed

D à parte rei præscitæ est mutabile, & ideo ex parte illa contingens. Sed tamen illud difficile est dicere, quod enim præscitur semel, semper præscitum fuit, & Deus non potest præscire futurum contingens ita quod nihil fiat circa futurum, & ita nulla mutatio. Et propter hoc modus alius dicendi est rationabilior.

S.Tho.1.p. q.14.ar.13.

7. Ad illud quod vltimo obiicitur, quod nihil æternum est contingens, dicendum quod ens æternum est dupliciter: aut pure æternum, aut connotat temporale de futuro, & pure æternum est necessarium: sed connotans temporale de futuro ratione connotati, potest iudicari contingens, sicut & ratione illius potest desinere. Sũma dictorum est ista, quod Deum præscire futurum contingens, est quoddam dictum quod claudit in se actum diuinæ cognitionis æternum, & ordinationẽ dicit ad futurum contingens. Et quamuis actus diuinæ cognitionis

E ponat aliquid existens necessarium, & æternum, illa tamen ordinatio ponit futurum quod contingens est. Et iterum, quamuis dicat ordinationem, non tamẽ dicit dependentiam: sed solum connotationem, & ideo non ponit incertitudinem. Hinc est quod Deum præscire futurum est contingens ratione connotationis ad contingẽs. Est immutabile ratione ordinationis ad futurum, quod potest non esse nulla facta mutatione. Est certum ratione independentiæ ab eodem, & hoc patebit infra planius in distinctione de prædestinatione.

* * *

DISTIN-

DISTINCT. XXXIX.

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT AVGERI VEL MINVI: VEL ALIQVO MODO MVTARI: VTRVMQVE ENIM VIDETVR POSSE PROBARI.

PRÆTEREA quæri solet, Vtrum scientia Dei possit augeri, vel minui. Vtrumque enim videtur posse probari. Quod enim diuina scientia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia potest Deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui non est lecturus hodie, & tamen potest esse vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod non possit à Deo sciri. Potest ergo Deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod nō scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari. Eademq; videtur posse minui. Est enim aliquis hodie lecturus, quē Deus scit lecturum. At potest esse, vt non legat, ergo potest Deus non scire hunc lecturum: potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius scientia, vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei scientia omnino immutabilis est, nec augeri potest, vel minui. Nam, vt ait Augustinus in 15. lib. de Trinitate, Scientia Dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia, siue substantia Dei: quia in illius naturæ simplicitate mirabili, non est aliud sapere, & aliud esse: sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideoq; nouit omnia verbum, quæ nouit Pater: sed ei nosse de Patre est, sicut esse: nosse enim, & esse, illi vnum est. Et ideo Patri sicut esse non est à Filio, ita nec nosse. Proinde tamquam seipsum dicens. Pater genuit verbum sibi coæquale per omnia. Non enim seipsum integre perfecteque dixisset, si aliquid minus, aut amplius esset in eius verbo, quā in seipso. Hoc est ergo omnino verbū q Pater, non tamen Pater: quia iste Filius, ille Pater. Sciūt ergo inuicem Pater & Filius, sed ille gignendo, iste nascendo. Et omnia quæ sunt in eorum scientia in eorum sapientia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, non particulatim aut sigillatim velut alternante conspectu hinc illinc, & inde huc, & rursum inde, vel inde in aliud atque aliud: vt aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod non semper videat, & sciat. Eius itaque scientia inamissibilis, & inuariabilis est. Nostra vero scientia & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est, quia non hoc est nobis esse, quod sapere, vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de Patre scientiâ. Ex hac auctoritate clare ostenditur scientiam Dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omnino inuariabilis: & quod Pater & Filius cum Spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia. Et tamen conceditur posse scire quod non scit: & posse non scire quod scit, quia posset aliquid esse subiectū eius scientiæ, quod non est, & posset non esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

Responsio cum determinatione. Cap. 13. to. 3.

Cap. 14. in princ.

Eod. lib. & cap. 14.

Lib. eodem cap. 13.

Oppositio, an Deus possit nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid.

Hic opponitur à quibusdam ita: Si Deus potest aliquid scire vel præscire quod nunquam sciuit vel præsciuit, potest ergo ex tempore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus: Potest quidem Deus scire vel præscire omne, quod potest facere, & potest facere, quod nunquam fiet. Potest ergo scire, vel præscire, quod nunquam fiet, nec est, nec fuit. Nec illud scit, vel sciuit, neque præscit vel præsciuit: quia scientia eius non est nisi de his, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt: & præscientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire, vel præscire, quod nunquam est, vel erit, non tamen potest, aliquid scire, vel præscire ex tempore. Potest vtique scire vel præscire quod nunquam est, nec erit, nec illud scitum vel præscitum est ab æterno, nec tamen potest incipere scire vel præscire illud, sed ita potest modo scire vel præscire, sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicas eum modo posse scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, ita quod ab æterno nō sciuerit vel præsciuerit, quasi vtrumque simul esse possit: falsum est. Si vero dicas eum posse modo scire vel præscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno, & modo aliquid: nec tamen illud præscitum est vel futurum, verum est. Non potest ergo nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid, sicut non potest nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit.

Vtrum Deus possit scire plura quam scit.

Item à quibusdam dicitur Deus posse plura scire quam sciat, quia potest omnia scire, quæ scit, & potest aliqua facere, quæ nunquam erunt, & illa potest scire. Non enim aliqua incognita facere potest. Si vero omnia essent quæ modo sunt, & alia quædam faceret, quæ non sunt, nec erūt, & illa omnia sciret, pro certo plura sciret quam modo sciat. Nec tamen eius scientia augeri potest, quia hoc totum fieri posset sine mutabilitate scientiæ. Constat ergo Dei scientiam omnino esse immutabilem, nec augeri posse vel minui, sed ei subiecta.

Quod videtur aduersum illi sententiæ quæ supra dictum est, Deum semper & simul scire omnia.

Ei vero quod prædictum est, scilicet quod Deus omnia semper videt & simul, videtur obuiare quod ait Hieronymus in expositione Abacuc. Absurdum est, inquit, ad hoc deducere Dei maiestatem, vt sciat per momenta singula quot culices nascantur, quotue moriantur, quota pulicum & muscarum sit multitudo, quotue pisces natent in aquis, & similia. Non simus tam fatui adulatores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in nosipsos iniuriosi simus, eandem irrationabilium & rationabiliū prouidentiam esse dicentes. Hic videtur dicere Hieronymus quod Deus illorum minimorum scientiam siue prouidentiam non habeat. Quod si hoc est, tunc non omnia simul scit & semper. Ex tali itaque sensu illud dictum esse nouerimus, vt Deum illa alternatim, vel particulatim scire negat, nec per diuersa temporum momēta sic illa cognouit, sicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis illis alijsq; irrationabilibus ita prouidet, quemadmodum rationabilibus. Numquid

Tom. 6. in explanatione capitis. Abacuc.

2. Cor. 9. Sap. 12. b *quid enim, vt ait Apostolus, cura est Deo de bobus? Et sicut non est cura de bobus, ita nec de alijs irrationabilibus. Dicit tamen scriptura, quia ipsi est cura de omnibus. Prouidentiam ergo & curam vniuersaliter de cunctis quæ condidit, habet, vt habeat vnumquodq; quod sibi debetur & conuenit. Sed specialem prouidentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus præcepta tradidit, eisq; recte viuendi legem præscripsit, ac præmia promisit. Hanc prouidentiam & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus. Prouidet tamen omnibus, & curat, id est, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat Scit itaque Deus, quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & piscium, & quot nascantur, quotve moriantur: sed non scit hoc per momenta singula, immo simul & semel omnia. Neque ita scit, vt eandem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, id est, vt eodē modo penitus prouideat irrationabilibus & rationabilibus. Rationabilibus enim & præcepta dedit, & angelos ad custodiam delegauit.*

Breuis summa prædictorum, cum additione quorundam.

Simul itaque, & immutabiliter scit Deus omnia, quæ fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quam mala: præscit quoque omnia futura tam bona quam mala.

DISTINCT. XXXIX.

De immutabilitate, vel perfectione diuinæ scientiæ, vel cognitionis.

Praeterea quæri solet, vtrum scientia Dei possit augeri, vel minui.

Expositio textus.

Arist. 3. Phys. contex. 63. Et 2. de Cælo contex. 23. Diuisio. SVpra egit Magister, de scientiæ diuinæ certitudine, hic agit de perfectione. Et quoniam vere perfectum est, cui non est possibilis additio, ideo Magister quærit vtrum diuina scientia possit augeri, vel minui. Et habet hæc pars tres partes. In prima Magister quærit, & determinat quod diuina scientia non recipit augmentum nec diminutionem, nec alterationem, sed omnia simul, & vno aspectu cognoscit. In secunda opponit contra hoc, quod diuina scientia non potest augeri, per hoc quod videtur aliquid posse scire ex tempore, & determinat, & hoc facit, ibi: *Huic opponitur à quibusdam.* In tertia obiicit auctoritate Hieronymi contra hoc, quod dictum erat, diuinam scientiam esse respectu omnium, & hoc ibi: *Si vero quod prædictum est, scilicet quod Deus, &c.* Et qualibet harum trium partium potest subdiuidi, quia primo in eis opponit, secundo soluit. Et ponit duplicem responsionem, & in tertia post responsionem epilogationem subiungit, ibi: *Simul itaque.*

Sciunt ergo, se inuicem Pater & Filius: sed iste gignendo, ille nascendo.
Dub. I.

Videtur male dicere, quia scire est essentiale in diuinis, ergo si scit nascendo, cum nasci dicat proprietatem personalem, proprietas personalis est ratio rei essentialis, quod non est sane, neque vere dictum.

RESP. Dicendum: Aliqui voluerunt dicere, quod scire Dei relatum ad creaturas, ita quod vna persona sciat seipsam, est dictum essentialiter. Si secundum quod vna persona sciat aliam, dicit respectum personæ ad personā, & est dictum notionaliter. Sed hoc non est conuenienter dictum, quia sicut in præcedentibus habitum est, sapientia & sapere essentialiter tantum dicitur. Et propterea dicendum, quod ablatiuus ille non tantum dicit causam siue rationem dicendi, sed rationem concomitantiæ. Gerundia enim, sicut dicit Priscianus, habent exponi per *si*, vel per *dum*, vel per *quia*, & primo modo dicit conueniētiam; secundo concomitantiam, & tertio causam.

Et omnia quæ sunt in eorum scientia, in eorum sapientia, & in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt.
Dub. II.

CONTRA: Dictum est quod creaturæ sunt in Dei notitia, sed non in Dei essentia: ergo est contradictio. Supra dist. 36.

RESP. Dicendum est quod in diuina scientia sunt scibilia, in diuina vero essentia sunt attributa, sicut potentia, sapientia, & bonitas Et Augustinus vult dicere quod Pater & Filius simul vident omnia cognoscibilia creata & creanda, & omnia essentiæ attributa. Vnde littera legenda est diuisim: Omnia quæ sunt in eorum scientia, vtputa creata, simul scit quilibet: similiter omnia quæ sunt in eorum essentia, vtputa attributa, simul sciunt siue scit quilibet, & ideo non vult dicere quod creaturæ sint in diuina essentia.

Quia scientia Dei non est nisi de his quæ sunt vel fuerunt vel erunt.
Dub. III.

Videtur hoc esse falsum, quia Deus scit omne quod potest facere, sed potest facere quod nunquam fuit, nec est, nec erit: ergo scientia Dei est de aliquo, quod nunquā fuit, vel est, vel erit. Et præterea est infinitorum, sicut vult Augustinus 11. de Ciuit. Dei, non tantum quæ fuerunt, vel erunt. Aug. de ciuit. Dei lib. 11. c. 10. et s.

RESPON. Dicendum quod Magister loquitur de scientia visionis, quæ est illorum tantum, quorum ab æterno fuit præuisio, sed iste obiicit de scientia intelligentiæ, quæ nullius connotat existentiam, quod patet. Intelligit enim Deus omne quod potest, & ita non recte currit obiectio.

Nec tamen potest incipere scire, vel præscire, &c.
Dub. IV.

Videtur male dicere, quia nihil scitur nisi verum: ergo antequam sit verum, non scitur: ergo si aliquid incipit esse verum, aliquid incipit à Deo sciri: ergo Deus potest incipere aliquid scire. Item creatio est diuina essentia, & tamen ratione connotati Deus potest aliquid incipere creare: ergo similiter & aliquid scire.

RESP. Scire dupliciter dicitur. Vno modo scire hoc est quod habere cognitionem de aliquo, & sic non connotat actualem existentiam cogniti, & sic non potest Deus aliquid incipere scire, id est alicuius cognitionem incipere habere. Alio modo scire, hoc est, quod nosse aliquid esse verum, & hoc tunc primo scitur esse verum quando incipit esse. & sic incipit Deus scire, sic & desinit præscire, non ratione principalis significati quod est scientia, sed ratione connotati quod quidem est veritas rei scitæ.

Non potest ergo nouiter ex tempore scire vel præscire aliquid, sicut nec potest nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen potest velle quod nunquam voluit. Dub. V.

Videtur hic dicere duo contradictorie opposita, quoniam illud est nouum quod prius non fuit, & modo est: ergo si posset quod prius non voluit, videtur quod incipiat velle.

RESP. Dicendum quod cum dico Deum velle, hic duo dico, & actum diuinæ voluntatis, & vlterius ordinationem ipsius effectus ad illum actum. Et primum quidē est necessarium, & semper, nec potest incipere, vel desinere: voluntas enim diuina est semper in actu suo, ita

quod

quod nec poteſt illo carere, nec alium habere: ſed ordinatio alicuius effectus ad illum actum, eſt ordinatio rei futuræ quæ nondum eſt, & ideo poteſt eſſe & non eſſe, & ordinari & non ordinari. Quando ergo dicitur quod De⁹ poteſt velle, quod nunquam voluit, & tamen non ex tẽpore: intellectus eſt quod effectus ille potuit ordinari ad diuinum velle, & quoniam ordinatio effectus eſt ordinatio rei futuræ, & quod eſt futurum, ſemper fuit futurum, & quod ſemel fuit ordinatum, ſemper fuit ordinatum ad illam. Quando ergo dicitur quod Deus poteſt velle aliquid, idem eſt dicere quod aliquid potuit eſſe futurum ſiue habere ordinem ad diuinam voluntatem: quod tamen non habet ordinem: ſed ſi haberet, ab æterno habuiſſet, & ideo non incipit ex tempore, & ideo exemplum Magiſtri bonum eſt, ſi velle Dei importat ordinem ad volitum in ratione futuri: ſed ſecũdum quod importat concomitantiam in ratione præſentis, poteſt Deus ex tempore velle hoc eſſe, ſiue hoc approbare hodie, non quia non incipiat actus, ſed quia incipiat connotatum.

Sed ſpecialem prouidentiam atque curam habet de rationabilibus. Dub. VI.

Sap. 12. b Obiicitur quod videtur eſſe contra illud quod dicitur: Æqualiter eſt illi cura de omnibus.

RESP. Dicendum quod æqualitas non priuat ibi ordinem diuinæ diſtributionis: ſed priuat acceptionem perſonæ. Et, *omnibus*, diſtribuit ibi tantum pro hominibus, tam pro magnis & paruis, pauperibus & diuitibus, & ſic eſt ei æqualiter cura de omnibus, quia ita vult ſalutem pauperum, vt diuitum.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam præſentis diſtinctionis quæritur de perfectione diuinæ cognitionis, & circa hoc duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de perfectione diuinæ cognitionis quantum ad numerum cognoſcibilium. Secundo quæritur de ipſa quantum ad modum cognoſcendi. Quantum ad primum quæruntur tria. Primo quæritur, vtrum Deus cognoſcat alia à ſe. Secundo quæritur, vtrum Deus cognoſcat omnia alia à ſe. Tertio, vtrũ Deus poſſit ſcire, vel præſcire plura quam ſciat.

QVÆSTIO I.

An Deus cognoſcat alia à ſe.

Alex. Alenſis 1. p. q. 23. Memb. 3. art. 1.
S. Thom. 1. part. q. 14. ar. 5.
Et 1. Sent. diſt. 38. q. 1. art. 3.
Et de verit. q. 2. art. 9.
Scot. 1. Sent. diſt. 39. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 39. q. 1.
Rich. 1. Sent. diſt. 39. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. diſt. 39. q. 1.

Fundamenta. *Pſal. 93. b* QVod Deus cognoſcat alia à ſe oſtenditur auctoritate, & ratione. Auctoritate ſic per Pſalm. Qui plantauit aurem non audiet: aut qui finxit oculum non conſiderat? quaſi dicat hoc eſt impoſſibile quod det aliis potentiam cognoſcendi, & ipſe non cognoſcat.

Eccl. 23. c ITEM Domino Deo antequam crearentur omnia ſunt agnita, & poſt perfectum reſpicit omnia: ergo ſi non creat ſe, ſed aliud, non tantum ſe cognoſcit, ſed etiam aliud.

ITEM probatur ratione oſtenſiua ſic: Omne producens res ſecundum ordinem & libertatem, producit eas præcognoſcens: ſi enim producit ordinate, neceſſe eſt quod producat ſecundum ſapientiam. Rurſum ſi ſecundum libertatem, neceſſe eſt quod ſecundum ſapiẽtiam propriam non alienam: ergo in ipſo eſt omnium cognitio.

Ariſt. 1. cæli contex. 57. ITEM in entibus eſt ſtatus: ergo pari ratione & in cognoſcibilibus: ſed primum ens in quo eſt ſtatus eſt principium à quo eſt omnis entitas, & ſine quo nihil eſt, nec aliquid eſt niſi ab eo: ergo eadem ratione in primo cognoſcente, ſi ſtatus eſt, neceſſe eſt quod ab ipſo ſit omnis cognitio, & quod per ipſum omnia cognoſcantur, & ſine ipſo nihil: ſi ergo propter quod vnumquodque, & illud magis, patet, &c. *Ariſt. 1. Poſter. cont. 5.*

ITEM hoc ipſum oſtenditur per impoſſibile, quia ſi non cognoſcit aliud à ſe, aut ergo quia nõ poteſt, aut quia non vult. Non quia non vult, quia in Deo voluntas non præcedit cognitionem: ergo quia non poteſt: ſed omne cognoſcens quod nõ poteſt cognoſcere aliquid quod eſt cognoſcibile, habet cognitionem deficientem, & artatam: quod impoſſibile eſt eſſe in Deo: ergo, &c.

ITEM nihil poteſt Deus niſi quod nouit, alioquin aliquid poſſet ignorans, quod abſurdum eſt: ergo ſi non nouit aliquid aliud à ſe, nec poteſt ſupra aliud à ſe, nec in ſe poteſt, cum non ſit ſupra ſe: ergo nihil in toto mundo poteſt: ergo Deus eſt impotentiſſimus, quod eſt abſurdiſſimum dicere.

Ad oppoſitum. *Metaph. li. 12. contex. 52.* 1. SED contra opponitur per rationem Philoſophi: Intelligibile eſt perfectio intellectus: ergo ſi Deus intelligit aliud à ſe, intellectus eius perficitur ab alio: & ſi hoc, ſequitur triplex inconueniens. Primum quod eius cognitio vileſcit, cum perficiatur à re minus nobili quam ſit Deus. Secundum quod eius cognitio, vel ipſe Deus tranſmutatur: omne enim quod ab alio perficitur, habet potentiam paſſiuam quæ eſt principium tranſmutandi. Tertium inconueniens eſt quod Deus non ſit ſua actio, cum actio ſit à perficiente: & Deus perficiatur, &c.

2. ITEM ſi Deus cognoſcit aliud à ſe, cum non omne quod cognoſcit Deus ſit idẽ quod Deus, neceſſe eſt quod illud quod cognoſcit ſit extra Deum: ergo ſi cognoſcit aliud, cognoſcit aliquid extra ſe. Et ex hoc ſimiliter oritur triplex inconueniens, ſcilicet quod cognitio eius ſit indigens exteriori, ſit etiam tranſmutabilis, & quod ſit aliud quam ipſe, quæ omnia ſunt inconuenientia.

Lib. 2. Soliloq. c. 5 to. 1. 3. ITEM illud idem oſtenditur per rationem cognoſcendi, quoniã ratio cognoſcendi eſt ipſa veritas: ſed veritas idem eſt quod rei entitas, vt dicit Auguſt. ergo nihil cognoſcitur à Deo niſi ens: ſed Deus nihil cognoſcit niſi ab æterno: ergo nihil cognoſcitur ab ipſo niſi ens quod eſt ab æterno: ſed tale eſt vnum ſolum, ſcilicet ipſe Deus: ergo, &c.

Ariſt. 1. de ani. contex. 79. 4. ITEM ratio cognoſcendi eſt aſſimilatio, vbi eſt enim cognitio, neceſſe eſt quod ibi ſit aſſimilatio cognoſcẽtis ad cognoſcibile: ergo vbi ſumma cognitio, ibi ſumma aſſimilatio: & quia Dei cognitio eſt ſumma & perfectiſſima: ergo debet attendi ſecundum ſummam aſſimilationem: ſed nihil ſumme aſſimilatur Deo niſi ipſe: ergo ſolum ſeipſum cognoſcit.

5. ITEM videtur quod nulla neceſſitas ſit ponere Deũ cognoſcere alia à ſe. Quoniam ſicut potentia ſe habet ad productionem, ita & intelligentia ad cognitionem: ſed Dei potentia, etiam ſi nihil producat, non eſt minus potens: ergo ſi intelligentia Dei nihil aliud à ſe cognoſcit, nihilominus eſt ſumme intelligens.

6. ITEM bonitas creaturæ comparata ad bonitatem Creatoris eſt ſicut punctus ad lineam: ergo ſimiliter veritas ad veritatem. Sed ſi intelligatur punctus amoueri à linea, non eſt linea minor, nec imperfectior: ergo ſi Deus veritatem ſuam cognoſcit ſine veritate creaturæ, nihilominus ſua cognitio perfecta eſt.

CONCLVSIO.

Pium & neceſſarium eſt dicere, Deum alia à ſe cognoſcere per ſe ipſum.

RESP. ad Arg. Dicendum quod pium & neceſſarium eſt dicere quod Deus aliud à ſe cognoſcat. Pium quidem, quia omnis rectus animus hoc dicit, quia non latet Deũ quod cognoſcit noſter animus. Neceſſarium, quoniam non poteſt opus latere ſapientiſſimum opificem. Et ideo oppoſitum eſt dicere impium, & impoſſibile. Et propterea ad intellectum obiectorum notandum quod co-

gnoscere aliud est dupliciter, aut per aliud à se cognoscente, aut per se. Quando cognoscens cognoscit aliud, & per aliud, tunc verum est quod perfectionem habet aliunde, & tunc eius intellectus est in potentia, & recipit aliunde perfectionem, & ideo additionem, & transmutationem, & hoc omnino impossibile est circa Deum. Est iterum aliud cognoscere per se, & tunc cognoscens est actus respectu cognoscibilis, & tunc non recipit perfectionem à cognoscibili: sed magis econuerso, & hoc modo ponimus Deum aliud cognoscere à se per seipsum, & sic non procedit prima ratio, sed secundum primam viam, & ita intelligit Philosophus, si verum dixit.

Solutio 1. Arg.

2. Ad illud quod obiicitur secundo, quod si Deus cognoscit aliud à se, ergo aliquid extra se, dicendum quod cognoscere aliquid extra se est tripliciter. Aut per aliquid conceptum ab extra, & sic dependet cognitio ab extrinseco, & sic non est possibile ponere in Deo. Aut est cognoscere aliquid extra, quia aspectus cognoscentis deflectitur extra, sicut cognoscit Angelus. Aut quia illud quod est aliud & diuersum, habet ortũ ab intra, & ita quod est extra, cognoscitur per omnino intrinsecum, & hoc modo cognoscit Deus, scilicet per exemplar, quod est idem quod ipse à quo res cognoscuntur: & hoc modo nihil valet obiectio.

3. Ad illud quod obiicitur tertio, quod ab æterno fuit vnum solum ens, dicendum quod duplex est rei esse, scilicet in se, & in sua causa, id est in proprio genere, & in exemplari. Et ad cognitionem rei sufficit existentia eius in causa, siue in exemplari, & quia per exemplar repræsentatur sicut futura est in proprio genere, ideo per existentiam in exemplari omnino cognoscitur sicut futura est, nec aliter cognoscitur postquam facta est. Quod ergo obiicitur quod ab æterno fuit vnum solum ens, dicendum quod verũ est in proprio genere, siue in esse actuali, multa tamen fuerunt in causa: nec esse illud, erat ratio cognoscendi secundum vtrumque modum essendi.

Caietanus 1.p.q.14 ar. 5. hunc modum dicendi deridet dicens ita asserentes esse rudiores.

4. Ad illud quod obiicitur quarto de assimilatione, dicendum, sicut supra dictum fuit in quæstione de idæis, quod ad cognitionem requiritur assimilatio, non per conuenientiam in genere, vel specie, sed secundum rationem exprimendi: & quoniam diuina veritas vna, & summa expressione exprimit se, & alia: ideo summa assimilatio est, non tantum respectu sui, sed etiam respectu aliorum: & ita patet illud.

Dist. 35.

5. Ad illud quod obiicitur quod potentia dicitur perfecta etiam si nihil faciat: ergo, &c. dicendum quod non est simile de actu faciendi respectu potentiæ, & sciendi respectu intelligentiæ. Nam facere est actus vt actus, & vt egrediens, qui non facit perfectionem: sed consequitur, & ei attestatur: sed scire est actus vt habitus, qui significatur vt perfectio potentiæ. Quoniam ergo diuina intelligentia est perfectissima: ideo nõ tantum cognoscit aliqua: sed omne quod potest cognosci, non autem facit omne quod potest fieri.

6. Ad illud quod obiicitur vltimo quod veritas creaturæ nihil facit ad primam veritatem, &c. dicendũ quod verum est: & ideo æque nobilis & perfecta erat prima veritas ante creationem veritatum aliarum sicut post: sed tamen ponere quod aliqua veritas sit, & non sit à veritate æterna, est ponere primam veritatem non esse summã sic ponere aliquam veritatem esse, & non esse cognitam, tollit rationem perfectæ veritatis, vt est ratio cognoscendi: & ideo patet quod de perfectione summę veritatis est cognitio creaturæ, sicut & potentia producendi.

QVÆSTIO II.

An Deus cognoscat omnia alia à se.

Alexand. Alensis 1.p.q.23. Memb.4. art.4.
Scotus 1. Sent. dist. 39.q.1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 39.p.2.q.2.
Richard. 1. Sent. dist. 39.q.2.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 39.q.1. art.4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 39.q.2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 39.q.2.

Dato quod Deus cognoscat alia à se, quæritur vtrum cognoscat omnia alia à se. Et quod sic videtur auctoritate Hieremiæ: Prauum est cor hominis, &c. & post: Ego Dominus scrutans corda, & renes: sed nihil incertius, nihil occultius nostris cogitationibus: ergo si has cognoscit, & omnia alia.

Fundamenta. *Hier.17.b*

Item omnia sunt nuda & aperta oculis eius ad quem nobis sermo. Et iterum: Viuus est sermo Dei & efficax, *vsque ibi*, & non est aliqua creatura inuisibilis in conspectu eius.

Heb.4.d

Item per Ioannem: Domine tu omnia nosti.

Ioan. 21.d

Item Augustinus 3 de Trin. Nihil fit visibile nec intelligibile, quod non de aula interiori atque inuisibili summi Imperatoris aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam pœnarum & præmiorum, & gratiarum & meritorum. Et si hoc: ergo omnia cognoscit.

Cap.4. to.3.

Item ratione videtur: quia quanto substantia est spiritualior atque simplicior, tanto plurium est cognitiua: sed Deus est substantia simplicissima & spiritualissima: ergo est omnium cognitiua.

Item Deus est Creator, & remunerator: sed inquantum Creator est artifex, inquantum remunerator iudex: sed perfectus artifex cognoscit omnia producta, perfectus iudex omnia remuneranda: sed omnis creatura spectat ad artificium, & omne bonum & malum ad iudicium: ergo Deus omnem creaturam cognoscit, & omnẽ bonitatem, & malitiam.

Item impossibile est aliquid esse in quo non sit Deus per præsentiam essentiæ, vt supra probatum est: sed cuicumque præsens est per essentiam, & cognitionem: ergo impossibile est aliquid Deo esse incognitum.

Dist.37. art.3.q.2.

Item si esset in vna re ita quod non in alia, esset eius essentia limitata: ergo si ita cognosceret quod aliqua essent incognita, esset eius cognitio limitata & artata, & ita imperfecta.

1. Sed contra: Omne nobilius Deo est attribuendũ: sed quædam melius est nescire quam scire, sicut dicit Augustinus in Enchir. ergo necesse est ponere quod Deus illa non sciat.

Ad oppositum. *Aug. in Enchir. ca.17. tom.3.*

2. Item intellectus noster propter sui immaterialitatem non intelligit singularia. Vnde vt dicit Philosophus, intellectus est vniuersalium, & sensus singularium. Sed diuinus intellectus multo magis est immaterialis quam noster: ergo si noster non intelligit singularia, nec diuinus.

Colligitur ex 1. Phy. 4. contex. 64. Aristot. 6. Eth. c.11.

3. Item noster habitus scientialis propter sui certitudinem non est nisi necessariorum, & non contingentium: quia dicit Boetius quod scientia est eorum quæ sui immutabilem existentiam sortiuntur. Si ergo diuina cognitio est multo certior quam nostra scientia, patet, &c.

4. Item sicut Deus dicitur omnisciens, ita est omnipotens: sed potentia mali non est de omnipotẽtia. nec de perfectione potentiæ naturaliter: ergo similiter cognitio mali non est de perfectione scientiæ: ergo, &c.

5. Item hoc ipsum ostenditur auctoritatibus. Et primo auctoritate Abacuc: Mundi sunt oculi tui Domine ne videant malum: ergo.

Abac.1.d

6. Item de malis dicitur: Nescio vos.

Mat.25.b

7. Item quæ necessitas est, Deum ponere cognoscere omnia. Et videtur quod nulla: quia cognitio nostra non minus dicitur perfecta si non cognoscit vnam muscam: si ergo diuina cognitio multo minus perficitur à scibili, nõ erit imperfecta si non cognoscit ista vilia.

CONCLVSIO.

Deus cognitione simplicis notitia omnia cognoscit bona, & mala: approbationis vero tantum bona.

Resp. ad Arg. Dicendum ad intelligentiam obiectorum quod in Deo est cognitio approbationis, & simplicis

notitiæ

notitiæ. Et notitia approbationis connotat complacentiam voluntatis. Hac non cognoscit Deus omnia, quia nec mala nec malos: sed tantum bona & bonos: & de hac intelliguntur duæ vltimæ auctoritates. Est alia cognitio simplicis notitiæ: & hæc quia habet rationem cognoscendi à veritate quæ est lux summa cui nihil potest occultari, nec etiam tenebræ obscurantur ab ipsa: ideo de necessitate cognoscit omnia, magna & parua, bona & mala, sicut ostendunt rationes ad primam partem.

Ps.138.b

1. Ad illud ergo quod primo obiicitur, quod omne nobilius Deo est attribuendum, dicendum quod est melius simpliciter, & est melius huic, & secundum statu. Dico ergo quod omnia scire, simpliciter melius & nobilius est: sed homini corrupto qui accipit occasionem peccandi ex cognitione, melius est quædam nescire: ideo nō sequitur quod sit Deo attribuendum.

S.Tho.1.p.q.14.ar.11. lib.2.dist.3.&8.

2. Ad illud quod obiicitur de imaterialitate intellectus, dicendum quod hoc quod non cognoscat singularia non tantum venit ex immaterialitate, immo & materialitate coniuncti, & immaterialitate sua. Quoniam enim coiungitur corpori, ideo habet potentias secundum quas dependet à corpore quantum ad operationem, & per quas intellectus quamdiu est in corpore exit ad exteriora, quia illæ sunt mediæ, scilicet sensus particularis, & imaginatio. Quoniam ergo singulare non peruenit ad intellectum nisi per istas potentias, & ascensus per has est secundum abstractionem & depurationem, & abstractio facit de singulari vniuersale: ideo non potest singularia cognoscere vt intellectus, nisi intellectus sit separatus vel diuinus.

Et 1.dist.3.art.2.q.2.

S.Tho.ibi. art.13. Alex.Mé. 3.art.4.

3. Ad illud quod obiicitur de certitudine scientiæ, dicendum quod hoc non est propter certitudinem simpliciter, sed propter certitudinem causatam à re. Et quoniam causatur certitudo in nostra cognitione, vt pendet ex re: ideo non potest nostra cognitio esse certa nisi res sit necessaria. Diuina autem cognitio quoniam à re non causatur, nec dependet, ideo potest esse certa de re contingenti.

S.Tho.ibi.

4. Ad illud quod obiicitur quod potentia mali non est de omnipotentia: ergo, &c. dicendum quod non est simile, quia rectitudo manens rectitudo, est ratio cognoscendi malum: sed rectitudo non est causa mali, nisi declinando à rectitudine, & deficiendo: ideo scire malum est de perfectione scientiæ: sed posse malum non est de perfectione potentiæ.

5. Ad illud quod quæritur quæ necessitas est cognoscendi Deum omnia, dicedum quod infinitas & immensitas veritatis quæ non patitur aliquid latere Deum, sicut immensitas diuinæ præsentiæ non patitur aliquid absentari à Deo.

QVÆSTIO III.

An Deus possit scire plura, quam sciat.

Alexand. Alensis 1.p.q.23.Memb.4.art.5.
S.Tho.1.p.q.14.art.12.
Et 1.Sent.dist.39.q.1.art.4.
Et de Verit.q.2.art.10.
Ægid.Rom.1.Sent.dist.39.q.3.
Richard.1.Sent.dist.39.q.3.
Thom.Arg.1.Sent.dist.39.q.1.art.3.
Steph.Brulef.1.Sent.dist.39.q.3.
Petrus de Tarantas.1.Sent.dist.39.q.3.
Gab.Biel 1.Sent.dist.39.q.vnica.

Fundamenta.

VTrum Deus possit scire vel præscire plura quā sciat. Et quod possit plura scire ostenditur sic. Nihil scitur nisi ens & verum: sed multa possunt esse quæ non sunt, & verificari quæ falsa sunt: ergo multa possunt sciri à Deo, quæ tamen non sciuntur.

Item quod possit plura præscire, videtur: quia præscientia est tantum futurorum: sed multa possunt esse futura, quæ nunquam fient, nec erunt: ergo multa possunt præsciri, quæ nō præsciuntur: ergo Deus potest plura præscire, quam præsciat.

Ad oppositum.

1. Sed contra: Quod non possit plura scire videtur, quia scientia Dei est infinitorum cum sit infinita, sicut probatum est supra: sed infinitis non possunt esse plura, nec cogitari: ergo, &c.

2. Item potest scire plura, aut plura incomplexa, siue plures res, aut plura complexa, siue enunciabilia. Non plura incomplexa, quia res scit Deus etiam si nunquam sint, scit enim omnia quæ possunt fieri. Similiter nō plura complexa, quia cuiuslibet contradictionis semper altera pars est vera, altera falsa: ergo de complexis semper tot sunt vera quot sunt falsa: ergo qui scit omnia, non potest scire plura, quia non possunt esse plura vera.

3. Item quod non possit plura præscire, quam præsciat, videtur, quia quæcunque Deus præscit simul præscit, nec potest præscire nisi simul: si ergo potest plura præscire, quam præsciat: aut ergo simul, aut successiue. Simul est impossibile, successiue similiter impossibile, quia in æternitate non est successio: ergo nullo modo.

4. Item si potest plura præscire: ergo cum maior sit præscientia plurium saltem extensiue: & quod potest esse maius potest augeri: ergo diuina præscientia potest augeri: sed vbi augmentum, ibi mutatio, & variatio: ergo diuina scientia potest mutari, & variari.

CONCLVSIO.

Scientia Dei approbationis & visionis augeri potest: ea vero quæ est simplicis intelligentiæ, nequaquam.

Respond. ad Arg. Dicendum quod cum quæritur, vtrum Deus possit plura præscire, vel scire, aliter est iudicandum de præscientia, quam de scientia. Nam sicut dici consueuit, triplex est Dei cognitio, non quantum ad diuersitatem cognitionum, sed cognitorum, scilicet cognitio approbationis, intelligentiæ, & visionis. Cognitio approbationis est solummodo de eis ad quæ se extendit beneplacitum voluntatis, & hoc est solummodo de his, quæ fiunt & bona sunt. Et hæc absque dubio potest esse plurium. Cognitio vero intelligentiæ dicitur cognitio qua Deus cognoscit omne possibile, & sibi & aliis, & hac cognoscit Deus infinita. Et hæc nullo modo potest esse plurium. Cognitio visionis est eorum quorum ab æterno fuit præuisio, & hæc solum est eorum, quæ sunt, vel fuerunt, vel erunt: & hæc cognitio potest esse plurium, quam sit. Et quia eiusdem est hæc cognitio, cuius est præscientia, præscientia potest esse plurium. Concedendum ergo quod quædam scientia potest esse plurium, quædam non. Et per hoc patet responsio ad obiecta de scientia.

1.2. Quod enim obiicit quod scientia Dei est infinitorum, & quod nihil connotat circa incomplexum, dicendum quod verum est de scientia intelligentiæ: sed non est verum de scientia visionis. Quod autem obiicitur de præscientia, concedendum est, quod potest esse plurium.

3. Quod autem obiicitur ad oppositum quod si potest scire plura, aut simul, aut non simul, dicendum quod simultas potest attendi dupliciter. Aut quantum ad substantiam præscientiæ, siue cognitionem, sic est verum, quod simul, quia ab æterno præsciuit quædam, & ab æterno potuit præscire plura, & potuit præscisse. Si autem consideretur simultas quantum ad ratione paucitatis, & pluralitatis, sic est implicatio oppositorum & sic est sensus, quod simul præsciat plura, & pauciora, & primo sensu obiectio habet veritatem.

3. Ad illud quod obiicitur, si potest plura præscire, quod potest præscientia augeri, dicendū quod esto quod præscita possint augeri, non tamen augetur præscientia, quia vno & eodem præscit Deus, & multa, & vnum & plura, & pauca: tamē quamuis præscita possint esse plura, non tamen possunt augeri, quia augeri est de paucioribus fieri plura: sed hæc posse esse plura, habet duas causas veritatis,

ritatis, aut quia de paucioribus possunt fieri plura, aut quia ab initio potuerunt esse plura, & hoc vltimo sensu est oratio vera. Et ideo cum procedat à pluribus causis veritatis ad vnam, facit sophisma secundum consequens.

ARTICVLVS II.

Consequenter est quæstio de secundo articulo, scilicet de modo diuinæ cognitionis. Et circa hoc quæruntur tria. Primo quæritur, vtrum Deus cognoscat se, & alia vniformiter. Secundo, vtrum cognoscat mutabilia immutabiliter. Tertio, vtrum cognoscat omnia præsenter, vel præsentialiter.

QVÆSTIO I.

An Deus eadem cognitione cognoscat se & alia à se.

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 39. q. 4.

Fundamenta. Qvod cognoscat se, & alia eodem modo, siue vniformiter, ostenditur sic: Scientia Dei est sua essentia, & suum scire est suum esse: ergo & modus cognoscendi est modus essendi: sed vnus est modus essendi in Deo essentialis: ergo & vnus modus cognoscendi.

Arist. 12. Metaph. contex. 39. Item Deus seipso, & non alio cognoscit se, & seipso & non alio cognoscit alia: ergo vna & eadem ratione cognoscit se & alia: sed modus cognoscendi attenditur penes rationem cognoscendi: ergo si est eadem ratio cognoscendi se & alia, & idem modus, & sic, &c.

Item hoc ipsum videtur per impossibile, quia si alio modo cognoscit se, alio modo creaturas, ergo cum cognoscit se & creaturas, variatur in cognoscēdo: ergo apud Deum est transmutatio, & vicissitudinis obumbratio.

Item si alio modo, tunc ego quæro, aut modus ille est Creator, aut creatura. Non creatura, quia cognitio & modus cognoscendi est æternus. Si creator, aut dicit quid personale, aut quid essentiale. Non personale, quia omnis cognitio est communis tribus: ergo dicit quid essentiale: ergo si alius, & alius modus: ergo alia, & alia essentia: sed hoc est impossibile: ergo & primum.

Ad oppositum. 1. Contra: Deus cognoscendo alia à se, cognoscit per ideam, se autem non cognoscit per ideam: ergo si cognoscere per ideam, dicit modum cognitionis, & se non cognoscit per ideam patet, quod alio modo cognoscendi, sic, &c.

2. Item in cognitione qua cognoscit se, idem est cognoscens, & cognitum, & ratio cognoscendi: sed in cognitione qua cognoscit creaturam nō est idem, ratio cognoscendi cum cognito: ergo non idem modus.

Item nihil est commune Creatori, & creaturæ, secundum rationem essendi: ergo neque secundum rationem cognoscendi: cum ergo aliud sit esse creaturæ, quā Creatoris, & alius modus essendi: ergo alia cognitione, & alio modo cognoscitur quam Creator. Si ergo alio modo cognoscitur à Deo, & idem est creaturam cognosci, & Deū cognoscere: ergo Deus alio modo cognoscit se, & alia.

4. Item omnis cognitio in qua cognitum est nobilius, præsentius, & intelligibilius, est cognitio nobilior, scilicet quantum ad rem, & modum. Quantum ad rem quia de re magis nobili. Quantum ad modum, quia de re præsentiori. Sed in cognitione qua Deus cognoscit se, cognitum est nobilius, præsentius, & intelligibilius, quā in cognitione creaturæ: ergo nobilior cognitio quantum ad rem & modum.

Conclvsio.

Deus cognoscendo se, omnia alia à se intuetur: & cum eius cognitio ipsemet sit Deus, eodem modo cognoscit se, atque alia.

Resp. ad Arg. Dicendum quod est quædam cogni-

A tio quæ causatur, & ortum habet à cognoscibili, & hæc quoniam à cognoscibili causatur, & dependet, variatur secundum exigentiam cognoscibilis quantum ad rem, & modum. Et est alia cognitio, quæ secundum rem idem est quod cognoscens, & à cognoscibili non causatur, nec dependet, & hæc accipit identitatem quantum ad rem, & modum à parte cognoscentis, non à parte cogniti. Quoniam ergo diuina cognitio à rebus non dependet, nec causatur, sed est idem quod Deus, & Deus eadem essentia, & eodem modo se habens: Ideo vna cognitione, & eodem modo cognoscit Deus se, & alia à se, quia per seipsum nullo modo variatum, nec diuersificatum.

B Ad intelligentiam autem obiectorum notandum quod per respectum ad cognoscentem, cognitio eodem modo comparatur, & eodem modo est: quia secundum illam comparationem habet esse: & sic procedunt primæ rationes ostendentes quod eodem modo cognoscit se, & alia. Sed per respectum ad cognitum, licet sit eadem, tamen alio modo comparatur: nam ad Deum secundum rationem identitatis, ad creaturam secundum rationem diuersitatis, & causalitatis: & ideo ad creaturam secundum rationem ideandi, ad Deum vero minime, & hoc probant rationes inductæ ad secundam partem quod alio modo comparatur, & hoc modo sunt concedendæ. Si ergo inferas quod alio modo est sic ratio, non valet, quia cognitio Dei non recipit modum essendi, nec nobilitatem à cognito.

1. 2. Et sic patent duo obiecta de idea, & diuersitate.

C 3. Ad illud quod obiicitur tertio, nihil est commune Creatori, & creaturæ, dicendum quod verum est de communitate secundum eādem comparationem, vel secundum aliam & aliam, nihil prohibet quod aliquid sit veritas creaturæ, & similitudo Dei: similiter quod aliquid sit veritas Dei, & similitudo creaturæ: & quoniam ratio cognoscendi accipitur penes vtrumque modum, ideo cognitio potest esse communis.

4. Ad illud quod obiicitur vltimo, dicendum quod tenet, cum cognitio causatur à cognito, non autem tenet, cum non causatur, sicut in proposito.

QVÆSTIO II.

D ***An Deus mutabilia immutabiliter cognoscat.***

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 39. q. 5.

Vtrum Deus cognoscat mutabilia immutabiliter. Et quod sic ostenditur auctoritate Dionysii de diu. nom. Cognoscit Deus omnia materialia immaterialiter, impartite partita, vniformiter multa, immutabiliter mutabilia. Fundamenta.

Item per August. de Trin. Eius scientia inamissibilis est, & inuariabilis: sed omne tale immutabile: ergo, &c. *Cap. 7. Lib. 15. c. 13. 10. 3.*

Item hoc ipsum ostenditur ratione, quia quod nobilius est, Deo attribuendum est: sed nobilior est cognitio qua cognoscitur res immutabiliter, quam qua cognoscitur mutabiliter: ergo, &c.

E Item quod est in aliquo, est in eo per modum eius, in quo est, & hoc verum est maxime in Deo, in quo omne quod est, est ipsum, siue ipse Deus: ergo cum scientia rerū, & ipsæ res cognitæ sint in Deo & ipse sit omnino immutabilis: sunt ergo in Deo immutabiliter. *Arist. 3. de anim. contex. 4.*

Item ad hoc est ratio Augustini ducens ad impossibile. Dei enim scire est suum esse, & scientia sua, est sua essentia. Si ergo sciret mutabiliter, esset mutabilis: quod omnino in ipso est impossibile.

Item vbi est mutabilitas, ibi nulla est certitudo: si ergo Deus sciret res mutabiliter, sciret incerte: sed incertitudo est conditio dedecorans cognitionem, ergo non haberet Dei cognitio perfectam nobilitatem.

1. Contra: Cum res est præsens, scit Deus eam esse præsentem: & cum præterita, scit eam esse præteri- Ad oppositum.

tam &

tam: & cum futura, scit eam esse futuram, non præteritam: ergo videtur, quod sicut nos cognoscimus res mutabiliter, ita & Deus cognoscat.

2. ITEM ad hoc quod scientia sit vera, necesse est scibile & scientiam proportionari, alioquin non est vera scietia: cum ergo mutabilis ad immutabile non sit proportio, sed mutabilis ad mutabile: ergo Deus non cognoscit res mutabiles immutabiliter, sed mutabiliter, alioquin non vere cognoscit, vt videtur.

Ex Arist. 1. Poster. cont. 23. 3. ITEM quidquid scitur est verum: ergo quod immutabiliter scitur, immutabiliter est verum: sed res mutabiles non habent veritatem immutabilem: ergo non possunt sciri immutabiliter.

4. ITEM quia res sunt contingentes, ideo Deum præscire futura contingentia est contingens, sicut in præcedentibus ostensum est: ergo quia res sunt mutabiles, Deũ scire res mutabiles, est mutabile: ergo mutabiliter cognoscit Deus mutabilia: aut si non est hoc verum, quæro quare non. Et iterum, quo modo potest illud intelligi quod rei mutabilis scit scientia immutabilis.

CONCLVSIO.

Deus mutabilia immutabiliter cognoscit ex parte sua cognitionis, licet cognita obiecta mutabilia existant.

RESP. AD Arg. Dicendum quod cum quæritur, vtrum Deus sciat res immutabiliter: hoc est duplex, quia hæc est determinatio, *immutabiliter*, potest determinare actum, sciendi Dei, vel actum essendi rerum. Si actum sciendi Dei, sic omnino verũ est, quod immutabiliter scit, quia circa eius actum, & cognitionem non cadit transmutatio, nec vicissitudinis obumratio. Si autem determinet actum essendi rerum, sic falsum est de rebus mutabilibus, quia Deus scit eas mutabiles, & nouit ipsarum mutabilitatem, & scit se habere nunc aliter quam prius: sed tamen nouit immutabiliter. Et ratio huius est, quoniam in eius cognitione non est receptio, non est successio, nec est obliuio: & ideo quantumcunque res sint mutabiles, ipse non mutatur in cognoscendo mutabilitatem earum. Et quamuis nullum sit simile, potest tamen cogitari, si intelligatur, vel cogitetur oculus fixus in pariete, qui seipso videat transeuntes sine receptione, & vnico aspectu omnes videat, & omnes motus ipsorum, quantumcunq; res mutentur, tamen nec oculus mutatur, nec eius cognitio, & sic est in Deo. Exemplum autem ad hoc intelligendum potest, sumi à contrario sic. Quia enim scientia causata pendet à scibili, & non econuerso, ideo potest esse mutatio circa scientiam per obliuionem, & errorem, & successiuam considerationem, nulla facta mutatione in scibili. Sic contrario modo, quia scientia diuina non pendet ex re scita, potest esse mutatio circa scibile, nulla mutatione existente in diuina scientia, & tamen illa scientia totum scit.

Iac. 1. 1. ET per hoc patet responsio ad primum obiectum, de hoc quod scit fuisse, & esse: dicendum enim, quod hoc dicit mutationem à parte scibilis non scientiæ.

2. AD illud quod obiicitur de proportione, dicendum quod in specialibus conditionibus non oportet proportionari etiam scientiam causatam, quia rei corporalis est scientia spiritualis: sed sufficit quod sit proportio in veritate.

3. AD illud quod obiicitur quod quidquid scitur est verum: ergo quod scitur immutabiliter, immutabiliter est verum, dicendum quod hic est accidens. Quamuis enim scientia requirat veritatem in scito de ratione suæ intentionis generalis, maxime scientia respectu enunciabilis: tamen scientia non semper dicit conformitatem in immutabilitate, maxime diuina scientia, quæ à scibili non dependet.

4. AD illud quod obiicitur, quod futurum contingens non præscit Deus necessario, dicendum quod non est simile, tum ex parte actus præsciendi, tum ex parte disposi-

A tionis. Ex parte actus non est simile, quia præscire semper notat euentum rei, sed scire non semper connotat rei existentiam, scit enim Deus quæ potest facere, & nunquam faciet. Præterea non est simile de dispositione, quia modus immutabilitatis respicit actum, sed contingens respicit non tantum actum, sed ordinationem ad futurum, & actus quidem diuinæ cognitionis est immutabilis, & necessarius: sed comparatio ad futurorum contingens est contingens.

QVÆSTIO III.

An Deus cognoscat vniuersa præsenter.

Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 39. q. 6.

B VTrum Deus cognoscat omnia præsenter. Et quod sic videtur: Nam Glossa super illud: Mille anni, &c. ait: In agnitione diuinæ veritatis præterita, & præsentia, & futura æqualiter præsentia sunt. Fundamenta. 2. Pet. vlt. b

ITEM per Aug. super Ioannem: In veritate quæ manet præteritum, & futurum non inuenio: sed solum præsens, & hoc incorruptum.

ITEM quanto res est præsentior, tanto cognitio est nobilior, quia hoc facit ad nobilitatẽ cognitionis: sed Deus omnia cognoscit nobilissime: ergo omnia quę cognoscit, præsentissime cognoscit.

ITEM si non cognoscit omnia præsenter, ergo non cognoscit omnia simul: quod si simul, tunc ergo in eodem, *nunc*, cognoscit omnia, & ita præsenter. Si autem nõ cognoscit simul: ergo vnum post aliud: sed in omni tali cognitione est transmutatio: ergo in cognitione Dei caderet trãsmutatio, quod est omnino falsum, & impossibile.

C

1. CONTRA: Præscientia non est nisi futuri, & vt futurum est: ergo si Deus cognoscit omnia præsenter, ergo nihil omnino pręscit: sed pręscit, ergo, &c. Si tu dicas, quod improprie dicitur præscire. Contra: In præscientia non sunt nisi duo, scilicet scientia, & antecessio respectu cogniti: sed constat quod in Deo proprie est scientia: constans enim etiam est, quod in ipso proprie est antecessio, quia proprie antecedit Deus omnia alia: ergo responsio illa nulla est. Ad oppositum.

2. ITEM omne præsens secundum statum suæ præsentialitatis est necessarium: ergo si Deus omnia cognoscit præsenter, & semper pręsenter: ergo omnia cognoscit necessario: sicut ergo quod præsens est non potest non esse, ita si Deus aliquid præscit, necesse est pręsciuisse, & si pręsciuit, erit: ergo necesse est esse.

D

3. ITEM hoc ostenditur per impossibile, quia si omnia cognosceret præsenter: ergo plura simul, ergo simul se cõuertit ad multa: sed simplex ad quod se conuertit, totaliter se conuertit. ergo cum vnum intelligit, non potest in alterum.

4. ITEM si cognoscit omnia præsenter: ergo simul scit duo contradictorie opposita: sed quidquid scitur est verum; ergo duo contradictorie opposita sunt simul vera.

CONCLVSIO.

Deus cognoscit omnia præsenter cum omnium ideas habeat, non tamen sic quod cognoscat omnia esse vera præsenter.

E

RESP. Ad Arg. Dicendum quod cognoscere omnia præsenter dupliciter potest intelligi. Aut quod notetur pręsentialitas à parte cognitorũ, & sic est falsa, quia nõ cognoscit omnia esse vera præsenter, & simul. Aut ita ꝙ notetur præsentialitas à parte cognoscentis, & sic habet veritatem. Et ratio huius est, quia Deus omniũ ideas habet præsentes, & simul, per quas cognoscit res futuras ita certitudinaliter, sicut si essent præsentes. Et iterũ, super omnes illas simul, & præsenter se cõuertit, & ita simul, & pręsenter cognoscit. Et iterũ, pręsens suæ cognitionis est pręsens simplicissimum quod circumplectitur omnia tem-

pora. Ex his tribus rationibus simul iunctis dicitur Deus omnia præsenter cognoscere. Et rationes istæ ortum habent ex hoc quod præsentialitas diuinæ cognitionis, quæ quidem æternitas est, & simplex, & infinita. Quia simplex est, ideo semper præsens. Quia infinita, ideo sunt ei omnia præsentia. Et exemplum huius ponitur in præsentialitate Dei quantum ad rerum existentiam secundum quam Deus totus est in vna: & ita est in vna, vt nihilominus sit & in alia, & hoc est, quia simplex est, & infinitus: ideo Deus iudicat aliquid esse futurum, sed non futurum sibi: & omnia præsenter cognoscit, & tamen nihilominus præscit.

Idē S. Th. 1. cōt. Ge. c. 67. Et 1. p. 1. q. 14. ar t. 13. Conatur Scot. hunc modum dicēdi destruere dist. 39. post responsionem ad quintā ibi: Circa istas quæstiones.

1. 2. ET per hoc patet primum & secundum, quia procedunt secundum quod præsentialitas est dispositio rei cognitæ in sua natura, non in cognitione diuina.

3. PATET etiam tertium, quia hoc est simplex, & infinitum, & in vno multa cognoscit: ideo simul supra multa se conuertit.

4. QVOD obiicitur de oppositis, similiter patet, quia quamuis cognoscat opposita simul ex parte sua, tamē scit vnum alteri esse incompossibile, & vnum scit alteri posse succedere.

DISTINCT. XL.

QVID SIT PRÆDESTINATIO, ET QVID REPROBATIO.

PRAEDESTINATIO *vero de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis: Vt enim ait Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorum, prædestinatio est gratiæ præparatio quæ sine præscientia esse non potest. Potest autem sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus: sed præsciuit Deus etiam quæ non esset ipse facturus, id est, omnia mala. Prædestinauit eos, quos elegit, reliquos vero reprobauit, id est, ad mortem æternam præsciuit peccaturos.*

C. 10. t. 7.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari.

Prædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde Augustinus in libro de correctione, & gratia. In Apocalypsi, inquit, dicitur: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus, nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri, vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidam, nitentes probare numerum electorum posse augeri, & minui, sic: Posset Deus non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus non subtrahit: Quod si faceret, vtique damnarentur: Possent ergo damnari isti, qui tamen saluabuntur. Posset itaq; minui electorum numerus: Ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur, per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur. Posset itaq; augeri numerus electorum. Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verum esse numerum electorum non posse augeri, vel minui; quia non potest vtrumq; simul esse, scilicet, vt aliquis saluetur, & non sit prædestinatus, vel vt aliquis prædestinatus sit, & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicite veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero. Si vero simpliciter intelligatur, impossibilitas non

Cap. 13. in to. 7. Apoc. 3. c

A *admittitur: vt cum dicitur: Prædestinatus potest, vel non potest damnari, & reprobus potest saluari. In his enim, & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti diiudicanda est sententia dictionis. Alia namq; fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiantur dicta, atq; si per disiunctionem, vt supra cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cum dicis: Prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, non potest esse, vt prædestinatus sit, & damnetur, verum dicis, quia coniunctim intelligis: falsum autem si disiunctim, vt si intelligas istum non posse damnari quem dico prædestinatum. Potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur.*

Dist. 38. cap. vlt.

B

Quo modo adhuc instant quæstioni.

VERVMTAMEN adhuc instant, & secundum coniunctionem argumentando ita procedunt: Non enim, inquiunt, potest esse, vt aliquis prædestinatus sit, & damnetur. Vtrumq; istorum simul esse nō potest: sed alterum horū non potest non esse, scilicet quin iste sit prædestinatus, ab æterno enim prædestinatus est, & non potest modo non esse prædestinatus. Cum ergo impossibile sit simul vtrumq; esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse, scilicet vt damnetur. Quod si est, ergo non potest esse, vt nō saluetur. In huius quæstionis solutione, mallem alios audire, quam docere: Dicimus tamen de præscientia similem posse moueri quæstionem. C *Ideoq; tam hic, quam ibi, vnam facimus responsionem dicentes, determinandum fore illud cui innititur tota hæc quæstio, scilicet impossibile est alterum istorum non esse, scilicet quin iste modo sit prædestinatus: Ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguendum enim est cum ait: Iste non potest modo non esse prædestinatus, vel non potest modo esse quin sit prædestinatus: Hoc enim coniunctim, vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse vt ab æterno sit prædestinatus, & modo non sit prædestinatus: nec potest esse simul vt sit prædestinatus, & non sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno quod non esset prædestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit eum non prædestinare, ita* D *conceditur à quibusdam quod & modo potest Deus eum non prædestinasse. Ab æterno ergo potest Deus non prædestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus. Si vero non fuisset prædestinatus, nec modo esset prædestinatus: Ergo modo potest non esse prædestinatus Ita & de præscientia & de præscitis dicunt. Quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedūt. Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non concedunt quod possit non esse vel non fuisse, imo impossibile est non esse vel non fuisse, quod factum est vel dictum, referentes possibilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existentis. Cum vero de præscientia vel prædestinatione Dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiam Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, vnum in Deo est.* E

Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus.

Cumque prædestinatio sit gratiæ præparatio, id est, diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus. Reprobatio econuerso intelligenda est præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effe-

Eph. 1. a

ctus

ctus illa gratia est, qua in præsenti iustificamur, atque ad recte viuendum, & in bono perseuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio Dei, qua ab æterno eligendo quosdam reprobauit, secundum duo consideratur: quorum alterum præscit, & non præparat, id est, iniquitatem: alterum præscit & præparat, scilicet æternam pœnam. Vnde Augustinus ad Prosperum & Hilarium, Hæc, inquit, regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccatis præscitos esse non praeparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim Deus, vt ait Augustinus in libro de bono perseuerantiæ, in præscientia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscunq; donat, proculdubio se donaturum esse præsciuit. Præparauit etiam Deus, vt ait Fulgentius, malis ignem æternum: illis vtiq;, quos iuste præparauit ad luenda supplicia: nec tamen præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim Deus quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim, sicut præparauit sanctos ad iustitiam percipiendam, sic præparauit iniquos ad iustitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædestinatio Dei proprie est præscientia, & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicunq; liberantur, ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non definiendæ, & præparatio pœnæ non terminandæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis æternæ quodam modo effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat Deus, vt ait Augustinus ad Sixtum, impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur, nec digni sunt, nec merentur, potius vt non impartiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Vnde Apostolus ait: Cuius vult miseretur Deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem, & præcipue prædestinationis effectum, id est, gratiæ appositionem: obdurationem vero gratiæ priuationem. Non enim, vt ait Augustinus ad Simplicianum, intelligendum est quod Deus ita induret, quasi quemquam peccare cogat: sed tamē quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ nō largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorū miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non præbendam esse æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima iudicat, quam non aperit, sed miratur Apostolus dicens: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

[Margin: Hoc habetur in Glo. ordinaria ad 8. cap. ad Rom. c. 17. to. 7.]

[Margin: Ep. 105. to. 2. inter principium & mediū.]

[Margin: Rom. 9. d]

[Margin: Lib. 1. to. 4. quæst. 2. in medio.]

[Margin: Rom. 11. d]

DISTINCT. XL.

De scientia Dei quantum ad speciales effectus scilicet de prædestinatione & reprobatione.

Prædestinatio vero est de bonis salutaribus, &c.

Expositio textus.

[Margin: Diuisio.]

HÆc est tertia pars in qua agit Magister de diuina scientia cōtracta ad speciales effectus. Et diuiditur hęc pars in duas partes. In prima agit de prædestinatione & reprobatione quantum ad causalitatem actiuam. In secunda inquirit, vtrum habeant causalitatem passiuam, vtrum videlicet sint ex meritis nostris, infra dist. proxima: *Si autem quærimus meritum obdurationis*, &c. Prima pars habet duas. In prima agit de prædestinatione. In secunda de reprobatione, ibi: *Cumq; prædestinatio sit præparatio gratiæ*, &c. Prima iterum pars diuiditur in duas. In prima agit de prædestinationis quidditate. In secunda inquirit de eius necessitate, ibi: *Prædestinatorum autem nullus videtur posse*, &c. In qua parte, primo mouet dubitationem, & opponit, & deinde soluit. Deinde opponit contra responsionem, & vltimo soluit: partes manifeste apparent in litera. Similiter secunda pars dist. in qua agit Magister de reprobatione habet duas. In prima ostēdit quid sit, & quid cōnotet inquantum præcognitio. In secunda vero, cuius est causa, siue quis sit eius effectus, & hoc, ibi: *Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio.*

Prædestinatio vero est de bonis salutaribus. Dub. I.

Quæritur ergo quid intelligatur per bona salutaria. Si tu dicas quod gratia, & gloria: ergo sicut homo dicitur prædestinatus, ita gratia debet dici prædestinata.

RESP. Dicendum quod prædestinatio est præordinatio. In præordinatione autem tria concurrunt, quid ordinetur, & per quid, & ad quid. Primum est homo, secundum est gratia, tertium gloria, quoniam ille solus dicendus est prædestinatus, qui prædestinatione ordinatur: ideo patet quod gratia & gloria non debet dici prædestinata: sed homo solum qui prædestinatur ad salutem.

Et de hominibus saluandis. Dub. II.

Videtur insufficienter dicere. Quia cum prædestinatio sit præparatio gratiæ, & gloriæ: ergo non tantum est hominum, sed etiam Angelorum.

RESP. Dicendum quod prædestinatio vno modo dicit præparationem boni, & sic conuenit hominibus, & Angelis, & etiam Christo. Alio modo dicit præparationem boni, & liberationem à malo, & sic dicitur prędestinatio propositum miserendi, & sic proprie est hominum, & sic accipit Magister hic.

Prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest. Dub. III.

Videtur male dicere, quia præscientia est malorū. Vnde præsciti dicuntur mali: sed prædestinatio bonorū: ergo potest esse prædestinatio sine præscientia, sicut econuerso. Si dicas mihi quod prædestinatio est speciale, sed præscientia est commune & speciale, tunc quæro, quare magis præscientia approprietur reprobationi quam prædestinationi. Ad hoc est vnus modus respondendi, quod quia prædestinatio addit, ideo habuit nomen propriū, reprobatio vero non: ideo retinuit nomen commune. Sed quo modo habet illud veritatem, cum reprobatio sit præscientia pœnæ, cuius Deus est causa?

ET propterea est dicendum quod non tantum addit, quod ita distrahat. Nam prędestinatio dat intelligere beneplacitum, quod trahit ipsam in genus scientiæ practicę simpliciter, eo quod beneplacitum est simpliciter, & absolute respectu totius connotati: sed non sic est de reprobatione, quia voluntas nō est respectu mali culpæ, sed respectu pœnæ. Est & consequens, non antecedens, & quasi tracta, & propter hoc quod minus distrahit à ratione scientiæ, retinuit sibi nomen præscientiæ.

Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, &c. Dub. IV.

Videtur quod non soluat propter suam distinctionem ad quæstionem de augmento, quoniam demonstrato aliquo damnando, verum est dicere, istum posse saluari: ergo potest esse prædestinatus: ergo plures possunt esse prædestinati quam sunt: ergo potest numerus prædestinatorum augeri.

RESP. Dicendum quod Magister in hac prima responsione principaliter respondet ad quæstionem primā, vtrū prædestinatum sit possibile damnari, & bene scilicet per compositionem, & diuisionem, & per istam solutionem patet aliquo modo responsio ad illud de augmēto, sed nō plene: ideo annectit solutionem sequentem quæ est explicatio huius in qua dicitur, quod aliquis non potest incipere esse prædestinatus, quis possit esse prædestinatus,

quia hoc est dicere quod ab æterno potuit. Et quoniam augmentum dicit maiorem numerum quam prius cum præsuppositione prioris & noua additione: ideo patet quod ex sui ratione distinctionem & successionem dicit in partibus. Vnde si aliquis statim cum est, esset ita magnus quantus futurus est, non diceretur augeri, sed tamen potuisset esse maior: ita in proposito intelligendum. Vel aliter solui potest per compositionem, & diuisionem sicut Magister soluit: possunt enim plures esse quam sint: ergo potest numerus augeri.

Intelligentia enim conditionis implicite veritatem facit in dicto, & impoßibilitatem in vero. Dub. V.

B Quæritur quo modo sit intelligibile. Si enim idem non est causa oppositorum, & conditio implicita facit veritatem, quo modo facit impossibilitatem?

Resp. Dicendum quod Magister vult dicere quod illud est falsum, demonstrato aliquo, istum damnari, vel saluari est impossibile: sed si addatur & implicetur conditio prædestinationis, facit veritatem in dicto, & impossibilitatem in vero, id est, facit illud dictum cum modo impossibilitatis esse verum, vtpote si dicatur, istum damnari & esse prædestinatum simul, est impossibile: siue istũ saluari & non esse prædestinatum, est impossibile. Vel aliter potest dici quod dictum falsum alicuius conditionis implicite verum sit: vt demonstrato reprobo, istum saluari, est falsum: adde conditionem prædestinationis, & fiet verum istum saluari, si est prædestinatus, est verum. Item: Eodem demonstrato, istum damnari est verum, adde conditionem prædestinationis, & fiet impossibile, istum damnari, si est prædestinatus, est impossibile, & hoc coniunctim intelligendo.

C

Ex quo enim aliquid falsum est vel dictum, non concedunt quod illud poßit non esse, &c. Dub. VI.

Videtur falsum: quia Christus dixit, Petrum peccaturum: ergo postquam dixit, fuit necessarium dixisse, & necessario sequitur, si Christus dixit, hoc erit: quia da oppositum, & tunc sequitur Christum esse mentitum, quod est impossibile: ergo videtur, cum antecedẽs sit necessarium, quod necessarium fuit, Petrum negare.

D Resp. Dicendum quod in dictione Christi duo sunt, scilicet verbi prolatio, & assertio. Et verbi prolatio simpliciter est præterita, & necessaria, & ex illa non sequitur consequens. Non enim sequitur: Christus hoc dixit, ergo hoc erit: Protulit enim hoc verbum: Ero similis vobis mendax. Est iterum assertio, & illa sequitur illustrationem diuinæ præscientiæ. Sicut ergo diuina præscientia est certa, & infallibilis cui non potest subesse falsum, & tamen aspicit futurum, & connotat circa ipsum veritatem: ideo non est necessarium Deum præscisse quod præsciuit, quamuis sit certum & infallibile. ita intelligendum de Christi assertione quod certitudinem habet & infallibilitatem à diuina præscientia: sed tamen non est necessarium Christum hoc asseruisse, & ideo si ponatur hoc non contingere, ponitur & Christum non asseruisse Et sic patet illud & cõsimilia. In assertione enim Christi duo sunt, scilicet actus mentis, & relatio ad futurum contingens, siue ordinatio. Et quamuis vnum sit necessarium, reliquum tamen est contingens.

E

Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est qua in præsenti iustificamur, &c. Dub. VII.

Ex hoc ostenditur quod prædestinatio sit causa gratiæ. Quæritur ergo in quo genere causæ. Cum enim sit scientia, videtur dicere causam exemplarem. Et iterum, hoc non videtur sufficere, quia exemplar non necessario infert exemplatum, sed præscientia ponit. Et iterum sic: est causa, aut vniuersalis, aut particularis. Non vniuersalis, quia tunc indigeret particulari alia adiuuante. Non particularis, quia tunc determinata esset ad vnum effectum tantum. Et iterum, aut necessaria, aut contingens. Non necessaria, quoniam per voluntatem operatur. Non contingens, quia hæc est fallibilis & incerta.

Resp. Dicendum quod prædestinatio est causa gratiæ sicut dicit, & tota causa: sed non causa salutis vt excludatur coöperans & disponens. Adiutores enim sumus, & nullus saluatur inuitus. Quod ergo quæritur, in quo genere causæ sit, dicendum quod prædestinatio claudit in se scientiam & beneplacitum voluntatis, & dispositionem voluntatis per quam placuit Deo nos saluare, quæ est summa bonitas. Ratione primi, dicit causam in genere formæ, ratione secundi in genere efficientis, ratione tertii in genere finis. Quod quæritur, vtrum necessaria, vel contingens, vniuersalis, vel particularis, dicendum quod de omnibus istis modis causandi habet quod est perfectionis, non quod est imperfectionis. Nam de proprietate vniuersalis habet extensionem ad multa: de proprietate particularis, sufficientiam ad singula: de proprietate causæ necessariæ, immutabilitatem: de proprietate contingentis, habet arbitrii libertatem, quia potest facere, & potest non facere. Conditiones autem imperfectionis non habet, quia nec habet insufficientiam, sicut causa vniuersalis: nec limitationem, sicut causa particularis: nec ineuitabilitatem, sicut causa necessaria: nec vertibilitatem, sicut causa contingens.

Prædestinationis effectus est gratiæ appositio. Dub. VIII.

Videtur male dicere, quia causa & effectus sunt correlatiua: cum ergo relatiua simul sint natura, quandocunq; est prædestinatio, est gratiæ appositio: ergo nullus est prędestinatus, nisi qui habet gratiã. Sed contra hoc est, quia prædestinatio est non entium, sicut dicit Augustinus in lib. de fide ad Petrum. *Elicitur ex c.34.30.3.*

Resp. Dicendum, quod prædestinatio non semper est in actu causa, sed in habitu: & ideo non oportet quod respondeat effectus in actu, sed in habitu. Vnde ex hoc patet quod quæri consueuit, vtrum prędestinatio aliquid ponat in prædestinato, dicendum quod non necessario ponit aliquid de præsenti, siue mali, actu, quoniam multi sunt prædestinati, qui non sunt mali: & multi qui mali sunt: sed ponit aliquid secundum habitum, siue de futuro, ratione cuius homo potest gaudere scilicet, quia nomen eius scriptum est in cœlo, & cum illud positum erit, erit magnum, & illud erit ratio persistẽdi in bono, & perueniendi ad magnum, & summum bonum, & ideo hoc bonum habituale præponendum est gratiæ, quæ est secundum præsentem iustitiam.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam præsentis dist. tria principaliter quærũtur. Primo quæritur de prædestinatione. Secundo de electione. Tertio de reprobatione. Primus articulus duo habet: Primo enim quæritur de prædestinatione quantum ad entitatem. Secundo quantum ad necessitatem. De entitate autem duo quæruntur. Primo quæritur vtrum prædestinatio sit quid æternum, aut temporale. Secundo quid sit prædestinatio secundum rem.

QVÆSTIO I.

An prædestinatio sit quid æternum vel temporale.

Alex. Alens. 1. p. q. 28. Membro 1.
Richard. 1. Sent. dist. 40. q. 2.
Franciscus de Mayr. 2. Sent. dist. 40. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 40. q. 5.

Qvod prædestinatio sit quid æternum, videtur Quod est ante mundi constitutionem est quid æternum, *Fundamenta.*

ternum,

ternum, prædestinatio est huiusmodi, quia prædestinatio est electio: Elegit nos ante mundi constitutionem: ergo, &c.

Item prædestinatio est præscientia beneficiorum: sed quidquid Deus præscit, æternaliter præscit, ergo cum omnis præscientia sit æterna, & omnis prædestinatio est scientia, omnis prædestinatio est æterna.

Item prædestinatio est propositum miserendi: sed propositum est quid proponentis præcedens res quæ proponuntur: ergo cum sit propositum Dei, & Deus æternaliter proponit, patet, &c.

Item de ratione sui nominis prædestinatio dicit præcessionem, siue antecessionem, sed non nisi prædestinantis ad prædestinatum: sed prædestinans est æternum: ergo dicit ordinem, & antecessionem æterni ad temporale: sed antecessio illa est æterna, ergo, &c.

*1. Contra: Prædestinatio importat relationem ad prædestinatum: sed omnis relatio ponit respectum verum, vel in vtroque extremorum, vel saltem in altero: sed prædestinatio non potest verum respectum ponere in prædestinante: ergo ponit respectum verum in prædestinato: sed verus respectus non fundatur nisi supra quid creatum, & temporale.

2. Item prædestinatio importat actionem, & omni actioni respondet passio: cum ergo actio, & passio non sint in eodem, quia non est idem prædestinans & prædestinatus, necesse est quod sit in alio: sed aliud non est nisi quid temporale & creatum: ergo prædestinatio importat quid temporale, & creatum: ergo non est æterna.

3. Item prædestinatio importat ordinem prædestinantis ad prædestinatum, aut ergo secundum esse quod habet in Deo, aut secundum esse quod habet in proprio genere. Non secundum esse quod habet in Deo, quia sic est Deus, & non sequitur Deum: ergo secundum esse quod habet in proprio genere: sed esse quod habet in proprio genere est quid temporale, & creatum: ergo & prædestinatio similiter: & sic, &c.

4. Item omnis actus diuinus qui non reflectitur supra essentiam, vel personam, transit extra: & omnis actus transiens extra ex tempore dicitur de Deo: cum ergo prædestinatio non transeat in personam, vel essentiam, sed extra: ergo est temporalis.

5. Item prædestinatio est præparatio: sed nihil dicitur præparari antequam incipiat aliquid fieri secundum principia intrinseca: artifex enim non dicitur præparare domum ante ligna, & lapides sola cogitatione: ergo necesse est quod ponatur in re.

Eph. 1. a — *Aug. to. 7. de bo. perseuer. cap. 14. Hæc diffinitio tribuitur à Paulo, dicente Ro. 9. Cui vult miseretur. Et Ephes. 1. Prædestinauit nos secundum propositū voluntatis suæ, neq; vsquā in Augustino reperitur.* — *Ad oppositum.

Conclusio.

Prædestinatio cum importet ex principali significato diuinam essentiam, & ex connotato gratiam & gloriam, creaturamque saluandam cum antecessione vnius ad alterum, talis vero antecessio sit æterna, ipsa quoque dicitur quid æternum.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod in prædestinatione non sunt nisi duo, scilicet connotatum & principale significatum. Significatum principale est diuina essentia: connotatum vero est creatura, vt gratia, & gloria, & persona saluanda: & hæc duo importat prædestinatio cum ordine antecessionis vnius ad alterum ratione præpositionis. Quoniam ergo significatum principale est æternum, ita prædestinatio est quid æternum. Rursus, quoniā importat antecessionem significati ad connotatum, & illa antecessio est ab æterno: ergo prædestinatio est quid æternū, & ab æterno Et concedendæ sunt rationes ad hoc.

1. Ad illud quod obiicitur de relatione, dicendū quod res, siue relatio potest significari in Deo dupliciter, vel respectu existentis in actu, vel respectu existentis in potentia, futuri aliquando in actu: & quando est respectu existentis in actu, tunc necesse est quod respondeat verus respectus: quando vero respectu existentis in potentia, sufficit quod respondeat in potentia, & talis fundatur supra ens in potentia: & ideo actu nihil ponit nisi Deum.

2. Ad illud quod obiicitur de actione, dicendum, quod est actio secundum rem, & est actio secundum modū. Actioni secundum rem quæ est principium efficiens aliquid, respondet passio differens secundum rem, vt creationi creatio, actioni passio. Actioni vero secundum modum non respondet nisi passio secundum modum differens, vt cognitioni actione ipsius Dei respondet ipsum cognosci, & hoc quidem realiter non est aliud secundum modum: quoniam ergo prædestinatio non importat nisi præcognitionem, siue actiue, siue passiue: ideo est quid æternum, & non est aliud quam Deus.

3. Ad illud quod obiicitur de ordine, dicendum, quod est ordo secundum nobilitatem, & secundū durationem, & ordo secundum nobilitatem ponit extrema simul: ordo vero secūdum durationem eo ipso quod ordo est, ponit extrema non esse simul, & secundum rationem antecedendi ordo simul est cum antecedente, siue cum præcedente, similiter secundum rationem subsequendi simul est cum subsequente. Quoniam ergo prædestinatio importat ordinem secundum rationem præcedendi, ideo æterna est, quamuis sit respectu temporalis: quoniam non est simul cum illo, sed antecedit.

4. Ad illud quod obiicitur quod prædestinatio transit extra, dicendum quod transire extra est dupliciter, aut in aliquid quod est extra, aut in aliquid quod est intra, sed erit extra. Primo modo connotat aliud in actu, & dicit quid temporale, vt creare, & conseruare, secundo modo non vt prædestinare.

5. Ad illud quod obiicitur de præparatione, quod antecedit secundum principia intrinseca, non secundum causam efficientem, dicendum quod quædam est causa efficiens, quæ operatur secundum materiam præiacentē: ista quidem quia alio indiget non dicitur præparare quādo solum vult, & disponit intus: sed quando materiam aptat exterius. Quædam est causa efficiens, quæ nullo indiget ad operandum: sed statim cum vult operatur, & in tali præparatione non est aliud quam disponere, & proponere, & talis est Deus, quia nullo alio indiget à se ad operandum.

Quæstio II.

An prædestinatio sit Dei scientia, vel voluntas.

Alex. Alens. 1. p. q. 28. Memb. 1. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 40. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 40. q. 3.

Qvid sit prædestinatio: vtrum scilicet Dei sciētia, vel voluntas. Et supposito quod dicat aliquid quod sit in vtroque genere, est enim, sicut dicit Augustinus, præscientia beneficiorum & propositum miserendi, quæritur quod istorum importet principalius, & per modum complementi. Quod importet scientiam, videtur, quia compositum trahit significatū à componentibus: sed destinatio cum dicatur & missio, & ordinatio in ratione prædestinationis accipitur vt ordinatio. Nam, sicut dicit Augustinus, prædestinare idem est quod preordinare: sed artifex licet volens, & sciens preordinet, non tamen ordinat in quantū volens, sed inquantū sciens: ergo, &c.

2. Item scientia non diuiditur secundum rationem accipiendi in virtutes, vel in ea quæ sunt voluntatis: sed in ea quæ sunt cognitionis. Sed nos diuidimus diuinam scientiam in prædestinationem, & reprobationem: *ergo prædestinatio, secundum quod huiusmodi, ad scientiam spectat.

Contra: Prædestinatio est causa gratiæ, & gloriæ: sed gratia, & gloria immediate sunt à voluntate: ergo prædestinatio de se dicit quid in genere volūtatis. Si dicas quod ex vi nominis non importat illam causalitatem. Contra: Esto quod Deus præsciret aliquem habiturum gratiam, & gloriam aliunde quam ab ipso, non diceretur prædestinare: ergo de se dicit causalitatem.

Ad oppositum. — *Lib. 6. hypogn. c. 1.* — *Fundamenta.*

Item

Item prædestinatio importat scientiam, & voluntatẽ: sed quotiens hæc duo in aliquo importantur, voluntas se habet per modum consequentis, & addentis ad scientiã: sed quod cõsequitur & addit, se habet per modum differentiæ, & complementi, & à tali est res denominanda: videtur ergo quod completius importet voluntatem, & ita quod male situet Magister.

CONCLVSIO.

Prædestinatio importat essentiam diuinam, vt causam gratiæ & gloriæ, & hoc ordinate, ideo importat voluntatem, & potentiam diuinam: & cum talis causalitas tribuatur voluntati, vt efficienti, principalius est in genere voluntatis.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod cum prædestinatio significet diuinam essentiam vt causam gratiæ, & gloriæ, & hoc secundum ordinatam distributionem gratiæ, & gloriæ, quantum est de se non tantum importat scientiam, sed etiam voluntatem, & potentiam: sed quoniam causalitas gratiæ, & gloriæ attribuitur proprie voluntati vt efficienti, sed scientiæ vt disponenti, & potentiæ vt exequẽti. Ideo etsi prædestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere voluntatis. Et ideo ab Augustino diffinitur prędestinatio per illa tria. Primo per illud quod respicit potentiam, in lib. de fide ad Petrum: Prædestinatio est gratuita donationis præparatio. Secundo per illud quod respicit scientiam, in li. de bono perseuerantiæ: Prędestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Tertio per illud quod respicit voluntatem, & propriissime, in lib. de prædestinatione sanctorum: Prædestinatio, inquit ibi, est propositum miserendi. *Tom.3.c.35.* *Aug.lib.8.c.14.to.7.*

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod dicit ordinem, dicendum quod est ordo simplex. Vnus, dispositio rerum in vniuerso, & hic appropriatur scientiæ. Alius, directio in finem, & hic appropriatur bonitati, siue voluntati, & hoc modo est de ratione prædestinationis.

2. Ad illud quod obiicitur, quod est pars præscientiæ, dicendum quod quemadmodum fides & prudentia sunt in genere cognitionis, tamen addunt supra cognitionem aliquid quod distrahit in genus virtutis, quod respicit voluntatem, per hunc modum & in proposito est intelligendum: & quoniam scientia non tantum accipitur pro simplici notitia, sed etiam vt frequenter, pro practica, & hoc modo complectitur scietiam cum voluntate, & Magister sic accipit generaliter: ideo enumerat prædestinationem inter ea quæ sunt scientiæ. Volunt tamen aliqui dicere, quod principalius est in genere scientiæ, eo quod in ratione prædestinationis cadit scientia in recto: sed voluntas in obliquo. Est enim prædestinatio scientia beneplaciti. Vterque modus dicendi satis est probabilis: sed primus magis.

ARTICVLVS II.

Secundo quantum ad hunc primum articulum quæritur de necessitate prædestinationis. Et circa hoc quæruntur duo. Primo, vtrum inferat necessitatem salutis lib. ar. Secundo, vtrum inferat certitudinem in euentu.

QVÆSTIO I.

An prædestinatio inferat salutis necessitatem.

Alex. Alens. 1. p. q. 25. Memb. 1. art. 2.
S. Tho. 1. p. q. 23. art. 6.
Et 1. Sent. dist. 40. q. 3. art. vnica.
Et de Verit. q. 6. art. 3. & 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 40. q. 2. art. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 40. art. 2. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 40. q. 6.

Quod inferat necessitatem, ostẽditur sic: Omnis causa quæ necessaria est in se, & necessario ponit effectum, infert simpliciter necessitatem effectui: sed prædestinatio respectu salutis est huiusmodi: ergo, &c. Minor patet. Prædestinatio enim, cum sit Deus in se, dicit quid necessarium: & iterum necessario infert effectum, quia necessario sequitur: si est prædestinatus, saluabitur: ergo, &c. *A l oppositum.*

2. Item omnis causa quæ nullo modo potest cassari, necessitatem ponit circa productionem effectus, nĩ causa dicitur cassari cum nullum ponit effectum: sed prædestinatio nullo modo potest cassari: ergo prædestinatio ponit necessitatem.

3. Item quotiescunq; duæ causæ concurrunt ad aliquẽ effectũ, quas impossibile est discordare, si vna est immutabilis, necesse est alteram esse immutabilem, & effectum per consequens, hæc manifesta est per se, nam si altera est mutabilis, reliqua existente immutabili, possibile est eas discordare: sed impossibile est quod prædestinatio, & lib. ar. discordent, ergo cum prędestinatio sit causa immutabilis, necesse est quod lib. ar. sit immutabile: & similiter cum totum sit immutabile, restat ergo quod necessitatem imponat prædestinatio libero arbitrio & saluti.

4. Item videtur quod prædestinatus nullo modo possit damnari, etsi hoc, tunc necessario saluatur, & ostenditur hac ratione: Ista duo conuertuntur, esse præscitum & damnari, esse prædestinatum & saluari: sed prædestinatus non potest esse præscitus, ergo non potest damnari. Probatio mediæ. Quando aliqua duo sic se habẽt quod impossibile est vnum alteri succedere, nec possunt simul inesse, si alterum inest, impossibile est reliquum inesse: sed esse prædestinatum & esse præscitum sic se habent, quod impossibile est simul inesse eidem, impossibile etiam alterum alteri succedere scilicet quod homo primo sit prędestinatus, & postea præscitus: ergo cum est prædestinatus nullo modo potest esse præscitus: ergo, &c.

5. Item de omni quod æternum est, cum nõ est, impossibile est esse: quia impossibile est quod non ens sit æternum: sed præscitus si est, æternaliter est præscitus: ergo illum qui non est præscitus, impossibile est esse præscitum: sed prædestinatus non est præscitus: ergo, &c.

6. Item de eo quod non est, idem est dicere, hoc posse esse, & posse incipere esse: sed præscitum est quid non ens respectu prædestinati: ergo idem est dicere prædestinatum posse esse præscitum, quod posse incipere præsciri, siue damnari: sed non potest incipere esse præscitus, ergo, &c.

Contra: Prædestinatio diuina nullum facit indigne saluari, ergo cum dignitas in saluando respiciat meritum, & meritum liberum arbitrium, ergo prædestinatio non tollit arbitrii libertatem secundum quod liberum arbitrium: ergo non imponit necessitatem. *Fundamenta.*

Item prędestinatio nihil aufert libero arbitrio, sed tantum ponit in eo gratiam: sed gratia nullam infert libero arbitrio necessitatem: ergo nec prædestinatio: ergo cũ salus pendeat ex libero arbitrio, patet, &c.

Item si prędestinatio imponit necessitatem, ergo in omni casu contingente necesse est, eum qui prædestinatus est, saluari: ergo frustra laborat aliquis benefacere: quia siue faciat bonum, siue malum, necesse est eum saluari.

Item nullus laudatur in eo, quod necessitatis est, neque vituperatur: si ergo necesse est, prædestinatum saluari, & præscitum damnari: neque prędestinatus laudandus est, si saluatur, neque præscitus vituperandus, si damnatur: quod est contra statum gloriæ, & pœnæ. *Aristot. 2. Ethic. c. 5. in fine.*

CONCLV-

CONCLVSIO.

Prædestinatio importat rationem præscientiæ, & rationem causæ non tamen totalis, quia ad effectum suum concurrit liberum arbitrium: ideo tum ratione causæ libere causantis, & concausæ libere cooperantis, saluti non imponit necessitatem.

RESP. Ad Arg. Dicendum quod prædestinatio non infert necessitatem saluti, nec infert necessitatem libero arbitrio. Quoniam prædestinatio non est causa salutis, nisi includendo merita, & ita saluando liberum arbitrium. Ad intelligentiam autem obiectorum notandum, quod prædestinatio duo importat, & rationem præscientiæ, & rationem causæ. Inquantum dicit rationem causæ, non necessario ponit effectum, quia non est causa per necessitatem, sed per voluntatem: & iterum, non est tota causa, sed cum alia causa contingente scilicet cum libero arbitrio. Et regula est, quod quotiescunq; effectus pendet ex causa necessaria & variabili, necessaria tanquã ab vniuersali, à variabili tanquã à particulari denominatur. à variabili, quia denominatio est à causa particulari: & effectus q̃ dependet à causa cõtingente est contingens. Et pter rationẽ causæ importat rationẽ pſcientiæ, & pſcientia quidem totũ includit in cognitione lib. arb. & eius cooperationẽ, & vertibilitatẽ, & totũ. Et pterea non est nisi veri, & etiã de vero contingẽte est infallibilis, sicut supra monstratũ est in qſtione de pſcientia: ideo prędestinatio infert salutẽ, & non põt cassari, nec discordare à libero arbitrio. Et quia præscientia nullã imponit necessitatẽ consequenti, sed solum consequentiæ, similiter nec prædestinatio.

Dist. 38. ar. 2. q. 2.

1. 2. 3. Ex hoc patent prima obiecta de necessitate inferẽdi, impossibilitate cassandi, impossibilitate discordandi: hæc. n. omnia dicunt necessitatẽ consequentiæ solũ, quia insunt pdestinationi non per rationẽ causalitatis, sed pręcognitionis, q̃ est concors, certa, & infallibilis. Concors, quia pſcientia, siue pcognitio vera. Qui. n. cognoscit vere, cognoscit rẽ pſentem esse sicut est, & futurã sic euenire sicut eueniet. Est. n. veritas adæquatio rei ad intellectum. Est iterũ certa: quia independens, quia nullo modo pendet ex pręcognito: non. n. secundũ eius existẽtiam cognoscit, sed secundũ exigentiã luminis, & claritatis æternæ, in qua nulla cadit dubietas, sed certitudo summa: & ideo de omnib. æqualiter certa est. Et iterũ infallibilis: quoniã est totũ posse pſciti circũplectens: & ideo in nullo potest falli, nec circũueniri. Et est exemplũ Boet. in lib. de conso. ꝙ si aliquis aspiceret de loco eminenti circũiacentem regionẽ vbi est multitudo viarum, quas omnes simul & vno aspectu videre: ambulans per locũ suum, q̃uis possit per diuersas vias ire, nõ tamen posset visum eius latere, pro eo ꝙ nullã viam posset ire, q̃ ille non videret. Si ergo intelligatur vnus esse visus qui posset omnes vias præuidere, & totum posse euntis, nullo modo quis eũ præuidentem circumuenire posset. Et talis est aspectus diuinæ præsciẽtiæ, quia ab æterno cognouit ꝙ cogitare poteramus, vel velle: & simul cum hoc vidit in quã partem nostra voluntas, & operatio inclinantur. Et quia totũ posse, & velle, & agere complectitur: ideo non potest falli. Et quia prędestinatio claudit præscientiam, hinc est quod concordat cum libero arbitrio, & non potest discordare, & non potest cassari: & necessario infert salutem, sed non necessario efficit.

Lib. 5. pros. 4.

4. AD illud quod quæritur, vtrum prædestinatus possit damnari, dicendum, quod sic sine distinctione, quia quamuis hæc possit distingui de re, vel dicto, prædestinatum damnari est possibile, sicut hæc, album possibile est esse nigrum: hæc tamen non est distinguenda secundum artem: prædestinatus potest damnari, sicut nec hæc, homo albus potest esse niger. Nõ enim potest esse de dicto, cum non sit dictum. Propter quod intelligendum, quod ista habet tres causas veritatis, prædestinatus potest damnari: sicut hæc, prædestinatus potest esse præscitus. Aut quia forma prædicati potest inesse subiecto cum forma implicata, vel potest formam implicatam, vel sine forma implicata: quocumque enim modo prædicatum possit inesse, iudicãda est locutio simpliciter vera. Et dico quod in tertio sensu locutio est vera, prædestinatus potest esse præscitus: prædestinatus. n. potest non esse prędestinatus, & necesse est omnẽ hominem esse prædestinatũ, vel præscitũ, & ideo sequitur ꝙ possit esse præscitus. Et hoc quidẽ necessariũ est poni, nã fides dicit, & ratio, ꝙ sequitur: si est pdestinatus, saluabitur. Rursus fides dicit & ratio, quia istũ saluari est contingens: & qui diceret contrariũ & assereret, respuendus esse secundũ omniũ iudicium certũ. Et iterũ, ars dicit ꝙ si consequens est cõtingens, impossibile est antecedens esse necessariũ, & hoc supra probatũ est p tres regulas, & qui diceret huius contrariũ, totam artem syllogisticã destrueret, cuius vis illationis est, vt oppositũ consequentis non possit stare cum antecedente. Certũ est autem ꝙ oppositum contingentis non stat cũ necessario: istum ergo esse prædestinatũ non est necessariũ, & est necessariũ, vel contingens, vel impossibile: & non est impossibile, vel necessariũ: ergo est cõtingens: & cõtingens potest non esse: ergo iste qui est prædestinatus, potest nõ esse prædestinatus. Et hoc quidẽ credo quod necesse sit poni: hoc tamen difficile est intelligi. Potest tamen sic capi, si p supponamus quatuor vera. Primũ est ꝙ præsens diuina æternitatis circumplectitur omne tẽpus idem, & vniforme, & hoc dicit Ansel. in lib. de concordia præscientiæ, & liber. arb. quod sicut præsens tempus circumplectitur omnem locum, & omne quod in loco est, ita præsens æternitatis omne tempus, & hoc necessarium est poni, quamuis non possimus hoc plene intelligere. Videmus enim eius oppositum esse falsum, & impossibile: quia si hoc non esset, tunc mutaretur præsens diuinæ æternitatis. Secundum est illud, quod Deus vno & eodem cognoscit omnia: ita quod est vnica Dei cognitio qua cognoscit hoc, & qua cognoscit eius oppositum, & hoc supra probatum est auctoritate, & ratione, non solum quantum ad illud per quod cognoscitur, sed etiam quantum ad actum diuinæ cognitionis. Tertium est, quod cum dicimus diuinam cognitionem, vel voluntatem ordinari ad hoc cognoscibile & ad aliud: non ponitur ordo, vel respectus in Deo actu, sed solum ex parte rei creatæ vel cognitæ: & ille quidem, sicut præuisum est, non ponitur in actu, sed in habitu: nec de præsenti, sed de futuro. Quartum est, quod futurum sub ratione futuri quod ponitur semel esse verum, ponitur semper fuisse verum, & quod ponitur semel esse falsum, ponitur fuisse semper falsum: & ideo cum ponitur posse esse, non ponitur nec mutari, nec incipere. His præsuppositis facile est intelligere quod prædestinatus potest esse præscitus, & quod Deus quem præsciuit, potuit prædestinasse. Constans enim est quod salus istius qui præscitus est potuit ab æterno præuideri, cum possit esse siue: fieri in tempore: & si potuit ab æterno ordinari ad diuinam cognitionem, & volũtatem, potest & nunc. Etenim quia præsens totum est, & nihil transit in præteritum, & nihil factum est, quod sit necessarium esse factũ, hinc est quod sicut potest cogitari vere potuisse, & non prædestinasse ab æterno, ita etiam ꝙ possit nunc in suo scilicet nunc æternitatis non pdestinasse: & hoc dicit Magister in litera. Actus tamen æternus diuinæ cognitionis nõ potest cogitari non fuisse, vel ad hoc futurum contingens ordinatũ non esse, & si hoc non ponitur, non ponitur aliqua mutatio in æterno præsenti: quia nulla ponitur successio, nec ponitur mutatio in cognitione, quia nõ ponitur in Deo alia cognitio: nec in ordine ex parte cognoscentis, quia nõ ponitur in Deo alius ordo: nec in ordine ex parte cogniti, quia ex parte illa nõ ponitur nisi futurũ: & illud cũ non est, potest intelligi esse, & nõ esse futurũ sine mutatione. Et hoc totum clarius aperitur, si veniamus ad significationem horum vocabulorũ, *præscitus, & prædestinatus*. Prędestinatus enim, & prescitus duo sunt vocabula, & quantum ad principale significatum important diuinam essentiam, quantum ad connotatum important futura contingentia. Quantum ergo ad principale significatum idem sunt: quantum vero ad connotatum, quia sunt contingentia quę non de necessitate insunt, potest vnum esse alterum. Quia vero cõnotata non tantum sunt contingentia, sed etiam de futuro quæ nihil ponũt actu, possunt non inesse, & inesse sine mutatione.

Dist. 38. ar. 2. q. 1.

Ansel. de concor. præs. & lib. arb.

Dist. præcedenti ar. 2. q. 1. & 2.

A Cum enim ponuntur inesse vera de futuro, ponūtur semper fuisse, &c. sicut patet, & Anselmus dicit: Si dicatur aliquid esse futurum de contingenti, constat quod possibile est non esse futurum: etsi futurum est, semper verum fuit ipsum esse futurum: & ideo hæc est vera sine mutatione, & sine inceptione, prædestinatus potest esse præscitus. Nulla enim repugnantia est nec ex parte significati, nec ex parte connotati, & hoc patet si resoluatur. Sensus enim est: iste est prædestinatus, id est, iste est à Deo præcognitus, & saluabitur per Dei gratiam. Similiter, iste est præscitus, sensus est. Iste est præcognitus, & damnabitur per suam culpam. Constat enim quod in diuina cognitione non est differentia in se, sed solum in connotato: cum ergo saluandus possit damnari, prædestinatus potest esse præscitus sine aliqua mutatione.

B 4.5.6. Ex hoc patent tria obiecta: nam primum, & vltimum intelligitur in formis quæ aliquid ponunt actu circa subiectum: secundum vero de eo quod est æternum quod nihil temporale connotat, talia autem non sunt esse præscitum, & esse prædestinatum. Et sic patent omnia.

QVÆSTIO II.

An prædestinatio ponat necessitatem in euentu.

Alex. Alens. 1. p. q. 28. Membro 4. art. 2. & 3.
S. Thom. 1. p. q. 23. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 40. q. 1. art. 1.
Scot. 1. Sent. dist. 40. q. vnica.
Ægid. Rom 1. Sent. dist. 40. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 40. art. 2. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 40. q. 2.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 40. q. 1. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 40. q. 7.

Fundamenta. SVpposito, quod prædestinatio non inferat necessitatem libero arbitrio, quod non possit aliter esse, quæritur vtrum ponat certitudinem in euentu, scilicet vt nunquam aliter eueniat, nisi sicut Deus prædiffiniuit. Et quod sic, ostenditur primo auctoritate: Ego scio quos elegerim. (Ioan. 13. b) Et: Nouit Deus, qui sunt eius: ergo si diuina cognitio est certa, & infallibilis, & falleretur si non saluarentur illi quos nouit esse suos certitudinaliter: ergo verū est, quod sic eueniet sicut prædiffiniuit Deus, & sic, &c. (2. Tim. 2. d)

D ITEM: Ex nobis exierunt, sed ex nobis non erant: ponit illud pro signo, scilicet quod illud est signum, quod homo non fuit electus, quando non perseuerauit in bono finaliter: si ergo illud signum est rectum: certum est, quod omnes prædestinati, & soli in gratia finaliter perseuerant: etsi hoc certum est, quod soli saluantur, & omnes: ergo certitudo est in euentu. (1. Io. 2. c)

ITEM Augustinus in lib. de bono perseuerantiæ. Prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei per quæ certissime liberantur quicunque liberantur. Si ergo liberantur certissime, patet quod certitudo salutis est respectu personarum, & sic, &c. (Ca. 14. to. 7.)

E ITEM Augustinus in libro de correctione, & gratia: Certus est numerus electorum, qui non potest minui, nec augeri: ergo videtur, quod certitudo sit in quodam numero.

ITEM hoc videtur ratione, quia in domo Patris sunt multę mansiones, sicut dicitur in Ioanne: Aut ergo præuidit Deus, qui debeat ibi habitare, aut non. Constat quod præuidit qui debeant ibi esse: ergo si aliquis eorum desit, aliqua mansio vacua remanebit: sed hoc est inconueniēs, & indecens in Ciuitate superna: ergo certū est, quod quilibet prædestinatus locum suum habebit. (Ioan. 14.)

ITEM numerus electorum à Deo præfinitus est, optima & decentissima ratione, & proportione: si enim fecit omnia ordinatissime, multo fortius supernam ciuitatem: sed optima proportio fœdatur, & perditur per augmentum, & diminutionem, ergo si non potest esse, vt sit ibi defectus ordinis, & proportionis congruentis, certitudinaliter tot saluabuntur, & nō plures, nec pauciores, quot Deus præuidit.

1. SED contra: Quod non sit certitudo euentus quātum ad personas videtur sic. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Glossa, ibi: Dum alius labitur, alius in locum eius subinducitur: ergo si vnus vendicat sibi locum alterius, non euenit sicut Deus ordinauit, imo tota die fit transmutatio. (Ad oppositum. Apoc. 3. c)

2. ITEM super illud Iob: Conteret multos. Gregorius ibidem: Locum vitæ aliis cadentibus, alii sortiuntur. (Iob 34. c)

3. ITEM quod non sit certitudo quantum ad numerum, videtur: Rumpebatur rete. Glossa: Non tot intrant de Iudæis quot sunt prædestinati: ergo pauciores saluantur, quam sunt prædestinati. (Luc. 5. b)

4. ITEM legitur in Deut. Addat Deus ad hunc numerum multa millia. Glossa: Ad hunc numerum prædiffinitum in Dei præscientia, qui nouit, qui sunt eius: ergo si Deus addit ad numerum prædiffinitum, non est certitudo quantum ad numerum saluandorum. (Deut. 1. c)

5. Item quod quantum ad neutrum sit certitudo, videtur. Intelligamus enim A. B. C. esse numerum prædestinatorum. D. E. F. numerum præscitorum: tunc quæro A. ita bene potest damnari sicut & D. Et econuerso D. ita saluari sicut A. Ergo nulla est certitudo quantum ad personas. Rursus A. potest damnari, & tunc solum remanent duo: & D. saluari, & tunc erunt quatuor: ergo nulla est certitudo quantum ad numerum.

6. ITEM hoc ipsum ostenditur deducendo ad inconueniens. Si enim certum est, qui & quot saluabuntur, ita quod sic eueniet, & non aliter: ergo certum est, quod nullus prædestinatus damnabitur aliquo casu, vel euentu, & nullus præscitus saluabitur: ergo nullus debet curare vtrū faciat bene, vel male, quia si pręscitus est, quidquid faciat, in fine dānabitur: si prædestinatus, quidquid faciat in fine saluabitur: stultus est ergo, qui non comedit, & lætatur, & non habet bona in vita sua.

CONCLVSIO.

Prædestinatio à parte rei euenientis, nullam ponit certitudinem in euentu, licet à parte Dei præcognoscentis, infallibilitatis, & immutabilitatis certitudinem ponat.

RESP. AD Arg. Dicendum quod est dicere certitudinem à parte rei euenientis, & à parte Dei præordinātis. Si loquamur de certitudine à parte rei euenientis, cum hæc dicatur contra contingentiam, sic dico quod non est maior certitudo in numero electorum, quam sit in numero aliorum futurorum contingentium: quia pendet euentus nostræ salutis & damnationis ex nostri arbitrii libertate. Si autem loquamur de certitudine à parte Dei præcognoscentis, sic certus est euentus salutis, nostrę certitudine infallibilitatis, quia diuina præscientia non fallitur: & ideo euenit, vt præsciuit. Certus etiam est certitudine immutabilitatis, quia diuina dispositio, & ordinatio non variatur, vt modo eligat vnum, & modo alium: sed qui semel electus est, semper fuit, & erit, & non alius. Rationes ad primam partem inductæ procedunt de certitudine effectus euentus, non quantum ad necessitatem, sed quantū ad infallibilitatem præcognitionis, & quantum ad inuatiabilitatem æternæ prædestinationis. (Vide sanctū Tho. 1. p. q. 116. art. 3.)

1. 2. AD illud ergo quod obiicitur, quod alius alterius locum accipit & coronam, dicendum quod locus æternæ mansionis, & corona retributionis alicui debetur secundum reputationem præsentis iustitiæ, alicui secundum prædiffinitionem præscientiæ. Et contingit quod vnus locus debetur alicui secundum præsentē iustitiam, & quod

illo ca-

illo cadente alius intrat, cui debetur secundum prædiffinitionem æternam Quando vero alicui debetur locus secundum prædiffinitionem æternam, potest quidem cadere,& locum perdere,& alius, qui non est prædestinatus potest acquirere: sed tamen hoc nunquam eueniet. Quia ergo præscitus iustus frequenter locum æternæ mansionis perdit, quem alius paris meriti acquirit, & nemo scit vtrum sit præscitus, vel prædestinatus: ideo quamuis sciat se esse iustum, timere debet ne amittat locum. Et ad hunc timorem hortatur beatus Ioannes in prædicta auctoritate Apocalypsis: Et hic timor bonus est omnibus, & præscitis,& prædestinatis: quia humiliat,& solicitat. Econtra, certitudo de electione eleuat in tumorem,& deprimit in torporem: ideo secundum ordinatissimam dispositionem hoc factum est, vt nulli reueletur an sit prædestinatus, nisi sit à Deo confirmatus in bono, vt non possit eleuari per superbiam, vel torpere per negligentiam. Patet ergo, quod illa auctoritas nō significat mutationem fieri in præscientia, vel aliter euenire, quam Deus præscit: sed quod qui actualiter iustus est, potest locum quo dignus est perdere perdendo iustitiam,& quod qui peccator est, potest sibi locum debitum acquirere acquirendo iustitiā, & hoc tota die contingit. Exemplum in veteri testamento manifestum fuit de Saule,& Dauid in regno, cui scilicet Sauli recte potuit dici: Tene quod habes, id est, humilitatem,& iustitiam, ne alius accipiat coronam tuam tibi debitam secundum statum præsentem, alii tamen debitam secūdum dispositionem æternam. Exemplum etiam est in coronis quadraginta martyrum.

3.4. Ad illud quod obiicitur de diminutione, & augmento. Dicendum quod totum referendum est illud ad statum præsentis iustitiæ. Nam illa Glossa: Non tot intrant: intelligitur tempore primitiuæ Ecclesiæ, quia multi intrabunt in tempore finalis Ecclesiæ. Similiter quod dicitur, quod Deus addat ad hunc numerum, intelligitur iustificando plures,& vocando ad fidem.

5. Ad illud quod obiicitur, quod possunt esse plures, & pauciores,& alii quam sint præsciti: ergo ibi nō est certitudo: dicendum quod non est certitudo necessitatis, est tamen certitudo infallibilitatis: quamuis enim possint esse alii,& plures, tamen nunquam erunt, etsi essent, tūc ab æterno prædestinati essent: ideo non potest ibi cadere aliqua mutatio.

6. Ad illud quod obiicitur, quod si ita euenit, tunc frustra laborat præscitus, & prædestinatus, dicendum quod illud est argumētum, quod ducit eos in torporem, & impietatis excusationem: & ideo primo ostendendum est eos stulte arguere inferendo à simili, dicendo sic: Deus prædestinauit vtrum tu debeas cras viuere an nō: ad quid ergo comedis,& bibis? Qui sic argueret, & tali rationi consentiret, argueretur dementiæ: similiter in proposito. Secundo respondetur argumentando. Tu dicis quod Deꝰ prædestinat, & ego dico, quod Deus tanquam iustus iudex, iuste remunerat. Nullum bonum ergo irremuneratum, nullum malum impunitum: ergo nullus laborat sine fructu, nullus torpet sine damno. Et propterea dicendum, quod prædicta argumentatio deficit: procedit enim ac si Deus prædestinaret, & præsciret in euētum omnem: sed non prædestinat hominem ad salutem, nisi per merita: nec reprobat, vt perueniat in damnationem sine meritis. Et ideo non solum est nostra salus ex parte Dei, sed ex parte nostra,& cum ipse velit omnes saluos fieri,& omnibus gratiam impertiri, solum ex nostra malitia, vel negligentia venit defectus nostræ salutis.

ARTICVLVS III.

Consequenter quantum ad tertium articulum quæritur de diuina electione. Et circa hoc quæruntur duo. Primo quæritur, vtrum electio sit in Deo æternaliter vel ex tempore. Secundo quæritur, quid sit electio secundum rem.

* * *

QVÆSTIO I.

An electio sit in Deo ab æterno, vel ex tempore.

Alex. Alens. 1. p. q. 30. Memb. 1.
S. Thom. 1. p. q. 23. art. 4.
Et 1. Sent. dist. 41. q. 1. art. 1. & 2.
Et de verit. q. 6. art. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 41. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 41. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 41. q. 1.

Quod electio in Deo sit æternaliter, ostenditur primo auctoritate Apostoli. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti, & immaculati coram ipso. Fundamenta. *Eph. 1. a*

Contra: Ego scio quos elegerim: sed omnes elegerat temporaliter qui erant eius discipuli: ergo non est alia electio in Deo quam temporalis. *Ioan. 15. c*

Item quod electio sit in Deo, videtur per rationem, quia omnis agens discrete & ordinate, est agens per electionem: sed Deus est huiusmodi: ergo in Deo est ponere electionem.

Item quod ab æterno videtur, quia omnis dilectio, quæ est specialiter aliquorum, nō tantum est dilectio, sed etiam electio: sed prædestinatio Dei non est omnium hominum, sed solum saluandorum: & prædestinatio nō est sine electione: ergo neque sine electione: sed illa ab æterno, ergo & ista.

1. Sed contra per Damascenum: Electio non cadit in Deum; quia diuina natura non est possibilis ad ignorantiam. Ad oppositum. *Damasc. li. 2. de ortho. fide cap. 22. post mediū.*

2. Item eligere est alterum alteri præoptare: sed Deus vult omnes homines saluos fieri: ergo videtur, quod electio non sit in Deo.

3. Item videtur quod solum sit in Deo temporaliter: electio enim non esset si homo perstitisset: ergo videtur, quod lapsus hominis facit ad electionem: sed temporale non facit ad esse æternum: ergo electio non est æterna, sed temporalis.

4. Item electio est dissimiliter entium: sed omnia in Deo æternaliter sunt vnum, & similiter: ergo electio est rerum existentium in proprio genere: sed in proprio genere non sunt nisi ex tempore, ergo nec electio.

5. Item electio est præoptatio: sed Deus nihil præoptat alii quantum ad intentionem affectus: ergo solum quantum ad excellentiam effectus: sed effectum non est ponere nisi ex tempore: ergo,&c. *Aristot. 3. Eth. c. 2.*

6. Item in plus est vocatio, quam electio. Multi enim sunt vocati, pauci electi. Sed vocatio est temporalis: ergo videtur similiter quod electio. Consequenter ergo cum vocatio sit temporalis, prædestinatio vero æterna: quæritur, vnde hoc est, quod electio & temporalis est & æterna. *Mat. 22. b*

CONCLVSIO.

Electio, vt dicit dilectionem cum discretione solum, æterna est: si vero dilectionem cum discretione, deliberatione, & inquisitione præcedente, cum talis sit in creatura, temporalis est.

Resp. ad arg. Dicendum quod electio dicitur dupliciter. Vno modo prout dicit dilectionem cum discretione solum. Alio modo, vt dicit dilectionē cum discretione præcedente,& deliberatione,& inquisitione.

1. Et primo modo est in Deo, secundo modo in creatura, in qua cadere potest ignorantia: & hoc secundo modo loquitur Damascenus.

2. Ad illud quod obiicitur, quod voluntas Dei, & dilectio est sine discretione, dicendum quod est voluntas antecedēs,& consequens. Antecedēs, qua vult quantum in se est: consequens, qua vult cum præscietia nostræ Voluntas quotuplex.

salutis,& prima quidem est omnium, secunda vero non. Secundum hunc modum est dilectio duplex. Vna quæ respicit voluntatem antecedentem,& hac diligit omnes: & alia quæ respicit consequentem, & hac diligit omnes saluandos:& hæc est electio.

3. Ad illud quod obiicitur, quod electio non esset si homo non peccasset:dicendum quod est electio qua eligitur,& separatur bonus à malo,& est electio qua separatur melior à minus bono. Hęc secunda esset,si homo non peccasset: prima.a.nō esset,si homo nō peccasset:nō quia lapsus aliquid faciat ad rationē eligendi, sed præuisio lapsus.Et quamuis lapsus hominis fuerit temporalis, præuisio tamen eius fuit æterna.

4. Ad illud quod obiicitur, quod electio est dissimilium entium, dicendum quod sicut dilectio duplex est, quædam quæ oritur ex consideratione bonitatis, quędam quæ est principium bonitatis: sic electio duplex est. Quædam quæ causatur à diuersitate,& præeminentia eligibilium,& hæc consequitur eligibilia, vt electio humana. Quædam quæ est ratio diuersitatis in eligendo, vt diuina,& hæc est dissimilium,non quæ sunt, sed quæ futura sunt, & talis præcedit, & est æterna: nisi enim esset diuina electio,omnes essemus reprobi, & mali: & sic patet illud.

5. Ad illud quod obiicitur, quod electio est præoptatio,dicendum ꝙ præoptatio ratione maioritatis effectus potest esse dupliciter,aut per modum appropriationis,siue operationis,vel applicationis,aut per modū dispositionis,& præordinationis. Per modū appropriationis ponit effectū in actu: per modū præordinationis, & dispositionis ponit in potentia tantum: & sicut dispositio est æterna,ita & præoptatio.

6. Ad illud quod obiicitur de vocatione,quod solum est temporalis, dicendum quod vocatio dicit actum, vt exteriorem: electio dicit actum vt interiorem: prædestinatio dicit actum, vt anteriorem. Quoniam ergo actus, vt exterior connotat effectum vt exteriorem: ideo vocatio solum est temporalis.Rursus,quoniam actus,vt anterior,non habet rationem initiandi:ideo prędestinatio est solum æterna. Sed quoniam actus interior per manifestationem fit exterior:hinc est quod electio est æterna,& temporalis. Quod ergo objicitur de vocatione, quod in plus est, ergo prior, dicendum quod prior est secundum rationem intelligendi tamquam communior: sed non quantum ad ordinem durandi: non enim est superius essentiale,sed effectu consequens:& sic patent omnia.

QVÆSTIO II.

An electio sit idem quod prædestinatio.

Alex. Alens.1.p.q.30.Memb.4.
Ægid.Rom.1.Sent.dist.41.q.1.ar.2.
Richardus 1. Sent. dist.41.q.2.
Steph. Brulef.1. Sent.dist.40.q.7.
Petrus de Tarant.1.Sent dist.41.q.2.

Fundamenta.

QVid sit electio, & quod sit idem quod prædestinatio, videtur. Magister enim dicit in littera: Cum autem prędestinatio sit electio,qua Deus elegit quos voluit ante mundi constitutionem:ergo, *&c.*

Item ratione videtur, quia omnis prædestinatus est electus,& omnis electus prædestinatus: ergo prædestinatio est electio, cum per se prædicentur adinuicem.

Item: Quorum opposita sunt eadem, ipsa sunt eadem: sed oppositum electionis est reprobatio: & hæc est oppositum prædestinationis:ergo, *& cetera.*

Ad oppositum.

1. Contra: Quæcunq; sunt diuersorum,ipsa sunt diuersa: sed prædestinatio est solum bonorum, electio vero saluandorum, & aliquorum damnandorum: ergo, *&c.*Probatio minoris habetur in Ioanne:Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Si tu dicas, quod illud intelligitur de electione tēporali. Contra: Electio temporalis signum est æternæ: aut ergo concordant,aut est signum falsum. *Ioan.6.g*

2. Item: Si numquam esset aliquis malus,esset prędestinatio, sed non esset electio: secundum hoc ergo aliud obiectum respicit electio, aliud prædestinatio: ergo non sunt omnino idem.

3. Item: Agens secundum propositum dicitur agens per electionem,& non dicitur agere secundum prędestinationē:ergo differt prædestinatio,& electio. Quæritur ergo quæ sit differentia, & quod sit prius secundum rationem intelligendi.

Conclvsio.

Electio secundum affectionem dilectionis, idem est quod prædestinatio: electio vero secundum effectum finalis gratificationis, est signum prædestinationis infallibile.

Resp. ad arg. Dicendum quod electio tripliciter dicitur. Est enim electio secundum affectionem dilectionis, & secundum effectum finalis gratificationis, & secundum statum prælationis. Prima est æterna, & est idem quod prædestinatio. Secunda est temporalis, & signum primæ infallibile. Tertia similiter temporalis,nec est effectus, nec signum æternæ electionis. Multi enim præficiuntur mali, & reprobi, & vtinam non sint plures mali,quam boni.

1. Ad illud quod objicitur de verbo Domini,dicendum quod intelligitur de electione prælationis: & hæc nō est tantum bonorum,nec omnium bonorum:& ideo vere patet,quod non est idē quod prædestinatio.Et quod objicitur quod est signum, dicendum quod non est signum certum,nec Deus dat pro signo, & stultus est, qui huic signo credit. Sed electio secundum effectum finalis gratificationis,hæc est signum certum simpliciter,sed nō est certum nobis. Et hæc differt à vocatione, quia multis datur gratia qui non perseuerant: ideo dicuntur vocati, sed nō electi,& de his dicitur:Multi sunt vocati,pauci vero electi. *Mat.22.b*

2. Ad illud quod obiicitur quod electio respicit malum,& conuenit omni agenti à proposito,non sic prædestinatio. Notādum quod in Deo idem sunt propositum, prædestinatio,& electio secundum rem,tamen differunt secundum rationem intelligendi.Nam propositum simpliciter dicit voluntatem faciendi aliquid.Ille enim dicitur proponere, qui firmiter vult facere aliquid. Electio vero, & prædestinatio addunt supra voluntatis conceptionem, sed differenter, quia prædestinatio addit ordinem,& directionem in finem: sed electio discretionem, siue separationem à suo opposito. Vnde propositum dicit firmam voluntatis conceptionem,prædestinatio cum cōceptione dicit præordinationem,& electio quamdam discretionem. Secundum ergo hoc patet,quod propositum est prius secundum rationem intelligendi,& deinde electio, quia prius est intelligendum aliquid separari à malo, siue à malitia, quàm dirigi in finem, & sic patet diuersitas & ordo.

3. Et ex hoc patet illud quod vltimo quæritur, quare agens à proposito non semper dicitur agere secundum prædestinationem, sicut secundum electionem, quia omnis agens à proposito deliberans, alteram partem contradictionis præaccipit: ideo omnis talis dicitur eligere: sed non omnis agens sic ordinat effectum in finem, sed vt plurimum seipsum. Prædestinare autem est præordinare alterum in finem, & hoc quidem competit Deo proprie, & ideo patet illud. Prædestinatio enim tria connotat,scilicet præordinatum,& hoc est homo: & rationem præordinandi & hæc est gratia:& rationem finis, & hęc est gloria:& sic sunt tria,scilicet quod,&per quod, & ad quod.

ARTICVLVS IV.

COnsequēter est quæstio de quarto articulo, scilicet de reprobatione. Et cū ea quæ dicta sunt de prædestinatione

stinatione æterna, sint dicenda, vel aptari possint reprobationi, quæritur specialiter de obduratione quæ est eius connotatum, de qua duo quæruntur. Primum est, vtrum sit pœna, vel culpa. Secundum, vtrum obduratio sit à Deo.

QVÆSTIO I.

An obduratio sit pœna, vel culpa.

Alex. Alensis 1. p. q. 29. Memb. 4. art. 1. §. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 40. ar. 3. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. 9.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 40. q. 10.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist. 41. q. vnica.

Fundamenta. *Rom. 9. d Aug. li. 1. ad Simplicianum. q. 2. in medio to. 4.

QVod autem obduratio sit pœna, sic ostenditur per illud: *Cuius vult miseretur, &c. Glossa Augustini: Obduratio est nolle misereri: sed nolle misereri non est culpa, sed pœna: ergo, &c.

ITEM ibidem: Miseretur secundum gratiam quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudicium quod meritis redditur: sed constat, quod non redditur bonis meritis, ergo malis: sed quod malis meritis redditur est pœna: ergo obduratio est pœna.

ITEM hoc ipsum videtur ratione, quia in hoc differt culpa & pœna, quia culpa est affectio voluntaria, pœna est affectio inuoluntaria. sed obduratio cordis est inuoluntaria, quia nullus vult dehabilitari, siue obdurari: ergo, &c.

ITEM sicut se habet excæcatio ad intellectum, sic obduratio ad effectum: sed excæcatio dicit pœnam, nō culpam: ergo & obduratio.

Rom. 2. a Ad oppositum.

1. CONTRA: per illud Apostoli: Secundum duritiam, &c. Glossa ait: Induratio est perseueratio mentis in malitia pertinaci, per quam fit homo impœnitens: sed hoc dicit culpam: ergo, &c.

Li. de paradiso c. 8. to. 1.

2. ITEM Augustinus de prædestinatione Sanctorum: Obduratio nihil aliud est quam Dei obuiare mandatis: sed obuiare mandatis dicit inobedientiam: sed peccatū, vt dicit Ambrosius, nihil aliud est quam præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorū: ergo obduratio dicit peccatum.

3. ITEM ratione videtur, quia nulla pœna temporalis secundum quod huiusmodi opponitur gratię gratificanti: sed obduratio opponitur gratiæ gratificanti, & maxime gratiæ finali: ergo obduratio non est pœna, sed culpa.

De ver. Relig. c. 12. à principio. tom. 1. Ca. 23. to. 7.

4. ITEM in hoc est differentia inter pœnam & culpā quia, vt dicit Augustinus, pœna est malū quod patimur, culpa vero malum quod agimus: sed obduratione vnusquisque facit sibi, sicut dicit Augustinus in lib. de gratia, & libero arbitrio: Indurauit Deus Pharaone iusto iudicio: sed ipse se per liberum arbitrium. Et quod obduratio sit à nobis, patet: quia in Psalmo dissuadetur: Nolite obdurare corda vestra: ergo, &c.

Psal. 94. b

CONCLVSIO.

Obduratio, vt dicit inhabilitatem ad impressionem gratiæ, sic est pœna peccati: vt vero significat stabilitatem in peccato, est dispositio præcedentis peccati: vt vero dicit voluntatem impugnandi Deum, præcepta, & gratiam suam, est peccatum in Spiritum sanctum.

RESP. ad arg. Dicendum quod obduratio in spiritibus est translatiue dicta ab obduratione in corporibus. In corporibus autem duritiam sequitur triplex proprietas, quamuis insit corpori per eandem naturam: non sic spiritui. Durum enim est quod est inhabile ad suscipiendum, est stabile ad permanendum, est iterum forte ad rebellandum, siue resistendum. Secundum hunc triplicem modum cor obdurari dicitur tripliciter. Primo modo dicitur cor obdurari ex hoc, quod est inhabile ad impressionem gratię suscipiendam: & hoc modo sonat in passionē. Et est pœna consequens culpam. Secundo modo dicitur cor obduratum, quod est in peccato stabilitum, quod est multum compactum ad amorem peccati: & hoc modo obduratio est peccatum cum dispositione, siue dispositio peccati præcedentis. Tertio modo dicitur cor obduratum cor rebelle, quod vult Deum, & eius mandata, & gratiam impugnare. Et hoc modo est speciale peccati genus, scilicet peccatum in Spiritum sanctum.

Durum quot modis.

1. 2. ET secundum illum modum triplicem diuersæ auctoritates procedunt de obduratione, quæ videntur sibi obuiare: sed diuersis viis procedunt secundum membra distinctionis prædictæ. Concedēdum est ergo, quod obduratio vno modo est pœna: concedēdum nihilominus, quod aliis modis est culpa, siue dispositio culpæ.

3. AD illud ergo quod obiicitur, quod pœna gratię non repugnat, & etiam sonat in passionem: dicendum quod triplex est pœna. Est enim quædam pœna inflicta, quædā contracta, quędam acta. Pœna inflicta simpliciter est passio, & non repugnans gratiæ, vt fames, sitis, & ægritudo. Pœna contracta est fomes, & concupiscentia, & hæc quidem passio est, & ideo pœna, sed tamen inclinat ad actionem malam: & ideo gratiæ repugnat, non quantum ad substantiam, sed quantum ad inclinationem. Pœna acta est sicut obduratio, & gratiæ expulsio, & hæc quidē pœna est, quia passio est: sed quia ex mala actione, siue ex peccato est, & illud concomitatur inseparabiliter, ideo opponitur gratiæ: & ita patet, quod nihilominus est pœna, & passio. Quamuis enim contingat per propriam actionem, nihilominus pœna est, sicut patet in scabioso, qui in scalpendo se delectat, sed postea sentit in carne ardorem.

QVÆSTIO II.

An obduratio sit à Deo.

Alex. Alens. 1. p. q. 29. Membro 4. & 5.
S. Thom. 1. Sent. dist. 40. q. 2. art. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 40. art. 3. q. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 40. q. vltima.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 40. q. vltima.

VTrum obduratio sit à Deo, siue sit effectus Dei reprobantis. Et quod sic videtur: Cuius vult miseretur, & quem vult indurat: sed idem est aliquid fieri Deo auctore, & Deo volente: si ergo obduratio est Deo volente, ergo & Deo auctore. Ad oppositum. Rom. 9. d

2. ITEM ibidem est Glossa: Obduratio est nolle misereri: aut ergo hic est prædicatio per causam, aut per inhærentiam, aut per essentiam. Non per inhærentiam vel essentiam, in Deo enim est voluntas non miserendi, nec tamen obduratio: ergo est dictum per causam: sed Deus nō vult misereri aliquorum vt præscitorum, vt dicit Aug. ergo ab ipso est eorum obduratio. De gratia, & lib. arb. tom. 7.

3. ITEM super illud Exodi. Ego indurabo cor eius, dicit Augustinus: Indurauit Deus Pharaonē iusto iudicio: ergo secundum hoc fuit iustum, Pharaonem indurari: sed omne iustum à summa iustitia procedit, quæ Deus est: ergo, &c.

4. ITEM ratione videtur, quia omne quod est aliquid, est à Deo, obduratio est aliquid: ergo secundum id quod est, est à Deo. Quod sit aliquid, patet: quia durū dicit naturalem potentiam: sed molle dicit impotentiam: ergo si durities est & in corporibus, & spiritibus, est aliquid quod habet Deum causam, patet, &c.

5. ITEM: Quicunque habet curam alicuius, si permittit eum malefacere, cum possit prohibere, vel perire cū possit adiuuare, non inconuenienter dicitur causa sui maleficii, vel peccati, siue mali. Vnde prælatus qui subditos non corrigit, causa dicitur malorum in subditis. Similiter qui habet vnde pascat fame morientem, & non pascit, causa est mortis eius, si ergo Deus potest prohibere vt affectus noster durescat, & potest pascere vt non deficiat, & non facit, videtur quod sibi sit ratio & causa indurationis attribuenda.

1. Post cont. 30.

6. ITEM Philosophus dat maximam: Si aliquid est causa alicuius, & oppositum est causa oppositi, vt si habere pulmonem est causa respirandi, non habere est causa non respirandi: sed velle misereri est causa gratificationis: ergo nolle misereri est causa obdurationis.

7. ITEM: Si aliquid per sui præsentiam causa est alicuius, per sui absentiam est causa oppositi, hæc alia maxima est Philosophi, ergo si Deus per sui præsentiam est causa mollificationis cordis, per sui absentiam est causa obdurationis.

Aristot. 2. Phy. cot. 30.

8. ITEM: Si aliqua duo sunt omnino similia, aut proprietas aliqua non inest vni quæ non inest alii, aut si inest, aliunde inest. Ponantur autem hic duo paruuli Iacob & Esau. Deus vnum obdurat vt Esau, alterum non obdurat vt Iacob: ergo cum sint similes omnino quo ad naturam, & quantum ad merita, aliunde venit obduratio: sed non est dare nisi à Deo, ergo, &c. Si tu dicas quod à diabolo. CONTRA: Esto quod diabolus nullo modo se intromittat, nihilominus iste obdurabitur.

9. ITEM omnis effectus siue positiuus, siue defectiuus habet causam proximam, & immediatam: quæro ergo quæ sit causa obdurationis proxima: aut enim culpa originalis, aut actualis, aut vsus liberi arbitrii, vel aliquod aliud. Non culpa originalis, quia tunc omnes obdurarentur. Similiter nec culpa actualis, quia tunc omnis actualiter peccans obduraretur. Nec vsus liberi arbitrii, quia obduratio, vt est connotatum reprobationis, est in paruulis in quibus non est vsus lib. arb. Restat ergo quod voluntas Dei sit causa, & hoc videtur, quia ea posita ponitur effectus. Si enim Deus non vult istius misereri, necesse est eum obdurari.

Fundamenta. Io. 6. d

CONTRA: Omnis qui venit ad me non eiiciam eum foras: ergo paratus est Deus omnes complecti: ergo defect⁹ illustrationis non venit ex parte Dei, sed ex parte nostra.

Apoc. 3. d

ITEM: Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis mihi aperuerit, introibo ad eum, &c. Sed si peregrinus volens hospitari non recumbit in domo, non est causa ex parte sui, sed solum ostiarii: ergo similiter & obdurationis non est causa, nisi qui non recipit Deum pulsantem.

Aug. in Io. Tract. 1. in fine to. 8.

ITEM Augustinus super illud: Lux in tenebris lucet, dicit: Sicut cæco posito in sole est præsens lux, & ipse absens est luci, sic in omni iniquo qui cæcus est corde, præsens est sapientia, & ipse est absens: si ergo bonum est simile, cum cæcitas, siue priuatio actus videndi non sit à sole, patet ꝙ nec obduratio est à Deo. Item Anselmus: Non ideo non habet homo gratiam, quia Deus non dat, sed quia homo non accipit: ergo non debet dici obduratio esse à Deo. Item ratione videtur, quia optimi est optima adducere: sed obduratio est pessimum inter omnia mala: ergo ipsam non efficit Deus qui est optimus. Item obduratio animæ reddit animam impotentem ad bonum: ergo est defectus, sed defectus aut non habet causam, aut si habet, habet causam deficientem: Deus autem nullius est causa deficiens: ergo obduratio nullo modo est à Deo.

CONCLVSIO.

Obduratio pro defectu, non est effectus Dei: sed prout ordinatur à retribuente diuina iustitia in mercedem culpæ, est à Deo.

RESP. ad arg. Dicendum quod obduratio inquantum pœna est, dicit animæ ineptitudinem, & ita dicit defectionem pœnalem: & pœna omnis inquantum talis, est iusta & ordinata: ideo dicit defectum ordinatum. Inquantum ergo defectus est, non habet causam nisi deficientem, hæc autem non est Deus, quia Deus nõ est causa deficiens, sed liberum arbitrium destitutum. Inquantum vero ordinatum habet causam merentem, scilicet ipsam culpam, & causam ordinantem, scilicet retribuentem diuinam iustitiam.

1. 2. 3 ILLÆ ergo tres auctoritates Apost. Aug. & Glossæ, & consimiles, quæ dicunt Deum obdurasse aliquem, intelliguntur quantum ad rationem ordinis, non quantum ad rationem defectus, quia per comparationem ad defectum solum comparatur in ratione permittentis, nõ efficientis. Et est exemplum: sicut si aliquis esset dignus fame perire, & alius posset eum pascere, & iusto iudicio nollet eum pascere, si quæreretur quæ fuit in isto causa mortis, responderetur quod defectus cibi, ille vero non diceretur occidisse, sed permisisse. Si rursus quęreretur, vtrũ iste iuste fecerit, diceretur quod sic, cum tamen nihil fecerit, quia ipsum non facere ordinatum fuit auctoritate eius ad merita illius, & per consequens ille ordinatus est in pœna sibi debita: per hunc modum est intelligendum in proposito.

4. AD illud ergo quod obiicitur, quod obduratio dicit positionem: dicendum quod in corporibus dicit positionem: quia per naturam suam nata sunt resistere: sed in spiritibus dicit defectum, quia de naturali aptitudine Spiritus debet esse habilis ad susceptionem influentiæ diuinæ. Vnde habilitas talis est potentiæ, & habitus: sed econtra, obduratio & ineptitudo est per modum præuisionis, & priuationis.

5. AD illud quod obiicitur quod qui permittit subditum perire, est causa, &c. dicendum quod verum est si tenetur, & debeat facere, sed si non tenetur, nec debet hoc facere, imo magis contrarium: nullatenus potest illi imputari periculum, sed iustitiæ, & ita est in Deo.

6. 7. AD illud quod obiicitur, quod si aliquid est causa alicuius, quod oppositum est causa oppositi, dicendum quod illud tenet in naturalibus & necessariis, sicut in habere pulmonem, & non habere, & respirare & non respirare, non autem habet locum in voluntariis, sicut dicit Anselmus. Causa autem quare iste habet gratiã, est, quia Deus dat. Causa quare non habet, est quia non accipit. Sed ista solutio non videtur competens, quoniam si maxima Philosophi bona est, necesse est quod teneat in omni materia. Et propterea est dicendum, quod ipse loquitur de causa proxima, & immediata, & quæ est tota causa non exigens aliam, & in omni tali tenet. Sed quamuis voluntas Dei sit causa efficiens gratificationis, tamen ad salutem concurrit liberum arbitrium vt consentiens. Quia ergo ista duo concurrunt, quodlibet horum potest causare defectum, & non causat diuina voluntas, quæ est liberalissima, sed causat liberum arbitrium: quod quamuis nõ possit neq; sufficiat efficere, potest tamen esse deficiens causa, quæ sufficiens est ad defectum effectus: in bonis enim facilius est destruere, quam construere.

8. AD illud quod obiicitur de absentia, dicẽdum quod cum absentia alicuius est malum, aut ille est causa suæ absentiæ, aut non. Si ille est causa suæ absentiæ, dicitur per consequens esse eius, quod incurritur ex absentia. Si autẽ ipse non est causa, imo quantum est de se semper paratus est præsens esse, tunc reuera nullo modo dicẽdus est causa, sed illud ratione cuius iuste se absentat, ideo vere nostrum peccatum, & non Deus: peccata enim nostra diuiserunt inter nos & Deum nostrum, & sunt quasi nubes densissimæ, auferentes nobis illustrationem gratiæ. Isa. 59. a

9. AD illud quod quęritur, quæ sit causa efficiens ratione cuius insit, dicendum quod causa meritoria est peccatum, siue originale, siue actuale. Causa vero deficiens, quę ponit defectum, est liberum arbitrium deficiens, & in defectu suo permanens, siue quia ipsum negligit, siue quia peccatis exigentibus, alius non succurrit. Quia vero duobus existentibus similibus potest alter habere subleuantem, alter non: ideo vnus obduratur ex se, alter vero subleuatur ab alio, & per hunc modum intelligendum est in Iacob, & Esau. Esau enim iacuit propria infirmitate: sed Iacob releuatus est aliena virtute.

* * *

DISTINCT. XLI.

QVOD SIT MERITVM OBDVRATIONIS, MISERICORDIÆ VERO NON: ET DE SCIENTIA, ET PRÆSCIENTIA.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritum non inuenimus, quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia euacuetur, si non gratis donetur, sed meritis reddatur. Miseretur itaque secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundũ iudicium, quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt sicut reprobatio Dei est nolle misereri, ita obduratio Dei sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantum quo sit melior non erogetur. Ex his aperte ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus, & quia misericordia nullum aduocat meritum, obduratio vero non est sine merito, sed habet nolle misereri. Et misericordiæ verbo hic accipitur prædestinatio, & præcipue prædestinationis effectus: obdurationis vero nõ ipsa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratiæ priuatio siue subtractio, quæ quodam modo est reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo effectu, qui est gratia apposita. Gratia enim quæ apponitur, effectus est prædestinationis. Cum ergo gratiæ quæ apponitur homini ad iustificationem, nulla sint merita, multominus & ipsius prædestinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobationis, qua ab æterno quosdam præsciuit futuros malos & damnandos, sicut elegit Iacob & reprobauit Esau, quod non fuit pro meritis eorum quæ tunc habebant, quia nulla habebant, quoniam nec ipsi existebant, nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Aug. lib. 1. ad Simplicianum in medio to. 4. Rom. 9. c

Mal. 1. a

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Augustinus, sed postea retractauit.

Lib. Retractationum 1. Cap. 23. habetur. Et to. 4. li. ad Simplicianum. Et in libro de prædestinatione Sanctorũ c. 3. sententiam explanat.

Opinati sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum præsciuit qui in eum crederet, & ei seruiret. Quod aliquando Augustinus se sensisse dicit in lib. Retract. vbi aperte ostendit quod si propter futura merita electus esset, iam non ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est à Deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus, ita dicens: Disputans ergo quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem, & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit, ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem: Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegit cui Spiritum sanctum daret, vt bona operando, etiam æternam vitam consequeretur. Ecce hic aperte dicit non propter opera eũ elegisse, sed propter fidem, qua eum præuidit crediturum. Sed quia & in fide meritum est, sicuti & in operibus, hoc retractauit dicens: Nondum diligentius quæsiueram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus: Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ fient: quæ vtique non ex gratia, si eam merita præcedant, procedit vt iam quod datur non secundum gratiam, sed secundum debitum reddatur potius meritis, quam donetur. Proinde quod continuo dixi: Dicit enim idem Apostolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus. Nusquam autem dictum est: Deus credit omnia in omnibus. Ac deinde subiunxi. Quod ergo credimus, nostrum est: quod vero bonum operamur, illius est qui credentibus dat Spiritum sanctum. Profecto non dicerem, si scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrumque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrumque datum est per spiritum fidei, & charitatis. Et quod paulo post dixi: Nostrum enim est credere & velle, illius autem dare credentibus, & volentibus facultatem bene operandi per Spiritum sanctum, per quem charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, verum est quidem, sed eadem regula, & vtrumque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrumque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis: ergo & meritum fidei de misericordia Dei venit. Non ergo propter fidem, vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam sanctificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, vt boni essent. Vnde Augustinus in libro de prædestinatione Sanctorum: Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed vt essemus tales per ipsam electionem gratiæ suæ, qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

Rom. 11. a
1. Cor. 12. d
Rom. 5. a
Cap. 19. in to. 7.

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus.

Quæst. 68. to. 4.
Aug. lib. 1. ad Simplicianum q. 2. in medio tom. 4.
Lib. 1. cap. 26. tom. 1.

His tamen aduersari videtur quod dicit Augustinus lib. 83. quæstionum: Cui vult, inquit, miseretur Deus, & quem vult indurat. Sed hæc voluntas Dei iniusta esse non potest. Venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatum vnam massam fecerunt: tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et item præcedit in alijs peccatoribus, quod digni sunt obtusione. Ecce hic videtur Augustinus dicere quod & ipsa Dei voluntas, qua alios elegit, alios reprobat, ex meritis proueniat: sed occultissimis, id est quod pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare, & quod pro meritis alijs apponitur gratia iustificationis, alijs non, vnde obtundun tur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi forte hoc dicatur intellexisse quod supra diximus eum retractasse. Nam ibidem quædam alia continue subdit, quæ in lib. Retract. aperte retractat: quod vtrumque legenti patebit. Vnde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiam mereatur: sed quia aliqui non adeo mali sunt, vt mereantur sibi gratiam non impartiri. Nullus enim Dei gratiam mereri potest, per quam iustificatur: potest tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abijciatur. Et quidem aliqui in tantum profundum iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alij vero ita viuunt, vt etsi non mereantur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli, & gratiã sibi subtrahi. Ideoque dixit in quibusdam peccatoribus præcedere quo digni sunt iustificatione, & in alijs quo digni sint obtusione. Sed hoc friuolum est.

Opinio quorundam falsa, de occultis Dei differentium carnaliter.

Multi vero de isto profundo quaerentes reddere rationem, atque secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt, dicentes quod animae sursum in caelo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis diriguntur, & dignis sibi quasi carceribus includuntur. Erunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundum, dicentes animas in caelo ante conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corporea terrena detrusas esse. Hoc autem respuit catholica fides propter euidentem Apostoli sententiam qua ait: Cum nondum nati essent, aut aliquid boni, vel mali egissent, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles erant, sed vt fierent. Ait enim Apostolus: Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem. Non ait, quia fidelis eram. Datur quidem fideli, sed data est etiam prius vt esset fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura merita quae praeuidet: veritate tamen rectissima, & a nostris sensibus remota.

Hoc refert Augustinus de Verbis Apostol. serm. 7. ad finem to. 10.

Rom. 9. c

Aug. lib. 1. Retract.

1. Cor. 7. e

Quaestio.

Sed quaeritur, Vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat, reprobasse quosdam, vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut praedestinatio est causa boni, neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum.

An ea quae semel scit & praescit, semper sciat & praesciat, & semper scierit vel praescierit.

Praeterea considerari oportet, vtrum ea omnia quae semel scit vel praescit Deus, semper scit & scierit, ac praesciat & praescierit: an olim scierit vel praescierit quod modo non scit vel praescit. De praescientia primo respondemus, dicentes, multa eum praescisse quae modo non praescit. Cum enim eius praescientia non sit nisi de futuris, ex quo illa quae futura erant, praesentia fiunt vel praetereunt, sub Dei praescientia esse desinunt, sub scientia vero semper sunt. Praesciuit ergo Deus omnia ab aeterno quae futura erant, neque praescire desinit, nisi cum futura esse desinunt. Neque cum praescire desinit aliqua quae ante praesciebat, minus ea nouit quam ante cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientiae Dei quod aliqua praescierit aliquando, quae modo non praesciat: sed ex ratione verbi quod est praescientia. Praescire enim est ante scire aliquid quam fiat. Ideoque non potest dici Deus praescire, nisi ea quae futura sunt.

An Deus semper sciat quae semel scit.

De scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus semper omnia quae aliquando scit. Omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita: Olim sciuit hunc hominem nasciturum qui natus est, modo non scit eum nasciturum, sciuit ergo aliquid, modo non scit. Item sciuit mundum esse creandum, modo non scit eum esse creandum, aliquid ergo sciuit quod modo non scit, & alia huiusmodi infinita dici possunt. Sed ad hoc dicimus: quod idem de natiuitate huius hominis, & mundi creatione, nunc etiam scit, quod sciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hanc scientiam eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc praeteritum est: ideo quae commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eandem diem modo per hoc aduerbium, cras, *designamus, dum adhuc futura est: modo per* hodie, *dum praesens est: modo per* heri, *dum praeterita est. Itaque antequam crearetur mundus, sciebat Deus hunc creandum: postquam creatus est, scit eum creatum. Nec est hoc scire diuersa, sed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum, nec tamen diuersa credimus nos & illi, sed eadem. * Tempora enim, vt ait Augustinus, variata sunt: & ideo verba sunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quae aliquando scit.*

* Aug. in sententia to. 9. Tract. 45. in Io. inter prin. & mediu.

DISTINCT. XLI.

Vtrum praedestinatio, & reprobatio sint ex meritis nostris.

Si autem quaerimus meritum obdurationis & misericordiae, &c.

Expositio textus.

SVPRA egit Magister de causalitate actiua praedestinationis, & reprobationis. In hac parte inquirit de causalitate passiua, vtrum scilicet praedestinatio & reprobatio habeant in nobis causam meritoriam? & hoc quidem principaliter intendit in ista distinctione, quae duas habet partes. In prima Magister inuestigat principale propositum. In secunda mouet quandam quaestioné quae ex praecedentibus habet ortum, scilicet vtrum Deus desinat aliquid scire, vel praescire. Ex cuius manifestatione patefacit diuinae scientiae interminabilitatem, ibi: *Praeterea considerari oportet.* Prima pars quatuor habet partes. In prima Magister determinat veritatem, ostendens quod reprobatio habet causam meritoriam quantum ad connotatú quod est obduratio: non sic praedestinatio quantum ad connotatú quod est gratificatio. In secunda vero Magister remouet quandam opinionem quae posset hominem ducere in errorem, ibi: *Opinati sunt tamen quidam.* In tertia remouet eius defensionem, ibi: *His tamen aduersari videtur*, &c. In quarta remouet praesumptuosam in hac quaestione inquisitionem, ostendens aliquos voletes reddere rationem de hoc profundo diuinae praedestinationis, lapsos esse in profundum erroris, ibi: *Multi vero de isto profundo quaerentes reddere rationem*, &c. Similiter secunda pars in qua determinat Magister quaestionem, vtrú Deus desinat aliquid scire, vel praescire, & similiter est quaestio, vtrum desinat aliquem praedestinare, partes habet duas. In prima determinat de praescientia quod contingit desinere aliquid praescire. In secúda vero determinat de sciétia, ibi: *De scientia autem aliter dicimus*, vbi dicit quod Deus nihil desinit scire: & in vtraque parte primo mouet quaestionem, secundo determinat.

Diuisio.

Opinati sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum praesciuit. Dub. I.

Videtur quod ista positio non sit opinio, sed haeresis manifesta, quia qui hoc ponit, ponit gratiam homini nó gratis, sed ex meritis dari á Deo, & iste est error pessimus, scilicet error Pelagii.

RESP. Dicendum quod hoc potest dicere causam meritoriam, vel rationem congruitatis. Si dicat causam meritoriam,

meritoriam, si quamuis prima fronte non dicat errorem, tamen ad ipsam sequitur error. Si vero dicat rationem congruitatis, sic non dicit errorem: sed tamen temeritatem quandam habet, quia occulto Dei profundo nititur reddere rationem: & ideo vtroque modo erat digna retractatione.

Reliquia per electionem gratiæ saluæ fient. Dub. II.

Quæritur hic de illo verbo Apostoli quod assumit Augustinus in qua habitudine construatur ille genitiuus, quia gratia nec videtur eligens, nec electa, & iterum gratia est solum ex tempore: ergo & electio.

RESP. Dicendum quod si intelligatur de electione temporali, tunc electio gratiæ dicitur, quia fit per gratiã. Si autem de æterna, sic dicitur electio, non vt gratia dicat habitum, sed vt construatur sicut genitiuus ex vi declarationis essentiæ, vnde dicitur electio gratiæ, id est, gratuita, quæ merita non considerat. Et si obiicitur quod vnus genitiuus non construitur ex illa vi, dicẽdum quod verum est nisi habeat virtutem duorum. Vnde bene dicitur vir sanguinis, & homo auctoritatis, similiter electio gratiæ, id est, gratuitæ bonitatis.

Præcedit ergo aliquid in peccatoribus quo, quamuis non sunt iustificati, digni efficiantur iustificatione. Dub. III.

Videtur falsum dicere, quia peccator ante iustificationem manet in peccato, & quamdiu est in peccato est indignus pane quo vescitur, sicut dicit auctoritas, vt etiam ipsa vita, vtputa Dei inimicus: ergo, &c.

RESP. Dicendum quod verbum illud Augustini retractatum est, & retractatum intelligitur in præfata retractatione, quæ ponitur in præcedenti capitulo. Aut dignitas ibi tantum valet quantum congruitas solum, & multæ possunt esse congruitates in peccatoribus ad gratiam gratum facientem, per multiplicem gratiam gratis datam.

Neque præscire desinit, &c. Dub. IV.

Innuit Magister quod Deus præscire futura desinit, cũ futura esse desinant. Contra: Videtur falsum dicere, quia præscientia dicit quid æternum: sed nullum æternum desinit esse: ergo nec præsciens desinit præscire. ITEM: Richardus dicit quod quatuor sunt combinationes: quia quoddam est quod habet principium & finem: quoddã quod caret principio & fine: quoddam quod habet principium, & non finem, vt anima: quartum quod habet finem, & non principium, est impossibile. Quod enim caret principio, non habet esse aliunde: quod autem tale est, seipso est: si ergo est omnino immutabile, ergo nõ potest desinere: si ergo præscire caret principio, necesse est quod careat fine.

RESP. Dicendum quòd absque dubio Magister bene dicit quod Deus desinit aliqua præscire cum fiunt præsentia: si enim præsciebantur, quia futura, & iã desinunt esse futura, constans est quòd desinunt præsciri, non ratione eius quod est scire, sed ratione præpositionis.

AD illud ergo quod objicitur de æterno, dicendum quòd aliquod nomen, pure æternum importat: aliquod vero nomen importat æternum connotando temporale. Hoc nomen, *Deus*, pure æternum importat: sed hoc vocabulum, *præscire*, dicit æternum connotando temporale. Secundum hoc, notandum, quòd quædam connotant temporale, vt ens in actu. Et quia tale tẽporale esse potest, & desinere potest, ideo tales actus circa Deum dicuntur habere initium, & terminum, vt puta si dicatur: Deus cõseruat hanc rem, conseruare dicit essentiam connotando actu effectum: ideo incipit, & definit cõseruare. Quædam connotant temporale, vt non ens actu, ens tamen in potentia siue futurum: & quoniam temporale non potest incipere esse non ens, siue esse futurum antequam sit: sed potest desinere esse non ens, cum incipit esse ens, & desinere esse futurum cum incipit esse præsens: hinc est quòd præscientia Dei respectu creati dicitur desinere, sed numquam incipere, & desinit ratione temporalis non desinentis, sed incipiẽtis. Et ex hoc patet illud Richardi, quia cum dicitur: Deus desinit præscire, non significatur quòd aliquod ens desinat, sed solum quòd aliquid incipiat, & sic patet illud.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam præsentis distinctionis duo principaliter quærũtur. Primo quæritur de prædestinationis causalitate. Secundo de diuinæ scientiæ sempiternitate, siue interminabilitate. Quantum ad primum quæruntur duo. Primo quæritur vtrum prædestinatio, vel reprobatio in nobis habeat causam meritoriam. Secundo vtrum habeat in Deo rationem motiuam.

QVÆSTIO I.

An prædestinatio, vel reprobatio habeant in nobis causam meritoriam.

Alexand. Alensis 1.p.q.28. Memb.3.art.1.
S. Tho. 1.p.q.23. art. 5.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist.41.q.2.art.1.
Rich.1.Sent.dist.41.art.2.q.1.
Steph. Brulef. 1.Sent.dist.41.q.1.
Petrus de Tarantas. 1.Sent.dist.41.q.3.
Gab.Biel 1.Sent.dist.41.q.vnica.

QVod autem habeant in nobis causam meritoriam, ostenditur sic: Primo de reprobatione, super illud: Esau odio habui. Glossa: Esau, subtracta gratia, per iustitiam est reprobatus: sed iustitia respicit merita: ergo reprobatio est ex meritis. *Ad oppositum. Rom. 9.c*

2. ITEM: Per reprobationem non dicuntur nisi ista tria, scilicet odium æternum, obduratio temporalis, & damnatio finalis: sed omnia ista habent in nobis meritũ, quia Deus neminem odit nisi propter demerita: nec obdurat, nec damnat: ergo, &c.

3. ITEM voluntate antecedente vult Deus omnes homines saluos fieri: si ergo aliquem reprobat, hoc est volũtate consequente, neminem enim de se creat ad supplicium: sed voluntas consequens est consequens ex nostra causa: sed non ex alia causa quam meriti: ergo, &c.

4. ITEM de prædestinatione similiter ostenditur. Gregorius dicit & Augustinus quod prædestinatio iuuatur Sanctorum orationibus: Sed plus valet vnicuique fides sua quam fides aliena: ergo merito suo, & alieno potest quis impetrare, quod sit prædestinatus.

5. ITEM nullus est prædestinatus nisi finaliter in gratia perseuerans, & econtra: sunt ergo conuertibilia: sed aliquis potest mereri finalem perseuerantiam: ergo potest mereri quod sit prædestinatus.

6. ITEM quod potest in maius, potest in minus, vel æquale pari ratione: sed homo potest mereri habere Deum quod est maximum inter omnia, potest etiam mereri salutem quod est æquale ei quod est esse prædestinatum: ergo, &c.

SED contra: Omne meritum antecedit illud cuius est meritum, quia disponit ad illud: sed prædestinatio, & reprobatio præcedunt nostrum esse: ergo non cadunt sub nostro merito. *Fundamenta.*

ITEM omne meritum aliquo modo est causa eius quod meretur: sed prędestinatio, & reprobatio sunt æterna, merita vero sunt temporalia: ergo temporale est causa æterni: quod est impossibile.

ITEM specialiter de prædestinatione videtur: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. *Ad Titum cap.3.b.*

ITEM gratia est effectus prædestinationis: sed prima gratia antecedit omne meritum, & est causa omnis meriti: ergo non cadit sub merito, & eo ipso gratia est, quia sine meritis datur: ergo nec prædestinatio.

CONCLV

CONCLVSIO.

Prædestinatio respectu æterni propositi non habet causam meritoriam, respectu vero gratiæ habet secundum quid: reprobatio similiter pro odio æterno non habet causam, pro temporali vero obduratione habet causam demeritoriam.

RESP ad Arg. Ad hoc intelligendum, notandum quod in prædestinatione tria intelliguntur. Primum est propositum æternum. Secundum est temporalis gratificatio. Tertium vero æterna glorificatio. Similiter in reprobatione intelliguntur tria, scilicet æternum odium, temporalis obduratio, & æterna damnatio. Quantum ad primum, & vltimum similiter est iudicandum: nam vltima, scilicet pœna, & gloria simpliciter cadunt sub merito. Primum vero scilicet propositum æternum, eo ipso quo æternum est, meritum habere non potest. Quantum vero ad medium quod est gratificatio & obduratio, differenter est iudicandum. Nam obduratio simpliciter cadit sub demerito, siue sub malo merito: Gratificatio vero nec simpliciter sub merito, nec simpliciter extra. Est enim meritum congrui, digni, & condigni. Meritum congrui est, quando peccator facit quod in se est, & pro se. Meritum digni, quando iustus facit pro alio. Meritum condigni, quando iustus operatur pro se ipso, quia ad hoc ordinatur gratia de condigno. Gratia autem alteri promerenda non est omnino ex condigno, quia peccator omni bono est indignus. Nec solum ex cõgruo, quia iustus dignus est exaudiri. Gratificatio ergo sub merito congrui potest cadere quo ad ipsum gratificandum: sub merito digni, quantum ad alium virum sanctum: sub merito condigni, quantum ad neutrum, & hoc proprie loquendo est meritum. Respondendum est ergo ad quæstionem cum quæritur, vtrum prædestinatio, & reprobatio cadant sub merito, quod simpliciter loquendo quantum ad principale significatum, neutra cadit sub merito: quantum vero ad connotatum, reprobatio cadit sub merito simpliciter, prædestinatio vero secundum quid. Concedendæ sunt ergo rationes probantes quod prædestinatio nõ cadit sub merito. Similiter quod nec reprobatio.

S. Thom. 1. par. q. 23. art. 5.

1. AD illud quod primo obiicitur de Glossa: quod Esau per iustitiam reprobatus est, dicendum quod ibi accipitur reprobatio pro connotato: quod est obduratio.

2. AD illud quod obiicitur quod odium æternum cadit sub merito, dicendum quod odium æternum duo dicit, & principale significatum, & connotatum, quia neminem odit Deus quantum ad affectum, sed solum quantum ad effectum. Et primum non est ex meritis, sed secundum: quod patet si resoluatur, quia odium est propositum puniendi, propositum autem nullus meretur, sed pœnam.

3. AD illud quod obiicitur quod neminem reprobat voluntate consequente, dicendum quod voluntas consequens non dicitur, quia consequatur merita nostra ratione voluntatis, sed solum ratione voliti: Vult enim aliquid Deus quod nos meruimus, & ideo quia volitum est connotatum, patet, &c.

4. AD illud quod obiicitur de prædestinatione quod iuuatur orationibus Sanctorum, dicendum quod illud intelligitur ratione connotati quod est gratia quam sancti viri possunt aliis suis orationibus impetrare: nõ tamen sequitur quod homo possit impetrare sibi, quia ad hoc quod impetret, necesse est quod sit dignus mereri, & hoc non est nisi per gratiam.

5. AD illud quod obiicitur quod idem est esse prædestinatum, & in gratia finaliter perseuerare, dicendum quod non est idem, sed conuertibile. sed illud non sequitur quod si aliquis possit mereri vnum conuertibilium quod possit & reliquum, sicut non sequitur, si aliquid est causa vnius conuertibilium quod sit causa alterius, illud manifestum est.

6. AD illud quod obiicitur: Quod potest in maius potest in minus: dicendum quod verum est si æqualiter ordinatur ad vtrumque. Nam si habet ordinationem ad maius, & non habet ordinationem ad minus; quamuis possit in maius, non tamen sequitur quòd in minus: similiter in proposito, gratia enim ordinatur ad merendum Deum, vt glorificantem, non vt prædestinantem, similiter ad gloriam, non ad primam gratiam.

QVÆSTIO II.

An prædestinatio & reprobatio habeat in Deo causam motiuam.

Alex. Alens. 1. p. q. 28. Memb. 3. art. 5.
S. Tho. 1. Sent. d. 41. q. 1. art. 3.
Et de Verit. q. 6. art. 2.
Scot. 1. Sent. dist. 41. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 40. p. 1. q. 2.
Richard. 1. Sent. d. 41. ar. 2. q. 2.
Durandus 1. Sent. d. 41. q. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 4[1]. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 41. q. 4.

VTrum prædestinatio, & reprobatio habeant in Deo rationem motiuam. Et quod sic videtur per Canonem. Dixit Dominus: Num celare potero Abraam quod gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam, & præcepturus domui suæ vt custodiat pactum meum? Dominus ergo voluit reuelare ipsi Abraę propter considerationem bonorum futurorũ: ergo cum illa ab æterno prouideat, pari ratione prędestinat ex præscientia bonorum futurorum. Fundamenta. Gen. 18.

ITEM Ambrosius super epistolam ad Romanos: Dabo gratiam ei quem sciuero toto corde ad me post errorem reuersurum, loquitur in persona Domini, ergo ratio quare Dominus proponit dare gratiam, est quia aliquod futurum præuidit in homine. In c. 9. to. 3.

ITEM ratione ostenditur, quia omnis voluntas eo ipso quod voluntas, est rationalis: ergo si hoc perfectionis est in voluntate quod sit ex ratione, hoc maxime reperitur in voluntate diuina: ergo cum prædestinatio dicat diuinum propositum, erit ex ratione.

ITEM omnis sapienter eligens eligit illos in famulos in quibus videt meliores mores præteritos, & similiter quos nouit fideliores fuisse, & si posset futura cognoscere, multo fortius eligeret, & respueret ꝑpter præuisionem bonorum futurorum, & malorum, quàm præteritorum. Si ergo Deus est sapientissime eligens: ergo rationem eligendi siue reprobandi accipit à præuisione, siue à præscientia.

ITEM: Nullus sapientem eligens, præeligit omnino indistãtia seu indifferẽtia, maxime si possit accipere omnia æque congrúe: sed Deus præfert vnum alteri in electione: ergo, &c.

ITEM: Si diuinum propositum, siue prædestinatio solum haberet rationem, voluntatem Dei, & non aliam, tunc ergo videtur parcitas in diuina volũtate: si enim vellet omnes saluare, omnes saluarentur, & non est alia ratio nisi quia non vult: ergo voluntas eius non est liberalissima, nec optima.

ITEM: Si non esset alia ratio quàm voluntas, ergo cum Deus reprobando proponit damnare, si sine omni ratione sola voluntate vellet damnare aliquem, ergo videtur crudelissimus, eo quod fecisset homines ad supplicium.

ITEM: Si sola voluntate prædestinat, & reprobat non præcognita ratione: videtur ergo secundum quod sit acceptor personarum: quod est contra illud quod dicitur: In veritate comperi quod non est acceptor personarum Deus. Act. 10. f

1. SED CONTRA: Miserebor, cui miserebor, & clemens ero super quem placuerit mihi: ergo ratio prima & potissima diuinæ misericordiæ, & prædestinationis, est Dei beneplacitum, & voluntas. Ad oppositum. Exo. 33. f

Matt.11.d. 2. ITEM in Matthæo dicit Filius: Reuelasti ea paruulis, & abscondisti hæc à sapientibus: ita Pater quoniam sic placitum fuit ante te: ergo si Filius reddit optimam rationem, solum diuinum beneplacitum est ratio.

Rom.9.T. 3. ITEM Apostolus super hac quæstione dicit: Nunquid non habet figulus potestatem de eadem massa facere alia quidem vasa in honorem, alia in contumeliam? Si enim quæreretur ab artifice, quare de vna parte massæ facit vasa pulchra, & ex alia vilia, cum æque sit bona tota massa, nõ est alia ratio, nisi quia placet: ita enim bene faceret, si faceret econuerso: ergo, &c.

Cap.19. to.7. 4. ITEM August. de prædestinatione Sanctorum: Non quia tales nos futuros sciuit, ideo elegit: sed vt tales essemus.

5. ITEM ratione videtur, quia voluntas Dei est causa causarum: ergo ibi est status: sed vbi est status, non est vltra quærere rationem: ergo, &c. Quod sit ibi status, patet. Quod etiam status non patiatur quærere rationem, videtur, quia quotiens causam, vel rationem quærimus, quærimus eam vt distantem: si enim omnino essent idem causa & cuius est ratio, statim illo viso videretur causa, & non quæreretur: sed non est status nisi in summe simplici, & ita nulla distantia: ergo nec ratio, nec quæstio.

6. ITEM: Si Deus prædestinat istum propter præuisionem, aut ergo bonorum, aut malorum, aut indifferentiũ. Non propter præuisionem indifferentium, & malorum: ergo propter præuisionem bonorum: sed bona nulla futura sunt in isto, nisi quæ Deus sua voluntate facturus est: ergo præuisio est propter voluntatem, & non econuerso.

7. ITEM: Si quis quæreret, cum potuerit Deus producere vnum alium mundum similem huic, quare magis istum quam illum, nulla esset quæstio: quia hoc solum fuit, quia voluit: ergo pari ratione nulla est causa quare prædestinat, & reprobat, nisi quia vult.

CONCLVSIO.

Prædestinatio, atque reprobatio quantum ad rationem voliti & ordinationem ad voluntatem diuinam, non habent causam meritoriam: habent autem causam congruentiæ bona & mala opera in generali: quid vero sit causa in speciali, est ignotum.

RESP. AD ARG. Dicendum quod cum quæritur, vtrum æternum Dei propositum, siue electio, vel reprobatio in Deo motiuam rationem habeat, hoc non intelligitur quantum ad voluntatem diuinam, vel eius actum qui Deus est: sed quantum ad ordinationem voliti ad eius voluntatem. Et si quæratur ratio causalis, vel meritoria, respondetur quod dari non possit. Si autem quæratur ratio congruitatis, & decentiæ: respondent quidam quod ipsa Dei voluntas sibiipsi est ratio, nec est alia ratio quare istum elegit, nisi quia placet: & hæc est sufficiens per omnem modum, quia est causa causarum, & ratio rationum: & eo ipso quod placet, ideo rectum est propter summam ipsius voluntatis rectitudinem, quia non tantum est recta, sed etiam regula. Sed cauendum est, ne, dum voluntatem Dei magnificare volumus, potius voluntati eius derogemus. Si enim non esset alia ratio, quare Deus istum elegit, & illum non, nisi quia placet, certe iam non occulta dicerentur diuina iudicia, sed manifesta, cum quilibet hanc rationem capiat, nec dicerentur mirabilia; sed potius voluntaria. Et propter hoc est dicendum quod propositum illud æternum, sicut dicit Augustinus, & habetur in littera, & voluntas illa est rationabilissima, & rationem habet, & sicut ab æterno fuit, ab æterno rationem habuit, non aliam propter essentiam, sed propter connotatum. Quid autem sit illud in electione hominum, vel reprobatione, nobis non est omnino notum, nec omnino ignotum. Propter hoc notandum quod quædam sunt opera, quæ exeunt à voluntate diuina cum alio ad hoc ordinato ordine necessitatis, siue necessitatem sumamus in causando, siue in merendo, vel disponendo, vt pluere, & remunerare, siue damnare, & saluare, & respectu talium diuina voluntas habet rationem in generali, & speciali. Vnde si quæratur, quare Deus vult pluere, respondetur, propter nostram vtilitatem. Similiter habet rationem in speciali, vt si quæratur, quare vult Deus pluere in hieme, non in æstate: tunc respondetur, quia vapores aquosi magis in hieme abundant, quàm in æstate. Similiter si quæratur, quare magis voluit saluare Petrum, quam Iudam: Respondetur quod iste habuit bona merita, ille vero mala. Quædam autem sunt opera, quæ sunt à diuina voluntate cum alio ad hoc ordinato ordine congruitatis, sicut est nostra gratificatio, vel iustificatio, quæ est à diuina volũtate cum operatione, & præparatione lib. arb. & hoc, quia qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Et hoc dictum est secundum congruentiam. Adiutores enim Dei sumus. Attamen Deus sine præparatione, & cooperatione iustificat, vt patet de sanctificatis in vtero, & vt dicunt de Paulo, & respectu talium operum habet rationem voluntatis in generali, & habet in speciali: sed in generali certam, in speciali occultam. Si enim quæritur, quare Deus vult iustificare: Respondetur ad misericordiæ suæ ostensionem. Et si quæritur, quare non vult omnes homines iustificare voluntate beneplaciti, dicendum quod hoc est propter iustitiæ suæ ostensionem. Vnde Augustinus de Ciuitate Dei: Si remanerent omnes in pœnis iustæ damnationis, non appareret misericors gratia redimentis. Rursus: Si omnes transferrentur de tenebris ad lucem, in nullo appareret seueritas vltionis: in qua propterea multo plures quam in illa sunt, vt sic appareret quid omnibus debebatur. Si quæratur in speciali, quare magis vult iustificare vnum quam alium duobus similibus demonstratis: quia multæ possunt esse rationes congruentiæ: ideo non est certitudo à parte rei. Et ideo cum cognitio nostra pendeat à certitudine rei, nullus certam potest inuenire rationem, nisi habeat per reuelationem illius cui dubia sunt certa. Et quia non fuit nobis expediens ad salutem ista cognitio, sed vtilior fuit ignorantia propter humilitatem: ideo Deus noluit reuelare, & Apostolus non fuit ausus inquirere: sed ostendit defectum nostræ intelligentiæ cũ exclamauit: O altitudo diuitiarũ sapientiæ, & scientiæ Dei, quã incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius, &c.

Aug. de verbis Apost. ser. 15. to. 10.

Lib. 1. Cap. 12. to. 5. In Ench. c. 99. in fine to. 3.

Rom. 11. d.

Lib. 1. Retract. ca. 23. to. 1.

1. AD illud ergo quod quæritur, vtrum prædestinatio habeat rationem. Dicendum quod habet in generali, similiter in speciali, & hæc ratio nota est diuinæ præscientiæ, non nobis ratione prædicta.

2. 3. AD illud quod obiicitur de sacra scriptura quod assignat beneplacitum pro ratione, dicendum quod quamuis assignet pro ratione, & aliam non exprimat, non tamen est ideo concludendum quod non sit alia: quia non sunt omnia scripta, sed nobis vtilia. Vtile autem fuit scire quod diuinum beneplacitum est causa, & ratio, vt discamus eum timere, & nihil meritorum nobis attribuere.

4. 5. AD illud quod obiicitur quod non elegit, quia præuidit tales, dicendum quod Augustinus negat secundum quod hoc quod est, quia dicit causam non secundum quod dicit rationem, quia quamuis diuina voluntas possit habere rationem, ex qua dicitur congruenter operari: tamen non causam, siue rationem causalem: cum sit causa causarum & maxime respectu voliti: quod quidem est ex mera Dei liberalitate, vt pote est gratia iustificans impium: & per hoc patet sequens de statu.

6. AD illud quod quæritur, propter quorum præuisionem, dicendum quod potest esse propter præuisionẽ bonorum, vt aliquo modo sunt à libero arbitrio: propter quorum tamen præuisionem nec scio determinare, nec volo quærere, nec est ratio nisi congruitatis. Vnde & alia potest esse, quam hæc.

7. AD illud quod obiicitur de mundi creatione, dicendum quod non est simile de mundi creatione, quia mundi creatio à diuina voluntate, & beneplacito est tamquam à tota causa. Et rursus per creationem non præsupponitur aliquid. Rationes vero ad oppositum probant quod diuina voluntas rationabiliter facit, siue quod habet ra-

bet rationem congruitatis ratione voliti. Et quia hoc verum est, ideo concedendæ sunt. Et quamuis aliquæ earum possint habere calumniam, tamen conclusio principalis non habet calumniam. Nam Augustinus dicit hoc in libro Retract. post omnes retractationes quod proponit, & eligit, & reprobat veritate certissima, & à nostris sensibus remotissima. Et quia à sensibus nostris est remotissima: ideo nullus debet ipsam inquirere, quia in hac vita non possumus inuenire. Et ideo in nostræ intelligentię insufficientiã, sermo de prædestinatione claudendus est, vt obstruatur omne os, & subditus fiat omnis mundus Deo, cuius iudicia non sunt scrutabilia, sed formidolosa, silentio veneranda.

Aug. libr. 1. ad Simplic. q. 2. in medio. to. 4.

A

ARTICVLVS II.

Consequenter quantum ad secundum articulũ quęritur de secundo, scilicet interminabilitate diuinæ cognitionis. Et circa hoc quęruntur duo Primo, quia dubium habet per comparationem ad complexa, quęritur, vtrum Deus cognoscat res per modum complexionis. Secũdo quæritur, vtrum enunciabilia, siue quæ Deus semel cognoscit, semper cognoscat.

QVÆSTIO I.

An Deus cognoscat res per modum complexionis.

Alex. Alens. 1. p. q. 23. Memb. 3. art. 1.
S. Tho. 1. p. q. 14. art. 9.
Et 1. Sent. d. 38. q. 1. art. 4.
Et de Verit. q. 2. art. 8.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 38. p. 2. q. 1.
Richard. 1. Sent. d. 41. ar. 3. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 41. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 41. q. 7.

Fundamenta.

Qvod cognoscat Deus per modum complexionis ostenditur sic. Eamdem rem quam cognoscit sensus, cognoscit intellectus: sed sensus per modum incomplexionis, intellectus vero per modum complexionis: sed intellectus est potentior in cognoscendo quam sensus: ergo cognoscere per modum complexionis, est maioris potentiæ: sed omne tale est Deo attribuendum ergo, &c.

Arist. de sen. & sen.

Item: Differenter significatur res per vocem incomplexam, & per complexionem, quia per vocem incomplexam quantum ad esse simpliciter: sed per orationem quantum ad esse tale, vel tale: sed Deus non tantum cognoscit res quantum ad esse simpliciter, sed etiam quantum ad esse tale, vel tale: ergo cognoscit secundum complexionem.

Item: Ordo vnius rei ad alteram cui coniungitur in re, facit compositionem in cognitione, vel in sermone complexionem: sed Deus non tantũ intelligit in se rem ipsam: sed etiam in ordine ad rem aliam cui vnitur: ergo non solum per modum simplicem, sed compositionis.

Item Deus intelligit nostrum intelligere, & nostrum dicere: sed nos dicimus, & intelligimus rem per modum complexionis: ergo Deus hoc modo intelligit.

Ad oppositum.

1. Sed contra per Dionysium de Diuin. nomin. Cognoscit Deus omnia immaterialiter materialia: impartite partita: vniformiter multa: immutabiliter mutabilia: ergo si partita cognoscit impartite: ergo composita per modum simplicem: sed modus simplicitatis & complexionis opponuntur: ergo non cognoscit per modum complexionis.

Cap. 7. post medium.

2. Item cum intellectus cognoscat per modum cõplexionis, aut modus ille est in re, aut in intellectu. Nõ in re, quia cum sensus apprehendat eãdem rem, apprehenderet eam per modum complexionis: ergo est in intellectu: sed omnis talis intellectus in quo est complexio realiter est complexus, & cõpositus: sed diuinus intellectus non est huiusmodi: ergo, &c.

3. Item si cognoscit res per modum complexionis, cum modus diuinæ cognitionis sit ei coæternus, ab æterno cognouit per modum complexionis: ergo complexio fuit ab æterno: sed multa intellexit, ergo multæ sunt complexiones ab æterno: ergo veræ, vel falsæ. Si verę: ergo plura sunt vera ab æterno: si falsæ: ergo plura sunt falsa ab æterno.

4. Item si cognoscit per modum complexionis, cum eadem res modo vere significetur sub ratione futuritionis, modo sub ratione præteritionis, modo ratione præsentialitatis: ergo his omnibus modis Deus cognoscit.

Sed contra: Omnia cognoscit, vt præsentia. Vnde dicitur: Vnus dies apud Deum sicut mille anni, &c. ergo non cognoscit omnibus his modis. *2. Pet. vlt. b.*

B

CONCLVSIO.

Cognitio diuina rerum, non est per modum complexionis prout complexio cadit in intellectu: sed bene res complexas in se, vel complexas per intellectum nostrum cognoscit.

Resp. ad arg. Dicendum quod cognoscere res per modum complexionis potest intelligi tripliciter. Aut enim modus complexionis cadit circa rem, & sic est sensus: Deus cognoscit res existere, vel se habere per modum complexionis, siue compositionis. Et hoc est verum: cognoscit enim res esse sicut sunt. Alio modo, vt modus complexionis cadat circa rem, vt ex expressa per intellectum nostrum, & tunc est sensus, quod Deus cognoscit res non tantum vt sunt, sed etiam vt intellectus exprimit: C cognoscit enim res, & voces, siue intellectus illas significantes. Et hoc verum est. Tertio modo potest intelligi, vt modus complexionis cadat circa intellectum diuinum. Et hoc modo falsum est: hoc enim spectat ad intellectũ, qui intelligit multa, & per multa, quæ oportet complecti: Deus autem multa intelligit vno, & ita simplici modo, nec magis est simplex intellectus eius intelligendo vnum, quã multa. Vnde intelligere multa per modũ complexionis, nec est omnino virtutis, nec omnino imperfectionis, & ideo non ponitur nec in cognitione infima, vt sensitiua: nec in cognitione suprema, vt in diuina: & fortassis nõ etiã est in cognitione suprema ipsius animæ quæ dicitur intellectiua, prout est in suo summo: cognoscit. n. per modum simplicis aspectus. Rationes probantes quod D cognoscit per modum complexionis, procedunt secundũ primam, & secundam viam; ideo verum cõcludunt pręter primum, quod iam solutum est.

2. Ad illud quod obiicitur quod complexio venit ab intellectu, dicendum quod complexio dupliciter potest comparari ad intellectum: aut sicut ad causam, aut sicut ad subiectum Si ad subiectum in quo, & quod informat, & denominat, sic comparatur ad intellectum humanum à quo est complexio, qui etiam complectitur. Si ad causam, sic comparatur ad intellectum diuinum. Nam intellectus diuinus cognoscit complexione non circa se, sed circa nostrum intelligere: quoniam complexio non est ab intellectu nostro, nisi cooperante diuino in intelligendo.

3. Ad illud quod obiicitur quod si cognoscit res per modum complexionis quod tunc complexiones sunt æternæ, dicendum quod ex primo, vel secundo sensu non E sequitur quod complexiones sint æternæ, quia non est complexio circa Deum; sed bene sequitur quod veritas significata per aliquam complexionem est æterna, sicut veritas huius, mundum esse futurũ: tamen propositio, & complexio est ab intellectu nostro intelligente illam veritatẽ æternã. Vnde sicut vox tẽporalis significat rẽ æternã, vt hoc nomen, *Deus*, non tamen sequitur, ꝙ sit ęterna: sic multa enunciabilia significant veritatem æternam, nec tamen sunt æterna.

4. Ad illud quod obiicitur quod tunc cognoscit res sub ratione futuritionis, & præteritionis, dicendum sicut tactum est, quod modus diuinæ cognitionis potest accipi, vel secundum se, vel à parte cogniti. Si à parte cogniti, sic dico

dico quod omnino cognoſcit rem eſſe, & ita mutabiliter eſſe, & ita compoſito modo eſſe ſicut eſt, & ita de omnibus: & ſic cognoſcit rem præteritam eſſe præteritam, & futuram eſſe futuram, & non præteritā eſſe præſentē. Poteſt iterum accipi à parte ſui: & ſic cum cognitio Dei ſit omnino ſimplex, omnino præſens, omnia cognoſcit per modum ſimplicitatis, & per modum præſentialitatis. Vnde quod dicit: omnia ſunt præſentia apud Deum: hoc dictum eſt quantum ad cognitionem, in qua nulla cadit ſucceſſio: ideo nec nouum, nec vetus, nec præteritum, nec futurum: in actu autem cognitionis angelicæ, & humanæ cadit ſucceſſio: & ideo præteritum, & futurum. Et præterea non ita dicuntur omnia præſentia animæ cognoſcenti, ſicut Deo: & hoc manifeſtum eſt, quia *nunc æternitatis* quod eſt ſemper præſens, complectitur omnia temporalia; & ideo patet quo modo ſit intelligendum.

QVÆSTIO II.

An enunciabilia quæ ſemel Deus cognoſcit, ſemper cognoſcat.

Alex. Aler. ſ. 1. p. q. 23. Membro 3. art. 5.
S. Tho. 1. p. q. 14 art. 14.
Et 1. Sent. diſt. 38. q. 1. art. 5.
Et diſt. 41. q. 1. art. 5.
Et de Verit. q. 2. art. 7.
Ægid. Rom. 1. Sent. diſt. 38. p. 2. q. 2.
Et diſt. 41 p. 2. q. vnica.
Richardus 1. Sent. diſt. 38. q. 4.
Thom. Arg. 1. Sent. diſt. 38. q. 1. art. 2.
Greg. Arim. 1. Sent diſt. 43. q. 1.
Franciſcus de Mayr. 1. Sent. diſt. 39. q. 1. art. 3. & 4.
Steph. Bruleſ. 1. Sent. diſt. 41. q. 4.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. diſt. 38. q. 4.

Ad oppoſitum.

VTRVM enunciabilia, ſiue complexa quæ Deus ſemel cognoſcit, ſemper cognoſcat, vel ſciat. Et quod ſic videtur: quia Deus non cognoſcit enunciabile niſi ratione veritatis: ſed veritas enunciabilis, quæ ſemel fuit, ſemper fuit, & eſt, & erit: ergo enunciabile quod ſemel cognoſcit, ſemper cognoſcit. Probatio mediæ: Omnis veritas complexi fundatur ſuper rem complexam: ſed eadem res primo eſt futura, poſtea præſens, deinde præterita, & vna & eadem: ergo vna & eadem veritas eſt in ea ſecundum omnes hos modos: ſed neceſſe eſt, quod ſit ſemper ſub aliquo horum modorum: ergo, &c.

2. ITEM hoc ipſum videtur alia ratione, quia quæcumque ſcit Deus, ſcit immutabiliter: alioquin, cum ſcire Dei ſit ſuum eſſe, ſi mutaretur ſuum ſcire, & eſſe, quod eſt impoſſibile: ſed omne quod habet immutabilitatem, habet ſempiternitatem, quia ſi deſinit, mutatur: ergo quod Deus ſemel cognoſcit, ſemper cognoſcit.

3. ITEM quod ſcriptum eſt in illo libro, deleri non poteſt; ſed Deus cognoſcit non aſpiciendo extra, ſed legēdo in libro ſuæ præſcientiæ: ergo quod ſemel cognoſcit, ſemper cognoſcit. Præterea patet, quia ſuper illud Exodi; Aut dele me de libro tuo, &c. Gloſſa. Securus hoc dicit, quia non delebitur. Et idem dicit ſuper Pſalmos. (Exo. 32. g.)

4. ITEM quod deſinit, vel perditur aliquo deſinente, de neceſſitate pendet ex illo, ſed diuina cognitio non dependet ex veritate creanda: ergo quamuis enūciabile deſinat eſſe verum, tamen Deus non deſinit illud ſcire: & ſi hoc: ergo quod ſemel ſcit, & ſemper.

Fundamenta.

SED CONTRA: Sicut præſcire habet ſe reſpectu futuri, vt futurum eſt, ſic ſcire reſpectu veri: ſi enim actu ſcitur, actu eſt verum: ſed dicit Magiſter: Deus deſinit præſcire rem, cum res de futuro ſit præſens: ergo ſimiliter deſinit ſcire, cum de vero ſit falſum.

ITEM ſicut diuina acceptio reſpicit bonitatem, ita viſio veritatem: ſed Deus deſinit hominem acceptare, cum perdit bonitatem: ergo deſinit rem cognoſcere, ſiue enūciabile, cum perdit veritatem.

ITEM hoc ipſum oſtenditur per impoſſibile, quia ſi quodcunq; enunciabile ſciuit, modo ſcit, & ſciuit Chriſtum eſſe moriturum, ergo & modo ſcit: ſed quidquid
A ſcit, eſt verum: ergo Chriſtum eſſe moriturum eſt verum quod eſt contra fidem.

ITEM ſic: Quidquid ſciuit, modo ſcit: ſed aliquando ſciuit non eſſe te, cum non eras: ergo ſcit te non eſſe, & ſcit te eſſe, quia verum eſt: ergo ſcit ſimul duo contradictorie oppoſita: ergo duo contradictorie oppoſita ſunt ſimul vera, quod falſum eſt, & impoſſibile.

CONCLVSIO.

In quantum ſcire dicit apprehenſionem, quæcumque Deus ſcit, ſemper ſcit: inquantum vero dicit aſſenſum, quamuis ſcire Dei in ſe ſit inuariabile, ratione tamen connotati quod eſt variabile, non quæcumque ſemel ſcit ſemper ſcit.

B RESP. AD ARG. Dicendum quod ſcire dicitur dupliciter. Vno modo prout reflectitur in ſe: & ſic ſenſus eſt, iſte ſcit hoc, id eſt habet cognitionem de hoc, & hoc modo dicendum quod ſcire nihil connotat à parte ſciti actuale, nec veritatem, nec præſentiam. Deus enim de omni enunciatione habet perfectam cognitionem, vtrum ſit enunciatio perfecta, & congrua, vtrum vera, & cætera ſimilia. Alio modo ſcire dicitur ſecundum quod eſt verbum proereticum, & ſic tranſit in actum extra: & ſic connotat veritatem in obiecto: tunc ergo ſcire enunciabile aliquod, idem eſt quod ſcire ipſum eſſe verum. Vnde ſcio te ſedere, hoc eſt dicere: non tantum habeo cognitionem de hoc, ſed etiam cognoſco ipſum eſſe verum. Primo modo ſcire importat nudum intelligere. Secundo modo intelligere cum aſſenſu. Si ergo ſcire accipiatur primo
C modo, ſic dico, quod quidquid eſt, & omne enunciabile, & omne quod ſciuit, adhuc ſcit, & habet cognitionem de illo, quia de omni eo quod eſt, & quod poteſt eſſe, habet cognitionem: nec ſequitur, ſcit hoc, ergo hoc eſt verum: immo eſt ibi conſequens. Si autem accipiatur ſcire ſecundo modo prout connotat veritatem circa enunciabile, ſic fuerunt quidam qui dixerunt quod deſinit aliquid enunciabile ſcire, quia poſuerunt, quod enunciabile, quod eſt verum, poteſt eſſe falſum. Alii dixerunt contrarium, quia poſuerunt quod enunciabile quod ſemel verum eſt, ſemper eſt verum, & ita ſemper ſcitur. Et vt melius pateat: videnda eſt eorū poſitio, & ratio poſitionis. Fuerunt qui dixerunt ꝙ albus alba album, cum ſint tres voces, & tres habeant modos ſignificandi: tamen quia eandem ſignificationem important, ſunt vnum nomen. Per hunc modum
D dixerunt, quod vnitas enunciabilis, accipienda eſt non ex parte vocis, vel modi ſignificandi, ſed rei ſignificatæ: ſed vna res eſt, quæ primo eſt futura, deinde præſens, tertio præterita: ergo enunciare rem hanc primo eſſe futuram, deinde præſentem, tertio præteritam, non faciet diuerſitatem enunciabilium, ſed vocum. Rurſus: Cum idē tempus ſit primo futurum, deinde præſens, tertio præteritum, tempus ſcilicet quod eſt menſura rei quæ ſignificatur per orationem, quamuis eſſe vel fuiſſe, vel fore conſignificēt tria tempora, ratione tamen ſignificati non diuerſificant enunciabile, ſed variatur ſolum à parte temporis ſignificati. Vnde ſi dicam ſemel: Sortes currit hodie, & cras dicam, cucurrit, cum hoc verbum non det intelligere aliud tempus, & ita nec aliam actionem, enunciabile non eſt mutatum quantumcunque mutata conſignificatione, &
E quia retenta eadem ſignificatione, enunciabile ſemper eſt idem, & non eſt idem, niſi cum eadem ſignificatio retinetur: ideo dixerunt quod illud quod ſemel eſt verum, ſemper eſt verum: & ideo cum Deus nihil obliuiſcatur, dicunt quod omne enunciabile quod Deus ſciuit, ſcit. Et reſpondent illi rationi: Omne enunciabile quod ſciuit, ſcit: ſed ſciuit te naſciturum, vel te eſſe naſciturum: ergo, &c. non debet ſic inferri: ergo ſcit te eſſe naſciturum, ſed ſic: ergo ſcit te fuiſſe naſciturum. Aliter eſt ibi figura dictionis, quia procedit ab identitate in modo ſignificandi, ad identitatem rei, & hoc modo ſoluit Magiſter. Et iſta fuit opinio nominalium, qui dicti ſunt nominales, quia fundabant poſitionem ſuam ſuper nominis vnitatem. Sed iſta fuit poſitio contra Philoſophum qui dicit

Ca. de substātia circa finem.

qui dicit in prædicamentis, quod eadem oratio primo est vera, postea falsa. Fuit etiam contra communem opinionem. Fuit etiam contra veritatem. Ratio huius est, quia nec bonum fundamentum habet, nec bonam adaptionem. Primo enim si quæratur vtrum albus alba album sint tria nomina, respondendum est: aut loqueris grammatice, aut logice: si grammatice, cum grammaticus consideret impositionem nominis, & modum principalem significandi substantiam cum qualitate; sic dicet vnum nomen esse: si logice, cum logicus consideret nomen inquantum est vox expressiua, vnde diffinit nomen, verbũ, & orationem per vocem tanquam per genus, & multiplicato superiori necesse est multiplicari inferius: si sunt multæ voces significatiuæ, sunt de necessitate multa nomina: & ideo patet, quod male accipiebant nominis vnitatem secundum quod congruit ad propositum. Mala etiam fuit adaptatio, quia enunciabile non significat rem, sed modum se habendi: & cum per verbum præsentis, præteriti, & futuri temporis significetur res alio modo se habere: patet de necessitate, quod aliud enunciabile est te esse nasciturum, & te esse natum. Rursus deficiebant in vltimo, quia sicut homo non significat istum hominem, vel illũ, sic verbũ præsentis tẽporis nõ significat illud, vel illud præsens: sed præsens in cõmuni, siue copulet, siue significet. Et inde est, quod sicut homo nõ habet aliã significationem, nec est aliud nomen, nec æquiuocum, si modo supponat pro Petro, modo pro Conrado: sic nec verbum præsentis temporis, siue pronuncietur hodie, siue cras, habet aliam significationem, & ideo non facit aliud enunciabile. Et præterea patet, quod quocunque tempore proferatur te esse nasciturum, idem est enunciabile, quod prius fuit verum, modo falsum. Secundum ergo quod scire connotat veritatem circa enunciabile scitum: illud, quod sciuit, modo non scit, nulla facta mutatione in Dei scientia, sed solum in connotato. Concedendum igitur quod in secunda acceptione non omne quod scit, semper scit.

1. Ad illud quod obiicitur quod veritas est vna in præsenti, præterito, & futuro, dicendum quod quamuis sit reducibilis ad vnam rei veritatem sicut accidens ad subiectum, & modus essendi ad entitatem, tamen cum modus essendi habeat suam veritatem, & tres sunt modi essendi, ideo tres sunt veritates.

2. Ad illud quod obiicitur de indelebilitate, & immutabilitate, & independentia, dicendum quod iam solutum est, quia nulla fit trãsmutatio in Dei cognitione, nec desinit scire enunciabile propter mutationem in se, sed in connotato.

DISTINCT. XLII.

DE OMNIPOTENTIA DEI, QVARE VIDELICET DICATVR OMNIPOTENS: QVIA SCILICET OMNIA POTEST, ET QVO MODO HOC INTELLIGATVR.

Nunc de omnipotentia Dei agendum est. Vbi prima consideratio occurrit: Quo modo vere Deus dicatur omnipotens: an quia omnia possit, an tantum quia ea possit quæ vult. Quod enim Deus omnia possit, pluribus auctoritatibus comprobatur. Ait enim Augustinus in lib. quæst. veteris ac nouæ legis: Omnia quidem potest Deus: sed non facit nisi quod conuenit veritati eius, & iustitiæ. Idem in eodem: Potuit Deus cuncta facere simul: sed ratio prohibuit, id est, voluntas. Rationem nempe ibi voluntatem Dei appel- Cap. 106. in fine to. 4.

A *lauit, quia Dei voluntas rationabilis est & æquissima. Fatendum est ergo Deum omnia posse.*

Quo modo dicatur Deus omnia posse, cum nos multa possimus, quæ ipse non non potest.

Sed quæritur quo modo omnia posse dicatur, cum nos quædam possimus quæ ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi, quæ à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cum horum instrumenta nullatenus habere queat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendum arbitror, quod huiusmodi actiones, ambulatio scilicet, & locutio, & huiusmodi, à Dei potentia aliena B *non sunt, sed ad ipsam pertinentes. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit, non enim potest ambulare, vel loqui, & huiusmodi, eas tamen in creaturis potest operari. Facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuina potentia detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.*

De aliis obiicitur.

Sed sunt alia quædam quæ Deus nullatenus facere potest, vt peccata, non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideo omnipotentia Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur: quia non esset hoc C *potentiæ, sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed potentiæ imputandum est, quod ista non potest. Vnde August. in 15. lib. de Trinit.* Ca. 15. to. 3 *Magna, inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputanda sunt, in alijs vero minime: & quæ in aliis laudabilia sunt, in alijs vero reprehensibilia sunt. Non ergo ideo Deus minus potens est, quia peccare non potest, cum omnipotens nullatenus possit esse, qui hoc potest.*

Item de aliis opponit.

Sunt etiam & alia quædam quæ Deus non potest, vnde videtur non omnia posse. Non enim potest mori, vel D *falli. Vnde Augustinus in lib. de Symbolo: Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, non potest miser fieri, nec potest vinci. Hæc vtique & huiusmodi absit vt possit omnipotens. Si enim huiusmodi passionibus, atque defectibus subiici posset, omnipotens minime foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare non valent: potest tamen hæc in aliis operari:* Aug. in lib. de Symb. fidei ad Catecumenos c. 1. in to. 9.

Omnipotentia Dei secundum duo consideratur.

Hic ergo diligenter considerantibus, omnipotentia eius secundum duo apparet, scilicet quod omnia facit quæ vult, E *& nihil omnino patitur. Secundum vtrumque Deus omnipotens verissime prædicatur: quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaque, Deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, præter ea sola quibus eius dignitas læderetur, eiusque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ est: & inde vere dicitur omnipotens.*

Quibus-

Quibusdam auctoritatibus traditur, quod ideo dicitur omnipotens, quia potest quidquid vult.

EX quibusdam tamen auctoritatibus traditur, ideo vere dici omnipotens, quia quidquid vult potest. Vnde Aug. in Ench. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quidquid vult potest: nec voluntate cuiuspiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in lib. de Spiritu & Littera: Non potest Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas. Omnipotens vero est, non quod possit omnia facere: sed quia potest efficere quidquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioan. Chrysost. in Homil. quadam de expositione symboli ait: Omnipotens dicitur Deus, quia posse illius non potest inuenire non posse, dicente Propheta. Omnia quæcumque voluit, fecit. Ipse est ergo omnipotens, vt totum quod vult, possit. Vnde Apostolus, Eius (inquit) voluntati quis resistit? His auctoritatibus videtur ostendi, quod Deus ex eo tantum dicatur omnipotens, quod omnia potest quæ vult, non quia omnia possit.

Cap. 96. in to. 3. Cap. 5. 31. & vltimo. Psal. 113. b Rom. 9. c

Determinatio præmissarum auctoritatum.

SED ad hoc potest dici, quod Augustinus, vbi dicit: Omnipotens non dicitur quod omnia possit, &c. Tam ample & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non potest, nec vult. Non ergo negauit eum posse omnia quæ conuenit ei posse. Similiter cum dicit: Non ob aliud veraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quidquid vult, potest: non negat eum posse etiam ea quæ non vult: sed aduersus illos qui dicebant Deum multa velle quæ non poterat, affirmat eum posse quidquid vult, & ex eo vere dici omnipotentem, nõ ob aliud, quam quia potest quidquid vult. Sed caue quomodo intelligas. Potest quidquid vult, an quidquid vult se posse, an quidquid vult facere, an quidquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia potest quidquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet Sanctorum Beatorum, quia potest quidquid vult se posse, & potest facere quidquid vult facere. Non enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quidquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt: verumtamen eos saluare non valet. Deus autem quidquid vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cœlum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam & per eam operatur: sicut per homines facit domos, & huiusmodi artificia. Et Deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel angelus, quantumcumque beatus est, non est potens ex se, vel per se.

Oppositio.

Sed forte dices, nec Dei Filius potest à se, nec Spiritus sanctus, sed solus Pater. Ille enim potest à se, qui est à se: Filius autem quia non est à se, sed à Patre, non potest à se, sed à Patre: & Spiritus sanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet Filius non possit à se, nec operetur à se, potest tamen & operatur per se: sic & Spiritus sanctus. Vnde Hilarius in lib. 9. de Trin. Natura (inquit) cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat Filius, ne à se agat, & ita non à se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur agere & potens esse, quia naturalem habet potentiam eandem quam & Pater, qui potens est & operatur: sed quia illam habet à Patre, non à se, ideo à Patre non à se dicitur posse & agere. Homo autem vel Angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo vere ac proprie Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per se, id est, naturali potentia potest quidquid vult fieri, & quidquid vult se posse Nihil enim vult fieri, quod non possit facere per se, vel per creaturas, & nihil vult se posse, quod non possit, & omne quod vult fieri, vult se posse: sed non omne quod vult se posse, vult fieri. Si enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil resistere potest.

Post medii lib.

DISTINCT. XLII.

De potentia Dei in comparatione ad possibilia quæ potest.

Nunc de omnipotentia Dei agendum est.

Expositio textus.

SVPRA egit Magister de scientia diuina, hic agit de potentia. Et quia potentiam tripliciter contingit considerari, scilicet quantum ad quidditatem possibilium, & quantum ad quantitatem, & quantum ad modum operandi: ideo hæc pars tres continet partes, siue tres distinctiones. In prima determinat Magister de potentia in comparatione ad possibilia quæ potest. In secunda determinat de potentia quantum ad quantitatem, ostendens eius immensitatem infra dist. 43. *Quidam tamen de suo sensu gloriantes.* In tertia determinat de ipsa quantum ad modum, infra dist. 44. *Nunc illud restat discutiendum vtrum melius*, &c. Prima pars quæ continet præsentem distinctionem, habet quattuor partes. In prima Magister ostendit quod Dei potentia est omnipotentia, quia est respectu omnium possibilium quæ possibile est esse. In secunda remouet illa possibilia, quæ posse non est potentiæ, ibi: *Sed quaritur quo modo omnia posse dicatur.* In tertia ponit rationes quæ attestantur diuinæ potentiæ, ibi: *Hic ergo diligenter considerantibus, omnipotentia eius*, &c. In quarta Magister alias rationes omnipotentiæ docet ad prædictas duas reducere, ibi: *Ex quibusdam tamen auctoritatibus traditur: ideo*, &c. Et ibi primo ponit auctoritates, deinde docet eas exponere: & hoc, ibi: *Sed ad hoc potest dici quod Augustinus*, &c. Diuisio.

Omnia quidem potest Deus: sed non facit nisi quod conuenit veritati eius, & iustitia.
Dub. I.

Videtur hoc verbum Augustini esse falsum, quia in Psalmo dicitur: Misericordia Domini super omnia opera eius: ergo magis deberet dicere, quod non facit nisi quod conuenit misericordiæ. Et iterum, quæ differentia est inter veritatem, & iustitiam.

RESP. Dicendum quod iustitia vno modo est idem quod exigentia meritorum, & sic diuiditur contra misericordiam. Alio modo dicit concedentiam bonitatis, & hoc modo comprehendit misericordiam, & iustitiam proprie dictam, & sic accipit Augustinus in prædicto verbo, & hoc modo differt à veritate secundum rationem dicendi, quamuis idem sit secundum rem. Nam veritas respicit vnamquamque rem secundum se: sed iustitia respicit vnam rem comparatam ad alteram secundum quod per leges debitas colligatur vna alteri.

Potuit Deus cuncta facere simul: sed ratio prohibuit. Dub. II.

Videtur male dicere, quia posse prohiberi est impotentiæ: ergo si diuina potentia potest prohiberi, est impotens.

ITEM: Illa ratio aut est quid creatum, aut increatum.

Si creatum: ergo aliquid aliud à Deo prohibuit diuinam virtutem: ergo aliquid potest resistere Deo. Si increatū: quo modo potest prohibere, cum sit omnino idem? Præterea hoc non videtur prohibitum, quia dicitur: Qui viuit in æternum creauit omnia simul. *Eccli. 18.a*

Resp. Dicendum quod ratio hic vocatur voluntas rationalis, & rationabilitas in voluntate, & ista quamuis non dicat aliquid aliud quantum ad principale significatum à diuina essentia, connotat tamen aliquid, scilicet congruitatem in volito, quæ quidem non reperitur in eius opposito. Quod patet. Si omnia simul producta essent quantum ad esse singulare, nulla creatura aliquid faceret, & non esset propter hoc cursus in vniuerso, qui est. Voluntas ergo rationalis hoc exigebat, vt Deus non faceret omnia simul quamuis posset: vnde prohibitio nō accipitur hic pro repugnantia, sed pro artatione potentiæ quantum ad actum, non quantum ad posse. Et hæc est determinatio indifferentiæ ad hoc opus, non ad oppositum, & sic patent obiecta. Nam Ecclesiasticus intelligit quantum ad partes principales, siue priores: sed Augustinus loquitur quantum ad indiuidua.

Deus omnipotens non potest mori, &c.
Dub. III.

Quæritur de differentia horum quattuor quæ remouet Augustinus à Deo, scilicet mori, falli, miserum esse, & vinci. *Augu. lib. 26. contra Faust. ca. 5. to. 6.*

Resp. Dicendum quod ista dicunt defectus ipsius hominis, siue animæ in corpore. Quadruplex autem est actus, & quadruplex potentia. Prima est viuificatiua, & huius actus est viuere, & contra hunc est defectus mori. Secunda est cognitiua, cuius actus est nosse, & contra hunc est falli. Tertia est affectiua, & huius actus est velle, siue amare, & delectari, & contra hunc est miserum esse. Quarta est operatiua, & huius actus est agere, & contra hunc est vinci, & superari. Et nota quod ex his quæ dicuntur, quattuor genera actuum remouentur à Deo, scilicet corporales siue instrumentales, vt currere. Actus culpabiles, vt peccare, mentiri. Actus passiui, vt vinci, & superari. Actus defectiui vt mori, & falli, quia habent potentiam coniunctam defectui. Et inde elicit Magister perfectam rationem potentiæ, quæ potest omnia facere, & nihil pati.

Tam ample & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret. Dub. IV.

Videtur falsum dicere, quia aut malum includitur ratione substrati, aut ratione deformitatis. Non ratione substrati includitur, quia actio mala ratione actionis substrati est à diuina potentia. Non ratione deformitatis, quia cum illa sit simpliciter non ens, non videtur posse includi.

Resp. Dicendum quod malum accipitur ratione deformitatis, & quoniam, *omnia*, distribuit ibi pro possibilibus, & possibile potest accipi generaliter tam à potentia actiua quam defectiua, sic accipitur ample, & cōprehendit malum, & sic intelligit Augustinus. Alio modo vt possibile dicatur à potentia quæ secundum rem & modum est potentia, & tunc proprie accipitur, & tunc non continetur ibi malum, & sic accipitur in communi vsu cum dicimus Deum omnipotentem. Et sic patet quod quamuis non contineatur sub ente, non tamen est simile de potentia.

Homo autem, vel Angelus gratuitam habet potentiam qua potens est. Dub. V.

Videtur male dicere, quia generatio est actus naturalis cum quis generet similem in natura: ergo est potentia naturalis: sed non Dei, quia Deus non naturaliter producit hominem: ergo est hominis: ergo homo habet potentiam naturalem.

A Resp. Dicendum quod naturale dicitur dupliciter. Vno modo dicitur naturale quod habetur à natura & secundum consonantiam naturæ, & sic creaturæ multæ habent potentias naturales. Alio modo dicitur naturalis potentia, quæ inest alicui per propriam naturam, ita quod non per aliam nec dantem, nec conseruantem: & hoc modo sola virtus diuina est naturalis, omnis autem alia à Deo est liberaliter data, & liberaliter conseruatur, & adiuuatur vt agat, & ideo gratuita.

Vere, ac proprie Trinitas Deus omnipotens dicitur.
Dub. VI.

Videtur non verum dicere, quia non dicitur proprie omnisciens: ergo nec omnipotens. Item: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Et de aliis videtur, quia: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. *Matt. vlt.* *Matt. 9.*

B

Resp. Dicendum quod omnipotentia est solius Dei proprie: quia dicit potentiam infinitam, quę in nulla potest esse creatura, nec in Christo, nec in alio secundum humanam naturam. Et hoc melius patebit alibi. Vnde si dicatur de Christo omnipotentia, hoc intelligitur secundum idiomatum communicationem. Si autem dicatur de credentibus, distributio est accommoda solum de miraculis, & sic patet illud.

ARTICVLVS I.

C

Ad intelligentiam huius distinctionis quatuor quęruntur. Primo, vtrum Deus possit aliquid aliud à se. Secundo, dato quod possit, quæritur vtrum possit in omne quod alij agenti est possibile. Tertio, vtrum diuina potentia se extendat ad omne illud, quod alij agenti est impossibile. Quarto, vtrum possibile dicatur aliquid simpliciter secundum causas superiores, siue secundum potentiam diuinam, vel secundum inferiores, siue secundum potentiam creatam.

QVÆSTIO I.

An Deus possit in omne aliud à se.

D

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Membro. 1. art. 1.
S. Tho. 1. p. q. 25. art. 1.
Et 1. Sent. dist. 42. q. 1. art. 1.
Et de Pot. q. 1. art. 1.
Scotus 1. Sent. dist. 42. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 42. q. 1.
Henricus in summa art. 25. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 42. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 42. q. 1. art. 1.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 42. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 42. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 42. q. 1.
Gabriel Biel. 1. Sent. dist. 42. q. vnica.

E

Qvod autem non possit Deus aliud à se ostenditur sic: Omnis potentia quæ agit in aliud à substantia in qua est, vel cuius est, egreditur ab illa substantia, potentia enim non operatur, nisi vbi est. Si ergo diuina substantia operatur per suam potentiam in aliquid aliud à se, potentia eius incipit esse, vel fieri in alio: ergo egreditur à substantia: sed omnis potentia quæ egreditur à substantia, elongatur à substantia, & omnis potentia distans à substantia repugnat simplicitati: cum ergo hoc sit impossibile in Deo, videtur quod Deus non agat in aliud à se. *Ad oppositum.*

2. Item omnis potentia cuius opus est in aliud, habet dependentiam ab illo. Probatio: Opus enim quod transit in materiam subiectam, aliquo modo pendet ex illa: sed potentia pendet ex eodem ex quo pendet actus, quia perficitur per actum: ergo si potentia diuina est in aliud, habet dependentiam.

3. ITEM omnis potentia quæ est in aliquid quod nō semper est coniunctum suo actui, habet indigentiam: non enim est perfecta nisi quando agit, & non agit nisi cum obiectum est præsens: ergo quando non est semper præsens, est incōpleta, hoc autem repugnat potentiæ diuinæ: ergo, &c.

Arist. 3. physic. contex. 32.

4. ITEM in Deo idem est posse, & esse: sed Deus nō est aliud à se: ergo nō potest in aliud à se. Si tu dicas quod potentia connotat, sed non essentia. Contra: Deus potest aliquid facere quod nec est, nec fuit, nec erit: ergo nihil connotat. Si tu dicas, quod connotat quod est in potentia, sed potentia Dei non est aliud quam Deus, & quod est in Deo, est Deus: ergo nihil aliud connotat.

Fundamenta.

SED CONTRA: Bonum est diffusiuum sui: sed diffusio secundum quod huiusmodi est in aliud: ergo bonum secundum quod bonum potest in aliud: aut ergo secundum potentiam suam, aut alienam. Si secundum alienam: ergo non est perfecte bonum, cum non habeat actum bonum per se. Si propter potentiam suam: ergo bonum secundum quod bonū potest in aliud: sed Deus est summe bonus: ergo, &c.

ITEM perfectio creaturę est in hoc quod possit aliud à se producere: si ergo omne quod perfectionis est, Deo est attribuendum, potentia producendi aliud, Deo est attribuenda.

ITEM si nihil aliud à se potest: ergo nulli alij à se præest: ergo nec aliquid Deo subest: ergo à nullo est colendus, à nullo est adorandus, & nihil ab ipso omnino est quærendum: quod est summum inconueniens secundum omnes.

ITEM si nihil potest in aliud à se: ergo nihil est ad ipsum, neque propter ipsum: sed bonitas est in rebus, & ordo per relationē ipsorum ad summum bonum à quo est omne bonum: ergo secūdum hoc nulla res est bona, nec ordinata in vniuerso: hoc autem est summum incōueniēs: ergo necesse est ponere quod possit in aliud à se. Prima consequentia est manifesta. Ad illud enim solum stat vltima resolutio in redeūdo, in quo est prima origo in exeundo, vt manifestum est.

CONCLVSIO.

Deus potest in aliud à se, & hoc absque elongatione potentiæ à substantia, absque dependentia ab obiecto, & absque indigentia cum diuina essentia intime sit in omnibus, & potentia eius sit ab illa omnimoda indiuisione indiuisa.

RESP. ad arg. Ad hoc intelligendū, notandū est quod posse aliud, siue in aliud à se, hoc est dupliciter. Aut in aliud sicut indistinctum secundum essentiam, & remotū secundum distantiam, sicut vnum contrarium agit in aliud: quia impossibile est duo contraria esse in eodem subiecto: & hoc modo posse in aliud est per egressum potentiæ à substantia, & ideo est ibi elongatio, & distantia. Et quia elōgatur à sua substātia, ideo pēdet à substātia in q̄ agit, & ideo est ibi depēdētia: & quia distātia, & depēdētia, ideo imperfectio & indigētia. Hoc modo posse in aliud Deo nō competit propter tres cōditiones prędictas, sicut ostensum est: quia repugnat diuinæ potentiæ, sicut distantia, dependentia, & indigentia. Alio modo posse in aliud dicitur sicut indiuisum secūdum formam & essentiam, non tamen in remotum secundum aliquā distantiam, quia diuina essentia dum operatur, intime est in illo. Et hoc modo nec ponit distantiam, nec dependentiam, nec indigentiam. Cum enim diuina Essentia sit omni perfectione perfecta, & potentia eius sit omnimoda indiuisione indiuisa, à nullo alio depēdet, nullo alio indiget: hoc ergo modo ponendum quod Deus potest in aliud à se, siue aliud à se. Ex his patet primo obiectum.

1. QVOD enim obiicit, potentia quæ est in aliud egreditur ab agente in passum, dicendū quod hoc verum est vbi agēs in aliud non est in illo secundum veritatē: vbi autem est omnino, nullā necessitas est egrediendi.

2. AD illud quod obiicitur, quod potentia quæ est in aliud pendet ex illo, dicendum quod hoc verum de illo cuius actio est in aliud tanquā in sustentans, diuina autem potentia non indiget alio sustentante: quod patet, quia non indiget materia subiecta, sed facit ex nihilo. Et ratio huius est, quia cum potentia est omnino indifferens, & ab essentia, & actu, sicut essentia non indiget sustentante, sic nec potentia.

3. AD illud quod obiicitur quod potentia quę est in aliud habet perfectionis indigentiam, dicendum quod potentia agens in aliud est duplex. Quędam quę est suus actus, & talis nihil plus habet quando agit in aliud, quā quando non agit, & hæc nullo modo indiget, & talis est potētia diuina propter summam simplicitatem. Alia est potentia agens in aliud per actum à se differentem: talis plus habet quando agit quam quando non agit, & talis est quę habet indigentiā aliquo modo, vt potentia creata, non sic est de potentia diuina: & ideo quamuis sit in aliud, quod non semper est præsens, propter hoc tamen nec indigens est, nec incompleta.

4. AD vltimum dicendum quod potentia connotat possibile, & possibile ampliatur ad ens, & ad non ens: & sicut possibile ampliatur, ita & diuersitas connotati: & ideo non tantum dicitur posse in aliud, quia potest in aliud quod est: sed quia potest in aliud quod potest esse: Deus autem à se non potest esse aliud: ideo patet illud.

QVÆSTIO II.

An Deus possit in omne, in quod potest agens creatum.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Memb. 1. ar. 2.
S. Thom. 1. p. q. 25. ar. 3.
Et de pot. q. 1. art. 6. & 7.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 42. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 42. q. 3.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 42. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 42. q. 7.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 42. q. vnica. dub. 1.

VTRVM Deus possit in omne illud in quod potest omne agens creatum. Et quod sic videtur. Qui enim omne dicit, nihil excipit: sed non tantum dicimus, & credimus Deum potentem, sed Deum omnipotentem: ergo, &c. Fundamenta.

ITEM quia Deus est omnisciēs, ideo scit omnia quęcumque scit alius sciens. Si enim aliquis sciret aliquid quod non sciret Deus, Deus non diceretur omnisciens: ergo pari ratione non diceretur omnipotens, nisi posset omne quod potest omnis alius. Arist. 1. de cælo contex. 99.

ITEM Deus non dicitur omniuolens, quia non vult omnia quæ alii volunt: ergo pari ratione si non posset omnia quæ alii possunt, non esset omnipotens.

ITEM omne esse est à primo esse, ergo omne posse est à primo posse: ergo omnis potentia potest quidquid potest, propter diuinam potentiam: sed propter quod vnumquodque, & illud magis: ergo, &c. 1. Poster. cap. 2. contex. 5.

1. SED contra: Aliqua creatura potest omnia recipere corporaliter, vt materia: aliqua potentia potest omnia recipere spiritualiter, vt spiritus rationalis creatur: sed Deus nihil potest recipere, ergo non potest omne quod potest aliud à se. Si dicas quod non est potentiæ, sed impotentiæ, Contra: Nulla impotentia est à Deo, siue à potentia diuina, ergo secundum hoc potentia materiæ, siue animæ non esset à Deo. Ad oppositū.

2. ITEM homo potest pati miseriam, siue sustinere pœnam: Deus non potest pati, ergo, &c. Si dicas quod illud est impossibile. Cōtra: Nullum opus virtutis est impossibile: sed sustinere est opus fortitudinis, quæ propriissime est virtus: ergo, &c.

3. ITEM homo potest peccare, Deus autem non potest: ergo, &c. Quod si potest peccare, potest esse malus: quod est inconueniens. Si dicas quod hoc posse non

Li. 11. c. 1. to. 5.

est possibile. CONTRA per Augustinum de Ciu. Dei. Melior est natura quæ potest peccare, quam quæ nõ potest peccare: ergo posse peccare spectat ad bonitatem, & perfectionem naturę: ergo nõ dicit impotentiam. Item, homo potest currere, & comedere, Deus hoc nõ potest: ergo, *&c.* Si dicas quod hoc est impossibile. Contra: Omne illud quod dicit positionem, est à potentia quæ vere est potentia: sed currere & comedere nõ dicunt actus priuationis, sed positionis: ergo sunt à potentia inquantum potens est, non inquantum impotens: ergo manifestum, *&c.*

CONCLVSIO.

Deus potest omne quod potest agens creatum, dummodo posse dicat potẽtiam, & non imperfectionem claudat, vel impotentiam significet.

Arist. 5. Met. cont. 17.

RESP. Ad arg. Dicendum quod sicut dicit Philosophus in philosophia prima: Quædam sunt quæ dicũt potentiam quantum ad modum dicendi: dicunt tamẽ impotentiam à parte rei, vt posse mori, posse corrumpi Propter hoc intelligendum: quod quædã sunt quæ posse est potentiæ simpliciter & perfectæ, vt posse intelligere, diligere, & operari. Quædam sunt quæ posse est potentiæ, tamen imperfectæ, vt currere & ambulare: isti enim actus dicunt simul actionem, & passionem, siue defectum in agente. Quędam quæ posse simpliciter est impotentiæ, vt priuationes, vt posse peccare, deficere, loquendo de his, ratione priuationis. Secundum hoc intelligendum, quod cum potentia Dei sit perfectissima illa potest Deus per se & in se, quæ sunt potentiæ simpliciter, vt intelligere, & operari: illa vero quæ sunt imperfectæ potentię, potest quidem non in se, sed per se. Per se potest ex hoc quod est ibi perfectionis, & potentiæ. In se non potest, propter illud quod est ibi impotentiæ & imperfectionis, quæ in eo non cadunt. Illa autem quæ sunt simpliciter impotentię, nec potest in se nec potest per se. Per se non potest, quia nihil est à Deo, quod nõ sit à Deo per se, & immediate, hoc autem quod est defectus, non potest esse in Deo, nec à Deo, quia Deus non deficit in essendo, nec in agendo. Si ergo quæratur, vtrum Deus possit omne quod potest aliud agens, respondendum est non simpliciter, sed cũ determinatione, scilicet quod potest omne quod est potentiæ: & in se potest omne quod est potentiæ simpliciter, & perfectæ, in alio potest quod est potentiæ imperfectæ: nec in se nec in alio, quod est omnimodę impotentię, & hoc ipso dicitur omnipotẽs, quia potẽtia eius ad omnia sufficit: & in nullo deficit.

Dur. q. 2.

1. 2. Ad illud ergo quod obiicitur, quod non potest recipere res, nec rerum similitudines, dicendum ad hoc & ad omnia de quibus obiicit, quod illa posse non est potentiæ perfectæ. Secundum hoc intelligendum, quod est potentia omnino sufficiẽs & actiua, vt potentia producendi res. Et est potentia pure passiua, vt potentia suscipiendi Et est potentia defectiua, vt potentia peccandi. Et est potentia partim actiua, partim passiua, vt potentia ambulandi. Et est potentia partim actiua, & partim defectiua, vt potentia suscipiendi pœnam. Et potentia partim passiua, & partim defectiua, vt potentia moriendi, Dicendum ergo quod nihil horũ in se potest Deus, quãuis enim hæc sint potentiæ alicuius, derogant tamẽ perfectioni potentiæ. Nec est simile de scientia, quia scitum non diminuit de ratione scientiæ, sicut possibile de ratione potentiæ, quia scitum non causatur à scientia, sicut possibile à potentia.

3. Ad illud tamen quod dicitur de potentia peccãdi, intelligendum quod si peccare dicat effectum cum deformitate, siue actũ, sic non tantum dicit potentiam defectiuã sed actiuã ratione actus substrati, & sic dicit nobilitatẽ. Si ratione deformitatis, sic dicit simpliciter defectum. Quocumque tamẽ modo dicatur, quia semper concernit defectum, nullo modo conuenit Deo.

QVÆSTIO III.

An Deus possit quæcumque agenti creato impossibilia sunt.

Alex. Alensis 1. p. q. 21. Membro 1. art. 4.
S. Tho. 1. Sent. dist. 42. q. 1. art. 5.
Scot. 1. sent. dist. 43. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 42. p. 2. q. 2.
Rich. 1. Sent. dist. 42. q. 6.
Durandus 1. Sent. dist. 42. q. 2.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 42. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 42. q. 8.

VTRVM diuina potentia se extẽdat ad omne illud quod alii agenti est impossibile. Et ꝙ sic, videtur. Dicitur enim aliquid impossibile propter naturæ ordinationẽ, vt de cœco fieri viderẽ. Aliquid propter prętcritionẽ, vt te non fuisse, ex quo fuisti. Tertio propter oppositionẽ, vt idem esse nigrũ, & album. Primũ est impossibile secundum naturã: secundũ secundũm tempus, siue per accidens: tertium potest dici impossibile secundum disciplinã, quia omnis sciẽtia supponit illud principiũ, ꝙ opposita nõ sunt simul vera de eodẽ. Ostenditur ergo ꝙ Deus possit omne tale impossibile. Nõ erit impossibile apud Deũ omne verbũ: sed omnia contingit verbo dicere: ergo nullum tale est impossibile apud Deum. Ad oppositum. Luca 1. d.

2. ITEM: Ei autẽ ꝙ potest facere supra quã possumus intelligere: ergo potest Deus plura facere quam possit intellectus fingere: sed potest fingere omne impossibile ꝙ potest enunciare: ergo & Deus potest illud facere. Eph. 3. d.

3. ITEM Hilar. Perfectæ potestatis est id naturã posse facientis, quod potest significare sermo dicentis. Hil. li. 9 de Tri.

4. ITEM Basilius: Plus potest Deus facere quã tu potes intelligere: ergo per auctoritates Canonis, & Sanctorum, videtur quod Deus possit omne impossibile. Lib. de fide

5. ITEM ratione videtur, quia illud est potentius, cui nihil omnino est impossibile, quã cui aliquid est impossibile: sed Deus est potẽtissimus in summo: ergo nihil omnino est ei impossibile.

6. ITEM si aliquid impossibile nõ est Deo possibile, aut hoc est propter priuationẽ, aut propter positionẽ. Si propter priuationẽ. Cõtra: Nulla maior priuatio quam omnino nõ entis: sed Deus de nihilo facit aliquid, nõ ergo propter priuationẽ. Si propter positionem: ergo videtur quod aliquid sit quod nõ subiaceat diuinæ potentię, quod & ei nõ obediat: ergo potentia Dei habet resistẽs.

7. ITEM ostẽditur specialiter quod possit impossibile secundũ naturã, vt de trunco facere vitulũ. Quia plus distat nõ ens ab ente, quam vnũ ens ab alio: sed Deus de non ente facit ens: ergo de vno ente potest facere aliud.

8. ITEM quod possit impossibile secundũ tempus videtur, quia illud est impossibile per accidẽs, quod nullã ponit resistentiam, quia non est: ergo si Deus potest impossibile per se, & quod habet resistentiam cum illud sit magis impossibile: ergo potest impossibile per accidens:

9. ITEM quod possit impossibile secundũ disciplinã, videtur, quia plus distat Creator à creatura, quam vnũ ens creatũ ab alio: sed Deus potuit facere quod creatura Creatori vniretur in eadẽ hypostasi simplicissima: ergo multofortius potest facere quod opposita simul sint in eodẽ, vt quod aliquid sit simul albũ & nigrum. & hoc videtur factũ esse in Christo, quia vnus & idẽ erat æternus, & temporalis: passibilis, & impassibilis, visibilis, & inuisibilis, & sic de aliis.

10. ITEM Deus fecit virginem parere, quod est impossibile secundum naturam, quia potentia naturæ nullo modo est ad hoc, & est ibi impotentia secundum disciplinam, quia simul sunt opposita vera de eodem, & quod est maius impossibile quam impossibile secũdum accidens, scilicet corruptam integrare, siue fieri virginem, magis enim videtur partus incompossibilis virginitati, quam coitus. ergo, *&c.*

11. SED contra quod Deus non possit impossibile secundum naturam, videtur Augustinus dicere in lib. de vera Innocentia. Deus, inquit, ita est omnipotens, vt nũquam rationis suę instituta euellat: ergo si aliquid est impossibile secundum institutionem naturę, simpliciter est Deo impossibile. Aug. de vera innocentia. to. 3.

12. ITEM ratione videtur, quia Deus nõ potest facere con-

re contra ordinẽ rationis rectæ, vtpote mentiri, & consimilia: ergo nõ potest facere contra institutionẽ naturæ ordinatæ: non ergo potest impossibile secundùm naturam.

Fundamenta.

Sed contra: Quod non possit impossibile per accidens, videtur per Hieron. Cu m cetera possit Deus, nõ potest de corrupta facere virginẽ: sed constat ꝙ hoc non dicitur ꝙ nõ possit reparare claustra, sed quia eã q̃ corrupta est, impossibile est non fuisse corruptam: ergo, &c.

Ad Eustochiũ epist. 22. tom. 1.

Item per Aug. contra Faustum: Hanc sententiã quam dicimus præteritã fuisse, Deus falsam facere non potest. Et rationẽ reddit: Si enim hoc faceret, hoc esset facere, vt ea quę vera sunt, eo ipso quod vera sunt, essent falsa, & ita esset contrarius veritati.

Aug. li. 26. c. in prin. tom. 6.

Item quod non possit impossibile secundũ disciplinã scilicet vt duo opposita sint simul in eodẽ, videtur. Quia sicut se habent opposita ad vnionem, ita vnita ad diuisionem: sed Deus non potest facere quod duo & tria nõ sint quinq;, quia dicit Aug. quod est verum veritate quæ non incipit, nec desinit: ergo pari ratione non potest facere quod opposita sint simul vera.

Aug. 3. de lib. arb. c. 16. in sensu to. 7.

Item Deus non potest facere contra veritatẽ iustitiæ. Fidelis permanet, negare seipsum nõ potest: ergo potest facere contra ordinem sapientiæ: sed confundere opposita est facere contra ordinem sapientiæ: ergo, &c.

2. Tim. 2. b

Conclusio.

Deus potest omne illud quod creato agenti est impossibile propter limitationem virtutis, vel imbecillitatẽ intelligẽtiæ: nõ autem quod est impossibile propter priuationem omnis existentiæ, & secundum illustrationem veritatis æternæ.

Resp. ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam notandum, quod nos iudicamus aliquid impossibile quatuor causis. Vno modo per limitationem naturalis potentiæ, vt de trunco fieri vitulum, & virginẽ parere. mulier enim sine semine non potest concipere naturaliter. Item: Partus, clausa porta propter corpulentiam, nõ potest exire, similiter natura statim non potest truncum in vitulum conuertere, cum habeat potentiam limitatam. Secundo modo dicitur impossibile non propter limitationem potẽtiæ, sed propter limitationem nostræ intelligentiæ, vt duo corpora esse in eodẽ loco, vel idem corpus in diuersis, vel maius in minori loco, quia nullo modo possumus capere cũ nostra imaginatio semper dicat oppositum. Vnde etiam quando Deus sic facit in sacramento altaris, necesse est vt ratio contra se eleuetur, vt credat. Tertio modo dicitur impossibile propter priuationem omnis existentiæ secundũ omnem comparationem scilicet principij, medij, & vltimi, vt præteritum nõ fuisse præteritũ. Omnis enim potẽtia quæ intelligitur aliquid facere, respicit ens vel in ratione principij vel termini, vel vtroque modo. Vnde de ente potest facere nõ ens, & ẽ cõuerso, & de vno aliud: sed de nõ ente facere nõ ens, hoc nullius omnino potentię est. Vnde quãuis Deus de omni ente creato possit facere quod nõ sit, siue de oratione, siue de re: tamen de eo quod fuit, & non est, facere quod non fuerit, hoc omnino Deo est impossibile, quia hoc facere est nihil facere. sicut iam melius patebit. Quarto modo dicitur impossibile, secũdũ illustrationẽ veritatis æternæ, & ordinem diuinæ sapientiæ, vt verbi gratia, quod duo opposita insint eidẽ, & secundũ idem, hoc ipsa veritas æterna, eo ipso quod veritas est, iudicat, & illustrat, vt iudicetur impossibile: sicut & hoc, duo, & tria non esse quinque: Quando ergo quæritur, vtrũ Deo sit possibile omne impossibile, dicendũ de impossibili, quod est impossibile propter limitationem potentię, vel propter limitationem intelligentiæ, quod Deo est possibile. Propter hoc quod eius potentia nõ est limitata, sed infinita: & ideo supra naturã, & intelligentiã potest, quarũ vtraq; est artata. Illud autẽ impossibile ꝙ est impossibile propter priuationem omnis existentiæ, & propter illustrationem veritatis æternæ, non potest omnino. Primum quidem non potest, quia illud posse est nihil posse. Secundum non potest, quia illud est posse inordinate, & contra ordinem sapientiæ posse. Et quoniam Deus sic est omnipotens, vt nihil possit nisi quod decet suam potentiam, & non deordinat sapientiam: ideo hæc impossibilia non potest: Sed obiiciet aliquis, quod illud est falsum, scilicet, quod impossibile per accidens sit impossibile propter priuationem omnis existentiæ. Nam propositio de præterito est vera, & veritas illa non fundatur supra nihil, nec super ens increatum, cum incipiat esse vera: ergo supra ens creatum, & illud est prçteritum: ergo præteritum dicit aliquo modo ens: sed omne creatum quantumcumque habeat parum de ente, potest illud amittere si Deus velit: ergo Deus potest facere, quod illud quod fuit, non fuerit. Et iterum, cum dico hoc esse præteritum, aut dico aliquid, aut nihil. Si aliquid: ergo responsio nulla. Si autem nihil: dico quod ita tunc potest dici, quod chimæra sit præterita, & quod non preteritum quod nihil est, sit præteritum, quod manifeste falsum est: non ergo dicit priuationem omnis existentiæ. Et ita illud non videtur subtrahere quin subiaceat potentiæ diuinæ: nam futurum non dicit ens, & tamen Deus potest facere quod futurum secundum veritatem nunquam sit futurum. Similiter nõ præsens nihil dicit entitatis: & Deus potest facere, quod illud quod nunquam est præsens sit præsens: Nec adhuc videtur euadi posse: quæri enim potest, vtrum Deus possit facere de præterito præsens, & constat, quod in altero extremo ponitur ens: si ergo potest facere, quod præteritum sit præsens, & quod est præsens non est prçteritum: potest facere de præterito, quod non sit præteritum: Propter hæc & his similia fuit opinio Gilberti Porretani, quod Deus potest super impossibile per accidens: potest n. facere quod præteritum nunquã fuerit. Et illud Beati Hieronymi exponunt, qui sequũtur eum, quod non potest facere de corrupta virginem, id est non ostendit se posse, cum nunquam fecerit. Et similiter illud de Augustino quod Deus sententiam de præterito non potest facere falsam, hoc intelligitur salua re. Sed certe huiusmodi expositiones valde sunt extraneæ. Si enim Hieronymus dicit quod non potest de corrupta facere virginem, id est non ostendit, similiter non potest de trunco vitulum facere, cum non ostendat: nõ recte ergo dicit, cum cetera possit Deus, &c. Et iterum: Si sermo Augustini intelligitur, quod non potest facere Deus illam sententiam falsam supposito præterito, similiter nec sententiam de futuro salua futuritione. Et propter hoc cum auctoritates dicant magnorum Doctorum, quod Deus de eo quod fuit non potest facere, quod non fuerit, & intellectus in nullo dicat contrarium, nec fides ad hoc nos moueat, vel compellat: tanquam rationabilius & securius dicendum est cum sanctis, quod Deus de eo ꝙ fuit non potest facere, quod non fuerit Et huius rationem ad præsens aliam nescio, quam eam quæ prædicta est. Nisi forte dicatur hoc esse propter omnimodam indiuisionem, vt sicut opposita manentia opposita, non potest vnire, sic nec idem à se diuidere: & ideo, quod fuit, pro tempore quo fuit omnimode est vnitum, & similiter præsens in tempore, in quo est, siue in instanti. Vnde hoc esset idem à se diuidere, facere scilicet quod præteritũ non fuerit præteritum, & hoc repugnat ordini diuinæ sapientiæ, sicut facere, quod sit triangulus, & non sit figura, & hoc claudit in se duo contradictorie opposita. Ratio tamen prædicta satis est cõueniens, si quis recte intelligat. Cum enim dicitur præteritum carere existentia: non dico propter hoc quod cũ dicitur aliquid fuisse, dicatur omnino nihil: sed propter hoc quod aliquid est verũ fuisse, quod habuit aliquãdo esse, etiãsi de eius esse nihil omnino remãserit. Vnde si totus Cæsar cesserit in nihil, verũ est. Cęsarẽ fuisse. Et hoc dicit Anselm. quod si omnia creata omnino cedant in nihil, verum est mundũ fuisse. Ob aliã etiam rationẽ dicitur carere existentia, quia nec est præsens, nec ordinatum ad præsens. Vnde veritas propositionis de præterito, non dicit à parte rei nihil omnino,

Paulo inferius. — *Gilberti Porretani opinio falsa.* — *Opinio propria.* — *Ratio Aug. lib. 26. contra Faustũ 6.* — *Aug. ibid.* — *Anselm. in Monol. c. 8. tom. 3.*

A nec vere ens in actu: sed aliud quod fuit, & non est, & hoc quidem non dicit quid creatum quod sit, sed quod fuit. Si ergo Deus dicatur posse aliquid super hoc, quod non fuerit, hoc est, aut quiescendo, siue nihil operando, aut faciendo aliquid, aut destruendo: si quiescit, & nihil facit, propter hoc nihilominus præteriit, nec fuisse desinit: quia cum non sit nec actu, nec potentia, nec indiget cõseruante, nec indiget producẽte. Secus est de futuro, quia futurũ est ordinatũ ad esse, ideo indiget producẽte: & ideo si Deus nõ velit facere futurũ, nõ fit: & ita nõ erit futurũ. Si ergo potest aliquid vt faciat hoc quod fuit nõ fuisse, aut hoc erit faciẽdo, aut destruẽdo. Sed facere, quod non fuisset, est nihil facere: cum non fuisse non dicat ens: ergo Deus faciendo nihil facit, quod est imperfectio, & contradictionis implicatio. Similiter non est aliquid destruere, cum fuisse non dicat aliquid esse: ergo si destruendo hoc facit, destruendo nihil destrueret, quod est simile inconueniens. Non ergo potest nihil agendo, nec faciendo, nec destruendo: ergo de præterito, quod non fuerit præteritum, non potest facere. Patent ergo instantiæ. Nam veritas propositionis de præterito non necessario fundatur supra aliquid creatum quod sit, sed quod fuerit: & ideo manet, omni creato interempto. Patet etiam, quod præteritum non dicit omnino nihil: sed dicit aliquid quod fuit, & non est, nisi forte præteritum dicat successionem temporalem, quam vtique potest Deus destruere, sed largius accipitur hic fuisse. Patet etiam instantia in ipso futuro, quia non est simile. Patet instantia, quod præteritum potest fieri præsens, & esto quod nunc intelligatur hoc, adhuc nihilominus intelligatur fuisse. Patet etiam quod Deus potest destruere omnem propositionem, & omne dictum: sed salua propositione, & eius significatione, non potest ipsam falsificare, quoniam hoc non potest esse, nisi rem signatam mutaret: alioquin faceret orationem eo ipso quo vera est, esse falsam, & hoc esset contra suam veritatem à qua habet quod sit vera: rem autem mutare nõ potest, & ita nec orationem falsificare. Ex his quæ dicta sunt, satis potest præhabita responsio roborari.

1. 2. 3. 4. Ad illud ergo quod obiicitur, quod potest omne dicibile, & cogitabile. Dicendum quod hoc intelligitur de his solum, quæ dicuntur, & cogitantur secundum rationem recte intelligentem, & recte pronunciãtem: nihil enim rationabile potest dici, vel cogitari, quod Deus facere non possit, & etiam plus potest.

5. Ad illud quod obiicitur, quod potentius est illud, cui omnia sunt possibilia, dicendum, quod verum est de his, quæ posse est potentiæ nobilis: nam si posset aliquid quod non sit de nobilitate potentiæ; quanto magis illud posset, tãto magis aduersitas, & peruersitas possent in illum, secundũ Anselmũ, & ita tanto minus esset potens. *Anselm. de casu Diaboli. c. 12. to. 3.*

6. Ad illud quod obiicitur, aut propter priuationem, *&c.* Dicendum, quod propter priuationem omnis existentiæ in vtroque extremo, & propter priuationem distinctionis, & propter positionem ex parte Dei: quia potentia Dei respicit aliquid vt obiectum effectum, & sapientia respicit ordinatum.

7. Ad illud quod obiicitur, quod possit impossibile secundum naturam: dicendum quod illud verum est.

8. Ad illud quod obiicitur, quod possit impossibile per accidens, quia nullam dicit resistentiam. Dicendum, quod hoc non est propter resistentiam, sed propter omnimodam non existentiam, ob quam posse illud, est nihil posse.

9. Ad illud quod obiicitur de Creatore, & creatura, dicendum quod omnis creatura est materialis, & passibilis respectu Dei, & Deus est in omni creatura: per infinitatem substantiæ, non sic oppositum respectu oppositi. Quod ergo obiicitur, quod magis distant, verum est quantum ad naturarum differentiam, quia in nullo communicant: sed non est verum secundum simultatis existentiam.

10. Ad illud quod obiicitur de hoc, quod est virginẽ parere, dicendum quod est impossibile secundum naturam, sed non impossibile secundum oppositionem, quia esse virginem, & parere non sunt opposita: similiter nec esse virginẽ, est concipere, sed iudicantur opposita propter naturæ impotentiam: sed ista sunt opposita, coisse, & esse virginem: & ideo patet illud.

11. Ad illud quod obiicitur, quod non potest impossibile secundum naturam propter ordinem. Dicendum, quod est ordo naturæ specialis, & generalis. Ordo naturæ specialis transmutari potest, & destrui, quia potest in alteram differentiam res relabi, sed generalis non: sic dicendum, quod specialis ordo attenditur secundum potentiam naturæ specialis: generalis ordo secundum potentiam obedientiæ quæ est generalis: contra hunc ordinem non facit, sed contra alium.

12. Ad illud quod obiicitur, quod non potest contra dictamen rationis rectę, dicendum quod verum est prout recta ratio dicit malum non esse faciendum, quia hoc facere est deficere: non sic autem deficit faciendo contra naturam, & ratio huius patebit infra.

QVÆSTIO IIII.

An possibile dicatur aliquid simpliciter secundum causas superiores, & inferiores.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Membro 1. art. 4.
S. Thom. 1. p. q. 25. art. 3. ad 4.
Et de Pot. q. 1. art. 4.
Scotus 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 42. q. 3.
Richardus 1. Sent. dist. 42. q. 7. p. 2
Stephanus Bruleff. 1. Sent. dist. 42. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 42. q. 9.

Vtrum possibile simpliciter dicatur aliquid secundum causas superiores, vel secundum causas inferiores, hoc est secundum potentiam diuinam, an secundũ potẽtiã creatam. Et quod secundũ potentiã creatam, siue secundum causas inferiores, videtur. Ab eodem enim est in rebus possibilitas, à quo est necessitas, & contingentia simpliciter: sed necessitas, & contingentia attenditur in rebus non tantum secundum causas superiores, immo secundum inferiores causas proximas, & particulares: ergo & possibilitas. *Fundamenta.*

Item sicut aliquid dicitur potẽs à potestate actiua; ita dicitur possibile à possibilitate passiua: sed possibilitas passiua primo est in eo in quo primo est potentia ad fieri, & per illud in aliis: ergo cum hoc sit principium materiale, & causa creata, possibile simpliciter dicitur secundum causas inferiores.

Item si possibile simpliciter diceretur secũdum causas superiores tantum, tunc cum apud Deum non sit impossibile omne verbum, nihil iudicandum esset impossibile. *Luc. 1.*

Item si secundum causas superiores, tunc cum Deus posset facere quod cæcus recipiat visum, possibile est cæcum videre: sed si possibile esset videre, posset videre, & si posset, haberet potentiam visiuam: sed hoc falsum, ergo, *&c.*

1. Contra: Possibile dicitur denominatiue à potentia: ergo possibile simpliciter à potentia simpliciter: sed potentia quæ summe & simpliciter est potentia, est potentia diuina, quæ dicitur secundum causas superiores: ergo possibile simpliciter dicitur secundum causas superiores. *Ad oppositũ.*

2. Item mundum creari & animam Antichristi creari, vel esse, consimilia simpliciter dicuntur possibilia, & sunt possibilia solum secundum causas superiores: ergo, *&c.*

3. Item hoc ostenditur, quia si aliquid sequitur ad aliquid, si antecedens est possibile, vel consequens: sed demonstrato aliquo impossibili, vt truncum fieri ex vitulo, sequitur, Deum facere hoc, est possibile: ergo hoc scilicet truncum fieri ex vitulo, est possibile simpliciter.

Ariſt. 2. Periherm.

4. Item omne verum eſt poſſibile, & omne quod erit verum, poteſt eſſe verum: & omne quod poteſt eſſe verum, eſt ſimpliciter poſſibile, & eſt poſſibile ſolum ſecundum cauſas ſuperiores: ergo, &c.

Conclvsio.

Poſſibile dicitur aliquid ſimpliciter ſecundum cauſas ſuperiores, & ſecundum cauſas inferiores ratione potentiæ actiuæ.

Resp. ad arg. Dicendum quod circa hoc fuerunt diuerſi modi dicendi. Quidam enim dixerunt quod ſecūdum vtraſque cauſas accipitur poſſibile ſimpliciter: & fundant ſe ſuper illud: Stultam Deus fecit ſapientiam, &c. Gloſſa: Stultam fecit, poſſibile declarando, quod ipſe impoſſibile iudicat, quia poſſibile dicit commune ad vtramque. Tamen illud non videtur conuenienter poſſe ſtare, cum non admittatur, quod poſſibile ſimpliciter ſit de cæco fieri videntem, immo dicitur impoſſibile: ergo ſimul eſſet poſſibile, & impoſſibile, quod eſt inconueniens: nam illud eſt poſſibile ſecundum cauſas ſuperiores. Et fundamentum poſitionis eorum non eſt conueniens, quia Gloſſa non dicit tantum declarando, ſed etiam dicit faciendo poſſibile: ergo non erat poſſibile prius. Et iterum dicit, quod ſtulta facta eſt, quia ſapiētia mundana iudicabat ita impoſſibile, quod nulli eſſet poſſibile, & Deus declarauit ſibi poſſibile eſſe. Et ideo eſt alia poſitio, quod ſecundum quod deſcendunt ſcientiæ, ita & nomina ſcientiarum, ita in naturali philoſophia iudicandum eſt poſſibile ſimpliciter ſecundum cauſas inferiores: ſed in Theologia ſecundum cauſas ſuperiores. Tamen adhuc non videtur conueniens eſſe poſitio: quia ipſe Anſelmus, & Philoſophus, & Theologus dicit, quod impoſſibile eſt de trunco fieri vitulum, & quod impoſſibilia ſimpliciter Deo ſunt poſſibilia. Propter hoc aliter dicendum, quod poſſibile ſimpliciter poteſt dicere ordinem potentiæ ad illud reſpectu cuius eſt, ordinem, inquam, qui eſt, vel qui futurus eſt, ſiue potentiam præſentem, ſiue futuram. Si dicat futuram, tunc eſt ſenſus: Poſſibile eſt hominem currere, hoc eſt habere potentiam ad currendum. Si dicat potentiam præſentem, tunc eſt ſenſus: poſſibile eſt hominem currere: id eſt homo habet potentiam ad currendum, & iſte duplex modus dicendi accipitur à Philoſopho, qui iſtam exponit dupliciter. Omne B. contingit eſſe A. id eſt omne quod eſt B. vel omne quod poteſt eſſe B. contingit eſſe A. Prout autem dicit potentiam de futuro, ſic poteſt accipi poſſibile ſecundum quaſcumque cauſas, ſiue ſuperiores, ſiue inferiores. Hoc patet, quia nihil aliud dicitur tunc, niſi quod habebit potentiam ad hoc: & à quocumque habeat, ſiue à Deo, ſiue ab Angelo, ſiue à ſe, verum eſt quod potentiam habebit: & ſic dicendum quod poſſibile eſt iſtum videre, demonſtrato cæco illuminando, & virginem parere, & cetera talia, quia talibus dari poteſt potētia. Alio autem modo hoc quod eſt poſſibile, dicit actualiter potentiam in re, quo ſignatur ad alterum ordinari, & ſic generalis eſt regula, quod ſi in re cui attribuitur poſſibile ſimpliciter eſt potentia ſimpliciter, tunc dicitur poſſibile ſimpliciter. Si autem potentia ſecundum quid tunc dicitur poſſibile ſecundum quid: cum enim poſſibile dicat ordinem potentiæ ad actum, ſiue alicuius ſiue ad aliquid mediante potentia: ideo ratio dicendi in ipſo poſſibili ſumitur à potentia. Nomen autem potentiæ dicitur dupliciter, ſcilicet de potentia actiua, quæ eſt principium tranſmutandi aliud, & de potentia paſſiua, quæ eſt principium tranſmutandi ab alio. Et potentia actiua reperitur & in Deo, & in creatura, & vtraque potentia eſt ſimpliciter completa reſpectu ſui actus. Nam potentia actiua eo ipſo quod actiua, dicit ordinationem completam ad actum quantum eſt de ſe. Potentia vero paſſiua reperitur ſolum in creatura. Et hæc quidem potentia poteſt eſſe actui propinqua, & ab actu remota: ideo potentia paſſiua dicitur ſimpliciter, & ſecundum quid. Quædam enim potentia eſt nata reduci ad actum à potentia inferiore cooperante ſuperiori, vt quando eſt cum diſpoſitione propinqua, vt potentia, quæ eſt in ligno ad combuſtionem. Quædam eſt nata reduci à potentia ſuperiori aliquo modo conſonante inferiori, vtputa impij ad iuſtificationem, & vtraque dicitur propinqua. Quædam ita diſtat ab actu, quod ſi reducatur, non poteſt niſi à potentia ſuperiori reduci, & hoc quidem omnino deficiente, vel nullo modo conſonante potentia actiua inferiori, vtpote, quod ex mortuo poſſit fieri viuus, & ex trunco fieri vitulus, & hæc eſt potentia ſecundum quid. Ex quo patet, quod potentia paſſiua ſimpliciter attenditur ſecundum inferiores, & ſuperiores. Et quia ſecundū quid dicitur per defectum reſpectu ſimpliciter: potentia paſſiua, quæ poteſt reduci ad actum ſolum ſecundum cauſas ſuperiores, deficiēte potentia actiua creata diſponente, vel conſonante, dicitur potentia ſecundum quid, & dicitur potentia obedientiæ, & de hac dicit Auguſtinus, quod in coſta erat, non vnde fieret mulier, ſed vnde fieri poſſet, ſcilicet potentia obedientiæ. Poſſibile ergo quod dicitur à potentia non dicitur vniformiter, nec dicitur omnino æquiuoce, ſed analogice, ſicut ſanum: & ideo eius acceptio determinatur per adiunctum. Poteſt ergo hoc quod eſt poſſibile dicere ordinem ſubſtantiæ ad agere, & tunc dicit potentiam actiuam, & hoc determinatur per adiunctum. Nam ſi dicat ordinem ſubſtantiæ increatæ ad actum, dicit potentiam ſecundum cauſas ſuperiores: vt ſi dicatur Deum creare mundum eſt poſſibile, vel illuminare cæcum. Si autem dicat ordinem ſubſtantiæ creatæ ad actum, dicit potentiam actiuam creatam, vt ſi dicatur: poſſibile eſt antichriſtum currere, vel cæcum poſſibile eſt videre, ſignatur potentia in cæco: ideo falſa eſt ſimpliciter. Poteſt iterum dicere ordinem alicuius ad fieri: & hoc poteſt eſſe dupliciter. Aut in comparatione ad aliquid ex quo, aut ſine comparatione. Si in comparatione ad aliquid ex quo, vt cum dicitur, poſſibile eſt ex aëre fieri ignem, tunc importat potentiam paſſiuam ſecundum rem, & ſi ſit potentia paſſiua ſimpliciter, vt illa quæ eſt ſecundum cauſas ſuperiores, & inferiores, dicitur poſſibile ſimpliciter. Si autem ſit potentia paſſiua reducibilis ſolum ſecundum cauſas ſuperiores, eſt ſolum poſſibile ſecundum quid, vt ſi dicatur: ex trunco poſſibile eſt fieri vitulum: & ideo negandum eſt ſimpliciter, niſi addatur determinatio contrahens: vt ſi dicatur poſſibile potentia obedientiæ, vel poſſibile Deo. Si autem dicit ordinem alicuius ad fieri ſine comparatione ad principium ex quo, tunc importat potentiam paſſiuā ſecundum modum, ſed actiuam ſecundum rem, vt ſi dicatur poſſibile eſt, animam antichriſti creari, vel poſſibile eſt vitulum fieri, hoc eſt dicere, aliquis poteſt facere: & ideo ſine determinatione eſt poſſibile, ſiue ſecundum cauſas ſuperiores, ſiue ſecundum cauſas inferiores, quia ratione potentiæ actiuæ vtrobique ſaluatur ſimpliciter. Poteſt etiam tertio hoc quod eſt poſſibile dicere ordinem, vel comparationem entis ad eſſe, vt cum dicitur, hoc poteſt eſſe, quocumque demonſtrato: & ſic nec potentiam actiuam, nec potentiam paſſiuam dicit determinate, nec ſecundum cauſas ſuperiores, nec ſecundum cauſas inferiores: vnde ſimpliciter dicitur, quocumque horum modorum ſit poſſibile. Solum ergo in vno caſu poſſibile ſecundum quid dicitur ſecundum cauſas ſuperiores: videlicet cum dicit potentiam paſſiuam ſecundum modum, & rem, vt cum dicitur: ex cæco poteſt fieri videns, & ex trunco vitulus, & ex aſino poſſibile eſt fieri hominem. Ex his patent omnia obiecta ad vtramque partem: nam obiecta ad primam partem procedunt de poſſibili, ſecundum quod dicit potentiam paſſiuam.

Ambr. ſuper. 1. Cor. 1. tom. 5. — *Anſel. lib. 1. cur Deus homo c. 17.* — *Ariſt. 1. poſter. c. 6 & 2. de generatione. cō. tex. 68.*

1. Ad illud quod obiicitur ad oppoſitum quod poſſibile dicitur denominatiuè à potentia. Dicendum quod poſſibile poteſt dici denominatiue à potentia paſſiua, vel actiua: & quia in Deo proprie eſt potentia actiua, ideo dicitur poſſibile ſimpliciter ſecundum quod ab illa denominatur, non ſecundum quod à paſſiua.

2. AD illud quod obiicitur de hoc, quod est mundum creari, dicendum quod quamuis dicat potentiam per modum passionis: tamen secundum rem non dicit nisi potentiam actiuam, quia ante mundi creationem nihil est nisi potentia actiua: & ideo dicitur simpliciter secundum causas superiores.

3. AD illud quod obiicitur, quod sequitur, si Deus potest facere, quod res potest fieri, dicendum quod verum est secundum quod *potest* dicit eandem potentiam per modum passionis, & hoc cum simpliciter dicitur. Si autem vere dicat potentiam passiuam, non sequitur, quia variatur hoc quod est possibile: vt patet, si dicatur: Deus potest facere de cæco videntem: ergo cæcus potest esse videns, vel ex cæco potest fieri videns: prius enim dicebat potentiam actiuam simpliciter, & postmodum passiuam: & ideo non sequitur: ergo quando dicitur, si antecedens est possibile, & consequens: intelligendum est eadem possibilitate.

4. AD illud ergo quod vltimo obiicitur, quod omne verum potest esse verum antequam sit, dicendum quod verum est, & demonstrato cæco hoc dictum: iste potest videre, esse verum est possibile, quia possibile accipitur ibi respectu veri, & dictum est quod possibile quãdo dicit ordinem ad esse, vel ad esse verum, dicit potentiam communiter ad actiuam, & passiuam superiorem, & inferiorem: sed tunc non sequitur de re, ergo iste potest videre, quia dicit potentiam passiuam creatam, scilicet potentiam visiuam. Nec sequitur: ergo de cæco poterit fieri videns, secundum quod *potest*, ponit potentiam actu in isto, quia dicit potentiam passiuam dispositam, immo est ibi fallacia consequentis: quia cum possibile accipiatur in sua generalitate, habet tres causas veritatis, aut in cæco est potestas ad videndum, aut potestas ad recipiendum, aut quia in alio est potestas ad dandum: ratione huius dictum est possibile, & fiet aliquãdo verum, sicut patet, & ita patent cætera obiecta.

DISTINCT. XLIII.

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM, DEVM NIL POSSE NISI QVOD FACIT, CVM PLVRIBVS rationibus, quas omnes soluit.

QVIDAM tamen de suo sensu gloriantes, Dei potentiam sub mensura coartare conati sunt. Cum enim dicunt, hucusque potest Deus, & non amplius: quid hoc est aliud quam eius potentiam, quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim: Non potest Deus aliud facere quam facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis, nec non & sacrarum auctoritatum testimoniis munire conantur, dicentes: Non potest Deus facere nisi quod bonum & iustum est fieri. Non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonum eum facere quam facit: non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere. Sed quis audeat hoc dicere?

Secunda ratio.

Addunt etiam, non potest facere, nisi quod iustitia eius exigit; sed non exigit eius iustitia, vt faciat nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eademque iustitia exigit, vt id non faciat quod non facit, non autem A *potest facere contra iustitiam suam, non ergo potest aliquid eorum facere quæ dimittit.*

Responsio ad prius dictum.

His autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic: Non potest Deus facere nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere nisi illud quod si faceret bonum & iustum esset, verum est: sed multa potest facere quæ non bona sunt, nec iusta, quia nec sunt, nec erunt; nec bene fuit, nec fient, quia numquam fient. Item quod secundo oppositum fuit: Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: & non potest id facere quod iustitia sua exigit, vt non fiat:
B *Dicimus: quia exactionis verbum de Deo congrue non dicitur, nec proprie accipitur. Et in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur, qualiter accipit Augustinus illa verba Domini, in Genesi, loquentis ad Lot: Non possum quidquam facere donec illo introeas, exponens: Non posse, inquit, se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam: sed non poterat per iustitiam: Quod poterat quidem, sed non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si vero per hæc verba intelligis eum posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter distingue illud:*

> Gen. 19. c. In lib. contra secundam Gaudentij epist. ca. 22. to. 7.

C *Non potest facere quod sua iustitia exigit vt non faciat, id est, non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.*

Tertia illorum ratio.

Addunt quoque & alia dicentes: Non potest Deus facere nisi quod debet, non autem debet facere nisi quod facit. Si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet: si vero facit omne quod debet, nec potest facere nisi quod debet: non ergo potest facere nisi quod facit. Item: Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, non recte dimittit. Si vero debet dimittere: ergo non debet facere. Si autem non debet, nec decet, non oportet eum facere, & si non decet, nec oportet eum facere: ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit. Nec potest illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet illud facere: & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum, debet, *venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiam: nec Deo proprie competit, qui non est debitor nobis, nisi forte ex promisso, nos vero ei debitores sumus ex commisso. Vt autem venenum euacuetur, distingue verbi sensus: Non potest Deus facere nisi quod debet, id est, nisi quod vult, falsum est: Sic enim*
E *potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur: Non potest nisi quod debet, id est, non potest nisi illud, quod si faceret, ei bene conueniret, verum est. Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licet nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum est: quia illa facit, & illa dimittit, quæ ratio æterna est, & semper manens, præter quam non põt aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manẽte, nõ potest quod facit dimittere, nec quod dimittit facere, & ita nõ potest facere, nisi quod facit. Et ad hoc respõdemus, ambiguitatẽ locutionis determinãtes. Cum enim dicitur: Ratio vel cau-*

sa optima penes Deum est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem est: quia in eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit, & dimittit quæ vult, contra quam facere non potest, nec præter eam facere potest. Nec vtique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadem manente ratione, & causa, alia potuit facere, et ista dimittere. Licet ergo ratio sit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, potest tamen secundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiam addunt. Ratio est, eum facere quæ facit, & non alia, & non potest facere, nisi quod ratio est, eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item: Ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non potest non dimittere quod ratio B est, eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus, locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cum dicitur, non potest facere nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent, rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes: Si potest Deus aliud facere quam facit, potest ergo facere quod non præsciuit, & si potest facere quod non præsciuit, potest sine præscientia operari: quia omne quod facturum se præsciuit, facit: nec facit aliquid quod non præsciuit. Quod si præter præscientiam eius aliquid fieri im- C possibile est: omne ergo quod præscitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quam sit, nulla ratione possibile est: ergo non potest à Deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præscientia facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt, cum de præscientia ageretur. Sup. d. 38. & 39.

Auctoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis.

HIS autem illi scrutatores, qui defecerunt scrutantes scrutinia, Sanctorum annectunt testimonia: dicit enim August. in libr. de Symbolo: Hoc solum non potest Deus quod non vult. Per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit, & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum D est: Id solum non potest Deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in 7. lib. confes. ad Deum loquens ait: Non cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua non est maior quam potentia: esset autem maior, si te ipso tu ipse maior esses. Ex hoc videtur quod Deus non possit plura quam vult, sicut non vult plura quam potest. Sicut enim voluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideoque sicut plura non vult quam potest, ita eum non plura posse quam velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potētia & voluntas, scilicet ipse Deus, qui esset maior seipso, si volūtas maior esset potētia, vel potentia voluntate. Nec hac auctoritate negatur, Deū plura posse quā velle, quia plura sunt subiecta eius potentiæ quā E voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quæ facit. Quod vt certius firmiusque teneatur, scripturæ testimoniis asseramus, Deum plura posse facere quam facit. Veritas ipsa secundum Matthæum ait: An putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & Filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere, quod non exhibebat. Vterque ergo poterat facere quod non faciebat. Augustinus etiam in En- Psal. 63. b Lib. 1. c. 1. to. 9. Cap. 4. to. 1. Mat. 26. f

chiridio ait: Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones Angelorum pugnarent contra illos qui Christum ceperunt. Item in eodem: Cur apud quosdam non facta sunt virtutes, quæ si facta fuissent, egissent illi homines pœnitentiam: & facta sunt apud eos qui non erant credituri? Tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniuste Deus noluit saluos fieri, cum possent salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta cognitione videatur, quam certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non velit, nihil autem quod non possit, velit. Idem in libro de natura & gratia: Dominus Lazarum suscitauit in corpore. Numquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem, sed noluit. His auctoritatibus, aliisque multis aperte docetur, quod Deus multa possit facere quæ nō vult: quod etiam ratione probari potest. Non enim vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quam facit, & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quam vult, & tamen eius voluntas nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quod etsi possit velle quod numquam voluit, non tamen nouiter, nec noua voluntate, sed sempiterna tantum voluntate velle potest. Potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: Habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit. In Ench. c. 95. to. 3. Matt. 11 c Cap. 7. to. 7. Ioan. 11. f

DISTINCT. XLIII.

De potentia Dei in comparatione ad quantitatem ostendens eius immensitatem, siue quantum Deus possit.

Quidam tamen de sensu suo gloriantes.

Expositio textus.

SVpra ostendit Magister, quid Deus possit, in hac parte intendit ostendere quantum possit. Et quoniā quidam Dei potentiam limitabant, ideo intendit Magister ostendere huius opinionis falsitatem, & huius positionis falsitate ostensa, reperitur Dei potentia esse infinita. Et hæc pars habet tres partes, in prima proponit siue narrat eorum erroneam opinionem. In secunda dissoluit multiplicem rationem eorum, ibi: *Istamque prauam suam opinionem verisimilibus argumentis.* In tertia concludit, & confirmat veritatis assertionem, quæ est in huius opinionis cōtrariam partem, ibi: *Fateamur ergo Deum*, &c. Prima & vltima parte remanentibus indiuisis, media pars diuiditur secundum numerum rationū quas adducit. Prima sumpta est à ratione boni, & iusti. Et hanc format duobus modis, & ponitur, ibi: *Non potest Deus facere, nisi quod bonum & iustum est fieri.* Secunda sumpta est à ratione debiti, & hāc ponit, ibi: *Addunt quoque & alia dicentes non potest*, &c. Tertia sumpta est à ratione faciendi, & dimittendi, & hanc format duobus modis, ibi: *Addunt quoque illi dicentes*, &c. Quarta sumpta est ex ratione præscientiæ Dei, & hæc ponitur, ibi: *Item aliud adiungunt dicentes*, &c. Quinta sumpta est ab auctoritate Aug. & hoc duplici auctoritate, & ponitur, ibi: *His autem illi scrutatores.* Et in qualibet harū partium Magister ponit primo obiectiones, secūdo vero ponit solutionem, & partes manifestæ sunt. Diuisio.

His autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes.

Dub. I.

Quæritur vnde veniat duplicitas huiusmodi, non potest Deus nisi quod iustum est. Si dicas quod hoc verbum,

est, po-

est, potest significare iustitiam quæ est, vel iustitiam quæ esset, si De⁹ faceret: hoc enim nihil videtur: quia si dicatur, iustum est hoc fieri, intelligitur iustum esse, vt nunc similiter in proposito.

Resp. Dicendum quod distinctio Magistri est rationabilis. Ratio autem huius multiplicitatis est, quod hoc verbum, *est*, potest dicere præsens vt nunc, vel simpliciter, & ita iustitiam quæ nunc est, vel quæ esset si res fierent. Potest autem multiplicitas assignari à tribus. Prima à ratione attributi, sicut enim hoc verbum, *currit*, per se dictum dicit præsens vt nunc: sed quando additur determinatio, potest stare pro præsenti simpliciter, vtputa si dicatur de equo iacente in stabulo: iste equus bene currit, ita potest esse de hoc verbo, *est*, ratione eius quoque additur bonum, & iustum. Aliter potest assignari à parte ampliationis huius verbi, *potest*, quia si ampliatio huius verbi, *potest*, totum dictum respiciat, ita quod implicatio cadat sub ampliatione, ita dicit præsens simpliciter. Si autem cadat extra, sic dicit præsens vt nunc, & secundũ hoc accipitur duplex sensus, quem Magister assignat. Tertio modo potest assignari ratio à parte eius quod est, *nisi* quia potest teneri exceptiue, vel consecutiue. Si exceptiue, tũc stat actus, siue exceptum pro præsenti vt nunc, & est sensus: Non potest Deus nisi quod iustum est, idest, nihil potest Deus præter hoc quod est iustum. Vel potest teneri consecutiue. Et nunc necesse est quod hoc verbum, *est*, teneatur simpliciter, quia regula est quod termini in conditione ampliantur ad omne tempus, & tunc est sensus: Non potest Deus nisi quod iustum est, idest nisi sit iustũ, & sic ampliatur ibi ad omne tempus. Ex quacunq; tamen causa accipiatur locutio, vere multiplex est.

Poterat per potentiam: sed non poterat per iustitiam.

Dub. II.

Contra: Quia iustitia stat ibi pro voluntate, videtur male dicere, quia nihil potest Deus facere quod non possit velle: ergo si iustitia Dei est voluntas, omne quod potest simpliciter, potest de iustitia, & econuerso. Item: Possibili posito in esse, non sequitur impossibile: si ergo Deus poterat per potentiam Loth subuertere, siue comburere, ponatur: tunc quæro, aut hoc fuit iustum, aut non. Si sic: ergo poterat per iustitiam. Si non: ergo facit contra iustitiam, ergo inique: quod est omnino impossibile.

Resp. Dicendum quod iustitia non stat ibi pro voluntate diuina simpliciter considerata, sic enim poterat velle, quia & poterat facere: sed stat ibi pro voluntate pensante merita, & volẽte retribuere secundũ merita. Et quoniam Loth non meruerat submergi cum illis peccatoribus, non poterat iuste submergi quantum fuit de exigentia meritorum: nihilominus tamen poterat Deus hoc facere, quia ex hoc laudem suam, & Loth vtilitatem poterat elicere, cum non sit malum secundum se, iure iustum affligere: potest enim hoc Deus facere ad bonũ suum. Et per hoc patet respõsio ad illud quod obiicit. Posito enim quod hoc factum fuerit, ponitur etiam fuisse iustũ quantum ad condecentiam, licet non quantũ ad merita. Contra enim exigentiam meritorum Deus potest facere, & facit. Vnde Glossa: Quod facere cogitabam propter iustitiam, non feci propter clementiam. *Glossa in 20. ca. Hierem.*

***Hoc verbum*, debet, *venenum habet*, &c.**

Dub. III.

Innuit Magister quod hoc verbum, *debet*, proprie non conuenit Deo nisi forte dicatur ex promisso. Contra: Videtur male dicere, quia sicut qui debet ex commissio, obligatur ne incurrat ingratitudinem: ita qui debet ex promisso, si non reddit, incurrit falsitatem: ergo Deus vere est obligatus: ergo vere & proprie est debitor.

Resp. Dicendum quod debitum ex commisso est debitum proprie, quia præit voluntatem, velit enim nolit, obligat⁹ est qui accepit beneficium, si necessario eget beneficio: debitum autem ex promisso, quod est meræ liberalitatis, est debitum quod sequitur largitatẽ promittentis, & ideo secundum rem plus habet de ratione gratiæ quàm debiti: & hoc modo Deus est debitor: primo modo non: ex sua enim liberalitate promittit vt alliciat, sed nihil recipit. Vnde obsequia nostra non acceptat propter indigentiam: ideo ratio debiti secundum quod obligationem dicit, proprie in Deo non cadit: si autem abutamur nomine, vt debitum sonet incondecentiam bonitatis Dei, sic recipitur in Deo.

Potest tamen secundum eandem rationem.

Dub. IV.

Innuit Magister quod eadem ratione manente, Deus potuit alia facere, & ista dimittere. Contra: Videtur hoc esse falsum, quia Augustinus dicit, alia ratione conditus est homo, alia ratione conditus est equus: ergo alia, & alia ratione fiunt opposita: ergo eadem ratione manente, non potuit facere opposita. *Epist. 115. to. 2. ad Nebrid.*

Resp. Dicendum quod Magister vocat hic rationem, voluntatem Dei æquissimam: & sicut dictum est supra, quod quia Deus nouit omnia, ideo potest scire opposita sine innouatione, scientiæ, ita etiam & de voluntate. Vnde non intelligitur voluntas mutari, quando Deus potest velle quod non vult: sed aliquod volitum ad ipsam comparari, ipsa vna & eadem & immutabili remanente: sed alio modo comparata, siue ad aliud & aliud: & ita intelligit Magister. *Dist. 38. artic. 2.*

Hæc autem quæstio de præscientia facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt.

Dub. V.

Quæritur per quid determinatur superius dictum. Videtur enim argumentatio necessaria: si ergo Deus nihil potest operari nisi illud præsciat, & non præscit nisi quæ facit: ergo, &c. dicendum est ad hoc, quod Deus potest præscire plura q̃ præscit, sicut potest plura operari. Vnde huiusmodi solutio est, quod præsciẽtia Dei potest esse alicuius, cuius non est: & ita Deus potest facere illud: & alicuius non esse cuius est, & ita Deus potest illud non facere, & numquam ponitur aliquid facere sine præscientia. Ex hoc manifestum est quod non est necessarium Deum præscire quod præscit: si enim hoc esset, tunc impossibile esset Deum aliud facere, quam illud quod facit: & hic est error manifestus.

An putas, quia non possum rogare Patrem, &c.

Dub. VI.

Videtur illud non bene dictum, quia aut Pater volebat dare, aut non. Si volebat, & Christus non volebat: ergo in voluntate discordabant. Si autem nolebat, & Christus poterat petere: ergo poterat à voluntate Patris discordare: ergo peccare: quod est contra veritatem aperte.

Resp. Dicendum quod Pater nolebat dare, & Christus nolebat petere: sed pater poterat velle, & Christus similiter petere, & ita non discordare: tunc autem discordantia esset, si Christus posset petere, & Pater non posset velle: quo modo autem Deus possit aliquid velle quod non velit, supra habitum est. *Dist. 40. artic. 1. q. 3.*

Numquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente.

Dub. VII.

Ex hoc videtur quod Deus possit saluare Iudam: ergo pari ratione damnare Petrum. Contra: Iustus est, & negare seipsum non potest: ergo nec facere contra iustitiam. Si tu dicas, quod hoc non potest. Contra: Posset Deus destruere omnia quæ facit, quod maius est: ergo multo fortius hoc potest.

Resp. Aliqui distinguunt hic potentiam Dei dupliciter, dicentes Deum posse aut potentia absoluta, & sic *Opin. 1.*

potest

potest Iudam saluare, & Petrum damnare: aut de potẽtia ordinata, & sic non potest. Sed hæc distinctio non videtur esse conueniens, cum nihil possit Deus, quod non possit ordinate. Posse enim inordinate facere, est nõ posse, sicut posse peccare, & posse mentiri. Vnde nec potentia absoluta, nec ordinata potest mentiri. Aliter dicunt alij, quod potest saluare Iudam, sed nõ damnare Petrũ, quia misericordia eius super omnia opera eius, & misericordia superexaltat iudicium, & saluare Iudam esset superabundantis misericordiæ: sed damnare Petrum esset crudelitatis maximæ: sed tamen cum Deus summe iustus sit, summe misericors, sicut non potest facere contra misericordiam, sic nec cõtra iustitiam. Ideo aliter dicunt alij, quod Deus neutrum potest, & hoc non derogat eius potentiæ, quia vtraque essent iniustitia, & inordinatio, reuocare quem finaliter damnauit, & qui finaliter damnari meruit. Nec est simile de Traiano, quia Deus sic disposuerat ad honorem Sanctorum, & suum aliqua specialia facere, & ideo mors illa Traiani, & damnatio licet secundum causas inferiores finalis videretur, tamen secundum diuinam dispositionem, & consilium aliter erat. Sed tamen quis hoc audeat dicere quin Deus de Iuda hac dispositione potuerit quod disposuit de Traiano? & quin generaliter de omnibus possit facere quod probatur fecisse vni? Et iterum Augustinus dicit quod Deus ipsi diabolo bonam voluntatem posset dare. Propter hoc dicendum quod quando quæritur, vtrum Deus possit saluare Iudam, & damnare Petrum, dicendum quod aut loqueris saluis meritis, aut non saluis. Si saluis meritis; sic dico quod non possit: hoc enim idem est dicere, & quærere, ac si quæreretur, vtrum posset iudicare iniuste: quod quidem absque dubio Deus non potest. Si autem intelligatur non saluis meritis, sic absque dubio posset saluare Iudam auferendo per gratiam peccata, & demerita, & dando merita. Petro autem non potest dare merita mala: sed tamen sicut liberaliter dedit bonam voluntatem Petro, ita etiam liberaliter conseruat: similiter & naturam, & sic patent obiecta.

Opin. 2. Psal. 144. b

Traiani mors & damnatio.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam præsentis distinctionis quæritur de quantitate diuinæ potentiæ, siue de infinitate. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primo quæritur, vtrum potentia Dei sit infinita. Secundo, dato quod sic, quæritur vtrum ipsa essentia diuina sit infinita, sicut potentia. Tertio, vtrum Deus possit producere opus infinitum. Quarto, vtrum ratio operandi sit infinita. Prima quęstio respicit infinitatem in possendo. Secunda in essendo. Tertia in operando. Quarta in ratione operandi.

QVÆSTIO I.

An potentia Dei secundum quod huiusmodi infinita sit.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Membro 2.
S. Thom. 1. p. q. 25. art. 2.
Et 1. Sent. dist. 43. q. 1. art. 2.
Scot. 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Henricus in summa art. 25. q. 6.
Richard. 1. Sent. dist. 43. q. 2.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 43. q. 1. art. 3.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 42. art. 2.
Ioan. Baccon. 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 43. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 43. q. 1.

Fundamenta. Arist. 3. physic. cont. 24.

VTrum Dei potentia sit infinita, & quod ipsa potentia secundum quod huiusmodi sit infinita, ostenditur sic. Infinitum dicitur quod non habet terminum: sed diuina potentia quantum ad posse nõ habet terminum: ergo, &c. Prima manifesta est. Secunda patet per Chrysost. in quadam Homil. Omnipotens dicitur: quia eius posse non inuenit non posse: ergo si semper inuenit posse, & semper quantitatem potentiæ accipientibus est vltra accipere: ergo infinita.

ITEM omnis potentia actiua quæ potest in effectus infinitos, est actu infinita, diuina potentia est huiusmodi: ergo, &c. Probatio primæ. Si potentia est pure in actu: ergo habet totum actualiter, quod potest habere: ergo si totũ habet actualiter, & nihil potest ei accrescere, nec de nouo aliquid dare, & potẽtia vt potens se extendit ad infinita: ergo actu habet in se infinitatem. Minor patet, quia diuina potentia nunquã potest in tot effectus, quin adhuc possit in plures: ergo manifestum est quod sit infinita.

Vide Scot. sup. dist. 2. q. 2. lib. 10.

ITEM omnis potentia quæ potest in actum infinitũ, si omnino est in actu, est simpliciter infinita: sed diuina virtus est huiusmodi: ergo, &c. Maior patet sic. Sicut se habet potentia ad potentiam, sic actus ad actum: sed actus infinitus excedit finitum in infinitum: ergo & potentia potentiam: ergo si potentia est omnino in actu, est infinita. Minor patet, quia Deus dicitur durare in infinitum: & potest creaturam conseruare in infinitum: ergo, &c.

ITEM omnis potentia quæ potest super extrema in infinitum distantia, est infinita: sed potentia diuina est huiusmodi, quia de nihilo aliquid facit, & inter aliquid & nihil est infinita distantia: ergo, &c.

ITEM omnis potentia quę omnino indifferens est ab essentia, est infinita: sed diuina potentia est huiusmodi: ergo, &c. Probatio primæ: Quandocumque aliqua duo sunt omnino indistantia, vbicunque est vnum, ibi & reliquum: ergo si potentia est omnino indifferens ab essentia, vbicunque est potentia, & essentia: sed vbi est essentia, ibi est centrum potentiæ: ergo vbicunque potest potentia talis, potest in centro: ergo cum nulla potentia limitetur in centro suo: sed amplius possit, aut diuina potentia nihil potest, aut potest quantum vult: & sic in infinitum: ergo, quantum est de se, potentia illa potest in infinitum operari: sed potentia illa omnino est indifferens, & simplex: ergo idem est idem latũ, & intensum: ergo si extensiue est infinita, & intensiue: ergo omnino est infinita. Et hoc est quod dicit Philosophus in lib. de causis: quod virtus quanto magis vnita, tanto magis infinita: cum ergo diuina potẽtia sit infinitissima, quia est omnino idem cum sua origine, vbique potest tanquam in sua origine: ergo nunquam inuenit non posse.

Auctor de causis pro posit. 18.

1. CONTRA: Omne illud est finitum, in quo est reperire statum: sed in diuina potentia est reperire statum, quia est assignare aliquid quod non potest (sicut supra ostensum est) vt actus corporales, & actus deformes: ergo, &c.

Ad oppositum.

2. ITEM quod exceditur ab aliquo, est finitum, quia infinitum nullo modo exceditur: sed scientia excedit potentiam respectu scibilium, plurium enim est scientia, quam potentia, scit enim mala, & non potest: ergo, &c.

3. ITEM videmus in potentiis creatis, quod infinitas est à materia: sed finitas est à forma: ergo cum potentia Dei sit omnino forma, siue formalis, nihil omnino habens materialitatis: ergo simpliciter est finita, & nullo modo infinita.

4. ITEM inter contradictorie opposita est distantia infinita: sed creaturæ virtus vnum reducit ad alterum, vt non currentem facit currere, & tamen est finita: ergo.

Aristot. 3. Physic. cõt. 49.

5. ITEM video quod anima habet potentiam omnino indifferentem ab essentia, sicut potentia viuificandi corpus, habet etiam potentiam ad actum infinitum, sicut ad durandum siue permanendum infinitum: habet potentiam nihilominus ad actus infinitos, & tamen ipsa potentia est finita in se: ergo videtur pari ratione de diuina potentia, cum anima sit expressa imago Dei. Vnde videntur rationes prædictæ nihil valere.

* * *

CONCLVSIO.

Potentia diuina est infinita, in virtute, in actu, & in habitu.

RESP. ad arg. Dicendum quod diuinam potentiam est ponere omnino in actu, & in habitu infinitam, sicut probatum est per effectum à posteriori, quia habet effectum infinitum duratione, & infinitos appositione, ad quos comparatur vt actus purus, & vt tota causa & ratio habens in se plenam, & perfectam actualitatem respectu infinitorum: & necesse est cum habeat totum quod vnquā habitura est, & ex se habeat quod ipsa infinita sit. Alia ratione ostenditur hoc à priori. Propter summā enim indiuisionem virtutis cum essentia, & propter summam vnitatem ipsius virtutis: vbicunque potest, tota potest, & tantū in extremum mundi, quātum in medio: & tantum in summo, quantum in latus, & omni modo infinitatis Nec est consimilis ratio in aliqua creatura, nec quātum ad causalitatem effectus, nec quantum ad vnitatem. Nō quantum ad causalitatem effectus, quia nulla virtus creaturæ respectu durationis infinitæ est pure actiua, immo necesse est per diuinam influentiam conseruari. Similiter nec quantum ad productionem actus, vnde habet infinitatem passiuam etiam in recipiendo, & ideo nulla est actu infinita, sed solum in potentia. Et quia infinitum in potentia pēdet ex infinito in actu: ideo omnis infinitas durationis creaturæ, & operationis pendet ex infinitate virtutis increatæ. Et hoc est quod dicit Philosophus in lib. de causis, ꝙ omnes virtutes infinitæ pendētes sunt per vnum infinitum primū, quod est virtus virtutum. Similiter non est simile de simplicitate, siue vnitate. Nam potētia diuina est omnino in se simplex, & omnino habet essentiam, siue substantiam simplicem: Omnino etiā ab illa est indifferens, & ideo omnimoda vnione est vnitissima, & ideo infinita: sed nullius creaturæ quantumcunq; nobilis, potentia est omnino simplex, quia omnis talis potentia dicit aliquem respectum dependentiæ, nec fundatur in substantia omnino simplici, nec omnino est indifferens, quia nulla creatura est sua potentia, loquendo essentialiter. Et ideo quia deficit omnis creatura à ratione summæ simplicitatis, & infinitatis per consequens: & sic patet, quod diuina potentia est infinita, & quod sola est infinita, & ratio infinitatis est summa simplicitas. Et patet responsio ad vltimam rationem ostendentem prædictas rationes non valere.

Propos. 16.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod inuenit terminum, & quod inuenit excessum, dicendum quod diuina potentia est infinita respectu eorum quæ posse est potentiæ, respectu aliorum quæ posse est impotentiæ, nec est finita, nec infinita, quia nihil ex eis potest. Quando enim dicitur quod inuenit terminum, vel excessum, dicendū quod falsum est, quia excessus, & terminus rei attenditur secundum ea ad quæ res se extendit, & diuina potentia se extendit solum ad bona, & quātum ad alia nunquam est plurium scientia, quam potentia, nec quantū ad talia inuenit terminū, & ideo patet illud Potest tamen aliter dici, quod dupliciter est loqui de potentia, & scientia: aut in se, aut per comparationem ad obiectum. Si in se, sic vna non excedit aliam, quia quidquid scit, potest scire: & quidquid potest, scit se posse. Vel per comparationem ad obiectum, & sic est loqui dupliciter, aut secundum formam, siue speciem, aut secundum numerum. Si secundū numerum: sic cum potentia possit infinita, non exceditur à scientia. Si autem secundum formam: sic quia potentia est respectu bonorum tantum, scientia vero bonorū, & malorum, ideo exceditur, tamen ex hoc non sequitur quin sit infinita, & est exemplum. Si quis imaginetur duas lineas infinitas, plures sunt duæ quam vna, quia non habebunt vnam infinitatem secundum numerum, sed solum secundū longitudinē: & sic non sunt maiores, vel longiores duæ quā vna. Similiter in pposito intelligitur. Potentia enim dicitur infinita respectu obiectorum secundū numerū, sed non secundū qualitatem: quia non potest in mala, vel priuatoria, & per hoc patet primū, & secundum. Quamuis enim inueniat terminum respectu mali, nō tamen respectu boni, & ille terminus, vel excessus potius facit ad infinitatē, quia non est posse, sed non posse: & ideo quamuis hoc videatur dare terminum secundum rationem intelligendi, secundum veritatem nō dat, quia quod non possit mala, hoc totum est propter immensitatem virtutis.

2. AD illud quod obiicitur, quod infinitum est passio potentiæ materialis, dicendum, quod hoc verum est de infinito per priuationem completionis, siue cōpleti esse: sed non est verum de infinito per priuationem limitationis. Primum enim est infinitum potentia passiua, siue receptiua, & ita primo inest materiæ. Secundum est infinitum actu, & ideo in illo solo vere est, & proprie, qui tantum est actus, & actus purus, & perfectissimus.

3. AD illud quod obiicitur, quod creatura potest super ea quæ summe distant, dicendum quod ens, & non ens non dicuntur summe distantia, quia opponuntur cōtradictorie: sed quoniā nihil habent commune, nec quātum ad genus subiectū, nec quantū ad genus prædicabile, sed quiescere, & moueri, vel moueri, & non moueri, ꝙ pro eodē accipitur, vtroque modo habent cōmune: & ita non est distantia infinita, nec est simile.

4. AD illud quod obiicitur de potentia viuificandi dicendum quod viuere vno modo dicit actum consequentem, sicut moueri: & sic est ab anima mediantibus potentiis differentibus ab ipsa essentia. Alio modo dicitur viuere secundū quod est actus primus, & est ab essentia animæ, vt in ratione formæ, non in ratione agentis: & propter hoc non consideratur ibi esse tantū in operādo, sed in informando, sicut albedo se ipsa dealbat, ita quod non notatur ibi, nec est egressus alicuius, vt à potentia agente: nos autem hic loquimur de potentia vt agente, & producente aliquid: potentia vero animæ quantumcunque sit idem, tamen dicit aliquam inclinationem, & ideo dependentiam, & ideo priuat simplicitatem, ac per hoc priuat infinitatem: in Deo autem non sic: & ideo ratio illa non habet instantiam, recte intellecta.

QVÆSTIO II.

An diuina essentia, siue potentia sit infinita.

S. Thom. in quæst. 1. de Pot. q. 1. art. 2.
Et 1. contra Gent. c. 43.
Richardus 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 43. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 43. q. 1.
Et omnes alii in superiori quæst. citati.

Fundamenta.

VTrum essentia sit infinita, siue diuina potentia sit infinita quantum ad esse. Et quod sic videtur, quia nulla potentia nobilior est substantia: sed diuina potentia est infinita: ergo cum non sit nobilior, nec maior substantia, necesse est substantiam esse infinitam.

ITEM si aliqua duo (liceat sic dicere) sint omnino idē. si vnum est infinitum, & reliquum: sed substantia, & potentia sunt idem, & esse & posse: ergo cum diuinum posse sit infinitum, & esse, & ita essentia.

ITEM quandocunque aliqua duo sic se habent, quod ad nihil se extendit vnum, ad quod pariter se non extendat reliquum, si vnum est infinitum, & reliquum: sed ad nihil omnino se extendit potentia, ad quod se non extēdat essentia: nunquam enim Deus potest facere tot, quin etiam substantia possit esse in tot, secundum quod dicitur. Si cælum & cæli cælorum, *&c.* 2. Par. 2.

ITEM omni finito potest aliquid cogitari maius scilicet infinitum ipsum: sed diuina essentia est ita bona, & magna, quod nihil maius, nec melius cogitari potest, alioquin non esset Deus: ergo, *&c.*

ITEM omne finitum bonum, melius est cum alio bono quam per se tantum, quia finitum additum finito facit maius: ergo si diuina essentia est finita, maius aliquid

cum alio

cum hoc erit, quam per se tantum: ergo non est perfectissima, nec optima: quod omnino nefas est dicere.

ITEM omne finitum bonum, contingit aliquando æquari, & reddi per duplicationem finiti, vt patet in linea: & hoc dico, si illud quod duplatur facit maius, hoc dico propter punctum: si ergo diuina essentia est finita secundum nobilitatem, & bonitatẽ, si dupletur bonitas creaturæ ascendendo, aliquando peruenietur ad bonitatem æqualem diuinæ bonitati. hoc autem est falsum & impossibile, quod creatura sit proportionalis Creatori: & hoc dicit August. de Trinit. ergo & illud ex quo sequitur scilicet quod diuina essentia sit finita. (Lib. 8. c. 2. tom. 3.)

(Ad opposi tum.) 1. Sed contra: Finitum, & infinitum, vt dicit Philosophus, sunt propriæ passiones ipsius quantitatis: sed essentia, vt essentia, non habet quantitatem: ergo si consideratur vt in abstractione à quantitate vt essentia, diuina essentia nec est finita, nec infinita. (Arist. 1. phy sic. cont. 15.)

2. ITEM omnis potentia quæ potest vnum solum ita ꝙ non aliud, est potentia finita: ergo pari ratione omnis essentia quæ est vnum solum, ita quod nihil aliud est essentia finita: sed diuina essentia est Deus, & nihil aliud: ergo, &c.

3. ITEM omne illud quod est finitum summæ veritati est simpliciter finitum: & hoc patet, quia prima veritas iudicat de vnoquoque, sicut est. Patet etiam in simili, vt hoc est albũ, & nigrum, & bonum Deo, ergo simpliciter bonum: sed diuina essentia est veritati diuinæ cognitionis finita, quia Deus ipsam comprehendit, & nouit perfecte: & quod scitur, vt dicit Augustinus, scientis comprehensione finitur, ergo, &c. (Aug. 12. de Ciu. Dei. c. 18. à med. to. 5. Et li. 83. q. 15. to. 4.)

4. ITEM nullum infinitum finit aliud, quia nihil dat alij quod non habet: ergo si diuina essentia est infinita, ergo nihil finit, ergo nullius est finis: & si hoc, ergo nihil bonum.

5. ITEM nullum infinitum comprehenditur à finito: sed Deus comprehenditur à beatis, quia aliter non essent beati, nisi Deum perfecte cognoscerent, semper enim appetitus ferrentur ad amplius, & non quiescerent, & ita non essent beati: si ergo comprehenditur, non est infinitus.

6. ITEM nulla priuatio est habitu nobilior: ergo cũ infinitum dicat priuationem, & finitum dicat habitum, & omne nobilius Deo est attribuendum, patet, &c.

CONCLVSIO.

Essentia diuina est infinita in actu quantum ad esse.

(Prima positio.) RESP. ad arg. Ad hoc voluerunt quidam dicere, quod diuina essentia sub ratione essentiæ est finita: sub ratione potentiæ est infinita. Nam essentia nominat Deũ vt in se, & sic est finitus, quia perfectus: finitus etiam, quia comprehenditur à finito, vt à beatis, & hoc dixerunt propter essentiæ simplicitatem, quam dixerunt totam videri. Inquantum autem consideratur sub ratione potentiæ, sic dicit respectum ad effectus. Et quia non est status ibi, quia semper est aliquid extra accipere: dixerunt quod sub ratione potentiæ erat infinita. Sed ista positio erronea fuit manifeste. (Improbatio.) Nam ista duo sunt incompossibilia, quod potentia sit infinita, omnino existente substantia finita: & quia idem sunt omnino, & quia prior secundum rationẽ intelligendi est substantia, & quia ad quidquid se extendit potẽtia sub ratione potentiæ, & essentia, vt ostensum est. Et propter hoc dixerunt aliqui quod est finitum simpliciter, & infinitum nobis. Et voluerunt dicere, quod tam essentia, quam potentia est finita secundum veritatem, quia est finita Deo qui est veritas, sed tamen vtraque nobis est infinita; quia improportionaliter nos excedit. Vnde Deus infinitus dicitur, quia nec loco, nec tẽpore, nec comprehẽsione comprehẽditur, sicut dicit Damascenus. (Damasc. li. 1. c. 4. de ortho d. fi.) Sed iterum ista positio non potest stare, quoniam sicut supra probatum est de potentia, quod ipsa non habet statum in possendo, & iterum est omnino actus, & ideo ponitur infinita: sic etiam probari potest de essentia. (3. Positio propria.) Necesse est ergo quod omnino infinita sit actu. Et hoc concedendum est, vel tenendum est tanquã verum, eo quod magis est consonum fidei, quæ dicit Deum immensum, & magis est consonum auctoritatibus Sanctorum, quę omnes dicunt ipsum infinitum. Vnde per Damascen dicitur quod Deus est quoddam pelagus substantiæ infinitum: magis etiam consonum sẽtẽtiis Magistrorum, magis etiam consonum rationi. (Damasc. lib 1. c. 11. de fide orth.)

1. AD intelligentiam ergo obiectorum in oppositum notandum quod infinitum dicitur per abnegationem finis. Potest ergo dupliciter dici infinitum scilicet à parte negationis. & similiter à parte finis. A parte finis, nam finis dicitur dupliciter, vno modo quod est complementũ, & sic infinitum dicitur per priuationem complemẽti. & hoc modo infinitum dicitur in materia, & in genere substantiæ, & in aliis generibus, & hoc modo non cadit in Deo; quia ipse est perfectissimus. Alio modo finis dicitur terminus sicut finis agri, & sic infinitum dicitur quod caret termino, & statu. Et hoc potest esse dupliciter secũdum negationem, quia potest intelligi priuatiue, & negatiue. Priuatiue, quia non habet terminum: sed tamen natum est habere propter hoc quod habet esse limitatũ, & hoc modo dicit incompletionem, & non est in Deo. Alio modo negatiue, quod non habet terminum, nec etiam natum est habere, & hoc modo ponitur in Deo propter summam immensitatem.

2. Ad illud ergo quod obiicitur quod infinitum est passio quantitatis, dici potest quod sicut nomen quantitatis, extenditur ad quantitatem virtutis, similiter non ẽ infiniti: quantitas autem virtutis non tantum attenditur: quantum ad opus, sed etiam quantũ ad nobilitatem valoris, & hoc patet, quia dicit Augustinus: In spiritualibus idem est maius & melius. (Ari. 1. phy sic. cont.) (Aug lib. de Tri. c. 8. tom. 3.)

3. AD illud quod obiicitur quod est vnum ita quod non est aliud, dicendum quod aliquid cõparari ad multa potest esse dupliciter, aut secundum comparationẽ causalitatis, aut secundum comparationem identitatis. Cõparari ad multa sub ratione causalitatis hoc conuenit infinito quia infinitum: sed secundum rationem identitatis, non. Vnde quia infinitum in Deo se extendit ad multa, quia potentia, vel essentia eius comparatur ad multa, ex hoc tamen non sequitur quod sit multa. Vnde si essẽtia, vel potentia compararetur secundum rationẽ identitatis ad res, neutra est plurium: vnde nec potentia diuina est aliæ potentiæ, nec essentia aliæ essentiæ: sed secundum rationem causalitatis sic conuenit & essentiæ, & potentiæ: nam sicut potentiæ conuenit facere plura, sic essentiæ in pluribus esse.

4. AD illud quod obiicitur, illud quod est finitum summæ veritati, dicendũ quod hæc est duplex. Aut enim est finitũ summæ veritati, quia veritas iudicat ipsum esse finitum, aut quia non excedit eius comprehensionem. Primo modo non est Deus sibi finitus, sed infinitus: vere enim scit se esse infinitum. Secũdo modo est finitus, quia se non excedit cum sit infinitus, & sic non valet argumẽtum, & est ibi fallacia secundum quid, & simpliciter: non excedit infinitum: ergo est finitum simpliciter.

5. AD illud quod obiicitur quod infinitum non finit, dicendum quod infinitum per priuationem perfectionis non finit: sed infinitum per negationem limitationis habet rationem finiendi: quia cum sit summum, in ipso est omnis status: in hoc enim infinitas non repugnat simplicitati, nec complemento.

6. AD illud quod obiicitur quod comprehenditur, dicendum quod non comprehenditur per inclusionem, comprehenditur autem per perfectam visionem, & dilectionem, & tentionem, & hoc à parte comprehendentis, & non comprehensi: & ideo quia perficitur res secundũ suam capacitatem, quiescit, quamuis vltra non attingat.

7. Quod vltimo obiicitur solutum est: obiicit enim de infinito secundum quod dicitur priuatiue, sed prout dicitur de Deo, nõ dicit priuationem secundum rem, sed solum quantũ ad modũ significandi, & respondet ei summa potẽtia: nihil enim dicitur immensum, nisi quod habet summã, & perfectissimã actualitatem, & nihil coartans, &

tans,& determinans: vnde etsi videatur dici priuatiue, tamen secundum veritatem excludit omnem priuationem.

QVÆSTIO III.

An diuina potentia possit in effectum actu infinitum.

Alex. Alensf. 1. p. q. 6. Membro 1.
S. Thom. 1. p. q. 7. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 43. q. 2. art. 1.
Et de Pot. q. 1. art. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 43. q. 4. & 5.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 43. & 44. q. 10.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 42. art. 3.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 43. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 43. q. 3.

Ad opposi tum. DE infinitate diuinæ potentiæ quantum ad opus, vtrum videlicet diuina potentia possit in effectum actu infinitum. Et quod sic, ostenditur hoc modo: Potentia se habet proportionaliter ad opus, vnde tanta potentia potest in tantum opus: ergo & maior in maius, & infinita actu in infinitum actu.

Arist. 1. cæli cont. 137. 2. ITEM omnis potentia quæ operatur ex se tota, si est infinita, producit infinitum, cum operetur ex tota sua virtute: sed diuina potentia cum sit simplicissima, se tota operatur: ergo videtur quod producat effectum infinitũ. *9. Metaph. cont. 2.* Si tu dicas, quod hoc non potest esse propter defectum, & limitationem ipsius effectus.

1. Physf. contex. 22. 3. CONTRA: Frustra est potentia quæ non reducitur ad actum: vnde & Philosophus dicit, quod frustra est potentia actiua, cui non respondet passiua: ergo aut potentia diuina frustra est infinita: aut ei respondet effectus infinitus, & potentia passiua infinita.

4. ITEM omnis potentia potest seipsam manifestare: ergo diuina potentia cum sit infinita potest suam infinitatem manifestare: sed infinitas non manifestatur, nisi in effectu infinito: ergo, &c. Si tu dicas, quod manifestatur in productione Filij, & Spiritus sancti, tunc obiicitur quod Spiritus sanctus habet potentiã infinitam: ergo potest ipsam manifestare, sed non in productione personę infinitæ: ergo in productione creaturæ.

1. Priorum Et 1. Physf. contex. 9. 5. ITEM omne possibile est ponibile in esse: sed Deus potest producere infinita: ergo infinita produci est possibile: ergo ponibile: sed ponibili posito in esse, nullum accidit inconueniens: ergo posito, quod Deus faciat infinita, nullum accidit inconueniens: sed Deus potest omne illud quod non est inconueniens posse, vel facere: ergo Deus potest facere quod sint infinita actu.

6. ITEM appelletur A, omne creabile: tunc quæro, A, aut est finitum, aut infinitum. Si finitum, & Deus non potest nisi A. ergo non potest nisi finita: ergo potentia eius est finita. Si infinitum, & Deus potest facere A. ergo potest facere aliqua actu infinita.

Arist. 3. Physf. cont. 31. & Aug. 11. de Tri. c. 10. in fin. tom. 3. 7. ITEM continuum est diuisibile in infinitum: quæro vtrum Deus possit reducere potentiã continui ad actum. Si non potest: ergo potentia continui excedit potentiam Dei, quod est absurdum, quia tunc potentia Dei esset finita. Si eam potest reducere ad actum omnino: sed hoc non est, nisi cum est actu, diuisum in partes infinitas: ergo, &c.

Fundamenta. SED CONTRA: Quod non possit in effectum intẽsione infinitum videtur, quia infinito simpliciter nihil est maius: ergo si producit effectum infinitum: tunc ergo illo nihil est maius: ergo Deus non est maior. Si ergo hoc est summæ nobilitatis in Deo, quod nihil possit ei æquari, producere talem effectum est contra nobilitatem diuinę potentiæ: ergo, &c.

. ITEM omne quod est actu infinitum, est summe simplex. Nam si est aliqua compositio, tunc ibi est coartatio, & limitatio. Si ergo Deus produxit effectum infinitum, illud est simplicissimum. sed in simplicissimo idem est essentia, bonitas, & potentia: ergo si effectus est infinitus in potentia, & bonitate: ergo summum bonum: ergo non bonum propter aliud: ergo non bonum propter Deum: ergo nec à Deo, quia vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus, & idem est finis quod & primũ principium: ergo si est infinitus, non est à Deo: ergo non est effectus: & sic p tet, &c.

A ITEM si Deus potest in effectum actu infinitum, quęro à te, vtrum possit in aliud Si non: ergo in agendo amittit potentiam, & sua potentia agendo debilitatur. Si ergo potest in effectum alium cõsimilem illi, esto quod faciat, ponatur ergo. Isti duo effectus sunt consimiles in natura: ergo sunt in eodem genere: tunc habent aliquod superius in quo conueniunt, & aliqua propria per quæ differunt: ergo exceduntur ab aliquo, & artantur per aliquod: sed omnia talia sunt finita: ergo, &c.

ITEM quod non possit facere infinita actu, ostẽditur, quia non sunt plura infinitis: ergo si produceret infinita actu, non posset producere plura: ergo Deus est impotẽs: B sed nihil potest facere Deum impotentem: ergo, &c.

ITEM vbi est infinitas actualis secundum numerum, ibi deficit status, & ordo, & distinctio: sed diuina sapientia non patitur Deum aliquid facere sine modo, & mensura: ergo, &c.

CONCLVSIO.

Potentia diuina quamquam sit infinita, in effectum tamen infinitum non potest, cum id neque sibi, neque creaturæ conueniat.

RESP. AD Arg. Dicendum quod duplex est infinitum, scilicet in actu, & in potentia. Infinitum, in potentia Deus potest facere, & facit. Infinitum in actu non potest facere, nec facit. Non potest, *inquam*, facere, quia nec cõ- C uenit sibi, nec conuenit creaturæ. Sibi non conuenit: cum enim summe bonus sit, non potest aliquid facere nisi bonum, & ita non potest facere nisi rem ad se ordinatam. Quoniam ergo ordo præsupponit numerum, & numerus præsupponit mensuram, quia non ordinantur ad aliud nisi numerata, & non numerantur nisi limitata: ideo necesse fuit Deum facere omnia in numero, pondere, & mensura: nec aliter facere potuit, nec potest, nec infinitum, nec infinita in actu. Ratio est etiã, quia hoc nullo modo conuenit creaturæ. Infinitum enim in actu, est actus pur⁹, alioquin si aliquid haberet de limitatione, & artatione esset finitum: sed quod est actus purus, est suum esse per essentiã, & nihil tale accipit esse ab alia essentia, nec ex nihilo: si ergo creatura, eo ipso quod creatura: aliũde est, & ex nihilo, nullo modo potest esse actus purus, D nullo modo potest esse infinita: & si non potest esse vna infinita, nullo modo possent esse infinitæ secundum numerum, quia necesse est illas plures ad aliquã vnam creaturam reduci: sed finita ad finitum reduci, est impossibile: patet ergo, &c. Et quod ad aliquod finitum reducantur, patet: quia necesse est ponere ordinationem in creaturis, non tantum ad Deum, sed etiam ad se inuicem Summa ergo rationis est, quia non decet Deum facere creaturã, nisi ordinẽ habeat, & mensurã ratio est ex parte creaturæ, quia necesse est omnem creaturam esse limitatam, eo quod ex nihilo, & eo ipso quod composita est.

1. AD illud ergo quod obiicitur quod potentia tanta potest in tantum effectum, siue opus, dicendum quod est op⁹ operans, & opus operatũ. Opus operans, vt creare: opus operatum, vt creatura. Dicendum ergo quod opus E operans est infinitum, sicut ipse Creator: sed opus operatum necesse est esse finitũ. Quod ergo obiicitur ꝙ opus proportionatur potentiæ. Respondeo: Si intelligatur de opere operante, siue de actione generaliter, verum est. Si autem intelligatur de opere operato, non habet veritatẽ nisi cum causa, & effectus se habet per vniuocationem, & sunt eiusdem generis: hoc autem non est hic.

2. AD illud ꝙ obiicitur ꝙ Deus operatur ex tota potẽtia, dicendum ꝙ agens ex tota potentia, quoddã agit per naturam, & hoc agit tantum quantum potest, & tantum quantum ipsum est, vbi est productio similis. Quoddam agit per deliberationem, & voluntatem, & tale non agit nisi secundum ordinem, & quantum vult: vnde ex eadem potentia facit magnum, & paruum, & sic agit Deus.

3. Ad illud quod obiicitur quod frustra est potentia, quæ non reducitur ad actum: verum est de potentia quæ completur per actum: sed diuina potentia non completur per actum: & ideo non est frustra, etiam si non habeat potentiam passiuam correspondentem. Tamen illa propositio non intelligitur habere veritatem in potẽtia, quæ potest habere infinita, si intelligatur quod omnino reducatur in actum: reducitur tamen, & reduci potest secundum partem, & ideo non est frustra.

4. Ad illud quod obiicitur quod diuina potentia cũ sit infinita, debet suam infinitatem manifestare in infinito effectu, dicendum quod Deus suam infinitatem manifestat in infinito secundum potentiam, sicut patet, quia sicut supra est monstratum, interminabilis duratio manifestat virtutem infinitam: in infinito autem secundum actum non potest manifestari simpliciter, quia non decet: sed proportionabiliter, quia ens in infinitum excedit nõ ens: & tamen Deus ex nihilo facit ens, inter quæ est distãtia infinita. Vnde cum diuina potentia dicatur infinita, hoc est tripliciter. Durationis æternitate, virtutis immẽsitate, & effectum generalitate, siue numerositate. Prima manifestatur per infinitum duratione, quod est finitum actu, infinitum potentia. Secunda per creationem de nihilo, vbi est distantia infinita propter omnimodam improportionem. Tertia manifestatur partim per potentiã, partim per priuationem, quia tot fecit, & adhuc potest in plura, & non tot fecit, quin adhuc possit in plura, tamẽ hoc manifestatur alia infinitate duplici manifestata: & ita patet quod non oportet, quod sit infinitum actu. Potest tamẽ dici, sicut tactum est, quod virtus Patris manifestatur in productione Verbi, & per consequens tota virtus diuina, cum virtus Filii, & Spiritus sancti sit vna, & æquales sint in virtute.

5. Ad illud quod obiicitur de possibili quod potest poni, dicendum quod est possibile à potentia infinita, & possibile secundum potentiam finitam. Possibile secundum potentiam finitã potest poni, quia omnino potest esse ad actum reductum: sed possibile secundum potentiam infinitam non potest poni, quia semper est in reducendo, & nunquam in reductum esse.

6. Ad illud quod ponitur quod A, appelletur omne creabile, & quod quærit, vtrum A, sit finitum, vel infinitum, dico, quod infinitum: sed non est infinitum actu, sed potentia: & ideo non sequitur, quod si Deus possit A, quod possit in infinitum actu. Et si dicatur: ponatur quod Deus faciat A, dicendum, quod non est ponibile ratione prædicta.

7. Ad illud quod obiicitur, vtrum possit potentiam continui reducere ad actum, dicendum quod sicut potentia in continuo passiua infinita est ob diuisionem, sic in Deo actiua infinita. Vnde sicut continuum potest diuidi in infinitum, tamen impossibile est, quod totaliter sit diuisum, alioquin non esset infinitum: sic diuidere in infinitum est possibile, ad actum reducere impossibile. Et sicut impossibile est diuinam potentiam terminari, ita impossibile est, quod sit in termino diuisionis. Vnde Deus potest potentiam continui reducere ad actum, quia potest esse in reducendo, & semper in reducendo, ita quod nunquam plus se extendat potentia, quam diuina actio: sed tamen continuum nunquam potest esse in reductum esse, sicut nec Deus in reduxisse. Concedendum ergo, quod impossibile est, quod sit aliquid actu in infinitũ, nisi solum Deum, & eius potentiam: & hoc est quod dicit Hugo de sancto Victore: Sicut æternitatem Dei non æquat tempus, nec immensitatem locus: sic nec sapientiam sensus, nec bonitatem virtus, nec potentiam opus. Vnde quando dicitur, quod Deus potest facere infinita, notatur infinitas circa potentiam, non circa opus. Vnde aliqui distinxerunt hanc: Continuũ potest diuidi in infinitũ, quia illa determinatio potest determinare hoc verbum *potest*, vel hoc verbum *diuidi*, tamen quocunque modo distinguatur, semper intelligendum est infinitatem actualem, esse proprium solius Dei.

Lib. de Sacramentis par. 2. c. 7.

QVÆSTIO IIII.

An diuina potentia extendat se ad infinita.

Alex. Alens. 1. p. q. 6. Membro 2.
S. Thom. 1. p. q. 7. ar. 1. & 2.
Et 1. Sent. dist. 43. q. 1. art. 2.
Et 1. contra Gent. cap. 43.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 39. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 43. q. 6.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 43. & 44. q. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 43. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 43. q. 4.

Fundamenta.

De infinitate diuinæ potentiæ quantum ad rationẽ operandi, an se extendat in infinitum. Et quod sic, videtur. Quia quidquid Deus potest, rationabiliter potest: sed potest infinita: ergo rationabiliter potest infinita. & si hoc, ergo ratio operandi ipsius potentiæ se extendit ad infinita.

Item sicut se habet ratio sciendi ad scientiam, ita ratio producendi ad potentiam: sed quia diuina scientia est infinita, habet in se rationes infinitas cognoscendi: ergo cum diuina potentia sit infinita, similiter & rationes producendi habet infinitas.

Item ratio operandi in Deo non est aliud quam bonitas, & sapientia: sed sapientia, & bonitas est infinita: ergo & ratio operandi.

Item ratio operandi in Deo, non est aliud quam Deus siue diuina essentia, quidquid dicat illa ratio: sed diuina essentia est infinita: ergo & ratio operandi.

Ad opposi tum.

1. Contra: Potentia se extendit ad opera secundum exigentiam rationis: nihil enim omittit de his quæ ratio exigit: ergo si ratio se extendit ad infinita: ergo videtur quod diuina potentia producat infinita, quod falsum est.

2 Item ratio operandi est ipsa diuina iustitia, quia vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas, &c. sed iustitia non est nisi finitorum: ergo videtur quod ratio operandi similiter. *Psal. 24. b*

3. Item ratio operandi est ipsa ars & dispositio: sed dispositio non est nisi finitorum: ergo ratio operandi nõ est nisi finitorum.

4. Item obiicitur de præscientia quæ similiter est ratio operandi, & est in plus quam potentia, quia respectu malorum: & tamen non est respectu infinitorum. Si tu dicas, quod dispositio, vel præscientia, vel iustitia non cõplectitur plenam rationem, per quam potest operari diuina potentia. Contra: Si non totum complectitur: ergo diuina potẽtia sine his potest rationabiliter operari: ergo possibile est Deum operari præter dispositionẽ, præter iustitiam, & præter scientiam: sed nullus talis operatur sapienter, nec recte: ergo, &c. Restat ergo, quod totam complectitur rationem.

Conclvsio.

Ratio in habitu est ad infinita sicut potentia respectu actus qui est posse. Ratio in actu ad finita sicut potentia respectu actus qui est facere.

Opinio aliorum.

Resp. ad arg. Sicut dicit Magister in litera. Aliqui voluerunt dicere quod ratione diuinæ potentiæ est finita. Et ex hoc voluerunt diuinam potentiam limitare, tum quia nihil potest facere nisi ex optima ratione, nec dimittere: tum quia nihil potest facere nisi præsciens, nihil nisi iuste: & ideo cum hæc finitorum sint, vtputa eorum, quæ facit, dixerunt diuinam potentiam non posse alia, quam quæ facit. Sed hæc positio est erronea sicut ostendit Magister in litera, quia nobilitati diuinæ potentiæ derogat, eius immensitatem limitando, & dicitur fuisse Magistri Petri Balaardi. Ratio autem huius stultæ positionis fuit: quia nescierunt distinguere rationem potentiæ, & actus eius. Actus enim potentiæ duplex est: vnus per modum habitus, scilicet posse, alius per modum actus, scilicet operari. Quando ergo quæritur, vtrum ratio diuinæ potẽtiæ sit infinita, dicendum quod sicut duplex est actus, ita etiã dupliciter potest accipi ratio. Respectu enim actus, qui est posse, accipitur ratio in habitu, scilicet diuina sci-

Improbatio.

A entia, & diuinæ bonitatis condecentia: Et hæc ratio extendit se ad infinita, quemadmodum & ipsa potentia respectu actus, qui est posse. Respectu vero actus, qui est facere accipitur ratio in actu, scilicet diuina dispositio, siue præscientia, & meritorum exigentia. Nihil enim facit, nisi quod disponit, nihil etiam retribuit nisi secundum quod merita exigunt, quando retribuit: quia nullã rem gubernat, nec regit aliter quam natura eius, siue iustitia naturalis exigat.

1. Et secundum hanc distinctionem patet responsio ad primo quæsitum, & rationes inductas: quædam enim procedunt secundum vnam viam, quædam secundum aliam.

2.3. Ad illud quod postea obiicitur de iustitia, dicendum quod iustitia secundum quod dicit condecentiam
B diuinæ bonitatis, & potestatis, sic est generalis ratio, quę complectitur totum posse: sed inquantum connotat exigentiam à parte meritorũ, sic non cõplectitur totũ posse, nec totũ agere. Inquantũ vero connotat condecentiã bonitatis respectu cuiuslibet operis in actu, sic complectitur agere: sed posse non. Dispositio similiter, & præscientia agere complectuntur, sed nõ posse: sed agere est respectu finitorum, sicut & illa sunt: sed posse est respectu infinitorum.

4. Quod ergo obiicitur tunc, quod Deus potest sine eis rationabiliter operari, dicendum quod falsum est, nec sequitur ex illo. Quamuis enim Deus possit plura, quam velit, tamen non potest operari sine voluntate, cum nihil possit facere quin possit velle, sicut & præscire, & disponere. Necesse est enim potentiam exequentem illis adæquari, scilicet dispositioni, & voluntati: sed non oportet de potentia, vt potente: & ideo non sequitur, vt possit facere sine illis.

DISTINCT. XLIV.

AN DEVS POSSIT FACERE ALIQVID MELIVS QVAM FACIT, VEL MELIORI MODO: POSSITQVE SEMPER QVOD POTVIT SEMEL.

NVNC illud restat discutiendum, vtrum melius aliquid possit facere quam facit. Solent enim scrutatores dicere, quod ea quæ facit Deus, non potest meliora facere: quia si posset facere, & non faceret, inuidus esset, & non summe bonus. Et hoc ex simili astruere conantur. Ait enim Augustinus in lib. 83. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit æqualem. Si enim voluit, & non potuit, infirmus est. Si potuit, & noluit, inuidus. Ex quo conficitur, æqualem genuisse filium. A simili volunt dicere, quod si potest Deus rẽ meliorem facere quam facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filium genuit de substãtia sua. Ideoque si posset gignere æqualem, & non gigneret, inuidus esset. Alia vero quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

Quæst. 51. to. 4. & lib. 3. contra Maximin. c. 7. tom. 6.

Quæstio qua illi arctantur.

Verum hic ab eis responderi deposco, cur dicunt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorem quam est: siue ideo, quia summe bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo, quia maius bonum quod ei deest, capere ipsa non valeat. Sed si ita summe bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iam creatura Creatori æquatur. Si vero ideo non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non valeat: iam hoc ipsum non posse, defectionis est, non consummationis: & potest esse melior si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quam facit. Vnde Augustinus super Genes. Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Ex prædictis constat, quod potest Deus, & alia facere quam facit, & quæ facit meliora ea facere quam facit. Lib. 11. de Genesi ad literam c. in sensu 10. 3.

Vtrum alio, vel meliori modo possit facere quam facit.

B *Post hæc considerandum est, vtrum alio modo, vel meliori quam facit, possit ea facere quæ facit. Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter, vel melius quam facit, id est alia sapientia, vel maiori sapientia: Nihil enim sapientius potest facere quam facit. Si vero referatur modus ad rem ipsam quam facit Deus, dicimus, quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc concedi potest,*
C *quia ea quæ facit, potest facere melius, & aliter quam facit, quia potest quibusdam meliorem modum existendi præstare, & quibusdam alium. Vnde Augustinus in 13. lib. de Trinitat. dicit, quod fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostræ miseriæ sanandæ fuit conuenientior. Potest ergo Deus eorum quæ facit quædam alio modo meliori, quædam alio modo æque bono, quædam etiam minus bono facere quam facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturæ, non ad sapientiam Creatoris.* Ca. 10. to. 3.

Vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit.

D *Præterea quæri solet, Vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdam non videtur dicentibus: Potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quæ modo non potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam, quam modo non habet. Vnde videtur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec vnquam aliquam scientiam amittit, nec voluntatem mutat, quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incar-*
E *nandi vel resurgendi, licet non possit modo incarnari, vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnatus esse, in quo eiusdem rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse: nec est alia scientia, illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadẽ omnino: & sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse, in quo vnius rei voluntas exprimitur: Ita potuit olim nasci, & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse, & resurrexisse: & est eiusdẽ rei potentia. Si enim posset modo nasci, & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum diuersis prolata temporibus, & diuersis adiun-*

cta aduer-

cta aduerbiis eundem faciunt sensum: vt modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie: Cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri, vbique vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes eiusdem temporis verbis, & aduerbiis vtamur, dicentes hodie: iste potest legere hodie: & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem, sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo Deum semper posse quidquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed nõ semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere: potest quidem facere, aut fecisse aliquando quod potuit. Similiter quidquid voluit, & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuscumque rei voluntatem habuit, & modo habet. non tamen vult esse, vel fieri omne quod aliquando voluit esse, vel fieri, sed vult fuisse, vel factum esse. Ita & de scientia Dei dicendum est.

DISTINCT. XLIV.

De potentia Dei in comparatione ad modum, siue qualitate rerum.

Nunc illud restat discutiendum, &c.

Expositio textus.

SVPRA egit Magister de potentia in comparatione ad possibile secundum substantiam, & quantitatem. hic tertio agit de potentia quantum ad modũ, siue qualitatem rerum. Et hæc pars habet duas partes. In prima agit Magister de potentia quantum ad qualitatem possibilium, quæ quidem est maior, & minor bonitas. Secundo, quantum ad qualitatem potentiæ, quæ quidem est immutabilitas, ibi: *Præterea quæri solet vtrum Deus*, &c. Prima pars habet duas In prima quærit, vtrum Deus potuerit aliquid melius facere, quam facit. In secunda, vtrum res quas fecit, possit facere meliori modo, vel alio modo, & hoc, ibi: *Post hæc considerandum est*, &c. Vbi agit quantum ad modum. Similiter secunda pars, vbi quærit de diuinæ potentiæ immutabilitate, quærens vtrum Deus possit quidquid potuit, habet duas. In prima quærit, vtrũ Deus semper possit omne quod olim potuit, & opponit quod non possit. In secunda vero soluendo contrarium asserit ibi: *Ad quod dicimus*, &c.

Diuisio.

Non valet huius similitudinis inductio, quia filium genuit de sua substantia.
Dub. I.

Videtur responsio ista non esse sufficiens. Nam inuidia potest attendi respectu diuersi in substantia, & natura, sicut Angelus inuidit homini: ergo propter hoc non excluditur inuidia à Deo respectu creaturæ.

RESP. Dicendum quod ad inuidiam ista duo concurrunt, possibilitas scilicet ad æqualitatem, & exigentia rei factæ. Non enim inuidet aliquis alicui nisi quia parificatur ei aliquis, vel excedit, vel quia timet ne parificetur. Itẽ. Artifex non dicitur inuidus nisi quando nõ facit rem secundum quod exigit, & ipse potest: & propter hoc, quia ex parte rerum non erat exigentia, & quia in nullo poterant parificari: ideo qualescumque faceret, non conuincitur in Deo esse inuidia, etiam si nullas res faceret: sed in filio Dei erat potentia ad æqualitatem, & vlterius exigentia, propter hoc quod erat de substantia patris. Hinc est quod non est simile, vt dicit Magister, & est responsio eius bona, ponit enim antecedens pro consequẽte, non quia velit dicere quod inuidia sit solum, vel possit esse respectu similis in natura: sed propter rationem prædictam exigentiæ scilicet, & æqualitatis quæ erant in generatione filij, quia erat de substantia patris.

A

Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? Dub. II.

Videtur dici contrarium ei, quod dicitur: Potuit trãsgredi, & non est transgressus, hoc dicit in laudem sancti viri. Et Augustinus ipse dicit, super Genes. ad litteram, quod meliores iudicauit Deus homines, si ei liberaliter deseruirent. Et iterum in lib. de Ciu. Dei dicit, quod melior est substantia quæ peccare potest, quã quæ nõ potest. — Eccl. 31. b — De vir. relig. cap. 14. tom. 1.

RESP. Dicendum quod melius dicitur dupliciter, aut simpliciter, aut in ordine ad finem. Si simpliciter loquamur, melior est homo confirmatus in gratia, quã potens labi. Si in ordinatione ad finem, quæ quidem consistit in perueniendo: sic melius fuit facere hominẽ in libertate peccãdi: sed tamen primũ melius est simpliciter, hoc autẽ est melius secundũ quid. Et ideo verbum Augustini, simpliciter loquendo, habet veritatem. Quod autem dicitur de viro iusto, laus accidentalis est, siue quantum ad gloriam accidentalem. Constat enim Christũ non potuisse peccare, & tamen erat gloriosissimus. Similiter intelligendũ est verbum illud Augu. super Gen. Sed quod dicitur, quod melior est natura quæ potest peccare, quã quæ nõ potest. Dicendũ, quod non posse peccare, est duplici de causa, aut quia caret volũtate, aut vertibilitate volũtatis, & primo modo intelligit Augustinus, nõ secũdo.

B

Potest Deus & alia, &c. *Dub. III.*

C

Innuit Magister quod hominem potuit Deus meliorem facere quam fecit. Contra: Videtur istud non habere veritatem in omnibus, & specialiter in Christo, quem videtur nullo modo posse facere meliorem per illud quod dicitur: Dedit illi nomen quod est super omne nomen. Item: Datus est ei spiritus non ad mensuram: ergo quia nullo modo potuit Deus dare Christo plus de spiritu: ergo non potuit eum facere meliorem. — Phil. 2. b — Ioan. 3. d

RESP. Dicendum quod Magister loquitur de vniuerso, & eius partibus, & quoniã Christus nec est de vniuerso, nec est eius pars: ideo non habet locũ in ipso. Verumetiã adhuc in Christo habet dubitationem: si enim quidquid habet humanitas Christi finitũ est: ergo cum Deus possit supra omne finitũ, potuit maius. Et iterum Christ⁹ factus fuit passibilis & mortalis, & potuit fieri immortalis. Et propter hoc dicendũ, quod tripliciter est loqui de Christo, aut quantũ ad vnionem, aut quantum ad gratiã singularis personæ: aut quantũ ad proprietates naturæ. Si quantum ad vnionẽ, nec Deus potest plus dare, nec creatura recipere, quia vnionis gratia ex parte alterius extremi est dignitatis infinitæ, scilicet ꝙ homo sit Deus, quãuis ex parte humanitatis quidquid est ibi sit finitũ, & ita non ponitur limitatio ex parte Dei, nec ex parte creaturę capacitas infinita nisi per vnionẽ, videlicet, quia vnitur homo bono infinito, ita ꝙ homo est Deus qui est bonitatis infinitæ Si autẽ loquamur quantũ ad gratiã singularis personæ, sic concedendũ quod Deus potuit plus dare: sed rationalis creatura non potuit amplius recipere: non quia capacitas animæ ad gratiã per collationẽ gratiæ minuatur, quia nec minuitur, nec augetur: sed cõsummatur. & cõpletur: & ideo nõ est possibilis ad amplius. Si autem loquamur quantũ ad proprietates naturæ, sic Deus plus potuit de bonitate dare, & rationalis creatura recipere quantũ ad ea scilicet quæ sunt corporis, quia nunc plura habet quã quando factus est: sed nõ potuerunt fini & saluti naturæ effici congruentiores: numquam enim salus nostra potuisset per substantiam incorruptibilem, & immortalem ita reparari, sicut per mortem, & passionem eius reparata est: patet ergo quomodo melior potuisset esse Christus, & quo modo non. — Supra. dist. 17. art. 2. q. 4. & li. 3. di. 13 ar. 1. q. 2.

D

E

ITEM obiicitur de B. Virgine. Videtur enim quod non potuerit fieri melior, quia Anselmus de conceptu virginali dicit: Decebat quod illius hominis conceptio fieret de matre purissima, qua puritate maior nequit sub Deo intelligi: ergo videtur quod non potuit fieri melior, & tamẽ ipsa fuit pars vniuersi. Itẽ: Super omnes choros Angelorũ exaltata est in gloria: ergo facta est in sũma gratia — Ansel. de concep. virgin. c. 18.

Resp. Dicendum quod est loqui de B. Virgine quantum ad tres conditiones scilicet quantum ad gratiam conceptionis, quantum ad gratiam iustificationis, quantum ad naturam corporis. Si quantum ad conceptionem prolis, sic quia fuit mater Dei quo nihil nobilius cogitari potest: & mater nobilissimi filij, sic tantam habuit bonitatis dignitatem, quod nulla mulier amplius capere potuit. Si enim omnes creaturæ, quantumcumque ascenderent in gradibus nobilitatis, essent præsentes, omnes deberent reuerentiam matri Dei. Si autem loquamur quantum ad gratiam iustificationis, tantam habuit quantam pura creatura humana siue rationalis, quæ facta est, sic recipere potuit. Si quantum ad corpus: naturalia optima habuit secundum quod fini competens fuit: simpliciter tamē meliora potuit recipere, & Deus dare, & ita patet quod in nullo creato habet instantiam hoc verbum Magistri, quod Deus ea quæ fecit, potuit facere meliora. Patet quod aliquibus capacitatem gratiæ compleuit & impleuit: sed in Christo per omnem modum: in matre secundum quod capit pura creatura rationalis: in sexu fœminino quantum ad ea quæ spectant ad corpus: & in anima humana quantum ad ea quæ sunt gratiæ.

ARTICVLVS I.

Ad præsentis intelligentiam distinctionis, quæritur de modo, siue qualitate diuinæ potentiæ. Et circa hoc quæruntur principaliter duo. Primo quæritur, vtrum mundum Deus potuerit facere meliorem. Secundo quæritur de immutabilitate diuinæ potentiæ, vtrum quod semel potest Deus, semper possit. Circa primum quæruntur quattuor. Primo quæritur vtrum Deus potuerit facere mundum meliorem quo ad substantiam partium integrantium. Secundo vtrum potuerit ipsum facere meliorē quo ad partium integrantium proprietates. Tertio quæritur, vtrum potuerit facere mundum meliorem quantū ad ordinem. Quarto vtrum potuerit facere mundum antiquiorem.

QVÆSTIO I.

An Deus potuerit mundum facere meliorem quo ad sustantiam partium integrantium.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Memb. 3. art. 1.
S. Thom. 1. p. q. 25. ar. 6.
Et 1. Sent. dist. 44. q. 1. art. 1. & 2.
Et de Pot. q. 6. art. 16.
Scotus 1. Sent. dist. 44. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 44. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 44. q. 1.
Durandus 1. Sent. dist. 44. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 44. q. 1. art. 1.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 43. ar. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 44. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 44. q. 1.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 44. q. vnica.

Fundamenta.

Quod potuerit facere mundum meliorem quo ad substantiam partium integrantium, ostenditur sic: Partes integrantes mundum sunt finitæ bonitatis, & intensiue & extensiue: sed omni finito potest aliquid mai⁹, & melius cogitari; sed Deus plus potest facere, quam homo possit intelligere: ergo, &c. Si tu dicas quod mundus non potuit amplius capere, hoc non soluit, quia Deus facit capacitatem: ergo maiorem potuit capacitatem dare, cum eius potentia sit infinita.

Item suprema creatura in vniuerso est finita: ergo distat à Deo in infinitum: sed in distantia infinita est ponere gradus infinitos: ergo vltra bonitatem creaturarum est intelligere creaturas, gradus bonitatis habentes, & ex his potuit integrari mundus: ergo, &c.

Item constat quod Deus potuit facere mundum ex partibus maioribus mole, vt cœlum amplius, & terram latiorem: ergo si potuit facere maius mole, eadem ratione & maius virtute: & si hoc, ergo simpliciter melius.

Item materia secundum se totam capax est formæ nobilissimæ, vt patet: si ergo Deus dare potuit quod natura materiæ potuit capere: ergo potuit dare toti materię,

A & omnibus partibus perfectionem formæ nobilissimæ, vtpute rationalis naturæ: ergo potuit facere mundum, qui constaret ex solis substantiis rationalibus: & si hoc, tunc mundus haberet omnes partes secundum substantiam meliores: ergo, &c.

1. Contra: Augustinus in libr. de lib. arb. Quidquid vera ratione melius tibi occurreret, scias fecisse Deū, bonorum omnium Conditorem: non esse autem, quod vera ratione cogitas, non potest. Neque enim tu potes aliquid melius in creatura cogitare, quod creaturæ artificem fugerit. Ergo non potest aliqua creatura nobilis cogitari, quæ non sit de constitutione mundi.

Ad oppositum. *Aug. lib. 3. c. 5. tom. 1. Ibidem infra.*

2. Item Aug. IX. confes. Duo fecisti domine, vnum prope te, aliud prope nihil, scilicet Angelicam creaturam, & materiam primam: sed non potest maior ambitus cogitari quam à propinquitate Dei ad nihil: ergo non potuit fieri mundus qui natus est amplecti plures naturas rerum: ergo non potuit mundus fieri melior quantum ad capacitatem. Sed constat, capacitatem illam non esse vacuam quantum ad aliquem gradum, alioquin nec mundus perfectus esset, nec vniuersum perfectum dici posset: ergo nec iste plus capere, nec alius capacior potuit fieri.

Aug. 12. confess. c. 7. to. 1.

B

3. Item materia prima est creata in omnimoda possibilitate, & in perfecta obedientia respectu Creatoris: ergo si capacitas ipsius materiæ attenditur secundum suā possibilitatem & obedientiam quam habuit ad Deum, & in summa possibilitate, & in summa obedientia est creata: ergo mundus quantum ad capacitatem nō potuit fieri melior: si ergo dedit Deus vnicuique quantum capax erat: ergo nullo modo potuit fieri melior.

C

4. Item: Quantumcumque creatura fiat bona, necesse est esse finita: ergo necesse est aliquando ponere statum, ita quod creatura nullo modo possit fieri melior, in nullo derogando diuinæ potentiæ: sed qua ratione statur in aliqua specie creaturæ, statur in suprema specie creaturæ spiritualis: nulla ergo creatura vel species potest illa fieri nobilior, & si optimum in vno genere est melius optimo in alio, & simpliciter hoc illo melius: ergo si optimum in vniuerso est optimum omnis creaturæ, quæ possit esse creatura: & simpliciter mundus iste est ita bonus, quod eo non fieri potest melior.

Conclvsio.

Deus potuit facere hunc mundum meliorem quo ad augmentum substantiæ, non autem quantum ad specificam gradus nobilitatem.

D

Resp. Ad Arg. Dicendum quod excessus bonitatis substantialis in rebus potest attendi dupliciter. Aut quātum ad essentiarum nobilitatem & gradus, & sic dicitur quod species hominis melior est, & nobilior specie asini. Aut quantum ad esse prout concernit additionem, siue augmētum, sic dicitur quod marca auri melior est vncia, non quia nobiliorem habet formam, vel essentiam, sed quia plus habet de auri substantia, ac per hoc de bonitate & valore. Quando ergo quæritur, vtrum Deus potuerit mundum facere meliorem quantum ad substantiam partium, si tu intelligas de excessu quantum ad primum modum, quod mundus constaret ex nobilioribus essentiis, dico quod idem mundus qui est nunc, non potuit fieri melior, quia non esset iste, sed alius: sicut si iste qui fact⁹ est homo, fuisset factus Angelus, nō esset ille qui est: quia tamen posse eius non est arctatum, nec limitatum, non video quare non potuisset alium mundum meliorem facere hoc genere melioritatis. Si autem intelligas quantum ad secundum modum: sic dico; quod non solum alium, verum etiam hunc potuit facere meliorem sicut & maiorem: & si fecisset, nō esset alius: sicut posset facere quod iste puer esset ita magnus vt gigas, & plus haberet de substantia & virtute, & tamen non esset alius quam est. Concedo ergo rationes probantes, quod Deus simpliciter potuit alium mundum quantum ad substantiam partium fecisse meliorem: & etiam hunc quantum ad magnitudinem partium & virtutem, non tamen quantum ad essen-

E

tiarum

Aug. lib. 3. de lib. arb. c. 5. tom. 1.

tiarum nobilitatem maiorem. Et hoc vult Augustinus dicere in præmissa auctoritate de libero arbitrio, quod nulla essentia nobilior potest cogitari esse in hoc mundo rationabiliter, quæ non sit ibi: Nam si cogites meliores esse partes, hoc est, aut secundum totum, aut secundum partem: si secundum totum, iam non istum mundum cogitas, sed alium. Si secundum partem: tunc ergo tollis ordinem, & perfectionem de hoc mundo: vt si cogites quod Deus fecisset lunam ita lucidam vt est sol, vel terram sicut cælum, non rationabiliter cogitas, quia permis vniuersum: non enim esset omnia, si essent æqualia; & hoc est quod dicit August. de libero arbitrio: Non est vera ratio, sed inuidiæ infirmitas, cum aliquid melius faciendum fuisse cogitaueris, iam nihil aliud inferius fieri velle: tamquam si perfecto cœlo nolles terram factam esse, vtique omnino inique cogitares: & sic patet vltimã obiectionem quo ad primam partem esse sophisticam, pro eo quod non competebat vniuerso vt materia secundum se totam perfecta esset forma nobilissima.

Aug. lib 83. q. q. 41. to. 4. Et to. 6. li. 1. contra aduer. leg. & prophet. lib. 3. c. 5.

1. Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium per auctoritatem Augustini de libero arbitrio, iam patet responsio, quia intelligitur de hoc mundo, & de melioritate secundum essentiam, vt patet ex textu.

2. Ad illud quod obiicitur quod summa distantia est in vniuerso, dicendum quod *prope Deum*, potest dupliciter intelligi, scilicet quantum ad immediatam receptionem & conuersionem in Deum, aut quantum ad summam imitationem, & assimilationem. Primo modo est natura Angelica prope Deum, simpliciter loquendo: sed secundo modo non nisi in comparatione, quia magis est dissimilis quam similis, & plus deficit, quam exprimit, immo infinitis gradibus distat, & ideo maior propinquitas est nobis cogitabilis, & Deo possibilis, quamuis nunc non sit.

3. Ad illud quod obiicitur quod materia prima est creata in omnimoda possibilitate, dicendum quod possibilitatem obedientiæ Deus in nulla creatura complet totaliter, quia hoc est secundum omnimodum imperiũ Creatoris: sed complet capacitatem & possibilitatem, vt disponatur per alias dispositiones: & sic Deus complet materiam, quia eius capacitatem debitis dispositionibus limitauit, & illas formas completiuas, & perfectiuas adiunxit, ita quod nihil dimisit incompletum. Quis tamen audeat dicere, quin Deus nobilius disponere, & nobilioribus formis perficere posset, secundum suæ sapientiæ, & potentiæ infinitatem? Quando ergo dicitur: dedit vnicuique quantum erat capax, hoc intelligitur de capacitate non prout dicit longinquam possibilitatem, & obedientiam respectu Creatoris, sed prout cũ hoc dicit dispositionem, & exigentiam: & hanc constans est Deum potuisse maiorem facere.

4. Ad illud quod obiicitur quod in creaturis necesse est stare, dicendum quod sicut numerus semper habet statum in actu, tamen numquam est dare statum aliquẽ, vltra quem diuina potentia non possit se extendere, sic intelligendum est in magnitudine molis, & bonitatis, & quantumcumque sit in creatura status & semper, quia finita, bene agit Deus hucusque, ita quod non agit amplius, numquam est dare vt credo: & ideo si alium mundum meliorẽ hoc fecisset, adhuc erit vltra quærere, quare non fecit meliorem cum possit: & sic procedendo vlterius, & ita talis quæstio est irrationalis: & solutio non potest dari nisi hæc, quia voluit, & rationem ipse nouit. Attamen si non fecit, nemo potest arguere: quia hoc totũ quod fecit, fuit gratia: nec erat aliqua exigentia, ratione cuius possit poni in eo fuisse inuidia.

QVÆSTIO II.

An mundus potuerit fieri melior quantum ad proprietates partium integrantium.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Memb. 3. ar. 2.
S. Tho. 1. Sent. dist. 44. q. 1. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 44. q. 2.
Scot. in Reportatis 1. sent. dist. 44. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 44. q. 4.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 44. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 43. art. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 44. q. 2.

Fundamenta. Isa. 30. 6

Vtrum mundus potuerit fieri melior quantum ad partium integrantium proprietates. Et quod sic videtur: Erit lux Lunæ sicut lux solis, & lux solis sicut lux septem dierum: hoc erit, ergo potest esse: ergo Deus potest condere: & ita de aliis corporibus: & si hoc, essent vtique res meliores: ergo, &c.

Lib. 11. ca. 5. to. 3.

Item per Aug. super Gen. ad litteram, & Magister adducit hanc auctoritatem, Potuit, inquit, Deus talẽ facere hominẽ, qui nec peccare vellet, nec posset: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse? ergo, &c.

Item: Melior est proprietas incorruptibilitatis, & quietis, quam corruptionis, & motus: sed omnia quæ fecit Deus aut fecit corruptibilia, aut aliquo modo mobilia: ergo omnia potuit facere meliora.

Item: Si non potuerũt creaturę fieri meliores, hoc fuit, aut quia Deus nõ potuit dare plus: aut quia creaturæ non potuerunt plus capere. Si quia Deus non potuit amplius dare: ergo diuina potentia est limitata. Si quia creaturæ non potuerunt amplius capere Contra: Videmus tota die creaturam meliorari, & deteriorari, salua substantia, & capacitate, ergo, &c.

Ad oppositum. Dion. de diuin. nomi. c. 4. ante medium.

1. Contra: Optimi est optima adducere, sicut dicit Dionysius: sed optimo nõ potest esse melius: ergo si Deus cum sit optimus, adducit res optime: patet ergo, &c.

2. Item: Plato addit rationẽ, porro quia optimus est, ab optimo vero omnis inuidia relegata erat: & ideo dedit vnicuiq; creaturę tantũ de bonitate, quantũ potuit capere. Si tu dicas quod Platonis verbum nõ valet, quia inuidia non est respectu inferioris. Contra. Aug. super Genesim ad litterã: Si bona facere nõ posset, nulla esset potentia. Si posset, sed nollet: magna esset inuidia: ergo pari ratione, si posset facere meliora, & nollet, esset inuidus.

Aug. super Gen. ad litteram li. 4. ca. 16. to. 3.

3. Item ratione videtur: quia omne agens ex tota sua substantia facit rem optimo modo quo potest fieri, si potentiam eius nihil omnino impedit: sed Deus est agens ex tota sua potentia in omni sua actione: & potentia eius nullam habet indigentiam, neq; resistentiam: ergo quidquid facit, ita bonum facit, quod nullo modo potest fieri melius.

4. Item: Hæc est vera per se: Bonum est diffusiuum sui: ergo magis bonum, magis diffusiuum: & maxime bonum, maxime diffusiuum: sed Deus est agens maximæ bonitatis: ergo maxime se diffundit: ergo videtur quod vnumquodque optimum facit, & quantum ad substantiam, & quantum ad proprietates.

Conclvsio.

Partium integralium mundi quæ à Deo pendent immediate, proprietates si absolute considerentur, meliores fieri potuerunt: si vero relatiue adinuicem & ad finem nequaquam.

Respond. Ad Arg. Dicendum quod cum quæritur de melioritate partium vniuersi, potest quæri quantum ad duplex genus partium: aut quantum ad partes manentes, sicut natura intellectualis, rationalis, cælestis, & elementaris: aut quantum ad partes transeuntes, sicut hic homo, & hic equus. Si quantum ad partes transeuntes, sic sine distinctione concedo quod possunt, vt in pluribus quantum ad proprietates fieri meliores: quia non sunt de substantia vniuersi, nec sunt à solo Deo, sed à Deo simul operante cum agente particulari quod impeditur, & deficit. Si autem intelligamus de partibus quæ sunt de constitutione, & integritate mundi, & immediate sunt à Deo: cum quęritur vtrum potuerint fieri meliores quantum ad proprietates, distinguendum est: quia aut loqueris de ipsis absolute, aut de ipsis in relatione ad finem. Si de ipsis absolute: patet quod meliores conditiones potuerunt habere. Si de ipsis in relatione adinuicem, vel ad finem, optimas habuerunt proprietates: quod patet, quia sicut dicit Augustinus: Meliores iudicauit Deus homines, si ei liberaliter deseruirent. Similiter melius

fuit quod

fuit quod omnes homines essent ex vno, & ita quod haberent corpus animale, & secundum exigentiam eius necesse fuit alias creaturas corporales disponi in motu, & corruptibilitate. Ex his patent rationes inductæ ad primã partem: procedunt enim de proprietatibus rerum secundum se consideratarum.

1. Ad illud quod obiicitur in contrarium de Dionysio, dicendum quod illud intelligitur secũdum ordinem, sicut iam patebit.

2. Ad illud quod obiicitur de Platone, dicẽdum quod non habet veritatem nisi intelligatur saluo ordine vniuersi: & hoc quantum ad bonitatem essentialem, considerata dispositione in materia; nec ratio sua est necessaria, sed solum persuasio in simili: sicut in homine qui potest alij bene facere, & non facit: quod ex hoc iudicatur inuidia, & frequenter dimittit propter inuidiam: & qui caret inuidia econuerso facit: & sic intelligitur verbum Augustini.

3. Ad illud quod obiicitur quod agens ex tota potentia producit optime, dicendum quod agens ex potentia tota quoddam agit secundum impetum, quoddam secũdum artem, & sapientiam. Et quod secundum impetum agit, facit quanto melius potest. Quod agit secundum artem, & sapientiam, agit quantum vult, & quantum congruit, saluo ordine, quia sapientis est ordinare. Ideo quædam facit bona, quædam meliora, quædam optima: & sic patet quod illud non sequitur.

4. Ad illud quod obiicitur quod bonum summum summe se diffundit, dicendum quod hoc verum est de diffusione naturali: sed de voluntario, siue à proposito, non est verum. Primo modo est diffusio in productione personarum: secundo modo in productione creaturarũ.

QVÆSTIO III.

An Deus potuerit facere mundum meliorem quantum ad ordinem partium.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Memb. 3. ar. 6.
S. Thom. 1. Sent. d. 44. q. 1. art. 3.
Scot. in Reportatis 1. Sent. dist. 44. q. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 44. q. 3.
Richardus 1. Sent. d. 44. q. 5.
Tho. Argent. 1. Sent. d. 44. q. 1. ar. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 44. q. 3.

[Fundamenta. *Gen. 1. d.*] VTRVM Deus potuerit mundum facere meliorem quantum ad ordinem partium. Et quod non, primo videtur auctoritate: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Glossa Augustini: Singula quæque bona in se: sed in vniuerso optima: sed optimo nihil est melius, ergo, &c.

[*Lib. 13. de Tri. cap. 10. to. 3.*] ITEM Augustinus dicit quod alius quamuis modus nostræ liberationis esset Deo possibilis, nullus tamen fuit nostræ leuandæ miseriæ congruentior: sed sicut Deus fuit sapientissimus Redemptor, ita & sapientissimus Conditor: ergo si ordinatissime redemit, ita quod nullus modus melior, vel congruentior esse potuit: ergo similiter se habuit in faciendo res: & sic patet, &c.

ITEM: Si consideremus ordinem elementorum in mundo, constat ea optime esse ordinata: vnde non potest cogitari quod illa quattuor corpora ordinentur melius, siue secundum qualitates, siue secũdum formas nobiles, siue secundum proportiones numerales, sicut ligantur viij. & xxvij. qui sunt duo primi numeri solidi cubi, ligantur per duos intermedios, scilicet xij. & xviij. ergo, &c.

[*Arist. 1. Metaph. context. 2.*] ITEM: Sapientis est ordinare: ergo summe sapientis summe, siue optime ordinare: ergo Deus res ita bene ordinauit quod nullo modo potuit ordinare melius.

[Ad oppositum.] 1. SED contra: Ordo ille est bonitatis finitæ: ergo si sapientia Dei est infinita, & infinitum excedit finitum, ergo Deus sciuit melius ordinare: sed quidquid sciuit, potuit: ergo, &c.

2. ITEM: Melior est & nobilior ordo in quo nulla cadit inordinatio, quam in quo cadit: sed in vniuerso cadũt multæ inordinationes, & deformitates: ergo alius ordo potuit fieri melior.

3. ITEM: Quod propinquius est fini, melius est ordinatum: ergo si omnia sunt optime ordinata, omnia sunt æqualiter coniuncta fini: ergo omnia participant beatitudinem quod absurdum est.

4. ITEM: Bonitas ordinis pẽdet ex bonitate partium, sicut respectiuum ab absoluto: sed res secundum esse absolutum non sunt optimæ: ergo nec in ordine.

CONCLVSIO.

Deus non potuit partes primas vniuersi melius ordinare, neque secundum suam sapientiam, neque secundum finem.

RESPOND. AD Arg. Dicendum quod est ordo partium in toto, & est ordo partium in fine. Primus ordo respicit sapientiam, secundus ordo respicit bonitatem. Et sunt isti duo ordines ita coniuncti, vt vnus alteri conformetur, & ordo partium in vniuerso est propter ordinationem ad finem. Si autem loquamur de ordine partium in vniuerso, aut hoc est quantum ad partes primas & substantiales, & sic absque distinctione optime sunt ordinatæ, ita quod melius ordinari non potuerunt, quia in eis consistit ordo substantialis, & pulchritudo vniuersi immutabilis. Vel quantum ad partes corruptibiles, & remotas, & hoc dupliciter. Aut absolute, & vt nunc, & sic potuerunt melius ordinari, & aliquando erunt melius ordinatæ. Aut simpliciter & in relatione ad finem, & sic sunt res optime ordinatæ in vniuerso, secundum quod conuenit ordini in finem. Simpliciter enim optime ordinatæ sunt res in finem, saluo ordine vniuersi, quia vniuersum est tamquam pulcherrimum carmen quod decurrit secũdũ optimas consonantias, aliis partibus succedentibus aliis quousque res perfecte ordinentur in finem. [*Aug. lib. 11. de Ciu. Dei cap. 18.*] Vnde sicut in productione rerum manifestatur potentia, sed in comparatione, siue in ordine non entis ad ens, ostẽditur summa potentia creans ex nihilo, sic ordo rerum in vniuerso in se ostendit sapientiam, & ordo ad finem, bonitatem: sed in comparatione vnius ad alterum, ostenditur summa sapientia, & summa bonitas, quia nihil potest hunc ordinem deordinare, sicut melius infra patebit. Concedendæ ergo sunt rationes probantes quod res sunt optime ordinatæ, quia respiciunt vtrumque ordinem.

1. AD illud quod obiicitur quod sapientia est infinita, dicendum quod quamuis sapientia est infinita, tamen res non sunt capaces nisi ordinis finiti: & ipsa sapientia summa, summum dat ordinem quem habere possunt.

2. AD illud quod obiicitur quod in vniuerso cadit inordinatio, dicendum quod si consideremus hos ordines, scilicet ad finem, & in vniuerso, ita se adinuicem complectuntur quod non potest ibi esse inordinatio.

3. AD illud quod obiicitur de propinquitate, dicendum quod hoc est verum secundum propriam ordinationem: sed secundum decursum vniuersi necesse est quod res sit primo longe à fine, & post appropinquet.

4. AD illud quod obiicitur quod ordinis bonitas pendet ex partibus, dicendum quod sicut aliqua contingentia in se habent esse absolutum contingens, sed ordinem necessarium, sic & in proposito intelligendum quod quamuis aliquid non sit optimum in se, tamen optime ordinatur. Et exemplum huius patet in partibus corporis, & in re artificiali in qua est consonãtia, & harmonia, sicut in cithara. [Exemplum.] Quamuis enim nobilior sit situs oculi quam pedis, tamen si consideremus vtrumq; secundum suum officium, tam oculus quam pes optime situati sunt in toto, ita quod nec oculus melius pede, nec econuerso, & ita dicit Augustinus super Ioannem quod sicut Angelus optime in cœlo, ita vermiculus optime in imo, sicut in terra. [*Aug. in io. Tract. in medio to. 9.*] Et similiter apparet in cithara: possunt enim omnes chordæ ita proportionari quod si aliqua tendatur, vt detur ei melior sonus, numquam remanebit consonantia. Similiter dictiones possunt ordinari ad faciendum versum, ita quod ex illis dictionibus impossibile est fieri versum melius ordinatum, sic in proposito intelligendũ.

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

An Deus potuerit facere mundum antiquiorem.

Richardus 1. Sent. dist. 44. q. 3.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 44. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 44. q. 4.

Fundamenta. VTRVM potuerit facere mundum antiquiorem. Et quod sic videtur: Mille anni apud Deum sicut vna dies. Et in psalmo: Mille anni ante oculos tuos tamquam dies hesterna quæ præteriit, pari ratione centum millia annorum: ergo si Deus potuit facere mundum ante diem hesternam, potuit per centum millia annorum ante: & si hoc esset antiquior: ergo, *&c.*

2. Pet. vlt. b Psal. 89. a

ITEM: Diuina potentia & operatio non dependet nec à materia, nec à tempore: ergo qua ratione potest in vno instanti, potest in alio: sed qua ratione in posteriori, eadem ratione in priori: & si hoc, mundus potuit fieri antiquior: ergo, *&c.*

ITEM: Diuina essentia & potentia fuit ante temporis principium, aut ergo fuit potens producere ante, aut nó. Si non: ergo erat impotens Si sic: ergo potuit facere mundum antequam faceret.

ITEM: Ego quæro, vtrum potuerit facere post. Si sic: sed non est maior ratio de post, quam de ante: ergo pari ratione potuit facere ante. Aut si non potuit post, nec ante, & ita necesse fuit quod tunc: ergo videtur quod compulsus, & non voluntarius mundum fecit tunc.

Ad oppositũ. 1. SED contra: Ante principium temporis nihil erat nisi æternitas: ergo si potuit mundum facere ante principium temporis, potuit facere & in æternitate: sed quod habet esse in æternitate, caret principio, & nihil tale potest esse creatum ex nihilo: ergo, *&c.*

2. ITEM: Si potuit facere ante, ponatur: similiter ego quæro, vtrum ante: & sic in infinitum: sed infinitum à parte ante est æternum: ergo si potuit in infinitum ante facere, potuit etiam ab æterno: si ergo non potuit facere mundum æternum, quia non esset factus, ergo nec antiquiorem.

3. ITEM: Necesse est mundum habere finitam durationem à parte ante: sed in omni finito necesse est alicubi stare, vltra quod nõ potest fieri progressus: sed qua ratione statur in aliquo instanti finito, statur in illo in quo cõditus est mundus: ergo, *&c.* *Arist. 3. Phy. 56.*

4 ITEM: Principio totius antiquitatis non potest aliquid fieri, vel cogitari antiquius: sed tempus, vel æuum quod incepit cum mundo, est totius antiquitatis principium: ergo etiam non potuit aliquid esse antiquius.

CONCLVSIO.

Deus potuit mundum antiquiorem creare in quantum potuit facere tempus ante hoc, & in illo facere mundum: non tamen sic facere quin haberet principium.

RESP. AD Arg. Quod cum quæritur, vtrum Deus potuerit facere mundum antiquiorem: potest intelligi dupliciter. Aut ita quod ipsum creauerit ab æterno, cum produxerit ex tempore: & tunc esset antiquior. Aut ita quod mundus durasset tempore longiori, tamen finito Primum credo impossibile simpliciter: quoniam implicat in se contradictionem. Ex hoc enim quod ponitur fieri, ponitur habere principium. Ex hoc autem quod ponitur æternus, ponitur non habere principium. Vnde idẽ est quærere, vtrum Deus potuerit ante mundum facere quod mundus habendo principium non haberet principium, hoc includit contradictionis vtramque partem. Similiter, quantum ad secundum sensum videtur aliquib. impossibile, quia implicat in se oppositionem: quoniam anterioritas siue antiquitas incipit simul cum tempore. Nam in æternitate non est ante, & post: & tempus incipit de necessitate simul cum mundo, sicut situs incipit cum loco, & locus cum orbe primo. Vnde sicut si quæreretur, vtrum primus orbis potuerit fieri altior, nulla esset omnino quæstio, immo implicat contradictionem, scilicet extra omnem locum esse locum: & venit ex falsa imaginatione, quia imaginamur totũ mundũ esse in locali spatio: sicut imaginamur terram circumdari aqua: similiter intelligendum est in proposito quod est implicatio contradictionis, & venit ex falsa imaginatione: quia imaginamur ante principium mundi fuisse durationem temporis, in qua mundus potuisset ante fieri. Vnde si quæratur: vtrum totus mundus potuisset extra totum mundum, vel supra, vel infra fieri, stulta est quæstio, & implicans opposita, & veniens ex mala imaginatione. Per hũc modum respondent, si quæratur vtrum mundus potuerit fieri ante, vel antiquior. Vnde dicunt quod si aliquid præcessisset ante mensurans temporaliter potuisset vtiq; ante fieri. Similiter si locus esset extra, potuisset altior fieri. Ratio autem istius malæ imaginationis est: cum enim imaginamur æternitatem in infinitum ante tempus fuisse, intelligimus eam quasi durationem extensam, in qua sunt diuersa *nunc*, in quorum quolibet potuisset fieri tempus. Sed hoc omnino nihil est: quia æternitas est simplicissimum, in quo nulla omnino cadit diuersitas. Concedendum ergo, sicut probãt rationes inductæ ad hoc: quod sicut non potuit mundum facere in loco altiore, quia non est in loco: sic nec ante, quia nulla est antiquitas nisi in eo. *Aug. lib. 11. de Ciu. Dei cap. 5. & 6. tom. 5.*

Opinio aliorum. AD illud quod obiicitur quod apud Deum non est vis aliqua in aliquanto tempore, & quod potentia eius non dependet, *&c.* Dicunt ad omnia vnica responsione quod quamuis diuina virtus ad nihil artetur, tamen principiatum non potest facere sine principio, & temporale non sine tempore, & primum temporale non potest facere, nisi in principio temporis, & principium temporis non nisi in principio temporis. Oppositum enim non dicit potentiam, sed magis contradictionem, & repugnantiã: nec tamen artatur ad sic faciendum, quia posset omnino non facere. Vnde sicut stulta est quæstio, si quæratur, vtrũ potuerit facere principium temporis ante principium temporis, similiter & prædicta. Sed quoniam durum videtur dicere, quod Deus non potuerit facere mundum antiquiorem, & quin alium mundum facere potuerit, sed tantum istum: propterea dicunt alij, quod sicut Deus potuit facere mundum ampliorem, ita potuit facere antiquiorem sine omni distinctione. Et tamen istud non est omnino simile: quia Deus posset facere cœlum amplius & magis distare à terra, salua vtriusque natura: sed si Deus intelligatur fecisse quod illud nunc magis distet à principio temporis, intelligitur illud, *nunc*, esse aliud, quia etiã si intelligatur mundus factus ante, adhuc non esset antiquior respectu istius *nunc*: quia tantum distaret quantum distat à principio: & ita non esset antiquior. Et ideo non est simpliciter neganda, nec simpliciter concedenda, sicut nec ista, Deus potuit facere mundum altiorem. Si enim intelligas de hoc absolute, falsum est, sicut dicit prima opinio, & non intelligibile, & implicatio contradictionis. Si autem intelligas per concomitantiam alterius loci, scilicet quia Deus potuit facere alium mundum amplectẽtem istum, in quo situm posset habere magis altum, & minus verum est. Similiter iudicandum de antiquitate. Et ideo si quæratur, vtrum Deus potuerit ante facere mundum, distinguẽdum sicut & hic: Vtrum Deus potuerit facere mundum in alio loco, vel alibi: quia aduerbialis determinatio potest cadere sub ampliatione verbi. vel extra. Si sub ampliatione verbi: tunc est vera, & est sensus quod Deus potuit alium locum facere, & in illo mũdum istum totum ponere: potuit enim facere centum tales mundos, & adhuc vnum complectentem omnes, & vnũ in loco altiori quam alium: sic & in tempore intelligendum est quod Deus potuit facere tempus ante hoc, & in illo facere mundum. Alio modo potest cadere aduerbialis determinatio extra ampliationem de ly *potest*, & est sensus: Deus potest facere mundũ istum in alio loco, qui est extra mundũ: & hic est implicatio falsi, quia nõ est locus nisi intra mundũ, & similiter de tẽpore intelligendũ. *Opin. 2.* *Opinio propria.*

1. AD illud quod obiicitur quod ante non erat nisi æternitas, dicendum quod verum est: sed tamen Deus poterat facere quod ante esset tempus.

2. AD

2. Ad illud quod obiicitur de infinito à parte ante, dicendum quod infinitum à parte ante, potest esse apponendo, aut secundum actum, aut secundum potentiam. Primo modo dicit æternitatem, secundo modo minime, quia æternitas dicit infinitum actu.

4. Ad illud quod obiicitur quod necesse est ponere statum, dicendum quod verum est: sed status possunt esse infiniti, & licet in potentia non sit ponere statum, tamen quia actus non consequitur totam potentiam, sed in aliquo statu est, ideo in statu finito. Si quæratur, quare magis in hoc quam in alio, ratio summa & potissima est voluntas facientis.

4. Ad illud quod obiicitur quod antiquitas cœpit cum mundo, dicendum quod verum est: sed Deus potuit facere quod ante inciperet: ideo non valet ratio illa. Rationes ad oppositum sunt concedendæ, procedunt enim B secundum primam viam.

ARTICVLVS II.

CONsequenter quantum ad secundum articulum quæritur de immutabilitate diuinæ potentię: vtrum videlicet quod semel Deus potest, semper possit.

QVÆSTIO VNICA.

An Deus quod semel potest, semper possit.

Alex. Alens. 1. p. q. 21. Memb. 4.
S. Thom. 1. Sent. q. 1. ar. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 44. p. 2. q. 1.
Richard. 1. Sent. d. 41. ar. 4. q. 1.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 44. q. 5.
Steph. Brulef. 1. Sent. d. 44. q. 5.

Ad oppositū. *3. Phy. contex. 32.* ET quod sic, videtur, quia omnis potentia quæ est idem cum essentia, habet idem posse quod esse: & omne illud cuius posse est idem quod esse, si habet esse immutabile, & æternum, habet & posse: sed quod Deus semel est, semper est, quia eius esse est immutabile: ergo & quod semel potest, semper potest.

2. Item: Omnis potentia quæ est infinita, & non potest non esse infinita, semper est respectu æqualium: quia si respectu paucorum esset, aliquando desineret esse infinita, & desineret esse omnipotens: sed diuina potentia semper est infinita, & omnipotens, ergo nihil possibilium accrescit ei, nec decrescit: ergo quod semel potest, semper potest.

3. Item: Omnis potentia quæ est omnino sufficiens, & nullo modo dependens à possibili, omne quod potest, semper potest, si in seipsa maneat non mutata: sed diuina potentia est semper huiusmodi, & non mutatur in se: ergo, &c.

4. Item: Quidquid Deus potuit, adhuc potest, si nihil factum est quod non subsit eius virtuti: sed nihil potest fieri quod non subiaceat diuinæ virtuti: ergo propter illud factum non impeditur, quin adhuc possit: ergo potest quidquid potuit.

Fundamenta. Sed contra: Si Deus potest semper quidquid potuit semel, sed potuit Christum resuscitare à mortuis, & mundum creare: ergo & modo potest: quod stultum est dicere. Item sic: Quidquid semel potest, semper potuit: sed modo potest mundum creasse: ergo ab æterno potuit creasse.

Item: Si quidquid potest semel, & semper: sed ante mundum potuit facere quod mundus non fuisset: ergo & modo potest facere quod mundus non fuisset.

Item cum dicitur: Deus potest hoc facere, aliquo demonstrato, aut connotatur aliquid, aut nihil. Si nihil: ergo æque vere potest dici quod Deus potest malum, vt bonum. Si autem aliquid connotatur: hoc non est nisi possibilitas ad fieri: sed quod factum est, idem ipsum non habet possibilitatem ad fieri: ergo Deus non potest facere quod factum est, & prius potuit: ergo non potest quidquid potuit.

A

CONCLVSIO.

Quamuis Diuina potentia in se sit immutabilis, ratione tamen connotati quod fuit aliquando possibile, & postea factum est impossibile, non quidquid potuit, semper potest.

Resp. Ad Arg. Ad hoc est duplex modus respondendi sicut ad sophisma de scientia. Concesso enim quod diuina potentia secundum veritatem omnino sit immutabilis, secundum positionem tamen nominalium concedunt hanc: Potest quidquid potuit: & respondent illationi, sed potuit Christum suscitare: ergo & modo potest, respondent quod non debet inferri sub illo tempore, sed sub alio, ergo potest Christum resuscitasse. Et hoc enunciabile adiunctum verbis diuersorum temporum est idē: ideo dicunt quod propositio est vera: etsi aliter inferatur, assignant peccatum in processu secundum fallaciam figuræ dictionis, vel secundum accidens. Tamen, sicut supra probatum fuit, hæc positio non habet veritatem, quamuis illa positio videatur fuisse probabilis: & Magister fuit huius positionis, quia per hoc soluit: & iterum non soluit in proposito. Primum, quia si diceretur Deus posse quidquid potuit, quia potest fecisse quod potuit facere: pari ratione qui nunc est cæcus potest quidquid potuit: & truncatus, quia potest fecisse quod potuit facere: & potest nunc vidisse quod potuit videre. Præterea dātem oppositum huius solutionis adhuc contingit soluere hoc modo formata ratione. Potest quidquid potuit: sed potuit non fecisse mundum antequam faceret: ergo C & modo potest non fecisse: loco eius quod est nō fecisse, non est aliud dare æquiualens: ergo illa responsio non soluit, maxime cum ipse Magister dicat in littera quod Deus non potest facere omne quod potuit aliquando facere, nec vult facere, vel esse, vel fieri quod aliquando voluit facere, esse, vel fieri. Ideo dicendum sicut dictum fuit de scientia, quod diuina scientia in se omnino immutabilis, desinit scire aliquod enunciabile ratione connotati: quia scibile desinit esse verum, & ipsa scientia siue scire, connotat vno modo in cognito veritatem. Similiter intelligēdum quod diuina potentia connotat in eo, respectu cuius dicitur, possibilitatem, & talem inquam, possibilitatem quæ respicit potentiam agentem sub ratione potentiæ, non impotentiæ. Quoniam ergo ita est quod multa possibilia fiunt impossibilia per accidens, & multa D possibilia fiunt entia, & iam sunt impossibilia ad fieri (facere enim quod non ens non fit, nihil est facere, similiter facere quod factum est, nihil est facere, & ita impossibile est fieri) hinc est quod quia Deus non potest nisi possibile quod posse est potentiæ: & quia nulla mutatione facta in potentia, sed æqualiter Deo existente potente fit aliquid Deo impossibile propter mutationem à parte rei, hęc cōcedenda est quod diuina potentia est immutabilis: & hęc neganda est: quidquid Deus semel potest, semper potest.

Sup. d. 41. q. vltima. (beside "Resp. Ad Arg.")

Dist. 41. q. vlt. in fine. (beside "Magister dicat… de scientia")

2. Ad illud ergo quod obiicitur quod diuinum posse est esse, & infinitum, & independens: totum illud concludit quod ipsa non mutetur: sed nihil sequitur de connotato. Verum est tamen quod posse Dei respectu connotati semper est infinitum, quia si auferatur finitum ab infinito, nihilominus remanet infinitum: & ideo quamuis desinat aliquid posse facere, semper tamen infinita E potest.

3. Ad illud quod obiicitur vltimo (quia alia patent) ex hoc quod diuina potētia dominatur omnibus quæ sunt, dicendum quod omnia ei subsunt, & tamen non sequitur quod possit facere quod factum est, potest tamen illud destruere: sed facere non potest, quia faciendo, aut facit aliquid, aut nihil. Si aliquid: ergo aliquid plus est nunc, quam prius: ergo non facit quod factum est. Si nihil: ergo faciendo nihil facit. Similiter de eo quod fuit, facere quod non fuerit, aut facit hoc quiescendo, aut operando, aut destruendo. Quiescendo non: si enim Deus nihil faciat, cum hoc est præteritum, semper est præteritum. Si vero faciat operando, cum nihil ex hoc *Sup. d. 41. q. 3. nu. 10.*

fiat, hoc

fiat, hoc enim non fuisse præteritum non est aliquid: ergo faciendo, nihil facit. Si vero destruendo, cum præteritum, siue quod fuit non sit, nihil facit destruendo: & destruendo nihil destruit. Concedendum est ergo quod non potest quidquid potuit, quia fuit aliquando possibile quod factum est impossibile, non propter artationem potentiæ, sed propter hoc quod necessario connotat impotentiam: & sic patent obiecta.

DISTINCT. XLV.

DE VOLVNTATE DEI, QVÆ ESSENTIA DEI EST VNA ET ÆTERNA, ET DE SIGNIS EIVS.

IAM de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas, siue volens, de Deo secundum, essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle, & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum, ita idem est ei esse volentem quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, nō affectus vel motus est qui in Deum cadere non valet, sed diuina vsia, qua volens est Deus, & huiusmodi.

Quod licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici Deus, esse omnia quæ vult.

ET licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicendum est Deum esse omnia quæ vult. Quod quidam de Dei voluntate non recte sentientes nobis obijciunt dicentes: Si idem est Deo velle quod esse, ergo cum dicimus Deū velle omnia, quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit, alioquin non ibi illo verbo idem significatur quod significatur hoc verbo esse, cū de Deo dicitur. Et si ita est, nō semper dicitur de Deo velle secundū essentiam. Si vero secundū essentiam non dicitur aliquando, quo modo ergo dicitur de Deo? Relatiue enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici esse omnia quæ vult, sicut idem est Deo esse quod scire: nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia.

Quis sit sensus horum verborū, Deus scit, vel Deus vult. Item Deus scit omnia, vel vult aliquid, & quid de Deo in his prædicetur.

ET Vbicumque Deus dicitur scire, vel sciens, vel velle, vel volens, hæc de eo secundum essentiam dicuntur. Cū enim dicitur Deus scit, vel Deus vult, siue Deus est sciens vel volens, essentia diuina prædicatur, & Deus esse enunciatur. Cum autem additur: omnia, vel aliquid, vel aliqua, & dicitur Deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolute, sed ita vt scientiæ quæ ipse est, omnia subiecta mōstrentur, & voluntati quæ ipsa eadem est, aliquid, vel aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus: Deus scit omnia, id est, Deus est cuius scientiæ, quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc, vel illa, id est, Deus est, cuius volūtati quæ ipse est, hæc, siue illa subiecta sunt. Volens ergo, siue velle dicitur Deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna, & immutabilis, licet ea varientur, & transeant, quæ ei subiecta sunt, quæ non potest esse iniusta, vel mala, quia Deus est.

Quod Dei voluntas summe bona, causa est omnium quę naturaliter sunt, cuius causa non est quærenda, quia nullam habet, cum sit æterna.

HÆC itaque summe bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta, siue futura sunt, quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideoque causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cum nihil ea maius sit. Vnde Aug. in lib. 83. q. Qui quærit quare voluerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate Dei. Non ergo eius causa quærenda est. Quæst. 28. to. 4.

B *Idē in libro de Genesi contra Manichæos: Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cælum & terram: Respondendum est eis: Qui voluntatem Dei nosse desiderant, causas volūtatis Dei scire quærunt, cum voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam Dei voluntas, est aliquid quod antecedat voluntatem Dei quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cælum & terrā? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim Dei causa est cæli, & terræ, & ideo maior est voluntas Dei, quam cælum, & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cælum, & terram? maius aliquid quærit quam est voluntas Dei: nihil autem maius inueniri potest. Compescat se ergo* Lib. 1. c. 2. to. 1.

C *humana temeritas, & id quod non est, non quærat, ne id quod est non inueniat. Ecce his auctoritatibus aperte insinuatur quod voluntatis Dei causa nulla est, & ideo quærenda non est.*

Quod voluntas Dei prima & summa causa est omniū.

Voluntas ergo Dei, vt ait Augustinus in 3. lib. de Trin. prima, & summa causa est omnium specierum, atque motionum. Nihil enim fit quod non de interiori, atque intelligibili aula summi Imperatoris egrediatur secūdum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult Dei omnipotentis sapientia, quæ pertingit à fine vsque ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter: & non solum facit ea Cap. 4. Aug. habet: Aut iubeatur, aut permittatur, eo cap. 1. in fi. Sap. 8. a

D *quæ perseuerantia consuetudinis admirationem amiserūt: sed etiam ea: quæ propter raritatem, & insolitum euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium, & terræ motus, & monstruosi animātium partus, & his similia: quorum nihil fit sine voluntate Dei, sed plerisque nō apparet. Ideoque licuit vanitati Philosophorum etiam causis aliis ea attribuere, cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatē Dei. Itaque non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum, atque pœnarum, gratiarum, & retributionum. Hæc ergo sola est vnde ortum est quidquid est, & ipsa non est orta, sed æterna.* Eodem c. 2. in princ. Eodem c. 4.

Quibus modis accipiatur Dei voluntas.

E *HIC non est prætereundum nobis, quod sacra scriptura de voluntate Dei varijs modis loqui consueuit, & tamen non est Dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nā voluntas Dei vere, ac proprie dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est: & hæc vna est, nec multiplicitatem recipit nec mutabilitatem, quæ inexpleta esse non potest: de qua Propheta ait: Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit. Et Apostolus: Voluntati eius quis resistit? Et alibi: Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et hæc voluntas recte appellatur beneplacitum Dei, siue dispositio.* Idem li. 8. Ps. 113. b Rom. 9. c Rom. 12. a

Quod secundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio: & ideo pluraliter dicit Scriptura voluntates.

Aliquando vero secundum quãdam figuram dicendi voluntas Dei vocatur quod secundum proprietatem non est voluntas eius, ut præceptio, prohibitio, consilium, nec non permissio, & operatio. Ideoque pluraliter aliquando Scriptura voluntates Dei pronunciat. Unde Propheta Ps.110.a *Magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius. Cum non sit nisi una voluntas Dei quæ ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates: quia voluntas Dei varijs modis, ac pro diuersis accipitur, ut dictum est: Ita etiam idem Propheta propter multos effectus misericordiæ, & iustitiæ pluraliter dicit:* Psal. 88. a *Misericordias Domini in æternum cantabo. Et alibi:* Psal. 18. b *Iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: cum tamen in Deo una sit misericordia, una iustitia, & una eademque sit misericordia quæ iustitia, scilicet diuina usia.*

Quare præceptio, & prohibitio, & consilium dicuntur Dei voluntas.

Ideo autem præceptio, & prohibitio, atque consilium cum sint tria, dicitur tamen unumquodque eorum Dei voluntas, quia ista sunt signa diuinæ voluntatis, quemadmodum & signa iræ dicuntur ira, & dilectionis signa dilectio appellantur: & dicitur iratus Deus, & tamen nõ est ira in eo aliqua: sed signa tantum quæ foris fiunt, quibus iratus ostenditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi, secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verum quod dicitur sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuersæ voluntates Dei dicũtur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

Ubi voluntas Dei pro præcepto, & consilio accipiatur.

Pro præcepto Dei atque consilio potest accipi voluntas. ut ibi: Matt. 6. d *Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra. Et alibi:* Mat. 12. d *Qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse frater meus, & soror, & mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Unde Aug. in lib. de spiritu & littera* Cap. 33. to. 3. *Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cum eius Euangelio non credunt.*

Quod Deus non vult hominibus fieri omnia quæ præcipit, vel non fieri quæ prohibet.

Et si illa tria dicuntur Dei voluntas, ideo quia signa sunt diuinæ voluntatis: non est tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle quod cuicumque præcepit: vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abraæ immolare filium, Gen. 22. a *nec tamen voluit, nec ideo præcepit, ut id fieret: sed ut Abraæ probaretur fides.* Mat. 1. d *Et in Euangelio præcepit sanato, ne cui diceret: ille autem prædicauit ubique, intelligens Deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suum prædicari: sed ut daret formam homini laudem humanam declinandi.*

De permissione, & operatione, ubi dicantur Dei voluntas.

Permissio quoque Dei & operatio voluntas Dei appellatur, qualiter accipit Augustinus in Ench. dicens: Cap. 95. in fine ca. 96. in princ. to. 3. *Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel sinendo ut fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere bene etiam sinendo fieri quæcumq; fiunt male: non enim hæc nisi iusto iudicio sinit, & profecto bonũ est omne quod iustum est. Ecce hic manifeste habemus Dei voluntatem appellari ipsius operationem, vel permissionem, cum dicit non fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit, ubi includit & bona, & mala omnia quæ fiunt. Ideoque aperte distinguit quomodo Deum velle dixerit, ne eadem ratione intelligeretur velle bona, & mala, subdens, vel sinendo ut fiat, hoc quãtum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantũ ad bona. Mala enim sinit fieri, sed non facit: bona vero ipse facit. Ideoque dixit eũ velle, quia & nolens, mala sinit: volens, bona operatur: & ob hoc permissio, & operatio voluntas Dei dicuntur.*

Quinque supra sunt proposita, quæ dicuntur secundum tropum, ut ideo distinguat lector ubique pro quo eorum accipiatur voluntas.

Quinque ergo supra posita sunt, quæ dicuntur secundum tropum Dei voluntas, quia signa sunt diuinæ volũtatis, quæ una est, & immutabilis, scilicet Dei beneplacitum. Ideoq; diligenter distinguat lector ubi de voluntate Dei scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, utrum pro beneplacito Dei, an pro aliquo signorũ eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinæ voluntatis, quia & beneplacitum Dei est volũtas eius, & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum vero beneplaciti eius non: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita autem est de signis quia præcipit Deus multis, ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

DISTINCT. XLV.

De quidditate voluntatis Dei.

Iam de voluntate Dei aliquid pro sensu nostri imbecillitate, &c.

Expositio textus.

SUPRA egit Magister de scientia, & potentia, hic iã tertio agit de voluntate. Et habet hæc pars tres partes. Divisio. In prima agit de voluntate secũdum suam quidditatem. In secunda secundum eius impletionem respectu operis, qualiter scilicet impleatur, infra distinct. 46. *Hic oritur quæstio: dictum est enim.* In tertia determinat qualiter voluntas nostra diuinæ conformatur, & hoc distinct. 48. *Sciendum quoque est, quod aliquando mala est voluntas.* Prima pars habet tres partes. In prima ostẽdit, quod voluntas Dei est ipsa diuina essentia. In secunda quod ipsa est omnium causa, ibi: *Hæc itaque summe bona voluntas causa est:* In tertia ostendit, quod ipsa voluntas Dei est multipliciter dicta, ibi: *Hic non est prætermittendum nobis.* &c. Prima pars habet duas. In prima ostendit, quod velle est in Deo esse, & voluntas est essentia. In secunda soluit dubitationem, ibi: *Et licet idem sit Deo velle:* Secunda pars similiter habet duas. In prima ostendit, quod diuina voluntas est causa prima. In secunda ostẽdit, quod est causa generalissima, ibi: *Voluntas ergo Dei, ut ait Augustinus.* Tertia pars, in qua agit de istius nominis multiplicitate, & hæc nõ est multiplicitas æquiuocationis, sed analogiæ: habet tres particulas. In prima ponit modum principalem accipiendi circa hoc nomen, quod est voluntas, quia scilicet accipitur pro voluntate beneplaciti. In secunda ponit modos non principales: sed tropologicos, secundũ quod accipitur pro signo voluntatis: & hoc facit, ibi: *Aliquando vero secundum quamdam dicendi figuram,* &c. In tertia breuiter epilogat prædeterminata, ibi: *Quinque ergo supra posita sunt quæ dicuntur,* &c.

Relatiue enim voluntas nunquam dicitur.
Dub. I.

Videtur falsum, quia sicut Creator dicitur ad creaturam, & præscientia ad præscitum, ita velle dicitur ad volitum: sed est supra habitum dist. 35. quod illa dicuntur relatiue: ergo & velle.

RESP. Dicendum quod Magister accipit hic relatiue, prout relatiuus modus dicendi distinguitur à modo dicẽdi secundum substantiam, & hic est personalis, & ita accipitur hic. Ipse autẽ obiicit de relatione respectu creaturæ quæ est quantũ ad modum intelligendi, nec distinguitur à modo dicendi secundum substantiã. Vel potest dici, quod Magister loquitur secundũ generalem nominis intellectũ, quia velle non est tantum respectu creati, vt præscire, & creare: sed etiam respectu Dei.

Deus scit omnia, &c. *Dub. II.*

Videtur male dicere, quia similiter diuinæ voluntati subiecta sunt omnia, quia voluntati eius nullus resistit: ergo Deus vult omnia, quod non conceditur.

ITEM ego quæro: cum omnia scibilia sint subiecta diuinæ scientiæ, & essentiæ, & similiter volita: quare non dicimus quod Deus volendo se, velit alia, sicut sciendo se, scit alia. Quod si tu concedis, tunc cetera essent æterna. Si tu dicas, quod non est simile, quæritur quare non: & videtur quod sit simile, quia sicut diuinę scientię actus nõ deflectitur extra Deũ, & ita sciendo se, scit omnia ita & de voluntate videtur.

RESP. Dicendum quod subiecta diuinæ scientiæ non dicuntur, quia sunt inferiora, sed subiecta dicuntur respectu quorũ est actus diuinæ cognitionis. & hæc quidem sunt omnia cognoscibilia: & ideo nouit omnia: similiter subiecta voluntati dicuntur, respectu quorũ est actus diuinæ nolitionis: & hęc non sunt omnia volibilia, ideo patet illud. Quod quæritur, vtrum volendo se, velit omnia, dicendum, quod velle vno modo dicit complacentiam. Alio modo dicit causam. Prout dicit complacentiam, credo quod bene potest dici, quod volendo se, velit omnia: quia omnia placent ei quæ ab ipso, & ad ipsum sunt. Prout tamen dicit progressum effectus ab ipso, quamuis actus non egrediatur, tamen res egrediuntur: & ideo dicit respectum ad extra. Vnde sicut non cõceditur, possendo se, potest omnia, sic & in proposito.

Quare fecit Deus cælum & terram. Respondendum est illi, quia voluit. Dub. III.

Videtur mala responsio, quia tunc videtur facile omnia determinare: videtur etiam quod voluntas Dei non habeat rationem. Sed cõtra, super illud ad Ephesios: Secundum consilium voluntatis suæ. Glossa: Voluntas Dei est ex ratione: ergo est quærere rationem. *Ephes. 1. b.*

RESP. Dicendum quod voluntas nostra cum excitetur à volito, causam & rationem ab eo habet, & quantũ ad volitum, maxime quando vult aliquid, quod est propter finem: sed voluntas Dei cuius actus est ipse, maxime cum vult se, quia non excitatur aliqua ratione alia à se, tamen causam quantum ad se habere non potest. Volitum autem aliquando habet aliam causam, quam voluntatem, & tunc respectu eius habet rationem & causam, aliquando solam voluntatem, vt in mundi creatione, & tunc voluntas habet rationem, sed non causam, quia non est irrationalis, vnde non habet rationem tanquam diuersum à se, sed idem re, & ideo voluntas Dei non potest esse irrationalis: & propter hoc in actibus qui totaliter sunt ab ipsa, sufficit ipsam scire, nec oportet vlterius aliam rationem quærere, & sic patet illud.

Voluntas ergo Dei, &c. *Dub. IIII.*

Videtur male dicere, quia tunc cum voluntas Dei sit agens per intentionem, videtur quod nihil fiat casu, & fortuna.

A RESP. Dicendum quod Deus quamuis sit causa omnium, non tamen est tota causa: sed ipse cum causis creatis. Propter hoc notandum, quod effectus habet comparari ad causam supremam quæ Deus est, & sic nihil euenit casu, & fortuna. Habet etiam comparari ad voluntatem, siue causam creatam quæ est natura, vel intelligentia, & sic cum multa eueniant præter intentionem, multa fiunt casu, & fortuna.

Nihil enim fit, quod non de interiori, atque intelligibili aula summi Imperatoris, &c.
Dub. V.

Videtur falsum, quia peccata fiunt, & non egrediuntur ab ipso.

B RESP. Dicendum quod Magister non assumit hãc auctoritatem sicut habetur in originali. Nam ibi dicitur, quod non iubeatur, aut permittatur, & ita non habet locum obiectio. Nihilominus potest dici quod materia restringit distributionem suam ad res quæ sunt aliqua natura. Vel dicendum, quod ampliat verbum egrediendi ad facere, & permittere.

Defectus luminarium, & terræmotus, & monstruosi animalium, &c. *Dub. VI.*

Videtur falsum dicere, quia monstrum dicit deordinationem aliquam in natura: ergo non est à causa suprema.

RESP. Aliquibus dicendum videtur, quod monstrũ dicit deordinationem aliquam in natura: & dicit etiam substantiam aliquam. Substantia causam habet positiuam, quæ Deus est, inordinatio illa non habet causam

C positiuam, sed priuationem, & hæc est vt plurimum improportio virtutis agentis ad materiam. Aut enim materia superabundat, aut deficit secũdum proportionem caloris operantis, & virtutis: & Augustinus loquitur de monstris quantum ad id quod habent substratum. Tamen aliter posset dici, quod monstra etiam sunt à Deo puniente, quando pœnæ sunt, & sic habent rationem ordinis. Quamuis enim Deus non faciat contra ordinem in finem, facit tamen contra solitum cursum naturę frequenter, vel ad vindictam, vel ad misericordiam.

Placuit vanitati Philosophorum, &c. *Dub. VII.*

D Videtur quod non bene dicat, quia Philosophi causis aliis attribuerunt vere: ergo in hoc vani non fuerunt, vtpote luna eclipsatur, eo quod terra interponitur.

RESP. Dicendum, quod non ideo dicuntur vani, quia aliis tribuerunt: sed quia sic aliis tribuerunt, vt ad causam præcipuam non referrent. Et ideo euanuerunt, quia ad causam primam, & præcipuam non venerunt, quæ sola est causa simpliciter prima, & simpliciter generalissima.

Nam voluntas Dei, &c. *Dub. VIII.*

Videtur falsum dicere, quia plures sunt ideæ eo quod plurium ideatorũ: ergo similiter plures voluntates, quoniam plurium volitorum.

RESP. Dicendum quod non est simile, sicut patet in quæstione de ideis, quia voluntas dicit quod plus se tenet ex parte volentis & secundum esse, & secũdum ra-

E tionem dicendi: & ideo re, & ratione vna est voluntas beneplaciti: sed idea secundum rationem dicendi plus se tenet ex parte ideati, quia similitudinem eius dicit. Et cognitio secundum rationẽ intelligendi, & dicendi modum dicit in nobis à rebus ad animam secundum rem: sed in Deo secundum rationem intelligendi, voluntas autem non: ideo hac duplici ratione cõceditur de ideis, non de voluntate.

Nec mutabilitatem, &c. *Dub. IX.*

Videtur falsũ, quia Deus nunc vult aliquid esse, quod postea non vult esse: ergo videtur quod desinat velle: & similiter incipiat: ergo videtur diuina voluntas mutari.

Resp. Dicendum quod in huiusmodi locutionibus est solum respectu connotati mutatio, quod comparatur ad diuinam voluntatem, ratione cuius ponitur inceptio, & desitio in actibus illis qui connotant aliquid de præsenti. Si enim dicatur: Deus vult hoc esse futurum, ab æterno voluit: sed tamen causa in actu siue actualiter causans non fuit nisi quando facere voluit, id est, pro illo instanti, in quo actus voluntatis copulatur operi, non autem ipsi subiecto volenti, & sic patet quo modo sit causa actualis in tempore, nulla facta in ea mutatione, quia continue voluit, & ita in actu fuit: sed causans in actu non fuit: nisi pro tempore pro quo voluit, ita nulla circa Deum voluntas incepit: sed solus effectus incepit.

Dicitur iratus Deus, & tamen non est ira in eo aliqua, &c. *Dub. X.*

Videtur male dicere, quia in Deo est vis rationalis, & concupiscibilis: ergo pari ratione poneda est in Deo irascibilis: ergo sicut vere in eo est actus cognitiuæ, & amoris, ita proprie actus furoris.

Resp. Dicendum quod irascibilis aliquo modo sonat imperfectionem de ratione sui nominis, & ideo dicunt aliqui, quod nullo modo recipitur in Deo nisi transumptiue. Cōtra: actus huiusmodi vis in nobis sunt gloriari, & dānari, & hi sunt in Deo, quare non similiter & hæc vis; Et est propterea dicendum, quod in Deo vere est vis gloriādi, & dominandi quę est ipsa diuina substātia, tamen quia ira habet passionē coniunctam de ratione sui nominis, ideo non recipitur in Deo vis irascibilis, nec ira, nisi trāsumptiue, & sermone tropico. Et notādum, quod Deus habet signa iræ, non quę significent irā in ipso: sed quæ significant irā in nobis, & vere quādo in nobis sunt.

S.Tho.1.p. q.19.ar.11.

Præcipit enim Abraa immolare filium, nec tamen voluit, &c. *Dub. XI.*

Contra secundum hoc videtur quod præceptum falsum signum fuit.

Resp. Dicendum quod voluntas Dei volebat fidē, & deuotionem Abrahę manifestare in præparatione obediendi, & hoc Deus volebat, & hoc signum importabat, & vere: sed tamen secundum æstimationem Abrahæ plus importabat, & per illud plus quod Abraam intelligebat, Dominus fidem eius probabat: ita quod nec in signo falsitas, nec in Abraam deceptio fuit: sed probatio.

Alex.1.p.q. 87. Mem.1.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam præsentis distinctionis tria principaliter quæruntur. Primo de voluntate diuina quantum ad quidditatem. Secundo, quantum ad causalitatem. Tertio, quantum ad rationem significādi. Quātum ad primum duo quæruntur. Primo, quæritur, vtrum sit in Deo ponere voluntatem. Secundo, vtrum ipsum sit dicere omniuolentem sicut dicitur omnipotens.

QVÆSTIO I.

An in Deo sit ponere voluntatem.

Alex. Alens. 1.p.q.34.Memb.1.
S.Tho.1.p.q.19.ar.1.
Et 1.Sent.dist.45.q.1.ar.1.
Et de Verit.q.23.ar.1.
Ægid.Rom.1.Sent.dist.45.q.1.
Henricus in sum.ar.45.q.1.
Richardus 1.Sent.d.45.q.1.
Tho.Argent.1.Sent.d.45.q.1.ar.1.
Stephanus Brulef.1.Sent.dist.45.q.1.
Petrus de Tarant.1.Sent. dist.45.q.1.

Ad oppositum.

Qvod in Deo non sit ponere voluntatem, ostenditur auctoritate, & ratione. Primo, sic: Augustinus in lib. de libero arbitrio: Voluntas est rationalis motus sensui præsidens, & appetitui: sed in Deo non est motus nec sensus, nec appetitus: ergo neque voluntas.

2. Item Augustinus in lib. de duabus animabus. Voluntas est animi motus ad aliquid prosequendum, vel fugiendum: sed in Deo non est ponere fugam, nec prosecutionem: ergo nec voluntatem.

A 3. Item ratione videtur, quia voluntas est potentia in nobis maxime vertibilis, vnde aliæ potentiæ non possunt in malum: sed sola voluntas est à qua est peccatum: sed in Deo nulla est omnino vertibilitas ad malum; ergo, &c. Cassio.

4. Item voluntas, eo ipso quod voluntas, est ad opposita: eo quod ad opposita, est contingens & variabilis: in Deo autem nulla cadit contingentia, nec varietas: ergo, &c. Probatio primæ. Voluntas eo ipso quod voluntas est, est potestas rationalis: sed potestates rationales sunt ad oppositum, sicut dicit Philosophus: ergo, &c. Similiter eo ipso quo est voluntas, est libera: & si hoc, non est determinata ad vnum: quia tunc non haberet libertatem, sicut nec potentiæ naturales: ergo est ad opposita, est igitur variabilis.

Arist.9. Metaph.& Phys.3.

B Sed contra dicit Apostolus: Secundum consilium voluntatis suæ: Et iterum ibidem, secundum propositū volūtatis suę, & tota scriptura est plena hoc nomine voluntatis vt est in Deo: ergo: &c.

Fundamenta. Ephes.1.

Item Philosophus in 12. concludit, quod voluntas est actio ipsius Dei.

Arist. 12. Metaph. contex. 39. ad verba: sic se habet Voluptas est actus eius: de voluntate vero ibi nullum verbū

Item ratione videtur, quia voluntas est illud penes quod residet inter creata summa potestas: ergo si voluntas de se dicit potestatem, quia omnibus præsidet in regno animę, & nihil potest sibi imperare: sed Deus est potentissimus, & omne quod possibile est sibi attribuendum est: ergo, &c.

C Item voluntas est in qua consistit voluptas summa, siue fœlicitas. Beatus enim est qui habet omne quod vult, vnde nihil delectatur nisi habens voluntatem, vel aliquid simile voluntati: sed Deus est felicissimus, in quo est omnis felicitas, & iocunditas: ergo, &c.

Item voluntas est illud penes quod residet iustitia, & æquitas. Iustitia enim non est aliud, quam rectitudo voluntatis: vnde nō habentia voluntatē, non sunt capabilia iustitiæ, sed Deus est iustissimus secundum omnem intellectum ergo habet voluntatem.

Item voluntas est vis secundum quam attenditur summa liberalitas: omnis enim liberalitas venit ex amore, sed constat quod amor est actus voluntatis: in Deo autem ponere est summam liberalitatem: ergo & amorem, & voluntatem. D

Conclvsio.

Voluntas est in Deo quamuis non habeat conditiones sequentes voluntatem creatam, vt sunt appetitus, fuga, tristitia, vertibilitas, vel malitia.

Resp. ad arg. Dicendum quod in Deo est ponere voluntatem, sicut ostendunt quatuor rationes prædictę. propter quatuor conditiones, scilicet potestatis, voluptatis, æquitatis, & liberalitatis, quæ sunt circa voluntatem, & magis proprie in Deo, & completiori modo quā in nobis. Voluntas enim in nobis est per differentiam à substantia, & actu, & per distantiam à fine: in Deo autem per omnimodam indifferentiam horum, scilicet substantiæ, virtutis, actus, & finis. Et quia in nobis est per differentiam à substantia, & ab actu: ideo aliis pręsidens, & secundum diuersos actus variabilis. Propter differentiam enim à substantia in qua possunt & aliæ potētiæ radicari, præsidet aliis potētiis, vt sensui, & appetitui. Propter differentiam ab actu, est variabilis secūdum alterationem affectionum: in Deo autem neutrum: ideo nec regit inferiores potentias, nec habet variari secūdum affectiones varias. Et quia in nobis est per distātiam à fine: inde est quod est indigens, & ideo in eā est fuga, & appetitus: & cadit in ea tristitia, & malitia, quia potest à fine obliquari, cū non sit illi coniuncta. In Deo autem est omnino fini coniuncta: ideo nec fugam nec appetitū habet, nec tristitiam, nec malitiam: sed omnimodam lætitiam, & iustitiam. Et sic patet responsio ad prima tria, quia quamuis istæ conditiones appetitus, fuga, malitia, siue

Hoc pro... Scot. dist.... q.1. S.Tho.1.p. q.19.ar.1.

E

verti-

vertibilitas, conditiones sint voluntatis creatæ, tamen omnino à voluntate diuina semotæ sunt.

4. Ad illud quod obiicitur, quod est contingens, & variabilis, dicendum quod est contingentia in actu, vel in effectu. Si loquamur de contingentia in effectu, non tantum est in effectu nostro, sed etiam in multis, quæ à Deo sunt. Multa enim facit Deus, quæ posset non facere nullo repugnante. Si autem loquamur de contingentia in actu, quod voluntas modo vult aliquid, modo desinit aliquid velle, & incipit velle, modo vult aliquid, modo vult oppositum, hoc cadit in voluntate humana, quia inter voluntatem humanam, & actum, est differentia, vnde nec semper est in vno actu, nec in actu vniformi, diuina autem voluntas propter identitatem sui cum actu, omnino variari non potest, nec habet in se aliquam contingentiam, & ideo patent omnia quæsita.

QVÆSTIO II.

An Deus dicatur omniuolens, sicut omnisciens, & omnipotens.

Richardus 1. Sent. dist. 45. q. 5.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 45. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 45. q. 3.

Ad oppositum. SVPPOSITO quod in Deo sit ponere voluntatem: Quæritur, vtrum ipsam sit ponere omniuolentem: & ita dicatur à voluntate omniuolens, sicut à potentia, & scientia omnisciens, & omnipotens. Et quod sic, videtur: quia Deus non dicitur omnipotens eo quod possit omnia, sed quia potest omne quod decet eius potentiam: non enim potest mala. Similiter vult Deus omne quod decet voluntatem eius velle: ergo debet dici omninolens, sicut omnipotens.

2. ITEM sicut se habet cognitiua Dei ad verum, ita se habet affectiua, siue voluntas ad bonum: sed cognitiua, siue intellectiua amplectitur omne verum: vnde qui diceret Deum aliquid verum ignorare, derogaret eius intelligentiæ: ergo pari ratione cum intelligentia non sit latior, nec est perfectior quam voluntas, voluntas erit respectu omnis boni: ergo sicut dicitur omnisciens, quia scit omne verum: ita omniuolens, quia omne bonum.

3. ITEM sicut dicitur Deus verum omnis veri, à quo scilicet omne verum habet veritatem: ita est bonum omnis boni, à quo omne bonum habet bonitatem: sed Deus in cognoscendo suam veritatem, quia est ratio omnium, omnia cognoscit: ergo similiter diligendo suam bonitatem, omne bonum diligit: sed omne quod diligit, vult: ergo vult omne bonum, sicut & cognoscit omne verum, & sic, *&c.*

4. ITEM bona voluntas est quæ se extendit ad multa bona: ergo melior ad plura, & optima ad omnia: ergo infinita ad infinita: ergo sicut potentia, & scientia se extendunt ad omnia, & infinita, ita & voluntas: ergo qua ratione dicitur omnipotens, & omnisciens, pari ratione debet dici omniuolens.

Psal. 113. Fundamenta. Contra, in Psalmo: Omnia quæcumque voluit, fecit: ergo nihil vult nisi quæ facit: sed plura potest facere, & non potest nisi volens: ergo plura potest velle: sed si Deus plura posset scire, non esset omnisciens: ergo, *&c.*

ITEM si aliquid sciret homo quod non sciret Deus, non esset omniscies Deus: cum ergo aliquid velit homo quod Deus non velit, vt puta facere furtum: ergo Deus non est omniuolens.

Aug. lib. cõtra Manichæos c. 11. to. 6. ITEM si posse malum esset posse, Deus non esset omnipotens, quia non potest mala: cum ergo velle malũ sit velle, & Deus non velit mala: Deus non est omniuolens. Probatio minoris. Malum non est malum, nisi quia voluntarium: quia secundum Augustinum peccatum adeo est voluntarium, *&c.* ergo ratio voluntatis saluatur in malo, similiter & actus voluntatis in volẽdo malum: ergo, *&c.*

ITEM velle malum, aut est velle, aut est nolle. Si velle, habeo propositum: Si nolle, sed nolle malum est bonum: ergo velle malum est bonum: ergo si Deus vult omne bonum, Deus vult omne malum, quod est falsum. Restat ergo quod velle malũ est velle, & Deus non vult malum: ergo Deus non est omniuolens: sed illud argumentum est sophisticum, quia similiter posset obiici de potentia. Sed quæritur, vnde est hoc quod velle malum, est velle: sed posse malum non est posse, vel potentiæ, sed impotentiæ. Iuxta hoc quæritur de comparatione potentiæ, sapientiæ, & voluntatis ad sua obiecta secundum ambitum.

CONCLVSIO.

Tametsi concedamus Deum esse omniscium: atque omnipotentem, non tamen omniuolentem admittimus, quia scientia est omnium tam futurorum, quam possibilium, tam bonorum, quã malorum. Potentia est omnium bonorum, etiam possibilium. Voluntas autem non est nisi bonorum, quæ sunt vel erunt.

RESP. Ad arg. Dicendum quod cum quæritur, vtrum Deus sit omniuolens, duplicem intellectum potest facere ista locutio, ex eo quod hoc quod est, *omne*, potest facere distributionem simpliciter, vel vt nũc. Si distributionem simpliciter quantum ad actum & habitum facit, tunc dicitur omniuolens, quia vult omne volibile. Si vt nunc, dicitur omniuolens, quia vult omne volitum. In vtroque sensu falsitatem habet. Et quia in vtroque sensu veritatem habet in potentia, & in scientia, ideo simpliciter conceditur, quod Deus sit omnisciens, & omnipotens, & simpliciter negatur quod sit omniuolens. Intellectus huius, & ratio patet. Si enim simpliciter accipiatur, Deus scit omne scibile, & potest omne possibile: sed non vult omne volibile, quia diuina voluntas importat causam actualem, potentia vero abstrahit à ratione actualitatis, & ponit rationem habitualem causæ: scientia vero abstrahit à ratione vtriusque. Quia ergo Deus non est causa actualis omniũ quæ potest facere, vel velle, sicut non facit omne volibile, ita non vult. Quia vero potentia abstrahit à ratione actualitatis: ideo non dicitur solum respectu faciendorũ in actu, sed etiam respectu possibilium fieri à Deo. Quia vero scientia abstrahit à ratione vtriusque, hinc est quod scientia non tantum est respectu faciendorum, sed etiam respectu possibilium, nõ tantum Deo, sed etiam aliis, vtpote possibilium malorũ. Hæc ergo est ratio, quia actus scientiæ, vt scire, est per modum habitus: similiter & potentiæ per modum habitus, vt posse: voluntatis, per modum actus, vt velle. Ideo scientia est omnium scibilium, potentia omniũ possibilium, quæ sunt potentiæ: sed non voluntas omnium volibilium: & ideo non potest Deus plura scire, vel posse, potest tamen plura velle. Similiter, si accipiamus *omne vt nunc* respectu rei præscitæ, & respectu factæ, & volitæ, scientia est respectu omnis rei in qua saluatur ratio scientiæ, & potentia in qua saluatur ratio potentiæ: sed voluntas non est respectu omnis rei in qua ratio voluntatis saluatur. Scientia enim est respectu omnium futurorum, & præsentium, & præteritorum, bonorum, & malorum, quia ibi saluatur ratio scientiæ, & nobilitatis: quia scire malum, scire est, & scire malum, nobilitatis est. Similiter potentia est respectu omnium bonorum, in quibus solum saluatur ratio potentiæ. Nam posse malum, non est posse. Vnde posse malum non tantum derogat perfectioni potentiæ, sed etiam ipsi potentiæ, quia posse deficere non est posse, & ideo adhuc dicitur omnipotens. Voluntas vero est respectu bonorum tantum, non respectu malorum. Et quamuis in volendo malum non saluetur dignitas volũtatis, saluatur tamen ratio volẽdi, quia velle malũ velle est. Et hinc est quod Deus nõ dicitur omniuolens, quia non vult malũ, sed tamen omnipotẽs dicitur, quamuis non possit malũ. Si quæratur quare ratio potentiæ non saluetur respectu mali, sicut & ratio voluntatis, dicendum quod potẽtia idipsum quod dicit, dicit per modum habitus, & positionis, de potentia actiua loquẽdo. Vnde quãdo est respectu priuationis, iã non est potẽtia, sed defectus potentiæ: sed volũtas idipsum quod dicit, dicit per modum cuiusdam adhærentiæ &

tiæ & complacentię :quia ergo in malo saluatur ratio cōsensus, & complacentiæ, sicut & respectu boni : ideo velle malum, velle est: sed posse malum, non est posse.

1. Ad illud quod obiicitur, quod Deus vult omne quod decet, dicendum quod illa non est ratio quare dicatur omnipotens : sed illa quæ præassignata est, scilicet quia potest omne, quod posse potentiæ est.

2. Ad illud quod obiicitur, quod cognitiua amplectitur omne verum, & affectiua omne bonum, dicendū quod aliter amplectitur hæc, aliter illa. Cognitiua enim amplectitur habitualiter cognoscendo omne quod est verum, & quod potest esse: sed affectiua, quia actus eius est in ratione actus amplectitur & vult solum bonum quod est, vel erit. Rursus: Verum amplectitur totum actum cognitiuæ: quia nihil scitur nisi verum, nam falsum scire, non est scire: sed bonum non amplectitur omnino actum voluntatis, nam velle oppositum boni est velle, & hinc est quod Deus sciendo omne verum, dicitur omnisciens, sed non sic volēdo omne bonum, omniuolēs.

Ex 1. posteriorum contex. 11.

3. Ad illud quod obiicitur quod Deus cognoscendo se qui est veritas ipsa, omne verum cognoscit: ergo, &c. Dicendum quod verum est, sed aliter: quia cognoscendo se verum, est causa exemplaris: & causa exemplaris non tantum est futurorum, sed etiam possibilium à Deo fieri. Sed diligendo se bonum, est causa actualis vt patebit: & ideo non sequitur quod velit nisi bona quę erunt, vel fient: propter hoc non potest dici omniuolens. Alia tamen est huius ratio, sicut patet in littera.

4. Ad illud quod obiicitur de voluntate quod melior est quæ se extendit ad plura, dicendum quod voluntas est actus rationalis : vnde non dicitur voluntas melior, quia simpliciter ad plura, sed quia ad plura rationabiliter, & quoniam ratio recta dictat creaturas fieri in numero definito, quia numerus infinitus rebus non competit : ideo optima voluntas & perfectissima in aliquo numero vult res bonas esse, sed tamen finito, & ex hoc non sequitur quod voluntas sit infinitorum, vel omniū possibilium nec etiam omnium. Potest tamen dici quod illud si alicubi habet veritatem, ibi tantum habet vbi voluntas aliquid recipit à volito : sed voluntas Dei nihil recipit, & ideo non est melior volendo tria bona quam vnum, & mille quam tria, & ideo non valet illa ratio in proposito.

Ex hoc patet illud quod consueuit quæri: vtrum voluntas, & potentia, & sapientia sint æqualia, dicendum enim quod est loqui de his quantum ad actum, & quātum ad effectum, & quantum ad obiectum. Si quantum ad actum : sic est ibi omnimoda æqualitas, & circumincessio, vt patet, quia quidquid scit Deus & potest, vult scire & posse : & econuerso. Si quantum ad effectum: sic adhuc sunt æqualia : quia nihil efficit Deus nisi per potentiam, sapientiam, & voluntatem. Sed quantum ad obiectum, siue connotatum sunt inæqualia, scientia enim hoc modo est in plus, & potentia in minus, & voluntas in minus: nam scitum est bonum & malum : possibile est bonum tantum, sed futurum; & non futurum: volitum vero est bonum, & futurum tantum.

ARTICVLVS II.

QVantum ad secundum articulum quæritur de voluntate diuina, scilicet quantum ad causalitatem. Et circa hoc quęruntur duo. Primo quæritur in generali, vtrum voluntas Dei sit causa rerum. Secundo, vtrum sit causa prima & immediata.

QVÆSTIO I.

An voluntas Dei sit causa rerum.

Alex. Alensf. 1. p. q. 35. Memb. 2.
S. Tho. 1. p. q. 13. art. 4.
Et 1. Sent. d. 45. q. 1. art. 3.
Et de Pot. q. 3. ar. 15.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 45. p. 2. q. vnica.
Richardus 1. Sent. d. 45. ar. 2. q. 1.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 45. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 45. q. 4.
Tho. Argent. 1. Sent. d. 45. q. 1. art. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 44. art. 1.

A QVod voluntas Dei sit causa rerum, ostenditur sic. Hilarius in lib. de Synodis : Omnibus creaturis substantiam voluntas attulit: sed filio natura dedit.

Fundamenta. Lib. 1. c. 2. to. 1.

Item Augustinus in lib. contra Manichæos. Respōdendum est eis qui voluntatem Dei nosse desiderant, quod voluntas Dei omnium quæ sunt, ipsa sit causa.

Item ratione videtur: quia Deus est causa rerum: sed omnis rei cuius est Deus causa, est per scientiam, potentiam, & voluntatem: aut ergo est causa, quia potens, aut quia sciens, aut quia volens. Non quia potens: quia multa potest, quæ non facit. Similiter nec quia sciens, ergo quia volens, ideo facit : sed causa est ad cuius esse sequitur aliud : ergo, &c.

Item Deus est causa rerum creatarum : aut ergo per naturam, aut per voluntatem, aut per casum & fortunam. Non per casum & fortunam, quia tales sunt B causæ secundum imperfectam rationem : non per naturam, quia sic simile ex simili producitur: restat ergo quod per voluntatem, ergo, &c.

2. Phy. contex. 61. Ex 7. Met. contex. 30.

1. Contra : Si voluntas Dei est causa, aut ratione principalis significati, aut ratione cōnotati: si ratione principalis significati, ergo cum idē sit sapientia, potentia, volūtas, & essentia : eadem ratione debent dici causæ. Si ratione connotati: quæro quid sit illud, nō est dare nisi effectum : sed effectus consequitur rationem causæ, non è conuerso :non ergo ratione connotati. Et iterū: Si cōnotat effectū: ergo nullo modo potest dici Deus vult se esse, cum circa se nihil omnino efficiat: quod est falsum.

Ad oppositum.

2. Item: Aut voluntas est causa per proprietatem, C aut per appropriationem. Si per proprietatem: tunc ergo sapientia, & potētia non sunt causæ. Si per appropriationem, aut ergo quia in voluntate per prius est ratio causalitatis, aut quia immediatius. Non quia prius: nam potentia & scientia antecedunt voluntatem secundum rationem intelligendi. Nec quia immediatius, quia dicit Augustinus quod Deus per voluntatē mouet, per sapientiam disponit, & per potentiam exequitur : ergo immediatiorem cooperationem habent ad opus scientia & potentia, quam voluntas ergo, &c.

3. Item: Aut est causa propter virtutem agendi, aut propter modum. Non propter virtutem agēdi: quia voluntas non dicit virtutem, sed potentia dicit. Si propter D modum agendi. Contra: Modus agendi per modum naturæ nobilior est: ergo natura magis est causa. Probatio: illud agens est virtuosius quod est sufficientius, & nobiliorem effectum producit : sed natura sufficientior est in agendo, & paucioribus indiget, & nobiliorem effectum producit quam ars, siue agens voluntarium, ergo, &c.

4. Item quod non quantum ad modum, videtur. Quia agens quod dat producto proprietates naturales consimiles, agit per modum naturæ: sed Deus effectibus suis dat vnitatem, veritatem, & bonitatem: nec potest facere sine his : & istæ sunt proprietates naturales diuinæ substantiæ: ergo Deus agit per modum naturæ, non voluntatis.

E Item : Omne agens voluntarie est agens præconcipiendo : sed Deus non agit præconcipiendo: sicut dicit Dionysius de di. no. quia sicut sol non præconcipiendo illuminat: sic Deus non præconcipiendo creat, ergo, &c.

Arist. 9. Metaph. contex. 3. Et 3. Eth. c. 4. in prin.

CONCLVSIO.

Cum ratio causandi res, sit ipsa diuina bonitas, in ratione effectiui & in ratione finis: voluntas autem coniungat effectiuum cum fine: ea propter dicimus volūtatem diuinam esse rerum causam.

Respon. ad arg. Ad prædictorum intelligentiam est notandum quod quamuis diuina essentia sit vnum quid simplicissimum, tamen est pelagus substantiæ infinitum: & ideo omnia quæ in nobis reperiuntur per diuersitatē omnia, inquam, in Deo nobilius per omnimodam reperiuntur identitatē : nihilominus tamen secundum omnimodam perfectionem & veritatem. Vnde sicut in

nobis

A nobis ſapientia, & potentia, & voluntas vere eſt ens, & cauſa rerum quæ à nobis ſunt: ſic & in Deo ſunt: ſed tamen vnum ſunt: & quia intellectus noſter non poteſt infinitatem illius ſubſtantię comprehẽdere, nec per vnum verbum exprimere: ideo multis modis intelligimus Deũ, & diuerſis nominibus exprimimus, & ſecundum quod per illos modos intelligimus, plura enũciamus, ita quod Deo aliquid attribuimus ſecũdum vnum modum quod non ſecundum alium: & vere quidẽ, quia omnia in Deo habent veram exiſtentiam. Et ideo cum aliquo modo intelligamus Deum, cum dicimus Deum bonũm, alio cum dicimus Deum æternum, concedimus ſe diffundere, quia bonus eſt, nõ quia æternus: hæc enim eſt proprietas bonitatis nõ durationis. Hinc eſt ꝙ cũ intelligimus vere voluntatem eſſe in Deo, & proprietas volũtatis ſit ꝑducere ea quæ exeunt per modum liberalitatis, quod dicimus

B Deũ inquantum voluntas eſt, eſſe cauſam rerum. Ratio autem quare volũtati attribuitur cauſalitas, hęc eſt; quia ratio cauſandi eſt bonitas & in ratione effectiui, & in ratione finis. Nam bonum dicitur diffuſiuũ, & bonum eſt propter quod omnia: effectiuum autem non fit efficiens in effectu niſi propter finem. Illud ergo quod dicit coniunctionem principij effectiui cum fine, eſt ratio cauſandi in effectu: ſed voluntas eſt actus ſecundum quem, bonũ reflectitur ſupra bonum, ſiue bonitatem: ergo volũtas vnit effectiuum cum fine. Et hinc eſt quod voluntas eſt ratio cauſare faciens in effectu: & ideo attribuimus Deo rationem cauſalitatis ſub ratione voluntatis, non ſic ſub aliis rationibus. Et hoc colligitur ex verbis Dionyſij in 4. de diuin. nominib. vbi dicit quod bonitatem vt principium, & vt continentiam, & vt finem omnia

C appetunt. Vt principium, à quo ſunt: vt continentiam, per quam ſaluantur: vt finem, in quem tendunt. Vnde diuinus amor eſt quidam actus æternus, ex optimo, per optimum, & in optimum: ex quo colligitur quod dicit coniunctionem principij cum fine, & ideo cauſam actu quando vult facere, ita quod actualitas in cauſando referatur ad voluntatem, non pro inſtanti in quo habet voluntatem, ſed in quo facere vult, ſicut ergo volo cras audire miſſam: & voluntas faciet me cras eſſe in actu reſpectu voliti: ſic ſuo modo eſt in Deo.

1. Ad illud quod quæritur, vtrum conueniat voluntati ratio cauſalitatis propter connotatum, vel propter rem ſignificatam, dico quod nec propter rem ſignificatã tantum, nec propter connotatum, ſed propter rem ſic ſignificatam: quia ſignificatur diuina eſſentia vt voluntas,

D cui modo ſignificãdi reſpondet veritas. Vnde ſicut quãdo nos dicimus quod lapis aſſimilatur Deo inquantum ens, animal inquantum viuens, & homo inquantum intelligens: reuera eſſentia, intelligentia, & vita idẽ ſunt in Deo, cum idem ipſum alio modo datur intelligi, nõ propter connotationem, ſed propter eiuſdẽ ſubſtantiæ infinitatem, in qua omnes nobiles proprietates ſunt vnum: non tamen poſſunt ſignificari niſi per diuerſa.

2. Ad illud quod obiicitur, vtrum ſit cauſa per proprietatem, aut per appropriationem, dico quod ſimpliciter loquendo propriiſſime eſt cauſa: Comparando vero voluntatem ad ſcientiam, & potẽtiam, dicitur cauſa per appropriationẽ: & hoc, quia ipſa voluntas ſignificat Deũ, vt cauſam actualem. Vnde in voluntate primo inuenitur

E ratio actualitatis. Potentia enim, & ſcientia, etſi habeant rationẽ cauſæ habitualis, non tamen actualis, niſi per voluntatem. Vnde voluntas facit de ſcientia diſpoſitionem: ſiue facit ſcientiam eſſe diſponentẽ, & potentiam exequentem: idẽ enim diſponit, quia vult, & ſic patet illud.

3. Ad illud quod quæritur, quare voluntas dicitur cauſa, vtrum propter virtutem agendi, aut propter modum agendi: dico quod propter vtrumque. Deo enim velle eſt poſſe: principalius tamen ratione modi agendi: productio enim diuerſi in forma, & natura ex ſola liberalitate agentis ſpectat ad agentem per voluntatem. Quod obiicitur quod modus agentis naturalis eſt nobilior: verum eſt vbi voluntas non eſt omnipotens, ſed ſi ars poſſet facere omne quod vellet, non minus nobilius ageret quam natura. Poteſt tamen dici quod modus producendi naturalis competit perſonæ reſpectu perſonæ, non autem eſſentiæ diuinæ reſpectu creaturarum, quia non poſſunt conuenire in forma.

4. Ad illud quod obiicitur quod Deus producit ſimile ſecũdum proprietates, dicendum quod natura producit ſimile in proprietatibus ſpecialibus, ſi eſt agens particulare, vel ſi eſt agens vniuerſale, producit neceſſario non ex ſua liberalitate: Deus autem neutro modo.

5. Ad illud quod obiicitur quod Deus non eſt agens præcipiens, dicendum quod hoc verum eſt de præconceptione quæ præcõcedit voluntatẽ, ſed non eſt verum de præconceptione reſpectu operis. Primo modo loquitur Dionyſius: ipſe vero opponit ſecundo modo.

QVÆSTIO II.

An voluntas Dei ſit immediata cauſa rerum.

Alex. Alenſ. 1. p. q. 35. Memb. 2. §. 1.
Rich. 1. Sent. d. 45. ar. 2. q. 3.
Steph. Bruleſ. 1. Sent. d. 45. q. 4.
Petrus de Tarantaſ. 1. Sent. d. 45. q. 5.
Gabr. Biel. 1. Sent. d. 45. q. vnica.

VTrum voluntas diuina ſit cauſa prima & immediata. Et quod ſic videtur per Auguſtinũ in 3. de Trin. Voluntas Dei eſt prima & ſumma cauſa omnium ſpecierum & motionum. *Fundamenta. Ca. 4. to. 3.*

Item omnis cauſa cuius actus primus & proprius eſt rei productio, eſt cauſa prima & immediata: ſed voluntas diuina eſt huiuſmodi: ergo, *&c.* Probatio mediæ: Super illud pſalmi: Iuſtus Dominus in omnibus vijs ſuis. Gloſſa: Deo hoc eſt velle quod facere: quia ex eius voluntate res habent eſſe. *Pſal. 114. c*

Item ratione videtur, quia omnis cauſa eſt prima & immediata, qua non eſt altera prior: ſed diuina voluntas eſt cauſa qua nõ eſt altera prior, cum ſit idem quod Deus, ergo voluntas eſt cauſa prima & immediata. *Ariſt. 1. Poſter. c. 2. contex. 6.*

Item omnis cauſa eſt prima & immediata, quæ eſt in totum effectum per actionem ſuam: ſed omne quod fit, eſt à Deo, & nihil poteſt operari ſine ipſo, cum non poſſit ineſſe ſaluari, & Deus toti cooperatur, & in totum: ergo, *&c.*

Item omnis qui cognoſcit rem certiſſime, & nobiliſſime cognoſcit per cauſam proximam & immediatam: ſed cognoſcens Deum & videns cognoſcit in eo res certiſſime & nobiliſſime tanquam in cauſis prioribus, vt dicit Auguſt. ergo in Deo eſt cauſa proxima & immediata, ſed non niſi voluntas, ergo, *&c.*

Item quod Deo attribuitur, debet attribui ei in fine totius nobilitatis: ſi ergo ratio cauſalitatis conuenit ei nobiliſſima cauſalitas debet ei attribui: ſed hæc eſt ratio cauſæ primæ, & immediatæ: ergo, *&c.*

1. Contra: Vnius eſt vna cauſa immediata: ergo ſi Deus eſt cauſa omnium immediata, nihil habet aliã cauſam quam Deum: & ſi hoc, ceſſat omnis operatio, & ita potentia ceſſat, ceſſat & bonitas, & cetera ſunt otioſa. *Ad oppoſitum.*

2. Item ſi diuina voluntas eſt omnium cauſa proxima & immediata: poſita cauſa proxima & immediata, ponitur effectus: ergo cum diuina voluntas fuit ab æterno, cetera ſunt æterna.

3. Item omne quod habet cauſam proximam, & immediatam, & neceſſariam, eſt demonſtrabile: ſed ſi diuina voluntas eſt omnium cauſa prima, & immediata, omnia ſunt demonſtrabilia. *1. Poſter. contex. 6.*

4. Item cognita cauſa proxima & immediata non eſt vltra quærere: ergo ſcito quod Deus velit aliquid, ſtulte laborat qui quærit cauſam aliam: ſed de omni bono ſic ſcimus Deum cauſam eſſe: ergo non eſt vlterior quærenda: pereunt ergo & vanæ ſunt ſcientiæ doctrinales, immo omnes ſcientiæ. *1. Phyſicor. contex. 38. & 8. Metaph. cõtex. 12.*

(?)

CONCLVSIO.

Voluntas est causa immediata rerum, cum sit causa prima, vniuersalissima, & actualissima.

RESP. AD Arg. Ad huius intelligentiam est notandum quod cum in creaturis sit reperire causam vniuersalem, & particularem, causa vniuersalis vno modo plus influit in effectum quam particularis, alio modo minus. Quantum enim ad intimitatem, causa vniuersalis (quia agens potior est) magis influit: sed quantum ad actualitatem, & quantum ad ea quæ sunt propria rei, minus influit. Et ratio huius est, quia causa vniuersalis creata non habet omnimodam actualitatem, nec perfectam potentiam, & ideo non potest peruenire ad formam specialem nisi per accidens, vt per formam agentis particularis, quæ non est ab ipsa. Diuina autem voluntas est causa prima & vniuersalissima & actualissima: ideo potest in totũ effectũ, & in totã rei substantiã etiã sine adminiculo alterius causæ, nec aliqua causa pôt. aliquid vel modicũ sine ipsa: & ideo necesse est quod ipsa sit causa immediata in omni actione & re. Et concedendæ sunt rationes ad hoc.

1. AD obiecta in contrarium, intelligendum quod cũ Deus sit omnium causa immediata, quorundam tamen est tota causa, sicut eorum quæ creãtur. Quorundam autem est causa cum alia causa particulari, vt eorum quæ sunt à natura peculiari: & hæc quidem causa concurrit non propter indigentiam diuinæ voluntatis, sed propter summam liberalitatem, quæ nõ tantum dedit rebus esse, sed & operationem & diffusionem. Et propter ordinem & connexionem vniuersi ad inuicem. Nec vna causa derogat alteri, sed totus effectus est à causa creata, & totus à voluntate infinita increata. Et sic patet respõsio ad primum obiectum: obiicit enim de causa immediata respectu alterius causæ creatæ, quia duæ causæ creatæ non sunt immediatæ in eodem genere causæ.

2. AD illud quod obiicitur quod posita causa immediata, *&c.* dicendum, quod causa poni est dupliciter, vel in esse, vel in operari. Et posita causa in esse, non ponitur in actu nisi ponatur in operando: & sic non fuit ab æterno, sed in tempore in quo disposuit, & voluit ab æterno producere rem.

3. AD illud quod obiicitur, quod omnia sunt demõstrabilia: dicẽdum quod verum est si causa illa sit propria, & determinata ad tales effectus.

4. AD illud quod obiicitur quod non debet quæri alia causa, dicendum quod si plene cognosceretur Dei voluntas & dispositio in se, nullus vnquam desideraret scire aliã causam, ita plene cognosceretur in causis primordialibus: attamen quia diuina voluntas non cognoscitur, nec ipsa excludit in agendo operationem causæ creatæ, nec excludit etiam in cognoscendo cognitionem rationis humanæ, ideo bonum est & perutile exerceri in consideratione causarum creatarum, vt aliquo modo semiplene veniamus in cognitionem illius causæ supremæ, quæ est finis omnis cognitionis.

ARTICVLVS III.

COnsequenter quantum ad tertium articulum quæritur de voluntate diuina quantum ad rationem significandi, & circa hoc duo principaliter quæruntur. Primo de conuenientia illius diuisionis diuinæ voluntatis in voluntatem beneplaciti & voluntatem signi. Secundo quæritur de numero & sufficientia signorum diuinæ voluntatis.

QVÆSTIO I.

An voluntas diuina conuenienter diuidatur in voluntatem signi & beneplaciti.

Alex. Alens. 1. p. q. 36. Membro 1.
S. Tho. 1. p. q. 19. art. 9.
Et 1. Sent. dist. 45. q. 1. artic. vltim.
Et de Veritate q. 23. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 45. p. 3. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 45. art. 3. q. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 44. art. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 45. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1 Sent. dist. 45. q. 7.

QVod prima diuisio non sit conueniens, videtur. Quia sicut voluntas est respectu rerum, ita & potentia, & scientia: sed scientia non distinguitur per scientiam veritatis, & scientiam signi, similiter nec potentia: ergo nec voluntas. Si tu dicas quod illa non habent signa. Contra: Sicut creaturæ sunt signa voluntatis, ita etiam innuunt ex suo ordine scientiam, & ex sua magnitudine monstrant potentiam: ergo si signum ducit in aliud: patet. *Ad oppositum.*

2. ITEM si contingit diuinam voluntatem signari, aut per signa naturalia, aut per signa voluntaria. Non per naturalia: quia præceptio, & prohibitio non sunt à natura, sed à voluntate. Non per voluntaria, quia signum voluntarium est quod signat ex institutione: sed præceptio, & prohibitio non signant ex institutione voluntatem, sed ipsum quod præcipitur: ergo, *&c.*

3. ITEM res significata non communicat nomen suũ signo. Vnde quamuis circulus sit signum vini, non tamen est vinum: ergo quamuis præceptio & prohibitio, *&c.* sint signa diuinæ voluntatis, non tamen debent dici voluntates, ergo non debet diuidi voluntas in voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti.

4. ITEM præceptio & prohibitio, & huiusmodi, aut sunt signa ratione actus, aut ratione obiecti siue connotati. Si ratione actus: sed idem est actus quod diuina voluntas & Deus, quia cum dico: Deus præcipit, dicitur de Deo, & ita prædicat diuinam essentiam: ergo secundum hoc idem esset signum suiipsius. Aut ratione effectus, & tunc cum præceptio, & prohibitio nullum connotent effectum, nec consilium, nullum omnino erit signum, & ita nullo modo videntur signa.

SED contra: Scriptura dicit plures esse voluntates Dei: sed cõstat vnam esse voluntatem beneplaciti: ergo si plures sunt, oportet quod stet pro alia voluntate quam beneplaciti: sed nulla voluntas Dei est nisi beneplaciti, vel signum illius, ergo, *&c.* *Fundamẽta.*

ITEM contingit cognoscere voluntatem Dei: sed non possumus cognoscere eam per se: necesse est ergo, quod cognoscamus per signa: sed sic nominamus secundum quod cognoscimus: ergo non tantum debemus dicere voluntatem beneplaciti esse voluntatem, sed etiam signum eius.

ITEM præceptio alicuius recte dicitur voluntas illius: ergo & præceptio Dei: sed non est voluntas causans, quia præceptio est etiã si nihil fiat: ergo est voluntas significans.

CONCLVSIO.

Ratio, & auctoritas compellunt nos distinguere voluntatem beneplaciti, à voluntate signi.

RESP. AD Arg. Dicendum ad hoc, quod & ratio & auctoritas compellit nos distinguere voluntatem signi, & voluntatem beneplaciti. Auctoritas quidem: quia dicit Apostolus. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra; sed illud non est dictum per essentiam, ergo vel per causam, vel per significationem: non autem per causam, ergo per significationem. ITEM ratio dictat; quia communi vsu loquendi consueuimus præceptum nostrum voluntatem appellare. Propter hoc intelligendum, quod sicut non absurde intellectus dicitur vis intellectiua & ipsum intellectũ, ita voluntas dicitur ipsa vis volendi & ipsũ volitũ. Et quia volũtas Dei innotescit nobis p volitũ tanq̃ p visibile signum, & signũ est q facit in aliud venire dum offert se sensui; inde est quod voluntatem Dei diuidimus in voluntatem beneplaciti, & in voluntatem signi. *1. The. 4.*

1. AD illud quod obiicitur de scientia, & potentia, dicendum, quod ipsa voluntas se habet immediatius ad res

res, & tamen sic determinatæ in futuris indifferentibus: ideo indiget certis signis. Et præterea cum debeamus nos illi conformare, oportet nos illam cognoscere: sed diuina scientia est respectu omnium: similiter & potentia. & præterea neutri oportet nos conformare. ideo nõ sic dicitur scientia signi, vel potentia, sic vt voluntas dicitur.

2. AD illud quod obiicitur, vtrum sint signa naturalia, vel voluntaria, dicendum quod signum est ens, & est signum: potest ergo dici naturale inquantum ens, vel inquantum signum. Signa ergo voluntatis inquantum entia voluntaria sunt: quia à voluntate: sed naturalia sunt inquantum signa, quia naturaliter significant: sicut effectus naturaliter significant causam.

3. Ex hoc patet sequens; quia res non communicant signo dato: communicant tamen signo naturali, vt patet, nam vrina dicitur sana, quia est signum sanitatis: est enim signum quod causatur naturaliter: hoc tamen nõ est generaliter verum, nec secundum sermonis proprietatem, sed secundum tropum loquendi, sicut tangit Magister in littera: & ratio transferendi est similitudo comperta inter signum quod naturaliter signat, & signatum.

4. AD illud quod obiicitur ratione cuius sunt signa, dicendum quod ratione actus creati per comparationẽ ad obiectum: obiectum enim innotescere facit voluntatem vt est sub actu præceptionis, & prohibitionis, & huiusmodi. Vnde hoc quod præcipitur, signum est voluntatis inquantum præcipit.

QVÆSTIO II.

Quæ & quot sint signa diuinæ voluntatis.

Alex. Alens. 1. p. q. 36. Membro 1.
S. Thom. 1. p. q. 19. art. 12.
Et 1. Sent. dist. 45. q. 1. art. 4.
Et de Verit. q. 13. art. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 45. p. 3. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 45. art. 3. q. 1.
Francisc. de Mayr. 1. Sent. dist. 45. d. 3.
Marsil. Inguen. 1. Sent. d. 44. art. 2.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 45. p. vlt.
Petrus de Tarãtasia 1. Sent. dist. 45. q. 8.

Ad oppositum. DE numero, & sufficientia signorum diuinæ voluntatis. Et ponit Magister quinque signa quæ continentur in hoc versu:

Præcipit, & prohibet, permittit, consulit, implet.

Et videtur quod debeat ponere pauciora, quoniam signum, & signatum dicuntur correlatiue, & si vnum oppositorum dicitur multipliciter, & reliquum. Et si vnum non dicitur multipliciter, nec reliquum per artem Topicorum: sed voluntas Dei est vna, & vno modo se habẽs: ergo vnum debet habere signum. (Arist. 1. Topic. c. 2. tractat. 4. me.)

2. ITEM aut signa hæc distinguuntur ratione modi significandi, aut ratione rei significatæ. Si ratione rei significatæ: ergo tot debent esse signa quot res, quia omnis res signum est diuinæ voluntatis tanquam causæ. Si ratione modi significandi: sed eodem modo signant diuinam voluntatem præceptio & prohibitio: ergo sunt vnum signum.

3. Item voluntas Dei sicut infra patebit, non est respectu mali: ergo nullum signum eius debet accipi per comparationem ad malum: cum ergo permissio, & prohibitio sint respectu mali, nõ sunt signa volũtatis diuinæ. (Dist. 30. sequen. q. 1.)

Fundamenta. CONTRA: Quod sint plura videtur, quia cuilibet bono respondet malum ex opposito: immo vni bono plura mala: ergo tot, vel plura signa debent accipi à parte mali sicut ex parte boni: cũ igitur ex parte boni sint tria: patet, &c.

5. ITEM sicut impletioni respondet permissio, ita & prohibitio: immo multo fortius, & magis ex opposito ergo videtur quod plura sint signa.

6. ITEM sicut præceptioni opponitur prohibitio: ita consilio dissuasio: ergo videtur quod sint plura.

CONCLVSIO.

Voluntatis diuinæ signa sufficienter enumerantur in impletionem, prohibitionem, permissionem, præceptum, & consilium.

RESP. AD arg. Dicendum quod numerus signorum vno modo consueuit accipi sic. Voluntas enim diuina, proprie loquendo, est præsentium, & futurorum: præteritorum autem alio modo non est quam præsentium. Secundum hoc notandum quod si est respectu præsentis, aut illud est bonum, & sic impletio: aut malũ, & sic permissio. Si respectu futuri, hoc est tripliciter. Aut est malũ, & sic prohibitio. Aut bonũ necessarium, & sic præceptio, aut bonũ supererogationis, & sic consiliũ: bonũ autẽ supererogationis nõ habet malũ oppositũ: ideo nec cõsiliũ habet signũ oppositũ. Alio modo possunt distingui sic: Volũtas diuina, sicut infra patebit, aut vult simpliciter, aut vult cõditionaliter siue quãtũ in se: & vtroque modo contingit eam signari. Voluntas ergo absoluta potest ad aliquid comparari, aut per modum complacentiæ, aut per modum displicentiæ. Si per modum displicentiæ, illud nullo modo fit: & ita hanc non contingit significari, nec sciri aliquo signo exteriori. Si per modum complacẽtiæ, aut quia placet illud quod fit, & sic impletio. Aut quia placet aliud ex illo, & sic permissio: & sic habemus duo signa. Potest iterum significari diuina voluntas, vt antecedens, siue conditionalis, & hoc dupliciter. Aut per modum complacentiæ, ita quod oppositum displicet, & sic præceptio. Aut per modum displicentiæ, & sic prohibitio. Aut per modum complacentiæ, ita tamen ꝙ oppositum non displicet, & sic consilium. Per modum vero displicentiæ, ita quod oppositum non placet, nõ est possibile reperiri: & secundum hoc patet numerus, & sufficientia, & solutio obiectorum.

1. QVOD enim obiicitur quod voluntas beneplaciti non est multiplex, dicendum quod hoc verum est quantum ad substantiam, tamen quantum ad cõnotata multiplex est, vt visum est: voluntas enim absoluta connotat naturalem ordinationem rei ad euentum, sicut omnium ad salutem.

2. AD illud quod quæritur, vtrum distinguantur ratione modi significandi, &c. dicendum quod ratione modi significandi. Est enim aliquis modus significandi voluntatem, vt detestãtem; quod facit prohibitio: alius modus vt approbantem: quod facit præceptio.

3. AD illud quod obiicitur quod voluntas non est respectu mali, dicendum quod per modum approbantis non est respectu mali, sed ex malo eliciti: per modum vero detestantis, est respectu mali in se.

4. AD illud quod obiicitur quod cuilibet bono respondet malum ex opposito, dicendum quod verum est: sed tamen bono supererogationis potest opponi malum, & non malum: inquantum supererogationis opponitur minus bonum: inquãtum autem bonum opponitur malum, sed non aliud quã illud quod opponitur bono præcepti: & ideo cadit sub prohibitione.

5. AD illud quod obiicitur de cohibitiõne, dicendum quod illa impedit effectum, & propter hoc priuat rationem significandi, vt visum est.

6. AD illud quod obiicitur quod consilio opponitur dissuasio, dicendum quod sicut opinio est vna contrariorum, quia est acceptio vnius partis cum formidine alterius; sic consilium, quia non accipit alteram partem determinate, quia comprehendit suasionem & dissuasionem. Nam qui suadet, consulit: & qui dissuadet similiter aliquid consulit.

DIS-

DISTINCT. XLVI.

ILLI SENTENTIÆ, QVA DICTVM EST DEI VOLVNTATEM NON POSSE CASSARI, QVÆ IPSE EST, QVÆdam videntur obuiare: & ea soluit, ostenditque mala à Deo non esse.

Dist. 45. HIC oritur quæstio. Dictum est enim in superioribus, & auctoritatibus communitum, quod voluntas Dei quæ ipse est, quæ beneplacitum eius vocatur, cassari non potest, quia illa voluntate fecit quæcunque voluit in cælo, & in terra: cui, teste Apostolo, nihil resistit. Quæritur ergo quomodo accipiendum sit quod Apostolus de Domino ait: Qui vult omnes homines saluos fieri: Cum enim non omnes salui fiant, sed plures damnentur: videtur vtique non fieri quod Deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem Dei, Dominus quoque in Euāgelio impiam ciuitatem compellans: Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam Dei volūtas superata sit hominum voluntate: & infirmissimis volendo impedientibus non potuerit facere potentissimus quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cælo, & in terra, secundum Prophetam: Omnia quæcunque voluit fecit? Et quo modo volūtati eius secundum Apostolū nihil resistit, si colligere filios Hierusalem voluit, & non fecit? Hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Psal. 113. Rom. 9. d 1. Tim. 2. b Mat. 23. d Ex Aug. in Ench. c. 97. Psal. 113. Rom. 9. d

Solutio, quo modo intelligendum sit illud: Volui congregare, & noluisti.

Sed audiamus solutionem: ac primum quo modo accipiendum sit illud quod Dominus ait, videamus: Non enim ex eo sensu illud dictum est, vt ait August. in Enchir. Prædictam quæstionem soluens, quasi Dominus voluerit congregare filios Hierusalem: & non sit factum quod voluit, quia ipse noluerit, sed potius ipsa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cælo, & in terra non quædam voluit: & fecit, quædam vero voluit, & non fecit, sed omnia quæcunque voluit fecit: vt sit sensus: Quoties volui congregare filios tuos & noluisti? id est, quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positum est, quod illa Domini verba superioribus non repugnant.

Cap. 97. Psal. 113.

Quo modo intelligendum sit illud: Qui vult omnes homines saluos fieri.

Nunc videre restat, quo modo etiam præmissa verba Apostoli prædictis non contradicant, qui de Deo loquens ait: Vult omnes homines saluos fieri. Quorum occasione verborum multi à veritate deuiauerunt, dicentes Deum multa velle fieri quæ non fiunt: Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi Deus velit aliquos saluari, & non saluentur. Quis enim tam impii desipiat, vt dicat Deū malas hominū volūtates quas voluerit, & quando voluerit, & vbi voluerit in bonum non posse conuertere? Non est vtique verum quod in Psalmo dicitur: Quæcunque voluit fecit: si aliqua voluit & non fecit: & quod est indignus: ideo non fecit:

1. Tim. 2. b Dist. præc. Ex Aug. in Ench. c. 95. & 98. Psal. 113 b.

A quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Ideoque cum audimus, & in sacris litteris legimus, quod velit omnes homines saluos fieri (quamuis certum sit nobis non omnes homines saluos fieri) non tamen ideo debemus omnipotentissimæ Dei voluntati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptum est: Vult omnes homines saluos fieri, tanquam si diceretur, nullum hominem fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit, non quod nullus sit hominum, nisi quem saluum fieri velit, sed quod nullus fiat saluus, nisi quem velit saluari, & ideo rogandus est, vt velit, quia necesse est fieri, si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri, quod factum non sit. Sic B etiam intelligitur illud: Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, non quia nullus hominum est qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri voluisse, factumque non esse, qui sine vllis ambiguitatibus, in cælo, & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profecto facere non voluit quæcunque non fecit? Ex his aperte ostenditur quod Deus ea voluntate quæ ipse est, non vult aliquid fieri quod non fiat, neque non fieri quod fiat.

In Enchir. ca. 105. Ioan. 1. a

Vtrum mala Dei voluntate fiant, an eo nolente.

C Ideoque cum constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri volūtate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierent: recte quæri solet: Vtrum & mala omnia quæ fiunt, id est, peccata, Dei fiunt voluntate, an nolente eo fiant. Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicunt quod Deus vult mala esse, vel fieri, non tamē vult mala. Alij vero quod nec vult mala esse, nec fieri. In hoc tamen conueniunt, & hi, & illi, quod vtrique fatentur Deum mala nō velle. Vtrique vero rationibus & auctoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

Quare dicunt quidam Deum velle mala esse vel fieri.

D Qui enim dicunt Deum mala velle esse, vel fieri, suam his modis muniunt intentionem. Si enim, inquiunt, mala non esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse, vel non fieri, & non potest id efficere, scilicet vt non sint, vel non fiant, voluntati eius & potentiæ aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest quod vult, sed impotens est, sicuti & nos sumus, qui quod volumus, quandoque non valemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala, vel esse nisi eo volente. Quo modo enim inuito eo, & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit: Voluntati eius quis resistit? Supra etiam dicit Augustinus, quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri, aut nō E fieri. Si vult non fieri, nō fiunt: fiunt autem: vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri: alioquin summe bonus non permitteret ea fieri. Vnde Augustinus in Enchir. Quamuis ea, inquit, quæ mala sunt, inquantū mala sunt, non sunt bona, tamen vt nō solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono, cui proculdubio quam facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse, non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, qua nos in Patrem omnipotentē credere confitemur. Ecce hic aperte habes, quod bonum est mala esse, omnis autem boni Deus auctor est, qui vult omne bonū esse quod est. Cum ergo bonum sit mala fieri,

Rom. 9. d In Ench. c. 103. to. 3. Ca. 96. to. 3.

fieri, vel esse, ergo & mala vult fieri, vel esse. His atque aliis huiusmodi rationibus, & auctoritatibus vtuntur, qui dicunt Deum velle mala esse, vel fieri.

Hic ponit rationes illorum, qui dicunt Dei voluntate non fieri mala, vel non esse.

Illi vero qui dicunt Dei voluntate mala non fieri, vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent: dicentes Deum, nec velle mala fieri, nec velle non fieri vel nolle fieri: sed tantum non velle fieri. Si enim vellet ea fieri, vel esse, faceret vtique ea fieri, vel esse: & ita esset auctor malorum, non est autem auctor malorum, vt sanctorum protestantur auctoritates, non ergo eius voluntate fiunt mala. Item, si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotens non esset: cum eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum velle mala fieri, ne malorum auctor intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri, vel nolle fieri, ne impotens esse videatur: sed tantum dicunt eum non velle mala fieri, vt non auctor, sed permissor malorum monstretur: Vnde & Euangelista vbi ostendit Deum auctorem esse omnium bonorum dicens: Omnia per ipsum facta sunt; consequenter malorum auctorem esse negat, dicens: Et sine ipso factum est nihil, id est peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel nolente, & inuito: sed tantum sine eo, id est sine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente, vel nolente: sed non volente fiunt mala: quia non subest Dei volũtati, vt malum fiat, vel non fiat: sed vt fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & vtique volens sinit non volens mala: sed volens sinere sinit, vt ipsa fiant, quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse, bonum est.

Quomodo intelligendum sit illud Augustini, mala fieri bonum est.

In Enchir. c.96. tom.3.

Quod vero Augustinus ait: Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotenti bona fieri, nisi hoc esset bonum, vt ea essent: ea ratione dictum esse asserunt: quia ex malis quæ fiunt, Deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri, nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Augustinus in eodem lib. Enchirid. aperte indicans prædictorũ verborum esse talem intelligentiam ait: Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas, cum summe bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Item in eodem: Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quam mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est ac verum est, bonum est mala fieri: quia ex malis quæ fiunt bonis, (qui secundũ propositum vocati sunt Sancti) accidit bonitas, id est, vtilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperantur omnia, etiam mala, quia eis prosunt, quæ aliis facientibus obsunt. Vnde etiam aliquando in Scriptura legitur malum appellari bonum, vt Hieronymus super Marcum. Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: Nec si bonũ est illi vel illi: inde sequitur quod simpliciter bonum sit. Proprie enim ac simpliciter bonum est, quod in se, & facienti bonum est.

Cap.27. — Rom.8.e — Hieronym. Comment in ca.14. to.9.

Quadripartita boni acceptio.

Est enim aliquid quod in se bonũ est, & cui fit, sed non est bonum facienti, vt cum subuenitur pauperi, sed non A *propter Deum. Et est aliquid bonum in se, & facienti, sed non ei cui fit: vt cum veritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur. Et est aliquid in se, & facienti, & ei cui fit bonũ: vt cũ veritas prædicatur propter Deũ credenti. Vnde Apostolus: Bonus odor sumus Deo, aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est, & facienti nocet, & damnat, nisi pœniteat, vt malum: valet tamẽ ad aliquid. Vt enim ait Augustinus in Enchirid. A summe, & æqualiter & immutabiliter bona Trinitate, creata sunt omnia, nec summe, nec æqualiter, nec immutabiliter bona: sed tamen bona etiam singula. Simul vero vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo.* B *In qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis.*

2.Cor.2.d — Ca.10. to.3. Vide li.1. cõtra Manichæ. ca.21. tom.1. — Ench.c.11.

Quod mala vniuersitati valent, & facientibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt, electis tamen.

Hinc patet quod ex malis quæ fiunt, aliquod prouenit bonum, dum bona magis placent, & laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus ex malis quæ faciunt, interdum bona proueniunt, si secundum propositum vocati sunt Sancti. Talibus enim, vt ait Augustinus in lib. C *de correctione, & gratia, vsque adeo Deus omnia cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum, quia humiliores redeunt, atque doctiores, vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles pie perferunt, vt ait Augustinus in lib. de Trin. Ipsis vtique prosunt, vel ad delenda peccata, vel ad exercendam probandamq; iustitiam, vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. Ideoq; & Iob Dei manum, & Apostolus Satanæ stimulum sensit: & vterque bene profecit, quia malum bene portauit.*

Rom.8. — Ca.9. ad fi. tom.7. — Luc.22.g — Aug. 13. c. 16. to.3. — Iob. 19. a — 2.Co. 12.c

Ex prædictis concludit ostendens esse bonum, fieri mala, multis modis.

D *Si quis igitur diligenter attendat quæ scripta sunt, facile est ei percipere, ex malis bona prouenire, & ex ea ratione dictum esse, quod bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum, vel quia bonum sit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonũ profecto huius Deus auctor esset, qui est auctor omnis boni. Quod si huius Deus auctor est, eo ergo auctore homo agit mala, & ita eo auctore homo fit deterior. Et si eo auctore homo fit deterior, tunc eo volẽte homo fit deterior. Idẽ est enim dicere aliquid fieri Deo auctore, quod Deo volente: Deo autem auctore homo non fit deterior: ergo non Deo volente, vt August. in 83. quæst. aperte astruit à minori* E *dicens ita: Nullo sapiente homine auctore fit homo deterior: tanta enim est ista culpa quæ in sapientem hominem cadere nequeat. Est autem Deus omni homine sapiente præstantior: multo minus ergo Deo auctore fit homo deterior. Multo n. est præstantior Dei voluntas, quam hominis sapientia. Illo autẽ auctore cum dicitur, illo volẽte dicitur. Ergo est vitium voluntatis humanæ quo est homo deterior. Quod vitium si longe abest à Dei voluntate, vt ratio docet, à quo sit, quærendũ est. Ecce aperte dicit Augustinus, Deo auctore vel volẽte hominẽ nõ fieri deteriorem, sed vitio volũtatis suæ: Nõ est ergo Deo auctore, q; malũ fit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.*

Quæst.3. to.4.

Quod in Deo non est causa vt sit homo deterior.

Deinde idem Augustinus, quærens quæ sit causa vt homo sit deterior, in Deo eam non esse asserit, in eodem lib. dicens: Vt sit homo deterior, aut in ipso causa est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo nulla causa est: si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo quod neque Deus, neque homo sit: sed non in Deo, (bonorum enim Deus tantum causa est) si ergo in homine est, aut vi aut suasione, sed neutro modo est: neque etiam in eo est, quod neque Deus neque homo sit: & ex his aperte ostenditur quod non est bonum vt sit homo deterior: quia non est Deus eius rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum vt homo fiat deterior, non est ergo bonum vt ab eo fiat malum, non ergo vult Deus vt ab eo fiat malum.

Quæst. 4. tom. 4.

A

B

Aliter probat quod Deo auctore non fiunt mala.

Item aliter etiam ostenditur quod Deo auctore, id est, volente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem auctor mali non est: tendit vero ad non esse qui operatur malum: non ergo Deo auctore est, quod aliquis operatur malum. Non est ergo bonum, quod aliquis operatur malum, quia tantum boni Deus auctor est: Hoc autem Augustinus in eodem lib. aperte explicat ita dicens: Qui omnium quæ sunt auctor est, & ad cuius bonitatem id pertinet vt sit omne quod est, boni tantummodo causa est. Quocirca mali auctor non est, & ideo ipse summum bonum est, à quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi, id est, tendendi ad non esse, qui (vt ita dicam) essendi causa est, quia omnium quæ sunt auctor est, quæ inquantum sunt, bona sunt. Ecce aperte habes quod deficere à Deo, qui summum est bonum, malum est, mala ergo facere malum est: non ergo Deo auctore vel volente mala fiunt.

Quæst. 2. verba multum inuersa & aliter cõtexta in August.

C

Obiectio quorundam sophistica, qua probare nituntur ex Deo esse quod mala fiant.

Iam sufficienter ostensum est, quod Deo auctore non fiunt mala. Quidam tamen sophistice incedentes, & ideo Deo odibiles, probare conantur ex Deo auctore esse quod mala fiunt, hoc modo. Quod mala fiunt, verum est, omne autem verum quod est, à veritate est quæ Deus est: à Deo ergo est quod mala fiunt. Quod autem omne verum à Deo sit, confirmant auctoritate Augustini in lib. 83. quæst. ita dicentis: Omne verum à veritate verum est, est autem veritas Deus, Deum ergo habet auctorem omne verum. Est autem verum quod mala fiunt vel sunt, Deo ergo auctore est quod sunt vel fiunt mala.

Eccli. 37. e

D

Quæst. 10. Ioan. 14. a

Responsio, vbi concedit omne verum esse à Deo, & sophisma aperit.

Quibus facile est nobis respõdere, sed indignum responsione videtur quod dicunt. Omne namque verum à Deo est, vt ait Augustinus cui consonat Ambrosius, qui tractans illud verbum Apostoli: Nemo potest dicere: Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto, dicit quod omne verũ à quocunque dicitur, à Spiritu sancto est. Cum itaque verum sit quod mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt, à Deo est: sed non inde sequitur quod à Deo sit, vt mala fiant. Si enim hoc diceretur: author malorum Deus esse intelligeretur. Quod ex simili manifeste falsum ostenditur, Deus prohibet furtum fieri, sed furtum fieri verum est, ergo prohibet verum. Non sequitur.

E

In prolog. li. de Doct. Christ. to. 4. in explanatione. 1. Corinth. 12. a

Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle mala fieri.

Hæc igitur & alia huiusmodi inania relinquentes, premissæ quæstionis parti saniori fauentes, quæ Sanctorum testimoniis plenius approbatur, dicamus Deum non velle mala fieri, nec tamen velle non fieri, neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri, fit & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, vt omnia mala.

DISTINCT. XLVI.

De impletione voluntatis Dei qualiter impleatur.

Hic oritur quæstio: dictum est enim in superioribus.

Expositio textus.

HÆc est secunda pars huius totalis tractatus de volũtate, in qua Magister agit de diuinę volũtatis impletione. Et habet hæc pars duas partes: In prima, supposito ex præcedẽtibus quod voluntas beneplaciti semper impleatur, hic remouet dubitationes quę ex hac suppositione oriuntur. In secunda explicat veritatem infra di. proxi. *Voluntas quippe Dei semper efficax est.* Prima pars habet duas partes. In prima Magister mouet dubitationem per comparationem ad bona. In secunda per comparationem ad mala, ibi: *Ideoque cum constet omnia bona quæ fiunt.* Prima pars habet duas partes. In prima Magister obiicit. In secunda soluit, ibi: *Sed audiamus solutionem.* Similiter secunda pars in qua Magister inquirit vtrũ voluntas Dei impleatur respectu malorum, habet duas partes. In prima magister opponit ad partem falsam. In secũda opponit ad partem veram, ibi: *Si quis ergo diligenter attendat,* &c. Prima pars habet duas. In prima adducit rationes ad defensionem falsæ opinionis. In secunda parte ponit solutiones quas assignant illi qui sunt cõtrariæ positionis, & hoc, ibi: *Illi vero qui dicunt Dei voluntate, mala non fieri.* Et vtraque partiũ duas habet: nam in opponendo duas inducit obiectiones, quarum vna rationi innititur, alia auctoritati: & secundum hoc pars in qua soluit, diuiditur: quia opponuntur ibi duæ rationes iuxta duas obiectiones. Similiter illa pars in qua conatur Magister ad veram partem astruendam, habet duas. In prima inducit responsiones veras. In secunda dissoluit quandam rationem sophisticam, & hoc, ibi: *Iam sufficienter ostensum est,* &c. Prima pars habet tres partes secundum tres rationes quas inducit. Prima sumpta est ab hoc: quia idẽ est Deo fieri auctore, & Deo volente, & ponitur, ibi: *Si quis igitur diligenter,* &c. Secunda sumpta est ab hoc quod eadem est causa qua malum fit, & homo fit deterior, & ponitur, ibi: *Deinde idẽ August. quærens,* &c. Tertia sumpta est ad hoc quod malum facit tendere ad non esse, & ponitur ibi: *Item etiam aliter ostenditur quod Deo auctore,* &c. Similiter secunda pars in qua dissoluit rationẽ sophisticam, tres habet. In prima ponit illam, ibi: *Iam sufficienter ostensum est,* &c. In secunda dissoluit ibi: *Quibus facile est nobis respondere.* In tertia redit ad veritatis assertionem dicens hanc partem esse veram, quod Deus non vult mala fieri, ibi: *Hæc igitur & alia huiusmodi,* &c.

Diuisio.

Nisi vsque adeo Deus esset omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Dub. I.

Videtur indebito modo loqui, quia malitia est priuatio: ergo non est materia boni. Si dicas quod accipitur ratione substrati, scilicet de malo, id est, de illo qui est malus facit bonum. Contra: Hoc nihil est aliud quam malum destruere: ex hoc ergo non habetur quod Deus habeat mala sinere, cum eius sit facta destruere.

Resp. Dicendum quod, *de*, non est ibi causale nec materiale, sed occasionale, quasi dicat de malo facit bonum, occasione sumpta à malo: ipse autem obiicit acsi hoc quod est, *de*, teneretur causaliter, siue materialiter.

Quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, &c. *Dub.II.*

Videtur male loqui, quia quod non est, non est locari. Si tu dicas quod habet locum ratione substrati. Contra: Locus debitus & conueniens naturæ rationali est gloria: ergo malum locatur in gloria.

Resp. Dicendum quod cum dico infernum, siue locum pœnalem, duo dico, & partem vniuersi, & vilitatem: inquantum locus est, debetur naturæ substratæ: sed inquantum vilis est, debetur deformitati culpæ, & ita malum locum & vilem: sed locum rati one substrati, vilem vero ratione deformitatis. B

Si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum faciat eis proficere in bonum. Dub.III.

Si hoc: ergo videtur quod mala proficiant siue cooperetur. Contra: Mali est bonum corrumpere: ergo nullo modo est in bonum cooperari, siue proficere.

Resp. Dicendum quod proficere, siue cooperari in bonum aliquid alicui potest esse tripliciter, scilicet adiuuando, vt gratia cooperatur libero arbitrio vel econuerso: Vel excitando, vt paupertas & miseria quæ excitant ad amorem Dei, siue pungunt & impellunt sicut dicit Greg. Vel etiam obsistendo, sicut aqua calida fortius congelatur, quia dum resistit, vigoratur actio contrarij, & sic malum dicitur cooperari: vel quia facit hominem ad bonum magis excitari: vel magis, quia dum obsistit, & homo præualet, vigoratur virtus gratiæ & feruescit. C

Augustinus in lib.83. aperte astruit à minori. Dub.IIII.

Videtur falsum dicere, quia locus à minori non est destructiuus, sed positiuus: sed illud argumentum est destructiuum: Sapiens non potest facere hominem deteriorem: ergo nec Deus ergo non est à minori.

Resp. Dicendum quod reuera locus iste non est à minori, proprio loquendo, sed à maiori; quia non dicitur ibi minus vel minor, sed illud quod minus videtur inesse: magis autem videtur quod homo possit facere malum quam Deus: sed sapiens homo non potest, ergo nec Deus: & ita est à maiori locus. Nihilominus potest dici quod est à minori: sed reducitur ad rationem affirmatiuam, sic: Minus videtur, quod impossibilitas faciendi malum insit homini quam Deo: sed sapiens manens sapiens, est impotens ad faciendum aliquem deteriorem: ergo multo fortius Deus. D

Culpa quæ in sapientem hominem cadere, &c. *Dub.V.*

Videtur hoc falsum, quia sicut se habet sapientia ad ignorantiam, ita virtus ad culpam: ergo permutatim, sicut virtus ad ignorantiam, ita sapientia ad culpam: sed virtus simul stat cum ignorantia ergo sapientia simul stat cum culpa.

Resp. Dicendum quod sapientia vno modo dicit cognitionem veram. Alio modo cognitionem verã, & nobilissimam; quia per causas altissimas. Tertio modo dicit cognitionem veram, nobilem & sapidam. Quarto modo sapientia non dicit aliam cognitionem quam religionem diuinam, siue cultum, secundum quod dicitur ꝙ † pietas ipsa est sapientia, siue theosebia, & hæc consistit, vt dicit August. in fide, spe, & charitate, & hoc modo claudit in se virtutem, & ita opponitur culpæ, & sic patet responsio. E

† Iob.28. secundū 70. interpr. Aug.to.3. Enchirid. Ibid.c.3.

Deus non est causa tendendi ad non esse. Dub.VI.

Videtur falsum dicere: quia in Canon. Deutero. dicitur. Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam & ego sanabo: ergo videtur cum mors sit corruptio tendendi ad non esse, quod Deus sit huius causa. Deut.32.f

Resp. Dicendum quod non esse non appellatur hic per priuationem qualiscunque esse, sed illius quod diffinit Boe. dicens: Esse n, est quod ordinem retinet, seruatque naturam: & ad illud Deus non deducit, ipse autem obiicit de esse naturali. Vel potest dici quod loquitur hic secundum naturæ institutionem, secundum quam dicitur: Deus mortem non fecit. Quod autem dicitur, quod ipse occidit, hoc est secundum punitionem iustitiæ, hoc tamen in secundo malius dicitur. Lib.1. de cōsol. prosa 2.

Tendere enim ad non esse, malum est. Dub.VII.

Videtur male dicere, quia si tendit ad nõ esse, aut hoc dicitur quantum ad esse naturæ, aut gratiæ. Si naturæ: ergo malum corrumpit naturam, quod est contra Dionys. qui dicit quod malum nihil corrumpit ex habentium in eo quod essentia vel natura. Si autem intelligatur quantum ad gratiæ, hoc similiter falsum videtur, quia post primam culpam non remanet esse gratuitum secundum aliquid sui, quia totaliter per mortale expellitur gratia: ergo non tendit ad non esse, sed etiam est in termino. Lib. de diu. no.p.4.c.4.

Resp. Dicendum quod in homine iusto & bono est tria considerare, esse naturæ, & ordinabilitatem, & gratiam, quæ communi nomine dicitur habilitas: & ordinẽ gratiæ, siue gratiæ ordinationem: Malum ergo, per se loquendo, corrũpit ipsã ordinabilitatẽ, & ex hoc elongat à gratia, & facit tendere ad non esse: & quia habilitas nũquam omnino tollitur, salua natura, & natura non corrumpitur, semper malum facit tendere ad non esse, ita quod nunquam est in termino.

Verum à quocunque dicatur à Spiritu sancto est. Dub.VIII.

Videtur male dicere: quia si hoc est verum: ergo cum detractor detrahendo dicat verum, videtur quod dicat à Spiritu sancto. Similiter diabolus multa vera dicit. Similiter de verbo illo obiicitur: Nemo dicit Dominus Iesus nisi in Spiritu sancto. Multi enim peccatores hoc dicunt tota die. Item: Veritas appropriatur Filio: ergo magis deberet dicere Ambr. quod omne verum est à Filio. 1.Cor.12

Resp. Dicendum quod aliquid dicitur à Spiritu sancto illustrãte intellectum, & mouente affectum, & illud est verum & bonum. Et aliquid dicitur verum ex charitate à Spiritu sancto mouente affectum, sed non illuminante intellectum, sicut dicit Apostolus se iturum ad Hispanos: falsum enim dixit, sed tamen in dicendo meruit, quia charitas mouebat eum velle hoc & dicere. Aliquid est dictum à Spiritu sancto illustrãte intellectum: sed non rectificante affectum: & illud potest esse malum, & tamen verum est dicere: ergo perfectum vtrumque includit, & sic dicitur à Spiritu sancto & in Spiritu sancto: & ita intelligit Apostolus. Ambr. autem largius dicit. Et sic patet illud quod obiicitur, quod veritas appropriatur Filio: respondetur quod Spiritui sancto appropriatur interpretatio. Vel dicendum quod hoc non dicitur tanquã appropriatũ, vel sicut appropriatũ, hoc est, ratione doni.

ARTICVLVS I.

AD euidentiam eorum quæ determinat Magister in præsenti distinctione sex quæruntur. Primo quæritur vtrum Deus velit omnes homines saluos fieri voluntate beneplaciti. Secũdo quæritur vtrum Deus velit mala fieri. Tertio vtrum mala fierit sit bonum. Quarto vtrũ mala fieri sit verum. Quinto vtrum mala ordinentur à Deo. Sexto & vltimo vtrum mala augeant decorem in vniuerso.

QVÆSTIO I.

An Deus velit omnes homines saluos fieri voluntate beneplaciti.

Alex. Alens. 1. p. q. 34. Memb. 2.
S. Thom. 1. p. q. 23. art. 3.
Et 1. Sent. dist. 40. q. 4. art. 1. & 2.
Scot. 1. Sent. dist. 46. q. unica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 46. q. 1.
Richard. 1. Sent. dist. 46. q. 1.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 45. art. 1.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 46. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 46. q. 1.

Ad oppositum. 1. Tim. 2. b

QVod Deus velit omnes homines saluos fieri voluntate beneplaciti, ostenditur sic: Vult omnes homines saluos fieri: sed constat quod hoc non est dictum de voluntate signi, quia nec præcepti, nec impletionis, nec alicuius alterius: hoc enim non cadit sub præcepto: ergo constat esse dictum de voluntate beneplaciti.

Dam. lib. 2. ca. penult.

2. ITEM Dam. Oportet sciri, quoniam Deus vult antecedenter omnes homines saluos fieri, & regni sui potiri fortuna, non enim ad puniendum plasmauit nos Deus: ergo cum voluntas antecedens sit voluntas beneplaciti quæ est bonorum quæ sunt bona irrefragabiliter, vult voluntate beneplaciti. vult ergo omnes homines saluos fieri, siue saluari.

3. ITEM omne habens charitatem vult omnes homines saluos fieri quantumcumque modicam habeat dilectionem & charitatem. Cum ergo Deus summam habeat dilectionem & charitatem, videtur quod ipse velit omnes homines saluos fieri.

Arist. 12. Met. cõtex. 52.

4. ITEM sicut vult Philosophus, primum ens scilicet Deus vno modo se habet ad omnia siue ad omnes: ergo quantum est de se, omnes vniformiter diligit: ergo si vult aliquos saluari, & omnes: vel si de aliquibus non vult, pari ratione de nullis.

Rationes etiam soluendæ.

CONTRA hoc primo est instantia quam adducit Magister, in litera. Si vult omnes homines saluari, & de omnibus plures damnantur quam saluantur: ergo voluntas eius frustratur & cassatur, quod est cõtra veritatem aperte.

ITEM omnes quos vult Deus saluari eligit ad salutem: electio enim Dei non dicit aliud quam dilectionem ad saluandum: ergo si omnes vult saluos fieri, omnes sunt electi. Contra: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Mat. 22. b

ITEM in prædestinatione non sunt nisi duo, scilicet præcognitio & voluntas saluandi, ratione cuius Deus dicitur prædestinare. Dum enim proponit dare gratiam, & gloriam præparare, prædestinare dicitur: ergo cum præcognitio Dei omnibus sit communis, si voluntas salutis est respectu omnium, ergo omnes sunt prædestinati: sed omnes prædestinati saluabuntur: ergo omnes saluabuntur, quod est contra fidem. Si tu dicas mihi quod duplex est volũtas, absoluta & cõditionalis, & Deus absoluta volũtate solũ vult saluare quos præsciuit conformes fieri imagini filij sui, & istos prædestinauit: voluntate vero conditionali vult omnes, si ipsi velint: tunc obiicitur quod voluntas conditionalis non videtur conuenire Deo, quia hæc est voluntas semiplena, Deus autem quidquid vult, plene vult. Et iterum quidquid facit plene facit. Et iterũ hæc conditionata voluntas, aut est voluntas beneplaciti, aut voluntas signi. Si signi, tũc nihil ad propositum, quia voluntate signi non vult omnes homines saluos fieri. Si voluntas beneplaciti: sed hæc vno modo tantum est, & dicitur, & semper impletur: ergo omnes homines saluãtur. Et præterea hæc voluntas conditionata qua dicitur quod vult, si ipsi velint, locum non potest habere in paruulis qui moriũtur: ergo adhuc non soluit distinctio ista.

ITEM cum sic dicitur, vult hunc saluari aliquo demõstrato, aut hoc quod est, velle, aliquid connotat, aut nihil. Si nihil, ergo pari ratione potest dici de lapide, quod Deus vult hunc saluari. Si aliquid, non nisi salutem. ergo sequitur si vult hunc saluari, quod iste saluabitur qualitercumque accipiatur velle. Si dicas quod cõnotat possibilitatem, & ordinabilitatem ad salutem: obiicitur tũc quod de quolibet ordinabili ad aliquid potest dici quod Deus velit: sed quilibet clericus est ordinabilis ad episcopatum, & quilibet miles ad dignitatẽ regiam: ergo Deus vult omnes clericos esse episcopos, & omnes milites esse reges, quod non conceditur.

CONCLVSIO.

Deus voluntate beneplaciti vult omnes homines saluos fieri, voluntate antecedenti, vel pro generibus singulorum intelligendo.

RESP. AD Arg. Dicendum quod cum Apostolus dicat quod Deus hoc vult, scilicet omnes homines saluos fieri, necesse habemus concedere quod Deus velit. Et cum non possit exponi de voluntate signi, necesse habemus exponere de voluntate beneplaciti. Sed cum non omnes saluentur, & voluntas Dei nunquam frustretur: ideo necesse est quod fiat vis in modo distribuendi, vel in modo volendi. Et egregiús doctor Augustinus duplicem facit vim in modo distribuẽdi in Enchirid. Vno modo, quod distributio sit accommodata, sicut & hic: omnis homo timet in mari, secundum communem modum loquendi intelligitur, qui est in mari. Similiter August. exemplificat, si dicatur: Magister iste docet omnes pueros de ciuitate, quia scilicet docet omnes qui addiscunt. Nullus enim docetur nisi per ipsum. Similiter, Deus vult omnes homines saluos fieri, quia nullus saluatur nisi velit Deus, & ideo orandus est, vt velit. Facit etiam alio modo vim in distributione secundum omnem modum distribuendi, quæ potest fieri pro signis generum, & sic est falsa, & non intelligit Apostolus sic: vel pro generibus singulorũ, & est sic vera, quia Deus de omni gente voluit, & vult aliquos saluari, & de Græcis, & de Latinis, & de prælatis, & subditis, & de omni gente: ideo dicit Apostolus pro omnibus esse orandum. Hæc est responsio August. cui Magister innititur, & necesse est sic, vel sic soluere: supposito quod velle dicat ibi velle Dei, secundum quod dicitur velle placito, quietato, siue voluntate absoluta, de qua verum est dicere: Omnia quæcunque voluit fecit. Sed Damasc. facit vim in modo volendi: Distinguit enim in Deo voluntatem antecedentem, & voluntatem consequentem. Et voluntas antecedens est voluntas respectu eius propter quod Deus hominem fecit, & est irrefragabiliter bonorum. Voluntas autem consequens est voluntas non quæ sequitur merita, sed quæ vult aliqua secundum scientiam meritorum. Prima scilicet antecedens dicitur à Magistris voluntas conditionalis, siue voluntas qua Deus vult quantum in se est. Secunda autem scilicet consequens dicitur absoluta. Differentia autem inter hanc voluntatem, & illam, non est secundum diuersitatem affectionis, siue modi volendi qui sit in Deo: sed secundum rationem connotandi, & intelligendi. Prout enim Deus dicitur velle omnium salutem quantum in se est, & antecedenter connotatur in omnibus ordinatio ad salutem, tum ex parte naturæ datæ, tum ex parte gratiæ oblatæ. Dedit enim eis Deus naturam, secundum quam possent eum cognoscere, & cognitum quærere, & quæsitũ inuenire, & inuento inhærere, ac per hoc salutẽ obtinere. Gratiam similiter obtulit, dum Filium misit, & obtulit, cuius pretium omnium saluti sufficit. Leges etiam, & mandata tribuit salutis, & ostendit. Ipse etiam præsto est omnibus inquirentibus, & prope est omnibus inuocantibus eum. Velle ergo hominem antecedenter saluare, est ordinatum ad salutem facere, & volẽti peruenire, non deesse. Vnde velle antecedenter saluare, non connotat salutem: sed ordinabilitatem ad salutẽ. Velle autem consequenter, siue absolute saluare, est velle dare salutem ei, quem præscit ad salutem peruenturũ, p suũ auxilium & gratiã, & cõnotat salutis euenirũ. Et sic non est dicere, q Deus velit omnes homines saluos fieri. Huic responsioni magis consonant Magistri, quamuis

Enchir. cap. 103. 103.

Psal. 113. b
Lib. 22. 19

Resp. ad rationes pro Fundam.

vtraque bona sit. Secundum hanc ergo respondendum, quod Deus vult omnes homines saluos fieri quantum in se est voluntate antecedente, non autem voluntate absoluta siue consequente: & quia illa non connotat effectus euentum: ideo non impeditur in hoc quod non omnes saluentur. Patet etiam responsio ad illud quod obiicitur de prædestinatione, siue electione, quia in illis clauditur voluntas absoluta, non solum antecedēs. Patet etiam responsio ad vltimum de connotato. Ad illud tamen quod obiicitur quod voluntas conditionata non cadit in Deū, dicendum quod non ponitur in Deo velleitas quantum ad defectum plenitudinis voluntatis, nec propter diuersos modos volendi: sed propter aliam comparationem in connotando, & sic patet illud.

1.2. Ad rationes vero ad oppositum, quod Deus vult omnes homines saluos fieri, respōderi potest ad duas primas, quod verum concludunt, & vere.

3. Ad illud autem quod obiicitur de charitate hominum, dicendum quod non est simile, quia nos nescimus merita hominum futura finaliter, & si quis sciret aliquos esse præscitos, quamuis quātum in se est, deberet eos velle saluari, non tamen voluntate absoluta: sed hæc melius infra patebunt.

4. Ad illud quod obiicitur quod Deus vno modo se habet ad omnes, dicendum quod illud verbum Philosophi habet locum quantum ad rerum gubernationem, nō quantum ad eorum productionem, vel quantum ad naturalia, non quantum ad gratuita.

QVÆSTIO II.

An Deus velit mala fieri.

Alex. Alens. 1. p. q. 40. Memb. 1.
S. Tho. 1. p. q. 19. art. 9.
Et 1. Sent. d. 46. q. 1. art. 4.
Et de Pot. q. 2. ar. 6.
Et Quol. 5. q. 3. art. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. d. 46. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. d. 46. q. 2.
Tho. Argent. 1. Sent. d. 46. q. 1. art. 3.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 46. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 46. q. 2.

Ad oppositum. *Ans. li. cur Deus homo ca. 17.*

Vtrum Deus velit mala fieri. Et quod sic, ostenditur per Anselmum: Deus non vult, inquit, quod impossibile est fieri: ergo per consequentiam econuerso, quod possibile est fieri, Deus vult illud: sed malum est possibile fieri: ergo malum fieri est Deo volibile.

2. Item duobus oppositis propositis inter quæ non est medium, necesse est alterum esse à Deo scitum: ergo pari ratione necesse est alterum esse volitum: sed demonstrato peccante istum peccare, istum non peccare, sunt opposita: ergo Deus vult alterum: sed quidquid Deus vult, illud fit: ergo si vult illum non peccare, iste non peccat, quod est contra positionem: vult ergo istum peccare: sed hoc est malum: ergo malum fieri, est à Deo volitum.

Li. 3. de lib. arb. c. 18.

3. Item omnis iustus vult omne quod iustum est: sed omnis pœna iusta est, vt dicit August. & omne malū pœna: ergo omne malum quod fit, à Deo est volitum fieri. Quod omne malum sit pœna, patet per August. 1. Confes. Iussisti, inquit, Domine, & sic est quod omnis inordinatus animus sibi sit pœna.

4. Item omne aliquid volens voluntate consiliata, & deliberata, vult omne illud sine quo illud non potest esse: quamuis enim aliquis velit esse Abbas, sed non monachus: tamen si deliberatiue velit esse Abbas, vult pariter esse monachus: sed Deus vult aliquid bonum quod nunquam potest esse sine malo, sicut sanctos suos probari, & pati, & filium suum: ergo, *&c.*

Fundamenta.

Contra: Nihil est ab aliquo volitum vel volibile, ꝙ omnino displicet ei, & est odiosum: sed in Ecclesiastico dicitur; Altissimus odio habet peccatores: sed non nisi ratione peccati, siue mali: ergo multo magis odit malū: ergo non vult illud fieri.

August. li. 83. q.

Item August in lib. 83. q. Idem est fieri Deo volente, & Deo auctore: sed malum non fit Deo auctore: ergo malum non fit Deo volente. Primam supponit ipse, secundā probat: quia nullo homine sapiente fit homo deterior: ergo multo fortius nec Deo.

Item ratione videtur: Quia omnis voluntas aut denominatur à volito, aut denominat volitum. Si ergo Deus vult malum: aut ergo voluntas est mala: aut si voluntas est bona, volitum est bonum: ergo aut nihil est malum, aut Deus est malus, si vult malum fieri: sed vtrumque falsum: ergo, *&c.*

Item omnis volens malum, vult sub ratione apparentis boni: ergo omnis volens malū decipitur: ergo si Deus vult fieri mala, Deus decipitur: quod est impossibile.

Dion. 4. de diu. nom.

Item omnis qui vult aliquid quod non potest, est miser: sed Deus nō potest malum. sicut supra probatum est: ergo si vult illud, est miser: sed hoc est impossibile: ergo, *&c.*

CONCLVSIO.

Cum malum culpæ nullo pacto sit à Deo volibile: Idcirco Deus non vult mala fieri.

Vide Aug. to. 1. de orthod. fide.

Resp. Ad Arg. Dicendum quod (sicut probant vltimæ rationes) malum non est à Deo volibile, malum, inquam culpæ, quia omnis voluntas inordinata est, cui placet illud malum: & hoc omnes concedunt. Sed tamen aliqui voluerunt dicere, quod Deus vult malum fieri, cum ipse non sit causa eius: sed alius, Deo volente. Et hoc quidem dicebant Deum velle non ratione sui: sed ratione eius ꝙ inde elicit. Sed hoc est contra Augustinum sicut ostendit Magister in littera, qui hanc opinionem improbat: ideo neutrum est concedendum: sed si alicubi legitur, exponendum.

Ad illud ergo quod obiicitur in contrarium ꝙ Deus non vult quod impossibile est fieri, dicendum quod nō velle dicitur dupliciter, aut negatiue, aut priuatiue. Si negatiue, non est verum illud: nec Anselmus ita intelligit. Si priuatiue, tunc non velle vna dictio est, & tertia persona eius, quod est nolo: & hoc modo dicitur Deus nolle, quod absolute vult non fieri. Hoc autem modo non est dicere, quod Deus nolit mala fieri: & hoc modo non tenet consequentia à contrario, quia non tenet in contrariis, sed in contradictoriis.

2. Ad illud quod obiicitur quod duobus oppositis propositis, necesse est alterum scire; ergo necesse est alterum velle, dicendum quod loquendo de voluntate beneplaciti non est simile: nam scientia est respectu omniū quæ fiunt: voluntas autem beneplaciti non est nisi respectu eorum, quæ fiunt ab ipso.

3. Ad illud quod obiicitur, quod quilibet iustus vult iustitiam, *&c.* dicendum quod aliquid dicitur iustum dupliciter in se, scilicet & ex ordine. Quod iustum est in se secundum id quod est, est à Deo volitum. Quod vero est iustum ex ordine, est volitum à Deo secundum quod ordinatum: & malum non est volitum secundum quod malum, sed secundum quod punit, & ita secundū quod ordinatum, & ita secundum id quod est, non est volitum.

4. Ad illud quod obiicitur quod qui vult aliquid, vult omne illi annexum, dicendum quod velle aliquid est dupliciter, aut voluntate antecedente, aut voluntate consequente. Quod vult aliquis voluntate antecedente, vult omne annexum illi necessario. Quod vero vult voluntate consequente, potest etiam velle sine annexo. Potest enim ex malo bonum elici, quod non eliceretur nisi factū illud malum displiceret, & bonum elicitum complaceret ei qui nouit elicere. Potest tamē responderi per interemptionem quod volens voluntate consiliata vult aliquid, non tamen vult illud, cōsequitur: sicut aliquis vult aliquem surgere, sed tamen non vult eum cecidisse: Tamen potest aliter dici, & melius quod velle aliquid sine alio est dupliciter. Aut velle hoc, & non velle aliud, quia vnum placet, & aliud displicet, & sic possibile est his quę inseparabiliter sunt coniuncta. Alio modo velle aliquid

fine alio est velle aliquid sine illo esse, & hoc modo velle aliquid sine inseparabiliter annexo est velle impossibile. Primo non sequitur, quod velit id quamuis non sine illo. sensus enim est, non sine illo ente, sed tamen sine illo volito. Et est exemplũ sensibile: volo enim aliquem qui cecidit surgere, ita quod non volo eum cecidisse, non tamẽ volo quod surgat, ita quod non ceciderit.

QVÆSTIO III.

An mala fieri sit bonum.

Alex. Alens. 1. p. q. 39. Memb. 2.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 46. p. 2. q. 1.
Richardus 1. Sent. d. 46. q. 3.
Tho. Argent. 1. Sent. d. 46. q. 1. ar. 4.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 45. art. 2.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 45. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 45. q. 3.

Ad oppositum. VTrum mala fieri sit bonum: & quod sic, ostenditur hoc modo. Quod expedit facienti ad salutem, illud est bonum: sed malum est huiusmodi: vnde super illud: Diligentibus Deum omnia cooperãtur in bonum, Glos. etiam ipse casus. & August. in lib. de Ciu. Dei: Audeo, inquit, dicere, superbis vtile esse incidere in aliquod apertũ manifestumq; peccatum, vt inde sibi displiceant, qui iam sibi placendo corruerant: igitur malum fieri est bonum, & vtile facienti ad salutem: ergo, &c. *Lib. 14. ca. 13. to 5. in fine capitis.*

2. ITEM quod est bonum Deo, & vniuersitati, est bonũ simpliciter, quia bonum commune præfertur bono priuato: sed malum fieri, est bonum vniuersitati. ergo &c. Quod sit bonum, dicit Boëtius in lib. de consol. Sola diuina vis est cui quæque mala bona sunt. Et Augustin. in lib. Confess. Tu cui nihil omnino malum: sed nec vniuersæ creaturæ tuæ: quia nihil est extra te quod corrumpat ordinem quem imposuisti: ergo si malum fieri est bonum vniuersitati, patet, &c.

3. ITEM cuius vsus bonus est, ipsum quoque bonum: sed vsus malorum factorum est bonus: ergo, &c. Minor patet per Augustin. lib. 11. de Ciuit. Neque enim Deus illos crearet quos malos esse præsciisset, nisi pari ratione præsciret quibus eos bonorum vsibus commodaret. *Arist. 2. Top. ca. 24. Cap. 18.*

4. ITEM omne quod iustum est, bonum est: sed mala fieri iustũ est, quia pœna est peccati præcedẽtis, sicut vult Gregorius: ergo malum fieri bonum est. *Aug. Ench. c. 96. to. 3. Greg. 55. Moral. ca. 1. in sensu.*

* CONTRA: malum fieri est malum in esse produci: si ergo malum fieri est bonũ, productio mali est bona: sed regula est in arte Topicorum, cuius generatio vel productio bona est, ipsum quoque bonum: ergo si productio mali est bona, malum est bonum. **Fund. 3. Top. c. 2.*

ITEM malum fieri, est idem quod bonum priuari, siue corrumpi: si ergo malum fieri est bonum, corruptio boni est bona: sed regula est: Cuius corruptio bona, ipsum est malum: ergo si corruptio boni est bona, bonum est malum, quod absurdum est. *Arist. 1. Topic. ca. 4. & deinceps.*

ITEM de conuertibilibus si vnum est bonum, & reliquum: sed malum fieri & mala facere sunt conuertibilia: ergo si malum fieri est bonum, & malum facere est bonũ, sed pro bono nullus est puniendus: ergo nullus faciens mala est puniendus. *Arist. 2. Topic. c. 1.*

ITEM: Sicut oppositum in opposito, & propositum in proposito: si ergo malũ fieri est bonum: ergo bonum fieri est malum: sed hoc absurdum est quod malum sit facere bonum: ergo & primum. *Arist. 1. Post.*

ITEM si malum fieri est bonum: aut ergo in se, aut quia ex ipso euenit, vel cõsequitur bonum. Non in se, constat. Si ergo quia inde euenit bonũ, qui dicit: Faciamus mala vt eueniant bona, bene dicit: ergo male Apostolus reprehendit.

CONCLVSIO.

Mala fieri, nullo pacto bonum est, tametsi malum possit esse occasio boni.

RESP. AD Arg. Ad prædictorum intelligentiam notandum, quod in operibus illud est dicere bonum vel vti-

A le, siue conferens, quod in finem bonum ducit, siue est via ad bonum. Ducere autem ad bonum tripliciter dicitur aliquid, scilicet per modum causæ, vel per modũ casus, vel per modum occasionis. Et differunt hæc tria. Nã causa per se ducit circa illud, circa quod ponitur quod est producens, & intendens. Sed casus priuat intentionem, sed non operationem, sicut patet in fodiẽte, qui inuenit thesaurum præter intẽtionem. Occasio autem priuat vtrũque: Non enim dicit principium producens, sed magis dicit aliquid quod principium afficit, vt efficiat, sicut aliquis ex verbo audito percutit alium: verbum auditum fuit occasio, non efficiens percussionem, nec cooperans efficienti, sed quodã modo afficiens. Et hæc occasio duobus modis est. Quædam enim est quæ quodã modo habet rationem actiui, quia quodam modo excitat efficiẽtem, sicut malum exemplum ad peccatum. Vel quæ habet rationẽ passiui, vt ex quo aliquis assumit rationem, sicut aliquis ex malo alterius excitat se ad faciendũ bonũ.

B Secundum hoc intelligendum quod malum duo dicit, scilicet priuationem, & naturã ordinabilem, & ratione malitiæ comparatur ad bonũ, quod elicitur sicut occasio passiua, ratione boni quod substernitur, sicut occasio aliquo modo actiua, propter quod malum dicitur occasio boni. Cum ergo aliquid ducat in bonũ his tribus modis, habet sic differentiã in ducẽdo. Aliquid enim potest ducere aliquid ad alterum, aut ex se, aut per aliquid sui, & tunc tenet rationẽ causæ per se. Aut potest ducere per alterum, ad quod tamẽ non ordinatur: sed illud ordinat ad tertium sumpta occasione ex illo, & sic tenet rationẽ occasionis. Aut ducit cum alio, ad quod tamen non ordinatur, nec illud ad tertiũ: sed ambo simul: & sic tenet rationem casus qui ex concursu est causarum. Ex hoc ergo patet, ꝙ illud ꝙ ducit per modũ causæ, habet intra se rationẽ ordinationis in finẽ, & ideo in ipso est bonitas: & ideo

C recte denominatur bonum. Quod vero ducit per modũ occasionis, nullam habet intra se rationem ordinationis in finem: ideo nec bonitatem: & propter hoc non potest denominari bonum per se, nisi cum additione illius per quod ordinatur, in quo scilicet cõsistit ratio ordinationis, & bonitatis: & circa quod ponitur bonitas. Cũ ergo malum non ducat ad bonum ex se, sed per illud quod elicitur ex ipso à sapiente Deo, absolute loquendo, malũ fieri non est bonum: immo omnes consimiles sunt negandæ: quia bonitas notatur poni circa ipsum malum. Si autem addatur bonum quod elicitur, vel ipse eliciens, sic concedendæ sunt huiusmodi locutiones, malum fieri est bonũ

D ei, qui nouit ordinare in bonum: similiter malum fieri est bonum, vt electi probentur.

1. 2. Ex hoc ergo patent duæ primæ rationes: procedũt enim cum determinatione, sicut patet in ipsis auctoritatibus.

3. AD illud quod obiicitur tertio: Cuius vsus bonus, &c. dicẽdum quod duplex est vsus rei. Vnus ad quem res de se ordinatur, & de tali verum est: sicut patet de equo qui est ad equitãdum. Alius vsus est, qui est aliquando, & ex post facto: & iste potest esse bonus ex bonitate vtentis, non vtilis: quia bonus vtens bene vtitur malis: & de tali vsu non est regula vera: de tali autem loquitur Augustinus.

E 4. AD illud quod obiicitur: quod iustum est, bonum est, &c. dicendum quod iustum dicitur dupliciter. Vno modo iuste ordinatum per iustitiam quæ est in ipso, & omne quod sic iustum est, bonũ est, quoniam intra se habet iustitiam. Vel est declaratiuum iustitiæ, & sic potest malum ostẽdere. Sicut n. malum potest ad retributionem iustitiæ disponere, ita & ostendere. Et hoc modo dicit ordinationem iustitiæ in altero, nec sequitur quod sit bonum, quia iustum plus importat rationem ordinis. Nihilominus tamen sermo ille non est proprius, quo dicitur: Iustũ est, vt qui in sordibus est, sordescat, immo valde per accidens intelligitur, quia iustum est vt relinquatur à Deo, & ad hoc sequitur, quod adhuc sordescat: vnde per accidens intelligitur. *Apoc. 22.*

QVÆ-

QVÆSTIO IIII.

An mala fieri sit verum.

Richardus 1. Sent. dist. 46. q. 5.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 46. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. di. 46. q. 4.

Fundamenta. 1. Periher. VTrum mala fieri sit verũ, & videtur quod sic: Quia de quolibet affirmatio vel negatio vera, de nullo ambo simul: sed hæc est falsa, nulla mala fiunt: ergo oppositum est simpliciter verum, scilicet mala fieri.

Arist. 9. Metaph. ITEM veritas est adęquatio rei, & intellectus: ergo quoties homo intelligit sicut est in re, veritatem habet, & intellectus intellectum: sed qui intelligit mala fieri, vere intelligit: ergo si vere intelligit, intellectum est verum: ergo mala fieri, est verum.

ITEM veritas propositionis asserit veritatem in dicto. Vnde si Sortes currit: Sortem currere est verum: ergo si malum fit, malum fieri est verum: sed malum fit, constat: ergo, *&c.*

Mat. 9. 4 ITEM veritas dicentis ponit veritatẽ in dicto: sed Deus qui non est mendax, dicit mala fieri: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? ergo verum est mala cogitari: pari ratione verum est fieri.

Ad oppositum. 1. CONTRA: Verum & bonum conuertuntur: sed malum fieri, nõ est bonum, vt supra probatum est: ergo mala fieri, non est verum. Si forte dicas, quod verum est de veritate incomplexi: ostenditur de omni veritate: quia omnis veritas entitas quædam est: & omne quod participat rationem entis, participat rationem boni: ergo, *&c.*

2. ITEM omnis veritas est à veritate prima: ergo & omne verum à primo vero: si ergo malum fieri est verum, malum fieri est à Deo: sed hoc est supra improbatum: ergo, *&c.* Si tu dicas quod illud est verum de veritate rei, non signi: hoc nihil est, quia sicut à Deo sunt res, ita & signa: & Ambrosius dicit quod omne verum est à Spiritu sancto, à quocumque dicatur. Loquitur ergo de veritate in sermone: & ita de veritate complexionis, siue signi. In epist. ad Cor. 1. c. 12. in prin. to. 3.

In prædic. c. de Quãt. 3. ITEM omnis veritas signi, siue complexionis causam & ortum habet à veritate rei: ergo veritas, istum furari, ortum habet à veritate furti: sed furtum non dicit actionem veram, immo defectiuam: ergo pari ratione, istum furari: non est simpliciter verum. Si tu dicas quod veritas complexionis triplex est, scilicet positionis, priuationis, & negationis: & prima causatur à veritate rei, secunda vero, & tertia non causatur. CONTRA: Philosophus generaliter dicit, quod ab eo quod res est, vel non est, oratio dicitur vera, vel falsa: ergo hoc vbique verum est. In prædic. c. de Subst. Arist. in prædic. c. de Quant.

4. ITEM omne quod modo verum est de præsenti, ab æterno fuit verum: ergo si malum esse modo est verum, ab æterno fuit verum: sed nihil æternaliter fuit verum, nisi esset Deus, vel in Deo vt in causa: ergo si malũ fore fuit verum, & non fuit Deus, fuit in Deo tanquam in causa à Deo: sed hoc falsum: ergo, *&c.*

CONCLVSIO.

Mala fieri est verum, cum vere hoc enuncietur, atque intelligatur.

RESP. AD Arg. Dicendum quod sine distinctione cõcedendum est, quod mala fieri est verum: vere enim enunciatur, & vere intelligitur. Verum enim dictum de complexo respicit compositionem, sicut dicit Philosophus: quia veritas, & falsitas circa compositionem consistunt: & ideo dicit veritatem signi: signum autem est verum, quando signat rem se habere sicut se habet: tunc enim dicitur adæquari: & ideo cum ita se habeat in re sicut signum exprimit, simpliciter loquendo, verum est mala fieri. 2. Periher. cap. 5.

1. 2. AD illud quod obiicitur quod verum & bonum A conuertuntur, dicendum quod circa idem verum: Vnde si res est vera, est bona, & si signum est verum, est bonum. sed tamen nõn sequitur quod si signum sit verum quod signatum, siue res sit bona, & ideo hic est fallacia accidẽtis: omne verum est bonum: sed illud furari est verum: ergo istud furari est bonum, ex variatione minoris extremitatis. Verum enim prædicatur de illo dicto ratione compositionis, cum sit dictio modalis, bonum vero ratione attributionis: & hanc instantiam facit Magister in littera. Similis modus arguendi est hic: Audio Angelos cantare: sed cantare Angelos est verum: ergo audio verum. Consimilis modus arguendi est in illa oratione: Omne verum est à Deo, istum furari est verum: ergo, *&c.* & ideo similiter soluendum.

3. AD illud quod obiicitur quod veritas signi est à veritate rei, dicendum quod falsum est. Tunc enim signum B verum est, quando signat rem non esse quæ non est, & non habere veritatem, cum illa non habet. Nam sicut aliquid imperfectum perfecte æquatur alij imperfecto: ita res defectiua plene potest signari. Vnde Philosophus nõ dicit: Ab eo, quod res est tantum, sed est, vel non est. Et est sensus; Ab eo quod res est, est oratio vera quæ significat ipsam esse: & ab eo quod non est, est falsa, quæ significat esse ipsam; & ab eo quod non est, est vera, quæ significat non esse: & ab eo quod est, est falsa, quæ significat eã non esse. Vnde quamuis furtum sit ens secundum quid, tamen oratio quæ significat aliquem furari, est vera simpliciter. Verum est tamen, quod omnis veritas complexa super aliquid fundatur, sed non opo tet quod super rem intellectam, sed super intelligentem, in quo oratio habet esse. Et sic patet illud: Posset tamen dici quod fundatur C super ens secundum quid, ratione deformitatis, & tamen verum est simpliciter propter adæquationẽ quæ est simpliciter. Nota tamẽ quod de fundamento veritatis propositionis diuersimode sentiunt diuersi. Aliqui enim distinguunt (sicut tactum est) tripliciter veritatem orationis, scilicet positionis, vt cũ dicitur, Cæsar est homo: priuationis, vt cum dicitur, Cæsar est homo mortuus: negationis, vt cum dicitur, Cæsar non est. Primam dicunt fundari supra ens simpliciter, secundam supra ens secundum quid, & tertiam non dicunt fundari super aliquid, quia talis oratio nihil ponit. Sed tamẽ illud non videtur sufficere, quia cum dicitur, hæc oratio vera est, verum prædicat aliquam conditionem entis: ergo necesse est super aliquid fundari, quod sit Et ideo dicunt alij, quod fundatur super principia Cæsaris, sed hoc non sufficit, quia esto D quod Cæsar omnino sit corruptus & secundum materiam, & secundũ formam: adhuc tamen vera est ista, Cæsar fuit, siue Cæsar non est. Et ideo dicunt alij quod fundatur super intelligentem. Sed adhuc videtur illud non sufficiens, quia esto quod nullus intelligat actu, adhuc oratio est vera scripta in parie e, Cæsar fuit. Ideo dicendũ quod veritas orationis sit veritas signi: & veritas signi non dicat qualitatem absolutam, sicut nec necessitas consequẽtiæ, sed respectiuam, sicut signum: cũ omne quod cõtingit significare quid, contingat vere significare, & etiã false. Et sicut ad rationẽ significandi non oportet rem esse existentem, sed cognoscibilem: sic nec ad rationẽ veræ significationis. Et quoniam omne quod intellectus capit, vel est ens, vel capit, siue imaginatur per comparationem E ad ens: ideo omnis significatio, & veritas orationis significantis, vel fundatur simpliciter supra ens, vt si dicatur Petrus est, vel in ordine ad ens. Vnde propositio de præterito fundatur super ordinem eius ad præsens: similiter propositio de futuro sicut propositio negatiua: vt si dicatur: Cæsar non est: aliquod enim ens est, quod non est Cæsar, & sic de aliis: similiter si dicatur, chimæra non est hircoceruus.

4. AD illud quod obiicitur vltimo quod malitiam fore sit verum ab æterno, dicendum quod ad hoc quod aliquid sit verum, non oportet quod sit in Deo tanquam in causa: sed sufficit quod sit Dei præscientia, quæ non est nisi veri. Ad hoc autem quod aliquid sit in Dei præscientia, sufficit quod ipsum, vel eius causa, vel eius oppo-

oppositum sit in Deo tanquam in causa, sicut supra dictum est de cognitione Dei.

QVÆSTIO V.

An malum sit ordinabile à voluntate Dei.

Richardus 1. Sent. dist. 46. q. 7.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 46. q. 5.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 46. q. 5.

Fundamenta. Psal. 7. 4

VTrum malum sit ordinabile à Dei voluntate Et quod sic videtur, quia super illud Psalmi: Domine Deus meus in te speraui. Glossa: Qui videt merita animarum sic ordinari à Deo, vt pulchritudo vniuersitatis ex nulla parte violetur, in omnibus laudat Deum: distinguens Deum aliquid fecisse, & ordinasse, vt vniuersum bonum: aliud non fecisse: sed ordinasse, vt malum.

Item Augustinus in Enchiridio: Malum bene ordinatum, & loco suo positum, euidentius commendat bonū.

Item: ratione videtur, quia omne meritum ordinatur ad præmium siue retributionē: sed malum meretur pœnam, sicut bonum gloriam: ergo, & cum bonum gratiæ sit ordinabile, pari ratione malum culpæ.

Arist. 1. poste. cōtex. 5.

Item: peccantes in suppliciis ordinantur: sed propter quod vnumquodque, & illud magis: sed mali non ordinantur in pœnis nisi propter mala: ergo malum multo magis est ordinabile.

Cap. 23.

Item: omne quod auget decorem in re ordinata, est ordinatum: sed malum auget decorem in vniuerso, quod est ordinatum: ergo, &c. Probatio minoris. Augustinus in vndecimo de Ciuitate Dei: sicut pictura cum colore nigro, suo loco posito, pulchrior est: ita vniuersitas rerum ex peccatoribus est pulchra.

Ad oppositum. e natura boni cap. 4. Tom. 6. Ex 2. perihermen.

1. Contra per Augustinum: Malum est priuatio modi, speciei, & ordinis: sed nulla priuatio participat id cuius est priuatio: ergo si malum eo quod malū priuat ordinem, malum non contingit ordinari.

2. Item: quod non est, non est ordinabile, nam ordo præsupponit esse: sed malum in eo, quod malum, nihil est: ergo non est ordinabile.

3. Item: omne ordinabile est ordinanti possibile: sed malum non est possibile Deo, quia Deus non potest facere malum: ergo non est à Deo ordinabile.

4. Item: si malum est ordinabile, aut ordine partium in totum, aut in finem. Non primo modo, quia malum nullius est pars. Si secundo modo: ergo cum bonum est aliquid ex ordine in finem, tunc malum fieret bonum.

CONCLVSIO.

Malum est ordinabile ad bonum, secundum dispositionem, per ordinem iustitiæ, & secundum ostensionem, manifestando videlicet ordinem bonorum.

Resp. Ad Arg. Ad prædictorum intelligentiam notandum. Quemadmodum aliquid dicitur esse sanum tripliciter, aut subiectiue, vt animal dicitur sanū: aut dispositiue, vt potio dicitur sana: aut ostensiue, vt vrina sana: sic aliquid ordinabile dicitur tripliciter, aut sicut ordinis susceptiuum, aut sicut dispositiuum, aut sicut ostensiuū. Sicut susceptiuum, non est aliquid ordinabile nisi quod est ens, & natura aliqua: & ita malum: non est ordinabile, nisi per accidens scilicet per bonum substratum. Sicut dispositiuum, malum est ordinabile: sed non sicut dispositio ponens, sed priuans. Duplex enim est ordo, scilicet naturæ, & iustitiæ. Ordo naturæ est institutus: ordo iustitiæ est acquisitus. Malum autem priuat ordinem specialis naturæ, & illum priuando, incurrit in ordinem iustitiæ, quia offendit: vnde ratio ordinandi, sicut dispositio in ordine iustitiæ est meritum, vel demeritum. Sicut ostensiuum: malum est ordinabile, & ordinatum, quia manifestat ordinem bonorum per oppositum; opposita autem iuxta se posita magis elucescunt. Rationes ergo probantes, quod malum sit ordinatum, procedunt secundum ordinem iustitiæ, & secūdum dispositionem, & ostensionem.

1. Ad illud autem quod obiicitur, quod malum est priuatio ordinis. Dicendum quod verum est particularis naturæ: sed non est verum prout ordo dicit dispositionem vniuersalis prouidentiæ, de quo dicit Boëtius: Ordo cuncta complectitur, quo fit, vt si aliquis ab assignata sibi ordinis ratione discesserit, necesse sit, vt in alteram differentiam relabatur. Exemplum ponitur in circumferentia circumplectente centrum.

2. Ad illud quod obiicitur: Esse ordinatum præsupponit esse. Dicendum, quod verum est in eo quod per se & in se ordinatur: malum autem non ordinatur nec in se, nec per se, & ideo non oportet, quod ipsum sit, sed sufficit, quod aliud sit in quo substantificatur malum, & hoc est bonum, vt dicit Boëtius.

Lib. 4. de Cons. prosa 6. in fine.

3. Ad illud quod obiicitur, quod ordinabile est possibile ordinanti. Dicendum, quod esse possibile, siue sub esse potentiæ diuinæ, est dupliciter, aut potentiæ producenti, aut prouidenti: & quamuis malum non subsit diuinæ productioni, subest tamen prouisioni.

4. Ad illud quod obiicitur, qua ordinatione sit ordinabile. Dicendum quod ordinatione ad finem, sed hoc est solum ex post facto, & ideo non sequitur quod malū sit bonum, sed quod ex ipso sequitur bonum. Posset tamen dici, quod quamuis malum non sit pars, tamen illud in quo est, pars est, & locum & ordinem partis tenet.

QVÆSTIO VI.

An malum sit de complemento vniuersi.

Alex. Alens. 1. p. q. 40. Memb. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 46. p. 2. q. 3.
Richard. 1. Sent. dist. 46. q. 8.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 46. q. 6.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 46. q. vlt.

Ad oppositum. Eccl. 33. b

VTrum malum sit de complemēto vniuersi. Et quod sic, videtur. Contra malum bonum est, & contra mortem vita, & sic intuere in omnia opera Altissimi. Si ergo huiusmodi oppositio spectat ad decorem, & complementum vniuersi: ergo & malum.

Aug. de Ci. Dei. lib. 11. c. 18 tos. *2. Cor. 6. Ibid. c. 23.*

2. Item August. de Ciuitate Dei, loquēs de malis quare finantur à Deo, dicit quod Deus vniuersum quasi quibusdam antithetis honestauit, & exemplificat in sermone, & in picturis. In sermone, sicut Apostolus vtitur. Per gloriam, & ignobilitatem. Et in picturis similiter, sicut enim pictura alba cum colore nigro, suo loco posito pulchra est; sic vniuersum cum malis: ergo malum secundum hoc decorat vniuersum: sed omne tale est de complemēto vniuersi: ergo, &c.

1. Phys. contex. 80.

3. Item ratione videtur, quia sicut malum est priuatio boni, ita silentium est priuatio vocis, & somnus vigiliæ: sed ad perfectionem, & decorem sermonis necesse est interponi silentium: ad perfectionem & decorem animalis necesse est aliquando vigiliis interponi somnum: ergo ad perfectum decorem vniuersi necesse est bonis interponi mala.

4. Item: Vniuersum est conditum ad Dei manifestationem: sed in operibus Dei maxime manifestatur misericordia, & veritas: sed si malum non fuisset, nec misericordia nec veritas ita perfecte manifestaretur, sicut manifestatur in æterna punitione, & peccatorum remissione, & redemptione: ergo non esset vniuersum complementum.

Fundamenta. Gene. 1. d

Contra: Videt Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, & non fecerat mala: constat ergo quod absque malis erant omnia valde bona in vniuerso: sed vniuersum non esset valde bonum, si deesset ei perfectum. Cum ergo deesset ei malum: videtur quod malum non sit de eius pefectione.

Item

Aug. lib. 3. c. 5. to. 1.

ITEM Aug. in 3. de libero arbitrio, loquens de perfectione vniuerſi dicit: Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, ſcias Opificem omnium feciſſe: ſi ergo non fecit mundum cum malis, ſed ſine malis: ergo mundus ſine malis erat perfectior, quam cum malis: ergo malum non eſt de perfectione vniuerſi.

5. Phyſ. 19. 3. Top. 34.

ITEM: ratione videtur: quia albius eſt, quod eſt nigro impermixtius: ergo pulchrius, & melius quod eſt malo impermixtius: ſed ſi in mundo nullum eſſet malum, nec vniuerſum eſſet malis permixtum: ergo melius: ergo perfectius: ergo ordinatio mali, non eſt de complemento vniuerſi.

lib. de diu. nom. p. 1. c. 4. paulo ante med.

ITEM: Bonū & pulchrum idem eſt, ſicut dicit Diony. ergo quod eſt priuatio boni, eſt priuatio pulchri: ſed malum eſt priuatio boni: ergo eſt priuatio pulchri: ergo malum deturpat: ſed quod deturpat, & fœdat non ſpectat ad pulchritudinem, ſiue decorem: ergo nec malum, ſiue mali ordinatio.

CONCLVSIO.

Malum ex accidenti facit ad decorem vniuerſi, ratione ſubiecti quod ordinatur in pœnam oppoſiti, cuius decor magis clareſcit ex præſentia mali & boni eliciti.

RESP. ad arg. Ad hoc notandum, quod circa hoc diuerſi diuerſa ſenſerunt. Dixerunt enim aliqui, quod eſt loqui de malo, vt eſt in potentia facientis, & vt eſt in opere, ſiue in facto. Si loquamur, vt eſt in potentia facientis, ſic voluerunt dicere, quod poſſe malum facere erat de perfectione vniuerſitatis, quia creatura debebat fieri, quæ poſſet peccare, & poſſet abſtinere, ad hoc quod vniuerſum perfectum eſſet, ſicut in tertio, de libero arbitrio dicitur. Si loquamur de malo, vt eſt in facto eſſe, ſic dicunt, quod nullo modo ſpectat ad complementum vniuerſi, nec per ſe, nec per accidens Sed cum auctoritates dicant contrarium, quod ex ordinatione mali ad bonum, quidam decor reſultat, ſicut dicit Auguſt. expreſſe, oportet aliter dicere. Ideo dicunt alii, quod decor vniuerſitatis, quidam eſt ſubſtantialis, ſiue quantum ad eſſe: quidam accidentalis, ſiue quantum ad bene eſſe. Quantum ad primum mala non faciunt ad decorem, nec per ſe, nec per accidens: ſed quantum ad aliquem decorem accidentalem, mala bene ordinata faciunt: nō quia mala, ſed quia bene ordinata: & ita per accidens ſicut per accidens ordinantur, & illo decore circumſcripto adhuc eſſet vniuerſum decorum, & perfectum, quamuis hunc decorem non haberet. Ad hunc decorem faciunt mala, non ratione ſui, ſed ratione ſubiecti, quod ordinatur in pœnam ad diuinæ iuſtitiæ manifeſtationem. Vel ratione oppoſiti, quia decor magis clareſcit ex præſentia mali, ſicut oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt, ſicut cōmuniter dicitur. Vel ratione boni eliciti: multa enim bona Deus fecit, & facta ſunt, quę non eſſent facta niſi peccatum præſtitiſſet occaſionem, ſicut illa quæ geſta ſunt in noſtra reparatione: tamen ſine his omnibus eſſet vniuerſum completum. Si vero quæritur, vtrum tunc eſſet pulchrius, quam nunc, ſic reſponderi poteſt, quod ſe habent ſicut excedentia, & exceſſa: ſicut duæ facies, in quarum vna nulla eſt macula, in altera eſt cicatrix aliqua bene ſita, quæ videtur faciem venuſtare. Et ſi vltra procedas, quis decor magis excedit: poteſt dici ſine præiudicio, quod decor qui nunc eſt: & ratio huius eſt, quia vis diuina eliciens bonum ex malo, præpotens eſt malo: & ideo bonum quod inde elicit, præualet bono, quod malum corrumpit: & ideo plus valet vniuerſum nunc, quā valuiſſet tunc, in quo nunc modo commēdatur ſapientia Creatoris. Vnde Gregor. in benedictione cęrei Paſchalis: O felix culpa!, quæ talem meruit habere Redemptorem. Et exemplum eſt de ſcypho ſano, qui frangitur, & religatur filo argenteo, vel aureo, quia melior eſt poſt, quam ante, non ratione fractionis, ſed ratione religationis. Et ſi quæras à me, nonne melius eſſet ſi omnes eſſent beati, quam quod quidam beati, & quidam miſeri? Dicendum (ſicut credo) ſi homo ſtetiſſet, non perueniſſent plures ad Hieruſalem ſupernam, quam ſic peruenturi ſunt. Vnde mali quaſi ex abundanti ſunt, nec ſunt in cōputatione.

Aug. to. 1. lib. 3. de lib. arbi. c. 5. 9. 11. & 12. Lib. 11. de Ci. Dei cap. 18. 23. to. 5.

1. 2. ET ſic concedendum quod ordinatio mali facit ad complementum accidentale: ſicut probant rationes ad primam partem inductæ, ſed ad complementum, ſiue ad decorem ſubſtantialem, nec per ſe, nec per accidens: per ſe vero ad nullū, ſicut illę rationes oſtendunt.

3. Veruntamen quod obiicitur ad primam partem, per ſimile in priuationibus. Dicendum quod illæ priuationes non ſunt aliquid adimentes, nec auferentes aliquid de bono, vel pulchro, malum autem aufert, ideo patet illud.

4. AD illud quod obiicitur: quod non manifeſtaretur miſericordia, & iuſtitia. Dicendum, quod quamuis non manifeſtaretur in actu, manifeſtaretur tamen in ſua origine. Qui enim Deum in ſe cognoſcit: videt in illo æterno exemplari, quid eum deceat facere, & quid poſſit, licet non ita clare vt nunc in opere, & ita miſericordiā, & iuſtitiam pariter, nihilominus tamen miſericordia oſtēderetur in ſupererogatione, & iuſtitia in retributione, licet non ita clare, vt nunc.

DISTINCT. XLVII.

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER IMPLETVR DE HOMINE, QVOCVNQVE SE VERTAT.

Aug. in Enchir. c. 107. to. 3.

OLVNTAS quippe Dei ſemper efficax eſt, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine ſemper impletur quocumque ſe vertat. Nihil enim in libero arbitrio conſtitutum ſuperat voluntatem Dei, & ſi faciat contra eius voluntatem, tamen contra eius voluntatem, quæ ipſe eſt, nihil putandum eſt, ita fieri, tamquam velit fieri, & non fiat, vel nolit fieri, & fiat. Illa enim voluntas (vt ait Auguſt. in Enchirid.) ſemper impletur aut de nobis, aut à nobis. De nobis impletur, ſed tamen nō implemus eam quando peccamus. A nobis impletur, quādo bonum facimus: ideo enim facimus, quia ſcimus placere Deo Ita & de homine ſemper Deus implet ſuam voluntatem: quia nihil facit homo, de quo Deus non operetur quod vult. Non enim vult Deus, vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitenti vult parcere, vt viuat: in peccatis vero perſeuerantem punire, vt iuſtitia potentiam contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: Et hæc ſunt magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius. Et tam ſapienter exquiſita, vt cum Angelica, & humana creatura peccaſſet, id eſt, non quod ille, ſed quod voluit ipſa feciſſet, etiam per eandem creaturæ voluntatem: qua factum eſt, quod creator non voluit, impleret ipſe quod voluit, bene vtens etiam malis, tanquam ſumme bonus ad eorum damnationem, quos iuſte prædeſtinauit ad pœnam, & ad eorum ſalutem, quos benigne prædeſtinauit ad gratiam. Quantū enim ad ipſos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerunt. Hoc quippe ipſo quod contra eius voluntatē fecerunt, de ipſis facta eſt voluntas eius. Propterea namq; magna opera Domini exquiſita in omnes volūtates eius, vt miro, & ineffabili modo non fiat

Pſal. 110. a Auguſt. in Enchirid. Cap. 100. per totum. Pſal. 110. a

A præter eius voluntatem, quod etiam fit contra eius voluntatem: quia non fieret si non sineret: nec vtique nolens sinit: sed volens: nec sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bene. His verbis euidenter monstratur quod voluntas Dei æterna semper impletur de homine, etiam si faciat homo contra Dei voluntatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem, quod tamen non fit præter eam, & qualiter intelligendum sit illud, quantum ad se, fecerunt quod Deus noluit: quantũ vero ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerunt. Videntur enim ista superioribus obuiare, vbi dictũ est: Voluntati eius nihil resistere.

Hic aperit diuersis modis supra accipi Dei voluntatem.

Rom. 9. d — Verum, vt supra diximus, voluntas Dei diuersis modis accipitur, quæ diuersitas in prædictis verbis si diligenter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatem, etiam quod fit contra eius voluntatem, dissimiliter accipit voluntatem: & non ipsam voluntatem, quæ Deus est, & sempiterna est: sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit, id est, prohibitionem: siue præceptionem, & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum, vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius permissionem. Ipsius namque permissione omnia fiunt mala: quæ tamen præter eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut August. dicit super illum locum Psalmi: Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala sunt, quæ præter Dei voluntatem fiũt in sensu, quæ ipse est: sed non præter eius permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa Dei voluntas, quia Deus volens sinit mala fieri. Fiunt, & contra eius præceptionem, vel prohibitionem, sed non contra eius voluntatem, quæ ipse est. nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel nolit fieri, & fiat: quod euidenter ibi August. notauit, vbi ait: Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum vero ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret, fecerunt contra Dei præceptum, quod appellatur voluntas: sed non fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra Dei voluntatem, id est, præceptum, de ipsis facta est voluntas eius, id est, impleta est voluntas eius sempiterna, qua eos damnari volebat. Vnde Greg. super Genesim: Multi voluntatem Dei peragunt, vnde mutare contendunt, & consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quod per humanum studium resultat. Hic aperte ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt (quod voluntas Dei appellatur) ea faciunt vnde voluntas eius, quæ ipse est, impletur, quæ dispositio, vel beneplacitum vocatur. Nam (vt ait Aug. in Ench.) Quantalibet sint voluntates Angelorum, & hominum, bonorum, vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volentes, quam Deus, omnipotentis voluntas semper inuicta est: quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, iusta est, & profecto quæ iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam, cuius vult, miseretur: siue per iudicium, quem vult, obdurat: nec inique aliquid facit, nec nisi volens quidquam facit, & omnia quæcumque vult, facit.

In tom. 8. enarratione ad Psal. 16.

Cap. 102. Tom. 3.

Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere, & mala vitare: cum non velit hoc ab omnibus impleri.

Ex prædictis liquet quod voluntas Dei, quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo cassatur, sed per omnia impletur. Consilium vero eius, & præceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur, quibus proposita, & data sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consuluit optima, quod vellet ab omnibus bona, quæ præcipit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet, vtique, & fierent, quia in nullo potest ab B homine superari, vel impediri eius voluntas) sed vt iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique, vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut vtrisque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit, vel prohibuit, à quibusdam voluit fieri, vel vitari, sed non ab omnibus, & quædam personaliter præcepit, & in veteri, & in noua lege, quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit, vt Abraæ de immolatione filij, & in Euangelio quibusdam curatis, quibus præcepit ne cui dicerent.

DISTINCT. XLVII.

Voluntas Dei semper fit efficaciter.

C *Voluntas quippe Dei semper efficax est.*

Expositio textus.

SVPRA remouit Magister dubitationes, ex quibus videbatur voluntas Dei aliquando impediri. Hic determinat veritatem ostendens voluntatem Dei semper esse efficacem, & nunquam impediri. Et hæc pars habet quatuor partes. In prima auctoritate August. ostendit voluntatem Dei semper esse efficacem, & nunquam impediri. In secunda vero (ne hoc intelligeretur de voluntate signi) distinguit voluntatem, vt ostendat hoc esse dictum de voluntate beneplaciti, ibi: *Verum & supra diximus.* In tertia Magister ostendit, quod contra quandam voluntatem signi bene potest fieri, ibi: *Multa enim fiunt* D *contra Dei præceptum, &c.* In quarta vero epilogat breuiter prędeterminata, & hoc ibi: *Ex prædictis liquet, quod voluntas Dei, quæ ipse est, &c.* Diuisio.

Ad eorum damnationem quos iuste prædestinauit ad pœnam. Dub. I.

Videtur August. hic impropriæ loqui, quia supra dicitur, quod prædestinatio est de bonis salutaribus. Distin. 40.

ITEM. Damasc. Non ad puniendum plasmauit nos Deus: ergo maledicit. Iuxta hoc quæritur, cum Deus sit summe iustus sicut summe misericors, quare magis dicitur proprium Dei misereri, quam damnare, siue punire. Lib. 2. c. 29. in fine.

RESP. quod Damasc. distinguit voluntatem Dei in antecedentem, & consequentem. Potest ergo præparatio esse quantum ad vtramque, & sic est præparatio bonorum, & hoc modo est præparatio simpliciter, & præ- E destinatio proprie dicta. Alio modo præparatio accipitur large, secundum quamcumque voluntatem, & sic est malorum, & est prædestinatio large. Magister autem, & Damasc. supra accipiũt proprie: sed August. accipit communiter, & sic patet solutio. Ibidem.

AD illud quod quæritur de opere misericordiæ. Dicendum quod ideo est proprium Dei misereri, quia ad opus misericordiæ non requiritur nisi Dei benignitas: sed ad hoc quod seueritatem iustitiæ faciat, præsupponitur nostra iniquitas, & ideo illud magis appropriatur ipsi Deo, quam hoc.

Ipsius

Ipsius namque permissione,&c. *Dub.* II.

Innuit Magister quod mala fiunt præter Dei voluntatem: sed non præter permissionem. Contra: Videtur male loqui, quia cum permissio sit signum voluntatis diuinæ, si fiunt præter voluntatem, ergo etiam præter permissionem. Item: quæritur quæ differentia est inter fieri præter voluntatem, & cõtra, & videtur quod nulla: quia qui non est mecum, contra me est.

Resp. Dicendum, quod fieri præter voluntatem, hoc est quia voluntas Dei non est in hoc fieri, nec in eius oppositum, & ita præter voluntatem fit: quod non fit secundum voluntatem, nec contra, & inter hæc medium est: Dominus autem in Matthæo intelligit de præceptis, quæ qui negligit, inimicus Dei efficitur. Quod ergo obiicitur, quod permissio est signum voluntatis beneplaciti. Dicendum, quod non est signum quod Deus velit illud quod permittitur: sed quod velit illud, quod ex eo elicitur, & sic patet illud.

Sed non præter eius permissionem quæ ipse non est. *Dub.* III.

Secundum hoc videtur quod permissio non sit Deus. Contra: Deus est sua actio: ergo Deus est sua permissio, cum permissio sit actio Dei. Si tu dicas hoc esse dictum ratione connotati: tunc obiicitur, quod voluntas Dei similiter aliquid connotat circa volitum.

Resp. Dici potest quod Magister loquitur secundum opinionem illorum qui dicunt nomina sex generum non prædicare aliquid de Deo, vel in Deo, sed à Deo: sed hæc opinio supra improbata est. Et ideo potest dici, quod Magister loquitur de permissione ratione sui connotati, quod importat ratione sui nominis. Et si tu obiicias de voluntate quod connotat: Dicendum quod verum est ex adiuncto: sed non est ita de principali significatione nominis.

Neque ideo præcipit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consuluit optima, &c. *Dub.* IIII.

Videtur falsum dicere, quia præceptum Dei est signũ voluntatis Dei, sicut præceptum nostrum est signum voluntatis nostræ: sed rectus homo nunquam præcipit aliquid alicui, nisi quod vult fieri: ergo multo fortius nec ipse Deus.

Resp. Dicendum quod August. & Magister sequẽs Aug. quando de voluntate beneplaciti loquuntur, semper accipiunt pro voluntate, qua Deus absolute vult aliquid euenire: & de hoc non est dubium illud quod dicit: sed vlterius Ioannes Damasc. distinguit voluntatem etiam in antecedentem, siue quantum in se est, & huius signum est præceptum, & de hac non loquitur August. nec Magister. *2. lib. c. 29.*

Præcipit & in veteri, & in noua lege, quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit. *Dub.* V.

Videtur male dicere, quia præceptum est signum diuinæ voluntatis: ergo si præcipiebat quod nolebat, videtur quod illos decipiebat, quibus præcipiebat.

Item: Videtur falsum dicere, quod noluit immolationem Isaac, quia Abraam volebat: ergo voluntatem suam diuinæ non conformabat: ergo non merebatur, vt videtur. Item: Quare Abraam parauit se ad obediẽdum, non autem curatus in Euangelio?

Respond. Dicendum quod quædam præcepit Deus ad faciendum, vt præcepta moralia, quædam ad probandum, id est, probatum ostendendum, quædam ad erudiendum: & horum duorum exempla tanguntur in littera. In præcepto ergo Abrææ signatur non quod Deus velit immolationem: sed quod vult Abraam velle, & ideo cum voluit, se illi conformauit. In præcepto autem quod fecit curato, signauit se velle contemptum laudis, & ideo Abraam laudandus est in voluntate obedientiæ, & curatus in hoc quod non tacuit.

ARTICVLVS I.

Ad intelligentiam eorum quæ dicuntur in hac parte, quatuor quæruntur. Primo, quæritur, vtrum voluntas beneplaciti possit impediri. Secũdo, quæritur, vtrum aliquis possit facere contra volũtatem signi. Tertio, vtrum Deus debeat mala permittere. Quarto & vltimo, vtrum Deus possit mala præcipere.

QVÆSTIO I.

An voluntas beneplaciti Dei possit impediri.

Alex. Alens. 1. p. q. 40. Memb. 4.
S. Thom. 1. p. q. 19. ar. 6.
Et 1. Sent. dist. 47. q. 1. ar. 1. & 2.
Et de verit. q. 23. ar. 2. & quol. 11. ar. 3.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 47. q. 1.
Richardus 1. Sent. dist. 47. q. 1.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 47. q. 1.
Petrus de Tarant. 1. Sent. dist. 47. q. 1.
Gabr. Biel. 1. Sent. d. 46. q. 1.

Qvod Voluntas beneplaciti non possit impediri, ostenditur primo auctoritate Genesis: Num Dei possumus resistere voluntati? Quasi diceret, non. *Fundamenta. Gen. vlt. t. Rom. 9. d 1. Tim. 2. a*

Item: Voluntati eius, quis resistit?

Item super illud: Qui vult omnes homines saluos fieri. Glo. rogandus est, vt velit, quod si vult, necesse est fieri.

Item super illud psalmi: Iustus Dominus in omnibus operibus suis, Glo. apud Deum, hoc est velle, quod facere: sed non potest impediri ne velit, quia libere vult: quod vult, ergo non potest impedir ne fiat.

Item: Omnis voluntas quæ potest impediri, potest superari: sed diuina voluntas superari non potest, cũ sit suprema: ergo diuina voluntas, non potest impediri.

Item: Omnis causa quæ impeditur à prosecutione sui effectus, aut deficit, aut mutatur: sed diuina voluntas, nec deficit, nec mutatur, nec potest deficere, nec mutari, ergo, &c.

Item: Nobilius agens est, & nobilior causa, quæ non potest impediri, quam quæ potest: sed diuina voluntas est summa & suprema causa omnium, vt supra monstratum est: ergo, &c.

1. Contra: Omnis causa, cuius effectus contingenter euenit, potest impediri: nam si non potest, tunc effectus euenit necessario: sed diuina volũtas est huiusmodi, quia est multorum contingentium, alioquin aut nihil esset contingens, quod est contra arbitrii libertatem, & consilium, & casum: aut Deus non esset illius causa, quorũ vtrumque absurdum est: ergo, &c. *Ad oppositum.*

2. Item omnis causa quæ per aliam agẽtem expletur, potest per illam deficientem impediri, si illa possit deficere. Hæc propositio per se nota est: sed diuina voluntas est huiusmodi, nam Deus vult multa fieri per causas creatas, quæ non facit sine ipsis, sicut generare hominem asinum, & similia. Similiter de his quæ sunt ab opere nostro, & hæc possunt deficere: ergo diuina voluntas potest impediri.

3. Item: Omnis causa cuius virtus se extendit ad cõtrarium, voluntate potest aliud velle, quam velit: sed diuina essentia est huiusmodi, aliquid enim vult Deus, vt istum damnari: cuius oppositum potest, hoc certum est, alioquin non esset omnipotens: potest ergo facere oppositum eius, quod vult. Sed omne possibile, est ponibile: ponatur ergo quod Deus faciat oppositũ eius quod voluit, si hoc, ergo voluntas Dei est frustra, & impedita: ergo, & *Aristot. 9. Metaph. contex.*

4. Item: Voluntas vult aliquid quod Deus vult ipsam velle: aut ergo potest velle contrarium, aut non potest. Si potest: ergo diuina voluntas potest impediri Si nõ potest: ergo necesse est libertatem eius artari.

Con-

CONCLVSIO.

Dei voluntas antecedens potest cassari, consequens autem atque absoluta, nequaquam.

lib. 2. de ortho. fide c. 29.

RESPOND. Ad arg. Ad intelligentiam prædictorum notandum, quod secundum Io. Damasc. Voluntas beneplaciti est duplex, scilicet antecedens siue conditionalis, qua vult, quantum in se est, omnium salutem: & absoluta siue consequens qua determinate, vult aliquid, quod nouit certitudinaliter euenire. Intelligendum est ergo quod nullam Dei voluntatem possibile est superari, nullam possibile est cassari: aliquam tamen vt antecedentem, possibile est nō impleri: aliquam, vt consequētem, necesse est impleri, & impossibile est impediri. Nulla (inquam) est possibile superari: Nam si homo non faciat, quod Deus vult quantum in se est voluntate antecedente, Deus facit de ipso quod vult voluntate consequente, & ita semper impletur, vel de homine, vel ab homine, & sic nunquam vincitur, vel superatur. Non etiam possibile est voluntatem Dei cassari: Nam cassum dicitur aliquid dum priuatur effectu proprio ad quem est: voluntas autem nullo priuatur effectu ad quem est proprie. Nam quod dicitur, quod Deus vult omnes homines saluos fieri quantum in se est, hæc voluntas non connotat salutem, nec proprie est ad effectum salutis: sed connotat ordinationem naturæ, siue naturam ordinabilem ad salutem. Vnde nihil plus est dicere; Deus vult istum saluum fieri, quantum in se est, quam Deo placuit dare isti naturam, per quam posset peruenire ad salutem, & quod Deus paratus esset iuuare, ita quod salus non deficit propter defectum à parte Dei. Vnde non cassatur, quia habet proprium effectum. De voluntate autem absoluta planum est, quod non possit cassari, quia omnem effectum suum ponit, nec vnquam remanet inexpleta. Cum itaque verum sit voluntatem Dei nullo modo posse superari, nec cassari, tamen voluntatem absolutam necesse est impleri, conditionalem vero minime. Sed attendendum, quod est necessitas consequentiæ, sicut supra dictum est de præscientia, ipsa non habet necessitatem consequentis, sed consequentiæ, quia necessario infert, & sequitur; Deus præscit hoc, ergo hoc erit: sed tantum non necessario præscit, quia in actu præsciendi frequenter notatur effectus contingens. Sic in voluntate intelligendum est, quod voluntas Dei absoluta connotat euentum rei, & ideo est ibi necessitas consequentiæ, sed non consequentis, quia non mutat euentum rei, immo vult Deus, quod eueniat consequens contingens. Vnde sicut præscientia, quia necessario infert effectum, non potest falli, sic voluntas absoluta, quia necessario infert, non potest impediri, immo eam necessarium est impleri: voluntatem autem antecedentem, vel conditionatam non est necesse impleri, nec necessitate consequentis, nec necessitate consequentiæ, quia non connotat effectum rei: sed cōnotat illud quod est ordinabile ad euentum, vt prædictum est. Vnde bene sequitur, vult istum saluari voluntate absoluta, ergo iste saluabitur: nunquam enim vellet, nisi pariter præsciret eum esse saluandum. De voluntate vero conditionata, vt visum est, non sequitur. Si ergo obiicitur quod voluntas Dei est necessaria, & necessario infert effectum: ergo omnimodam ponit circa ipsum necessitatem, dicendum, quod quamuis necesse sit Deum velle, & voluntatem eius esse in actu, tamen comparatio eius ad futurū est contingens, & ideo effectus euenit cōtingenter.

Aug. in Enchi. c. 107. in fine to. 3. — *Aug. To. 3. de spiritu & litera c. 33.* — *S. Tho. 1. p. q. 19. ar. 8.*

1. AD illud quod obiicitur quod potest impediri, cū sit causa contingens, dicendum quod, sicut tactum est, cum comparatio diuinæ voluntatis ad volitum, & euentus voliti se necessario concomitentur, sicut vnum est contingens, ita & aliud, & ideo non potest impediri: tunc enim impeditur causa, quando manente comparatione & ordinatione eius ad effectum, effectus non euenit. Quod ergo proponitur, omnis causa cuius effectus est contingens, potest impediri, falsa est propositio, & habet instantiam, si effectus necessario concomitetur & sequatur ad causam, & hæc est instantia in proposito.

2. AD illud ergo quod obiicitur quod potest impediri propter defectum causæ cooperantis, dicendum quod sicut diuina voluntas, siue diuinum velle connotat effectum, ita connotat efficientiam causæ particularis. Cū enim dicitur: Deus vult istum saluari, nō est sensus quod velit in omnem euentum, sed quod vult istum saluari, & vult istum velle. Vnde sicut diuina voluntas connotat istum effectum euenire, & ideo necessario sequitur effectus ad ipsam, ita connotat causam creatam concurrere: & ideo necessario sequitur, si Deus vult istum saluari, quod iste etiam velit: & ita nunquam deficit sicut nec effectus, & ita nunquam impeditur.

3. AD illud quod obiicitur quod Deus potest oppositum eius quod vult, dicendum quod diuina voluntas non artat potentiam in possendo: vnde plura potest quā velit, tamen artat potentiam in agendo: nunquam enim potentia agit aliquid nisi quod vult, & impossibile est quod actio superexcedat voluntatem. Vnde nihil potest facere nisi quod potest velle. Quando ergo dicitur quod potest contrarium suæ voluntatis, potest intelligi dupliciter. Aut voluntate mouente ad contrarium, & sic notatur repugnantia voluntatis ad potentiam, & hoc est impossibile. Aut voluntate non mouente, & sic notatur non impedimentum nec repugnantia: sed quod voluntas libere potest, quia ita potest hoc quod eius oppositum: ita enim vult hoc quod potest velle eius oppositum absque sui mutatione, sicut supra dictum est de præscientia. Et ratio huius est, quia vno & eodem, vult quæcumque vult.

4. AD vltimum dicendum quod voluntas Dei secundum conuenientiam ad præscientiam vult illa quæ vult. Vnde sicut præscientia ambit totum velle, & posse, & agere, & non potest falli aliquid non subtrahendo contingentiæ rei euenientis, sic etiam in proposito intelligendum.

QVÆSTIO II.

An aliquis possit facere contra voluntatem signi.

Ægid. Rom. 1. Sent. d. 47. p. 2. q. 2.
Richardus 1. Sent. d. 47. q. 2.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 47. q. 2.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 47. q. 2.

Fundamenta.

VTRVM aliquis possit facere contra voluntatem signi. Et quod non, videtur, quia signum & signatum conformari debent: ergo quod fit contra vnum, fit contra reliquum: & si non potest fieri contra signatum, nec contra signum. Alioquin si non fit contra signatum, sed contra signum, tunc signum est falsum: si enim signum ducit in signatum, significat quod fit cōtra ipsum fieri contra signatum.

2. ITEM: Minimum inter omnia signa est permissio, cum sit respectu mali ad quod minime ordinatur beneplacitum Dei: ergo si minime accedit ad voluntatem beneplaciti, si non potest fieri contra permissionē, multominus contra alia: sed non potest fieri contra permissionem, sicut dicit Magister in littera, & Augustinus de Ciui. cap. 20. sicut nullus hominum agit recte, nisi adiutus diuino auxilio, sic nullus hominum atque dæmonū agit inique nisi eodem diuino atque iustissimo permittatur iudicio.

Aug. 20. de Ci. Dei cap. 1. to. 5.

3. ITEM: Potentior est voluntas cui non potest resisti nec in se, nec in signo, quam cui potest in signo saltem, & si non in re: sed Deus est potētissimus: ergo videtur quod nec voluntati eius nec signo voluntatis possit resisti, & sic, &c.

Ad oppositum.

4. Contra: Inter omnia signa voluntatis præceptio, siue imperium videtur esse potentissimum: sed fieri potest, & fit tota die contra diuinum mandatum: ergo cōtra omnia alia.

5. Item

5. ITEM videtur quod specialiter contra permissionem, quia permissio non est nisi mali culpæ: sed malum culpæ non est malum nisi voluntarie fiat: etsi voluntarie fit, potest non fieri: ergo permittente Deo aliquem malefacere, potest non facere: ergo potest facere contra permissionem.

Psal. 104. 6. ITEM super illud psalmi: Eduxit eos cum argento, & auro. Glossa dicit quod idem fuit præceptum, & permissum, scilicet asportatio vasorum: ergo cum possit fieri contra præceptum, pari ratione & contra permissionem, & contra alia: per consequens ergo contra omnem voluntatem signi.

CONCLVSIO.

Potest fieri contra signa diuinæ voluntatis, quæ respiciunt futurum, sed non contra ea quæ possunt, cum hæc signet voluntatem absolutam, illa vero conditionatam.

RESP. Ad arg. Dicendum quod contra aliquod signum diuinæ voluntatis potest fieri, contra aliquod nõ. Et ratio huius duplex est, ex duplici modo distinguendi signa. Quædam enim sunt signa respectu præsentis, vt impletio & permissio. Quædam respectu futuri, vt præceptio, & consilium, & prohibitio. Et quoniam de præsenti quod fit, impossibile est in præsenti non fieri, quoniam omne quod est, quando est, necesse est esse: ideo respectu signorum de præsenti non potest esse resistentia, quia si sit resistentia, iam non sunt præsentia. Quia vero futura vel facienda possunt non fieri: ideo quantũ ad signa tria sequentia, resistentia potest esse. Alia ratio sumitur secundum alium modum distinguendi. Quia quædam sunt signa diuinæ voluntatis absolutæ, quædam conditionatæ: Dico ergo quod quia contra voluntatem absolutam non potest fieri, non potest etiam fieri contra signa voluntatis absolutæ, vtpote sunt impletio, & permissio. Quia vero contra voluntatem antecedentem, siue conditionatam potest fieri, quia potest homo diuertere ab ordine ad quem ex sui constitutione conditus est, hinc est quod potest fieri contra voluntatem signi, quæ illam signat scilicet contra prohibitionem, & præceptionem, & consilium. (Arist. 1. Periher. cap.)

1. AD illud quod obiicitur quod contra nullum potest fieri, patet solutio quod est falsum.

2. AD illud quod obiicitur quod minimum est permissio, dicendum quod maior significatio, vel minor nihil facit ad hoc: sed præsentialitas effectus: vel etiam, quia signat voluntatem absolutam, qua aliquid connotat absolute.

3. AD illud quod obiicitur quod potentius est illud contra cuius signum non potest fieri, dicendum quod verum est quando volũtas vult omnino quod nihil fiat, nisi quod ostendit se velle: sed diuina voluntas non est talis, immo vult quod vnusquisque habeat propriam libertatẽ, & faciat quod vult. Vnde potentia faciendi contra diuinam voluntatem est à diuina voluntate: & ideo non esset potentior propter hoc. Vnde distinguendum quod posse facere contra signum voluntatis alicuius aut est contra voluntatem, & sic attestatur impotentiæ: aut illud posse est à voluntate, cuius est signum: & sic non attestatur impotentiæ, sed magis potentiæ.

4. AD illud quod obiicitur quod contra omnia, quia fit contra præceptionem quæ est maximum signum. Soluendum est per interemptionem quod non est maximum signum, quia impletio maius est. Præterea hoc nihil facit ad propositum, sed præsentialitas in effectu, & absolutio in significato.

5. AD illud quod obiicitur quod fit contra permissionem, quia peccator potest non peccare, dicendum quod Deus non dicitur permittere peccare nisi eũ qui actualiter peccat, dũ peccat, & tunc impossibile est eum nõ peccare.

6. AD illud quod vltimo obiicitur quod idem fuit ibi præceptum, & permissum, dicendũ quod permissio multis modis accipitur in scriptura. Primo modo dicitur permissio non cohibere: sicut Dominus permittit mala, quia nõ cohibet: & hoc modo est signũ voluntatis diuinæ distinctũ contra præceptũ. Alio modo non punire temporaliter: & sic dicitur libellus repudij permitti in Matthęo: Moyses ad duritiã vestram permisit. Tertio modo non prohibere vt in psalmo: Irascimini & nolite peccare. Glossa permittit quod necessitatis est, id est, non prohibet. Quarto modo permittere est minus bonũ indulgere, super illud: Hoc autem dico secundum indulgentiam, &c. Glossa, permittit. (Matt. 19. a; Psal. 4. a; 1. Cor. 7. b.)

QVÆSTIO I.

An Deus debeat mala permittere.

Scot. 1. Sent. d. 47. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 46. p. 2. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 47. q. 3.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 47. q. 3.
Petrus de Tarant. 1. Sent. d. 47. q. 3.

VTRVM debeat Deus mala permittere: & quod sic videtur: Abundant tabernacula prædonum, &c. Gregorius: Omnipotens Deus quod fieri non prohibet, iustum est vt fieri sinat. (Fundamenta. Iob 12. a)

ITEM: Deus debet conseruare ordinem quẽ instituit: sed cũ Deus creauit hominem, dedit ei liberã voluntatẽ: sed libera voluntas dicitur eo quod libere potest quidquid vult: ergo si vult malũ, potest in malũ, ergo cum non debeat auferre homini potentiã quã dedit, debet ipsum permittere peccare.

ITEM: Malũ frequenter est occasio maioris boni: sed nõ fieret nisi malũ pręcessisset, vt patet in passione Christi: sed decet eum facere, & permittere id quod est via ad melius: ergo cũ non possit malũ facere, solũ debet permittere.

ITEM: Deus omnia facit propter laudẽ suam: sed in malis manifestatur laus diuinæ iustitiæ, & misericordiæ: ergo si non debet facere contra amplificationẽ suæ laudis, non debet impedire ne mala fiant: ergo, &c.

1. Contra: Non solum qui talia agunt digni sunt morte, sed qui consentiunt. Glossa: Cõsentire est facere, cũ possis arguere: ergo cum Deus possit corrigere, & impedire malum: si permittit & tacet, consentit: sed qui consentiunt, digni sunt morte: ergo &c. (Ad oppositum. Rom. 1. d)

2. ITEM Augustinus de Ciui. Dei: Ad innocentis officium non solum pertinet nemini malũ inferre: sed etiã à peccato cohibere: ergo si Deus non cohibet, cum possit, Deus non est innocens. (Aug. de Ci. Dei lib. 10. c. 16. to. 5.)

3. ITEM ratione videtur: Quia omnes virtutes nostrę debẽt habere exẽplar in Deo: sed in nobis est virtus zeli, ergo & in Deo: sed zelus quantũ potest obuiare peccato: ergo si Deus habet zelũ, quantũ potest obuiat: ergo, &c.

4. ITEM: Vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas: si ergo permittit iustum peccare, aut est misericordiæ, aut iustitiæ. Non misericordiæ, constat. Nec iustitię: quia iustus non meruit cadere: ergo, &c. (Psal. 24. b)

CONCLVSIO.

Deus, tum propter ordinem vniuersi, tum propter ordinem finis, tam in gloriam electorum quam in laudem suam, potest mala permittere.

RESPON. Ad arg. Dicendum quod Deus permittit mala fieri, & hoc ordinatissime. Duplex est enim ordo rerum. Vnus in vniuerso alter in finem, & vterque exigit quod Deus permittat mala fieri. Ordo quippe in vniuerso exigit, quia ad perfectionem vniuersitatis necesse fuit fieri creaturam arbitrio liberam, & peccare potentem: sed administratio vniuersitatis est, vt Deus sic res conditas administret, vt eas agere proprios motus sinat, sicut dicit Augustinus de Ciui. Dei. Ideo cum debuerit dare potentiam peccandi, & debuerit regere saluo ordine suæ conditionis, si voluit peccare, debuit permittere: & si non voluit peccare, debuit cõseruare: & ita debet permittere mala. Ordo ad finem hoc exigit: quia duplicem finem contingit reperiri in vniuerso: vnus est salus electorum, alius diuina laus. Quoniam ergo permissio malorum reddit electos gloriosiores per occasionem, & Deus non curat vtrum per causam, vel per occasionem (Lib. 7. c. 30. to. 5.)

A sionem electorum gloria augeatur, ideo Deus permittit recte. Vnde Augustinus de Ciui. Dei dicit, quod nullum faceret quem malum præsciret, nisi pariter nosset quibus bonorum vsibus accommodaret. Prosunt autem eis exercitando. Et ideo dicit de lapsu mundi quod permisit plures esse malos: quia si pauci essent, non auderent exercere bonos. Diuina etiam laus hoc exigit: quia occasione mali summe manifestatur diuina misericordia in electis: in filij vnigeniti donatione, pro inimicis secundum tempus. Summe etiam manifestatur Dei iustitia in æterna punitione reproborum. Vnde Augustinus de Ciui. Dei: Si omnes remanerent in pœna, in nullo appareret misericordis gratia redimentis. Rursus: Si omnes trasferentur ad lucem, in nullo appareret seueritas vltionis.

Lib. 11. ca. 17. & 18. to. 5.

Lib. 21. de Ci. Dei. ca. 12. to. 5. & in Ench. ca. 99. in fine to. 3.

1. Ad illud ergo quod obiicitur quod permittere est consentire, dicendum quod permittere malum est dupliciter. B Aut non cohibendo manum, vel animum nec in facto, nec in retributione, & sic consentire est. Vel nō cohibendo manum, sed tamen puniendo transgressorem, & arguendo continue, & sic non consentit: & hoc modo Deus permittit, & non consentit.

2. Ad illud quod obiicitur quod ad innocentē pertinet cohibere, dicendum quod illud intelligitur de cohibitione quantum ad arguitionem, & punitionem, nō quantum ad voluntatis coactionem.

3. Ad illud quod obiicitur quod zelus obuiat peccato, dicendum quod verum est, saluo iure iustitiæ, & iustitia prout est ordo vniuersi hoc exigit, vt Deus permittat hominem secundum imperium suæ voluntatis.

4. Ad illud quod vltimo obiicitur, patet responsio: quia permittere aliquem peccare, est opus iustitiæ: non, C inquam, iustitiæ quæ sit exigentia meritorum, sed condecentia diuinæ sapientiæ, & bonitatis.

QVÆSTIO IIII.

An Deus possit mala præcipere.

Ægid. Rom. 1. Sent. d. 47. p. 2. q. 3.
Richar. 1. Sent. d. 47. q. 4.
Tho. Arg. 1. Sent. d. 47. q. 1. ar. 2.
Marsilius Inguen. 1. Sent. q. 46. art. 2.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 47. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 47. q. 6.
Gab. Biel. 1. Sent. d. 47. q. vnica.

Ad oppositum. *Osea. 1. a*

VTRVM Deus possit mala præcipere. Et quod sic videtur: quia præcipit Oseæ vt duceret vxorem fornicariam: D Et Bernardus exponit ad litteram quod si dicas ad litteram non esse intelligendum, obiicitur tunc: quia præcepit non tantum ducere vxorem, sed etiam facere filios fornicarios: quod si esset vxor legitima, non essent filii fornicationis.

Exo. 12. c

2. Item in Exodo præcepit facere furtū filiis Israel: sed furtum est malum, & contra legem naturæ: ergo, &c. Si tu dicas quod nō est malum secundum se, & ideo potest bene fieri.

Gen. 22. a

3. Contra obiicitur: quia præcepit Abrahæ occidere filium innocentem, & quem sciebat innocentem: & hoc est malum secundum se: ergo videtur quod Deus possit præcipere malum.

4. Item ratione videtur: quia Deus est super omnem legem, ergo in omni mandato potest dispensare: E ergo potest omnium præceptorum, & prohibitionum contraria præcipere.

5. Item: Plus distat non ens ab ente, quam malū à bono: sed Deus solo imperio volūtatis ex non ente facit ens: non: ergo solo imperio voluntatis ex malo facit bonum: ergo potest præcipere mala, vt videtur.

Fundamenta.

Contra: Præceptum est signum diuinæ voluntatis: ergo aut est falsum signum, cū significet Deum velle quod præcipit, aut Deus vult illud. Sed si Deus vult malum, est malus. Si non vult, & præcepit, est falsus, & vtrumque est impossibile apud Deum: ergo, &c.

Item: Nullus obediens diuino præcepto debet puniri: ergo si Deus potest malum præcipere, potest malum A impune fieri. Sed malum remanere impunitum est contra diuinam iustitiam: ergo Deus potest facere contra se: ergo sibi aduersari: sed hoc est impossibile: ergo, &c.

Item: Deus præcepit mala non fieri: si ergo præcepit fieri, præcepit duo opposita: sed duo opposita fieri, est impossibile: ergo Deus præcepit impossibile: sed ad nullum tale præceptum obligamur: ergo Deo possumus nō obedire: quod absurdum est. Et iterum: Omnis præcipiens impossibile, est stultus, vel impius: ergo Deus esset stultus, vel impius, quorum vtrumque est impossibile. Et ideo dicit Hieronymus: Qui dicit Deum præcepisse impossibile, anathema sit.

CONCLVSIO.

B *Mala secundum se cum intrinsece mala sint, Deus præcipere non potest: mala vero in se quæ mala non remanent, potest Deus præcipere.*

RESPON. Ad arg. Dicendum quod cum quæritur vtrum Deus possit præcipere malum, hoc potest dupliciter intelligi. Aut malum manens malum, aut ita quod præcipiendo faciat bonum. Primum simpliciter est impossibile: secundum vero aliquo modo est possibile, licet non omnino. Est enim aliquid malum in se, aliquid malum secundum se. Malum in se potest fieri bene: malum secundum se nullo modo potest fieri bene, immo hoc intelligere quod fiat bene, est intelligere quod idem sit malum, & bonum. Potest ergo dici quod Deus potest præcipere malum in se, & non malum secūdum se: quia C nihil potest præcipere, quin bonum sit postquam præceptum est: & illud est malum in se, non autem secundum se, & ideo potest illud præcipere, & non aliud. Et hinc habet ortum quod dicit Bernardus in lib. de dispensatione & præcepto, quod Deus potest dispensare in præceptis secūdæ tabulæ, & non primæ. Et ratio huius est, quia in præceptis secundæ tabulæ, quantum est de ratione præcepti, tangitur, siue præcipitur ordinatio ad proximum, & prohibetur deordinatio ad eundem. Deordinatio autem respectu proximi, nisi sit deordinatio respectu Dei, malum est in se. Si autem respectu Dei, malum est secundum se, sicut cognoscere non suam, malum est in se: sed cognoscere alienam ex libidine, siue non suam, malum est secundum se. Sed Deus in præceptis secundæ tabulæ dispensat, & dispensare potest, & contra illa potest præ- D cipere ratione prædicta. Nec ex hoc sequitur quod præcipiat contraria, quia mandatum speciale absoluit à cōmuni, sicut priuilegium speciale. In præceptis autem primæ tabulæ non potest Deus dispensare, quia eorum opposita sunt mala secundum se: ipsa enim præcepta dicunt ordinationem ad Deum siue in finem de sua ratione, & eorum opposita deordinationem. Et ideo si contrarium præciperet, præciperet contra se: contra se autem nō potest facere: & si illa præciperet (cum illa sint mala secundum se, ita quod nullo modo possunt bene fieri) aut Deus vellet malum, quod est inconueniens, aut impune fieret malum, aut idem esset bonum, & malum, quorum vtrumque est inconueniens simpliciter. Et ideo concedendæ sunt rationes probantes, quod Deus non E potest malum præcipere, vt puta malum manens malum: & hoc est malum secundum se. Tamen vltima ratio, de hoc quod præcipit malum, non valet: & iam soluta est.

Bern. de dispensatione post initium.

1. Ad illud ergo quod obiicitur de Osea, dicendum quod illud fuit malum in se, scilicet cognoscere non suā: & diuino præcepto factum est ei bonum: sed secundum quod fornicatio dicit actum libidinosum & cognoscere aliquam ex libidine, hoc Dominus nunquam præcepit.

2. Ad illud quod obiicitur de auctoritate Exodi quod præcepit filiis Israel furtum, dicendum quod illud similiter præcepit, inquantum fuit malum in se, scilicet accipere rem alienam: sed hoc potuit facere, quia cum sit Dominus omnium, dominiū potuit transferre. Sed nunquam

quam præcepit quod ex libidine hoc facerent, illud enim est malum secundum se.

3. Ad illud quod obiicitur de eo quod præcepit Abraç de Isaac, dicendum quod illud non erat malum secundum se, quia Isaac quamuis non esset reus mortis sibi infligendæ ab homine, tamen ratione peccati originalis reus erat mortis temporalis sibi infligendæ à Deo, ad quam habebat necessitatē, & ideo Deus habebat auctoritatem, & ita de iure potuit illam Abraæ ex causa committere. Tamen aliqui volunt dicere quod non præcepit occidere: sed offerre. Sed contra hoc est Glossa, & textus, quia dicitur quod portauit ignem, & gladium.

4. Ad illud quod obiicitur quod potest super omnem legem datam, dicendum quod verum est quod potest, quia potest ponere: sed non potest destruere iam positā. Quoniam enim ordinationem ad ipsum dicunt aliqua mandata, sicut non potest contra suam iustitiam facere, sic nec contra illa præcipere.

5. Ad illud quod obiicitur quod de non ente potest facere ens, dicendum quod verum est quod potest facere: sed hoc non potest facere quod aliquid sit ens, & non ens, & quia nō ens non habet necessitatem ad hoc quod sit non ens, ideo potest fieri ens: sed aliqua sunt mala, quę si sunt, de necessitate sunt mala, sicut mentiri, & odire Deum: & ideo non est simile, quia si faceret ista esse bona, faceret quod idem simul esset bonum, & malum.

DISTINCT. XLVIII.

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA VOLVNTATE ALIVD VVLT QVAM DEVS: ET ALIQVANDO MALA, ID QVOD DEVS BONA VOLVNTATE vult: & bona voluntas Dei per malam hominis impletur.

SCIENDVM quoque est quod aliquando mala est voluntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri: & aliquando bona est voluntas hominis aliud volentis, quā Deus. Vt enim bona sit hominis voluntas, oportet attendere quid congruat ei velle & quo fine. Tantum enim interest inter voluntatem Dei, & voluntatem hominis, vt in quibusdam aliud congruat Deo velle, aliud homini. Vnde Augustinus in Ench. (Cap. 101. Tom. 3.) *Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult, bona multo amplius multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse numquam potest, tamquam si bonus filius patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala quod Deus vult bona, velut si malus filius velit mori Patrem, velit etiā hoc Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus, iste vero id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potius consonat, quamuis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas. Multum enim interest quid velle homini, quid velle Deo congruat, & ad quem finem suam quisque referat voluntatem., vt approbetur vel improbetur. Potest enim velle bonum quod nō congruat ei velle: & potest velle bonū quod congruit, sed non refert ad finem rectū: & ideo non est bona volūtas.*

Quod bona voluntas, mala hominum voluntate impletur, vt in passione Christi contigit, vbi quiddam factum est quod Deus bona, & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid quod Deus non voluit.

A *Illud quoque non est prætermittendum quod aliquando Dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur, vt in crucifixione Christi factum est, quē Deus bona voluntate mori voluit Iudæi vero impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Iudæi mala voluntate quiddam quod Deus bona voluntate volebat, scilicet vt Christus pateretur, & moreretur: sed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat, scilicet occidere Christum, quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Iudæorum non voluit Deus, passionem vero Christi voluit, sicut & in ipso psalmo. Christus ad Patrem ait: Tu cognouisti sessionem meam, idest, voluisti & approbasti passionem meā,* (Aug. to. 8. in Psal. 138.) *tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudæorum:* B *nec tamen noluit, si enim noluisset, nec fuisset.*

Oppositio.

Sed ad hoc opponitur sic: Si voluit Deus, vt Christus pateretur, voluit vtique vt pateretur à Iudæis, vel non. Si voluit vt non pateretur à Iudæis, cum passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eū pati à Iudæis: ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaq; vt Iudæi occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse quod Deus voluit Christū pati & mori, quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cum autem dicitur, volebat eum pati, vel occidi à C *Iudæis: hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic, volebat eum sustinere passionem, siue crucifixionem à Iudæis illatam, verus est sensus: Si vero intelligitur sic, volebat vt Iudæi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat Deus actionem Iudæorum, quæ mala erat: sed volebat passionem bonam, & hæc voluntas per malas Iudæorum voluntates impleta est. Vnde Augustinus in Enchiridion:* (Cap. 101. Tom. 3.) *Deus quasdam voluntates suas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut per maleuolos Iudæos bona voluntate Patris Christus pro nobis occisus est. Quod tantum bonum fuit, vt Apostolus Petrus, quando id fieri nolebat, Satanas ab ipso qui occisus est, diceretur.* (Matt. 16. d) *Ecce manifeste habes magnum bonum fuisse quod Christus occisus est, & hoc bonum, quia Petrus nolebat,* D *ideo redargutus est.*

Vtrum placuerit viris bonis quod Christus pateretur, & moreretur: placuit quidem intuitu nostrę redemptionis: sed non ipsius cruciatus.

Ex quo soluitur quæstio quæ quæri solet, vtrum viris sanctis placere debuerit quod Christus pateretur, vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostræ redemptionis: sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationē hominis, & impletionem diuinæ voluntatis: sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur, & tristabantur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant: Volebant ergo Christum mori pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de E *causis corda eorum varie mouebantur.*

Quo modo sentiendum sit de passionibus sanctorum, an velle, an nolle debeamus.

Si vero quæritur vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus, & martyriis sanctorum: Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis, & membrorum. Christi namque passio, causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidem non modo eis qui passi sunt, verumetiam aliis fidelibus ipsorum passiones: verumtamen nostra redemptio non sunt: hoc enim passio illius

A *illius sola potuit qui Deus est, & homo. Illius ergo passionem credentium piæ mentes voluerunt, & optauerunt fieri sicut futurum credebant: passiones vero sanctorum possumus velle & nolle: & vtrumque bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio, eo fine, quia præmium eius per hoc auctum, & paratũ cernebat, bonam videtur habuisse voluntatem, quæ voluntati eius congruebat, quia cupiebat dissolui, & esse cum Christo.* Phil. 1. c *Qui autem voluit, eum declinare passionem, & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Vnde Augustinus in Enchir.* Cap 101. Act. 21. b *Bona apparebant voluntates impiorum fidelium qui nolebant Apostolum Paulum Hierusalem pergere, ne ibi pateretur mala, quæ Agabus propheta prædixerat. Et tamen* B *hoc illum Deus pati volebat pro annuncianda fide Christi, exercens martyrem Christi: Neque ipse bonam voluntatẽ suam impleuit per Christianorum voluntates bonas: sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui nolebant quod volebat, quam illi per quos volẽtes factum est quod volebat: quia idipsum quidem, sed ipse per eos bona, illi autem mala voluntate fecerunt. Ita & in passione Christi factum est: Quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi, & diabolus: sed illi mala voluntate, Deus vero bona voluntate, scilicet vt Christus moreretur. Verumtamen illi actum voluerunt, quem Deus non voluit.*

DISTINCT. XLVIII.

C Qualiter voluntas nostra diuinæ conformetur.

Sciendum quoque est quod aliquando mala est voluntas hominis, &c.

Exposi tio textus.

HÆc est tertia pars, in qua agit Magister de conformatione voluntatis nostræ ad voluntatem diuinã. Diuisio. Et diuiditur hæc pars in quattuor partes. In prima Magister ostendit quod ad conformitatem voluntatis nostræ, & diuinæ, non sufficit conformitas in volito. In secunda ostendit quod non sufficit conformitas in operatione, siue in opere operato, ibi: *Illud quoque non est prætermittendũ.* D In tertia Magister soluit ex hoc quamdam quæstionem à latere: Vtrum scilicet sancti debeant passionem Christi velle, ibi: *Ex quo soluitur quæstio quæ quæri solet.* In quarta vero, & vltima Magister mouet quæstionem iuxta hanc, & determinat ibi: *Si vero quæritur vtrum eodem modo sentiendum est.* Vbi ostenditur quod dissimiliter iudicãdum est de passionibus sanctorum, & ipsius CHRISTI.

Multum enim interest, quid velle homini, quid Deo congruat. Dub. I.

CONTRA: Ex hoc videtur quod aliquid licite, possit homo velle sciendo, cuius Deus velit contrarium. Ponatur ergo per impossibile ꝙ alicui reueletur sua damnatio: E constans est quod Deus vult istum damnari voluntate absoluta. Aut ergo iste tenetur velle, aut non: vel (quidquid sit de tentione) quid est perfectius velle, vtrum velle damnari, vel non. Si vult damnari: ergo vult à Deo separari: hoc voluntas recta numquam potest appetere. Si non vult damnari: ergo perfecte se non conformat: ergo perfectior est voluntas opposita.

RESP. Dicendum quod illud est impossibile quod alicui reueletur sua damnatio: & impossibili posito, nõ est mirum si sequatur impossibile. Tamen si tu quæras quid est perfectius, respondeo dicendum, quod in ęterna damnatione sunt duo, scilicet pœnæ inflictio, & æterna à Deo separatio. Separationem æternam à Deo nullo modo credo quod aliqua anima recte debeat velle, immo semper velle contrarium: sed pœnam velle, si reuelatum est sibi, debet, & hoc patet, quia quilibet iustus de se, & de alio debet velle quod omnis peccans finaliter, æternaliter puniatur: ergo si ponitur præexistens cognitio certitudinaliter iuxta se, credo quod quamdiu durat ei bona voluntas, quod hoc volet. Si autem quæras de eo qui peccat, vtrum velle debeat gratiam sibi subtrahi: & videtur quod sic, cum Deus velit, & ipse sciat hoc esse iustum.

RESP. Dicendum quod gratiam subtrahi alicui sub triplici conditione potest respici, aut simpliciter, aut ad tempus. Et ad tempus adhuc dupliciter, vel in se, vel prout habet rationem pœnæ. Hoc modo vult Deus subtrahere, & hoc modo debet peccans velle, vt eum Deus puniat. Vnde regula generalis quod in omnibus quæ scimus Deum velle absolute, tenemur voluntate absoluta velle: tamen licet nobis velle contrarium voluntate conditionata, siue quantum in nobis est, quia hoc decet nos, & propter hoc dicit Augustinus: Multum interest, *&c.* In Ench. c. 101. tom. 3.

Deus voluit Christum pati, & mori, &c. Dub. II.

CONTRA: Videtur enim male dicere, quia occidere Christum erat malum facere: ergo Christum occidi, fuit malum fieri: si ergo Deus voluit Christum pati, Deus voluit malum fieri: quod supra negatum est.

RESP. Dicendum quod occidere Christum, fuit malum per comparationem ad subiectum: quando ergo accipitur passio, aut simpliciter accipitur, aut in comparatione ad patientem, siue ad sustinentem pœnam, & sic simpliciter est bonum: aut in comparatione ad inferentem, & sic ex illo respectu iudicatur malum: quia malitia moris potius intentionem respicit, quam actum. Et primo modo est sensus: Christum pati à Iudæis est bonum, id est Christum sustinere pœnam, quam Iudæi intulerũt, est bonum. Secũdo modo est sensus: Christum pati à Iudæis est bonum, id est passionem inferri Christo à Iudæis est bonum, & sic falsum: quia illatio passionis non fuit nisi mala: sed sufferentia non fuit nisi bona, & sic distinguit Magister.

Non enim volebat, &c. Dub. III.

Innuit quod actio Iudæorum fuit mala. CONTRA: Videtur falsum dicere, quia actio Iudęorum fuit causa passionis: sed si causa immediata mala, & effectus: ergo si actio fuit mala, & passio.

RESP. Dicendum quod istud est verum de actione & passione in eodem genere bonitatis, secundum quod vnum est causa alterius, dicendum ergo quod actio Iudæorum fuit causa passionis in genere naturæ, & in illo genere sicut actio fuit mala, ita & passio, sed non fuit causa in eodem genere moris: immo Christi bona intentio passionem voluntariam dirigebat in bonum finem: ecõtra, in actione Iudæorum non habente rectum finem: & ideo in genere moris actio fuit mala, & Deo displicens, & passio bona, & Deo placens: & sic patet totum.

Quod tantum bonum fuit, vt Apostolus Petrus qui id fieri nolebat, ab ipso qui occisus est Sathan diceretur. Dub. IIII.

CONTRA: Secundum hoc videtur quod quicumque dolet, & tristatur circa passionem Christi, esset redarguẽdus: ergo peccauit beatissima mater dum doluit, sicut dicitur in Luca: Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Luc. 2. c Peccauerunt similiter Apostoli. Falsum etiam dicit Apostolus: Si sustinebimus, & conregnabimus. 1. Tim. 2. c

RESP. Dicendum quod dolere de aliquo est dupliciter. Aut ita quod dolens voluntate rationis absoluta velit contrarium eius de quo dolet: & sic nulli licuit dolere de passione Christi. Et Petrus, quia voluntate rationis contrarium volebat, est redargutus. Alio modo dolere de aliquo est ferri ad contrarium voluntate pietatis: tamẽ nihilominus hoc velle voluntate absoluta, sic bonum est

condo-

condolere Christo, & pie affici circa eum: & sic afficiuntur viri sancti qui magnas gratias agunt Deo de passione Christi: sed tamen mouentur in consideratione doloru, sicut & benignissima Virgo Maria in Filij sui mota est passione.

ARTICVLVS I.

AD intelligentiam præsentis distinctionis quæritur de conformitate voluntatis nostræ ad voluntatem Dei. Et circa hoc duo principaliter quæruntur. Primo quæritur de ipsa conformitate quantum ad quidditatē, Secundo quæritur de ipsa quantum ad tentionem. Circa primum articulum duo quæruntur. Primo vtrum possibile sit voluntatem nostram conformari voluntati diuinæ Secundo vtrum conformitas voluntatis nostrę ad diuinam, faciat voluntatem nostram iustam.

QVÆSTIO I.

An possibile sit voluntatem nostram diuinæ voluntati conformari.

Alex. Alens. 1. p. q. 41. Memb. 1.
S. Thom. 1. Sent. d. 48. q. 1. art. 1.
Ægid. Rom 1. Sent. dist. 48. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 48. q. 1.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 45. q. 1.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 48. q. 1.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 47. ar. 1.

Ad oppositum. *Isa. 55. c* QVod non sit possibile nostram voluntatem conformari diuinæ, ostenditur sic Sicut exaltantur cæli à terra, ita exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Sed sicut est in viis, & cogitationibus, sic & in voluntatibus ergo si cœlum & terra non habent conformitatem, immo deformitatem, videtur similiter quod neq; voluntas nostra & voluntas diuina. Si dicas quod auctoritas intelligitur, & loquitur de malis. CONTRA: Super illud *Psal. 32. a* Psalmi: Exultate iusti. Glossa: Quantum distat Deus ab homine, tantum distat voluntas Dei à voluntate hominis: ergo, *&c.*

2. ITEM infinite distantium nulla est conformitas: sed Deus & homo distant in infinitum, cum vnum sit finitum, & aliud sit infinitum: ergo nulla est conformitas voluntatum.

3. ITEM: Si voluntas nostra conformatur diuinæ, aut ergo in seipsa, vel in tertio. Si in tertio: ergo diuina volūtas & humana conueniūt in aliquo communi: & si hoc, ergo habent aliquid simplicius se, quod est inconueniēs maxime in diuina voluntate. Restat ergo quod si est cōformis quod seipsa conformetur, ergo voluntas est ipsa conformitas: sed conformitas non potest esse difformitas: ergo voluntas nostra non potest discordare à diuina: quod est manifeste falsum.

4. ITEM: Si voluntas nostra est conformis diuinæ, aut conuenit essentialiter, aut per participationem: si essentialiter, redit idem quod prius. Si per participationem quæro de illo per cuius participationem voluntas est cōformis, vtrum sit conforme, vel non. Si non: non potest conformare. Si sic: tunc aut essentialiter, aut participatiue: ergo vel erit abire in infinitum, vel stare in aliquo creato quod sit conforme Deo per essentiam, vel voluntas conformatur Deo per increatum: sed non est abire in infinitū, nec est ponere quod Deus sit conformitas voluntatis humanæ ad Deum: ergo aliquod creatum essentialiter est conforme: sed quod essentialiter est conforme alicui, essentialiter conuenit cum illo. Et quod essentialiter conuenit cum illo, est eiusdem essentiæ, ergo, *&c.*

Fundamenta. *2. Cor. 6. d* CONTRA: Qui adhæret Deo vnus spiritus est: sed non est vnus spiritus per vnitatem naturæ: ergo est vnus per conformitatem voluntatis.

Matt. 12. d ITEM: Omnis qui facit voluntatem Patris mei, qui est in cœlis, ille meus frater, & soror, *&c.* Sed non est verum quod sit frater per propinquitatem sanguinis: ergo est frater per conformitatem voluntatis, & dilectionis.

ITEM: Quascumque voluntates contingit velle idem, & velle opposita: contingit conformari, & difformari, siue contrariari: sed voluntas diuina, & humana sunt huiusmodi: hoc patet, ergo, *&c.*

ITEM: Quascumque voluntates contingit adinuicē ordinari per perfectam præsidentiam, & obedientiam, contingit adinuicem conformari: sed voluntatem humanam contingit diuinæ per omnia subiacere, & obedire: ergo, *&c.*

CONCLVSIO.

Voluntas humana potest conformari voluntati diuinæ per similem habitudinem ad actum, ad obiectum, & ad finem.

RESP. AD Arg. Dicendum quod aliquid conformari alicui contingit dupliciter. Aut quantum ad similitudinem, aut quantum ad habitudinem. Quantum ad similitudinem contingit tripliciter. Aut quando aliqua duo participant tertium in quo assimilantur: vt cygnus, & nix in albedine Aut cum aliqua duo sic se habēt quod vnum est similitudo alterius: vt species colori, siue idolū assimilatur siue conformatur Ioui. Aut quando aliquid participat similitudinem, vt speculum, vel oculus assimilatur, vel conformatur corpori obiecto. Primo modo non est possibile aliquam creaturam Deo conformari. Secundo modo aliqua creatura Deo conformatur, vt puta gratia quæ dicitur similitudo Dei, vel gloria quæ est deiformitas. Tertio modo assimilatur, & conformatur anima quæ habet gratiam, & gloriam: de hac conformitate nihil ad præsens. Alio modo contingit conformari aliquid alicui secundum similem habitudinem, siue cōparationem, quæ potest dici proportio, cum est rerum eiusdem generis: & proportionabilitas, cum est rerum diuersorum generum, siue non communicantium, vt fiat vis in verbo. Large tamen loquendo vtraque potest dici proportio: & hæc nihil ponit commune, quia est per cōparationem duorum ad duo, & potest esse inter summe distantia. Et secundum hanc potest voluntas nostra conformari diuinæ: videlicet per similem habitudinem ad actum, vt sicut Deus quod vult, vult liberaliter, & charitatiue, ita & homo: & per similem comparationem ad obiectum, vt quod vult Deus, velit homo: & eodē fine quo vult Deus, velit homo, hoc totum possibile est esse, & totum possibile est non esse: & ideo possibile est voluntatē nostram diuinæ conformari, & difformari. Et concedendæ sunt rationes ad hoc.

1. 2. AD illud ergo quod obiicitur, quod distat Deus ab homine, & humana voluntas à diuina in infinitum, iam patet responsio, quia hoc non impedit conformitatem comparationis: licet impediat conformitatem æqualitatis, & vniuocationis.

3. AD illud quod obiicitur, vtrum in seipsa, vel in tertio conformetur, dicendum quod non in seipsa, nisi loquamur de conformitate longinqua, quæ attenditur in imagine. Si autem loquamur de conformitate propinqua, quæ consistit in similitudine, sic non se ipsa conformatur: sed mediante gratia quæ non est tamquam tertiū ab vtroque participatum: sed est sicut similitudo vnius, & proprietas alterius. Vnde gratia est similitudo essentialiter, non tamen oportet quod essentialiter conueniat in tertio, quia similitudo seipsa conuenit cum eo, cuius est similitudo: & sic patent obiecta ambo. Similiter si loquamur de conformitate quantum ad habitudinem, dicemus quod voluntas non seipsa conformatur, sed per comparationem ad alterum: quod tamen neque est de essentia diuinæ voluntatis, nec humanæ, nec tanquam tertium participatum ab vtroque, & sic patet illud.

4. AD illud quod vltimo quæritur, vtrum conformetur per essentiam, aut per participationem, dicendum quod nec sic, nec sic: sed conformatur per proportionem, siue per consimilem habitudinem, & sic patet illud.

QVÆSTIO II.

An conformitas voluntatis nostræ ad diuinam faciat eam iustam.

Ægid. Rom. 1. Sent. d. 48. q. 2.
Richardus 1. Sent. dist. 48. art. 2. q. 2.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 48. q. 2.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 48. q. 2.

Fundamenta. *Psal. 32. a* VTRVM conformitas voluntatis nostræ ad diuinam faciat eam iustam. Et quod sic, videtur, quia super illud Psalmi: Rectos decet collaudatio. Glossa: Recti sunt qui dirigunt cor suum secundum voluntatem Dei, quæ recta est.

2. Cor. 6. ITEM: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quasi dicat, nulla. Si ergo diuina voluntas, iustitia est, & lux, & humana voluntas sit iniqua, non potest esse conformis: ergo si est conformis, necesse est esse iustam.

ITEM: Conformari regulæ iustitiæ, nihil aliud est quã iustificari: sed voluntas diuina est regula iustitiæ, quia nõ potest obliquari ad aliquod iniquum: ergo conformari voluntati diuinæ, est iustificari.

ITEM: Intellectus noster non potest conformari diuino, quin efficiatur verus: ergo nec affectus noster põt conformari diuino, quin efficiatur iustus: sicut enim veritas est rectitudo intellectus, sic iustitia est rectitudo affectus.

Ad oppositum. 1. CONTRA: Magister dicit, & est verbum Augustini quod voluntas Dei bona, per hominum malas voluntates impletur: sed vnus effectus non procedit ab vna causa per aliam, nisi illæ causæ ad inuicem conformentur: ergo contingit malam voluntatem diuinæ conformari.

Cicero de amicitia. Enchir. ca. 101. tom. 3. 2. ITEM: Conformitas voluntatum consistit in volendo, & nolẽdo idem: sed impius potest velle & nolle quod Deus vult, & non vult, vt ponit exemplum Augustinus de prauo filio qui patrem vult mori: quod & Deus vult: ergo conformitas non facit voluntatem iustam.

3. ITEM: Quamuis voluntas Dei sit beata, tamen voluntas illi conformis non propter hoc est beata: ergo pari ratione quamuis sit iusta, non propter hoc, voluntas conformis est iusta.

4. ITEM: Si conformitas facit voluntatem iustam, cum velit hominem qui patitur iniuriam vindicare: si ille qui patitur iniuriam vult se vindicare, iuste vult: ergo iustum est exigere vindictam. Si tu dicas quod Deus vult hominem vindicare: sed non vult quod homo vindicet, se, hoc non soluit: quia saltem tunc liceret homini appetere quod Deus ipsum vindicaret.

CONCLVSIO.

Conformitas voluntatis nostræ ad diuinam, secundum actum, & volitum facit eam iustam.

RESP. AD Arg. Dicendum quod conformitas voluntatis nostræ ad diuinam attenditur secundum proportionem, sicut dictum est. Duplex est autem proportio volũtatis, scilicet ad actum, & ad volitum. Similis proportio ad actum consistit in hoc, quod sicut Deus quod vult, vult ex charitate, & liberaliter siue iusto & recto fine, sic etiam homo velit. Similis proportio ad volitum est, vt quod vult Deus, etiam homo velit. Potest ergo conformitas attendi secundum hanc duplicem similitudinem, & comparationem, & sic est sufficiens, & facit voluntatẽ iustam. Potest iterum attendi solum secundum alteram, vt puta secundum volitum, & sic est deficiens cum careat simili habitudine, & hoc non sufficit ad iustitiam.

1. 2. De prima conformitate procedunt primæ rationes, de secunda secundæ.

A 3. AD illud quod tertio obiicitur, quod conformitas non facit beatam animam, ergo nec iustam. Dicendum quod beatitudo dicit iustitiam consummatam. Vnde plus requiritur ad hoc, vt voluntas fiat beata, quam vt fiat iusta: & ideo non sequitur, quod si nõ facit beatam, quod non faciat iustam. Tamen sicut conformitas sufficiens, quæ est in volito & ratione volendi, facit voluntatem iustam, sic conformitas superexcellens, facit eam beatam: illa autem est superexcellens, quando in omnibus diuinæ conformatur: & ex nulla parte est difformis, nec in aliquo saltem in modico.

4. AD illud quod obiicitur vltimo, iam patet responsio, quia appetens vindictam non conformat se Deo in modo, siue in ratione volendi. Deus enim tanquam iustus iudex vult hoc zelo iustitiæ: qui autem appetit vltionem sui, siue suæ iniuriæ, vt plurimum vult libidine vindictæ. B Si autem aliquis appetat solum zelo iustitiæ sicut Deus, & ex charitate, tunc dicerem eum habere voluntatem iustam.

ARTICVLVS II.

CONsequenter quantum ad secundum articulum, quæritur de tentione ad conformitatem voluntatis diuinæ. Et circa hoc duo quæruntur. Primo quæritur, vtrum teneamur conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ in ratione volendi, vt velimus ex charitate quod volumus. Secundo, vtrum teneamur conformare in volito.

C

QVÆSTIO I.

An teneamur voluntatem nostram voluntati diuinæ conformare in ratione volendi.

Alex. Alens. 1. p. q. 41. Mem. 2.
S. Thom. 1. Sent. d. 48. q. 1. art. 2.
Scotus 1. Sent. dist. 48. q. vnica.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 48. p. 2. q. 1.
Rich. 1. Sent. dist. 48. q. 2. art. 2.
Durandus 1. Sent. dist. 48. q. 1.
Franciscus de Mayr. 1. Sent. dist. 46. q. 5.
Tho. Arg. 1. Sent. dist. 48. q. 1. art. 3.
Marsil. Inguen. 1. Sent. q. 47. ar. 2.
Stephanus Brulef. 1. Sent. dist. 48. q. 3.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 48. q. 3.
Gabriel Biel 1. Sent. dist. 48. q. vnica.

D QVOD teneamur in ratione volendi, videtur, quia tenemur, quod facimus, facere iuste. Vnde in Deuteron. Iuste quod iustum est exequeris: sed non fit iuste, nisi quod homo facit secundum conformitatem voluntatis quantum ad rationem volendi, vt velit ex charitate, ergo, &c. Fundamenta. *Deu. 16. d*

ITEM tenemur diligere Deum ex toto corde, quia hoc præcipitur in Deuteronomio, & Dominus idem iterat in Mat. sed hoc non potest fieri nisi ex charitate: ergo tenemur ad conformitatem in ratione, siue in forma volendi. *Deut. 6. a* *Mat. 22. d*

ITEM tenemur Deo veraciter obedire: sed veraciter non obedit Deo, nisi qui facit ea voluntate quam acceptat Deus. Hæc autem est voluntas informata charitate: ergo: &c.

ITEM: Propter quod vnumquodque, & illud magis: *Arist. 1. Poster. contex. 5.*
E sed propter conformitatem voluntatis, ratione volendi, obligamur ad conformitatem voluntatis in volito, quia finis præcepti est charitas, vt dicit Apostolus: ergo multo fortius obligamur ad conformitatem in ratione volendi vt quod volumus, velimus ex charitate. *1. Tim. 1. b*

1. CONTRA: Deus vult, & præcipit parentes honorari: esto quod opportunitas se offerat quod aliquis honoret patrem ex naturali pietate non ex charitate, constat quod non peccat, & non conformat voluntatem suam nisi in volito: ergo non tenetur ad rationem volendi. Ad oppositum.

2. ITEM si tenemur conformare voluntatem nostram diuinæ in ratione volendi, sicut in volito, ergo quotiescũq; volumus aliquid non ex charitate, deficit illud ad q

tenemur:ergo peccamus in omni tali actu:nullus ergo actus est indifferens.

3. ITEM si tenemur conformare in ratione volendi, cum ergo peccator habeat voluntatem à Deo continue in hoc deficientem, quia non habet charitatem: ergo continue in omni instanti peccat.

4. ITEM nullus potest conformare voluntatem suam diuinę in ratione volendi, nisi habeat charitatem: sed nō est in nostra potestate habere charitatem:ergo homo tenetur ad impossibile. Si dicas quod potest facere quod in se est, quo facto habebit charitatem, quia potest se disponere ad charitatem.

5. CONTRA: Obiicitur de obstinato,& de eo qui actualiter est in peccato:dum peccat & est in actu illo, non potest se conformare:ergo non tenetur. Quod si non tenetur, & alij tenentur, reportat commodum de malitia: quod si hoc non est conueniens, nulli ergo tenentur.

CONCLVSIO.

Voluntas nostra tenetur conformari voluntati diuinæ in ratione volendi pro loco, & tempore: sed non ad omnem actum, nec ad omne præceptum: sed quando tenemur exire in actum charitatis.

RESP. AD Arg. Quod tenemur conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ in ratione volendi, vt scilicet velimus ex charitate: & hoc patet, quia tenemur eum diligere ex charitate. Attendendum autem quod hæc est obligatio per modum præcepti affirmatiui. Differt enim obligatio præcepti affirmatiui, & negatiui. Nam negatiui obligat semper, & ad semper: affirmatiui autem tantum obligat semper, non ad semper, sed pro loco, & tempore:& sicut non obligat ad semper ita nec ad omnem actum voluntatis, nec ad omne præceptum; sed tunc solum quando tenemur exire in actum charitatis. Vnde notandum quod sic tenemur ad hoc, quod nunquam ad contrarium: sicut velle, quod Deus vult ex liberalitate. AD hoc etiam tenemur pro loco & tempore, si habemus charitatem: si autem non habemus, non ad hoc tenemur, sed ad æquiualens, quia tenemur facere quod in nobis est vt habeamus, & ad hoc similiter pro loco, & tempore obligamur. Ex his patet responsio ad obiecta.

1. 2. 3. QVOD enim obiicitur, quod aliquis sine peccato honorat parentes, etiam ex naturali pietate, dicendum quod verum est,& ex hoc sequitur quod non in omni actu tenetur conformare, non tamen sequitur quod non teneatur:& per hoc patet sequens quod obiicitur de gẽeralitate actuum. Patet etiam aliud quod obiicitur de generalitate temporis.

4. AD illud quod vltimo obiicitur, quod non est in potestate nostra habere charitatem, dicendum quod in potestate propinqua habentium charitatem est,& in potestate non habentium, non propinqua, sed dispositiua. Potest enim quilibet facere aliquid, quo facto habeat charitatem:& ideo si non faciat, imputatur sibi, nec excusatur per impossibilitatem, quia non est impossibilitas, vbi succurrit aliunde potestas,& non deficit, nisi propter nostram negligentiam.

5. AD illud quod obiicitur de obstinato, dicendum quod nullus est adeo obstinatus quod non possit facere quod in se est:& qui non possit redire ad cor, & ideo tenetur sicut & alij, licet non pro quolibet instanti, sed pro loco, & tempore. Si autem tu quæras quid sit locus & tẽpus, melius docet vnctio quam ars: tamen quando Dominus visitat eum interiori allocutione, vel exteriori prædicatione, vel aliquo tali in quo est opportunitas redeundi ad cor, si tunc negligat, incidit in contemptum,& omissionis peccatum.

QVÆSTIO II.

An quo ad volitum voluntatem nostram voluntati diuinæ teneamur conformare.

Alex. Alens. 41. p. q. 1. Memb. 3.
S. Thom. 1. Sent. dist. 48. q. 1. art. 4.
Ægid. Rom. 1. Sent. dist. 48. p. 2. q. 2.
Richard. 1. Sent. dist. 48. art. 2. q. 1.
Thom. Arg. 1. Sent. dist. 48. q. 1. art. 4.
Steph. Brulef. 1. Sent. dist. 48. q. 4.
Petrus de Tarantas. 1. Sent. dist. 48. q. 4.

VTRVM teneamur conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ in volito. Et quod sic, videtur. [Ad oppositum.] Qui non est mecum, contra me est; ergo si non consonat Deo in volito, est contra Deum: [*Mat. 12. d*] ergo si tenemur Deo non esse contrarij, tenemur velle quod Deus vult.

2. ITEM super illud Psalmi: Non adhæsit mihi cor prauum. Glo. prauum cor, atque distortum habet, qui nō vult hoc quod Deus vult: [*Psal. 100. a*] sed tenemur vitare cordis prauitatem: ergo tenemur velle quod Deus vult.

3. ITEM Tullius diffiniens amicitiam dicit, quod amicitia est idem velle, & idem nolle in rebus honestis: [*Lib. de amicitia, & de offic. Et Salust. in Catilinario.*] sed tenemur Deo seruare amicitiam: ergo & idem velle: ergo idem velle in honestis. Sed Deus non vult nisi iustū, & honestum: ergo debemus nostram voluntatem suæ conformare in omnibus.

4. ITEM omnis intellectus qui discordat à prima veritate in cognito, est falsus: ergo omnis affectus est iniquus, qui nō concordat cum diuina voluntate in volito: ergo, &c.

5. ITEM tenemur velle quod Deus præcepit: aut ergo quia præcepit, aut quia vult. Non quia præcepit, quia illi qui fuerunt mūdati, quibus datum est præceptum à Domino de tacendo, non peccauerunt in reuelando, [*Luc. 17. d*] quia diuina inspiratione cognouerunt dominum Deum non velle illud quod præcipiebat: ergo tenemur velle quod Deus vult.

6. ITEM tenemur credere non tantum quod pręcipit Deus credere, sed etiam omne quod dicit esse verum: ergo à simili tenemur velle non tantum quod præcipit Deus velle: sed omne quod indicat se velle tanquam bonum: ergo tenemur velle omne quod scimus Deum velle.

CONTRA: per Aug. in Ench. Aliquando homo bona voluntate vult, quod non vult Deus. [*Aug. c. 101. tom. 4.*]

ITEM viri sancti frequentes volunt opposita, sicut Apostolus volebat alligari in Hierusalem, & discipuli nolebant: sed constat quod Deus aliquid illorum volebat: ergo licet contrarium diuinæ voluntati velle meritorie: ergo, &c.

ITEM si tenemur in volito conformare: ergo cum in indifferentibus non sit nobis volūtas diuina determinata, quicumq; vult aliquid indifferens determinate, committit se discrimini, ergo peccat mortaliter, quod absurdum est. [Ratio soluenda.] Si dicas quod tenetur quando scit Domini voluntatem. CONTRA: Scientia non inducit nouum peccatum, neque tentionem: sed solum aggrauat peccatum: ergo propter scientiam nemo tenetur, sicut nec ignorans.

ITEM Hieremias dolebat super destructionem Hierusalem in Threnis. CHRISTVS flebat super Hierusalem. [Ratio soluenda.] B. Virgo, & Apostoli super passionem CHRISTI. Si flebant & dolebant: & dolor est de rebus quæ nobis nolentibus accidunt. ergo nolebant. Et constat quod omnes hi merebantur, & sciebant Deum velle contrariū: ergo licite,& meritorie possumus velle contrarium diuinæ voluntati, etiam vbi scitur.

ITEM quantumcumque prælatus meus velit aliquid, non teneor illud velle nisi mihi præcipiat, etiam si sciam ipsum velle: ergo pari ratione quantumcunq; velit Deus aliquid, non teneor illud velle quantumcumque mihi innotescat, nisi Deus mihi præcipiat.

ITEM quod Deus consuluit, vult, & nos scimus eum velle, tamen non tenemur velle, quamuis multum sibi placeat, etiam plusquam præceptum: ergo non tenemur velle omne quod scimus Deum velle.

CONCLVSIO.

Non tenetur voluntas nostra conformari voluntati diuinæ in quocumque volito: sed in eo quod vult, & innotescit absolute Deum velle.

RESP. AD Arg. Ad hoc dicunt aliqui, quod non tenemur conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ in omni, quod vult Deus: sed hoc est perfectionis, & supererogationis, & hoc erit in patria: sed ad hoc solum tenemur, quod ipse nos vult velle. Dicunt autem, quod Deus solum vult nos velle quod præcipit, & nolle quod prohibet Hæc enim sunt signa per quæ sufficienter indicat nobis suam voluntatem, qua vult nos velle aliquid: in aliis volitis, siue innotescant, siue non, licet velle contrarium sine peccato, & per hoc soluunt ad vtramque partem. Vnde dicunt, quod licet nobis aliqua velle proprie, quia non decet velle opposita, vt patet de destructione gentis nostræ, & de calamitatibus iustorum, & consimilium. Etiam si Deus pluat, vel disponat pluere, oppositum possum petere, & velle. Sed licet ista via sit facilior, tamen quia Augustinus dicit, quod impius est cui non placet diuina prouidentia, non tantū videtur quod homo teneatur velle Dei mandata, sed etiam quod teneatur velle Dei opera. Et iterum. Quo modo non recalcitrat voluntas nostra voluntati diuinæ, quando Deus vult aliquid, & nos volumus contrarium, omnino videtur ei repugnare. Et iterum Glo. prædicta videtur dicere, quod homo qui nō vult quod Deus vult, habet cor prauum: non dicit, quod Deus vult ipsum velle, vel quod Deus præcipit. Propterea aliter dicendum, quod reuera non tenemur velle omne quod Deus vult: sed solū quod vult, & innotescit, nec adhuc illud omne. Ideo notandū quod aliquid ostendit se Deus velle absolute, & quantum in se est, vt bona quę facit. Et hęc tenemur velle simpliciter, & absoluta voluntate quantum in nobis est. Aliquid ostendit se velle voluntate absoluta: sed oppositum velle quantum in se est, vt mala quæ infligit: & hæc tenemur velle voluntate absoluta, & deliberatiua, tamen oppositum possumus velle voluntate pietatis, vt dicit Hugo. Vnde sicut Deus non delectatur in nostris pœnis, sed magis dicit: Heu heu consolabor super hostibus meis, sic & nos. Vnde Hugo distinguit in nobis triplicem voluntatem, scilicet rationis, pietatis, & carnis, & in Christo quadruplicem extendens nomen voluntatis. Vnde dicit in lib. de voluntatibus Christi loquens de Christo: Voluntas deitatis per iustitiam sententiam dictabat: voluntas rationis per obedientiam veritatem approbabat: voluntas pietatis per compassionem in malo suspirabat: voluntas carnis per passionem in malo proprio murmurabat. Et ideo voluntate rationis debemus etiam velle malum pœnæ, quod scimus Deum velle: sed voluntate pietatis possumus conditionaliter, siue quantum est in nobis, si Deo placet, non velle: nam & ipse Deus, quantum in se est, non vult, sicut prædictum est. Aliquid ostendit se Deus velle quantum in se est, circa quod consistit substantialiter ordo salutis, vt sunt ea quæ præcipit fieri, & quæ præcipit non fieri, & hoc tenemur velle. Aliquid ostendit Deus se velle quantum in se est, circa quod consistit expeditio salutis, vt sunt ea quæ consulit. Et ad talia non obligat, nec vult obligare: vult enim aliquos saluare sic, aliquos via latiori ire.

Isa. 1. f.

1. 2. 3. Ex his ergo patet, quod tenemur generaliter velle, & conformare voluntatē nostrā, non in omni volito, sed in omni eo quod innotescit tribus primis modis prędictis: alioquin frangeretur amicitia, & de tali volito currunt rationes, & auctoritates. Ideo enim præcepto diuino tenemur nos conformare, quia vult nos velle quod præcipit, & hoc scimus: & prælato meo teneor conformari in hoc quod expresse scio ipsum velle me velle: sed in prælato nescio nisi per mandata: sed in Deo scio per alia signa, sicut prædictum est.

4. 5. 6. AD illud quod obiicitur, quod in nullo potest discordare intellectus quin sit falsus, *&c.* dicēdum quod non est simile de bono, & vero, nam verum dicitur absolute, bonum vero in relatione ad finem. Et quia duo opposita non sunt simul: ideo non possunt intellectus discordantes esse veri: sed bonum dicitur in relatione ad finem. Et quoniam opposita volita possunt ad eundem finem ordinari, ideo simul possunt esse bona, & affectus respectu eorum esse recti: ideo non necesse est in omni volito conformari, quia oppositum possumus sancte velle, quia ordinare in finem: sed oppositum eius, quod De⁹ vult nos velle, non possumus ordinare in finem, quia Deus non acceptat illud.

AD illud quod obiicitur in contrarium, quod non tenemur ad omne volitum; dicendum quod verum est, quia nec ad volitum, quia volitum, nec quia scitum: sed quia scitum esse volitum à Deo, ita quod nos velimus illud. Aliter tamen potest dici quod tenemur, quia absolute volitum: sed excusamur per ignorantiam, maxime vbi adhibetur debita diligentia, sicut aliquis obligatur, ne cognoscat non suam. Vnde de obligatione inducente culpam, falsum est quod dicit, quod scientia non inducit nouam obligationem. Sicut enim ignorantia facti excusat à toto, ita scientia per oppositum, cum diuina voluntas facit aliquem esse obligatum, vt nullo modo possit in contrarium sine culpa, & sic in proposito, & sic patet illud.

AD illud quod obiicitur de Christo & B. Virgine, & aliis compatientibus, dicendum, sicut dictum est, quod voluntate absoluta volebant, quod Deus volebat: tamen voluntate conditionata, siue voluntate pietatis, debebāt velle contrarium, & hac voluntate merebantur: quoniā hoc non est naturæ tantum, sed etiam rationis. Pręcipue autem hac voluntate merebatur in Christi filij passione beatissima Mater, & virgo Maria, cui patienti, quantum sexus muliebris fragilitas sustinere poterat, compatiebatur. Nullo tamē modo est dubitandum, quin virilis eius animus, & ratio constantissima, vellet etiam tradere filium suum pro salute generis humani, vt Mater per omnia conformis esset Patri. Et in hoc miro modo debet laudari, & amari, quod placuit ei, quod vnigenitus suus pro salute generis humani offerretur. Et tantum etiam compassa est, vt si fieri potuisset, omnia tormenta quæ filius pertulit, ipsa multo libentius sustinuisset. Vere ergo fuit fortis & pia, dulcis pariter & seuera, sibi parca, & nobis largissima. Hæc ergo præcipue est amanda, & veneranda post Trinitatem summam, & eius prolem beatissimam Dominum nostrum Iesum Christum, à cuius diuinitatis mysterio enarrando cunctæ linguæ deficiunt: quia consummatio sermonum ipse est. Ei ergo qui potest omnia facere superabundantius quam petimus, aut intelligimus secundum virtutem quæ operatur in nobis, ipsi sit gloria in Ecclesia, & in Christo Iesu, in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen. *Ephes. 3. b*

Ad 3. & 4. Argum. pro Fundam.

Finis primi Libri sententiarum Sancti Bonauenturæ.

INDEX

INDEX QVAESTIONVM S. BONAVENTVRÆ

IN PRIMVM LIBRVM SENTENTIARVM.

PROLOGVS.

DISTINCT. I.

Artic. I.

Artic. II.

DISTINCT. II.

DISTINCT. III.

Artic. I.

Artic. II.

Artic. III.

DISTINCT. IIII.

Artic. I.

DISTINCT. V.

Artic. I.

Artic. II.

DISTINCT. VI.

Artic. I.

DISTINCT. VII.

Artic. I.

DISTINCT. VIII.

Artic. I.

Artic. II.

Artic. III.

DISTINCT. VIIII.

Artic. I.

DISTINCT. X.

Artic. I.

Vtrum

Indicis Distinctionum, & Quæstionum in primum Librum Sententiarum finis.

